This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

Swea Rikes Historia,

Ifrån

De äldsta Tider

Til

De närwarande.

Tredje Delen.

ASTOR LIBRARY
NEW-YORK

Som

Innefattar Rikets Öden ifrån
1300 til 1397.

STOCKHOLM,
Tryckt hos Carl Stolpe, på deß Förlag,
År 1776.

Til

Hennes Kongl. Maj:t

Drotning

LOVISA ULRIKA.

Allernädigsta Drotning!

Wårt Tidehwarf, som genom så besynnerliga omwärlingar gjort Swea Rike lyckligt och äradt så in- som utomlands, wördar uti Eder Kongl. Majestät den största Beskyddarinna för wett och wittrhet, som Swerige någonsin haft. Detta gifwer

mig en underdånig förhopning, at Eder Kongl. Majt med wanlig nåd uptager, at jag fördriftat mig Eder Kongl. Maj:t tilägna denna Tredje Delen af Swea Rikes Historia.

Historien om en ohyggelig tid torde äfwen wara någorlunda behagelig, då man lefwer i en bättre och sällare. Man winglade, man stråfwade mot en laglig Konunga-makt, och Riket wardt olyckeligt. Genom flera hundrade års förfarenhet har man ändteligen lärt, at skyldig wördnad för Kungliga Huset är den säkraste wäg, som leder til stadgad wälgång. Om wett tilförne warit skyddadt på samma sätt, som under Eder Kongl. Maj:t, hade läro-åren blifwit förkortade: ty den söker fåfängt efter lycka, som intet wet, hwad lycka är, och begriper intet at han är lyckelig, äfwen då han äret.

Wi känne wår lycka och åre öfwertygade, at GUSTAFS och LOVISA ULRIKAS Namn och Åra öfwerwinna Förgängligheten, så länge något kan förgås. Uti sådana tankar framhärdar i djupaste underdånighet,

Allernådigsta Drotning,

Eder Kongl. Maj:ts

Allerunderdånigste och aldraödmjukaste tjenare
SVEN LAGERBRING.

Til

Hans Excellence

Riks-Rådet

MELCHIOR FALKENBERG.

Högwälborne Herr *Baron*, Kongl. Maj:ts och Riksens Råd, samt Riks-Cancellie-Råd, Lunds Academie-Canceller, Herre Riddare af Kongl. Maj:ts Orden.

Eder Excellences högt uplysta omprofwande underkastas nu Tredje Delen af Swea Rikes Historia, i den ödmjuka förhopning, at detta Arbete måtte winna Eder Excellences nådiga bifall, oaktat sina ofullkomligheter. Sedan man mycket sökt uti deßa dunkla tider, förblifwer dock ganska mycket uti sitt fordna mörker. Wår äldste Historieskrifware är ganska kort och lefde på en tid, då sanning kunde wara farlig och wanhedrande. Men nu, under en stor och san-

sanningälskande Konung, och uplysta Förmän, är det en nödwändighet at skrifwa Sanning; faran lär ej heller wara särdeles stor, då sanning sökes, skyddas och hedrar Tiden. I denna skrifwelsen har jag wid flera tilfällen afwikit ifrån mina föregångares upgifter: de bifogade Anmärkningar kunna utmärka, huru wida jag farit will eller ej. Imedlertid är det ganska lätt at bedraga sig, men man lär likwäl intet löpa fara för misstag, om man tror, det et alfwarligt bemödande om Wetenskapernas upodling winner ursäkt och beskydd.

Eder Excellences öma wård om wårt lilla Samhälle lämnar ofördrägeligt bewis härom, och understöder mitt hopp at sådane få wara

Eder Excellences

Allerödmjukaste tjenare
SVEN LAGERBRING.

Innehållet
Af
Tredje Delen.

		Sidan.
1. Cap.	Om Konung Birgers Regering.	1.
2. Cap.	Rikets och Kyrkans tilstånd under Konung Birger.	158.
3. Cap.	Konung Magnus Eriksön til 1342.	216.
4. Cap.	Rikets tilstånd från 1319 til 1342.	303.
5. Cap.	Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.	337.
6. Cap.	Konung Magnus Eriksön såsom Förmyndare och Medregent med sina Söner.	360.
7. Cap.	Rikets tilstånd från 1342 til 1371.	545.
8. Cap.	Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.	601.
9. Cap.	Konung Albrect, då han war ensam Konung.	663.
10. Cap.	Rikets tilstånd ifrån 1371 til 1400.	778.
11. Cap.	Kyrkans tilstånd ifrån 1371 til 1400.	812.
12. Cap.	Wetenskapernas tilstånd ifrån 1371 til 1400.	854.

Företal.

Uti Företalet til Andra Delen har jag tagit mig den frihet, at nämna med all tacksamhet de Herrar och Män, som med Handlingar behagat understödja mitt upsåt til Swenska Historiens fortsättande. Sederniera hafwa Herr Hof-Rådet Warmholtz och Herr Assessor Gagnerus med lika wänskap lämnat del af märkeliga uplysningar. Mitt syftemål är och hafwer warit, at skaffa något ljus uti en mörk tid. Om mitt tilbud lyckats, wet jag intet, så mycket wet jag, at mycket brister, och at jag förmodeligen då och då torde hafwa felat. Jag har därföre anmodat åtskilliga af mina gynnare och wänner, at underwisa mig i hwad mål jag farit will. Men ingen har ännu behagat åtaga sig en så mödosam granskning, utom Herr Kammar-Herren Suhm, och Herr Etats-Rådet Langebeck, hwilkas anmärkningar lämnat mycken uplysning; de skola ock til Wärkets förbätring inflyta uti Företalet til Fjerde Bandet, så framt den Högste Guden förlånar lif och hälsa til arbetets fortsättande.

Swea

Swea Rikes Historia

Tredje Delen

1 Capitlet

Om

Konung Birgers Regering.

§. 1.

Genom Torkel Knutsons Förmynderskap war Riket försatt i et blommande tilstånd. Nya Fästningar i Finland betäckte någorlunda den landsändan emot fiendtliga inbrott, och Wiborgs Fästning försäkrade och tyglade i wißt hänseende Ryska handelen. Ifrån Dannemark och Norrige war ingen ting at frukta; ty kriget, som upkommit emellan deßa Riken, dels för det beskydd, som Konungen i Norrige lämnat åt dem, som woro anklagade för Konung Erik Glippings mord, dels för Norrska Prinsarnas Mödernearf, warade ännu, fast ej med förra häftigheten. Man hade wäl budit til at skingra deßa blodiga moln genom åtskilliga sammanträden, och år 1299 blef et nytt möte beramadt, som skulle hållas på Prästholmen i Halland (1). Där skulle Konung Erik i Norrige med fullkomlig trygghet kunna inställa sig, tillika med deß broder Hårtig Håkan; men Hårtig Erik Langben, Hårtig Waldemars broder från Sleswig, och de mißtänkte Erik Glippings banemän war ej tillåtet at komma närmer än til Helgö. Försäkrings-brefwet för Norrska Prinsarna war underskrifwet af Konung Erik Menwed sielf, Hårtig Witslaf af Rygen, Hårtigen

Sweriges tilstånd i anseende til sina grannar.

Birger-Månson 1302.

tigen af Halland och åtskilliga af Adelen, hwilka gingo med tillig ed i borgen, at den nu aftalde och betingade Leigde skulle obrotsligen blifwa i akt tagen, och Konungen i Danmark, så wida han bröt däremot, för tro- och ärelös förklaras, des undersåtare frikallas för all undergifwenhet, och all Erik Menweds ärfda egendom, löst och fast, tagas i besitning af löftesmännerna, alla Norrska Konungens fordringar skulle ock utan inwänning anses för lagliga och gällande, samt Ärkebiskopen i Norrige wara befogad, at utan widare omswep banlysa Konungen i Dannemark, hwilken banlysning måtte offentligen afkunnas både i Swerige, Dannemark och Norrige (2). Men detta tilämnade sammanträde blef afbrutet genom Konungens död i Norrige; ty Konung Erik Månson i Norrige assomnade i början af Juli månad 1299, hwarigenom deß Broder Härtig Håkan upsteg på Norrska Thronen. Man kom fördenskull öfwerens om et nytt Konungamöte i Skielsör, dit Konungen i Norrige skulle få komma med et följe af et hundrade män, och war försäkrings-brefwet eller resepaßet författadt i samma hårda ordalag, och nästan med lika lydande wilkor som det förra (3). Congreßen wann sin fullbordan förr dagen efter Jungfru Marias himmelsfärd 1300; men ingen ting blef afgiordt, så at misförståndet emellan Dannemark och Norrige underhölls, hwarigenom Swerige på Norrska sidan kunde fägna sig af all trygghet, hwilken än mer därutaf befästades, at man aldrig i mannaminne wisat någon tiltagsenhet från Swenska sidan, hwarigenom förtroligheten kunde göras twetydig. Konung Erik i Dannemark war öfwerhopad med Norrska fegden och inhemska mißhälligheter för Ärkebiskopens fängslande från Lund, och war deßutan genom dubla förbindelser med Konung Birger både Konungens och Sweriges wän. Från Ryska sidan förspordes ingen fiendtlighet, sedan Landskrona förstördes under Andrei Alexandrowits. Denne Förste dödde 1304, och Michael Jaroslauits, som efter Andreis död blef regerande så wäl öfwer Nowogrod, som den öfriga delen af Ryßland, lämnade ock, så mycket man wet, Swenska gränsorna oansäktade (4), och kunde man således göra sig säker i Swerige för all förolämpning af utländska anfall.

(1) Om detta sammanträde finnes ingen underrättelse hos Huitfeld, men Meursius nämner det korteligen p. 456. Utförligare finnes det hos Torfæus H. N. T. 4. p. 393.

[2]

(2) Torfæus Loc. cit. p. 394. Si Rex Daniæ Ericus hoc pactum violaturus foret, impune infamem posse proclamari, subditos ejus a sacramento fidei ei præstito liberos etc. Huitfeld s. 313. förklarar första puncten af denna förpliktelsen wid Skielsörs Congreß således: „Hues „hand icke halt fornefnde lejde, matte hand - - skieldes." Men ehuru det förklaras, war icke destomindre ordalaget ganska hårdt och groft. Birger Månson. 1302.

(3) Torfæus p. 394. Hunc saluum conductum Johannes Arosiensis et Johannes Roskildensis Episcopi obsignarunt. Med denna Johannes Arosiensis kan intet förstås någon Biskop i Wästerås, som man kan hända wid första påseende kunde tycka, utan Johannes i Århus på Jutland.

(4) Man kan se om Ryska sakerna Samlung Rußischer Geschichte 5 Bandet s. 431.

§. 2.

Så trygt som Rikets tilstånd syntes i anseende til utländska Makter, så wådelig war inländska belägenheten. Prästerskapets misnöje öfwer pålagorna, hwarmed de betungades emot Konung Magnus Ladulåses allmänna frikallelse, war wäl til större delen tystad och förqwafd genom Torkel Knutsons myndighet, men wäntade endast på tilfälle at brista ut. Förmodeligen hade denna eld legat länge dold, om ej andra omständigheter upblåst den samma. Man har i Andra Delen nämnt, at Konung Birger war krönt 1302, Härtigarne Erik och Waldemar woro ock komne til sina mognare år, de hade ock på något sätt tilträdt regeringen, til åfwentyrs af sina Härtigdömen, fast Torkel Knutson ännu intet til alla delar afstådt Förmynderskapet. Wår äldste Historieskrifware Ericus Olai har intet behagat noga underrätta oss, hwilka Länder Härtigarna woro tilslagne; man wet likwäl, at [illegible]ig Erik hade Nyköping, och förmodeligen Södermanland, jämte någon del af Upland (1). Härtig Waldemar däremot hade sitt Härtigdöme i Finland, hwarföre ock den förre kallades Härtig af Swerige, och den sednare Härtig af Finland. Nyttan af Rikets sönderstyckande hade man redan rönt, och man hade orsak at frukta samma påfölgd däraf under Konung Birger, som under Konung Waldemar. Birger war wäl intet til alla delar så swag som Waldemar; men efter utseende war han intet begåfwad med all den insigt och drift, som woro oumgängelga

Rikets inwärtes tilstånd. Magnus Birgerson. 1302.

Birger Månsson 1302.

ga til Spirans stadgade förande uti en så kinkog ställning. Hårtigarne däremot syntes wara upliſwade af samma ärelyſtnad och tiltagſenhet, som lyſt uti deras Herr Fader Magnus Ladulås, så länge han war nödsakad at taga sitt säte bredewid Thronen. Hårtig Eriks intagande wäsende förtjuſte nästan alla, som hade den förmån at nalkas hans person, och så wäl hans som hans broders Hof utmärktes med all möjlig prakt och alla Ridderliga öfningar. På detta sätt war Hårtig Magnus Birgersons Hof å nyo upwäckt, och man borde wänta eller åtminstone frukta samma sorgeſpel, som man åskådat i Konung Waldemars tid, hwarigenom Riket och almänhetens wälfärd braktes i samma äfwentyr, som man årsarit för några och tiugu år sedan. Twå stridande partier upwäxte tillika i landet, och som Hårtigarnas anhang äfwen genom deras swåra ändalykt fick aldeles öfwerhanden, kan man wara förſäkrad, at Konungen och hans medhållare blifwit med de ohyggeligaſte färgor afmålade, så at en owäldig läſare bör med warſamhet antaga Historieſkriſwarnes berättelser. Ock partiandan för pennan, tåt altid målningen andra skuggor, och berättelserna afſlag; faſt almänhetens olycka är utan undantag. Huru wida påminnelſerna äro grundade eller ej, torde ſiellfwa oneklige förändringarna tydeligen lägga i dagen.

(1) At Nyköping fallit på Hårtig Eriks andel, är ofelbart. Chronicon hos E. Benzelius Mon. Eccl. p. 89 wid år 1304. Eodem anno consiliis Marſcalchi dolo et fraude occupauit [Birgerus] arcem Nyköpung, quæ ſubjecta erat Duci Erico. At någon del af Upland hört til Prins Eriks Hårtigdömme, kan inhämtas af Konung Birgers bref af år 1303 in vigilia Apoſtolorum Petri et Pauli, hwarof utdrag ſkal inflyta wid fierde §. n. 5.

§. 3.

Hertig Eriks reſa til Norrige.

Deſſa wådeliga utfigter märktes likwäl intet, ej eller kändes, ſå länge hufwudſtyrſeln war uti Torkel Knutſons händer, utan enigheten, ſom han bibehöll uti Kungliga huſet, wärkade et almänt lugn och wälſtånd i landet, och hemliga misnöjet yttrades intet, ſå länge det war kraftlöſt och icke kunde wara farligt. Under högtideligheten af Konung Birgers Kröning, ſtrade Prins Waldemar ſitt Bilager med Torkel Knutſons dotter, och wid samma

Birger Månson 1302.

ma tid ankom bref från Konung Håkan i Norrige, som inböd Härtig Erik til nästkommande Julehögtid. Efter utseende war redan förslag gjordt til giftermål emellan Härtigen och Konung Håkans dotter Ingeborg, då Härtig Erik wid Michelsmåßan för Kröningen warit tilstädes wid Solberga Herramöte, hwilket twifwelsutan gifwit anledning til Konung Håkans anbudningsbref (1). Några af wåra gamla underrättelser gifwa wid handen, at Härtig Erik redan år 1302 gift sig med förbemälte Prinseßa (2). Om så wore, hade bruden warit nog liten och nätt, emedan hon efter Norrska underrättelser war född året förut eller 1301 (3). Så framt man däremot efter Rimkrönikans anwisning wil hålla före, at Prinseßan war Sex år gammal; war där likwäl ännu god tid at tänka på et wärkeligt giftermål. I medlertid kunde man roa sig med en politisk förlofning, hwilken kunde befordra wänskapen och lägga grund til kraftigare förbindelser i framtiden. Förmodeligen war Konungen i Swerige intet emot denna förening, hwarföre ock Hertig Erik utan hinder fortsatte sin resa til Opslo i Norrige, där Konung Håkan då hade sitt Hof. Många märkelige och betydande män woro Härtigen följaktige på resan, såsom Ambjörn Sixtenson (Sparre) Matthias Kiettelmundson, Arwid Göstafson (4), Peder Porse, Grof Jacob af Halland, och åtskillige andre Herrar från Dannemark (5). Konung Waldemar dödde ock år 1302 (6), hwarpå hans Son Erik Waldemarson förloßades ifrån sitt fängelse på Stockholms Slott, och följde likaledes Härtig Erik til Norrige. Härtig Erik hade här samma lycka som på andra ställen, at han wann et almänt tycke så hos höga som låga, och blef han af Konungen och Drotningen på det wänligaste undfägnad. Härtigen roade sig i Opslo til nionde dag Jul eller den andra Januari 1303, då han tog afsked af Konungen och Drotningen och förfogade sig tilbaka til Swerige. Hwad annan underhandling warit på banen wet man intet, troligit är, at förlofningen då blifwit fullkomligen stadgad; hwarföre ock Härtigen wid afskedstagandet kallade Drottningen sin Moder, och hon däremot önskade honom lycka på sin resa, såsom åt sin Son och Julbroder. Ingen twedräkt eller moln förmörkade ännu Swenska himmelen, orsaken torde wara lätt at finna, Torkel Knutson war ännu förnämste upsyningsmannen öfwer Riksens wård.

Konung Waldemar dör.

1303 Hertig Erik Förlofning.

Birger Månson. 1303.

(1) Torfæus H. N. T. 4. p. 409.

(2) Chronicon hos Benzelius p. 89. MCCCII Ericus Dux Sveciæ frater Birgeri Regis - - - duxit in uxorem filiam Regis Norvegiæ.

(3) Annales Islandiæ hos Langebek Script. R. D. T. 2. p. 197. 1301. föddo Jungfru Ingiborg dotter Hakonar Kongs. Jämför Torfæus H. N. T. 4. p. 404, 410. Rimkrönikan s. 71.

(4) Arwid Göstasson skal ock hafwa warit en Sparre, Dalin s. 337.

(5) Rimkrönikan s. 73.

(6) Torfæus H. N. T. 4. p. 409.

§. 4.

Torkel Knutson afträder förmyndarskapet.

Men år 1303 lade grunden til en kedja af olyckor, som öfwerhopade Kungliga huset och hela Riket. Källan til alt elände det bör man utan twifwel söka hos den så kallade milde Hårtig Erik (1) och deß broder Hårtig Waldemar, som detta året kommo til fullkomlig förwaltning af sina Hårtigdömen. De woro Prinsar af stora egenskaper, om man så behagar; man bör likwäl intet förtänka den, som upriktigt önskar, at förspnen täckes förskona landet för sådana Hjeltar. Ty hwartil tjena äfwen de dråpeligaste krops och själens förmåner, när de anwändas til en lagslig Konungs, Fädernesländets och de oskyldiga undersåtarnes olycka och elände. Catilina hade ock stora egenskaper, men war tillika et ris för sitt fädernesland och en afsky för alla rättsinniga. Man har sedt tilförne, at Prins Erik förklarades för Hårtig redan 1284. Han kallades Swearnas Hårtig, förr än afwittringen skedde 1303, som man kan se af det bref, som han utgaf 1302, hwarigenom han skänkte sin gård Säby til en af Konungens Betjänter (2). Uti samma bref nämnes Prins Waldemar intet Hårtig, utan Hårtig Eriks broder. Men kort därefter kallas äfwen Waldemar Hårtig, uti et bref, som denne Herren utfärdat kort för Julhälgen samma år, så at man däraf kan finna, det Waldemar warit förklarad för Hårtig innan 1303, kan hända wid Konung Birgers Kröning. Det därpå följande året höll Torkel Knutson Konungen och Prinsarna til sitt bröllop med sin senare Fru Grefwens dotter af Rawensberg, hwilket hölls i Stockholm (3). Sedan Gästebuds-dagarne woro förbigångne, afträder Marsken sitt hit intil förwaltade förmynderskap,

och

och uprepar inför Konungen och hans bröder, huruledes han af deras Herr Fader warit satt til deras Förmyndare, då de ännu woro små och omyndige, at han efter sin förmåga beflitat sig at befordra deras nytta och heder, och önskade nu blifwa från den swåra bördan entledigad, och at en annan måtte antagas, som til åfwentyrs med mera drift kunde wårda deras ärender och bewaka deras förmån, efter han dels af sin tiltagande ålderdom, dels af et träget arbete fann sina krafter förswagade; han wille likwäl wara altid färdig til all tjenst uti hwad mål, som honom kunde anförtros. Ericus Olai gifwer tilkänna, at denna afsäjelse war mera förstålning än wärkeligt alfwar (4), och kan wäl wara, at han har rätt; ty det händer ganska ofta, at den som afsäger sig et slags Herrawälde, skulle lika gärna se, at han blef ombuden at fortsara uti sina mattande syslor. Om Torkel Knutsons tanka warit sådan, fick han likwäl intet något särdeles hugnande swar; ty sedan höga wederbörande munteligen yttrat sitt wälbehag öfwer deß förwaltning, företogo de sig andra ärender, och alt widare samtal för den gången blef afbrutet. Härtigarne önskade intet högre, än at de måtte få sin andel af Riket under deras egen wård och styrsel. Härtig Waldemar fick således Finland, och Härtig Erik Nyköping med Södermanland och en del af Upland. Det war ännu intet utsatt, huru stor del Härtigen af detta senare Landskapet borde tilkomma; fördenskul förordnades Ärke-Biskopen Nicolaus Allonis, Domprobsten i Upsala Magister Andreas, och Lagmannen i Upland Birger Pehrson Brahe, både af Konungen och Härtigen, til at utstaka, hwad som där i landet skulle höra Kronan eller Härtigdömet til. Konungens och Härtigens bref härom är dateradt dagen för Petri Pauli dag 1303 (5). Sedan Härtigarne på föreskrefne sätt blefwo myndige och frie innehafware af sina Län, woro de strax betänkte på en annan Sysloman; ty Torkel Knutsons förwaltning anstod dem intet. Hans tilgifwenhet för Konungen och Rikets sanskylliga [illegible] kunde intet jämkas ihop med så widlyftiga anlägningar, som [illegible] all liknelse swäfwade redan i deras ärelystna sinne. Deras [illegible] Faders Magnus Birgersons förhållande, emot sin äldre [illegible] Konung Waldemar, lämnade dem et retande efterdöme, [illegible] såsom Konung Magnus, oaktat alt sitt otilbörliga upförande,

Birger Månson 1303.

Härtig Erik och Härtig Waldemar fåfna Län.

icke

Birger Månson 1303.

icke allenaſt intagit med wåld en Thron, ſom honom intet tillkom, utan ock til öfwerflöd blifwit med et oändeligt berömm belaſtad, kunde olägligheten intet ſynas ſå ſärdeles ſtor (6). Det är en wanära för mänſkliga ſläktet, at ſtore Herrar altid äro omgifne med ſmickrare och medhållare, ſom altid äro af ſamma mening, ſom den regerande Herren, ändſkönt denne ſenare ännu intet har någon. Med ſådana affigter war det oumgängeligt, at Torkel Knutſon ſkulle utſtängas från deras förtroende. Ambjörn Siptenſon utſeddes ſördenſkul til Härtigarnas högſte Ombudsman, hwilken ock af Härtig Erik blef förklarad för Drots (7), en wärdighet, ſom ännu intet, ſå wida man wet, warit uti Hertigarnas Hof, och kunde man äfwen därutaf någorlunda giſſa, at Härtig Erik intet war ſinnad, at giſwa Konungen efter hwarken uti betjening eller ſtat. När Härtigarne på ſådant ſätt kaſtat ſitt förtroende på andra, föranlets Konungen at öfwerlämna wården af ſina angelägenheter åt Torkel Knutſon, hwilken ock wiſade i ſjelfwa wärket, at deß trohet intet war fal hwarken för ſwägerſkap eller andra reteliſer: utan ſå ſnart fråga war om Konungens och Rikets wäl; glömde han icke alleneſt, at Härtig Waldemar war hans Swärſon, utan wågade ock at ädraga ſig otaliga fiender, ſom intet förſummade at laſta alla hans göromål, och förkiena deß frägd med de ohemulaſte beſkyllningar. Hwarföre ock Ericus Olai intygar, at ſedan denna förändringen war ſkedd, förmådde han Konungen at betunga menigheten med odrägeliga ſkatter, och at han upförde ſig med en ſådan myndighet, ſom han ännu warit regerande. Man föregaf ock, at Marſken efter ſitt nya giftermål hade tillagt ſig en större ſtat och äfwen i det hänſeende beſwärade almänheten. Huru wida deßa tilwitelſer äro grundade eller ej, kan man nu förtiden intet utreda. Hans oförfalſkade och uplyſta trohet emot Konungen, ſom på intet ſätt kan beſmäckas, ſynes giſwa tilkänna, at de til större delen måtte warit foſter af agg och parti-anda. Någon myndighet, om den warit något ſtor, kunde förlåtas hos en Man, ſom med oförwitelig ömhet haft wård om Prinſarnas wälfärd och deras ſpäda ungdom. Hwad pålagorna beträffar, ſå är det et gammalt och utſlitet klagomål, den ſkatdragande klagar merendels altid, ſtundom med ſkäl, ſtundom utan. Är det illa, klagar man at det intet är wäl; är det

wäl,

wäl, klagar man, at det intet är bätter; men kommer förebräelsen från Härtigarnas anhang, kan wäl ingen ting wara ohemulare, ty deras upförande försänkte allmänheten uti långt större elände. Birger Månson 1303.

(1) Med detta tilnamn hedras alltid Härtig Erik i Rimkrönikan.

(2) Härtig Eriks bref in nativitate virginis gloriosæ, den 8 September 1302; han nämnes här Dux Sveorum. Öfwerwarande woro Konungen, Drottning Hedwig, Waldmar Frater Ducis, Thorkel Knutson och flere; Men uti Waldemars bref Sabbatho post Luciæ virginis 1302, kallas Waldemar Dux Finlandiæ. Denna Anmärkning är tagen af Assessor *Brocmans* Påminnelser wid von *Dalins* Historia s. 295.

(3) Von *Dalin* s. 341 berättar, at Thorkel Knutsons bröllop firades med sådan prakt, at Härtigarne sjelfwe intet förmådde wisa sig i sådan storhet, hwilket ock skal hafwa gifwit någon anledning til hans fall. Denna påminnelse sinnes intet hwarken hos *Ericus Olai*, Rimkrönikan, *Olaus Petri* eller *Messenius*.

(4) *Ericus Olai* p. 91. Ad hoc finaliter tendens saltem sermone etsi non intentione, quod eo absoluto . . . . alter aliquis assumeretur loco sui, utilior forsan & expeditior &c.

(5) *Birgerus* D. g. Sveorum Gothorumque Rex & *Ericus* eadem gratia Dux eorundem discretis Viris universis Uplandiam inhabitantibus gratiam cum salute. Significamus Vobis per præsentes Nos venerabili in Christo Patri Domino *Nicolao* divina miseratione Archiepiscopo Upsalensi, discretisque Viris Magistro *Andreæ* Præposito ibidem & Domino *Birgero Pætersson* Legifero Vestro consiliariis nostris prædilectis commisimus, ut super præmissis inquisitionem & discussionem habeant diligentem, ratum & firmum habituri quidquid per eosdem Dominos [illegible] prædictis bonis, prædiis & possessionibus Coronæ aut Ducatui [illegible]judicatum &c. D. a D. MCCCIII in vigilia Apostolorum [illegible] Pauli.

(6) [illegible]nna gißning förekommer hos *Ericus Olai* p. 90. Duces autem volentes esse sui juris & partem sibi debitam habere de Regno, a bonis forte sociis informati, quomodo Pater eorum, cum esset & ipse Dux, Fratrem suum Regem *Waldemarum* abjecerit a Regia dignitate.

7) Omnibus præsentes litteras inspecturis *Abernus Sixtenson* Dapifer Domini *E.* Ducis Sveorum illustris &c. Dat. a Domini MCCCIII die Pentecostes. Brefwet angår et jordabyte med Philip Ulfson, angående Salstad och några andra gårdar i Rasbohundare och Norunda, som afträdes emot Philip Ulfsons lösa och fasta egendom in Sialandia, förmodeligen Skären; af brefwet ser man ock, at

Birger Månson 1303.

Abern Sixtenson war Philip Ulfsons måg, von Dalin p. 443 kallar Drotsen Ambjörn Nilson; men det är tydeligt, at hans fader hetat Sixten.

§. 5.

Tractaten i Tyreholm.

Åtskilliga andra omständigheter utmärkte ock år 1303; ty uti Fastan war utsatt et sammanträde emellan Konungarna i Swerige och Norrige på Tyreholm, då man gjorde et förbund Dominica Lætare, eller 4 Söndagen i Fastan, hwarigenom betingades, at Fördraget, som tilförne war gjordt wid Solberga, skulle förblifwa fast och oförkränkt, at bägge Konungarne skulle komma hwarannan til undsättning på egen kostnad, om så behof gjordes, och däremot skulle all förmån och skada wara gemensam (1). Wid Afhandlingens författande woro närwarande på Konung Birgers wägnar, Härtig Erik, Härtig Waldemar, Thorkel Knutson, Bengt Lagman i Östergöthland, Torbjörn Kjellson, Albrect Stison, och Gudmar Månson. Hwad den här omrörde Solberga Tractaten beträffar, så war den sluten året förut, då Konung Birger, Härtig Erik, Konung Håkan, Gref Jacob af Halland, och Witzlau Herren af Rügen mötte hwarandra wid Göthaälf, om Michelsmäßo tiden; förmodeligen hafwa wilkoren warit de samma, som nu uti Tyreholms Afhandlingen förnyades (2). Det är ganska troligt, som von Dalin påmint, at Härtig Erik befordrat denna nya Förbindelsen, fast den så wäl som flera politiska wänningar hade hwarken framgång eller någon särdeles nytta med sig. Men Swenska Prelat[illegible] mißnöje, som yppades, så snart Härtigarne tagit sina [illegible] besittning, hade kunnat wara af långt större betydelighet, om den ej nästan blifwit fördränkt genom andra omständigheter. Efter utseende måste deras beswär och påminnelser angådt den af Thorkel Knutson under sitt Förmynderskap indragna skattfriheten, åtminstone berättas så i gamla Handlingar, at Prästerskapet blef med owanliga pålagor betungadt (3). Rätta sammanhanget af trätan wet man likwäl intet med säkerhet. Uti nyare Historier anföres wäl efter Loccenius, at Ärkebiskopen Nicolaus Allonis gjordt den alfwarliga påminnelsen åt Thorkel Knutson, at han

Tractaten i Solberga.

Prästerskapets mißnöje.

han borde så befordra Konungens bästa, at han intet förmörka- Birger
de sin egen ära med snålhet, och stjelpte således Riket uti ytter- Månson
sta fördärf (4). Men man kan intet föreställa sig, at Ärkebi- 1303.
skop Nils inrättat sitt tal efter de infall, som en trehundrade
års yngre Häfdateknare låtit sig behaga. Det har warit en
gammal wane, eller rättare sagt owane, hos Historieskrifware,
at de af eget förråd upsatt tal och föreställningar, som de läm-
pat på fordna tiden, utan at hafwa någon äldre Författare,
som därtil gifwit anledning. De hafwa trodt, at det kunde
wara möjligt at man talat på sådant sätt, och borde Läsaren
därföre hålla til godo med deras egna sammansättningar, än-
skönt de gamle aldrig drömt om något dylikt. Det är möjligt,
at Ärkebiskopen föreställt sin förmaning på et sådant sätt, så
framt där warit någon ordkastning emellan honom och Marsken;
men det är ock möjligt, at osämjan yppat sig af långt andra
ordsaker, än dem man wärkeligen warit förargad öfwer. Det är
fördenskul onödigt, at anföra Thorkel Knutsons swar på denna
myndiga erindran; ty man wet hwarken om en sådan förma-
ning någonsin skedt, eller om oenigheten yttrat sig uti någon
muntelig öfwerläggning i fleras närwaro. Så mycket säges åt-
minstone af de gamla, at Konungen efter Thorkel Knutsons råd
warit sinnad at försäkra sig om Biskoparnas personer (5). Det
är swårt at begripa, hwarföre Konungen intet kunnat, om
han wärkeligen welat, inmana sina mißhagande Prelater i häkte.
Det måtte då til åfwentyrs bestådt i hot, eller ock kan hända
wara en pur dikt af et stridande anhang, til at göra Konungen
och hans trogna Rådgifware förhateliga för en okunnig Menighet.
Den som någorlunda känner parti-andan, kan intet förundra
sig [illegible] den ene helt oskyldigt ljuger heder och ära af den an-
dra. En hund följer sin natur, när han skäller på alla andra,
som intet höra til huset, och en rotelöpare gör sin skyldighet,
då han beljuger alla dem, som intet tänka på det sätt, hwartil
[illegible] låtit lega sig. Så mycket likwäl torde man kunna sluta
[illegible] all trygghet, at Prästerskapets wederwilja emot Marsken
[illegible] wisat sig mera tydeligt än tilförne, fast den förmodeligen in-
[illegible] brutit löst utom alla skrankor, ty då hade efter utseende
[illegible] arken Ärkebiskopen eller Domprobsten Andreas blifwit utsed-

Birger Månson 1303.

Aberu Sixtenson war Philip Ulfsons måg, von Dalin p. 443 kallar Drotsen Ambjörn Nilson; men det är tydeligt, at hans fader hetat Sixten.

§. 5.

Tractaten i Tyreholm.

Åtskilliga andra omständigheter utmärkte ock år 1303; ty uti Fastan war utsatt et sammanträde emellan Konungarna i Swerige och Norrige på Tyreholm, då man gjorde et förbund Dominica Lætare, eller 4 Söndagen i Fastan, hwarigenom betingades, at Fördraget, som tilförne war gjordt wid Solberga, skulle förblifwa fast och oförkränkt, at bägge Konungarne skulle komma hwarannan til undsättning på egen kostnad, om så behof gjordes, och däremot skulle all förmån och skada wara gemensam (1). Wid Afhandlingens författande woro närwarande på Konung Birgers wägnar, Härtig Erik, Härtig Waldemar, Thorkel Knutson, Bengt Lagman i Östergöthland, Torbjörn Kjellson, Albrect Stison, och Gudmar Månson. Hwad den här omrörde Solberga Tractaten beträffar, så war den sluten året förut, då Konung Birger, Härtig Erik, Konung Håkan, Gref Jacob af Halland, och Witzlau Herren af Rügen mötte hwarandra wid Göthaälf, om Michelsmäßo tiden; förmodeligen hafwa wilkoren warit de samma, som nu uti Tyreholms Afhandlingen förnyades (2). Det är ganska troligt, som von Dalin påmint, at Härtig Erik befordrat denna nya Förbindelsen, fast den så wäl som flera politiska wänningar hade hwarken framgång eller någon särdeles nytta med sig. Men Swenska Prelat[illegible] mißnöje, som yppades, så snart Härtigarne tagit sina [illegible] besittning, hade kunnat wara af långt större betydelighet, om den ej nästan blifwit fördränkt genom andra omständigheter. Efter utseende måste deras beswär och påminnelser angådt den af Thorkel Knutson under sitt Förmynderskap indragna skattfriheten, åtminstone berättas så i gamla Handlingar, at Prästerskapet blef med owanliga pålagor betungadt (3). Rätta sammanhanget af trätan wet man likwäl intet med säkerhet. Uti nyare Historier anföres wäl efter Loccenius, at Ärkebiskopen Nicolaus Allonis gjordt den alfwarliga påminnelsen åt Thorkel Knutson, at han

Tractaten i Solberga.

Prästerskapets mißnöje.

han borde så befordra Konungens bästa, at han intet förmörka- Birger
de sin egen ära med snålhet, och stjelpte således Riket uti ytter- Månson
sta fördärf (4). Men man kan intet föreställa sig, at Ärkebi- 1303.
skop Nils inrättat sitt tal efter de infall, som en trehundrade
års yngre Häfdateknare låtit sig behaga. Det har warit en
gammal wane, eller rättare sagt owane, hos Historieskrifware,
at de af eget förråd upsatt tal och föreställningar, som de lämpat
på fordna-tiden, utan at hafwa någon äldre Författare,
som därtil gifwit anledning. De hafwa trodt, at det kunde
wara möjligt at man talat på sådant sätt, och borde Läsaren
därföre hålla til godo med deras egna sammansättningar, än-
skönt de gamle aldrig drömt om något dylikt. Det är möjligt,
at Ärkebiskopen föreställt sin förmaning på et sådant sätt, så
framt där warit någon ordkastning emellan honom och Marsken;
men det är ock möjligt, at osämjan yppat sig af långt andra
ordsaker, än dem man wärkeligen warit förargad öfwer. Det är
fördenskul onödigt, at anföra Thorkel Knutsons swar på denna
myndiga erindran; ty man wet hwarken om en sådan förma-
ning någonsin skedt, eller om oenigheten yttrat sig uti någon
muntelig öfwerläggning i fleras närwaro. Så mycket säges åt-
minstone af de gamla, at Konungen efter Thorkel Knutsons råd
warit sinnad at försäkra sig om Biskoparnas personer (5). Det
är swårt at begripa, hwarföre Konungen intet kunnat, om
han wärkeligen welat, inmana sina mißhagande Prelater i häkte.
Det måtte då til äfwentyrs bestådt i hot, eller ock kan hända
wara en pur dikt af et stridande anhang, til at göra Konungen
och hans trogna Rådgifware förhateliga för en okunnig Menighet.
[illegible] som någorlunda känner parti-andan, kan intet förundra
sig [illegible] den ene helt oskyldigt ljuger heder och ära af den an-
dra. En hund följer sin natur, när han skäller på alla andra,
som intet höra til huset, och en rotelöpare gör sin skyldighet,
då han beljuger alla dem, som intet tänka på det sätt, hwartil
h[illegible] låtit lega sig. Så mycket likwäl torde man kunna sluta
[illegible] all trygghet, at Prästerskapets wederwilja emot Marsken
[illegible] wisat sig mera tydeligt än tilförne, fast den förmodeligen in-
[illegible] brutit löst utom alla skrankor, ty då hade efter utseende
h[illegible]rken Ärkebiskopen eller Domprobsten Andreas blifwit utsed-

Birger Månson 1303.

de til skiljomän emellan Konungen och Härtig Erik, då Upland emellan Kronan och Härtigdömet fördelas skulle, hwarom man talt i Fjerde §. Man wet annars nog, at somlige Författare anföra mißförståndet emellan Konungen och Prelaterna innan Härtigarne tilträdde sina Län: men man har i detta målet följt samma ordning, som Ericus Olai behagat i akt taga, efter man eljest intet har några wißa kännetecken, huru det ena målet följt på det andra. Det som säges om Biskoparnas fängslande måste ofelbart wara händt sedan Härtigarnas afwittring, som man kan sluta af bifogade Not under N:o 5. Efter den nu nämnda Historieskrifware, skal ock Konung Birgers Son Magnus blifwit hyllad til Konung och sin Faders efterträdare, strax efter at deßa omrörde märkwärdigheter tildragit sig; men man tror sig hafwa någon grund, at hänskjuta detta ärende til sommaren af år 1305, hwilket framdeles skal widare blifwa ihogkommet.

(1) *Hwitfeld* T. 1. s. 322, af hwilken så wäl *Messenius*, som de senare Historeiskrifware lånt sina berättelser.

(2) Von *Dalin* s. 338. menar, at Solberga Tractat bör hänföras til år 1250, men hos *Torfæus* Hist. Norv. T. 4. p. 409, berättas tydeligen, af gamla handskrefna Anmärkningar, at en Congress blifwit hållen i Solberga 1302, på sätt och wis, som i sjelfwa §. är omrörde.

(3) Chronicon hos *Benzelius* M. Eccl. p. 89. MCCCIII, incepit dissidium inter ecclesiasticos & proceres profanos Regni Sveciæ, subjeceruntque universum Clerum tributis & exactionibus, qui antea gavisus erat ecclesiastica libertate.

(4) Von *Dalin* T. 2. p. 340.

(5) Det nyßnämnda Chronicon wid år 1303. Eodem anno conatus est Rex *Birgerus* ad suggestionem Domini Trugilli Marschalci captivare Reverendum Dominum Archiepiscopum, cum ceteris Regni Sve[illegible]scopis circa Festum Magdalenæ. *Ericus Olai* synes hafwa ta[illegible] sin berättelse af det nu anförda Chronicon, han yttrar sig [illegible] sålunda: Tum cœpit dissensio inter ecclesiam & coronam, quia Regales Ecclesiam secularem & claustra tributis & exactionibus subjecerunt. Anno enim Domini MCCCIII. supra dicto voluit Rex Birgerus per suggestionem Torchilli Mareschalci Dom. Archiepiscopum & alios Episcopos captivasse. Härtigarnas afwittring måtte hafwa skedt wid slutet af Junii månad, se följande §. och föregående 4. §. n. 5. Men intet samtal, ingen ordkastning och inga påminnelser omtalas hos de äldre. Hela sammanhanget i sin rätta widd wet man intet.

§. 6.

§. 6.

De märkwärdigheter man hitintil anfört kunna någorlunda af gamla Handlingar bewisas, men Meßenius omrör en annan nog besynnerlig omständighet, som man intet finner spår til i andra skrifter; Han berättar nämligen, at Konung Håkan i Norrige, sedan sammanträdet på Tyreholm gådt förbi, gjordt en resa til Swerige, och uppehållit sig där nog länge, emedan han war den 4 Maji i Upsala, hwar honom blef skänkt et litet ben af St. Eriks kropp, då Arkebiskop Nils öpnade för honom detta Helgons skrin. Sedan har Konung Håkan rest til Stockholm och där biwistat Torkel Knutsons bröllop, hwilket firades den 24 Junii. Det är nog besynnerligt, at så wäl Peder Clauson som Torfæus gådt denna resan aldeles förbi; men det wore långt besynnerligare, om Meßenius diktat en sådan berättelse, som för öfrigt är af ingen särdeles betydlighet för Swenska Historien. Man låter då denna underrättelse wara gällande til des man kan updaga någon tilförliteligare underwisning härutinnan (1). Så mycket synes oförnekeligt, at förtroligheten emellan Konung Birger och Konung Håkan i Norrige war denna tiden ganska stor, hwarföre ock den förra på Konung Håkans begäran tagit uti sitt förswar Gref Jacob af Halland, med flera af de Landförwiste från Dannemark, genom öpen skrifwelse af år 1302, hwarutinnan han icke allenast lämnar dem fri och säker tilflykt til Swerige, utan ock påstår, at Konung Erik i Dannemark förfölgde dem emot all lag och rättwisa (2), hwilket steg kunde annars synas nog owäntadt, i anseende til den nära wänskap och förbindelse, som war emellan Konung Birger och Konung Erik. Emedlertid hade Konung Birger, i anledning af berättelser, som til honom inkommit, då han war i Skenninge, fådt weta, at Landet beswärades af mycket löst folk och andra landstrykare, vagi garciones, som ifrån utländska orter sammanskockade sig och gjorde mycken öfwerwåld i Landet. Han lät fördenskul utgå en mycket alfwarlig Förordning häremot, uti hwilken stadgas, at hwar och en lös person eller landstrykare, som beträddes, efter en månad, sedan Förordningen utkommit, och intet med paß eller andra bewis kunde fortyga, at han war i någon husbondes tjenst, skulle straffas

Birger Månson 1303. Konung Håkan från Norrige besöker Stockholm.

Förordning om landstrykare.

Birger Månson 1303. med förlust af sin egendom, hudstrykas och mista hvonen, och om han sedermera ertappades efter en månads förlopp Norr om Kålmården, eller fjorton dagar Söder om samma skog, skulle han med än swårare kropps-plikt blifwa belagd. Ordningen måtte hafwa warit nog stor, efter man funnit sig föranlåten, at med så owanlig stränghet förfara (3).

(1) *Messenius* Scond. T. 2. p. 77. Uti denna omständighet har jag rådfrågat mig hos Conference-Rådet och Kammar-Herren *Suhm*, som har en sällsynt kunskap uti Norrska Handlingar, men fått til swar, at hwarken han eller Professor *Schöning* funnit någon ting, som emotsägen kan hestyrka eller wederlägga Messenii berättelse.

(2) Detta bref kan införas, som annars aldeles obekant i wåra Nordiska Handlingar. Univ. præf. litteras inspecturis *Birgerus* D. g. S. Gque Rex . . . notum facimus per præsentes Nos a viris fide dignis veraciter didicisse, quod Magn. Pr. D. *Ericus* D. Sclq. Rex Frater noster dilectus, super causis, quas ipse nobilibus viris, Dominis *Jacobo* Comiti Hallandiæ, *Petro Jacobs.* Domicello *Nicolao* & *Johanne Petersun* de Regno Daciæ profugis & proscriptis imposuerat, eosdem nobiles contra justitiam & leges Patriæ multipliciter aggraverat, & eosdem ab aliis procuraverat indebite molestari, quam ob rem, ad petitionem & instantiam inclyti Principis D. *Haquini* Regis Norvegiæ illustris Fratris nostri carissimi, promisimus eisdem nobilibus bona fide & eorum liberis prædictis placitare voluimus, ac ipsis operam præstare conuenientem, ut pro injuriis & damnis illatis eisdem justitiam consequi valeant, & pro causis eis impositis, excusationem legalem i. legitimam facere, secundum Deum & justitiam, & ut in veris & approbatis Libris Regni Daciæ Legalibus continetur, nec non & memoratis nobilibus & eorum liberis supra dictis refugium in Regno nostro concedere, si necesse fuerit, & eis videbimur, opportunum, nec ipsos deserere volumus a nostris specialibus gratis & favore. In cujus rei testimonium una cum sigillo nostro, Sigillum Dom. Erici Dacis Fratris nostri dilecti & sigilla Dominorum Thorb. Marskalchi nostri & Aberni Sixtæ in f. consiliariorum nostrorum præsentibus sunt appensa. Datum an. D:ni MCCCII. Bref wet finnes ibland MSC. Bartholiniana, och är meddelt af Herr Kammar-Herren *Suhm* i Köpenhamn.

(3) Konung *Birgers* stadga på Latin dat. An. Domini MCCCIII, III Id. Martii, finnes uti *Hadorphs* Samling med Biärkös Rätten f. 8. Om med vagi Gerciones här förstås Tattare eller Zigeuer, som Hadorph anför i Rubriken, wet jag intet, i skolwa Förordningen kallas de Seuluara.

§. 7.

§. 7.

Det är ganska sannolikt, at Prästerskapets yttrade mißnöje skedt i förhoppning om understöd af Härtigarna, som nu kommit i besittning af sina Län, och til den ålder, at de kunde göra lika så mycket ondt, som deras Fader och Faderbroder förorsakat uti Konung Waldemars tid. Med sådana afsikter kunde Prästerskapets mißnöje emot Konungen och Thorkel Knutson wara ganska gagneligt. Man har likwäl nu förtiden inga särdeles prof af Härtigarnas tilgifwenhet för andeliga Ståndet. Kan hända, en wälwiljog höflighet och utwärtes andakt förwärfwat sig bewägenhet af Klericiet. Til senare slaget bör man förmodeligen föra Härtig Eriks öma åstundan, at få et ben af St. Eriks kropp, hwilket af Ärkebiskopen på Härtigens trägna begäran förundtes 1303. Denna saken war af sådan wigt, at Ärkebiskopen sann sig föranlåten, at däröfwer författa et formeligt intygande dagen efter helig kors dag (1). När andre bewisade sin andakt genom gåfwor och skänker, hafwa deße Herrar wunnit de andeligas förtroende genom mera hushållning, ty inga gåfwor talas om, hwilka från dem utslutit, undantagandes, at Härtig Waldemar anrättade den ellofte Prebendan wid Upsala Domkyrka (2). Men efter utseende har denna instiktelse skedt genom Testamente, och då kan äfwen den starkaste hushållare eller gniare wara gifmild och frikostig. At säga sanningen behöfde ock Härtigarne rätt wäl sin förmögenhet, om de redan föresatt sig at med alfwar utföra sina widlyftiga förslag, hwilket kan wara troligt. Mißtankar därom torde ock redan warit upwäckte hos Thorkel Knutson, hwilken ock, til at mota den befarade oenighet uti Kongliga huset, inböd så wäl Konungen som Härtigarna til sin gård Aranäs i Wästergöthland (3), wid slutet af April månad 1304. När gästebudsdagarne woro förbi och Härtigarne resefärdige, tager Konungen sina Bröder afsides, och föreställer dem, huru han kommit i er[illegible]enhet, at de föresatt sig at resa ur Landet och sätta sig emot [illegible]om, hwarpå Konungen förelägger dem en tilförene upsatt Af[illegible]dling, den de med hand och signet bekräfta skulle, så framt [illegible]as tankar woro fredliga. Innehållet af den förelagda för[illegible]telse war, at Härtigarne af fri wilja utlofwade, at de aldrig skulle

Birgte Månson 1303.

1304.

Härtigarnas försäkran.

Birger Månsson 1304. skulle resa ur Riket utan Konungens uttryckeliga ja och tilstådjelse, at de aldrig skulle inställa sig hos Konungen, utan de woro af honom kallade til wiß ort och dag, då de ock intet skulle komma med manstarkare följe, än Konungen behagat muntteligen eller skrifteligen befalla. Til slut försäkras, at hwarken de sjelfwe eller deras betjenter och medhållare skulle något företaga in- eller utomlands, med ord eller gärningar, hemligen eller uppenbarligen, som kunde wara Konungen, Kongliga Barnen och deras trogna Män til skada eller förfång. Efter utseende woro Härtigarne intet betänkte på et sådant affkeds-tagande, de gjorde likwäl ingen swårighet därwid, utan Konungens begäran blef efterkommen, och förbindelsen bekräftades med deras mindre Secret, efter deras större Sigill intet woro til hands (4).

(1) *Peringshölds* Mon. Ullerâkerenſia ſ. 53. Biſkop *Nils* i Wäſterås, och Prioren *Iſrael* i Sigtuna, bleſwo ock wid ſamma tilfälle med en dylik Helgedoms bit hugfwalade.

(2) Chronicon Archiepiſcopp. p. 59. hos *Benzelius*. Undecimam Præbendam fundavit Dominus Waldemarus Dux de prædiis ſcilicet villæ in Arus prope Stockholm in parochia Wantör &c. & tenetur Præbendatus ad quatuor miſſas in ſeptimana pro defunctis pro anima fundatorum. Sjelfwa förordnandet finnes uti Härtigarnas Teſtamente 1318, die Priſcæ Virginis, eller den 18 Januarii. Orden äro följande: Inprimis domus eccleſiæ Upſalenſi XL. marcas denariorum ad fabricam .... in qua unam Canoniam fundari volumus ob noſtrarum remedium animarum &c. Jämför *Schefferus* ad Chronicon Archiepiſcopor. p. 235. och kan man häraf inhämta, at Härtig Erik haft ſå mycken del häruti ſom Waldemar. Arus har legat bredewid Stockholm i Wantör Socken, men om något ſpår finnes nu för tiden til Socken eller Gård wet jag intet, kan ſke de äro bägge afbyſte under Stockholm.

(3) Aranäs ſkal wara en gammal Kungsgård belägen i Forsheim Socken i Kinna Härad wid Wennern 2 och en half mil från Skara. *Olaus Magnus* L. 2. C. 21, gör en präktig Beſkrifning öfwer des fordna byggningar, ſå at efter hans utſago intet ſtäteligare Slott warit hwarken i Norden eller den öfriga delen af Europa. Öfwer kärret på Södra ſidan hafwa warit ſpratio broar, och har det i ſynnerhet warit i ſin prakt i Olof Skötkonungs tid wid år 955. Af detta kan hwar och en tro ſå mycket han behagar. Intet tecken finnes nu hwarken til des ſtora byggningar eller til belägenheten, ſe *Rhyzelii* Sveog. munita ſ. 12. Uti Codex *Burei*, i hwilken tilſkrifningar finnas til Rimkrönikan, uti Samling af Hand-

Handlingar 1 Delen s. 88, står Rönö för Aranäs; det är swårt at säga hwilket är rättast. Birger Månson 1304.

(4) Detta Försäkrings-Bref är inryckt hos *Ericus Olai* p. 93. Sintet däraf är sådant: In cujus rei testimonium, robur & euidentiam secreta nostra, quia penes Nos alia sigilla non habemus, præsentibus duximus apponenda. Datum apud Aranäs anno M CCC IV prid. Kal. Maji.

§. 8.

Härtigarnas förpliktelse utmärker tydeligen et ganska stort mißtroende til dem. Får man döma af deras senare upförande, war det ingalunda ogrundadt; men nu för tiden är man intet i stånd at utföra, hwad som i synnerhet gifwit anledning därtil, utom hwad som kort därefter blef dem lagdt til last af Konung Birger sjelf. Första och tredje puncten war både billig och försiktig, men den andra war besynnerligare, emedan den afskar all förtrolighet emellan Kungliga och Härtigliga Hofwen, och hade det warit långt klokare, om Konungen altid hållit sig i den författning, at han intet behöft frukta eller fästa sin säkerhet på pappers- och pergaments-lappar, hwilka sällan, eller rättare sagt, aldrig binda ärelystna hufwuden och tiltagsna armar. Det är ej troligt, at Thorkel Knutson gifwit råd til detta steg utan all anledning, men om det skedt af harm, för det at Härtigarne undandragit sig Marskens styrsel, och kastat sitt förtroende på andra, war det mindre berömligt. Man kan nästan intet mißtänka Thorkel Knutson för sådan nedrighet, ehuruwäl stora förtjenster och swagheter kunna ofta nog förlikas i en och samma person. Huru det må wara, skildes likwäl efter utseende Konungen och Härtigarne ifrån hwarandra uti all wänskap, [illegible] i sjelfwa wärket ingen ting mindre än wänner. Konungen [illegible] ifrån Aranäs til Wisingsö, och Härtigarne förfogade sig til Rackaby (1). Om Marsken följt med Konungen eller blifwit qwar på Aranäs, wet man intet; det senare synes troligast. Men några dagar efter samtalet på Aranäs ankom befallning, at Härtigarne skulle oförtöfwat infinna sig hos Konungen, at swara på några klagomål, som Konungen hade emot dem. Denna post gjorde en ganska stor bestörtning hos Härtigarna och deras folk, antingen därföre, at de hade ondt samwete, eller

Konungens och Härtigarnas twist på Wisingsö.

Birger Månson 1304.

och at de fruktade för Konungens onåd; i synnerhet blefwo Amhjörn Sixtenson, Hårtig Eriks Drots, och Arwed Gustafsson bekymrade, hwarföre de ock på Hårtig Eriks befallning höllo sig undan (2). Hårtigarne höllo ock det för ganska åfwentyrligt, om de bägge insunno sig på en gång, hwarföre ock Hårtig Erik med ganska litet följe inställde sig allena hos Konungen. Det är möjligt, at Konung Birger ansedt Hårtig Waldemars utebliswande såsom sidowördnad emot sin Kungliga befallning; alle försäkra likwäl, at Hårtig Erik blef mycket kallsinnigt emottagen. En Biskop war då närwarande wid Hofwet, honom anmodade Konungen at föredraga beswärs-puncterna; men som Prelaten wägrade at påtaga sig detta förhateliga ärende, under förewändning, at det war anständigare, om en annan, än en andelig man befattade sig därmed, framfördes klagomålen af en af Konungens Hofmän. Tilltwitelserna bestodo uti fyra hufwudpuncter, at Hårtigarne emot Konungens Förbud låtit föra Spannemål och andra ätande waror ur Landet; at Hårtigarne farit öfwer Konungens Landskap med bewäpnadt folk, och i sällskap med Konungens owänner, hwilket war emot Kronans höghet; at en af Hårtigarnas tjenare gifwit Konungens Portenär örfilar, för det han intet welat släppa honom in på et Slott, hwars wakt warit honom anbefalt, och at Hårtigarne til skymf för Konungen och hans Hof öfwade sig alt ständigt uti Turneringar och andra Riddarspel, hwarigenom Konungens Hofmän wid alla tilfällen blefwo förnedrade, och war Mats Kettelmundson härutinnan i synnerhet hufwudman. Konung Birger sjelf blef wid afhörandet af deßa klago-puncter så upretad, at han upsteg i ifwern, och sade: om jag intet med mitt Leg[illegible] bref försäkrat Eder, skulle I genast få erfara hwad I hade förtjent, dock skal Freden räcka til Solens nedergång. Hårtig Erik, som med största ödmjukhet stående afhördt de uprepade klagomål, swarade allenast med en Fråga, om honom war lofgifwet at fri och säker fara tilbaka igen; då Konungen med samma hetta befalte honom genast at skynda sig bort, och taga sig til wara för framtiden (3). På detta sätt föreställes denna rättegång både af Rimkrönikan och Ericus Olai. Meßenius och flere nyare hafwa städat omständigheterna med några tilökningar,

Klagomål emot Hårtigarna.

och

och blandat äfven Drottning Märtha i saken. Han beskrifver Birger Månson 1304.
henne såsom et ganska högdraget Fruentimmer, som fattat samma hat och förakt för sina Swågrar, som Drottning Sophia i Konung Waldemars tid, då hon likwäl intet nämnes af de äldre, uti hela denna wånningen, utan allenast, når Ericus Olai upräknar de beskyllningar, som man gjorde Marsken för sin förwaltning, sedan han afstådt Förmynderskapet; då säger han endast med få ord, at menigheten betungades af pålagor i anseende til Drottningen, för de stora omkostningar, som blifwit gjorda på bröllopet. Huru wida detta kan wara tilräckeligt, at tillägga henne så wederstyggeliga laster, och swärta hennes minne med nedriga stämplingar, til at göra sina Swågrar förluftiga af sina Härtigdömen, lämnas til Läsarens eget eftersinnande (4).

(1) Rackaby är beläget i Kållands Härad i Wästergöthland, och en gård där i byen, som man nu kallar Storegård, förmenes hafwa warit Kungsgård eller Folkunge säte. Mera wet man intet om des fordna anseende, om den haft något.

(2) Så yttrar sig Rimkrönikan f. 78.

Her Abjörn och Arwid
De tröste ej wäl å Konungsens frid
De rida tha annan stad
Tit som Hertugen bad.

(3) *Ericus Olai* p. 94.

(4) *Ericus Olai* p. 92. Tunc enim ratione Reginæ importabilibus tributis & exactionibus grauabatur, propter nuptias tam magnifice celebratas, populi communitas. Denna utlåtelse förbättras af *Messenius* T. 2. p. 77, på detta sätt: Fratrum vero fortunis potentiæ & magnificentiæ inuidens *Birgerus*, ab uxore simul instigatus, ambitiosissima superbissimaque, cœpit clanculum illis meditari exitium, och meningen blifwer helt annorlunda, hwilket warit förlåteligt, om *Messenius* haft andra Monumenter at följa, men därtil är ingen anledning.

§. 9.

De tre första puncter af Konung Birgers klagomål äro i ig hela nog wigtiga, men i den fjerde skiner fram en swart e nedrig afwund. Men det är likwäl ogörligt, at få någon f konlig reda och sammanhang af wåra äldsta Häfdeteckenares i åtelse, och de mares behöfwer man intet. Den hufwudsa-

Birger Månson 1304.

keligaste omständigheten saknas, nämligen, om Hårtigarne warit skyldige til de emot dem anförda klagomål eller ej. Det är ganska besynnerligt, at Historieskrifware, hwilka ställa sig, som de nästan warit underrättade om sjelfwa orden, som brukades wid samtalet på Wisingsö, och om de minsta omständigheter, såsom at Konungen satt och Hårtigen stod, likwäl intet behagat med et enda drag utlåta sig, om de förebrakte tilwitelser warit grundade eller ogrundade. Om uti wåra äldsta underrättelser, som utan all twifwel til Hårtigarnas förmån äro upsatte, man funnit sig föranlåten at inswepa denna angelägenhet i mörker, måste misstankan ingalunda slå ut til deras förmån. Dock likwäl blifwer påföljden af det inom Kungliga Familien inkomna misförstånd lika otwifwelaktig, at Allmänheten och Riket råkade därigenom i största olägenhet. Ericus Olai säger, at Rikes från första tiden det fädt inbyggare nästan aldrig warit förskjupadt i sådant elände, som af denna oenighet förordsakades (1). Detta torde hafwa bättre grund, än hwad han widare säger, at St. Britas uppenbarelser börjades denna tiden. Detta sista blifwer nog så obegripeligt, som sjelfwa hennes spådom om Swenska Konungarna (2), ty detta Helgon war ännu intet årsgammalt, emedan hon är född 1304. Men wilrådigheten om sakens rätta sammanhang slutar sig intet med samtalet på Wisingsö, det utsprider sig äfwen til de följande omständigheter. Wår senast nämnde Historieskrifware gifwer wid handen, at Hårtigarne blefwo genast genom ordenteligt utslag och bifogad edgång förklarade för biltoge, hwarigenom de blefwo nödsakade at öfwergifwa sitt fädernesland. En äldre berättelse gifwer tillkänna, at Hårtigarne af fruktan för Konungens försåt sökt sin säkerhet genom afwikande ur Riket (3), då man kan hålla för trolig at domen om deras Landsförwisning intet blifwit fäld förr än de wärkeligen warit ur landet, hwilket synes hafwa warit ordenteligare, så framt man kan wänta någon ordning i denna förwirrade belägenhet. Hwart Hårtigarne i begynnelsen togo sin tillflykt är man ock uti owisshet. Den sist åberopade Krönika berättar, at de foro til Norrige; Men Ericus Olai och Rimkrönikan innehålla, at de foro til Dannemark. Deßa olika berättelser kunna likwäl någorlunda förenas, om man medgifwer, at

Hårtigarne landsförwisas.

de

Birger Månson 1304.

de först uppehållit sig på det ena och sedan på det andra stället; men det blifwer icke destomindre lika owißt, hwart hän de i första bestörtningen sig förfogat. Det är emedlertid utan inwänning, at Härtig Erik wid Mårtensmåßan 1304 war i Norrige, ty då har han utgifwit en Försäkran til Konung Håkan, at hwad Konungen behagade skänka til Jungfru Marie Capell i Opslo, skulle af honom Härtigen opåtalt och oförkränkt lämnas (4). I samma Skrift kallar han ock Konung Håkan sin Fader; hwaraf synes tydeligt, at Giftermålet med Konung Håkans Dotter, oaktat Brudens ungdom, ansågs för en aldeles afgjord sak, ty annars hade Härtig Erik intet warit befogad til något deltagande uti Konung Håkans Författningar. Det nu anförda är otwifwelaktigt, men hwad man annars i nyare Skrifter om deras resa behagat anföra, är så mycket mer waklande, som det aldrig af någon äldre tilförne är sagdt, såsom at de fortsatte sjöledes sin resa från Kalmar til Dannemark. Hela anledningen til denna upgift är tagen af Abbedißan Margaretas lilla Krönika, som berättar at St. Britas Moder blef frälst i sjönöd wid Öland af Härtigarna, då hon war hafwande med denna sin namnkunniga Dotter. Detta Helgon kom til werlden 1304, som nu nämndes, och är ingen ting möjligare, än at hennes Moder kunnat wara i sjönöd wid Öland, då Härtig Erik, som Vastonius säger, kommit henne til hjelp; men at det skedt, då han med sin Broder flyktade ur Riket, har ingen sagt förr än nu i wåra tider. Föregifwandet är så mycket dristigare, som man wärkeligen intet wet, antingen Herrarne farit först til Norrige eller Dannemark, och man har aldeles ingen anledning til at säga, antingen de farit Land- eller Sjöwägen (5).

(1) *Ericus Olai* p. 92. A. D. MCCCIV cœpit dissensio . . . inter Regem Birgerum & Fratres ejus, quæ regnum grauiter afflixit & miserabiliter laniauit, ita ut a prima inhabitatione hominum in hac terra usque ad hoc tempus vix fuerit tantis malis oppressum &c.

(2) Om denna Prophetia skal nämnas fram bättre.

(3) Chronicon hos *Er. Benzelius* Mon. Eccl. p. 89. Facta est magna discordia inter Regem *Birgerum* & illius Fratres scilicet *Ericum* & *Walmarum* Duces, qui timentes Fratris insidias fugerunt in Norvegiam.

Birger Månson 1304.

keligaste omständigheten saknas, nämligen, om Hårtigarne warit skyldige til de emot dem anförda klagomål eller ej. Det är gansska besynnerligt, at Historieskrifware, hwilka ställa sig, som de nästan warit underrättade om sjelfwa orden, som brukades wid samtalet på Wisingsö, och om de minsta omständigheter, såsom at Konungen satt och Hårtigen stod, likwäl intet behagat med et enda drag utlåta sig, om de förebrakte tilwitelser warit grundade eller ogrundade. Om uti wåra äldsta underrättelser, som utan all twifwel til Hårtigarnas förmån äro upsatte, man funnit sig föranlåten at inswepa denna angelägenhet i mörker, måste misstankan ingalunda slå ut til deras förmån. Dock likwäl blifwer påföljden af det inom Kungliga Familien inkomna misförstånd lika otwifwelaktig, at Allmänheten och Riket råkade därigenom i största olägenhet. Ericus Olai säger, at Riket från första tiden det sådt inbyggare nästan aldrig warit fördjupadt i sådant elände, som af denna oenighet förordsakades (1). Detta torde hafwa bättre grund, än hwad han widare säger, at St. Britas uppenbarelser börjades denna tiden. Detta sista blifwer nog så obegripeligt, som sjelfwa hennes spådom om Swenska Konungarna (2), ty detta Helgon war ännu intet årsgammalt, emedan hon är född 1304. Men wilrådigheten om sakens rätta sammanhang slutar sig intet med samtalet på Wisingsö, det utsprider sig äfwen til de följande omständigheter. Wår senast nämnde Historieskrifware gifwer wid handen, at Hårtigarne blefwo genast genom ordenteligt utlag och bifogad edgång förklarade för biltoge, hwarigenom de blefwo nödsakade at öfwergifwa sitt fädernesland. En äldre berättelse gifwer tilkänna, at Hårtigarne af fruktan för Konungens försåt sökt sin säkerhet genom afwikande ur Riket (3), då man kan hålla före, at domen om deras Landsförwisning intet blifwit fäld förr än de wärkeligen warit ur landet, hwilket synes hafwa warit ordenteligare, så framt man kan wänta någon ordning i denna förwirrade belägenhet. Hwart Hårtigarne i begynnelsen togo sin tillflykt är man ock uti owisshet. Den sist åberopade Krönika berättar, at de foro til Norrige; Men Ericus Olai och Rimkrönikan innehålla, at de foro til Dannemark. Dessa olika berättelser kunna likwäl någorlunda förenas, om man medgifwer, at

Hårtigarne landsförwisas.

de

Birger Månson 1304.

de först uppehållit sig på det ena och sedan på det andra stället; men det blifwer icke destomindre lika owißt, hwart hän de i första bestörtningen sig förfogat. Det är emedlertid utan inwänning, at Härtig Erik wid Mårtensmåßan 1304 war i Norrige, ty då har han utgifwit en Försäkran til Konung Håkan, at hwad Konungen behagade skänka til Jungfru Marie Capell i Opslo, skulle af honom Härtigen opåtalt och oförkränkt lämnas (4). I samma Skrift kallar han ock Konung Håkan sin Fader; hwaraf synes tydeligt, at Giftermålet med Konung Håkans Dotter, oaktat Brudens ungdom, ansågs för en aldeles afgjord sak, ty annars hade Härtig Erik intet warit befogad til något deltagande uti Konung Håkans Författningar. Det nu anförda är otwifwelaktigt, men hwad man annars i nyare Skrifter om deras resa behagat anföra, är så mycket mer waklande, som det aldrig af någon äldre tilförne är sagdt, såsom at de fortsatte sjöledes sin resa från Kalmar til Dannemark. Hela anledningen til denna upgift är tagen af Abbedißan Margaretas lilla Krönika, som berättar at St. Britas Moder blef fälst i sjönöd wid Öland af Härtigarna, då hon war hafwande med denna sin namnkunniga Dotter. Detta Helgon kom til werlden 1304, som nu nämndes, och är ingen ting möjligare, än at hennes Moder kunnat wara i sjönöd wid Öland, då Härtig Erik, som Vastonius säger, kommit henne til hjelp; men at det skedt, då han med sin Broder flyktade ur Riket, har ingen sagt förr än nu i wåra tider. Föregifwandet är så mycket dristigare, som man wärkeligen intet wet, antingen Herrarne farit först til Norrige eller Dannemark, och man har aldeles ingen anledning til at säga, antingen de farit Land- eller Sjöwägen (5).

(1) *Ericus Olai* p. 92. A. D. MCCCIV cœpit dissensio . . . inter Regem Birgerum & Fratres ejus, quæ regnum grauiter afflixit & miserabiliter laniauit, ita ut a prima inhabitatione hominum in hac terra usque ad hoc tempus vix fuerit tantis malis oppressum &c.

(2) Om denna Prophetia skal nämnas fram bättre.

(3) Chronicon hos *Er. Benzelius* Mon. Eccl. p. 89. Facta est magna discordia inter Regem *Birgerum* & illius Fratres scilicet *Ericum* & *Walmarum* Duces, qui timentes Fratris insidias fugerunt in Norvegiam.

Birger Månson 1304.

(4) Omnibus præſens Scriptum cernentibus *Ericus* D. g. Dux Sveciæ &. in Domino ſempiternam. Noveritis Nos ſuper Evangelia ſumta præſentialiter per Nos tacta Patri noſtro kariſſimo Domino *Haquino* Regi Norvegiæ illuſtri fide media promiſiſſe, quod quidquid Capellæ ſuæ eccleſiæ beatæ Mariæ Virginis Aslogæ dederat vel etiam daturus eſt per Nos firmiter & irrevocabiliter ſtabit &c. Datum Aslogæ ſexta feria poſt Feſtum Sancti Martini anno Domini M. CCC. quarto. Breſwet ſinnes tryckt i Danſka Magazinet V. I. ſ. 327.

(5) Von *Dalin* S. R. H. 2 D. ſ. 346.

§. 10.

När man noga öfwerwägar de uti näſt föregående §. omrörde märkeligheter, kulle man ſnart falla på den tankan, at Kåromålet emot Hårtigarna, deras flykt ur Riket och den öfwer dem fälde Dom gådt för ſig på några dagar. Förpliktelſen på Aranås underſkrefs den 30 April, några dagar däreſter, paucis inde diebus revolutis, ſäger Ericus Olai, kallades Hårtigarne til Wiſingsö, och ſtrax därpå, in continenti, dömas de i Landsflyktighet. En ſå angelägen ſak behöfde utan twifwel längre betänke-tid. Den därpå följande Pingſt-tiden war likwäl ändå all ting fredligt, ty då woro både Konungen, Hårtigarne, Thorkel Knutſon, Ambjörn Sixtenſon, Arwid Guſtafſon och flere Herrar närwarande wid det Jorda-byte, ſom ſkedde emellan Ambjörn Sixtenſon och des Swärfader Philip Ulfſon (1). Men antingen det nu uprepade gick långſamare eller fortare, war oſämjan uti Kungliga Huſet både märketig och wärkande. Wåre äldre Hiſtorieſkrifware förſäkra oß, at Hårtigarne intet blefwo ſärdeles wäl emottagne i Dannemark, emedan Konung Erik hade mera wänſkap för Konung Birger än för Hårtigarna, och ſkylles äfwen Drottning Märtha för denna kallſinnighet. Detta kan intet förekomma underligt, ty om man än wil åſido ſätta dubbla Swägerſkaps-bandet, hwarmed bägge Konungarne woro ſig emellan på det närmaſte förenade, hwilket ock ſällan tages til grund i ſtora Herrars göromål, kunde likwäl Hårtig Eriks Förloſning med Norrſka Prinſeſſan intet wara i Dannemark obekant, och Kriget emellan Dannemark och Norrige war på långt når intet ändadt. Det hade då warit lagom förſiktigt, at underſtödja en Prins, ſom genom

ſin

så starkas tillwäxt hade kunnat förröka Krigs-swårigheterna för Danmemark. Men såsom et sammanträde war berammadt emellan Konung Birger och Konung Erik i Fagra dal, wille de afwakta utgången af denna sammankomst, i hopp, at något där til deras förmån uträttas kunde. Konungarne mötte hwarandra på det utsedda stället om sommaren 1304, deras Drottningar woro ock närwarande, men Hårtigarne höllo sig i negden intet långt därifrån, til at afbida utslaget af rådplägningarna (2). Birger hade större delen af sina förnämsta Herrar i sitt följe, och kom antågandes med full Fält-musik af pipor och trummor, man bar äfwen fram för Konungen tolf saklor. Kan hända, at ankomsten skedde, sedan det war mörkt, då ingen annan prakt eller härlighet låg därutj förborgad. Det hufwudsakeligaste, som man wet här blifwit afgjordt, war at Konung Birgers Son Magnus blef utkorad til Konung och Efterträdare efter sin Herr Fader, och om han afled utan manliga Arfwingar, skulle hans yngre Son uptagas til samma wärdighet, och ingen annan, så länge någon af Konung Birgers Söner war i lifwet, komma i walet (3). Ericus Olai berättar, at detta skedt 1303, Midsommarsdagen, uti hwilket ärende äfwen Hårtigarne deltagit. Men som uti Hårtigarnas eget Bref af Härwestad Kloster 1305 intet nämnes om något förr gjordt wal, utan allenast om den utkorelse, som skedt i Fagra dal, lär det wara tryggare at stödja sig wid deßas witnesbörd, än wid en Historieskrifwares utsaga, som understundom med någon owarsamhet författat sina underrättelser (4). Om något annars blifwit afgjordt til Hårtigarnas förmån, eller om de intet warit nögde med de wilkor, som i deras angelägenhet blefwo betingade, wet man intet. At man för öfrigt äfwen wid detta tilfälle blandat åtskilliga tids-fördrif med afwarliga öfwerläggningar, witnar Rimkrönikan, af hwilken utom des är bekant, at tolf Herrar blefwo slagne til Riddare af Konung Birger, men hwilkenna heder weberfarits, nämnes intet.

Birger Månson 1304.

Konunga-Möte i Fagra dal.

1) Arnbjörn Sixtensens och Philip Alfsens Bref dat. Pingstdagen 1304, hwilket man återfinner wid 4. §. n. 7; slutet af Brefwet lyder så: In cujus rei testimonium & evidentiam firmiorem sigilla magnificorum Principum *Erici* Senioris & *Waldemari* Finlandiæ Dei

Birger Månsson 1304.

Dei gratia Ducum, Dominorum *Arnwidi Gostaffsons* & *Hemmingi Ögislasons*, *Sigbrandi Kjeldorson* una cum noſtris Sigillis, præſentibus ſunt appenſa. Petimus etiam præſentem literam cum literis & Sigillis, magnifici Principis Domini B. Dei gratia Regis Sveorum illuſtris & Domini *Th.* Marſkalki ſui dilecti roborari. Dat. an. D. M CCC IIII die Pentecoſtes. Breſwet ſinnes i Antiqu. Archiv. uti Hadorphs Copie-Bok ibland Bjelke-Breſwen. Förſta dag Pingſt 1304 lär förmodeligen falla på den 17 Maji, ſå at på tredje weken efter Gäſtabudet på Aranäs ånnu ingen uppenbar fiendſkap war emellan Konungen och Härtigarna.

(2) *Ericus Olai* p. 95. Fauſabant tamen (Duces in Dacia) donec eadem æſtate celebrato apud *Fagradal* Parlamento conveniſſent ibidem Reges, *Birgerus* Sueciæ & *Ericus* Daciæ, ſpem habentes, quod in hoc colloquio aliquid ex parte eorum pro pace & concordia tractaretur.

(3) Härtigarnas Bref lyder ſå: Univerſis præſentes literas inſpecturis *Ericus* Sveciæ, & *Woldemarus* Finlandiæ Dei gratia Duces. Cum magnificus Princeps ac Dominus noſter *Byrgerus* Dei gratia Sveorum Gothorumque Rex illuſtris, Frater noſter kariſſimus, nec non & Prælati ac Barones ceteriique nobiles & Regni Sveciæ communitas univerſa Domicellum *Magnum* dicti Domini Regis Filium primogenitum in Regem Sveciæ concorditer elegerunt, nomenque ei Regium tribuerunt, in Parlamento inter magnificos Principes Dominos Reges Daciæ & Sveciæ apud *Fæverædale* jam ultimo celebrato, notum facimus vniuerſis, quod Nos dictas electionem & nominis Regii dationem concorditer factas ſponte & libere approbamus, & in ipſas conſentimus ipſumque Domicellum *Magnum* in Regem Sveciæ ex nunc eligimus & nomen Regium ſibi damus, eidemque fidelitatem & ſervitia fidelia ſicut vero Domino noſtro impendere bona fide promittimus per præſentes &c. In cujus rei teſtimonium ſigilla noſtra præſentibus duximus appendenda. Datum in monaſterio Harivadenſi Anno Dni M CCC quinto in Feſto exaltationis ſanctæ Crucis. Originalet af detta Bref förwaras i Kongl. Danſka Archivum, communicerad af *Langebeck*.

(4) *Ericus Olai* p. 92 ſäger, at Junker *Magnus* waldes til Eftertrådare 1303 både af Härtigarna och Biſkoparna, på ſamma ſätt, ſom uti föregående Bref uprepas, och p. 94, at det ſkedt Johannis Baptiſtæ dag, hwilket likwäl intet omröres uti Härtigarnas Bref, ej heller finnes hos Ericus Olai, at titel af Konung wid ſamma tilfälle blifwit lämnad.

§. 11.

Härtigarne föra Krig på Sverige.

Sedan Congreſſen i Fagra dal intet utſlagit til Härtigarnas nöje, förfoga de ſig i ſörſta ſkyndſamhet til Norrige, där de med berednwilligare wänſkap emottogos: ty Konung Håkan på ſin

sin Gemåls trägna begäran och anhållan, öfverlämnade dem Kungahäll och Nyktaborg (1), med försäkran, at han alfvarligen hos Konung Birger skulle arbeta på deras återställning, och om därigenom intet uträttas kunde, skulle han likväl intet öfvergifva dem. Om Konung Håkan härigenom war sinnad at begynna någon fiendtlighet emot Swerige, kan twiflas; men Härtigarne gjorde strax fiendteliga anstalter, ty Slottet och Staden förseddes med spisning och krigsförråd. Så snart man i Swerige blef härom underrättad, lät Konung Birger i största hast upföra et Slott på Gullbergs hed i Wästergöthland och Säfwedals Härad, där Mölendals Ström flyter in i Göthaälf, i tanka at därigenom förebygga alt ströfwande i Wästergöthland (2). Men at denna försiktighet intet war tilräckelig, kan man finna af utgången, ty Härtigarne besvärade icke destomindre Wästergöthland med et ouphörligt ströfwande, wid hwilket tilfälle Bengt Algotson på Agnatorp, Lagmannen i Wästergöthland, och Gunno Gris blefwo til fånga tagne, samt Lidose Stad plundrad och bränd (3). Sedan besöktes Dalsland af Härtigarna, där de anlade et Slott wid Dalbergs-åns utlopp i Wännern i Bolstad Socken, och til des befästande besvärade Allmogen med odrägeliga körslor och annan tunga (4), så at Härtig Erik aflämnade besynnerliga prof af den mildhet, som gifwit honom sitt wackra tilnamn. At en utländsk Makt sig förhäller sig uti et fiendtligt Land, kan anses för en frukt af tidens smak, utmärker likwäl liten mänsklighet; men at Swenska Prinsar upföra sig på sådant sätt emot sitt Fädernesland, synes wisa prof af en onaturlig eller naturlig grymhet. Uti dessa förrättningar blefwo utan twifwel Prinsarnas Härigheten och Egendom i Swerige aldeles til Kronan indragne; ty ännu har man intet bewis, at det skedt wid deras afwikande. Ty så framt någon ordning är i akt tagen uti gamla Krönikan hos Benzelius, har intet Nyköpings Slott, som tilhörde Härtig Erik, blifwit intaget för Konung Birgers räkning af Thorkel Knutson, innan fiendtligheterna blifwit af Härtigarna begynte och Dalaborg war anlagdt (5). Om så är, hat Thorkel Knutson ännu intet afwikit ifrån sitt jämna upförande, fastän han af Härtigarnas Medhållare med de swartaste färgor afmålas.

Birger Månson 1304.

Birger Månson 1304.

Det lämnas emedlertid i sitt wärde, men Kriget började genom Dalaborgs befästning så et ganska äfwentyrligt utseende. Fördenskul affärdade Konung Birger otta af sina Riddare med något Manskap, til at afskära tilförsel från Norrige til Slottet och betäcka Landet. Deße tågade fram til Agnabro, hwar wägen låg til Norrige, afbrände bron, gjorde paßet obrukbart, och til mera säkerhet slogo sitt Läger intet långt från bron. Härtig Erik, som begrep angelägenheten af Slottets bibehållande, frågar sin förtrogna Mats Kettelmundson, om han hade lust at göra byte. Denne man war en af de raskaste Krigs-Öfwerstar, som då war i Swerige. Han wisade fördenskul en utmärkt fägnad öfwer det gjorda tilbud, men Härtigen bad honom wara lagom glad, efter det war nästan ogörligt at komma öfwer strömmen, som war både djup och bred. Men ingen swårighet afskräckte Mats Kettelmundson, utan han församlar i hast en hop folk och kommer til strömmen i tjocka mörkret. Ehuru några rådde at wänta med öfwergången til morgonen, beslöt likwäl Herr Matthias, som såg förut af hwad wigt skyndsamheten i denna belägenhet wore, at utan tidsens utdrägt wåga öfwerfarten. Han låter då sina Ryttare fresta öfwergången, hwilken wärkställdes dels genom hästarnas wadande, dels genom deras simmande, hwarigenom allenast en enda karl förlorades. Konung Birgers Riddare lågo emedlertid i fullkomlig säkerhet, intagne af den inbillning, at brons upkastande gjorde dem fria för alt oförmodeligt anfall. Et brinnande bål war upkastade wid Gården där Riddarne hade sina qwarter, förmodeligen til wärma för Wakterna. Elden tjente Mats Kettelmundson til wägwisare, så at han utan hinder i största tysthet kom til Lägret, och såsom den, hwilken först blef stunden warsi, i största hast lopp til stufwan, där Herrar Anförarne sofwo, följde Mats Kettelmundson oförtöfwat efter, och tog dem alla half-sofwande och nakna til fånga. Detta wärkställdes utan alt motstånd, undantagandes, at en af Härtig Waldemars Hofmän Carl Elineson blef sårad. Sedan man på detta sätt bemästrat sig Anförarna, blef den andra hopen snart öfwermannad och fångslad, hwarefter Mats Kettelmundson med byte och fångar inställde sig som segerwinnare hos Härtigen. Konung

Birger

Birger eller Thorkel Knutson blef intet förskräckt af detta miß- Birger-
öde, utan drager tilhopa en Krigshär af tiotusend Män, och Ko- Månsson
nungen skyndar til Norrska gräntsen, utan at wara hindrad af 1304.
Härtigens medhållare eller af andeliga mißnöjet. Thorkel Knut-
son lefde ännu, och lyda war en oundwikelig nödwändighet.
Härtigarnas nya Fästning Dalaborg blef då med alfwar in-
stängd, och Härtigarnas Makt war intet tilräckelig at göra mot-
stånd. De anhöllo därföre om Förstärkning hos Konung Hå-
kan, hwilken ock understödde dem med friska troppar, hwarmed
Härtigarne tåga in i Landet, i hopp at uphäfwa belägringen.
Om Thorkel Knutson war Konungen följaktig och ingen onödig
räddhåga hade rum; utan när Härtigarne med sitt folk hade
ryckt fram, woro Konung Birgers folk färdiga i full Slakt-
ordning, Fästningen Dalaborg blef ock twungen at gifwa sig (6).
Man hade redan på bägge sidor gjordt sig färdig, men genom
betydande Herrars bemedling, så ifrån Swerige som Norrige,
kom det til förening, och Fred blef slutad St. Sigfrids dag
eller den 15 Februarii 1305.

(1) Så kallas Slottet wid Kongahäll uti Rimkrönikan s. 83, och säges tydeligen hos *Ericus Olai* p. 96, at Härtig Erik blef förlänt med Cmitas & castrum Kungella.

(2) Om Gullbergs Slotts belägenhet kan ses *Rhyzelius* Sveog. m. s. 80.

(3) Rimkrönikan s. 84.

Litet förr än Lodösö brann
Fingo the Herr Benediet Lagman;
I Agnatorpe hem til sin.

Ericus Olai p. 99 talar om Gunno Gris och des fångenskap. Von *Rhyzelius* s. 347 gör denna Bengt Lagman til en Grip, på den grund man twifwel, at han warit Lagman Algot Brynolfsons Son, ehuruwäl Lagman Algot förde et helt annat Wapen, som uti Andra Delen är påmint. *Peringsköld* däremot gör honom til en Oxenstjerna. *Stjernman* och *Brocman* försäkra at han fördt i Skölden et Lejon och twå Sparrar. Jfr. *Rabenius* de Legiferis Westrogothiæ p. 88. n. a. Detta torde så mycket betyda, at man wet intet af hwad Slätt han war.

(4) *Ericus Olai* p. 96. Ædificauerant Duces castrum in Daal, Dalaborg nominatum, affligentes rusticos circumpositos oneribus importabilibus in erectione fortalitii memorati.

Birger Månson 1305.

(5) Chronicon hos *Benzelius* p. 89. Eodem anno 1304 vastarunt iidem Duces incendio Ludosiam ciuitatem Westgothiæ, ædificiaque arcem in Dasl. Eodem anno consiliis Marscalci dolo & fraude occupauit arcem Nyköpingh, quæ subjecta erat Erico Duci.

(6) Annales eller Diarium Wisbyense hos *Langebek* T. I. p. 257. M CCC IV guerra fuit inter Regem & Dominos Duces . . . Et Rex Byrgerus optinuit castrum Dalæborch, sedan wid år 1305 säges, Duces ad regnum fuit renocati. Alt det öfriga år taget af *Ericus Olai* p. 91 til 97, och af Rimkrönikan sedan 84 följ.

§. 12.

Kolsäters Dagtinga och Fred.

Artiklarne af denna Afhandling, som blef sluten i Kolsäter (1), woro ganska betydeliga. Härtigarne bekänna, at de förbrutit sig mot Konungen sin Broder, hwilken bekännelse de gjorde i närwaro af Biskop Isar från Strengnäs, Biskop Nils från Wästerås, Thorkel Knutson, Gudmar Månson, Thor Kellson, Pehr Ragwaldson, Birger Pehrson, Knut Jönson, Måns Gregerson och Holger Ulfson: widare underkasta sig Härtigarne Konungens nåd och wälbehag, samt förplikta sig med ed, hwilken Mats Kettelmundson på deras wägnar afslägga skulle, til at efterkomma alla Konungens befallningar, så wida de intet angingo Härfärd emot Konungen i Norrige, eller någon undsättning til denna Konungs tjenst emot Dannemark, at de skulle wara sin Konung och Broder, Konung Birger, hans Gemål och Barn til all trogen tjenst, at Härtigarne skulle erkänna Junker Magnus, som nu war wald, för sin lagliga Konung, och wid des bödsfall den äldsta därnäst af Konung Birgers Söner, så länge någon af dem war i lifwet. De skulle ej heller tilsoga Thorkel Knutson eller någon annan af Konungens Män i eller utom Rådet någon skada eller förfång, för det de gjordt sin Konung i denna Fejden bistånd. De skulle ock skaffa Konung Eriks, Konung Håkans och Grefve Gerhards borgen från Hollsten, innan St. Johannis Baptiste Födelse-dag, at det utlofwade obrotsligen hållas skulle, så at om de uti något mål weko därifrån, skulle de nu upräknade Herrar wara förpliktade, at hwarken göra Härtigarna bistånd, eller emottaga dem i sina Länder, och til slut underkasta Härtigarne sig bannlysning, som af Swenska Prästerskapet afkun-

nas

ne måtte, så framt de på något sätt bruto häremot. Denna Afhandling förseglades af Björn af Björkerö, Halfwar Bår, Konung Håkans Rådsherrar, Mats Kettelmundson och Ifwar. Hurru wida denna öfwerenskommelse war mera til Härtigarnas än Konung Birgers förmån, är swårt at finna (2), emedan Härtigarne icke allenast tilstå sina brott, utan ock underkasta sig Konungens nåd och wälbehag. Med denna nåd war utan all twifwel en muntelig tilsägelse förknippad, at Härtigarne skulle införas uti sin förra wärdighet och egendom. Til denna beringnings widare befrämjande gaf Härtig Erik en ny förskrifning ifrån sig i Nyköping om Julen samma år, at när Konungen återgaf Nyköpinas Slott, skulle hwarken han eller hans underhafwande göra Konungen någon skada eller förfång däruti, och när Härtigen dödde, skulle samma Slott utan inwänning tilfalla Konungen, och des Söner intet hafwa annan rätt därtil än Konungens nåd (3). Birger Månson 1305.

(1) Efter von Dalin är Kolsåter beläget på Dalsland i Walbo Härad. Hos Tuneld nämnes Kolselered i Wärmeland, Långserid Socken och Wästra Syssel. Ekmans Afhandling om Wärmeland i sitt ämne r. s. 104, sätter likaledes Kolsåters by i Wärmeland.

(2) Von Dalin s. 350. §. 18, säger tydeligen, at Afhandlingen war mer til Härtigarnas än Konungens förmån.

(3) Bägge dessa Afhandlingar äro intryckta af Hwitfeld T. 1. s. 326. hwarifrån Meßenius och wåra nyare Historieskrifware hämtat hela sin kunskap i detta målet. Von Dalin har följt Meßenii utdrag, och skiljer hans berättelse ganska mycket ifrån det här år införda. Von Dalin nämner intet på detta stället om Arfsrätten på Junker Magnus och hans Bröder, säger ock för öfrigt, at den parten, som intet höll förlikningen, skulle wara fallen i Kyrkans band, då likwäl i sjelfwa Afhandlingen allenast talas om Härtigarnas bannlysning, utan at nämna flera skiljaktigheter. Efter von Dalins anwisning, s. 349, har Thure Kellson warit en Bjelke, Pehr Ragwaldson, Fargalt, Knut Jonson til Aspnäs Ifwar Blås Goneson, Magnus Gregerson, Låma, Holger Ulfson en Ulf.

§. 13.

Kolsåters Afhandling återställde stilleheten i Riket åtminstone til en tid, och Härtigarnas rörelse hade intet haft annan wärkan, än at Wästergöthland och Dal blifwit af dem och deras

Birger Månson 1305.

medhållare ganska illa medfaret. Härtigarne fingo tilbaka sina förr innehafda Län, hwilka de förmodeligen kunnat få genom underhandling, utan sitt Fädernesslands köpslande, sedan de blifwit af Konung Håkan förlänte med Kongahäll och Nicklaborg. Dock har återställningen intet skedt så hastigt, emedan man ser af den uti förra §. aflämnade Förskrifning af Härtig Erik i Nyköping, at Nyköpings Slott ännu innehades af Konung Birger, så at äfwen härutaf kan inhämtas, at hela förmånen i Förlikningen war på Konungens sida. Förmodeligen har fullgörandet af Freden blifwit upskuten til des Härtigarne förkastat de uti Tractaten åberopade Löfresmåns försäkringar. Utomdes är det intet troligt, at Thorkel Knutson warit sinnad at eldeles afkläda sin egen Swärson. Man lär intet bedraga sig, om man tilskrifwer Thorkel Knutson det kraftiga motstånd, som gjordes emot Härtigarna; ty man finner af det följande, det Konungen Birger, lämnad åt sig sielf, war intet i stånd at utföra något betydeligt: Man kan ock til äfwentyrs hålla före, at Konungens obetänkta hetta gifwit någon anledning til Härtigarnas hastiga afwikande, hwilket utan twifwel med något mera fogelighet hade kunnat förekommas. Icke desto mindre war Konungens heder genom Freds-Afhandlingen bibehållen, och Thorkel Knutsons samt de öfriga Konungens medhållares trygghet försäkrad. Men man hade at göra med sådana Herrar, som intet låto binda sig med pergaments-rimsör och Sigiller. Konungen och Thorkel Knutson, kan hända, trodde emedlertid, at Härtigarne woro nögde, efter de hade orsak at wara't. Men wisa människior äro näppeligen nögde med alt, mycket och litet kan då intet göra tilfyllest. Härtig Erik, som hade blifwit förlänt af Konungen i Norrige med Kongahäll och Nicklaborg, fick ännu en ny tilökning af Konung Håkan, jämte det han äfwen behöll de förut lämnade Förläningar. Ty Grefwe Jacob af Norra Halland upbrog åt Konungen i Norrige hela sitt Grefskap til ewärdelig ägo för sig och sina Medarfwingar, dels för den nåd Konungen redan bewisat honom, dels för 2000 Mark Lödig eller Sterling, som Härtigen af Söder-Jutland lämnat Grefwen på Konung Håkans borgen (1). Det synes som Härtig Erik warit i synnerhet Mäklare i denna saken, men

Härtig Erik förlänes med Halland.

at

a hon betalt den förstrickta Penninge-Summa til Hertigen af Öster-Jutland, är allenast en gissning af Meßenius, som wärre mare Händelseskrifware antagit, som en wärkelig sanning (2). Så mycket wet man med wißhet, at samma Lön blef genast åt Hertig Erik upbragt med Warberg, Hunehals och de öfriga ähdrigheter (3). Sedan Kolsåhers Fred war sluten, tåge Hertigarne til Danmark, förmodeligen i afsigt at fånga den i Kolsåhs Afhandling utlofwade försäkring af Konung Erik i Danmark och Gref Gerhard af Holsten. Under denna resa afslämnade Hertigarne på Herrewadh Kloster, Korsmässan eller den 14 September, en ytterligare förskrifwan på Thron-följden för Junker Magnus Birgerson, hwilken så wäl wid Congreßen i Jagerdal, som i Kolsåhers Fred war stadfästad (1); och war det så mycket bequämligare för Hertigarne, at undfå denna förskrifwan, så wäl af Konung Erik som Gref Gerhard, som hägge dåse fästmännen woro närwarande i Helsingborg wid den Herredag eller Danahof, som hölls 1305 wid slutet af September eller början af October. Här blef annars handladt om de Danska Landsflyktiga, som woro anklagade för Erik Glippings dråp. Förra domen blef stadfästad, och nämnas uti anslaget så wäl Hertig Erik, som Hertig Waldemar såsom åhwerwarande (5). Birger Månsson 1305.

(2) Gref Jacobs afträde på Halland skedde i Lundberg 1305, Måndagen för Georgii Helgwet dag eller den 23 April. Hwitfeld p. 326.

(2) Här Meßenius T. 12. p. 155, talar om Hallands afträde til Konungen i Norrige, lägger han til dessa ord, praecipue tamen ere Ducis, ut arbitror, solutum. Så at detta är en blott gissning, men hos von Dalin säges det utan ringaste twifwelsmål, at Hertig Erik betalt Penningarna, je 353 Mark. Detta alt är tilwäl så mycket mera ogrundadt, som Konung Håkan Fredagen för Mikaeli 1305 fick sin Drottning Eufemias hemgifwd 3000 Mark Silfwer, och af dem betalte 2000 Mark til Hertigen af Jutland. Bretwet finnes ibland Diplomata Sorgenſia uti Antiquitets Archivum. Denna lilla omständighet är anmärkt af Assessor Bromann på 349 sidan af von Dalins Historia.

(3) Micrae Olai p. 98, hwarest han säger omrörer Hertig Erike sammanbande i denne saken.

(4) Hertigarnas Gref det. Herrewadh Kloster 1305, die exalt. crucis eller den 14 September är anstädt a. 3. wid 10. §.

(5) Hwitfeld p. 328. §. 34.

§. 14.

Birger Månson 1305.

Man kan ej annat finna, än at Riket war nu uti et fullkomligt lugn, så at de omständigheter, hwilka föranlåtit Thorkel Knutson til at inskränka andeliga Statens Friheter, vorde til åfwentyrs haswa upphört. Det kunde då wara tid at sätta alt i sitt förra tilstånd. Åtminstone finner man, at Konung Birger år 1305 den 29 Junii återstält Fattig-Tionden til Prästerskapet, som någon tid warit indragen til Kronan, och samma år uti Fastan hade han uti Strängnäs bekräftat alla de Friheter, som des Herr Fader Magnus Ladulås hade förunt Clericiet wid sin Gemåls Kröning, och innefattades uti dessa Privilegier i synnerhet Skattfriheten för alla werldsliga pålagor. Man har således orsak at tro, det de andelige blifwit tilfredsställde för alt deras förra lidande (1). Man förebär wäl, at dessa Friheter blifwit Konungen afwingade, men ingen anledning har man därtil af wåra gamla Historieskrifware, hwilka ock aldeles förbigådt dessa omständigheter. Öfwerwägar man ock alla omständigheterna, lär man haswa swårt för at finna, hwem som skulle twinga Konung Birger. Uti Kolsåters Fred war Konung Birger snarare Lagstiftare än Dagtingare: Fjerde Söndagen i Fastan, Dominica Lætare, bekräftade Konungen de af Magnus Ladulås åt de andeliga förlånta Friheter. Hwem skulle då kunna twinga honom? Hårtigarne kunde så mycket mindre twinga Konungen, som de ännu intet kunnat twinga sig til sina Hårtigdömen, hwilket af förra §. är tydeligt. Det kan wara troligt, som tilförne är påmint, at de andelige wisat mera dristighet och til åfwentyrs pockat något, sedan Thorkel Knutson nederlagt Förmynderskapet; men Marsken war ännu gällande hos Konungen, och han lär ännu intet funnit sakernas ställning sådan, at han bordt gifwa efter. Om något twingat Konungen wid detta tilfället, har det warit widskeppelse, och därtil gifwer han fullkomlig anledning uti sielfwa ingången af sitt bref eller stadga, fjerde Söndagen i Fastan, då han förklarar, at han til tacksamhets tecken mot GUD för de oändeliga wälgärningar, hwarmed han blifwit omfattad, förnyar sin Faders Privilegier, som han lämnat de andeliga (2). Sedan detta steget war först gjordt, war det mindre underligt, at Fattig-

Tion-

Jorden blef återställd til sitt äldsta bruk, emedan det war förmodeligen lagom rättwist, at han blef borttagen. Nu efter Kolsåters Fred, som Konungen äfwen innesluter ibland orsakerna til sin tacksamhet, war Konungens Myndighet i anseende til Härtigarne långt större än förr. De hade utan förbehåll och undantag underkastat sig Konungen. Thronföljden war befästad på Konung Birgers Söner, icke allenast genom Härtigarnas samtycke til de Förnämares wal, utan ock genom utländske Mäkters försäkran och borgen, så at en försiktig och jämn Regering intet behöfst frukta hwarken för Härtigar eller Prelaten. Man finner ej heller minsta tecken, at Biskoparne hwarken med råd eller stämplingar gynnat eller befrämjat Härtigarnas upresning. Det kunde då wara billigt, at låta dem få tilbaka sina bortmista Friheter, som de warit någon tid förutan, under Rikets trängande omständigheter, så i anseende til en uthlottad Lösa, som Ryska Kriget. Man har således all anledning at tro, det de Andelige efter denna hwälsning icke allenast bordt wara, utan ock warit wärkeligen nögde med Konung Birger. De woro wisse på hwad de hade, men hwad de skulle få under så tiltagsne Herrar, som Härtigarne Erik och Waldemar, war ganska owisst. Jag wet nog, at wåre nyare Historieskrifware föreställa sakernas sammanhang helt annorlunda, och jag wille gärna göra det samma, om jag fann, at någon äldre Historieskrifware eller några gamla Handlingar gåfwo därtil ringaste anledning. Det är sant, at Påfwiska Prästerskapet war gemenligen et illakt och uproriskt folge, men det kan hwarken lämpas på alla, eller på alla tider. Under Förmynderskaps-tiden, då Prästerne tryckles aldramäst, beskrifwas de likwäl såsom stilla och med Marsken endräktige, och sedermera woro de mißnögde, men höllo sig fredliga. För öfrigt kan man wara försäkrad, at de nu snart påföljande olyckor hade yppat sig, om aldrig någon Präst warit til. Härtigarnas sinnelag och dristighet war i ständ at göra och wågga alt, när inga kraftiga och försiktiga mått togos däremot. De hade märkt af förfarenheten, at alla tilbud woro fåfänga, så länge Thorkel Knutson war i lifwet och ägde Konungens förtroende. Han borde förderfkul rödjas ur wägen; de funno därtil et lägligt tilfälle, när de komma

Birger-Månson 1305.

§. 15.

Birger Månson 1306.

På sådant sätt belönte Konung Birger och Härtigarne sin trogna Förmyndare och wärkeliga wälgärningsman. Hwad ondt Thorkel Knutson gjordt, wet man intet med wißhet. Man wet likwäl at han beskylles, at haswa gjordt Riket otrolig skada de sista åren, och warit orsak til Kungliga Brödernas oenighet (1). Så borde åtminstone Härtigarne och deras anhang säga; hwar och en lär för öfrigt begripa, hwad trowärdighet parti-försmädelser förtjena. En man, som åsido satt sin egen Swärsons och Dotters förmån, för sin Konungs och Rikets wälfärd, synes kunna förakta, om han ej kan tysta, så ohemula och owärdiga beskyllningar. Olaus Petri försäkrar, at han uti sitt Testamente bekänner sig haswa i några mål försedt sig emot Konungen (2). Under så oändeliga mål och wärf, som med Riksstyrelsen äro förknippade, är det nästan ogörligt, at man ju någon gång, åfwen oskyldigt, förgår sig. Öfwerwägar man likwäl sielfwa orden af Testamentet, kan det snarare anses för en höflighet, än en asbön. Amiars öfwerlämnade han genom sin ytterste wilja Gården eller Tomten Thyll til Gråbrödra Kloster eller Riddarholms Kyrkan, hwar han walt sitt Lägerställe; til Domkyrkan i Upsala en Gård i Gestringia, som kallades Ön; til Wästerås Gården Målhammar; til Strängnäs Gården Idö; til Skara Gården Haldie; til Linköping Gården Skinnaryd; til Klara Kloster tio Mark Penningar, til de öfriga Klostren fem Mark, til hwart Hospital fem Mark, likaledes til Helge Andes Husen i Stockholm och Upsala, med mera. Til wärkställning af denna sin ytterste wilja utnämnas Konung Birger, Biskoparna i Skara, Linköping, Strängnäs och Wästerås, Herr Folke Jonson, Herr Gudmar, Herr Petter Liqwidson, och Christiern Befallningsman på Stockholms Slott. I synnerhet utbad han sig Konungens nåd, på hwars wälbehag Testamentets fullgörande egenteligen berodde. Ytterst begär han uti sitt sista förordnande ingen annan nåd, och beklagar sig öfwer ingen (3). Men fast man intet med wißhet har sig bekant, hwilket egenteligen war Thorkel Knutsons hufwudsakeliga brott, utom det, at han mißhagade Härtigarna, är det dock utan all twifwelsmål, at Konungen förlorade genom

Thorkel Knutsons widare omständigheter.

Mar-

Marskens död, långt mer än Thorkel Knutson; denne senare förlorade endast Lifwet, då Konung Birger därigenom förlorade Rike, Heder, Frihet och förmodeligen sjelfwa Lifwet, som genom sorg och bekymmer utslocknade, och ligger Thorkel Knutson wärkeligen med större heder uti sin owigda jord, än Konungen satt på sin Thron. Härtigarne måtte ock genom Försynens rättwisa undergå et nog så swårt öde, som intet med et godt samwete lindras kunde. Den Begängelse och idkeliga Meßor, som gjordes för hans Själ, synes bewisa, at sjelfwa Prästerne woro försonade, och, kan hända, haft ingen del i Marskens död. Ericus Olai, som ock war Präst, ånskönt han intet förtiger de beskyllningar, som gjordes emot Thorkel Knutson, liknar icke destomindre Kongliga Brödernas förtrolighet i denna sak, wid Herodis och Pilati wänskap, då Christus skulle förrådas (4). Med så ord, Thorkel Knutsens åra, samt Konungens och Härtigarnas wanära är lika odödelig, hwilket ock Marsken sjelf sade til Konungen då han blef gripen på Lena (5). Af sin första Husfru Brigitta hade Thorkel Knutson Dottren Christina, som förmäldes med Prins Waldemar wid Konung Birgers Kröning. Härtig Waldemar lät skilja sig wid sin Gemål tredje dagen efter hennes Faders insättning på Stockholms Slott, och Biskopen, som affade skillnads-domen, gaf dem bägge frihet at träda i annat gifte (6). Anledningen til Äktenskaps-skillnaden togs af andeliga Swägerlaget eller Gudsifwolag, ty Thorkel Knutson hade hållit Härtig Waldemar öfwer Dopet; Härtigen och hans Gemål woro således efter Canoniska stadgarne Dopsyskon. Författaren til Rimkrönikan will inbilla oß, at Äktenskapet intet uphäfdes för någon owilja emellan detta Höga Par, utan för detta andeliga hinder (7). Om så är, måtte andakten hafwa fallit på Härtigen som en feber, ty uti sitt öfriga upförande har han intet wisat många prof af samwetsömhet. Efter utseende har det warit et af Thorkel Knutsons Stats-fel, at han tillåtit et sådant Giftermål. Någon tid förut woro dylika Förbindelser uti Kungliga Huſen wanliga, men sedan Konungarne efter mognare öfwerwägande uphördt at gifta sig inomlands, kunde näppeligen et sådant Swägerskap ingås utan afwund och misstundsamhet. Om Thorkel Knutson hade några

Birger Marlsson 1306.

Birger Månson 1306.

Arfwingar med sin senare Fru Grefwinnan Hedwig af Rawensberg, är intet bekant. Wid det senare Bröllopet, lämnade han til Morgongåfwa åt sin Grefwinna Hofgården Gum med underliggande andra ellofwa Gårdar och tilhörigheter, förmodeligen är det samma Gård, som i Testamentet kallas Dhum (8). Wåre äldre Historieskrifware nämna intet, at Mayskens dödsdom innehöll egendomens förwärkande under Kronan, men at Härtigarne likwäl tilägnat sig hans Gods, är af flera Bref ganska nydeligt, och finner man af Helsingborgs dagtingan 1310, at så wäl Fru Hedwigs Gods, som Thorkel Knutsons afträddes (9). Kan hända, Thorkel Knutson äfwen uti sitt andra Giftermål försedt sig, åtminstone beskylles han därföre, at han sedermera tillagt sig en präktigare Stat; om så är, har han intet warit lyckelig i Hjonelags stiftande. At han förmodeligen warit af Trolle-ätten, är i Andra Delen införd, och kallas han uti Danska Skrifter intet Thorkel utan Truls, hwilket dock förmodeligen lär wara et och samma namn. At han warit ägare af Folkunge Godset Idön, har man sedt af hans Testamente, men han har kunnat komma i besittning af förbemälte Gods, antingen han warit en Folkunge eller en Trolle.

(1) Chronicon hos Benzelius M. E. p. 90. Annis proxime superioribus incredibilibus malis afflictum est Sueciæ Regnum a supradicto *Thorchillo* Marscalco illiusque sodalibus tyrannis. Jfr. Ericus Olai p. 92.

(2) Olaus Petri i sin handskrefna Krönika: Hwad rätta saken hafwer warit til Mayskens död, annat än, som föregifwit är, kan man icke weta; så bekänner han dock i sitt Testaments Bref, som ännu tilstädes är, at han i någor stycken hafwer försedt sig emot Konungen. Förmodeligen har Olaus Petri haft afseende på dessa orden i Testamentet: Sentiens contra me latam sententiam Reg. Majestatis, ut conquerentibus de me faceret justitiæ complementum, de ejusdem Domini mei benevolentia & pietate confisus plurimum & ejus benignitati & gratiæ quantum ad præsens seculum spectat, humiliter & penitus me submittens, quantum. Serenitas Magnificentiæ Tuæ permiserit, Testamentum meum condo & ordino in hunc modum. Af dessa orden kan ej tagas den mening, som Olaus Petri har. Men kan hända han haft et fullkomligare exemplar, än som nu är til hands.

(3) Thorkel Knutsons Testamente, Dat. Stockholm Anno M. CCC. Sexto Quinto Idus Februarii.

(4) Eri-

(4) Ericus Olai p. 99. Fiunt enim amici Herodes & Pilatus & crucifigitur Christus. Birger Månson 1306.

(5) Rimkrönikan s. 90 anför Thorkel Knutsons utlåtelse på detta sätt:

Han sede, ädla Konung god,
Thet I mik snödeliga uthgifwen
Thes hafwen I blygd å mådan I lifwen.

(6) Ericus Olai p. 98. Rimkrönikan s. 89.

(7) Rimkrönikan s. 89.

Jak weet wäl, at the skildes ej ath
För osämjä eller onda lath, m. m.

(8) Rimkrönikan s. 75. Uti tryckta exemplaret står Gwim, men uti et handskrifwit Gwm, hwilket följes af Meßenius. Förordnandet uti hans Testamente lyder så: Item dilectæ uxori meæ confero curiam meam *Dhum*, quamdiu in Regno Sveciæ voluerit commorari & in statu viduitatis perseverare. Si vero ipsam matrimonium legitime contrahere contigerit, volo ut prædicta curia heredibus meis deputetur.

(9) Ericus Olai p. 108. Item bonis Dominæ *Hadve* & suis heredibus dimissis per nostras patentes litteras, & bonis pertinentibus ad Dominum Thorkillum quondam Marscalchum, Curiis Foldenäs &c.

§. 16.

Genom sin trogna Rådsherres upoffrande hade Konung Birger förseglat Förlikningen med sina Bröder, och tillika sin egen olycka. Någon tid lefde han likwäl uti fullkomlig stillhet, och ingen ting war at frukta, så länge ord och afsked skulle hafwa bestånd. Konung Birger war således säker och bedrog sig. Meßenius kommer fram med en aldeles lös gißning wid detta tilfälle, såsom skulle Konung Birger, kan hända, lagt försåt för Härtigarnas lif, hwilket senare Författare såsom en otwifwelaktig sanning uptagit, änskönt aldrig det minsta tecken därtil finnes uti äldre Skrifter, och Meßenius sjelf uti 12 Tomen utlämmat denna utan bewis och ringaste anledning gjorda beskyllning (1). Med kan ske och kan hända, kan man sjuga heder och ära af sjelfwa oskulden. Men på annat sätt kan intet Härtigarnas upförande ursäktas. Det är swårt at begripa, hwarföre man nu förtiden bör åtaga sig, at utan all grund wara Fullmäktig för Härtigarna, då deras wärkelige medhållare i fordna dagar intet påtaget sig, at förswära, utan endast

Konung Birger fängas af sina Bröder.

Birger Månson 1306. dast at berätta deras förhållande. Om Konung Birger sof på sina med alla formaliteter författade Fredsfördrag och Försäkringar, woro Härtigarne så mycket mer wakne. De hwälfde nu intet mindre Förslag, än at tilwälla sig hela Sweriges Rike. Hemlighet, list och wåld skulle befrämja anläggningen. Ingen ting kunde likwäl uträttas utan sammandragning af bewäpnade Manskap, hwilket kunde göra uppmärksamhet. Til at förekomma alla misstankar, möta Härtigarne hwar andra på Bjelbo, där åtskillige af deras Betjenter skulle hafwa bröllop. Rycktet kunde då intet utsprida annat, än at Härtigarne anstälde sem bröllop på en gång, med den prakt och stat, som war wanlig wid deras Hof. Imedlertid hade de affärdat af sitt Folk somliga til Hundhamar (2), somliga til andra ställen. Wid Marie Födelse-Fest, eller den ottonde Septemb. 1306, firades denna Högtid (3), och när Gästebuds-dagarne woro förbi, reste de widare med ganska litet följe til Hundhamar. Deras anslag woro så hemligen hållna, at Konung Birger utan ringaste misstanka lät bjuda sina Bröder til Håtuna, där Kungliga Hofwet då wistades. Härtigarne foro fördenskul sjöledes öfwer Mälaren, kommo Michelsmäss-dagen fram til Hofwet wid middagstiden och blefwo mycket wäl undsägnade. Deras folk fingo sina rum uti särskilta hus, och alt gick til uti största wänskap och förtrolighet. Imedlertid bewäpnade sig Härtigarnas Hofmän uti största tysthet, och wid Solens nedergång blef oro i Hofwet. Konungen, Drottningen, twå Prinsar, en Prinsessa, Biskop Nils från Wästerås, sex Riddare och sexton Swenar af wapen blefwo til fånga tagne och bortförde til Nyköping (4). Men Konungens äldste Son Junker Magnus blef under sjelfwa bullret på Håtuna undanryckt af Arwid Smålänning och buren til Dannemark. Härtigarne wisade nu i sjelfwa wärket, at den warsamhet man emot dem i akt tagit, sedan de tilträdt sina Län, warit både försiktig och oumgängelig. Man kan förundra sig öfwer wåra äldre Tideböckers yttrande öfwer den tid, som Thorkel Knutson hade del i Regeringen. De omröra i hårdaste ordalag de swårigheter, som då tryckte Landet; men denna nedriga och människligheten wanhedrande gärning berätta de allenast utan minsta påminnelse eller anmärkning, och

Rim-

Birger Månson 1306.

Rimkrönikan, når där omtalas at Konungen och Kungliga Huset blef insatt på Nyköpings Slott, anförer såsom en särdeles härlighet, at Konungen intet blifwit ihjälslagen. Den, som kan på et så trolöst och wanhederligt sätt förgripa sig emot sin Laglige Öfwerhet, den han kort förut med heligaste löften och edeliga förpliktelser swurit icke allenast trohet, utan ock undergifwenhet, han kan med samma samwete både mörda och swälta folk ihjäl. Och hwem wet, hwad som skedt, om ej Prins Magnus kommit undan, hwarigenom all omänniskelighet, som blifwit utöfwad på den öfriga Kungliga Familien, warit icke allenast fruktlös, utan ock skadelig för wederbörandes widlyftiga affigter.

(1) Von Dalin 2 Tom. s. 354, gör en omständelig berättelse om Konung Birgers stämplingar emot sina Bröder. Hans ord äro följande: „Han upstälte i hemlighet åtskilliga nedriga nät emot sina Bröder, men de blefwo snart yppade och lände honom mer til fördärf." Man har alt fog at fråga, når och af hwem sådana nedrigheter blefwo yppade, hwilka aldrig blifwit nämnde, förr än Meßenius T. 2. p. 81, kommer fram med en lös gissning: Forsitan insidias sibi Birgerum moliri subaudientes &c. Med kanske kan man öfwertäcka de grofwaste nidings-wärk.

(2) Hundhammar hörde til Härtigarna. Ericus Olai p. 99 anför at den låg wid Kolmården, circa Kolmaren. Rimkrönikan säger at Hundhammar låg långt Östan Kolmården. Von Dalin s. 354 påminner, at Gården war belägen strax wid Stockholm i Botkyrko Socken. Om Hätuna lär man warn något wisare, och är det beläget intet långt från Sigtuna i Håbo Härad.

(3) Ericus Olai p. 99. Om Härtigarnas inbjudning af Konungen, talar Rimkrönikan s. 93.

(4) Chronicon hos Benzelius p. 90. M CCC VI In Festo Dini Michaelis Archangeli captus est Rex *Birgerus* ab exercitu fratrum suorum una cum Regina Margareta & duobus filiis, unaque filia, captus est etiam scilicet cum eo Dominus Nicolaus Episcopus Arosiensis, sex equites aurati & XVI armigeri ductique sunt omnes in Nycopiam, ac interim *Magnus* Regis primogenitus delatus est in Daciam, ad avunculum suum *Ericum* Regem. Diarium Visbyense: M CCC VI *Ericus* & *Waldemarus* Duces Sueciæ captiuauerunt fratrem suum *Birgerum* Regem comedentes cum eo in die St. Michaelis. Efter detta sista witnesbörd, skulle Konungen blifwit fängslad öfwer sielfwa måltiden.

§. 17.

Birger Månson 1306.

Biskop Nils från Wästerås, som tillika med Konungen och de öfriga blef inmanad i fängsligit förwar under Håtuna bullret, war efter Nicolaus Allonis redan utkorad til Ärkebiskop, och kan man härutaf någorlunda finna, det misförstånder emellan Konung Birger och de Andeliga måtte hafwa warit glömdt och all ting försonadt. Man lär då til åfwentyrs intet hafwa fog at beskylla Prästerskapet i allmänhet för någon del uti deßa Härtigarnas förgripeliga rörelser, ej heller finnes hos äldre Skribenter någon anledning, at de Andelige upwäckt eller underhållit denna olyckeliga elden. Wåre nyares tiltagsne gißningar öfwertyga intet. Emedlertid war mycket wunnit til Härtigarnas förmån med Konungens til fånga tagande, men mycket war icke destomindre ogjordt och återstod. Konung Birger war snart öfwertalad at uplåta Regeringen uti Härtig Eriks händer. Det war ock nästan det endaste råd han kunde följa i sådana omständigheter. Hela allmänheten i Riket war likwäl ingalunda förnögd med Härtigarnas göromål. Det röntes tydeligen, när Härtigarne anlände til Stockholm med sina förnäma Statz-Fångar. Staden war, kan hända, intet uti något särdeles förswars-stånd, hwarföre de ock utan hinder bleswo mästare därutaf, men med Slottet gick det intet så hastigt; ty när det upfordrades, swarade den, som hade befallning däröfwer, at han inter war sinnad at upgifwa Fästningen, så länge Konung Birger lefde, så at man äfwen däraf kan märka, at hatet til Konung Birger intet war allmänt. Wid år 1305 innehades Slottet af Christer Nilson, och kan wäl wara, at han ännu war Befallningshafwande däröfwer, och lär han hafwa warit af Wasa-Atten (1). Annars finner man en Sigge wara nämnd som Slotts-Höfding 1306. Men hwilken som haft befallningen på Stockholms Slott; bleswo likwäl Härtigarne nödsakade, at wända sig med sitt Kungliga byte til Nyköping, där alle Fångarne bleswo insatte; men belägringen af Stockholms Slott anförtroddes åt Härtigarnas trogna medhållare Mats Kettelmundson. Man kan nog föreställa sig, at hwarken Stockholms Slott eller andra fasta Orter i Landet, under et allmänt lugn och stilla fred, woro försedde med de nödwändig-

Riket intages af Härtigarna.

dig-

dheter, som behöfdes til at uthärda långwariga belägringar: hwarföre och innan årets slut hela Riket med Fästningar och alt war twunget at gå Härtigarna tilhanda (2). Men de kunde därföre intet wänta en rolig besittning af Riket, som förmodeligen någon af Löftesmännerna för Kolsäters dagtingen torde antaga sig Konung Birgers sak, emedan de af sjelfwa Tractaten därtil förbundne woro. Birger Månson 1306.

(1) Om Christer Nilson kan man se Peringskölds Monum. per Tiundiam p. 69. Han nekar wäl, at han war af Wasiska Slägten, icke desmindre medgifwer han, at Wasarne på Möderne härstamma från honom. Af Assessor Brocmans Anmärkning wid von Dalins Historia s. 354, finner man likwäl, af et Christer Nilsons sönderiga Sigill, som hänger wid Actorna uti Antiquitets Archivum Misc. 3: 5, at han förde en Wase, och är Assessor Brocman känd för besynnerlig noggrannhet så i dessa som flera mål.

(2) Ericus Olai p. 109.

§. 18.

Löftesmänner för Kolsäters Fred woro, som förr är påminit, Konungen i Dannemark, Erik Menwed, Konungen i Norrige, och Gref Gerhard af Hollsten. På Konungen i Norrige och Gref Gerhard kunde Konung Birger intet göra någon räkning, men Konungen i Dannemark hade alltid wisat sig en trogen Wän af Konungen i Swerige. Konung Erik hade en lång tid warit ganska mycket beswärad af inwärtes oroligheter, sedan han låtit fängsla Ärkebiskop Jöns Grand i Lund 1294. För detta steg hade han icke allenast blifwit nödsakad, at föra en lång Proceß in för sjelfwa Påfwen i Rom, utan Riket hade ock fått därföfwer i Interdict. Genom en underdånig Böneskrift til heliga Fadren hade Konung Erik ändteligen utwärkat frikallelse från allmänna banlysningen, hwilken blef afkunnad 1303, och Jon Litle, som år 1304 förde Frikallelsen från Interdicket med sig från Rom, fick i belöning för sitt beswär det Privilegium, at Åboerne i Luxtorum blefwo förbudne, at göra dämning öfwer Röne å, til förfång af Laxfisket för Tommärp och negden däromkring, utan borde så mycket lämnas öpet i strömmen, at en tunna kunde obehindrad flyta genom öpningen (1). Detta kallas nu förtiden Kungsådra, och lär detta Privilegium för Konung Erik i Dannemark tager sig an Konung Birgers sak.

Birger Månson 1306. Tommarp ännu wara gällande. Konung Erik fick tillika den förmån, at Ärkebiskop Johan Grand blef år 1302 flyttad til Riga, och en utlänning benämnd Isarnus blef antagen til Ärkebiskop i Lund; men Ärkebiskopsdömet fick til ersättning för liden skada Rotne Härad på Borneholm, och Härwidstad Härad i Skåne, Ystad och Kronobönderna undantagne, så at denna oredan war få wida häfwen. Men förlikningen med Norrige och de landsflyktiga, som för Erik Glippings mord woro biltoge, war ännu intet kommen til stadga, utan alla sammanträden, som warit hållne til detta mißförståndets biläggande, hade warit fruktlösa. Man har i 1:sta §. af detta Capitel omrördt denna twistighet, och sagt i hwad stånd den war kort för Konung Birgers Kröning. De tid efter annan betingade Stillestånd blefwo ock genom de landsflyktigas oroliga tiltagsenhet brutne, hwarföre et nytt sammanträde emellan de twistande utsattes, som skulle ske i Knäröd i Halland, där Konungarne i Norrige och Dannemark med Drottningarna mötte hwarandra 1304. Uti en gammal Krönika berättas ock, at Konungen och Drottningen i Swerige woro tillika närwarande, men kan hända det är förskrifwit, så framt man intet wil tro, at Konung Birger tagit wägen om Knäröd, då han ärnade sig til Fagradal (2). Uti Knäröd blef, så mycket man wet, ingen ting hufwudsakeligt afgjordt. Sedermera hade Gref Jacob afståt Norra Halland til Konungen i Norrige, som widare lämnade det til Härtig Erik i Södermanland, och när ändteligen de landförwiste blefwo stämde til Helsingborg 1305, och de åfwen där blefwo, i Swenska Härtigarnas närwaro, på nytt dömde til ewig landsflyktighet och förlust af sin egendom, bröt åter Kriget ut i full låga emellan Dannemark och Norrige. Den nära förbindelse, som war emellan Härtig Erik och Konungen i Norrige, war allmänt bekant, och kunde således Konungen i Dannemark intet med obekymrade ögon anse Härtig Eriks tiltagande makt genom en rolig besittning af Swerige. Konung Erik i Dannemark gör sig fördenskul färdig, at med första bryta in i Swerige til sin Swågers Konung Birgers undsättning. Härtigarna fattades hwarken försiktighet eller drift, de rycka fördenskul neder til gamla Gräntsen emellan Swerige och Dannemark, til at betäcka

Lan-

landet för fiendtligt inbrott. Men Konungen i Dannemark tog en annan wäg än de föreſtält ſig. Icke deſtomindre ſå ſnart kunſkap om de Danſkas rörelſer inlupit, togo Härtigarne wägen öfwer Kinnahus til Bogeſund (3). Dit kommo ock Danſka troppparna otta dagar däreſter. Winteren war i detta år ſå ſtark, at man kunde reſa öfwer iſen från Gothland til Oland och Eſtland, och kan wäl wara, at kölden ſtrånghet förhindrat widare krigsrörelſer (4), ehuruwäl rätta orſaken til Stilleſtåndet torde hafwa warit, at bägge Härarne warit lika ſtarke och lika wäl förſedde både med Anförare och andra förnödenheter, ſå at man ſam betänkeligt at företaga någon wågſamare förrättning. Wapenhwilan blef då faſtſtäld på et år, då man emedlertid, efter orden, i ſämja och enighet ſkulle afgöra de uppkomna miß-hälligheter. Birger Månſon 1306. Stilleſtånd emellan Konung Erik och Härtigarna.

(1) Hwitfeld D. H. T. 1. ſ. 319, på ſamma ſida finnas äfwen Konungens Skötebref på Härwidſtad och Rotne Härad.

(2) Paulus Olai Minorita p. 189 hos Langebek SS. RR. DD. T. 1. Parlamentum fuit Knareſit, ubi Reges & Reginæ Daciæ & Sweciæ convenerunt & Agnes quondam Regina Daciæ.

(3) Rimkrönikan ſ. 95. Kinnahus låg i Kinds Härad i Weſtergöthland Öſter om Storån. Rhyzelius S. M. ſ. 101.

(4) Diarium eller Annales Wisbyenſes hos Langebek T. 1. p. 257. M CCC VI fuit hiems maxima, ita quod mare inter Olandiam & Gotlandiam & Eſtoniam exſtitit congelatum. Hamsfort Chronologia ſecunda p. 296. 1306 magnum gelu & frigus, ut omnia maria inter inſulas Danorum & Sueoniam Norwegiamque congelarentur.

§. 19.

Man har orſak at tro, det Konung Birger wid Rikets afſtående til ſin Broder Härtig Erik, ſom ſåges wara ſkedt wid des inſättning på Nyköpings Slott, förbehållit ſig åtminſtone enſtändigt underhåll och friheten. Det förra torde han til äfwentyrs intet hafwa ſaknat, emedan alla gamla underrättelſer därom enhälligt öfwerensſtämma. Man har ock Bref utaf honom utgifne i Nyköping wid ſlutet af året 1308, wid hwilka ſå wäl Härtigarnas, ſom flera förnäma Herrars Sigill äro bifogade, ſå at han förmodeligen hwarken haft brift på wälſägnad eller ſällſkap (1). Men med friheters återſtällande gick det långſa-

Birger Månson 1307.

mare, och efter alt utseende woro Hårtigarne därpå intet betänkte, twärt om, de anwände all sin omtanka til Krigets kraftiga utförande emot Dannemark, så at Konung Birgers befrielse ännu intet hos dem kommit i förslag. Det ingångna Stilleståndet skulle räcka til nästkommande Jul 1307. En af deras hufwudsakeligaste angelägenheter war, at alt mer och mer befästa wänskapen med Norrige, och at tillika underhålla miss-sämjan emellan Dannemark och Norrige. Til ernående härutaf förfogade sig Hårtig Erik til Opslo, hwar han lämnade ifrån sig en tydelig Försäkran, det så wäl han som des Broder Hårtig Waldemar, tillika med den förnämsta och klokaste delen af Sweriges inbyggare hade ingen annan affigt, än at på det nogaste handhafwa och i akt taga alla både nyare och äldre Föreningar, hwarigenom man förbundit sig til obrotslig fred och gransämja med Norrige (2). Däreffter förmådde Hårtig Erik Konungen i Norrige, at å nyo åtaga sig Danska Landsflyktigas sak emot Konungen i Dannemark, emedan den sistnämnde låtit intaga och nederbryta Slottet Hjelm, som war uti Konung Håkans händer, under den tid hela saken war efter gemensamt öfwerenskommande til heliga Fadrens urskillning til Rom hänskuten. Försäkran om denna wänskap hade widare den wärkan, at Konung Håkan förstäckte Hårtigarne Erik och Waldemar en ansenlig summa Penningar, nämligen 1000 mark Silfwer och 1000 mark Norrska Penningar, jämte Ledingen och Landskylden af Elfwar-Syssel och Nanarike, hwaremot Hårtigarne Erik och Waldemar förpliktade sig, at angripa Konungen i Dannemark med all sin styrka så af Swenskt Folk som wärfwade Tyska troppar, och intet inlåta sig i någon Fredshandel med Dannemark, utan at Konung Håkan och Norriges Rike därutinnan skulle wara inbegrepne (3). På 1050 mark Silfwer har man ock qwitto-bref utgifwet af Sigge Hallstansson Befallningshafwande på Kongahäll femte dag Jul 1307 (4). Det öfriga lår ock hafwa blifwit betalt, ånskönt därpå nu förtiden intet qwitto kan upwisas. Utom des förstöt Hårtigarnas Drost Ambjörn Sixtenson til deras tjenst 600 mark Swenska Penningar, och 200 mark Silfwer til spisning för Slotten i Nyköping och Kongahäll, mot afträde af åtskilliga Gårdar (5).

Anstalt til Krigets fortsättande mot Dannemark.

Abbe-

Birger Månson 1307.

Abdißan Catrina i Wreta gjorde ock et lån til förbemälte Hartar af 37 mark Silfwer emot pant af Gården Monäs (6), så at Härtigarne på alt sätt woro angelägne at skaffa Penningar, utan at fråga efter, hwad det annars skulle kosta dem. Men til befrämjande af deras affigter, woro i synnerhet inbfwade troppar alldeles oumbärliga. Härtig Waldemar påtog sig fördenskul en andakts-resa til Tyskland, och förde med sig wid sinad Peregrims-färd, i stället för Helgedomar, 800 Tyska ryttare med hästar, gewär och alt annat tilbehör. Härtig Erik samlade ock af Upland 500 utwalda soldater (7). Andra angelägenheter förfummades ej heller, och en del af Stockholms Slott bref nederbrutet, förmodeligen til at widare åter upréttas och bättre befästas. Til Upsala Domkyrkas fullbordande anslogs de halfwa Tionden af Folkländerna (8). Prioriſſan i Calmar lämnade de frikallelse från alla allmänna Skatter och Pålagor, såsom Skipwist, Spannemål, Ledungslama, Ättargäld, Gengärd, Allmänningsöre, Borgargärd och all slags annan tunga, så framt intet allmän Leding påbjöds, eller allmän Gärd skulle utgå, samt böter uttagas för Edsöre, Konungs dombrott, mord och tjufweri, då hon skulle wara däruti deltagande efter sakens beskaffenhet (9). Under alla sådana och flera Rikswärdande bekymmer, gjorde Härtig Erik sig färdig, såsom wåre Historieskrifware berätta, til at afhämta sin Brud, och lät fördenskul laga til et präktigt Gästebud och upföra ståteliga salar i Kongahäll, och efter sådana anstalter försogar han sig om Olofsmässan eller den 29 Julii til Norrige, träffar Konung Håkan på Krakerö och föredrager sitt ärende. Men denna gången lyckades intet Härtig Eriks förslag, och at säga sanningen, är det swårt at begripa, huru det kunde lyckas, ty Prinsessan Ingeborg Härtigens Brud war efter Norrska Historien uti sitt sette år, och hade således tid at wänta något. Efter wåra Swenska Historieskrifware gjorde likwäl Konung Håkan ingen swårighet för Brudens ungdom, utan såsom han återfordrade Warberg, och Härtigen därtil intet wille begwäma sig, yttrade sig Konungen tydeligen, at han på den räkningen intet fulle få hans Dotter. Härtigen skal då hafwa swarat något uti i gamla Skaldesmaken: GUD gifwe henne lycka ehwar hon

Birger Månson 1307.

hon går, Warberg får du ej åter i år. Hårtigen wände fördenskul tilbaka til Kongahäll med oförrättadt ärende, och under största ro och nöje i sällskap med sina wänner och betjenter förtärde den tillagade Bröllops-kosten. Man skulle tycka, at et sådant afskedstagande bordt förorsaka kallsinnighet emellan Konungen och Hårtigen, men den bröt likwäl intet denna gången ut til någon uppenbar owänskap, som man kan finna af de i början af Paragraphen anförda Bref, hwilka äro utgifne långt efter slutet af Julii månad, och öfwertygar tillika om et fullkomligt förtroende emellan tilkommande Swärfär och Swärson. Så mycket synes man kunna inhämta af alt, som nu uprepade är, at Hårtigarne dugde til alt annat, utan til at wara undersåtare och hushållare. De hade altid bordt stå under Thorkel Knutsons Förmynderskap, då de hade warit oförliknelige, och Riket blifwit lyckeligt. Man finner ock, at Hårtigarne på intet sätt woro sinnade åt frigifwa sin förnäma Fånge, utan all den höflighet, som Konungen bewistes, war intet i den affigt at gifwa honom hopp om friheten, utan endast at göra Fängenskapen drägelig.

(1) Konung Birgers Bref Octobr S S. Innocentium, 1306, uti hwilket han förseglar i Nyköping et Morgongåfwo-Bref på twå Gårdar eller 40 mark Lödig, närwarande Hårtig Erik, Hårtig Waldemar, Petter Ragwaldson och många flera. Kunglige Bröderne kallas här illustres Domini, Birger Rex Sveciæ och Hårtigarne Duces, utan någon widare tilökning i titelen. Denna Anmärkning är af Broeman p. 354 hos von Dalin.

(2) Hårtig Eriks Bref til Biskoparna och hela menigheten i Norrige, dat. apud Ciuitatem Asloensem an. Dom. M CCC VII d. beati Valentini (14 Febr.) martyris: . . . Quia veraciter constat nobis, quod frater noster dilectus Dominus Dux *Waldemarus* ac plures Episcopi Regni Sveciæ, nec non & major & sanior pars procerum ac nobilium dicti Regni cum tota communitate, volunt omnia & singula, quæ pro bono pacis ac perpetuæ concordiæ condicta sunt inter Regna Norvegiæ & Sveciæ, firmiter nobiscum & irrevocabiliter observare &c. Brefwet är vidimerat af Biskop Helge i Opslo och Dom-Capitlet därsammastädes an. M CCC VII, VI Idus Aprilis. Pergaments-Originalet finnes på Universitets-Bibliotheket i Köpenhamn. Eljest hade Hårtig Erik året förut genom Bref til Norrska Rådet förmanat dem, at de på alt sätt skulle förmå Konungen at skydda och emottaga de Danska landsflyktiga. Brefwet är daterat i Wadstena A. D. M CCC sexto d. St. Katherinæ Virginis.

(3)

(3) Omnibus præsens scriptum cernentibus E. & W. Dei gratia Duces Sveorum S. in D. Constare volumus omnibus euidenter, quod facta nobis de &c. procuratoribus & nunciis Magnifici Principis Domini Haquini D. g. Regis Norvegiæ illustris, Patris nostri karissimi sufficienti cautione super mille marchis puri argenti nobis quam citius assignandis, & de mille marchatis antiquæ monetæ Noricanæ in rebus competentibus nobis vel nostro certo nuncio Ticnsbergis in media quadragesima jam proxima committendis, & de Lethanger & Landstyld de Elwarsyssel & Ranriki istius anni nobis etiam quantocius deliberandis, promittimus bona fide Regem Daciæ cum nostratibus & stipendiariis de alamannia ductis tota nostra potentia invadere &c. Datum Aby an. Dom. M CCC VII in tertia Dominica Aduentus. Brefwet finnes ibland MSC. Bartholiniana T. E. communicerat af Langebek. Birger Månson 1307.

(4) Omnibus p. s. cernentibus *Siggo Hallsteinsson*, Præfectus Kongellis s. in Ch. Recognosco me recepisse & leuasse de &c. Domini H. Dei gratia Regis Norwegiæ Procuratoribus sexcentas marcas puri argenti, centum & mille marcas den. Lybicensium ex parte Dominorum meorum Dom. E. & W. Ducum Sveorum illustrium. Hoc autem argentum & pecuniam recognosco me pro mille marchis puri plenarie recepisse &c. præsentibus Domino Karulo clerico D:ni Ducis Erici prædicti & Öfrardo monetario Lotosiensi. Datum apud Dyngiu an. D:ni M CCC VII quinto die natiuitatis Domini.

(5) Universis præsentes L. L. v. vel aud. *Ericus* & *Waldemarus* Duces Sv. S. in D. S. constare volumus omnibus euidenter, quod dilecto & fideli Dapifero nostro D. *Aberno Sixtenson* in sexcentis marchis denariorum nostræ monetæ, cum quadraginta duabus lagenis butyri & ducentis marchis puri argenti pro expensis suis quas ad castra nostra Nycopiæ & Kongelliæ deferri fecimus, ac in sex marchis cum quatuor solidis prædiorum veræ recognitionis titulo obligatos recognoscimus nos teneri &c. Häremot afstå Härtigarne, Nås Mellanwikå, Tunå in Nesi, Qwarnarna i Thorsharg, som hördt til Marsken Thorkel Knutson, tillika med hela Engsön. Brefwet är daterat Moonås an. D:ni M CCC VII die Barnabæ Apostoli, d. 11 Junii. Hadorphs Copie-Bok i Antiq. Arch. i Stockholm.

(6) Härtig Eriks Bref daterat Harockstorp an. D:ni M CCC VII. III Non. Octob. Örnhjelms Diplom. T. 3. ex orig.

(7) Ericus Olai p. 101.

(8) *Ericus* & *Waldemarus* Duces Sveorum omnibus tres Fulklandiæ Archiep. Upsal. inhabitantibus in D:o gratiam &c. Dat. Nicopiæ an. D:ni M CCC VII tertia die Pasche.

(9) Erik och Waldemars Bref an. D:ni M CCC VII feria octaua proxima post Læthare Iherusalem. Uti detta förekomma samma förbehåll, som af Thorkel Knutson wid Andeliga Förläningar infördes:

Birger Månson 1307.

Si vero expeditionem noſtram evocari, aut generaliter a toto Regno requiri ſubſidium, ſeu coronæ juramentum vel judicium noſtrum infringi, aut cauſas in occultis homicidiis Mord dictis vel furtis emergere contigerit, iſta ſibi nullatenus libera reddimus, ſed ea ad ordinationem noſtram ſpecialiter volumus pertinere.

§. 20.

Til at än widare befästa ſig uti ſin tilwållade myndighet, fattade ſig Hårtigarne medhållare i ſielfwa Dannemark, och ingingo en nära och hemlig förbindelſe med Hårtig Chriſtopher af Södra Halland Konung Eriks Broder, i Mothorp Söndagen efter Chriſti Himmelsfärds dag 1307. Wilkoren af denna Afhandlingen woro, at en beſtändig wänſkap ſkulle wara emellan de förenade Herrarna, at Hårtig Erik och Hårtig Waldemar ſkulle undſätta Hårtig Chriſtopher mot Konungen i Dannemark med 400 järnklädda ryttare, och at de ſkulle wara behjelpelige åt honom och ingen annan til Danſka Kronans erhållande, och intet göra någon Fred med Konung Erik utan Hårtig Chriſtophers biträde, at de ſkulle wid Krigets början med Dannemark på egen koſtnad angripa och härja antingen Skåne eller något annat Danſkt Landſkap, til des Landet til alla delar bliſwer Hårtig Chriſtopher undergifwit, at fångar, ſom eröfrades ſkulle delas emellan Swenſka Hårtigarne och Chriſtopher efter antalet af folk, ſom hwardera hade med ſig til Krigets utförande, och ſkulle Hårtigen af Halland tillika njuta förkort af trehundrade mark Silfwer. Widare i fall oftanämnde Hårtig emot förmodan ſkulle bliſwa förklarad förluſtig af ſin egendom i Dannemark, ſkulle han hafwa fri och säker tillflykt til alla orter i Swenſka Hårtigarnas Rike, men i ſynnerhet ſkulle honom updragas Lodöſe eller Kongahälls Slott med 1000 mark Swenſka Penningars inkomſt, hwilken förmån äfwen des Barn ſkulle njuta wid Hårtigens frånfälle, til des de kunde återfå ſin tilſtändiga rätt i Dannemark, alla Penningar, ſom för brandſkatt af Dannemark inflyta kunde, ſkulle höra Hårtigen af Halland til, ſamt alla eröfrade Slott af Dannemark honom utan inwänning öfwerlämnas m. m. Tolf Riddare gingo med Swenſka Hårtigarna i borgen för Afhandlingens obrotſliga efter-

förfwande, nämligen: Abjörn Sixtenſon, Philip Ulffon, Gudmar Månſon, Knut Jonſon, Falk Jonſon, Petter Ragwaldſon, Philip Ingewaldſon, Bengt Hallfridſon, Bengt Algotſon, Lyder af Kyrnen, Iwan af Kyrnen och Iwan af Sandberg, och ſkulle Påfwen wara berättigad, at banlyſa dem, ſom bröto häremot, och ingen utan han allena kunna uphäfwa banlyſningen (1). Under deßa dels hemliga, dels uppenbara Författningar nalkades man alt närmer mot Julen, då det ingångna Stilleſtåndet uphöra ſkulle. Konung Birger ſatt emedlertid uti ſitt fängelſe, och ingen kunſkap har man om någon underhandling warit om des befrielſe, men i det ſtället war man ſyſſelſatt med alfwarliga Krigsruſtningar, både i Swerige och Dannemark. Konung Erik hade låtit uptäta Förrådshus wid Orkeljunga (2) intet långt från Smålandſka gränſen, och en del af den ſammandragna Hären hade redan farit öfwer Sundet til Skåne. Den emellan Swenſka Härtigarna och Härtig Chriſtopher af Halland ingångna Förbindelſe måtte hafwa warit ganſka hemlig hållen, emedan Konungen i Dannemark updragit Chriſtopher at betäcka Förrådshuſen wid Orkeljunga, och det öfriga af Landet, i fall någon fiendtlighet från Swenſka ſidan förmärkas ſkulle. Betäckningen och förſwaret bleſ ock ſådant, ſom man borde wänta af en ſå winglande Herre, ty Swenſke Härtigarne woro ſtrax til reds, angripa Härtig Chriſtopher, ſom åminſtone war ſå när, at han kunde ſe Orkeljunga, taga honom med hundrade Ryttare til fånga, och förtära hela det förſamlade förrådet. Sedan drogo Härtigarne längre neder i Skåne, härjade och brände hwar de framforo och hwilade öfwer Juledagen uti Graſhöge eller Greſwie (3) i Oxie Härad, hwareſter de togo wägen åt Halland och ſkonade ingen ting under tågandet. Men öfwer Halland för man ſå wida fredligt, emedan Södra Halland inehades af Härtig Chriſtopher, ſom Härtig Erik erkände för ſin wän, och Norra Halland war ännu uti Härtig Eriks egna händer. Inbyggarne wunno likwäl intet ſärdeles genom denna fredſamhet, ty Tyſka Krigsfolket utöfwade et tygellöſt hafſwäld och utplundrade Bönderna utan miſkunſamhet, hwar de framforo. Om Swenſka Härtigarne denna gången afbidat

Birger Månſon 1309.

Birger Månson 1307. slutet af Wapenhwilan, eller om deras Krigsförrättningar skedt förut, kan man nu intet weta, emedan wåre gamle Författare intet underrättat oß om dagen, när Stilleståndet borde uphöra. Om Härtig Christopher i denna Författning gjordt hwad han borde göra, kan twiflas, alla mißtankar synas wara emot honom/och öfwertyga om det hemliga förstånd, som war emellan honom och Swenska Härtigarna. Man kan då wara försäkrad, at Christopher blifwit ganska hederligt hållen under sitt fångenskap, och genast återställd uti sin frihet. En så sinnad Herre kunde göra bättre nytta wid Danska tropparna, än om han för syn skul blifwit insatt på något Slott i Swerige. Således hade Swenske Härtigarne wisat i sjelfwa wärket, at de woro lämpelige til all ting, och kunde efter omständigheterna bruka både wåld och list.

(1) In nomine Domini Amen, anno a natiuitate ejusdem M CCC septimo Sabbato proximo post Ascensionem Domini cum magnifico Principe Domino *Christophero* Dei gratia Duce Hallandiæ & Samsöy Nos *Ericus* & *Waldemarus* eadem gratia Duces Sueworum apud curiam Mothorp placitationes compromisimus & concordauimus unanimiter in hunc modum. Brefwet fås igen ibland Bartholinska Handskrifterna, ex Registro Bergensi. Mothorp lär wara Morup i Faurås Härad i Norra Halland. Brefwet är lämnadt af Langebek.

(2) Denna Bys eller Sockens namn skrifwes ganska olika. Hos Ericus Olai p. 101, kallas den Oednabjung, i Rimkrönikan Ydnalanga, Odknaljunga, hos Hwitfeld nämnes orten Örkeljunga, fast den säges wara belägen i Gynge Härad. Det lär wara swårt at utmärka, antingen det warit Örkeljunga eller Oderljunga.

(3) Hos Ericus Olai heter Byn Granebo p. 102. Rimkrönikan f. 98, har Bråföja, men uti et gammalt exemplar på Pergament och Papper Graföja, och således läses det ock uti Ärkeb. H. Benzelii Handskrefna exemplar. Samling af Handlingar 1 D. s. 88.

§. 21.

Man har nämnt i föregående §, at ingen underhandling om Konung Birgers frigifwande blifwit hållen medan Stilleståndet warade. Man hade likwäl kommit öfwerens om et sammanträde på gränsen, som skulle afgöra denna twisten. Mötesplatsen war utsatt emellan Örkeljunga och Markaryd, då fyra

på

på Konungarnas och fyra på Härtigarnas sida skulle afsäga et utslag, som bägge Parterne borde åtnöjas med (1). Men i stället för fredligt sammanträde, skedde det nu berättade inbrott i Skåne. Där höllo Härtigarne hus, som redan berättadt är, med brand, sköflande och allmän utfodring. Samma hårda försiktighet utblottade både Halland och Wästergöthland, så at Konungen i Dannemark wardt nödsakad at upskjuta sitt Fälttåg. Sålunda afböjde Härtigarne någon tid et fiendligt infall genom en ödeläggelse, som fienden sjelf näppeligen kunde gjordt swårare, men det war ogörligt, at med sådana medel afhålla Konung Erik helt och hållit, hwarföre han ock mot Sommaren kom antågande med en wäldig Krigsmakt, anförd af Härtig Waldemar af Sleswig, Grefwen af Hollsten, och många andra Herrar både Danska och Tyska. Danska Hären hade lägrat sig wid Ljungby, i Småland, förmodeligen, dit de framryckt utan alt motstånd, men här möter Härtig Erik den framtågande fienden med utwaldt folk och friska troppar, så at et formeligt Fältslag syntes aldeles wißt, men segren icke destomindre ganska owiß (2). Man fann då rådeligare, at på nytt uprätta et Stillestånd, som skulle obrotsligen hållas et och et halft år eller til Jungfru Marie födelsedag 1309 den 8 September, räknat från Philippi Jacobi dag den 1 Maji 1308. Härtig Christopher af Halland, Härtig Waldemar af Söder-Jutland, Erik Härtig af Langeland och Gref Henrik af Glichen, mäklade detta anstånd på Konung Birgers wägnar, och är anledning, at deßa Fullmättige warit mer på Härtigarnas sida än på Konung Birgers, såsom man ock sedt af det föregående, at Härtig Christopher war Swenska Härtigarna aldeles tilgifwen, fast han förstod förställnings-konsten så wäl, at han intet mißtänktes därföre. Där blef ock intet något särdeles betingadt til Konung Birgers förmån, utan allenast Fred slutad i allmänna ordalag emellan Konung Birger och hans Bröder, samt Swerige och Dannemark. Detta Fredsfördrag blef slutadt wid Berga Kyrka den 1 Maji eller Philippi Jacobi dag. Men hufwudsakeliga twisten om Konung Birgers och des Bröders del af Riket blef utsatt til nya Skiljomäns afdömande. Sammanträdet utsattes til 14 dagar efter Marie Himmelsfärd

Birger Månson 1308.

Nytt Stillestånd med Dannemark.

Birger Månson 1308. eller den 15 Augusti 1309, då skulle Konung Erik möta i Örkelljunga, Hårtigarna Erik och Waldemar i Markaryd, och Skiljomännerna wid Esringe bäck, och med ändteligt slut förqwäfwa all den upkomna twedräkten (3). Hårtigarne kunde intet begära en fördelaktigare Afhandling, ty de blefwo utaf med fiendtlige tropparna, och Konung Birger förblef nu som förr, aldeles undergifwen sina Bröders wåld och miskundsamhet. Ingen ting war lättare, än at göra det utsatta Mötet til intet.

(1) Switfeld sid. 331. Wid denna förwirrade tidens Historia, följer man hälldre Switfeld eller Torfæus, där intet de äldres tydeliga witnesbörd kunna åberopas, än Meßenius, ty denne senare har intet haft någon annan Ledare än Switfeld, uti sådana mål, fast han intet nämner sin sagesman, utan snarare welat inbilla Läsaren, at han hämtat sina berättelser af andra källor.

(2) Ericus Olai p. 103. Ganska många orter i Swerige finnas, som kallas Ljungby, så at det lär wara nog swårt, at utmärka rätta stället, om hwilket här talas. Meßenius T. 12. p. 155, sätter detta Ljungby i Wästergöthland. Von Dalin s. 363 föregifwer, at Swenska och Danska Hären möttes emellan Ljungby och Winberg i Norra Halland. Ericus Olai säger intet annat, än at Hårarne skildes från hwar andra wid Ljungaby, non æstimatis expensis & damnis, quæ Westrogothi & alii per quos transierant sustinebant. Med denna Anmärkning paßar sig wäl nog Ljungby i Småland.

(3) Wid Tractatens uprepande följer man Switfeld s. 338, som synes hafwa haft sielfwa öfwerenskommelsen i sina händer, men uti Krigsrörelsernas föredragande lär Switfeld hafwa ihopblandat 1308 års förrättningar med dem som utfördes 1309 eller 1310, hwilka Ericus Olai tydeligen skiljer från hwar andra.

§. 22.

Konung Birger slipper ur fängelset. Om ej Konung Eriks utrustning återstält Konung Birger uti sin förra höghet, förloßade den likwäl honom från sitt långwariga sångelse, och hafwa Hårtigarne Erik och Waldemar åfwen i detta målet wisat prof af sin ogemena slughet. Det war långt ifrån, at Hårtigarne kunnat göra sig mästare af hela Riket under den tiden Konung Birger satt sången, ty hela Finland innehades ännu af Konung Birgers Höfdingar, och Carl Tydiske hade en lång tid förswarat Calmar och Borkholm, och wet man intet, när deßa Fästningar kommit i Hårtigarnas wåld

nåd (1). De fattade fördenskul förslag, at låta Konungen komma ur sitt häckte, innan någon Dagtingan blef träffad emellan dem och Konung Erik, på det de intet måtte synas twungne därtil af Konungen i Dannemark. Til detta ändamålets winnande ingå de en slags förlikning med Konung Birger första Söndagen i Fastan i Nyköping, hwars innehåll man intet har sig så noga bekant. Men sådan som den war, blef den til alla delar stadfästad wid Riksdagen i Örebro den 26 Martii 1308 af Konung Birger sjelf, så at man äfwen häraf kan sluta, at Konungen då redan slupit sitt fängelse, innan Tractaten i Berga war begynt eller påtänkt. Konung Birger, förmodeligen nedslagen af sin långwariga fångenskap, osäker huru Danska Fältåget kunde afslöpa, och omgifwen på alla kanter med sina Bröders ifriga medhållare, som til äfwentyrs förskräckte honom med falska och bedröfwande tidningar, förbandt sig då i Örebro til ganska skadeliga och wärkeligen wanhedrande wilkor. Ty sedan han förklarat, at all den oförrätt, som honom war tilfogad, skulle wara förlåten och i ewig glömska fördränkt, underkastar han sig helt och hållit sina Bröders wälbehag, så at han wil wara nögd med hwad af Riket, som Härtigarne wille tilstå honom. Widare stadfäster Konung Birger den Afhandling, som hans Befallningshafwande eller Fogde Carl Tydiske hade ingådt med Härtigarne angående Kalmar och Borkholm. Han afträder tillika alla Fästningar i Finland, såsom Åbo, Tawastehus och Wiborg, hwilka ännu af hans Höfdingar innehades. Alla de orter, som hans Bröder behagade lämna honom, skulle styras efter Sweriges Lag, och med inga owanliga Skatter beswäras, ingen sättas i häckte, ingen mista sin egendom, utan föregående ransakning och dom. Alla Bref och Förskrifningar, som Härtigarne tilförne gifwit Konungen i hwad mål det wara måtte, förklaras för ogiltige och af intet wärde. At det föreskrefna skulle af Konung Birger utan ringaste inwänning efterlefwas, bröt han däremot skulle han wara underlastad Kyrkans bann och aga, efter deras omprösande, som Härtigarne därtil behagade utnämna. Konungens undersåtare lefwo frikallade från all trohets ed och undergifwenhet, Härtigarne frie från alla sina löften, men Konungen icke destomindre

Birger Månson 1308.

Nyköpings och Örebro förlikning.

Birger Månson 1308.

dre bunden til akt. Alt detta föregående hade Konungen med liflig ed på Sacramentet bekräftadt, och skulle Konungarne i Dannemark och Norrige, Greſwarne af Hollsten, Henrik af Meklenburg, samt Härmästaren i Lifland anmodas at wara Löftesmän för alla deßa Artiklar. Efterskreſne Herrar Biſkoparne, Biſkopen i Skara Swantapolk, Henrik Burgreſwe, Carl Tydiſke, Bengt Boſon, Ragwald Puke, Henrik Glyſing, Gudsterk Boſon, Jahan Huwd Riddare, Junker Ernſt, Sigismund Kjaldorſon, Anund Liqwidſon, Thoke Boſon, Staphan Röreksson, Chriſtjarn fordom Konungens Fogde och des Son Chriſtjern Chriſtjernsſon af Wapen, loſwade tillika med Konungen, at alt detta föreſkreſna skulle oförkränkt bliſwa i akttaget, til hwilken ända, så wäl Konungens som föreſkreſna Riddares och Wäpnares Sigill därwid biſogades (2). Sedan Konung Birger genom en sådan Förkrifning aldeles bundit händerna på sig, lär han inbillat sig, det han war i fullkomlig frihet, efter han intet mera war instängd inom murarna på Nyköpings Slott, men utan twifwel lär han haſwa warit bewakad med lika förgfällighet som förr, efter han intet kunnat affärda andra Fullmäktiga til Berga-Tractat, än Danſka Härtigarna och Greſwen af Glichen, hwilka alle utan twifwel woro Konung Erik följaktige, och efter utſeende mera benägne för Härtigarne än Konung Birger, och har man all anledning at tro, det Nyköpings och Örebro Förlikningar intet annorlunda warit Konung Erik bekanta än i allmänna ordalag, at Konungen och Härtigarne woro aldeles förlikte, emedan ingen af deßa Förreningar nämnes i Berga-Tractat, då det war lätt at förmå Konungen i Dannemark til at hänſkjuta alla målens ſluteliga afgörande til gränſe-mötet, ſedan Konung Birgers egne Fullmäktige därtil begifwit ſig; ty man kan nog wara öfwertygad, at aldrig Konung Erik biträdt en ſå neſlig Afhandling, om han därom warit underrättad.

(1) Von Dalin ſ. 360 berättar, at Härtigarne efter Skänſka tågen begifwit ſig til Kalmar, och där förmådt Carl Tydiſke til at upgifwa Kalmar och Borkholm, men detta är allenaſt en gißning; med wißhet wet man, at Afhandling war redan gjord om deßa Slott, när Örebro Förening ſlutades den 26 Martii 1308. At Finſka Fäſtningarna ännu woro hållna Konung Birger til handa, är tydeligt, af

af 4 puncten i Örebro Tractat, där orden äro dese:- Sub eodem nostro sacramento resignamus ex nunc castra omnia Finlandiæ & partium orientalium videlicet Aaboo, Tawæstahus & Wiborgh cum terris adjacentibus eisdem, & quam cito transitus patuerit ad Finlandiam & partes illas orientales, mandabimus Præfectis nostris ibidem &c. Birger Månson 1308.

(a) Hela Afhandlingen är intryckt af Hadorph uti Bihanget til större Rimkrönikan f. 1. Universis præsentes literas inspecturis *Birgeras* &c. Datum Orebro An: D:ni M CCC VIII in crastino annunciat. beatæ virginis.

§. 23.

Man kan förundra sig, at Konung Birger kunnat wara så modstulen och efterlåten, at han låtit föreskrifwa sig så nesliga wilkor, och at någon kunnat wara så oblyg at begärat af sin lagliga Öfwerhet. I kraft af dessa orimmeligheter hade Konungen intet haft at klaga, om hans Bröder allenast lämnat honom en Afwelsgård, hwar hän med en liten Hofhållning kunnat hafwa det knappaste underhåll. Han hade icke allenast afklädt sig alla sina egna rättigheter, utan ock döfwat dem, som hans Son Junker Magnus tilhörde, åtminstone så mycket til honom stod. Konung Birger hade tillika utstångt sig från alla andras bemedlande om drägeligare wilkor, ty hwad annat, som afhandlas och betingas kunde, war stridande emot Förskrifningen, och således kraftlöst, så wida intet Härtigarne behagade lämna sitt bifall därtil. Man hade ock brukat den sedwanliga försiktighet, at man til öfwerflöd nödsakat Konungen, at med lifsig ed på Sacramentet förplikta sig til Förskrifningens efterlefwande. Det war ej swårt at begripa, at den gjorda förpliktelsen aldrig skulle blifwa efterlefwad, ty den som lofwar alt, håller gemenligen intet. Men man hade därigenom anledning at utropa Konung Birger, såsom en trolös, okristen och åreförgäten människja, hwilket hos dumma menigheten kunde göra starka intryck, fast hos mera uplyst folk, wanhedren warit nog så stor på dens sida, som begärt och på et wisst sätt twungit sig til en sådan försäkran, som på dens, hwilken ingådt den samma. Det är nog tydeligt, at Biskoparne undandragit sig, at wara delaktige uti så nedriga uptåg; ty ehuruwäl Biskoparne i allmänhet, och Biskopen uti Skara i synnerhet åberopas

Anmärkningar wid Örebro Förlikning.

Birger Månson 1308.

i sielfwa Skriften, äro likwäl hwarken deras namn inryckta, som wid sådana tilfällen war wanligt, eller deras Sigill tryckta wid Acten (1). Det är likwäl intet twifwelsmål, at ju både Biskop Brynolf i Skara och Biskop Carl i Linköping warit närwarande wid deßa rådplägningar, emedan man finner, at et annat Bref, som Härtigarne utgifwit, Jungfru Marie Bebodelsedag eller 25 Martii 1308, warit med bägge deßa Biskopars namn och Signete bekräftadt. Sielfwa Brefwet är ock märkwärdigt, emedan Härtigarne, til at belöna Befallningsmannen på Nyköping Ingewald, skänka honom alt det Gods, som Thorkel Knutson ägt uti Rönnhundari och Innaåker, utom några andra lägenheter. Konung Birgers, Härtigarnes, de nyligen nämnde Biskopars och åtskilliga andra Herrars namn och Sigill finnas i och wid Brefwet (2). Men wid Konung Birgers försäkran, som upsattes följande dagen, finnas hwarken Biskoparnas namn eller Sigill. De werldslige Herrar, som med sina Signeten bekräftat denna orimmeliga förpliktelse, hafwa utan twifwel på idkeliga och trägna böner låtit beqwäma sig därtil af en Herre, som upoffrade både heder och ära til undwikande af fångelse. Hwar och en rättsinnig kunde lätteligen se förut, hwad elände för hela Riket härigenom tillagades. Landet war redan utblottadt, genom Härtigarnas starka rustning och utfodringar, och i synnerhet af utländska Krigsfolkets otidiga sielfswåld, som Härtig Waldemar sammandragit från Tyskland, ty deße foro fram tygellöst utan ordning, aga eller näpst. Tyska Ryttarne woro inlagde i Städerna, och skulle Borgerskapet förse dem med spisning, men Allmogen med foder til hästarna. Icke destomindre foro de gemene och drängarne ut på Landet, borttogo och röfwade från Bonden hwad dem lyste. Och berättas i synnerhet om besättningen i Söderköping, at då en sådan ränsman farit ut, och blifwit sårad af Bönderna, hafwa Tyskarne samlat sig och utan ringaste hinder och widare efterfrågan nedersabblat en hel hop af Allmogen. Utom des, som Härtigarne med stöfling och brand farit fram i Skåne, kan man nog försäkra sig, at de Danska intet warit skonsamare, utan at nämna den ödeläggelse, som Härtigarne gjordt med sitt i sitt eget Land til at betaga den inbrytande fienden allaoum-

omgängeliga nödwändigheter. Hwarföre ock Ericus Olai med största skäl förargar sig däröfwer, at sådane anses för hederliga eller heliga, som utan nöd, rätt och billighet, blott af högfärd och otidig ärelystnad gifwit anledning til et så himmelskriande elände (3). At han med denna utlåtelse syftar på Härtigarna, kan intet wara något twifwelsmål. Birger Månson 1308.

(1) Detta blifwer tydeligt när man öfwerwägar sjelfwa orden af Konungens förpliktelse: Ut autem prædicta omnia & eorum quodlibet per nos & nostros firmiter & inviolabiliter observentur, repromiserunt una nobiscum Domini Episcopi, Episcopus Scarensis & alii nobiles & magnates Regni infrascripti videlicet Suantapolk &c. In cujus rei testimonium una cum sigillo nostro sigilla supradictorum nobilium præsentibus sunt appensa. Hwaraf är tydeligt, at inga flere förseglat Acten, än de hwilkas namn tilförne warit anförda.

(2) Härtigarna Erik och Waldemars Bref Dat. Orabro anno Domini M CCC VIII die annuntiationis beatæ Virginis, slutas på detta sättet: in cujus rei euidentiam firmiorem, sigillum magnifici Principis Domini *Birgeri* Dei gratia Regis Sveciæ Fratris nostri carissimi una cum sigillis nostris nec non sigilla venerabilium Patrum Dominorum Episcoporum *Brynolphi* Skarensis & *Karoli* Lincopensis, cum sigillis nobilium Dominorum *Aberni Sixtenson* dapiferi nostri, *Philippi Ingewaldson* &c. præsentibus duximus apponenda. Dat. &c. Originalet af vidimerade Afskriften af år 1342 finnes i Danska Cancellie-Archivet i Köpenhamn, meddelt af Langebek.

(3) Ericus Olai p. 102, sedan han talt om Bonde-mordet wid Söderköping: Reputantur sancti, qui tantis malis guerrarum, homicidiorum, rapinarum, aut ceterorum innumerabilium malorum, nullo jure, sed sola sua superbia præstiterunt occasionem.

§. 24.

Konung Birger war til följe af de nu uprepade Dagtingningar ändteligen kommen i frihet, men om honom blifwit lämnad någon anständig del af Riket wet man intet, ty uti wåra äldre Historier nämnes intet därom, och inga Handlingar gifwa i detta målet någon uplysning. Man wet ej mer, än at Konung Birger om sommartiden samma år 1308 gjorde en resa til Gothland med hela sin Hofstat och begaf sig därifrån til Dannemark (1), hwarigenom Härtigarne råkade i mycker oro, och Riket åter i största olägenhet. Konung Birgers

Birger Månson 1308.

ankomst til Köpenhamn gjorde den berammade Örkeljunga eller Markary Congreß til intet, utan man sann begwämligare, at där i Staden afgöra alla twistigheterna, hwarföre ock icke allenast Härtigarne från Swerige, utan ock Fullmäktige från Konung Häkan i Norrige äfwen inställde sig. Men detta Sammanträde utslog ingalunda til Härtigarnas förmån, ty de blefwo öfwergifne af sielfwa Konungen i Norrige, och af Konungen i Dannemark kunde de intet wänta någon bewägenhet. Konung Häkans mißnöje upwäcktes af de swårigheter, som Härtig Erik gjorde wid afträdet af Kongahäll och Warberg. Konung Erik hade orsak at wara förtörnad öfwer den nesliga Afhandling, som man på wißt sätt afwungit des älskade Swåger Konung Birger, emedan man utan twifwel hade med långt andra löften slutat Föreningen om Wapenhwilan, och ansåg man i Dannemark med långt andra ögon Härtigarnas förehållande, än Härtigarnas anhängare i Swerige wille at det skulle beskådas. Tractaten braktes då til fullkomlighet, Midsommarsdagen eller den 24 Junii, uti hwilken man kom öfwerens, at Prins Magnus Birgerson skulle få til Gemål Konung Häkans Dotter från Norrige, Prinseßan Ingeborg, Härtig Eriks trolofwade Brud, med anständig hemgift, och at emellan bägge Konungarna skulle wara en ewig och beständig Fred. De öfriga angelägenheters utstakande och reglering skulle ske wid et nytt Sammanträde wid Jßefjord, hwilket likwäl så wida förändrades, at slutetiga Afhandlingen fullbordades i Köpenhamn femte dagen för Maria Magdalenas Fest, som infaller den 22 Julii. Här blef då slutligen aftaldt, at til Fredens desto starkare befästande skulle Konung Häkan gifwa sin Dotter åt Prins Magnus Birgerson och förklara henne för Arfwinge til Norriges Rike, så wida Konung Häkan skulle aflida utan manlig Bröstarfwinge. Om Prins Magnus ej heller såg sitt äktenskap wälsignadt med någon Prins, skulle Prinseßan Ingeborgs hemgift wara 600 mark Silfwer, hwaremot Prins Magnus skulle gifwa henne en lika stor summa i Morgongåfwa; men om deras Äktenskap blef hugnad med mantig Arfwinge, skulle hemfölgden wara 800 mark. Konung Erik i Dannemark påtog sig at utwärka, det Konung Birger måtte blifwa fullkomligen i alla sina

Sammanträde i Köpenhamn.

rättig-

rättigheter återställd, och Prins Magnus på nytt blifwa förklarad för sin Herr Faders Efterträdare, men Konung Birger skulle sielf skaffa Påfwens tilstädjelse til Giftermålet, efter Brudgummen och Bruden woro i fierde skyldskaps-graden besläktade. Til wederlag för Konung Håkans Möderne Gods i Dannemark, afstår Konung Erik fyra Härader af Norra Halland ifrån Etra eller Falkenbergs-å, men alt det öfriga af Norra Halland skulle Konung Håkan behålla, som Fastelån af Kronan Dannemark. Widare som Konung Erik ärnade med härföld angripa Swenska Härtigarna, borde Konung Håkan intet göra Fred med dem, utan Konung Eriks samtycke, och om han skulle blifwa nödsakad at sluta något Stillestånd med dem, skulle det wara kort, och Konungen i Dannemark tillika i det samma inneslutен. Ej heller kunde Konungen i Norrige ingå någon förbindelse med Härtigarnas Förbunds-Bröder, utan så wida det stedde til Konung Eriks och Konung Birgers fördel. Wissa wilkor bleswo ock betingade för de Danska landsflyktiga, hwilket man likwäl här kan förbigå. Til så mycket större säkerhet förklarades Biskopen i Roskild berättigad, at banlysa Konungen i Norrige, och Biskopen i Opslo, at banlysa Konungen i Dannemark, så framt det förestrefna intet til alla delar efterlefdes. Fyra och trettio dels andelige, dels werldslige Herrar gingo i Borgen för Freds-Tractaten på Konung Håkans wägnar, ibland hwilka äfwen war Erik Konung Waldemars Son från Swerige, som war då för tiden Hofpräst eller rättare sagt, Magister Capellarum hos Konung Håkan, däremot skulle 278 af Konung Eriks Riddare och Tromän afgifwa likaledes sin försäkran på Konung Eriks wägnar (2). Til följe af denna Afhandling affärdades i Julii månad följande året Prins Magnus Birgersons Fullmäktige til Norrige, at begära Prinsessan Ingeborg, då Konung Håkans Dotter uti Opslo Kyrka uti Drottning Euphemias och många andras närwaro trolofwades eller wigdes med Magnus Birgerson och Prinsessans hand lades i Biskop Peters hand från Wiborg, som war Swenska Prinsens förste Ombudsman. Wid denna högtidelighet war äfwen Erik Waldemarsson öfwerwarande (3).

Birger Månsons 1308.

Förlofning emellan Prins Magnus Birgerson och Prinsessan Ingeborg, Häretig Eriks Brud.

Birger Månsson 1308.

(1) Chronicon hos Benzelius M. E. p. 90: M CCC VIII Rex *Birgerus* cum filiis fugit in Gothlandiam & postea in Daciam. Diarium Wisbyense: M CCC VIII *Byrgerus* Rex dedit fugam in Wisby, deinde in Dacium, ibi quoque cum suis latitabat.

(2) Man har wid denna Tractaten egenteligen följt Torfæus Hist. Norv. T. 4. p. 428, hwilken synes något redigare än Hwitfeld, som inryckt Afhandlingen s. 344. Meßenius har lånt sitt af Hwitfeld. Von Dalin följer Peder Clauseus Norrsk. Krön. s. 826. Förnämsta skiljaktigheten består i summan af Brudskatten. Sjelfwe datum af Afhandlingen hos von Dalin torde dock wara felaktigt, ty han sätter den 29 Augusti, efter Meßenius förmodelgen, då likwäl så hos Hwitfeld som Torfæus Afhandlings dagen är femte dagen för Maria Magdalenæ, som enkeligen infaller på den 22 Julii. Det ser ut som Hwitfeld eller ock Torfæus haft sjelfwa Tractaten til hands, hwilken nu mera intet lår finnas. Sedan detta war skr swit har Herr Cammar-Herren Suhm benäget lämnat mig del af sjelfwa Latinska Tractaterna emellan Konung Erik i Danemark och Konung Håkan i Norrige. Konung Eriks Bref härom är dat. An. Dni M CCC IX in octava die beati Johannis Baptistæ, och Konung Håkans Anno Dni M CCC IX feria quinta proxima ante Festum b. Mariæ Magdalenæ. Innehållet är uti det hufwudsakeligaste det samma som Hwitfeld anfördt, och bör fördenskul hemgifts-summen ändras ifrån 600 och 800 til 6000 och 8000. Dessa Bref äro funne ibland Manuscripta Bartholiniana.

(3) Hwitfeld fid. 346.

§. 25.

Man kan lätt föreställa sig, huru Härtigarnas parti skrikit öfwer detta Konung Birgers afwikande. Man ser ännu huru Ericus Olai och alle andre efter honom anse det, såsom en hiskelig och wederstyggelig gärning. Man lämnar detta alt i sitt wärde, men hwarföre talar man intet på samma sätt, om Kolsäters Förening, som war besworen af Härtigarna, eller åtminstone på deras wägnar, som går ut på et och det samma, och hwarföre går man utan dessa andäktiga påminnelser förbi Konung Birgers fångslande, som utan twifwel war både emot ed, löften och förpliktelser? Men Härtigarne fingo snart andra syßlor at wärda, än at blott förisra sig öfwer Konung Birgers förmenta trolöshet. Wärkeliga fiendtligheter wände snart deras omtanka til andra göromål, och Konung Håkan gjorde begynnelsen. Konungen i Norrige begärde Kungahåll och Hal-

Krig emot Härtigarna af Konung Håkan i Norrige.

Birger Månson 1308.

Halund tilbaka, och ingen kan begripa nu för tiden, med hwad fäl det kunde nekas; ty det som af nyare upgifwes, at Härtig Erik gifwit en slags lösen til Gref Jacob därföre, är en hemlighet för de gamla och obewist af de nyare. Man har nämnt därom tilförne. Kungahäll hade Konung Håkan lämnat Härtig Erik uti des betryckta tilstånd utaf wänskap och medömkan. Konung Håkan hade nu sina egna orsaker, hwarföre han wille hafwa igen sitt eget, han affärdar fördenskul bud til Härtig Erik med begäran, at han wille möta honom på Munkeholmen, som ligger ej långt från Kungahäll. Efter utseende skedde detta samtal något när wid samma tid eller strax efter man gjordt Köpenhamnska Freden och Förbundet emellan Swenska, Danska och Norska Kungliga Hofwen, och lära Swenske Härtigarne genast förfogat sig tilbaka til Swerige, så snart de förmärkt, huru Köpenhamnska Underhandlingen wille utslå. Härtig Erik infann sig på Munkholmen efter Konungens åstundan, men när Konungen begärde sina Fästningar tilbaka, war Härtigen ingalunda hågad at förnöja honom. Efter utseende war Härtigen mera benägen at få och behålla, än at gifwa något ifrån sig. Konung Håkan wäntade sig ej heller annat swar, emedan han war genast färdig at belägra Staden. Wåre nyare gifwa wid handen, at Konung Håkan wid detta tilfälle satt försåt för Härtig Erik och ärnat taga honom til fånga under samtalet (1). Men wåre äldre Häfdetecknare äro okunnige om detta försåt, och berätta allenast, at Konung Håkan wäntat, det Härtigen skulle taga qwarter i Kungahäll, då Konungen warit sinnad at instänga honom därsammastädes, och at Härtigen, underrättad om Konungens förslag, farit en annan wäg tilbaka. Härtig Erik fruktade ock anfall ifrån Norrige, hwarföre han försedt Stad och Slott med alla nödwändigheter, och förordnat där en rask Herre til Befallningshafwande, som het Ficke. Denna försiktighet war intet onödig, ty Konung Håkan insinner sig oförtöfwat för Kungahäll och belägrar Staden, men intet särdeles kunde uträttas af de belägrande, utan när belägringen utan någon förmån warat i fem weckor, låter Konung Håkan efter Gref Jacobs inrådande upföra Bawohus eller Båhus Slott på en Holme eller Klippa i älfwen midt emot

Kun-

Birger Månson 1308.

Kungahäll, hwilket ganska mycket besvärade de belägrade (2). Gref Jacob insattes til Höfdinge på nya Fästningen, som sparade ingen möda at oroa Hertigens folk wid alla möjliga tillfällen. Hertig Erik war nödsakad någon tid at wara åskådare af denna i hans tycke tilsogade oförrätt, men när Winterkölden lagt broar öfwer strömmar och kärr, ärnade han söka sin ersättning i sjelfwa hiertat af Norrige. Han tågar då in uti Konung Håkans Länder, brandskattade folket öfwer alt, och de som intet wille eller kunde begwäma sig til de åskade utgifter, hemsöktes med brand och plundring. Hertigen kommer ock i egen person til Opslo. Staden gjorde intet motstånd, utan blef strax intagen, men när Hertigen instängde Aggerhus Slott, som låg på andra sidan om wiken, infinna sig Normännerne til et antal af mer än tre tusende män. Til all olycka sjuknade Hertig Erik i Opslo. Icke destomindre angripas Normännerna af Hertig Eriks folk wid Jultiden, och skedde på dem et stort nederlag, så at Aggerhus blef därigenom intet befriadt. Men hwad Normännerna sjelfwe intet kunnat uträtta, erhölls likwäl genom Hertigens sjuklighet, som föranlåt honom draga sig tilbaka til Swerige, dit han anlände som segerwinnare med ansenligt byte och många fångar. Härigenom fick Konung Håkan luft, och skickade folk in uti Dals-Land, hwilka fördelte under twå särskilte Anförare brände och plundrade öfwer alt, hwar de framforo, och efter denna förrättning wände Normännerna tilbaka til Norrige. Den ena troppen under Iwar Jonsson kom aldeles oskadd tilbaka, men den andra under Holger Bår blef i återfärden af Hertigarnas Öfwerste på Dalaborg angripen, slagen och skingrad.

(1) Von Dalin s. 366. Men Ericus Olai p. 104 berättar saken, som här är anförd: Fuit autem intentio Regis, ut Dux cum prope esset, ascenderet in castrum; quo facto voluit eum protinus obsidere . . . avisatus autem (Dux) a quodam de intentione Regis, mox ab eo diuertit & . . . in Patriam est reuersus.

(2) Detta skedde förmodeligen om Sommaren 1308. Efter utseende har Slottet fått namn af belägenheten, ty Bajhus lär intet betyda annat på nu brukelig Swenska än höga Slott. Peder Claußen Norriges Beskrifwelse s. 21. Von Dalin s. 366 säger, at Slottet kallades Niklaborg, men detta Slott lär hafwa warit på et annat ställe wid Sta-

Staden, ty Härtig Erik fick Niklaborg tillika med Kungahäll i förläning af Konung Håkan, då han war landsflyktig. Man har talt härom tilförene. Af Rimkrönikan s. 103 ser man, at Bähus warit i början allenast uppfördt af trä. Birger Månson 1308.

§. 26.

Under deßa tidsfördrif tilbraktes wintern 1308 och ingången af år 1309. Man war ej heller syßlolös, när sommaren 1309.
börjades, ty wid Pingsttiden uptaklades en Flotta från Norrige, som sades wara ämnad til Dannemark, men war förmodeligen i sjelfwa wärket utredd emot Härtigarna. Denna blef af motwind indrifwen i Kalfsund i Bohus Län. Härtig Erik, som bortslumrade inga tilfällen, war strax tilreds, angriper fiendtliga Sjömakten och eröfrar sju Fartyg. Man wet ej annan förlust på Härtigarnas sida, än at en af des Riddersmän Johan eller Iwar Jonsson blef slagen, som begrofs i Franciscan-Klostret i Skara. Upmuntrad af denna framgång läter Härtigen utreda en Flotta under anförande af Mats Kristineson, Erengisle från Skara, och Mats Algotson (1). Deße angripa Norrska Flottan, men såsom Norrska Skeppen woro större, och trängseln emellan Berg och Land-känningar sådan, at man äfwen kunde wälta stenar neder på Swenska Fartygen, tjente denna dristighet til ingen ting, utan de Swenske blefwo öfwermannade och til fånga tagne, men så snart fångarne blefwo brakte i land, blefwo de på stunden af det upretade folket mangrant nedersabblade. Således kastade Krigslyckan beständigt om, än på den ena, än på den andra sidan, utan at någon dera parten kunde skryta af särdeles förmån. Icke destomindre wille Härtig Erik taga sin skada igen genom et nytt inbrott i Norrige. Normännerne hade fått tidning om Härtigens annalkande, de förhöggo fördenskul wägarna och gömde sig sjelfwa och sin egendom i skogshulten. Där war likwäl in n särdeles fara at öpna wäg genom förhuggningen, emedan in a förswarare hindrade de antågande. Men Härtigen fann in : för sig, hwart han kom, utan toma Hus och öde Lände. När han ryckt fram til Ljungaby, som tilhörde Höfwitsmannen på Kungahäll Thor Unge, utsändes Iwar Blå med

Kriget med Norrige fortsättes.

 några

Birger Månsson 1365. några och tiugu Ryttare til at inhämta kunskap, hwar Normännerne woro församlade, och Normännerne, som märkte, at troppen war så liten, anfalla osördösmat Jwar, hwilken och med tre andra blef liggande på platsen. Så snart de öfwerblefne kommit tilbaka, rycker Härtigen up til at angripa fienden, men de hade intet lust at widare wisa sig, så at han wardt föranlåten at begifwa sig på hemwägen, då hela göromålet stadnade däruti, at förstöra och upbränna alt, hwad som förekom (2).

(1) Von Dalin gör denne Mats eller Måns Algotson til en Grip, och Ehrengisle Jönsson til en Bät, med hwad grund wet jag intet.

(2) Hela berättelsen är tagen af Wintrönikan, s. 107 och följande.

§. 27.

Med dessa förrättningar stadnade Härtig Eriks rörelser emot Norrige til en tid. En annan storm upwäxte från Dannemark, som war långt farligare. Til följe af Köpenhamnska Fredsfördraget, hade Konung Håkan redan öpnat Fältlägret emot Härtigarna. Konungen i Dannemark war senare färdig, men war så mycket förfärligare. Han hade samlat en Krigshär af sextio tusend män, en talrikhet, som den tiden war nästan ohörd. Den lyste af et stort antal af förnäma och kanhända förfarna Anförare, ibland dem räknades otta Tyska, Wendiska och Danska Prinsar, hundrade Riddare och 2500 järnklädde Ryttare, utom dess war så wäl Konung Erik som Konung Birger närwarande. Det finnes ock antecknadt, at Krigshären kostade Konungen i Dannemark 1000 mark Silfwer om dagen eller 24000 Daler Silfwmt, hwilket ingalunda är för mycket tiltaget, ty det bliswer ändå intet tilfylleft 13 Styfwer på personen om dagen, drängar, tjenstefolk, spiswärdar m. m. och hästar oräknade (1). Man hade utsedt höstetiden til at bryta in i Swerige, och såg det ut, som Swenske Härtigarne emot en så owanlig styrka skulle aldeles förkrossas. At göra uppenbart motstånd war dels ogörligt, dels äfwentyrligt; genom et osörmodeligt nederlag war alt förloradt. De försögade sig likwäl til gräntsen, at på wederbörligt sätt emot-

Krig mot Härtigarna från Dannemark.

Birger Månson 1309.

mmaga sina ohemula gäster, utan at wåga et ordenteligt Fält-
tog. De utwalde därjämte et land-fördärfweligare Krigssätt,
som likwäl i sådana omständigheter war det endaste, som för-
mifteligen kunde utwäljas. De höllo sina troppar så när fien-
den, som görligit war, utan at wara nödsakade at komma til
någon betydande träffning. Alt som fiendtliga makten framtåga-
de, drogo Härtigarne sig undan, förtärde och borttogo alla lifs-
medel både för folk och fänad, och så snart några små hopar
söndrade sig från Hufwud-Armeen, blefwo de genast afskurne
och nederlagde. Detta förökade wäl swårigheterna för fienden,
kunde dock intet hindra dem, at så småningom bryta alt längre
och längre in i Landet. När Härtigarne på detta sätt dragit
sig tilbaka til Wärnamo, måste nödwändigt obehageliga tid-
ningar hafwa inlupit från wästra sidan af Riket, emedan man
fann sig föranlåten, at än mer förminska den lilla hop, hwar-
med man hade hit in til hållit fältet och uppassat fienden.
Förmodeligen hade Konung Håkan under denna wådeliga belä-
genhet bemästrat sig Kungahäll. Härtigarne affärdade fördenskul
så mycket manskap, som umbäras kunde, til Lodöse och Skara,
til at betäcka Landet någorlunda för Normännerna. Det öf-
riga manskapet war förfwagt at behålla den ställning, man hit
in til hade följt. Härtigarne satte sig fördenskul först wid Rum-
laborg (2), men då de Danske nalkades dit, skynda sig Här-
tigarne til Holweden, i tanka at uti Skogsträngseln afstånga
fiendtliga Hären från öfra delen af Riket. Konungarne tågade
fördenskul utan widare uppehåll til Jönköping, intogo och befäste
Staden, dock med trä och stockar, som man i hast kunde wäl-
ta tilhopa, Konungarne lade ock där en förswarlig Besättning
under twå Ridderliga Höfwitsmän, samt försedde Fästningen
med alla nödwändigheter. Emedlertid hade Härtigarne lägrat
sig wid och omkring Bjelbo, på det de måtte wara så mycket
mer til reds, när Konungarne skulle fara öfwer Holweden.
Marken war då mera skoglupen än nu, genomskuren af myror,
berg och andra oöfwerfarliga orter, så at äfwen en liten hop
skulle göra ansenligt motstånd emot en talrik skara, som intet
kunde på något sätt utwidga sig och öfwerflygla sina motstån-
dare. Härtigarne gjorde sig fördenskul färdiga at angripa fien-

 den,

Birger Månson 1309.

den, och Mats Kettelmundson förde Hufwud-baneret. Marken war ojämn och hans häst stupade öfwer en sten, så at Ryttaren föll och Fanstången flög i stycken. Denna obetydeliga händelse förryckte alla Härtigarnas wäl betänkta förslag genom manskapets widskeppelse, hwilka, bestörte öfwer Anförarens fall, fruktade at det betydde och förebådade et oundwikeligt nederlag. Härtigarne funno då rådeligast at skiljas åt, då Härtig Waldemar tog wägen åt Stockholm, och Härtig Erik förfogade sig tilbaka neder i Landet (3).

(1) Ericus Olai p. 105. Appendix ad Saxonem hos Benzelius i Mon. Eccl. p. 151. Tertia vice venit Rex *Ericus* personaliter in Sueciam, cum duobus millibus quingentis dextrariis, eratque numerus totius equestris exercitus LX millia equitum. Ericus Olai säger sexaginta millia pugnatorum, hwilket synes troligare.

(2) Här nämnes Rumlaborg första gången i wåra Handlingar, i Rimkrönikan s. 110. Skansen eller Fästningen war belägen intet långt från Jönköping när in til Husqwarna. Jfr. Rhyzelius Sveog. munita.

(3) Ericus Olai p. 105 &c.

§. 28.

Konung Erik i Dannemark belägrar Nyköping.

Konungarne fortsatte därefter, utan widare hinder och motstånd, tåget til Nyköping och berände Slottet wid Michelsmåßan. Fästningen war rikeligen försedd med alla förnödenhetet under tappra och oförsagda Föreståndare, så at Konungarne måtte anställa en ordentelig Belägring. Härtig Waldemar, som hade intet nog styrka til at angripa fienden och uphäfwa Belägringen, inskränkte sin hela omtanka til at sätta hinder i wägen för widare utbredande af fiendtliga tropparne och besörja om Stockholms försäkrande. Han låter då utgå en alfwarlig Förordning til inbyggarna i Tiunda Land, at af hwart Hamnelag skulle utgöras en Ko, sex lispund Fläsk, tre lispund Smör, och af hwar hemmans-brukare en spann Malt, en spann Kornmjöl, et Höns och en half Gås, därjämte skulle ock den redan påbudna men ännu innestående Gärden lefwereras, nämligen af sex Bönder en Oxe, och af hwardera en spann Råg, hwilket alt skulle wara inlämnadt otta dagar efter Kungörelsen. Desutan skulle alla Båtar eller Fartyg, som woro så rymlige,

at

Birger Månson 1309.

at de kunde föra tjugo man, förskickas til Stockholm, och de äftige, som intet kunde skaffas ur wägen, borde försänkas. Utom des skulle en häst och karl med tilbörliga wapen stå i beredskap natt och dag wid hwart Hammelag, til des annorlunda förordnades, antingen af Härtigarna sjelfwa eller af Lagmannen i Upland Birger Pehrson, och det alt wid straff af lif och gods för den försummeliga (1). En annan nog så sträng beskattning utfordrades kort därefter wid Thomasmäßan, då nionde penningen af hwar och ens egendom aflämnas skulle, hwarom framdeles widare nämnes. Af alla deß omständigheter kan nogsamt inhämtas, uti hwad belägenhet Riket war under denna fogden, och at Härtigarne uti förtwiflade omständigheter sökte förtwiflade utwägar, och förlorade likwäl intet modet. Alla anstalterna wisa, at man ock intet war utan bekymmer för de orter, som woro Norr om Mälaren: Men i Upland undslapp man denna gången med fruktan och gärder, ty Konungarne enwisades med Belägringen för Nyköping, och de Befallande på Slottet woro likså enwise med förswaret. Emedlertid oroade man hwarandra under Belägringen med blidor eller stenkastare, och andra dylika upfinningar, som den tiden brukades til människliga släktes förödande. I synnerhet började Lifsmedlen at tryta hos de Belägrande, hela negden omkring war aldeles utsopad, och kölden satte til, hwilket likwäl til äfwentyrs intet frälsat Slottet för öfwergång, om ej oenighet, eller rättare sagt, myteri hos de Belägrande twungit Konungarna mot sin wilja at upbryta. Man hade legat för Nyköping ifrån Michelsmäßan in emot Julen. Danska ledings-folket ledsnade både wid årstiden och långwarigheten af Belägringen, och en del af de förnäme Herrarne yrkade på hemlof (2). Man föregifwer ock, at några af Anförarne warit bestuckne af Hertigarna, och om Härtig Christopher warit med i denna förrättning, är nog troligt, at han warit hufwud för de uproriska, ty hans nära förbindelse med Swenska Härtigarna har man sedt af det föregående. Utom des woro omständigheterna nog förändrade. En del af Danska Krigshären måtte nödwändigt wara bortsmält. Härtig Erik, då han skildes från sin Broder, hade begifwit sig til Kalmar, där han fådt friska troppar, som nyligen ankommit på twänne

Birger Månson 1309.

Konung Birger skulle få all den del af Riket, och sina Fäderne-Gods, som efter billighet och rättwisa kunde begäras. Så mycket man wet, har aldrig Konung Eriks påstående gådt längre. Antingen Härtig Erik gifwit första öpningen til Sammanträdet, eller Konungen i Dannemark med sina utskickade förmådt Härtigen til förlikning, som de anare upgifwa, wet man intet; en gammal Författare gifwer likwäl tilkänna, at början til försöningen kommit ifrån Härtigen (1). Stilleheten i Norden war likwäl härigenom intet fullkomligen återbrakt. Konung Håkan i Norrige hade under Danska Fälttåget belägrat Kungahäll.

Kriget med Norrige fortsättes.

Befallningsmannen på Slottet Thor Unge war en Norrman och hade Fastigheter och Gods i Norrige. Det är möjligt, at han, af fruktan at förlora sin egendom genom et enwist motstånd, upgifwit Fästningen aldeles utan nödwändighet; åtminstone föredrages det af wåra Swenska Häfdetecknare på det sättet. Konung Håkan återfick Kungahälls Fästning, och de Danska brutit in i Swerige (2). Det kan wara troligt, at Konung Håkan aldrig i annat afseende dragit wärjan, än allenast til at återfå hwad honom med rätta tilhörde. Med annat ändamål hade man bordt wänta et eftertryckeligare förswarande af Härtigarnas wapen: hwilket förmodeligen kunnat ske utan särdeles swårighet, medan Härtigarne woro öfwerhopade med oumgängeliga författningar emot Danska Krigsmakten. Det skedde likwäl intet, utan Konung Håkan synes hafwa hållit sig nog stilla, sedan han förskrat sig om Kungahäll. Däremot hafwer Härtig Erik, så snart han sluppit alla farligheter på östra kanten af Riket, strax welat betjena sig af tilfället, skaffa sig åfwen stillhet på Norrska sidan, och sätta sakerna åtminstone i samma stånd, som de warit innan fiendtligheterna yppades. Han fordrar förbensku sin Broder Härtig Waldemar til sig med den del af Krigsfolket, som han hast under sin befallning i negden af Stockholm. När Härtig Waldemar ankommit, gör man sig utan uppehåll färdig at bryta in i Norrige. Wintern afskräckte ingen den tiden från eröfrelser i fält, och soldaten frågade intet efter, antingen det war warmt eller kalt. Normännerna gjorde sig ock färdiga til at taga wederbörligen emot sina oombudna besökare, och en wäldig skara ryckte fram emot

Här-

Hartigarnas folk. Hårtigarne hade lämnat anförandet af sina Birger Månsons 1290.
trupper åt en Riddersman, som antingen af Konung Håkan eller Konung Birger warit bortdrifwen. Han het Biörn eller Bernard, war en wäl studerad man och tagit Magister-graden i Paris (3). Bernards bokwett fördunklade intet Krigs-wettenskapen, ty angriper han fienden en morgon ganska bittida, då de skulle ligga derbi et berg, med det eftertryck, at Normännerne blefwo slagne, deras Anförare sårad, och hela den öfriga hopen tilbaka drifwen. Emedlertid hade Hårtigarne sjelfwe berännt Kungahäll. Den samme Thor Unge, som upgaf Fästningen åt Konung Håkan, war öfwen nu Höfwidsman på Slottet, och förstod således huru man borde upgifwa Fästningar; hwarföre han ock wid Fästningens upfordrande, sedan Norska undsättningen war afslagen, förmodligen med betingning eller Capitulation antwardade Slottet i Hårtigarnas händer, då en Tysk höfwudman därstädes förordnades. Thor Unge, som haft tilfälle at göra sig underrättad om Hårtigarnas Krigsfolk, förfogar sig då til Konung Håkan, af hwilken, at det warit omöjeligt at längre förswara Fästningen, hwilken gör tillika en präktig beskrifning på Hårtigarnas Soldater och deras, at i det snaraste göra Stillestånd til undwikande af widare blodsutgjutelse. Konung Håkan hade wärkeligen intet af öfwerdåd förstagit sig i dessa blodiga omhwälfningar, och önskade fördenskull ingen ting högre än ju förr ju hällre se slut på denna ödande wederstånd. Han yttrade sig tillika, at han frukrade, det ingen fredlighet kunde förmodas, så länge Hårtig Erik war omringad med sina många utlänningar, ty så länge han följer deras råd, blir aldrig ända på trätor och twistigheter (4). I detsamma kom bud ifrån Hårtig Erik med anmodan om et wänligt sammanträde med Konungen. De möttes fördenskull wid Fastelagen, och slöto wänskapen, stadnade genom en aftalad wapenhwila, til dess ändteligen en allmän Fred kunde förskaffa Norden uti et stadgadt lugn (5). Stillestånd med Norrige.

(3) Bihanget til Vajo hos Benzelius M. E. p. 151. Dum autem eſſet Rex Daniæ in redeundo, præmiſſis legatis occurrit ei alter dictorum, ducum ſcilicet *Ericus* ſicque cum eo placitavit &c. *Ericus Olai* p. 107. Actum eſt autem, ut Regibus verſus Daniam rediturus Dux *Ericus* occiſicum eos accederet, agens cum Rege Danorum, ut partes interponeret, ut Rex *Birgerus* ſervaret quæ ſervare juraverat et pacl atque quieti ſe ſubde-

Birger Månson 1310.

dens ellet contentus acciperet eá quæ secundum justitiam cum tem de Regno quam de patrimonialibus contingebant. På ingendera af de ställen är någon anledning til Konung Eriks beskickning.

(2) Rimkrönikan s. 113.

(3) Rimkrönikan s. 114.

Tha tog Hertug Erik
Och wiste mot honom Her Bärne
Han kunde wäl wägen och gjorde thet gärna
Konungen hade honom fördrifwit
Tha war hans namn i Paris skrifwit,
At han war en mästare i bokaliſt
Ericus Olai kallar honom Bero

(4) Rimkrönikans utlåtelse kan förtjena uppmärksamhet, där införes Konung Håkans swar sålunda:

Oß skulle wäl sända bodom
Han (Erik) sätter utländska manna radom
I mådan han wil them lyda och sätta
Han skal aldrig wara utan kifwa och träta.

(5) Twifvel går alleles förbi Fältтåget som skedde 1309, om höften, men förer Nyköpings belägring til 1308, Ericus Olai förer det til 1310. Diarium Wisbyense säger så: MCCCX Rex Daciæ intrauit Sweciam, cum omni potentia sua, ascendens usque ad Nyköpingh ubi moratus aliquibus septimanis, cum nihil proficerent ipſi et sui Dani inglorii recesserunt. Men Chronicon hos Benzelius M. R. p. 90. til året förut: MCCCIX Rex Daciæ ſuppetiis laturus Regi Sveciæ grandi exercitu venit Jutacopiam usque aduersus Duces &c. och wisar hela sammanhanget och de uti 28 §. åberopade Härtigarnas Bref, at detta tåg bör föras til 1309. Utom des har man et tydeligt witnesbörd af et gammalt Chronicon, som Langebek intryckt uti S. S. Rerum Dan. T. 2. p. 176. Anno Domini 1309 Rex tertio intrauit Ostrogothiam, sed parum profecit, nisi fraude suorum deceptus est sicut prius.

§. 30.

Freden emellan Härtigarna och Dannemark lär wara ingången kort för Thomasmässan 1309, emedan Härtigarne lätit utgå dagen för Thomædag et ganska starkt Beskattnings-påbud, til det utländska Krigsfolkets aflöning til Rikets förswar och Fredens återställande. Uti påbudet befalles, at den som hafwer nio markers inkomst eller utgift, skulle betala en mark, den som hade sex markers inkomst en half, och den som hade tre allenast twå öre, men den som endast hade tolf öre, skulle slippa med et öres afgift. I allmänhet war ingen fri för denna skatt, utom de, som-

Birger Månson 1310.

Skatt til Utländska Krigsfolkets betalning och deras afdankning.

mörhöllo rusttjensten, så at äfwen Kyrkors och Klosters Landbönder underkastades samma wärdering och tunga, men annat Kyrkogods sick njuta sin gamla frihet. Penningarne skulle wara lefwererade til Härtigarnas Drost eller des ombud innan nästkommande Kyndelsmäßa 1310 (1). Och kan man så wäl härutaf som af alla andra omständigheter finna, huru litet deße Herrar bekymrade sig om Prästerskapets bewågenhet. Ej heller har man särdeles prof af de andeligas tilgifwenhet för dem. Det enda man finner af tidens Handlingar, är at Konung Birger, då han war i Dannemark, har gifwit Ärkebiskopen i Upsala tilkänna genom Bref af den 17 Martii 1309, at han hade wädjat under Påfwen i Rom emot Biskop Brynolf i Skara och Biskop Carl i Linköping, som sades wilja fälla en slags dom öfwer Konungen, och beskyller Birger uti sin skrifwelse deßa twänne Biskopar för en besynnerlig tilgifwenhet för Härtigarna, och at de woro deras förnämsta rådgifware (2). Detta alt kan wara sant, kan ock wara osant, såsom man ock finner intet tecken at deße eller någon annan Klerk kommit fram med någon slags dom öfwer Konung Birger. Men om änskönt det wore sant, öfwertygar det intet, det Prästerskapet i gemen warit Härtigarna särdeles tilgifwit och emot Konung Birger. Wißast är, at Härtigarne hwarken nu eller eljest betygade någon utom-ordentelig bewågenhet för de andeliga, änskönt de då och då utfärdade några stadgar til wißa Samfunds förmån. Och at upriktigt säga sanningen, lär inga andra warit särdeles af Härtigarna gynnade, än deras Gunstlingar och Hofmän. Men til deßas förnöjande betungades landet utan uppehåll med gärder och skatter. Gamla Lagar och stadgade sedwänjor ansågos under deras regering som urgammalt skräp, och all Lag war innefluten uti deras fullkomliga godtycko. Swenska allmänheten hade altid haft den rättighet at beskatta sig sjelfwa, och om den Regerande hade satt sig i den högaktning, at motsägelse kunde wara farlig, hade man dock den höfligheten at fråga och begära, och menigheten den heder at få säga ja. Men nu förändrades lagstylen aldeles, at det het; wi befalle wid förlust af lif och egendom. Denna nu pålagde skatt utgjordes med mycken skyndsamhet, emedan Härtigarne woro i stånd, sedan wapenhwilan med Norrige kommit til stadga, at om Påsken afdanka

Birger Månson 1310.

alla öfwerflödiga utländska Troppar, och betala åt alla deras Höfwitsmän deras tilständiga sold. Härtig Eriks frikostighet sträckte sig än längre, han lät tillaga et ståteligt gästabud i Lödöse, och undfägnade sina främmande Riddersmän på det präktigaste, samt afskedade dem med ridderliga hederstecken och dyrbara skänker. Ja man försäkrar, at alle gästerne foro rike därifrån, och berömmer man Härtig Erik för denna sin stora prakt, såsom en Herre hwilken intet hade sin like (3). Det war utan twifwel oumgängeligt, at wärfwade Krigsfolket skulle hafwa sin betalning, fast det warit bättre om man upfört sig på et sätt at det warit onödigt: men at präßa ut penningar af en usel och utblottad Almoge, och utösa dem på utlänningar uti en skrytande frikostighet, är efter utseende et berömm, som wanhedrar både den som giftwer det och får det.

(1) Någon del af Härtigernas Bref förtjenar läsas: Ericus et Valdemarus D. g. Duces Sveorum omnibus Tiundiam et Attundiam inhabitantibus &c. Quoniam ad quittandum et soluendum stipendiariis videlicet militibus et armigeris extraneis, quos pro defensione Regni ad recuperationem pacis magna perplexitate compulsi adduci fecimus, instans necessitas nos compellit, vobis sicut aliis Regni incolis super contributione pecuniarum specialiter intimare, quatenus omnes et singuli penes vos nouem marcarum expensas habentes, unam marcam denariorum, et qui sex marcas in expensis habuerint dimidiam marcham, qui vero tres marchas in expensis, duas oras, et qui duodecim oraruna expensas habuerint, unam oram ante purificationem beatæ Mariæ Virginis proximam - - - exsoluere studeant - - - nullatenus omissuri, prout poenam omnium bonorum suorum voluerint euitare. Nullus autem ab hujusmodi solutione se subtrahere audeat, nisi qui eum dextrariis servierint phaleratis. Coloni etiam ecclesiarum et claustrorum ad hanc solutionem similiter teneantur. Bona vero alia ecclesiastica antiqua in hac parte libera esse volumus et exempta. Datum Skärf An. Dni MCCCIX in vigilia B. Thomæ Apostoli.

(2) *Birgerus* D. g. &c. Venerabili in Christo Patri Domino Nicolao ejusdem gratia Archiepiscopo Upsalensi &c. Beskyllningen mot dessa Biskopar är sådan: Sunt tamen nobis pluribus de causis et certa ratione suspecti, utpote qui fratribus nostris Ducibus per et fidem et homagium tenentur astricti, non in his vel aliis quidquam faciunt, quod ipsorum fratrum nostrorum offendat in aliquo voluntatem, et in ipsorum consiliis et tractatibus sunt præcipui, quos etiam fratres nostros ebulliens perversorum malitia nostri honoris fecit æmulos sicut experimento probauimus, et venenosæ suggestionis inductio, nostræ justitiæ simul et in-

no-

recentiæ fecit infestos &c. Scriptum Vibergis in Jucia feria IIII proxima ante Benedicti abbatis. Birger Månsen 1310.

(3) Lödöse prakt och gästabud beskrifwes af Rimkrönikan således:

The giärande (giäster) woro ther alle rike
Sent tha födes hans like
Then mille Hertog Erik
Ther swa mykla dygd hafwer med sik.

§. 31.

Wapnen hwilade således öfwer alt i hela Göthiska Norden, och man war imedlertid betänkt, at med en fullkomlig och tydelig Fred göra lugnet långwarigt, och försätta Freden uti en politisk ewighet. Såsom man tilförne warit syslesatt med idkeliga Krigsrustningar, så arbetade man nu öfweralt på Freds-afhandlingar och andra förbund, af hwilka man intet war sinnad at hålla mer, än hwad man efter omständigheterna fann sin räkning wid, dock blef utwärtes stillheten i allmänhet oförkränkt. Konung Håkan i Norrige och Swenske Härtigarne gjorde början med deßa Föreningar. Härtigarne reste til Opslo och bilade alt mißförstånd, som emellan dem och Norrige warit hade, genom en ordentlig öfwerenskommelse uti slutet af Mars månad 1310. Man blef då ense, at emellan Konungen och Härtigarna skulle wara en ewig och beständig Fred, Slotten Warberg och Hunehalls med alla Förswarswärken och hela Norra Halland samt Kongahäll med halfwa Ströms-afgälderna skulle öfwerlämnas til Konungen i Norrige eller hans Ombud fjortonde dagen efter nästkommande Philippi Jacobi eller den 1 Maji, och skulle den förbindelse, som Konung Håkan ingådt med Konungen i Dannemark 1309, härigenom wara aldeles uphäfwen, hwilket Härtigarne skulle utwärka, och om så behöfdes, med all sin makt förswara Konungen i Norrige. Häremot utfäste sig Konung Håkan, at, efter tre års förlopp, räknade från nästkommande första Maji, utgifta sin Doter Prinseßan Ingeborg med förbemälte Härtig Erik, dock betingades, at Härtigen intet skulle wara befogad at påstå någon annan hemgift, än den Konung Håkan af god wilja behagade aflämna, Härtigen skulle icke destomindre giswa morgongåfwa efter öfwerenskommande. Widare lofwar Konung Håkan, at han wille lämna Härtig Waldemar til Brud, sin Herr Broders

Fred med Norrige.

Birger Månson 1309.

den, och Mats Kettelmundson förde Hufwud-baneret. Marken war ojämn och hans häst stupade öfwer en sten, så at Ryttaren föll och Fanstången flög i stycken. Denna obetydeliga Händelse förryckte alla Hårtigarnas wäl betänkta förslag genom manskapets widskeppelse, hwilka, bestörte öfwer Anförarens fall, fruktade at det betydde och förebådade et owndwikeligt nederlag. Hårtigarne funno då rådeligast at skiljas åt, då Hårtig Waldemar tog wägen åt Stockholm, och Hårtig Erik förfogade sig tilbaka neder i Landet (3).

(1) Ericus Olai p. 105. Appendix ad Saxonem hos Benzelius i Mon. Eccl. p. 151. Tertia vice venit Rex *Ericus* personaliter in Sueciam, cum duobus millibus quingentis dextrariis, eratque numerus totius equestris exercitus LX millia equitum. Ericus Olai säger sexaginta millia pugnatorum, hwilket synes troligare.

(2) Här nämnes Rumlaborg första gången i wåra Handlingar, i Rimkrönikan s. 110. Skansen eller Fästningen war belägen intet långt från Jönköping uåt in til Husqwarna. Jfr. Rhyzelius Sveog. munita.

(3) Ericus Olai p. 105 &c.

§. 28.

Konung Erik i Dannemark belägrar Nyköping.

Konungarne fortsatte därefter, utan widare hinder och motstånd, tåget til Nyköping och berände Slottet wid Michelsmåßan. Fästningen war rikeligen förseedd med alla förnödenheter under tappra och oförsagda Föreståndare, så at Konungarne måtte anställa en ordentelig Belägring. Hårtig Waldemar, som hade intet nog styrka til at angripa fienden och uphäfwa Belägringen, inskränkte sin hela omtanka til at sätta hinder i wägen för widare utbredande af fiendtliga tropparne och befördja om Stockholms försäkrande. Han låter då utgå en alfwarlig Förordning til inbyggarna i Tiunda Land, at af hwart Hamnelag skulle utgöras en Ko, sex lispund Fläsk, tre lispund Smör, och af hwar hemmans-brukare en spann Malt, en spann Kornmjöl, et Höns och en half Gås, därjämte skulle ock den redan påbudna men ännu innestående Gården lefwereras, nämligen af sex Bönder en Oxe, och af hwardera en spann Råg, hwilket alt skulle wara insämmadt otta dagar efter Kungörelsen. Desutan skulle alla Båtar eller Fartyg, som woro så rymlige, at

Birger Månson 1309.

at de kunde föra tjugo man, förskickas til Stockholm, och de öftige, som intet kunde skaffas ur wägen, borde försänkas. Utom des skulle en häst och karl med tilbörliga wapen stå i beredskap natt och dag wid hwart Hamnelag, til des annorlunda förordnades, antingen af Härtigarna sjelfwa eller af Lagmannen i Upland Birger Pehrson, och det alt wid straff af lif och gods för den försummeliga (1). En annan nog så sträng beskattning utfordrades kort därefter wid Thomasmäßan, då nionde penningen af hwar och ens egendom aflämnas skulle, hwarom framdeles widare nämnes. Af alla deß omständigheter kan nogsamt inhämtas, uti hwad belägenhet Riket war under denna fegden, och at Härtigarne uti förtwiflade omständigheter sökte förtwiflade utwägar, och förlorade likwäl intet modet. Alla anstalterna wisa, at man ock intet war utan bekymmer för de orter, som woro Norr om Mälaren: Men i Upland undslapp man denna gången med fruktan och gärder, ty Konungarne enwisades med Belägringen för Nyköping, och de Befallande på Slottet woro likså enwise med förswaret. Emedlertid oroade man hwarandra under Belägringen med blidor eller stenkastare, och andra dylika upfinningar, som den tiden brukades til människliga släktets förödande. I synnerhet började Lifsmedlen at tryta hos de Belägrande, hela negden omkring war aldeles utsopad, och kölden satte til, hwilket likwäl til äfwentyrs intet frälsat Slottet för öfwergång, om ej oenighet, eller rättare sagt, myteri hos de Belägrande twungit Konungarna mot sin wilja at upbryta. Man hade legat för Nyköping ifrån Michelsmäßan in emot Julen. Danska ledings-folket ledsnade både wid årstiden och långwarigheten af Belägringen, och en del af de förnäme Herrarne yrkade på hemlof (2). Man föregifwer ock, at några af Anförarne warit bestuckne af Hertigarna, och om Härtig Christopher warit med i denna förrättning, är nog troligt, at han warit hufwud för de uproriska, ty hans nära förbindelse med Swenska Härtigarna har man sedt af det föregående. Utom des woro omständigheterna nog förändrade. En del af Danska Krigshären måtte nödwändigt wara bortsmält. Härtig Erik, då han skildes från sin Broder, hade begifwit sig til Kalmar, där han fådt friska troppar, som nyligen ankommit på twänne

Birger Magnusson 1309. Partyg från Tyskland. Widare förökade han sin lilla Här med nywärfwade soldater, som lämnades af Borgarne i Calmar, och något folk ifrån Warberg. Med dessa anyriper han och stormar Jönköping, då Slottet råkade i brand, fiendtliga Härförarne med en stor del af Besättningen wardt nederhuggen, och Fästningen i grund förstörd (3). Hwarefter Härtig Erik wände sig til Wästergöthland, satte mod i inbyggarna och med nytt wargärnings-manskap stärkte sina troppar. Wid Arewald satte han ständ och höll sig i beredskap, at möta fienden på hwilken sida han wille tränga sig in, så at Härtigarnas ställning nu mera intet såg aldeles så förtwiflad ut, som den warit i början. Det kunde fördenskul intet wara aldeles orådeligt för de Danska at tänka på återfärden, och de Danske Härförare kunde hafwa någon grund til sina föreställningar. Men Konung Erik lät sig hwarken beweka eller förskräcka af en så hotande författning, utan befalte sina inhemska troppar at blifwa qwar, i förhoppning at Fästningen snart skulle upgifwas, och den wådeliga belägenheten därigenom förändras. Men de Danske blefwo faste uti sitt fattade slut, och aflägade icke allenast utan tilstånd, utan och emot Konungens uttryckeliga befallning; och så framt intet Tyskarne och i synnerhet Fursten af Mekelburg blifwit qwar, hade Konung Erik blifwit aldeles öfwergifwen. Det blef då en oundwiklig nödwändighet, at upphäfwa Belägringen och tänka på återfärden.

(1) Härtigarna Erik och Waldemars Bref dat. Stockholmiæ anno Domini M CCC nono in vigilia omnium sanctorum. Någon del af Brefwet kan anföras. *Ericus* & *Waldemarus* Dei gratia Duces Sveorum omnibus Tiundiam inhabitantibus in Domino dilectionem gratiam & salutem &c. Volumus modis omnibus, ac vobis sub obtentu gratiæ nostræ firmiter præcipiendo mandamus, quatenus de qualibet hampna penes vos unam bonam vaccam vel aliud pecus æquivalens, sex talenta lardi, tria talenta butyri, quilibet rusticus unum modium brasci vulgariter dicti malyt, quilibet unum modium farinæ ordeaceæ, quilibet unum pullum & duo unum anserem exhibere & deferre sine omni contradictione . . . quam citius studeatis &c. Ceterum mandamus ut unus homo de qualibet hampna equo & armis die noctuque sufficienter paratus existat, donec mandatum nostrum vel nobis dilecti Domini *Birgheri Pætharsson* Legiferi Uplandiæ habueritis iterato. Ista omnia & singula expediatis, prout amissionem bonorum

rum vestrorum omnium & vitæ diligitis evitare. Dat. &c. Breswet finnes i Peringskölds Diplomatar. af Originalet. Birger Månson 1309.

(2) Bihanget til Saxo hos Benzelius M. E. p. 151. Cumque ad eum (Regem Daniæ) exire vellent & castrum resignare, ecce quidam potiores Dani, occulte corrupti promissionibus dictorum Ducum, exercitum Regis diuiserunt, atque Regem verbis graviter invadentes ab eo quasi cum majore parte exercitus recesserunt in tantum, ut ibi vel captus vel peremptus fuisset, nisi extraneos Teutonicos secum habuisset, scil. Dominum Mægelburgh cum suis qui secum fideliter permanserunt. Ericus Olai p. 106, och Rimkrönikan föreställa omständigheterna något annorlunda.

(3) Wid Jönköpings storm stupade en af Härtig Eriks Riddare wid namn Iwan, och en Gutsärk af Konung Birgers Höfdingar. Rimkrönikan s. 112.

§. 29.

Nyköpings Belägring hade warat, som nyligen nämndes, ifrån Michelsmäßan til in emot Jule-Högtiden, då Konungarne aftågade. Deras Krigshär mätte hafwa warit uti et ömkeligt tilstånd efter alla de underrättelser, som äro oß lämnade. Något afslag torde de wäl kunna tåla, i anseende därtil, at hwarken Härtig Waldemar eller Härtig Erik oroade de aftågande i återfärden; eller ock mätte Härtigarnas styrka warit ganska ringa, ty man kan af alla rörelserna märka, at Härtigarne fattades hwarken waksamhet, drift, försiktighet eller mod. Kan hända et fruktadt infall af Konungen i Norrige afhållit dem, kan ock wara, at Landet warit mißnögdt med denna förödelsen, och at Härtig Erik stadnat qwar i Wästergöthland, mer för at hålla Wästgötha Allmogen i tygelen, än för at sätta sig emot utwärtes fiender. Detta kan anses för så mycket troligare, som all denna ödeläggelse intet gjordes för at slympa Riket eller utöda des inwånare, utan endast för at dämpa Härtigarnas oroliga tiltagsenhet. Skulle någon hemlig underhandling emellan Härtigarna och Danska Anförarna warit ordsak til Konungarnas upbrott, lär säkert all trygghet i återresan gjordt en del af hemliga betingningen. Så mycket är utan all twifwel, at Härtig Erik på intet sätt beswärade Konungen i Dannemark i återfarten, utan Herrarne tallas wid, och man kom öfwerens, at all fiendskap skulle uphöra, och Ko-

Belägringen för Nyköping uphäfwes, och de Danskas återfärd.

Nytt Stillestånd eller Fred med Dannemark.

Birger Månson 1309.

Konung Birger skulle få all den del af Riket, och sina Fäderne-Gods, som efter billighet och rättwisa kunde begäras. Så mycket man wet, har aldrig Konung Eriks påstående gådt längre. Antingen Hårtig Erik gifwit första öpningen til Sammanträdet, eller Konungen i Dannemark med sina utskickade förmådt Hårtigen til förlikning, som de anare upgifwa, wet man intet; en gammal Författare gifwer likwäl tilkänna, at början til försoningen kommit ifrån Hårtigen (1). Stilleheten i Norden war likwäl härigenom intet fullkomligen återbrakt. Konung Håkan i Norrige hade under Danska Fälttåget belägrat Kungahåll.

Kriget med Norrige fortsättes.

Befallningsmannen på Slottet Thor Unge war en Norrman och hade Fastigheter och Gods i Norrige. Det är möjligt, at han, af fruktan at förlora sin egendom genom et enwist motstånd, upgifwit Fästningen aldeles utan nödwändighet; åtminstone föredrages det af wåra Swenska Häfdetecknare på det sättet. Konung Håkan återfick Kungahålls Fästning, så wäl Danska brutit in i Swerige (2). Det kan wara troligt, at Konung Håkan aldrig i annat afseende dragit wärjan, än allenast til at återfå hwad honom med rätta tilhörde. Med annat ändamål hade man bordt wänta et eftertryckeligare förswagande af Hårtigarnas wapen: hwilket förmodeligen kunnat ske utan särdeles swårighet, medan Hårtigarne woro öfwerhopade med oumgängeliga författningar emot Danska Krigsmakten. Det skedde likwäl intet, utan Konung Håkan synes hafwa hållit sig nog stilla, sedan han förwärfwat sig om Kungahåll. Däremot hafwer Hårtig Erik, så snart han sluppit alla farligheter på östra kanten af Riket, strax welat betjena sig af tilfället, skaffa sig åfwen stillhet på Norrska sidan, och sätta saferna åtminstone i samma stånd, som de warit innan fiendtligheterna yppades. Han fordrar fördenskull sin Broder Hårtig Waldemar til sig med den del af Krigsfolket, som han hafft under sin befallning i nejden af Stockholm. När Hårtig Waldemar ankommit, gör man sig utan uppehåll färdig at bryta in i Norrige. Wintern afskräckte ingen den tiden från rörelser i fält, och soldaten frågade intet efter, antingen det war warmt eller kalt. Normännerna gjorde sig ock färdiga til at taga wederbörligen emot sina oombudna besökare, och en wäldig skara ryckte fram emot

Hår-

Härtigarnas folk. Härtigarne hade lämnat anförandet af sina troppar åt en Riddersman, som antingen af Konung Håkan eller Konung Birger warit bortdrifwen. Han het Biörn eller Bernard, war en wäl studerad man och tagit Magister-graden i Paris (3). Bernards bokwett fördunklade intet Krigs-wettenskapen, och angriper han fienden en morgon ganska bittida, då de skulle tåga förbi et berg, med det eftertryck, at Normännerne blefwo slagne, deras Anförare sårad, och hela den öfriga hopen tilbaka drifwen. Imedlertid hade Härtigarne sjelfwe berännt Kungahäll. Den samme Thor Unge, som upgaf Fästningen åt Konung Håkan, war äfwen nu Höfwidsman på Slottet, och förstod således huru man borde upgifwa Fästningar; hwarföre han ock wid Fästningens upfordrande, sedan Norrska undsättningen war afslagen, förmodeligen med betingning eller Capitulation antwardade Slottet i Härtigarnas händer, då en Tysk hufwudman däröfwer förordnades. Thor Unge, som haft tilfälle at göra sig underrättad om Härtigarnas Krigsfolk, förfogar sig då til Konung Håkan, och wisar, at det warit omöjeligt at längre förfwara Fästningen, han gör tillika en präktig beskrifning på Härtigarnas Soldater och råder, at i det snaraste göra Stillestånd til undwikande af widare misjöde. Konung Håkan hade wärkeligen intet af öfwerdåd fördjupat sig i dessa blodiga omhwälfningar, och önskade fördenskul ingen ting högre än ju förr ju hälre se slut på denna ödande owänskap. Han yttrade sig tillika, at han fruktade, det ingen fredlighet kunde förmodas, så länge Härtig Erik war omringad med sina många utlänningar, ty så länge han följer deras råd, blir aldrig ända på trätor och twistigheter (4). I detsamma kom bud ifrån Härtig Erik med anmodan om et wänligt sammanträde med Konungen. De möttes fördenskul wid Fastelagen, och fiendtligheterna stadnade genom en aftalad wapenhwila, til des ändeligen en allmän Fred kunde försätta Norden uti et stadgadt lugn (5).

Birger-Månson 1309.

Stillestånd med Norrige.

1) Bihanget til Saxo hos Benzelius M. E. p. 151. Dum autem esset (Rex Daniæ) in redeundo, præmissis legatis occurrit ei alter dictorum Ducum scilicet *Ericus* sicque cum eo placitauit &c. *Ericus Olai* p. 107. Factum est autem, ut Regibus versus Daniam redituris Dux *Ericus* pacificus eos accederet, agens cum Rege Danorum, ut partes interponeret, ut Rex *Birgerus* servaret quæ servare jurauerat et paci atque quieti se subdens

Birger Månson 1310.

dens esset contentus accipere ea quæ secundum justitiam eum tam de Regno quam de patrimonialibus contingebant. På ingendera af de ställen är någon anledning til Konung Eriks beskickning.

(2) Rimkrönikan s. 113.

(3) Rimkrönikan s. 114.

Tha tog Hertug Erik
Och wiste mot honom Her Bärna
Han kunde wäl wägen och gjorde thet gärna
Konungen hade honom fördrifwit
Tha war hans namn i Paris skrifwit,
At han war en mästare i bokalist

Ericus Olai kallar honom Bero

(4) Rimkrönikans utlåtelse kan förtjena upmärksamhet, där införes Konung Håkans swar sålunda:

Oß skulle wäl sämja badom
Han (Erik) sätter utländska manna radom
Å mådan han wil them lyda och sätta
Han skal aldrig wara utan kifwa och träta.

(5) Hwitfeld går aldeles förbi Fälttåget som skedde 1309, om hösten, men förer Nyköpings belägring til 1308, Ericus Olai förer det til 1310. Diarium Wisbyense åfwen så: MCCCX Rex Daciæ intrauit Sveciam cum omni potentia sua ascendens usque ad Nyköpingh ubi moratus aliquibus septimanis, cum nihil proficerent ipsi et sui Dani inglorii redierunt. Men Chronicon hos Benzelius M. E. p. 90. til året förut: MCCCIX Rex Daciæ suppetias laturus Regi Sveciæ grandi exercitu venit Junacopiam usque adversus Duces &c. och wisar hela sammanhanget och de uti 28 §. åberopade Härtigarnas Bref, at detta tåg bör föras til 1309. Utom des har man et tydeligt witnesbörd af et gammalt Chronicon, som Langebek inryckt uti S. S. Rerum Dan. T. 2. p. 176. Anno Domini 1309 Rex tertio intrauit Ostrogothiam, sed parum profecit, nam fraude suorum deceptus est sicut prius.

§. 30.

Freden emellan Härtigarna och Dannemark lär wara ingången kort för Thomasmåßan 1309, emedan Härtigarne lätit utgå dagen för Thomædag et ganska starkt Beskattnings-påbud, til det utländska Krigsfolkets aflöning til Rikets förswar och Fredens återställande. Uti påbudet befalles, at den som hafwer nio markers inkomst eller utgift, skulle betala en mark, den som hade sex markers inkomst en half, och den som hade tre allenast twå öre, men den som endast hade tolf öre, skulle slippa med et öres afgift. I allmänhet war ingen fri för denna skatt, utom de, som

un-

Birger Månson 1310.

Skatt til Utländska Krigsfolkets betalning och deras afdankning.

underhöllo rusttjensten, så at äfwen Kyrkors och Klosters Landbönder underkastades samma wärdering och tunga, men annat Kyrkogods fick njuta sin gamla frihet. Penningarne skulle wara lefwererade til Härtigarnas Drost eller des ombud innan nästkommande Kyndelsmäßa 1310 (1). Och kan man så wäl härutaf som af alla andra omständigheter finna, huru litet deße Herrar bekymrade sig om Prästerskapets bewågenhet. Ej heller har man särdeles prof af de andeligas tilgifwenhet för dem. Det enda man finner af tidens Handlingar, är at Konung Birger, då han war i Dannemark, har gifwit Ärkebiskopen i Upsala tilkänna genom Bref af den 17 Martii 1309, at han hade wädjat under Påfwen i Rom emot Biskop Brynolf i Skara och Biskop Carl i Linköping, som sades wilja fälla en slags dom öfwer Konungen, och beskyller Birger uti sin skrifwelse deßa twänne Biskopar för en besynnerlig tilgifwenhet för Härtigarna, och at de woro deras förnämsta rådgifware (2). Detta alt kan wara sant, kan ock wara osant, såsom man ock finner intet tecken at deße eller någon annan Klerk kommit fram med någon slags dom öfwer Konung Birger. Men om änskönt det wore sant, öfwertygar det intet, det Prästerskapet i gemen warit Härtigarna särdeles tilgifwit och emot Konung Birger. Wißast är, at Härtigarne hwarken nu eller eljest betygade någon utom-ordentelig bewågenhet för de andeliga, änskönt de då och då utfärdade några stadgar til wißa Samfunds förmån. Och at upriktigt säga sanningen, lär inga andra warit särdeles af Härtigarna gynnade, än deras Gunstlingar och Hofmän. Men til deßas förnöjande betungades landet utan uppehåll med gärder och skatter. Gamla Lagar och stadgade sedwänjor ansågos under deras regering som urgammalt skräp, och all Lag war innefluten uti deras fullkomliga godtycko. Swenska allmänheten hade altid haft den rättighet at beskatta sig sjelfwa, och om den Regerande hade satt sig i den högaktning, at motsägelse kunde wara farlig, hade man dock den höfligheten at fråga och begära, och menigheten den heder at få säga ja. Men nu förändrades lagstylen aldeles, at det het; wi befalle wid förlust af lif och egendom. Denna nu pålagde skatt utgjordes med mycken skyndsamhet, emedan Härtigarne woro i stånd, sedan wapenhwilan med Norrige kommit til stadga, at om Påsken afdanka

Birger Månson 1310.

alla öfwerflödiga utländska Troppar, och betala åt alla deras Höfwitsmän deras tilständiga sold. Hårtig Erike frikostighet sträckte sig än längre, han lät tillaga et ståteligt gästabud i Lödöse, och undfägnade sina främmande Riddersmän på det präktigaste, samt afskedade dem med ridderliga hederstecken och dyrbara skänker. Ja man försäkrar, at alle gästerne foro rike därifrån, och berömmer man Hårtig Erik för denna sin stora prakt, såsom en Herre hwilken intet hade sin like (3). Det war utan twifwel oumgängeligt, at wärfwade Krigsfolket skulle hafwa sin betalning, fast det warit bättre om man upfört sig på et sätt at det icke warit nödigt: men at präßa ut penningar af en usel och utblottad Allmoge, och utösa dem på utlänningar uti en skrytande frikostighet, är efter utseende et berömm, som wanhedrar både den som gifwer det och får det.

(1) Någon del af Hårtigernas Bref förtjenar läsas: Ericus et Valdemarus D. g. Duces Sveorum omnibus Tiundiam et Attundiam inhabitantibus &c. Quoniam ad quittandum et soluendum stipendiariis videlicet militibus et armigeris extraneis, quos pro defensione Regni ad recuperationem pacis magna perplexitate compulsi adduci fecimus, instans necessitas nos compellit, vobis sicut aliis Regni incolis super contributione pecuniarum specialiter intimare, quatenus omnes et singuli penes vos nouem marcarum expensas habentes, unam marcam denariorum, et qui sex marcas in expensis habuerint dimidiam marcham, qui vero tres marchas in expensis, duas oras, et qui duodecim oraruna expensas habuerint, unam oram ante purificationem beatæ Mariæ Virginis proximam - - - exsoluere studeant - - - nullatenus omissuri, prout poenam omnium bonorum suorum voluerint euitare. Nullus autem ab hujusmodi solutione se subtrahere audeat, nisi qui cum dextrariis servierint phaleratis. Coloni etiam ecclesiarum et claustrorum ad hanc solutionem similiter tenentur. Bona vero alia ecclesiastica antiqua in hac parte libera esse volumus et exempta. Datum Skiärs An. Dni MCCCIX in vigilia B. Thomæ Apostoli.

(2) *Birgerus* D. g. &c. Venerabili in Christo Patri Domino Nicolao ejusdem gratia Archiepiscopo Upsalensi &c. Beskyllningen mot dessa Biskopar är sådan: Sunt tamen nobis pluribus de causis et certa ratione suspecti, utpote qui fratribus nostris Ducibus per fidem et homagium tenentur astricti, non in his vel aliis quidquam faciunt, quod ipsorum fratrum nostrorum offendat in aliquo voluntatem, et in ipsorum consiliis et tractatibus sunt præcipui, quos etiam fratres nostros ebullitus perverforum malitia nostri honoris fecit æmulos sicut experimento probauimus, et venenosæ suggestionis inductio, nostræ justitiæ simul et in-

no-

nocentiæ fecit infestos &c. Scriptum Vibergis in Jucia feria IIII proxima ante Benedicti abbatis. Birger Månsen 1310.

(3) Lödöſe prakt och gåſtabud beſkrifwes af Rimkrönikan ſåledes:

The giärande (giäſter) woro ther alle rike
Sent tha födes hans like
Then milde Hertog Erik
Ther ſwa mykla dygd haſwer med ſik.

§. 31.

Wapnen hwilade således öfwer alt i hela Göthiſka Norden, och man war imedlertid betänkt, at med en fullkomlig och tydelig Fred göra lugnet långwarigt, och förſätta Freden uti en politiſk ewighet. Såſom man tilförne warit ſyſſelſatt med idkeliga Krigsruſtningar, ſå arbetade man nu öfweralt på Freds-afhandlingar och andra förbund, af hwilka man intet war i ſinnad at hålla mer, än hwad man efter omſtändigheterna fann ſin räkning wid, dock blef utwärtes ſtilleheten i allmänhet oförkränkt. Konung Håkan i Norrige och Swenſke Härtigarne gjorde början med deſſa Föreningar. Härtigarne reſte til Opslo och bilade alt miſsförſtånd, ſom emellan dem och Norrige warit hade, genom en ordentlig öfwerenskommelſe uti ſlutet af Mars månad 1310. Man blef då enſe, at emellan Konungen och Härtigarna ſkulle wara en ewig och beſtändig Fred, Slotten Warberg och Hunehalls med alla Förſwarswärken och hela Norra Halland ſamt Kongahäll med halfwa Strömsåsgårderna ſkulle öfwerlämnas til Konungen i Norrige eller hans Ombud fiortonde dagen efter näſtkommande Philippi Jacobi eller den 1 Maji, och ſkulle den förbindelſe, ſom Konung Håkan ingådt med Konungen i Dannemark 1309, härigenom wara aldeles uphäfwen, hwilket Härtigarne ſkulle utwärka, och om ſå behöfdes, med all ſin makt förſwara Konungen i Norrige. Häremot utſåſte ſig Konung Håkan, at, efter tre års förlopp, räknade från näſtkommande förſta Maji, utgifta ſin Doter Prinſeſſan Ingeborg med förbemälte Härtig Erik, dock betingades, at Härtigen intet ſkulle wara befogad at påſtå någon annan hemgift, än den Konung Håkan af god wilja behagade aſlåma, Härtigen ſkulle icke deſtomindre giſwa morgongåfwa efter öfwerenskommande. Widare loſwar Konung Håkan, at han wille lämna Härtig Waldemar til Brud, ſin Herr Broders

Fred med Norrige.

Birger Månson 1310.

Konung Eriks efterlämnade Doter Prinsessan Ingeborg, med en hemgift af tretusend mark silfwer, hwilka Härtig Erik påtog sig at betala, men morgongåfwan skulle efter öfwerenskommande emellan Konungen och Härtigarna widare fastställas. Härtigarne förbinda sig yttermera til at lämna Marks Härad eller Län, åt framledne Konung Waldemars Son Erik, til ersättning för den rättighet, han kunde hafwa til Sweriges Rike, och skulle samma förkåning åkas efter Konung Håkans ompröfwande, sedan det utlofwade Bilåger emellan Härtig Erik och Prinsessan Ingeborg wunnit sin fullbordan. För den skada och kostnad, som Norriges Rike af Härtigarna tilfogad war, skulle de wara redo at bispringa Norrige med fyrahundrade järnklädda Ryttare wid påfordran och det på sitt eget åfwentyr, men på Konungens kostnad, i fall de behöfdes inom Norrska gräntsen, dock påtog sig Konung Håkan at lösa dem af Härtigarnas folk ur häkte, som kunde blifwa til fånga tagne; men i fall dessa troppar behöfdes i Öresund eller öster derom, skulle fara och kostnad föras på Härtigarnas räkning. Wid den händelse, at Konungen skulle blifwa sinnad at öfwerlämna det betingade manskap til någon annan Herres tienst, skulle denne senare swara både til kostnad, lösen och fullkomlig återstälning. Skulle något af Konungens Slott och Fästen blifwa belägrat, skulle Härtigarne med all sin styrka komma Konungen til undsättning, hwilket af Konungen på samma sätt utlofwades, i fall något sådant tilfälle yppades emot Härtigarna. Slutteligen, om så hända skulle, at Konungen inedlertid frånföll utan manlig Bröstarfwinge, skulle Drottning Euphemia med de af Norriges Råd, som Konung Håkan genom sin yttersta wilja härtil utnämde, antwarda så wäl Prinsessan Ingeborg som hela Norriges Rike til Härtig Erik, emot det, at Härtigen försäkrar, det inga utlänningar skulle i Norrige til några ämbeten införas, inga nya skatter eller sedwänjor påtrugas, utan Norriges fordna Lag och laga Stadgar i sin rättmätiga helgd bibehållas, och de Gods, som Drottning Euphemia woro tilfagne, lämnas aldeles oklandrade (1). Man ser härutaf, at Konung Håkan i detta Förbund wid alla tilfällen upfört sig som en god hushållare, Härtigarne däremot som hurtige Friare, utan ringaste teckn af egennytta, til åfwentyrs i den öfwertygelse, at en gång taga sin skada

igen

Birger Månson 1310.

ign efter omständigheterna. Denna afhandling måste wara skedd under den förtroligaste hemlighet emellan Konungen i Norrige och Swenska Härtigarna, emedan wid alla Föreningar och winglande Underhandlingar, som drefwos i Helsingborg i Augusti månad samma år, icke et ord härom finnes wara nämndt. Och har Hwitfeld härutaf förmodeliget tagit sig anledning, at föra denna Tractat til 1311. Men hälfwa innehållet af förpliktelsen öfwertygar, at detta förbund måtte wara ingånget för Augusti månad 1310, emedan här förbehålles at Härtigarne skulle med all heder och anständighet hålla Konungen lös och fri för den förening som war gjord med Konungen i Dannemark 1309 i Köpenhamn (2), då det likwäl warit anlägnare, at Helsingborgs Förening af 1310 borde med anständighet kunna häfwas, som bekräftade Köpenhamnska Afhandlingen, så framt det nu uprepade förbundet warit gjordt 1311. I fall denna anmärkning är grundad, som synes troligt, bör så wäl Meßenius, som alle wåre senare Historieskrifware, hwilka hämtat sin kunskap från Hwitfeld, i detta målet ändras och rättas.

(1) Några Utdrag af detta Förbund, efter det aldrig ännu warit tryckt, förtjena at anföras: Omnibus &c. *Hagenus* Rex Norvegiæ. Noverint universi quod Anno Domin. 1310 Kal. Apr. XI Haslov inter Nos et Dominum *Ericum* Ducem Sveciæ extitit placitatum, concordatum et condictum in hunc modum, in primis quod inter Nos homines nostros et subditos nostros ex una parte et inter D:n *Ericum* et *Valdemarum* Duces Sveorum suos homines et subditos ex altera, perpetua pacis securitas et firma concordia inviolabiliter debeat omni tempore firmiter observari. Ceterum condictum est, quod castra nostra Wartbierg et Hunehals cum balistis, nostallis, machinis et omnibus aliis munimentis ac expensis ad dimidium annum pro 100 militibus et armigeris, et ipsam terram Hallandiæ prout eam sibi tradiderimus et etiam castrum Kongeld cum medietate exactionis alnei XIV die post festum Apostolorum Philippi et Jacobi proximo futurum dicti Duces Nobis vel nostris Procuratoribus functionum sine dilatione pro nostris usibus relinquant ordinanda - - - Insuper Nos Hagenus bona fide promisimus quod a dicto festo Philippi et Jacobi tribus annis elapsis filiam nostram *Ingeborg* prædicto D:no *Erico* D. Sveciæ debemus assignare matrimonialiter injungendam &c. Promisimus etiam filiam legitimam D:ni *Erici* fratris nostri D:no *Valdemaro* Finlandiæ desponsare &c. Promiserunt etiam dicti Duces coram, Domino nostro *Erico Valdemari* R. filio, terram Mark cum omnibus Juribus et pertinentiis pro omnium jure, quod in regno Sueciæ dignoscitur habuisse &c. Item promisimus eisdem fir-

Birger Månson 1310.

firmiter, quod si contingat Nos sine filio legitimo ante nuptiarum diem *Erici* decedere, tunc Domina *Euphemia* Regina Norvegiæ cum consiliariis quos ad hoc in testamento nostro deputauerimus, dictam filiam nostram *Ingeborg* cum Regno Norvegiæ eidem Domino D.o *Erico* dare in uxorem, prout supra dictum est &c. Detta Document är funnit i bland Switfelds Samlingar, meddelt af Langebek. Det är ej svårt at se, at detta är en illa skrifwen afskrift af et äldre minnesmärke, men intet tecken är at det är diktadt, och har Switfeld häraf tagit sin berättelse s. 354, fast han hänför det til år 1311.

(2) Efter den första meningen af Tractaten, som i förra anmärkningen är intryckt, förekommer följande förbehåll: Obligarunt etiam se dicti Duces Nos liberos facere et absolutos, honore nostro et honestate in omnibus saluis deplacitatione inter Nos et Dominum *Ericum* Regem Daciæ habita Hafniæ sub Anno Domini MCCCIX, et Nos quoties et quando hoc opus fuerit, defendant.

§. 32.

Fred med Danmark och Rikets delning emellan K. Birger och des Bröder.

De hit intil omtalte och afskedade Afhandlingar, utom Tractaten i Oslo, woro förmodeligen intet at anse anorlunda än Stillestånd, hwilka kunde inskränkas, utwidgas, förändras eller stadfästas wid allmänna Freds-Congreßen som war utsedd at hållas i Helsingborg. Hit ankommo fördenskul i Julii månad 1310 alle Nordiske Konungarne Konung Birger, Konung Erik och Konung Håkan. Konung Birger hade uppehållit sig beständigt hos sin Swåger Konung Erik, alt sedan återfärden från Nyköping. Här infunno sig ock bägge Swenska Härtigarne, såsom huswud-deltagare uti Nordiska twistigheterna, Härtig Christopher af Halland, Greef Gerhard af Holsten, Henrik Herre af Meklenburg, utom många flera förnäma Herrar och Män, som til allmänna Fredens fullkomliga stadgande woro församlade. Det wigtigaste ärendet war utan twifwel Konung Birgers insättning i sina rättigheter. Denna saken blef ock afslutad XIII Kal. Augusti eller den 20 Julii, då man kom öfwerens at Konung Birger skulle behålla Helsingeland, Fjerdhundra, tre Härad i Wästmanland, som han haft förut, Strengnäs Stift och Nyköpings Slott, Östergöthland, Stekeborg, Widbo, Wisingsö, Brennewist, Twet, Rydingen, Finland eller Finweden, Werende, Gothland med Wisborg och Wiborg, därtil med skulle Konungen hafwa alla sina ärfda och Afslinge-Gods

med

med sin Arfwelott i Kopparberget, dock undantagas några Gårdar och Holmar, såsom Sunings, Mörkön, och några andra Holmar, som Burggrefwen af Strömberg förlänte woro, med Gårdarna Harf och Spånga och några Qwarnar, så wäl som det Gods, som Thorkel Knutsons Anke-Fru Hadwe eller Hedwig warit förlånat af Hårtigarna, och Thorkel Knutsons Gods Foldenäs och några Hemman i Swenum. Likaledes skulle Konungen äga halfwa Afgälderna af Wisby och Gothland, hwilka woro förfallne til Afhandlings-dagen. Det öfriga af Riket skulle stå under Hårtigarnas förwaltning, dock så, at Hårtigarne skulle hylla Konungen såsom sin Öfwer-Herre. Widare förbehölls, at inga nya Slott måtte upföras hwarken i Konungens eller Hårtigarnas Länder, inga nya och owanliga Skatter påläggas, dock war intet förbudet at begära wid tilfälle ny gård eller hjelp af menigheten, allenast det skedde med wederbörandes wälbehag och samtycke. Utom des hade Konungen intet at befalla uti Hårtigarnes Länder, utan allenast öfwer sina enskylta Länder. Inga Slott, Län eller Fästen kunde hwarken förryttras, pantsättas eller på något sätt afhändas hwarken af Konungen eller Hårtigarna: Riddare och Mån af wapen skulle alla bibehållas wid sina gamla rättigheter, alla skulle älskas och skyddas, samt det förfarna förgätas, och alla fångar frigifwas. Utom des skulle det nu påbegynta Slottet i Nyköping aldeles nederbrytas. At alla nu uprepade Artiklar skulle wederbörligen i akt tagas och handhafwas, försäkrade Konungen i Dannemark, Konungen i Swerige, Hårtig Christopher, Gerhard Grefwen af Hollsten, Henrik af Meklenburg, och Swenska Hårtigarna. Desutom hafwa Arkebiskop Nils från Upsala, Biskop Brynolf från Skara, Magnus från Wexiö, med sextio Riddare och Swenar tillika gådt i borgen, at alt rörtsligen efterlefwas skulle (1). Sedan Konungens lott på detta sätt war utstakad, är lätt at finna, hwilka Landskap på Hårtigarnas andel falla borde, och fick Hårtig Erik Wästergöthland, Dal, Wärmeland, Halland, Calmar och Småland, men Waldemar Stockholm, en del af Upland, Finland och Öland. Således föreställer Ericus Olai delningen emellan Hårtigarna, dock kunde wäl intet Halland wid detta tilfälle anföras

Birger Månson 1310.

Birger Månson 1319.

föras bland de öfriga Sweriges Landskap (2), ej heller delte Härtigarne sina Lotter, utan regerade en tid samfält. Det Wisborg, som nämnes ibland Konungens andel, omtalas intet hos Ericus Olai, men hos Hwitfeld. Om det intet är något felaktigt hos denna senare, måste härmed förstås gamla Slottet, som låg en mil från Staden Wisby i Allehage, därutaf öfwerlefwor syntes för någon tid sedan, och torde äfwen finnas ännu, men det annars uti Historien förekommande Wisborg war ännu intet bygdt (3). När man således jämförer den delen, som Konungen tilkom med Härtigarnas, torde det wara något mer än en tredje del af Riket, som gemenligen förebäres. Norr om Mälaren tilhörde Konungen större delen af Wästmanland, Helsingland med hela Norrland alt in til Uleå: Söder om Mälaren Södermanland, Nerike, Östergöthland, och en stor del af Småland, såsom Norra och Södra Wedbo, Wista Härad, Twet, Rydingen, Finweden och Werende, och utom des Gothland med Wiborg och Karelen (4). Härtigarnas andel är kort förut omtald, men af nu warande Småland tilhörde dem Möre, Norra Bjug, Asbolandet, Syholm, Tjust, Kalmar och Öland (5). Och ser det ut, som bägge Parterna hade bordt wara skäligen nögde, och i synnerhet Härtigarne, i anseende til den wackra tilökning de fådt på sina Härtigdömen. Konung Birger war wäl mycket wanlottad, hans höghet war dock något smickrad därigenom, at Härtigarne woro icke desto mindre hans wärkeliga Läntagare.

(1) Hos Ericus Olai p. 108 förekommer Härtigarnas Bref om Riksdelningen. Hwitfeld följer et fullständigare Document, som kan ses af 346 sidan, och upräknas där alla Löftesmännernas namn, som intet finnes hos Ericus Olai. Det är allenast skada, at namnen äro så illa förbräkade, för Wedbo står Wind, för Tuet Kinoche, för Fru Hadne Her Halby och mera dylikt.

(2) Härtigarnas andel anföres hos Ericus Olai p. 109.

(3) Om gamla Slottet wid Wisby kan ses Strelov s. 154.

(4) At Wiborg med Karelen hörde til Konung Birger, ses af des Bref 1316, som sedermera omtalas.

(5) Om deßa orter finnes underrättelse af Härtigarnas häfdabyte af år 1315, hwarom mera framdeles.

§. 33.

Med Delnings-Tractaten emellan Konung Birger och des Bröder war utan twifwel fullkomligt alfwar, men de öfriga fördrag, som blefwo slutade i Helsingborg, woro mera waklande, emedan det ena stridde emot det andra. Det förnämsta, som härigenom wanns, war Fredens fullkomliga återställande emellan de Nordiska Makterna. Fredagen för Maria Magdalena gjordes en Tractat emellan alla tre Konungarna, Hårtig Christopher af Halland och Samsö, Gref Gerhard af Hollsten och Henrik af Meklenburg på den ena sidan, och Swenska Hårtigarna på den andra, at en fullkomlig och waraktig Fred skulle wara emellan alla föreskresne Herrar, och förlänte Konungen i Dannemark Swenska Hårtigarna och deras Arfwingar med Norra Halland intil Ethra å, såsom Gref Jacob det tilförne innehaft, under titel af Fanelän, och skulle de wid påfordran komma Konungen i Dannemark til hjelp med sextio beväpnade ryttare, dock på Konungens kostnad. Widare skulle Hårtig Erik afsäga sig all talan til Norrige och Prinsessan Ingeborg, hwilken skulle förmälas med Konung Birgers Son Magnus, som där til skulle söka tilstånd från Rom, och skulle Hårtig Erik däremot förmälas med Sophia af Werle, Konung Eriks Systerdotter, samt likaledes förskaffa Apostoliska Stolens tilstädjelse. Alla fångar skulle ställas på fri fot utan lösen, så framt den intet war redan betalt. Så framt Konungen i Norrige behagade bekräfta de nu ingångna puncter, skulle Kungahäll och fångarne ofördröfwat återställas, men annars alt förblifwa i samma stånd, som det nu war, och skulle de andre förenade Herrar göra Hårtigarna bistånd emot Konungen i Norrige. Samma dag upprättades et annat Förbund emellan de föreskresne Herrar, af innehåll, at all twist emellan dem aldeles uphöra skulle. Konung Håkan skulle förlänas med Norra Halland til Ethra å, som Gref Jacob det tilförne haft, och Falkenbergs bro göra skillnaden emellan Konung Håkans Län och Hårtig Christophers, så at Falkenbergs Stad skulle tilhöra den senare, dock skulle Konung Håkan göra Konungen i Dannemark bistånd wid påfordran med sextio hästar, på samma wilkor, som nu nyligen nämndes. Hårtig Erik skulle lämna

Birger Månson 1310.

Freden i Helsingborg.

Bieger Månson 1310.

sin trolofwade Brud til sin Brorſon Junker Magnus och förmåla ſig med Sophia af Werle, fångar frigifwas med samma wilkor, ſom uti den nu nämnda Freds-Tractaten woro betingade. Alla Bref och Contracter, ſom emellan deſſa Herrar tilförne woro ingångne, upphäfwas och dödas, och ſå framt deſſa förbehåll antogos af Konung Håkan, ſkulle Kungahåll och fångarne til Konungen i Norrige återſtållas, men i annor händelſe wore Hårtig Erik berättigad at behålla både Slott och fångar. Så upprättade man förbund på en och samma dag det ena emot det andra, och lår Hårtig Erik, ſom war huſwud-deltagare uti deſſa Föreningar, intet haft mening med någondera. Man ſkulle likwäl tycka, at ingen ting wore tilförlåteligare än förloſningen emellan Hårtigen och Sophia af Werle, hwarföre ock Konungen i Dannemark, samma dag, ſom de nu upprepade Förbund ſlutades, utgaf et ordenteligt Lånebref til Swenſka Hårtigarna på Norra Halland, ånſkönt samma Landſkap war igenom en annan Act af samma dag loſwadt til Konung Håkan. Widare loſwade Gref Gerhard af Hollſten genom ſitt öpna Bref Lögerdagen för Maria Magdalenas dag, at han ſkulle til näſta Mårtensmäſſa öfwerföra och aflämna Sophia af Werle til Hårtig Erik. Gykleriet dreſs än längre, emedan Hårtig Erik på Herredagen i Arboga St. Lars afton 1310, förſkref ſig til 1000 mark Upländſka Penningar i morgon-gåfwa åt Fröken Sophia, och ſkulle hon wid Hårtigens död njuta 2000 mark Silfwer för ſitt Lifgeding: Hårtig Waldemar, Biſkoparne i Upſala, Skara, Linköping och Strengnäs med 24 Riddare och Swenar gingo tillika i borgen, at äfwen denna Förening oförkränkt hållas ſkulle, ehuruwäl icke et enda ord därutaf blef efterlefwadt. At Konung Håkan äfwen torde haft någon del uti deſſa winglande ſwängningar, torde kunna ſlutas af hans Anmärkning wid deſſa Tractater, ſom han afgifwit samma dag, ſom Tractaterna uti Helſingborg woro upſatte, nämligen ſjette dagen (feria förmodeligen) för Maria Magdalena. Han yttrar ſig därutinnan allenaſt tydeligen, om de Documenter, ſom ſkulle anſes för at wara dödade, at därmed intet borde förſtås andra, än de ſom emellan honom och Hårtig Chriſtopher woro upſatte, om Freden emellan de Nordiſka Riken,

lit, som skulle wara helig och fast, och om gränsorna emellan Swerige och Norrige, som skulle förblifwa sådane, som de warit uti Konung Waldemar Birger-Sons tid, de andra Artiklar nämnas intet (1). Birger Månson 1310.

(1) Af alla dessa Acter och Handlingar finnes Utdrag hos Gwitfeld f. 349. Den ena är ock tryckt uti Bihanget til Rimkrönikan af Hadorph f. 6. Meßenius har efter wanligheten hämtat sitt från Gwitfeld, af hwilken alle senare hämtat sin kunskap. Annales hos Westphal Mon. Cimbr. T. 1. p. 1389, hänför dessa Underhandlingar til 1311, men det lär wara förskrifwet. Detta witnesbörd lyder som följer: An. 1311 Parlamentum fuit Helsingborg inter Regem Daniæ, Norvegiæ & Sueciæ & Duces fratres Regis Sueciæ, ubi *Ericus* Dux Sveciæ desponsauit filiam Domini *Nicolai* de Slavia *sororiam* Regis & pace facta reconciliati sunt omnes, & Dux *Ericus* factus est miles Regis de Halandia.

§. 34.

Efter Helsingborgs Herramöte försögade sig hwar och en af de förenade Herrar til sina hemwist. Konung Birger kom til baka til Swerige wid Michelsmåßan samma år, Hertigarne woro hemreste något förut, som man kan se af föregående §. och Swerige war satt i så ordentelig wordning, som kunde wäntas af sådana omständigheter. Konung Birger war Konung öfwer de honom tilerkända Länder, och Öfwer-Lausherre af den öfriga delen af Riket, som tilhörde Hertigarna, dock utan rättighet at befalla något uti deras Landskap. Med de många utlänningar, som man indragit i Landet, hade man ock blifwit begåfwad med grundsatser af Tyska Länrätten. Uti hedniska tiden hade Feudal-Regeringen någorlunda burit sig, fast den bar sig däreſter. Men nu sedan en slösande yppighet tagit öfwerhanden äfwen wid Swenska Hofwen, war allmänna fattigdomen en nödwändig frukt af Helsingborgs Congreß. Om Konung Eriks stora tilrustning någorlunda utlagit, hade utan twifwel Konung Birgers omständigheter blifwit fördelaktigare. På Konung Eriks oförfalskade wänskap emot sin Swåger Konung Birger war aldeles intet at wetsmål; men de twistande Brödernas personliga egenskaper hade hafwa lagt odfwerwinnerliga hinder emot fördelaktigare wilkor. Efter alt utseende lär Konung Birger intet warit en elak Her- Påminnelser wid Helsingborgs Congreß.

Birger Månson 1310.

Herre, men sig sjelf lämnad ofördmögen til en rådig och jämnt uträknad styrsel. Däremot synas Hårtigarne och i synnerhet Hårtig Erik hafwa warit begåfwad med ganska stora förmåner. Det upförande han haft under 1309 års Fältåg synes wisa prof af sådana egenskaper, som wid alla tilfällen kunna pryda en Fältherre. Des förhållande wid Helsingborgs Herramöte wisar ock, at han intet warit olämpelig til Ministeriella swångningar: ord, aftal, religion, ingen ting sjättrade honom, och utwägar sattades aldrig, äfwen i de mäst kinkuga omständigheter, så at man snart skulle tro, at han lärdt sin Statskonst uti det sjuttonde eller adertonde århundrade. Hans ogemena frikostighet skaffade honom betydande wänner, fast det skedde på de skattdragandes bekostnad och med deras dryga känning, men et wanmägtigt mißnöje föraktades. Genom sitt fängelse och flykt ur Riket war Konung Birger försatt uti et medellöst tilstånd, men Konung Erik understödde honom äfwen i den delen, ty han försträckte honom tiotusend mark Silfwer, hwilka skulle wara återbetalte innan Michelsmåßan 1313. Något skulle betalas på huswudstolen hwart år, och öfwerföras til Orkeljunga wid Michelsmåßan. Löstesmännerne för Lånet wowo Thure Kjellson, Konung Birgers Cammererare, Marsken Lenart, Håkan Marskalk, Knut Jonson, Falk Jonson, Petter Liqwidson, Håkan Haraldson, Riddare, Torsten Gustafsson, Carl Thurson Sture, Conrad Jsern, Birger Jonson, Harald Wopne, Karl Månson Kruse, Mårten Hufware, Kjeld Puke, Erik Christjerson, Carl Christineson. På denna summa återstodo 2000 mark Silfwer 1312, hwarpå Konung Birger gaf en ny Förskrifning med dels de samma, dels andra Löstesmän, hwilka tillika med Konungen förbundo sig, at alt skulle wara utlagdt til nästkommande Michelsmåßa. Om det intet blef fullgjordt, skulle Konungen inställa sig i Söderköping, och Löstesmännerne i Roskild, och ingendera fara ut ifrån de anwista ställen, til des hela skulden wore afbördad (2). Utom detta har ock Konung Birger afstådt sin Gård Algö med alla tilhörigheter åt Folke Jonson för gjorda tjenster, och förskott utan twifwel, och war Brefwet bekräftadt af Konungen i Dannemark, och af Konung Birgers Råd som i Helsingör

Birger Månson 1310.

sagör woro närwarande 1310 uti Martii månad. At deßa förskräckningar intet kunnat förslå för Konung Birger, kan slutas härutaf, at han följande året sålde Håtuna Gård med alla tilhörigheter, som han köpt eller inlöst af Gref Gerhard i Hollsten, til Ärkebiskop Nils i Upsala för 163 mark Silfwer (4), utom andra Lån, som til äfwentyrs framdeles kunna omröras. Och kan man endast härutaf förut spå en usel regering: ty en regerande Herre, som fördjupar sig i skuld, blifwer altid satt i et wanmäktigt tilstånd, så framt han intet kan eller wil med wåld och tyranni upfylla sina behof. Den som altid är twungen at begära, är sällan i stånd at befalla.

(1) Hwitfeld T. 1. p. 349. Uti namnen äro flera mißskrifningar. Thure Kjellson, som här kallas Cammererare, kallar Hwitfeld Cammar-Junker, men den wärdighet har man intet haft i Swerige. At Thure Kjellson wärkeligen warit Konungens Råd och Camerarius, kan ses af N. 3.

(2) Konung Birgers Bref dat. Ståkeborg an. D:ni Millesimo CCC XII Dominica secunda Quadragesimæ af Originalet i Kongl. Archivum i Köpenhamn: Omnibus præsentes litteras inspecturis *Byrgerus* D. g. Sveorum, Gothorumque Rex, *Canutus Jonson* Dapifer, *Haquinus Lemæ* Marskalcus, *Thurir Kjätilson*, *Tuko Jonson*, *Roricus Birgerson* pro Domino *Leonardo* bonæ memoriæ subrogatus, *Petrus Liquizson* & *Haquinus Haraldson* milites, *Torstanus Guduastæson*, *Stephanus Rörikson*, *Jeduardus Philippuson*, *Sture Sturisson*, *Karolus Thurisson*, *Kjætillus Puke*, *Karolus Oræstæson*, *Birgerus Jonson*, *Martinus Houære*, *Conradus Ysern*, & *Magnus Sibbæson*, armigeri salutem in D.no sempiternam &c. Quod si dicto Domino Regi Daciæ vel suis hæredibus memorati argenti summam termino supradicto non soluerimus, Nos *Byrgerus* Rex Sveorum, Gothorumque, Sudercopiam in Swecia, ac Nos *Kanutus Jonson* Dapifer, *Fulco Jonsson* & ceteri milites & armigeri superius memorati Roskildis in Dacia intrabimus, de locis supradictis nullatenus exituri, donec præfata summa argenti Domino Regi Daciæ seu suis veris hæredibus integraliter exsoluatur &c. Brefwet är meddelt af Langebek.

(3) Vniuersis præsens scriptum cernentibus tam præsentibus quam futuris *Birgerus* D. g. S. S. G. G. que Rex sal. In Domino Nobilis viri Domini *Foiconis Jonson* . . . servitia multiplicia nobis crebrius impensa debita ratione pensantes . . . auctoritate Regia sibi damus suisque veris heredibus curiam nostram dictam *Algöö* cum colonis omnibus &c. In cujus rei testimonium sigillum nostrum una cum sigillo Magnifici Principis Domini *E.* D. g. Regis Danorum illustris & alio-

Birger Månson 1310.

aliorum nobilium Dominorum videlicet D:ni *Magni* Episcopi Wexionensis, Domini *Leonardi* Dapiferi, *Thuronis Kjæliſon* Camerarii, Dom. *Haquini Lamå* Marſkalci noſtri, Domini *Kanuti Jonſon*, Dom. *Petri Liquidſon*, D:ni *Thoreri Birgisſon*, Dom. *Haquini Haraldſon*, Dom. *Helmvidi Eleſſon*, Conſiliariorum noſtrorum dilectorum præſentibus eſt appenſum Helſingöhr an. D:ni Milleſimo CCC decimo tertio Nonas Martii. *Peringſköld* Diplom. T. 5.

(4) Konung Birgers Bref dat. apud Stekaborgh an. D:ni M CCC undecimo tertio Idus menſis Junii. Konungen förklarar härigenom at han säljer Hätuna til Ärkebiſkopen och Upſala Kyrka, pro centum & ſexaginta tribus marcis puri argenti &c. In cujus facti noſtri robur & euidenciam pleniorem ſigillum noſtrum nec non & ſigilla nobilium virorum Dominorum *Kanuti Jonſon* Dapiferi noſtri dilecti, *Fulconis Jonſſon*, *Benedicti Boosſon* & *Johannis Howe*, qui in hoc noſtro contractu preſentialiter affuerunt, præſentibus ſunt appenſa &c. *Peringſköld* Diplom. T. 5.

§. 35.

Politiſka inrättningar i Konung Birgers del.

Om årliga Krono-ingälderna, och de af Konungens enſkylta faſtigheter inflytande räntor intet kunde förslå för Konung Birgers Hushållning, woro de långt mindre tilräckeliga för Härtigarna, ty hos dem regerade en utom all mårta slösande prakt. I sådana omständigheter kan man lätt föreställa sig, at Rikets och allmänhetens wälgång intet warit föremål för de regerandes omtanka, utan alt efterſinnande stadnade uti den nedriga klokhet at utpräßa penningar af den utarmade Allmogen (1). Man söker fördenskul fåfångt under denna tiden efter Författningar, som syftade på Rikets upråttande, man finner intet annat än mißnöje, klagan och upror. De endaſte anſtalter som finnas wara påtänkta til allmänt wäl uti Konung Birgers Lagsaga, angå Gothland och Finland. På förra stället finner man, at år 1314 alla sumpiga orter öfwer hela Gothland bleſwo med sten belagde, och kaſtebroar på wißa ställen i Landet inråttade, hwilka sedan af de reſande underhållas skulle, och lär denna inråttning intet widare kunna tilſkrifwas Konung Birger, än at han lämnat bifall til Gothlänningarnas egna förſlag, ty en sådan efteråtänkſamhet paßar sig intet med Regeringens öfriga förhållande. Man tilſkrifwer dock Konung Birger et annat infall, som wäl synes wara fabelaktigt, men torde likwäl wara sant, näm-

nämligen, at Konung Birger, då han 1312 war på Gothland, begärt det Borgarne wille unna honom en så stor plats på Fiska-Torget i Wisby, som han kunde betäcka med et kalfskin. När detta utan swårighet bewiljades, har han låtit skära kalfskinnet i små rimsor, och dermed innefattat et stort stycke af Torget, på hwilket han låtit upföra et stort och wackert hus, där Konungarne sedermera då de woro på Gothland hade sin Hofhållning. Detta hus kallades gemenligen Kalfskins-huset, och har, sedan Slottet blef upbygdt, tjent til Börs för de Handlande, fast det likwäl altid warit ansedt som et Kongshus (2). Om Sagan har sin riktighet, har Konung Birger förmodeligen welat förnya åminnelsen af Carthagos anläggning, som dock utan twifwel lär wara en Grekisk dikt. Hwad Finland angår, så hade där et mißbruk inritat sig, at many i Wiborgs Län och Kareken wille handtera Qwinfolk, såsom Lifegna och Trälinnor. Emot denna ogudaktighet utfärdade Konung Birger en alfwarlig Förordning 1316, at alla af Qwinnokönet där i Landet så gifta som ogifta, Hustrur, Enkor, Jfickor och Nunnor, skulle wara under samma frihet och helgd, som Qwinnokönet i Swerige af ålder och ännu njutit hade och nyttjade. Knut Jonson Lagman, Thoref Karlson och Drotsen Johan Brunke suto wid detta tilfälle i Rådet, hwaraf man ock til åfwentyrs kan sluta, at Konung Birgers Rådkammare war likså wäl bestäld, som hans öfriga wärf (3). Birger. Månson från 1312 til 1316.

(1) At tagen må tro, at man utan anledning gör Hårtigarna dessa tilwitelser, kan man jämföra beskyllningen med Erik Olsons Anmärkning p. 109. Duces vero isti regimen Sveorum sibi per violentiam vindicantes multipliciter et miserabiliter Regnum afflixerunt . . . Erant quidem et dicebantur pii et magnifici, sed cum miseria maxima miserorum.

(2) Strelow Gutilandska Krönika s. 154, 155.

(3) Konung Birgers Bref dat. Wyinge Anno Dni. M CCC sexto decimo prima die Octobris. Omnibus præsentes litteras inspecturis *Birgerus* D. g. S. S. G. G. que Rex S. in D. S. Tenore præsentium notum esse volumus tam posteris quam modernis; Nos de consilio et de consensu nobilium virorum Dominor: *Kanuti Jonsson* legiferi Ostrogorborum, *Thorisi Karelsson* et *Johannis Brunkow* Dapiferi nostri nec non et aliorum consiliariorum nostrorum dilectorum firmiter statuisse, quasi, pro lege servandum, quod mulieres omnes seu foeminæ nostræ di-

Birger Månson 1312.

ditioni subjectæ, juxta castrum nostrum Viborg vel in terra Careliæ habitantes - - - conjugate, vidue, continentes aut virgines plena debent pace et securitate gaudere, sicut in ipso Regno nostro Sueciæ in rebus pariter et personis.

§. 36.

Det öfriga af Konung Birgers regering föreställer oß en obehagligare målning, och så mycket man kan finna, har förnämsta oredan yppat sig af nya Skatter och Pålagor, hwilka man welat påtwinga Menigheten. Första oron, så mycket man wet, reste sig på Gothland, förmodeligen samma år, som den besynnerliga handelen förehades emellan Konungen och Wisbyboarna om huset på Fiskare-Torget. Konung Birger, som fann sina inkomster intet swara emot sina utgifter, wände sig först til Gothland med sina nya skatters införande, såsom den förmögnaste delen af sitt Rike, hwilket land ock på intet sätt lidit af de allmänna olyckor, som öfwergådt de andra Rikets Provincier (1). Såsom Gothlänningarne intet i godo wille bequäma sig därtil, utan wille hålla sig wid sina fordna friheter, gör Konung Birger sig färdig at med wåld uttaga det, som med god wilja intet kunde årnås. Han samlar därföre tilhopa så mycket folk som han kunde skaffa, och låra hans Troppar förmodeligen intet warit särdeles manstarka. Med deßa far han til Gothland och sätter i land wid Slitehamn i norra Tredjungen. Konung Birger hade tilförene hotat Gothlänningarna, så at de woro beredde at förswara sig; hwarföre ock, sedan Konungen landstigit och tågat fram til Röklingebacke i Lädebro, möta honom Gothlänningarna af norra Tredjungen under deras Anförare, som war ifrån Angelsbogård i Lädebro Sockn. Konung Birger hade förmodeligen kunnat undwika all blodsutgjutelse, om han welat ingå i någon underhandling med Gutarna, men då hade han intet wunnit sitt fyftemål, som genom en förmodad seger borde winnas. Där blef då en ganska hård och enwis Träffning, hwilket äfwen däraf kan inhämtas, at Gothlänningarnas Huswudman, som med rolf personer farit ut ifrån Angelbo, kom allenast med twå tilbaka. Men Konungen hade samma lycka som förr, alt sedan han upoffrat Torkel Knutson: Hans folk blef slagit, och han sjelf ånd-

Birgers tåg til Gothland.

ändeligen tagen til fånga under en haßel i Ledebro gårde, hwilken haßel förmenas hafwa warit til ännu 1640, då man kallade samma Trå eller Buske Kungs-haßelen. Konung Birgers mißöde war intet härmed ändadt, utan den förbittrade Allmogen war sinnad at slå neder honom på stället, om ej en förståndig man från Heinum swalkat det upretade folkets hetta med tjenliga föreställningar. Han bad dem besinna, at det war wanhederligt, at bära händer på sin lagliga Konung och Herre, och at så wäl Konungen i Dannemark, som Konungens Son Junker Magnus intet skulle lämna et sådant nidingswärk ohämnadt (2). På detta sätt blef Menigheten stillad och efter utseende Konungen förd eller ledsagad til Wisby, där alt blef förlikt, och Gothlänningarnas fordna privilegier och friheter stadfästade. Wid hwad tid på året detta skedt wet man intet, men förmodeligen har Konungen fördrögt på Gothland til 1313, efter man finner antecknadt, at Konungen på det nu nämnda året kommit tilbaka til Swerige (3), sedan alt war försonadt och den besynnerliga öfwerenskommelsen om Kalfskins-huset blifwit träffad, så framt berättelsen har någon annan grund än et löst ryckte.

Birger Månson 1312.

(1) Ericus Olai p. 110. Anno Dni MCCCXIV *Birgerus* Rex cum exercitu iuit in Gothlandiam, ut Guthenses majori tributo subjiceret, sed inde fugatus multos ex suis perdidit, servata nihilo minus sibi obedientia et subjectione debita. Ärtalet torde wara oriktigt, emedan uti Diarium eller Annales Visbyenses föres denna oro til 1312. Anno MCCCXII - - - eodem tempore *Birgerus* Rex armata manu cum exercitu suo intrauit terram Gothlandiæ et reuersus est cum magna dejectione. Langebek S. S. R. R. Dan. p. 257, men hos Ludewig Reliquiæ MSC. T. 9. p. 181 står 1313, dock äro tryckfelen uti denna senare intet sällsynte. Strelov har 1315. von Dalin s. 388. följer Meßenius och Ericus Olai, och hänför detta owäsende til 1314.

(2) Alla deßa omständigheter äro tagna af Strelov s. 156, hwar han widare tillägger, at den mannen, som frälste Konungen, blifwit sedermera slagen til Riddare, och kallad därefter Riddaren af Heinum.

(3) Chronicon hos Benzelius p. 91. MCCCXIII Rex *Birgerus* rediit in Sudercopiam, - mulctatisque prius Gothlandensibus, per quos transiit, jam facta cum iis pace.

§. 37.

Den wanliga Skatten, som Konungen i Swerige fick af Gothlänningarna om året, war 200 mark Silfwer, men den för-

Birger Månson 1312.

modade tilökningen förſwan genom Konung Birgers olyckeliga Fältåg (1). Sedan Gothlänningarne ſåledes wiſat, at man utan ſärdeles fara kunde upſätta ſig emot Konung Birgers nya Beſkattningar, haſwa förmodeligen andra blifwit upmuntrade til ſamma motſträfwighet. Helſingarne och Smålänningarne äro för ſådana rörelſer uti tidſens Händlingar ihogkomne.

Upror mot Birger i Helſingland och Småland.

Konungens Befallningshafwande i Helſingland Lars Karlſon gjorde ſig ſärdig at utmäta Krono-Utlagorna uti ſitt Höfdingedöme om wintern 1316. Om Pålagorna warit nya eller gamla wet man intet, man wet allenaſt, at Helſingarne ſamlat ſig til et ſtort antal, ſå at Konung Birger ſjelf kallar den uproriſka ſkaran en Krigshär. Deſſe anföllo Konungens Ämbetsman, men bleſwo til ryggа dreſne. En ſkarp underſökning anſtäldes då öfwer de brottſliga, och alla de ſom warit deltagande i uproret förklarades förlustige af lif och egendom, hwilken Konungen och Kronan tildömdes (2). För Smålänningarna har en Buggo uphäft ſig til huſwudman ſamma år, och gingo de uproriſke ſå långt, at de upſade Konungen ſin lydnad, och utkorade denna Mannen til ſin Konung. Wäre ſenare Häfdatecknare haſwa behagat göra denna ſyndare til Adelsman, men grunden därtil wet man intet, åtminſtone behöfs hwarken ſköld eller hjelm til at upbäfwa ſig til förman för en uproriſk Allmoge. Man wet ej heller rätta ordſaken til upresningen. Förmodeligen har äfwen denna uppwäxt af ſamma rot ſom Gothlänningarnas, men detta är likwäl intet annat än gißning. Efter några gamla underrättelſer heter det, at denne uprorsſtiftaren blifwit genom Konung Birgers anſtalter af daga tagen (3), hwilket kan wara troligt. Man finner likwäl af äfwen ſå gamla underrättelſer, at år 1318 har en Buggo, ſom ock kallas Smålänningarnas Konung, hopſogat ſig med de andra Rikſens Herrar, ſom upreſte ſig emot Konung Birger til at hämna Härtigarnas wåldſama fängeſe (4). Så framt denne är den ſamme, ſom den förre, kan man falla på den tanka, at uproret blifwit ſnart dämpadt, och at Konungens anſtalt til des huſwudmans undanröjande haft den wärkan, at han förſwunnit til en tid, då man ment, at han warit död, men ſedermera med ſtarkare eftertryck kommit fram, då hela Riket upreſte ſig emot Konung Birger. Af alt kan man ſluta, at mycken gäsning och

miſ-

Birger Månson 1312.

mißnöje warit i landet, hwilken ock wisat sig, för än den aldeles utbrutit uti uproriska wärkeligheter. Detta måtte hafwa warit grunden, hwarföre Konungen begärt ny hyllning af sina förnämsta Ämbetsmän, hwilken skedde i Söderköping på Dionysii och des Medmartyrers dag den 3 eller 9 October 1314. Genom denna hyllning lofwade Drotsen Knut Jonson, Håkan Låma, Thure Kiättelmundson, Tyke Jonßon, Petter Liqwidson, Håkan Haraldson, Johan Brunke, Staffan Döring, Carl Östenson Riddare och Thorsten Gudwasteson af wapn, at de skulle efter plikt och skyldighet wara Konungen hulle och trogne, och efter hans död bewisa samma trohet åt Konung Birgers Gemål och Barn, så at Slott och Län, som dem ärfteligen tilkommo, skulle utan gensägelse blifwa dem håldna til handa, hwilket de lofwade, at med yttersta krafter befrämja och fullborda. De af wåra nyare Historieskrifware, som föregifwa, at Härtigarne warit öfwerwarande i denna högtidelliga Hyllningsförnyelse, hafwa åtminstone intet stöd af de äldre, icke en gång af Meßenius.

(1) Meßenius T. 12. p. 163.

(2) Om Helsingarnas upresning witnar följande Konung Birgers Bref: *Birgerus* D. g. &c. Omnibus Helsingiam inhabitantibus in D. grat. dilect. & sal. Vobis constare volumus euidenter, quod Nos bona omnia et singula malefactorum illorum, qui dudum in hieme proxime jam præterita crimen lesæ majestatis commiserant in eo videlicet, quod contra Nos, jura nostra et discretum virum *Laurentium Karlson* Officialem nostrum noua temeritatis audacia hostiliter et manu armata ducentes exercitum, res pro tributo et causis aliis nobis debitas penes vos invadendo tollere ac Officialem ipsum neci tradere satagebant, propter quod vitam et bona omnia de jure amiserant et de facto, nec non et bona omnia interfectorum omnium in conflictu contra ipsum *Laurentium Karlson* tunc habito siue facto, declaramus sententialiter in hiis scriptis ad jus et fiscum Regium perpetuo pertinere, &c. Dat. Nykopiæ an. Dni MCCCXVII in vigilia ascensionis Domini. Brefwet finnes i Peringskiölds Dipl. T. 5.

(3) Ericus Olai p. 111. Eodem anno (1316) Smalandenses elegerunt sibi Regem, qui dictus est *Buggo*, quem Rex *Birgerus* disponebat occidi. Meßenius och Johannes Magnus menn, at detta uprot skedde i Finland: men en mening som intet är grundad på äldre underrättelser behöfwer ingen pröfning.

Birger Månson. 1312. wärkeliga tanka snart uppenbar, sedan han kommit tilbaka til Swerige, emedan hans Bröllop med Prinsessan Ingeborg Håkans Dotter, och des Broder Waldemars med Prinsessan Ingeborg Eriks Dotter, blef med mycken prakt firad i Opslo 1312 om Michelmässan (3).

(1) Ericus Olai p. 709. A. D:ni MCCCXI Dux *Ericus* egressus a Patria visitavit limina Sanctorum, quo tempore erat etiam in curia Domini *Clementis* Papæ IV (läs V.) quæ tum viguit Viennæ.

(2) Switfeld T. 1. s. 358 berättar, at Härtig Erik i Söborg giordt den nämnda förbindelse med Konungen i Dannemark feria tertia proxima post diem Tiburtii. Opslo Förening föres både af honom och v. Dalin s. 381. til den 17 Martii samma år, och sedan Härtigen hade warit i Rom, Vienne och åtskilliga städer i Tyskland, skulle han hafwa warit på Söborg den 17 April, då han på mindre än en månad giort resan, hwilket är ej särdeles troligt. Men om man hänförer Tractaten i Opslo til 1310, är ingen swårighet utaw den, at Härtig Erik intet höll hwåd han lofwat i Helsingborg, men det wet man ändå. Meßenius T. 12. p. 162 är den förste som gißat, at samtalet på Söborg skedt i återresan.

(3) Diarium Visbyense. MCCCXII celebratæ sunt nuptiæ duorum Ducum apud Asloyam, quorum primus videlicet *Ericus* duxit filiam Regis *Haquini*, secundus scilicet *Valdemarus* duxit filiam *Erici* Regis fratris dicti Regis dicti *Haquini* prius mortui. Ericus Olai p. 109 utsätter årstiden.

§. 39.

Men deßa Bröllop spökade sedermera så i Swerige som i Dannemark. I synnerhet gjorde Härtigarne stora anstalter til sina Brudars emottagande, man tillagade alt på det ståteligaste i Lödöse, en wacker byggning upsördes med beqwäma och anständiga rum til alla slags behof, och med deßa anstalter tilbraktes tiden ifrån Pingsten följande året intil Jungfru Mariæ födelse den 8 September. Prinsessorna anlände sjöledes til Lödöse med ansenligt följe och blefwo med alla möjeliga Frögdebetygelser emottagne (1). Men i Dannemark sann man sig högeligen förtörnad öfwer Härtig Eriks förhållande. Det är ganska troligt, at man med flit skyndat med Bilägret, och at man ännu wid Konung Eriks Hof haft den tankan, at Härtig Erik skulle blifwa fast wid sin trolofning med Fröken Sophia. Om så är, måtte bestörtningen warit så mycket större. Icke destomindre wille Härtig Erik

Fröken Sophias förlofning och ny Fred.

Erik intet bryta med Danska Hofwet, och Konung Erik har ock förmodeligen haft sina skäl, hwarföre han intet wille skrida til wåldsama steg. Man trädde fördenskul tilsamman i Helsingborg, Lördagen för Thomasmäßan 1312, hwarest man kom öfwerens, at inbördes mißnöjet skulle hänskjutas til goda Måns afgörande. Härtil utnämndes på Konung Eriks wägnar Härtig Christopher af Halland och Samsö, Arkebiskop Esger Juel i Lund, Gref Adolf af Schauenburg och Henrik af Meklenburg. På Härtigens sida utwaldes hans Broder Härtig Waldemar, Biskop Carl af Linköping, Birger Person af Finstad och Lagman Gudmar Månson. Deße Herrar skulle sammanträda nästkommande Michaelis i Falkenberg, och saken skulle stadna wid deras utslag. Kunde de intet komma öfwerens, borde målet upskjutas til nästa Michelsmäßan därefter, då så wäl Konungen som Härtigen skulle wara tilstädes, men samma Fridsmäklare bibehållas, och om någon imedlertid genom döden afled, skulle en annan i den dödas ställe utses. Freden skulle icke destomindre wara aldeles oförkränkt, emellan Konungen i Dannemark, Härtig Christopher, Konung Håkan och Swenska Härtigarna, och undersåtarne på bägge sidor fritt och obehindrat bruka sin handel och omgänge, Konung Erik Glippings banemän härunder likwäl intet begrepne. Det utsatta mötet i Falkenberg blef aldeles til intet, emedan man innandes gjorde et annat sammanträde i Helsingborg wid Pingestiden 1313, wid hwilket woro närwarande Konung Erik i Dannemark, Konung Birger från Swerige, Härtig Christopher af Halland, Nicolaus af Werle på ena sidan, Konung Håkan i Norrige och Härtigarne af Swerige på den andra. Här blef då ändteligen öfwerenskommit, at Härtig Erik, för den sidwördnad han wisat emot Konung Erik, Härtig Christopher och Nicolaus af Werle, efter han ryggat sin trolofning med Fröken Sophia, skulle betala til Konungen i Dannemark 4000 mark Silfwer Cölnisk wigt, och til Nicolaus af Werle 2000 mark. Betalnings-tiden utsattes til den 6 instundande December, då 2000 mark skulle erläggas i Falkenberg för Konungens räkning, och 1000 mark betalas åt Nicolaus af Werle i Lybeck. De andra summor skulle aflämnas til Mårtensmäßan 1314 för

Birger Månson 1312.

Birger Månson 1312.

Konungens räkning antingen i Helsingborg eller Lybeck, och för Herrens räkning af Werle i Lybeck. Så framt alt detta intet blef efterkommit, skulle en af Härtigarna med trettig Riddare draga in i Stockholm och där förblifwa, til des hela skulden wore afbördad. Yttermera skulle Härtigarne Erik och Waldemar med 100 Riddare edeligen försäkra, at trolofningens upháfwande intet skedt för någon wanhederlig tilwitelse emot Fröken Sophia, utan endast i afseende på GUDs Lag. Och til widare uprättande af Fröken Sophias heder, skulle Swenske Härtigarne följa henne til Åtrabyttel Jungfru Marias födelsedag, och där öfwerantwarda henne til Konung Eriks Fullmäktige. Sedan alla deßa steg woro tagne til den förolämpade Brudens försonande och uprättelse, blef Förläningen af Halland til Swenska Härtigarna stadfästad, Freden emellan alla Nordiska Magterna bekräftad, och, på det den samma skulle wara så mycket waraktigare, fastställdes, at alla hädanefter upkommande twistigheter skulle utan Krig, genom goda Måns utslag, afhjelpas. Konungen i Swerige, Konungen i Dannemark, Härtig Christopher af Halland och Nicolaus af Werle utwalde til skiljomän Henrik af Meklenburg och Biskop Olof i Roskild, men Konung Håkan i Norrige med Swenska Härtigarna anförtrodde sina angelägenheter åt Grefwarna af Hollsten Gerhard Gerhardson och Gerhard af Rendsburg. Alla deßa puncter tillika med några flera blefwo ändteligen brakte til fullkomlig ordning uti Colding Fredagen för Maria Magdalenas Fest 1313, och på detta sättet slöts omsider Härtig Eriks omskiftande trolofnings- och äktenskaps-handel (2). Det hufwudsakeligaste är anfördt, några omständigheter äro utelämnade, såsom owißa, och fördenskul har man intet nämnt, at Gref Gerhard wärkeligen fördt Sophia af Werle til Falkenberg, til följe af den ingångna förlofningen. Meßenius säger det wäl (3), men hans blotta utsago bewisar i allmänhet ingen ting, såsom man ock af denna tidens Tractater tydeligen finner, at där war och är stor skillnad på lofwa, besluta och fullgöra. Man har ock så mycket mindre kunnat anföra, det Härtigarnas Bröllop stod på samma dag, som mötet hölls i Falkenberg (4), såsom Helsingborgs öfwerenskommelsen, uti hwilken Falkenbergs mötet på bägge sidor bewiljades, intet

blef

lef träffad, för än Thomasmässan efter Bröllopet, och Fal- Birger
kenbergs sammanträde aldrig blef hållet. Om den betingade leds- Månson
sägning, som Swenska Härtigarna blef pålagd, någonsin blif- 1312.
vit wärkställd är intet bekant, troligast är at både Fröken Sophia och Härtigarne warit illa belåtne med så högtidelig resa, och torde bägge sedt hälst at all ting stadnat i klotta orden.

(1) Ericus Olai p. 109. Sequenti æstate Duces fecerunt Ludosiæ Salam pulcritudinis & magnitudinis admirandæ cum cellariis & ceteris principalibus habitaculis pro gloriosa curia tenenda, quæ inchoata sunt circa Pentecosten & circa festum beatissimæ nativitatis Mariæ consummata. Adductæ sunt Ducissæ de Asloija ad Ludosiam classe maritima &c.

(2) Första Helsingborgs-Tractaten slöts år 1312. Sabbatho proximo ante Beati Thomæ. Den andra 1313 feria tertia post hebdomada Trinitatis, och Coldings Afhandling samme år feria sexta ante Mariæ Magdalenæ: Af alla tre har Gwitfeld meddelt innehåll sidorna 363 och 364.

(3) Meßenius T. 12. p. 161.

(4) Von Dalin T. 2. p. 384.

§. 40.

Man kan af det hit in til uprepade nogsamt finna, uti Härtigar-
hwad stora omkostningar Härtigarne fördjupade sig. 1309 års nas hus-
Fältåg, Härtig Eriks Romresa, Härtigarnas Bröllops-anstalt- hållning.
ter och Försonings-Penningarna för det uphäfda Gistermålet, hade utblotta en Konung, som warit rådande öfwer hela Riket, än mera dem, som hade allenast en del därutaf, och som deutan slösade bort tiden under en dagelig yppighet, omwärfde med utländningar på alla kanter, hwilka säkert intet kommit til Sverige, i tanka at här hålla långfastan. Hwad Härtig Eriks Peregrims-färd kostat, kan man intet weta, ty de 350 mark Silfwer, som han i Cöln af syra Gothländska Köpmän fick til låns (1), kunde wäl intet mycket förslå, än mindre kan man nämna hwad de öfriga utgifter kräfwa kunde. Så mycket kan man, at inkomsterna af Härtigarnas enskylta Gods ingalunda worde tilräckeliga, utan föranlåta bördan låg på skattgifwande delen af Rikets Inbyggare, hwilka betungades så mycket mer, som alle Frälsemän woro skattfrie, och de Andeliga

Birger Månson 1312. Godsen woro merendels uti samma frikallelse. Skatterna woro ock uti Härtigarnas andel så dryga, at de skattdragande blefwo twungne understundom at utgöra tre gånger om året urtima Gärder til en mark hwar gång (2). Hwilket war så mycket odrägeligare, som en åbos hela förtäring om året, af medelmåttiga wilkor, wärderades denna tiden til tre mark, hwarigenom han måtte, utom årliga Kronoräntan, uti urtima Gärd betala så mycket som han annars hela året hade kunnat lefwa utaf (3). Där war wäl förbehållit uti förlikningen emellan Konung Birger och des Bröder, at inga owanliga Pålagor borde hafwa rum: men hwarken Birger eller hans Bröder frågade efter ord och aftal. Det skedde likwäl med den skillnad, at när Konungen wille pålägga nya Skatter, blef menigheten uprorisk, men när Härtigarne påbödo nya och owanliga Gärder, wågade ingen röra sig. Den swåra beskattning, som utgick under Kriget 1309, kunde i wißt hänseende ursäktas; fast likwäl ingen annan än Härtigarne sjelfwe woro rätta orsaken til den grufweliga förödelse, som öfwergick snart sagt den bästa och mäst upodlade delen af Riket. Men när Allmogens fattiga förråd skulle fylla behofwen af en öfwerdrifwen yppighet, blir tilståndet så mycket tungare, som tillika mißwäxt och dyrhet ökte eländet, och finner man anmärkt, som en oerhörd sak, at en tunna Råg kostade 1314 tjugo öre (4). En sådan olycka kan undertiden inter undwikas, utan har flera orsaker, som Regeringen intet kan undanböja. Men at Jordbrukarens uselhet och medellösa tilstånd ofta gifwer anledning til mißwäxt, kan så mycket mindre nekas, som oförmögenhet at drifwa åkerbruket och en därmed förknippad olust förorsakar nödwändigt wanhäfd och en fattig inbärgning. Utom des som Härtigarne sällan woro stilla, war Allmogen med deras fram- och återresor beständigt beswärad; ty på den tiden woro Skattebönderne til de Regerandes skjutsning och förplägning utan all wedergällning efter Lag och gammal wana förpliktade. Deßa beswärligheter sträckte sig til alla Riksens inbyggare utom Frälset. I början skonade man likwäl någorlunda de Andeliga, som man kan finna af Härtigarnas Beskydsbref för Linköpings Domkyrka och Stift af år 1308, genom hwilket alla Kyrkans friheter bekräftades, som hon njutit under

Mißwäxt.

Birger Månsson 1312.

mör Biskoparna Henrik och Bengt, då de utan twifwel för alle Kronoutlagor woro befriade, ty deras styrsel hör til Magnus Ladulåses Regements-tid (5). Men sedermera som inga inkomster woro tilräckeliga, kunde ej heller andakten räcka til, utan Kyrko-Landbönderne blefwo på lika sätt som Skattebönderne betungade, hwarföre ock uti Förordningen af år 1309, hwarom man talt uti 30 §, så wäl Kyrkans som Klostrens Landbönder uttryckeligen underkastades allmänna Gärden. Man skulle tro, at denna tunga i anseende til de Andeliga uphörde med Kriget. Men saken förhåller sig annorlunda, utan de blefwo på samma sätt ihogkomne som de andre. Hwarföre ock Påfwen Johannes XXII genom Bref ifrån Avignon 1317 på inkommen föreställning ifrån Upsala Domcapitel tog Kyrkan i förfwar. Brefwet angår egenteligen walrättigheten til Andeliga lägenheter, hwilken af Swenska Adelen, som det här heter, förkränktes, ty om någon understod sig i denna delen undandraga sig wederbörande werldsliga Herrars wälbehag, indrog man den motsträfwigas andeliga och werldsliga egendom, och förböd Afwelsbrukarne at dyrka deras jord, och afgifwa Dagswärken, ja man tillät icke en gång Clericiets Landbönder, at bära deras Bref (6). I anledning af förra författningar woro sådane mißgärningsmän förfallne i Kyrkans bann. Men man hade funnit bot för denna sjukdom hos Franciscanerna, hwilka helt willigt lämnade aflösning för sådana förseelser. Man skulle kunna til åfwentyrs föreställa sig, at Påfwen går för långt i sin Beskrifning: men inhemska Minnesskrifter öfwertyga oß likaledes om Härtigarnas tiltagsenhet i detta mål. Mißnöjet häröfwer gick ändteligen så långt, at Härtig Waldemar för de nya skatter och pålagor, hwarmed Upsala Kyrka war betungad, måtte samtycka til en urtima undersökning under goda Måns omprösfwande. Härtigen war wäl intet särdeles bekymrad hwarken öfwer Andeligas eller werldsligas mißgunst, dock uträttade Biskop Carl i Linköping med sina påminnelser så mycket, at han lämnade bifall til sammanträdet. Til skiljomän utsågos Biskoparne Brynolf i Skara, Carl i Linköping, Israel i Wästerås, Bengt Domprobsten i Skara, och Domherren Rhedar från Wästerås: Härtigen förpliktade sig tillika wid wite af hundra-

Twist med de Andeliga.

Birger Magnsson 1312.

de marker Silfwer, at i alla mål fullgöra wederbördandes uplag, i fall det utföll til hans besvär (7). Wid Påfviden 1316 afslämnade Härtig Waldemar denna försäkran. Det nu åberopade Påfwens Bref är ställdt til Ärkebiskopen i Lund, Biskoparna i Linköping och Åbo, men uti et annat Bref af samma datum til Ärkebiskopen i Nidaros, Biskoparna i Skara och Wästerås, äro klagomålen än skarpare, och beskyllas här några så wäl andelige, som werldslige Ämbetsmän, at de med wåld satte sig i besittning af Kyrkor och Kyrkogods, hindrade Upsala Capitel uti utösningen af sin tilständiga Lag och Domsrättighet, och på många sätt tilwällade sig andeliga Godsens inkomster. Hwilket nogsamt intygar, at Härtigarne uti detta mål handlat aldeles tygelfritt (8). Hwad wärkan deßa steg och Apostoliska Herdabref haft, wet man just intet. At likwäl hwarken Påfwens myndighet, Biskop Carls påminnelser eller den förordnade Urskillnings-Nämnd tjente til särdeles warning, kan däraf slutas, at Härtig Waldemar icke destomindre indrog och behöll ifrån år 1315 til 1318 hela Kanike-Tionden från Ärkebiskopen i Upsala och Domherrarna därsammastädes (9).

(1) Von Dalin talar om detta Lån I. 384, och beropar sig på Härtigarnas obligation in vigilia purificat. B. Brigittæ 1312. I datum lär wara tryckfel. Af en Anmärkning af Assessor Broeman ses, at penningarna blifwit tagna i Cöln, och försträckte af Kömännerne i Wisby, Johan Wise, Gerlap de Lapide, Joh. Aruse och Anselm de Biltheim, och hade den yngre Gref Gerhard i Hollsten, och Henrik Burgrefwen af Stromberg gådt i borgen för samma Lån.

(2) Ericus Olai p. 110. Tallias gravissimas imponebant (Duces) ita ut quilibet rusticorum quandoque ter in anno stipendium seu subsidium unius marcæ cogebantur soluere.

(3) Detta bewises af 1309 års Bref, som är anfördt wid 30 §, hwar man finner Allmogen skattlagd efter fyra indelningar, de förmögnaste, nämligen som förtärde om året nie mark, mindre förmögne sex mark, de af medelmättigare wilkor tre mark, och de fattigaste tolf öre.

(4) Ericus Olai p. 110. Hoc anno (1314) modius siliginis emebatur in Svecia XX solidis Holmensibus. Man wet wäl intet med fullkomlig säkerhet, hwad modius eller solidus här betyder. Denna förswänsning torde likwäl wara troligast, hwilken och Herr von Dalin I. 386 antagit. I Andra Delen är wisadt, at sem mark penningar giorde denna tiden en mark lödig eller 24 Dal. Smt, och efter denna

kunna räkning kostade tunnan 12 Dal. S:mt. Von Dalin utsätter priset til 22 Dal. 16 öre K:mt. Birger Månson 1312.

(5) Hos Spegel i Bewis til Biskops Krön. s. 124, är tryckt Härtigarnas Beskärmelse-Bref för Linköpings Kyrka, dat. Skerkind 1308 Bartholomäi dag.

(6) *Johannes.* Episcopus servus servorum Dei . . . Archiepiscopo Lundensi & . . Lincopensi ac . . Aboensi Episcopis salutem & Apostolicam Benedictionem . . . Significarunt nobis dilecti filii . . . Electus & Capitulum Upsalense, quod nonnulli Nobiles ac Domini temporales infra Regnum Sveciæ constituti cum in Cathedralibus & aliis ecclesiis dicti Regni vacantibus electiones imminent faciendæ, illas per impressionis audaciam & secularis potestatis abusum procurant indebite fieri contra Canonicas sanctiones. Quod si forte hii, ad quos electiones pertinent, in ecclesiis supradictis, eis acquiescere in hac parte recusant, eos bonis omnibus tam ecclesiasticis quam mundanis per se & alios spoliant violenter, multiplicibus afficiunt molestiis injuriis & pressuris, eorum subditis ne terras eorum excolere, nec eis aliqua præsumant exhibere servitia aut aliquas deferre litteras districtius inhibendo &c. Dat. Auenionis III Non. Februar. Pontif. nri anno primo. Breswet finnes i Linköpings Pergaments-Bok i Antiq. Archiv. i Stockholm.

(7) Härtig Waldemars Bref actum Stockholmis an. D:ni MCCCXVI feria tertia proxima ante Palmas . . . *Waldemarus* &c. Noveritis, quod Nos ad monitionem & consilium Reverendi Patris Domini *K.* Episcopi Lincopensis . . . compromisimus in Reverendos Patres Episcopos Dominos *B.* Scarensem, *K.* Lincopensem, & *Israelem* Arosiensem, nec non in Dominos *B.* Præpositum Skarensem & *Rhedarum* Canonicum Arosiensem tanquam in veros arbitros super talliis vel nouis impositionibus per Nos siue nostros ex mandato nostro Vpsalensi ecclesiæ, sicut dicitur irrogatas &c. Breswet finnes i Peringskölds Diplom. T. 6.

(8) *Johannes.* Ep. S. SS. D. . . Archiepiscopo Nidrosiensi & Scarensi & Arosiensi Episcopis &c. Sane dilectorum filiorum Electi & Capituli Upsalensis conquestione percepimus, quod nonnulli Clerici, & ecclesiasticæ personæ tam religiosæ quam seculares, nec non Principes, nobiles, milites, ballivi, ministrales exactores, uniuersitates & alii laici ciuitatis, Dyocesis & Provinciæ Upsalensis & partium vicinarum occuparunt & occupari fecerunt ecclesias, dominia, castra, terras, possessiones, redditus & proventus, jura & jurisdictiones & nonnulla alia bona immobilia & mobilia & se moventia ad mensam ejusdem Electi & eandem ecclesiam spectantia, & ea detinent occupata &c. Datum Avenionis III Non. Febr. Pont. nri anno primo.

(9) Konung Birgers Bref dat. Stekeborgh a. D:ni M CCC XVIII secunda feria infra Octauas Epiphaniæ. *Birgerus* &c. omnibus Tiundiam

Birger Månson 1312.

diam & Attundiam inhabitantibus &c. Quia venerabilis Pater D. *Olaus* D. g. Electus Upsal. Ecclesiæ consecratus & Canonici Ecclesiæ ejusdem per triennium proxime præteritum contra Deum ac justitiam ac velle nostrum, nec non antiquam & approbatam penes vos consuetudinem suis canonicalibus decimis sunt priusti ex mandato fratris nostri Domini *Waldemari* Ducis, ei ipsas solui decimas prohibente &c. Af originalet hos Peringskiöld, Diplom. T. 5.

§. 41.

Hårtigarnas upförande emot Konungen.

När de regerande Hårtigarne lämnade sådana efterdömen, kan man nog wara försäkrad, at deras gynnade medhållare intet med mera lämpa och sogelighet framfarit. Om man intet bedrager sig, torde sjelfwa Mats Kettelmundson lämnat oß bewis därpå. Ty Konung Birger har beswårat sig däröfwer, at han mot Lag och rätt tilwållat sig några Gårdar i Wästerås, som Petrus Magnusson tilhörde. Konungen anmodar fördenskul Lagmannen i Upland Birger Pehrson, at han wille rättwisligen taga saken i öfwerwägande, och afgöra den samma. Konungen måtte utan twifwel warit fullkomligen öfwertygad om målet, efter han angifwer det under en sådan titel, och tillika upbrager domens afsägande åt Birger Pehrson, hwilken, alt sedan oenigheten i Kongl. Familien yppades, warit en ifrig försäktare af Hårtigarna (1). Således har man korteligen anfördt Hårtigarna Eriks och Waldemars upförande emot undersåtarna. Wil man med owäldighet öfwerwäga deras förhållande emot deras äldsta Broder och lagliga Konung, Konung Birger sjelf, lär man förmodeligen finna det lika oförswarligt. Man talar nu intet om det gamla misförståndet, som gaf anledning til Thorkel Knutsons fall och Konungens fångelse, detta alt är omrördt förut. Man ärnar endast nu gå igenom, hwad som händt, sedan Freden i Hilsingborg 1310. Om deße Kungliga Bröderne warit ofta i sällskap med hwarandra, är man intet särdeles underrättad, förmodeligen borde Konungen wara nögdast at wara ifrån dem, sedan de gjorde deras upwaktning på Håtuna. Understundom hafwa de likwäl warit tilhopa, ty hela Kungliga Familien war samlad på Holma wid Wästerås 1311, då äfwen Anke, Drottningen Hedwig war närwarande. Såsom Hårtig Erik altid behöfde penningar, så lånte han ock wid detta

den tillfället 400 mark Silfwer eller 9600 dal. S:mt af Peter Porse emot pantsättning af sin gård Fjulstad i Östergöthland (2). Birger Månson 1312.

Om Härtigarne annars aflagt några besök hos Konungen, utom det sista på Nyköping, wet man intet, men för öfrigt upförde de sig nästan som enrådande öfwer hela Riket, och sökte friheter och rättigheter åt inländska och utländska, Konungen aldeles oåtspord, och äro deras Bref upsatte i samma ordalag, som en enwäldig Konung kunde bruka. I denna myndiga ton tillstådja de år 1312 åt Lybeckarna fri fart på Newa Ström, ånskönt så wäl Wiborg som Karelen hörde til Konung Birger, som man [illegible] se af det föregående. Uti deßa Privilegier tilägna de sig nu och tilkommande tider, alla Borgare och Handlande i Lybeck, så födda som ofödda, fri och obehindrad Seglation genom Newa til Nowogrod, och skulle de hafwa frihet, at wid timade sjökador sjelfwa berga sitt gods, så mycket de förmådde, samt bröja och uppehålla sig efter behag på stranden, så länge dem behagade. Allt gods, som bärgades från förolyckade Fartyg, skulle altid förbehållas rätta ägarne, och efter deras död deras lagliga arfwingar. Utom des samtyckte Härtigarne, at Lybeckarne skulle njuta och behålla alla de rättigheter, som af Härtigarnas Företrädare woro dem förlänte. Så pläga regerande Konungar yttra sig, men inga Härtigar, ty at säga sanningen, hade de aldrig last några företrädare, emedan sådane Härtigar hade aldrig tilförne warit i Swerige. Biskop Carl af Linköping, Storbiörn af Strengnäs, Riddare Broder Henrik af Stromberg af Tyska Orden, Philip Ulfson, Birger Person, Gudmar Månson och Gotskalk af Kyren beséstade Privilegierna med sina Sigillers bifogande (3). Härtigarna hade aldrig kunnat yttra sig uti stormäktigare utlåtelser, om Konung Birger aldrig warit til. Härtigarnas Bref af år 1317 til Borgarne i Riga, hwarigenom de eftergifwa alla ordsaker til misnöje, hwartil de annars emot dem warit befogade, är i mera anständig styl upsatt, men Lybeckarnas grunda friheter woro utan twifwel förkleande för Majestätet. Ett annat Bref utfärdadt i Telge år 1317 synes wara ännu eftertänkeligare. Efter Helsingborgska Freden hörde Konung Birger ofördnekeligen hela Östergöthland. Uti Östkinds Härad hade et misbruk inritat sig, at Frälsemän tilägnat

Härtigarnas Privilegier för Lybeck m. m.

Birger Månson 1312

nat sig Bryttjamarken både nordan och sunnan Bråwiken, med dar, holmar och skär i Husaby Socken, utom åtskilliga andra hemman, gårdar och qwarnar i Ripo-å och Bredåkers-å, utan at därutaf betala den ringaste afgift til Kronan, såsom alt detta warit deras enskylta egendom. Härtig Erik låter då samla sina Riks-Råd (så lyda hans egna ord) Matts Kettelmundson sin Riks-Drots, Knut Lagman i Wästergöthland, Erik Waldemarson, Philip Ulfson, Karl Näskonungsson med flera uti Telge, och i sittande Rätt dömer hela den nämnda Trakten med alla ingälder under Kronan, och ifrån dem, som satt sig i besittning därutaf, och skulle utmätning inom sex [illegible] gå för sig wid 40 marks böter för försummelsen, och 40 andra mark för hwar och en som sätter sig däremot (f); man behöfwer intet mera bewis på Härtigarnas ogemena tiltagsenhet. Konung Birger war oförnekeligen deras Konung, och de oförnekeligen hans Läntagare, och i sielfwa wärket intet annat än regerande Härtigar öfwer sina egna Län. De hade således ingen rätt at anställa på egen myndighet räfst öfwer Krono-ägor och fälla dom däröfwer, så wida egendomen war belägen inom den delen af Riket, som hörde Konung Birger til. De woro wäl befogade at wälja sig Råd, men at wälja Riks-Råd och Riks-Drots, kunde intet ske utan skymfande af Kungliga Högheten. Så at Härtigarnas senare förhållande icke allenast urfäktar utan ock rättfärdigar alla de steg, som Torkel Knutson tog emot deras obilyghet. Hwar och en kan utan swårighet finna, uti hwad förakt alt sådant borde försänka Konungen, och alle rättsinnige och wälmenande medborgare borde hysa afsky för sådana uptog. Det kan intet hända altid, at en regerande Konung är af hela Samfundet den klokaste, förståndigaste och wärdigaste: en undersåtares skyldighet blifwer icke destomindre altid den samma, och wördnad för sin Öfwerhet blifwer altid en plikt, som intet kan ohelgas, så framt Riket skal hafwa bestånd och må wäl.

(f) *Birgerus* D. g. &c. nobili viro Domino *Birgero Petbærson* Legifero Uplandiæ &c. Conqueſtus eſt coram nobis diſcretus Vir *Petrus Magnuſson*, quod Dominus *Matthias Kættilmund-ſon* ſibi eſt grauiter injuriatus, prædia ipſius quædam in villa Arus contra leges et juſtitiam uſurpando, quare cauſſam illam vobis duximus committendam; rogantes ut vocatis vice noſtra coram vobis partibus, cauſam illam diligenter exa-

examinetis, ipſam demum noſtra auctoritate ſecundum veritatem et juſtitiam ſententialiter terminantes. Datum Nicopiæ An. D:ni Milleſimo CCCXIII proxima die ante exaltationem Sanctæ Crucis. Originalet af Breſwet har Probſten Nic. Rabenius ägt. Afſkriften är af Arke-B. Erik Benzelius, meddelt of Doctor C. J. Benzelius. Birger Månſon 1312.

(2) - - - *Ericus* D. g. &c. Tenore præſentium recognoſcimus nos teneri prudenti et nobili Viro Domino *Petro* dicto *Porſæ* in quadringentis marcis argenti puri ponderis Colonienſis &c. In præmiſſorum autem evidens teſtimonium una cum ſigillis magnifici Principis ac Domini Domini B. Dei gr. Regis Sveorum illuſtris, kariſſimi fratris noſtri, Dominæ *Helwigbis* matris noſtræ prædilectæ, ac Fratris noſtri Dom. Ducis *Valdemari* ſigillum noſtrum duximus apponendum. Datum Holmum apud Aros An. D:ni MCCCXI in craſtino beatorum Petri ac Pauli app.

(3) Breſwet lyckas ſålunda: Teſtes ſunt venerabiles Patres in Chriſto ac Domini K. Lincopenſis St. Strægnenſis Epiſcopi, Frater *Henricus* de *Stromberg* ordinis Domus Teutonicæ, Domini quoque *Philippus* Ulaſſen, *Birgerus* Pater Sanctus, *Gutinaras* Legifer et *Gotſchalcus* de *Kyren* milites, quorum ſigilla una cum noſtris ſigillis in perpetuæ ſtabilitatis memoriam pro teſtimonio ſempiterno præſentibus ſunt appenſa. Dat. An. D:ni MCCCXII in die aſſumptionis b. Mariæ in clauſtro Warnem. Således är Breſwet tryckt i Lybeckarnas Manifeſt af år 1564 och ſedermera af Draper Specimen J. Pub. Lubecenſis p. 119. Man har tilförne i Andra Delen påmint, at Pater Sanctus måtte wara illa läſt, och torde där hafwa ſtått i Originalet P. F. eller Petri filius; likaledes hafwa Afſkrifwarne läſt Gutinaras för Gudmar. En platt yſk afſkrift af ſamma Bref finnes i Roſtochs Archiv, ſom Langebek meddelt, men där äro wittnens namn utlämnade.

(4) Omnibus præſens ſcriptum cernentibus *Ericus* et *Valdemarus* Dei gratia Duces Sueorum &c. Datum apud inſulam Qualdensö An. D:ni MCCC decimo ſeptimo d. beati Bartholmæi Apoſtoli. Originalet är i Riga, communicerat af Langebek.

(5) Breſwet härom, hwars Perme Original finnes i Kongl. Archivet i Köpenhamn, lyder til en del, ſom följer: „Alla the thetta Bref ſee älla höra ſändom Wi Erik met Guds nath Hertugh i Sweriko helſo met Gudh oc ware nadh. Äpter thet War Almoghe i Östkinda Häret haffua fore oß kärt, at Frälſismän iata ſin eghna oc oß afhända brytiamarkina med hänna tilhörjng wara oc Kronona almänninga badhe Nordan oc Synnan Brawik, Oyia, Holma oc Skär i Huſaby Soku, Jonsbärgh, ſom för kalladis Memoos, Rytzohukla Klackarabodhe, Pætherſtorp, Stockholmſtorp, Halderſtorp, Eſpinxhall, Saljabek, Ramsdall quärna i Ripo aa, oc Bredhakers aa, oc beſittia thäßa almäninga, ſom thet eghit ware, oc göra ther hwarte affradh aff älla nokot thet, ſom met rät bör aff them gaa, huilkit oß thykker ej ſkellet wara, thy äpter wart Rikis Radh ſom i thetta ſin när oß ſiadde

Birger Månson 1312.

wars, swa som Herra Matthis Kätilmundason ward Rikes Drotzte, Herra Knut Lagman i Wästragotland, Herra Erik Waldemarson, Herra Philippus Wilsson oc Herra Karl Nils-Konungrson, oc flere goda manna dömyndom Wi thessa forsorepna almäninga godz oc ingiäld all samman oc hwarthera wm sic met allethera tilhöring, när oc närran ꝛc. fra them ow hwarin hafuæ oc til Krosana ewinnilica at blifua ꝛc. Scriptum Telgis an. D.ni MCCCXVII die B. Johannis ante portam latinam eller den 6 Maji. Stycken af fyra Sigil äro ännu qwar, de andra borta. Meddelt af Langebek.

§. 42.

Under denna ohyggeliga tiden war aldeles ingen fråga om Rikets och Allmänhetens wäl. Alt sträfwande gick allenast derpå ut, hwem som skulle regera öfwer et eländigt folk, och hwem som skulle synas stor utan at warat. En Regerande kan aldrig wara stor, utan et ouphörligt bemödande om Samfundets wälfärd. Sådana ställningar träffa ändå in understundom, at alt arbete och bekymmer är fåfängt, men den Regerande är lika stor, då allmänna olyckan händer utan des förseelse och åtgärd. Til förnöjande af regerings-lystnaden hade Härtigarne lagt en bepröfwad grund genom deras oafbrutna samdräktighet. De styrde gemensamt sina Länder så länge de woro ofördälde, och större delen af deras Förordningar utgingo merendels under bägges namn, änskönt de förmodeligen någon gång woro åtskilde. På en gång höllo de sina Biläger, och gemensamt togo de emot sina Förstinnor i Lödöse. Om alla de andra omständigheter hade warit i sin ordning, hade en sådan enighet warit berömwärd och hedrande. Efter Gästabuds- och Wälkoms-dagarna i Lödöse 1313, funno de tjenligast, at skilja sin Hofhållning; och Härtig Erik begaf sig til Agnatorp, kan hända Agnaholm i Gulspången emellan Westergöthland och Wärmeland, men Härtig Waldemar upbröt med sin Hofstat til Kalmar (1). Någon tid däreffter lätode ock under namn af Häfdaskifte gåra delning af sina tilhöriga Länder, men på fem år allenast. Skifte och Skiftomännerne woro Biskop Carl i Linköping, Birger Person, Philip Ingewaldson, Knut Månson, Arwid Gustafsson, Sigge Halstenson, Bo Nilson, Erik Thurson, Carl Elinesson, Suno Jonson Riddare, och Probst Brynolf på Öland. Efter dessas gods-

Härtigarnas Häfdaskifte.

följnande bref år 1315 delningen sålunda fastställd, at Hårtig Erik skulle hafwa Lödöse Slott, Axelwals Slott tillika med hela Westergöthland, Dal och Wärmeland, Warberg och Hunneshals med Norra Halland til Åtra-å, Kalmar Slott med Möre, Norrabiug, Ambyrde, Asboland, Syholm och Tiust. Hårtig Waldemar skulle hafwa Stockholm med hela Stockholms Landshöfdingedöme eller Föreri, Åbohus, Tawastehus samt Öland och Borkholm. Men för Öland och Borkholm skulle Hårtig Erik njuta wederlag i Upland, såsom Bröhundare, Håbohundare, utom Sigtuna Staf, Ulleråkers Härad utom nya Upsala, tillika med några andra Gårdar, som i Delnings-Skriften upräknas. Men wänskapen emellan bägge Bröderna blef icke destomindre, som den warit tilförne, hwarföre de ock på ömse sidor lofwade, at wara hwarandra til hjelp och understätning wid alla tilfällen, emot hwem det wara måtte. Wid påkommande dödsfall skulle den efterlefwande draga försorg, at den dödas Arfwingar blefwo bibehållne wid Slott och Län, och Prinsessorna med anständiga gifstermål försedda, efter inhämtadt samtycke af Rikets Ridderskap. Man kom ock öfwerens, at alla Slott skulle altid stå öpna för bägge Hårtigarna, hwarföre ock ingen Befallningshafwande måtte på dem förordnas, utan bägge Herrarnas gemensama samtycke. De skulle ock förplickta sig med sina öpna Bref, at wid påkommande dödsfall hålla Slotten til handa för ingen annan än rätta arfwagaren. Till sin förbehölls, at femte årets inkomster af ingendera skulle lyftas, innan det ändteligen blef til alla delar öfwerenskommit om en beständig delning. Denna sista punct blef aldeles onödig, emedan de dödde imedlertid, men alt det andra gick i fullkomlig wärkställighet (2).

Birger Månson 1315.

(1) Ericus Olai p. 109. Duces quoque sunt ab invicem separati, nam Dux *Valdemarus* ad Calmarniam diuertebat, sed Dux *Ericus* mansit in Agnathorp usque ad festum nativitatis Domini inclusiue. Rimkrönikan s. 122 har Högnatorp och Agnatorp. v. Dalin s. 385 har Jugatorp wid Gudhem, men det kan wara lika mycket. Om Agnaholms belägenhet kan man se Rhyzelius Sueogothia munita.

(2) Delnings-Tractaten eller häfdabytet är upräddad i Lödöse an. Dñi Millesimo CCC quinto decimo in crastino natiuitatis Mariæ Virginis eller den 9 September. Den finnes tryckt hos Hadorph.

Birger Månson 1316.

Olofsson Drots på Konungens wägnar af Dannemark. Men sedan Hårtig Erik eller hans manlige Bröstarfwinge kommit i wärkelig besittning af Norrige, skulle hela det Rikets styrka anwändas til Konung Eriks tjenst emot alla sina motståndare (1). Om wid detta tilfälle blifwit aftalt, at Hårtig Erik skulle förhjelpas i sinom tid til Swenska Kronan, och Hårtig Waldemar til Norrska, som Hwitfeld påminner (2), wet man intet, åtminstone finnes intet teckn därtil, uti den afhandling som nu är til hands. Tio Riddare från Swerige och likså många från Tyskland skulle afgifwa försäkran, at detta förskrefna obrotsligen hållas skulle. Denna förskrifning är utgifwen Fredagen för Maria Magdalena 1314. Til at så mycket mer öfwertyga Konungen i Dannemark om Hårtigarnas tilgifwenhet, begärde de förnämste af Hårtigarnas medhållare Konung Eriks beskydd, hwilket ock Konungen tilsade dem Tisdagen för Allhelgonedag samma år, så länge de sig emot hwar man hederligen och wäl upförde. De som anhöllo om detta förswar woro Matts Kettelmundson, Gunno Gris, Arwed Gustafsson, Lars Olson, Henrik Maltzan, Bernhard Maltzan, Johan af Bucholt, Conrad af Bughen, Eghard af Kyren, Birger Person, Knut Liqwidson, Matts Tunneson, Carl Elineson, Nils Wemundson, och Hårtig Waldemars betjenter blefwo ock på lika sätt uptagne uti Konungens hägn. Så mycket man nu kan begripa, måtte alt detta hafwa warit ett purt gyckelwärk, til at intala Konung Erik, at de swäfwade uti någon särdeles fara, hwilket twifwels utan skulle syfta på Konung Birger. Til at än widare försäkra Konung Erik om sin tjenstfärdighet, inställde sig bägge Hårtigarne på Fyen til Konungens hjelp 1315, wid den oenighet som yppat sig emellan Konungen af Dannemark och Hårtig Erik af Söder-Jutland. Twistigheten blef likwäl snart förlikt i Nyborg dagen efter Lucia, och saken hänsköts til goda mäns afgörande, då Konungen på sin sida utwalde Hårtig Erik af Swerige, Gref Erik af Hoya och hundrade Riddersmän, Hårtigen af Söder-Jutland likaledes Hårtig Erik af Saxen, Gref Henrik af Schwerin och hundrade andra Riddare, och woro dese Riddare, på hwardera sidan ansedd för en person, så at hwad sex eller fyra af dessa skiljomän utsade, om Konungens och Hårtigens träta, skulle anses såsom al-

Birger Månson 1316.

[illegible] gällande. Man ser af alt det, som nu andraget är, at tiden war ganska rik på förslag och afhandlingar, understundom i sådana ärender som kunde synas wigtige, understundom uti andra. Ja saker, som redan med betingningar woro afgjorde, afgjordes och uprepades på nytt med nya aftal, fast förra Tractaten war hwarken föråldrad eller bruten. På sådant sätt förnyades 1316 Föreningen af år 1314 emellan Konung Erik och Härtigarna af Swerige om Thronfölgden i Norrige efter Konung Håkans dödeliga frånfälle, i kraft hwarutaf Konung Erik skulle hjelpa Härtig Erik eller hans Son til Norrska Kronan, och skulle Härtigen imedlertid wara pliktig, at göra Konungen i Dannemark wederbörlig tjenst efter de förut nämnda goda måns omprösfwande; men sedan Härtig Erik eller hans Son wärkeligen blifwit innehafware af Norrige, skulle hela des makt stå til reds för Konungen i Dannemark emot alla des fiender. Til yttermera betygande af wänskap och förtrolighet utfäste sig Konung Erik til en dylik hjelp åt Härtig Waldemar wid den händelse, at Härtig Erik och des manliga Ättläggar skulle utgå, och skulle Härtig Waldemar för denna undsättning likaledes wara styldig Konung Erik til återtjenst, efter prösning af goda män som woro på Konungens wägnar, Henrik af Meklenburg och Drotsen Nils Olson, och på Härtigens, Härtig Erik och Biskop Carl i Linköping (3).

(1) Härtig Eriko Gref härom dat. Kalding ap. D:ni MCCCXIV feria VI proxima ante diem b. Mariæ Magdalenæ lyder i utdrag som följer: Omnibus p. s. cernentibus *Ericus* D. g. Dux Sveorum S. in D. S. &c. Nos uti ei domino nostro Regi Daciæ servitium debitum & honorem congruum grata vicissitudine refundamus, in virum Nobilem Ducem *Valdemarum* fratrem nostrum carissimum & Dominum *Bernardum Mulzaan* militem ex parte nostra de alto & basso compromittimus & quidquid ipsi una cum Nobili Viro Domino *Henrico* Megapolensi & Domino *Nicolao Olofson* Domini Regis Daciæ Dapifero, quos idem Dominus noster Rex ex parte sua accepit, dixerint seu arbitrati fuerint, in quo & quando eidem nostro Regi servire, vel quid & quantum sibi ratione prædicti adjutorii - - - præstandum dare debeamus sub fide nostra curabimus efficaciter adimplere - - - Promittimus insuper sub fide nostra, quod Nos seu hæres noster prædictus, (cum) ipsum Regnum adepti fuerimus, Domino nostro Regi prædicto in omnibus causis suis contra quoscumque serviemus firmiter ac adstabimus, ac ipsius honorem

Birger Månson 1316.

rem una cum toto Regno & ipſius Regni Norvegiæ incolis omnibus... toto conamine noſtro fideliter promovere &c.

(2) Gwitfeld ſ. 376.

(3) Om de öfriga wänningar och Tractater, ſom här förekomma, kan man ſe Meſſenius och Gwitfeld, i ſynnerhet den ſenare, utaf hwilken förmodeligen den förra tagit mäſta delen, om ej altſammans, ſom angår deſſa idkeliga förbindelſer med Dannemark.

§. 45.

Swenſke Härtigarne woro, ſom man ſedt, uti beſtändig rörelſe, aldrig fattiga på förſlag eller återhållige, när förbund ſkulle ingås, och gick intet år förbi, at ju någon af dem och merendels bägge beſökte Konungen i Dannemark. Sidſta gången man wet, at Härtig Erik inſtälde ſig hos Konung Erik, war 1317, ſamma år, ſom deras ytterſta olycka fullkomnades; ty då war han i Nyborg, och förſeglade det Bref, ſom Konungen gaf ſin Gemål Drottning Ingeborg på Låland och Falſter emot en förſträckning af 12000 mark Silfwer, ſom Konung Erik fick utaf henne. Detta Bref är dateradt den 2 Januarii 1317 (1). Det är, kan hända, ſwårt at utgrunda rätta anledningen til deſſa många reſor, och deſſa ofta förnyade förbindelſer. Dömer man af blotta orden, war hufwudſakeliga affikten ſtäld på Härtig Eriks och des manliga Arfwingars beſåſtande på Norrſka Thronen efter Konung Håkans död. Man kan likwäl twifla, om detta war rätta hufwudaſſikten; ty ſå mycket man kan af alla eſterlämnade underrättelſer ſluta, war där aldeles ingen anläggning däremot, ſå at det ändamålet borde och kunde winnas utan Konung Eriks biträde, hwilket ock ſjelfwa utgången ſtadſäſtade; emedan Härtig Eriks Son Magnus utan all utländſk tilhjelp, genom Norrmännernas egen enſkylta åtgärd, intog ſin Herr Moderfaders Konunga-ſäte. Förſigtigheten torde likwäl kunnat kräfwa, at man genom någon betingning afrödjat alla hinder från Danſka ſidan; men til at ärnå en ſådan billighet, hade Härtig Erik intet behöft, at göra ſig, ſnart ſagt, til Konung Eriks Vaſal. Ty det är egenteligen den ſträngaſte Vaſal-förbindelſen, när man förpliktar ſig, at med all ſin makt tjena en utländſk eller inländſk Herre emot alla des motſtåndare. Så mycket man altſå

nu

ni för tiden kan begripa, måtte alla dessa swängningar hafwa haft et förborgadt systemål, hwilket näppeligen kunde wara annat än at insöfwa och intaga Konung Erik, så at Konung Birger fulle aldeles förlora alt bistånd äfwen ifrån den enda Makt, som hit intil welat och kunnat upprätthålla honom. Hwad landet och undersåtarne hast för båtnad af Hårtigarnas beständiga resor, kan man lätt föreställa sig. Men någon särdeles omtanka om undersåtarnas och det allmännas wäl, lär aldrig hafwa gjort någon del af Hårtigarnas bekymmer; man smickrade och skaffade sig medhåll af de förnämare och mäktigare, de ringare trycktes och trampades. Ouphörliga reslustem wisade sig på nytt hos Hårtig Waldemar, då han år 1314 eller 1315 tog sig före en Peregrims-färd at besöka heliga orter (2). Hwad afsikt han hade med sin första andakts-resa wet man, ty då wärfwade han Ryttare, men hwad han nu sökte är aldeles obekant. Huru långt Hårtigen rest, och om han warit i Jerusalem eller Rom, som Meßenius och andre efter honom berätta, lär wara owißt. Särdeles länge kan intet andakts-färden hafwa räckt, emedan man finner af det föregående, at Hårtig Waldemar åren 1314 och 1315 warit dels i Swerige dels i Dannemark. Följande året 1316 sågo bägge Hårtigarne sina hus förökta med manliga Bröstafwingar, ty så wäl Hårtig Eriks Son Magnus som Hårtig Waldemars Son Erik föddes det året. Ofwer Prins Månses födelse blef mycken sägnad wid Norrska Hofwet, som war naturligt, och under denna glädjen slog Konung Håkan tiugufem Herrar til Riddare. Eljest berättas uti några Isländska Handlingar, at den nyfödde Prinsen blef kallad Magnus Månestiöld (3). Under alla dessa förändringar war annars alting tyst i Swerige, undantagande hwad buller, som åskedunder kunde förordsaka, hwilka berättas hafwa warit owanligen häftiga 1314. Et blodrägn, som föll wid Ringstaholm och strålande ljus på himmelen, förmodeligen Norrsken, som man anmärkt wid samma tid, författe allmänheten i en häpen fruktan, emedan man inbillade sig, at stora olyckor därigenom förebådades (4). Det owanliga regnet kallar man blodrägn, efter de gamle behagat nämna det så, men alla röda wätskor äro intet strax blod.

Birger Månsons 1316.

Hårtig Waldemars andakts-resa.

Magnus Eriksson föd.

Birger Månson 1312. nat sig Bryttjamarken både nordan och sunnan Bråwiken, med öar, holmar och skär i Husaby Sockn, utom årskilliga andra hemman, gårdar och qwarnar i Ripo-å och Bredåkers-å, utan at därutaf betala den ringaste afgift til Kronan, såsom alt detta warit deras enskylta egendom. Härtig Erik låter då samla sina Riks-Råd (så lyda hans egna ord) Matts Kettelmundson sin Riks-Drots, Knut Lagman i Wästergöthland, Erik Waldemarson, Philip Ulfson, Karl Näskonungsson med flera uti Telge, och i sittande Rätt dömer hela den nämnda Trakten med alla ingälder under Kronan, och ifrån dem, som satt sig i besittning därutaf, och skulle utmätning inom sex [illegible] gå för sig wid 40 marks böter för försummelsen, och 40 andra mark för hwar och en som sätter sig däremot (5); man behöfwer intet mera bewis på Härtigarnas ogemena tiltagsenhet. Konung Birger war oförnekeligen deras Konung, och de oförnekeligen hans Läntagare, och i sielfwa wärket intet annat än regerande Härtigar öfwer sina egna Län. De hade således ingen rätt at anställa på egen myndighet räfst öfwer Krono-ägor och fälla dom däröfwer, så wida egendomen war belägen inom den delen af Riket, som hörde Konung Birger til. De woro wäl befogade at wälja sig Råd, men at wälja Riks-Råd och Riks-Drots, kunde intet ske utan skymfande af Kungliga Högheten. Så at Härtigarnas senare förhållande icke allenast ursäktar utan ock rättfärdigar alla de steg, som Torkel Knutson tog emot deras oblyghet. Hwar och en kan utan swårighet finna, uti hwad förakt alt sådant borde försänka Konungen, och alle rättsinnige och wälmenande medborgare borde hysa afsky för sådana uptog. Det kan intet hända altid, at en regerande Konung är af hela Samfundet den klokaste, förståndigaste och wärdigaste: en undersåtares skyldighet blifwer icke destomindre altid den samma, och wördnad för sin Öfwerhet blifwer altid en plikt, som intet kan ohelgas, så framt Riket skal hafwa bestånd och må wäl.

(1) *Birgerus* D. g. &c. nobili viro Domino *Birgero Petbærson* Legifero Uplandiæ &c. Conqueſtus eſt coram nobis diſcretus Vir *Petrus Magnusſon*, quod Dominus *Matthias Kættilmundſon* ſibi eſt grauiter injuriatus, prædia ipſius quædam in villa Arus contra leges et juſtitiam uſurpando, quare cauſſam illam vobis duximus committendam; rogantes ut vocatis vice noſtra coram vobis partibus, cauſam illam diligenter exa-

examinetis, ipsam demum nostra auctoritate secundum veritatem et justitiam sententialiter terminantes. Datum Nicopiæ An. D:ni Millesimo CCCXIII proxima die ante exaltationem Sanctæ Crucis. Originalet af Brefwet har Probsten Nic. Rabenius ägt. Afskriften är af Ärke-B. Erik Benzelius, meddelt af Doctor C. J. Benzelius. Birger Månson 1312.

(2) - - - *Ericus* D. g. &c. Tenore præsentium recognoscimus nos teneri prudenti et nobili Viro Domino *Petro* dicto *Porsæ* in quadringentis marcis argenti puri ponderis Coloniensis &c. In præmissorum autem evidens testimonium una cum sigillis magnifici Principis ac Domini Domini B. Dei gr. Regis Sveorum illustris, karissimi fratris nostri, Dominæ *Helwighis* matris nostræ prædilectæ, ac Fratris nostri Dom. Ducis *Valdemari* sigillum nostrum duximus apponendum. Datum Holmum apud Aros An. D:ni MCCCXI in crastino beatorum Petri ac Pauli app.

(3) Brefwet lycktas sålunda: Testes sunt venerabiles Patres in Christo ac Domini K. Lincopensis St. Strægnensis Episcopi, Frater *Henricus* de *Stromberg* ordinis Domus Teutonicæ, Domini quoque *Philippus* Ulassen, *Birgerus* Pater sanctus, *Gutinaras* Legifer et *Gotschalcus* de *Kyren* milites, quorum sigilla una cum nostris sigillis in perpetuæ stabilitatis memoriam pro testimonio sempiterno præsentibus sunt appensa. Dat. An. D:ni MCCCXII in die assumptionis b. Mariæ in claustro Warnem. Således är Brefwet tryckt i Lybeckarnas Manifest af år 1564 och sedermera af Dreyer Specimen J. Pub. Lubecensis p. 119. Man har tilförne i Andra Delen påmint, at Pater Sanctus måtte wara illa läst, och torde där hafwa stått i Originalet P. F. eller Petri filius; likaledes hafwa Afskrifwarne läst Gutinaras för Gudmar. En plattysk afskrift af samma Bref finnes i Rostochs Archiv, som Langebek meddelt, men där äro wittnens namn utlämnade.

(4) Omnibus præsens scriptum cernentibus *Ericus* et *Valdemarus* Dei gratia Duces Sueorum &c. Datum apud insulam Qualdensö An. D:ni MCCC decimo septimo d. beati Bartholmæi Apostoli. Originalet är i Riga, communicerat af Langebek.

(5) Brefwet härom, hwars Perme-Original finnes i Kongl. Archivet i Köpenhamn, lyder til en del, som följer: „Alla the thetta Bref see älla höra sändom Wi Erik met Guds nath Hertugh i Sweriko helso met Gudh oc ware nadh. Äpter thet War Almoghe i Östkinda Häret haffna fore oß kärt, at Frälsismän lata sin eghna oc oß afhända brytiamarkina med hänna tilhöring wara oc Kronona almänninga badhe Nordan oc Synnan Brawik, Oyia, Holma oc Skär i Husaby Sokn, Jonsbärgh, som för kalladis Menaoos, Rytzohukla Klackarabodha, Pætherstorp, Stockholmstorp, Halderstorp, Espinxdall, Salsabek, Ramsdall quärna i Ripo aa, oc Bredhakers aa, oc besittia thäßa almäninga, som thet eghit ware, oc göra ther hwarte affradh aff älla nokot thet, som met rät bör aff them gaa, huilkit oß thykker ej skelliket wara, thy äpter wart Rikis Radh som i thetta sin när oß stadde wa-

Birger Månson 1312.

wars, swa som Herra Mattis Kåtilmundason wars Rikes Drotzte, Herra Knut Lagman i Wästragotland, Herra Erik Waldemarson, Herra Philippus Wilsson oc Herra Karl Nås-Konungrson, oc flere goda mannå dömyndom Wi theßa forsorepna almåninga godz oc ingiåld all samman oc hwartthera vm sic met allethera tilhöring, når oc fiärran rc. fra them uw i wårio hafuæ oc til Kronona ewinnilica at blifua rc. Scriptum Telgis an. Dni MCCCXVII die B. Johannis ante portam latinam eller den 6 Maji. Stycken af fyra Sigil äro ännu qwar, de andra borta. Meddelt af Langebek.

§. 42.

Hårtigarnas Håfdabyte.

Under denna ohyggeliga tiden war aldeles ingen fråga om Rikets och Allmånhetens wäl. Alt sträfwande gick allenast derpå ut, hwem som skulle regera öfwer et eländigt folk, och hwem som skulle synas stor utan at warat. En Regerande kan aldrig wara stor, utan et ouphörligt bemödande om Samfundets wälfärd. Sådana ställningar träffa ändå in understundom, at alt arbete och bekymmer är fåfängt, men den Regerande är lika stor, då allmänna olyckan händer utan des förseelse och åtgärd. Til förnöjande af regerings-lystnaden hade Hårtigarne lagt en bepröfwad grund genom deras oafbrutna samdräktighet. De styrde gemensamt sina Länder så länge de woro oförmälde, och större delen af deras Förordningar utgingo merendels under bägges namn, änskönt de förmodeligen någon gång woro åtskilde. På en gång höllo de sina Biläger, och gemensamt togo de emot sina Förstinnor i Lödöse. Om alla de andra omständigheter hade warit i sin ordning, hade en sådan enighet warit berömwärd och hedrande. Efter Gästabuds- och Wälkoms-dagarna i Lödöse 1313, funno de tjenligast, at skilja sin Hofhållning; och Hårtig Erik begaf sig til Agnatorp, kan hända Agnaholm i Gulspången emellan Westergöthland och Wärmeland, men Hårtig Waldemar upbröt med sin Hofstat til Kalmar (1). Någon tid därefter låto de ock under namn af Håfdaskifte göra delning af sina tilhöriga Länder, men på fem år allenast. Skifte och Skiljomännerne woro Biskop Carl i Linköping, Birger Person, Philip Ingewaldson, Knut Månson, Arwid Gustafson, Sigge Halstenson, Bo Nilson, Erik Thurson, Carl Elineson, Suno Jonson Riddare, och Probst Brynolf på Öland. Efter deßas

godt-

Birger Månson 1315.

[illegible]mande blef år 1315 delningen sålunda fastställd, at Härtig Erik skulle hafwa Lödöse Slott, Axelwals Slott tillika med hela Wästergöthland, Dal och Wärmeland, Warberg och Hunehalls med Norra Halland til Åtra-å, Kalmar Slott med Möre, Norrabiug, Ambyrde, Asboland, Syholm och Tiust. Härtig Waldemar skulle hafwa Stockholm med hela Stockholms Landshöfdingedöme eller Föderi, Åbohus, Tawastehus samt Öland och Borkholm. Men för Öland och Borkholm skulle Härtig Erik njuta wederlag i Upland, såsom Brohundare, Håbohundare, utom Sigtuna Stad, Ulleråkers Härad utom nya Upsala, tillika med några andra Gårdar, som i Delnings-Skriften upräknas. Men wänskapen emellan bägge Bröderna blef icke destomindre, som den warit tilförne, hwarföre de ock på ömse sidor lofwade, at wara hwarandra til hjelp och undsättning wid alla tilfällen, emot hwem det wara måtte. Wid påkommande dödsfall skulle den efterlefwande draga försorg, at den dödas Arfwingar blefwo bibehållne wid Slott och Län, och Prinsessorna med anständiga giftermål försedda, efter inhämtadt samtycke af Riksens Ridderskap. Man kom ock öfwerens, at alla Slott skulle altid stå öpna för bägge Härtigarna, hwarföre ock ingen Befallningshafwande måtte på dem förordnas, utan bägge Herrarnas gemensama samtycke. De skulle ock förplickta sig med sina öpna Bref, at wid påkommande dödsfall hålla Slotten til handa för ingen annan än rätta arftagaren. Til sint förbehölls, at femte årets inkomster af ingendera skulle lyftas, innan det ändteligen blef til alla delar öfwerenskommit om en beständig delning. Denna sista punct blef aldeles onödig, emedan de dödde imedlertid, men alt det andra gick i fullkomlig wärkställighet (2).

(1) Ericus Olai p. 109. Duces quoque sunt ab invicem separati, nam Dux *Valdemarus* ad Calmarniam diuertebat, sed Dux *Ericus* mansit in Agnathorp usque ad festum nativitatis Domini inclusiue. Rimkrönikan s. 122 har Högnatorp och Agnatorp. v. Dalin s. 385 har Ingatorp wid Gudhem, men det kan wara lika mycket. Om Agnaholms belägenhet kan man se Rhyzelius Sueogothia munita.

(2) Delnings-Tractaten eller häfdabytet är uprättad i Lödöse an. Dini Millesimo CCC quinto decimo in crastino natiuitatis Mariæ Virginis eller den 9 September. Den finnes tryckt hos Hadorph.

Birger Månson 1315. Konung Birgers Förbindelser med utländska Makter.

§. 43.

Af det man hit intil föredragit kan man någorlunda inhänta i hwad tilstånd sjelfwa Riket hafwer warit, där sinnen woran mer söndrade än länderna. Konungen hade aldeles förlora sitt anseende, och kan man nog begripa, at han intet kunde hafwa särdeles förtroende til sina Bröder, emedan de föreskrefwe lagar äfwen för de Landsorter, som Konungen enskylt tilhörde, som man sett af Lybeckarnas Privilegier, och Härtig Eriks räfst öfwer bryttiamarken kring Bråwiken. Konung Birger måtte hafwa warit långt enfaldigare än han war, om alt sådant skulle behaga honom. Härtigarne understödde af Norrska Makten, föraktade Konung Birgers mißtroende. Bägge partierna täflade med hwarandra, til at förbinda sig Konung Erik i Dannemark. I den delen hade hit intil Konung Birger haft förmånen. Dubbla swågerskapet lär härutinnan gjort ganska mycket, kan ock hända at Konung Birgers oförtjenta lidande gjort något til saken. Men som Skyldskaps-bandet utan widare wänskaps-prof snart kan bortnötas, har ock Konung Birger efter omständigheterna med wärkelig hjelp sökt stärka förbindelsen; ty då Konung Erik med flera Bundsförwanter inspärrat Stralsund 1316, har ock Konung Birger med undsättning förstärkt de belägrande. Året förut 1315 slöt Härtig Ladislaus af Polen och Cracou et förbund med Konung Erik i Dannemark, Konung Birger i Swerige, Konung Håkan i Norrige samt Förstarna af Rygen och Meklenburg, med försäkran, at han skulle wid alla tilfällen infinna sig til deßa sina Bundsförwanters undsättning, i synnerhet emot Margrefwarna af Brandeburg, och aldrig ingå någon Fred eller förlikning med deßa senare, utan wederbörande Förbunds-Bröders råd och samtycke. Efter alt utseende hade Konung Birger ingen träta med Margrefwarna af Brandeburg, utan lär han för ingen annan ordsak tagit del i Förbindelsen, än för at göra Konungen i Dannemark til wiljes. Man har wäl inga flera bewis på Konung Birgers deltagande i de widlyftigheter, uti hwilka Konungen i Dannemark warit inweklad, dels med dels emot sina Grannar; man kan dock wara förwißad, at wänskapen emellan Kungliga Hofwen i Swerige och Dannemark war långt trofastare, än både Bref, Pergament och Sigiller (1).

(1)

Birger Månson 1315.

3) Begynnelsen af denna Polska Förbindelse förtjenar at läsas. In nomine Domini Amen. Cum sincera concordia, unio Principum inter ipsos verum amorem nutriat, odium tollat, tranquillitatem & pacem subditis generet, terris eorum profectum augeat & salutem, hinc est quod Nos *Woldeslaus* D. g. Cracoviæ &c. totiusque Poloniæ Dux nec non heres Pomeraniæ omnibus præsentibus & futuris, ad quos præsens scriptum pervenerit volumus constare, quod cum victoriosissimis Principibus, amicis nostris præcunctis præcordialibus & dilectis Dominis Daciæ, Sveciæ & Norvegiæ Regibus & magnificis Principibus &c. ordinationem inter Vos habitam ex una parte, Nos ex altera - - - inconuulsam irrevocabiliter & inviolabiliter volumus observare &c. Actum & Datum apud Cracouiam anno D:ni MCCCXV Kal. Julii. Hela Brefwet finnes hos Hwitfeld s. 381, därsammastädes talas ock om Swenska Hjelptropparna wid Stralsund s. 390.

§. 44.

Hårtigarnas Förbindelser med Dannemark.

Konung Birger hade således intet många tilfällen, at bewisa sin beredwillighet emot Konungen i Dannemark. Däremot woro Hårtigarne i ständig rörelse och betjente sig af alla tilfällen, at winna Konung Eriks förswar och förtroende. När Gifermåls-handelen med Fröken Sophia kom til ändteligit slut i Colding 1313, förbant sig Hårtig Erik at göra Konungen biträde emot hwar man. Wid den händelse, at Konung Erik råkade i twist med Hårtigens wänner, skulle Hårtigen antingen inom twå månader bringa saken til förlikning, eller ock med all makt komma Konungen til undsättning. Denna förpliktelse utplånade likwäl intet Hårtigens skuld för sidwördnaden emot des öfwergifna Brud, ty Hårtig Waldemar, Gudmar Månson med flere af Adel gingo i borgen för det utlofwade Silfrets riktiga betalning. Det följande året 1314 wisade Hårtigarne ännu en större ömhet om Konung Eriks wänskap, då Hårtig Erik utbad sig Konungens hjelp til at komma i besittning af Norriges Krona, i fall Konung Håkan skulle dö förr än Hårtigen eller des Bröstarfwingar med Norrska Prinsessan. Hårtigen skulle emot undsättningen wid detta tilfälle wara pliktig, at hjelpa Konungen i Dannemark med så mycket manskap, eller annat biträde, som af tilförordnade goda män utsättas kunde, och til denna urskilning utnämndes Hårtig Waldemar och Bernhard Maltzan på Hårtig Eriks sida, och Henrik af Meklenburg och Niclas Olof-

Birget Månson 1316.

Olofſon Drots på Konungens wägnar af Dannemark. Men ſedan Hårtig Erik eller hans manlige Bröſtarfwinge kommit i wårkelig beſittning af Norrige, ſkulle hela det Rikets ſtyrka anwändas til Konung Eriks tjenſt emot alla ſina motſtåndare (1). Om wid detta tilfälle bliſwit aftalt, at Hårtig Erik ſkulle förhjelpas i ſinom tid til Swenſka Kronan, och Hårtig Waldemar til Norrſka, ſom Hwitfeld påminner (2), wet man intet, åtminſtone finnes intet teckn därtil, uti den afhandling ſom nu är til hands. Tio Riddare från Swerige och likſå många från Tyſkland ſkulle afgifwa förſäkran, at detta förſkrefna obrotſligen hållas ſkulle. Denna förſkrifning är utgifwen Fredagen för Maria Magdalena 1314. Til at ſå mycket mer öfwertyga Konungen i Dannemark om Hårtigarnas tilgifwenhet, begärde de förnämſte af Hårtigarnas medhållare Konung Eriks beſkydd, hwilket ock Konungen tilſade dem Tisdagen för Allhelgonedag ſamma år, ſå länge de ſig emot hwar man hederligen och wäl upförde. De ſom anhöllo om detta förſwar woro Matts Kettelmundſon, Gunno Gris, Arwed Guſtafſon, Lars Olſon, Henrik Maltzan, Bernhard Maltzan, Johan af Bucholt, Conrad af Bughen, Eghard af Kyren, Birger Perſon, Knut Liqwidſon, Matts Tunneſon, Carl Elineſon, Nils Wemundſon, och Hårtig Waldemars betjenter bleſwo ock på lika ſätt uptagne uti Konungens hägn. Så mycket man nu kan begripa, måtte alt detta haſwa warit ett rent gyckelwärk, til at intala Konung Erik, at de ſwäſwade uti någon ſärdeles fara, hwilket twifwels utan ſkulle ſyfta på Konung Birger. Til at än widare förſäkra Konung Erik om ſin tjenſtfärdighet, inſtälde ſig bägge Hårtigarne på Fyen til Konungens hjelp 1315, wid den owenighet ſom yppat ſig emellan Konungen af Dannemark och Hårtig Erik af Söder-Jutland. Twiſtigheten bleſ likwäl ſnart förlikt i Nyborg dagen efter Lucia, och ſaken hänſköts til goda mäns afgörande, då Konungen på ſin ſida utwalde Hårtig Erik af Swerige, Greſ Erik af Hoya och hundrade Riddersmän, Hårtigen af Söder-Jutland likaledes Hårtig Erik af Saxen, Greſ Henrik af Schwerin och hundrade andra Riddare, och woro deſſe Riddare, på hwardera ſidan anſedd för en perſon, ſå at hwad ſex eller fyra af deſſa ſkiljomän utſade, om Konungens och Hårtigens träta, ſkulle anſes ſåſom

al-

Birger Månson 1316.

aldes gällande. Man ser af alt det, som nu andraget är, at tiden war ganska rik på förslag och afhandlingar, understundom i sådana ärender som kunde synas wigtige, understundom uti andra. Ja saker, som redan med betingningar woro afgjorde, afgjordes och uprepades på nytt med nya aftal, fast förra Tractaten war hwarken föråldrad eller bruten. På sådant sätt förnyades 1316 Föreningen af år 1314 emellan Konung Erik och Härtigarna af Swerige om Thronfölgden i Norrige efter Konung Håkans dödeliga frånfälle, i kraft hwarutaf Konung Erik skulle hjelpa Härtig Erik eller hans Son til Norrska Kronan, och skulle Härtigen imedlertid wara pliktig, at göra Konungen i Dannemark wederbörlig tjenst efter de förut nämnda goda måns omprösfwande; men sedan Härtig Erik eller hans Son wärkeligen blifwit innehafware af Norrige, skulle hela des makt stå til reds för Konungen i Dannemark emot alla des fiender. Til yttermera betygande af wänskap och förtrolighet utfäste sig Konung Erik til en dylik hjelp åt Härtig Waldemar wid den händelse, at Härtig Erik och des manliga Ättläggar skulle utgå, och skulle Härtig Waldemar för denna undsättning likaledes wara styldig Konung Erik til återtjenst, efter prösning af goda män som woro på Konungens wägnar, Henrik af Meklenburg och Drotsen Nils Olson, och på Härtigens, Härtig Erik och Biskop Carl i Linköping (3).

(1) Härtig Eriks Bref härom, dat. Kalding an. D:ni MCCCXIV feria VI proxima ante diem b. Mariæ Magdalenæ lyder i utdrag som följer: Omnibus p. s. cernentibus *Ericus* D. g. Dux Sveorum S. in D. S. &c. Nos uti ei domino nostro Regi Daciæ servitium debitum & honorem congruum grata vicissitudine refundamus, in virum Nobilem Ducem *Valdemarum* fratrem nostrum carissimum & Dominum *Bernardum Mulzaan* militem ex parte nostra de alto & basso compromittimus & quidquid ipsi una cum Nobili Viro Domino *Henrico* Megapolensi & Domino *Nicolao Olofson* Domini Regis Daciæ Dapifero, quos idem Dominus noster Rex ex parte sua accepit, dixerint seu arbitrati fuerint, in quo & quando eidem nostro Regi servire, vel quid & quantum sibi ratione prædicti adjutorii - - - præstandum dare debeamus sub fide nostra curabimus efficaciter adimplere - - - Promittimus insuper sub fide nostra, quod Nos seu hæres noster prædictus, (cum) ipsum Regnum adepti fuerimus, Domino nostro Regi prædicto in omnibus causis suis contra quoscumque serviemus firmiter ac adstabimus, ac ipsius honorem

Birger Månson 1316.

rem una cum toto Regno & ipsius Regni Norvegiæ incolis omnibus... toto conamine nostro fideliter promovere &c.

(2) Switfeld s. 376.

(3) Om de öfriga wänningar och Tractater, som här förekomma, kan man se Meßenius och Switfeld, i synnerhet den senare, utaf hwilken förmodeligen den förra tagit största delen, om ej altsammans, som angår deßa idkeliga förbindelser med Dannemark.

§. 45.

Swenske Härtigarne woro, som man sedt, uti beständig rörelse, aldrig fattiga på förslag eller återhållige, när förbund skulle ingås, och gick intet år förbi, at ju någon af dem och merendels bägge besökte Konungen i Dannemark. Sidsta gången man wet, at Härtig Erik inställde sig hos Konung Erik, war 1317, samma år, som deras ytterste olycka fullkomnades; ty då war han i Nyborg, och förseglade det Bref, som Konungen gaf sin Gemål Drottning Ingeborg på Låland och Falster emot en försträckning af 12000 mark Silfwer, som Konung Erik fick utaf henne. Detta Bref är daterad den 2 Januarii 1317 (1). Det är, kan hända, swårt at utgrunda rätta anledningen til deßa många resor, och deßa ofta förnyade förbindelser. Dömer man af blotta orden, war hufwudsakeliga affikten ställd på Härtig Eriks och des manliga Arfwingars befästande på Norrska Thronen efter Konung Håkans död. Man kan likwäl twifla, om detta war rätta hufwudaffikten; ty så mycket man kan af alla efterlämnade underrättelser sluta, war där aldeles ingen anläggning däremot, så at det ändamålet borde och kunde winnas utan Konung Eriks biträde, hwilket ock sjelfwa utgången stadfäste; emedan Härtig Eriks Son Magnus utan all utländsk tilhjelp, genom Norrmännernas egen enskylta åtgärd, intog sin Herr Moderfaders Konunga-säte. Försigtigheten torde likwäl kunnat kräfwa, at man genom någon betingning afrådjat alla hinder från Danska sidan; men til at ärnå en sådan billighet, hade Härtig Erik intet behöft, at göra sig, snart sagt, til Konung Eriks Vasal. Ty det är egentligen den stångaste Vasal-förbindelsen, när man förpliktar sig, at med all sin makt tjena en utländsk eller inländsk Herre emot alla des motståndare. Så mycket man altså

nu

Birger Månsons 1316.

ur för tiden kan begripa, måtte alla deßa swångningar hafwa haft et förborgadt systemål, hwilket näppeligen kunde wara annat än at insöfwa och intaga Konung Erik, så at Konung Birger skulle aldeles förlora alt bistånd äfwen ifrån den enda Makt, som hit intil welat och kunnat upprätthålla honom. Hwad landet och undersåtarne haft för båtnad af Härtigarnas beständiga resor, kan man lätt föreställa sig. Men någon särdeles omtanka om undersåtarnas och det allmännas wäl, lär aldrig hafwa gjort någon del af Härtigarnas bekymmer; man smickrade och skaffade sig medhåll af de förnämare och mäktigare, de ringare trycktes och trampades. Ouphörliga resluster wisade sig på nytt hos Härtig Waldemar, då han år 1314 eller 1315 tog sig före en Peregrims-färd at besöka heliga orter (2). Hwad affikt han hade med sin första andakts-resa wet man, ty då wärfwade han Ryttare, men hwad han nu sökte är aldeles obekant. Huru långt Härtigen rest, och om han warit i Jerusalem eller Rom, som Meßenius och andre efter honom berätta, lär wara owißt. Särdeles länge kan intet andakts-färden hafwa räckt, emedan man finner af det föregående, at Härtig Waldemar åren 1314 och 1315 warit dels i Swerige dels i Dannemark. Följande året 1316 sågo bägge Härtigarne sina hus förökta med manliga Bröstarfwingar, ty så wäl Härtig Eriks Son Magnus som Härtig Waldemars Son Erik föddes det året. Ofwer Prins Månses födelse blef mycken sägnad wid Norrska Hofwet, som war naturligt, och under denna gläjdjen slog Konung Håkan tiuguſem Herrar til Riddare. Eljest berättas uti några Isländska Handlingar, at den nyfödde Prinsen blef kallad Magnus Månestiöld (3). Under alla deßa förändringar war annars alting tyst i Swerige, undantagande hwad buller, som åskedunder kunde förordsaka, hwilka berättas hafwa warit owanligen häftiga 1314. Et blodrägn, som föll wid Ringstaholm och strålande ljus på himmelen, förmodeligen Norrsken, som man anmärkt wid samma tid, förſatte allmänheten i en häpen fruktan, emedan man inbillade sig, at stora olyckor därigenom förebådades (4). Det owanliga regnet kallar man blodrägn, efter de gamle behagat nämna det så, men alla röda wätskor äro intet strax blod.

Härtig Waldemars andakts-resa.

Magnus Eriksson föd.

Birger Månson 1317.

(1) Hwitfeld f. 392. Bref wet är daterat 1317. in octava beati Johannis Apoſtoli & Euangeliſtæ.

(2) Ericus Olai p. 111. Tunc (1315) Dux *Valdemarus* exivit Patria cauſſa viſitandi limina Sanctorum. Ericus Olai ſätter intet ut året, når denna reſan företogs, hopfogar den likwäl med tiden då Hårtigarne ſkilde ſig åt. Meßenius T. 12 p. 163 förklarar limina Sanctorum med Rom och Jeruſalem.

(3) Torfäus Hiſt. Norv. T. 4. p. 442.

(4) Ericus Olai p. 111. Hoc anno apud Ringſtadaholm pluit ſanguis, & multiplicata ſunt plus ſolito fulgura & coruſcationes.

§. 46.

Hårtigarnas ſiſta beſök hos K. Birger på Nyköping.

Hit intil haſwe wi följt denna ohyggeliga tiden, genom alla ſina omwäxlingar och acter: år 1317 öpnar ſiſta inträdet med en bedröfwelig och nog hård händelſe, om hwilken wåre äldſte Hiſtorieſkrifware lämna följande underrättelſe. Alt ſyntes ſtilla inom Sweriges gränſor, och man ſyntes omſider kunna draga andan efter ſammanhängande olyckor och olägenheter. Konung Birger leſde uti fullkomlig ſtillhet på Nyköpings Slott. Hårtig Waldemar uppehöll ſig på Öland, och Hårtig Erik, ſedan han kommit hem från Dannemark, hade någon tid wiſtats på Daſön. Alt war fredligt, alt war ſtilla. Under allmänna lugnet företager ſig Hårtig Waldemar en reſa til Stockholm, och under wägen reſer han in til Konung Birger på Nyköping, efter han hade något at öfwerlägga med honom (1). Så ſnart Birger får weta ſin yngſta Bröders ankomſt, går både Konungen och Drottningen emot honom, och emottager ſin ſällſynta gäſt med den öppenhjertigaſte wänlighet. Kärlek, wänſkap, wälſägnad och förtrolighet utöſtes med rågadt mått, och Hårtig Waldemar, ſom förmodeligen intet wäntat ſå mycken höflighet, bleſ därutaf aldeles intagen. Man underrättade ſig ock med ſtörſta ömhet om Hårtig Eriks wälmåga, men beklagade tillika, at ſå ſällan gafs tilfälle at njuta ſå kära Bröders omgänge. Hårtig Waldemar bleſ på Slottet hos Konungen öfwer natten, under all ſlags wälſägnad, ſom ock ſträckte ſig til ſjelfwa Betjeningen, Hofdrängar och Fanter, ſäger gamle Författaren. Wid afſkedstagandet om morgonen förbehöllo ſig Konungen och Drottningen den ſägnad, at få ſe bägge ſina Bröder hos ſig Lördagen efter näſtkommande Ni-

Nicolasmäßa, som infaller på den 6 December. Bref affärdades ock til Härtig Erik med samma anhållan. Det är ganska troligt, at Konungen och Drottningen wäntat länge på et så önskeligt tilfälle. En annan gammal Författare gifwer wid handen, at Konung Birger kommit under wäder om en stämpling från Härtigarna, hwilken nödsakat honom, at på et så listigt sätt göra sig mästare af deras personer (2). Sådana omständigheter äro nu för tiden outredeliga. Wåre egne Historieskrifwares berättelser synas wara aldeles förestafwade af Härtigarnas parti, och få utlänningar hafwa gådt uti någon utförlig beskrifning öfwer Sorgespelet i Nyköping. Hwad Konung Birger gjorde wet man någorlunda, men hwad Härtigarne ärnat göra, lär nu mera ingen dödelig kunna försäkra. Deras bemötande emot deras wärda Förmyndare och deras förhållande emot sin lagliga Konung hedra dem så litet, at nästan inga slags mißtankar kunna wanhedra dem.

Birger Månson 1317.

(1) Ericus Olai p. 111, 112.

(2) Bihanget til Saxo p. 152 hos Benzelius. Dum autem dictus Rex *Birgerus* in parte sua moraretur, intellexit quod dicti Duces iterum in malum machinarentur, sed astute præveniens eos, ad se invitatos cepit, sicut prius ipsum ceperant proditiose, ac posuit in turri in castro Nycopensi, ubi ipsum captum prius posuerant, ibique miserabiliter fame mortui sunt. Langebek uti andra Tomen af Scriptores Rerum Danicarum p. 286 underrättar oß om Författaren til denna så kallade Appendix. Han war ifrån Stralsund, Munk i Odense, och har förfärdigat sitt wärk år 1431, och är således något äldre än Författaren til Rimkrönikan och Ericus Olai. Hans namn war Thomas Gheismer, och des hela wärk finnes här tryckt under namn af Compendium Historiæ Danicæ.

§. 47.

Hofwet i Nyköping upförde sig wid detta tilfälle på et sätt, som kunde intaga sjelfwa mißtroendet. Konungen med de andra, som woro i rådet, gjorde mästerstycken, och de som intet woro delaktige i beslutet, wisade en upriktig fägnad öfwer förtrolighetens förnyande i Kungliga Familien. Härtig Waldemar war aldeles öfwertygad om sin Broders och Swägerskas upriktiga wälmening. Om han under sina utresor lärt sig Italienska ordsprå-

Birger Månson 1317.

ket, at den, som wisar mera höflighet än wanligt, har antingen narrat dig eller wil han, hade han utan twifwel intet låtit förtjusa sig af wälsägnad, fjäs och complimenter. Detta förblindade likwäl honom, så at i hans tycke intet annat fattades til en fullkomlig förening, än Härtig Eriks närwaro, på det all owilja emellan Kungliga Bröderna måtte på en gång och för ewärdeliga tider aldeles utrotas. Uti en sådan affikt förfogar sig Härtig Waldemar från Stockholm til Härtig Erik på Dafön, och öpnar för honom Konung Birgers åstundan, hwarom Härtigen likwäl genom bref tilförne war underrättad. Efter utseende måtte Waldemar hafwa warit en hurtig och rask, men lagom djupsinnig Herre, ty annars hade han wäl intet blifwit så snart betagen, han behöfde allenast draga sig til minnes alt det wåld och orätt, som han med sin Broder tilfogat Konnng Birger. Härtig Erik däremot såg djupare in i saken, och war ingalunda benägen til den föreslagna resan, yttrade därjämte mindre mißtroende til Konungen än til Drottningen och Brunke; men ändteligen lät han sig öfwertala, i den tanka förmodeligen, at Konungen skulle intet hafwa dristighet nog til något äfwentyrligt företagande (1). Store män, ja äfwen de raskaste, hafwa ofta blifwit bedragne uti en sådan öfwertygelse; ty de räddaste äro merendels, när tilfälle gifs, de grymmaste och oförsonligaste. Härtigarne göra sig fördenskul färdiga til resan, efter utseende med så stort följe, at faran war ej så särdeles stor. De togo wägen öfwer Stockholm, och hade låtit tilreda natthärbärge åt sig i Swärta (2). Men innan de kommit dit, inställer sig en af Härtigarnas wänner, och råder Härtig Waldemar, at bägge Herrarna intet borde på en gång förtro sig i Konung Birgers händer, ty det skulle lända både dem och deras wänner til olycka. Härtig Waldemar, utan at fråga efter, hwad anledning kunde wara til warningen, förirrar sig öfwer detta oombudna råd, och säger, at innan honom och hans Broder någon olycka hände, skulle han låta hänga up alla dem, som wille sätta owänskap emellan Kungliga Bröderna. Den unge rådgifwaren ångrade sig öfwer sin wälmening, och Härtig Waldemar fick mera ordsak at ångra sin hastighet. När Härtigarne ankommo til Swärta, war alt bortfördt til Nyköping, som man tilredt til deras nattläger; Konungens utskickade wo-

wen och dem til mötes med kärlig anhållan på Konungens wägnar, at emedan de woro nu så nära Staden, de då intet wille tänka på annat härbärge än hos Konungen, som innerligen längtade at få omfamna sina älskade Bröder, hwarpå Härtigarne utan uppehåll förfogade sig til Slottet. Wid ankomsten tager Konungen på det wänligaste emot sina wäntade gäster, fattar en i hwar hand, och leder dem således bägge uppå Slottet (3). Drottningens glädje wisade sig i den widd, at man aldrig sedt henne tilförne så förnögd, och alla möjeliga anstalter gjordes til all uptänkelig wälsägnad, i synnerhet sparades win och miöd på intet sätt. Det berättas och, at Härtig Waldemar gjort upmärksamhet på detta öfwerflöd, och warnat sin Broder at intet dricka för mycket (4). Men glädjen war i sin högd och tiden war kommen til deras olycka, och det är ganska troligt, at Härtigarne med et godt rus blefwo ledsagade til sin hwila. Deras följeslagare och betjenter hafwa utan twifwel blifwit på samma sätt insöfde, annars hade det aldrig kunnat ske utan misstankar, at man gjorde den författning, at alle Härtigarnas betjenter blefwo inqwarterade i Staden, och icke en enda blef lämnad qwar på Slottet til deras upwaktning. Denna delen af anstalterna war anförtrodd åt Johan Brunke, hwilken sjelf stod i Slotts-porten, och tilslöt den samma, så snart alle mangrant woro utgångne. Biger Månson 1317.

(1) Rimkrönikan gifwer anledning til denna gissning s. 124, där Härtig Erikes Tal til sin Broder på detta sätt anföres:

Tu weest wäl hwad han (Brunke) hafwer sakt,
Om han hade thertil makt,
Ther wille han oss icke wäl,
Ähuru slätt han för oss tål,
En tha han gitter oss intet gjort.

(2) At nattlägret war utsedt i Swärta, intygar Rimkrönikan på samma ställe.

(3) Ericus Olai p. 113. Quibus occurrens Rex cum hilari vultu, blandoque sermone - - - assumens eos fecit collateraliter secum ascendere.

(4) Uti Danska Kämpewisorna N:o 39 s. 274 finnes denna mening: Härtig Waldemar talar til Broder sin, Erik wi dricker for megen win. Om detta har grund, som är ganska sannolikt, torde påminnelsen snarare kommit från Erik än Waldemar.

§. 48.

Birger Månson 1317. Härtigarna fångslas.

§. 48.

Sedan Gästabuds-glädjen war lycktad, och Slottet rent från Härtigarnas-folk, började rådgörandet hwad widare förrättas skulle, och Konungens betjenter höllo sig färdiga. Konung Birger låter då inkalla en af sina Swenska Riddare wid man Knut, förra Drotsen förmodeligen Knut Joanson (1), och uptäcker för honom sina förslag med Härtigarna, och anmodar honom at antaga sig befallningen öfwer des bewäpnade tjenare. Herr Knut bestört öfwer detta oförmodade förtroende swarade med wördnad, och bad Konungen at han intet wille taga onådigt up, at han sig därmed intet kunde befatta, försäkrandes tillika, at han för Konungens heder och bästa war färdig at upoffra alt, men at han intet kunde finna sig wid at göra wåld på Konungens Bröder, hwilka på Konungens egen inbudning blifwit hans gäster: han föreställde ock, at ingen ting kunde wara mera skadeligt för Konungen sjelf, och at et sådant förslag nödwändigt borde utslå til en oundwikelig ofärd, och at, såsom han aldrig gifwit råd därtil, kunde han ock aldrig styrka til et sådant företagande. Konungen utlät sig då, at han nog kunde märka, det han intet wore mån om sin Herres heder, men Herr Knut erindrade därwid, at Konungens heder skulle snarare förminskas än ökas af en sådan gärning, hwarpå Herr Knut gjorde afträde. Twå andra Riddare blef ock updragit samma ärende, hwilka likaledes undandrogo sig, men blefwo för sin ursäkt satte i fängelse. Konungen blef genom deßa föreställningar intet bewekt, utan fortfor i sin blinda ifwer, och gifwer befallning, at Härtigarne skulle fångslas. Colard Jsar tillika med den öfriga wakten bryter då in uti Härtigarnas rum, där de sofwo. Waldemar waknade wid bulret, springer up, kastar en tröja eller räck på sig, fattar uti Jsar, hwilken han slog under sig och ropar på Härtig Erik, at komma sig til hjelp. Men Härtig Erik, som war mera måstare öfwer sina rörelser, bad sin Broder intet göra något widare motstånd, emedan det wore fåfängt. Bägge twå gofwo sig således sjelfwilligt til fånga. I detsamma kom Konungen in, och frågade, om de mindes Håtuna-Leken, hwarpå han antwardar Härtigarna til Walram Skytte, hwilken lät föra dem bundna och halfnakna i det ohyggeligaste fängelse-rum på

Slot-

Birger Månson 1317.

Slottet. Sedan anförtroddes de åt en Lifländsk Adelsman benämnd Christer Schärbeck, hwilken lät sätta Härtigarna med händer och fötter i stockar, och därjämte belägga dem med tunga kädjor (3), som slogos fast i muren. Wid tilfälle at stocken slogs fast om Härtig Eriks ben, sprang en splitter i ögat och sårade honom. Af en sådan ohörd medfart blef Härtig Erik död på tredje dagen, men Härtig Waldemar på den ellofte, och har man tillika med hugg och slag sargat dem, hwilket gjorde döden hastigare (4). Några säga, at de blefwo ihjälswultne, andre åter, at de med liten och ringa mat spisades (5). Brunke beskylles egenteligen för detta nidingswärk, hwilken med Konungen och Drotningen det öfwerlagt, hwarföre ock Konung Birger tackade honom i synnerhet för lyckelig utgång af anlägningen. Ericus Olai förargar sig däröfwer, at Konungen tackade Drotsen och intet Gud, såsom man skulle tacka Gud för lyckeliga ogärningar. Konung Birger betygade därjämte en besynnerlig glädje öfwer Härtigarnas fängslande; men han gladde sig för bittida, och ångrade sig försent.

(1) Von Dalin s. 398 säger, at denne Herr Knut war Riks-Drotsen Knut Johanson Blå. Troligt kan det wara, men otwifwelaktigt är det intet, ty flere hafwa betat Knut än Riks-Drotsen. Likaledes lär det wara ogrundadt, som föregifwes på samma ställe s. 399, at Brunke blef då uti Knut Johansons ställe förklarad för Drots, ty han war redan Drots 1316, som man kan se af Konung Birgers Bref det. Ynninge den 1 October, hwilket tilförne är andragit.

(2) Collart Isar torde wara den samme, som uti Konungens Bref af 1312 kallas Conrad Isarn, och war ibland dem, som gått i borgen för Konung Birgers skuld hos Konungen i Dannemark.

(3) Rimkrönikan s. 131 säger at kädjan wägde sju Lispund.

(4) Chronicon hos Er. Benzelius M. E. p. 91: M CCC XVII *Birgerus* Sabbatho post Festum Nicolai Episcopi, dolo fratres suos, *Ericum* & *Waldemarum* Duces intercepit, captos enim nocte, cum in lectis quiescerent, nudos posito omni pudore, mox in vincula conjecit carcerique mancipauit. På samma ställe repeteras widare samma omständighet wid år 1318. Idem Rex *Birgerus* contempto Deo, nec æquitatis aut fraternitatis rationem (habens) duos fratres suos iniquissime captos plagis & verberibus graviter affectos ac in carcerem missos, fame, crudelissimo mortis genere interfecit. Periit autem *Ericus* tertia die, quia tantis fuerat vulneribus, dum caperetur, afflictus, *Waldemarus* autem XI die occubuit. Annales Wisbyenses p. 258: M CCC XVII

Birger Månson 1317. intet sätt skulle sätta sig emot Konung Birger, utan inställa sig på föresagd dag til den ort de blefwo hänwiste (5). När detta allt war förrättadt, delte man rofwet, och Brunke inställer sig med sina segertecken på Slottet. Man har wid detta tilfället noga följt gamla berättelsen, och är det obegripeligt, med hwad skäl det kan kallas blodbad, då man efter alla omständigheter finner, at man intet föresatt sig at döda eller mörda, utan endast at fängsla, och en allena blifwit ihjälskaten. Wid Brunkes återkomst blef Konungen aldeles utom sig af en orimmelig glädje, och trodde sig nu wara enrådande Herre öfwer hela Riket, men Herr Knut, som äfwen då war tilstädes, yttrade icke destomindre sin fruktan, at Konungen war ännu wida afstängd från det påsyftade ändamål.

(1) Bewisen finnas anförda wid förra §. Not. 4. Ericus Olaï, instämmer med det samma p. 112.

(2) Corner p. 999. hos Echard: Berengarius Rex Suecorum existens in castro Nycopinghe, secundum Chronicam Danorum, vocauit duos fratres suos causa solatii, ut per festum natiuitatis Christi secum lætarentur, & gaudentes agerent festiuum morem Patriæ *Juel* vulgariter dictum, sed totum in fraude.

(3) Härtigarnas Testamente är til en del tryckt hos Messenius T. 12. p. 164. In nomine Domini amen. Anno ab incarnatione ejusdem MCCCXVIII die beatæ Priscæ virginis &c. Nos *Ericus* & *Waldemarus* Dei gratia Duces Saeorum, sani mente & corpore licet captiuati, Testamentum nostrum condimus in hunc modum &c.

(4) Von Dalin s. 406; där berättas ock, at denne Arwed war Riks-Rådet Arwed Gustafsson til Wik.

(5) Rimkrönikan s. 130.

Somme gaf han dag at fara
Och hwargens å Konungens skada wara,
Och komma åter in som the hade sagt,
Uppå then dag han hade them lagt
Riddarne ladeS i tornet nid m. m.

Denna omständighet går man merendels förbi; men däremot öker man Historien med tilsats, at Riddarne blefwo satte i stock. men Rimkrönikan säger tydeligen, at Swenarne blefwo på det sättet handterade.

§. 50.

§. 50.

I allmänhet är det ej särdeles konst, at utöfwa samwetslösa gärningar, men detta uptåg war likså osörsiktigt som ochristeligt. Härtigarne, så wäl som några af deras medhållare, förwarades wäl på Nyköpings Slott: men de förnämste och mäst betydande, såsom Mars Kettelmundson, Birger Person med flera, woro uti sin fullkomliga frihet, den de utan twifwel skulle nyttja til sina älskade Herrars undsättning eller hämnd. Härtigarne kunde ock wänta sig understöd från Norrige, så at Konung Birgers enda tilflykt war i Dannemark: ty på en kuswad, lös och af pålagor och andra olyckor utblottad Allmoge kunde ingen räkning göras. Den enda utwäg skulle då wara, at under första bestörtningen göra sig mästare af Slotten, så at kyndsamheten borde upfylla hwad som brast i försigtigheten. Konung Birger rycker fördenskul i största hast til Stockholm. Staden lär hafwa warit minst förseedd på Norra sidan, hwarföre han ock däriffrån wille intaga henne. Men ryckte om Härtigarnas fängelse hade redan flugit dit, och bryggan blef uptagen för Konungen. Det war ej nog, Besättningen och Borgerskapet bewäpnade sig, gjorde utfall på Konungens folk, och bortjagade dem, och en wid namn Jöns Ebbeson eller Jacobson blef där slagen, och Konungen drog sig som snarast tilbaka til Nyköping. Hela Landet upreste sig då i största hast, men Härtiginnan Ingeborg, wid inlupen tidning af sin Herres osall, drog sig undan med sina Barn til Skara Slott. På alla kanter upbådades folk, Mars Kettelmundson bewäpnade Wästgötharna, Birger Person Upplänningarna, och Carl Eyler eller Elinåson Smålänningarna, med hwilka den förr omtalte Småländske Konungen Buggo sig sammanfogade (1). Alle ställde sin färd til Nyköping, hwarföre ock Konungen, som fruktade at blifwa där inneslutен, begaf sig med Drotningen och öfriga Hofstaten, wid Jultiden til Stäkeborg (2), och säges han wid detta tilfället hafwa kastat i strömmen nyklarna til tornet, där Härtigarne woro inneslutne. Uti wåra gamla och korta krönikor nämnes likwäl intet denna omständighet, utan Härtigarnas död hopfogas med deras fängslande, men både Ericus Olai och Rimkrönikan tala om nyklarnas bortkastande. Utom

Birger Månson 1317.

Konung Birger utsänges från Stockholm.

Upresning til Härtigarnas räddning.

Birger Månson 1318.

woro tilräckeligen förſedde med lifsmedel, gingo til en del til ſina hemwiſt, i tanka at hämta nödwändig ſpisning och annat förråd, ſom kunde behöfwas. Så ſnart Konung Birger förnam, at Böndernas antal war anſenligen förminſkadt, kom han antågandes i ſtill ſlaktordning. De Hofmän, ſom woro qwar hos Bönderna, gjorde ſig genaſt färdiga til förſwar och ſatte ſig i ſpetſen för ſitt manſkap. Där bleſ då et enwiſt ſäktande, men när det begynte blifwa mörkt, låter Konungen tända eld på en by, på det hans folk ſkulle bättre kunna ſe ſig före, och då bleſ Bonde-hären aldeles ſlagen, och större delen af deras Förmän til fånga tagne. Nederlaget hade blifwit än större, om ej en Riddare benämnd Bo förmådt Konungen til Dagtingan, i kraft af hwilken Böndernе gingo hem och all widare fiendtlighet på den ſidan uphörde. Bonde-Kriget eller nederlaget wid Karlaby ſkedde i Februarii månad (4). Något när wid denna tiden måtte Norrſka Flottan ankommit til Härtigarnas undſättning, hwilken af fruktan för at blifwa inſrufen wände tilbaka til Norrige, men et Fartyg, ſom faſtnade i iſen, bleſ af de Swenſka angripet. Såſom Norrmännerne förſwarade ſig manligen, tilböd man dem Dagtingan. Denna Dagtingan bleſ hällen på ſamma ſätt, ſom Stilleſtåndet med Bönderna, ty större delen af Beſättningen, ſom gifwit ſig, bleſ nederhuggen, och Befallningshafwanden på Fartyget förſt ſängſlad och ſedan halshuggen. En annan hederlig Norrman wid namn Gißur Galle bleſ ock fången wid ſamma tilfälle, och ſlapp intet ur ſängenſkapen förr än wid Påſken. (5). Man anför annars denna förrättning til höſten, nämligen Faſtetiden om höſten, men troligare ſynes, at det ſkedt wid Långfaſtans början eller något förut, ty man kan intet förmoda, at et ſådant bemötande ſkolat hända Norrmännerna af Härtigarnas anhängare, och ſedan Konung Birgers Fältåg i Wäſtergöthland wet man intet af några troppar för hans räkning där i nejden.

Wäſtgötharne ſlagne af Konung Birger.

(1) Utdrag af Konung Birgers Bref Stälkeborg feria ſecunda infra Octauas Epiphaniæ 1318 år kort förut utgifwit; en del af det följande lyder ſå: Nos hujus modi prohibitionem tam injurioſam & prædictæ conſuetudini omnino contrariam nullatenus de cetero tollerare volentes, uni-

universitati vestræ sub obtentu gratiæ nostræ firmiter præcipimus per præsentes, quatenus eidem Venerabili Patri Domino *Olao* suisque successoribus & Canonicis suprædictis ipsas decimas cum omni integritate & debita promtitudine nunc & deinceps exhibere & soluere studeatis &c. sicut Diuinam & nostram indignationem & vindictam voluerint euitare Dat. &c. Birger Månson 1318.

(2) Ericus Olai p. 116. Tunc Rex *Birgerus* directis in Daciam literis mandauit filio suo Domicello *Magno*, ut se ad redeundum in Patriam disponeret &c. På samma sätt talar Rimkrönikan, så at ingen grund är hos de gamla, at Konung Birger sjelf warit i Dannemark til at afhämta sin Son, ehuruwäl de nyare behagat så föregifwa, såsom v. Dalin s. 403. Meßenius T. 12. p. 168. säger det samma, men det bewisar intet. Ericus Olai på nämnda sidan utsätter tydeligen, at Birger intet följde med Junker Magnus. Rex autem *Birgerus*, filii sui adventu audito, obuiam ei processit

(3) v. Dalin s. 404. berättar, at nederlag skedt wid detta tilfälle på Konungens folk, men det nämner intet hwarken Ericus Olai eller Rimkrönikan, de tala endast om hans flykt.

(4) Annales Visbyenses: Immediate post in mense Februarii an. Dni MCCCXVIII prælium fuit in Karlaby-Länga cum *Birgero* Rege & multi Vestgothi ceciderunt.

(5) Torfæus H. N. T. 4. p. 445.

§. 52.

Om ej Konung Birgers bedrifter warit särdeles hedrande i Wästergöthland, i anseende därtil, at han hwarken hållit ord eller aftal, woro de dock i et wißt hänseende nyttiga. Där i landsorten blef alt stilla, så at han med all säkerhet kunde wända tilbaka til Östergöthland, där han likwäl ingen annan förmån wann på sina motståndare, än at han borttog en hop proviant, som war ämnad til Lägret wid Nyköping. Denna lilla förmån gagnade ingen ting, emedan Knut Porse kom oförtöfwat efter, då Konungen, som låtit sina Troppar gå i långt afskilda quarter, dels i Söderköping, dels på andra orter längre bort, måtte rycka ut med det manskap han hade til hands. Men hans Troppar blefwo utan möda öfwerända kastade; då de wärfwade Tropparne, som lågo kringspridde i Linköping, Skenninge och på andra ställen, så snart de om denna oredan blefwo underrättade, utan widare uppehåll lupo sin kos och skyndade til Danne- Birgers Troppar slagne af Knut Porse.

Birger Månson 1218. mark (1). Det ser ut, som Konung Birger förstod i grund konsten at fatta sådana ställningar, at han nödwändigt skulle blifwa lidande, ty där war wäl intet tid, at låta folket skiljas åt, då fiendtliga Tropparna lågo församlade wid och kring om Nyköping. Enda utwägen blef då för Konung Birger at fly undan til Gothland, men han lämnade icke destomindre Prins Magnus med tilräckelig besättning på Stäkeborg. Förmodeligen efter Söderköpings förrättning, och innan Konung Birgers afresa til Gothland, afsändades Drotsen Brunke, Camereraren Per Anderson och Petrus Sibbeson til Dannemark, försedde med Konung Birgers Fullmakt och mindre Sigill, til at handla med Konung Erik om widare undsättning och flera Troppar. Där blef då öfwerenskommit, at Konungen i Dannemark skulle lämna et kraftigt bistånd åt Konungen i Swerige uti Kriget, som han hade emot sina Herrar Bröder Erik och Waldemar, til des förlikning emellan de stridande Parterna kunde blifwa träffad, och skulle Konungen i Dannemark wara berättigad at ingå samma förlikning på hwad sätt och med hwad wilkor honom behagade, så at hwarken Konung Birger sjelf eller någon annan på hans wägnar war befogad, at sätta sig däremot. För den hjelp, som Konung Birger redan undfådt och framdeles bekomma skulle, och för den skada och förlust, som Konung Erik redan lidit eller lida kunde, pantsätter Konung Birger all den del, som honom tillhörde af Småland, alt ifrån Danska Landamäret intil gränsen af Östergöthland, med Slottet och landet Wifingsö, och skulle så wäl Biskopen i Wexiö, som Konungens Ämbetsmän och andre landets Inbyggare, tillika med dem, som ägde fastigheter i de pansatta Län, hylla Konungen i Dannemark, och des Efterträdare, och bemöta dem med tro och huldhet, så at Konung Erik och des Efterträdare skulle hafwa det under sin fullkomliga styrsel, til des landet igenlöstes för så stor summa, som kunde swara emot den skada, som Konungen i Dannemark redan tagit eller framdeles taga kunde. Widare betingades, at Konung Birger med Konung Eriks tilhjelp skulle låta upföra en eller twå Fästningar på egen kostnad på de orter, som Konungen i Dannemark behagade utwisa, och antwarda dem til oftanämnde Konung wid påfordran. Detta alt skulle obrotsligen hållas, och i fall nå-

Småland pantsättes til K. Erik i Dannemark.

ingen wille klandra därpå, skulle Konung Birger helst wara Konungen i Dannemark behjelpelig, at ingen Artikel måtte blifwa öfwerfatt. Til Löftesmän för denna Tractat utnämnas Konung Birgers Son Magnus, Ärkebiskop Olof i Upsala, Israel i Wästerås, Magnus i Wexiö, elloſwa Riddare och aderton Swenar af wapn. Breſwet förſeglades med Konung Birgers mindre Sigill, samt Brunkes, Per Andersons och Per Sibbesons Signete, hwilket skedde i Helsingör Måndagen efter Matthiasmässan om winteren eller den 24 Februarii (2). Birger Månſon 1318.

(1) Rimkrönikan ſ. 138.

(2) Originalet af denna Förſkrifning finnes ännu i Köpenhamn, och är det andra och tredje Sigillet i behåll; begynnelſen är sådan: Omnibus præſentes literam inſpecturis *Birgerus* D. gr. Sv. G. que Rex S. in D. S. Tenore præſentium notum facimus univerſis An. Dni Milleſimo CCC XVIII in ſecunda feria proxima poſt feſtum b. Matthiæ Apoſtoli in villa Helſinghör fuiſſe inter Magnificum Principem Dominum *Ericum* D. g. Regem Daciæ fratrem noſtrum ex una parte & nos ex altera in modum, qui ſequitur placitatum &c. Slutet lyder ſå: Quorum prædictorum videlicet *Johannis Brunkæ* Dapiferi, *Petri Andersſon* Camerarii & *Petri Sibbeſon* Sigilla, una cum ſecreto noſtro in præmiſſorum euidentiam præſentibus ſunt appenſa. Datum anno die & loco ſupra dictis.

§. 53.

Det Utdrag, som Hwitfeld lämnat af denna Förſkrifning, har gifwit anledning til åtſkilliga små irringar, emedan Meßenius och andre, som honom följa, haſwa därigenom fallit på den tanken, at Konung Birger wärkeligen warit i Helsingör, då Tractaten afſlutades. At det sig annorlunda förhåller är emotsägeligt af ſielfwa Breſwet, emedan Konung Birger säger tydeligen, at des Förpliktelſe och Pant-förſkrifning upſattes för den hjelp och de Troppar, som nu wid Förenningens förſattande woro med Konung Birger i Swerige, och för de, ſom framdeles öfwerlämnas ſkulle (1). Den nu nämnda mening har gifwit widare anledning til en annan, at Konung Birger war i följe med ſin Son och Danſka Hjelptropparna, då de tågade in i Swerige, wärt emot wåra äldſta Hiſtorieſkrifwares witnesbörd, som tydeligen säga helt annat, hwilket i 51 §. är bewiſt. En annan lika

påminnelſe wid förenämnde Tractat.

Birger Månson 1318.

felande upgift har ock insunnit sig härwid, då man föregifwit, at Härtigarnas död war då redan bekant i Dannemark, hwilket ock af sjelfwa Afhandlingen wederlägges, där de omtalas bägge twå som ännu lefwande (2). Kunskap om deras död war ännu intet utspridd i Swerige, mycket mindre i Dannemark; det är ock ganska troligt, at de ännu intet woro aflidne. Ty at nycklarna til fängelset blifwit kastade i strömmen, hindrade dem, som woro på Slotet, intet mera då än sedan at komma in, och wåra äldsta Historieskrifwares berättelser äro i wisa mål så owrdiga, at man intet kan trygga sig därwid. Man har omrört, i det föregående, at Konung Birger war redan på Stäkeborg wid trettonde dagen; om han då wid sin afresa från Nyköping kastat nycklarna i strömmen, och Härtigarnas swältedagar skulle räknas därifrån, måste Härtig Erik redan warit död på tredje dagen däreſter, ehuru wäl det synes oemotsägeligt, at, då han tillika med sin Broder upprättade sitt Testamente den 18 Januarii 1318, woro de bägge icke allenaſt i lifwet utan ock wid god hälsa. De som då kunnat wara tilstädes wid författningen af Testamentet, måtte altså hafwa kommit in, antingen de fått nycklarna igen eller ock de på annat sätt öpnat porten til Tornet. Den måtte wara litet förfaren, som intet känner Partiskrifter, och huru litet witsord de förtjena. Så litet Konung Birger war i Helsingör wid Mattsmässan 1318, så litet woro de åberopade Löftesmän tilstädes wid samma tilfälle; ty då måste åtminstone några af dem satt sina Sigill under Breswet, och icke de tre allenaſt. Efter alt utseende måste då rätta sammanhanget hafwa warit sådant som i förra §. upgifwet är, och de här upräknade Löftesmän eller Cautioniſter blifwit angifne, såsom de, hwilka framdeles skulle afstämma sina Försäkrings-skrifter. Ericus Olai nämner intet pantsättningen af Småland til Konungen i Dannemark, men Författaren af Rimkrönikan har warit därom underrättad, och kan man intet så annan mening af hans Anmärkning, än at den blef utlofwad äfwen då första undsättningen afstämdes til Prins Magnus (3), hwilket nu formeligen wärkstäldes. Sjelfwa Brefwet wisar ock, det någon hjelp war redan afsänd til Konung Birgers förstärkning innan Afhandlingen blef teckнad.

(1)

(1) Sit hörande orden i Brefwet äro följande: Quod ipse Dominus *Er.* Rex Daciæ in præsenti guerra, quam habemus contra Dominos *Er.* & *W.* Duces Sweorum fratres nostros & eorum homines ac fautores quoslibet, Nos contra eosdem cum hominibus suis *nunc apud Nos in Regno Sveciæ existentibus* & nobis adhuc mittendis juuabit & astabit firmiter &c. Birger Månson 1318.

(2) Öfwer denna omständighet har Författaren til Anmärkningarna öfwer v. Dalins Historia, som utkom 1771, s. 75. gjort mycket grundeliga påminnelser.

(3) Rimkrönikan s. 134.

Konung Erik war hans Moderbroder
Ty war han honom huller och goder,
Sexhundrade Örs sick han honom med
Tha satte han Wisingsö til wad
Och af Småland en diger del m. m.

Man märker annars, at hos Hwitfeld s. 401, några tryckfel insinuit, ty där står feria post Matthæi apostoli, då det bör heta secunda feria post Matthiæ, ty Matthæi-dag infaller den 21 September, men Matthiæ den 24 Februarii. Dock kan wäl wara, at Hwitfeld läst, som det är tryckt, emedan han hänför sjelfwa Tractaten til September månad. Messenius har ock anmärkt, at Matthæi-dag intet passade ihop med tiden, hwarföre han ock fört den til Februarii månad.

§. 54.

Man har sig intet bekant, at Konung Erik lämnade någon widare undsättning wid detta tilfället, än hwad som Junker Magnus i början fått med sig. Konung Birgers belägenhet förwärrades ock, så at han intet war i stånd at sätta den gifna Pant-förskrifningen i wärkställighet, om han än aldrig så gärna welat. I sig sjelf war den upsatt med så liten eftertanka, at den lägger i full dager, det hwarken Konung Birger eller des rådgifware warit af det slugaste slaget; ty at lämna en så betydande pant med fullkomlig införsel, utan betingad uttryckelig hjelp med uprepade wilkor af Troppar och Penningar, wisar tydeligen, at hwarken Konungen eller hans Ministrar tänkte något, utan woro endast bekymrade om en oförsiktig räddning af en tryckande fara, och Rikets sanskylliga wälfärd lämnades handlöst til tid och lycka. Wågspelet war så mycket större, som hela Förlikningen med Härtigarna och deras medhållare, war aldeles lämnad på Konung Eriks owilkorliga wälbehag. Imedlertid begrep Konung

Birger Månson 1318. Birger och hans Gemål, at hwad de lifförne-förestått sig, som ganska lätt, blef nu icke allenast swårt utan ock nästan ogörligt. Om sådana uptog skola lyckas, måste de åtminstone wara bättre öfwerlagde, än Nyköpings anstalterna. Den obetydeliga motgången wid Söderköping satte Konung Birger aldeles ur stånd, at hålla fältet. Des fiender fingo därigenom tilfälle at upfylla sin afgång, och föröka sina Troppar äfwen af Konung Birgers egna Länder. Alt Konungens hopp war inneslutet uti Nyköping, Stäkeborg och Gothland. Om han kom ihog, at han ägde Wiborg och Karelen, gjordes likwäl ingen anstalt, at hämta någon undsättning därifrån. Prins Magnus war lämnad på Stäkeborg, hwarföre ock Konung Birgers förnämsta bekymmer war ställd på detta Slottets förswar. Han låter därföre utreda en ansenlig Flotta, försedd med folk och lifsmedel, til at understödja de belägrade. Men så snart den kommit i Skären, omringades Undsättnings-manskapet af Härtigarnas medhållare, och Fartygen eröfrades utan särdeles motstånd. Imedlertid war Drotsen Brunke kommen tilbaka från Dannemark; han tröstade Konungen och Drottningen öfwer sista olyckan, och påtog sig, at i egen person anföra en ny undsättning til Stäkeborg, och wisade således, at fastän han hade intet hwarken wett eller förstånd, fattades honom likwäl intet hwarken mod eller trohet emot sin Öfwerhet. En stor hop Fartyg bleswo då med all möjelig skyndsamhet utrustade, och Konung Birgers bästa och raskaste folk med krigs- och lifsförråd brakte om bord. Öfwerfarten gick efter önskan, men at bryta igenom til Slottet war swårare, ty de måtte utstå et häftigt anfall af sina motståndare. Brunke förswarade sig wäl, så at fäktandet utmattade dem på bägge sidor. Sedan man med skott och stenkastande intet kunnat uträtta, fattade Härtigarnas folk et annat råd, som lyckades. Man hade uptimrat en flotta eller pråm lastad med torr wed och andra eldfängda saker, den släppes lös och tändes, Brunkes Fartyg woro i trångselen, och kunde således hwarken ro eller segla undan. Man höll likwäl en lång stund den lågande bråten ifrån sig, men på slutet tog elden i Brunkes Fartyg. Besättningen sprang då i watnet, men de som intet drunknade, uptogos af Härtigliga Fartygen. Så wäl Anförarne, som de öfwerbleine bleswo på det sätt til fånga tag-

Stäkeborgs Belägring.

Brunke slagen och fångslad wid Stäkeborg.

man; och alla Partyg, som intet woro upbrända, eröfrades. En stora Fartyg eller Koggar gingo up i rök. Ibland fångarna woro Johan Brunke Drotsen, Ulf Swalebek, Luder Joß och Waleram Skytte, hwilka blefwo genast bortskickade til Stockholm, at där på Slottet förwaras tils widare, men Junker Magnus bibehöll Stäkeborg ännu, och Nyköping förswarade sig på samma sätt (1). Biörer Månsons 1718.

(1) Alt detta, som här förekommer, är allmänt bekant. At Brunke och de öfrige sprungo i watnet, och därifrån blefwo uptagne, är af Ericus Olai p. 118. Nauibus igne consumtis aduersariis dediti eorum nauibus exipiuntur ab aquis; om deras owiska motstånd har han talt litet förut.

§. 55.

Sedan alla undsättningar, som man ämnat til Stäkeborg, blifwit afslagna, och, så mycket man wet, ingen hjelp war påtänkt för Nyköping, och man försökt, at med makt intaga dessa orter, hwilket likwäl intet wunnit någon framgång, lär man förmodeligen funnit rådeligare, at förwandla belägringarna uti en blott inspärring. Brist på förråd til lifs-uppehälle skulle ändå göra den önskade wärken. För öfrige war alt fredligt öfwer hela landet, så at man kunde hafwa råderum at tänka på någon ordenteligare hushållning och regering, hwilket tidernas förwirrade belägenhet intet kunnat tåla. Ett allmänt Herramöte eller Riksdag utsattes förnämligast til Midsommarstiden 1318. Tilförne är nämndt, at Härtig Christopher af Halland blifwit misnögd med sin Broder Konung Erik i Dannemark, Arkebiskopen från Lund Esger Juel war äfwen osörnögd, bägge togo sin tillflykt til Sverige, i förhoppning at finna beskydd hos Swenska Härtigarna. Detta hopp war intet förswunnit genom deße Herrars fångslande, emedan deras medhållare hade merendels altid öfwerhanden, så man hade skäl at förmoda, det de snart skulle blifwa förloßade. Härtig Christopher och A. B. Juel från Dannemark i Sverige.

Härtig Christopher behöfde altid penningar och hade lånt af Arkebiskop Juel 1500 mark Skånska emot pantsättning af Halmstads Härad i Halland. Såsom Swenske Härtigarne ännu inkommit ur sitt håkte, anhöll man på bägge sidor om Härtigwornas stadfästelse på panten, hwilken ock utfärdades af Kalmar Halm-

Birger Månson 1318. Palmsöndagen, och stadfäste de härutinnan icke allenaft panten för sina personer, utan försäkrade, at deras Herrar, så snart de blifwit löse af sin fångenskap, skulle med alla sina krafter handhafwa så wäl Ärkebiskop Esger, som des efterträdare i Biskopsämbetet wid et obehindradt nyttjande af samma Härad (1). Försäkrings-bréfwet bekräftades icke allenaft med Sigiller af Härtigarnas Råd, Philip Ulfson, Jon Thor, och Sywed Erengisleson, utan ock af Nils Brok, Johan Papå, Johan Stauerskoff, Anders Stigson, Johan Grubbe, Johan Offeson, Nicolaus Tygeson och Laurentius Larsson. Alle deße sistnämnde lära warit Danske, och ibland dem woro Nils Brock, Johan Stauerskov, Johan Papå, och förmodeligen Laurents Lauritson dömde i Dannemark 1314 för förräderi, at mista lif, ära och gods (2). Men det oaktat woro de icke destomindre tagne i beskydd hos Swenska Härtigarna, så at man äfwen däraf kan finna, huru litet deße Herrar aktade sina gifna löften, då de förbundit sig at wara Konungen i Dannemark til hjelp och tjenst emot alla des motståndare. Dock kan man intet sluta af sjelfwa Bréfwet, at de hade säte ibland Härtigarnas Råd, som några föregifwit (3). Under påstående inwärtes buller, hafwer Härtig Eriks Gemål med sin Son Magnus upphållit sig på Skara Slott (4), och Härtig Waldemars Förstinna på Öland eller Kalmar. Dock kan wara troligt, at Härtig Eriks Gemål warit under tiden i Kalmar, äfwen då, när det nu omrörda Bref utfärdades, ehuruwäl hon ock kunnat, fast frånwarande, blifwa nämnd i Bréfwet, sedan hon gifwit sitt samtycke därtil.

(1) Bréfwet finnes hos Hwitfeld f. 404. Omnibus præsens scriptum cernentibus *Ingeburgis* & *Ingeburg* D. gr. Ducissæ Sweorum, omnesque Consiliarii sui &c. Nos - - - promittimus &c. ipsumque per Serenissimos Principes Dominos nostros *Ericum* & *Valdemarum* Duces Svevorum illustres, cum Dominus eos a captiuitate liberauerit, fieri, adimpleri, confirmari & inviolabiliter observari &c. Datum Calmarniæ An. D:ni 1318 in coena Domini.

(2) Hwitfeld f. 373.

(3) Slutet på Bréfwet, som uti första Anmärkningen är anförd, lyder så: In quorum omnium testimonium Sigilla nostra & Sigilla Consiliariorum nostrorum & nobilium milium, Dominorum scilicet *Philippi Ulfs-*

Ulfſon, *Foco Thor*, & *Synvidi Ergiſleſon*; ac aliorum militum infra ſcriptorum, qui in huic tractatui & negotio ſimiliter interfuerunt, videlicet *Nicolai Brock*, *Johannis Papæ*, *Joannis Stranevſkov*, *Andreæ Stigſon*, *Johannis Grubbe*, *Johannis Uffſon*, *Nicolai Tygeſon*, & *Laurentii Lauritsſon* præſentibus ſunt appenſa &c. Här ſpnes Nils Brock med de öfriga, uttryckeligen kiljas från Härtigarnas Rådsherrar. Birger Månſon 1318.

(4) Ericus Olai p. 118. Eo quod illue confugiſſet uxor *Erici* Ducis cum filio ad caſtrum videlicet Scarenſe. Här talas om orſaken, hwarföre Herramötet blef utſatt i Skara.

§. 56.

Imedlertid nalkades Midſommaren, då allmänna Herramötet i Skara hållas ſkulle. De där förſamlade Rikſens Herrar och Mån utkorade då Mats Kettelmundſon til Riksförſtåndare, en af de häftigaſte och tillika den tappraſte af Härtigarnas medhållare. Hwad andra författningar där blifwit ſtadgade wet man intet; det berättas allenaſt, at han til följe af ſitt höga Ämbete gjorde en reſa kring Riket, och ſatte alt i lag, ſå mycket omſtändigheterna wille tillåta. Något når wid ſamma tid utlämnade de belägrade i Nyköping de afdöda Härtigarnas kroppar til de belägrande, med anmodan, at, ſedan nu deras Herrar woro döde, för hwilka de fäktat, de wille afſtå med alla fiendtligheter, och lämna Riket åt Konung Birger deras lagliga Öfwerhet, ſå mycket mer, ſom de nu mera intet hade någon, för hwilken de med rätt och billighet kunde draga wärjan. Herrarnas Lik utfördes med all anſtändighet på en bår, betäckt med inwäfdt Guldtyg eller Baldakin. Om man intet ſtuktade, at förgripa ſig emot gamla och genom urminnes häfd rotfaſta meningar, hade man til åfwentyrs någon anledning at tro, det de olyckelige Prinſarne wid denna tiden wärkeligen afſlidit. Samma medel ſom de belägrade betjente ſig utaf denna gången at öppna fångtornet, hafwa de kunnat bruka förr. Om Härtigarne legat döde alt ifrån Januarii månad, hade det warit en hiſkelig ſkänk för deras medhållare, hwilken ock aldrig kunnat utlämnas med ringaſte hopp til at ſwalka wederbörandes ifwer. Huru det må wara, gjorde likwäl de belägrades föreſtällning ingen wärkan på de upretades ſinnelag, utan belä-

Mats Kettelmundſon Riksförſtåndare.

Härtigarnas Lik utlämnas.

Birger Månson 1318.

belägringen fortsattes, men Härtigarnas döda kroppar ledsagades til Stockholm och nedsattes i Stads-Kyrkan. Sådant ohördt öde hade twänne, med wärkeligen stora förmåner begåfwade Prinsar. Et af fördomar intet aldeles förtjust sinne måste likwäl tilstå, at de nästan förtjent sin hårda lott. Deras okristeliga förfarande emot sin wärda Förmyndare, deras otilbörliga uptåg emot sin lagkrönta Konung, deras olämpeliga prakt, som utsugat en uthungrad och usel Allmoge, sätter en ganska swart skugga på deras stora egenskaper. Detta alt ursäktar likwäl intet Konung Birgers förhållande. Det är nedrigt at wedergälla ondt med ondt, och ogärningar med ogärningar. Det händer ofta, efter Försynens dolda Lagar, at den enas oredelighet och oära straffar den andras. Härtigarnas sista besök på Nyköping synes intet komma öfwerens med Härtig Eriks wanliga försiktighet eller slughet. För mycken höflighet af den, som man tilsogat skymf, skada och daglig harm, kan med skäl förekomma misstänkt (1), och et emellan nära slägtingar upwäckt hat är ganska farligt, där ingen rättskaffens Gudsfruktan, och därpå grundad äkta heder emellan kommer, hwilken sällan kan förmodas och fåfängt sökes här. Sitt tilnamn af Erik den Milde synes han hafwa förwärfwat på samma sätt, som åtskillige andre, hwilka blifwit kallade store, gudfruktige och helige. De hafwa warit ansedde för store, genom stora ogärningar, gudfruktige genom undergifwenhet af det ogudaktigaste afskrap af människo-slägtet, och helige, för det de i sin inbillning tjent Gud och plägat människjor. Detta omdöme om Härtig Eriks tilnamn är aldeles intet nytt, ty Ericus Olai yttrar sig på samma sätt, då han säger at Härtigarne kallades milde och präktige, fast det skedde med de fattigas stora elände (2). År 1322 blef Härtig Eriks Lik uptaget och nedsatt i Upsala Domkyrka, då ock på Rikens Råds anhållan Ärkebiskopen och Dom-Capitlet tog emot det, dock med förbehåll, at hwar och en, som hade något at fordra af den afledna Herren, skulle icke destomindre äga en oqwald rättighet til Liket (3). En besynnerlig inteckning för förstäckta penningar, som dock wisar et den tiden wedertaget bruk. Hans efterlämnade Förstinna gjorde sedermera rika skänker til Kyrkan af stora Gullbägare, präktiga kläden

Deras lynne.

och

ej nyer til omhäng och täcke öfwer grafwen på Helge- och Festdagar, så at prakt och skulder följde honom i grafwen. Uti sit Testamente behöllo Härtigarne sin wanliga storhet och frikostighet. Til hwar Domkyrka såsom Upsala, Linköping, Skara, Strengnäs, Wästerås, Wexjö och Åbo, skänktes 40 mark penningar och twänne himlar eller Baldakiner til Kyrkoprydnad, och skulle tillika på deras bekostning et Canonicat upprättas för deras Själar uti Upsala, Linköping och Skara. Hwad Canonicatet i Upsala beträffar, så finner man af andra Skrifter, at Härtig Waldemar upprättat därsammastädes en Præbenda af en Gård i Åros bredewid Stockholm i Wantörs Socken, och skulle innehafwaren af Præbendan hålla sym Meßor hwar wecka för de döda (4). Til Klostret i Alwastra 40 mark. Til Nydala, Warnhem, Juleta, Roma och Ås Kloster i Halland tjugo mark penningar åt hwardera, Nunnorna i Eko, Wärfwelberg, Wreta, Askaby, Gudhem, och Gothland likaledes, men Nunnorna i Risaberga 100 mark penningar. Til Predikbröderna i Skenninge, Kalmar, Lydhos eller Lödöse, Skara, Strengnäs, Wästerås, Sigtuna, Wisby och Åbo 20 mark penningar åt hwardera. Til Predikfystrarna i Skenninge och Kalmar sammaledes. Franciscan-Bröder och Systrar blefwo ihogkomne på samma sätt, så wäl som alla Helgeandshus och Hospital. Men Clara Kloster fick 40 mark, och Härtigarnas Syster, som war Nunna i detta Samfund, 100 mark penningar. Stockholms Stadskyrka 40 mark, Nyköpings Kyrka och Sockenpräst 20 mark, samt andra fattiga 100 mark, och woro Gårdarne Swartsjö, Algö och Hammarsö anslagna til dessa Själegåfwors betalning. Men wärkställandet anförtroddes åt Biskop Carl i Linköping, Biskop Bengt i Skara, Biskop Styrbjörn i Strengnäs, samt Riddarne Mats Kettelmundson, Birger Person, Knut Magnusson, Philip Ingewaldson och Bo Nilson (5). Testamentet är likwäl intet försegladt, men såsom det icke destomindre i alla sina puncter blifwit esterlefwadt, kan man nog wara wiß wiß, at alla de här förekommande omständigheter måtte hafwa sin riktighet, ehuru litet de annars instämma med de berelser, som både af äldre och nyare Häfdetecknare pläga föreagas. Härtig Erik hade wid sin död twänne Barn, Mag-

Birger Månson 1313.

Härtigarnas Testamente.

Birger Månson 1318. nus och Euphemia, bägge twå mycket namnkunnige i Svenska Historien. Hårtig Waldemars Son Prins Erik war af lika ålder med sitt syskonebarn Prins Magnus, men som han sedermera aldrig nämnes, lär han hafwa dödt i sin späda barndom.

(1) Härwid kan man påminna sig Italienska Ordspråket: Chi ti fa carezze piu che ne suole o't'ha ingannato o'ingannarti vuole.

(2) Ericus Olai p. 110. Erant quidem (Duces) & dicebantur pii & magnifici, sed cum maxima miseria miserorum.

(3) Ärkebiskop Olofs Bref hos Peringsköld Mon. Ullerål. f. 57. In nomine D:ni amen. Nos *Olaus* divina miseratione Archiepiscopus Upsalensis & Capitulum ejusdem loci protestamur in hiis scriptis, quod ad petitionem & instantiam Dominorum consiliariorum Regni recipimus corpus Magnifici Principis Domini Ducis *Erici* ut depositum, salvo jure cujuslibet volentis & valentis ipsum petere vel recipere, tanquam sibi de jure aliquo debitum nunc aut etiam in futurum &c. Act. Upsaliæ An. D:ni M CCC XXII in crastino omnium Sanctorum. Von Dalin f. 406. Not. x. säger, at Ärkebiskopen protesterade, at ingen annan skulle äga Hårtig Eriks Lik, hwilket af andra förbrådes för gåld; meningen lär likwäl wara helt annorlunda til sin betydelse.

(4) Chronicon Arch. E. Upsl. hos Benzelius Mon. Eccl. p. 59. Undecimam præbendam fundauit Dn. *Waldemarus* Dux de prædiis scilicet villæ in *Arm* prope Stockholm in parochia Wantör &c.

(5) Begynnelsen af Hårtigarnas Testamente är sådant: In nomine D:ni amen. Anno ab incarnatione ejusdem M CCC XVIII die b. Priscæ virginis (eller den 18 Januarii) &c. Nos *Ericus* & *Waldemarus* &c. sani mente & corpore licet captiuari &c. Slutet: Ad euidentiam præmissorum plenioremq; figilla executorum prædictorum præsentibus sunt appensa. Datum anno & die supradictis. De uti Testamentet nämnda Franciscan Kloster äro följande: Stockholm, Upsala, Nyköping, Söderköping, Linköping, Jönköping, Skara, Wisby, Arboga, Enköping. Hospitalerna: Söderköping, Skenninge, Uknabäck, Hästaskog, Lödöse, Skara, Enköping, Prästhospitalet i Westeråsthland och Gothland. Helgeandes-Husen: Stockholm, Werö, Gothland och Upsala. Wexionius har låtit inrycka en del af Hårtigarnas Testamente T. 12. p. 167, men där läses mark Silfwer i stället för mark penningar, som gör en ganska stor skillnad uti summorna, emedan fem mark penningar gjorde en mark Silfwer, som på flera ställen är nämnt; tilförne, och blifwer summan af Själe-gåfworna 7584 Dal. S:mt, om härmed förstås mark penningar, men 37920 Dal. S:mt, om mark Silfwer skal räknas. Man har utelämnat i summornas uptagande de 3 mark penningar, som woro skänkte åt

Lyc-

Kyrkan och Präſten uti de Förſamlingar, hwar Härtigarne hade någon faſt egendom, emedan man därpå har ingen räkning. Uti Documentet, ſom finnes uti Antiquitets-Archivum, ſtår tydeligen mark penningar och intet mark Silfwer. Birgers Månſan 1318.

§. 57.

Med öfwerlämnandet af Härtigarnas Lik uphörde hwarken Kriget eller Nyköpings belägring, ſom de belägrade föreſtält ſig. Twärt om Slottet anſattes än häftigare med ſtorm och ſtenkaſtning. Men alla ſkott och annat bemädande hade mindre wärkan, än briſt på Lifsmedel. Denna ſenare omſtändighet uträttade ändteligen mer än en långwarig belägring, och beſättningen upgaf Slottet wid Jungfru Marie Feſt 1318. Om med denna helg förſtås dyre Wårfrudag eller Marie himmelsfärd, ſkedde det den 15 Auguſti, war det åter Mormäſſan eller Marie födelſe, blef Fäſtningen upgifwen den 8 September (1). Hwad öde Chriſter Scherbeck haft, ſom förmodeligen förut beſallning på Slottet, är intet bekant. Efter Nyköpings öfwergång, kom ordningen för alfwar til Stäkeborg, men ſtyrka, makt och wåld med allà tidens brukeliga ſtormkonſter gjorde intet, ty Härtig eller Junker Magnus förſwarade ſig med all mandom och tapperhet. Dock ſlikwäl når hungren tagit öfwerhanden, blef Fäſtningens upgifwande en nödwändighet, det ſkedde likwäl intet utan betingande; de Danſka, ſom woro på Slottet, förbehölls fritt afſtågande, men ſig ſjelf gaf Prinſen fången med wilkor, at honom ingen ſkada tilſogas ſkulle, hwarken til lif eller lemmar, hwilket ock med ed bekräftades (2). Därefter utöfwade man ſitt nit på de oſkyldiga Slotten; ty ſå wäl Nyköping ſom Stäkeborg bleſwo i grund förſtörde: en ganſka nödig hjertnjupenhet, ty om alla orter böra ödeläggas, hwaråt någon gruſwelig gärning förelupit, woro Stockholm och många flera orter länge ſedan förwandlade i ſtenhopar. Deſſutom wet man ännu intet af någon gruſwelighet, ſom händt i Stäkeborg, des nederbrytande war således endaſt en wärkan af en orimmelig bitterhet. Sedan Stäkeborgs öfwergång, blefwo de andre mindre betydande Fäſten i Landet ſnart eröfrade, och Prins Magnus ſattes i fängſligt förwar på Stockholms

Nyköping upgifwes.

Stäkeborg upgifwes och Prins Magnus fången.

Birger Månson 1318.

Slott. Sedan hela fasta Landet war således brakt under et hufwud, gjorde Mats Kettelmundson sig färdig, at hemsöka Dannemark för det bistånd Konung Birger därifrån bekommit. Under hela den tiden Skåne war söndradt från Swenska Rikskroppen, war detta olyckeliga Landet et bedröfweligt offer för alla mißhälligheter emellan Swerige och Dannemark. Detta år 1318 hade Hårtig Christopher från Halland brutit in i Skåne, och i grund förstördt Orkeljunga Slott. En annan inhemsk olycka betungade utom des inbyggarna, emedan Konung Erik satte hela Landet i pant hos Marsken Ludwig Albrectson för et lån af 6816 mark Skånska och 39 mark Silfwer Cölnisk wigt, så at Marsken hade för egen räkning at upbära alla Konungsliga ingälderna med tull och all annan rättighet intet undantagande, utom Myntet i Lund och Skanör (3). En ny storm upwäxte däreſter från Norden, då Riksföreståndaren Mats Kettelmundson, Hårtig Christopher från Halland, Ärkebiskop Eger Juel och Knut Porse bröto in i Skåne, med hwilka en stor del af Skåningarna sammanfogade sig. Konung Erik war intet aldeles oberedd, at emottaga sina fiender. Wid Mjölkalånga möttes fördenskul de Swenska och Danska troppärne, där de siste blefwo tilbaka dresne, förmodeligen med ansenlig förlust, efter trehundrade Danske och Tyske Riddare och Adelsmän blefwo til fånga tagne. Fångarne blefwo likwäl på ord och aftal hemförlofwade med betingning, at de på utsatt dag borde inställa sig, om de intet innan des löste sig, eller på annat sätt sattes i frihet (4). Efter denna förrättning ströfwade Swenska Krigsmakten obehindradt öfwer alt, brände eller brandskattade hela negden. Städerne Lund, Malmö och Skanör friade sig från slöfling genom brandskatt, men Falsterbo blef intagit, och hela Landsbygden förstörd utom otta Härader. Til slut inspärrades Helsingborg, men då blefwo fiendligheterna til en tid nedlagde, emedan man kom öfwerens om et sammanträde, som skulle hållas i Roskild instundande Mårtensmäßa (5). Så snart Skånska Fälttåget war ändadt, församlades Rikets Råd, Lagmän, och flere betydande Herrar i Stockholm wid Allhelgonetiden. Man wet ej, at något annat wid detta Herramöte blifwit gjordt, än at Johan Brunke, Konung Birgers Drots,

Mats Kettelmundson bryter in i Skåne.

Brunke fängslas.

Ulf

Uf Swealebeck, Lyder Joß och Walram Skytte dömdes til döden, och til följe därutaf alle fyra ſteglades på ſandberget på Norrenalm, hwilket til Drotſens långwariga och lagom hedriga åminneſe än i dag kallas Brunkeberg. Af namnen ſynes man kunna ſluta, at deße fyra warit utländningar. Icke deſtomindre lär Johan Brunke warit ſödd i Sverige, til åſwenyrs en Son af Konglig Rådet Werner Brunke, ſom under Konung Magnus Ladulås warit mycket brukad. En Broder har Johan Brunke haft ſom het Elow, hwilka bägge förmodeligen warit i Konung Birgers tjenſt; de haſwa gjordt et byte af någon Jord med Abbot Birger i Alwaſtra år 1312 (6). De haſwa åfwen haft ätſkilliga ſläktingar i Landet, ſom man finner af et Bref, ſom är utgifwit af en Holmger ſamma år, uti hwilket han afſtår en Gård belägen emellan Hynandahult och Dörſjöhult til Munkarna i Nydala, ſå framt han ſkulle dö under wägen til och från Canaans Land (7). Werner Brunke har förmodeligen gift ſig inomlands, hwilket under Magnus Ladulås war nog wanligt, och lära ſåledes Brunkarne haft förnäm ſläkt, hwilket likwäl inter kunnat frälſa ädre Brodren. Under en ſådan förbittring, ſom nu war i Landet, där Parti-andan raſade öfwer alt åfwen mot ſtockar och ſtenar, war ſkyld och oſkyld lika utſatt för hämnd och oförſonlighet. Birger. Månſon 1318.

(1) Ericus Olai p. 118. In ſequenti igitur feſto b. Virginis inedia coacti & nimia fatigatione afflicti, qui Caſtrum (Nycopenſe) tenebant, ſeſe ſuaque dedentes exierunt de caſtro.

(2) Chronicon hos Ludewig N. 5. p. 99. Dum .... venientes in Oſtrogothiam intraſſent caſtrum Stekeborrigh, populus autem prophanus illius regni ſuperveniens caſtrum obſedit ac oppugnauit, ut intus manentibus nulla evaſio eſſet, propter quod dictus domicellus (*Magnus*) pro liberatione Danorum, qui ſecum erant, Suecis ſe ipſum tradidit, ea conditione, ut non læderetur vel in vita vel in membris, ſuper quo jurabant omnes milites iſtius Regni, facientes ſuper hoc publicum inſtrumentum ſub ſigillis ſuis. Ericus Olai p. 121 talar: på ſamma ſätt om den förſäkring man gifwit Prins Magnus.

(3) Hwitfeld ſ. 405.

(4) Denna omſtändighet bewiſes af Ericus Olai p. 119. Rimkrönikan yttrar ſig härom ſålunda:

Wid

Birger Månson 1318.

Slott. Sedan hela fasta Landet war således brakt under et hufwud, gjorde Mats Kettelmundson sig färdig, at hemsöka Dannemark för det bistånd Konung Birger däriffrån bekommit. Under hela den tiden Skåne war söndradt från Swenska Rikskroppen, war detta olyckeliga Landet et bedröfweligt offer för alla mißhälligheter emellan Swerige och Dannemark. Detta år 1318 hade Hårtig Christopher från Halland brutit in i Skåne, och i grund förstördt Orkeljunga Slott. En annan ruinerk olycka betungade utom des inbyggarna, emedan Konung Erik satte hela Landet i pant hos Marsken Ludwig Albrectson för et lån af 6816 mark Skånska och 39 mark Silfwer Cölnisk wigt, så at Marsken hade för egen räkning at upbära alla Konungsliga ingälderna med tull och all annan rättighet intet undantagande, utom Myntet i Lund och Skanör (3). En ny storm upwäxte däreffter från Norden, då Riksföreståndaren Mats Kettelmundson, Hårtig Christopher från Halland, Ärkebiskop Esger Juel och Knut Porse bröto in i Skåne, med hwilka en stor del af Skåningarna sammanfogade sig. Konung Erik war intet aldeles oberedd, at emottaga sina fiender. Wid Mjölkalånga möttes fördenskul de Swenska och Danska troppparne, där de siste blefwo tilbaka dresne, förmodeligen med ansenlig förlust, efter trehundrade Danske och Tyske Riddare och Adelsmän blefwo til fånga tagne. Fångarne blefwo likwäl på ord och aftal hemförlofwade med betingning, at de på utsatt dag borde inställa sig, om de intet inman des löste sig, eller på annat sätt sattes i frihet (4). Efter denna förrättning ströfwade Swenska Krigsmakten obehindradt öfwer alt, brände eller brandskattade hela negden. Städerne Lund, Malmö och Skanör friade sig från skötsling genom brandskatt, men Falsterbo blef intagit, och hela Landsbygden förstörd utom otta Härader. Til slut inspärrades Helsingborg, men då blefwo fiendligheterna til en tid nedlagde, emedan man kom öfwerens om et sammanträde, som skulle hållas i Roskild instundande Mårtensmäßa (5). Så snart Skånska Fälttåget war ändadt, församlades Rikets Råd, Lagmän, och flere betydande Herrar i Stockholm wid Allhelgonetiden. Man wet ej, at något annat wid detta Herramöte blifwit gjordt, än at Johan Brunke, Konung Birgers Drots,

Mats Kettelmundson bryter in i Skåne.

Brunke steglas.

Ulf

Ulf Swalebeck, Lyder Foß och Walram Skytte dömdes til döden, och til följe därutaf alle fyra steglades på sandberget på Norremalm, hwilket til Drotsens långwariga och lagom hederliga åminnelse än i dag kallas Brunkeberg. Af namnen synes man kunna sluta, at deße fyra warit utlänningar. Icke destomindre lär Johan Brunke warit född i Swerige, til äfwentyrs en Son af Konglig Rådet Werner Brunke, som under Konung Magnus Ladulås warit mycket brukad. En Broder har Johan Brunke haft som het Elow, hwilka bägge förmodeligen warit i Konung Birgers tjenst; de hafwa gjordt et byte af någon Jord med Abbot Birger i Alwastra år 1312 (6). De hafwa äfwen haft åtskilliga släktingar i Landet, som man finner af et Bref, som är utgifwit af en Holmger samma år, uti hwilket han afstår en Gård belägen emellan Lymandahult och Dörsjöhult til Munkarna i Nydala, så framt han skulle dö under wägen til och från Canaans Land (7). Werner Brunke har förmodeligen gift sig inomlands, hwilket under Magnus Ladulås war nog wanligt, och lära således Brunkarne haft förnäm släkt, hwilket likwäl inter kunnat frälsa äldre Brodren. Under en sådan förbittring, som nu war i Landet, där Parti-andan rasade öfwer alt äfwen mot stockar och stenar, war skyld och oskyld lika utsatt för hämnd och oförsonlighet.

Birger Månson 1318.

(1) Ericus Olai p. 118. In sequenti igitur festo b. Virginis inedia coacti & nimia fatigatione afflicti, qui Castrum (Nycopense) tenebant, sese suaque dedentes exierunt de castro.

(2) Chronicon hos Ludewig N. 5. p. 99. Dum .... venientes in Ostrogothiam intrassent castrum Stekeborrigh, populus autem prophanus illius regni superveniens castrum obsedit ac oppugnauit, ut intus manentibus nulla evasio esset, propter quod dictus domicellus (*Magnus*) pro liberatione Danorum, qui secum erant, Suecis se ipsum tradidit, ea conditione, ut non læderetur vel in vita vel in membris, super quo jurabant omnes milites istius Regni, facientes super hoc publicum instrumentum sub sigillis suis. Ericus Olai p. 121 talar på samma sätt om den försäkring man gifwit Prins Magnus.

(3) Hwitfeld s. 405.

(4) Denna omständighet bewises af Ericus Olai p. 119. Rimkrönikan yttrar sig härom sålunda:

Wid

Birger Månson 1318.

Wid Mjölkalang, swa heter en by
The wordo ther fangne, som ej wille fly,
Tryhundrade Riddare och Swenar
Wordo ther fangne, thet jak menar
Däni och Tydzske ibland,
Och lofwade alle med sine hand
Ast the skulle komma in
Then dag man gaf them thet i sinn, m. m.

Chronicon hos Benzelius M. E. p. 92. Eodem Anno 1318, bellatum est . . . deinde in Mielka Langa. Eodem Anno Ducum proceres, partem Scaniæ invadentes, occuparunt, fugato Danorum Rege in Sialandiam.

(5) Härom kan ses Ericus Olai p. 119. Rimkrönikan 143. Hwitfeld 405.

(6) Omnibus præsentes literas inspecturis *Johannes Brunke* & *Elauus* frater suus &c. In cujus rei euidentiam sigillum Magnifici Principis *Birgeri* D. g. Regis Sweorum illustris cariſſimi Domini nostri & sigilla nostra præsentibus sunt appensa Nycopiæ An. D:ni M CCC XII in Epiphania Domini.

(7) In nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti amen, . . . ea propter ego *Holingerus* de salute animæ meæ sollicitus An. D:ni M CCC XII in octaua S. Laurentii . . . ad terram sanctam pro indulgentiis peccatorum meorum profecturus &c. in cujus rei euidentiam rogo dilectum Patrem meum *Tuconem Jonſon* & cariſſimum cognatum meum *Johannem* dictum *Brunæ* & *Elauum* fratrem ejus, ut sigilla sua cum sigillo meo præsentibus porrigant apponenda & rogo fratrem meum *Carolum* ut sigillum suum apponat, actum & datum ut supra. Bägge dessa Bref finnas i Örnhjelms Diplomatarium T. 8.

§. 58.

Det ser ut, som man fruktat, det Roskildska sammanträdet skulle gifwa tilfälle til öfwerlägning om Brunkes och hans medbröders befrielse; man fann då rådeligast, at affärda dem förut. Så tog Mats Kettelmundson med sina medbröder alla omständigheter i akt, hwilken ock efter aftal icke destomindre infann sig i Roskild wid Mårtensmässan. De twistande parter, emellan hwilka Fred eller längre Stillestånd borde slutas, woro på ena sidan Konung Erik i Dannemark och Konung Birger i Swerige, på andra sidan Konung Håkan i Norrige, Swenske Härtigarnas Barn och deras medhållare. Ifrån Tyskland woro ankomne Margref Waldemar från Brandeburg, Härtig Erik

Stillestånd slutadt i Roskild.

Erik af Söder-Jutland, Henrik Herre af Meklenburg och Junker Henniken Greswe af Holsten. Ifrån Swerige insunno sig af de andeliga Ärkebiskop Oluf, Biskop Carl från Linköping, Biskop Bengt från Skara, Biskop Styrbiörn från Strengnäs och Biskop Israel från Wästerås, af de werldsliga Matts Kettelmundson Riks-Drots och Föreståndare, Philip Olofsson, Knut Jonsson, Knut Månson Lagman i Wästergöthland, Bo Niklisson, Erik Tonneson, Knut Porse, Johan af Ryen, Thorkel Anderson, Thor Bonde, Lars Ulfson, Nils Biörnson, Lars Bodolfson, Bengt Tukeson, Carl Tukeson, Algot Jonson, Magnus Nilson, Finwid Nilson, Håkan Ingwarson Låma, Thorkel Clemengson, Riddare, Sigismund Kiellson, Jon Tolfson, Gustaf Thurson, Nils Abramson, Ulf Abiörnson, Knut Folkeson, Ehrengisle Näskonungsson Mark, Ragwald Månson, och Ulf Philipson af wapn. Dese alle med sina betjenter och följeslagare måtte hafwa gjort en stor skara, och kan wäl wara at de för säkerheten skul kommit så manstarke. Konung Erik war nu intet i de omständigheter, som han warit för nio år sedan, då han nästan kunnat förekrifwa lagar. Tiderna woro förändrade, hwarföre ock hans bemödande intet kunde upprätta Konung Birgers förfalna anseende, fast wiljan förmodeligen warit lika god. Alt hwad som nu winnas kunde bestod däruti, at tre års Stillestånd skulle wara, emellan bägge Parterna, hwilket skulle taga sin begynnelse nästkommande Johannis Döpares Födelse-dag, eller Midsommarsdagen. Under denna tiden skulle Konung Birger uppehålla sig utom Sweriges Rikes gräntsor, dock så, at han får förblifwa på Gothland, så wida det skedde med Gothlänningarnas goda minne, hwarutinnan man på Swenska sidan intet skulle wara honom hinderlig. Prins Magnus skulle förblifwa i sitt sångelse, dock så, at han intet måtte skadas hwarken til lif eller lemmar. De som warit delaktige uti Hårtigarnas död skulle intet tillåtas, at uppehålla sig i Swerige. Alle sångar skulle frigifwas, de undantagne, som lofwat lösa sig med penningar, och satt borgen för sitt sångenskap; dese skola njuta samma anstånd, dock med förbehåll, at de skola skaffa ny borgen eller afkämna sina öpna bref antingen i Kalmar eller Warberg, och efter Stille- Birger Månson 1218.

Birger Månson 1318.

ständs-tiden infinna sig på de anwista ställen. Hela twistigheten skal underkastas goda måns omprösfwande, och härtil utsågos på Swenska sidan Biskop Carl af Linköping, Knut Månson Lagman i Wästergöthland, Bo Nilßon och Erik Thurßon, på Danska sidan Biskop Olof i Roskild, Marsken Ludvig Albrectson, Lars Jonson och Ingwar Hjort, deße otta skulle mötas i Helsingborg nästa Midsommarsdag, och deras utslag skulle på bägge sidor utan inwänning efterkommas. Skulle mot förmodan ingen förening kunna träffas, skal Stilleståndet icke destomindre hållas obrotsligt. Til slut frikallas de Skåningar, som warit de Swenska, Härtig Christopher och Ärkebiskopen behjelpelige under den förflutna Fegden, från alt answar och tiltal. Alla deßa puncter stadfästades af de nu upräknade Herrar, såsom Margref Waldemar af Brandenburg och Lausnits, Erik af Jutland, Henrik af Meklenburg, Henniken af Hollsten, och de Swenska Ombudsmän, samt tolf på Danska sidan (1).

(1) Denna Afhandling finnes inryckt hos Hwitfeld s. 406.

§. 59.

Genom denna Afhandling blef Konung Birger i Helfwa wärket afsatt från Swenska Thronen, och man ser tydeligen, at Skånska Fälttåget och Härtig Christophers wistande i Swerige lagt hela öfwerwigten på de Swenskas sida, emedan icke en enda omständighet kunnat utwärkas til Konung Birgers förmån. Den betingade Congreßen i Helsingborg war ej annat än et skuggwärk, som en enfaldig kunde trösta eller roa sig med, men en eftertänksamare kunde lätt begripa, at ingen ting därigenom uträttas skulle. Enda nyttan af Roskildska Föreningen skulle wara den, at Konung Birger ännu någon tid kunde mellan hopp och fruktan wistas på Gothland, men huru mycken säkerhet han där njuta kunde, är lätt at finna. Ord och aftal hade aldrig warit hållna hwarken af honom eller hans Bröder, och Härtigarnas parti hade så goda exempel uti sina höga Förmän, at det war intet at förmoda, at de skulle låta binda sig med ord och tilsägelser. Konung Birger hade altid haft sitt förnämsta bistånd af Konung Erik i Dannemark och des Gemål Drottning Ingeborg. Under sin förra wederwärdighet hade Konung Birger genast sökt be-

Påminnelser wid Stilleståndet i Roskild.

beskydd hos sin kära Syster och Swåger, men nu uppehöll han sig under många hotande farligheter icke destomindre på Gothland, som kan synas besynnerligt. Til åfwentyrs hade mißförståndet emellan Konung Erik och hans Gemål minskat tilgifwenheten för Konung Birger, hwars nedriga förhållande utom des intet kunde behaga en Konung, som aldrig kan förewitas minsta liknelse til trolöshet. Den omrörda mißämja emellan Konungen och Drottningen i Dannemark war utaf en besynnerlig beskaffenhet. Konung Erik hade haft med sin Gemål otta Söner, hwilka alle blifwit döde i sin späda barndom. Den yngste, som war sexton weckor gammal, skulle en gång föras från Abrahams torp til Hollbek, men wagnen stjelpte, och därigenom tog unga Prinsen sin död. Konungen förtretad öfwer en sådan owarsamhet, lät innesluta Drottningen i en mur uti S. Clara Kloster i Roskild, där hon skulle hållas til sin dödsdag. Biskop Oluf hade medlidande med henne och besöker henne i fängelset, frågar ock om hon intet önskade at komma tilbaka til Konungen. Drottningen swarade, at hon war nögdare at förblifwa uti sin ängsliga stillhet, och bereda sig til döden, som henne snart förestod. När Biskopen widare frågade om hon därom wore förwißad, swarade hon ja, med tilökning, det hon kunde försäkra, at så wäl hon som hennes Herre och Biskopen sjelf skulle dö inom et år (1). Efter detta samtal kom wäl Drottningen ut, men man begriper utan swårighet, det Konung Erik i så rörande omständigheter kunnat blifwa olustig, och des mißnöje emot sin älskade Maka kunde ock utwidgas til hennes Släktingar. Människjan är så fatt, kärlek, ömhet och wederwilja, sträcka sig ofta icke allenast til den, som är egenteliga föremålet däraf, utan ock til des wänner och anhöriga. Huru det må wara, har man ingen anledning at tro, det Konung Birgers angelägenheter blifwit med särdeles alfwar af Konung Erik bewakade wid sammanträdet i Roskild. Så mycket ser man, at så wäl Danska Hofwet som Swenska Hofwet på Gothland woro uti bekymrande omständigheter. Ställningen i Swerige war ock kinkug, men på annat sätt. Matts Bettelmundson war Drots och Riksföreståndare, eller som han sjelf kallar sig, Riks-Capten (2). Hwad rättighet en Drots tilhörde wiste man kan hända ännu intet, och än mindre hwad en

Birger Månson. 1318.

Birgers Syster Drotning Ingeborgs omständigheter.

Birger Månson 1319. Riks-Capten wille säga. Det ankom förnämligast på Konungens wälbehag, hwad göromål han wille anförtro sina höga Ambetsmän, hwarföre ock Thorkel Knutson under namn af Marsk styrde alt. Huru långt Riksföreståndarskapet sträckte sig denna tiden blifwer än swårare at begripa, då man finner, at Ankehärtiginnorna tala uti sina Bref såsom fullmyndiga Konungar. Uti et Bref af den 23 November 1318 frikalla de Tideman Fris och des Gård Arpö med underliggande Hemman och Torp, för alla Konungsliga ingälder, undantagande leding, edsöres böter, mord och tjufweri. De bruka här samma ordalag som Konungarne i sådana omständigheter plägade bruka, ty de säga wåre leding, wårt edsöre (3). Uti et annat Bref af den 19 Martii 1319, kalla de Matts Kettelmundson wår Drots, men lämna ute Riksföreståndare-Titelen (4). Där måtte således hafwa warit et slags owälde eller Anarchie i Riket, som utan twifwel warit med många beswärligheter förknippadt.

(1) Hwitfeld s. 410. anför ock denna wredan i Kungliga Danska Hofwet, men med några olika omständigheter; det kan då wara tjenligt at anföra sielfwa ältre berättelsen, hwarifrån han förmodeligen tagit sin. Hos Petrus Olai anföres hela händelsen på detta sätt uti des Chronica 128. S. S. R. R. D. D. T. 1. Iste *Ericus* habuit octo pueros cum Regina *Ingeburge*, qui omnes sunt mortui in infantia, unus vero illorum cum haberet 16 hebdomadas translatus est de Abrams-Torp ad Hollbeek, sed in via conculcatus est currus cum puero et fractum est collum ejus, propter quod Rex iratus contra Reginam fecit illam includi Roskildis in quodam muro in monasterio S. Claræ, ut ibi puniretur usque ad mortem. Quod cum percepisset Dominus *Olaus* Episcopus venit ad illam & interrogauit, si vellet hinc exire. Respondit, nolo, quia moritura sum isto anno, & melius est mihi hic esse, & ad mortem me præparare & Deo servire, quam redire ad mundum. Respondit Episcopus, scitis pro certo vos morituram isto anno? respondit utique scio pro certo, scio etiam quod Dominus meus Rex & etiam vos isto anno sine dubio estis morituri &c. Denna berättelse hedrar mindre Konung Erik än Hwitfeldo, men uti Historien frägas mindre efter Personernas heder än sanning.

(2) Uti Roskildska Afhandlingen 1318 hos Hwitfeld s. 407. kallas Matts Kettelmundson Dapifer & Capitaneus Sueciæ. Samma titel för han uti et annat Bref daterat juxta Örebro an. Dni MCCCXIX tertia feria proxima ante Botulphi abatis eller Tisdagen för den 17 Junii. Det begynnes så: Omnibus præsens scriptum cernentibus *Matthias Cytilmundæson* Dapifer & Capitaneus Sveciæ. Breswet angår nio Bref land,

land, som Gustaf Carlson satt i pant för en Rustnings-häst hos Abbedissan af Riseberga. Biger Månson 1319.

(3) Omnibus pr. scriptum cernentibus *Ingeburgis* & *Ingeburgis* Ducissa Swenorum S. in D. S. Nouerint uniuersi quod nos discretum Virum Dominum *Tidemannum* dictum *Fris* cum omnibus bonis suis in Arxð - - - sub nostræ protectionis munimen & tutelæ gratiam recipimus, dantes & declarantes ipsum cum personis & bonis a die præsenti usque ad tres annos ab omnibus causis & juribus Regalibus videlicet Skipvist, Spannemala ac aliis exhibitionibus - - - liberum penitus & exemptum. Si vero expeditionem nostram euocari, aut generaliter de toto regno subsidium requiri, vel coronæ juramentum seu judicium *nostrum* infringi, aut in occultis homicidiis *mordh* dictis vel furtis quempiam convinci contigerit, ista sibi nullatenus libera reddimus. Dat. Stockholmis an. Dni MCCCXVIII in die b. Clementis Papæ & martyris.

(4) Omnibus præsentes literas inspecturis *Ingeburgis* & *Ingeburgis* D. gr. Ducissæ Sveorum &c. In cujus rei testimonium sigilla nostra una cum sigillis consiliariorum nostrorum *Matthiæ Kerilmundason* Dapiferi nostri, *Birgeri Petersson*, *Kanuti Magnusson* & *Boetii Niclisson* præsentibus sunt appensa. Datum Stockholmis MCCCXIX, XII Kal. Aprilis.

§. 60.

Under denna blandning af regering, hopsogad med utwärtes och inwärtes sarligheter, war man icke destomindre mycket omtänkt på Rikets försvar, hwarföre och en allmän Beskatning bewiljades äfwen af Kyrkans Landbönder til allmänna säkerhetens befästande. Härtiginnorna utlofwade tillika, at denna bewilning på intet sätt widare skulle qwälja de Andeliges friheter. Förskringen utgafs den 19 Martii 1319 (1). Om man wid dessa anstalter haft andra affigter, än at sätta sig i werbörligt försvar emot Konung Birger och Konung Erik, wet man intet. Man talar wäl om et inbrott från Ryssland, hwarigenom Finland hemsöktes och Åbo blef upbrändt. Messenius hänför denna förödelse til 1318 (2). Men på hwad grund detta upgifwes, är intet bekant. Uti Novogrodska Historien finner man ingen ting härom upteknadt, ej heller talas där om någon Prins, som hetat Demetri Romanowitz. Det ser man, at Jurie Danielowitz, som år 1318 blef regerande öfwer Ruskos och Novogrod, anlände till Wiborg 1324, men at det skedt 1398 gifwa Ryska Handlingarna ingen anledning til, så wida mig är bekant (3). At Rys-

Härtiginnornas Påbud om en allmän Beskattning.

Birger Månson 1319.

farne angripit Norrige 1316, nämnes likwäl i Norrska Historien; men som detta inbrott skedt långt up i Halogaland, kan wara troligt, at södra trakterna af Finland warit obeswärade. Men de försök, som fruktades från Konung Birger och des medhållare, kunde göra tilräckelig upmärksamhet, så mycket mer, som det är intet troligt, at Konung Birger wårit utan alla wänner, hwarföre ock man finner upteckнadt, at en myckenhet af Adel och andre mäktige Herrar inneslutit sig med Brins Magnus på Ståkeborg (4). Man kan då wara försäkrad, at Konung Birger ännu smickrade sig med hopp om bättre wilkor, än dem man honom betingat i Roskildska Tractaten. Instundande sammanträdet i Helsingborg torde ock i hans tanka wärka någon behagelig förändring. Men där behöfdes långt annat än rådplägningar och prat, til at återställa Konung Birger. Wårjan hade utdrifwit honom, wårjan allena kunde infödа honom i sin förlorade höghet, alt annat war onyttigt och kraftlöst. Häremot tog man sina försatningar i Swenska Rådet, alt annat log man åt. Ja man war så litet betänkt på något Möte i Helsingborg, efter Roskildska Fördraget, til den instundade Midsommar, at man til samma tid lät utskrifwa en allmän Riksdag, som skulle hållas wid eller uti Upsala. En sådan samling hade intet warit på lång tid i Swerige, emedan de förnäme Herrarne hade tilwållat sig hela myndigheten, så at Konungen med dem allena afgjorde alla Rikswärdande ärender, utan at rådfråga den öfriga Menigheten. Nu lät Riksföreståndaren sammankalla til Mora Ting Adel och Borgare, samt fyra Bönder af hwart Härad (5). På Prästerskapets wägnar woro Biskoparne tilstädes, hwilka i anseende til sina Privilegier räknades bland Adelen, och är det wäl här första gången, som man finner Borgarne nämnde ibland Rikets Stånder, fast de utan twifwel uti fordna Allhärjar-Ting warit närwarande, såsom en del af Rikets menige Allmoge. Således finna wi här egenteligen tre Stånd sammankallade, dock bör man intet föreställa sig, at hwart Stånd hade sina särskilta röster (vota curiata) och gjorde et särskilt samsund: sådan ordning eller ordning paßar sig intet med denna tiden. Huswudmålet föredrogs af den ordförande, och swaret gafs genom et allmänt ja eller nej, hwarmed huswudsaken war afgjord. De andra Riks-

Riksdag i Upsala.

wär-

rörande ärender öfwerwägades och afgjordes af Biskoparna och ädra Rikets förnäma Herrar. Afsigten af denna Riksdag war förnämligast, at wälja Konung. Sedan hela Menigheten kommit til hopa wid Mora-stenar, träder Matts Kettelmundson fram, som bar Härtig Eriks Son, den tre års gamla Herren på sina armar. Man kan nog finna hwad rörelse åskådandet af en späd och omyndig Prins skulle förorsaka hos den församlade Menigheten, som tillika erindrade sig på hwad ömkeligt sätt Prinsen blifwit beröfwad sin Fader. På ett tjenligt tal af någon betydande Herre, som utförde nödwändigheten af et nytt Konunga-wal och den unga Prinsens lidande (6), följde genast et enhälligt ja, och Magnus Erikson utropades för Konung. Det kan förekomma besynnerligt, at Matts Kettelmundson och de öfrige Herrarne behagat wid detta tilfälle förnya meniga Allmogens uråldriga rättighet wid Thronens besättande, då de likwäl i sielfwa wärket intet woro sinnade, at i andra mål lämna dem någon del i Regeringen. Men man behöfde Allmogens biträde, och dei skulle oselbart sägna en hit intil undertryckt Menighet at blifwa rådfrågad i sådana högmål, och kunde man därutaf få anledning at smickra sig med hopp om et Lagligt Regemente, i stället för enwäldiga nycker, som haft i följe med sig en aldeles laglös styrsel. Kan dock wara, at en mera förborgad hemlighet låg fördold i denna wänning. Den större och ansenligaste delen af de mäktiga Herrarna hade långt för detta utropat Prins Magnus Birgerson til efterträdare efter sin Fader. När nu detta wigtiga ärendet efter gammal Lag underkastades Menighetens ompröfwande, kunde det synas såsom Herrarnas tilförne gjorda wal, såsom i sig sielf olagligt, härigenom blifwit aldeles uphäfwet och tillika all deras förpliktelse förswunnen. När man intet ärnar hålla hwad man lofwat, widtagas alla fenbara undflykter, på det blinda allmänheten må intalas, at man åtminstone wil hållas för samwets-öm och rättfärdig.

Birger Månson 1319.

Magnus Härtig Eriks Son wald til Konung.

(1) Början och slutet af detta Bref finnes införde wid förra H. not. 4. Orden som bestyrka den här anförda mening äro följande. Protestamur publice per præsentes, quod ob præstationem subsidii, quod propter imminentem ac urgentem necessitatem defensionis Regni nostri - - - a venerabilibus dominis Archiepiscopo Upsalensi ejusque suffraganeis Abbatibus quoque & Clero ab eorum tantummodo colonis ad nauslem & equa-

Birger Månson 1319.

& equestrem exercitum exhibendum, secundum ipsorum Dominorum Episcoporum ordinationem fieri petimus, ista vice eorundum priuilegiis quibuscumque nolumus in aliquo derogari.

(2) Meßenius Scondia T. 10. p. 14.

(3) Müllers Samlung Rußischer Geschichte T. 5. p. 421.

(4) Ericus Olai p. 117. Tunc Rex *Birgerus* relicto in castro Stäkeborg filio suo - - - multis etiam nobilibus & potentibus pariter cum filio dimissis in castro.

(5) Ericus Olai p. 121. Deinde de communi meliorum totius Regni consensu, Nobiles, Ciuitatenses & Rusticos de qualibet contracta quatuor ad festum Johannis Baptistæ apud Mora sten convenire mandauit.

(6) v. Dalin säger s. 410, at Philip Ingewaldson Lagman af Upland höll detta märkeliga Tal för Ståndarna. Härom hafwa wäre gamle Häfdatecknare intet warit underrättade. Man kan widare se härom Författaren til Anmärkningarna til v. Dalins Historia s. 71. Det är och annars ostridigt, at Birger Person denna tiden war Lagman i Upland.

§. 61.

Alting öfwertygade Konung Birger om sin falska Statskonst, och at de medel, han trodt skulle leda honom til besittning af hela Riket, beröfwade honom twärtom den delen han ägde; men de beröfwade honom tillika det, som ännu war långt mera wärdt, nämligen sinnets lugn, heder och ära. Det nya Konunga-walet förökte des förtwiflan, emedan hoppet, som han annars kunnat göra sig om sin Sons blidare öde, förswann aldeles. Til öfwerflöd saknade han ock den enda wän och hjelpare han hade haft hit intil, ty Konung Erik i Dannemark afsomnade den 13 Nov. 1319 (1). Konung Birgers Syster Drotning Ingeborg i Dannemark dödde Jungfru Marie Himmelsfärds-dag eller den 15 Augusti samma år. Konung Erik är annars bekant under tilnamnet Menwet, och skal det wara gifwet honom af hans brukade ordstäf, ja så men, nej så men, åtminstone är det Hwitfelds gißning (2). Efter all liknelse är namnet kommit från de Andeliga, som ingalunda woro hans wänner. Uti Liber Daticus Lundensis och uti Nicolai Chronicon kallas han så, och lär namnökningen til äfwentyrs intet warit ämnad til hans äreminne. Efter gamla språket lär menwet och wanwet wara et och det samma,

och

ch i denna mening torde de Andelige Namngifware behagat kalla honom den Oförståndige. De woro wane wid at döpa och omdöpa folk, namnen woro likwäl intet altid särdeles lämpeliga, och lära flere af fordna tidens Hjeltar likså litet förtjent namn af Stor, som Konung Erik af Menwed. Genom sin Systers aflidande förlorade Konung Birger mycket, men genom Swågrens död förlorade han alt. Dannemark war ej heller lottlös i denna förlusten, ty såsom Konung Erik afled utan manliga Arfwingar, blef des Broder Härtig Christopher uphögd på Danska thronen, hwilken hade intet gemensamt med sin Herr Broder mer än födslen. Han war i Swerige, när Konung Erik dödde, hade ock warit wän af Swenska Härtigarna, och på samma räkning Konung Birgers owän. Det ser ut, at man i Swerige trodt, det Roskildska Föreningen genom Konung Eriks död wore uphäfwen, ty nu antog man aldeles stridande grundsatser, och begynte man strax göra sig färdig at oroa Konung Birger uti sitt trånga mörker på Gothland. Konung Birger blef härigenom försatt uti et ganska wådeligt bekymmer, och det usla lugn, som han i kraft af den nämnda Afhandling bordt njuta åtminstone i tre års tid, blef därigenom aldeles förstördt. At förswara sig på Gothland war omöjligt, at begifwa sig til Dannemark war wådeligt, i anseende til des nya Regent. Där war likwäl ingen annan tilflykt för honom, om han intet wille kasta sig i sina hätskaste fienders händer. Han utwalde således Dannemark för sin återstående lifstid, och reste dit tillika med sin Gemål, förmodeligen i början af 1320. Konung Christopher tog ej särdeles wäl emot sin olyckeliga Syster och Swåger, lämnade honom likwäl til uppehälle Hollbecks Län med Slottet Spikaborg. Konung Birger hade kunnat, til åfwentyrs, uti sin fattiga stillhet, smaka en renare fägnad än på helfwa Kongliga thronen, så framt han kunnat hwila uti et godt samwete, men det war wäl intet görligt, om än alla wäldsens Munkar med alt sitt sladder-kram bewäpnat honom. Konung Birger lämnade Gothland i rättan tid, ty om wåren anlände Mats Kettelmundson dit med Swenska Flottan, i anka at försäkra sig om Konungens person. Men när han kommit in uti Garnehamn, fick han weta, det Konung Birger

Birger Månson 1319.

Konung Birger flyr til Dannemark.

Birger Månson 1320.

redan försogat sig til Dannemark. Där war då intet annat at göra, än at taga hyllning af Staden och Landet, hwilket utan motsägelse förrättades. Konung Birgers största lycka i olyckan war, at han lefde intet särdeles länge, men innan des förfölgde olyckan honom med den ömaste sorg. Hans Son Prins Magnus war ännu förwarad på Stockholms Slott, helt owiss om sitt tilkommande öde, men det upwiklades alt för snart til hans bedröfwade Föräldrars hjertfrätande sorg. Ty Herrar Riksens Råd församlade sig den 21 October 1320, och Prins Magnus dömdes til döden. Alle woro öfwertygade, at han intet haft någon del uti Swenska Härtigarnas hårda medfart, ty han war då i Dannemark. Han betygade heligt, at han hade afsky för sin Faders upförande i det målet, men at han trodt sig wara skyldig, at lyda sin Faders befallning, då han hemkallades honom til undsättning. At sedan förswara sig efter förmågan war en nödwändighet. Om ej detta alt kunde afböja en neslig död, hade dock upgifningen af Stäkeborgs Slott bordt frikalla honom til alla delar därifrån, emedan där war förbehållet, at honom ingen skada skulle tilfogas hwarken til lif eller lemmar. Samma wilkor war äfwen betingadt i Roskildska Tractaten. Om ej sådant alt kunde och borde försäkra Prins Magnus, är det swårt at begripa, på hwad sätt någon människja kan wara fri för bödels-yxan. När lag, ord, aftal och förbund äro kraftlösa, är all ting tillåteligt. En annan omständighet borde utom des sätta Prins Magnus öfwer alt dylikt misöde, ty han war oförnekeligen Sweriges Rikes laglige Thronföljare, hwilken rättighet med intet Riksbrott war förwärkadt. Ja gamle Häfdetecknare försäkra, at han wärkeligen warit krönt til Konung (2). Det är troligt, at man med flit undanrögt och förstördt alla därtil hörande Handlingar, på samma sätt, så wida mig är bekant, som alla owedersägeliga Documenter om des utkorelse förkommit, det undantagande, som bliswit förwaradt i Dannemark, dit det förmodeligen bliswit fördt af Konung Birger. Men efter alt utseende har denna omständighet skyndat den olyckeliga Prinsens ofärd. Man har welat utan twifwel skilja sig wid et lefwande witne och en dagelig förebråelse af trolöshet, och tillika förekomma et obestånd, som an-

Prins Magnus Birgerson halshuggen.

nars

nars kunnat efter tidernas omskiften, yppa sig. Detta alt ursäk- Birger Månson 1320.
ter likwäl intet hans oförsonliga banemän. Det lönar knapt mödan at nämna, at förpliktelsen, at lämna Prins Magnus oskadd til lif och lemmar, warit med dyra eder bekräftad. En inöfwad Lagbrytare, som intet tror sig wara bunden af heder, ord och tilsägelser, undandrager sig med samma tänkesätt den förbindelse, som med edgång stadfästes. Om man för syn skul anstält någon ordentelig rättegång wet man intet, domen har utan twifwel warit färdig, innan ransakningen begyntes; den blef ock wärkställd den 28 i samma månad, Simons och Judæ dag. Prinsen utfördes på Helgeländes holmen, där man utbredt en tapet på afrätts-platsen, kroppen lades sedermera på en bår öfwertäckt med Guldtyg, och fyra de förnämste Riddare som woro närwarande buro Liket til Riddarholms Kyrkan, där den oskyldige Prinsen nedsänktes uti sin Faderfaders Konung Magnus Ladulåses graf. Hans Jordfästning ärades widare med den onödiga heder, at alle Stadsens Munkar och Präster biwistade Likfärden (3). Man lär ej särdeles bedraga sig, om man tror, at Konung Eriks död befordrade Prinsens wåldsama ändalykt, åtminstone är det så antecknadt af en gammal Häfdetecknare (4).

(1) Hans döds-år och dag omröres uti Liber Daticus Lundensis wid Idus Novembris: Anno Domini M CCC decimo nono obiit *Ericus Erici* dictus *Menuet* Rex Danorum, vir austerus & magnus Rector, qui in fine vitæ suæ legauit cuilibet conuentui instituto Daciano decem & octo magnos florenos &c. Mon. Scan. P. 2. p. 178. Uti Nicolai Chronicon hos Ludewig p. 169 kallas han Menwit. Flere ord så i sammansättning som sjelfwa stamordet äro ännu i bruk, såsom men, menföre, mened, menlös, m. m. så at betydelsen på ordet Menwed torde wara den som i sjelfwa §. anföres.

(2) Herman Corner Chronica nouella p. 999 hos Echard: Filium vero Regis, qui jam in Regem coronatus fuerat, *Magnum* nomine in castro Stekeburg obsederunt, & capto castro juuenem Regem accipientes, missam coram eo fieri fecerunt, & ut confiteretur ac Sacramentum Eucharistiæ reciperet exhortantes ad ultimum capite truncarunt.

(3) Ericus Olai p. 120. Rimkrönikan s. 145. På de nu anförda ställen hänföres Magnus Birgersons död til Simonis och Judeafton. Men uti Helsinge-Lagen 26 Fl. Ärfda B. föres den til otta dagar efter Trinitatis.

Birge Månson 1320.

(4) Appendix ad Saxonem hos Benzelius p. 151. Sed mortuo *Erico* Rege, quem plurimum metuebant, perfidiſſimum dictum domicellum . . . decollabant.

§. 62.

Hårtig eller Prins Magnus Birgerſon war förſt förloſwad och wigd genom fullmäktig med Prinſeſſan Ingeborg, Konung Håkans Dotter i Norrige. Af det föregående har manſedt, at detta wann ingen fullbordan, utan hon blef icke deſtomindre förmäld med Hårtig Erik af Swerige. Denna förluſt erſattes med en ny tro[illegible]ng 1313, då Prins Magnus tilſades Hårtig Wizlaws Dotter af Rügen, Euphemia, med 3000 mark Silfwers hemgift, hwilken ſumma ſkulle betalas et år efter bilågret. Hårtig Wizlaw och 30 Riddare gingo i borgen för penningarna på det ſätt, at om de intet aflämnades til föreſagdan tid, ſkulle Hårtigen med ſina Löftesmän gå in i Tribſes, och där förblifwa til des alt wore betalt. Prins Magnus utſatte ſig däremot til 600 marks ränta uti Lifgeding. I fall hjonelaget genom dödsfall upplöſtes utan Arfwingar, ſkulle Prinſeſſan hafwa för afträdet af Lifgedings-Gåfwen 6000 mark Silfwer. Om tilſtåndet til bilågret ſkulle de ſjelfwe hos helige Fadren i Rom göra anſökning (1). Junker Magnus war wid troloſningen 12 år gammal, och är troligt, at Äktenſkapet aldrig blifwit fullbordadt, efter man inter finner der widare omrördt. Det är mycket möjligt, at kunſkapen om Sonens olyckeliga ändalykt hulpit til at befordra Fadren Konung Birger til graſwen, ty han döddе 1321, och blef begraſwen i Kingſtad hos ſin Syſter och Swåger (2). Drotning Märtha Konung Birgers Gemåls öde war ſå wida hårdare, at hennes ſorgbundna dagar intet ſlutades förr än år 1341. När Konung Birger år 1306 blef til fånga tagen af ſina Bröder, blef ſå wäl han ſom Drotningen med twå Söner och en Dotter inſatte på Nyköpings Slott, men Prins Magnus undkom til Dannemark. Dennas öde har man anſördt. Erik Birgerſon war Arkedjäkne i Upſala (3), des öfriga omſtändigheter äro obekanta, ſå wäl ſom den tredje Sonens och Dottrens. Den, ſom inter wore tilförne öfwertygad om werldens obeſtändighet och fåfänga,

Prins Magnus Birgerſons märkwärdigheter.

Konung Birgers död.

kan

är ährom bliſwit fullkomligen uplyſt, då han allenaſt wil med sina tanka erhindra sig Konung Magnus Ladulås och hans kungliga Hus. Sedan han med orättwisa upstigit på en throu, som honom intet tillhörde, lämnade han sina Barn uti ganska ykeliga omständigheter under en Förmyndare, som satte hela Kungliga Huſet tillika med Riket uti en glänsande wälmåga. Äldste Sonen war Konung, de andre twå regerande Härtigar, och Dottren Drotning i Dannemark. De yngre Sönerne dödde, om ej af hunger, dock likwäl i et swårt fängelſe, äldste Sonen Konungen lyckade sina dagar i landsflyktighet och fattigdom, öfwerhopad med undersåtarnas, åtminſtone deras mäktigaſte delens, hat och afſky, och Soneſonen måſte räcka sitt huſwud under bödels yran. Drotningen i Dannemark, utom den sorg, som så nära släktingars twedräkt och olyckor nödwändigt måſte förorſaka, hade ock til slutet den ängslan at misshaga sin Herre, och löpa fara, at lycka sina dagar, inmurad i et Kloſter. Hennes öde bleſ dock olyckeligt utan hennes förwållande, men hennes Bröder kunna intet sägna sig af den tröſten. Genom många anläggningar, bekymmer, ränker och konſter haſwa de ſjelfwe tilskapat sitt misöde. Men det är swårt at säga, emedan Konung Magnus Ladulåſes Barn eller deras dygdiga Fru Moder Drotning Hedwig warit mäſt at beklaga, som nödsakades at öfwerleſwa alla deſſa hiſkeliga förändringar, som hes Barn och Barnabarn måtte undergå. (4)

Birger Månſon 1321.

(1) Hwitfeld T. 1. ſ. 370.

(2) Chronicon hos Ludewig N. 3. p. 87. Qui (*Birgerus*) fugiens in Daniam ibi mortuus A. C. MCCCXXI, & Ringſtadis ſepultus.

(3) Chronicon Archiepiſcoporum hos Benzelius p. 45.

(4) Wid ett Teſtamente, ſom Rangburg Bengt Lagmans Dotter af Öſtergöthland gjorde til Riſeberga Kloſter 1318 Sabbatho ante Dominicam Palmarum, af ſina Gårdar i Swanhals, war äfwen Drotning Hedwig närwarande: In præmiſſorum teſtimonium ſigillum inclitæ Dominæ, Dominæ *Heluigbis*, Dei gratia Sueorum Gothorumque Reginæ illuſtris & venerabilium Patrum &c. Sigilla præſentibus inſtanter apponi peto.

Rikets tilstånd under Konung Birger.

2 Capitlet,
Om
Rikets och Kyrkans tilstånd under Konung Birger.

§. 1.

Det är ej swårt at begripa, det så wäl Riket som Kyrkan under deßa skakningar råkadt uti en wådelig belägenhet. Man är ej sinnad, at upreпa det som tilförne i detta afseende sagdt är. Några påminnelser äro dock til åswentyrs nödwändiga, til at uplysa och öka det som tilförne är andraget; emedan man intet welat afbryta Läsarens upmärksamhet från de betydeligaste omwärlingarna. Konungens och Härtigarnas makt, samt Rikets Grundlagar woro de samma som förr, dock med den skillnad, at ingen war nögd med det han hade, och at Grundlagarna, som mäst bestodo uti gamla sedwänjor, stadgade genom uråldrigt bruk och urminnes häfd, efterlefdes intet. Wil man efterleta källan til deßa oredor, lär man finna, at de många Utländningars intagande i Landet, lär hafwa lagdt förnämsta grunden därtil. Man är wida afskild ifrån den barnslighet eller dumhet at tro, det all förtjenst inskränkes inom et Landskap. Man är däremot öfwertygad, at wett, dygd och förfarenhet finnas så wäl på et som annat ställe. Men äfwentyrare och lyckſökare, som flyga från ena Landet til det andra som flyttfoglar, gagna sällan eller aldrig. När dygdige, idoge och förfarne utländningar sätta sig neder i et Land, är det altid en ren winst, de böra inkallas, skyddas och hedras: men at bruka dem i ögneblicket uti Rikets angelägnaste ärender, är wanskeligt. Landet känna de intet, folkets seder och bruk äro för dem främmande, föraktas och understundom, nytt sökes förkenfkul och föreslås, och nytt dager intet altid. Gammalt godt förbättras aldrig med nytt ondt. At många främlingar warit i Landet är ingen twifwel. Konung Håkan i Norrige skiuter hela skulden af trätan emellan honom och Härtig Erik på utlänningarna, hwarmed Härtigarne woro omgifne. En Tyſk sat-

Utländningar i Rådet.

tes

ti Commendant i Kungahäll af Härtig Erik (1). Ibland samma Härtigs Löftesmän wid Coldinger Tractat 1313 nämnas ibland åtskilliga Swenska Bernhard Malzan, Gotskalk af Kyren, Eggert af Kyren och Peder Pors. Wid år 1316 upräknas utom några af de redan nämnde äfwen Henrik Malzan, Johan Bucholt och Conrad af Bughen, och som de finnas blandade med dem som oförnekeligen woro uti Härtigarnas Råd, kan man nog finna at de warit deltagande uti de wigtigaste ärender (2). Henrik Burgrefwen af Stromberg war förlänt med Gods i Swerige af Härtigarna (3). Likaledes Grefwen af Glichen, och har Konung Birger 1314 bekräftat den författning bemälte Grefwe gjordt med sitt Gods Tuna wid Katnäs i Södermanland (4). Christer Scherbek war Lifländare, och Brunkens sällskap på Brunkeberg har ock efter alt utseende warit utländskt, så at tilståndet wid Konung Birgers hof måtte warit af lika beskaffenhet, som Härtigarnas. Det är ej särdeles angeläget, at göra någon widlyftigare undersökning härutinnan, det man redan anfördt, torde göra tilfyllest.

Rikets tilstånd under Kon. Birger.

(1) Rimkrönikan s. 115.

(2) Man kan se härom 44 § af näst föregående Capitel.

(3) Härom kan man se Härtigarnas Bref af år 1313 hos Ericus Olai p. 108.

(4) *Birgerus* &c. Constare volumus euidenter, quod Nos ordinationem, quam inclitus vir Dominus *Henricus* Comes de *Glichen* fecerat de curia Tunom juxta Kattanes in Sudermannis, secundum quod suæ patentes literæ super hoc confectæ plenius protestantur, ratam habere volumus &c. Dat. An. Domini Millesimo CCC XIIII feria tertia proxima post Luciæ.

§. 2.

Utländska Herrarnas förslag har man utan twifwel at tacka för de starka skatter, som denna tiden utfordrades, och de stränga witen, som utsattes för försummelsen. Man har i det för gående nämnt, at man uti Härtigarnas Lagsagor, utom wanliga utskylderna, uttagit urtima skatter tre gångor om året tiden mark hwar gång; denne skatt kallades Markagäld. Wißa och

Utomordentliga Skatters påbjudande.

Rikets tilstånd under Kon. Birger.

och ordenteliga Öfwer-upsyningsmän öfwer upbörden woro intet denna tiden förordnade, utan de Regerandes förtroende har utan twifwel updragit syßlan nu åt en, nu åt en annan: hwarföre man finner, at Birger Person Lagmannen i Upland, wid år 1311, härom dragit försorg (1). Denna Herrens befallning skulle ock menigheten åtlyda, wid de owanliga skatters och gärders utbetalning, som påböds 1309. Wite för försummelse utsattes stundom til egendomens, stundom til lifs och egendoms förlust. Utan twifwel woro deßa ordalag nog sällsama i Swenska öron, och leda förmodeligen sitt ursprung från de orter, hwar Bönder woro trälar och lifegne (2). Ty efter Sweriges Lag woro högsta böter för obetalt Ledungslama fyratio mark för hela Häradet (3), hwilket nu påböds wid förwärkande af lif och egendom. En annan nyhet eller olaglighet war ock gällande denna tiden, at den Regerande påböd skatter efter behag, änskönt det war uttryckeligen förbehållit uti Helsingborgska Freden, at sådant intet måtte ske. Man har i synnerhet bewis på denna egenwilliga beskattning uti Härtigarnas Länder, där enwäldet rasade aldeles tygelfritt. Man satte sig fördenskul före wid nya Konunga-walet, at afskaffa deßa ensidiga oordningar, och återställa den gamla sedwanan, at inga urtima skatter skulle påläggas, utan i största nödfall, efter hela Rikets gemensama öfwerenskommelse, och inhämtadt menighetens bifall, och skulle insamlingen af en sådan bewillning besörjas af en person, som Rådet därtil utsedt, och twå Bönder i hwart Biskopsdöme, hwilka af Allmogen sjelf därtil utwäljas borde (4). Man har i synnerhet beskyllt Härtigarna för tyngden af skatters påbjudande. Det är likwäl säkert, at Konung Birger intet war skonsamare, men när Konung Birger lät utgå kungörelse om nya pålagor, satte menigheten sig däremot; men när Härtigarnas påbud förkunnades, understod sig ingen at snyfta en gång. Sådan wärkan hade deras präktiga Hofhållning, och deras beständiga Krigsfolk, som i Slotten underhölls. När således den mäst tryckande delen af werldsliga makten utöfwades utan all inskränkning, kan man wara försäkrad, at enwäldet uti de andra delarna af Riksstyrelsen war på alt sätt sjelfrådigt: och sedan mißnöjet för Härtigarnas fängslande uprördt

hela

hela landet, war skyldigheten at lyda utan undantag, hos meniga almogen, men hwem som egenteligen hade rättigheten at befalla wiste man intet. Det allena ansågs för en otwifwelaktig grundlag, at Konungen war intet berättigad at påbjuda någon ting. Rikets tilstånd under Kon. Birger.

(1) Omnibus præsens scriptum cernentibus *Ericus* & *Valdemarus* D. g. Duces Sueorum &c. Quia dilectus & fidelis consiliarius noster Dominus *Birgerus* Legifer Uplandiæ, qui nobis multa & firma fidelitatis servitia exhibuerat, & adhuc de die in diem fideliter exhibet & impendit, certum computum & verum ratiocinium super solutione unius marchæ dictæ vulgariter *markægiäld*, per ipsum quotiescumque & quantumcumque ex parte nostra collecta rite & plenarie reddidit & compleuit &c. Dat. Stockholm anno D:ni MCCCXI die beati Ægidii abbatis d. 1 Septemb. Acta Litt. Sveciæ 1727 p. 270.

(2) Om dessa Beskattningar är talt i föregående Capitel.

(3) 10 Fl. 15. §. Kg. B. Upl. L.

(4) Rådets Beslut den 8 Jul. 1319 hos Hadorph wid Rimkrönikan §. 11. Si vero oportuerit pro defensione & communi utilitate Regni — juvamen aliquod de toto Regno peti & requiri, tunc illud primo nobis omnibus & singulis significari debet, & deinde per nos significetur & exponatur communitatibus singularum partium Regni, quo facto deliberatione ac examinatione habita diligenti de communi consilio & consensu nostro & communitatis totius Regni fiat, quod videbitur expedire - - - Sed si aliquid cum tali deliberatione & consensu fuerit erogandum, per neminem recipiatur & leuetur nisi per unum per nos ad hoc specialiter electum & duos rusticos de communitate cujuslibet Episcopatus per ipsos rusticos ad illud deputandos.

§. 3.

Sedan Riket genom Helsingborgska Fördraget wärkeligen sådt tre Konungar, fast en allena förde titelen däraf, blefwo flera höga Ämbetsmän nödwändiga, hos Konungen nämligen och Härtigarna. Bägge hade sina särskilta Rådsherrar och höga Ombudsmän. Drots- och Marsks-wärdigheten bibehölls wid Kungliga Hofwet, såsom det warit wedertaget i Magnus Ladulåses tid. Hos Konungen förwaltades Drots-ämbetet, först af Knut Jonson åtminstone til 1312, ty under denna titel nämnes han uti Konung Birgers Förskrifning til Konungen i Dannemark på 2000 mark Silfwer, och flera ställen. Är 1313 finnes en Leonard hafwa warit Konungens Drots. Är 1316 förde Jo- Rikets högsta Ambetsmän.

Rikets tilstånd under Kon. Birger.

han Brunkov titel af Konungens Drots, så at det lär wara ogrundadt, som föregifwes, at Knut Jonson blef assatt från sitt ämbete, efter han intet wille taga del uti Hårtigarnas sångstande; man finner ock, at Knut Jonson sedermera uti 1322 års Handlingar brukar samma ärenamn. Efter Brunken lär ej någon Drots hafwa warit wid Konungens Hof. Statens inskränkning lär ej hafwa tålt så höga Ämbetsmän. Håkan Låma lär under hela Konung Birgers tid, alt sedan Thorkel Knutsons fall, förwaltat Marsk-syslan, ty man finner honom hedrad med denna wärdighet så wäl 1312, som 1313 och 1318. Ibland de höga Kronans Ämbetsmän finner man ock Camererare, hwilket ärenamn man tilförne intet träffar i Swenska Handlingar, och intager Konungens Camererare Thure Kiellson rummet emellan Drotsen och Marsken uti Konung Birgers Bref 1313, fast han uti andra Handlingar sättes något längre neder, hwilket någon gång af personliga skilnaden emellan Riddare och Mån af wapn förmodeligen härflutit, hwarföre ock Camererarен Per Anderson nämnes i främsta rummet bland Wåpnarna näst efter Riddarna uti Föreningen med Konungen i Dannemark af 1318. Efter utseende måtte Camererare-syslan hafwa warit af samma natur i Swerige, som på andra ställen, emedan så wäl namn som ämbete lär wara lånt af utlänningen. Utomlands kallades den Camererare, som hade den Regerandes penningar om händer, och war syslan både wigtig och ansedd. Uti Hårtigarnas Hof träffar man hwarken Marsk eller Camererare; förmodeligen wille de sjelfwe wara Fältmarskalkar, och ser det ut, som Hårtig Erik kunde tilägna sig den hedren med rätta. Om Hårtigarne intet haft någon Skattgömmare eller Fäherde, som det het i äldsta tider, torde de til äfwentyrs hafwa ansedt ämbetet för mindre nödigt, emedan Penninge-bristen ersattes altid, antingen genom lån eller gärder och skatter. Men Drots hade Hårtigarne beständigt, hwilken wärdighet innehades först af Ambiörn Sixtenson, och kallas han Hårtig Eriks Drots uti åtskilliga Handlingar (1). Sedan bekläddes ämbetet af Mats Kettelmundson, hwilken uti 1317 års Bref kallas af Hårtig Erik wårt Rikes Drots, som af det föregående inhämtas kan. För öfrigt lär man intet behöfwa at bewisa, det under denna tiden ingen heders-ordning

eller

Rikets tilstånd under Kon. Birger.

det rang warit bekant, i anledning af hwilken de tjenstgörande intogo sina wißa ställen uti sällskap och dagligt omgänge. Man hade ännu intet begripit nödwändigheten af denna inrättning. At den nu intet warit i akt tagen ses tydeligt, af den olikhet man finner wid underskrifter af Bref, eller wid Sigillernas fästande därwid; ty man finner, at nu den ena, nu den andra intagit främsta rummet. Dock woro Biskoparna så wida undantagne, emedan de altid nämnas först wid alla Afhandlingar näst efter Konungen eller Härtigarna.

(1) De här anförde omständigheter bewisas af de Handlingar, som i förra Capitlet äro anförde. At Ambiörn Sixtenson egenteligen warit Härtig Eriks Drots, kan ses af des Bref 1304, som börjas sålunda: Omnibus præsentes literas inspecturis *Abernus Sixtenson* Dapifer Domini E. Ducis Sweorum illustris &c. Brefwet angår et byte emellan Drotsen Ambiörn och des Swärfader Philip Ulfson. Samma titel tillägges honom uti Carl Ulfsons Bref af år 1307 die lunæ proxima post Tiburtii & Valeriani, hwarigenom Göksholm med Husby-flöl, och flera Gårdar lämnas som Möderne åt Ambiörns Barn efter deras Moder, och finner man äfwen häraf, at Carl Ulfson war förlofwad med Ambiörns Doter Brigitta.

§. 4.

Under denna bullersama tiden är fåfängt at söka efter Författningar, som til Rikets upkomst och förbättring tjena kunde. Man finner dock, at öfwertygelsen om Krono-godsens återkallelse, då de woro på något sätt afsöndrade från Kronan, war fullkomligen inrotad hos de regerande. Til bewis behöfwer man endast anföra det Bytes-bref, som är upsatt emellan Konung Birger och Thorkel Knutson af år 1304; ty härutinnan afstår Konungen hela Konungs-Lotten i Allmänningen, som Kronan tilhörde uti Linköpings och Wexiö Stift, med det Bihang, at alt hwad tilförne kunde wara afhändt ifrån denna Konungs-Lott, antingen genom kiöp eller byte, eller på hwad annat sätt det wara måtte, om det än wore aldrig så gamalt, och af förra Konungar stadfästadt, skulle uphäfwas, återkallas, och til Thorkel Knutson och des Arfwingar owedersägeligen öfwerlämnas (1). Man måste bekänna, at detta war et besynnerligt förbehåll, som kan wärka et ganska farligt obestånd uti undersåtarenas ägande rätt

Återbäring af Krono-Gods.

Rikets tilstånd under Kong Birger.

rätt. Man kan medgifwa, at bortskänkt Gods med billighet til Kronan återkallas, men at såldt och bortbytt gods utan ersättning af köpe-summan och tilbytta wederlaget på samma sätt skulle tagas tilbaka, är icke allenast wanskeligt, utan ock orättwist, men det lämnas til Läsarens eget omprösfwande. Det är nog, at man fulltygat, det sådana grundsatser då woro gällande, hwilka åfwen wid Helge-Andes-Holms-Beslut blefwo i akt tagna. Samma grundreglor togos til rättesnöre wid den räfst, som Härtig Erik med sina Riks-Råd anstälde öfwer Allmänningen sunnan och nordan Bråwiken 1317, genom hwilken åtskillige gårdar, öar, holmar och skiär, som af Frälsemän woro inkräktade, åter lades under Kronan, med den tillägning, at åfwen de uptagna Räntor skulle återbäras (2), ehuruwäl där ingen twifwel kan wara, at ju någon kostnad på deras upodling blifwit anwänd, om hwilkens ersättning man likwäl intet finner et enda ord wara nämndt. På detta sätt ser man, at hwad som i senare tider med mycket klander blifwit utfördt, och kan hända tilskyndat obotelig skada för Riket, icke destomindre warit utöfwadt från urminnes tider, och kan hända åfwen då gifwit anledning til allmänna olyckor. Utan rättwisa kan ingen Republik hafwa bestånd, men rättwisan bör blandas och jämnkas med billighet, annars sannas gamla ordspråket: högsta rätt högsta orätt.

(1) Thorkel Knutsons Bytes-bref dat. Alsun 1304, IV Kal. Aug. Något af detta Bref är anfördt i föregående Capitel. Det hithörande är som följer: Præterea voluit idem Dominus noster Rex, ut quidquid de parte prædicta prædiorum per commutationem vel venditionem factam forsan per Progenitores ipsius vel alio quocumque modo fuerit alienatum vel distractum retroactis temporibus, quantumcumque antiquis, hoc integraliter ad nos deuoluatur, ita quod nichil penitus sit exeptum quin totum nobis cedat, quod in præmissis suo nomine dinoscitur attenuisse, prout in litteris super hiis confectis plenius patet.

(2) En del af detta Bref 1317, är inryckt wid 41 §. föreg. C. Orden som innehålla Återbärningen, äro dessa: „Oc thet igengifwes, som rättelika bör af thessom forscrepnom Almäningom oc Ingiäldom arlica atgaa.

§. 5.

Den försiktighet, som Thorkel Knutson brukat wid bortskänkning af Fastigheter til de Andeliga, nämligen at Skattfriheten,

en, som Prästerskapet annars tilkom, intet borde sträcka sig til allmänna Ledingskatten, och andra förbehållna rättigheter, brukade man ock understundom wid förlånande af annan Frälsefrihet, som man kan se af Härtiginnornas Bref angående Tideman Fris af år 1318, som förr är nämnt. Den enskylta hushållningen för denna tiden upwisar annars inga särdeles märkwärdigheter. Handelen war merendels i samma stånd som tilförne, hwilket kan slutas af Härtigarnas Privilegier för Hansestäderna och Lybeck af år 1312. Utom des har Härtig Erik öpnat för Borgarna i Campen en fri Handel uti alla sina Länder 1313 (1). Följande året eller 1314 erhöllo de widare tilstädjelse at hugga wed och timmer uti hans Skogar, och fånga Sill på alla des strander, dock med wilkor at de skulle betala Sex penningar Sterling (Sex denarii nouorum & legalium Sterlingorum) för hwar Tysk läst (2), och torde man härutaf kunna sluta, at Sillfångsten i negden af Götheborg måtte äfwen denna tiden warit skäligen lönande. Uti Förra Delen har man berättat Påfwiska Prästernas besynnerliga afsky för Ränte-penningar; Borgenärerne hade fördenskul andra medel at göra sig skadeslösa, man tog pant antingen i löst eller fast, och Förskrifningens innehåll war gemenligen sådant, at om intet panten löstes inom utsatt tid, war det Långifwaren tilfallet utan all undersökning, antingen panten war mer eller mindre wärd, än utlånta Hufwudstolen. Med sådana fordringar war man berättigad at anmäla sig hos den Regerande sjelf, då utslaget följde til Borgenärens förmån, utan ringaste efterfrågan, antingen försträckta summan war liten eller stor, ja ock utan at sjelfwa summan war nämnd i Förskrifningen, och på et sådant lån hafwa Härtigarne gifwit et owilkorligt Utslag 1309 (3). At Bergs-handteringen warit i gång denna tiden, fast förmodeligan lamt, som tidernas förwirrade omständigheter kunnat tillåta, är ingen twifwel, och finner man, at Norbergs Grufwor warit arbetade både til järn och stål, och war det äfwen den delen i Norbergs Stål- och Järnberg, som Thorkel Bautson lämnade til Konung Birger uti det förr omtalta Byten brefwet af år 1304 (4). Det kan ock wara, at med Stålberg intet annat förstås än den finare järnmalmen, fast det ock kan wara troligt, at man wid förbemälta Bruk äfwen tilwärkat stål.

Rikets tilstånd under Kon. Birger.

Handel.

Fiskeri i Bohus Län.

Län.

Bergwärk.

Rikets tillstånd under Kon. Birger Tegelugnar.

stål. At Kopparberget warit arbetadt, kan så mycket mindre dragas i twifwelsmål, som Konung Birgers arfsbet däruti honom tilägnas uti Härtigarnas Bref af år 1313. Tegelugnar nämnas ock under denna tiden, fast ingen twifwel kan wara, at de ju warit bekanta långt förut (5). Uti hwad pris warorna warit kan någorlunda inhämtas af Förteckningen på det som inköptes til Birger Persons begrafning, hwarom man talt i Andra Delen. Spannemåls-priset utmärkes i et Bref af 1295, uti hwilket anföres at twå läster Spannemål eller 24 Tunnor uphandlades för 30 mark (6), som gör tio öre Tunnan. Et Skeppund koppar såldes för 16½ mark penningar, som gör 77 Daler S:mt Skeppundet. Om tidens wälleswad och yppighet kan jämföras, hwad man redan anfört wid slutet af Andra Delen. Men den i förra århundrade inrotade prakt blef utan twifwel mycket förökt genom Swenska Härtigarna, hwilket i synnerhet wisades, när de togo emot sina Förstinnor i Lödöse. Man hade låtit upföra et enskylt och nytt hus til denna högtidelighet, alla wäggar woro klädde med pell, syndal och baldakin, mjöd och win inskänktes rikeliga. Det besynnerligaste, som då i akt togs, war utdelningen af fodret. Härtigarnas Marskalk hade en stor Silfwerstaf, som sattes uti hö och hafre-förrådet, hwarefter alle hade frihet at hämta efter behag, och när fodret war förtärdt och gästebudet ändadt, skänktes Silfwerstafwen til en af Musikanterna. Deße woro förstrefne ifrån utländska orter och blefwo med kläder och rika gåfwor hemförloftwade. Riddare buro in faten på Härtigarnas bord, och deße skänkte åt Lekarne eller Musikanterna ett wäl försedd häst och twå klädningar för hwart fat, som inbars. Alt detta war utan twifwel en bild af Tyska medeltidens osmakeliga prål, och ser man ännu något dylikt wid Kejserliga Kröningen i Frankfurt. Med sådan öfwerflöd är det nog begripligt, at penningar för deßa hurtiga Herrar aldrig kunde förslå, så at deras Borgenärer, ock på wißt sätt, twistade om liken efter Herrarnas död. Således utmärkte sig twå unga Härtigar med Konunga-seder och Konunga-stät; det war då ganska naturligt, at fattiga Allmogen och beredwillige Borgenärer måtte på slutet betala laget. Til slut om detta högtideliga Gästabud kan erindras, at flere Herrar blefwo wid detta tilfälle slagne

Warupris.

Yppighet.

[illegible] Riddare, och ibland dem åfwen några unge Grefwar från Tyskland (7).

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

(1) Härom kan man se Härtig Eriks Bref dat. Malstrand MCCCXIII feria IV post Dominicam Trinitatis.

(2) Härtig Eriks Bref dat. Asloije an. D. MCCCXIV crastino b. Laurentii martyris.

(3) Härtigarne Erik och Waldemars Bref. dat. Salastum an. D:ni MCCC nono, quarta feria post Quasimodogeniti: Quia Eskillus dictus Skiolghi prædia infrascripta videlicet litla Walby X sol. terre, in Risberghum VII oras terre &c. quæ latoribus præsencium Ostano &c. impignorauit & termino inter ipsos statuto non redemit, quamuis inter ipsos statutum fuerit & condictum, quod & ipse Eskillus ipsis prædiis cederet, si in termino inter ipsos præfixo non fuissent resoluta. Quare ipsis latoribus sæpe dicta bona eorumque heredibus perpetuo possidenda judicamus sententialiter in his scriptis. Acta Litteraria Sveciæ An. 1727 p. 269.

(4) Hithörande orden af föromrörda bref äro deßa: Item Norabergh & quiquid ibidem concedimus in monte ferri & chalybis.

(5) Clara Klösters Bref dat. a. D. millesimo trecentesimo vicesimo feria sexta post omnium Sanctorum hos Nordberg p. 10. Via etiam a fornace laterum &c. semper maneat patens.

(6) Johannis Angeli Bref af 1295. Recepi a Venerabili viro Magistro *Andrea* Præposito Upsaliensi Yconomo bonorum Episcopalium duas lestas annonæ pro triginta marcis denariorum usualis monetæ. Scheffer Chron. Archiepp. p. 121.

(7) Löböse Gästabuds-buller beskrifwes i Rimkrönikan ifrån s. 119 til 121.

§. 6.

Man behöfwer intet göra flera påminnelser angående Rikets tilstånd medan Birger kallades Konung i Swerige; hwar och en lär utan möda finna, at under Hofwens gläntsande prakt måste Riket icke destomindre hafwa warit eländigt och uselt. Kyrkans [illegible] beskaffenhet har ock på wißt sätt warit deltagande uti [illegible] eländet. Kyrkans wördige Fäder woro intet nögde under Thorkel Knutsons styrsel; efter hans olyckeliga öde hafwa de ock haft sina dryga känningar af tidens omständigheter. Men [illegible] warit särdeles wärkande uti de hiskeliga omskiften, som följde [illegible] Thorkel Knutsons död, har ingen tilwitat dem förån i sena-

Påfwarnas regering i anseende til Swerige.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

senare tider, så at det, som i nyare skrifter påbördas, har ganska litet stöd af gamla Handlingar. Läsaren bör sjelf fälla utslag, sedan man dels af wåra gamla Författare dels af trowärdiga Handlingar föreställt, hwad som fordna werlden behagat öfwerlämna til efterwerldens underrättelse. At Romerske Öfwer-Biskoparne warit intagne af sin gamla regerssjuka kan intet twistas, och den som påminner sig, at Bonifacius VIII war innehafware af Petri stol, är altid öfwerrygad, at han intet glömde at taga sin höghet i akt. Det är ifrån honom, som den myndiga Bullan utfärdades 1294, hwarom man talt wid slutet af Andra Delen. Ingen behöfwer föreställa sig, at denna Bullan blifwit på Swenska Prästerskapets anhållan utfärdad, ty hon war ej annat än en allmän kungörelse eller Universale, som til hela wästra Församlingen afgådt, hwilken ock sedermera af Clemens V blef uphäfwen (1). Men oaktad all Bonifacii ifwer fortfor Thorkel Knutson uti sina författningar utan särdeles motstånd af Prästerskapet til en tid. Bonifacius fortfor också uti sin öfwertygelse om den stora höghet och makt, som honom af Gud och Christus war förländ. Om han slått och rått hållit sig wid den wanliga grundmeningen, at Påfwen war Guds och wår Frälsares högste Ombudsman och Ståthållare på jorden, hade åtminstone drömmen hängt ihop; men när detta skulle bewisas af Skriften och af wår Frälsares ord i Örtegården, då Apostlarne swarade, at där woro twå swärd, och Christus sade det war nog, så at härmed förstås andeliga och werldsliga swärdet, af hwilka det förra styres af Påfwen och det senare af werldsliga Öfwerheten, dock efter Prästens wälbehag (2), skulle man snart kunna tro, at Wederbörande war åtminstone huswudswag eller wanwettig, på samma sätt som några dårhushjon, hwilka annars äro kloke nog, men uti et wisst mål altid tala i wådret. Men huru litet alt detta paßade sig, stadnade det dock i den allmänna slutsatsen, at det hörde til saligheten at tro, det alla människliga kreatur äro Påfwen underdånige (3). Men Bonifacius VIII slutade åndteligen sina drömmar i döden, och des andre efterträdare Clemens V hade andra göromål för sig, som nog sysleſatte hans Påfweliga Helighet. Det är bekant, at Påfwen Clemens kallades tilförne Bertrandus Gothus, men därföre behöfwer man intet inbilla sig,

sig, at han war Swensk. Utaf denna Påfwes göromål war Tempelherrarnas utrotande det hufwudsakeligaste. Denne Riddar-Orden är uprättad 1118, under de så kallade heliga Krigen til Canaans lands eröfrande. Riddarne hade sina bonings-rum wid Jerusalems Tempel i Konungens Slott i Staden. Deras egenena tapperhet emot de otrogna förwärfwade dem en ganska stor högaktning, hwarföre de ock blefwo ihogkomne med betydeliga gåfwor af en widskeppelig enfaldighet; så at de efter en samtida Skribents intygande innan slutet af tolfte århundrade hade redan gods och fastigheter öfwer alt, och deras inkomster ansågos för Kungliga (4). Det är ganska troligt, det de äfwen haft gods i Swerige, fast man intet nu kan utmärka, hwar de warit belägna. Åtminstone kan man intet sluta annat af Påfwens Bref til Konungen i Swerige år 1307, emedan Påfwen nämner, at Konungen satt sig före at tilägna sig ingen ting af deras egendom (5). Wiße Författare hafwa ock gifwit förteckning på deras egendom, då de försäkra, at de haft 40000 Commenderier och twå Millioners inkomster. Det är utan alt twifwelsmål, at de warit ganska rike, och at rikdom och sysslolöshet (emedan de nu mera intet öfwade sitt hjeltemod emot de otrogna, utan uppehöllo sig på sina gods) försänkt dem uti en otilbörlig yppighet och liderlighet, hwarigenom et allmänt ordstäfwe på en drinkare upkommit, at han super som en Tempelherre. Man kan dock twifla, om de i detta stick hafft något särdeles företräde, framför andra denna tidens så kallade hjeltar. Härigenom hafwa de ock intet ådragit sig det allmänna hatet, utan de beskylltes för andra otilbörligheter, som med möda kunna tros, såsom at de förnekade Christum, spottade och trampade på Korsset, åkallade den Onde, som wisade sig för dem i form af en katt, utom andra wederstyggeligheter, som hwarken böra eller kunna nämnas. Icke destomindre antingen tilwitelserna warit grundade mer eller mindre, hade likwäl Konungen i Frankrike Philip le bel och Påfwen Clemens V. satt sig före at afdela utrota denna Orden. I detta affeende sammankallades et allmänt Kyrkomöte, som skulle hållas i Vienne i Dauphiné. Påfwens Kallelsebref til Konungen i Swerige är dateradt 11 Id. Aug. 1307, med påminnelse, at Konungen sjelf täcktes wara närwarande. Bref an-

Kyrkans tillstånd under K. Birger.

Konungen och Biskoparne i Swerige kallas til Kyrkomötet i Vienne.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

ankommo tillika til Ärkebiskopen i Upsala samt Biskoparna i Strengnäs och Wästerås, at de skulle infinna sig förseedde med nödwändiga Fullmakter af hemmawarande Bröder (6). Sammankomsten borde taga sin begynnelse följande året, men som undersökningen om Tempelherrarnas förbrytelser intet kunde på så kort tid utredas, upsköts Kyrkomötet til 1311, och ankommo nya Kallelsebref af år 1310 til Ärkebiskopen i Upsala och des Lydbiskopar, och erindrades Konungen i Sverige, det han til sina synders förlåtelse borde äfwen personligen wara tilstädes (7).

(1) *Clemens* &c, Sane quoniam ex conſtitutione felicis recordationis *Bonifacii* VIII Prædeceſſoris noſtri quæ incipit: Clericis Laicos, & ex declaratione ſeu declarationibus ex illa poſtmodum ſubſecutis, nonnulla ſcandala, pericula magna & incommoda gravia ſunt ſecuta, & ampliora ſequi, niſi celeri remedio ſuccurreretur, præſumitur veriſimiliter in futurum. Nos de conſilio fratrum noſtrorum, Conſtitutionem & declarationem ſeu declarationes prædictas & quidquid ex iis ſecutum eſt vel ob eas, penitus revocamus & eas haberi volumus pro infectis &c. Lugduni Kal. Febr. anno ſecundo, 1307. Hardouin T. 7. p. 1306.

(2) Bonifacii VIII Bulla finnes uti Extravagantes, Unam Sanctam, de majoritate & obedientia. Orden böra anföras, på det hwar och en må känna Påfweliga ſtutkonſten: In hac ejusque (Petri) poteſtate, duos eſſe gladios ſpiritalem videlicet & temporalem, Euangelicis dictis inſtruimur. Nam dicentibus apoſtolis, *ecce gladii duo hic*, in eccleſia ſcilicet, cùm apoſtoli loquerentur, nec reſpondit Dominus, nimis eſſe ſed ſatis. Certe qui in Poteſtate Petri temporalem gladium eſſe negat, male verbum attendit Domini proferentis, conuerte gladium tuum in vaginam, uterque ergo eſt in poteſtate eccleſiæ, ſpiritalis ſcilicet gladius & materialis, ſed is quidem pro eccleſia, ille vero ab eccleſia exercendus, ille ſacerdotis, is manu Regum & militum, ſed ad nutum & patientiam ſacerdotis. Men denna dårakтiga Bulla blef ock af Clemens V förklarad för kraftlös 1305 på det sätt, at af henne ingen ny rättighet måtte tilägnas Romerska Stolen, ſom man kan ſe hos Bzovius p. 51.

(3) Samma Capitel i Extravagantes: Porro ſubeſſe Romano Pontifici omnem humanam creaturam declaramus, dicimus, definimus & pronuntiamus omnino eſſe de neceſſitate ſalutis.

(4) Guillelmus Tyrenſis uti Geſta Dei per Francos p. 819. Quorum, Fratrum militiæ templi, res adeo creuit in immenſum, ut hodie trecentos plus minusve habeat in conventu equites, albis chlamydibus indutos - - - poſſeſſiones vero tam ultra quam intra mare adeo dicuntur immenſas habere, ut jam non ſit in orbe Chriſtiano provincia, quæ

præ-

præclaris Fratribus bonorum ſuorum portionem non contulerit, & regiis opulentiis pares dicantur habere copias. Kyrkans tilſtånd under K. Birger.

(5) *Clemens* P. P. quintus chariſſimo in Chriſto filio - - - Regi Sveciæ illuſtri: dat. Pictauis, (Poitou) ſecundo Id. Aug. Pontificatus noſtri anno tertio, 1307. hos Vaſtovius p. 191. Deinde vero Tu, cui eadem fuerant facinora nunciata, non typo auaritiæ, cum de bonis templariorum nihil Tibi vendicare vel appropriare intendas, immo ea Nobis & Eccleſiæ per deputandos ſuper hoc a Nobis adminiſtranda, gubernanda, conſervanda & cuſtodienda liberaliter & deuote in Regno Tuo dimiſiſti, manum Tuam exinde totaliter amouendo &c. Bref-vet är wäl et allmänt bref, men äfven i Circulair-bref plåga förändringar inflyta, när utlåtelſerna intet paſſa ſig med Perſonerna.

(6) Detta Bref kan läſas hos Hardouin p. 1328, och p. 1329 ſlutet deraf utlåtelſer: Mandamus quatenus Vos Fratres, Archiepiſcopo &c Strawinenſis & Augurienſis Epiſcopi &c.

(7) Orden uti Breſwet til Konungen åro deſſa: In remiſſionem Tibi peccaminum ſuadentes, quatenus præſcripto termino, ſic per nos ut dicitur prorogato, ſtudeas in eodem concilio - - - in prælibato loco perſonaliter intereſſe. Hardouin p. 1334 och p. 1337.

§. 7.

I anſeende och til följe af de gjorda förberedelſer öpnade ſig ändteligen detta märkwärdiga Kyrkomöte den 12 October 1311. Hwilka ifrån Sverige warit närwarande wet man efter wanligheten intet, undantagande, at Härtig Erik gjorde under påſtående ſamling ſitt beſök hos helige Fadren i Vienne. Samlingen war icke deſtomindre ganſka talrik, ty öfwer trehundrade Biſkopar hade inſunnit ſig, och inför deſſa bleſ Tempelherrarnas ſak med mycken nit och alfwar företagen, och ändteligen den VI Non. eller den 2 Maji 1312 på det ſätt afgjord, at hela Orden upphäfwas ſkulle, och all deras egendom i löſt och faſt öfwerlämnas til Johanniterna, eller Bröderna af S. Johannis Hieroſolymitani Hoſpital, och afgingo til den ändan bref af ſamma dag til alla Biſkopar och ibland dem äfwen til Ärkebiſkopen i Upſala, ſamt Biſkoparna i Skara och Linköping (1). Således bleſ detta wigtiga ärende afgjordt, utan at man til alla delar kan wara öfwertygad, at Riddarne woro ſkyldige til de gruſweligheter, hwarför de anklagades. Domens rättwiſa bliſwer ſå mycket mera tydlig, då man påminner ſig, at Ordensmäſtaren och Dau- Mötet i Vienne.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

phins Bröder af Auvergne inför de församlade Prälater återkallade alt hwad de sagt, och högeligen bedyrade sin oskyldighet, äfwen då de på uptända bålet lefwande upbrändes. Hwilket alt likwäl intet rör wårt göromål, utan så wida, at wi böra tacka Gud, at wi lefwa uti en tid och på en ort, där hwarken sådana styggelser höras, eller så ogudaktig rättegång kan företagas, at en menlös oskuld med dylika straff skulle kunna beläggas. De öfriga författningar, som togos uti Wienniska Mötet, rörde intet särdeles Swenska Kyrkan, utan så wida, at Beslutet inrycktes uti allmänna Påfwe-Lagen, där det utgör en särskild del under namn af Clementinæ. Man gjorde ock några anstalter til sedernas förbättring, wetenskapernas och i synnerhet Österländska Språkens lärande wid Universiteterna, jämte det några kätterier fördömdes, men det lämnas til widare. Som man i Sverige hwarken beswärade Kyrkan med kätterier eller gjorde sig misstänkt för alt för djupsinnig lärdom, woro de Swenske nog trygge för Påfweliga anmärkningar i den delen, men Apostoliska cantorna fäste heliga Fadrens upmärksamhet så mycket mer, hwarföre ock ärkelige Apostoliske Upbörds-Commissarier tid efter anan hedrade Norden med sina besök. En Canonicus i Rheims wid namn Gerardus a Pecoraria afsändes af Påfwen Benedictus XI til Engeland, Sverige och andra Nordiska orter 1304, at indrifwa den Tionde, som Bonifacius VIII påbudit til Canaans lands undsättning (2). Man har sig likwäl intet widare bekant, huru han utfört det sig uptragna ärende. Clemens V, som i några mål sann sig föranlåten at afwika från Bonifacii VIII författningar, kunde likwäl intet bringa öfwer sitt Påfweliga samwete, at nederlägga den gagnande dårskapen af Canaans landes eröfrande. Dy ehuruwäl man war fullkomligen öfwertygad om dårskapen af sielfwa tilbudet, woro likwäl de i denna afsigt samlade penningar altid lika wälkomna. Han lät fördenskul afgå sin nådiga Bulla til alla Patriarcher, Ärkebiskopar och Biskopar år 1307, at de, af de nästföljande fem års inkomster från alla Församlingar och andeliga Löner, skulle afsämna et års inkomst til Bröderna af S. Johannis Hierosolymitani Hospital såsom erösrings-hielp för Canaans land (3), och i detta ärende ankom til Swerige 1312 Franciscus Nicolai de Tibertis, Skattmästare

Upbörds-Commissarier från Påfwen.

och

och Fullmäktig för Johanniter-Bröderna. Och af hans Qwitto-bref finner man, at han af Linköpings Stift upburit 509 mark Silfwer och 1392 mark Penningar, som omwäxlades til 278½ mark Silfwer, tilsammans 18872 Dal. S:mt (4). De andra Stiften blefwo ingalunda förglömde, fast man intet wet deras lösen. År 1315 aflämnade Upsala Stift til Romerska Skattkammaren 639 mark Penningar eller 2556 Dal. S:mt, hwilken upbörd de fyra följande åren på samma sätt infordrades (5). Utom des har Masinus de jugulo Procurator för samma Canaans Lands-hjelp år 1313 lämnat Qwitto-bref på 77 mark Silfwer och sex öre Guld samt 609½ mark Penningar, som han upburit af Linköpings Stift (6), så at Påfwiska snålheten på intet sätt förminskades genom Påfwe-stolens flyttande från Rom til Avignon, där Clemens V och åtskillige des efterträdare walt sitt säte, ty Öfwerherden i Rom och Öfwerherden i Avignon tänkte aldeles lika, när frågan war om Penningar. Hwarföre ock Johannes XXII. som blef Påfwe, sedan Clemens V aflidit, lät strax i början af sin uphöjelse afgå bref både til Konungen, Ärkebiskopen och Dom-Capitlet i Upsala om Peters-penningens infordrande, med den andäktiga tilökning, at de motsträfwige med Kyrkans band beläggas kunde, dock med någon lindring efter omständigheterna, allenast afgiften wärkeligen betaltes (7). Han befalte ock widare, at af alla lediga Kyrko-ämbeten första årets inkomster skulle tilställas hans Påfweliga Upbördsman, för tre års tid (8). Så at man har ordsak at falla i förundran, huru det war möjligt, at en så kallad Christi Ståthållare eller Öfwerherde kunde utan blygsel låta utgå sådana Upbörds-Placater, och at des undergifna Hjord warit enfaldig och willig nog, at undergå och tåla en så oblyg snikenhet.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

(1) Dessa Bref kunna läsas hos Hardouin p. 1348.

(2) Bzovius p. 58.

(3) Påfwen Clemens den femtes Bref kan läsas hos Ärnhjelm i des Bullarium T. 1. sid. 699. dateradt d. 11 Aug. 1307.

(4) Quittencer är dat. d. 3. Julii 1312. Se Peringskiöld Mon. Uller. s. 146.

(5) Peringskiöld Mon. Uller. s. 146. v. Dalin s. 387. uträknar dessa 639 mark Penningar til 1917 Dal. S:mt.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

manifestum dispendium & jacturam. Slutet af Brefwet: Quod si data præsentium sit vobis & vestrum unicuique in præmissis omnibus & eorum singulis plena & perpetuata potestas & jurisdictio attributa, ut in eo vigore illaque firmitate possitis auctoritate nostra in prædictis omnibus & proprædictis procedere, ac si vestra jurisdictio in prædictis omnibus & singulis per citationem vel alium perpetuata modum legitimum extitisset. Datum Auinionis tertio Nonas Februarii Pontificatus nostri an. primo. Brefwet til Arkebiskopen i Nidarås m. m. är af samma innehåll, men Minoriternas tjenstfärdighet nämnes intet.

§. 9.

Prælaternas förhållande under oroligheterna i Swerige.

Det man hit intil anfört synes stödja sig på nog tilförlåtelig grund, och finner man härutaf, at emellan werldsliga och andeliga makten warit nästan et aldeles sammanhängande misnöje. Man har dock intet bewis, at Härtigarne på Prästerskapets ingifwande lagt händer på Konung Birger, eller at Konung Birger uphitsad af Prästerna låtit fängsla sina Bröder, ehuruwäl de uppenbarligen därföre beskyllas af de nyare, ånskönt aldrig någon gammal Häfdeteknare nämnt et enda ord därom (1). Ingen särdeles liknelse är, at första förgripelsen emot Konungen kommit från de Andeliga, ty Biskop Nicolaus från Wästerås, som war redan wald til Arkebiskop, kan så mycket mindre misstänkas för delaktighet härutinnan, som han blef sjelf tillika med Konungen fängslad, och ingen annan Biskop eller Präst nämnes i hela denna förrättningen. Under de följande nog tryckande omwäxlingar, hafwa Biskoparne ej heller lämnat prof af någon upprorisk otålighet, hwarken för den ena eller den andra, ehuruwäl det kan wara möjligt och troligt, at någon af dem warit mer tilgifwen det ena än det andra Partiet, så framt de intet warit lika misnögde med bägge, som torde wara sannolikast. Genom Förkrisningen i Örebro 1308 hade Konungen underkastat sig alla Swenska Biskoparnas bannlysning, så framt han intet heligt efterlefde de af honom gjorda tilsägelser i Nyköping, och på det Konungens utslutande från Kyrkans gemenskap skulle wara så mycket wissare, woro Härtigarne berättigade at utnämna hwem de wille til bannlysningens förkunnande. At Konung Birger intet höll hwad han lofwat, synes tydeligt, men lika oemotsägeligt är, at ingen bannlysning afkunnades. Uti Konung Birgers Bref,

som

som han skrifwit til Ärkebiskopen Nicolaus i Upsala år 1309 från Wiborg på Jutland, gifwer han tilkänna, det han af säker kunskap förnummit, at Biskop Brynolf i Skara och Biskop Carl i Linköping woro sinnade at banlysa honom, efter han intet hållit den förening som han ingådt med sina Bröder, hwarföre ock Konungen emot et sådant förfarande wädjar under Påfwen. Men det kan wara möjligt, at Konung Birger sådt en falsk berättelse, hwilket kan wara så mycket troligare, som det intet warit särdeles försiktigt at skrida til et sådant steg, då Konung Birger, understödd af sin Swåger Konungen i Dannemark och sina inrikes medhållare, hade kunnat göra banlysningen nog dyr för des uphofsmän. I alt fall jäfwar likwäl Konung Birger dessa Biskopar såsom partiska och sina Bröders medhållare (2). Men antingen de nämde Biskopar haft sådant upsåt eller ej, kom likwäl saken aldrig til någon wärkställighet, ej heller är något tilförliteligt bewis, at de på trolöst sätt deltagit i Kungliga Familiens inbördes trätor, om de än i wißa mål warit Härtigarne tilgifne, som dem af Konungen förebrås. Wid den beskattning, som öfwergick de Andeligas Landbönder 1309, finner man intet mißnöje wara yttradt; men sedan alt war fredligt, och de icke destomindre betungades, hafwa de Andelige wädjat til Påfwen i Rom, efter det då allmänt wedertagna tänke-sätt. Man har tilförne anmärkt, at Konung Birger efter Härtigarnas fängslande 1318 uphäft Waldemars indragning af Kanike-Tionden; at han därmed welat winna de Andeliga, lär wäl intet kunna twiflas, men därföre kan man intet säga, at de Kungliga Brödernas häktelse warit upblåst af Prästerna, emedan icke minsta anledning därtil gifwes uti de Handlingar som af fordna tiden äro oß lämnade. Påfwiska Prästerskapets tiltagsenhet nekas intet, deras otilbörliga motsträfwighet emot werldsliga Öfwerheten medgifwes understundom, men den war intet altid lika, ej heller woro de Andeligas Förmän [illegible] lika uproriske. I allmänhet lär man kunna wara öfwer[illegible]d, at folk, som intet tilbaka hålles af heder och samwete, [illegible] intet behöfwa Präste-ingifwelser, til at företaga sig åfwen [illegible] grofwaste tilbud.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

(1) Wilde Hist. Pragm. p. 424, sedan han talt om de Andeligas missnöje öfwer Härtigarna, och Konung Birgers stadga om Kanike-Tionden 1318, har denna utlåtelse: Exinde Clericorum fauor erga Regem, quo fretus, ut vindictæ flagrabat cupiditate, fratres ad se invitatos Nycopiæ, cum bona venissent fide, inclusos carceri fame perire cogebat. På denna grund går von Dalin än längre s. 396, [illegible] han yttrar sig sålunda: De Andelige upäggade Konungen til hämnd, hwilken de afmålade, ehwad medel han därtil wille taga, såsom Gudi ganska behagelig.

(2) *Birgerus* &c. *Nicolao* Archiepisc. Upsal. &c. Significamus vobis, quod hiis diebus quandam appellationem interposuimus in hunc modum: In nomine Domini amen. Anno ejusdem Millesimo CCC IX quinto Idus Marcii cum Nos *B.* Dei gratia Sweorum, Gothorumque Rex essemus Wibergis in Juscia constituti, pro firmo intelleximus a pluribus fide dignis discretis & reuerendis personis, quod venerabiles Patres Domini *B.* Scarensis & *K.* Lincopensis Episcopi contra Nos intendunt judicialiter procedere, & in Nos sententias, nescimus cujusmodi, fulminare, asserentes se judices, & non causam ut causam allegantes, videlicet quod nos contra fratres nostros Duces deliquerimus, & pacta cum eis inita non serveverimus usque quaque. Unde quia, Deo & conscientia nostra testibus, nos erga fratres nostros reputamus & scimus prorsus innoxios, & Domini Episcopi supradicti nostri in hiis judices non existunt, vel dato (*sine*) nostro præjudicio, quod eos appareat esse judices quoquo modo, sunt tamen Nobis pluribus de caussis & certa ratione suspecti, utpote qui fratribus nostris Ducibus per & fidem & homagium tenentur astricti, non in hiis vel aliis quidquam faciant, quod ipsorum fratrum nostrorum offendat in aliquo voluntatem, & in ipsorum consiliis & tractatibus sunt præcipui, quos etiam fratres nostros Duces ebulliens perversorum malitia nostri honoris fecit æmulos &c. Valete nunc & semper in Domino amen. Scriptum Wibergis in Jucia feria IIII proxima ante Benedicti Abbatis.

§. 10.

Primats-trätan med Ärkebiskopen i Lund.

Sådant war i allmänhet de Andeligas tilstånd inom Riket. Den med Ärkebiskops-sätet i Lund upwäckta Primats-twisten war ännu intet afgjord. Ty ehuruwäl Ärkebiskop Nicolaus Allonis undfådt både wigsel och Ärkebiskopsbandet, Pallium, af Påfwen Bonifacius VIII, blef dock hela trätan, efter Romerska Hofwets wanliga konster, lämnad aldeles oafsluten. Hwar den följande Ärkebiskopen Nicolaus Hwits fådt wigsel och Pallium wet man intet, det ser man likwäl af et odateradt

Bref,

Kyrkans tillstånd under K. Birger.

bref, at han warit mycket benägen til förlikning. Til detta ändamålets winnande och til förekommande af widare kostnad, afsändar han sina Fullmäktige, som skulle möta Ärkebiskopen Esger Juels utsickade från Lund Söndagen Reminiscere uti Rosaby intet långt från Wä eller Christianstad, och förklarade tillika, det han wille til alla delar wara förnögd med det som då kunde blifwa öfwerenskommit (1). Man wet likwäl intet i hwad betingningar man stadnat, men af des efterträdares göromål torde kunna slutas, at man därom blifwit samdräktig, at Ärkebiskopen i Upsala skulle taga emot wigselen i Lund, men at han sjelf skulle låta afhämta Pallium från Rom. Han förklarade tillika, at han skulle befrämja och bibehålla Lundiska Kyrkans förmån, så wida des företrädare Upsala Ärkebiskopar woro rit undergifne och hörige, at han skulle befordra Lundiska Ärkebiskops-sätets förmån, och intet lämna sitt bifall uti något hufwudsakeligt ärende utan Lundiska Biskopens samtycke, de mål likwäl undantagna, som röra hans eget Stift och Lagsaga, och denna försäkran gjordes under eds förpliktelse. Twänne Domherrar från Upsala, hwilka föredragit ärendet om Ärkebiskopens bekräftelse och wigsel, betygade tillika, at de wid deßa twänne mål altid wille förbliswa, med förbehåll af Apostoliska Stolens myndighet, som altid borde hållas osörkränkt (2). På detta sätt emottog Ärkebiskop Olof stadsästelse och wigsel i Lund 1315, och nästa man bekänna, at det skedt med all den Canoniska konst man kan begära, ty ingen ting är hwarken sagdt eller osagdt. Primats-rättigheten nämnes intet, den hwarken erkännes eller intet erkännes, och när han lofwar, at befrämja Lundiska Sätets förmåner, så wida des företrädare wisat sig lydige, afgjordes äfwen därigenom ingen ting, emedan några erkänt Lundiska öfwerupsigten och några intet. Eljest kan det ock förtjena at märkas, at Ärkebiskopen i Upsala, då han tog wigseln, förpliktade sig til Apostoliska Tron, de fyra allmänna Mötens Beslut, Nicenska nämligen, Constantinopolitanska, Ephesinska och Chalcedoniska, tillika med de beslut och regler, som den renlärige Församlingen antagit.

1) Nicolai Archiep. Bref, som hänföres gemenligen til 1314, lyder til en del som följer: Univerſis præſentes literas inſpecturis *Nicolaus*

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

ankommo tillika til Ärkebiskopen i Upsala samt Biskoparna i Strengnäs och Wästerås, at de skulle infinna sig förseedde med nödwändiga Fullmakter af hemmawarande Bröder (6). Sammankomsten borde taga sin begynnelse följande året, men som undersökningen om Tempelherrarnas förbrytelser intet kunde på så kort tid utredas, upsköts Kyrkomötet til 1311, och ankommo nya Kallelsebref af år 1310 til Ärkebiskopen i Upsala och des Lydbiskopar, och erindrades Konungen i Sverige, det han til sina sysslors förklarelse borde äfwen personligen wara tilstädes (7).

(1) *Clemens* &c. Sane quoniam ex constitutione felicis recordationis *Bonifacii* VIII Prædecessoris nostri quæ incipit: Clericis Laicos, & ex declaratione seu declarationibus ex illa postmodum subsecutis, nonnulla scandala, pericula magna & incommoda gravia sunt secuta, & ampliora sequi, nisi celeri remedio succurratur, præsumitur verisimiliter in futurum. Nos de consilio fratrum nostrorum, Constitutionem & declarationem seu declarationes prædictas & quidquid ex iis secutum est vel ob eas, penitus revocamus & eas haberi volumus pro infectis &c. Lugduni Kal. Febr. anno secundo, 1307. Hardouin T. 7. p. 1306.

(2) Bonifacii VIII Bulla finnes uti Extravagantes, Unam Sanctam, de majoritate & obedientia. Orden böra anföras, på det hwar och en må känna Påfweliga stutsunsten: In hac ejusque (Petri) potestate, duos esse gladios spiritalem videlicet & temporalem, Euangelicis dictis instruimus. Nam dicentibus apostolis, *ecce gladii duo hic*, in ecclesia scilicet, cùm apostoli loquerentur, nec respondit Dominus, nimis esse sed satis. Certe qui in Potestate Petri temporalem gladium esse negat, male verbum attendit Domini proferentis, conuerte gladium tuum in vaginam, uterque ergo est in potestate ecclesiæ, spiritalis scilicet gladius & materialis, sed is quidem pro ecclesia, ille vero ab ecclesia exercendus, ille sacerdotis, is manu Regum & militum, sed ad nutum & patientiam sacerdotis. Men denna dårakliga Bulla blef ock af Clemens V förklarad för kraftlös 1305 på det sätt, at af henne ingen ny rättighet måtte tilägnas Romerska Stolen, som man kan se hos Bzovius p. 51.

(3) Samma Capitel i Extravagantes: Porro subesse Romano Pontifici omnem humanam creaturam declaramus, dicimus, definimus & pronuntiamus omnino esse de necessitate salutis.

(4) Guillelmus Tyrensis uti Gesta Dei per Francos p. 819. Quorum, Fratrum militiæ templi, res adeo crevit in immensum, ut hodie trecentos plus minusve habeat in conventu equites, albis chlamydibus indutos - - - possessiones vero tam ultra quam intra mare adeo dicuntur immensas habere, ut jam non sit in orbe Christiano provincia, quæ

præ-

præfatis Fratribus bonorum ſuorum portionem non contulerit, & regalis opulentiis pares dicantur habere copias. Kyrkans tilſtånd under K. Birger.

(5) *Clemens* P. P. quintus chariſſimo in Chriſto filio - - - Regi Sveciæ illuſtri: dat. Pictauis, (Poitou) ſecundo Id. Aug. Pontificatus noſtri anno tertio, 1307. hos Vaſtovius p. 191. Deinde vero Tu, cui eadem fuerant facinora nunciata, non typo auaritiæ, cum de bonis templariorum nihil Tibi vendicare vel appropriare intendas, immo ea Nobis & Eccleſiæ per deputandos ſuper hoc a Nobis adminiſtranda, gubernanda, conſervanda & cuſtodienda liberaliter & deuote in Regno Tuo dimiſiſti, manum Tuam exinde totaliter amouendo &c. Bref-wet är wäl et allmänt bref, men äfwen i Circulair-bref plåga förkun-dringar inflyta, når utlåtelſerna intet paſſa ſig med Perſonerna.

(6) Detta Bref kan läſas hos Hardouin p. 1328, och p. 1329 finnes denna utlåtelſe: Mandamus quatenus Vos Fratres, Archiepiſcopo & Strawinenſis & Augurienſis Epiſcopi &c.

(7) Orden uti Brefwet til Konungen åro deſſa: In remiſſionem Tibi peccaminum ſuadentes, quatenus præſcripto termino, ſic per nos ut dicitur prorogato, ſtudeas in eodem concilio - - - in prælibato loco perſonaliter intereſſe. Hardouin p. 1334 och p. 1337.

§. 7.

I anſeende och til följe af de gjorda förberedelſer öpnade ſig ändteligen detta märkwärdiga Kyrkomöte den 12 October 1311. Hwilka ifrån Sverige warit närwarande wet man efter wanligheten intet, undantagande, at Härtig Erik gjorde under påſtående ſamling ſitt beſök hos helige Fadren i Vienne. Samlingen war icke deſtomindre ganſka talrik, ty öfwer trehundrade Biſkopar hade inſunnit ſig, och inför deſſa bleſ Tempelherrarnas ſak med mycken nit och alfwar företagen, och ändteligen den VI Non. eller den 2 Maji 1312 på det ſätt afgjord, at hela Orden upphäfwas ſkulle, och all deras egendom i löſt och faſt öfwerlämnas til Johanniterna, eller Bröderna af S. Johannis Hieroſolymitani Hoſpital, och afgingo til den ändan bref af ſamma dag til alla Biſkopar och ibland dem äfwen til Ärkebiſkopen i Upſala, ſamt Biſkoparna i Skara och Linköping (1). Således bleſ detta wigtiga ärende afgjordt, utan at man til alla delar kan wara öfwertygad, at Riddarne woro ſkyldige til de grufweligheter, hwarföre de anklagades. Domens rättwiſa bliſwer ſå mycket mera wertydig, då man påminner ſig, at Ordensmäſtaren och Dau- Mötet i Vienne.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

phins Broder af Auvergne inför de församlade Prälater återkallade alt hwad de sagt, och högeligen bedyrade sin oskyldighet, åfwen då de på uptända bålet lefwande upbrändes. Hwilket alt likwäl intet rör wårt göromål, utan så wida, at wi böra tacka Gud, at wi lefwa uti en tid och på en ort, där hwarken sådana styggelser höras, eller så ogudaktig rättegång kan företagas, at en menlös oskuld med dylika straff skulle kunna beläggas. De öfriga författningar, som togos uti Vienniska Mötet, rörde intet särdeles Swenska-Kyrkan, utan så wida, at Beslutet inrycktes uti allmänna Påfwe-Lagen, där det utgör en särskild del under namn af Clementinæ. Man giorde ock några gustalter til sedernas förbättring, wetenskapernas och i synnerhet Österländska Språkens lärande wid Universiteterna, jämte det några kätterier fördömdes, men det lämnas til widare. Som man i Swerige hwarken beswärade Kyrkan med kätterier eller gjorde sig misstänkt för alt för djupsinnig lärdom, woro de Swenske nog trygge för Påfweliga anmärkningar i den delen, men Apostoliska cantorna fäste heliga Fadrens upmärksamhet så mycket mer, hwarföre ock

Upbörds-Commissarier från Påfwen.

ärkillige Apostoliske Upbörds-Commissarier tid efter, annan hedrade Norden med sina besök. En Canonicus i Rheims wid namn Gerardus a Pecoraria afsändes af Påfwen Benedictus XI til Engeland, Swerige och andra Nordiska orter 1304, at indrifwa den Tiondē, som Bonifacius VIII påbudit til Canaans lands undsättning (2). Man har sig likwäl intet widare bekant, huru han utfört det sig updragna ärende. Clemens V, som i några mål sann sig föranlåten at afwika från Bonifacii VIII författningar, kunde likwäl intet bringa öfwer sitt Påfweliga samwete, at nederlägga den gagnande bärskapen af Canaans lands eröfrande. Ty ehuruwäl man war fullkomligen öfwertygad om bärskapen af sielfwa tilbudet, woro likwäl de i denna afsigt samlade penningar altid lika wälkomna. Han lät förbenämnd afgå sin nådiga Bulla til alla Patriarcher, Ärkebiskopar och Biskopar år 1307, at de, af de nästföljande sem års inkomster från alla Församlingar och andeliga Löner, skulle afsämna et års inkomst til Bröderna af S. Johannis Hierosolymitani Hospital såsom erösrings-hjelp för Canaans land (3), och i detta ärende ankom til Swerige 1312 Franciscus Nicolai de Tibertis, Skattmästare

och

och Fullmäktig för Johanniter-Bröderna. Och af hans Qwitto-bref finner man, at han af Linköpings Stift upburit 509 mark Silfwer och 1392 mark Penningar, som omwäxlades til 278½ mark Silfwer, tilsammans 18872 Dal. S:mt (4). De andra Stiften blefwo ingalunda förglömde, fast man intet wet deras lösen. År 1315 aflämnade Upsala Stift til Romerska Skattkammaren 639 mark Penningar eller 2556 Dal. S:mt, hwilken upbörd de fyra följande åren på samma sätt infordrades (5). Utom des har Masinus de jugulo Procurator för samma Canaans Lands-hjelp år 1313 lämnat Qwitto-bref på 77 mark Silfwer och sex öre Guld samt 609½ mark Penningar, som han upburit af Linköpings Stift (6), så at Påfwiska snålheten på intet sätt förminskades genom Påfwe-stolens flyttande från Rom til Avignon, där Clemens V och åtskillige des efterträdare walt sitt säte, ty Öfwerherden i Rom och Öfwerherden i Avignon tänkte aldeles lika, när frågan war om Penningar. Hwarföre ock Johannes XXII. som blef Påfwe, sedan Clemens V aflidit, lät strax i början af sin uphöjelse afgå bref både til Konungen, Ärkebiskopen och Dom-Capitlet i Upsala om Peters-penningens infordrande, med den andäktiga tilökning, at de motsträfwige med Kyrkans band beläggas kunde, dock med någon lindring efter omständigheterna, allenast afgiften wärkeligen betaltes (7). Han befalte ock widare, at af alla lediga Kyrko-ämbeten första årets inkomster skulle tilställas hans Påfweliga Upbördsman, för tre års tid (8). Så at man har ordsak at falla i förundran, huru det war möjligt, at en så kallad Christi Ståthållare eller Öfwerherde kunde utan blygsel låta utgå sådana Upbörds-Placater, och at des undergifna Hjord warit enfaldig och willig nog, at undergå och tåla en så oblyg snikenhet.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

(1) Dessa Bref kunna läsas hos Hardouin p. 1348.

(2) Bzovius p. 58.

(3) Påfwen Clemens den femtes Bref kan läsas hos Ernhjelm i des Bullarium T. 1. sid. 699. dateradt d. 11 Aug. 1307.

(4) Quittencer är dat. d. 3. Julii 1312. Se Peringskiöld Mon. Uller. s. 146.

(5) Peringskiöld Mon. Uller. s. 146. v. Dalin s. 387. uträknar dessa 639 mark Penningar til 1917 Dal. S:mt.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

manifestum dispendium & jacturam. Slutet af Brefwet: Quod a data præsentium sit vobis & vestrum unicuique in præmissis omnibus & eorum singulis plena & perpetuata potestas & jurisdictio attributa, ut in eo vigore illaque firmitate possitis auctoritate nostra in prædictis omnibus & proprædictis procedere, ac si vestra jurisdictio in prædictis omnibus & singulis per citationem vel alium perpetuata modum legitimum exstitisset. Datum Auinionis tertio Nonas Februarii Pontificatus nostri an. primo. Brefwet til Ärkebiskopen i Nidarås m. m. är af samma innehåll, men Minoriternas tjenstfärdighet nämnes intet.

§. 9.

Prælaternas förhållande under oroligheterna i Swerige.

Det man hit intil anfört synes stödja sig på nog tilförlåtelig grund, och finner man härutaf, at emellan werldsliga och andeliga makten warit nästan et aldeles sammanhängande mißnöje. Man har dock intet bewis, at Härtigarne på Prästerskapets ingifwande lagt händer på Konung Birger, eller at Konung Birger uphitsad af Prästerna låtit fängsla sina Bröder, ehuruwäl de uppenbarligen därföre beskyllas af de nyare, änskönt aldrig någon gammal Häfdeteknate nämnt et enda ord därom (1). Ingen särdeles liknelse är, at första förgripelsen emot Konungen kommit från de Andeliga, ty Biskop Nicolaus från Wästerås, som war redan wald til Ärkebiskop, kan så mycket mindre mißtänkas för delaktighet härutinnan, som han blef sjelf tillika med Konungen fängslad, och ingen annan Biskop eller Präst nämnes i hela denna förrättningen. Under de följande nog tryckande omwäxlingar, hafwa Biskoparne ej heller lämnat prof af någon uprorisk otålighet, hwarken för den ena eller den andra, ehuruwäl det kan wara möjligt och troligt, at någon af dem warit mer tilgifwen det ena än det andra Partiet, så framt de intet warit lika mißnögde med bägge, som torde wara sannolikast. Genom Förskrifningen i Örebro 1308 hade Konungen underkastat sig alla Swenska Biskoparnas bannlysning, så framt han intet heligt efterlefde de af honom gjorda tilsäjelser i Nyköping, och på det Konungens utslutande från Kyrkans gemenskap skulle wara så mycket wißare, woro Härtigarne berättigade at utnämna hwem de wille til bannlysningens förkunnande. At Konung Birger intet höll hwad han lofwat, synes tydeligt, men lika oemotsägeligt är, at ingen bannlysning afkunnades. Uti Konung Birgers Bref, som

som han skriswit til Ärkebiskopen Nicolaus i Upsala är 1309 från Wiborg på Jutland, gifwer han tilkänna, det han af säker kunskap förnummit, at Biskop Brynolf i Skara och Biskop Carl i Linköping woro sinnade at banlysa honom, efter han intet hållit den förening som han ingådt med sina Bröder, hwarföre ock Konungen emot et sådant förfarande wädjar under Påfwen. Men det kan wara möjligt, at Konung Birger fådt en falsk berättelse, hwilket kan wara så mycket troligare, som det intet warit särdeles försiktigt at skrida til et sådant steg, då Konung Birger, understödd af sin Swåger Konungen i Dannemark och sina inrikes medhållare, hade kunnat göra banlysningen nog dyr för des uphofsmän. I alt fall jäfwar likwäl Konung Birger dessa Biskopar såsom partiska och sina Bröders medhållare (2). Men antingen de nämde Biskopar haft sådant upsåt eller ej, kom likwäl saken aldrig til någon wärkställighet, ej heller är något tilförliteligt bewis, at de på trolöst sätt deltagit i Kungliga Familiens inbördes trätor, om de än i wißa mål warit Härtigarne tilgifne, som dem af Konungen förebrås. Wid den beskattning, som öfwergick de Andeligas Landbönder 1309, finner man intet mißnöje wara yttradt; men sedan alt war fredligt, och de icke destomindre betungades, hafwa de Andelige wädjat til Påfwen i Rom, efter det då allmänt wedertagna tänke-sätt. Man har tilförne anmärkt, at Konung Birger efter Härtigarnas fångslande 1318 uphäft Waldemars indragning af Kanike-Tionden; at han därmed welat winna de Andeliga, lär wäl intet kunna twiflas, men därföre kan man intet säga, at de Kungliga Brödernas häktelse warit upbläst af Prästerna, emedan icke minsta anledning därtil gifwes uti de Handlingar som af fordna tiden äro oß lämnade. Påfwiska Prästerskapets tiltagsenhet nekas intet, deras otilbörliga motsträfwighet emot werldsliga Öfwerheten medgifwes understundom, men den war intet altid lika, ej heller woro de Andeligas Förmän altid lika uproriske. I allmänhet lär man kunna wara öfwertygad, at folk, som intet tilbaka hålles af heder och samwete, lära intet behöfwa Präste-ingifwelser, til at företaga sig äfwen de grofwaste tilbud.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

(1) Wilde Hist. Pragm. p. 424, sedan han talt om de Andeligas missnöje öfwer Härtigarna, och Konung Birgers stadga om Kanike-Tionden 1318, har denna utlåtelse: Exinde Clericorum fauor erga Regem, quo fretus, ut vindictæ flagrabat cupiditate, fratres ad se invitatos Nycopiæ, cum bona venissent fide, inclusos carceri famè perire cogebat. På denna grund går von Dalin än längre s. 396, då han yttrar sig sålunda: De Andelige upåggade Konungen til hämnd, hwilken de afmålade, ehwad medel han därtil wille taga, såsom Gudi ganska behagelig.

(2) *Birgerus* &c. *Nicolao* Archiepisc. Upsal. &c. Significamus vobis, quod hiis diebus quandam appellationem interposuimus in hunc modum: In nomine Domini amen. Anno ejusdem Millesimo CCC IX quinto Idus Marcii cum Nos *B.* Dei gratia Sweorum, Gothorumque Rex essemus Wibergis in Juscia constituti, pro firmo intelleximus a pluribus fide dignis discretis & reuerendis personis, quod venerabiles Patres Domini *B.* Scarensis & *K.* Lincopensis Episcopi contra Nos intendunt judicialiter procedere, & in Nos sententias, nescimus cujusmodi, fulminare, asserentes se judices, & non causam ut causam allegantes, videlicet quod nos contra fratres nostros Duces deliquerimus, & pacta cum eis inita non serveverimus usque quaque. Unde quia, Deo & conscientia nostra testibus, nos erga fratres nostros reputamus & scimus prorsus innoxios, & Domini Episcopi supra dicti nostri in hiis judices non existunt, vel dato (*sine*) nostro præjudicio, quod eos appareat esse judices quoquo modo, sunt tamen Nobis pluribus de caussis & certa ratione suspecti, utpote qui fratribus nostris Ducibus per & fidem & homagium tenentur astricti, non in hiis vel aliis quidquam faciant, quod ipsorum fratrum nostrorum offendat in aliquo voluntatem, & in ipsorum consiliis & tractatibus sunt præcipui, quos etiam fratres nostros Duces ebulliens perversorum malitia nostri honoris fecit æmulos &c. Valete nunc & semper in Domino amen. Scriptum Wibergis in Jucia feria IIII proxima ante Benedicti Abbatis.

§. 10.

Primatsträtan med Ärkebiskopen i Lund.

Sådant war i allmänhet de Andeligas tilstånd inom Riket. Den med Ärkebiskops-sätet i Lund upwäckta Primats-twisten war ännu intet afgjord. Ty ehnruwäl Ärkebiskop Nicolaus Allonis undfådt både wigsel och Ärkebiskopsbandet, Pallium, af Påfwen Bonifacius VIII, blef dock hela trätan, efter Romerska Hofwets wanliga konster, lämnad aldeles oafsluten. Hwar den följande Ärkebiskopen Nicolaus Hwite fådt wigsel och Pallium wet man intet, det ser man likwäl af et odateradt

Bef,

Bref, at han warit mycket benägen til förlikning. Til detta ändamålets winnande och til förekommande af widare kostnad, afsärdar han sina Fullmäktige, som skulle möta Ärkebiskopen Esger Juels utskickade från Lund Söndagen Reminiscere uti Rosaby intet långt från Wå eller Christianstad, och förklarade tillika, det han wille til alla delar wara förnögd med det som då kunde blifwa öfwerenskommit (1). Man wet likwäl intet i hwad betingningar man stadnat, men af des efterträdares göromål torde kunna slutas, at man därom blifwit samdräktig, at Ärkebiskopen i Upsala skulle taga emot wigselen i Lund, men at han sjelf skulle låta afhämta Pallium från Rom. Han förklarade tillika, at han skulle befrämja och bibehålla Lundiska Kyrkans förmån, så wida des företrädare Upsala Ärkebiskopar warit undergifne och hörige, at han skulle befordra Lundiska Ärkebiskops-sätets förmån, och intet lämna sitt bifall uti något hufwudsakeligt ärende utan Lundiska Biskopens samtycke, de mål likwäl undantagna, som röra hans eget Stift och Lagsaga, och denna försäkran gjordes under eds förpliktelse. Twänne Domherrar från Upsala, hwilka föredragit ärendet om Ärkebiskopens bekräftelse och wigsel, betygade tillika, at de wid deßa twänne mål altid wille förblifwa, med förbehåll af Apostoliska Stolens myndighet, som altid borde hållas oförkränkt (2). På detta sätt emottog Ärkebiskop Olof stadfästelse och wigsel i Lund 1315, och måste man bekänna, at det skedt med all den Canoniska konst man kan begära, ty ingen ting är hwarken sagdt eller osagdt. Primats-rättigheten nämnes intet, den hwarken erkännes eller intet erkännes, och när han lofwar, at befrämja Lundiska Sätets förmåner, så wida des företrädare wisat sig lydige, afgjordes äfwen därigenom ingen ting, emedan några erkänt Lundiska öfwerupsigten och några intet. Eljest kan det ock förtjena at märkas, at Ärkebiskopen i Upsala, då han tog wigseln, förpliktade sig til Apostoliska Tron, de fyra allmänna Mötens Beslut, Nicenska nämligen, Constantinopolitanska, Ephesinska och Chalcedoniska, tillika med de beslut och reglor, som den renlåriga Församlingen antagit.

Kyrkans tillstånd under K. Birger.

(1) Nicolai Archiep. Bref, som hänföres gemenligen til 1314, lyder til en del som följer: Universis præsentes literas inspecturis *Nicolaus*

Kyrkans tilstånd under K. Birgen.

D. g. Archiep. Upsalensis &c. Quia discordia, procurante pacis æmulo, exorta inter Lundensem & Upsalensem Ecclesias super quibusdam juribus *Primatiæ* vel quasi, in quorum possessione se fuisse dicit Lundensis ecclesia, tanto propensius nobis displicet, quanto majoribus noscitur onusta dispendiis. Quo circa . . . facimus, constituimus & ordinamus discretos viros . . . nostros viros & legitimos procuratores ac nuntios speciales ad comparendum, pro Nobis & nostra ecclesia, tractandum, definiendum, paciscendum, componendum & finem faciendum sicut crediderint expedire super dicta discordia seu controversia apud Villam Forensem *Nos* Lundensis Dyocesis, Dominica in quadragesima, qua cantatur Reminiscere &c. In cujus rei evidens testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum.

(2) Om denna märkwärdiga förrättning har man et intygande af Biskop Magnus i Wexjö, Ulf Canonicus därsammastädes, och Boetius Kyrkoherde i Gandby i samma Stift, dat. Lundis An. Dni MCCCXV in Profesto b. Ceciliæ Virginis & martyris. Följande ord kunna anföras: Atque priuilegio tuo sanctæ Lundensis ecclesiæ, Tuisque successoribus secundum sacros canones & decreta sedis Apostolicæ ex sacris canonibus & legibus promulgata pro scire & posse meo, in quantum antecessores mei obedierint & subditi fuerunt, pro ejusdem quoque metropolis publicis & priuatis negotiis, studio consilio & societate me elaboraturum, & absque illius consensu nullum præbere in magnis negotiis & ordinationibus assensum, nisi in eo quod ad propriam pertinet parochiam meam, profiteor ut supra &c. Brefwet är tryckt hos Meßenius Scondia T. 12. p. 79.

§. 11.

Primariats-saken.

Churuwäl på föreskrefne sätt Primats-twisten intet bliswit tydeligen afgjord, kan man dock ifrån denna tiden anse sjelfwa wärdigheten såsom en blott titel hos Ärkebiskoparna i Lund, hwilka ock sådan eller rättare sagt aldrig sedermera tilägnat sig någon ordentelig öfwerupsigt öfwer Swenska Församlingen. Ty at man då och då finner, at Påfwarne hafwa updragit åt Ärkebiskoparna i Lund något ärende, som angådt Swenska Kyrkan, bewisar intet annat än et slags förtroende, hwilket Romerska hofwet nu åt en, nu åt en annan Biskop efter omständigheterna öfwerlämnat, hwarpå man har exempel uti Johans XXII Bref til Ärkebiskopen i Nidarås, som i ottonde §. är nämndt; man kan dock äfwen framdeles lämna en liten underrättelse om Ärkebiskoparna i Lund, så wida deras förrättningar kunna röra Skånska författningarna. Sedan den orolige Johan-

Ärkebiskopar i Lund.

hannes Grand, som år 1294 på Konung Erik Menweds befallning bliswit fångslad, intet kunde komma til besittning af sitt Ärkebiskopsdöme, och hela Riket däröfwer kommit i Interdict och bann, affärdades Ärkebiskopen i Carcaßone Isarn från Påfwen Bonifacius VIII til Dannemark, at undersöka och afgöra målet. Denne föreslog år 1299, at Konung Erik skulle betala Ärkebiskop Grand 3000 mark Silfwer efter Påfwens eget utslag, 6000 mark för skada och oupburen ränta, och 40,000 mark för Ärkebiskopens fångslande. Men Konungen, som intet kunde finna sig wid denna alt för kostbara förlikning, wädjade åter til Påfwen och med en underdånig böneskrift anhöll om lindring. Denna wanns ändteligen, Ärkebiskop Johan fick 10,000 mark Silfwer i förlikning, och Lunda Dom-Capitel fick til ersättning Rodne Härad på Borneholm, och Härwistad Härad i Skåne, Ystad och Kronans Bönder undantagne, och blef det nämnda Härad Ärkebiskops-stolen i Lund updragit med all Kunglig rätt. Prästerskapet frikallades tillika från all werldslig domstol, med fullkomlig frihet at utan tull utskeppa sina waror från alla Ärkebiskops hamnarna m. m., hwilket alt kan inhämtas af Konung Eriks Bref giswit Skärtorsdagen 1303 (1). Men innan detta Bref utfärdades war redan Påfwens Legat Isarn utkorad til Ärkebiskop i Lund dagen för Simon Jude dag 1302, och Johannes Grand, som intet welat taga emot Ärkebiskopsdömet i Riga, blef ändteligen försedd med Ärkebiskopsdömet i Bremen 1307 och dödde i Avignon 1326 (2). Efter alt utseende lär Isarn genom Konung Eriks bemödande bliswit Ärkebiskop i Lund, på det han måtte slippa den oroliga Johan Grand, och har Isarn efter tidens smak icke allenast welat befrämja Gudstjenstens widmakthållande, utan ock på flera sätt ökt Domherrarnas förmåner. I det förra asseende har han år 1303 förordnat, at hwar Lögerdag skulle hållas full Meßa hela dygnet igenom om Jungfru Maria, och hwar Torsdag om St. Lars, icke allenast i Domkyrkan, utan ock i de öfriga Församlingarna i Stiftet (3). I det senare målet har han förundt Domherren Guido, som tillika war Konung Eriks Hofpräst, St. Andreæ Kyrka i Wäsby, såsom prebende 1305. Samma förmån erhöll Caniken Nicolaus Bunkeflo,

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

Kyrkans tillstånd under K. Birger.

han tillika med Domprobsten Andreas och Lagmian Birger Person blef förordnad, at utstaka gränsorna emellan Konungslotten och Härtigdömet i Upland 1303. Förmodeligen har han warit af borgerlig slägt, efter han war född i Upsala, och man dessutan uti des sigill intet träffar något adeligt tecken, hwilket alt synes witna om mycken personlig förtjenst, emedan så höga äreställen mierendels annars warit de förnämsta slägterna förbehållna. Han tilträdde wärkeliga förwaltningen af sitt ämbete Olufsmässedagen eller den 29 Julii 1296, sedan han samma år dagen för St. Eriks Fest kommit tilbaka til sin födelseort Upsala. Han föreston andeliga Regementet den tiden, då enigheten emellan Clericiet och de werldsliga brutit ut, man wet likwäl intet hwad del han däruttinnan tagit, fast det är nog troligt, at han intet warit en sorglös åskådare af trätan, emedan den anzick Prästerskapets rättigheter och inkomster. Wid de årliga Prästmöten har han gjordt åtskilliga stadgar til ordnings bibehållande i Stiftet. Således förordnade han 1297 bland annat, at på Prästegårdarna skulle upräknas Inventarier, på det intet af tilhörigheterna förskingras måtte, och at Allmogen skulle wara tillåtit, utan fruktan för plikt, idka sitt arbete på åker och äng på Apostla-dagarna. År 1298 tilsatte han Decani Rurales i Folkländerna, som skulle uptaga och afgöra mindre mål, som där förekomma kunde, han stadgade ock, at Biskopstionden i råg och hwete skulle afläminas innan nästa Fastelags Söndag in. m. Sitt Testamente upsatte han den 18 Januarii 1305, och dödde den 4 Februarii därpå följande. Kyrkan har ock annars haft mycken förmån af honom genom åtskilliga förwärfwade Fastigheter, såsom Helgö, Hus, några Gårdar i Morgha, i Sundusum wid Flotsund och Wra i Thigble (1). Honom följde Nicolaus Kjällson Hwite i Ärkebiskops-ämbetet. Wigsel och Pallium lär han förmodeligen hafwa tagit i Avignon, emedan han wid den tiden finnes hafwa warit wid Påfweliga hofwet (2). Tilförne hade han warit Biskop i Wästerås. Det är swårt at begripa, på hwad grund denne Prelaten bör föras til Danska Hwide-slägten, det styrkes åtminstone intet af hans Sköldemärke, som föreställer twå spetsar från wänster til höger, hwilket har ingen gemenskap med

Hwi-

Hudarnas wapn, så mycket man wet. Den anledning, som tages af tilnamnet, är et ganska twifwelaktigt och obetydeligt bewis (3). Et af denna Ärkebiskops förnämsta göromål war, at han lät föra S. Olofs Skatt til Upsala, som tilförne utgådt från Helsingeland och Medelpad til S. Olufs Kyrka i Nidaros i Norrige. Beskaffenheten af denna afgift war sådan, at hwar Bonde betalte en aln wås eller des wärde, af hwar notdrägt Sill en del, för säpgsten af Skiälhundar likaledes, en del af hwar Båt, deße twänne senast nämnde afgifter kallades Manskott. Af hwart lastadt Fartyg, som seglade til Stockholm, lämnades en penning och äfwen så mycket af hwar person som war på Fartyget, hwilket kallades Stamskott, utom des gafs af alla Laxfisken den första Laxen, samt därtil med efter behag både af Skinnwaror och Spannemål (4). Huru betydelig eller obetydelig denna skatten kunde wara, war det likwäl nog oordenteligt, at en afgift skulle säsom skatt lämnas årligen til et annat Konungarike. Detta anstod intet Ärkebiskop Nils, han anhöll därföre hos Konung Birger, at et Altare til S. Olofs heder måtte inrättas i Upsala, och denna skatten således föras dit, och intet til Norrige. Konung Birger låter då afgå sitt Bref härom til Helsingarna 1313, med antydan, at de i detta målet skulle wara sin Ärkebiskop fullkomligen hörige och lydige (5). Sedan Konungens tillstånd war inhämtadt, reser Ärkebiskop Nils til Skön i Medelpad följande året, och brakte denna nyhet, med Inbyggarnas gemensama bifall til wärkställighet; då man kom öfwerens, at Kyrkowärdarne i hwar Församling skulle uphåra afgiften, och föra den til Wärtinget som hölls i Husaby i Silanger, dåt den af Probsten och twå andra beskedeliga Män skulle emottagas, och föras til Upsala (6). Til följe härutaf förordnade Ärkebiskopen, at Vicarius wid S. Olofs och Eriks Capell i Upsala skulle lönas af denna upbörd, och wara förpliktad at hålla fem Meßor om året i förberörde Capell, närwarande fyra andra Vicarier och fyra Chorpiltar, af hwilka Vicarierna skulle upbåra en half mark Penningar för hwar Meßa, och hwar Chorpilt et öre (7). När man med någon upmärksamhet öfwerwägar detta Ärkebiskopens förhållande, synes det göra honom en wärkelig heder. Man skulle tycka, at detta målet kunnat företagas af en Påfwisk

Kyrkans tillstånd under K. Birger.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

Biskop utan Konungens bitråde, såsom rörande Gudstjensten, och ey sak, hwarigenom Konungen för öfrigt ingen ting förlorade. Man har dock skäl at tro, det wår Ärkebiskop haft all wördnad för sin lagliga Konung, då det blifwer ganska begripligt, hwarföre han ock haft den åran at följa Konung Birger i fängelse på Nyköpings Slott 1306. Hans förordning på Prästmötet i Upsala af år 1313 låter något mera papistisk: då han påbjöd, at den som intet betalt sin Kyrko-Tionde innan Midsfastan, eller Dominica Lætare, intet skulle tillåtas at anamma Herrans Natt-ward nästkommande Påsk, och wid dödsfall intet få begrafwas i Kyrkogården. Til sitt namnes den helige Nicolai åra stadgade han år 1305, at hwar wecka skulle hållas Meßa på den dag, som Nicolai Fest inföll om året. Uti sitt Testamente, som han upprättade Andra dag Pingst 1314, skänkte han til Upsala Domkyrka 40 mark Penningar, til des bygnad 30 mark, til S. Eriks Capell Sex mark årligen, til S. Eriks yttra Capell 20 mark, til hwar Soknekyrka, där han hade någon gård, en mark, och til Prästerna därsammastädes en mark, til Minoriterna i Upsala, Stockholm och Enköping tre mark hwardera, til Klostren Sko, S. Clara, Hospitalen i Upsala och Enköping en lika stor summa, til Predikomunkarna i Westerås tre, men til Predikomunkarna i Sigtuna sex mark. Hans Broder Carl Tydiske tillika med några af Dom-Capitlet förordnades at draga försorg om Testamentets fullgörande, och dödde han på Arnö wid slutet af Maji eller början af Junii 1314 (8). Man bör kan hända bedja Läsaren om förlåtelse, at man om stora Herrar ofta anför småsaker, men så wäl de som tiden kännas därigenom. Ärkebiskop Nils Hwite hade til efterföljare på Biskops-Stolen Olof Biörnson af Fors med tilnamnet den Wise. Det är utan twifwel ganska hederligt at få et sådant ärenamn, då det war en stor förtjenst at intet wara skälm och förrädare; ty fast man intet wet, hwarifrån denna wishets frägd leder sin uprinnelse, mätte det likwäl betyda något, at en sådan namnökning blifwit honom tilägnad. At Ärkebiskop Olof warit af förnäm släkt, kan slutas därutaf, at han uti et Gåfwobref af år 1302 kallar Birger Person af Finstad Lagmannen i Upland sin släktinge. Efter Peringskiölds Ättrökning, som är ganska famoſik, war han Son af

Be-

Bero Näf Läromästare för Magnus Birgerson Ladulås. Hans Bröder Carl och Nils Biörnson woro Ättesäder för gamla Färlesläkten, som förde i wapn twänne färlor, eller morgonstjernor kan hända, i korß. Han war förut Canonicus i Canonicatet Laggahärade, och därifrån blef han wald til Ärkebiskop i Upsala. Om hans Biskops-wigning i Lund är talt tilförne, hwilken förrättades 1315, men med Ärkebiskops-bandets emottagning gick det ganska långsamt, emedan man finner af Fru Rangborgs Testamente, som är upsatt Lögerdagen för Palmsöndag 1318, at han ännu kallas Archielectus: men förmodeligen har han wid slutet af året ernådt sitt rätta höghets-märke, emedan han i början af år 1319 kallas Archiepiscopus. Man säger gemenligen, at hans Ärkebiskops-band eller Pallium inlöstes med 8780 Riksdaler eller 26,340 Dal. S:mt, men i denna summan lär wara en stor mißräkning. Peringskiöld, som uti Ärkebiskop Olofs Lefwerne först upgifwit denna lösen, har utan all twifwel följt samma räkning som finnes uti Scheffers Anmärkningar til Biskops-Krönikan. Summorna äro aldeles de samma, men mißtaget röjer sig därutinnan, at då man uti gamla Handlingar räknar alt efter mark Penningar, har Peringskiöld tagit det för mark Silfwer, hwarigenom hufwudsumman blifwer åtminstone fem gångor större (9). Det öfriga af Ärkebiskop Olofs märkwärdigheter sparas til hans dödsår, som war 1332.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

(1) Scheffer Anm. til Chronicon Archiepp. p. 68. i det öfriga har man följt Peringskiöld uti Mon. Ulleråk. hwarifrån ock Rhyzelius hämtat sina påminnelser.

(2) *Clemens* V &c. Archiepiscopo Upsalensi. Datum Avenione II Idus Aug. Pontificatus nostri anno IV, 1308. Cum Nos nuper ecclesiæ Arosiensi tum vacanti post translationem, quam de te olim Arosiensi Episcopo, *tunc apud sedem Apostolicam constituto*, ad Ecclesiam Upsalensem tunc vacantem, fecimus persona dilecti filii *Israelis Erlandi*, Electi Arosiensis, licet absentis, duxerimus providendum &c. Brefwet finnes i Ornhielms Bullar. T. I.

(3) Rhyzelius är den förste, som uti sin Episcoposcopia s. 38 påmint, at han war af Dansk släkt, och sedermera säger v. Dalin at han war af Huidarna. Peringskiöld Mon. Ulleråk. s. 141 wisar både hans sigil och wapn, men nämner ingen ting om hans skyldskap med Huidarna.

(4) Härom kan man se Medelpads-boarnas öfwerenskommelse Dat. apud ecclesiam Schoen an. D:ni MCCC quarto decimo Nonis Martii. De

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

hit hörande orden äro dessa: Vota quædam ob honorem & specialem devotionem beati *Olaui* Regis & martiris nobiscum ab olim per nostros progenitores, ac nos postmodum facta & exhibita, videlicet de quolibet rustico unam ulnam telæ vel ejus valorem, de captura halecum de qualibet segena unam partem dictam *manskut*, de captura focæ de qualibet naue unum *manskut*, de qualibet naue quæ vadit Stockholmis cum mercimoniis unum denarium Svecum, de qualibet persona in ipsa naue eunte unum denarium, quod in nostra lingua dicitur *Stamscut*, de qualibet captura salmorum unum piscem &c. Bref wet är intryckt uti Ärkebiskopens egit bref af samma år och ställe, tryckt hos Scheffer Chronic. Archiepp. p. 250.

(5) *Birgerus* &c. fidelibus suis omnibus Helsingiam inhabitantibus &c. Dat. apud Swertohom prope Nycopiam an. Dni MCCCXIII feria quinta infra octauas ascensionis Domini hos Scheffer l. c. p. 73.

(6) Denna Stadga innehålles uti det i 4 Anmärkningen nämnda Ärkebiskopens bref p. 253 hos Scheffer.

(7) Chronicon Archiepp. Scheffers uplag p. 68. och förekommer et stycke af Ärkebiskopens förordning eller Testamente härom p. 69. Dat. Upsala 1305 quinto decimo Kal. Februar.

(8) *Nicolai* senare Testamente Dat. Arnö an. Dni MCCC quarto decimo secunda die Pentecostes kan läsas hos Peringskiöld M. Ull. p. 142. Hans dödsdag utsättes i gamla Krönikan på III Kal. Junii eller den 30 Maji, men på des Liktien i Upsala Domkyrka står d. 1 Junii.

(9) Man kan jämföra Scheffer ad Chronicon Archiepp. p. 107 och följande. Där anföres först Taxus subsidii Pallii för 1343, och sedan p. 113 för Helsingeland för år 1313. Den förra förteckningen angår egenteligen Folkländerna. Peringskiöld öker ock räkningen med en tredjedel: anledningen har han utan twifwel tagit af dessa orden uti gamla berättelsen: Et nota, quod Taxus iste antiquus de Helsingia non est auctus in tertia parte plus solito sicut præcedens fuit augmentatus. Dessa ord lära intet gifwa tillkänna, det de uppgifna summor böra förökas til en tredjedel, utan endast, at de äro en tredjedel större än de warit tilförne. At hos Scheffer intet förstås mark Silfwer utan mark Penningar, är ögonskenligt af sjelfwa begynnelsen p. 108. De Attundia, de Provincia Bro. De Bro 6 mark. denar. de Näs 4 mr. den. cum dimidia &c. Så at här är ingen fråga om marcæ argenti, utan om marcæ denariorum, hwilket gör en ganska stor skilnad i uträkningen.

§. 13.

Biskopar i Linköping.

Om Biskoparna i Linköping under Konung Birger hafwa man en ganska stympad underrättelse. Man wet nog, at Biskop Lars

Lars följde Härtig Bengt i Biskops-ämbetet, men huru länge han föreståndt Biskopsdömet, har man ingen kunskap. Rhyzelius berättar, at han skaffat Härtigarnas Erik och Waldemars Beskydds-bref af år 1308 för Linköpings Domkyrka, men til denna mening är ingen grund i sjelfwa brefwet, ej heller, så mycket man kunnat finna, på något annat ställe. Man har twärtom bref, af hwilka synes tydeligt, at Carl war Biskop i Linköping år 1307, ty han har såsom Biskop och Löfresman gådt i borgen för den tilsägelse Härtigarne gjorde, at på alt möjeligt sätt biträda Konungen i Norrige emot Konungen i Dannemark (1). Biskop Carl har ock såsom witne bisogat sitt sigill under Härtigarnas Gåfwo-bref til Ingewald Slotsfogden på Nyköping, hwilket bref är skrifwit Marie Bebådelsedag 1308, och altså förr än det nämnda bref utfärdades. Härutaf synes följa, at Biskop Lars antingen warit död eller åtminstone nedlagt sitt ämbete innan slutet af år 1307. Biskop Carl war för öfrigt af ganska förnäm slägt, förmodeligen af Båtarna, ty han kallas i Linköpings Biskops-Krönika Carl Båth (2). At han warit en beständig medhållare af Härtigarna, är ganska troligt, emedan han redan 1307 warit räknad ibland deras Rådsherrar, hwarföre ock Konung Birger uti sitt förr omtalta bref från Wiborg på Jutland anför jäf emot honom, såsom den hwilken warit Härtigarna aldeles tilgifwen. Men för öfrigt finner man intet, at någon märkelig stridighet yppat sig emellan Konungen och Biskop Carl, såsom ock den fruktade bannlysning, hwaröfwer Konung Birger i synnerhet beswärade sig, intet på någon sätt blef satt i wärkställighet. Huru han wårdat sitt Stift, har man efter wanligheten ingen tydelig underrättelse. Man wet allenast, at han haft en märkwärdig träta med Föreståndarne af S. Marie Kyrka i Wisby. Gudstjensten wårdades gemenligen af twänne Kyrkoherdar, och hade Församlingen år 1317 åt Kyrkoherden wid S. Petri Församling Gobelinus af Gryten updragit den då lediga hälften af Marie Kyrka, hwarmed Biskop Carl intet war nögd, utan befalte, at halfwa inkomsten af bemälte Kyrka skulle sättas i taka händer eller qwarstad. Församlingens Kyrkowärdar woro däremot intet nögde med Biskopens anstalt, utan påstodo, at Biskopen hade i et sådant tilfälle ingen annan rättighet, än at stad-

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

Kyrkans tillstånd under K. Birger.

fästa den, som af Församlingen föreslogs. En dylik tvist hade ock tilförne yppat sig, under Bonifacius VIII, som öfverlämnat målets afgörande til Biskopen i Westerås, Domprobsten i Upsala och Caniken Håkan likaledes från Westerås 3). Men som hufvudfrågan intet, så mycket man wet, blifwit afgjord, fortsattes oredan. Biskop Carl skickade ock en Präst til Gothland, antingen som Vicarius eller Undersökningsman, men den blef thjälslagen, och som Biskopen påstod, skulle wederbörande hafwa legt mördare därtil, och några wid samma tilfälle yttrat sig, at de önskade, det Biskopen sielf måtte liggä nedersåld bredewid den döda Prästen. Detta alt retade Biskopen än mer, hwarföre Församlingens utskickade, en ung Student wid namn Segebaden, jämte en annan, blefwo intet särdeles wäl mottagne af hans Högwördighet. Ty Biskopen hotade, at han icke allenast skulle drifwa bort den Vice-Pastor, som Församlingens Ledamöter imedlertid utnämnt, utan ock klaga för de Regerande och Härskinnorna, samt låta borttaga de motsträfwigas Gods, hwar det träffades, så framt de intet wille lämna honom den rättwisa, som honom tillkom. I sådana omständigheter funno wederbörande Kyrkoföreståndare angeläget at wädja til Påfwen, så mycket mer, som de fruktade, at Biskopen gifwit Landprästerna på Gothland befallning, at sätta Församlingen och Kyrkan i bann. Detta wad låter Segebaden upläsa efter hållen Högmässa Simon Jude dag wid Non eller klockan tre eftermiddagen i Linköpings Domkyrka, närwarande många både Klerker och Lekmän. Men ingen wille gifwa intygande om wadets upläsning, til des ändteligen Kyrkowaktaren i Linköping, Custos Lincopensis, lämnade det åskade bewis. Huru wida Biskopen wid detta tilfälle förgått sig eller ej, wet man intet; efter Gothlänningarnas berättelse skal han i denna saken hafwa wisat en owanlig och ganska oapostolisk hetta (5). Biskop Carls öfriga förrättningar sparas til hans dödstid.

(3) Härtigarna Erik och Waldemars Bref. Dat. Åby an. Dni MCCCVII in tertia Dominica aduentus: In cujus rei euidentiam Sigilla noſtra & Sigilla dilectorum Conſiliariorum noſtrorum, qui nobiscum in hac parte fide data promiſerunt, videlicet Venerabilis Patris Domini K. D. g. Lincopenſis Epiſcopi &c. præſentibus ſunt appenſa.

(2)

(2) Chronica Episcoporum Lincopensium hos Benzelius M. Eccl. p. 122. Kyrkans tilstånd under K. Birger.

Biskop Karl war kallade Bather
Han war födder af mektog slekt
Oc elskade them som foro med spekt
Oskel wille han ej tha lida
The thermed foro the singo qwida.

(3) Bonifacii VIII Br. dat. Laterani X. Kal. April. Pontific. an. primo, 1295. Påfwens Bref är vidimeradt af Frater *Conradus* abbas & totus conventus Claustri Guthvaliæ ord. Cisterciensis, Frater *Botolphus* totusque conuentus Fratrum Prædicatorum in Visby & Frater *Hegherus* gardianus totusque conuentus minorum fratrum ibidem.

(4) Om Godelinus de Gryten och des wal har man intygande af Willekinus de Haren Camerarius af Welin, och Johannes de Tremonia Camerarius de Wittensten, anno Dominicæ incarnationis MCCCXVII sexto decimo Kal. Augusti. Om Biskop Karls utlåtelser witnar Godekinus Pilgrini uti sitt Bref til Kyrkowärdarna wid S. Maria i Wisby dat. octaua b. Michaelis, och om Segebadens eller Segebodonis upläsning af Soknemännernas wad, som war daterat 1318 Dominica infra octauam natiuitatis B. Virginis, intygar Laurentius Custos Lincopensis feria secunda proxima ante festum omnium sanctorum.

(5) Godekini Attest slutas med följande ord: Hæc libentissime defalcassem & decidissem, si ad responsa venire me fecisset (Episcopus), quia rigidus & furiosus fuerat ultra modum.

§. 14.

Ibland alla denna tidens Biskopar borde utan twifwel Brynolf från Skara intaga främsta rummet, så framt han wärkeligen förtjent namnet af Helig, hwilket fordna werlden tillägnat honom. Om hans apostoliska helighet kan och bör dragas i twifwelsmål, war han likwäl i sin tid en ganska märkelig man, och, så mycket man nu kan se, en wälmenande Biskop både emot Konung och Fäderneslandet, hwilket kan intagas af des upförande mot K. Magnus Ladulås, som är anfördt i Förra Delen s. 603. Af de nyare hänföres denne Biskop til Gripiska släkten, ehuruwäl hans Faders wapn har aldeles ingen gemenskap med Gripar-nas, ty denne förde fyra hjertan eller sjöblad i Skölden. Wil man tro edswurna witnen, som lefwat för år 1400, har han wärkeligen warit af Folkungarna (1). Vastovius och Meßenius haswa warit af samma tanka, och de nyares witnesmål

Biskopar i Skara. Brynolf.

for-

Kyrkans tillstånd under K. Birger.

fordra flera bewis, om de skola bewisa något. Biskop Brynolfs Faders Sköldemärke skiljer utan twifwel aldeles ifrån det wapn, som andre Folkungar fört: men wäre Langfedgare hafwa länge för detta påmint, at olika grenar af denna ätt hafwa fört olika Sköldemärke. Vastovius gifwer Brynolfs Fader tilnamnet Sture. Anledningen härtil är förmodeligen tagen af wår Biskops Lefwerne, där Algot Månsons Faderfader säges hafwa warit Anund Sture (2). Om så är, måste Anund Sture hafwa warit Son af Lagman Algot Brynolfsson och Broder til Biskop Brynolf, då man ock har någon anledning, hwarifrån gamle Sturarne tagit sina sjöblad i wapnet, fast de äro ställde annorlunda och fåare, än dem Lagman Algot brukat (4). Såsom denna Lagman warit til sin ringa fördel nog namnkunnig i Magnus Ladulåses tid, så är han däremot på et hederligt sätt ihogkommen i Kyrko-Historien, emedan han icke allenast upbygde och sunderat Ryda Kyrka i Westergöthland, utan ock hast en berömd wård om sitt Lagmansdöme, så at han äfwen under en ganska dyr tid dragit mycken omsorg om de nödlidande (3). Annars synes Biskop Brynolf wara ifrån unga åren ämnad til andeliga Ståndet, emedan man wid tio eller tolf års ålder skickat honom til Universitetet i Paris. Sedan han uppehållit sig där uti nio år, kom han hem i sitt Fädernesland och upwaktade K. Waldemar, som då war i Bohus eller Kungahäll, hwilken gjorde anstalt om nödigt understöd för honom til at än widare fortsätta sina studier wid bemälte Universitet, då han åter i andra nio år biwistade detta berömda Lärosäte (4), så at han efter tidens beskaffenhet måtte hafwa warit en ganska lärd man. Förmodeligen strax efter sin andra hemkomst blef han wald til Biskop 1278, hwarom är talt i Andra Delen s. 789. Hans anseende så wäl hos Konung Birger, som Thorkel Knutson, kan därutaf inhämtas, at honom år 1302 blefwo lämnade samma friheter, så wäl för sig sjelf och för sitt Gods, som sina dageliga tjenare, hwilka åt dem woro förlänte, som höllo Rusttjensten (5). Detta war utan twifwel en stor nåd på den tid, då de Andelige intet särdeles skonades. Under den bullersama tiden, som oroade Konung Birgers Regemente, sedan Thorkel Knutsons död, har Brynolf förmodeligen lefwat i så mycken stillhet, som war möj-

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

mjlig, efter man finner honom ganska sällan wara nämnd i tidsins Handlingar, uti hwilka han likwäl under Konung Magnus Ladulås warit deltagande, som man kan se af Stadgan af 1280. Uti Örebro Förening af år 1308 dagen efter Marie Bebodelsedag nämnes wäl Biskopen i Skara såsom den, hwilken med andra Herrar lofwat, at Nyköpings Förbund skulle obrotsligen efterlefwas, men hwarken har hans namn warit inryckt i Acten eller des sigill bifogadt, så at man kan wara försäkrad, at han intet warit delaktig i denna orimmelighet. Af Konung Birgers Bref från Wiborg i Jutland skulle likwäl synas, som Brynolf, uti Konungens tanka, warit mycket deltagande uti Härtigarnas uproriska upförande, men det är möjligt och kan wara troligt, at han warit illa underrättad. Den allmänna öfwertygelse, som warit om Brynolfs helighet, hopfogad med des förhållande emot Magnus Ladulås, synes böra frikalla honom för så swåra beskyllningar, så at han intet lär hafwa warit et pockande Helgon, som med olydna mot werldsliga Öfwerheten welat öpna sig wägen til Påfwiska himmelen. At han annars intet warit i Härtigarnas onåd, kan slutas därutaf, at när Biskop Carl i Linköping förmådt Härtig Waldemar at tillåta ransakning öfwer de befwär, hwartil Upsala Kyrka trodde sig befogad, blef Biskop Brynolf af Härtig Waldemar sjelf utnämnd at wara ibland de skiljomän som skulle afdöma målet. Det händer understundom, at et rent och rådigt upförande kan wärka förtroende hos stridande parter. 1316 utnämndes Biskop Brynolf til skiljoman uti andeliga rättegången emellan Härtig Waldemar och Domkyrkan i Upsala, och följande året St. Dorotheas dag eller den sjette Februarii dödde Biskop Brynolf uti sitt 69 ålders år, sedan han förestådt Biskopsdömet uti trettio otta år (6).

(1) Vita B. Brynolphi p. 66. Här införes et edeligt intygande af en Domherre i Skara, som han aflämnade 1417 inför Commissarierna, som woro förordnade af Kyrkomötet i Costnits til at ransaka om St. Brynolfs släkt, helighet och underwärk. Sjelfwa witnesmålet anföres sålunda: Loquens respondit contenta in dicto articulo fore vera; caussam scientiæ assignans, quia progenies Ejus (*Brynolphi*) olim vocabatur & hodie apud omnes & potentiores Regni Swetiæ vocatur Folkunga släkt, quod adhuc, ut dixit, hodie apparet in

Kyrkans tillstånd under K. Birger.

in Domino *Algoto Magni*, Barone potenti, qui in tertio gradu consanguinitatis ab eodem patre B. Brynolphi descendebat. Vita Brynolphi är tryckt, dock utan utsatt år och ställe, och har Hof-Rådet Warmholtz lämnat en omständelig berättelse om denna sällsynta Bok uti Gjörwells Swenska Bibliothek 3 D. s. 272. Uttåf Herr Warmholtz är mig och lämnad det af dem af honom sielf gjorde afskrift. Detta Wärk har icke en gång warit kändt af Författarne til Acta SS. Antverpiensia. Wår lärde och förtjente Ärkebiskop Erik Benzelius lär ej heller haft denna Lefwernes-Beskrifning, när han utgaf sina Anmärkningar til Vastovius och Monumenta Ecclesiastica.

(2) Vita Brynolphi p. 73. Här förekommer Lamberti Benechini, Canonici, witnesbörd; de hit hörande orden äro dessa: Sic audiuit a Dno Laurentio quondam canonico Scarensi & Rectore Chori Scarensis septuagenario, qui retulit se alias serviuisse cuidam militi videlicet D. *Anundo Sture* suo Domino *Algoti Magni* Baronis potentis. Af förra Anmärkningen har man sedt, at Algot Månsson war Sons Sons Son af Algot Brynolfsson. Här säges, at Anund Sture war Algot Månsons Faderfader, och det är et samtida witne. Meßenius Theat. N. S. utför Anund Stures slägt annorlunda. Det enda, som emot denna slägtledning kan inwändas, är at Anus betyder både Faderfader och Mederfader.

(3) Om Nyda Kyrka kan ses Vita Brynolphi p. 38. 66. Angående Laxman Algots mård om fattiga witmar 32 sidan. Stället kan anföras til någon upplysning på Westergöthlands gamla Geographie: Cum D. *Algotus* . . . pater dicti D. Br. Capitaneus esset totius Wesgotiæ, quodam sterilitatis anno, fame totam terram Wesgotiæ, quæ est in Scar. Dyoc. perurgente, congregauit multitudinem pauperum dictæ fame oppressorum & aliorum famelicorum in grandi classe nauium, & veniens in insulam *Torsori* dictæ Scar. Dyoc. ubi idem filius suus D. *Brynolphus* tunc Ep. Scar. residentiam habebat, dixit ei, quasi ipsum paternaliter reprehendendo, cur hic quasi latitans vitam ducis & per multis (permittis) istos pauperes fame perire, non sic, inquit, valet, sed ex quo abundantiores habes reditus a lignis & annonæ copias tibi partem istorum pauperum & famelicorum, & partem si placet, mihi dimittas, & quos noluisti nascere (pascere) residendo apud ecclesiam tuam, pascas hic in insula ista.

(4) Vita Brynolphi p. 66. Ipse B. Br. primo erat in studio Parisiensi IX annis & inde veniens in castrum Bagahvvs Asloens. Dyoc. D. Rex qui pro tempore erat, prouiso de expensis congruis ad alios IX annos ipsum remisit ad studium Parisiense prædictum. Uti Andra Delen af Swea Rikes Historia, har man sagt at Brynolf warit 20 år i Paris, om det är skrif- eller tryckfel wet jag intet, men bör här läsas 18.

(5)

(5) Konung Birgers Bref härom Dat. An. Domini Milleſimo trecenteſimo ſecundo VIII Kal. Octobris, ſtunes hos Wilde Hiſt. Pragm. pag. 420. Kyrkans tilſtånd under K. Birger.

(6) De här förut nämnde Bref och omſtändigheter äro omtalde tilförne. Om hans Dödsår har warit antecknadt uti Martyrologium eller Kalendarium Scarenſe wid VII Idus Februarii. Obitus venerabilis Dom. *Brynolphi* Scar. Epiſcopi Anno Domini M CCC XVII, ſåledes är anmärkt in Vita Brynolphi p. 54. Når man påminner ſig, at han war 30 år gammal, då han år 1278 waldes til Biſkop, äro de andre års tal, ſom här äro nämnde, ſnart uträknade.

§. 15.

Man kan ſluta af det, ſom redan anfördt är, at Biſkop Brynolf warit i ſin tid en ganſka märkelig och högtaktad man. Men at winna det anſeende i Församlingen, at högtideligen förklaras för helig, fordrar ännu flera förtjenſter, än dem man hit in til upräknat. Genom faſta, kötteſs ſpäkande, idkeliga böner och underwärk bör en ſådan wördnad i ſynnerhet winnas. Skänker til Kyrkor, förſökelſer för Kyrkans friheter, och et oförſkräckt förſwar emot alla werldſliga tilbud i den delen, göra inträdet i Påſwiſka himmelen ån lättare. Hwarföre och, när Konung Erik af Pommern tillika med Ärkebiſkoparna från Upſala, Lund och Nidaräs, och ſnart ſagdt hela Nordiſka Församlingen anhöll om Canonization för Biſkop Brynolf hos Påſwen och Kyrkomötet i Coſtnitz, blef en granlaga undersökning, om wår Biſkops omſtändigheter, påbuden genom Bref från förbemälte Möte år 1416, och detta wigtiga ärende uptraget åt Biſkoparna Jacob i Oſlo, Magnus i Åbo och Eſkil i Weſtrå. Men ſom denna befallning utfärdades medan Påſwiſka ſtolen war ledig, har Påſwen Martinus V år 1418 widare bekräftat och befalt ſamma undersökning. Til följe af Mötets beſlut inkallades til Skara genom allmän kungörelſe och ſtämning af den 18 April 1417 åtſkilliga witnen, ſå wäl af andeliga ſom werldſliga Ständer, och den härdſwer hållna Ranſakning utgör den wid förra §. flera gångor åberopade Vita Brynolphi. Man lär af denna undersökning, at Brynolf faſtat alla Fredagar, brukat tagelſkiorta, cilicium, och mera ſådant, hwarpå tidens widſkepelſe ſatte mycket wärde. Men de underwärk, ſom af honom

Kyrkans tilſtånd under K. Birger.

St. Brynolf i Skara.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

i lifstiden warit gjorda, äro nog däraktiga, och endast genom prat och rykte bewista. På sådan grund berättas, at han upwäckt från döden en af sina betjenter och sin Moderbroder, ingendera i den afsigt at de skulle lefwa, utan därföre allenast, at de måtte stiga up från båren, göra sin synda-bekännelse och få aflösning: ty så snart den war erhållen, hafwa de gådt tilbaka til båren, och dödt för alfwar (1). Man bör hysa bättre tanka om Brynolf, än at tro, det sådant prat kan wara kommit ifrån honom sjelf, och för öfrigt war ingen annan närwarande. Et annat lika underligt underwärk berättas, at då Brynolf Marie Himmelsfärds-afton låtit hämta watten från Franciskan-Munkarnas källa i Skara, har watnet blifwit förwandladt i Win (2). Om man förskonar Läsaren för flera dylika mirakels uprepande, torde det kunna förlåtas. Hans gifmildhet mot Kyrkan fulltygas med bättre grund, ty af Brynolf äro fem Prebender inrättade wid Domkyrkan i Skara, hwilkas skyldighet war, at på hans Årsmots-dag hålla Själamäßor för honom och hans Föräldrar (3). Til Biskopsbordet därsammastädes har Brynolf af egna medel anslagit Ladugården (Grangia), Fjällåkra med tio underliggande Bönder eller Torpare (Coloni), samt Sekkestad, Bjorseta, Husaby, Lekkalwena, Bistopstorp och Hanatorp, som kostat honom öfwer tusende mark penningar (4). Andre men nyare Historieskrifware tillägga Högnatorp och Brunsbo (5). Til hans öfriga dygder räknas i synnerhet et ogement tålamod, fast han warit beswärad af sjuklig kropp, och lägges honom til et märketigt beröm, at han föraktade all läkedom, och underkastade sig aldeles Guds nådiga styrsel, liksom bruk af lofliga medel skulle undandraga någon Guds Försyn. Det torde likwäl intet hafwa warit så oklokt i de tiderna, at lagom betjena sig af Läkare, då man kunde inbilla sig, at Brynolf hade grodsång i magen (6), hwilken sjukdom han sådt af förgift, som hans amma gifwit honom. Hans oförskräckta mod at förswara Kyrkans rättigheter, skal bewisas genom hans twist med Konung Magnus Ladulås, men man lär kunna finna, af hwad, som tilförne i denna saken är påmint, at trätan hade långt annan grund, än något tilbud emot Kyrkans friheter, hwilka under Konung Magnus intet lu-

po

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

på någon fara, så at Brynolfs helighet intet kan så något bewis härigenom, och Canonizations rannsakningen i den delen intet bör äga särdeles witsord. Undersökningen hade ej heller den påsyftade wärkan, ty han blef intet förklarad för helig, ehuruwäl samma ängelägenhet blef sedermera år 1499 hos Påfwen Alexander VI å nyo föredragen, dock blefwo Brynolfs ben på dennas tilstädjelse uptagna, hwilket ock är et slags beatification, men af nedra kretsen. Denna omständighet har förmodeligen gifwit anledning til Brynolfs namns införande i Almanacken under den 16 Augusti, då hans åminnelse är strad med böner och loffsånger, uti hwilka Brynolf något når på samma sätt åkallas, som man anropar wår Frälsare (7). Brynolfs förmultnade ben blifwo då med mycken wördnad upwaktade, til dess ändteligen Lutherska Ärkebiskopen Abraham Angermannus bortkastade denna umbärliga helgedom (8). Brynolfs Kyrkoordning, som omtalas i hans lefwerne, lär wara förkommen, men des Stadga, om Tionde och Biskopens rättigheter, är ännu i behåll, dock är den samma efter inhämtadt bifall af Konung Magnus Ladulås utfärdad 1281. Här befalles Tionde af bi, allahanda frukt och qwickså. Tionde af hela boets förmögenhet, som kallades hufwudtionde, utgick wid arf och giftermål. Den som sargade eller drap någon i Skara om Skärtorsdag, wid Prästmötet eller Jungfru Marie födelsedag, borde böta tio marker til Biskopen, och under samma wite war dylik öfwerwåld beifrad i Falköping om Botulfs och Pancras-måssan, i Skölde om Helene-måssan, och i alla Kyrkebyar Kyrkmässedagen. Den som sårade eller drap någon på Kyrkegården, skulle plikta tre mark til Biskopen, men slogs det i Kyrkan, böttes nio marker därföre til Biskopen, den brotslige förklarades biltog, och kunde aldrig få tilstånd, at komma tilbaka til sitt Fädernesland, förr än Biskopen bad för honom, då han icke destomindre skulle sig hos Högwördige Fadren widare försona med tjugo mark, hwilket med flera dylika Biskops-böter kan inhämtas af sjelfwa stadgan, som är tryckt wid Wästgötha-Lagen. Brynolfs Wärk om Christi Törnekrona m. m. skola framdeles utkommas.

Kyrkans tillstånd under K. Birger.

minsta sannolikhet. Så wida von Stjernmans Anmärkning är riktig, at han år 1307 Fredagen efter sju Bröders dag gjordt et Jordabyte med Domprobsten i Wästerås, och uti bytes-brefwet kallat sig Diuina miseratione Episcopus Arosiensis (3), wor Konung Birger ännu i sin Fångenskap, och kunde således intet wara i stånd at belöna sina trogna tjenare på et så betydeligt sätt. Utomdes het den Herren, som fråliste Prins Magnus, intet Magnus utan Arwed, hwilket lår wara oemotsägeligt. Widare anföres om Biskop Magnus, at han blifwit död 1311, då Israel Erlandson förordnades til Biskop i Wästerås. Man dristar sig ingalunda at bestrida Biskop Månses biskopliga wärdighet, så wida et sådant Bref eller flera dylika warit af honom utgifna: men annars skulle man snart kunna falla på den tanka, at ingen Biskop warit emellan Biskop Nils och Israel; ty Påfwen Clemens V har uphögt Israel Erlandson til Biskop i Wästerås genom Bref af den 12 Augusti 1308, uti hwilket han tydeligen gifwer tilkänna, at Israel war Biskop Nilses omedelbara efterträdare, sedan han, Nils nämligen, war flyttad til Ärkebiskops-Sätet i Upsala; Påfwen uptrager til lika åt Ärkebiskop Nils, at med tilkallande af twå eller tre andra Biskopar wiga Israel Erlandson til Biskop, på det han måtte undgå den kostnad at emottaga wigselen wid Påfweliga Hofwet. Man kan ej heller finna annat af Påfwens Bref, än at Helige Fadren sjelf gjordt Israel til Biskop; hwarföre han ock i sitt förordnande tillägger, at detta steg intet borde lända til förfång af den rätt, som annars tillkom Ärkebiskopen i Upsala som Metropolitan (4). Huru deßa skiljaktigheter skola jämnkas wet jag intet, gißningar kan Läsaren sjelf tillägga efter behag. Om denne Israel Erlandson wore den samme, som skrifwit en liten Bok om Konung Erik den Heliges underwärk, hade man mycken underrättelse om des slägt: men efter all liknelse äro deße bägge särskilda personer. Ty denne senare war Prior i Dominican Klostret i Sigtuna, och har författat denna skrift wid år 1314, medan han bekläddde det ämbetet uti Sigtuna Kloster (5), då likwäl wår Israel hade åtminstone i flera år warit Biskop i Wästerås, emedan man har Bref utaf honom daterade dagen efter Petri Pauli dag 1311. Uti det nyligen

åbe-

skrapade brefwet af 1308 från Påfwen Clemens V kallas Biskop Israel Munk af Dominican-Orden, hwarföre han ock uti egna bref gemenligen kallas Frater Israel; men däraf kan man intet sluta, at han är den samme som upsatt Historien om S. Eriks underwärk, emedan han wid den händelsen snarare kallat sig Biskop, som han war, än Prior, som han inter war, och kan hända aldrig warit. Biskop Israel lefde länge in uti Konung Magnus Eriksöns Regements tid, man spar fördenskull det öfriga af hans lefwerne til hans död, som händt wid 1332. Kyrkans tillstånd under K. Birger.

(1) Petrus Niger Historia om Wästerås Biskopar. p 10.

(2) Man kan införa Johannis Magni egna ord af des Metropolis p. 71, efter boken intet är särdeles allmän: publico gladio casum (Thorkillum) *Nicolaus Castilli* ecclesiastica sepultura indignum judicauit, donec rogante Rege & proceribus placatus admitteret corpus illud claustro fratrum minorum inferri, acceptis, pro damno & contumeliis in ecclesiam illatis, centum quinquaginta libris puri argenti. Man wet, at Johannes M. är mycket angelägen at uphöja Arkebiskoparnas myndighet, han glömer ej heller at anteckna deras misstöde, som han trodt göra Kyrkan för når. Meßenius har infördt ord ifrån ord det, som Johannes M. skrifwit, i sitt Chronicon Episcopp. p. 95. Stiernmans utlåtelse fås igen uti Anmärkningarna til Petrus Niger.

(3) Stiernmans Anm. til Petrus Niger p. 50.

(4) Clemens &c. Cum Nos nuper Ecclesiæ Arosiensi tum vacanti, per translationem, quam de Te olim Arosiensi Episcopo tunc apud sedem Apostolicam constituto ad ecclesiam Upsal. tunc vacantem fecimus, de persona dilecti filij *Israelis Erlandi* ordinem Fratrum Prædicatorum professi, Electi Arosiensis licet absentis duxerimus providendum, præficiendo ipsum dictæ ecclesiæ Arosiensi in Episcopum & Pastorem, volentes eundem Electum præservare a laboribus & expensis, quos eum oporteret subire, si pro recipiendo consecrationis munere ad sedem apostolicam se transferret, Fraternitati Tuæ per apostolica mandamus, quatenus adscitis tecum, & in hoc Tibi assistentibus duobus vel tribus Catholicis Episcopis illarum partium gratiam & communionem dictæ sedis habentibus, quos ad hoc volueris convocare infra tempus legitimum, post præfixum hujusmodi Electioni a dicto Electo consensum, ei dictum munus consecrationis impendas, recepturus ab eodem postmodum, nostro & Ecclesiæ Romanæ nomine, fidelitatis debitæ solitum juramentum, juxta formam, quam Tibi sub Bulla nostra mittimus intercluſam - - - Per hoc autem Tibi, cui dicta Ecclesia Arosiensis jure metropolitico, ut dicitur, est subjecta, nolumus in posterum præjudicium generari. Datum Auinione II Id. Aug. Pontif. nri Anno IV, 1308. Brefwet finnes uti Örnhielms Bullar. T. 1.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

(5) Israel Erlandi Miracula S. Erici C. 48. p. 173 och 175 nämner så wäl år 1310 som 1311 och p. 183 anför han deßa ord: Ego Frater *Israel Erlandi* Filius Ord. Prædicatorum Prior Sictoniensis rogatus a quibusdam Canonicis Ecclesiæ Upsalensis sede vacante, ut miracula & beneficia, quæ b. *Ericum* invocantibus - - - præstiterit potentia Salvatoris - - - fideliter enarrauit. Af deßa ord har Scheffer dragit den slutmening, at Israel upsatt denna Skrift 1314, då Biskopssätet i Upsala war ledigt efter Ärkebiskop Nilsen död. Skulle åter Författaren med sede vacante syftat på Påfweliga Stolens ledighet, som annars war brukeligt, går det aldeles ut på det samma; ty Påfweliga wärdigheten stod wärkeligen ledig, sedan Clemens V dödde 1314 mot slutet af April, til 1316 i Augusti, då Johannes XXII utkorades. Om då denne Israel Erlandi war ännu Prior i Sigtuna, måste han nödwändigt wara en annan person än Biskopen i Wästerås, fast de hade lika namn.

§. 17.

Biskopar i Strengnäs.

Utaf Biskoparna i Strengnäs är Isar i synnerhet märkwärdig därföre, at han war tilstädes wid Kolsäters förlikning emellan Konung Birger och Härtigarna 1305. Han hade til företrädare Biskop Anund, och til efterträdare Storbiörn, som nämnes uti Härtigarnas Frihetsbref för Lybeckarna 1312. Andra märkwärdigheter har man intet behagat upteckna om Styrbiörn, än at han warit närwarande wid åtskilliga Handlingars förfärdigande; och af deßa kan man sluta, det hans lefnadstid sträckt sig långt in uti Konung Magnus Eriksons regering, hwarföre man kan upskjuta med berättelse om hans ämbets förwaltning til widare. Det är kan hända nog, när man på detta stället nämner, at han warit en af dem, som wärkställigheten af Härtigarnas yttersta wilja eller Testamente warit anförtrodd. Om

Biskopar i Wexiö.

Biskop Magnus i Wexiö har man intet annat at påminna, än at han warit Ärkebiskop Olof följaktig, då han tog emot Ärkebiskops-wigseln i Lund, hwarom han äfwen lämnat sitt intygande 1315, och at hans namn finnes i några bref, som denna tiden äro upsatte. Om han öfwerlefwat omhwälfningen wid Konung Magnus Eriksons wal, wet man intet, emedan uti Upsala Beslut 1319 nämnes wäl Biskopen i Wexiö ibland de andra Biskopar, men namnet är utelämnadt, så at man därutaf intet kan finna, antingen Magnus eller hans efterträdare Bo bi-

wi-

wistat Detta Möte. Efter Magnus, som flyttade Finska Biskopssätet från Rendameki til Åbo, har Ragwald blifwit Biskop i Åbo, och säges om honom uti Pgul Justens Krönika, at han år 1317 anlagt Custö-Slott. Om Åbo- och Custö-Slott är et och det samma, är det ofelbart äldre; ty Åbo Slott nämnes uti Konung Birgers Förskrifning til sina Bröder af år 1308. Men som Custö är belägit i Pikis Socken, något mer än en mil från Åbo, lära utan twifwel dessa Slott warit åtskilda, och Custö hört til Biskopen, men Åbo Slott til Konungen. Meßenius hänför Custös anläggning til år 1312. Ragwald war född på Åland och hade tilförne warit Domherre i Åbo. Kyrkans tilstånd under K. Birger. Biskopar i Åbo.

§. 18.

Ehuruwäl Rikets och Kyrkans tilstånd under denna oroliga tiden war utsatt för många swårigheter, hafwa icke destomindre både Kyrkor och Kloster fogit til uti utwärtes wälmåga och rikedom: hwilket war nödwändigt, så länge den inbillning war rådande, at man genom gåfwor til andeligt bruk kunde förwärfwa saligheten, eller åtminstone lisa i skärselden. At andra bewis på alla sådana gåfwor på denna tiden, wore för widlyftigt: några kunna likwäl ihogkommas, på det tidens tänkesätt och beskaffenhet därutaf må kunna inhämtas. Således finner man, at Lagman Birger Persons Fogde med sin Hustru gifwit 1301 til Predikomunkarna i Sigtuna, där de utwalt sitt graffställe, fyra öresland i Werstad i Tuna Socken, åt Tuna Kyrka et half öresland och äfwen så mycket til Lasgerda Kyrka. Til fullgörare af Testamentet utnämndes Birger Person sjelf, samt Egard och Petter Stråle. Margareta Gustafs-dotter, som bygdt Kalmare Systerkloster, hwars Gåfwobref är omrördt i Förra Delen, gjorde wisare et nytt förordnande om sin egendom år 1301 på det sätt (1), at des Syster Ingeborg skulle hafwa das gård Harg med nio Bönder eller Torpare och fyra qwarnar, samt gården i Lyllstad, Malma i Nerke och qwarnarna wid Knutsbro, men Gåfwor til Kyrkar och Kloster.

(1) des öfriga egendom i Swerige, Nerke och Östergöthland skulle tilhöra Kalmare Kloster, likaledes skulle hennes gård i Hammar falla Klostret, så framt des Broderson Gostaus dödde utan äktarfwingar, men för Norby i Nerke, som hon genom sitt

Kyrkans tillstånd under K. Birger.

bref af 1299 skänkt åt ofstanämnde Kloster, skulle Systrarna til wederlag öfwerlämnas gården Tylsstad (2). Birger Person Lagman i Upland har ock ihogkommit Predikmunkarna i Sigtuna, i fast hopp, at den som utsår i ymnoghet, skal ock i ymnoghet upskåra och få ewinnerligt lif. I detta asseende stadgar han, at twå Pramfarmar dödwed eller surskog skulle årligen aflämnas til Dominican-Klostret i Sigtuna af des gård Rumby til ewärdeliga tider, i hwars hand den ock komma kunde (3). Rangwald Ingason har likaledes testamenterat til Sigtuna Predikarebröder, hos hwilka han walt sitt grafställe, all sin egendom, så mycket nämligen han efter lag kunde öfwerlåta, hwarom Drotning Märta sjelf lämnat sitt intygande 1311 (4). Brunkarnas slägting Holmger har följande året lämnat en gård emellan Lymandahult och Dörsjöhult til Nydala Kloster, med förbehåll, at samma gård skulle beständigt förbliswa wid Klostret och til ingen annan än des Slägtingar aflåtas, i fall Munkarne skulle finna tjenligt at föryttra den samma. Denna förordning gjorde han, då han war resefärdig til Canaans land, så at gåfwan war så wida wilkorlig, ty om han med hälsan återkom, skulle gården förbliswa til hans egen tjenst (5). Dessa egendomar förwärfwades af de Andeliga utan all slags tunga och beswär, undantagande någon slags själamässa wid tilfälle, och på sådant sätt förwärfwade Dom-Capitlen sina ansenliga Fastigheter, dem så wäl Biskoparne sjelfwe, som Domherrarne med mycken nit och wälmening, kan hända, antwardade åt sina Samfund. Klosterna och Prelaterne hade äfwen andra medel til at sikta sina Sälskaper genom köp och län, och på detta senare sätt kom Abbedissan i Wreta i besittning af Monäs gård, ty Härtig Waldemar pantsatte på sin Broders wägnar samma gård 1317 för trettio mark Silfwer, dock med förbehåll, at han skulle få igenlösa gården inom nästa Påsk med Ethundrade tunga mark Penningar; men om betalningen intet följde wid föreskrefna tiden, skulle gården höra Klostret til i ewärdeliga tider, dock så, at hwad gården kunde wara mera wärd skulle af Abedissan godtgöras. Äfwen i denna förskrifning känner man igen Härtig Waldemar, ty han utwidgade aldrig sin gifmildhet til de Andeliga, och så framt han warit sinnad etala länet, har han wärkeligen warit för nogräknad, då han be-

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

ningat, at betalning skulle ske med fyra mark Penningar för hwar mark lödig, som likwäl annars efter gångbart pris gälde fem mark Penningar (6). Man har intet wid detta tilfälle welat tala om penningar och andra lösöron, som til andeliga Menigheten öfwerlämnades, ty det förswagade intet Riket; men med fastigheters idkeliga öfwerlåtande, måste nödwändigt sjelfwa Riket alt mer och mer aftyna, i synnerhet, som Skattfriheten gemenligen altid åtfölgde sådana gåfwor, dårest intet de Regerande, såsom Härtigarne Erik och Waldemar, kunde sätta sig öfwer så wäl sina egna som sina Företrädares stadgar och författningar. Wißa tänkesätt graßera som wißa febrar på särskilta tider. En tid skal Kyrkan hafwa alt, en annan Kronan; en annan åter upkommer, då enskylta personer sammanskrapa alt til egen och enskyld nytta, och det är swårt at säga, hwilken yrsel är den bästa eller minst skadeliga; fast det är tillika ganska lätt at begripa, at allmänheten lider af all slags raseri, och at gifwe- och tage-sjukan wärkar altid et farligt mißnöje, och et oundwikeligt fördärf i längden, fast det til någon liten tid kan synas fördelaktigt.

(1) Brefwet af Margareta villica Domini *Birgeri* Legiferi Uplandiæ datterat Finstadum an. D:ni MCCC primo X Kal. Martii. Örnhielm Diplom. T. 7.

(2) Wid Margareta Gustafs-dotters Bref bifogades sigillum proprium una cum sigillis Dominorum *Magni Karlson*, D. *Thoriri Kiætilson*, D. *Benedicti Peterson* & Venerabilis Fratris *Olaui* Prioris Provincialis Daciæ & sororis meæ D. *Ingridis* supradictæ & filii ejus *Haquini* dicti *Lama*. Dat. Kalmarnie MCCCI feria tertia infra octauam natiuitatis virginis gloriosæ.

(3) Ego *Birgerus Pætersson* anime meæ de bonis mihi a Deo concessis cupiens salubriter providere, religiosis viris fratribus Prædicatoribus Sictoniæ apud quos carissima uxor mea Christina & auus & patruus & frater meus Laurentius & plures propinqui mei sepulti sunt, confero duas *Pramfarma* de *dödhvidh* id est *eldibrand* annis singulis de *Rumbus egbum* perpetuo recipiendos &c. In cujus rei testimonium sigillum meum præsentibus est appensum, & sigillum venerabilis Patris Domini Israelis consobrini mei Dei gratia Episcopi Arosiensis cum sigillo Capituli Upsalensis præsentibus instanter apponi peto. Datum Sictoniæ an. Domini Millesimo CCC undecimo in die assumptionis beate Marie Virginis. Brefwet är tagit af Peringskiölds Ättedok T. 1. Annars torde man härutaf kunna gißa, at Parm är sammandragit af Pramfarma.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

(4) Margaretha D. g. Sweorum Gothorumque Regina &c. Datum Sudhercopiæ an. D:ni MCCCXI in octava assumptionis b. Marie V.

(5) - - - Et propter ego Holmgerus de salute animæ meæ sollicitus an. D:ni MCCCXII in octava St. Laurentii in statu sanitatis & incolumitatis constitutus ad terram Sanctam pro indulgentiis peccatorum profecturus &c.

(6) Hårt. Waldemars Bref. Dat. Wretis an. D:ni MCCCXVII 4 sancti Francisci, d. 4 Oct.

§. 19.

Inſättnings gåfvor til Kloſtren.

Kloſtren hade ock et annat indråktigt Jordefång, når någon förnäm Herre eller Fru såg ſig wara öfwerhopad med för mycken wälſignelſe af Flickor; ty då ſattes ſtundom en, ſtundom flera Döttrar in i Kloſtren at blifwa Nunnor, wid hwilket tilfälle en hederlig hemgift alltid följde med til Kloſtrets beſtändiga förnödenhet. Man har i Andra Delen anmärkt, på hwad ſätt Magnus Ladulås helgade ſin Doter til S. Claras Samfund. År 1306 ingaf Staffan af Heſleby ſin Doter Riåtillög i Clara Kloſter med fyra öres land i Bryta och twå öres land i Skedwarg i Weſtmanland och Rosberga by, ſamt 50 mark Penningar eller Twåhundrade fyratio Dal. Smt (1). Femtio år förut hade den namnkunnige Swantepolk låtit inſätta i Wreta Kloſter twå af ſina Döttrar, och ſkänkt wid ſamma tilfälle til Kloſtret otta och en half åtting i Söderby, en åtting och en ſjettedel i Lexo, fyra åttingar på Öland, tre åttingar i Hiſtet, en i Qwinnaby och twå i Kino wid Såby (2). Alt ſådant lämnades til ewärdelig egendom, ſå at Kloſtrens förmögenhet och Rikets allmänna fattigdom på ſamma räkning blifwer ögonſkenlig. Underſtundom woro ock Kloſterna förſedde med wiſſa tilſlagna Församlingar, utaf hwilka de uptogo alla Präſte-inkomſterna. Til exempel wil man wid detta tilfälle endaſt anföra Riſeberga-Kloſter, ſom haft på detta ſätt hela Esbergs Församling under ſin wård, hwilket Konung Birgers Bref af år 1304 intygar (3). Kloſter-ägorna woro således icke allenaſt ganſka många, utan ock widlyftigt kringſpridda. Man kan ſluta det både af hwad ſom tilförne är anfördt, ſom i ſynnerhet af et gammalt witnesbörd af år 1313 utgifwet af en Ormer Gyridaſon, ſom intygar, at han wet och hört af

Fa-

Fader, Farfar och Farfars Far, at Gudhems Kloster ägt sexton-
de delen af Fisket i Konungs-Forßen eller Kungsådran i Wiske-å,
så at när Munkarne i Ås Kloster welat tilägna sig denna delen
genom åwärkan och intäpning, har Konung Erik Läspe låtit
twå gångor upkasta Munkarnas intäpningar och Birger Jarl
gjort det samma en annan gång (4). Detta steg är så mycket
märkwärdigare, som deße Herrar hafwa således på främmande
grund, i Halland nämligen, utöfwat sin myndighet, til bibehål-
lande af Gudhems Klosters urgamla rätt och tilhörighet. Det
blifwer fördenskul oemotsägeligt, at deßa Renlefnads-Samfund haf-
wa warit i stort rop öfwer alt både hos höga och låga för sin
helighet och sina förtjenster. Man kan ock föreställa sig, om man
så wil, at de warit, åtminstone i början, utmärkta genom nå-
gon märkelig dygd. Skulle man sätta tro til åtskilliga Påfwelig-
ga Bullor, hafwa deßa Kyskhets-offer och Renlifwes-personer lyst
och strålat af alla Christeliga förtjenster. Bonifacius VIII uti
en Bulla af år 1301 ställd til alla Abbotar, Abbadißor och Klo-
ster af Cistercienser-Orden, säger at denna Orden stod på Chri-
sti högra hand, lyser af kärlek, glänsar af kyskhet och prålar af
det täckaste upförande, at des ledamöter äro fattige för sig sjelfwe
och rike för alla fattiga, och i sitt anletes swett förtjena sitt bröd,
på det de rikeligen måtte wara andra til hjelp och understöd.
Hwarföre han ock, i anseende til en så ojämnförlig christelighet,
frikallar dem för alla nya och utomordenteliga pålagor, antingen
de påbödos under namn af tionde, eller under annan titel, så at
de på intet sätt borde betungas (5). Widare hafwer ock samme
Påfwe genom et annat Bref af samma dag och år förklarat
Cistercienserna fria för all tionde och förstling af alla deras Hem-
man, upodlade och oupodlade, så wida likwäl ingen tilförne sådan
afgift upburit. Man kan likwäl wara försäkrad, at detta utsökta
löford och denna nådiga frikallelse betydde i sjelfwa wärket ingen
ting. Deras så kallade christeliga fattigdom låg i dagen för alla
genom deras widtbegrepna Fastigheter, och det ankom helt och
hållit på de efterföljande Påfwar, huruwida de wille tillåta sina
företrädares Frihetsbref wara gällande: ty ingen werldslig makt
war mera tygelfri än Romerska Stolens. Landprästerne och Bi-
skoparne woro de ende tidande genom sådana förordningar; ty

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

Päf-

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

Påfwarne sjelfwe och deras Ombud woro altid i stånd at klippa sina får efter omständigheterna. Man berömde dem för at inbilla andra at de woro berömwärde, och man förklarade dem skattfria, för at kunna så mycket begwämligare beskatta dem wid tillfälle. Man lär således intet fara särdeles wil, om man föreställer sig, at et beröm för christelighet, som utöstes från Påfwarna, och en frikallelse, som kom från Romerska Cancelliet, war intet annat än et wäl utstuderadt och bedrägligt gyckleri. Beskaffenheten war långt annorlunda, när Biskoparne lämnade någon förmån åt Klostren, ty i allmänhet stodo hwarken Klosterna sjelfwa eller deras egendom under Biskoparna. Hwarföre man ock finner, at Dom-Capitlet i Linköping år 1306 förklarat, at det hade ingen rättighet at bryta sten uti Wreta Klosters Stengrufwa (6): och torde denna wälwilja, som Dom-Capitlet wederförs af Nunnorna i Wreta, gifwit Biskop Carl i Linköping anledning 1309, at förlåna Abbedissan Katrina och des Kloster-Systrar Biskopstionden af Wreta Församling (7).

(1) Staffan af Hesleby och des Hustrus Bref daterad Stockholm an. D:ni MCCC sexto Dominica prima adventus. Nordberg Cl. Minne s. 68.

(2) Swantapolks Br. dat. Wreta an. D:ni MCC LVI VII Kal. Martii uti Boräns Disputation under Törner de Coenobio Wretensi p. 64.

(3) *Birgerus* &c. Discretis viris uniuersis & singulis Parochianis Ecclesiæ Eezberg &c. Noueritis Nos ex relatione fide digna discretorum plurium veraciter didicisse, quod ecclesia *vestra* sub ordinatione & regimine Sanctimonialium monasterii Riseberghum fuerat ab antiquo, de qua etiam fructus annuatim prouenientes perceperant nomine monasterii supradicti &c. Dat. ap. Örebro an. D:ni MCCC quarto Dominica Septuagesimæ. Bref wet är tryckt uti Nehrman Ehrenstråles Disp. de Jure Patronatus p. 7.

(4) Universis pr. l. v. vel a. *Ormerus Gyridhæfos* S. in Domino s. Requisitus & specialiter vocatus a Reuerenda Domina, Domina & Abbatissa in Gudhem super testimonio perhibendo, de quadam piscaria in amne qui dicitur Wisch, tenore præsentium publice testificor & protestor, me a parentibus meis auis & abauis ceterisque veridicis audiuisse, sciuisse & veraciter intellexisse, decimam sextam partem de Konungxfors directe usque in mare sub possessione claustri Gudhem fuisse, in perpetuum constitutam, habitam & possessam, & quod monachi de claustro Aas prædictam partem de suisque usibus juxta Aasbro illegaliter usurpare nitebantur

nitebantur, venerabilis Dominus, Dominus *Ericus* Rex Sveciæ opus piscariæ ab ipsis ibidem fundatum eradicari, dissolvi penitus & destrui fecerat bina vice, & Dominus *Birgerus* Dux Sveciæ ei succedens idem fecit fieri una vice &c. Actum An. Dni M CCC XIII. Kyrkans tilstånd under K. Birger.

(5) *Bonifacius* P. P. VIII dilectis filiis universis Abbatibus & Abbatissis & conventibus ordinis Cistercienſis &c. Dat. Laterani XV. Kal. Januar. Pontificatus nostri An. VIII. 1301. Örnhjelms Bullarium.

(6) Omnibus pr. Literas inspecturis Præpositus & Capitulum Ecclesiæ Lincopensis S. in Domino S. Tenore præsentium constare volumus euidenter, quod effodiendi lapides in lapidicina monasterii Wrethæ nullum jus habemus, sed recognoscimus nos habere ex concessione Dominæ Abbatissæ & conuentus ibidem & gratia speciali. Dat. Lincopiæ sub sigillo nostro. An. Dni M CCC VI, in die S:ti Dionysii. Örnhjelm Diplom. T. 8.

(7) Biskop Carls Bref dat. Grennæ An. Dni M CCC IX d. Assumtionis St. Mariæ. De cœnobio Wretensi p. 66.

§. 20.

Man ser af det föregående, at denna oroliga och bullrande tiden har likwäl på flera sätt förbättrat Kyrkans tilstånd, åtminstone för framtiden, fastän man då och då måst känna swåra anstöter af allmänna eländet. At intet Wetenskaperna ej heller försummades, kan man ock finna, ty man reste nu som förr til Paris, där alla Wetenskaper woro uti en gynnad helgd, dock har man intet särdeles bewis, at de Regerande på någdt utmärkt sätt därtil bidragit. De Swenskas Gymnasium i Paris war ännu nytt, och lär således intet saknat wettgiriga Lärjungar, åtminstone intet så länge Domprobsten Andreas And haft upsigten öfwer Lärohuset, hwilken han intet öfwergaf förr än år 1313, då han updrog hela wården därutaf til Ärkebiskopen Nils Kjellson (1). Samme Probsten Andreas har ock genom sitt Testamente år 1316 skänkt til de Studerande eller Choralerna wid Domkyrkan hela Studentholmen i Upsala med alla hus och åbygnader (2). Denne hederlige Domprobst måtte haswa warit af en mycket widsträckt sickelighet, emedan han äfwer snart sagdt haft wård om alt; ty utom sin Domprobstsila har han tillika dragit försorg om Ärkebiskops-inkomsterna, warföre han ock uti gamla Handlingar kallas Yconomus bonorum Episcopalium (3). Uti Uplands-Lagens förfärdigande har Wetenskapernas tilstånd.

Wetenskapernas tilstånd under K. Birger.

han ock warit deltagande. Stora Fattighuset eller Hospitalet i Upsala är likaledes af honom uppbygdt, och styrseln af Gymnasium i Paris måtte ock på flera sätt hafwa ökat hans göromål. Det kan då intet wara underligt, om han på slutet önskat sig någon mera hwila, och torde det hafwa warit orsaken, hwarföre han öfwerlämnade Domprost-syssla til Israel Petterson, Lagmannens af Upland Birger Persons Broder, fast han wid sin efterträdares afgång samma ämbete återtagit. Under sin ledighet från Domprobst-ämbetet har han uppbygt det nämnda Hospitalshuset, så at hans lediga tjenstfrihet warit mera sysslosatt och gagnande, än andras trägnaste göromål (4). At Andreas tillika med sin Broder, som sednare blef Lagman i Upland, haft Swartsjö eller Swerdjö i förläning, ser man af Konung Magnus Ladulåses Bref af år 1286 (5). Domprobsten Andreas dödde samma år, som Hertigarne Erik och Waldemar blefwo fångslade på Nyköping (6). Hans dödsdag den 13 Martii är firad med årliga Messor och Allmosor i Upsala Domkyrka (7). En man af så utmärkt nit om Lärdoms befrämjande, som tillika warit af de förnämsta slägter i Landet, måtte nödwändigt hafwa mycket bidragit til Wetenskapernas förkofran äfwen under de oroligaste tider. Under annan himmel och i ett annat land, hade en sådan man warit med den utsöktaste erkänsla öfwerlämnad åt eftertwerlden, men Swenska dygdens lott har i fordna tider warit, at göra wäl och glömmas.

(1) Härom har man Bref af Domprobsten Andreas dat. apud Arnö Ann. Dni M CCC XIII Nonis Aprilis. Scheffer ad Chronicon Archiepp. p. 122.

(2) Man kan se härom Scheffer i de nämnda Anmärkningar p. 126.

(3) Så kallas han i Johan Ängels Bref af år 1295 hos Scheffer c. l. p. 121.

(4) Chronicon Archiepiscoppor. hos Benzelius M. Eccl. p. 43. Hic (*Andreas*) præposituram resignauit Anno Domini MCCXCIX. P. 44. Post hujus (*Israel Peterſons*) mortem iterato factus est Præpositus Magister *Andreas*. Tempore quo resignauerat ædificauit Upsaliæ juxta pontem domum magnam lapideam pro collectione pauperum & infirmorum.

(5) Magnus Ladulåses Bref af år 1295 hos Scheffer c. l. p. 138. Notum facimus universis, quod dilectis nobis fidelibus nostris Domi-

nis

dis *Andreæ* Præpositi Upsalensi & *Israeli* fratri ipsius insulam dictam *Swerech* conferimus.

(6) Chronicon *Celsii* p. 12. M CCC XVII obiit Magister *Andreas* Præpositus Upsalensis, & capti sunt Duces *Ericus* & *Waldemarus*.

Wetenskapernas tillstånd under K. Birger.

(7) Peringsköld Mon. Uller. p. 190 ex Kalendario Upsalensi: III Idus Martii: Dies anniversarius Domini *Andreæ* Præpositi, distributio communis.

§. 21.

Wetenskaperna och de studerande hafwa således haft sina wälgörare och beskyddare, då det allmänna suckade under odrägeliga skatter, under enwäldiga och ärelystna Regerande. Ibland dem, som hedrat sina lediga stunder med skrifter, bör man ock påminna sig Biskop Brynolf från Skara; ty han har författat åtskilliga Historier, eller rättare sagdt, korta Betraktelser om Christi Törnekrona, Jungfru Maria, St. Eskil och St. Helena (1). Anledningen til det första arbetet har han tagit därutaf, at Konungen i Swerige sådt til skänks af Konungen i Frankrike en tagg eller torn af sjelfwa Törnekronan, som wår Frälsare sjelf burit, såsom man den tiden trodde, och når Konungen sedermera förärdt samma dyra klenod til Biskop Brynolf, har han icke allenast på wers upsatt Betraktelse därå fwer, utan ock förordnat en Fest til årligt firande af denna dyra Helgedom (2), och har högtiden icke allenast blifwit i akt tagen uti Skara Domkyrka, utan ock i hela Stiftet (3). Det är ock sannolikt, at detta Brynolfs Wärk warit förwarad ibland Rikets Regalier. Åtminstone har Konung Birger år 1311 jämte de andra Regalier, som han lämnade i förwar til Dom-Capitlet i Upsala, äfwen förtrodt i Domherrarnas händer en Yttoria de spinea corona Domini (4). Uti det nu nämnda Konung Birgers Bref, hwarutinnan han upräknar de dyrbarheter han lämnade uti Dom-Capitlets wård, omtalas ock en Bok om Konungarnas kröning, men ånskönt man intet kan i trygghet påstå, at Boken warit skrifwen i Swerige, wisar likwäl at äfwen Böcker den tiden warit uti Konungarnas ägo, fast antalet intet warit förderles stort. De omrörda Brynolfs Wärk äro nu förlorade, undantagandes St. Eskils

Wetenskapernas tilstånd under K. Birger.

och St. Helenas lefwerne, det förra finnes tryckt uti Ärkebiskop Benzelii Monumenta Ecclesiastica (5), och det senare är inryckt uti Legendan på St. Helenas Fest (6). Om de andra arbetens förlust gör någon minskning och saknad i kärda werlden, wet jag intet: men om hans Kyrkostadgar ännu warit i behåll, torde man i många mål haft ljus i wåra gamla Kyrke-Ceremonier, som nu felar (7). Några Anmärkningar wid en Tractat om bot och bättring tilägnas äfwen åt Biskop Brynolf, som uti Scheffers tid förwarades i Upsala Bibliothek (8). Utaf Domprobsten Andreas har man haft en Confessio Catholica, som ock tilförne warit i Upsala Bokförråd (9). Magister Laurentius de Östiftun Decanus i Upsala har sammanskrifwit en underwisning för Landprästerna, som han kallar Suffragium Curatorum, den han lämnat som Själegåfwa til Predikmunkarna i Sigtuna (10). Utom des har han ock förfärdigat et annat arbete, som uti gamla skrifter nämnes Summa Decani Upsalensis de Ministris & Sacramentis Ecclesiæ, hwilket är så wäl upsatt, at wår lärde Ärkebiskop Erik Benzelius önskat, at det måtte komma i dagsljuset (11). Förmodeligen är det samme Laurentius Swecus, om hwars Bref af år 1278 til Petrus de Dacia man talt uti Andra Delen. Uti sitt Testamente af år 1310 skänker han til St. Pers Kyrka i Upsala, där han walt sitt grafställe, et stycke Jord i Förisängen; han inrättade ock den nionde Prebendan wid Dom-Capitlet därsammastädes, och skulle innehafwaren därutaf hålla tre Messor i weckan, emot tjuguotta marker penningar om året, så at Decanus Laurentius gjordt sig i flera hänseenden förtjent til efterkommandernas minne (12). Israel Erlandi är likwäl i allmänheten mera bekant, som författat St. Eriks lefwerne och en liten Tractat om detta Helgons underwärk. At han är Författare til den senare är ingen twifwel, men St. Eriks lefwerne torde wara något äldre, emedan det förekommer på Swenska uti den så kallade Codex Bildstenianus, hwarom man lämnat underrättelse i Andra Delen, dock lär Latinska öfwersättningen med all rätt tilägnas åt Prioren i Sigtuna Dominican-Klostret Israel Erlandi. Om hans slägt och des öfriga omständigheter kan man se Scheffer uti Förtalet til Vita St. Erici. Man har kort förut påmint, at

Israel

Israel Erlandi, Biskopen i Wästerås, är förmodeligen en annan person än denne Författare. Utom dessa finner man åtskilliga från Norden, som förwärfwat sig namnkunnighet för wett och lärdom, men man wet därföre intet med wisshet, antingen de höra til Swerige, Dannemark eller Norrige, emedan de äro endast kände under det allmänna namnet de Dacia. Juland dessa kan man först nämna Martinus de Dacia, som war Konung Erik Menweds Fullmäktig emot Ärkebiskop Johannes Grand från Lund, men om honom är talt i Andra Delen. Sjelfwa Johannes Grand kan ock förtjena at ihogkommas ibland denna tidens Lärda, ty han berömmes såsom aldeles oförliknelig, så at han upwäckt förundran hos sjelfwa Påfwen (13). Hemmingus de Dacia war i sådant anseende, at han år 1312 blef utwald til Rector wid Universitetet i Paris, i kraft af hwilken wärdighet han intog främsta rummet ibland alla döddeliga, och lämnade endast förträdet åt Påfwen och Konungar. Kan dock wara, at Petrus de Dacia bör sättas framför Hemming, ty han berömmes för ganska widsträckt lärdom, emedan han icke allenast warit förfaren i den Heliga Skrift och i Grekiskan, utan ock warit stor Philosoph, stark Räknemästare och Astronomus (14). Petrus de Dacia har ock år 1326 warit hedrad med Rectors wärdigheten i Paris; han bör likwäl intet blandas med den ryktbara Petrus de Dacia från Wisby, ty denne senare war redan död i förra århundrade, som på ett annat ställe tilförne är påmint, fast Pontoppidan haft den tankan, at det warit en och samma person. Oliwerius Dacus, som war Prior Provincialis för Predikbröderna i Swerige, Dannemark och Norrige, och dödde 1308, har lämnat twänne skrifter efter sig, den ena under titel af Lectura supra Lucam, och den andra Sermones de tempore. Denne Oliwerius är utan twifwel den samme som Olaus Provincialis Daciæ, hwilken år 1299 war tilstädes i Forn-Sigtuna tillika med Konung Birger, Ärkebiskopen Nicolaus Allonis wid Margareta Gustafsdoters Gåfwobref til Kalmare Runne-Kloster, samt åfwen i Kalmar 1301 wid en dylik förrättning, ånskönt Utlänningar, som intet woro wane wid wåra Nordiska namn, behagat honom Oliwerius (15). Det torde ock kunna anföras

Wetenskapernas tilstånd under K. Birger.

Vetenskapernas tillstånd under K. Birger.

såsom en slags heder för wåra Nordiska Länder, at man finner, det sjelfwa Påfwen behagat wälja sig Hof-Präster från wåra orter, och under denna titel ser man, at en Doctor Juris wid namn Withelm Krach warit tillika Canonicus i Lund och innehafware af Wästby Prebenda (16). Men det man redan anförd torde kunna intyga, at man äfwen under denna oroliga tiden haft tilgång på bokfynt folk, som hedrat både sig och Göthiska Norden.

(1) Vita Brynolphi p. 10, säges at Brynolf sammansatt cantum & historias de spinea corona Domini . . . ac etiam de beata Virgine, & de Sancto Eskillo martyre & de Sancta Helena martyre, och skulle denna omständighet genom edswurna witnen widare bewisas.

(2) Vita Brynolphi p. 34, här berättas, at Rex Franciæ contulit Regi Sweciæ tunc temporis unam spinam de corona spinea Domini nostri Salvatoris, Rex autem Sweciæ contulit eam dicto b. Br. tunc Episcopo Scaren. qui ex ejus veneratione & devotione plurimum allectus fecit novam historiam de eadem corona spinea Domini, referens se ad ecclesiam Scar, eo quod omni anno ibidem in venerationem dictæ spineæ coronæ Domini eadem historia canitur secundum institutionem ipsius b. Br. På et annat ställe uti Brynolphi Lefwerne berättas at denna törne-taggen kommit från Konung Håkan i Norrige.

(3) En Munk, som war Gardianus uti Minoriternas Kloster i Skara, witnar p. 76 Vita Br. quod ea de causa & ob reverentiam ipsius spinæ, quam alias contulit Rex Sveciæ eidem St. Brynolpho, celebratur festum terræ de spinea corona in ecclesia & Dyoceli Scarensi per dictum b. Brynolphum . . . institutum; dixitque fratres sui conventus singulis annis eandem historiam per ipsum b. Br. compositam eodem die legere & cantare, quo in ecclesia Scarensi legitur & cantatur.

(4) Konung Birgers Bref dat. Sudercopiæ An. Dni M CCC XI, die b. Bartholomæi Apostoli: här upräknas ornamenta Regalia, och tillika liber de coronatione Regis cum ystoria de spinea Corona Domini. Man är dock intet aldeles förwißad, at denna Historia war af Brynolf, emedan en dylik Historia war äfwen författad i Paris, som likwäl skilde ifrån den som Brynolf upsatt, som kan ses af Vita Brynolphi p. 48.

(5) Benzelii Mon. Eccl. p. 29. Uti Förtalet p. XII yttrar sig Benzelius sålunda: St. Eschilli vitæ auctorem esse St. Brynolphum ejus nominis primum Episcopum Scarensem nonnullis persuasum. Quod ut tuto affirmare non possum, apud nullum enim scriptorem veterem adhuc legi, ita nec negare. Detta är et nytt bewis, at wär

Wetenskapernas tilstånd under K. Birger.

Där Ärkebiskop intet haft tilhands Vita Brynolphi, när hans Monumenta blefwo utgifne.

(6) Uti Vita Brynolphi p. 52 berättas, at Brynolf författat Historien om St. Helena, efter löfte, då han war beswärad af motwind på Wettern. At det är den samma som finnes i des Legenda kan slutas af samma sida: Quæ quidem historia sic incipit: Salue decus Patriæ, mater Deo grata, ad laudem Wesgothiæ cœlitus donata. Jfr. Officia propria Patronorum Regni Sveciæ p. 25.

(7) Brynolfs Kyrko-ordning omtalas widlöftigt uti Vita Brynolphi p. 48.

(8) Schefferi Svecia literata p. 6.

(9) - - - Svecia literata p. 7.

(10) Uti den Förtekning, som Er. Benzelius gjordt öfwer Handskrifterna i Upsala Bibliothec N. 69, förekommer detta under följande titel: Laurentii Decani Upsalensis suffragium curatorum; wid slutet läses denna Anmärkning: Explicit libellus qui dicitur suffragium, utilis valde Confessiones audientibus quem compilavit frater Laurentius de Vaxald, quondam Decanus Upsalensis, & dedit pro anima sua Conventui Sictuniensi fratrum Prædicatorum.

(11) Uti den i föregående Anmärkning omförda Förtekning på Upsala Manuscripter N. 27 finnes Summa Decani Upsalensis de Ministris & Sacramentis ecclesiæ. Er. Benzelii utlåtelse lyder så: Vellem opus hoc *Laurentii Olai* Decani Upsalensis ederetur, singulari enim cura conscriptum est, & stylo perspicuo & pro ratione illius ætatis nitido.

(12) En del af Laurentii Decani Upsalensis Testament af år 1310 in vigilia St. Johannis Baptistæ införes af Scheffer in Notis ad Chronicon Archiepiscop. Upsal. p. 232; angående Förisängen yttrar han sig sålunda: Lego eidem Ecclesiæ Upsalensi unam peciam terræ sitam in Förisäng juxta Upsaliam prope Ecclesiam b. Petri . . . quæ pecia terræ circumvallata est fossatis, continens in longitudinem octoginta sex reep, & tres ulnas, in latitudine vero quadraginta tria reep cum duabus ulnis &c. Reep lår ej wara famn, utan något mer. Det öfriga, som anföres i sjelfwa §. bewises af sjelfwa Chronicon på nämnda sidan hos Scheffer.

(13) Henrik Wolthers Chronicon Bremense. J. Gram de statu rei Lit. in Dania anför detta witneshörd sålunda: Erat Doctor Decretorum, & in multis Regnis non habuit similem in artibus liberalibus, ipseque eum Papa, sacra verba Romæ facientem, admiratus salutavit virum eminentissimæ doctrinæ &c.

(14) Crithemius yttrar sig om Petrus de Dacia således: Petrus de Dacia Philosophus, Calculator & Astronomus sui temporis excellentissi-

Wetenskapernas tillstånd under K. Birger.

tissimus atque celeberrimus, ingenio subtilis & clarus eloquio, divinarum scripturarum & græci sermonis non ignarus. För at undwika widlyftighet kan man jämföra J. Grams i förra Anmärkningen nämnda Tal.

(15) Echard Scriptores ord. Prædicator. p. 504. Scripsit (Oliverius Dacus) Lecturam supra Lucam, item Sermones de tempore; på samma ställe nämnes, at Oliwerius war Prior Provincialis för första gången ifrån 1291 til 1304, så at det blifwer owisst, at han är den samme, som i wåra skrifter kallas Olaus.

(16) Konung Christophers Bref dat. Worthingburgh in Ann. D:ni M CCC XX in profesto beati Dionysii: Noveritis universi quod Nos annexionem & perpetuam vnionem Ecclesiæ Wåsby Lund. Dioc. curam animarum habentis, ad præbendam quam quondam tenuit D. Guido bonæ memoriæ, nunc autem honorabilis vir D. *Wilhelmus Kraeb* Legum Doctor Domini *Papæ Capellanus* ejusdem Lundensis Ecclesiæ Canonicus &c. Bo Johanson Diplomat. n. 215.

3 Capitlet,
Om
Konung Magnus Erikson utan Medregent til 1342.

§. 1.

Utan harm och ångslan kan man intet läsa Konung Birgers Historia, sedan oenigheten yttrade sig för alfwar uti Kungliga Familien. Fäderneslandets åra, Rikets uppkomst och mångåriga trygghet och undersåtarnas wälfärd, de enda wärda föremål för en tänkande Öfwerhet, syßlesatte på intet sätt de Regerandes omsorg. Alla anläggningar, alt bemödande fyftade på intet annat än, hwem som skulle hafwa makt at plåga en myckenhet af nakna och utsvultna tiggare och suckande trälar. Et prålande och i yppighet simmande Hof, hopfogad med en allmän uselhet, gjorde en hiskelig målning för upmärksama ögon, och en trehöfdad kropp med förtorkade lemmar föreställde et ohyggeligt mißfoster, då allenast några år förut, under Thorkel Knutsons Förmynderskap, hela Landet lyste af åra och undersåtarnas wälmåga. At Hårtigarna warit källan til denna gruswekliga förwandling, kan intet twiflas. Thorkel Knut-

Knutsons död, Håtuna förrättning, Konung Birgers därpå följande fångenskap och otimmeliga förlikning med sina Bröder gaf anledning til alla därutaf flytande olyckor, och ändteligen den efter mycken blodsutgjutelse erhålna Freden wärkade blott en falsk och öfwerklistrad wänskap, som endast wäntade på tilfälle at utbryta uti sammwetslös fiendtlighet. Härtigarne blefwo omsider olyckelige och förtjente nästan sitt hårda öde, och Konungen fick äfwen omgälla sitt trolösa upförande. Härtigarnas medhållare, saknad all sin hurtiga tapperhet och tilgifwenhet för sina Herrar, woro intet mindre brotslige än Härtigarne sjelfwe. At de woro uti Härtigarnas tjenst kunde intet frikalla dem från sin undergifwenhet emot Konungen, och sin plikt mot Fäderneslandet, hwars ära och wälgång bör wara rätteſnöre för alla undersåtares göromål, och sjelfwa dygden blifwer odygd, när den syftar på Fäderneslandets fördärf, och alstrar af sig medborgares elände. Genom Härtigarnas död och Konungens flykt war Riket wärkeligen intet råkadt i stort bättre händer: när man wil betrakta Härtigliga partiet på rätta sidan, och med det sinnelag, som där warit härskande, kan man nog föreställa sig, hwad öde i längden borde öfwerhänga den olyckeliga Allmänheten. At utrota Kungliga Huset, torde hafwa warit aldeles i wederbörandes smak, om de för egen del därigenom något kunnat winna. Men det war alltid tryggare at bibehålla Kungliga namnet hos en annan, men behålla makten för sig sjelf; och i det hänseende war det säkrast, at uphöja et Barn på Kungliga Thronen, och rödja ur wägen en mogen Prins, som bordt wara Konung. Prins Magnus Birgersons nesliga död, emot ord och tilsägelser, wisar nogsamt, at de mäktige Drottar intet frågade efter rättwisa och sammwete, och den, som slitit sig lös från så heliga band, måste i sitt sinnelag åt Fäderneslandets och medborgares wälfärd, äfwen då han med en djupsinnig ifwer allramäst talar därom. Med ingen wärdighet hade Magnus Birgerson til äfwentyrs behållit både lif och Krona, med någon mera skickelighet hade et fängelse förmodeligen kunnat göra tilfyllest, eller ock en förwandling från Prins til Adelsman, som skedt med Erik Waldemarson, men med mycken förtjenst borde både lif och Krona förloras, under regeringssjuka Stormästare eller Aristocrater. Magnus Eriksons 1318.

Kyrkans tilstånd under K. Birger.

Påfwarne sjelfwe och deras Ombud woro altid i stånd at klippa sina får efter omständigheterna. Man berömde dem för at inbilla andra at de woro berömwärde, och man förklarade dem skattfria, för at kunna så mycket begwämligare beskatta dem wid tillfälle. Man lär således intet fara särdeles wil, om man föreställer sig, at et beröm för christelighet, som utöstes från Påfwarna, och en frikallelse, som kom från Romerska Cancelliet, war intet annat än et wäl utstuderadt och bedrägligt gyckleri. Beskaffenheten war långt annorlunda, når Biskoparne lämnade någon förmån åt Klostren, ty i allmänhet stodo hwarken Klosterna sjelfwa eller deras egendom under Biskoparna. Hwarföre man ock finner, at Dom-Capitlet i Linköping år 1306 förklarat, at det hade ingen rättighet at bryta sten uti Wreta Kloſters Stengrufwa (6): och torde denna wälwilja, som Dom-Capitlet wederförs af Nunnorna i Wreta, gifwit Biskop Carl i Linköping anledning 1309, at förlåna Abbedißan Katrina och des Kloſter-Systrar Biskopstionden af Wreta Församling (7).

(1) Staffan af Heſleby och des Hustrus Bref daterad Stockholm an. D:ni MCCC ſexto Dominica prima adventus. Nordberg El. Minne ſ. 68.

(2) Swantapolks Br. dat. Wreta an. D:ni MCC LVI VII Kal. Martii uti Boräns Disputation under Törner de Coenobio Wretenſi p. 64.

(3) *Birgerus* &c. Diſcretis viris uniuerſis & ſingulis Parochianis Eccleſiæ Eezberg &c. Noueritis Nos ex relatione fide digna diſcretorum plurium veraciter didiciſſe, quod eccleſia *veſtra* ſub ordinatione & regimine Sanctimonialium monaſterii Riſeberghum fuerat ab antiquo, de qua etiam fructus annuatim prouenientes percèperant nomine monaſterii ſupradicti &c. Dat. ap. Öhrabro an. D:ni MCCC quarto Dominica Septuageſimæ. Breſwet är tryckt uti Nehrman Ehrenſtråles Diſp. de Jure Patronatus p. 7.

(4) Univerſis pr. l. v. vel a. *Ormerus Gyridhaſon* S. in Domino ſ. Requiſitus & ſpecialiter vocatus a Reuerenda Domina, Domina & Abbatiſſa in Gudhem ſuper teſtimonio perhibendo, de quadam piſcaria in amne qui dicitur Wiſch, tenore præſentium publice teſtificor & proteſtor, me a parentibus meis auis & abauis ceterisque veridicis audiviſſe, ſciviſſe & veraciter intellexiſſe, decimam ſextam partem de Konungxfors directe uſque in mare ſub poſſeſſione clauſtri Gudhem fuiſſe, in perpetuum conſtitutam, habitam & poſſeſſam, & quod monachi de clauſtro Aas prædictam partem de ſuisque uſibus juxta Aasbro illegaliter uſurpare nitē

nitebantur, venerabilis Dominus, Dominus *Ericus* Rex Sveciæ opus piscariæ ab ipsis ibidem fundatum eradicari, dissolvi penitus & destrui fecerat bina vice, & Dominus *Birgerus* Dux Sveciæ ei succedens idem fecit fieri una vice &c. Actum An. D:ni M CCC XIII. Kyrkans tilstånd under K. Birger.

(5) *Bonifacius* P. P. VIII dilectis filiis universis Abbatibus & Abbatissis & conventibus ordinis Cistercienſis &c. Dat. Laterani XV. Kal. Januar. Pontificatus nostri An. VIII. 1301. Örnhjelms Bullarium.

(6) Omnibus pr. Literas inspecturis Præpositus & Capitulum Ecclesiæ Lincopensis S. in Domino S. Tenore præsentium constare volumus euidenter, quod effodiendi lapides in lapidicina monasterii Wrethæ nullum jus habemus, sed recognoscimus nos habere ex concessione Dominæ Abbatissæ & conuentus ibidem & gratia speciali. Dat. Lincopiæ sub sigillo nostro. An. D:ni M CCC VI, in die 6:ti Dionysii. Örnhjelm Diplom. T. 8.

(7) Biskop Carls Bref dat. Grennæ An. D:ni M CCC IX d. Assumtionis St. Mariæ. De cœnobio Wretensi p. 66.

§. 20.

Man ser af det föregående, at denna oroliga och bullrande tiden har ikkwål på flera sätt förbättrat Kyrkans tilstånd, åtminstone för framtiden, fastän man då och då måst känna swåra anstöter af allmänna eländet. At intet Wetenskaperna ej heller försummades, kan man ock finna, ty man reste nu som förr til Paris, där alla Wetenskaper woro uti en gymnad helgd, dock har man intet särdeles bewis, at de Regerande på nägdt utmärkt sätt därtil bidragit. De Swenskas Gymnasium i Paris war ännu nytt, och lär således intet saknat wettgiriga Lärjungar, åtminstone intet så länge Domprobsten Andreas And haft upsigten öfwer Lärohuset, hwilken han intet öfwergaf förr än år 1313, då han updrog hela wården därutaf til Ärkebiskopen Nils Kjellson (1). Samme Probsten Andreas har ock genom sitt Testamente år 1316 skänkt til de Studerande eller Choralerna wid Domkyrkan hela Studenteholmen i Upsala med alla hus och åbygnader (2). Denne hederlige Domprobst måtte hafwa warit af en mycket widsträckt fickelighet, emedan han hafwer snart sagdt haft wård om alt; ty utom sin Domprobstsyssla har han tillika dragit förſorg om Ärkebiskops-inkomsterna, hwarföre han ock uti gamla Handlingar kallas Yconomus bonorum Episcopalium (3). Uti Uplands-Lagens förfärdigande har Wetenskapernas tilstånd.

Wetenskapernas tilstånd under K. Birger.

han ock warit deltagande. Stora Fattighuset eller Hospitalet i Upsala är likaledes af honom upbygdt, och styrselu af Gymnasium i Paris mätte ock på flera sätt hafwa ökat hans göromål. Det kan då intet wara underligt, om han på slutet önskat sig någon mera hwila, och torde det hafwa warit orsaken, hwarföre han öfwerlämnade Domprost-syssla til Israel Petersson, Lagmannens af Upland Birger Persons Broder, fast han wid sin efterträdares afgång samma ämbete återtrigit. Under sin ledighet från Domprobst-ämbetet har han upbygt det nämnda Hospitalshuset, så at hans lediga tjenstfrihet warit mera syssloſatt och gagnande, än andras trägnaste göromål (4). At Andreas tillika med sin Broder, som sedermera blef Lagman i Upland, hafft Swartsjö eller Swerdsjö i förläning, ser man af Konung Magnus Ladulåses Bref af år 1286 (5). Domprobsten Andreas dödde samma år, som Hertigarne Erik och Waldemar blefwo fångslade på Nyköping (6). Hans dödsdag den 13 Martii är firad med årliga Mässor och Allmosor i Upsala Domkyrka (7). En man af så utmärkt nit om Lärdoms befrämjande, som tillika warit af de förnämsta slägter i Landet, måtte nödwändigt hafwa mycket bidragit til Wetenskapernas förkofran äfwen under de oroligaste tider. Under annan himmel och i ett annat land, hade en sådan man warit med den utsöktaste erkänsla öfwerlämnad åt eftervärldey, men Swenska dygdens lott har i fordna tider warit, at göra wäl och glömmas.

(1) Härom har man Bref af Domprobsten Andreas dat. apud Arnö Ann. Dni M CCC XIII Nonis Aprilis. Scheffer ad Chronicon Archiepp. p. 122.

(2) Man kan se härom Scheffer i de nämnda Anmärkningar p. 126.

(3) Så kallas han i Johan Ängels Bref af år 1295 hos Scheffer c. l. p. 121.

(4) Chronicon Archiepiscoppor. hos Benzelius M. Eccl. p. 43. Hic (*Andreas*) præposituram resignavit Anno Domini MCCXCIX. P. 44. Post hujus (*Israel Petersons*) mortem iterato factus est Præpositus Magister *Andreas*. Tempore quo resignaverat ædificavit Upsaliæ juxta pontem domum magnam lapideam pro collectione pauperum & infirmorum.

(5) Magnus Ladulåses Bref af år 1295 hos Scheffer c. l. p. 138. Notum facimus universis, quod dilectis nobis fidelibus nostris Domi-

nis

nis *Andreæ* Præposito Upsalensi & *Israeli* fratri ipsius insulam dictam *Swertep* conferimus.

(6) Chronicon *Celsii* p. 12. M CCC XVII obiit Magister *Andreas* Præpositus Upsaliensis, & capti sunt Duces *Ericus* & *Waldemarus*.

(7) Peringsköld Mon. Uller. p. 190 ex Kalendario Upsalensi: III Idus Martii: Dies anniversarius Domini *Andreæ* Præpositi, distributio communis.

Wetenskapernas tilstånd under K. Birger.

§. 21.

Wetenskaperna och de studerande hafwa således haft sina wälgörare och beskyddare, då det allmänna suckade under odrägeliga skatter, under enwäldiga och ärelystna Regerande. Ibland dem, som hedrat sina lediga stunder med skrifter, bör man ock påminna sig Biskop Brynolf från Skara; ty han har författat åtskilliga Historier, eller rättare sagdt, korta Betraktelser om Christi Törnekrona, Jungfru Maria, St. Eskil och St. Helena (1). Anledningen til det första arbetet har han tagit därutaf, at Konungen i Swerige fådt til skänks af Konungen i Frankrike en tagg eller torn af sjelfwa Törnekronan, som wår Frälsare sjelf burit, såsom man den tiden trodde, och när Konungen sedermera förärdt samma dyra klenod til Biskop Brynolf, har han icke allenast på wers upsatt Betraktelse däröfwer, utan ock förordnat en Fest til årligt firande af denna dyra Helgedom (2), och har högtiden icke allenast blifwit i akt tagen uti Skara Domkyrka, utan ock i hela Stiftet (3). Det är ock sannolikt, at detta Brynolfs Wärk warit förwaradt ibland Riksens Regalier. Åtminstone har Konung Birger år 1311 jämte de andra Regalier, som han lämnade i förwar til Dom-Capitlet i Upsala, åfwen förtrodt i Domherrarnas händer en Ystoria de spinea corona Domini (4). Uti det nu nämnda Konung Birgers Bref, hwarutinnan han upräknar de dyrbarheter han lämnade uti Dom-Capitlets wård, omtalas ock en Bok om Konungarnas kröning, men änskönt man intet kan med trygghet påstå, at Boken warit skrifwen i Swerige, wisar det likwäl at åfwen Böcker den tiden warit uti Konungarnas förråd, fast antalet intet warit särdeles stort. De omrörda Brynolfs Wärk äro nu förlorade, undantagandes St. Eskils

Wetenskapernas tilstånd under K. Birger.

och St. Helenas lefwerne, det förra finnes tryckt uti Ärkebiskop Benzelii Monumenta Ecclesiastica (5), och det senare är inryckt uti Legendan på St. Helenas Fest (6). Om de andra arbetens förlust gör någon minskning och saknad i lärda werlden, wet jag intet: men om hans Kyrkostadgar ännu warit i behåll, torde man i många mål haft ljus i wåra gamla Kyrke-Ceremonier, som nu felar (7). Några Anmärkningar wid en Tractat om bot och bättring tillägnas äfwen åt Biskop Brynolf, som uti Scheffers tid förwarades i Upsala Bibliothek (8). Utaf Domprobsten Andreas har man haft en Confessio Catholica, som ock tilförne warit i Upsala Bokförråd (9). Magister Laurentius de Östiftun Decanus i Upsala har sammanskrifwit en underwisning för Landpråsterna, som han kallar Suffragium Curatorum, den han lämnat som Själegåfwa til Predikmunkarna i Sigtuna (10). Utom des har han ock förfärdigat et annat arbete, som uti gamla skrifter nämnes Summa Decani Upsalensis de Ministris & Sacramentis Ecclesiæ, hwilket är så wäl uppsatt, at wår lärde Ärkebiskop Erik Benzelius önskat, at det måtte komma i dagsljuset (11). Förmodeligen är det samme Laurentius Swecus, om hwars Bref af år 1278 til Petrus de Dacia man talt uti Andra Delen. Uti sitt Testamente af år 1310 skänker han til St. Pers Kyrka i Upsala, där han walt sitt grafställe, et stycke Jord i Förisången; han inrättade ock den nionde Prebendan wid Dom-Capitlet därsammastädes, och skulle innehafwaren därutaf hålla tre Meßor i weckan, emot tjuguotta marker penningar om året, så at Decanus Laurentius gjordt sig i flera hänseenden förtjent til efterkommandernas minne (12). Israel Erlandi är likwäl i allmänheten mera bekant, som författat St. Eriks lefwerne och en liten Tractat om detta Helgons underwärk. At han är Författare til den senare är ingen twifwel, men St. Eriks lefwerne torde wara något äldre, emedan det förekommer på Swenska uti den så kallade Codex Bildstenianus, hwarom man lämnat underrättelse i Andra Delen, dock lär Latinska öfwersättningen med all rätt tillägnas åt Prioren i Sigtuna Dominican-Klostret Israel Erlandi. Om hans slägt och des öfriga omständigheter kan man se Scheffer uti Förtalet til Vita St. Erici. Man har kort förut påmint, at

Israel

Israel Erlandi, Biskopen i Wästerås, är förmodeligen en annan person än denne Författare. Utom dessa finner man åtskilliga från Norden, som förwärfwat sig namnkunnighet för wett och lärdom, men man wet därföre intet med wißhet, antingen de höra til Swerige, Dannemark eller Norrige, emedan de äro endast kände under det allmänna namnet de Dacia. Ibland dessa kan man först nämna Martinus de Dacia, som war Konung Erik Menweds Fullmäktig emot Ärkebiskop Johannes Grand från Lund, men om honom är talt i Andra Delen. Sjelfwa Johannes Grand kan och förtjena at ihogkommas ibland denna tidens Lärde, ty han berömmes såsom alldeles oförliknelig, så at han upwäckt förundran hos sjelfwa Påfwen (13). Hemmingus de Dacia war i sådant anseende, at han år 1312 blef utwald til Rector wid Universitetet i Paris, i kraft af hwilken wärdighet han intog främsta rummet ibland alla döddeliga, och lämnade endast förträdet åt Påfwen och Konungar. Kan dock wara, at Petrus de Dacia bör sättas framför Hemming, ty han berömmes för ganska widsträckt lärdom, emedan han icke allenast warit förfaren i den Heliga Skrift och i Grekiskan, utan och warit stor Philosoph, stark Räknemästare och Astronomus (14). Petrus de Dacia har och år 1326 warit hedrad med Rectors wärdigheten i Paris; han bör likwäl intet blandas med den ryktbara Petrus de Dacia från Wisby, ty denne senare war redan död i förra århundrade, som på ett annat ställe tilförne är påmint, fast Pontoppidan haft den tanken, at det warit en och samma person. Oliwerius Dacus, som war Prior Provincialis för Predikbröderna i Swerige, Dannemark och Norrige, och dödde 1308, har lämnat twänne skrifter efter sig, den ena under titel af Lectura supra Lucam, och den andra Sermones de tempore. Denne Oliwerius är utan twifwel den samme som Olaus Provincialis Daciæ, hwilken år 1299 war tilstädes i Forn-Sigtuna tillika med Konung Birger och Ärkebiskopen Nicolaus Allonis wid Margareta Gustafsdotters Gåfwobref til Kalmare Nunne-Kloster, samt åfwenledes Kalmar 1301 wid en dylik förrättning, ånskönt Utlänningar, som intet woro wane wid wåra Nordiska namn, behagat kalla honom Oliwerius (15). Det torde och kunna anföras,

Wetenskaperna tilstånd under K. Birger.

Vetenskapernas tillstånd under K. Birger.

såsom en slags heder för wåra Nordiska Länder, at man finner, det sjelfwa Påfwen behagat wälja sig Hof-Präster från wåra orter, och under denna titel ser man, at en Doctor Juris wid namn Wilhelm Krach warit tillika Canonicus i Lund och innehafware af Wäsby Prebenda (16). Men det man redan anförd torde kunna intyga, at man äfwen under denna oroliga tiden haft tilgång på bokkyndt folk, som hedrat både sig och Göthiska Norden.

(1) Vita Brynolphi p. 10, säges at Brynolf sammansatt cantum & historias de spinea corona Domini . . . ac etiam de beata Virgine, & de Sancto Eskillo martyre & de Sancta Helena martyre, och skulle denna omständighet genom ebfwurna witnen widare bewisas.

(2) Vita Brynolphi p. 34, här berättas, at Rex Franciæ contulit Regi Sweciæ tunc temporis unam spinam de corona spinea Domini nostri Salvatoris, Rex autem Sweciæ contulit eam dicto b. Br. tunc Episcopo Scaren. qui ex ejus veneratione & devotione plurimum allectus fecit novam historiam de eadem corona spinea Domini, referens se ad ecclesiam Scar. eo quod omni anno ibidem in veneratione dictæ spineæ coronæ Domini eadem historia canitur secundum institutionem ipsius b. Br. På et annat ställe uti Brynolphi Lefwerne berättas at denna törne-taggen kommit från Konung Håkan i Norrige.

(3) En Munk, som war Gardianus uti Minoriternas Kloster i Skara, witnar p. 76 Vita Br. quod ea de causa & ob reverentiam ipsius spinæ, quam alias contulit Rex Sveciæ eidem St. Brynolpho, celebratur festum terræ de spinea corona in ecclesia & Dyoceli Scarensi per dictum b. Brynolphum . . . institutum; dixitque fratres sui conventus singulis annis eandem historiam per ipsum b. Br. compositam eodem die legere & cantare, quo in ecclesia Scarensi legitur & cantatur.

(4) Konung Birgers Bref dat. Sudercopiæ An. Dni M CCC XI, die b. Bartholomæi Apostoli: här upräknas ornamenta Regalia, och tillika liber de coronatione Regis cum ystoria de spinea Corona Domini. Man är dock intet aldeles förwißad, at denna Historia war af Brynolf, emedan en dylik Historia war äfwen författad i Paris, som likwäl skilde ifrån den som Brynolf upsatt, som kan ses af Vita Brynolphi p. 48.

(5) Benzelii Mon. Eccl. p. 29. Uti Förtalet p. XII yttrar sig Benzelius sålunda: St. Eschilli vitæ auctorem esse St. Brynolphum ejus nominis primum Episcopum Scarensem nonnullis persuasum. Quod ut tuto affirmare non possum, apud nullum enim scriptorem veterem adhuc legi, ita nec negare. Detta är et nytt bewis, at

wår

Wetenskapernas tilstånd under K. Birger.

Dåar Archebiskop inlet haft tilhanda Vitæ Brynolphi, når hans Monumenta blefwo utgifne.

(6) Uti Vitæ Brynolphi p. 52 berättas, at Brynolf författat Historien om St. Helena, efter löfte, då han war besvärad af motwind på Wettern. At det är den samma som finnes i des Legenda kan slutas af samma ord: Quæ quidem historia sic incipit: Salue decus Patriæ, mater Deo grata, ad laudem Wesgothiæ cœlitus donata. Jfr. Officia propria Patronorum Regni Sveciæ p. 25.

(7) Brynolfs Kyrko-ordning omtalas widlöftigt uti Vitæ Brynolphi p. 48.

(8) Schefferi Sveciæ literatæ p. 6.

(9) - - - Sveciæ literatæ p. 7.

(10) Uti den förtekning, som Er. Benzelius gjordt öfwer Handskrifterna i Upsala Bibliothec N. 69, förekommer detta under följande ord: Laurentii Decani Upsalensis suffragium curatorum; wid slutet läses denna Anmärkning: Explicit libellus qui dicitur suffragium, utilis valde Confessiones audientibus quem compilavit frater Laurentius de Vexaid, quondam Decanus Upsalensis, & dedit pro anima sua Conventui Sictunensi fratrum Prædicatorum.

(11) Uti den i föregående Anmärkning omförda förtekning på Upsala Manuscripter N. 27 finnes Summa Decani Upsalensis de Ministris & Sacramentis ecclesiæ. Er. Benzelii utlåtelse lyder så: Vellem opus hoc *Laurentii Olai* Decani Upsalensis ederetur, singulis enim cura conscriptum est, & stylo perspicuo & pro ratione illius ætatis nitido.

(12) En del af Laurentii Decani Upsalensis Testamente af år 1370 in vigilia St. Johannis Baptistæ införes af Schesser in Notis ad Chronicon Archiepiscop. Upsal. p. 232; angående förlängen yttrar han sig sålunda: Lego eidem Ecclesiæ Upsalensi unam peciam terræ sitam in Förisäng juxta Upsalliam prope Ecclesiam b. Petri . . . quæ peciæ terræ circumvallatæ est fossatis, continens in longitudinem octoginta sex reep, & tres ulnas, in latitudine vero quadraginta tria reep cum duabus ulnis &c. Reep lär ej wara samma, utan något mer. Det öfriga, som anföres i sielfwa h. bewises af sielfwa Chronicon på nämnda sidan hos Scheffer.

(13) Henrik Wolthers Chronicon Bremense. J. Gram de statu rei Lit. in Dania anför detta witnesbörd följande: Erat Doctor Decretorum, & in multis Regnis non habuit similem in artibus liberalibus, ipseque eum Papa, sacra verba Romæ facientem, admiratus sæpius virum eminentissimæ doctrinæ &c.

(14) Trithemius yttrar sig om Petrus de Dacia således: Petrus de Dacia Philosophus, Calculator & Astronomus sui temporis excellentis-

Wetenskapernas tillstånd under K. Birger.

tissimus atque celeberrimus, ingenio subtilis & clarus eloquio, divinarum scripturarum & græci sermonis non ignarus. För at undwika widlyftighet kan man jämföra J. Grams i förra Anmärkningen nämnda Tal.

(15) Echard Scriptores ord. Prædicator. p. 504. Scripsit (Oliverius Dacus) Lecturam supra Lucam, item Sermones de tempore; på samma ställe nämnes, at Oliwerius war Prior Provincialis för första gången ifrån 1291 til 1304, så at det blifwer owckeligt, at han är den samme, som i wåra skrifter kallas Olaus.

(16) Konung Christophers Bref dat. Worthingburgh in Ann. D:ni M CCC XX in profesto beati Dionysii: Noveritis universi quod Nos annexionem & perpetuam vnionem Ecclesiæ Wåsby Lund. Dioc. curam animarum habentis, ad præbendam quam quondam tenuit D. Guido bonæ memoriæ, nunc autem honorabilis vir D. *Wilhelmus Krach* Legum Doctor Domini *Papæ Capellanus* ejusdem Lundensis Ecclesiæ Canonicus &c. Bo Johanson Diplomat. n. 215.

3 Capitlet,
Om
Konung Magnus Erikson utan Medregent til 1342.

§. 1.

Utan harm och ångslan kan man intet läsa Konung Birgers Historia, sedan oenigheten yttrade sig för alfwar uti Kungliga Familien. Fäderneslandets åra, Rikets upkomst och mångåriga trygghet och undersåtarnas wälfärd, de enda wärda föremål för en tänkande Öfwerhet, syßlesatte på intet sätt de Regerandes omsorg. Alla anlägningar, alt bemödande syftade på intet annat än, hwem som skulle hafwa makt at plåga en myckenhet af nakna och utswultna tiggare och suckande trälar. Et prålande och i yppighet simmande Hof, hopfogad med en allmän uselhet, gjorde en hiskelig målning för upmärksama ögon, och en trehöfdad kropp med förtorkade lemmar föreställde et ohyggeligt mißfoster, då allenast några år förut, under Thorkel Knutsons Förmynderskap, hela Landet lyste af åra och undersåtarnas wälmåga. At Härtigarna warit källan til denna grufweliga förwandling, kan intet twiflas. Thorkel Knut-

Knutsons död, Hätuna förrättning, Konung Birgers därpå Magnus Erikson 1319.
följande fångenskap och otimmeliga förlikning med sina Bröder gaf anledning til alla därutaf flytande olyckor, och ändteligen den efter mycken blodsutgjutelse erhålna Freden wärkade blott en falsk och öfwerklistrad wänskap, som endast wäntade på tilfälle at utbryta uti samwetslös fiendtlighet. Härtigarne blefwo omsider olyckelige och förtjente nästan sitt hårda öde, och Konungen fick äfwen omgälla sitt trolösa upförande. Härtigarnas medhållare, oaktad all sin hurtiga tapperhet och tilgifwenhet för sina Herrar, woro intet mindre brotslige än Härtigarne sjelfwe. At de woro uti Härtigarnas tjenst kunde intet frikalla dem från sin undergifwenhet emot Konungen, och sin plikt mot Fäderneslandet, hwars ära och wälgång bör wara rättesnöre för alla undersåtares göromål, och sjelfwa dygden blifwer odygd, när den syftar på Fäderneslandets fördärf, och alstrar af sig medborgares elände. Genom Härtigarnas död och Konungens flykt war Riket wärkeligen intet råkadt i stort bättre händer: när man wil betrakta Härtigliga partiet på rätta sidan, och med det sinnelag, som där warit härskande, kan man nog föreställa sig, hwad öde i längden borde öfwerhänga den olyckeliga Allmänheten. At utrota Kungliga Huset, torde hafwa warit aldeles i wederbörandes smak, om de för egen del därigenom något kunnat winna. Men det war altid tryggare at bibehålla Kungliga namnet hos en annan, men behålla makten för sig sjelf; och i det hänseende war det säkrast, at uphöja et Barn på Kungliga Thronen, och rödja ur wägen en mogen Prins, som bordt wara Konung. Prins Magnus Birgersons nesliga död, emot ord och tilsägelser, wisar nogsamt, at de mäktige Drottar intet frågade efter rättwisa och samwete, och den, som slitit sig lös från så heliga band, måste i sitt sinne le åt Fäderneslandets och medborgares wälfärd, äfwen då han med en djupsinnig ifwer allramäst talar därom. Med ingen wärdighet hade Magnus Birgerson til äfwentyrs behållit både lif och Krona, med någon mera skickelighet hade et fängelse förmodeligen kunnat göra tilfyllest, eller ock en förwandling från Prins til Adelsman, som skedt med Erik Waldemarson, men med mycken förtjenst borde både lif och Krona förloras, under regeringssjuka Stormästare eller Aristocrater.

§. 2.

Magnus Erikson 1319.

Efter alt utseende war Riksförfattningen sådan, när Magnus Erikson waldes til Konung. Til at stadga Herrarnas myndighet war tjenligaste medlet, at med förnuftig regering begynna sin styrsel, och lätta Allmogens börda, som en lång tid tråkat under den omgaste trådom. Fördenskul gjorde wederbörande Herrar regerande, andelige och werldslige, sig emellan en alfwarlig öfwerenskommelse, til at förqwäfwa de missbruk, som framfarne Konungar och Förstar inför genom egenwilliga beskattningar, at hädanefter ingen skatt skulle pålåggas utan de förenade Herrars och Menighetens samtycke, och det inter utan högst trängande nöd, dock en af Herrarna härtil förordnad Man med twänne Bönder af hwart Biskopsdöme skulle draga förserg om Upbörden och så laga, at den intet til annat år des bestämda bruk användas måtte. För öfrigt skulle andra sedwänjor och lagar efter gammal och kraftwunnen wana wid makt hållas, hwarom Matthias Kettelmundson, den nu utwalda Konungens Drots, i synnerhet skulle draga förserg och alle nu förenade Herrar wara honom behjelpelige. Med denna Act förseglades Konung Magnus Eriksons utkorelse, ty på samma dag som Konungen waldes den 8 Julii 1319 blef den nu nämnda Förening uprättad (1). Författningen war endast Herrarnas eget beslut, och ingalunda någon öfwerenskommelse med Ständerna, som annars föregifwes; man erkände inga lagstiftande, men wäl jakande och lydande Ständer, och skulle förordnandet wara gällande, til des Konungen blef myndig. Stadgan är uti flera mål ganska märkwärdig. Lagstiftande Herrarne woro, Ärkebiskop Olof i Upsala, Biskoparna Carl i Linköping, Bengt i Skara, Styrbiörn i Strengnäs, Israel i Westerås och Biskopen i Wexiö, Matthias Kettelmundson Konungens Drots, Birger Person Lagman i Upland, Finwid Niklisson, Magnus Bengtson, Lars Ulfson Lagman i Södermanland, Staphan Körikson, Bo Nilson Lagman i Östergöthland, Knut Jonson, Philip Ulfson, Erik Thurson, Suno Jonson från Öland, Esko Lagman i Tiohärad, Thor Kiellson, Knut Månson Lagman i Westergöthland, Johan Tolfson, Gustaf Tunneson, Erengisle Näskonungson, Nils Biörnson Lagman i Nerike, Håkan Jonson Lems, Ma-

Herredags Beslutet om Ständer.

gnus

gnus Nilson och Lagmannen i Westmanland. Man finner härut-af, at Mats Ketrelmundson redan nedlagt sin Riksföreståndare-sysla, ty med denna wärdighet nämnes han sedermera aldrig mi någon Afhandling, änskönt både äldre och nyare Historieskrifware behagat tilägna honom den samma under hela tiden, då Konungen war omyndig. Den sista gång han brukat Riksföreståndare-titelen, så wida mig är bekant, är år 1319 uti Junii månad, och är brefwet åberopadt uti 1 Cap. 58 §. Man kan härutaf intet fatta annan tanka, än at Riksföreståndare-wärdigheten aldeles uphört med Konunga-walet, och at han sedermera någon tid endast behållit Drots-ämbetet, fast äfwen denna wärdighet intet warat särdeles länge, som frambättre widare omröras skal. Man har ock tilförne på det nyligen åberopade ställe påmint, at Härtiginnorna såsom regerande Drotningar sig upfört, icke destomindre gjordes detta beslut utan all rådplägning med dem, så at man därutaf bör och kan sluta, at deras wärkeliga myndighet med Konunga-walet aldeles uphört, ehuruwäl Härtig Eriks efterlämnade Gemål bibehållit sig i något större anseende. Men i synnerhet förtjenar det upmärksamhet, at ser Biskopar och en och tingu werldslige Herrar nu tilägnat sig hela Regeringen, utan at man kan utleta grunden til denna höghet, så at man har anledning at tro, det de sjelf tagit sig den samma. Detta sista är så mycket sannolikare, som de icke en gång i hela Acten gifwa sig titel af Konungens Råd, då deras förhållande kunde hafwa något sken af rättwisa. At detta, så wida sammanhanget warit sådant, måtte hafwa wärkat mycket mißnöje, kan nog begripas, hwarföre ock ändring syntes oundwikelig, som ock skedde. Man måste medgifwa, at hwad nu är andragit, ganska mycket skiljer från andras berättelse (2), men hwad man sagt grundar sig på sjelfwa Acten, som upsattes eller stadgades sjelfwa waldagen, sedan walet war fullbordadt. Man finner af den samma, at Birger Person ännu war Lagman i Upland, så at Philip Ingewaldsons Lagmansdöme, och des tjenst wid Magnus Eriksons wal, synes ganska owiß. Peringskiöld berättar wäl, at Birger Person wid år 1316 nedlagt sitt Lagmans-ämbete, och at han sedan kallat sig fordom Lagman af Upland, quondam Legifer Uplandiarum, men det strider icke allenast emot denna Act, utan ock

Magnus Eriksson 1319.

Magnus Erikſon 1319.

emot Birgers eget Teſtamente af 1326, och kan twiſlas, om han på något ſtälle kallas fordom Lagman, utan efter des död (3). Ej heller är man öfwertygad at Philip Ingewaldſon, ſom utgifwes ſåſom Birger Perſons efterträdare, och Ordförande wid Upſala Riksdag, warit närwarande wid Riksdagen, ty des namn finnes intet hwarken ibland de förenämnda Stormäſtare, ſom utgifwit 1319 års Stadga, ej heller är han af någon gammal Häfdateknare nämnd wid detta tilfälle. Ej heller är det grundadt, ſom i nyare Skrifter förebäres, at wederbörande wille wara Mats Kettelmundſon behjelpelige ſåſom Riksföreſtåndare, men wäl ſom Drots. Hwad Magnus Erikſons wal beträffar, ſå kan ingen neka, at ju Swerige war Walrike, ſå wida ingen föregående Afhandling inſkränkte walfriheten; man kan ock medgifwa, at Birger hade förwärkat ſin rätt til Riket, faſt det kan hända är intet aldeles afgjordt; men Magnus Birgerſon war oförnekeligen utkorad til ſin Faders efterträdare. Hans rätt til Kronan war ſåledes oſtridig, til des den blifwit honom lagligen frändömd. Detta war intet ſkedt, utan man behagade ſedermera, til at ſtyrka rättwiſan af Magnus Erikſons wal, ſlå hufwudet af Magnus Birgerſon. Härom kan widare anmärkas hwad ſom tilförne i 1 Cap. 61 §. påmint är. Man kan fördenſkul intet beſkylla S. Brita för partiſkhet, då hon ſäger, at rätta Kron-Arfwingen intet blef utkorad, utan at walet ſkedde genom partiaſſigter, och genom deras begäreſe ſom wille regera (4). Man kan ej heller föreſtälla ſig, at S. Britas utlåtelſe hade någon hemlig affigt, at förſwaga Magnus Erikſons rättighet til Thronen, ty Walherrarnas fel och enſidighet war intet hans. Så mycket lär ingen kunna neka, at S. Brita war bättre i ſtånd at döma om denna tidens ränkor och wingleri, än både Ericus Olai och Rimkrönikan: och ſom hennes utſaga i hufwudſaken inſtämmer med det man här budit til at lägga i dagen, ſynes den här framſtälde giſſning eller mening winna än mera ſtyrka.

(1) Denna Förſäkring eller Stadga ſtinnes hos Hadorph wid Rimkrönikan ſ. 11. Siſta orden äro deſſa: Actum & datum Upſaliæ anno Dñi MCCCXIX octauo Idus Julii die ſcilicet electionis memorati Regis noſtri. Uti Krönikan hos Benzelius Mon. Eccl. p. 92, hänföres walet til dagen efteråt. Eodem anno VII Idus Julii eligitur in Regem Sueciæ prædictus *Magnus Smeck* Erici Ducis filius apud Upſaliam.

(2)

(2) Men kan härwid i synnerhet jämnföra v. Dalin s. 410.

(3) Peringskiöld Mon. p. Tiundiam p. 36 säger, at Birger Person wid år 1316 sjelfwilligt afträdt Lagmansdömet, och kallat sig sedan quondam Legifer. Men han anför sjelf Mon. Ulleråk. s. 88 Birgers Testamente af år 1326, där han kallar sig Uplandiarum Legifer; samma titel brukar han här utan tillagdt Bihang af quondam, men detta tillägg förekommer uti förteckningen på Begrafnings-kostnaden s. 89.

Magnus Erikson 1319.

(4) Revelationes S. Brigittæ L. 4. C. 3. p. 255 af Antwerpska uplaget 1611, cum privilegio summi Pontificis. Ecce dico tibi exemplum de duobus Regnis in uno & electio in alio hereditas. Primum ubi electio est, destructum & afflictum est, quia verus heres non eligebatur, & hoc fecerunt partes eligentium & cupiditas ambientium Regnum. Ericus Olai p. 135 har ambientis i stället för ambientium, men då blir meningen hwarken särdeles tydelig eller lämpelig.

§. 3.

Såsom olyckan hade förfölgt Konung Birger alt sedan hans swaghet tillåtit Thorkel Knutsons fall, så syntes lyckan öfwerhopa och uphöja Prins Magnus Erikson, ty des Moderfader Konung Håkan i Norrige dödde den 8 Maji 1319 (1). Man war intet wan wid regerande Drotningar i Norrige, och tilföll fördenskul Norriges Krona Prinsessan Ingeborgs Son Magnus Erikson (1). Genom Konung Håkans död utslocknade ändteligen på Swärdssidan den i Norden alt sedan Odens tid regerande Ynglinga-Ätten, som öfwer Trettonhundrade år gifwit Konungar först åt Swerige och sedan åt Norrige. Utan Medarfwingar och utan Kronpretendenter upsteg således Magnus Erikson på Norrska Thronen, efter alt utseende innan han blifwit utkorad til Konung i Swerige (2). Konung Håkan hade redan 1302 gjort en Författning, huru Regeringen skulle förwaltas, i fall han afled innan Efterträdaren wore myndig, och war minderårigheten inskränkt inom Arftagarens tjugonde år. Imedlertid skulle Riket styras af tolf Rådsherrar, af hwilka fyra tillika med twå Biskopar skulle beständigt wara tilhopa och bewaka Rikets angelägenheter, men de andre otta wårda Riks-ärenderna Landsorterna och endast wid wissa tilfällen sammanträda med residerande Riksföreståndarna, til angelägnare måls undersökning och afgörande (3). Denna Regeringslag blef på intet sätt Swenska Regeringen förplämpad, utan wården af alla Riks-

Magnus Konung i Norrige.

Riksstyrelsen i Norrige.

Magnus Eriksson 1319. wärdande ärender i Norrige lämnades utan inträng åt Norrska Rådet, och blef ingen ting försummadt, som kunde underhålla förtroligheten emellan deßa under et Hufwud förenade Riken. Wåre stormäktige Swenske Drottar läto intet tilfälle wara ofördökt, som kunde fästa deras enwälde i Sverige, åfwen med Konungamakrens förswagande, afstods likwäl från alt inträng i anseende til Norrige, som lämnades aldeles oanfäktadt under skygd af egna Lagar och eget Råd, och woro altid uptmärksame at afböja alla anledningar til mißnöje. Man såg därpå et tydeligt prof, när en Norrsk Riddare wid namn Jinn gaf tilkänna, at Norrmannen Ulf Saxason på några Swenskas inrådande och tilhjelp blifwit satt i häkte. Jinn förebrog detta klagomål för Swenska Rådet, som war församladt på en Herredag i Örebro, då Rådet genom Bref til Ärkebiskop Elof i Nidaros och det öfriga Norrska Rådet försäkrade, at det hwarken skedt med deras kundskap ej heller förmodeligen af någon Swensk, utan efter utseende af några utländska ynglingar ifrån Warberg: De anhålla och, at Norrska Rådet täcktes upwakta Härtiginnan Ingeborg, Härtig Eriks Efterlefwerska, med begäran, at hon behagade draga försorg, at sådant hädanefter intet måtte tilbjudas, och at Härtiginnan täcktes för öfrigt hälre betjena sig af gammalt och förfaret folks råd, än främmande och ofördarna ynglingars, på det all anledning til mißförstånd emellan bägge Rikerna måtte undanböjas (4). Denna warsamhet togs i akt wid alla andra tilfällen, hwarföre och uti alla Bref, som på något sätt rörde Norrige, altid Norriges namn sattes framför Sweriges (5): så at Norrmännerne under hela tiden, då bägge Rikerna woro förenade, hwarken klagade öfwer något slags inträng eller hade orsak därtil. Ja man gick så långt med sin aktning för sistnämnda Rike, at man åfwen lät Konung Magnus, oaktadt han ännu war uti sin späda barndom, och allenast tre år gammal, redan i sitt första Regerings-år besöka sitt Arf-Rike (6).

(1) Torfäus Hist. Norveg. T. 4. p. 450.

(2) Chronicon hos Benzelius M. E. p. 92 talas först om Konung Hakans död, och des efterträdare, och sedan om Konung Magnus Eriksons wal til Konung i Sverige.

(3) Denna Förordning finnes hos Torfäus s. 407.

(4)

(4) Detta Bref är utan år, och begynner således: Reverendis in Christo Patribus Domino *Elavo* Divina miseratione Archiepiscopo Nidrosiensi, Episcopis & aliis omnibus magnifici Principis Domini *Magni* D. G. Regis Norwegiæ & Sueciæ Consiliariis in Regno Norwegiæ constitutis *Knavelus* &c. ceteriquæ milites & armigeni ejusdem Domini Regis de Regno Sveciæ Consiliarii &c. in Domino feliciter vivere & valere &c. Slutet är: In Christo Jesu semper vivite & valete - - - Scriptum Dominica Palmarum loco prius dicto, Örebro nämligen. Brefvet finnes ibland MSC. Bartholiniana af Registrum Bergense membr. communiceradt af Langebek. Det torde ock kunna gifwa någon upplysning om Ärkebiskoparna i Nidaros eller Trondhem; ty ingen Olof eller Eilif Ärkebiskop nämnes wid år 1319, hwarken hos Peder Clausson eller Torfæus i deras Beskrifning öfwer Norrige. Magnus Eriksson 1319.

(5) Detta bewises icke allenast af det i förra Anmärkningen anförda Brefwet, utan ock af flera Handlingar.

(6) Torfæus T. 4. p. 453 anför innehållet af Konung Magnus Eriksons första Förordning, gifwen i Bergen pervigilio Margaretæ anno Regni nostri primo, obsignatum nobis præsentibus, Thorger Tossen exaratit.

§. 4.

Man kan nog finna af det föregående, at Swenska Rådet war ej aldeles förnögdt med Härtiginnornas deltagande i Regeringen; icke destomindre har man wid tilfälle ännu lämnat dem någon anseende af Förmanskap, hwarföre ock bekräftelsen på de Anförtigas Privilegier blef af Eriks Ankehärtiginna och Rådet utfärdad i Lödöse den 28. Julii, samma månad som walet förrättades (a). Det kan ock wara möjeligt, at dessa förnäma Fruar inter hafft någon särdeles åtrå til Riksstyrelsen. Härtig Waldemars efterlämnade Gemål hade ock wärkeligen ingen anledning til et sådant påstående, så framt hon hade warit hågad därföre. Att man på et wisst sätt anmodat bägge Härtiginnorna at taga del i Regeringen, och liksom föra ordet i Rådet, slöt mera af politisk försiktighet, under första oredan, til at gifwa anseende åt upresningen emot Konung Birger, än at de därtil woro berättigade. Sedan man åndteligen fådt i sitt tycke en laglig Konung, och hela landet kommit i stillhet i anseende til utwärtes fruktan, war Härtiginnornas biträde mera umbärligt. Prins Waldemars Ankehärtiginna finnes ock intet mera nämnd, såsom del- Härtiginnornas anseende.

tas

Magnus Erikson 1319. ragande i Rikswärden, fast hon ändå som Härtiginna af Öland warit på et wißt sätt regerande (2). Härtig Erike efterlämnade Gemål Konungens Moder nämnes wäl något oftare uti Rikswärdande ärender, men des wärkeliga biträde uti Riksstyrelsen lär dock haſwa warit litet nog, emedan Konungen, eller rättare sagt, Rådet och Härtjginnan bleſwo snart oense. Man kan ock twifla om Härtiginnan haft någon Regerings-rätt öfwer Wärmeland och Slottet Nyhuſet, hwilket tillika med Walla, Skänings, Kinds, Wartofta och Gudhems Härader warit henne såsom Morgongåfwa tilslaget: ty på intet ställe finnes hon wara kallad Härtiginna af Wärmeland, såsom des Syskonebarn förde titel af Härtiginna af Öland, utan lär hon endaſt under Morgongåfwo-rätt upburit Räntorna däraf (3). Ingeborg Härtig Eriks Efterleſwerska war ock nog ung wid sin Herres afliidande, emedan hon war ännu intet aderton år gammal, då man merendels finner större smak uti annat tidsfördrif, än uti bråksama och mattande Riksbekymmer. Det är ock oſelbart, at en ung Ankefru intet altid är otröstelig öfwer sin kära Makas förluſt, utan söker underſtundom hugſwalelſe uti en ny wänskap. Och med et sådant sinnelag är en trälsam wård om Rikets bästa intet altid det mäſt wederqwickande, utan en älſkad wäns omgånge roar långt mer. At Härtiginnan Konungens Fru Moder war af detta tänkesätt wisades af påföljden, då det är wäl möjeligt, at hon gärna såg sig frikallad från så torra och obehageliga omsorger. Sådana böjelser hos Härtiginnan torde haſwa yppat sig snart nog, hwarpå Rådet war i tid betänkt på hennes uteſtängande från Regeringen: ty ehuruwäl til äfwentyrs Härtiginnan för sin egen person intet warit särdeles farlig, hade dock den Herren, som hon täcktes [illegible] til Gemål, kunnat åstadkomma mycken oro och obestånd, åtminstone til förbunklande af de förnäma Drottarnas anseende. Uti Julii månad 1322 på Herredagen i Skara satte man sig på mål denna anlägning uti fullkomlig wärkställighet, dock med betygande af all wördnad och högaktning för Härtiginnan; ty här blef öfwerenskommet emellan de här förenade Regerings-Råden, at ingen utaf dem särskilt, utan hela Rådets gemensama samtycke, skulle wara tillåtet at ingå uti någon förbindelſe med Härtig Eriks efterlämnade Gemål Härtiginnan

In-

Ingeborg, utan hwad Förening, som imedlertid kunde wara träffad med Härtiginnan, skulle efter denna dagen til alla delar wara upphäfwen, i synnerhet om därmed warit påfyftad någon widsträcktare deltagning i Regeringen, utom den som framfarna Drotningar eller Härtiginnor i Sverige af ålder haft hade. För öfrigt förfäkras at all heder och wördnad skulle Härtiginnan såsom Konungens Fru Moder wid alla tilfällen betygas på samma sätt, som man upwaktat förra Drotningar och Härtiginnor, dock så wida hon tilböd ingen ting, som kunde wara Riket och des inbyggare til skada eller fördäf (4). Med sådan wördnad och underdånighet afwistes Härtiginnan från rådplägningarna, ty hon kunde wäl intet tilägna sig större rätt och flera förmåner än framfarna Drotningar tilkommit, hwilka wißerligen aldrig haft någon del i Riks-styrelsen. Utan at gå längre tilbaka, hade man et tydeligt prof därpå uti Drotning Hedwig Konung Magnus Ladulåses efterlämnade Gemål, som man aldrig finner wara nämnd eller åberopad uti Riks-wärdande ärender, fast hennes namn och sigill understundom uti enskylta mål finnes brukadt. Magnus Eriksson 1319.

(1) Meßenius Sc. T. 15. p. 53. Wilde Hist. Prag. p. 425.

(2) Ingeborg Härtig Waldemars Nukeförstinna kallar sig uti Bref af 1318. VIII Id. Octobris, hwarmed hon afstår sina twå tredjedelar i Håtuna til Ärkebiskopen i Upsala, Dei gr. Ducissa Sueuorum relicta Domini Ducis Waldemari. Sedermera uti Bref af 1343 octaua Epiphaniæ från Borkholm kallar hon sig Ducissa Olandiæ Waldemari Ducis relicta, då hon förmodeligen warit regerande Härtiginna af Öland. Uti detta Bref skänker hon sitt Gods på Swartsjö til Upsala Domkyrka. När hon fådt Öland som Härtigdöme, har jag mig intet bekant widare, än at von Dalin s. 423 förfäkrar, at det skedt wid år 1322. Uti Peringskölds Ättartal s. 20 förekommer hennes sigill, som föreställer et Fruntimmer hållande uti ena handen den Swenska och i den andra Norrska Fanan.

(3) Swenska Rådets Bref af 1326 die Valentini Martyris. Här förekommer följande mening: Item placitatum quod Domina nostra Ducissa (mater Regis) castrum Nyhusæt cum terra Wærmeland, Provinciis Walla heret, Kinda heret, Wartop heret, Gudhems heret. cum curiis &c. ipsi Dominæ Ducissæ ratione donationis propter nuptias dictæ morongief assignatis. Hwar detta Slott warit beläget wet man intet; wog kunde Dalaberg i de tiderna kallas Nyahuset.

Magnus Erikson 1319.

(4) Denna Förening är slutad i Skara den 20 Julii 1322; se Hadorph wid Rimkrönikan s. 13. Femte puncten lyder så: Item quod nullus nostrum sine alio, aut aliquis sine voluntate, beneplacito & consensu totius consilii Regni Svechiæ, Dominæ nostræ, Dominæ J. Ducissæ Sueorum, relictæ Domini E. Ducis, aliquo confœderationis vinculo se astringere debeat, aut etiam prius cum eadem initum observare; & præcipue ad aliquem Principatum seu Regimen Regni ultra id, quod aliæ Reginæ seu Ducissæ ab antiquo habuerant, procurandum &c.

§. 5.

Allmän förlikning emellan Herrarna af bägge partierna. 1322.

När man nu wil draga sig til minnes, at under denna wådeliga hwälfning Konung Birger war drefwen i landsflyktighet, Prins Magnus Birgerson halshuggen, hwilka utan twifwel haft åtskilliga medhållare, kan man nog föreställa sig, at det lugn, som man erhållit genom et nytt Konunga-wal, intet war så aldeles tilförlåteligt, utan endast såsom en tystnad emellan åskeslagen. Det kan ej heller fela, at Härtiginnan Konungens Fru Moder ju haft sina tilgifna, som gärna önskat åtminstone för egen förmån, at Härtiginnan måtte behålla sitt hit in til utöfwade deltagande uti Regeringen, om hon än sjelf för sin del intet särdeles frågade därefter. Detta alt måtte hafwa förorsakat et gåsande mißnöje, och åtskilliga ränker och farliga anlägningar emot dem, som tilägnat sig Regeringen. Afwunden, som sällan sofwer i wåra orter, har ock förmodeligen infunnit sig hos dem, som warit af förra Kungliga Hofwet, då de sedt den förnämste af sina gamla motståndare Mats Kettelmundson såsom Drots wara på wißt sätt hufwudman för hela Riket. Det lär då efter utseende intet hafwa warit annat råd, än at Mats Kettelmundson, som wid Wal-Riksdagen nedlagt Riks-Föreståndare-syßlan, nu åfwen måtte afträda Drots-Ämbetet, hwarjämte et heligt och nytt Förbund uprättades emellan de mäktigaste Herrarna i Landet, på det alt gammalt agg och mißförstånd emellan Konung Birgers parti och Härtigarnas til alla delar måtte blifwa dödadt. Til detta ändamål utsattes Skara Herredag 1322, som på det nyligen omrörda sätt utstängde Konungens Fru Moder från Riksstyrelsen. Innan Herredagen tog sin början, eller åtminstone innan sjelfwa Beslutet eller Föreningen war träffad, war Knut Johan-

Mats Kettelmundsons Drots Ämbete uphör.

son

son förklarad för Konungens Drots (1). Denne Herren hade beständigt warit wid Konung Birgers Hof, såsom han ock war närwarande på Nyköpings Slott när Härtigarne sångflades, hade ock afrådt detta trolösa förfarande. Han hade ock tilförne warit Konung Birgers Drots. Det är troligt, at man til så mycket starkare försoning upbragt honom detta wigtiga ämbete. Knut Johanson intager fördenskul i sjelfwa Förenings-Beslutet, som upsattes Margaretas dag eller den 20 Julii, främsta rummet ibland alla werldsliga Råds-Herrarna, och Mats Kettelmundson nämnes nu mera ibland Riddarna och Råden utan någon tillagd annan titel. Andre flere, som ock efter utseende warit Konung Birger tilgifne, woro åfwen deltagande i Föreningen (2). Hwarföre ock en af Hufwud-Artiklarna war, at all oenighet, agg och käromål, som tilförne kunnat wara emellan de nu Förenade, antingen under Konung Birgers styrsel eller Härtigarnas, borde til alla delar afläggas, och ingen personlig förbrytelse, som för denna dagen kunde wara begången, aldrig mera påtalas: och om det icke destomindre skedde, skulle alle de andre med lif och egendom förswara den anklagade. Magnus Eriksson 1322. Knut Johanson Drots.

(1) Detta bewises af et Vidimations-Bref, som lyckas sålunda: In cujus visionis euidentiam sigilla nostra præsentibus sunt appensa. Datum Wenge Anno Domini M CCC XXII Dominica ante festum beatæ Margarethæ Virginis. Begynnelsen är sådan: Nouerint uniuersi præsentes & futuri, quod Nos *Olauus* Archiepiscopus Wpsalensis, *Karolus* Episcopus Lyncopensis, *Kanutus Jonsson* Sweciæ Dapifer, *Matthias Ketilmundsson*, &c. Brefwet är från Danska Archiuum meddelt af *Langebeck*.

(2) Uti Hylningen, som Konung Birger tog 1314 af sina Rådsherrar, woro deltagande utom Knut Jonson, Håkan Låma och Thure Kjälson, hwilka åfwen inträdde i Skara Förening, se *Ericus Olai* pag. 110.

§. 6.

Men Skara dagtingan är ock märkwärdig i anseende til flera Artiklar än dem man redan anförde. Första förbehållet war, at man skulle troget tjena den utwalda Konungen, så at man inför Gud kunde swara därföre, och göra redo inför Konungen, då han kommit til sina mogna år. Den andra, at man nu förbandt sig inbördes til en så nära Förening, at alle Skara Herredags Beslut.

Magnus Eriksson 1322.

tilhopa, samt hwar och en i synnerhet förpliktade sig, at uti alla mål och tilfällen stå hwarandra bi såsom Bröder, och afwärja all skada och farlighet ifrån hwar och en i synnerhet, och intet söndra sig på något sätt ifrån den ingångna Förbindelsen, utan, i den händelsen, at något misförstånd emellan Förbunds-Bröderna yppas kunde, skulle likwäl ingen wara berättigad til sönd-ring, utan saken inför Drotsen och de öfriga Råds-Herrarna afgöras. Widare betingades, at ingen, i hwad stånd eller wilkor han wara måtte, hade lof at införa Utlänningar inom Rikets gräntsor, utan hela Rådets samtycke, eller skydda dem, sedan de warit införde, utan man skulle wid en sådan händelse med alla krafter sätta sig däremot, såsom sina enskylta fiender och owänner. Om ock någon mot förmodan skulle finnas, som förbandt sig med Utlänningar, eller förbröt sig emot det, som förut aftalt war, dens Gods skulle utan upskof tildömmas Kronan, och han sjelf bliswa förlustig af all heder och wärdighet. Ändteligen på det, af det förskrefna, att så mycket warsamare i akt tagas skulle, underkastar sig hwar och en af de Förenade, Ärkebiskopens och Biskopens dom af Linköping, så at de woro berättigade, utan ak wad, at banntysa dem eller de, som förbröto sig emot Förbindelsen. Sådant war detta märkwärdiga Herramötets Beslut, som Kongl. Secreteraren Wilde med största skäl kallar Oligarchiska Förbundet, emedan tjugunio werldslige Herrar och sex Andeliga tilägna sig egenwäldigt hela Regeringen, utan at underkasta sig Ståndernas widare öfwerwägande. Ingen tydelig utstakning war gjord, antingen Skara dagtingan skulle endast wara gällande under Minderårigheten, eller ock utwidgas framdeles äfwen til tilkommande tider, utan ordalagen woro så stälde, at de kunde förklaras efter behag. Om någon utom detta bandet understod sig at bewaka antingen Konungens eller enskylt rätt uti något mål, som kunde wara Herrar Bröderna til men, hade han genast hela bandet emot sig, hwilka på det heligaste sammanknutit sig emot hwem det ock wara måtte, utan at nämna antingen en sådan talan war laglig eller ej. Således stod hela Riket, utan undantag, uti fem och trettio personers wälbehag, och alle andre, af hwad stånd och wilkor de wara måtte, woro denna enwäldiga Nämnd til

alla

a delar undergifne. Man skulle likwäl tycka, at förnämsta
akten hwilade hos Ärkebiskopen och Biskopen i Linköping, efter
m war förbehållit at banlysa den motsträfwiga: Men när
an ser något närmare in i saken, war detta bihang til åfwen-
s et blott gykleri. Denna tidens Swenska Herrar woro in-
plågade hwarken af bröstäppa eller widskeppelse, när frågan
r om regera. Då på andra ställen hela Länder och Riken
des under interdict eller banlysning, när en Biskop blef tagen
i förwar, som man sedt af Danska Historien, sängslades här
Biskopar, och ingen nämnde hwarken det ena eller andra. Man
behöfwer allenast påminna sig Ärkebiskop Nils Kjelson, som
i följe med Konung Birger innanades i häckte på Nyköpings
Slott, och ingen wågade sig fram emot Härtigarna med ban-
lysning, mycket mindre med interdict, så at detta åskedunder
war aldeles intet farligt i Swerige för dem, som hade makten
i händerna. Men man bör ock känna deßa mäktiga Förbunds-
Bröderna i anseende til namnen. Af de Andeliga woro Ärkebi-
skopen Olaus den Wise af Färle-Ätten, Carl Bat Biskop i Lin-
köping, och Biskop Bo i Wäxjö. Sålunda woro Biskoparna
i Skara, Strängnäs, Wästerås och Åbo utom bandet. Af
de ringare Klerkerna war Cancelleren Philippus Decanus i Lin-
köping, Thurir Domprobsten i Skara, och Carl Caniken
därsammastädes. Alle andre Domprobstar, Decaner och min-
dre Domherrar woro alle utslutne. De werldslige Ledamöter af
Förbundet woro Riks-Drotsen Knut Jonson, Blå, Erik
Waldemarson, Mats Kettelmundson, Philip Ulfson, Ulf,
Knut Månson, Birger Person, Brahe, Bo Niclison,
Natt och Dag, Håkan Läma, Thure Kjellson, Bjelke,
Lars Ulfson, Thorkel Anderson, Nils Björnson, Färla,
Thor Bonde, Erik Thurson, Bjelke, Gislo Elinason,
Sparre, Karl Tykeson, Ingwald Estridason, Staffan
Rörikson, Karl Oristoson, Algot Jonson, Nils Kjellson,
Wase, Magnus Nilson, Sune Jonson, alle Riddare. Men
de af Wapen woro Erengisle Näskonungson, Magnus
Bengtson, Ragwald Månson, Johan Tollson, Greger
Månson och Karl Näskonungson, och föra alle deße titel
af Sweriges Konungs Råd (1). Det är ganska troligt, at

Magnus Eriksson 1323. många flere Herrar warit närwarande wid detta Möte, som hållit betänkeligt at ingå i en sådan Förbindelse: ty äfwen i underligaste tider finnas folk, som intet låta förblinda sig af politiska giller och wanskapeliga Regerings-konster.

(1) Föreningen kan läsas uti Hadorphs tilökningar wid Rimkrönikan. Familie-namnen äro tagne af von Dalin s. 420.

§. 7.

Utländska Krigsfolkets afläning och afsked.

Det första man företog sig til följe af Skara Dagtingan, war at skilja sig wid Utlänningarna, som hade Slotten i förläning, dels för förstäckta penningar, dels ock för innestående och obetalta Afslöningar: men til detta behof war ingen annan utwäg än genom Skatter, hwilka af Allmogen borde utkräfwas, emedan så wäl de Andelige som Frälsemän därifrån woro frikallade. Icke destomindre på det Allmogen intet måtte förmycket betungas, beslöt man, at alle som hade Förläningar af Kronan i Jordräntor, skulle afstämna en tredjedel af innewarande års upbörd til Kronans tjenst wid detta tilfället. Man lät då under Konungens namn utgå en afwarlig befallning til alla Riddare och Wäpnare i Upsala Stift, och förmodeligen äfwen til andra Landsorter, Söndagen inom ottonde dagen efter Wärfru-Himmelsfärd 1323, med antydan, at alle innehafware af sådana Förläningar skulle på sitt samwete afstämna förbemälte tredjedel af sina inkomster, näskommande Mårtensmäßa, i Stockholm til Konungens Råd och Lagmannen Birger Person, och skulle wid denna lefwerants en läst eller mark Spannemål beräknas til tio mark penningar, et skeppund Smör til fem och et skeppund Fläsk til fyra mark penningar. Den som försummade på sagdan dag at afstämna den påbudna afgift, för honom skulle genast hela des Förläning til Kronan indragas (1). Genom dessa anstalter har man förmodeligen tid efter annan afsärdat Utlänningarna, och man wet intet, om någon gjordt hinder wid Slottens afträdande, om ej til äfwentyrs Knut Porse. Uti wåra gamla Krönikor är antecknadt, at år 1323 nya Axelwalds Slott blifwit belägradt och följande året Hunehals i Halland, hwilka Fästningar kan hända warit af Härriginnan Ingeborg åt denna sin gunstling förlänta (2). Man kunde

kunde til äfwentyrs hafwa något twifwelsmål, huru wida Knut Porse borde anses för Utlänning, emedan han icke allenast war en befuten och rik Adelsman i Halland, af hwilket Norra delen lydde under Swerige, utan han hade ock warit en lång tid brukad i Swensk tjenst, då han ock utmärkte sig med mandom för Härtigarna emot Konung Birger, och lär han utom des warit Son af Peder Pors, som war i Konung Magnus Ladulåses tid och ägde flera fastigheter i Swerige. Han kunde således hafwa någon grund at påstå, det han borde blifwa annorlunda ansedd, än någon af de andra Utlänningar, som uti Konung Birgers och Härtigarnas tid warit i Landet inkallade. Men man hade utan twifwel tilräckeliga skäl, hwarföre man fann rådeligast at utestänga denna mäktiga och tiltagsna Herren ifrån deltagande i Swenska sakerna, och kunde den wänskap, som war emellan Härtig Eriks Änke-Förstinna och honom, gifwa tilräckelig anledning til hans utslutande. I anseende til hans kärlek war honom ingen ting för högt, och i anseende til hans muntra dristighet war honom ingen ting förfwårt. Den olyckeliga ställning, som war i Dannemark, öpnade wägen för alla högtflygande tilbud. Konung Christopher hade tilförne såsom Härtig i Södra Halland utan twifwel haft tilfälle at lära känna Knut Porse, och under sitt sista wistande eller landsflycktighet i Swerige, hade bekantskapen förmodeligen blifwit än mera stadgad. Hans nåd hos Härtiginnan Ingeborg, som i början af Sweriges oroligheter efter Härtigarnas död wärkeligen upförde sig som regerande Drotning, kunde gifwa hopp, at Knut Porse genom Härtiginnans tilhjelp skulle blifwa omsider en myndig Riks-Föreståndare både i Swerige och Norrige. Således bör utan twifwel Krantzius förstås (3), och Porses Riks-Förståndersskap intet annorlunda uttydas än såsom des eget förslag eller skryt, hwarigenom Konung Christopher blifwit föranlåten at förbinda sig en så betydande man ti[illegible] get understöd för framtiden. Någon sådan anledning måtte [illegible]modeligen Konung Christopher hafwa haft, hwarföre han [illegible]dt denna tiltagsna Herren fram för andra en så utmärkt [illegible], at han gjordt honom til Härtig öfwer Halland och [illegible]msö. När denna höghet blifwit lämnad åt Porsen, är man til

Magnus Erikson 1329.

Knut Porse Härtig af Halland och Samsö.

Magnus Erikson 1323.

til äfwentyrs intet fullkomligen underrättad. Hwitfeld försäkrar, at Knut Porse wid Pingsttiden 1323 blifwit förklarad för Härtig af Halland, Samsö och Hollbek (4). Några gamla Skrifter synas dock gifwa wid handen, at denna wärdighet blifwit honom förlänt något förut, ty man har Bref af Konung Christopher af år 1321, uti hwilket Knut Porse hedras med titel af Härtig af Halland och Samsö. Detta Bref är så mycket märkwärdigare, som Knut Porse härigenom får den tillökning på sina Länder, at honom och hans Arfwingar upp-

Knut Porse Härtig af Estland.

drages tillika Härtigdömet Estland med Städerna Rewel, Wäsenberg och Narwa med all Kunglig rätt, som Konung Christopher sielf samma Landskap hit in til innehaft, och skulle Knut Porse wid nästkommande Pingst 1322 sättas i wärkelig besittning af samma Härtigdöme. At denna Afhandling så mycket wißare efterlefwas skulle, angifwa sig til Löftesmän Konungens Söner Prinsarne Erik och Otto, Herrarne af Werle Johan och Hennikin, Gref Jaban af Hollsten och Stormarn, Albert af Meklenburg, samt tjugu två Herrar af Adel, såsom Molteker, Malzanek, Buchwaldar, Kanzowar, Nordmänner, Barnekower, Pleßar och andre flere (5). Det war då wärkeligen hög tid för Swenska Rådet at stäcka wingarna på en så högt flygande Örn, som med längre drögsmål och Härtiginnans tilgifwenhet hade snart kunnat sättas i stånd at göra samma figur i Swerige, som han redan gjorde i Dannemark.

(1) *Magnus* D. gr. Rex Suechiæ & Norvegiæ &c. Omnibus militibus & armigeris exactiones Regales habentibus dyocesin Upsalensem inhabitantibus &c. Cum visum sit Consiliariis nostris dilectis, sicut plerisque Vestrum constat, Bondanes in erogatione & contributione subsidii pro castris nostris sub potestate & regimine aliorum existentibus redimendis, potius per milites & armigeros nostros de eorum stipendiis aliquantulum adjuvari, quam soli quidem rustici intolerabilibus talliis continue prægraventur. Ideo volumus & sub priuatione stipendiorum vestrorum strictius demandamus: quatenus singuli vestrum tertiam partem omnium reddituum suorum de exactionibus nostris sibi concessis &c. erogent & exponant &c. Scriptum Scaris An. D:ni M CCC XX tertio Dominica infra Octauam assumtionis beatæ Virginis. Peringsköldz Diplom. T. 7.

(2)

(2) Gamla Krönikan hos Erik Benzelius p. 92. MCCCXXIII obsessum fuit novum castrum Axewald, sequenti vero anno obsessum fuit Hunebals. Alle wåre nyare Historieskrifware föra deßa rörelser till 1328, hwarutinnan man egenteligen följer Switfeld: men man bör intet afwika från de gamla Tideböcker, når inga ojäfwiga skäl äro emot deras witnesbörd. Den här uptedda anledning kunde wara tilräckelig nog til denna ora. Magnus Ericsson 1323.

(3) Krantzius Svecia L. 5. C. 27. p. 314. Denne Författare är wid detta tilfälle och äfwen annars ganska oredig, har dock haft mera kunskap om Nordiska Historien än man gemenligen träffar hos utländningar. Hans utlåtelse är som följer: Relicta autem ejus Regina nupsit Canuto Duci Hallandiæ, quem ex infimo militiæ gradu ad militare Rex Daniæ *Christophorus* prouexit cingulum, inde etiam ad Ducalem sustulit dignitatem, & eodem operante relictam Magni Regis Sueciæ atque Norwegiæ conjugem duxit, factus administrator duorum perinde Regnorum. Ulti deßa få ord är wål mycken osanning, någon sanning finnes där ock, i synnerhet om något tages i den mening, som i sielfwa S. anmärkt är.

(4) Switfeld T. 1, s. 423. Han har likwäl intet warit okunnig, at några förut Hårtig Knuts höga wärdighet något längre tilbaka, och i bråden s. 424 är anteknadt, det några föra Skånska owäsendet til 1326.

(5) *Christophorus* D. g. Dan. Sclav. Rex &c. Tenore præsentium constare volumus universis præsentibus & futuris, quod anno Dni millesimo trecentesimo vicesimo primo Ringstadii in die b. Martini Episcopi inter nos & liberos nostros una parte ac Principem nobilem Dominum *Kenutum* Ducem Hallandiæ & Samsö, liberos suos, consanguineos & fautores ex altera, sub sufficienti literarum & promissionum cautione in modum qui sequitur placitatum exstitit & conflictum, ita quod omnes excessus, rancores, inimicitiæ & dissentionum materiæ quæcumque in præsentem diem ventilati, sint in perpetuum annichilati, ex corde nostro radicitus exstirpati nec unquam ad vindictam de cetero reducendi. Nos interim prælibati Rex *Christophorus* & liberi nostri ex unanimi consilio nostro & assensu ipsi Domino Duci *Canuto* & heredibus suis post ipsum, Ducatum Estoniæ, prout eum unquam liberius a Corona Regni nostri possedimus cum omnibus & singulis castris, munitionibus, civitatibus, villis forensibus, Revalia, Wæsenbergh & Narua cum omnibus aliis regalibus - - - donamus ac omni jure pheodali assignamus perpetuis futuris temporibus possidendum &c.

§. 8.

Men den sist omtalta förläning af Estland lät utan twifwel ändrig kommit i rätt wärkställighet, och torde det gifwit anledning

Magnus Eriksson 1323.

til Knut Porse, at han ingådt i förbund med Skånska Adelsmannen Nils Olufsson, wärfwat folk i Holsten och Wenden, och sedermera med dem kommit til Skåne, hwar han så wäl som på Seland gjort mycket öfwerwåld (1). Det kunde synas, som Knut Porses upförande i detta målet warit mycket otacksamt, men utom det, at man intet ärnar anföra Härtig Knut, som et dygdemönster, förde likwäl den af honom förwärfwade Försteliga wärdighet hafwa warit skäligen dyrköpt; ty man finner anteknadt, at Konung Christopher sått en försträkning af honom til 14000 mark Silfwer eller 336000 Dal. Smt, hwarföre han fått i pant Södra Halland med Norra Asbo och Biära Härader i Skåne (2). Förmodeligen har han på stora Herrars wis uti egen sak gjort sig til Domare och Utsökningsman, och efter samma Statsregel har han til åfwentyrs welat erkänna Belägringen af Axelwald och Hunehals, då han 1323 låtit i Marstrand plundra et Fartyg, som warit lastadt för de Andeligas räkning i Sverige (3). Han har ock likaledes i öpna sjön låtit borttaga et annat Swenskt Fartyg. Men såsom Knut Porse hade sina bindande skäl, hwarföre han intet til alla delar wille bryta med Swerige, har han uptragit åt Ärkebiskop Olof i Upsala och Biskop Carl i Linköping at betala de waror, som blifwit stöflade i Marstrand, utaf de Penningar, som borde erläggas til Härtiginnan Ingeborg, Härtig Eriks Efterlefwerska, i afslag på det han hade af förbemälte Härtiginna at fordra. Likaledes har han gjort anstalt, at en Studerande i Paris benämnd Sigfrid fick sin betalning för det han förlorat på det i hafwet bortkaprade Fartyget, och Magister Thomas, som åfwen wistades i Paris, har på samma sätt fått sin skada ersatt (4). Detta alt wisar nogsamt, at Knut Porse önskade at wara wäl ansedd i Swerige. Men om han än förnögde sina enskylta Borgenärer, kunde han likwäl intet winna den regerande Senaten, hwilken synes hafwa gått så långt i sin wederwilja emot honom, at de icke en gång welat gifwa honom titel af Härtig; ty uti öfwerenskommelsen emellan Härtiginnan Ingeborg och Rådet af den 14 Februar. 1326 nämnes Knut Porse flera gångor, men Härtigliga titelen är altid utesluten. Denna öfwerenskommelse är wärkeligen en Freds-Tractat emellan Härtiginnan och Konungen i Swerige,

Knut Porse orsar Swerige och Danemark.

Förlikning emellan Härtiginnan Ingeborg och Rikets Råd 1326.

hwar-

hwarföre och i förſta Artiklen all oenighet emellan Hårtiginnan des medhållare och Swenſka Rådet och andra Sweriges Inbyggare, til alla delar uphäfwes, ſå at en ſtadig och faſt Frid här efter i akt tagas ſkulle, dock Knut Porſe här under på intet ſätt begripen. Hårtiginnan ſkulle ock få wederlag för ſin förr omtalta Morgongåfwa, uti Daſö Län och Herrſkap, hwilket hon ſkulle behålla med ſamma rätt, ſom Drotning Hedwig det tilförne innehaft, tillika med alla därunder lydande Härader och all annan egendom, och ſkulle hon wara befogad at tilſätta Fogdar efter behag, hwilka likwäl ſkulle wara ſkyldige at leſwa efter Lag och plikta för lagbrott, utan at Hårtiginnan på något ſätt ſkulle därföre wara anſwarig, ſå at des Morgongåfwo-rätt intet genom des betjenters förgripelſer kunde förwärkas, utan allenaſt för ſådana omſtändigheter, för hwilka andra Drotningar i Swerige plägade förlora ſin Morgongåfwa. Hårtiginnan ſkulle ock haſwa rätt at beſtyra öfwer alla inkomſter af Daſö Län, och äfwen utan tull förytra de ſamma utom Riket, faſt än wid tilfälle något allmänt förbud kunde förkunnas. Wid den händelſe, at någon allmän gård öfwer hela Riket bleſ påbuden, ſkulle Hårtiginnan uppbära ſamma gård af Åkerbo och Snåwinge-hundare, men de öfriga Härader ſkulle utgöra gården til Konungen, och för öfrigt war Hårtiginnan intet tillåtit at pålägga några urtima gårder. I fall Hårtiginnan behagade träda in i annat giſte, ſkulle Morgongåfwan icke deſtomindre af Hårtiginnan behållas, och efter hennes död delas emellan barnen af ſenare giſtet, men om hon dödde utan Arfwingar, ſkulle Morgongåfwan återfalla til Kronan. Wille Konungen löſa ut ſin Fru Moder ifrån Morgongåfwo-Lånet, ſkulle det ſke med Sex tuſend mark Silfwer Cöliniſk wigt, och om Hårtiginnan dödde innom ſex år, förpliktades Sweriges Krona at betala hennes ſkuld med Twå tuſende mark Silfwer, om ej qwarlåtenſkapen war tilräckelig at förnöja hennes Teſtamentarier och andra Borgenärer; men om Hårtiginnan afled efter de näſtföljande ſex år, ſkulle twå års inkomſt af Daſön til detta bruk anwändas. Alla deſſa urſatte wilkor ſynas wiſa et fullkomligt förtroende til Hårtiginnan, men de följande förbehåll woro något ſträngare både för Hårtiginnan och hennes förtrogna Porſe; ty förſt betingades, at Himehals ſkulle öfwerlämnas til Giſlo

Magnus Eriksson 1326.

Magnus Erikson 1326.

Elineson och Gustaf Tuneson, hwaremot Tretusend mark Silfwer skulle aflämnas til Härtiginnan åt Knut Porse i Lybeck eller någon annan des fullmäktig, och skulle Hunehals afträdas nästkommande Philippi Jacobi-dag, skedde det intet genom hennes eller Knut Porses förwållande, skulle Härtiginnan förlora både nya Slottet, sin Morgongåfwa och de Tretusend mark Silfwer, hwartil man på Konungens sida sig utfäst. Utom des skulle Knut Porse innom sex weckor efter nästa Philippi Jacobi-dag aldeles rymma Sweriges Rike, och intet understå sig at komma tilbaka utom Konungens och Swenska Rådets enhälliga samtycke, dock skulle dtn egendom, som Knut Porse hade i Swerige honom härigenom intet warda betagen. Til slut skulle alt hwad Knut Porse gjordt emot Konungen och Sweriges Rike wara honom fullkomligen tilgifwet, men intet det som han brutit emot Konung Christopher i Dannemark (5).

Knut Porse biltog i Swerige.

(1) Hamsfort Chronologia secunda hos Langebek S. S. R. R. D. T. 1. p. 299. wid år 1322. *Canutus Porsius & Nicolaus Ollson* conducto exercitu in Holsatia & oris Hænetis in Scaniam irruunt omnia vastantes. Hamsfort har tagit sin berättelse af Annales Danorum ifr. 1308 til 1363 som äro tryckte hos Mestphal Mon. Cimbr. T. 1. p. 1390. Om Selands sköfling och Brandskatt talar Hwitfeld s. 424.

(2) Rimkrönikan sid. 151.

(3) Knut Porses Br. dat. Warberg in octaua Epiphaniæ 1324 uti Antiquit. Archiv. i Stockholm Misc. 6. 23. Innehållet af detta Bref anföres således af Assess. Brocman uti des Anmärkningar til v. Dalins Hist. p. 424. *Kanutus Porse* miles Archiepiscopo Upsalensi *Olauo* & Episcopo Lincop. *Karulo* committit satisfacere clericis omnibus & singulis, qui bona sua in Kogga illa, quam per me & meos familiares in portu Malstrandis priori anno præterlapso, fuit, proh dolor, impedita, de argento illo, quod homines Regni Sveciæ Dominæ meæ, Dominæ *Ingeburgi* Ducissæ Sveciæ consorti condam Domini Ducis *Erici* b. m. & michi ex parte sui soluere promiserunt die S. Michaelis venturo.

(4) Härom har man Bref af år 1325 fer. tertia post Dominicam Reminiscere. Misc. 6. 33. Innehållet kan inhämtas af Brocmans Anm. Efrardus ciuis Arosiensis committit Laurentio Magistro in Rumfaratunom ex parte fratris sui Sigfridi Scolaris Parisiensis levandi pecuniam, quam Dom. *Kanutus Porse* D.no Hemmingo Canonico Arosiensi eidem fratri suo mittendam in mari sicut & aliis subtrahebat. Uti et annat Bref af Greger Jonson dat. 1325, feria sexta post festum b. *Gregorii* P. P. nämnas åter 25 mark som Knut Porse betalt til des Bror Magister Thomas, som studerade i Paris m. m.]

(5)

(5) Conventio Scarenſis d. b. Valentini Martiris (14 Febr.) 1326. hos Dalin ſ. 427 här införd t en del af detta Bref. Nya Slottet, ſom här omtalas, lär wara Axelwalls Slott, ty det kallas uti en gammal Krönika novum caſtrum, ſom man kan ſe i Anm. 2. wid 7. §. Wid den afſkrift ſom jag fådt af detta Documént från Secret. Helman i Riks-Archivum, är den påminnelſe bifogad, at detta Document ſynes allenaſt wara et Project. Om denna gifning är tagen af det Krig, ſom förmenas haſwa warit emellan Regeringen i Swerige och Knut Porſe, ſynes den aldeles förfalla; ty af ingen gammal Häfdateknare finnes det omrördt ſedan 1326, men at fiendtligheter kort förut warit utöfwade, kan ſlutas af det, ſom redan är andraget. Magnus Eriksſon 1326.

§. 9.

Affikten af hela denna Afhandling torde utan ſwårighet kunna utgrundas. Genom Porſens landsflyktighet wille man utan twifwel på höfligt ſätt afſkära alt omgånge emellan honom och Härtiginnan. Til at än widare ſkilja deſſa förtrogna wänner ifrån hwarandra, utbytte man Härtiginnans tilhöriga Faſtigheter i negden af Halland emot annat gods långt bort i Weſtmanland. Förnekandet af Härtigliga titelen torde ock wara en wärkan af ſamma plan, i hopp at Härtiginnans höghet ſkulle finna ſig förnedrad, om hon ingick någon närmare förbindelſe med en Herre, ſom ſå föraktades af Swenſka Rådet, at de intet wille lämna honom den heder ſom honom annars i Dannemark wärkeligen tilhörde. Sjelfwa freden, ſom Knut Porſe föruntes, war ock ſkäld på ſkruſwar, ty man eftergaf alt hwad han bedrifwit och gjort emot Swerige, men intet hwad han gjort mot Konungen i Dannemark (1), ſå at denna fred war aldeles af ſamma art, ſom Dalins Fabel om förlikningen emellan Katten och Foglarna (2). Det är ganſka troligt, at ſå wäl deſſa ſom andra flera hemliga affikter warit påſyftade wid Skara Afhandling; ty uti wingleri och konſten at bedraga war man nog ſå bewandrad uti Magnus Eriksſons tid, ſom uti wår uplyſta werld. Men ſom konſter ſyckas intet altid, ſå hade de ej heller framgång wid detta tilfälle, utan hade ſnarare en helt ſtridande wärkan. Ty ſedan de älſkande Perſonernas ſammanlefnad och omgånge bliſwit långt äfwentyrligare än den warit tilförne, ſtadnade förtroligheten emellan Härtiginnan Ingeborg och Härtig Knut år 1327 uti ett ordentligt giftermål (3), hwilket, kan hända, bliſwit än längre Härtiginnan Ingeborg gift med Knut

 Porſe

Magnus Erikson 1327. tilbaka hållit, om man ej genom list och twång welat kufwa tycket. Til sitt Bröllop hade Härtig Knut låtit inbjuda sin förtrogna wän Gref Johan af Hollsten, hwilken ock gaf sig på wägen med sin Favorit eller gunstling Johan Brokdorf, men som denne under resan wardt ihjälslagen, wände Greswen tilbaka (4). Bröllopet lär ock i största tysthet blifwit fullbordadt, emedan förmodeligen ingen ifrån Sverige biwistat Bilägret.

(1) Uti Skara Förening lyder 14:de puncten som följer: Item omnes excessus, in quibus D:nus K. *Porsæ*, famuli D:næ nostræ Duciss, nec non famuli ejusdem D:ni K. & amici in Svecia, contra Dominum nostrum Regem & Regnum Sveciæ deliquerant, omnimode dimissi sint & indulti, his excessibus duntaxat exceptis, in quibus D:nus idem K. contra magnificum Principem Dom. C. Regem Danorum & Regnum suum deliquerat, sibi nullatenus indulgemus.

(2) Dalins Fabel föreställer Katten som, efter ingången förlikning, fångat en Fladermus, sig yttrande på följande sätt:

Slikt brott jag snart försonar,
An är mitt samwet mö,
Som Fogel jag dig skonar,
Som Rätta skal du dö.

(3) Chronicon hos E. Benzelius M. E. p. 92. MCCCXXVII Dominus *Kanutus Porse* duxit uxorem *Ingeburgem* relictam *Erici* Ducis, matrem *Magni* Regis.

(4) *Krantzii* Svecia L. 5. C. 27. p. 314. Proceres utriusque Regni inviderunt Duci cognomento *Pors*, at ille virtute superauit invidiam. *Johannes* Comes Holsatiæ, *Christophori* frater uterinus, ad eas nuptias properabat, sed in famulitio ejus suborta rixa, *Johannes Brochtorp* miles Comiti conjunctissimus opprimitur - - - Qua re Comes intellecta - - - coeptum iter intermisit.

§. 10.

Härtiginnan Ingeborg, som intet ansåg sig skyldig at göra räkenskap för sina enskylta gärningar hos sin omyndiga Son Konung Magnus och än mindre hos Rikets Råd, hade således skaffat sig sjelf en Maka, och Konung Magnus en Styffader. Obekymrad antingen det wal behagade Konungen eller des Herrar, allenast det behagade henne sjelf, hade hon kunnat åbraga både sig och sin Gemål ganska stora olägenheter. Men om man wil säga sanningen, kunde wål intet ett bröllop och giftermål bliswa

Magnus Erikson 1327.

wa räknadt ibland rättmätiga krigs-ordsaker, uti de omständigheter, som Härtiginnan då befann sig. Genom Skara Förening hade hon förekommit, at des Morgongåfwa intet kunde förwärkas genom nytt giftermål, och utomdes war det med denna tidens Lagfarenhet öfwerensstämmande, at Morgongåfwa intet förlorades genom annat gifte. Man kan således i flera hänseenden twifla om det Krig emellan Swerige och Knut Porse, som af wåra nyare upgifwes efter des biläger med Härtiginnan Ingeborg. Alt grundar sig på Hwitfelds berättelse, som hänfördt Axelwalds och Hunehals belägring til 1328, då likwäl efter äldre Krönikor denna förrättning hör til 1323 och 1324. Meßenii underrättelser öfwertyga intet emot äldre witnesbörd. Och om den Anmärkning, som v. Dalin gjort i anledning af en Handskrift i Salstads Bibliothek, wid år 1329, har sin riktighet, at man föresatt sig at åter upbygga Hunehals, följer därutaf innet annat än hwad tilförne påmint är, at Hunehals, som borde afträdas den 1 Maji 1326, wärkeligen warit aflämnadt tillika med hela Norra Halland, hwilket såsom Län war gifwet åt Härtig Erik, och på samma räkning borde innehafwas af des Son K. Magnus. Föreningen, som slöts emellan Knut Härtig af Halland och Samsö och Norrmännerna den 15 Junii 1327 uti Kungahäll, wisar intet tecka til Krig med Konung Magnus (1), och när Drotsen i Norrige Erling innehöll hans och hans Gemåls inkomster af detta Riket, ansåg Härtig Knut det ingalunda som något fiendtligt, utan lät allenast afgå sitt Bref til Borgerskapet i Bergen, at de wille råda bot därpå, på det han måtte undwika at tilgripa andra medel til sina rättigheters förswar. Härtig Knuts Bref är dateradt Söborg den 9 October, sedan nyßnämnda Förening war sluten (2). Under uppenbar fegd emellan Konung Magnus och Knut Porse hade utan twifwel et annat upförande blifwit i akt taget. Man utesluter fördenskul Härtig Knuts örlig med Swerige sedan des förmälning, emedan ingen gammal Historieskrifware eller Krönika nämndt et enda ord därom. Men at man i Swerige warit i särdeles wänskap med Knut Porse, sedan han gådt i brudsäng med sin förnäma Gemål, är ej heller någon anledning; twärt om man finner at Herrarne af Werle Hans och Henning slutat förbund genom sina Fullmäktiga Clemens

och

Magnus Erikson 1327.

och Herman Caßebode med Konung Magnus 1329 emot Härtig Knut, emedan han tagit något gods från dem i Seland: Förbundet mimar pförnekeligen om owänskap och mißförstånd emellan Konung Magnus och Porsen, men sulltygar ingalunda om något uppenbart krig, ej heller är man af någon annan omständighet försäkrad at förbundet gådt i någon widare märkställighet (3). Men ändskönt Knut Porse intet warit orsaad med någon wärkelig segd ifrån Swerige, hade han likwäl ouphörliga och sammanhängande förrättningar i Dannemark, och samma år, som Skara Förlikning träffades eller 1326, år han antingen på nytt förklarad för Härtig eller ock högtideligen införd uti sina Härtigdömen Halland, Samsö och Hollbeck (4). År 1327 den 18 Oct. war han i Helsingborg på det då församlade Danahof eller Herredag, och samma år Lördagen för Simon Jude-dag, den 28 October, war han tilstädes wid Rodna Härads afträde til Ärkebiskopen i Lund. 1328 anförde han wid Wordingborg Ryttriet emot Bönderna, och gjorde på dem et ansenligt nederlag (5), och följande året bleſ han innehafware af både Seland och Skåne (6). Ja samma gamle Författare, som underwisar oß om deßa sista märkwärdigheter, gifwer anledning at tro, det Knut Porse gjort första anläggningen til Skånes öfwerlämnande åt Konung Magnus, ty sielfwa pantsättningen kom ingalunda från Härtig Knut, som framdeles omröres. Under all denna Porses högflygande lycka och förrättningar, synes man hafwa tagit i Swerige den bästa medelwägen. Man hade utestängt honom från regeringen, men åt aldeles wilja utblotta sin Konungs Fru Moder, hade warit oanständigt och kan hända wådeligt, ändskönt man aldrig så mycket ogillat hennes ingångna hjonelag. Om man ock til åfwentyrs fattat något eftertryckeligare beslut emot Porsen, til följe af senare Föreningen med Herrarna af Werle, bleſwo dock alla deßa förslag onödiga genom Härtig Knuts död, som timade i Pingstweckan 1330 (7). En gammal Krönika gifwer wid handen, at han dödt af förgift, fast sådana rykten intet äro särdeles at trygga sig wid (8). Hans Gemål öfwerlefde honom ganska länge, och förde titel af Härtiginna af Swerige, Halland och Samsö, ägde ock någon tid Kallundborg och Hollbeck, af hwilka Länder hennes afdöde Gemål warit innehafware, men at hon be-

R. Porses förrättningar i Dannemark.

sat-

lmat sig på något sätt med det öfriga, som Härtig Knut tilläg- Magnus Eriksson 1327.
ar sig, är ingen anledning. At Hon med nog ömhet saknat sin aflidna Gemål, kan slutas af den anstalt Hon gjordt til Messors och böners låsande i Köpenhamn för hans själ (9). Det är allmänt bekant, at Härtig Knut gifvit Halmstad i Halland Stads-privilegier, som äro daterade i Falkenberg Påsk-afton 1327; och förunnar han denna sin nya Stad alla de Privilegier och friheter, som Lund och Helsingborg tilförne undfått af Konung Waldemar (10). Efter Hwitfelds berättelse har han ock wid samma tilfälle frikallat alla Stadsens Borgare från all slags skatt och tunga uti fem års tid, undantagande sakören, och därjämte förundt alla ifrån Swerige kommande at utan all drifwa köpenskap i Staden; hwilken sista omständighet synes gifwa en ny misstanka, det då för tiden ingen fiendskap warit emellan Swerige och Härtig Knut. De nu omrörda Privilegier för Halmstad äro likwäl intet de första, som denna ort bekommit, ty hans företrädare Härtig Christopher, sedermera Konung i Dannemark, har redan 1307 gifwit Halmstad alla de förmåner, som andra Städer, villæ forenses, i Dannemark åtnjuta (11), och sedermera har han genom bref af Nyköping på Falster 1322 förundt Borgarna i hans nya Stad Brochstorp en fullkomlig frikallelse uti fyra års tid, från all Kunglig tunga, utom sakören (12), och synes man häraf kunna sluta, det han ämnat ombyta Stadens namn, hwilken onödighet Härtig Knut intet frågat efter. Ifrån har Härtig Knut med sin Gemål haft twå Söner Håkan och Knut Persse, hwilka ock af Härtiginnan Ingeborg öfwerlefdes, emedan de dödde 1350 (13). Staden Halmstad anlägges.

(1) Placitatio inter Comitem Ducem Hollandiæ & Samlö atque homines Regni Norwegiæ Kongeldis 1327 d. Viti & Modesti. Brocman s. 430.

(2) Assessor Brocmans Anmärkning på förenämnda stället är som följer: Post placitationem Kanuti cum Norweg. reditus fui atque uxorie suæ *Ingeborg* a D:no *Erlingo* Norwegiæ Dapifero prohibiti, quare ad Proconsul. & com. Civ. Berg. scripsit, se huic malo suis petitionibus & consiliis objiciant, antequam alias vias ad propulsationem damni sui acceptabit. Dat. Söborg sexta feria proxima post diem S. Dionysii.

(3) Förening i Stockholm emellan Konung Magnus och Herrarna af Werle Tisdagen efter Marie Himmelsfärd 1329, hos Hwitfeld s. 443. Tractaten synes här i öfwersättning.

Magnus Erikson 1327.

(4) Annales Danorum hos Westphal Mon. Cimbr. T. 1. p. 1393. a. D. 1326 - - - In festo assumtionis virginis Mariæ solenniter placitum in Nyborgh est celebratum, ubi *Kanutus Porse* Ducatum Hallandiæ, Samsö & Hollbeck, & Laurentius Jonæson dominium super Langelandiam ab eodem Rege acceperunt.

(5) Annales citati a. D. 1328. Deinde circa Wordingborgh bellum fecit (*Christophorus*) ubi multi rustici perierunt, militaribus a longe sequentibus sub Duce *Porse*. Det öfriga kan ses hos Hwitfeld.

(6) Annales citati p. 1394. a. D. 1329. Diuisum est Regnum Daciæ, nam Comes *Gerhardus* factus est Tetracha Jutiæ & Fioniæ - - - *Canutus Porse* Tetracha Hallandiæ, Sielandiæ & Scaniæ, quam etiam postmodum accepta magna pecuniæ summa Regi Sveciæ sub titulo pignoris assignauit.

(7) Chronicon hos Erik Benzelius M. E. p. 92. MCCCXXX obiit idem *Canutus Porse* in hebdomade Pentecostes.

(8) Torfäus Hist. N. T. 4. p. 458.

(9) O. pr. S. c. *Ingeburgis* D. gr. Ducissæ Sveciæ, Hallandiæ & Samsö &c. actum & datum anno Domini MCCC quadragesimo in crastino conversionis S. Pauli. Härtiginnan skänker härigenom til Decanus och Dom-Capitlet i Köpenhamn Asmunderyds Kyrka til Scholwärket i Köpenhamn, med wilkor at Scholeföreståndaren, Scholasticus, skulle däremot hålla en årlig Meßa för Härtig. Knut dagen för S. Petronellas Fest, och hwar Lögerdag skulle göras enskylta böner för honom, hans Förfäder och barn, likaledes skulle uti Jungfru Marie Capell hwar wecka hållas tre Meßor, den första om Jungfru Maria, den andra om alla Heliga för Härt. Knut, och den tredje för alla döda i allmänhet, ändteligen skulle hwar dag, de stora Fester undantagna, hållas en Collect wid stora Altaret i Choret för Härtiginnan sjelf medan hon lefde, men efter hennes död skulle en enskylt Bön eller Collect hållas för henne, stract efter Collecten för hennes Herre. Brefwet finnes ibland MSC. Bartholiniana meddelt af Langebek.

(10) Knut Porses Privilegier för Halmstad finnas nu mera endast i Afskrift på Danska, daterade i Halmstad 1327 Lögerdagen, som kallas Sabbatum Sanctorum; de finnas tryckta uti en Disputation de Hallandia in genere, utgifwen i Lund 1751. Hwitfelds utlåtelser kunna ses s. 437.

(11) - - - *Christophorus* D. gr. Dux Hallandiæ & Samsö &c. Dat. Falkenberg an. D:ni Millesimo trecentesimo septimo in die beatæ Patronæ Virginis in præsentia nostra & Dapiferi nostri. Brefwet är tryckt uti den nämnda Disputation p. 19.

(12) *Christophorus* D. gr. D. Scl. Rex &c. Datum Nyköping Falstriæ an. D:ni Millesimo trecentesimo vicesimo secundo in crastino beatæ-

torum Simonis & Judæ Apostolorum in præsentia nostra. Tryckt på samma ställe. Magnus Erikson 1317.

(13) Annales des Westphal M. C. T. 1. p. 1396. anno 1350 obierunt *Haquinus* & *Canutus* filii *Canuti Porse*, Duces Hallandiæ.

§. 11.

Man har intet welat afbryta deßa Knut Porses märkwärdigheter, i anseende til den nära förbindelse, som war emellan honom och Härtiginnan Ingeborg, och den upmärksamhet man gjorde i Swerige på hans förhållande, och har man tillika sökt at föreställa sammanhanget, sådant som det af äldre Handlingar kan inhämtas, utan at fråga efter nyares omständeligare berättelser, som stödja sig förnämligast på Meßenii handledning, hwilken förmodeligen intet haft andra wägwisare, än de hwartil nu är tilgång. Man måste dock beklaga, at mycken oredighet och ofullkomlighet förekommer uti wåra gamla korta Krönikor, som med möda kan rättas med nya gißningar. Men imedlertid hade man warit syslesatt med flera angelägenheter inom Riket, som intet borde wanwårdas. I synnerhet war Lagens förbättring et hufwudsakeligt göromål. Man har tilförne omrördt, huru Uplands Lagen blef öfwersedd under Konung Birgers minderårighet. De orsaker, som föranlätit Thorkel Knutson at förbättra Uplands Lagen, gälde utan twifwel för de andra Landsorterna. Nytt och gammalt, brukeligt och obrukeligt war på samma sätt hopblandadt uti de andra Landskapernas Lagar, som tilförne warit i Uplands Lagen. Man företog sig förbenskul öfwerseendet af Södermanna Lagen, hwilket ärende anförtroddes åt Sudermanna Lagman Lars Ulfson, som walde sig til Besittare ellofwa personer af Konungens Råd, hwilka alle woro Jordägare och befutne män i Södermanland. Deße woro Knut Månson, Lagman i Westergöthland, Ulf Abiörnson, Erengisle Näskonungsson, Erik Turson, Staffan Rörikson, Thorkil Anderson, Thor Bonde, Anund Rörikson, Magnus Nilson och Ingewald Estridason. Besynnerligt är, at ingen andelig Man warit anmodad at taga del i denna Lag-Commission, hwilket man likwäl i akt tagit wid nya Uplands Lagens förfärdigande, ej heller woro några af Allmogen inkallade at biträda deßa Lagyrkare, som man likwäl warit män om wid Uplands Lagen. Sedan deßa tolf blif-

Lagens förbättring och öfwerseende.

Magnus Erikson 1327. wit färdige med sitt arbete, blef Lagutkastet wid åtskilliga Ting och Samlingar upläst, och af alla wederbörande bifallit, undantagande twänne mål, de nämligen som rörde Kirkiugraf och Testamenten, uti hwilka landets Inbyggare och Prästerskapet intet kunde komma öfwerens. Icke destomindre blef samma Sudermanna Lag genom Konung Magnus Eriksons stadfästelse år 1327 S. Lars afton fullkomligen bekräftad, och tillika alfwarligen förbudit, at någon annan Lag uti Södermanland efter föreskrefna dag måtte wara gällande (1). Hwad Kirkiugraf på detta stället skal betyda, wet jag intet. Det är intet obekant, at man menar, det undantaget syftade på begrafningar; men der talas intet om Kyrko-begrafningar i Kyrkobalken, man torde man snarare böra läsa Kyrkio-gif eller giäf, då ordet betecknar gåfwor til andeligt bruk, hwarom talas både i 11 och 12 Flocken af samma Balk (2). Det alfwarliga påbud, som wid slutet af Konungens stadfästelse tillägges, lär man twifwel syfta på det bruk eller mißbruk, som fordom warit, at man gjorde Contracter stundom efter en och stundom efter en annan Lag. Ja man har exempel på Köpebref, uti hwilka Dansk Lag åberopas, äfwen om egendom, som war belägen i Swerige, och på detta sätt har Ambiörn Peterson sålt Fastigheter til Herr Erik Decanus i Linköping 1299 (3); det war då angeläget, at sådant mißbruk måtte blifwa hämmadt. Det är ock sannolikt, at flera Landskaps-Lagar äro ock under denna tiden öfwersedde, fast de intet blifwit brakte i det skick, at man funnit tjenligt at låta dem under Konungens eget namn utfärdas. Åtminstone synes man hafwa anledning at tro, det Helsinge-Lagen wid denna tiden blifwit satt i den form, uti hwilken han nu är, ty där säges, at Järnbörden hade blifwit uptagen på nytt uti Magnus Eriksons tid, och at Ärkebiskop Olof gjort påminnelse däremot inför Riksens Råd i Stockholm år 1320, då man ock beslöt, det Järnbörden skulle för ewärdeliga tider afläggas, och alla mål, som tilförne med Järnbörd afgjorda woro, skulle hädanefter med tolf manna ed slutas (4). Til äfwentyrs torde man kunna säga det samma om Dale-Lagen, emedan i Tingmåla-Balken talas om Konung Birger, som stadgat, at för alla mål, som äro mindre än 40 mark, skulle wara twå witne och tolf manna ed (5).

Södermanna Lagen.

Mån-

Många gamla och owanliga ord, som förekomma i Dale-Lagen, Magnus Eriksson 1327.
synas wäl gifwa tillkänna en högre ålder, men man wet, at Dalarnas tungomål ämnu hafwer många på andra orter aldeles obrukeliga ord och talesätt, och des utan är ingen twifwel, at så wäl den ena som andra af wåra fordna Lagar, äro i sig sielfwa mycket äldre än Konung Birger och Magnus Eriksson. Konungens Råd gjorde utan twifwel mycken nytta genom Södermanna Lagens öfwerseende, men at säga sanningen, war likwäl därigenom ganska litet wunnit, och Lagskipningen war icke destomindre ganska wådelig, så länge uti alla Landsorter woro olika Lagar och sedwänjor. Sådana swårigheter och skiljaktigheter kunde intet häfwas utan genom en allmän Lag, som uti alla Landsorter kunde tiena både Domare och Parter til rätte snöre. Magnus Eriksons regering har ock den heder, at man war betänkt på denna angelägenhet, fast man intet blifwit därmed färdig för än långt senare. Detta kan intet förekomma underligt, en Förordning kan wara snart upsatt, fast det äfwen kan wara önskeligt, at det intet sker för hastigt, emedan en mindre synd samhet kan med eftertanka förebygga nya förklaringar och ny ändring. Men när et helt Lagwärk skal omstöpas, behöfwes oförnekeligen mycken omtanka, och mycken omtanka kräfwer mycken tid. Man blef således intet färdig med nya och allmänna Lagwärket förr än år 1347, då det wid Riksdagen i Örebro skulle pröfwas. Ulf Ambiörnson Riddare och Lagman i Tio Härad, Algot Bengtson Lagman i Westergöthland och Thorgeir Lagman i Wärmeland hafwa egenteligen warit sysselsatte med pröfningen däraf, och när Utkastet blifwit af alla de werldsliga fullkomligen gilladt; men de Andelige funno ingalunda sin räkning därwid, utan protesterade förnehmligen emot alt, som kunde röra Kierkernas och andeliga statens rättigheter, hwilka borde förblifwa i sin kraft och lämpas efter Jus Canonicum. Kyrkomötens beslut, samt Påfweliga och Kungliga redan utfärdade Bref och Påbud, så at alt hwad i dessa mål i nya Lagen kunde wara däremot stadgadt, borde underkastas Biskoparnas råsst och ompröfwande. Detta förbehåll ingafs af en Domherre från Upsala, en från Linköping, en från Strengnäs, en från Westerås och en från Werjö den 21 Februarii och den 8 Martii, och härigenom stadnade detta hälsosamt. K. Magni allmänna Lag 1347.

Magnus Eriksson 1327.

okunnig om samdräktigheten emellan andeliga och werldsliga makten, han satte däruti en riktande förmån genom en ohindrad upbörd af wanliga och owanliga inkomster, som rikeligen inflöto i Apostoliska Skattkamaren. Påfwen wisade fördenskull wid flera tillfällen en ganska faderlig ömhet för Konung Magnus. Man såg et öfwertygande prof däraf 1326, när Helige Fadren lämnade Konung Magnus halfparten af den sex-åra Tionden, som annars efter Påfwens befallning borde användas til Canaans lands eröfring. Det Krig, hwarmed Ryssarne denna tiden beswärade så wäl Swerige som i synnerhet Norrige, förordsakade en så ädelmodig frikostighet (1). Denna krigshjelp war ganska betydande. Hela sex-åra Tionden för Upsala Stift steg til 3832 mark penningar, för Strengnäs 1777 mark, för Linköping utom Gothland 3791 m. p. för Wexiö 262 m. p. för Westerås 1117 m. p. för Skara 4133 m. p. för Nidaros 4000 mark Norriska, för Bergen 2700, Stawanger 1494, Opslo 5002, och Hammar 1503. För Grönland 12 Livres Turon. samt Örköarna 256 mark Sterling (2). Såsom halfparten af denna summa tilägnades Konungen, upbar Kronan på den räkning ifrån Swerige åtminstone 36,268 Dal. S:mt och ifrån Norrige oberäknadt Öarna åtminstone 44,695 Dal. S:mt (3), hwilket war något helt besynnerligt af en så tagande Christendom, som annars altid lyste wid Romerska eller Påfweliga Hofwet. När Helige Fadren kunde förneka sig sjelf och eftergifwa Penninge-inkomster, kan man nog wänta andra prof af des faderliga wälwilja, hwarföre ock Johannes XXII genom twänne Bref af 1330 meddelte ganska märkeliga nådeteckn åt Konung Magnus. Han förunte Konungen, at han i dödsstunden måtte af sin Biktfader undfå fullkomlig aflösning för alla sina begångna synder, och skulle denna syndaförlåtelse wara likså kraftig, som den warit af sjelfwa Påfwen i Rom ifrån Apostoliska Thronen utfluten, dock med förbehåll, at Konungen därföre intet borde synda i förtröstan på denna oskattbara nåd, och at för öfrigt han sjelf eller des Arfwingar intet borde försumma at ersätta all skada, som af Konungen någon kunde tilsögad wara (4). Detta war utan twifwel en ogemen och märkelig bewågenhet. Det andra Brefwet innehåller en nog så hulderik wälsignelse, då Påfwen stadgar, at hwar gång

Ko-

Påfwens nåd emot Konung Magnus.

Konungen lät sjunga Meßa och hålla predikan för sig antingen i sitt eget Capell eller ock i andra Kyrkor, skulle så wäl Konungen som alle närwarande få et helt års aflat, om en Biskop förrättade Gudstjensten, men sextio dagars förlåtelse, om en annan andelig person, som hade rättighet at predika, wårdade Prediko-ämbetet wid et sådant tilfälle (5). Således betygade Påfwen sin huldhet på flera sätt emot Konungen i Swerige, och war det sistnämnda nådeprof ingalunda allmänt, som åfwen därutaf kan intagas, at Konung Ludwig den helige i Frankrike något när med en dylik härlighet blifwit af Heliga Fadren hugnad. Et underligt och märkeligt tidehwarf, då fånigheter och orimmeliga uptåg kunna såsom dyraste nådetecken utdelas, och med en häpen och gäspande ödmjukhet antagas. All ting mätte utan twifwel stådt wäl til i Swerige, när så härliga nåde-wälgärningar från Apostoliska Stolen omfattade Konungen. De wackra sammanskott och heliga mutor, som denna tiden mer än annars utan motsägelse inflöto ifrån Swerige, öfwertygade om Göthiska Nordens oförfalskade Christendom, efter Påfwiska Lagstylen, och borde en sådan Christelighet med bewågenhet, hyllest och all andäktig wälwilja alt mer och mer stadgas och uppmuntras.

Magnus Erikson 1327.

(1) *Johannes* XXII Johanni de Serone Prædicatori & Bernardo de Ortolis Apostolicæ sedis nuntiis. Dudum ex insinuatione charissimi in Christo filii . . . percepimus, quod infideles pagani Carelli & Rutheni Regnis suis Norvegiæ, Sveciæ ac Gociæ propinqui, adeo regna ipsa & præsertim Norwegiæ prædictum sibi vicinius & degentes Christicolas in eodem per rapinas, incendia, strages varias, captiones; incarcerationes, depopulationes & tam locorum sacrorum quam aliorum dirutiones, & alios incursus hostiles multiplices hactenus, maxime post claræ memoriæ *Haquini* Regis Norwegiæ aui sui obitum crudeliter & immaniter afflixerunt &c. Nos autem eidem Regi & suis subditis Christicolis super oppressionibus, calamitatibus & miseriis hujusmodi paterno compatientes affectu, eisque volentes de illo, quod commode præsentialiter possumus præsidio providere, Discretioni vestræ per apostolica scripta committimus & mandamus, quatenus de prædictis necessitatibus nobis ignotis, merito vobis, dum in illis partibus fueritis, constiterit euidenter, Præfato Regi medietatem pecuniæ dictæ *decimæ sexennalis*, collectæ in eisdem Regnis ac etiam colligendæ, in subsidium & necessitates prædicta, secundum ordinationem Venerabilis fratris Nostri Archiepiscopi Narbonensis & duorum ex suis suffraga-

Magnus Erikson 1328.

fraganeis per eundem Archiepiscopum & Vos super hoc assumendis, quorum oneramus in hac parte conscientias, dispensandæ nostro nomine concedatis &c. Dat. Auenione Idibus Augusti Anno X, 1326. Brefwet finnes uti Raynaldi Annales T. 15. p. 32.

(2) Deßa här upräknade summor finnas utsatte uti Konung Magnus Eriksons Bref af år 1328 crastino assumtionis Mariæ Virginis uti Monum. Scanensia Vol. I. p. 11, och emyttogs den halfpart af Norrige utaf Biskoparna därsammastädes, men af Swerige i Båhus af Befallningshafwanden därsammastädes Iwar Emundson Rowa, hwilket Johannes de Serona med sin påskrift witnar i Avignon 1329.

(3) Jämförelsen med wåra nu warande penningar är uträknad efter den grund, at fem mark Swenska penningar göra en mark lödig eller 24 Dal. S:mt. Norrska myntets uträkning är tagen af sjelfwa Konung Magni Bref, där 677 mark Silfwer wärderas uti Norrskt mynt til 2200 mark, och 96 mark Silfwer för 360 mark Norrsk, i anledning hwarutaf in emot fyra mark Norrska swara emot en mark lödig.

(4) *Johannes* XXII. . . Sueciæ & Norwegiæ Regi &c. Dat. Auenione XIII Kal. Sept. Pontificatus An. quinto decimo, 1330, taget af en Afskrift hos Lintrup, communicerad af Langebeck.

(5) *Johannes* XXII. Charissimo in Christo filio *Magno* Sueciæ & Norwegiæ Regi &c. Tuis supplicationibus inclinati, ut quotiescunque in capellis tuis vel quibuscunque ecclesiis Regni tui in Tui Præsentia feceris missarum solennia celebrari, & in eis proponi per prædicationis ministerium verbum Dei, proponens verbum hujusmodi possit auctoritate apostolica, Tibi & omnibus aliis personis ibidem præsentibus, dummodo Tu & personæ prædictæ vere pœnitentes fueritis & confessi, si Archiepiscopus vel Episcopus fuerit, unum annum, si vero alia persona ecclesiastica, cui alias tamen competit prædicare, sexaginta dies de injunctis Tibi & eis pœnitentiis misericorditer relaxare, deuotioni Tuæ de speciali gratia tenore præsentium indulgemus &c. Dat. Auenione XII Kal. Aug. An. XV. 1330. Raynaldi Annales T. 15. p. 431.

§. 13.

Påfwens nådefulla Bref til Konung Magnus öfwertyga om andeliga och werldsliga Ståndens samdräktighet under Konungens omyndiga år, han hade annars utan twifwel talat af en långt myndigare och mera Romersk ton. Enigheten förskaffade lugn i Landet, som gaf råderum at tänka på åtskilliga andra inwärtes förnödenheter. Flendtligheten, som war upwäckt af

Ryßar-

Nyßarna, betungade förnämligast Finland, och deßa olyckor kändes intet, där sjelfwa Regeringen hade sitt säte, och således wanwärdades på wißt sätt; hwilken börda Finland i fordna dagar esomoftast mäst enskylt uthärda, och hade warit önskan wärdt, at man intet understundom i senare tider antagit sig Finlands angelägenheter med en dylik kallsinnighet. Med ömmare wård och mognare eftertanka hade man utan twifwel kunnat sätta detta widsträckta Land i en sådan författning, at des ödeläggande intet så ofta städt öppet för en orolig Grannes egenwilliga godtycke. Norra delen af Helsingland, som nu kallas Wästra-Norrland, förtjente ock Regeringens fullkomliga uppmärksamhet. Det kan ej fela, at man ju tilförne haft någon wård om denna negdens opodlande, men nu synes det, såsom man med eftertryckeligare alfwar öfwerwägat denna angelägenhet. Et Kungligt Bref war redan utgifwet i denna affigt, som widare stadfästades af Drotsen Knut Joansson på Herredagen i Telge 1328, och war affigten af denna Stadga, det norra negden af Helsingland, som sträckte sig alt in til Uleå och Uläträsk, måtte blifwa upbrukad och bebodd, hwarföre ock hwar och en hade frihet at där sätta sig neder, och på det en sådan upodling så mycket bättre befordras måtte, beslöts tillika, at ingen måtte utfordra någon Skatt hwarken af Birkarlarna eller någon annan, som satt sig före at upröddja marken, in til des Konungen woro kommen til sina myndiga år, och kunde framdeles widare föranstalta därom efter sakens beskaffenhet. Konungens Befallningshafwande i orten (Officialis) förordnades, at afgöra alla twistigheter, som emellan inbyggarne upkomma kunde. Man fastställde tillika, at Lapparne utan alt hinder skulle tillåtas, at efter wänligheten idka sin jagt, och at Birkarlarna därjämte skulle wara lofgifwit at besöka Lapparna, dröja hos dem efter behag och föra sina waror fram och tilbaka utan alt hinder (1). Författningen war utan twifwel ganska hälsosam. De här nämnde Birkarlar eller Birkarlaboar hafwa intet warit annat än Landköpmän, hwilka uti denna Stadslösa ort woro aldeles oumgängelige för inbyggarnas beqwämlighet, som ofelbart intet altid kunde wara försedde med nödiga Stadsmanna waror. At Lapparne woro då som i senare tider aldeles wille, kan slu-

Magnus Eriksson 1328.

Anstalt om Norrlands upodling.

Magnus Erikson 1328.

tas därutaf at de kallas homines sylvestres, och såsom de untagas under Öfwerhetens beskydd, bewiser, det någorlunda, at man på wisst sätt uptagit dem som Rikets undersåtare, ehuruwäl man för öfrigt låtit dem förblifwa uti sin willa och naturliga frihet. Alt detta wisar tydeligen, at man intet inskränkt sin omtanka endast inom de upbrukade Länderna, utan utwidgat dem öfwen til willmarkerna, som i synnerhet behöfde hägn, om de skulle kunna blifwa någorlunda nyttiga. At hela tracten emellan Skelleste och Ulå warit tilförne merendels obebygd, kan slutas af det Delnings-Bref, som författades 1327 Marie Renselses-dag, hwarigenom hela denna Landsändan delnes i tre lika delar emellan Konungen, Ärkebiskopen, och Nils Jarchiegnsson samt Petter Unge, och det icke allenast til land, utan ock til åar och strömmar (2). Men som Ärkebiskopen intet kunde rätteligen föra all denna oländiga marken, och han ägde desutan en ansenlig del af Wästerbotten, afträdde han et widlyftigt Landstycke wid Piteå åt Kunglig Rådet Nils Amsbjörnson, hwilken ock, sedan han med ansenlig kostnad låtit uparbeta marken, erhöll därpå Konungens bekräftelse och fasta 1335 (3). Et annat Bref, rörande denna norra delen af Riket, har Konung Magnus låtit utgå til Sala och Kym i Öster-Norrland år 1329, som likwäl påbjuder intet annat än Tiondens riktiga utgörande til Biskopen och Prästen, och wisar tillika, at Landet warit någorlunda bebodt (4).

Lapparne lagas i Konungens hägn.

(1) Knut Joansons Bref Ann. D. M CCC vicesimo octavo, d. lunæ, ante natiuitatem b. Virginis, proxima, är tryckt i Peringsköldo Mon. p. Tiundiam p. 5. Uti Sigillet för Knut Joanson en Grip med utsträckta wingar.

(2) Peringsköld Mon. Ullerik. p. 144.

(3) Peringsköld Mon. p. Tiundiam p. 2.

(4) Brefwet är intryckt uti Matheſii Diſputation under Grönwall de Oſtrobothnia p. 29, dateradt Stockholm An. D. M CCC XXIX in vigilia b. Bartholomæi Apoſtoli.

§ 14.

Om man utsträckt samma eftertanka til upodlingar af wåra Swenska kärr och obygder, som man anwändt på Norrlanden, hade

hade utan twifwel Landet fådt öfwer alt et blidare och mera Magnus Erikson 1328.
upbrukadt utseende. I synnerhet hade Finska orterna kunnat mycket förbättras på sådant sätt, om man tillika dragit försorg, at, genom tjenliga förswars anstalter, betäcka Jordbrukarna mot oförmodeliga ströfwerier. Man hade då kunnat öka Rikets styrka genom sådana eröfringar, som altid äro mera hederliga, än de som med undersåtares blod och elände måste köpas. Imedlertid war altid Wästerbottens upodling hedrande och berömwärd. Det är wäl, när något godt uträttas, det är ej at wänta, at alt det goda, som kan och bör ske, sättes i wärkställighet. Medan man således war bekymrad at öka Sweriges styrka emot Norden, yppade sig et tilfälle at utwidga Sweriges gräntsor mot Söder, som hwarken människligheten borde blygas före, eller rättwisan därigenom kunde wanhedras. Det är lätt at begripa, det man syftar på Skånes Förening med Swenska Kronan. Til at rätt förstå denna förändring, bör man gå något tilbaka til grunden af sjelfwa omhwälfningen. Det lönar intet mödan at försänka sig uti tidens urgamla mörker; Skåne är genom Sundet söndradt från den öfriga delen af Dannemark, men sammanhängande med Swerige. Det kunde således wara beqwämligare, at Landet gjorde en politisk del med den negd, af hwilken det wärkeligen är en physisk. Men så ömkeliga skäl böra intet befläcka et tänkande wäsende, och om beqwämlighets-reglen skal tjena til rättesnöre uti Lands och Folks Rätt, får man en hel annan Naturens Lag än man tilförne haft, fast man därföre intet med säkerhet kan säga, antingen den är mera gammal än nymodig. Det är oß nog, när man wid detta tilfälle erindrar, at när Christopher blef Konung i Dannemark, war han tillika efter Lag en regerande Herre så öfwer Skåne, som de andra tilhörigheter, hwilka legat under Danska Konungarna. När hans Broder Konung Erik dödde 1319, war Christopher i Swerige såsom landsflyktig, och hade Konung Erik warnat de Danska, at de intet borde taga honom til Konung. Rådet kunde wara wäl betänkt, men det war farligt at följa't och äfwentyrligt at intet följa't. Man kan lätt föreställa sig, at Härtig Christopher lofwade alt för at blifwa Kung, och de löften han gjorde blefwo belönta med Tilständet i Dannemark.

Magnus Erikson 1328.

Danska Kronan wid Herredagen i Wiborg den 25 Januarii 1320. Han förbandt sig til en långt strängare handfästning än des Företrädare, och til följe däraf och sielfwa tilståndet i Landet kunde han nästan hwarken göra ondt eller godt; något skulle likwäl nödwändigt göras, och Konung Christopher hade merendels alltid den lyckan at wälja det skadeligaste både för sig sielf och Riket. När han kröntes 1322 fick han sin Son Prins Erik til Sam-Konung och Med-Regent, men det gjorde inter hwarken hans eller Rikets wilkor desto bättre. Första uppenbara owiljan emot Konung Christopher reste sig af en ny Skatt, som han pålade andeliga och werldsliga 1323, twärt emot den af honom gifna förfäkring. Mißnöjet utbröt uti et uppenbart Krig, som upwäcktes af en Skånsk Adelsman wid namn Nils Olufsson, hwilken hade Knut Porse af Halland til medarbetare. Uti denna oreda hade Konung Christopher förmånen, intog ock Hammarhus på Bornholm ifrån Ärkebiskopsdömet i Lund, samt straffade många af Skånska Adelen, hwarigenom mißnöjet än mera förökte, så at, när Konung Christopher år 1325 utfordrade en ny Skatt, hafwa de mäst betydande af Adelen, såsom Drotsen Lars Jonson, Marsken Ludwig Albrectson, Härtig Knut Porse tillika med Ärkebiskopen i Lund sammansogat sig 1326 och upsagdt Konungen all lydnad och trohet. Man war redan färdig til uppenbara fiendtligheter, och Knut Porse med Ludwig Albrectson belägrade Konung Erik i Tomborg, togo in Slottet och fångade Konungen. Wid inlupen tidning af denna olycka, tager Konung Christopher sina yngre Söner Otto och Waldemar med sig och flyktar til Meklenburg. Til at så mycket säkrare afskära all hjelp för Konung Christopher, wäljer man til Konung Härtig Waldemar af Schleswig, under Förmynderskap af Grefwe Gerhard af Hollsten. På hwilken dag utkorelsen skedde wet man intet så noga, men at Waldemar war wärkeligen wald i Junii månad 1326, är tydeligt af den af honom undertecknade Handfästning, Lördagen för Primi och Feliciani dag, som infaller den 29 Junii. Uti denna Förfäkring uprepas det hufwudsakeligaste af Konung Christophers handfästning, dock med widare inskränkning af Konunga-Makten. Uti Christophers handfästning war förbehållit,

Magnus Erikson 1328.

hällit, at ingen Tionde måtte af Konungen eller någon annan werldslig tilgripas; men här tillägges, at icke en gång Ärkebiskopen war befogad, at förläna eller afsöndra den. Uti den förra war aftalt, at Slotten i Jutland skulle nederbrytas, men i denna senare stadgas, at åfwen Slotten i Halland och Skåne skulle förstöras, utom Helsingborg, Skanör och Falkenberg. Man hade uti den förra betingat, det ingen måtte fängslas eller mista sin egendom utan laga ransakning och dom, men här finnes det hårda bihang, at om någon icke destomindre för Konungens enwishet eller högdragenhet blef inmanad i häkte, skulle de som fullgjordt Konungens befallning wara fridlöse, så framt den fängslade intet bliswit gripen uti uppenbar ogärning. Widare, at aldrig någon Konung skulle utwäljas då den ene Konungen ännu war i liswet, ej heller skulle någon tillsägelse emottagas angående Efterträdare, medan förre Konungen lefde. Hwar och en skulle wara tillåtit at på egen grund bygga Trä- och Stenhus efter behag, så i Staden som på Landet. Konungen war intet berättigad at förklara andra ställen för Jagtparker, än de som warit af sådan natur i Konung Waldemars tid. Ingen göra åwärkan i andras watten eller skogar. Borgarne i Lund och andra orter skulle wara fullkomligen berättigade at befästa sina Städer med plank, grafwar, murar och torn, efter behag, utom mera dylikt, som för widlyftigheten förbigås (1). Man har trodt, at detta intet borde aldeles utelämnas, emedan det icke allenast på flera sätt angår Skåne, utan är tillika förbigångit af andra som skriswit Danska-Historien. På detta sätt war oordningen i Dannemark kommen i all den ordentelighet, som kunde begäras. Uti denna utwalda Konung Waldemars handfästning war stadgadt, at aldrig mer än en Konung på en och samma tid borde wara i Dannemark, nu woro likwäl tre, af hwilka ingendera hade hwarken makt eller myndighet. Däremot woro tre andre, som intet woro Konungar, hwilka likwäl styrde öfwer alt, som Konungar. De förre woro Christopher, Erik och Waldemar, de sednare Gref Gerhard, Marsken Ludwig och Knut Porse. Efter denna wackra Regeringsform updrogs för ewärdeliga tider hela Härtigdömet Schlesing eller Söder-Jutland til Gref Gerhard af Hollsten och

hans

Magnus Erikson 1328.

hans manliga Arfwingar såsom Fanelän, til hwilket Investituren aldrig borde förnekas, ja man tillade ock det wilkor, at Härtigdömet Schleswig aldrig mer med Dannemarks Rike förenas skulle. Således belönte man Gref Gerhard til en begynnelse, efter han så benäget åtagit sig at ruinera Landet; Knut Porse fick Södra Halland, Samsö och Kallenborg, eller rätare sagdt, fick bekräftelse på det han tilförne ägde; och Ludwig Albrectson fick, utom hwad han ägde förut, Kolding, Ribe, Jellingsyssel, med mera. Förut hade han fådt som pant utaf Konung Erik Menwed, Helsingborg, Lund, Falsterbo, Skanör, Södra Halland, Blekinge och Listen, och hela Konungs-andelen i Myntet i Lund, men Konung Christopher hade afstwungit honom alt ihop undantagande Blekingen och Listen, men genom tilskiftet som han nu undfick, borde han wara skäligen kadeslös. Andre fordrande Herrar blefwo ej heller lottlöse, och såsom man wid nya Danska Hofwet iklädt sig en owanlig oegennyttighet, och alla fordringar förnögdes, inställte sig ock Erik Konung Waldemars Son ifrån Swerige med sina Arffordringar efter sina Mostrar Agnes och Jutta. Honom tildömdes fördenskull genom Konung Waldemars utslag 1327 i Skåne Städerna Malmö och Trelleborg, samt tredjedelen af Östra Malmö, på Såland Skälsör, Skippinge med tilhörigheter, Alfwerslef, Brandersleff, Stensby och Snäsöre, på Fyen Herrlöfsgård, Bogense, Hindsholm, Perstorp, Broby, i Jutland Jerlösa Härad, Näsum, tredjeparten af Skifwe med Ån, Gylling, Furstenö och Flö, halfwa delen af Thisneild och Roholt med alla tilhörigheter (2). Men såsom en så gammal fordran nödwändigt medförde åtskilliga widlyftigheter, förbehölls i domen, at han sjelf skulle förnöja innehafwarna, så framt de hade någon laglig rättighet til de nämnda Gods och Gårdar. En stor swårighet yppades emot Erik Waldemarson wid de Fastigheters återsående, som warit lämnade til St. Agnetas Kloster i Roskild. Uti denna twist lär ock Erik Waldemarson hafwa welat lämna bewis på sin oegennyttighet, emedan han med sitt öpna Bref förklarade, det han intet wille göra minsta klander på deras utslag, hwilka på Selands Lands-Ting blifwit utnämnde til målets afgörande (3). Erik Wal-

Erik Waldemarson från Swerige, des fordran i Dannemark och flera omständigheter.

Waldemarson hade redan uti Härtig Eriks Regements-tid i Swerige warit brukad uti Härtigens Råd, och åfwen sedermera som Kunglig Råd deltagit uti Råds-beslutet af år 1322: icke destomindre kallar han sig i denna förklaring intet annorlunda än Riddare från Swerige. Man har tilförne uti Andra Delen talat om Erik Waldemarson, och följt den mäst wedertagna mening, at han warit Konung Waldemars och Prinsessan Jettas äkta Son, men efter nogare betänkande lär han wärkeligen hafwa warit Konung Waldemars äkta Son af Drotning Sophia. Ty at den Erik Waldemarson, som insattes på Stockholms Slott efter Magnus Ladulases död, warit Konung Waldemars äkta Son, lär wara utan twifwelsmål. Man styrkes så mycket mera i denna tankan, som man finner at han warit brukad som fullmyndigt Sändningebud ifrån Konung Håkan i Norrige til Konung Erik i Dannemark wid Freds-Tractaten af år 1309, uti hwilken Konung Erik erkänner honom icke allenast för sin Släktinge, utan ock för Konungens Son från Swerige (4). På Slottet i Stockholm blef han förwarad til des Konung Waldemar aflidit 1302, då han blef ställd på fri fot och följde med Härtig Erik til Norrige (5), hwarest han blef mycket wäl emottagen, förblef där ock skäligen länge, såsom Magister Capellarum Regis. Detta ämbetet war i mycket större anseende än en wanlig Hof-Predikant, emedan han hade fjorton Kyrkor under sitt upseende och utöfwade alla Biskops-rättigheter öfwer sina underliggande Församlingar; hwarföre han ock war berättigad at i Konungens närwaro hålla Meßa uti fullkomlig Biskops-skrud med Biskops-staf, mößa och ring (6). När Erik Waldemarson efter förlikningen emellan Konung Håkan och Swenska Härtigarna af 1310 eller 1311 förläntes med Mark i Westergöthland, nederlade han sitt Prästeämbete och gifte sig, och har sedermera lefwat i stort anseende, såsom werldslig Man. Om han warit en naturlig Son af Konung Waldemar, är det nog owäntadt, at han kunnat påstå arf efter sina Mostrar, ty naturliga barn ärfde intet, och än mindre, då de woro födde i Frändsämjospield, eller inom de förbudna Skyldskaps- eller Swågerlags-lederna.

Magnus Erikson 1329.

Magnus Eriſſon 1330.

(1) Denna Handfäſtning eller Placitatio ſtants uti Bo Johanſons Diplomatarium N. 62. In nomine Domini amen. Anno D:ni MCCCXXX ſexto ſabbato proximo ante Dominicam Sanctorum martyrum Primi & Feliciani, convenientibus Vibergis Regni melioribus una cum popularibus ad electionem noui Regis &c. Si vero Rex propter ſuam pertinaciam vel extollentiam hujusmodi mandatum transgrediens aliquem non convictum fecerit captiuari, illi qui tali ejus mandato obedierint, & aliquem non convictum captiuaverint, eo facto pace ſua ſint priuati . . . Item vivente & manente uno Rege Rex ſecundus nunquam in Dacia eligetur, nec de futuro Rege cautio vel promiſſio aliqualis . . . Item Rex nullam Paarck vel pro ſua venatione uſurpabit niſi ea quæ Paarck fuerit tempore Regis Valdemari . . . Item ciues Lundenſes ceteræque villani villarum forenſium plenam habeant facultatem & liberam licentiam ciuitatem & villas eorum planctis, foſſatis, muris & propugnaculis pro totius Regni & ipſorum utilitate & defenſione ſecundum ſuam facultatem, prout melius poterint muniendi, &c. &c. Nos igitur *Valdemarus* D. gr. Danorum Sclauorumque Rex & *Gherardus* eadem gratia Comes Holſatiæ & Stormariæ per fidem noſtram firmiter promittimus, & Nos ad hoc per præſentes ſtabiliter obligamus, quod Nos *Valdemarus* Rex prædictus, præmiſſa omnia & quodlibet præmiſſorum . . . debebimus firmiter & inviolabiliter perpetuis temporibus obſervare &c.

(2) Switfeld ſ. 439.

(3) Omnibus præſentes litteras inſpecturis *Ericus Valdemarſon* miles de Svecia &c. Datum ſub Sigillo noſtro An. D:ni MCCCXXVII quarta feria proxima poſt feſtum b. Bartholomæi apoſtoli. Breſwet ſtaar inter MSC. Bartholiniana T. 6. meddelat af Langebek.

(4) Torfæus H. N. T. 4. p. 409.

(5) Omnibus pr. S. C. E. Dei gratia Dan. Scl. que. Rex &c. Noverint uniuerſi quod An. D:ni MCCCIX in octaua die b. Johannis Baptiſtæ per Rev. in Ch. P. Dom. Helgonem m. D. Epiſcopum Aſloenſem & Nobilem virum E. condam Regis Sveorum Filium, conſanguineum noſtrum dilectum ac Dominum Iwarum Canonicum Bergenſem Magnifici Principis Domini *Haquini* Regis Norwegiæ illuſtris & nuncios ſpeciales &c. Afſkrift af detta Bref är lämnad af Cammarherren Suhm, ſom förr är påmint.

(6) Härom har man Bref af Påfwen Clemens V dat. Poitiers år 1310 eller 1311 . . . Cum itaque, ſicut ex parte ipſius Regis fuerint expoſitum coram nobis Rex ipſe quatuordecim cappellas habeat fundatas & dotatas per eum, quarum quatuor ſunt collegiatæ &c. ſtatuimus, ut Præpoſitus qui nunc eſt, & pro tempore fuerit dictæ Capellæ XII apoſtolorum Bergis, præſit omnibus capellis illis prædictis & vocetur de cetero Magiſter Capellarum Regis, poſſit . . . uti baculo Paſtorali intra & extra in ejusdem Regis & ſucceſſorum ſuorum Regum Norwe-

wegiæ . . . præsentia, ibi benedicere more Pontificali, aliquo ibi antistite non præsente &c. Danske Magazin Vol. 1. p. 323. Uti noten härwid kallas Erik Waldemarson, Konung Waldemars och Drotning Bigitzä Son; sista namn t torde wara förskrifwit. De öfriga omständigheter, som i denna §. äro anförda, äro tagna af Hwitfeld. Magnus Eriksson 1331.

§. 15.

Så wäl den graßerande ʒiffjukan, som den besynnerliga Konung Waldemars försäkran, måtte nödwändigt fördjupa Riket uti ganska betydeliga swårigheter. Men här war ingen fråga om Riket, alle de styrande hade sig sjelf til enda föremålet, så at det såg nästan ut, som Dannemark låg i själtåget. Hufwud, drift och tapperhet förenade sig här, til at göra landet olyckeligt, och Konungsliga myndigheten til en skugga eller et intet. Många utländske Förstar och Herrar hade imedlertid medönkan med Konung Christophers olycka, men därmed war han intet hulpen. Ändteligen fick Konungen tilfälle at förlika sig med en annan af Hollstenska Grefwarna, Gref Jahan af Wagrien, som med förstråkning af folk och peningar wärkeligen förde Konung Christopher tilbaka til Dannemark 1329, men utan at därigenom något af allmänna olyckorna botades. Konung Waldemar och Gref Gerhard af Hollsten suto icke destomindre i besittning af de delar, som de innehade, Knut Porse behöll det han hade fått, Ludvig Albrectsons Enka behöll sina panter och förläningar, och Gref Jahan af Hollsten fick Skåne, Låland och Falster, utom andra förmåner, så at han kallade sig nu en Herre af Hollsten, Stormarn, Femern, Låland, Falster och Skåne, samt Höfwitsman af Seland. Denna sönderstyckning war intet det enda, som beswärade landet. På Konung Christophers anstalter blef Biskop Tyke af Borglum samma år inmanad i fängelse af Gref Gerhard, hwarföre Riket kom uti Interdict. Såsom Konungen i Swerige war i besittning af Norra Halland, wille man där i landet intet gärna underkasta sig denna hwila uti allmänna Gudsdensten. Man skref fördenskul til Påfwen i Rom med anhållan, at Halland måtte frikallas från detta Kyrko-förbud, hwarföre Påfwen, genom afgången skrifwelse til Biskopen i Skara, af honom tilstånd at hämma banlysningens wärkan i anseende til

Tilståndet i Dannemark.

Norra Halland, tilhörighet af Swerige.

Magnus Eriksson 1334. Norra Halland, så wida det hade sin riktighet, at denna negd nu mera ej gjorde någon del af Dannemark (1). Man kan af detta Påfwens Bref blifwa fullkomligen öfwertygad, at Hårtig Knut Porse war ingalunda innehafware af Norra Halland, och at han intet fick detta Landskap med Hårtiginnan Ingeborg, som Mallet och flere för honom försäkrat (2), och bör denna påminnelse så mycket mindre anses för en ny upfinning, som Brefwet är tryckt hos Raynaldus. Detta är ock det enda steg, som Swenska Regeringen tagit i anseende til alla dessa förwirrade rörelser, som beswärade Dannemark. Om et så fullkomligt stillasittande länder til de Regerandes heder eller lj, wet jag intet. Man skulle snart kunna falla på den misstanka, at Landets myndige Herrar därföre allena wetat wara wårklöse åstådare af denna förstöring, på det de en gång wid gifwet tilfälle måtte kunna upföra samma sorgespel i Sverige. En mogen och upriktig eftertanka för det allmänna hade åtminstone kraft den fötsigtighet, at man hindrat Knut Porse, at blifwa för mäktig. Hans barn hade i wisst hänseende samma rättighet til Norrige som Konung Magnus, och en tilwäxande lycka hos en så tiltagsen och drifwande man hade kunnat lätteligen upwäcka lystnad hos Porsen til någon del af Norrige, om ej til altsammans. Sådant och mera dylikt hade bordt förekommas; jag tror ej heller, at det warit illa gjordt, om man budit til med förnuftig underhandling at dämpa oredan i Dannemark. Et sådant förhållande hade sjelfwart wårkat högaktning för Swenska Regeringen, som är i många mål långt fördelaktigare, än et orättwist utwidgande af Rikets råmärken.

(1) Raynaldus Annal. Eccl. T. 15. p. 431. *Johannes* XXII Venerabili Fratri Episcopo Scarensi: Sane petitio dicti Regis (*Magni*) exhibita continebat, quod olim in Provinciali concilio Lundensi inter alia ordinatum extitit & statutum, & demum per sedem Apostolicam confirmatum, ut quicunque Episcoporum infra terminos Regni Daciæ mala captione de mandato Regis Daciæ siue ejus conniventia seu assensu pro tempore caperetur, ipso facto, dummodo probabiliter præsumi posset, hoc processisse ex voluntate Regis ejusdem, in toto dicto Regno, quamdiu taliter detineretur captiuus, essent diuina officia interdicta, & pro eo quod terra Hallandiæ aquilonaris ad dictum Regem Sueciæ & Norwegiæ nunc pertinens tempore dicti concilii erat infra, licet ad præsens sit extra limites Regni & Dominium Regis Daciæ prædictorum, eo præ-

textu

textu quod *Christophorus* Rex Daciæ Venerabilem fratrem Guichonem Episcopum Burglavensem detinet carceri mancipatum: Dictus terræ Clerus & populus timentes ne, occasione prædicta, eadem terra comprehenderetur sub statuto seu ordinatione Concilii memorati, coeperunt observare interdictum, hujusmodi & observant, quare nobis dictus Sveciæ & Norvegiæ Rex humiliter supplicauit, ut, cum terra præfata ac Clerus & populus dictæ terræ extra limites & dominium prædicta consistant, prouidere super hoc eidem Clero & populo paterna diligentia curaremus. Nos igitur &c. fraternitati Tuæ per apostolica scripta committimus, quatenus si terra supradicta non subsit Regi Daciæ memorato, auctoritate nostra declares seu decernas ad terram Clerum & populum prædictos statutum & ordinationem hujusmodi non extendi, eosque per consequens non teneri ad ejusdem observantiam interdicti. Datum Auinione XII Kal. Augusti Anno XV, 1331. Magnus Erikson 1331.

(2) Mallet Histoire de Dannemark T. 1. p. 291. Han beropar sig på v. Dalin p. 428, hwar wärkeligen detsamma berättas. Men han hade ock kunnat beropa sig på Hwitfeld och flera. Norra Halland war såsom Län gifwit åt Härtig Erik, och tilkom således des Son Konung Magnus och ingalunda des Änkefru, kunde fördenskul intet med Härtiginnan Ingeborg falla i Härtig Knuts händer. Ej heller finnes det uti någon gammal Historieskrifware antecknadt; förr än hos Hwitfeld där det är allenast hans egen gissning; jämnför hwad tilförne är påmint angående afträdet af Hunehals.

§. 16.

Man har sedt, at Konung Christopher kommit tilbaka til Dannemark, men intet til Riket, där han uppehöll sig som en liten Landshöfding, stundom på Skanderborg och stundom på Nyborg. Men de Danske, som warit mißnögde med Konung Christopher, woro intet mera tilfreds med Konung Waldemar och des Förmyndare Gref Gerhard. Där blef då en upresning til Konung Christophers förmån, hwilken gick så långt, at Gottorp belägrades, men Gref Gerhard med sin wanliga tapperhet uphäfde belägringen. Såsom då med wåld intet kunde uträttas, mäklade Gref Jahan en förlikning i Nyborg 1330, i kraft af hwilken Waldemar nedlade sin Kungliga höghet, och tog tilbaka sitt Härtigdöme Sleswig eller Söder-Jutland, och Gref Gerhard skulle däremot hafwa Fyen til et ärfteligt Län och Norra Jutland för sina omkostningar, til des 40000 mark lödig honom hafwo betalte med mera, som af Danska Historien widare bör i hämtas. Imedlertid hushållade Gref Jahan och hans Befall-

Magnus Erikson 1332.

ningshafwande i Skåne med fullkomlig sjelfrådighet; de kände intet Skånska Lagarna ej heller frågade de därefter, och man wiste intet af någon annan Lag än Hollstenarnas wälbehag. De wäntade sig intet något beständigt herrawälde, därföre råffade de och röfwade alt hwad de kunde. Såsom Lag och laglig sedwänja intet kunde gifwa något beskydd, grepo Skåningarne ändteligen til näfwerätten, och öfwerföllo Hollstenarna, hwar de träffade dem, så at en allmän upresning war at befrukta. Hollstenska Herrarne församlade sig fördenskul i Domkyrkan i Lund, at där öfwerlägga om de medel som borde tagas til dämpande af deßa blodiga rörelser. Men såsom Tyskarne samlade sig i Domkyrkan, samlade sig Skåningarne utanföre, bruto sedermera in i Kyrkan och nedsabblade alt hwad de öfwerkommo: bitterheten måtte hafwa warit ganska häftig, emedan trehundrade Tyskar, som berättas, i sjelfwa Kyrkan blifwit nedergjorde (1). Under detta owäsende hade Inbyggarne naturligen bordt anropa sin lagliga Konung om beskydd: men man war aldeles wiß om, at Konung Christopher kunde intet, och owiß, om han welat hjelpa. Där war då ingen annan tilflykt möjelig för Skåningarna, än til Konungen i Swerige. De affärda fördenskul bud til Konung Magnus med försäkran om undergifwenhet, i fall han wille åtaga sig deras förswar. Saken war af ganska stor wigt och fordrade mogen öfwerlägning. De utskickade fingo wäl så wida godt swar, at Konung Magnus intet aldeles förkastade deras tilbud, utan lät dem förstå, at han ärnade sig snart til Calmar, där deras Fullmäktige kunde infinna sig, och alt komma i stånd til et så wigtigt wärfs utförande. Ärkebiskop Carl från Lund, Domprobsten och Decanus af Dom-Capitlet därsammastädes tillika med en stor del af Adelen inställde sig fördenskul i Calmar år 1332 wid Botulfsmeßan eller den 17 Junii, och blef då öfwerenskommit, at Skåningarna underkastade sig helt och hållit Konungens wälde, med tilsäjelse af beständig lydnad, och Konungen i Swerige försäkrade däremot, at han wille skydda alla stånd, samt hwar och en i synnerhet wid lag och rätt, samt wälfångna Privilegier. Konung Magnus utgaf ock genast en skriftelig Försäkran, at han wille bibehålla Ärkebiskopen, Dom-Capitlet och hela Prästerskapet wid deras urgamla fri- och rättigheter, som de af

Skåne upreser sig mot Hollstenarna.

Underkastar sig Swerige.

ford-

bröna Danska Konungar undsått hade, han lofwade ock, det så wäl Ärkebiskopen, som alle andre deltagande skulle få en fullkomlig ersättning uti de gods, af hwilka han nu genom deras undergifwenhet blifwit ägare, i fall de för detta steg på något sätt skulle blifwa lidande (2). Magnus Ericson 1389.

(1) Chronicon hos Ludwig N. 3. p. 87. MCCCXXXII interfecta est magna multitudo Alamannorum in ecclesia Lundensi. Chronicon N. 5. på samma ställe p. 103. An. D:ni MCCCXXXI circa hoc tempus Scanienses plurimos Teutonicos occiderunt Lundis & circa Helsingborrigh, miseruntque nuntium ad Regem Sveciæ *Magnum* filium Erici Ducis Sueciæ, exhibentes ei terram Scanienſem. Gwitfeld s. 457 uttrycker antalet af de slagna i Kyrkan, som i sjelfwa § sagdt är.

(2) Omnibus præſens ſcriptum cernentibus *Magnus* D. gr. Rex. Swechiæ & Norwegiæ S. in Dom. ſemp &c. In cujus rei teſtimonium & tutelam firmiorem Sigillum noſtrum præſentibus duximus apponendum. Dat. Kalmariæ in præſentia noſtra An. D:ni MCCC tricesimo ſecundo feria ſexta proxima poſt Botulphi. Brefwet finnes i Diplomatarium Beckii Johannis N. 34.

§. 17.

Några af wåra Historieskrifware hafwa fallit på den tanken, at Konung Magnus länge för detta warit anmodad af Skåningarna om beskydd. De grunda sin mening därpå, at man finner äldre Bref, uti hwilka han redan kallat sig Konung öfwer Skåne (1). Men denna gissning är utan twifwel förhastad, ty de äro wisserligen inga Original-Bref, utan Afskrifter, som warit afcopierade, sedan Konung Magnus hade uptagit titeln af Skåne. Det hade warit nog besynnerligt at gifwa sig titel af et land, uti hwilket man ägde icke den minsta jorderöfwa, ej heller hade någon talan eller prätension på. At man i Swenska Cancelliet intet skyndat sig för mycket med uptagandet af Skånska titeln, kan man ock inhämta af den wid förra §. anförda Försäkran på Skånska Prästerskapets Privilegier, uti hwilken Konungen brukar sin wanliga titel af Sverige och Norrige utan all tillökning. Nu passade likwäl titeln af Skåne länge icke, sedan Inbyggarne i landet erkänt Konungen i Sverige för sin rättmätiga Herre. Där war icke destomindre ganska mycket ogjordt, emedan alla Fästningarne woro uti Bref Johannis hän- Skånes Lösen.

Magnus Erikson 1332. händer. Men denne Herre, som hade ingen anstan rätt til landet, än hwad hans försträckte penningar kunde skaffa honom under namn af pant, blef aldeles bestört öfwer denna förändring. Han kände bättre sin styrka, än at han skulle kunna tro, det han wore i stånd at förswara sig emot Sweriges och Norriges förenade krafter, uti ett land, där alle Inbyggare woro hans hätskaste fiender. Han kunde ock intet hafwa någon förmån af Fästningarna, utan de hade kommit honom til större tunga, då han på egen kostnad skulle förse alla Fästningarna med deras förnödenheter. Gref Jahan war därföre ganska benägen at afstå altsammans mot en summa Penningar. Förslaget blef af Konung Magnus emottaget, och Grefwen fick dels wärkelig betalning, dels gisslan och försäkran för en summa af 34000 mark lödig, hwarpå alla Fästningarne utan uppehåll upgåfwos åt Konung Magnus och des Befallningshafwande. Denna här upgifna summa swarar aldeles intet emot det wåre gamle Historieskrifware wid handen gifwit, ty de witna enhälligt, at lösen för Skåne, Halland, Blekingen, Liister och Hueen warit 70,000 mark Silfwer, och at Hollstenarne wärkeligen bekommit deßa penningar (2). Men deßa Häfdatecknare hafwa förmodeligen räknat alt, som wid detta tilfälle blifwit utgifwit, då man nog kan finna, at deße länder kostat så mycket. Gref Jahan fick, som redan sagdt är, 34000 mark, Köpenhamns Stad och Slott inlöstes för 7000 m. Ludwig Albrectsons Enkefru fick 8000 mark, Konung Waldemar i Dannemark sedermera 8000. Detta alt gör 57000 mark, och när man här tillägger 6000 mark för Helsingborgs lösen, hwarom man kommit öfwerens innan handelen med Konung Magnus war förjad, swarar räkningen något när emot wåra gamla Häfdatecknares utsaga (3). At Köpenhamns lösen bör gå in uti hufwudsumman, synes så mycket nödwändigare, som Staden afträddes utan all betalning til Konung Waldemar. Hwad som brister i summan torde kunna syllas af Skånska fångarnas lösen, som ännu til en del innestod, ehuruwäl Ericus Olai gifwer tilkänna, at Swerige betalt 70,000 mark utom fångarnes lösen, som blef aldeles eftergifwen (3). Meßenius har uträknat deßa 70,000 mark på annat sätt (4). Men hwilken räkning man behagar antaga, blef likwäl Skåne på detta sätt med Swerige förenadt.

(1)

(1) Von Dalin s. 424. Man har åtskilliga sådana Bref, uti hwilka titelen af Skåne synes innan Landet undergaf sig Konungen af Swerige. Hos Torfäus H. N. T. 4. p. 445, förekommer et dylikt af år 1322, i Bekräftelsen på Sudermanna Lagen 1327, hos Hadorph i Företalet til Dale-Lagen brukas samma titel m. m. Anledningen til denna miſsſkrifning måtte wara den som sagd är. Man wet för öfrigt, at det är wanligt wid afskrifter, at hela Konungens titel ofta lämnas ute, når nu sedermera en sådan afskrift af en annan copierades; som wille hafwa Brefwet fullständigt, har han af wnarsamhet infördt titelen sådan som den war, då senare afskriften gjordes. Magnus Eriksson 1333.

(2) Chronicon hos Benzelius M. E. p. 92. M CCC XXXIII Dominus *Magnus* Rex Sueciæ emit totam Scaniam a Dominis Hollsatiæ, qui illam in pignus acceperant a *Christophoro* Rege Danorum patre *Waldemari* . . . Emtionis autem pretium erat LXX millia marcharum puri argenti. Videntes enim Hollsati ob suam tyrannidem defeciſſe proceres Scaniæ ad *Magnum* Sueciæ Regem, coacti sunt vendere quod alioquin non fuiſſent diu habituri. Så wäl Ericus Olai p. 124, som Rimkrönikan har samma summa. Wisby Krönika är den enda, som med redighet utsätter saken, då hon tydeligt gifwer tilkänna, at Gref Johan af Hollsten fick 34000 mark, hwilket är til alla delar enligt med Konung Waldemars förskrifning af år 1343.

(3) Ericus Olai p. 124. Hanc ergo summam argenti (70000 mark) de incolis Regni Sueciæ collectam Rex *Magnus* exposuit, & Scaniam a seruitute graviſſima libersuit, relaxans insuper omne argentum & aurum, quod pro captiuis eorum, Sueciæ fuiſſet jure captiuitatis soluendum.

(4) Weſſenius T. 12. p. 176.

§. 18.

Den i förra §. utsatte höga Köpskillingen, för Skåne och nästgräntsande Länder, lär förmodeligen hwarken wara loswad eller påtänkt wid Landets öfwerlämnande: ty då war endast frågan om Gref Johans utlösning. Sedermera har man ock förmodeligen förnögt Eggert Brochsdorf för de 6000 mark Silfwer, som han påstod för upgifwandet af Helsingborgs Slott och Län. När Konung Magnus år 1333 war i Lund, har man andra dagen efter St. Knuts dag eller den 12 Julii gjordt förbön för Marsken Ludwig Albrectson Eberstens Enkefru om des fordringar på Danska Kronan. Alle de förnämste af Skånska Herrarne förenade sina böner til hennes förmån, såsom Skånes lösen.

Magnus Erikson 1333. Ärkebiskop Carl, Decanus Petter Jonson, Ärkedjäknen Knut Eriksson, Riddarne Johan Offeson, Anders Nielason, Nils Jacobson, Nils Hack, Holger Niclason, Petter Larman, Wäpnarne Saxe Peterson, Peter Thorbjörnson, Jacob Peterson af Truttelsö (Trotsö til åswentyrs) Nils Hack af Lyngby och Jacob Jonson. Hennes fordran på sin afledna Mans wägnar war 8000 mark Silfwer, til hwilka han och hans Arfwingar woro berättigade, i anledning af Danska Konungarnas Förskrifningar. Utan twifwel hade Konung Magnus uti allmänna ordalag lofwat at förnöja alla Danska Kronans borgenärer, som hade pant i Skåne, då han i Kalmar antog anbudet af Skånes undergifwenhet, hwarföre man ock wid förbönernas afslående beropade sig på Kalmare dagtingan. Det hade utan twifwel warit nog owänligt, at genom et granlaga prutande göra hinder uti betalningen, hwarföre ock Konungen förklarade sig ganska ädelmodigt, at han intet för hela Skåne Land wille göra henne minsta orätt. Hon fick fördenskul, sedan Konungen rest tilbaka til Swerige, försäkran om betalningen på det sätt, at hon af Myntet i Lund skulle på wisa terminer undfå 2000 mark Skånska, och för det öfriga så Blekingen och Lister i pant tillika med Fisket i Mörroms å, med wilkor, at hwad hon af Landträntorna upbar, skulle på husfwudstolen afskrifwas. På denna räkning hade Skåne ännu intet bordt kosta Konung Magnus mer än 48000 mark S. Konung Magnus hade ock ännu intet annat än en panträttighet på Landet, hwilket ock han sjelf tilstod genom de af honom utgifna Bref til Hårtig Waldemar af Jutland och Grefwarna Gerhard och Johan af Hollsten, hwarigenom han genom 34000 marks S. betalning erkänner Landets åter inlösande (1). Skåningarne woro utan twifwel berättigade, at sjelf söka sin räddning emot sina tyranniska pantägare, när deras rätta Öfwerhet intet kunde hjelpa dem; men därföre kan man intet påstå, at Konung Christophers och hans Barns rättighet war aldeles utslocknad och död: hwarföre ock, när man i Swerige hade fådt sina penningar igen, hade man ingen ting widare at fordra. Detta synes wara utan alt twifwelsmål. Det synes likwäl oförnekeligt, at Konung Magnus och hans Råd intet

let woro sinnade at stadna härwid. Konung Christopher dödde den 15 Julii 1333. Uti sina usla och bekymrande omständigheter hade han kommit til Sarköping på Låland med ganska litet följe, efter han förmodeligtn intet war i den belägenhet, at hafwa talrikare wakt. Twänne Adelsmän Henrik Breyde och Johan Ellemose fattade därutaf den nedriga föresats at göra sig mästare af Konungens person, och angripa honom uti et stenhus, som tilhörde Peter Hwitfeld. Konungen med sina få betjenter förswarade sig: men som huset war täckt med halm, tändes eld på taket, då Konung Christopher nödsakades at springa ut genom fenstret och blef fången och öfwerlämnad åt Gref Johan, som likwäl antingen af ädelmod eller egennyttig slughet gaf honom lös. Konung Christopher afsomnade strax därefter i Nyköping på Falster på förenämnde dag och år. Dannemark war således uti et bedröfweligt tillstånd, hwarifrån ingen upprättelse syntes wara möjlig. Han lämnade efter sig twå Söner Otto och Waldemar, ty Konung Erik war redan död. Otto, som war den äldste, samlade något folk och faller in i Jutland, men blef slagen och tagen til fånga af Gref Gerhard 1334 (2). Närmaste Thronföljaren satt således i fängsligit förwar, och den yngste Härtig Waldemar, som intet såg någon liknelse til Kungliga Huséts upprättande, uppehöll sig wid Kejsar Ludwigs Hof i Tyskland, medan Hollstenska Greswarne styckade och styrde Landet efter behag. I denna wådeliga ställning når man såg, at obefogade Regenter tilägnade sig åtskilliga delar af Dannemark, trodde man sig i Swerige wara likså berättigad til någon del däraf som Hollstenska Greswarne, hwilkas inkräktning och öwärkan war på intet mindre grundad än på rättwisa och billighet. Förmodeligen i denna affigt löste Konung Magnus til sig Köpenhamn af Conrad von Pleßen, som sådt det i förläning af Gref Johan. Men deßa eröfringar stodo icke destomindre på wag botten och kunde intet försäkra om en beständig besittning, huru fredliga de woro. Man fattade därföre et besynnerligt förslag at anhålla om Påfwens stadfästelse, icke allenast på det som redan war innehafware utaf, utan ock på hwad mer af Dannemarks Rike, som på behändigt sätt kunde förwärfwas. Magnus Eriksson 1335.

Magnus Erikson 1333. Man wet intet når denna anſökning blef föredragen i Påſtwiſka Rådkammaren, men ſwaret därpå är daterad wid ſlutet af Januarii månad 1339. Om Påſwarne wid alla tilfällen upförde ſig med en ſådan billighet, ſom man wiſade denna gången, hade de wäckeligen förtjent en beſynnerlig högaktning; ty Benedictus XII förklarade, at han intet kunde bewilja en ſådan ſtadfäſtelſe, emedan därtil behöfdes en noga pröfning, ſom borde grundas på alla wederbörande deltagares yttrande. Helige Fadren förſäkrade likwäl om ſin beredwilliga bewägenhet i alla andra mål, och förmanar til ſlut, at Konungen i Swerige wille undwika all delaktighet med dem, ſom wiſat ſig Kyrkans uppenbara fiender (3). Man kan af alla omſtändigheter finna, at man hos oß anſedt Dannemarks Rike för aldeles förloradt, då man ſå gärna från Swerige ſom Hollſten kunde ſöka ſin fördel af et öfwergifwet Land. Dock bör man göra den rättwiſan åt Swenſka Miniſteren, at de hwarken med wåld eller ränkor ſökte göra eröfringar, utan wiſade ſnarare prof af männiſklighet än otidig ſnålhet, då man genom gjorda förſkott förloßade underſåtare ifrån tryckande tyranner, och däremot förſatte dem under en jämn och billig Regering, hwar öfwer man aldrig kan upwiſa det ringaſte klagomål.

(1) Detta intygar Konung Waldemars Bref af år 1353. *Waldemarus* &c. Notum facimus uniuerſis, quod Nos litteras omnes & ſingulas Illuſtribus Principibus D. *Waldemaro* Duci Juthiæ, *Gerhardo* & *Johanni* comitibus Holſatiæ & Stormarniæ per Magnificum Principem Dominum *Magnum* Regem Sueciæ, Norwegiæ & Scaniæ, conſanguineum noſtrum datas ſuper terras Scaniæ, Blekingiæ, Liſtriæ & inſulam Hwèn . . . quod quicunque Dominorum prædictorum Nos ſeu quiuis alter plenum & merum jus prædictas terras cum earum pertinentiis habereut redimendi ipſas pro triginta quatuor millibus marcarum argenti puri &c. Dat. Warbergis Ann. Domini M CCC LIII feria ſexta ante Ceciliæ Virginis. Bref̃wet är tryckt i Mon. Scan. Vol. I. p. 109.

(2) Men har i föregående ſammandrag af Dannemarks omſtändigheter följt Hwitfeld, men angående tiden af Prins Ottos fångelſe har man wikit därifrån, förmodeligen med goda ſkäl, hwilka man kan ſe hos Gram uti des förbättringar til Waldemar Chriſtopherſons Hiſtoria uti Köpenhamnſka Sällſkapets Skrifter 4:de Delen.

(3)

(3) *Benedictus* XII. *Magno Regi* &c. Dat. Auenione X Kal. Februar. Anno quinto: Quare nobis humiliter ſupplicaſti, quod cum dicta terra Scaniæ dictorum Regnorum ſit Janua & clauſura, per quam ſi ad manus alienas perveniret, Tibi Tuisque ſubditis & poſteris guerra & mala innumera poſſent procul dubio ſuſcitari, Tibi Tuisque poſteris & hæredibus dictam terram Scaniæ per Te tuosque poſteros & hæredes retinendam perpetuo & etiam poſſidendam confirmare auctoritate Apoſtolica dignaremur, adjiciens in ſupplicatione prædicta Tibi concedi, ut ſi quas alias terras dicti Regni Daciæ acquirere adhuc poſſis in parte vel in toto de manibus Tyrannorum prædictorum, quod hoc facere valeas de noſtra licentia ſpeciali &c. Påfwens Bulla kan läſas hos Vaſtovius p. 196 och Raynaldus An. E. T. 16. p. 110. Itt Breſwet utſättes Köpeſumman för Skåne til 36000 mark Silfwer. Magnus Eriksson 1333.

§. 19.

Medan man i Swerige arbetade på at frälſa olyckeliga för utländſkt och inländſkt öfwerwåld, ſyßleſatte man ſig i Norrige med ſådana anſtalter, ſom til allmänna ſtillhetens och wälmågans bibehållande woro oumgängelige, och ſå wida man nu kan finna, har man där aldeles intet känt någon olägenhet af Swenſka Regeringen. Norrſka Rådet wärdade Landets bäſta utan inträng från Swerige. Såſom Normännerne altid hyſt en beſynnerlig högaktning för ſin lagliga Öfwerhet, ſedan man hunnit at dämpa den olyckeliga parti-andan, ſom upwäcktes af de mångfaldiga Kronpretendenter; ſå war man ock angelägen at faſſa underſåtarna tilfälle at känna ſin Konung, och at de kunde bliſwa kände af honom. Hwarföre ock Konung Magnus, ſå ofta det war lägligt, beſökte ſitt Arfrike. Redan uti Konungens ſpäda år hade man den ſägnaden at ſe honom i Norrige, ty man finner honom haſwa warit i Bergen i ſitt förſta Regerings-år eller 1320 (1), ſom man nämnt tilförne. Widare ſer man, at Konungen warit i ſamma Stad 1331 (2), och kan intet twiſlas, at han ju oftare warit där i Landet, faſt man intet finner det wara antecknadt uti Norrſka Handlingar, ſom wid denna tiden börja bliſwa ogement magra. Det händer intet altid, at en närmare bekantſkap och kännedom wärkar kärlek och högaktning, och en nedrig och illak ſjäl gör förſiktigare, när han håller folk ifrån ſig, ſå mycket görligt är. Men denna förſiktighet lär Konung Magnus intet behöft, ty han Hushållningen i Norrige.

Magnus Erikson 1333. har öfweralt i Norrige förwärfwat sig namn af Magnus den Gode, hwilket bör förekomma en eftertänksam Läsare nog oförmodligt, när han jämför de målningar, som man gjordt på hans person i Swerige. Såsom hwarken jordmån, luft eller wäderstreck och himmels-lynne kan omskapa folk ögonbliks eller timewis, måste andra orsaker gifwit anledning til så olika omdöme, hwarom man har tilfälle at framdeles nämna widare. De mått man imedlertid tagit i Norrige til allmänna wälfärdens befrämjande böra och ihogkommas. Genom en utgifwen Stadga 1320 fastställdes, at utländske Winterliggare borde wara likså wäl pliktige til wakthållning och flera dylika Stads beswär, som sjelfwe Stadens inhemske Borgare. Utlänningar hade ock från långliga tider haft tilstånd at köpslå i Bergen, men nu förordnades, at ingen Utlänning war tillåtet at uphandla Norrska waror och förryttra dem sedermera til Landets inbyggare wid warans förlust; man fastställde widare, at Norriges Mynt af ingen borde ratas wid utsatt wite af tretton mark och otta örtugar. År 1322 förordnades, at den som lefde uti uppenbara och grofwa synder, såsom hor, mord, mened och annat dylikt, och hwarken lät rätta sig genom Kyrkans aga eller kunde förmås til skadestånd, borde blifwa förklarad biltog, med förlust af all sin egendom löst och fast. År 1330 fastställdes, at alla förfalskade waror, som i Landet infördes, borde tilfalla Kronan, och den som blef beträdd at hafwa infördt sådana, skulle utom des plikta med tretton mark och otta örtugar. Man försummade ej heller at hafwa waksama ögon på Isländska Hushållningen, hwarföre man lät afgå åtskilliga Kungörelser til ordnings bibehållande där i Landet, och ibland dessa är Förordningen af 1331 märkelig nog, emedan där stadgas, at alla Fordringar, som Norrske Handlande kunde hafwa på Island, skulle betalas inom första Olufsmessan hwart år. Den året förut utgifna Förordning är lagom hederlig för Prästerskapet på Island, emedan dem förebrås, at de tilägnat sig den andel af Hwalar och annan Fisk, som fångades om Helgedagarna, hwilken tilhörde de Fattiga. Likaledes förekastas Biskoparna, at de afhändt de Fattiga tionden, som wärderades til mindre än et öre, och en afgift som kallades Christfä. Et sådant misbruk för-

bröds nu alſwarligen tillika med en annan oſed, ſom Biſkopen i Hollum införde wid ſina Kyrke-beſök eller viſitationer (3). En annan Förordning af Magnus Erikſon utgifwen lär och höra til denna tiden, uti hwilken utom annat ſtadgas, at alle Kierker och handgångne Män ſkulle göra ledung af ſina Gårdar i Bergen, utaf alt nämligen, ſom öfwerſteg det ſom til deras årliga löh eller weitſlo i äldre tider war anſlaget (4). Magnus Erikſon 1333.

(1) Hos Torfäus p. 453 läſer man Förordningen om Utländningars handel och Norrſka myntets wrålande. Denna ſlutes ſålunda: Bergis pervigilio Margaretæ Anno Regni noſtri primo nobis præſentibus.

(2) *Magnus* &c. Datum Bergis ſex noctibus poſt feſtum Botulfi nobisque præſentibus obſignatum. Torfäus p. 459.

(3) Alla deſſa Förordningar ſås igen hos Torfäus uti des Norrſka Hiſtoria wid ſina wederbörliga åretal.

(4) Denna ſtadga utan år och dag läſes uti en gammal Norrſk Lagbok ſkrefwen på Pergament. „Magnus med Gudz miſkun Noregs, Swia oc Gota Konung ſendir ollum mannum i Berghum thöun ſäm thetta Bref ſea ädha heyra quädiu Gudz oc ſina. Stadarmenn oc Radzmenn teedu oſs transſcriptum af Brefum werdulegr Herra Eiriks Kongs oc Haconar Kongs Modrfaudur vars hins Kärasta, thau er uattadu um umißar rettarbätur er ther hofdu gefuet Stadarmonnum i Berghum. Oc af thui at ver viljum giarna halda the ſkipan oc rettar bätre theirra . . . Fyrſt at ver viljom oc biodum, at lerdir menn oc handgegnir menn their ſäm garda ädha, gere leidangr af gordum ſinum timaligha thegar kraft uerder af aullo thui ſäm meira är en fornre weitſlo theira ſvarar ꝛc.“

§. 20.

Hwad hit in til händt i Swerige och Norrige hade tilfogit ſig under Konung Magnus Erikſons Minderårighet, år 1333 antog Konungen Riksſtyrelſen ſåſom fullmyndig Konung (1). Man håller gemenligen före, at hela Riksförwaltningen warit hit in til uti Matthias Kettelmundſons händer, hwilket bör wara troligt, efter wåre äldſte Hiſtorieſkrifware därom förſäkra. Det är oſelbart, at han warit Riksföreſtändare och Drots wid och efter Härtigarnas död. Riksföreſtändareembetet uphörde med Kungawalet, ty ſedan den tiden nämnes han aldrig Riksföreſtändare. År 1322 war Knut Joanſon Drots, Konungen myndig, och Rikets då warande tilſtånd.

Magnus Eriksson 1333. Drots, hwilket af det föregående oförnekeligen kan inhämtas. Om nu Mats Kettelmundson warit hwarken Riksföreståndare eller Drots, blifwer det nog obegripeligt, med hwad rättighet man bör tilägna honom högsta wården om Regeringen. Twifwelaktigheten ökes, då man sällan finner Mats Kettelmundson wara nämnd uti denna tidens Handlingar uti Rikswårdande åreader. Men det kan ändteligen nu för tiden wara lika mycket, antingen den ene eller den andre haft högsta inseendet, det är altid wißt, at Konung Magnus war omyndig in til det nu nämnda året. Man talar ock mycket om Mats Kettelmundsons kloka och wisa förwaltning under minderåriheten, men at nu framte några särdeles bewis därpå, lär wara omöjligt. Det är oförnekeligt, at Swerige under denna tiden kommit til et gånska stort utwärtes anseende, hwarutinnan likwäl de Regerande hade ingen annan del, än at de lätit slå hufwudet af Prins Magnus, men at deras styrsel därigenom fådt någon särdeles heder, är swårt at begripa. En lyckelig ställning, hwartil Regeringen på intet sätt bidragit, förenade Swerige och Norrige. En orimmelig och olyckelig Hushållning i Dannemark twang Skåningarna, at kasta sig i Sweriges armar, utan annan åtgärd på Swenska sidan, än at man tog emot hwad som tilbjöds. Man har omrördt i det föregående, at man efter tiseende warit mån om Landets upodling, och har man således något at berömma denna tiden före, kan hända ock, at detta är det endaste. At man lät Norrige och Skåne oförkränkt nyttja sina fri- och rättigheter, war utan twifwel rättwist, men jag wet intet om det förtjenar särdeles beröm, at intet wara ränsman och wåldswårkare. Man synes med alt skäl böra wänta wackra besparingar i Skattkammaren på en tid, då man intet behöfde wåga särdeles på Hofwets förnödenheter. En ung Prins och en ung Prinsessa skulle man tyckas kunna underhållas af Swerige och Norrige, och där ändå skulle kunna blifwa wackert öfwerskott, som wid andra tilfällen til Rikets nytta och undersåtarnas lisa kunde anwändas. Stora Skatter skreswos ut, när man fruktade för Konung Erik i Dannemark. När Slotten skulle lösas från Utlänningarna, utgick äfwen en ansenlig beskattning, och under påskäf af Ryska Kriget upbars halfparten

af

i sex-åra Tionden til en ansenlig summa. När detta alt war gordt och Riket sådt fred på alla kanter, ankom det helt och hållit på de Regerande at slösa eller spara. Olaus Petri säger ock wärkeligen, at Konungens Fatabur blef ganska rik, men hwarifrån denna anmärkning är tagen, wet man intet: om så warit hade man bordt wänta, at Skånska Köpskillingen blifwit tagen ur Skattkammaren, men det gick helt annorlunda til. Ty efter Erik Olsons berättelse togs betalningen af Landets Inbyggare, förmodeligen dels genom skatter, dels genom lån (a), och Olaus Petri berättar, at halfwa Kyrko-Tionden af hela Riket blef sålsande året til detta bruk anwänd, hwilket äfwen bestyrkes genom Konungens eget Bref, dateradt Örebro Lördagen efter octava Epiphaniæ, hwarutinnan han tilstår sig hafwa sådt tilsägelse på et lån af halfwa Kyrko-Tionden öfwer hela Riket til Skånes lösen. Det är intet utan, at 70,000 mark Silfwer war en ganska dryg summa, hwilken ock i wår tid intet kan hållas för liten, emedan hon i godt och redbart mynt gör utan all miſräkning sexton Tunnor Guld och 80,000 Daler S:mk. Man skulle likwäl tycka, at så wäl Rikets som Konungens Caſſa hade bordt wara i godt tilstånd efter flera års fred, så at man har skäl at undra, hwart Riks-inkomsterna tagit wägen, så framt intet wederbörande delt sig dem emellan för Förmyndare-arfwode. Uti alla wälbestälta Regeringar bör altid wara något öfwerskott, som wid trängande behof kan anwändas til Rikets nytta, och när det förſummas, kan man tryggt säja, at hushållningen är ömkelig, eller rättare sagdt, at där är ingen hushållning, och en Regering utan hushållning länder den Regerande til föga heder. Caſſa-behållningen wid Konung Måns Eriksons wärkeliga tilträde til Regeringen war ingen, ty uti Skattkammaren war ingen mark Silfwer eller Penningar i förråd. Alla Krono-inkomsterna, som infunit i Konungens barndom, woro borta, Calmar Slott och Län med des ingälder war pantsatt til dem, som gådt i personlig borgen såsom gisslan för Skånes lösen, likaledes Skiälldwik och hela Östergöthland, Helsingland, Gestrikland, Fjädrundaland, Tu, Nerke- och Wärmeland, samt femhundrade mark Silfwer af årliga inkomsterna af Kopparberget. Markgäld, Smörgäld, Kyrko-Tionde, Klockegäld och Sakören, alt war upoffradt i

Magnus Eriksson 1323.

Magnus Eriksson 1333.

samma afsigt, tillika med Slott, Gods och Gårdar i Skåne, m. m. (3); så at, med alt utseende af utwärtes makt och styrka, war Konungen sjelf icke destomindre uti knappa omständigheter. När ingen tilgång war på redbara Penningar, måste de Förnämare i landet både Swenske och Skånske (4) påtaga sig såsom gisslan, at öfwerlämna sina personer uti Borgenärernas händer til säkerhet för betalningen, däremot de fingo pant uti Kronoräntorna. Den som således fordomdags gick i personlig borgen för skuld, underkastade sig wärkeligen många swårigheter, ty de ankom aldeles på Borgenärens tänkesätt, huru han wille bemöta sin lefwande pant, hwarföre ock det händt, at några af dessa Löftesmän blefwo med fängsel och bojor twingade, när betalningen wid utsätta tiden stadnade. Hwarföre ock Konung Magnus unt fick et lån af Prästerskapet i Upsala Stift på 1000 mark Silfwer 1334, til at lösa åtskilliga från en så hård medfart (5). Dock gingo wederbörande intet i borgen för hela betalningen, utan hwar och en påtog sig en wiß summa at swara före, såsom me finner, at Israel Birgersson, S. Britas Broder, gick i borgen såsom gisslan för 450 mark Silfwer, och när de woro betalte blef han förklarad för aldeles fri och ledig (6). När man t öfwerwägar alla omständigheterna, wid Konung Magnus Eriksons tillträde til Regeringen, måste man utan twifwel medgifwa at han war i en wådelig belägenhet, oaktad all den glänsan yta, som des widsträckta länder förde med sig. Skånes lösen kunde utan twifwel wara gagnelig för Riket, men försatte därjämte Konungen sjelf uti en ganska bekymrande ställning, ty han berowades nästan aldeles sina inkomster, genom Krono-räntornas sa pantande. At denna tidens store Herrar hade i sinnet at tillägga sig hela Riksstyrelsen, är tydeligt nog af 1322 års Herra-Beslu och at den Regerande under namn af Konung skulle likwäl i sjelfwa wärket intet wara annat än Rådets Jaherre, synes icke emotsägeligt. Något beqwämligare och mera lysande medel till denna afsigt kunde intet uptänkas, än at köpa Länder, och gö Konungen wanmäktig genom Krono-inkomsternas förminskan Konungen blef således försatt uti et beständigt trångmål, hwilk borde blifwa nödwändigt alt tungare och tungare, alt som ut terna oundwikeligen förökades. Utom des måste Konungen ofelb

hafva sig ganska många owänner, när ej des Löftesmän i rättan Magnus Erikson 1333.
ad förloßades, och det war så mycket ogörligare för Konungen, som han hade näppeligen så mycket han behöfde til sitt dageliga uppehälle. Sådan synes beskaffenheten hafwa warit, när Konungen sjelf tilträdde regeringen, och påfölgderna synas bekräfta sannolikheten af gißningen.

(1) Wåre äldre Historieskrifware hafwa intet behagat underrätta oß, på hwilket är Konung Magnus blifwit myndig. Men af Lybska Anmärkningar finner man, at det skedt 1333, då Lybeckarne affärdade sina Utskickade til Bähus, i hopp at få sina gamla Privilegier förnyade. Willebrand uti sin Hansische Geschichte s. 31 yttrar sig härom således: "In dem Jahre 1333 sandten die städte Lübeck, Rostoch, Stralsund und "Greipswald ihre Deputirte nach Bahus in Norwegen, als daselbst Kö"nig Magnus in Schweden und Norwegen für mündig erkläret wur"de ꝛc. v. Dalin s. 440 anm. g. gör något när samma slutsats af Konungens Eriksgata, som skedde 1335.

(2) Erik Olsons witnesbörd är anfördt uti 3 Anm. wid 17 §.

(3) Caßans tilstånd och de öfriga omständigheter, som här uprepas, grunda sig på Konung Magnus Eriksons Bref til Södermanlänningarna Femte dag Jul, 1336, som finnes uti Antiquitets-Archivum. Afskriften är meddelad af Secreter Hellman.

(4) Chronicon hos Ludewig N. 5. p. 103. Qui (*Magnus*) annuens promisit Teutonicis pro prædicta terra (Scaniæ) & Helsingborrigh LXX millia marcarum puri argenti datis multis obsidibus Danis & Suecis, quousque dicta summa solueretur.

(5) Magni Bref härom dat. Örebro An. D:ni MCCCXXXIV die cinerum är tryckt i Mon. Scan. V. 1. p. 101.

(6) Marqu. de *Kyrnæ* Quitto-Bref d. Octaua assumtionis b. Virginis 1334 för 450 mark Silfwer. Antiq. Arch. Misc. 6, 64. Marquard och Gottscalks de *Kyrnæ* Bref: Constare volumus nos Virum nobilem *Israel Birgerson* præsentium exhibitorem, qui pro censu per Dominum Regem Sueciæ pro emtione terræ Scaniæ ex promisso nobis obses exstitit, nobis deputatus ab eadem & omni sponsione nobis & aliis pro eadem per eum facta liberum penitus dimisisse &c. Dat. Warburg A. D. MCCCXXXIV in octaua assumptionis Diuæ Virginis. Detta Bref är tryckt af Johannes Magnus in Metropoli, men årtalet och namnen äro felaktiga, ty de Quitterande kallas Byene i stället för Kyrnå, och året bör wara 1334 och intet 1344.

§. 21.

At utgifterne efter denna dagen nödwändigt blifwit större, är ganska handgripeligt, emedan man redan hade utsedt en Gemål

Magnus Eriksson 1335. Konungens Giftermål och Kröning.

mål för Konung Magnus, hwilken man hämtade från Namur i Nederländerna. Den då warande Härtig Johan war Brudens Fader, så at Blanca Konungens tilämnade Gemål war på sitt Fäderne af Familien Dampierre och på Mödernet från Kungeliga Capetingiska Huset i Frankrike (1). Hwad Stats-affigter gifwit anledning til detta giftermål är swårt at säga. Man förebär förmodeligen, at det war ej myttigt för Swerige, at Konungen skulle förbinda sig med någon när in til Swerige regerande Prins, på det Konungen därigenom intet måtte inwecklas uti några för Riket onödiga twistigheter. Hemliga affigten torde hafwa warit långt annorlunda, och har man til äfwentyrs föredraget et intet särdeles mäktigt Swågerlag, på det Konung Magnus därigenom, wid påkommande inwärtes oroligheter, intet kunde wänta något betydeligt bistånd: man påminte sig helt grant, hwad blod och möda det kostat, innan man hunnit med, at förra Konung Birger, för des nära wänskap med Konungen i Dannemark. Man är intet förwißad om året, när denna Prinseßa kom til Swerige. At hon likwäl blifwit krönt tillika med Konungen är ingen twifwel; dock äro äfwen wåra berättelser skiljaktiga om Krönings-året; emedan några föra denna högtidelighet til 1335, andre åter til följande året (2). Utan likwäl at inlåta sig uti något Chronologiskt gräl, torde man intet fara särdeles wit, om man tror, at Drotning Blanca kommit til Swerige 1335, och at Bilägret blifwit firadt samma år (3). Följande året eller 1336 blef Konungens Syster Euphemia affänd til Tyskland til sin längt förut trolofwade Albrect af Meklenburg, som wid denna tiden hwarken hade titel af Greswe eller Härtig: ty deßa Prinsars rätta ärenamn hade hit intill på deras eget språk intet warit annat än Knes, hwilket öfwersattes med Dominus eller Herre. Förlofningen emellan Albrect af Meklenburg och Prinseßan Euphemia war slutad år 1321 på Båhus, och skulle Herrarne utaf Meklenburg sjelfwe skaffa Påfwens tilstånd til Giftermålet, men Konungen lämna femtusende mark Silfwer med sin Syster i hemgift, hwaremot Albrect af Meklenburg skulle i Morgongåfwa gifwa Slottet och Staden Ghodebuss med tilliggande Län, hwilket skulle lösas wid unga Albrects, Brudgummens dödsfall utan Arfwingar, med Tjugutusende mark Silfwer, i

fall

fall Prinseßan intet wille blifwa qwar i Meklenburg eller träda i annat gifte. Wid samma tilfälle blef ock förbund slutadt emellan Konungen af Swerige och Albrect af Meklenburg emot Konungen af Danmemark, i fall någon af Förbunds-Bröderna skulle blifwa af denne senare oroad (4). De som påstå, at Prinseßan Euphemia haft någon del i Regeringen, efter man finner hennes namn wara imryckt uti Konunga-Bref, som äro ganska betydande, påminna sig intet, at denna tiden war brukeligt, at åtskilliga personers namn i Brefwen understundom infördes, som för öfrigt på intet sätt befattade sig med Rikswärden. När man ock öfwerwägar Brefwet, hwarpå gißningen stöder sig, innebär Prinsessans och de öfrigas namns bisogande intet annat, än en förbindelse, at wara den då förordnade Drotsen Nils Ambiörnson behjelpelig uti utöfwandet af des ämbete (5). Af det föregående har man sedt, at Prinseßan Euphemia redan år 1321 blifwit förlofwad med Albrect af Meklenburg. Men sjelfwa Bröllopet uppköts dels för de Trolofwades ungdom, dels ock kan hända för andra nu obekanta orsaker, til det nu nämnda året 1336. Bilägret firades i Rostock uti många Tyska Prinsars och Herrars närwaro, och blef Albrect wid samma högtidlighet slagen til Riddare af Härtig Erik af Saxen Lauenburg (6). Dagen efter Midsommarsdagen samma år begaf sig Albrect til sjös med sin Brud och et talrikt följe af förnäma Herrar, för at fara öfwer til Swerige och biwista Konung Magnus Eriksons Kröning. När Albrect med sin Gemål nalkades Kalmar, mötte Drotning Blanca sin Swägerska och Swåger på sjön, och förde således hela Förstliga sällskapet til Kalmar, hwarifrån, efter sem dagars förlopp, man försogade sig widare til Stockholm, hwarest alt war i rörelse för den instundande Kröningen, och emottagningen af Konungens främmande och förnäma Gäster. Ty Albrect hade med sig icke allenast Härtig Erik af Saxen och Grefwe Gerhards Son af Hollsten Grefwe Henrik, utan ock et stort antal af andra Tyska Herrar af Adel (7). Efter utseende har Kröningen gådt för sig i Augusti, emedan då äro Lybeckarnas Privilegier daterade, som beseglade Festen (8). Man kan utan swårighet föreställa sig, at sjelfwa Kröningen blifwit förrättad af Ärkebiskop Petrus med de andra Biskoparnas biträde, men som

Magnus Eriksson 1336.

Konungens Syfters-Bilägger med Albrect af Meklenburg.

Magnus Erikson 1336. Biskopen i Dorpt då för sina enskilta angelägenheter warit i Stockholm, har man låtit honom wederfaras den heder, at han wid detta tilfälle afsjungit Meßan (9). Wåre äldre Historieskrifware tala aldeles intet om någon Riddare-dubning wid denna högtidelighet, det är dock mycket troligt, ty den förste, som någonsin nämnt Swenska Seraphin-Orden, är en Fransos, som heter Javin, hwilken uti sin Theatre d' honneur försäkrar, at Magnus Erikson wid år 1333 instiftat denna Orden, han påminner tillika, at Konungen därigenom welat förnya åminnelsen af Ärkebiskops-sätets flyttning. Deßa omständigheter paßa sig wäl intet aldeles med hwad man annnars har sig bekant: men de synas likwäl gifwa tilkänna, at Konung Magnus Erikson wid något högtideligt tilfälle dubbat Riddare, fast wåre egne Häfdatecknare behagat efter wanligheten hindra, at Swenska Historien intet skulle blifwa för widlyftig. Åminstone berätta Meklenburgske Skribenter, at Albrect af Meklenburg wid Konungens Kröning blifwit slagen til Riddare (10). En annan omständighet, som sig tildragit i anseende til Konungens Kröning, förtjenar ock omtanka. Konung Magnus war något tilförne i Norrige, och war i begrep at anställa resan til Swerige, at där emottaga Swenska Kronan. Så wäl Ärkebiskopen som hela Rådet i Norrige sökte likwäl at öfwertala Konungen från både resan och Swenska Kronan (11). Det är skada, at man intet är mera underrättad om denna besynnerliga föreställning. Så litet likwäl, som därom är bekant, öfwertygar det oß icke destomindre, at Konung Magnus warit mycket älskad i Norrige, och at man fruktat, at han uti sitt Fädernesland intet skulle blifwa bemött efter deras önskan. Detta synes gifwa tilkänna, at man hade sig bekant, hwad Planer man hade för sig emot Konungen. Det är ock oförnekeligt, at man äfwen i början bød til at på det ömaste förklena Konungens upförande; ty när alt annat sattades, utropades han såsom den där intet frågade efter at utlösa dem, som för Kronans skuld gådt i borgen. Til wederlägning af et så ohemult rykte utfärdades det wid förra §. åberopade Bref gifwit Fjerdedag Jul 1336 (12), och kan man nog begripa, at et sådant rykte intet kommit från gemene man, som lämnad åt sig sielf sällan frågar efter de förnämares omständigheter, utan at källan

där-

därtil utbrustit från högre ort, med en tydelig affigt at göra Konungen förhatelig hos allmänheten. Detta torde hafwa warit första grödan af Få-wäldes stämplingar. Och som sjelfwa Bréfwet gifwer en tydelig, fast jämnkad och inskränkt målning af Förmyndare-regeringen, hwarigenom de här förut yppade misstankar om wederbörandes lagom berömwärda styrsel synes så ny styrka; så ökes den kan hända än mer, når man ser, at ingen anstalt war gjord icke en gång til de nödwändigaste utgifters bestridande. Prinsessan Euphemias trolofning kunde så mycket mindre wara wederbörande obekant, som Rådsherrarne sjelfwe tilika med Härtiginnan Ingeborg ingådt och slutat Giftermåls-Contractet 1321, som nyligen nämndes. Icke destomindre war nu ingen tilgång til hemgiftens betalande, utan man såg sig nödsakad at pantsätta Skanör och Falsterbo därföre (13). Magnus Eriksson 1336.

(1) Man wil intet här anföra wåra äldre Häfdateckenares witnesbörd i detta målet, emedan de lämna ea ganska oredig kunskap om Drotning Blankas slägt. Bättre reda får man uti D. Olof Celsii Academiska arbete de *Blanca* Regina Sueciæ. Något litet är ock nämndt i samma sak uti Mon. Scan. V. 1. Och har H. B. Erik Benzelius alderförst hos oss gifwit första anledning til widare kunskap i denna sak.

(2) Diarium Visbyense hos Langebek S. S. R. R. D. D. p. 298. MCCCXXXV in Stockholm coronatus est Rex *Magnus* Filius *Erici* Ducis cum consorte sua *Blanche* filia Comitis Nemurcensis a. D. *Petro* Archiepiscopo Upsalensi. Chronicon hos Benzelius p. 93. MCCCXXXVI Rex *Magnus* Sueciæ coronam accepit Holmis.

(3) v. Dalin s. 447 säger, at Drotning Blanca kom til Sverige 1336. och blef i Warberg förmält samma år. Troligt kan det wara. Men Meßentius som där åberopas bestyrker det intet, ty han utsätter Bilägret på 1335.

(4) Erik Ambiörnsons Kullm. S. Eriks dag 1335. Stiernmans Höfd. M. s. 209.

(5) Krantzius Suecia p. 314.

(6) Omnibus præsens scriptum cernentibus *Henricus* D. g. Magnopolu ac Stargard Dominus Salutem in Domino sempiternam. Noverint universi, quod anno Domini MCCCXX primo, feria sexta proxima post diem b. Mariæ Magdalenæ apud castrum Raghahus inter illustrem Principem, Dominum *Magnum* Regem Norwegiæ & Sweciæ & Matrem suam nobilem Dominam *Ingeburgem*, Ducissam &c. ex una parte & inter nos ex altera &c. Bréfwet är afskrifwit efter en af Arnas Magnäus förfärdigad Copia, meddeldt af Langebek.

(7)

Magnus Erikson 1336.

(7) Herm. Corner Chronica p. 1048. An. 1336. *Magnus* Rex Suecorum misit *Euphemiam* sororem suam in Rostoch urbem, quam duxit in uxorem *Albertus* Dominus in Mykelenburg in eadem ciuitate præsentibus multis Principibus secundum Chronicam Danorum, ubi dictus *Albertus* factus est miles ab *Erico* Duce Saxoniæ. Post hoc in crastino b. Johannis baptistæ idem *Albertus* cum sua sponsa transfretauit in Sueciam, filium *Rodolphi* Ducis Saxoniæ & filium *Gerardi* Comitis ac plures alios nobiles milites & militares. In mari autem existens cum suis venit in occursum ejus Regina Sueciæ & cum magno gaudio recipiens Swagerum suum duxit ipsum in Calmeren, ubi moram capientes per quinque dies ultra processerunt in Stockholm urbem Sweorum principalem.

(8) *Magnus* &c. Karissimæ uxoris nostræ *Blanchæ* supplicationibus & precibus inclinati, ac solempnitatis coronationis utriusque nostrum favore & intuitu ducti &c. Datum in castro nostro Stockholmensi An. D:ni MCCCXXXVI II feria infra Oct. b. Laurentii.

(9) Dalin s. 448 säger, at han intet wet, hwarifrån Meßenius fåt sin Engelbert Biskopen i Dorpt. Men det är ganska tydeligt, hwar ifrån denna kunskap är hämtad. Krantzius yttrar sig på nämnda ställe sålunda: Aderat *Engelbertus* Tarbatensis ex Livonia Episcopus, de rebus inibi ordinaturus, quem Regni illius Pontifices honorantes hospitio orabant sacrarum missarum peragere officium. Krantzii berättelse bestyrkes af Corner: Ad hunc locum protunc venerat *Engelbertus* Episcopus Dorbatensis ordinaturus pro sua diocesi necessaria. Quem alii Episcopi Provinciales honorantes ipsum missam celebrare fecerunt, in qua officium coronationis Regiæ perficientes, Regem Sweorum *Magnum* & Reginam coronauerunt. Det blifwer tydeligt härutaf, at Engelberts hela förrättning slutades med Meßan, men at Kronan påsattes af Swenska Biskoparna. Corner hade Meßenius intet läst, men Krantzius så mycket flitigare.

(10) Nicolaus Thurius Vitæ Obotritarum C. 82. hos Westphal Mon. C. T. 2. p. 1550.

(11) Denna besynnerlighet berättas både af Peder Clauson s. 236 och Torfäus p. 462. Man kan här läsa Peder Clausons yttrande. "Hand, Magnus, war en god oc mild Herre, oc war ocsaa let at "ofuertale, oc endog Erkebispen oc de fornemste Herrer af Norrige raad- "de hannem fra, hand icke skulde drage til Suerrig, oc anamme der "Riget oc Kronen, saa linde hand dennem dog icke i dette stycke m. m.

(12) Konungens egna ord af 1336 års Bref förtjena läsas: "Widher, "oß haffua forstandit, at marger ok helder flere sighia oß ej wilja wara "Tjenistomänn lösa aff the skuld the äro ikomne for wara skuld. Huil- "ka säge wi wiljum aterbära ok til osannind driffua med sanning ok "fullom openbarlikom skiälum, huat det hälst sigher.

(13)

(13) J. J. Chemnitz Geneal. Dom. Megapolenſium, wid år 1339: „verſetzet Koenig Magnus in Schweden Herrn Albrecten wegen reſti„render Brautſchatz, Schanzer und Halſterbede ꝛc. Chemnitzes Genealogie är tryckt hos Weſtphal Mon. Cimb. T. 2. p. 1669. Magnus Eriksson 1332.

§. 22.

Innan Konung Magnus blifwit krönt, fullbordade han ſin Eriksgata 1335, och då han war i Skara har han förundt ſullkomligt Fräls för alla Kungliga utlagor åt Konungens Råd, och alla Riddare, ſamt deras Enkefruar, ogifta Döttrar och omyndiga Söner. Där ſtadgades tillika, at Barnabarn ſkulle ärfwa ſom Barn, och Broder- och Syſterbarn, ſom Broder och Syſter, dock ſkulle det arf, ſom tilförne war delt, ingalunda därföre dragas under ny delning: en ogift Flicka, ſom gifte ſig utan Faders ſamtycke, förwärkade därigenom alt ſitt Fäderne och Möderne. Ofwermaga Jord, ſom war ſåld under ägarens omyndiga år, war underkaſtad löſen inom tre års tid, ſedan wederbörande blifwit myndig. Öken ſkulle göras hwar de behöfdes, och qwinfolk för alla brott, i ſynnerhet i lifsſaket, ſkulle plikta ſom mansperſon. Lagmannen ſkulle upbära alla ſakören för Björnar och Wargar, och för alla brott ſom begingos af Legohjon, dock målsägandens rätt oförkränkt. Det märkwärdigaſte af hela denna ſtadgan war, at ingen efter denna dag, i Wäſtergöthland och Wärende ſom war född af Chriſten Fader eller Moder, hwarken fick wara eller heta träl eller trälinna (Ambut). Denna ſiſta punct eller ſtadga gjordes egenteligen af Konungen til Jungfru Marias heder, och för ſin Faders och Fadersbroders Själ (1). På detta ſätt blef ändteligen fordna trälldomen til alla delar afſkaffad, och kan man nog wara förwiſsad, at ſamma författning blifwit gjord i andra Landsorter, ty efter det ſkedde til Jungfru Marias heder, kan man aldrig tro, at en ſådan ſtadga hedrade henne likſå mycket i Upland, ſom i Wäſtergöthland och Wärende. En annan Förordning utgafs ock ſamma år wid Andersmeſſan, ſom är ganſka märkwärdig, ſå i anſeende til ingången, ſom ſielfwa Artiklarna. Uti ſielfwa ingången ſäges, at under Konungens omyndiga år woro många oſeder inritade til ſamtlige Allmogens gemenſama förtryck, och til deras förolämpande, ſom gärna wille

Konungens Eriksgata 1335.

Trälldom afſkaffad m. m.

Oſeder under Minderårigheten.

Magnus Erikson 1335.

wille lefwa i fred (2). Hwilket åter synes göra et stort afslag för den annars så högt uphögda och bepriſade Förmynderskaps-tiden, och kan man wara nog öfwertygad, at denna förklenliga tilwitelſen intet warit utan grund, emedan Förordningen med Råds-Råde är författad. De här stadgade Artiklar äro ock märkeliga, ty först förbjudes at fara öfwer Landet med fulla gewär utan Konungens särskilta tilstädjelſe, eller wid den händelſe, at någon wore i förföljelſe (manättom) för et begånget brott, hwarföre tilböds böter och ersättning. Skedde det icke destomindre, war den, som härutinnan fanns brotslig, förklarad för biltog eller landsflyktig. Alla storflockar förbjudas på samma grund, så kärt det war hwar och en at undwika Konungens

Allmänna Landsfreden påbjudes.

onåd. Och på det man måtte weta, hwad under storflockar förstås borde, utstakades huru stort följe hwar och en tillåtet war, på hwilken räkning en Biskop fick fara med trettio-hästar, en Riddare och Konungs-Råd med tolf hästar, Swenar och Riddare wederlikar utom Rådet med sex hästar, mindre Män med twå hästar. På det resande måtte få nödtorftig förplägning, skulle tawernare och rättare i byarna tilsättas, hwarjämte pris på nödwändiga waror fastställdes. All wåldgästning förböds strängeligen så hos Präſter som Bönder, så at den som tog för en Hönas wärde skulle dömas under swärd, Lagmän och mindre Domare kunde gripa en sådan förbudsbrytare, men domen war Konungen allena förbehållen. Samma straff hade ock rum, när någon utan ransakning och dom fängslades. Tog någon utan lof en annans häst eller skjut, och gjorde därmed någon sin syßla, hade ägaren rättighet, at hånga honom up på stunden, om han grep honom på färsk gärning (2). Andra dylika brott woro ock med strängaste straff belagde, hwilket alt gör en wacker lofsång öfwer Förmynderskaps-regeringen. Ändteligen blef denna gången som en allmän regel stadfäst, at man med laghum och laghe domum skal sit kräfia återfå, oc eghna, oc ej med rane oc wåldswärkum. Näfrätten blef mycket inskränkt i Magnus Ladulåses tid, men Konungens Minderårighet upliſwade alla gamla oseder, och den nu utgångna Förordning lär intet haſwa gjordt tilfylleſt at häfwa de Förnämares blodiga trätor. De woro likwäl nu mera en lång tid så gångbara

bara som slagliga, til des ändteligen den ohyggeliga Unionstiden gjorde ock deßa grufweligheter laggrundade. Magnus Erikson 1335.

(1) Magnus Erikſons Stadga 1335 Lögerdagen för Kyndelsmäßan hos Hadorph wid Bjärköa Rätten.

(2) Denna Förordning är gifwen i Skenninge på föreſkrefna år och dag. Det som rör Minderårigheten lyder ſå: Wi Magnus ꝛc. „hawum ſannilichä oc oſſannilichä forſtandit, at i warom barndom wäghrtu wpp margähanda ſidhwänjur, ſtere hardhä oc oganglichä änganglichä oc godhä, mz ſomlichom almoghä oß til mycklä drönilikä oc ſpachum mannum til marghähandä thungä. Nu ſiohän wii til aarum komom, hawum wii bidhit, raadhit, oc hardhä räfft höet mz warom ordom, at aater ſkulde wändäs af thyſſkum krankum ſidhwänium.“ Om detta är ſant, ſom intet kan twiſlas, måſte alt det utöſta beröm på Förmyndare-Regeringen wara falſkt och oſant. Förordningen finnes på föreſkrefna ſtälle hos Hadorph ſ. 11.

§. 23.

På det nu nämnda året bleſ ock Konungens Gårdsrätt öfwerſedd, och kan hända förbättrad, åtminſtone bleſwo ſtraffen ſkärpte i wiſſa mål. Året förut hade man låtit afgå en Förordning til Finland, Nyland, Åland, Tawaſtehus och Satagunde, uti hwilken man til Åkerbrukets uphjelpande ſtadgade, at hwilken åbo, ſom kunde förwärfwa ſig ſtera par oxar eller kor öfwer det antal han nu hade, ſkulle icke deſtomindre uti ſex års tid intet få någon tilökning i den wanliga Skatten. Upodlingar i Finland. Såſom ock Landet lidit ganſka mycket genom ſkogseldar, och ſtora parker förmodeligen torde finnas på de afbrända ſtällen, ſom kunde göras beqwämlige til åker och äng, förordnades, at i fall rätta Jordägaren antingen intet wille eller kunde upodla ſådana ſtällen, ſkulle andra wara loſgifwit, efter Konungens Befallningshafwandes anwisning, at uptaga ſådana wretar, och ſkulle ſå mål nya Åbon ſom des Arfwingar uti ſådana upodlingar njuta en beſtändig och oqwald beſittning, men den gamle Jordbrukaren ſkulle icke deſtomindre ſwara för ſina wanliga Kronoutkylder, i ſynnerhet, om han bortſålt något ifrån ſitt hit intil häfdade Jordbruk (1). Den ſednare puncten ſynes wil wara något ſträng, kan ock hända något mörk, men man har förmodeligen härigenom welat förekomma oredighet i Krono-

Magnus Eriksson 1335. upbörden, hwilken genom et sådant Hemmanens styckande annars nödwändigt måtte yppas. Man synes fördenskul hafwa orsak at tro, at Konungen ännu med mycken sorgfällighet wärdat det Allmänna, uti hwilket hänseende man ej heller underlåtit at waka öfwer utländsk och inländsk handel, men det skal framdeles på wederbörligt ställe blifwa uptagit. Genom sådana göromål, högtideligheter och andra spridda dels tidsfördrif, dels syßlor, som et nytt lefnads-sätt förde med sig, hade Konungen kan hända försummat emot wanligheten at besöka Norrige, hwilket til äfwentyrs förorsakat någon kallsinnighet där i Landet mot Swenska Regeringen. Man har nämnt förut, at Norrmännerne afrådt Konungen at taga emot Swenska Kronan. Det war wäl i sig sielf en owanlig begäran, at Konung Magnus skulle afsäja sig helt och hållit sitt eget Fädernesland, och instänga sig inom Norrska rågången. Landet hade sitt eget Råd, det styrdes af egna Lagar och infödde Ämbetsmän. Man skulle således kunna tycka at de hade intet at klaga. Icke destomindre fordrade billigheten, at Landet måtte något oftare få se sin Öfwerhet: Man bör intet missunna älskande undersåtare en sådan sägnad. Konungens närwaro är ock så mycket angelägnare för Landets wälstånd, som en öm Konungs förnämsta ögnemärke kan ej wara annat än undersåtarnas wälgång: Ämbetsmän kunna ledas af många enskylta affigter, som understundom paßa sig litet nog med Landets sannskylliga nytta. Norrmännerne kunde således hafwa haft något skäl til sitt mißnöje: men det lär efter utseende intet hafwa warit allmänt. Man finner intet annat bewis därpå, än at några i Wiken sammangaddat sig och welat wälja en annan Konung; så berätta åtminstone Peder Clauson och Torfäus (2). Alt det man kan säga därom stadnar därwid, at någon rörelse förmärkts 1339, men blifwit strax dämpad. Detta mißförstånd har intet wisat sig längre än ifrån Jungfru Marie födelse eller den ottonde September til Michelsmäßan, och således endast i tre weckor, så at man kan hafwa orsak at tro, at det snarare bestådt i prat än i någon wärkelig upresning, man har ej heller namn på någon, som warit delaktig härutinnan. Det finner man allenast, at Konung Magnus med sitt Råd utgifwit et Lejde-

Mißnöje i Norrige 1339.

Bref

Bref för Riddaren Iwar Ögmundson och Sigurd Hastor- Magnus
son, hwilka förmodeligen warit Norrmän, hwarigenom Ko- Eriksson
ningen hofwar dem all säkerhet, at med trettio hästar hwarde- 1338.
na komma til Hofwet där Konungen wistades, och tillika fritt
fara tilbaka; samt under sitt wistande at handla och rådslå ef-
ter omständigheterna utan minsta förolämpning på något sätt.
Lejde-Brefwet skulle wara gällande ifrån Asteonsdag til Mi-
chelsmässan samma år (3). Det kan synas sannolikt, at detta
Friheds-Bref warit utfärdat i anseende til det obestånd, som
man befarat från Norrige, och at deße kan hända på något sätt
warit inwecklade däruti. Man kan annars intet begripa hwar-
före man behöft begära Lejde- och Frihets-Bref, då man wille
upwakta sin Öfwerhet. Men fast man intet är underrättad om
omständigheterna, kan man altid wara öfwertygad, at denna
rörelse intet warit någon wärkan af et allmänt misnöje: något
sådant swalnar intet på några weckor. Förmodeligen hafwa nå-
gra oroliga hufwuden, hwarpå tilgång gifwes i alla orter, när
man annars lefwer i en slags wälmående frihet, kunnat up-
wäcka denna gäsning. Det är möjligt, at Konung Magnus
gifwit någon anledning därtil, det kan ock wara, at Konungen
är utan all skuld. At behaga alla fordrar mer än et människ-
ligt förstånd, at behaga narrar är omöjligt. Skulle ofvest be-
rättelsen om Norrmännernas besynnerliga misnöje flyta ur sam-
ma källa, som Sagan om Norrska Jätten, lär den tåla et
wackert afslag: ty om honom försäkras, at han war femton al-
nar lång, och des styrka i jämförelse med längden. At man an-
sedt honom för skadedjur, kan slutas däraf, at en Haldor från
Wiken sammansatt sig med tre andra, gjordt et heligt löfte at
resa til Rom, och därpå slagit ihjäl honom 1338.

(1) *Magnus* D. g. Rex S. N. & Scanie omnibus Finlandiam, Nylandiam, Tawastiam & Satagunsidiam inhabitantibus &c. Dat. Stockholmie An. Dni M CCC XXXIV sexta feria proxima ante Philippi & Jacobi Apostolorum.

(2) Tonstius T. 4. p. 464.

(3) *Magnus* &c. Noverint universi quod Nos nobilibus viris Domino *Ivaro Ogbmundsson* militi cum triginta sequacibus & *Sigurdo Hastorrsson* cum totidem, vel eorum alteri plenam securitatem &

Magnus Stikſon 1340.

ſecurum & ſaluumconductum, quoties, quando & ubi voluerint ad noſtram præſentiam veniendi, nobiscum moram tractandi ac placitandi, & a nobis quocunque voluerint libere recedendi, pro nobis omnibusque aliis, abhinc usque ad feſtum beati Michaelis venturum . . . damus & concedimus per præſentes. Nos inſuper *Canutus Jonſon* Oſtgothiæ, *Kanutus Magnus* Weſtgothiæ, *Guſtauus Tunaſon* Weromelandiæ, & *Ulpho Gusbmarſon* Nericiæ Legiferi, *Nicolaus Abjörnſon*, *Kanutus Folkæſon*, *Carolus Näskonungsſon*, *Ulpho Abjörnſon*, *Gisle Elineſon* & *Karolus Tukaſon*, Conſiliarii Dom. Noſtri Regis prædicti una cum ipſo, pro prædictis ſecuritate & conductu inviolabiliter obſervandis firmiter promittimus bona fide &c. Scaris An. Dni M CCC XXXIX Sabbato proximo poſt diem cinerum. Breſwet finnes inter MSC. Bartholiniana T. 6, comm. af Langebeck.

§. 24.

Tilſtånd i Dannemark.

Molnen, ſom upſtego från Norrige, woro ſnart ſlingrade, annat owäder ſammandrog ſig från Dannemark. Man hade nu en lång tid där i Landet warit utan laglig Öfwerhet, men imedlertid hade man intet ſaknat befallande herrſkare, ſom erſatte briſten i rättwiſan af deras regemente med wåld och hårskraft. Greſwarne Gerhard och Johan af Hollſten woro de mäktigaſte. Ju mindre berättigade de woro, at betunga Landet, ju mera tryckte de des inbyggare. Alle upriktige Patrioter kunde intet annat än ſucka öfwer en ſådan belägenhet, men med ſorg och ſuckan botades intet. Alla kraftigare mått woro onyttiga ſå länge Gref Gerhard leſde, ſom med ſlughet, wakſamhet och tapperhet dels qwaſde, dels motade alla tilbud. Ändteligen frälſte Nils Ebbeſon til Norreris ſitt Fädernesland från denna förſärliga mannen år 1340. Gref Gerhard låg i Randers med en beſättning af fyra tuſend mån. Om natttid inſtäller ſig Nils Ebbeſon utan för Staden med tre och ſextio häſtar, kommer in i Staden, bryter up Greſwens ſängkammare, mördar honom där tillika med Hofpräſten och Kammarjunkaren Vitinghof, hwareſter han ſkyndar ſig bort, kaſtar up bron efter ſig och ſätter ſig i ſäkerhet (1). Hollſtenarne anſe och utropa Nils Ebbeſon ſom en ſkälm och förrädare, de Danſke däremot uphöja denna gärning ſåſom en Hjeltedat, hwilken bör ſättas i bredd med de hederligaſte bedrifter, hwarutaf fordna werlden kan ſkryta. Denna twiſten angår

Gref Gerhard ſlagen.

oſs

ej intet, det är möjeligt at de hafwa rätt bägge twå. Det wißaste synes wara, at Ebbeson wisade prof af et oförskräckt och wälbetänkt mod, och at Grefwens folk upförde sig denna gången som sömniga stympare. Genom Gref Gerhards död förändrade sig Dannemarks öde. Konung Christophers yngste Son Waldemar, hwilken uppehållit sig imedlertid nästan såsom flykting uti Kejsar Ludwigs Hof, anmodades at komma tilbaka och antaga sig sitt sönderstyckade Fädernesland. Marggref Ludwig af Brandeburg och flere Tyske Förstar mäklade Förlikning med Härtig Waldemar af Söder-Jutland och Gref Gerhards Söner, och Prins Waldemar kom tilbaka, som regerande Konung, om han hast något at regera öfwer. Större delen af Länderna woro uti Hollstenarnas händer och betalningen til deras utlösning kassades stundom i Silfwer, stundom i Järn och blanka Wärjor. Med senare myntsorten war intet rådeligt at afspisa Swerige i början, och man war ej heller särdeles hågad at emottaga den förra. Man har tilförne nämnt, at, då Skånske Ständerne uti Kalmar underkastade sig Sweriges öfwerwälde, Konung Magnus bekräftade Skåningarnas Lagar och fordna Friheter. Något rätt omständeligt Bref war likwäl ännu intet därpå utfärdadt. Men år 1340 uti Junii månad förfogade sig Konung Magnus med Drotningen och en stor del af Rådet til Helsingborg, dit Skånska Ständerne ock sammankallades; och här stadfästades tydeligen och omständeligen dagen för Petri Pauli dag eller den 28 Junii alla Landets wälfångna Privilegier och rättigheter. Först försäkrade Konungen i allmänhet alla Landets inbyggare andeliga och werldsliga, at de aldeles oqwaldt skulle njura alla sina gamla och förra Friheter til godo. I synnerhet lofwades, at Ärkebiskopen, Dom-Capitlet, Klostren, Riddare och Swenar skulle wara fria för alla Skatter, utan så wida det skedde med deras frimilliga samtycke: Alle Kyrkoherdar skulle hafwa sina Prästegårdar och sitt wanliga Husfolk fria för alla Kronouttagor, Riddare och Swenar skulle wara berättigade at upbära alla tre-marks böter af sitt egit folk, så wida brotten intet af dem sjelfwa eller på deras befallning woro begångna, eller de försumt Konungens stämning; och wid händelse, at någon Rid-

Magnus Eriksson 1340.

Waldemar Christopherson Konung i Dannemark.

Konung Magnus stadfäster Skånes Privilegier.

Magnus Erikson 1340. Riddersman beskyldes därföre, skulle målet efter Skånska Lagen afgöras. Ingen Andelig skulle wara skyldig at swara inför werldslig domstol: Wid Landstinget skulle icke destomindre twänne Domherrar wara närwarande efter wanligheten, då wederbörande kunde upbära de böter, som dem tillkommo. Ingen skulle fängslas eller drifwas i landsflyktighet, innan han antingen genom egen bekännelse, laglig ransakning och dom wore tilwunnen eller grepen på färsk gärning. Kyrkans tionde skulle, utan inträng af Konungen eller des Ambetsmän, upbäras och förwaltras, utan wid påträngande nödfall dock emot säker borgen, sedan hwad, tillförne för Kronans räkning upburet wore, til fullo wore betalt. All fri gästning för Konungens eller Kronans betjenters räkning förböds aldeles. Ingen Skåning borde stämmas til andra än de wanliga domstolar; Ingen Skånsk Adelsman borde upbådas i Fält utom Skåne, utan på Konungens egen kostnad mot säker borgen för fångelösen och skadestånd. Til alla deßa Artiklars efterlefwande förbundo sig med Rådsherrarna Knut Jonson, Lars Ulfson, Nils Abjörnson, Gisle Elineson, Gustaf Tunneson, Knut Folkeson, Carl Måskonumegson, Ulf Abjörnson, Petter Johanson, Ulf Gudmarson, Carl Tykeson och Gustaf Nilson. Konungen, Drotningen, Arkebiskop Peter i Upsala, Biskop Styrbjörn i Strängnäs, och de nämnde Rådsherrar läto hänga sina sigill under Breswet.

(1) Om Nils Ebbeson kan man se Switfeld och andra, som skrifwit Danska Historien. Man har gjordt en gammalmodig wers til hans åreminne, hwilken efter den aldrig warit tryckt, så wida mig är bekant, kan här införas af en gammal handskrefwen Pergaments-Bok, som innefattar en stor del af Malmös Privilegier:

M simul & ter C, bis binas X lege per se.
Danorum menses beat ipsa dies scriptos.
Filius Ebbonis Nicholaus more Leonis,
Sternis serpentem Gerardum bella gerentem.

Med lika gammal hand är utsatt året M CCC XL, hwilket ock med sielfwa narraktiga Skaldesången öfwerensstämmer.

(2) Detta Bref står i Mon. Scan. V. I. p. 101. På Danska läses det hos Switfeld s. 476, hwarifrån Peder Clausen och Torfäus lånt det, som de införde. Det som Switfeld intryckt är ganska illa öfwer-

öfwersatt, ty Primus kallas Öfwerste och Armigeri Krigsfolk m. m. Uti Konungens titel tillägges Wendes eller Vandalorum Rex, då man likwäl kan wara öfwertygad, at den titel intet brukades uti Magnus Erikssons tid, hwarföre ock den uti Bo Johansons Diplomatarium är aldeles utelyckt, utan Konungens titel läses här efter wanligheten: *Magnus* D. g. Suethiæ, Norwegiæ Scaniæque Rex. Junchållet finnes ock hos Dalin f. 454, hwilket ock något skiljer från det, som hos Bo Johanson förekommer. Man wil allenast nämna en enda punct: Hos Dalin heter det, at ingen Adelsman måtte upbådas til wapn utan til Skånes förswar, då likwäl i sjelfwa Försäkringen orden äro deßa: Quod milites & armigeri extra terram Scaniæ, nisi in nostris sumtibus & expensis, sufficienti eis pro sui captione & rebus perdendis per nos præstita cautione, nullatenus educentur: hwilket åter är långt annat och gifwer tilkänna, at när en Adelsman til Skånes förswar upbådades, skulle det ske på hans egen kostnad, men när han kallades utom Skåne, skulle det ske med de wilkor som i § nämnas. Magnus Erikson 1340.

§. 25.

Stadfästelsen på Skånska Ständernas Privilegier gaf nog tydeligt tilkänna, det man intet war sinnad at lämna de inlösta Provincier på första anspråk och tilbud om penningarnas återbetalande. Tillståndet i Dannemark war sådant, at Konung Waldemar hwarken kunde skaffa penningar eller wågade at göra sig wänner i Swerige, då han hade nog af det slaget i sitt eget land. Han upliswades icke destomindre af en innerlig åtrå, at återkalla sina bortlösade Landskaper. Men lång ifrån at wisa sin återwinnings-begärelse emot Konung Magnus, ingick han med honom en tydelig Förening i Helsingborg wid nyåret 1341, hwarigenom Konung Waldemar afsade sig all talan på Skåne, Halland, Blekingen, Liister och Hueen, så at deßa länder med alla rättigheter, som Konungarne i Dannemark tillförne ägt, afträddes ewärdeligen til Swenska Kronan, emot den Summa, som Konung Magnus redan betalt til Gref Johan af Hollsten, och den skada, som Swerige imedlertid haft både igenom sina Penningars mistning och sina gisslans utlösning. Därtil med förbehölls åt Ärkebiskopen i Lund all sin Metropolitan-rätt, som han hade öfwer Danska Kyrkan. Såsom Löftesmän åtogo sig Förningens kraftigaste bibehållande Ludvig Grefwe af Brenneburg och Lausnits Palants-Grefwe och Hertig af Bäyern, Burislef af Stetin, Johan Grefwe af Hollsten, fyra Biskopar från Dan- Konungen i Dannemark afträder de köpta Länder til Swerige.

Magnus Erikſon 1342. nemark, samt aderton Riddare och Swenar (1). Således syntes alla fiendtligheter wara afböjde från Dannemark, och Sweriges panträttighet öfwer de inlösta länder förwandlades nu til en fullkomlig ägande rätt, så wida den med ord och aftal befästas kan. Såsom Waldemar genom den nu anförda Förskrifning förbehållit Ärkebiskopen i Lund sin fullkomliga och uråldriga Lagsaga öfwer Dannemark, ändkönt Skåne blifwit afträdt til Swerige; på samma sätt har ock Konung Magnus samma år wid Midsommaren försäkrat Dom-Capitlet i Roskild om sina rättigheter öfwer alla de gods, som dem kunde tilhöra uti de afträdda länderna, så wida de kunde bewisa sin lagliga åtkomst därtil genom framfarna Danska Konungars Bref och tilsägelser (2). Billigheten syntes styrka sen sådan inbördes förtrolighet, men det är ej swårt at begripa, det genom en sådan blandning af inländska och utländska rättigheter många oredor nödwändigt måtte upwäckas. Detta oaktadt har likwäl Konung Magnus på samma sätt försäkrat Esroms Kloster om et orubbadt åtnjutande af sina rättigheter uti Swenska länderna genom utgifwet Bref af år 1348 (3). Wänskapen war på detta sätt fullkomligen bibehållen och fastställd emellan Swerige och Dannemark. Konung Waldemar i säkerhet på den sidan wille nu börja at wärkställa sin återfordringsrätt uti de bibehållna Danska Landskaper. Säkrast war, at göra begynnelsen med de swagaste, och grep han fördenskul an Härtiginnan Ingeborg, Knut Porses Änkefru, Konung Magni Erikſons Fru Moder. Han förmente, at han intet war förbunden, at låta henne blifwa i besittning af Kallundborgs Slott och Län, emedan hon intet sått förläning eller, kanske, Investituren deraf, hwarken af hans Fader eller honom sielf. När Härtiginnan intet i godo wille begwäma sig til at afträda Slottet, gör Konung Waldemar sig färdig at fullfölja sitt påstående med wärjan i handen. Hollstenska Herrarne begrepo utan swårighet, at leken skulle lyktas på dem, de komma fördenskul sidledes de belägrade til undsättning. Konung Waldemars folk wille hindra landstigningen, rycka fördenskul ut i någon ordning; så snart de belägrade märkte denna rörelse, göra de starkt utfall och slå neder twå tusende man af fienden, hwarigenom Waldemar blef nödsakad at lägga ner wapnen, och taga sin undanflykt til under-

hand-

handlingar och dagtingan, hwarutinnan han war en ſtor mäſtare, emedan han aldrig ärnade hålla hwad han loſwade, längre än han war twungen därtil. Man kom då öfwerens, at hänſkjuta twiſten til walda Skiſſomäns afgörande, och om de intet kunde efter åtſkilliga ſammanträden komma öfwerens, ſkulle Konung Magnus och Härtig Albrect af Sapen eller en af dem afſäga utſlaget (4). Magnus Eriſſon 1342.

(1) Kexung Waldemars förſkrifning på Skåne, m. m. Dat. Helſingborg an. D:ni MCCCXLI, octavo Johannis Evangeliſtæ, hos Hadorph wid Rimkrönikan ſ. 18.

(2) *Magnus* &c. Notum facimus per præſentes, quod Nos honorabiles & diſcretos viros Dominos Decanum & Capitulum Roſchildenſe ſpecieli favore proſequi volentes, ipſorum ac dictæ Eccleſiæ bona omnia & ſingula, ubicunque ſub noſtro Dominio ſituata cum familiis in eisdem conſiſtentibus ſub noſtram protectionem & pacem ſuſcipimus ſpecialiter defendendos, omnesque gratias, libertates & Priuilegia, quas vel quæ docere poterint literis potentibus claræ memoriæ Dominorum Regum Daciæ ſe hactenus liberius habuiſſe, eisdem ac memoratæ eccleſiæ tenore præſentium confirmamus &c. Dat. Kalmariæ An. D:ni Milleſimo, CCC XL primo in profeſto decollationis Johannis Baptiſtæ noſtro ſub ſigillo, Originalet finnes i Köpenhamn meddeldt af Langebek.

(3) Konung Magnus Eriſſons Br. dat. Helſingborg a. D:ni MCCCXLVIII die b. Ambroſii.

(4) Huitfeld ſ. 479; här förekommer Kalundborgs Stillеſtånds-Tractat på Danſka, den är daterad Söndagen efter Johannis Döparens dag 1341.

§. 26.

Emedan man arbetade uppenbarligen på långwarigheten af Skånes förbindelſe med Sverige, arbetade man i hemlighet på at förſwaga både Rikets anſeende och ſtyrka, upriſwa Föreningen med Norrige, och ſänka Riket uti et haf af olyckor. Man hade wäl i friſkt minne, hwad Riket lidit genom des ſtyckande i Härtigdömen. Detta wille man nu intet mera komma ihog, utan alla anläggningar ſyftade på en mångrådighets införande under ſera Regerande. Anledningen til alt detta obeſtånd ſöktes hos Konungen, ſom genom en oordentlig leſnad ſkal hafwa gjordt ſig föhatelig. Detta är en allmän klagan öfwer Konung Magnus, Misnöje emot K. Magnus.

Magnus Erikson 1342. men til åfwentyrs bör man härutinnan bruka samma försigtighet som är nödwändig när man läser Partiskrifter; någon sanning, kan hända, är blandad med många osanningar. Man har wäl ingen anledning, at föreställa sig Konung Magnus såsom et Helgon, men at han warit så aldeles utan all blygsel, som han utropas, är ej särdeles sannolikt, ty det blifwer swårt at begripa, huru det warit möjeligt, at en så lastbar Herre skulle icke destomindre kunnat förwärfwa sig i Norrige et ewigtwarande minne af en god Herre. Man skulle tycka at en Konung, som kunnat winna en allmän kärlek uti Norrige, hade ock kunnat blifwa älskad i sitt eget Fädernesland. Man har sedt uti det föregående, med hwad ohemula beskyllningar Konungen blifwit öfwerhopad redan i början af sin regering, hwilket hans Förswars-Bref til Södermanlänningarna lägger tydeligt nog ådaga. Okyskhet och öfwerflöd äro de odygder, som läggas honom egenteligen til last. Det kan wara mycket troligt, at Konungen intet gjordt Kyskhets-löfte, men böra därföre undersåtarne arbeta på Rikets styckande och förswagande, och mån tro Konungen därigenom blef kyskare? Största mißnöjet hade bordt wisa sig inom Kungliga Hofwet, men oaktadt alt rop, som fördes öfwer Konungens oordenteliga lefnad, har man likwäl warit twungen at medgifwa, det sammanlefnaden emellan Konungen och Drotningen warit ganska enig och anständig (1). Hwad yppighet och öfwerflöd angår, så är det et ganska underligt ord, som understundom betyder något och understundom intet. När folket därigenom blifwit wekligt och lättjefult och allmänheten eller Riket fattigt, är den ganska skadelig. Men Magnus Ladulås, och Härtigarna Erik och Waldemar hafwa ibland wåra fordna Prinsar utan all twifwel drifwit yppigheten ganska högt, men berömmas likwäl högeligen af fordna werldens Tidskrifware. Där måtte således hafwa warit andra hemliga orsaker, som gjordt det lastbart hos Magnus Erikson, hwilket man ansedt för berömligt hos andra. Huru det må wara, ankom likwäl från Påfwen Clemens VI et Bref til Konung Magnus 1343, hwarutinnan han förmanas, dock ganska höfligt, til et Christeligt lefwerne, til sanning och rättwisa, til Kyrkans, faderlösas, änkors och fattigas hägn, och mera dylikt (2). Men för öfrigt får man här ingen uplysning om sjelfwa hufwudmålet,

utan

man så wida, at man kan tro, det förargelsen öfwer Konungens lefwerne ej warit rätt stor, ty då hade Påfwen ofelbart talat ur en annan ton, och hopfogat hotelser med beskyllningar. Man lastar åfwen Konungen därföre, at han öfwergifwit de gamla Herrarnas råd, och hållit sig til yra och liderliga ynglingar, man tillägger ock, at han plågat Allmogen med tryckande gästning. Hwilka beskyllningar man nu för tiden hwarken kan bewisa eller wederlägga, ty de äldsta Historieskriswarnes witnesbörd är ingalunda tilförlåteligt, efter man af flera omständigheter märker, at de intet warit fullkomligen underrättade om denna olyckeliga tiden, eller ock haft sina besynnerliga skäl, hwarföre de intet welat meddela Efterwerlden en tydelig kunskap om det ena och andra. Så mycket lär dock wara ostridigt, at om än Konungen haft stora fel, borde likwäl en wälmenande Rådsherre wara mån om Rikets styrka och wälmåga: och hade man i det afseende bordt wara angelägen, det Swerige och Norrige kunnat blifwa beständigt förenade, i stället för at man gjorde sig all möda at söndra dem igenom det orimmeliga förslag, at den ene af Konungens Söner skulle blifwa Konung i Norrige, och den andre gemensamt med sin Fader regera i Swerige. Jag tror intet, at man far särdeles wil, om man anser sådana Rådsherrar för lagom wälmenande, och blifwer Konung Magnus at ursäkta, om han intet kunnat kasta sitt förtroende på sådana. Än om hela Rikets olycka låg fördold i de förnämares Regeringssjuka, och den gjordt elephanter af mygg? Konungen wille regera, och därtil war han berättigad, Herrarna hade samma åstundan, utan at wara berättigade därtil: det war då angeläget, at göra Konungen mindre mäktig, och sätta oenighet emellan Fader och Barn, fastän Riket och Fäderneslandet därigenom skulle bringas i yttersta wåda. På annat sätt kan man intet förklara det förtwiflade uptåg, som man hade för sig i Skenninge 1342, då man fastställde, at Erik den äldre af Konungens Söner skulle blifwa Konung i Swerige, och Håkan den yngre skulle få Norrige (3). Prins eller Junker Erik war fem år gammal, Junker Håkan fyra, och således bägge i sin späda barndom, och såsom Konung Magnus imedlertid skulle föra Regementet som förr, war ju ingenting botad därmed. Man säger i allmänhet, at denna delning

Magnus Erikson 1342.

Magnus Eriksons omyndiga Söner wäljas til Konungar, den ene i Swerige, den andre i Norrige.

Magnus Eriksson 1340.

securum & saluumconductum, quoties, quando & ubi voluerint ad nostram præsentiam veniendi, nobiscum moram tractandi ac placitandi, & a nobis quocunque voluerint libere recedendi, pro nobis omnibusque aliis, abhinc usque ad festum beati Michaelis venturum . . . damus & concedimus per præsentes. Nos insuper *Canutus Jonsson* Ostgothiæ, *Kanutus Magnus* Westgothiæ, *Gustauus Tunasson* Weremelandiæ, & *Ulpho Gutbmarsson* Nericiæ Legiferi, *Nicolaus Abjörnsson*, *Kanutus Folkæson*, *Carolus Nåskonungsson*, *Ulpho Abjörnsson*, *Gisle Elinesson* & *Karolus Tukasson*, Consiliarii Dom. Nostri Regis prædicti una cum ipso, pro prædictis securitate & conductu inviolabiliter observandis firmiter promittimus bona fide &c. Scaris An. Dni M CCC XXXIX Sabbato proximo post diem cinerum. Bref wet finnes inter MSC. Bartholinianos T. 6, comm. af Langebeck.

§. 24.

Tilstånd i Dannemark.

Molnen, som upstego från Norrige, woro snart förgrade, annat owäder sammandrog sig från Dannemark. Man hade nu en lång tid där i Landet warit utan laglig Öfwerhet, men imedlertid hade man intet saknat befallande herrskare, som ersatte bristen i rättwisan af deras regemente med wåld och hårskraft. Grefwarne Gerhard och Johan af Hollsten woro de mäktigaste. Ju mindre berättigade de woro, at betunga Landet, ju mera tryckte de des inbyggare. Alle upriktige Patrioter kunde intet annat än sucka öfwer en sådan belägenhet, men med sorg och suckan botades intet. Alla kraftigare mått woro onyttiga så länge Gref Gerhard lefde, som med slughet, waksamhet och tapperhet dels qwafde, dels motade alla tilbud. Ändteligen frälste Nils Ebbeson til Norreris sitt Fädernesland från denna förfärliga mannen år 1340. Gref Gerhard låg i Randers med en besättning af fyra tusend män. Om natttid inställer sig Nils Ebbeson utan för Staden med tre och sextio hästar, kommer in i Staden, bryter up Grefwens sängkammare, mördar honom där tillika med Hofpråsten och Kammarjunkaren Viringhof, hwarester han skyndar sig bort, kastar up bron efter sig och sätter sig i säkerhet (1). Hollstenarne anse och utropa Nils Ebbeson som en skälm och förrädare, de Danske däremot uphöja denna gärning såsom en Hjeltedåd, hwilken bör sättas i bredd med de hederligaste bedrifter, hwarutaf fordna werlden kan skryta. Denna twisten angår

Gref Gerhard slagen.

oß

ej intet, det är möjeligt at de hafwa rätt bägge twå. Det wißaste synes wara, at Ebbeson wisade prof af et osörskräckt och wälbetänkt mod, och at Grefwens folk upförde sig denna gången som sömniga stympare. Genom Gref Gerhards död förändrade sig Dannemarks öde. Konung Christophers yngste Son Waldemar, hwilken uppehållit sig imedlertid nästan såsom flykting uti Kejsar Ludwigs Hof, anmodades at komma tilbaka och antaga sig sitt sönderstyckade Fädernesland. Marggref Ludwig af Brandeburg och flere Tyske Förstar mäklade Förlikning med Härtig Waldemar af Söder-Jutland och Gref Gerhards Söner, och Prins Waldemar kom tilbaka, som regerande Konung, om han haft något at regera öfwer. Större delen af Länderna woro uti Hollstenarnas händer och betalningen til deras utlösning kassades stundom i Silfwer, stundom i Järn och blanka Wärjor. Med senare myntsorten war intet rådeligt at afspisa Swerige i början, och man war ej heller särdeles hågad at emottaga den förra. Man har tilförne nämnt, at, då Skånske Ständerne uti Kalmar underkastade sig Sweriges öfwerwälde, Konung Magnus bekräftade Skåningarnas Lagar och fordna Friheter. Något rätt omständeligt Bref war likwäl ännu inter därpå utfärdadt. Men år 1340 uti Junii månad förfogade sig Konung Magnus med Drotningen och en stor del af Rådet til Hälsingborg, dit Skånska Ständerne ock sammankallades; och här stadfästades tydeligen och omständeligen dagen för Petri Pauli dag eller den 28 Junii alla Landets wälfångna Privilegier och rättigheter. Först förskrade Konungen i allmänhet alla Landets inbyggare andeliga och werldsliga, at de aldeles oqwaldt skulle njuta alla sina gamla och förra Friheter til godo. I synnerhet lofwades, at Ärkebiskopen, Dom-Capitlet, Klostren, Riddare och Swenar skulle wara fria för alla Skatter, utan så wida det skedde med deras frifwilliga samtycke: Alle Kyrkoherdar skulle hafwa sina Prästegårdar och sitt wanliga Husfolk fria för alla Kronoutlagor, Riddare och Swenar skulle wara berättigade at upbära alla tre-marks böter af sitt egit folk, så wida brotten inter af dem sjelfwa eller på deras befallning woro begångna, eller de förfallit Konungens stämning; och wid händelse, at någon Rid-

Magnus Eriksson. 1340.

Waldemar Christopherson Konung i Dannemark.

Konung Maanus stadfäster Skånes Privilegier.

Magnus Erikson 1340.

Riddersman beskyldes därföre, skulle målet efter Skånska Lagen afgöras. Ingen Andelig skulle wara skyldig at swara inför werldslig domstol: Wid Landstinget skulle icke destomindre twänne Domherrar wara närwarande efter wanligheten, då wederbörande kunde upbära de böter, som dem tilkommo. Ingen skulle fängslas eller drifwas i landsflyktighet, innan han antingen genom egen bekännelse, laglig ransakning och dom wore tilwunnen eller grepen på färsk gärning. Kyrkans tionde skulle, utan intrång af Konungen eller des Ämbetsmän, upbäras och föryttras, utan wid påträngande nödfall dock emot säker borgen, sedan hwad, tilförne för Kronans räkning upburet wore, til fullo wore betalt. All fri gästning för Konungens eller Kronans betjenters räkning förböds aldeles. Ingen Skåning borde stämmas til andra än de wanliga domstolar; Ingen Skånsk Adelsman borde upbådas i Fält utom Skåne, utan på Konungens egen kostnad mot säker borgen för fångelösen och Fadeständ. Til alla dessa Artiklars efterlefwande förbundo sig med Rådsherrarna Knut Jonson, Lars Ulfson, Nils Abjörnson, Gisslo Elineson, Gustaf Tunneson, Knut Folkeson, Carl Näskonungsson, Ulf Abjörnson, Petter Johanson, Ulf Gudmarson, Carl Tykeson och Gustaf Nilson. Konungen, Drotningen, Ärkebiskop Peter i Upsala, Biskop Styrbjörn i Strängnäs, och de nämnde Rådsherrar läto hänga sina figill under Breswet.

(1) Om Nils Ebbeson kan man se Switfeld och andra, som skrifwit Danska Historien. Man har gjordt en gammalmodig wers til hans åminne, hwilken efter den aldrig warit tryckt, så wida mig är bekant, kan här anföras af en gammal handskrefwen Pergaments-Bok, som innefattar en stor del af Malmös Privilegier:

M simul & ter C, bis binas X lege per se.
Danorum mentes beat ipsa dies scientes.
Filius Ebbonis Nicholaus mare Leonis,
Strauit serpentem Gerardum bella gerentem.

Med lika gammal hand är utsatt året M CCC XL, hwilket och med sielfwa narraktiga Skaldesången öfwerensstämmer.

(2) Detta Bref står i Mon. Scan. V. I. p. 101. På Danska läses det hos Switfeld s. 476, hwarifrån Peder Clausen och Torfäus lånt det, som de införde. Det som Switfeld intryckt är ganska illa öfwer-

öfwersatt, ty Primus kallas Öfwerste och Armigeri Krigsfolk m. m. uti Konungens titel tillägges Wendes eller Vandalorum Rex, då man likwäl kan wara öfwertygad, at den titel intet brukades uti Magnus Eriksons tid, hwarföre ock den uti Bo Johansons Diplomatarium är aldeles utelyckt, utan Konungens titel läses här efter wanligheten: *Magnus* D. g. Suethiæ, Norwegiæ Scaniæque Rex. Junchållet finnes ock hos Dalin f. 454, hwilket ock något skiljer från det, som hos Bo Johanson förekommer. Man wil allenast nämna en enda punct: Hos D. Dalin heter det, at ingen Adelsman måtte uphädas til wapen utan til Skånes förswar, då likwäl i sielfwa Försäkringen orden äro deßa: Quod milites & armigeri extra terram Scaniæ, nisi in nostris sumtibus & expensis, sufficienti eis pro sui captione & rebus perdendis per nos præstita cautione, nullatenus educentur: hwilket åter är långt annat och gifwer tillkänna, at när en Adelsman til Skånes förswar uphädades, skulle det ske på hans egen kostnad, men när han kallades utom Skåne, skulle det ske med de wilkor som i § nämnas. Magnus Eriksson 1340.

§. 25.

Stadfästelsen på Skånska Ständernas Privilegier gaf nog tydeligt tillkänna, det man intet war sinnad at lämna de inlösta Provincier på första anspråk och tilbud om penningarnas återbetalande. Tilståndet i Dannemark war sådant, at Konung Waldemar hwarken kunde kassa penningar eller wågade at göra sig owänner i Swerige, då han hade nog af det slaget i sitt eget land. Han upliswades icke destomindre af en innerlig åtrå, at återkalla sina bortlösade Landskaper. Men läng ifrån at wisa sin återwinnings-begärelse emot Konung Magnus, ingick han med honom en tydelig Förening i Helsingborg wid nyåret 1341, hwarigenom Konung Waldemar afsade sig all talan på Skåne, Halland, Blekingen, Lister och Hueen, så at deßa länder med alla rättigheter, som Konungarne i Dannemark tilförne ägt, afträddes ewärdeligen til Swenska Kronan, emot den Summa, som Konung Magnus redan betalt til Gref Jahan af Hollsten, och den skada, som Swerige imedlertid haft både igenom sina Penningars miswing och sina gislans utlösning. Därtil med förbehölls åt Ärkebiskopen i Lund all sin Metropolitan-rätt, som han hade öfwer Danska Kyrkan. Såsom Löftesmän åtogo sig Förningens kraftigaste bibehållande Ludwig Grefwe af Brenneburg och Lausnits Palants-Grefwe och Härtig af Bayern, Burislef af Stetin, Jahan Grefwe af Hollsten, fyra Biskopar från Dan-

Konungen i Dannemark afträder de köpta Länder til Swerige.

Magnus Erikson 1342. nemark, samt aderton Riddare och Swenar (1). Således syntes alla fiendtligheter wara afböjde från Dannemark, och Sweriges panträttighet öfwer de inlösta länder förwandlades nu til en fullkomlig ägande rätt, så wida den med ord och aftal befästas kr. Såsom Waldemar genom den nu anförda Förskrifning förbehållit Ärkebiskopen i Lund sin fullkomliga och uråldriga Lagsaga öfwer Dannemark, ånskönt Skåne blifwit afträdt til Swerige; på samma sätt har ock Konung Magnus samma år wid Midsommaren försäkrat Dom-Capitlet i Roskild om sina rättigheter öfwer alla de gods, som dem kunde tilhöra uti de afträdda länderna, så wida de kunde bewisa sin lagliga åtkomst därtil genom framfarna Danska Konungars Bref och tilsägelser (2). Billigheten syntes styrka sen sådan inbördes förtrolighet, men det är ej swårt at begripa, det genom en sådan blandning af inländska och utländska rättigheter många oredor nödwändigt måtte upwäckas. Detta aktadt har likwäl Konung Magnus på samma sätt försäkrat Esroms Kloster om et orubbadt åtnjutande af sina rättigheter uti Swenska länderna genom utgifwet Bref af år 1348 (3). Wänskapen war på detta sätt fullkomligen bibehållen och fastställd emellan Swerige och Dannemark. Konung Waldemar i säkerhet på den sidan wille nu börja at wärkställa sin återfordringsrätt uti de bibehållna Danska Landskaper. Säkrast war, at göra begynnelsen med de swagaste, och grep han fördenskul an Härtiginnan Ingeborg, Knut Porses Änkefru, Konung Magni Eriksons Fru Moder. Han förmente, at han intet war förbunden, at låta henne blifwa i besittning af Kallundborgs Slott och Län, emedan hon intet sått förläning eller, kanske, Investituren deraf, hwarken af hans Fader eller honom sjelf. När Härtiginnan intet i godo wille begwäma sig til at afträda Slottet, gör Konung Waldemar sig färdig at fullfölja sitt påstående med wärjan i handen. Hollstenska Herrarne begrepo utan swårighet, at leken skulle lyktas på dem, de komma fördenskul sådeles de belägrade til undsättning. Konung Waldemars folk wille hindra landstigningen, rycka fördenskul ut i någon oordning; så snart de belägrade märkte denna rörelse, göra de starkt utfall och slå neder twå tusende man af fienden, hwarigenom Waldemar blef nödsakad at ligga ner wapnen, och taga sin undanflykt til under-

hand-

handlingar och dagtingan, hwarutinnan han war en stor mästare, emedan han aldrig ärnade hålla hwad han lofwade, längre än han war twungen därtil. Man kom då öfwerens, at hänskjuta twisten til walda Skiljomäns afgörande, och om de intet kunde efter åtskilliga sammanträden komma öfwerens, skulle Konung Magnus och Härtig Albrect af Saxen eller en af dem afsäga utslaget (4). Magnus Erikson 1342.

(1) Konung Waldemars Förskrifning på Skåne, m. m. Dat. Helsingborg an. D:ni MCCCXLI, octaua Johannis Evangelistæ, hos Hadorph wid Rimkrönikan s. 18.

(2) *Magnus* &c. Notum facimus per præsentes, quod Nos honorabiles & discretos viros Dominos Decanum & Capitulum Roschildense speciali favore prosequi volentes, ipsorum ac dictæ Ecclesiæ bona omnia & singula, ubicunque sub nostro Dominio situata cum familiis in eisdem consistentibus sub nostram protectionem & pacem suscipimus specialiter defendendos, omnesque gratias, libertates & Priuilegia, quas vel quæ docere poterint literis patentibus claræ memoriæ Dominorum Regum Daciæ se hactenus liberius habuisse, eisdem ac memoratæ ecclesiæ tenore præsentium confirmamus &c. Dat. Kalmarniæ An. D:ni Millesimo, CCC XL primo in profesto decollationis Johannis Baptistæ nostro sub sigillo. Originalet finnes i Köpenhamn meddeldt af Langebek.

(3) Konung Magnus Eriksons Br. dat. Helsingborg a. D:ni MCCCXLVIII die b. Ambrosii.

(4) Hwitfeld s. 479; här förekommer Kallundborgs Stillestånds-Tractat på Danska, den är daterad Söndagen efter Johannis Döparens dag 1341.

§. 26.

Emedan man arbetade uppenbarligen på långwarigheten af Skånes förbindelse med Swerige, arbetade man i hemlighet på at förswaga både Rikets anseende och styrka, uprifwa Föreningen med Norrige, och sänka Riket uti et haf af olyckor. Man hade wäl i friskt minne, hwad Riket lidit genom des styckande i Härdömen. Detta wille man nu intet mera komma ihog, utan [illegible] anlägningar syftade på en mångrådighets införande under [illegible]ra Regerande. Anledningen til alt detta obestånd söktes hos [illegible]nungen, som genom en oordentelig lefnad skal hafwa gjordt sig [illegible]hatelig. Detta är en allmän klagan öfwer Konung Magnus, Misnöje emot K. Magnus.

Magnus Erikson 1342. men til åfwentyrs bör man härutinnan bruka samma försigtighet som är nödwändig när man läser Partiskrifter; någon sanning, kan hända, är blandad med många osanningar. Man har wäl ingen anledning, at föreställa sig Konung Magnus såsom et Helgon, men at han warit så aldeles utan all blygsel, som han utropas, är ej särdeles sannolikt, ty det blifwer swårt at begripa, huru det warit möjeligt, at en så lastbar Herre skulle icke destomindre kunnat förwärfwa sig i Norrige et ewigtwarande minne af en god Herre. Man skulle tycka at en Konung, som kunnat winna en allmän kärlek uti Norrige, hade ock kunnat blifwa älskad i sitt eget Fädernesland. Man har sedt uti det föregående, med hwad ohemula beskyllningar Konungen blifwit öfwerhopad redan i början af sin regering, hwilket hans Förswars-Bref til Södermanlänningarna lägger tydeligt nog ådaga. Okyskhet och öfwerflöd äro de odygder, som läggas honom egenteligen til last. Det kan wara mycket troligt, at Konungen intet gjordt Kyskhets-löfte, men böra därföre undersåtarne arbeta på Rikets styckande och förswagande, och mån tro Konungen därigenom blef kyskare? Största mißnöjet hade bordt wisa sig inom Kungliga Hofwet, men oaktadt alt rop, som fördes öfwer Konungens oordenteliga lefnad, har man likwäl warit twungen at medgifwa, det sammanlefnaden emellan Konungen och Drotningen warit ganska enig och anständig (1). Hwad yppighet och öfwerflöd angår, så är det et ganska underligt ord, som understundom betyder något och understundom intet. När folket därigenom blifwit wekligt och lättjefult och allmänheten eller Riket fattigt, är den ganska skadelig. Men Magnus Ladulås, och Härtigarna Erik och Waldemar hafwa ibland wåra fordna Prinsar utan all twifwel drifwit yppigheten ganska högt, men berömmas likwäl högeligen af fordna werldens Tidskrifware. Där måtte således hafwa warit andra hemliga orsaker, som gjordt det lastbart hos Magnus Erikson, hwilket man ansedt för berömligt hos andra. Huru det må wara, ankom likwäl från Påfwen Clemens VI et Bref til Konung Magnus 1343, hwarutinnan han förmanas, dock ganska höfligt, til et Christeligt lefwerne, til sanning och rättwisa, til Kyrkans, faderlösas, änkors och fattigas hägn, och mera dylikt (2). Men för öfrigt får man här ingen uplysning om sjelfwa hufwudmålet,

utan

man så wida, at man kan tro, det förargelsen öfwer Konungens lefwerne ej warit rätt stor, ty då hade Påfwen ofelbart talat ur en annan ton, och hopfogat hotelser med beskyllningar. Man lastar åfwen Konungen därföre, at han öfwergifwit de gamla Herrarnas råd, och hållit sig til yra och liderliga ynglingar, man tillägger ock, at han plågat Allmogen med tryckande gästning. Hwilka beskyllningar man nu för tiden hwarken kan bewisa eller wederlägga, ty de äldsta Historieskrifwarnes witnesbörd är ingalunda tilförlåteligt, efter man af flera omständigheter märker, at de intet warit fullkomligen underrättade om denna olyckeliga tiden, eller ock haft sina besynnerliga skäl, hwarföre de intet welat meddela Efterwerlden en tydelig kunskap om det ena och andra. Så mycket lär dock wara ostridigt, at om än Konungen haft stora fel, borde likwäl en wälmenande Rådsherre wara mån om Rikets styrka och wälmåga: och hade man i det afseende bordt wara angelägen, det Swerige och Norrige kunnat blifwa beständigt förenade, i stället för at man gjorde sig all möda at söndra dem igenom det orimmeliga förslag, at den ene af Konungens Söner skulle blifwa Konung i Norrige, och den andre gemensamt med sin Fader regera i Swerige. Jag tror intet, at man far särdeles wil, om man anser sådana Rådsherrar för lagom wälmenande, och blifwer Konung Magnus at ursäkta, om han intet kunnat kasta sitt förtroende på sådana. Än om hela Rikets olycka låg förbold i de förnämares Regeringssjuka, och den gjordt elephanter af mygg? Konungen wille regera, och därtil war han berättigad, Herrarna hade samma åstundan, utan at wara berättigade därtil: det war då angeläget, at göra Konungen mindre mäktig, och sätta oenighet emellan Fader och Barn, fastän Riket och Fäderneslandet därigenom skulle bringas i yttersta wåda. På annat sätt kan man intet förklara det förtwiflade uptåg, som man hade för sig i Skenninge 1342, då man fastställde, at Erik den äldre af Konungens Söner skulle blifwa Konung i Swerige, och Håkan den yngre skulle få Norrige (3). Prins eller Junker Erik war fem år gammal, Junker Håkan fyra, och således bägge i sin späda barndom, och såsom Konung Magnus imedlertid skulle föra Regementet som förr, war ju ingenting botad därmed. Man säger i allmänhet, at denna delning

Magnus Erikson 1342.

Magnus Eriksons omyndiga Söner wäljas til Konungar, den ene i Swerige, den andre i Norrige.

Magnus Erikson 1342.

skedde med Konungens friwilliga samtycke, men andra efterrättelser giswa wid handen, at Konungen blef twungen därtil af Rådet, Prelaterna och de förnämsta Herrarna i Riket (4) Det war et ganska oförmodeligt grep, at förbättra Regeringen och bringa Konungen til en mera regelbunden lefnad, då Konung Magnus icke bestomindre skulle föra Regementet: men det war et ganska bepröswadt sätt, at med tiden skaffa twedräkt i landet, och försvaga både Konung och Riket, då det ena Riket afsöndrades helt och hållit, och det andra fick twänne Hufwud på en gång. Man finner ock uti en af wåra äldre Krönikor wara anmärkt, at då först började oenigheten för alfwar i landet, sedan Riket blef delt emellan Fadren och Sönerna (5). Om S. Brita intet welat skrifwa, som de gamla Oraklerna, hade hon kunnat giswa oß mycken upplysning om detta beslut; så mycket giswer hon likwäl tillkänna, at detta förehafwande war emot rättwisan, emot Gud, emot Rikets bästa och allmänhetens nytta, och när hon talar om uphofsmännerna, beskyllas de för swordemelig kärlek, falsk och förstäld försigtighet, däraktigt smicker och misstroende til Gud (6), men om Konungens förseelser och brott nämnes intet ord, så at man äfwen härigenom torde kunna finna så wäl Konungens oskuld, som de andra wederbörandes samwetslösa förhållande. Och giswer hon oß således en hel annan målning på detta, än både Ericus Olai och Rimkrönikan framstält för Eftertwetden, hwarigenom deras upgifter mycket försvagas: ty ingen kan twifla, at ju tidsens wänningar woro hennie mycket bättre bekanta, emedan hon dömde som åsyna witne, men de efter andras berättelser, som warit upblandade med fördomar, wåld och enfidiga affigter.

(1) Ericus anför beskyllningarna emot Konungen p. 125 och 126, men måste dock tilstå p. 127. Pro honestate tamen habitabant pariter Rex & Regina & mutua sibi ad invicem officia deferebant.

(2) *Clemens* Papa VI *Magno* Regi Sveciæ illustri. Quia Te, fili dilectissime, regnumque tuum favore dilectionis prosequimur, & per viam salutis & prosperitatis dirigi cupimus gressus tuos, Tuam Regiam Excellentiam in Domino attentius exhortamur, quatenus ad Deum, per quem regnas & regeris, continue dirigens in humilitate spiritus studia mentis Tuæ, Te in omnibus actibus tuis diuinis beneplacitis coaptando, eaque in oculis diuinæ Majestatis accepta esse credideris, ju-

jugiter ſtudeas operari, & attendens, dilectiſſime fili, & intra tui Regii arcana pectoris ſæpe revolvens, quæ, ſacra teſte ſcriptura, veritas & juſtitia Regem cuſtodiunt, & firmatur clementia Thronus Ejus, his inhærere procures jugiter in omnibus factis tuis, ut in Regnis & terris tuis juſtitiæ cultus Deo grate utique vigeat; continue rapinis, violentiis & injuriis quorumlibet per Tuæ virtutis & magnanimitatis potentiam inde relegatis penitus & repreſſis, ſic quod commiſſi a Deo Tibi populi, ſub Tuo felici regimine in pacis pulcritudine ſedeant, in tabernaculis fiduciæ ſedeant, in tabernaculis fiduciæ habitent & requie opulenta quieſcant &c. &c. Datum apud villam novam Avinionenſis Diœceſis Kal. Aug. anno ſecundo (1343) Raynaldus T. 16. p. 187. Magnus Eriksons 1342.

(3) Meſſenius L. 12. p. 179. Man kan tro honom wid detta tilfälle faſt de äldre intet utſätta tiden.

(4) Ericus Olai p. 127. De utriusque autem voluntate & Conſiliariorum & utriusque Regni conſenſu, filii eorum duo licet parvuli eliguntur in Reges, *Ericus* ſc. ſenior in Regem Sueciæ, *Haquinus* autem in Regem Norvegiæ. Dicunt autem alii hoc factum fuiſſe non de Regis & Reginæ conſenſu, ſed Conſiliariorum, prælatorum, & omnium nobilium Regni virorum coacta quadam & neceſſitate voluntate, poſtquam rumor de flagitioſa Regis vita in dies crebeſceret.

(5) Eodem anno 1344, in feſto S. Nicholai Domicellus *Ericus* Patre vivente Domino *Magno* in Regem Sueciæ eſt electus, & frater ſuus Domicellus *Haquinus* factus eſt Rex Norwegiæ, & poſtea diſſenſio magna facta eſt in Regno Sueciæ. *Annales Visbyenſes* p. 258. Årtalet hör rättas, det andra lär hafwa ſin fulkomliga riktighet.

(6) Revelationes S. *Brigittæ* L. 4. Cap. 3. p. 209. Iſte Rex habet duos filios & duo Regna, in altero Regno eligitur Rex jure hæreditario, in altero ſecundum favorem populi - - - Reſpondit Deus, in electoribus eorum tria erant inconvenientia, & quartum ſuperexcellit, inordinatus amor, prudentia ſimulata, adulatio ſtultorum & diffidentia de Deo: ideo electio eorum fuit contra juſtitiam, contra Deum, contra bonum reſpublicæ & utilitatem communitatis.

§. 27.

Det är ſåledes mera troligt, at Konung Magnus genom ſlughet och ſmicker lätit öfwertala ſig ändteligen til ſina Söners umbäjande, än at hans oanſtändiga lefnad haft härutinnan någon ſärdeles del. Men på hwilket ſätt det ſkedt, fick han framdeles dyrt betala ſin oförſigtighet. Imedlertid war lyckans, eller rättare ſagdt, Förſynens styrelſe til Sweriges uphjelpande genom wißas otidighet gjord til intet. Sverige hade wäl fådt en wacker Widare påminnelſer wid Norriges ſöndring.

Magnus Erikson 1342.

ker tillkning på sin makt genom Skånes förening, men Norrige förlorades, som utan twifwel war af mera betydelighet än Skåne. Norriges förbindelse med Swerige under en Konung war ingen swårighet underkastad. Genom laglig arfsrätt war Riket kommit uti Magnus Erikſons händer, och et folk, som utmärkt sig ästwen så mycket genom en oförfalskad trohet emot sin Öfwerhet, som genom tapperhet och mod, hade warit lärt at sammanbinda med et folkslag af lika tungomål och seder, så framt intet egennyttiga själar, som andas intet annat än split och owenighet, med flit arbetat på söndringen. Om detta war andra wärkningen af 1322 års Herramöte, wanslägtades intet frukten från trädet. På Norriges förbindelse med Swerige kunde ingen dödelig göra åtal. Men man wore snarare wanwettig än enfaldig, om man inbillade sig, at Konung Waldemar intet skulle waka på alla tilfällen at återwinna Skåne, om han än hwart år förnyade sina afsägelser. Konung Magnus Erikſons grofwa och oanständiga brott äro åtminstone för oß intet aldeles owetterliga, men owetterligt är, at Norriges söndring från Swerige är och blifwer et handgripeligt nidingswärk emot Fädernesslandet, som på intet sätt hwarken kan urſäktas eller tilwittas Konungen. Om Kungliga Hofwets innerſta rörelser och små eller större wänskingar kan man intet döma med wißhet, men af de utwärtes förfatningar, om hwilka man med tydelighet kan yttra sig, träffar man mycken wärd om det allmänna hos Konungen så hit intill som framdeles. Man lär ock med skäl kunna anse Werið Stads Köpstads-frihet, hwilken förunnades 1342, såsom et prof därutaf; emedan brist på Handels-orter är utan twifwel et stort hinder uti inwärtes rörelsen i landet. Det war således mycket wäl betänkt, at en Köpstad här upprättades, til hwars bättre utkomst blef förordnadt, at hwar måndag skulle wara Torgdag, dit alle som wille handla öfwer hela Wärendsland borde inställa sig. Härigenom afskaffades all Byhandel, wid warans förlust och 40 marks böter, dock Allmogen ej betaget at uphandla i Byarna til nödtorften spannemål och matwaror. Likaledes borde alla slags Gärningsmän, såsom Guldsmeder, Kopparslagare, Skomakare, Skräddare med flera, flytta in i Staden, dock så at de som woro jordägare skulle icke destomindre hafwa tilstånd at idka sitt handtwärk på lan-

Werið Stads Privilegier.

Landet i sitt hemwist, men dock wara pliktige, at föryttra sedermera sitt arbete i Staden (1). Magnus Eriksons 1342.

(1) Wexiö Stads Privilegier, Stenninge Aste-odensdag, äro tryckta uti S. Linnæi Disputation de Wexionia P. I, utgifwen i Lund 1743.

§. 28.

Man kan få någorlunda begrep om Rikets inwärtes beskaffenhet, medan Konung Magnus war ensam Konung i Swerige. Hans Förbindelser och Afhandlingar med utländska Makter böra ej heller förbigås. Och i det hänseende är nödigt at öfwerwäga utländska Makters förhållande och tillstånd i anseende til Swerige. Man har redan omrörde Dannemarks wacklande ställning under denna tiden; man wil allenast lägga til, at Konung Magnus, utom förpantningen af Skåne, äfwen inlöst af Conrad von Pleßen Köpenhamn med negden däromkring, bestående af Säme, Kille och Tyme Härader, och twå Härader wid Roskild (1). De tre här nämnde Härader lära wara Kille, Sembs och Tune Härader efter nu warande tolfsätt. Det öfriga är redan andraget, så mycket til wårt ändemål kan wara tjenligt. Med de handlande Städerna kring Östersjön har man ock haft de wanliga Handels-förbindelser, hwarföre ock man har några witnesbörd härom under denna tiden, fast de intet äro särdeles många. Således finner man, at Härtig Erik Konungens Fader warit i handel med Borgarna i Riga angående et partie Pälswärk, som de påtagit sig at skaffa, hwaremot han skulle förse dem med Råg, och här man kommit öfwerens 1320, at deßa inbördes förbindelser emot hwarandra qwittas skulle (2). Men som Lybeck war egenteligen rätta nederlags-platsen för all Handel kring Östersjön, har man ock haft någon närmare förbindelse med denna Staden. Någon tid idkades Handelen i kraft af de förra Afhandlingar emellan Swerige och Lybeck, men Lybeckarne woro icke destomindre angelägne, at deras Handels-förmåner måtte blifwa dels förnyade, dels förbättrade äfwen af Konung Magnus. Förtenskul affärdade man från Lybeck twänne Ombudsmän Tiderik af Gustrowe, och Johan Ruffus, hwilka biwistade Konungens och Drotningens Kröning 1336, erhöllo ock stadfästelse

Swerges tillstånd i anseende til utländska Makter.

Handel med Riga.

Med Lybeck.

Magnus Erikson 1342. på deras förra friheter, emedan Konungen icke allenast förlänte Borgarna i Lybeck frihet och tilstånd at komma til Sverige med sina waror och där sälja och köpa utan all skatt och tull, så wida nämligen något allmänt Förbud intet wore utgånget emot Spannemåls och andra åteliga warors utförsel. Utom des borde alle Lybeckare, som wille uppehålla sig här i Riket, anses som Swenske och njuta Swensk Lag tik godo, och alla Sjörösware allwarligen straffas. För Drotningens Förhön och Krönings-högtideligheter tillades än widare, at Lybeckarne wid timande Sjöskador skulle hafwa frihet at sjelfwe inom natt och år bärga sitt skeppbrutna Gods, hwilket altid skulle förwaras för ägarens eller des Arfwingars räkning utan alt inträng. Men wid alla deßa puncter förbehölls altid, at Swenske undersåtare borde njuta samma förmåner i Lybeck, som Lybeckarne kunde sägna sig utaf i Sverige (3). Wid samma tilfälle erhöllo och Borgarne där i Staden bekräftelse på sina fordna Privilegier i anseende til Skåne och Halland. Alt strandadt Gods så wäl wid Skånska som Hallandska Wallen skulle af dem sjelfwa få bärgas och förbehållas åt rätta ägaren eller des arfwinggr.

Lybeckarnas handel i Skåne. I Skanörs och Falsterbo marknader war dem tillåtet, at sälja alla slags Ulle- och Linneklåden och Tyger, samt alla waror, som wägas, uti större och mindre partier efter behag, och på samma sätt köpa alt, som wid sådant tilfälle war falt, de fingo ock rättighet at hålla sin egen Fogde, hwilken skulle afgöra alla twistigheter, som kunde förefalla emellan deras egna Borgare, Lifsaker och andra swårare brott likwäl undantagna. Så snart Lybeckarne inpackat sitt Gods på wagnar til at föra dem på Fartygen, war ingen befogad at belägga sådana waror med qwarstad eller på annat sätt hindra deras utförsel. Sammaledes war det äfwen Lybeckarna förbehållit at utlasta sina waror, dock mot wanlig tull och afgift, hwilken kunde betalas efter en wiß utsatt tid äfwen i Lybska nya Skillingar. Uti Tyska härberget (Witta) war ingen berättigad at taga sig qwarter, utan war Huset förbehållet åt deras Fogde och hwem de sjelfwe wille emottaga, och tilstaddes dem tillika at sälja Öl där i Huset efter wanligheten. De bodar som Lybeckarne hade uti Skanör och Falsterbo woro altid förbehållna åt ägarens rät-

rätta Arfwingar, emot ständ-penningars och annan wanlig afgifts betalande, och för öfrigt förundes dem at fara öfwer hela Skåne med sitt kram, på samma sätt, som af ålder brukeligt warit (4). Lybeckarne hade således ingen ting at klaga öfwer Konung Magnus, emedan han icke allenast förlänte dem sådana friheter, som de efter billigheten kunde begära, utan ock kan hända något mer än billigt war. Sedan Lybeckarne på föreskrefna sätt erhållit förnyelse på sina Handels-friheter så i Swerige som Skåne, affärdade Lybeckarne widare en Swensk man, Petrus de Swechia, til Ärkebiskopen Petrus i Lund, med begäran, at han wille årligen låta allmänneligen upläsa Cardinalen Guidos banlysning öfwer alla dem, som woro så ogudaktige at tilägna sig strandadt Gods emot ägarnas wilja, hwilken begäran blef wilfaren af bemälte Ärkebiskop, då han 1337 befalte genom utgifwen skrifwelse, at förbemälte Cardinals Förbud skulle wid alla Prästmöten för andeliga och werldsliga offenteligen afkunnas (5). Sedermera har ock Konung Magnus, til at betyga sin wälwilja för Albrect af Meklenburg och sin Syster Euphemia, frikallat Rostocksboarna från tull i Norrige på behagelig tid, så wida de woro försedde med Stadens paß, och på antydan med ed försäkrade, at det war deras Gods och de ankommo såsom wänner, hwilken frihet dem lämnades i Helsingborg 1340 (6). De hit intil anförda omständigheter röra endast Handelen. Något widare synes den beskickning innebära, som Konung Magnus låtet afgå til Kejsar Ludovicus Bavarus, emedan förrättningen warit anförtrodd åt des tilkommande Swåger Albrect af Meklenburg wid år 1335. Man är likwäl aldeles okunnig så wäl om ändamålet, som utgången därutaf: Man wet allenast, at Albrect under resan blef til fånga tagen af Gref Günther af Schwarzburg, men på Kejsarens antydan sedermera frigifwen, då han ock fullgjorde sitt ärende (7).

Magnus Eriksson 1342.

Beskickning til Kejsar Ludwig.

(1) Rimkrönikan s. 131.

(2) Omnibus præsens scriptum cernentibus *Ingeburgis* D. gr. Ducissa Swevorum, Relicta Dni Ducis *Erici* . . . Nouerint uniuersi, quod Nos viros honorabiles & discretos ciues *Rigbenses* omnes & singulos super-vestis pellibus, quibus quondam marito nostro carissimo Domino *Erico* Duci Swevorum b. m. obligati tenebantur, liberos &c.

Magnus Eriksson 1342.

dimittimus & quittatos, item quod prædictus filius noster Dominus Rex, Nos & omnes Sueciæ incolæ pro filigine, in qua præfatus quondam maritus noster Dominus Dux E. prænominatis civibus Righenſibus obligatus tenebatur, liberi ex parte eorundem civium Righenſium omnium & ſingulorum eſſe debeamus in perpetuum & quittati &c. Dat. apud caſtrum noſtrum Baghehus An. D:ni M CCC XL feria quarta poſt Michaelis proxima.

(3) Detta Bref finnes tryckt hos Joh. Carl. Henr. Dreyer Specimen J. Publici Lubecenſis p. 122. *Magnus* Dei gr. Regnorum Sveciæ, Norvegiæ & Scaniæ Rex &c. Dat. in caſtro noſtro Stockholmenſi An. D:ni Milleſimo trecenteſimo trecteſimo ſexto ſecunda feria infra octavas b. Laurentii Martyris. Konungens och Drottningens Sigill äro biſogade wid Originalet.

(4) Breſwet är tryckt hos Willebrand Hanſiſche Kronik ibland Beilagerna p. 21. *Magnus* &c. Dat. in caſtro noſtro Stockholm Ann. D:ni 1336 feria ſecunda poſt octavam Laurentii Martiris. Konungens Sigill föreſtäller Konungen på ſin Thron med Spiran i högra och Äplet i wänſtra handen, på högra ſtår et Lejon, och ſammaledes i Contra-Sigillet. Dreyer c. l.

(5) Detta är och tryckt hos Dreyer p. 42. *Petrus* miſeratione diuina Lundenſis Archiepiſcopus Suethiæ Primas Venerabilibus in Chriſto Patribus Dominis Epiſcopis ſeu eorum officialibus aut Vicariis generalibus per regnum Daciæ conſtitutis &c. Datum Lundis noſtro ſub ſigillo Ann. D:ni Milleſimo tricenteſimo tricteſimo ſeptimo in octava Apoſtolorum Petri & Pauli.

(6) Univerſis præſens ſcriptum cernentibus *Magnus* D. gr. Regnorum Norwegiæ, Sueciæ & terræ Scaniæ Rex &c. Noveritis Nos ob amorem & inſtantiam Nobilis Viri Domini Generi noſtri Kariſſimi Domini *Alberti* Magnopolenſis & dilectæ ſororis noſtræ conſortis ejusdem omnes civitatenſes Roſtochienſes partes Norwegiæ mercandi gratia viſitantes ad duos annos a compleato trihennio poſt feſtum b. Martini ab omni theolonio liberos dimiſiſſe per præſentes &c. Dat. Helſingborgh in octavis Apoſtolor. Petri & Pauli An. D:ni M CCC XL. Originalet förwaras i Roſtock, communicerade af Langebeck.

(7) Kranzius Vandalia L. 8. C. 22. p. 190. *Albertus* de Magnopoli ſunctus legatione Regis Sueciæ Leuiri ſui, in Thuringiam, ut nuptias conciliaret, a *Gunthero* Comite de Schwartzenburg cum omni ſuo capitur comitatu . . . Sed cum ad Romanorum Regem eo itinere tranſiret, ſuæ putauit Rex integritatis ut incolumem præſtaret & liberum. Uti Kranzii ord ſkulle man ſnart tro, at där warit fråga om något Giftermål, men Mic. Mareſcalcus vitæ Obotritarum nämner wäl något widlyftigare om reſan, men intet om ären-

ärendet. Rebus elate geſtis obiit Legationem (*Albertus*) ad *Ludovicum* Imperatorem, Legatus *Magni* Svevorum ac Noricorum Regis. Magnus Eriksson 1342.

§. 29.

Den gemenſkap man haft med de upräknade Stater, hade intet annat än inbördes wänſkap och förtrolighet til föremål. Oroligheter med Ryſſland.
men Ryſſarnas beſök i Göthiſka Norden war af en hel annan natur. Detta Landet war ännu plågadt af Tattarerna, men plågade icke deſtomindre åfwen ſina wäſtra Grannar. Efter Andrei Alexandrowitz, med hwilken Thorkel Knutſon på Rikets wägnar haft fiendſkap och ſom dödde 1304, blef Förſten i Twer Michael Jaroſlawitz åfwen regerande Herre öfwer Nowogrod, ſom gräntſade in til Swenſka Länderna i Finland, men denne hade intet tid at oroa Sverige, emedan han 1307 gjorde en reſa til Tattariſka fältlägret eller Hordan, och blef där på Tattar-Chans befallning afdagad tagen. Efter denna blef wid år 1318 Storförſten i Moſkow Jurje Danielowitz åfwen regerande öfwer Nowogrod (1). Man wet intet på hwad ſätt man tildragit ſig denna Herrens owänſkap och wrede, men des fiendſkap fick man genaſt erfara, emedan Ryſſarne öfwerhöljde ſom moln hela Finland 1318, wid hwilket tilfälle åfwen Åbo blifwit plundradt och upbrändt. Denna förödelſe lär hafwa warit huſwud-affigten af Fältåget. Men man ſträckte likwäl ſina förſlag något längre, då man 1321 belägrade Wiborg: at Ryſſarne intet uträttade för Wiborg är nog bekant, men om alla andra omſtändigheter är man aldeles okunnig, ej heller finner man uti Ryſka Handlingar något wara påmint om deſſa deras härjande rörelſer, utan det man anförd grundar ſig på Juſtens och Meſſenii efterlämnade underrättelſer (2). Uti Norriſka Krönikan finner man ock antecknadt, at Ryſſarne år 1316 brutit in uti Halogaland och där gjordt mycken ſkada (3). Men uti Ryſſarnas egna underrättelſer nämnes allenaſt om et Fältåg emot Wiborg ſom Jurje Danielowitz företog ſig 1324, då han ock wid utloppet af Newaſtröm ur Ladoga låtit upföra en Fäſtning på den lilla Holmen, ſom Ryſſarne kallat Orechow Oſtrow, hwarutaf Fäſtningen blef kallad Orechowetz (4), hwilket är til betydelſen ſamma namn ſom Nöteborg hos de Swenſka

Magnus Eriksson 1342.

ska och Pekensari hos Finnarna. Mera wet man intet af denna förödelse, och är det nog besynnerligt, at man i de äldre wåra Historieskrifware och Tideböcker icke finner något härom wara upteckнadt. Icke destomindre kan ingen twifwel wara häröm, ty Konung Magnus eller des Förmyndare utsände fördenskuld twänne sinä Fullmäktige til Påfwen Johannes XXII, med anhållan om någon hjelp af Kyrkomedlen til desse grufweligheters hämmande. Påfwen kallar Konungens utskickade den ena Bertrandus de Sueciolis, den andra Raymundus de Lemena, hwilka ock hedras med titel af Ambaxiatores, eller Ambaßadeurer. Desse förrättade sitt wärf så wäl, at Konungen fick tilstånd at upbära halfwa delen af den påbudna sex-åra Tionden, om hwilken upbörd man har talt tidförne (s). Efter Påfwens Bref härom underrättas man, at Norrige warit i synnerhet anfäktadt af dessa ohemula Gäster, hwilket åter intet särdeles stämmer öfwerens med den redan andragna underrättelsen af Swenska och Ryska Handlingar. Men det kan wara möjligt och troligt, at man därföre welat i synnerhet nämna om Norriges olycka, på det man så mycket lättare måtte förmå helige Fadren at lämna äfwen del af Norska Tionden. Man wet intet om de upburna penningar blefwo genast anwände til at göra Ryßarna motstånd, eller om de blifwit anwände til andra Förmyndare nödwändigheter. Man wet ej heller om dessa fiendtligheter uphördt genom någon ingången Fred, eller om man låtit det ankomma på Ryßarnas wälbehag, när de framdeles skulle finna lägligt at komma tilbaka. Den wårdslöshet man finner hos Historieskrifwarna, synes wisa et lika tanklöst deltagande hos Regeringen uti Finlands angelägenheter, hwilket åter lämnar nytt bewis på en lagom berömwärd styrsel hos Konungens Förmyndare, fastän man hade Thorkel Knutssons efterdöme uti friskt minne, hwilken hwarken sparde möda eller sin egen person, at sätta denna angelägna gränsort uti någorlunda förswarsstånd emot Ryßarnas omänniskligheter. Om man med lika sorgfällighet fortfarit, som han begynt, hade den Landsändan intet warit så öpen för alla landsödande rörelser, säkerheten hade därigenom blifwit större, och upodlingen kunnat med mera framgång och drift företagas.

(s)

(1) Man har wid Förteckningen af Nowogrodska Storförstarna egentligen följt Müllers underrättelser om Nowogrod, som äro inryckte uti Samlung Rußischer Geschichte T. 5. pag. 381. Där kallas ock Nowogrodske Försten, under hwilken detta härjande sig tildragit, Jurje Danielowitz. Von Dalin kallar honom Demetrius Romanowitz s. 408. Det hör intet hit, at utreda denna skiljaktighet. Paul Justen kallar likwäl denna Försten Georgius uti sitt Chronicon Episcoporum Finlandiæ. Magnus Erikson 1342.

(2) Meßenius. T. 10. p. 14. Justens Chronicon p. 69, hos Nettelbladt, Schw. Bibl.

(3) Norrska Chrönikan s. 833. Uti Högströms Beskrifning öfwer Lappmarken s. 59, talas ock om Ryßarnas inbrott i Lappmarken, hwilket beqwämligen kunnat ske wid deras sköflande i Halogaland. Men om Lapparne på det sätt hämnat sig på Ryßarna (Karjel), som där anföres, måste man medgifwa, at Lapparnas förhållande warit långt slugare, än man kunnat föreställa sig. Ty de skola hafwa samlat sig på et högt berg, gjutit watten på snön, så at berget blifwit aldeles islupet, sedan de förut försedt sig med en hel hop timmerstockar öfwerst på bergspitsen, de hafwa ock uthuggit trappsteg i isen, til så mycket beqwämare upgång, hwarefter de gjordt många wägar til berget, i hopp at Ryßarne därigenom skulle blifwa ditlockade. Detta senare har händt efter önskan, då man med nerwältade stockar, när Ryßarne wille klifwa up för berget, gjordt et stort nederlag på dem, och affärdat de andra med pilarna. Twå allena skola blifwit hemförlofwade, den ene utan arm, den andre utan fot, på det de måtte berätta sina Landsmän, huru de blifwit emottagne. Om detta intet är en Kärring-saga, har det likwäl mycket tycke däraf.

(4) Samlung Rußischer Geschichte T. 5. s. 422.

(5) Påfwen Johannis XXII Bref härom dat. Avinione idibus Aug. Anno X (1326) finnas hos Raynaldus Ann. E. T. 15. p. 322.

4 Capitlet.

Om Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

§. 1.

När man anser Rikets ansenliga utwidgande genom Norriges och Skånes förbindelse med Swerige, måste Riket utan twifwel hafwa fådt en ansenlig styrka, hwilken dock genom falska och ensidiga Statsgrep stadnade mera uti inbill-

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

billning än uti wärkelighet. I stället för, at arbeta på en wäraktig Förening emellan bägge Rikerna, gick all omtanka där på ut, huru detta bandet skulle sönderslitas, hwilket ock wann sin fullbordan 1342. At Norrige denna tiden i anseende til Sädes-wäxten warit något när likså wäl upbrukadt som Swerige, synes tydeligt af sex-åra Tionden, som upbars til hälften af Konung Magnus 1326, emedan wärdet därutaf för Norrige steg högre än Swenska upbörden (1). Tionden utkrafdes wäl, kan hända, med något mera stränghet i Norrige, än i Swerige, kan ock wara, at Spannemåls-priset warit något högre på förra stället; men man lär likwäl intet särdeles miståga sig, om man tror, at upodlingen af Länderna uti bägge Riken intet gjordt någon utmärkt åtskillnad. Man lämnar hurudan Norriges fruktbarhet är nu förtiden, men det är ej så särdeles längesedan, at på åtskilliga orter sunnan Fjelds man kunnat höfta och inberga så mycken säd, som til Jordbrukarens nödtorft behöfdes (2). Utom Åkerbruket har Norrige i alla tider haft öfwerflöd på Fisk, Timmer och andra Träwaror, som lagt grund til en betydelig Handel, hwarföre man ock från urminnes tider drifwit mycken köpenskap så wäl med Ängeland och andra åt wäster belägna orter, som med Hanseståderna. Man finner ock, at mycket utländsk mynt blifwit inbrakt i Norrige, och woro äfwen 80 Goldgulden räknade ibland Tionde-upbörden utom Sterlingar och andra främmande penningar, hwilket alt omröres uti Magnus Erikssons Bref år 1328, så at man har fullkomlig orsak at säga, det aldrig någon Swensk med förnuft, som älskat sitt Fädernesland, kunnat råda til Norriges söndring. Det skedde likwäl til ringa heder för Sweriges mäktiga Herrar, hwilka wid detta som flera tilfällen föredragit enskylt nytta och enfidigt anseende fram för det allmännas wärkeliga förmån. Däremot gjorde man sig all möda, at bibehålla Skåne, Halland och Blekingen uti en waraktig förbindelse med Swerige. At göra någon ordentelig beskrifning öfwer dessa sist nämnda Länder är så mycket onödigare som de äro nog kända förut, men deras då warande tilstånd förtjenar icke destomindre någon upmärksamhet. Kronans eller Konungens inkomster woro efter denna tidens beskaffenhet ansenliga nog. Efter Konung

Norriges tilstånd.

Wal-

Waldemars Jordebok utgjordes til Konungen uti reda penningar efter wår nu warande räkning 100,000 Dal. S:mt (3), fast där, hwad Skåne beträffar, sällan utsättes annat än wanliga gärden eller Gästnings-penningar, och för hela Blekingen äro aldeles inga ränror uptagna. Inkomsterna af Kungs-gårdarna och annan Krono-egendom äro ock uteslutna. De annars allmänt bekanta skatter under namn af Warstud, Winterstud och Midsommars-gäld äro på så ställen nämnde, likaledes har man ock förbigådt Ledings-penningarna eller den eljest så kallade Quärsät; så at man kan wara öfwertygad, at Krono-Utlagorna af deßa Länder stigit länge högre öfwer det, som den upgifna Summan innehåller. Förutan hwad som i penningar utlades skedde ock starka leferantser af Spannemål, Fäkreatur och mera dylikt. Man will allenast til prof nämna några få poster: Af Gynges Häraderna utgick årligen til Kronans behof, utom wanliga Service-penningarna eller gästningen, sjuttio Oxar. Kronans enskylta Fiske wid Kaholm beräknades årligen til 1200 Laxar, ifrån andra orter i Halland lämnades 800 Laxar, med flera dylika inkomster, bestående i smör, ost, fläsk, får, gäs, höns, honung och så widare. Utom alt detta war Konungen ägare af åtskilliga wäl-löftiga Krono-parker, Kungsgårdar, Skogar, Allmänningar, Oar, m. m. som intet gå in i den nämnda Summan. Sådana grunder eller Fastigheter kallades Konunge-lef, och woro ännu alla oar, skär och skogshemman ansedda som Konungens enskylta egendom. Inkomsterna af Städerna äro ock merendels utlämnade. Sådana Samfund woro åtskilliga då som nu, och för deßa hade Lund utan twifwel företrädet i anseende til storleken. Des tre och tjugo Kyrkesocknar öfwertyga därom, och Ärkebiskops-säteet, Dom-Capitlet, Dom-Skolan, Kongl. Myntet, och de därmed förknippade Näringar, sammanfogade med handel til sjös och lands, lämna säkra bewis om des berömlighet. Af Myntet hade Konungen en årlig inkomst af 1200 mark Silfwer, och otta marker Guld (4). Icke destomindre lär största handelen wara drifwen i Skanör och Falsterbo, där nästan alla Hanseständerna hafft sina Packhus och nederlag, dels för Sillfisket dels för Spannemåls-handelen. Ja så wäl Amsterdam som Campen, hafwa ock wid Skanör och Falsterbo haft sina tildelta platser,

Rikets tillstånd från 1319 til 1342. Tillståndet i Skåne m. m.

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

Skånska Städerna.

där de kunde idka sin näring (5). Af de många Herra- och Konunga-Möten, som blifwit hållna i Helsingborg, kan man sluta til denna ortens betydelighet. Ystad och Eimmershamn lära hafwa warit ganska små fläckar och smärre än de äro nu, så länge Skanör och Falsterbo warit i flor. Tumarp eller Tumatorp och Wå synas hafwa warit anlagda för ro skuld: större eftertanka märkes wid Ahus anlägning, den hörde ock til Ärkebiskopssätet. Landeira federmera Landskrona war ännu ingen Stad. Malmö och Trelleborg woro en tid uti enskylta personers händer, ty de ägdes af Erik Waldemarson. Annars blef Malmö flyttadt til det ställe Staden nu står 1319. Lunterthun, intet långt från Engelholm, lär aldrig hafwa gjordt någon särdeles figur, om ej i fordna dagar, hwarom man nu har aldeles ingen kundskap. Uti Halland woro åtskilliga Städer, såsom Laholm, Halmstad, Falkenberg och Warberg, och har den sidstnämnda orten warit så wäl märkwärdig för des Fästning som handelen, ty den war deltagande uti stora Hanse-Förbundet. Man har ock Bref, uti hwilket Corr Molteke, som war Befallningshafwande på Slottet 1369, försäkrar, at Lybeck, Rostock, Stralsund, Wißmar, Gripswald och flera Städer skulle til en wiß tid hafwa aldeles frit tilträde både til Stad och Fästning (6). At Järnbruk warit inrättadt wid Toaker i Halland, och at man därsammastädes kokat Salt, har man nämnt i Andra Delen; om de denna tiden warit i gång wet jag intet, men förmodeligen har därutaf ingen särdeles nytta tilflutit Kronan, emedan Byn warit skänkt til Sorö Kloster, ej heller finnes någon efterrättelse därom uti Konung Waldemars Jordebok. Uti Blekingen woro åtskillige små Städer och Slott, såsom Awaskär, Rotneby, Sölfwitsborg, Lyckå eller Lyckeby. Elleholm hörde til Ärkebiskopssätet, men om Krono-inkomsterna af Landet är ingen widare underrättelse, än at större delen af öarne woro räknade som Konung-lef så wäl som Mörroms Fiske. Af denna ehuru korta och ofullkomliga underwisning, kan man likwäl finna, at Swerige genom Skåne hade bordt så ansenlig tilökning på anseende och styrka, om intet en bedröfwelig inwärtes ställning gjordt alt godt, om intet skadeligt, dock likwäl nästan aldeles fruktlöst och onyttigt.

Hallandska Städerna.

(1)

(1) Sex åra Tionden från Sverige, som Konung Magnus fick efter Rikets Påfvens tilstånd, steg til 36,268 Dal. Smt, men från Norrige til 44,695 Dal. Smt, som man kan se af förra Capitlet §. 12.

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

(2) Se Bergens Danm. N. frukbare Herlighed tryckt 1650; hvarhända Författarens egna ord böra anföras: "Saa er bog mange slette egne og "gode kornlande, af hvilke en del saa meget korn af bog et havre kand "aflis, at Des indbyggere kand deraf, uden tilsör fraa andre Städer, "ophylde kunde.

(3) Utdrag af Konung Waldemars Jordebok, så vida det angår Svenska Länderna, är intryckt uti Mon. Scan. Vol. 1. Sedermera äro några stycken däraf införda, dels uti Wesmans Skånska Handlingar, dels uti Richardsons Beskrifning om Halland. Boken finnes uti Antiquitates Archivum i Stockholm, dit skänkt af Öfwer-Ceremon. Mårt. Sparfwenfelt, sedan han köpt den på en Rådstol i Köpenhamn för 12 Schilling. Den här nämnda uträkning på Kronu-inkomsterna uti nu warande mynt är ock tagen af Mon. Scanenſia p. 18.

(4) Waldemars Jordebok M. S. p. 26. De moneta Lundenſi M CC marcari & VIII mc. auri.

(5) K. Albrects Br. gifven to Kalfsrbode un Gottes bort XIII hundert jar in dem acht und söstigesten (1368) in sont Jacobs tage des Heiligen Apostel. Detta Bref är för Kampen, och tilägnas Borgarna därstädes et Härbärge (eller Kiste, Witten) som de i många år tilförne besutit hade. Amsterdams Fribets-Bref är dateradt samma dag och åhr. Widimerade Afskrifter af dessa Bref förwaras i Tyska Cancelliet i Köpenhamn, communicerade af Langebek.

(6) Cort. Moltkees Bref dat. Stralsund 1369 Andreä dag. Städerne, som härigenom få fri Landning och förwar i Warberg, woro följande: Lybeck, Rostock, Stralsund, Wismar, Greifswald, Stetin, Colberg, Ryen, Stargard, Cöln, Hamburg, Bremen, i Preussen Colmen, Thorn, Elbingen, Dantzich, Königsberg, Brunsberg, i Liffland Riga, Rewel, Dorpt, Pernow, wid Zuderze i Holland, Campen, Deventer, Utrecht, Swoll, Hasset, Gröningen, Zirixee, Brel, Middelburg, Arremunde, Harderwik, Zutfen, Elborg, Stomren, Dordrich och Amsterdam.

(7) Hos Langebek uti des Afhandling om Norrska Bergwäsken §. 170, är införd et Utdrag af en gammal Förteckning på Sorö Klosters egendom. Några ord härutaf kunna läsas här: Contulit (Absalon) Fratribus & monasterio villam in Hallandia, quæ dicitur Toaker, ubi ad decoquere & de terra ferrum extrahere atque carpenta pro ædificiis sufficienter habere possunt. Litet nedanför nämnes molendinum ubi fabricatur ferrum, och södra Järnmärket. Toakers ägor gränsade mot Norden til Tyreå, mot Söder til Mothorp eller Morups ägor och Kl. Mässer til Hafwet.

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

§. 2.

Förwaltning af Norrige och Skåne.

Magnus Eriksons nyligen förwärfwade Länder Norrige och Skåne, regerades i wißt hänseende lika som Swerige, emedan rätta hufwudstyrslen war hos Konungen, som med och utan Råds-Råde efter omständigheterna hade wård om alt. Då Konungen war frånwarande eller hindrad, låg Lagskipningen och Rikswärden hos Rådet. Dock befattade sig Swenska Rådet intet med Norrska hushållningen, ej heller Norrska Rådet med den Swenska. Men som affigten war, at Skåne och des tilhörigheter, Halland och Blekingen, skulle aldeles införlifwas med Swerige, kommo deßa Landsändar helt och hållit under Swenska Regeringen, dock så, at deras urgamla fri- och rättigheter förblefwo i sin fulla kraft. I anseende härtil förwaltades alla Rikswärdande ärender på samma sätt, som i öfra Swerige wedertaget war. Landet styrdes öfwer alt genom Förläningar, hwilka intet woro ärfteliga, ej heller war någon annan höghet därmed förknippad än den, som Länsherrarna tilkom såsom Ämbetsmän. Dock war Södra Halland härifrån så wida undantaget, emedan det innehades såsom Fanelän af Härtiginnan Ingeborg och Hennes Söner. Deße utöfwade fördenskul alla sådana Territorial-rättigheter, som uti Tyska Förstendömen woro brukelige, med et så kalladt Dominium utile hopfogadt med Potestas territorialis.

Halland. Grefwar och Härtigar.

Och hade Halland nu en lång tid bortåt under Danska Regeringen warit et sådant Försteligt Län. Med Norra Halland blef Nicolaus af Försteliga släkten i Schwerin med titel af Grefwe förländ af Konung Waldemar II 1241, och under samma titel ärfdes det sedermera af des Son Gref Jacob, hwilken blef dömd i Landsflyktighet för Konung Erik Glippings dråp, då han tog sin tilflykt til Norrige, och afstod sedermera sitt Grefskap til Konung Håkan i Norrige, hwarom är talt tilförne uti Konung Birgers Lefwerne. Gref Jacob skal hafwa haft twänne Söner Nicolaus och Waldemar, hwilka år 1314 skola blifwit halshugne på Gaupaholm (1). Eljest har Gref Jacob warit tilstädes uti Nyborg, då Konung Erik Glipping utgaf den Förordning som är tryckt wid Skåne-Lagen s. 46 (2). Norra Halland war alt sedan 1310 under titel af Fanelän updraget åt Härtigarna af Swerige Erik och Waldemar, och ärfdes utan

twi-

wiſwel af Konung Magnus Eriksson, hwilken ock satte sig i besittning därutaf, så at Knut Porse och Ankehärtiginnan med sina Söner af senare giftet lära intet haft mer än Södra Halland til sitt Härtigdöme. Under samma tid, som Norra Halland med Förstelig titel war bortlämnadt, förlänтes ock Södra Halland såsom Härtigdöme åt Erik Knutsson Konung Waldemar II:s Sonesson; han dödde 1304. Sedermera fick Konung Erik Menveds Broder Christopher Södra Halland såsom Härtig. När han blifwit Konung i Dannemark förlänтes det åt Härt. Knut Porse. Sedan Skåne med nästgränsande Länder afträddes til Swerige, til Norra Halland blifwit med Swerige aldeles införlifwat, men Södra Halland nyttjades förmodeligen af Härtiginnan Ingeborg, så länge hon lefde. Blekingen har ock haft sina Härtigar, och har Knut Waldemarson, Konung Erik Plogpenningz Broder, warit någon tid Härtig af Blekingen (3). Lister har ock någon tid warit förlänt til Herrarna af Rygen (4). De andre Höfdingedömen under Sweriges Krona woro af samma natur, som de warit tilförne, och Gothland förblef i sin forna frihet, erkände Konungen i Swerige för Öfwerherre med undergifwenhet och wiß årlig skatt, och lydde i andeliga mål under Biskopen i Linköping.

Rikets tillstånd från 1319 til 1342.

(1) Man har i Monum. Scanenſia Vol. 2. p. 49 införd en kort Afhandling om Hallandska Herrarna, hwilken härmed kan jämnföras och rättas. Om Gref Nicolaus eller Claus kan man se Hwitfeld T. 1. f. 192. Gref Jacobs Sönars olyckeliga öde omtalas af Torfäus H. N. T. 4. p. 448.

(2) Erik Glippings Stadga f. 51. Skåne-Lagen säger, at det war tolf hundrade winter sin tinghe wintre a thenne ferde winther. Hwad sin tinghe år, wet jag intet, årtalet lär likwäl wara 1284.

(3) Hwitfeld wid år 1242 f. 208. Knud hans (Erik Plogpennings) Halfbroder på Möderne war Härtig öfwer Bleginde. Om denna Knut talar ock Chronicon hos Ludewig N. XI. p. 209 wid år 1247. *Chriſtophorus* Fratrem ſuum de ſuis terminis expulit, Canutum Ducem de Blegende, Fratrem de Patre captiuauit.

(4) För at undwika widlyftigheten kan wara nog at införa några ord af Profeſſor H. G. Schwartzs Bref från Greifswald. *Wizlaus* Princeps Rugiæ indigena ultimus 1325 defunctus habuit in Dania Monaſterium inſulanum, gentilis dotis oppignoratum, tractus etiam Greifswaldenſis,

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

1319, och är utan twifwel, såsom en gammal sehwänjo-lag bibehållit: fast det förstås af sig sjelf, at den maktägandes wilja både i sådana och flera mål gjorde Lag och Pålagor understundom efter godtycko, hwilket dock rätt ofta hade eftertänkeliga påfölgder. Stadgan af 1322, som gjordes ock under Förmyndare-tiden, kunde uti wisa mål intet äga rum, sedan Konungen blifwit myndig; icke destomindre synes den hafwa lagdt grund til de i senare tider åtskilliga gångor gjorda förbehåll emot utlänningars inkallande; och den nära förbindelse, som de förnäme Herrar sig emellan ingådt, har utan twifwel alt mer och mer wisat sin wärkan til Konunga-maktens förswagande. Om Konung Magnus understundom begripit hwad honom tilhörde som Konung, har han dock efter utseende intet förstådt, huru han utan fara skulle sätta sina rättigheter i wärkställighet emot et mäktigt och tiltagset Råd. Kan ock wara, at des naturligen fromma sinnelag utaf ledsna och afsky för mattrande bekymmer och arbete gifwit efter, då det likwäl warit högst angeläget, at wisa ståndaktighet. Utan twifwel bör man tilskrifwa Konungens efterlåtenhet, den stora makt, som sattes uti Drotsens händer, när Nils Ambiörnson Sparre til denna wärdighet uptogs 1335: ty med Drots-ämbetet anförtroddes honom fullkomlig makt at förordna om alla Konungens Slott, Fästningar, Upbörd, Kronogods och alla andra ärender efter sitt fria godtycke, dock skulle det ske, som det heter, efter Konungens Råd (1). Och skulle Konungen icke allenast hålla honom skadeslös för alla omkostningar, som han på Konungens wägnar gjorde, utan ock förswara honom och alla hans medhållare mot andras owänskap och mißgunst. Det war ännu intet nog, utan Prinsessan Euphemia, Knut Jonson, som tilförne warit Drots, Knut Månson Lagman i Wästergöthland, Lars Ulfsson, Gustaf Tunneson, Suno Jonson, Greger Magnusson, Gisle Elineson, Karl Näskonungeson, Ulf Abiörnson, Knut Folkeson, Karl Bengtson, Carl Tykåson, Anund Sture, Ulf Philipson, Carl Oråståson, Ulf Gudmarson, Harald Stubbe, Thorkel Clementson, Gustaf Niclisson, Inge Riåtilhiörnson Riddare, Håkan Matteson Marsk, Petrus Jonson och Sigge Månson af wapn förplikta sig at med alla krafter stå honom bi uti alt, som

Drotsens myndighet.

Ko-

Konungens, Rikets och hans egen heder och nytta kräfwa kunde (a). Wid denna Fullmakt bör först märkas, at uti Drotsens tjenstgörande skulle alt ske med Konungens råd, men at hans göromål skulle rättas efter Konungens befallning säges intet, och när hans Löftesmän påtagit sig, at lämna honom biständ, uti alt hwad Konungens och Rikets nytta kunde befordra, lämnades det uti deras ompröfwande, hutuwida et eller annat wär nyttigt eller ej. De som förr beklädt Drots-ämbetet hafwa utan twifwel haft mycken makt, alt efter Konungens mer eller mindre förtroende, men nu uphögdes han öfwer alla skrankor, och högsta makten war wärkeligen i Drotsens händer, så mycket mer, som, i anledning af des Fullmakt, han intet war til något redogörande förbunden. Det är möjligt, at Konung Magnus, såsom en aderton års Herre, hwilken hällre wille roa sig än wara med dageliga göromål öfwerhopad, med nöje kastat Regerings-börden på en Man, som han förmodeligen älskade: men när han sedermera wille rätt betjena sig af sin Kungliga höghet, hade han sjelf satt sig ur stånd at utföra sin wilja och wärkställa sina befallningar. Oligarkiska eller Aristokratiska Förbundet af år 1322 kom således mi til mogenhet, och har man all anledning at tro, det man här bör söka rätta grunden til Konungens wanmakt och Norriges söndering. Om ej något sådant band fängslat Konungen, hade han förmodeligen aldrig gifwit sitt samtycke til sina Söners wal och insättande uti Regeringen, medan han ännu lefde. Annars synes Nils Ambiörnson hafwa warit så mycket sticklingare til dessa afsikters utförande, emedan han war Son af Ambiörn Sixtenson (3), Härtig Eriks Drots, och hade kunnat ifrån barndomen lära, huru man kunde göra sig Parti emot sin lagliga Öfwerhet. Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

(1) Nils Ambiörnsons Fullmakt Stockholm die beati Erici Regis & martyris hos Stiernman Höfd. Minne f. 209; orden af förordnandet äro dessa: Dantes & concedentes eidem plenam potestatem castra nostra, munitiones, exactiones, bona, judicia & alias causas quascunque ubicunque cum consilio nostro, prout videbitur, libere ordinandi.

(2) Prinsessans och Rådets förpliktelse lyder så: Bona fide promittendo nos astringimus ad adstandum & subveniendum eidem Domino *Nicolao* auxilio, consilio, vita ac toto posse nostro & communine, in omnibus

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

bus & singulis quæ Juris sunt, & quæ commodum & honorem ipsius Domini nostri Regis, Regni & ipsius Dni *Nicolai* tangere dinoscuntur. Här anses Konungens, Rikets och Nils Ambiörnsons heder och nytta för et och det samma.

(3) Nils Ambiörnson war, som sagdt är, Son af Ambiörn Sixtenson Sparre. Des Moder war af gamla Oxenstiernorna af Langarum. Herr Nils uptog sedermera sitt Mödernes namn och blef Stamfader för alla senare Oxenstiernor af Salstad. Stiernmans Höfd. Minne s. 210.

§. 5.

Påmintelse wid Drotsens myndighet.

Efter denna anledning hörde höghets-rättigheterna til Konung Magnus såsom lagligen regerande, men makten war hos Drotsen och hans medhållare. Detta alt oaktadt hade Konungen ansenliga inkomster, så wäl af wanliga Jordräntorna, som af urgamla Kronogodsen eller Upsala-öde, och därjämte woro Konungen förbehållna Gårder, wanliga Skatter, Danagarf, Saköreböter tillika med Konungs-ingälderna af Norrige och Skåne. En sådan tilgång hade en eftertänksam Herre utan twifwel medfördet kunnat anwända til Få-wäldets brytande. Men Förmyndare-Regeringen hade redan afbögt denna fruktan, emedan man dragit försorg, at Kronans redbaraste inkomster redan woro förpantade för Skånes lösen och andra nu obekanta ordsaker, och Skånska inkomsterna woro på samma sätt afhände, hwilket är ögonkenligt af det föregående. Norrska inkomsterna, som orörde kunde dock blifwa farliga, i fall Konungen någon gång wid mognare år skulle få lust at regera sjelf, det war då angelägit, at Norrige blef söndradt och Konungens äldre Son måtte blifwa Medregent i Swerige, på det Konung Magnus måtte intet blifwa för mäktig, då Kronoskulderna och Förpantningarna med tiden kunde uphöra. Med deßa affigter war det ganska nyttigt, at Konungen alt mer och mer måtte genom et yppigt och öfwerflödigt lefwerne fördjupas i skuld och widlyftigheter, så at wederbörande Understyrmän förmodeligen intet ogärna sedt Hofwets oordentelighet. När alla omständigheter öfwerwägas, synes man wara fullkomligen befogad til deßa mißtankar. Drotsens utomordenteliga makt kunde hwarken emottagas eller tilstyrkas af en undersåte, som älskade sin Konung och Fäderneslandet. Intet annat

än

än en omåttelig Regeringssjuka kunde alstra et sådant uptåg, och då den är rotad, blir alt lagligt och nyttigt, ända til grofwaste nidingswärk. Efter denna anledning är det lätt at begripa huru Regeringen war beskaffad. Konungens rättigheter stodo på papperet, och där hwilade de. När han wille utöfwa dem emot wederbörandes tanka och afsigter, kom alt i olag och oreda: men när han wille låta andras behag tjena til rättesnöre för sina göromål, hade han namn af Konung och man bugade för honom. I denna belägenheten blefwo alla förmåner, som Försynen förskaffat Riket, aldeles fruktlösa, och Riket liknade en stor kropp, som af en tärande sjukdom utmattades. Så mycket man nu kan begripa, låg förnämsta ordsaken til de öfwerhängande olyckor uti wissa enskilta personers tiltagsenhet: och denna sarsot rasade icke allenast i Swerige, utan graßerade nästan öfweralt i Europa. När alle wille wara Konungar blef Konungsliga högheten et blott namn, och Riket en skugga. Dock hade förmodeligen mycket blifwit botadt, om Konung Magnus intet hade warit för mycket hängifwen til wällust och weklighet. Det är sant, en ung Prins kan snart blifwa förledd, då han af förfarna och genomdrefna konstmakare är omgifwen: dock likwäl när man roar sig, hwilar och såfwer, då man borde tänka och waka, upwäckes man understundom af drömmar, men den lyckan man skal drömma sig til, blifwer ock en dröm.

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

§. 6.

När Regeringen wägde emellan styrka och swaghet, war likwäl Landet ännu intet satt i den förtwiflade ställning, som sedermera wisade sig. Påfwarnas ouphörliga beskattningar drogo utan återwändo Penningar ur Landet. Skånes lösen kunde ej heller rikta allmänheten, utan befrämjade Penningebristen til alla nödiga rörelsers stadnande. Man nödsakades fördenskul at underhjelpa myntningen med et medel; som förmodeligen intet warit til någon särdeles nytta. En befallning kom ut, som påböd, at alle Köpmän, som införde Kram eller Spetseri, skulle för hwar fyratio marks wärde af lasten inlämna en mark Silfwer på Myntet, hwarföre de undfingo fyra och en half mark Swenska Penningar (1). En mark Penningar war då i handel och wandel,

Förskott til Myntet af Handlande.

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

som ofta är påmint, en femtedel af en mark Silfwer, så at fem mark Penningar woro lika med en mark Silfwer. Man kunde således tycka, at Kronan och Myntet hade någon förmån af detta utbyte, man kan likwäl wara öfwertygad, at prisen på warorna wid försäljningen således stegrades, och allmänheten förlorade kanske mer, än myntet wan. Yppigheten war ock stor nog, fast den intet kunde komma i jämnförelse med den prakt, som swäfwat wid Härtigarnas Hof uti Konung Birgers tid. Man kan någorlunda sluta til tidens öfwerflöd af Birger Persons begrafning, wid hwilken utom spannemål, öl, mjöd och andra i huset befintliga waror, förtärdes och brukades andra mäst utländska waror til en Summa af 274 mark eller 1315 Dal. Smt (2). Man har i Andra Delen upräknat en del af de krydder och spetserier, som då förbrukades, och lär man intet mißräkna sig, om man påstår, at man i Swerige warit på sitt sätt nog så öfwerflödig som på andra orter. Folkets art och lynne har från uråldriga tider warit sådant, man börjar med kräseligheter och yppighet, slutar med enskilt och allmän fattigdom, och man upphör då först at lefwa öfwerflödigt, när man intet har råd och ämne at lefwa måtteligt en gång. Genom öfwerflödig förtäring stiger gemenligen warornas wärde, men då måste ock wara ymnoghet på mynt: men som den war ej särdeles stor, woro priserna låga nog. En tunna Korn wärderades 1323 til 6 öre och 16 pgr. 1 pund Smör 2 öre, 1 pund Fläsk 1 och et halft öre (3). År 1335 betaltes på Gästgifwaregårdarne et gilt nöt med 12 öre, et gammalt får 4 örtugar, en mark smör eller fläsk tre penningar, m. m. Huruwida man wårdat Landets upodling, kan slutas af det som redan anfördt är. Trägårds-skötsel har man ej heller aldeles försummat, hwarföre man ock uti Konung Magnus Eriksons allmänna Lagbok icke allenast frilyst Kryddgårdar, som där kallas Yrtagårdar, utan ock Trägårdar, och pliktades med tre mark af den som stal äple eller annan frukt, hwilket straff war nog drygt, i anseende därtil, at man för den summa kunde tilhandla sig in emot fyra Tunnor Spannemål (4); den åter, som stal Humle straffades til lifwet (5). Antingen måste Åkerbruket warit ganska lönande, eller ock folkmängden warit mycket mindre, än nu för tiden, emedan Span-

Yppighet.

Waro-pris.

Trägårds-skötsel.

Humle.

nemåls-utförsel warit allmänt tillåten, undantagande, då man för mißwärt eller andra besynnerliga ordsaker, war föranlåten, at göra allmänt förbud däremot. At man från Riga uphandlat Spannemål i Swerige kan slutas af Härtiginnan Ingeborgs Bref af 1320, hwarom är talt i nästföregående Capitel. Wisbyboarne hade en oinskränkt frihet at uphandla Spannemål åfwen i Stockholm, och utföra den icke allenast til Gothland utan ock til andra orter, efter behag, hwilket tilstånd de nyttjat alt ifrån Magnus Ladulåses tid, som man kan se af Konung Magnus Erikssons Bref af 1352 (6). Och emedan en sådan fri utförsel war tillåten utan all tull och annan afgift, är nog tydeligt, at man i allmänhet intet lesde i särdeles fruktan för någon brist, utan wid besynnerliga tilfällen, då genom allmänt förbud åfwen Wisbyboarnas Privilegium stadnade. Men Härtiginnan Ingeborg Konungens Fru Moder war altid berättigad, at låta förwetra sin Spannemål utomlands, om så behagades (7). Man kan härutaf ögonskenligen finna, at Landets beskaffenhet warit långt annorlunda, än den blifwit i senare tider, då man warit alla år nödsakad, at til inbyggarnas nödtorftiga uppehälle införskrifwa stora partier årligen från utrikes orter. Ordsaken må wara hwad den will, så är likwäl sjelfwa saken utan twifwelsmål.

Rikets tilstånd från 1319 til 1342. Utförsel af Spannemål, allmän.

(1). Denna omständighet är tagen af Olaus Petri. För tydeligare bewis kunna hans egna ord anföras: "I thenna K. Magnus tiidt war så be"slutet, at alle Kiöpmän som Spetseri förde hit i Landet, the skulle "med huarie 40 mark wärde föra en lödighe mark Söff, huilka the på "Myntet bära skulle och taga igien halffempte mark. Han nämner intet året när Förordningen blef utgifwen, man tycker dock kunna sluta, at författningen hör hit, emedan hon strax däryå talar om Prinsessans wal.

(2) Peringskiölds Mon. Uller. f. 89. v. Dalin wärderar 274 mark til 2466 Dal. K:mt; men det torde wara tryckfel.

(3) *Magnus &c.* Scaris MCCCXX tertio Dom. infra Octauam Assumpc. b. Virginis; In exhibenda vero tertia parte reditum præmissorum, quamlibet lestam annonæ seu marcam pro X marchis, nauale talentum butyri pro V marchis & nauale talentum lardi pro IIII marchis appreciari volumus. At en Läst höller 12 Tunnor är allmänt bekant, och at man räknade på samma sätt då för tiden, är tydeligt af Konung Magnus Erikssons Bref af 1352, uti hwilket tre Talenta efter Tun-

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

nor räknas för en fierdedels Läst. Om detta Bref något mera framdeles.

(4) Magnus Eriksons Lagbok 24 Fl. Thynna B. „Stiel man i an„nars Trägarthe Eple, ella andra froct, m. m. Om Yrtagarth talas i 26 Fl. och såsom Yrtagårds-afwel nämnas, lök, kål, ärter och bönor.

(5) 27 Fl. Thynna B. Stiel man Humbla ii Humbla-garthum, öiom, „skäriom, ella huar hälst han war, uerther takin nith, binde oc til „Things förå, lati döma til liflate.

(6) *Magnus* &c. Warbyrgis An. D:ni MCCCL secundo, fer. quarta proxima post octauas corporis Christi - - - Visbycenses - - - omni facultate gaudeant, qua prius, annonam, lardum & alias merces quaslibet ad partes quascumque voluerint absque solutione thelonei libere deducendi, nisi &c.

(7) Sämje-Bref emellan Konung Magnus och des Fru Moder Härtiginnan Ingeborg 1326. n. 3. Redditus annuos ipsius Domini, videlicet lardum, annonam & butyrum libere extra Regnum sine thelonio deferre faciat, licet alias in regno delationem talium contingat prohiberi.

§. 7.

Under denna tiden woro ock en del af wåra äldre Bergwärk i full gång; wärdet på Kopparen war wid år 1317, sexton, twå tredjedels mark per Skeppundet eller 80 Dal. S:mt (1). Men detta priset lär ej hafwa warat särdeles länge, emedan Konung Magnus år 1361 kunde betala 4400 mark Penningar med 88 Skeppund, så at et Skeppund Koppar då kostat 50 mark, och således tredubbelt öfwer det wärde, som Kopparen hade 1317 (2), hwarutaf man ofelbart kan sluta til stark afsättning, emedan Penninge-bristen annars hade ofelbart bordt fälla prisen både på Kopparen och andra waror. Wid år 1336 hade man för uplånta penningar pantsatt 500 mark Silfwer af Koppar-Räntan, som förr är nämdt. Wästra Bergslagen i Nerike blef 1340 af Konungen försedd med Lag och nya Privilegier, uti hwilka stadgades, at alla de som togo sin tilflykt til denna Bergslag skulle wara fria både til lif och egendom, ehwad missgärningar de kunde hafwa bedrifwit, allenast de intet woro mördare, tjufwar eller förrädare, dock skulle icke destomindre målsäganden förnöjas. Widare förordnades, at hwart Osmunds-Järn skulle wäga 24 Pund, och intet säljas byrare än til en penning,

Asylum i Bergslagen i Nerike.

Osmunds Järn wäges och wärderas.

ning, hwilket skulle gälla för hela Järnbergslagen. Den som upsatte en ny Hytta, skulle betala därföre til Kronan 750 Järn första året, och sedan 1500 Järn årligen, så länge arbetet dreſs wid Hyttan, Osmunds-Smeder, Förstagåre och Blåsare skulle betala 20 Osmund, Legobläsare 10 Osmund, en Bryggerska 24 Osmund: widare förordnades, huru böter för alla slags brott utkräfwas och fördelas skulle m. m. (3), och kan man äfwen häruta finna, at Järnbruken warit i god rörelse. Af de nu andragna omständigheter synes oförnekeligt, at utländska Handelen måtte hafwa warit ganska fördelaktig. Nät Spannemål til utlänningen förytras kunde; och man habe nog tillgång til de mäst brukbara metaller, såsom Koppar och Järn, woro öfwerflöds- och yppighets-waror nästan de enda, som man behöfde förskrifwa utifrån. Och ehuruwäl öfwerflöden hade skäligen stigit i anseende til tiden, woro likwäl de ej särdeles många, hos hwilka den warit märkwärdig. Adelen, som egenteligen förtär största delen af sådana waror, war ej talrik, och de ringare i Landet lära ännu intet warit fullkomligen intagne af det i senare tider införade misbruk, hwarigenom den fattige wil likna den rika, och den ringare den förnämsta uti prakt och wällefnad. Det är ganska begripligt, at utländska Handelen då i synnerhet drifwes med förmån för Riket, när utgående waror öfwerstiga wärdet af inkommande, så at penningar i Landet därigenom snarare förökas än förminskas. Man kan wäl intet med tydelig underrättelse öfwertygas om denna sista omständigheten, dock gifwes därtil mycken anledning, när man ser at utländskt mynt war öfwer alt gängbart i Landet. Detta intygas af flera gamla Orwitto-bref, af hwilka man nu allenaft wil nämna et af 1333, uti hwilket Påfwens Upbördsman tilstår sig hafwa emottagit af Upsala Stad och Stift fyra Solidi Grossorum Turonensium och 137 Goldgulden (4), hwilken Summa swarar nästan emot hwad han i Swenska Penningar eller Silfwer upburit. På samma sätt war mycket utländskt mynt uptaget ibland Påfweliga sex-åra Tionden, som upbars och til halfwa delen lämnades åt Konung Magnus 1326, ty ibland de Summor som då betaltes, woro både Grossi Turonenses, Goldgulden, Sterlingar och flera utländska Mynt-sorter.

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

Anmärkning wid in- och utgående Waror.

(r)

Rikets tillstånd från 1319 til 1342.

(1) Ärk. B. Olofs Bref MCCCXVI V. Idus Julii hos Stiernman uti Swartens Biskops-Krönika p. 53, pro VI talentis cupri, quæ tum valebant centum marchis denariorum.

(2) *Magnus* &c. Quoniam venerabiles Patres Dominî Archiepiscopus Upsaliæque suffragenei ac capitula eorundem quandam summam pecuniariam videlicet quatuor millia marcharum & quadrigentas marchas denariorum . . . mutuaverant, jam de facto ipsisque pro solutione & evacuatione summæ prædictæ octoginta octo Skieppund cupri de monte cupri prædicto duximus deputanda &c. Dat. Stockholmis A. D:ni MCCCLX primo die Assumptionis b. Virginis.

(3) Wi Magnus &c. Datum in curia nostra Wälby An. Dñi MCCCXL. feria tertia proxima ante Martini E. & C.

(4) Petri Gervasii Bref dat. Upsal. d. 15 Maji 1333. Han qvitterar här 104 mark Silfwer til fem mark Penningar för hwar mark, 4 solidi grossorum för fyra och en half mark Swenska, och 137 Florent mark för 199 mark Suevicæ monetæ.

§. 8.

När Handelen war af sådan beskaffenhet kan man wara öfwertygad, at Sjöstäderna mycket tiltagit i anseende och wälmåga, aktade all den brist, som en annan hushållning förordsakade i Konungens eller Rikets Skattkammare. Man har likwäl ingen tillförlåtelig underrättelse därom, utom hwad som beträffar Wisby. Denna Staden war nu i sin förnämsta högd och nederlagsplats för alla den tiden handlande Folkslag i Europa. Olaus Magnus försäkrar, at Staden besöktes af Ryssar, Danskar, Preussare, Engländare, Skottar, Flämingar, Wender, Saxar och Spanierer, och hade alla dessa främmande folkslag, til ordnings undwikande, sina enskylta gränder och qwarter, där de hade sina Bodar och Packhus (1). Wår Swenske Historieskrifware är ej så särdeles samwetsgran, när han talar om Göthiska Norden, något skryt och en liten osanning hafwer understundom uplyst dess berättelser, när han trodt Fäderneslandets åra kunna befrämjas därigenom. Men uti detta målet tala äldre Häfdetecknare och utlänningar på lika sätt (2). Såsom utlänningar dreswo stark handel på Wisby, hafwa ock Wisbyboarne utsträckt sin köpenskap til nog aflägsna orter, ty utom Hanseståderna, med hwilka de woro uti beständigt samsund och bolag, hafwa de ock handlat i Eng-

Staden Wisbys anseende.

Engeland och Ryßland, som man kan finna af det i Andra Delen är andraget. Deras widlyftiga handel kan ock bewisas af deras Sjörätt, hwarest nämnas åtskilliga Handels-orter, som af dem besöktes, såsom Sluys, Amsterdam, Ommeland, Vli, Bourdeaux, Calais, Rochelle, Jarmouth och Lißabon (3), at man intet må nämna Skåne, Norrige, Traven, Hamburg och andra närmare orter. För denna widsträckta sjöfart, war det intet altid möjligt, at kunna försyna Fartygen med Göthiska Båtsmän och Sjöfarare, utan man war alt jämnt nödsakad at skaffa sig Skeppsfolk från andra orter, hwilka ock hade olika förplägning, ty man bestod en Båtsman från Britanniska Kusterna en måltid mat med win om dagen, men Norrmän däremot twå måltider om dagen, efter de intet drucko annat än watn; men när Fartyget tog hamn i Winländerna, bestods win så wäl åt den ena som andra (4). Man kan härutaf nogsamt se, at Wisbyboarne utwidgat sin sjöfart ganska mycket. På hwad sätt deras handel i synnerhet förkofrat eller bibehållit sig under denna tiden, har man ock några underrättelser, och såsom Wisby war innesluten uti Hanseatiska Förbundet, äro Gothlänningarne merendels förklarade delaktige af alla de förmåner och friheter, som detta betydeliga Samfundet förundes. Således finner man at Konung Erik och Härtig Håkan i Norrige år 1294 förlänt samma Privilegier åt Wisby Köpmän, som Lybeck och andra handlande Städer i Tyskland och Lifland woro meddelta. Likaledes har Konung Erik i Dannemark på föreskrefna år försäkrat de Handlande på Gothland om samma frihet, som Lybeck och deras Förbundsbröder (5). Men i synnerhet hafwa Gothlänningarne och Hansestäderna wid år 1323 drifwit en ganska fördelaktig Handels-rörelse med Nowogrod genom Newa Ström. Således är antecknadt i Nowogrodska Historien, ehuruwäl man äfwen af det, som tilförne i Swenska Historien anmärkt är, kan se, at denna handelen wärkeligen är äldre. Twänne märkwärdiga Documenter i detta målet har Dreyer anfördt, det ena utan datum, det andra af år 1323. Gothlänningarna och Tyskarna förunnes härigenom et fullkomligt beskydd och frihet, at idka sin handel i Nowogrod, så at de skulle wara hägnade för alt öfwerwåld, så wid sjöskador, som andra

Riksts tillstånd från 1319 til 1342.

Wisby Sjöfart.

Gothlands handel i Nowogrod.

Rikets tilstånd från 1339 til 1342.

tilfällen. Deras Gårdar och Packhus woro så fridlyste, at om någon ogärningsman tog sin tilflykt dit, åtnjöt han samma frihet, som han warit i en Kyrka, och kunde intet med wåld därifrån uttagas. Gothlänningarnas herbärge med Kyrkan och St. Olofs Kyrkogård och där tilliggande ängar skulle wara aldeles fria, och war ej tillåtet at bygga hus eller upstapla wedkastar där omkring på otta samnar när (7). För öfrigt hade de et oinskränkt tilstånd at köpa och sälja efter behag. Tullen war ganska drägelig: för et Fartyg lastadt med Kramwaror betaltes en mark cunen eller penningar; war det lastadt med Kött och Spannemål betaltes en half mark, men för andra ätande waror erlades ingen tull. De som skulle hjelpa Köpmans-Godset ur Fartygen eller Lodjorna fingo betalning i Mårdskins hufwuden, ty Mårdskin woro ännu alla warors lagliga wärde i Nowogrod och inhemska penningar woro ännu intet i bruk (8). Denna stadga eller öfwerenskommelse är af Borchram och Stadens ansenligaste Män med kors kysning stadfästad (9). Borchram kallas Konung, men ehuruwäl hwarken någon Storförste af det namnet är bekant i Nowogrod, mycket mindre någon Konung, kan sjelfwa Documentet icke destomindre wara riktigt. Det war Gothlänningarna och Tyskarna mycket fördelaktigt at så idka sin handel i Nowogrod, men antingen Stadens Förman kallade sig Storförste, Kung eller Kejsare, war dem aldeles lika mycket. Det andra Documentet är af Gedemin af år 1323, och tilbjuder han alla Handlande och Handtwärkare i Lybeck, Rostock, Stralsund, Stetin och på Gothland fritt tilträde både uti Nowogrod och uti des öfriga Länder, samt gifwer tilstånd des utan, at både Minorit och Predikmunkar måtte sätta sig neder så wäl i Wilna som Nowogrod (10). Ehuruwäl både stylen och innehållet äro nog owanliga, kan dock sjelfwa Documentet wara riktigt. Efter Nowogrodska Historien war Gedemin innehafware af Orichowetz, Laduga och Caporien m. m. 1331, ehuruwäl Gedemins död efter Kojarowicz utsättes til 1329. Men dessa stridigheter torde snarare öfwertyga om Nowogrodska och Lithauska Historiens owißhet, än om Documentets updiktning. Huru det må wara, intygas likwäl, det som redan är anfördt, at Gothlänningarnas hand-

handlande anseende warit i dessa tider ganska stort och betydeligt. Det kan ock gifwa någon sannolikhet åt det öfriga, som berättas om Wisbyborarnas prakt och wälmående tilstånd. På samma grund kan wara troligt, at inom Stadens staket eller murar warit tolf tusend Borgare, utom Guldsmeder och Bagare; som äfwen bodde i Staden, men alle andre Handtwärkare hade sina hus i Förstäderna. Efter denna upgift måtte Förstäderne hafwa warit skäligen stora och widtbegripna, hwilket ock synes bestyrkas af de många öfwerlefwor af hus och källare, som långt efter denna tiden woro synliga i Stadsgärdet (11). Sexton Kyrkor inom Stadsmurarna och twå utom lämna tydeligt witnesbörd om fordna folkmängden; deras grundmurade hus förfedda med Järnportar och förtilfrade och förgylda Fönsterposter och bågar af Koppar lämna tillika bewis om et betydeligt wälmående, och tidernas wanliga sätt bedröfweliga omskiften (12).

Rikets tilstånd från 1119 til 1342.

Wisbys gamla anseende.

(1) Olaus Magnus L. 7. C. 24.

(2) Alb. Krantzius Vandalia L. 2. p. 38, kallar Wisby Emporium universarum in circuitu nationum, Gothorum, Danorum, Wandalorum, Russorum, Saxonum, Semborum, Prussorum, Estonum, & si quæ tunc aliæ florebant. Detta kommer nog öfwerens med Olaus Magnus, dock nämnas här inga Spaniorer, hwilka ock förmodeligen intet warit så många, at de behöft enskylt gränd eller gata.

(3) Wisby eller Gothlands Sjörätt 13. Art. §. 3, nämner Sluis, Bourdeus, Rosel och Lissabon, de andra ihopkommas på andra ställen.

(4) Gothlands Sjörätt 29 Art. §. 7.

(5) Konung Erikes och Hertig Håkans Bref för Wendiska Städerna och Wisby är daterad Tunsberg 1294 in der Octauen Petri & Pauli der Hilgen Apostel, Konung Erik Menweds Nyborg 1294 an dem tage Dionysii; bägge finnas hos Willebrand Hänsische Kronik §. 12, ibland Bilagorna.

(6) Dreyer Sp. J. P. L. p. 77. Documentet börjas så: In nomine Domini amen &c. slutet: Jura & libertates præscriptas, quas hospites mercatores in Dominio Regis Nogardiensium sibi fieri postulant, eædem libertates & jura ipsis Nogardiensibus cum in Godlandia venerint in omnibus impendentur favorabiliter & benigne amen. Den i sjelfwa §. utförde mening lyder så: Curiæ Theutonicorum & Gothensium & hospites liberi erunt . . . Curiæ hospitum prædictorum adeo debent esse liberæ, ut §. aliquis excessum aliquem commiserit &

Rikets tilstånd åren 1319 til 1342.

ad eos confugerit, non debet dari de eis in manus alienjus, sed placitari debet pro eo, se si esset in ipsa ecclesia constitutus.

(7) Curia Gotensium cum ecclesia & cimeterium St. Olaui & prata adjacentia in omnibus libera erunt, secundum justitiam habitam ab antiquis. Item curiam eorum Gotensium, secundum justitiam antiquam ad VIII passus ædificia poni non debent, nec lignorum congeries circumponi. Dreyer p. 182.

(8) Uti sielfwa Documentet står capita mortatorum, som man här öfwersatt med Mårdskins hufwuden. Anledningen är tagen af Müllers Samling Rußischer Geschichte T. 5. p. 430. Han berättar här, at man i Ryßland ända til det femtonde århundrade wärderade alla waror efter Mårdskin eller stycken därutaf, och at man til skiljemynt brukade lappar af Ekorre-skinn. Hwad Kunen wil säga wet jag intet, om det ej är brutet af pecunia.

(9) Rex *Borchramus*, Dux & Nogardienses discretiores osculabant crucem, sicut moris est in signum pacis & fœdus concordiæ & amoris. Hwad detta warit för en Borchramus wet, kan hända, hwarken jag eller någon annan. Kan hända det skal wara, Borgrauius åtminstone nämnas Burgrauius och Dux tillika med Rex jurge uti Freds-Tractaten emellan Konung Magnus Eriksson och Ryßarne wid år 1348, och i den händelsen bör orden läsas: Rex, Burgrauius, Dux &c. då alt är tydeligt; om orden warit skrifwit med Ryska bokstäfwer, kunde til öfwentyrs en oförfaren läst Borchram i stället för Bojarski, men förra gißningen torde wara sannolikare.

(10) *Gedeminne* D. g. Letphanorum Ruthenorumque Rex Princeps & Dux Semigallie &c. Dat. Vilna Ann. D:ni 1323 ipso die corporis Christi. Detta Bref är mera misstänkt än det förra, ändskönt Gedemins Sigill är bifogadt, men om skrifwaren warit Christen, som är nog sannolikt, och Gedemin fast Hedning wille hafwa Christna Handlande och Handtwärkare uti sina Länder, kunde det wara nyttigt, at han wisade någon hägnad för Christus. Skulle det wara diktadt, är det nog obegripeligt hwarföre; ty ingen förmån därutaf kunde tilfyta hwarken Tyskarna eller Gothlänningarna. En förnäm Herre har öfwen gjordt påminnelse emot dessa Handlingar, at de äro författade på Latin, s. Dreyer p. 307. Men som Freds-Tractaten emellan Konung Magnus och Ryßarne är ofördenkeligen upsatt på Latin, synes det inkastet förfalla: men utförligare undersökning lämnas som här mindre nödwändig. Annars kan man om Gedemins Herrskap öfwer Nowogrodska Landet, se Rußische Gesch. T. 5. p. 422, och om Gedemins död Alb. Wijuk Kojalowicz Histor. Lith. lib. 7. pag. 280.

(11) Om Borgarnes antal och Förstädernes öfwerlefwor kan ses Strelow Gothilandske Crön. pag. 120, hwarutaf Willebrand s. 27 tagit sin berättelse.

(12)

(1) Kreutzfus Vand. L. 2. p. 38, teſtantur nobilem antiquitatem urbis Wisbu, teſtudinatæ domus, januæ ferratæ ex cupro feneſtræ. Olaus Magnus har tillagt förgyllningen och förſilfringen. Om Kyrkorna kan man läſa Wallins Gothländſka Samlingar &c. Riksråds tillſtånd från 1319 til 1342.

§. 9.

Gothland och Wisby har ock warit bekant för ſina Lagar. Hwad ſjelfwa Gothlands Lagen beträffar, ſå är den, ſom wåra andra fordna Landslagar, intet på Konungens befallning utgifwen, utan tid efter annan ſammanſatt af Landsens Domare, ty hwad mål, ſom de med ſin ed bekräftade wara Lag likmätiga, inkreſs ſtrax i Lagboken och tjente framdeles til rättesnöre wid andra dylika tilfällen, hwilket af 61 Capitlet i ſjelfwa Gothlands Lagen inhämtas kan. Förſta Capitlet i Gothlands Lagen ſynes gifwa tillkänna, det han måtte wara ſäligen gammal, emedan Hedendomen där förbjudes. Om Wisby Stads-Lag har man den underrättelſen, at ſedan Staden af många Utlänningar af olika tungomål blifwit bebodd, har man tagit ſin tillflykt til Keiſar Lotharius, ſom leſde emellan 1124 och 1137, och ſådt hans ſtadfäſtelſe på hwad, ſom til Fredens och allmänna ſäkerhetens bibehållande kunde bidraga, hwilket Påbud ſedermera af Henrik Leo blifwit bekräftadt. Men detta lär ſåledes böra förſtås, ſom redan uti Andra Delen, 10 Cap. 9 §. är förklaradt. Men i ſednare tider har man anhållit om Gothlands Stads-Lags bekräftelſe hos Konung Magnus Ladulås. Widare äro Wisby Stads-Lag och Friheter ſtadfäſtade af Konung Birger, och Hårtigarna Erik och Waldemar. Den ſidſta omſtändighet kunde dragas i twifwelsmål, om man intet wore annars öfwertygad om deras tillagsenhet, ty de hade intet at befalla öfwer Gothland, ſå wida det intet ſtedde under Konungens ſångenſkap och wiſtande i Dannemark. Ändteligen förordnade Konung Magnus Erikſon, at twänne lika lydande Lagböcker ſkulle ſkrifwas för Wisby, den ena på Gothländſka eller Swenſka, och den andra på Plattyſka. Denne ſednare har Hadorph låtit trycka 1687, efter Gothländſka exemplaret ſom warit at bekomma (1). Men af Gothlands Lagar har i ſynnerhet Wisby Sjörätt warit mycket omtald och berömd.

Gothlands Lagar och Wisby Sjörätt.

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

nor räknas för en fierdedels Läst. Om detta Bref något mera framdeles.

(4) *Magnus* Erikſons Lagbok 24 Fl. Thyuua B. „Stiel man i an„nars Trägarthe Eyle, ella andra froct, m. m. Om Yrtagarth tälas i 26 Fl. och såſom Yrtagårds afwel nämnas, lök, kål, ärter och bönor.

(5) 27 Fl. Thyuua B. Stiel man Humbla ii Humbla-garthum, öiom, ſkäriom, ella huar hälſt han war, uerther takin uith, binde oc til „Things förd, lati döma til liſtadt.

(6) *Magnus* &c. Warbyrgis An. Dni MCCCL ſecundo, fer. quartâ proxima poſt octauas cörporis Chriſti - - - Visbycenſes - - - omni facultate gaudeant, qua prius, annonam, lardum & alias merces quaslibet ad partes quascumque voluerint absque ſolutione thelonei libere deducendi, niſi &c.

(7) Gåmje-Bref emellan Konung Magnus och des Fru Moder Härtiginnan Ingeborg 1326. n. 3. Reddirus annuos ipſius Domini, videlicet lardum, annonam & butyrum libere extra Regnum ſine thelonio deferre faciat, licét alias in regno delationem talium contingat prohiberi.

§. 7.

Under denna tiden woro ock en del af wåra äldre Bergwärk i full gång; wärdet på Kopparen war wid år 1317, ſexton, twå tredjedels mark per Skeppundet eller 80 Dal. Smt (1). Men detta priſet lär ej haſwa warat särdeles länge, emedan Konung Magnus år 1361 kunde betala 4400 mark Penningar med 88 Skeppund, ſå at et Skeppund Koppar då koſtat 50 mark, och ſåledes tredubbelt öfwer det wärde, ſom Kopparen hade 1317 (2), hwaruti af man oſelbart kan ſluta til ſtark afſättning, emedan Penninge-briſten annars hade oſelbart bordt ſälla priſen både på Kopparen och andra waror. Wid år 1336 hade man för uplånta penningar pantſatt 500 mark Silfwer af Koppar-Räntan, ſom förr är nämdt. Wäſtra Bergslagen i Nerike blef 1340 af Konungen förſedd med Lag och tiya Privilegier, uti hwilka ſtadgades, at alla de ſom togo ſin tillflykt til denna Bergslag ſkulle wara fria både til lif och egendom, ehwad miſsgärningar de kunde haſwa bedrifwit, allenaſt de intet woro mördare, tiufwar eller förrädare, dock ſkulle icke deſtomindre målsäganden förnöjas. Widare förordnades, at hwart Osmunds-Järn ſkulle wägа 24 Pund, och intet ſältjas hyttare än til en penning,

Aſylum i Bergslagen i Nerike.

Osmunds Järn wäges och wärderas.

ning, hwilket skulle gälla för hela Järnbergslagen. Den som upsatte en ny Hytta, skulle betala därföre til Kronan 750 Järn första året, och sedan 1500 Järn årligen, så länge arbetet dref wid Hyttan, Osmunds-Smeder, Förslagare och Blåsare skulle betala 20 Osmund, Kegoblåsare 10 Osmund, en Bryggerska 24 Osmund: widare förordnades, huru böter för alla slags brott utkräfwas och fördelas skulle m. m. (3), och kan man äfwen härutaf finna, at Järnbruken warit i god rörelse. Af de nu andragna omständigheter synes oförnekeligt, at utländska Handelen måtte hafwa warit ganska fördelaktig. Nät Spannemål til utlämningen förytteras kunde; och man hade nog tillgång til de mäst brukbara metaller, såsom Koppar och Järn, woro öfwerflöds- och yppighets-waror nästan de enda, som man behöfde förskrifwa utifrån. Och ehuruwäl öfwerflöden hade säkligen stigit i anseende til tiden, woro likwäl de ej särdeles många, hos hwilka den warit märkwärdig. Adelen, som egenteligen förtär största delen af sådana waror, war ej talrik, och de ringare i Landet lära ännu intet warit fullkomligen imagne af det i senare tider införade miſsbruk, hwarigenom den fattige wil likna den rika, och den ringare den förnämsta uti prakt och wällefnad. Det är ganska begripligt, at utländska Handelen då i synnerhet drifwes med förmån för Riket, när utgående waror öfwerstiga wärdet af inkommande, så at penningar i Landet därigenom snarare förökas än förminskas. Man kan wäl intet med tydelig underrättelse öfwertygas om denna sista omständigheten, dock gifwes därtil mycken anledning, när man ser at utländskt mynt war öfwer alt gångbart i Landet. Detta intygas af flera gamla Qwitto-bref, af hwilka man allenast wil nämna et af 1333, uti hwilket Påfwens Upbördsman tilstår sig hafwa emottagit af Upsala Stad och Stift fyra Solidi Grossorum Turonensium och 137 Goldgulden (4), hwilken Summa swarar nästan emot hwad han i Swenska Penningar eller Silfwer upburit. På samma sätt war mycket utländskt mynt upraget ibland Påfweliga sexåra Tionden, som upbars och til halfwa delen lämnades åt Konung Magnus 1326, ty ibland de Summor som då betaltes, woro både Grossi Turonenses, Goldgulden, Sterlingar och flera utländska Mynt-sorter.

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

Anmärkning wid in- och utgående Waror.

Rikets tillstånd från 1319 til 1342.

(1) Ärk. B. Olofs Bref MCCCXVI V. Idus Julii hos Stiernman uti Swartens Biskops-Krönika p. 53, pro VI talentis cupri, quæ tum valebant centum marchis denariorum.

(2) *Magnus* &c. Quoniam venerabiles Patres Dominî Archiepiscopus Upsaliique suffragenei ac capitula eorundem quandam summam pecuniariam videlicet quatuor millia marcharum & quadrigentas marchas denariorum . . . mutuaverant, jam de facto ipsisque pro solutione & evacuatione summæ prædictæ octoginta octo Skieppund cupri de monte cupri prædicto duximus deputanda &c. Dat. Stockholmis A. D:n MCCCLX primo die Assumptionis b. Virginis.

(3) Wi Magnus &c. Datum in curia nostra Wälby An. Dni MCCCXL. feria tertia proxima ante Martini E. & C.

(4) Petri Gervasii Bref dat. Upsal. d. 15 Maji 1333. Han qvitterar här 104 mark Silfwer til fem mark Penningar för hwar mark, 4 solidi grossorum för fyra och en half mark Swenska, och 137 Florent mark för 199 mark Suecicæ monetæ.

§. 8.

När Handelen war af sådan beskaffenhet kan man wara öfwertygad, at Sjöstäderna mycket tiltagit i anseende och wälmåga, oaktade all den brist, som en annan hushållning förordsakade i Konungens eller Rikets Skattkammare. Man har likwäl ingen tillförlätelig underrättelse därom, utom hwad som beträffar Wisby. Denna Staden war nu i sin förstа högd och nederlagsplats för alla den tiden handlande Folkslag i Europa. Olaus Magnus försäkrar, at Staden besöktes af Ryssar, Danskar, Preussare, Ungländare, Skottar, Flämingar, Wender, Saxar och Spanior, och hade alla dessa främmande folkslag, til oordnings undwikande, sina enskylta gränder och qwarter, där de hade sina Bodar och Packhus (1). Wår Swenske Historieskrifware är ej så särdeles samwetsgran, när han talar om Göthiska Norden, något skryt och en liten ofanning hafwer understundom uplyst des berättelser, när han trodt Fädernesländets ära kunna befrämjas därigenom. Men uti dessa målet tala äldre Häfdetecknare och utkänningar på lika sätt (2). Såsom utländningar dreswo stark handel på Wisby, hafwa ock Wisbyborne utsträckt sin köpenskap til nog aflägsna orter, ty utom Hanseståderna, med hwilka de woro uti beständigt samsund och bolag, hafwa de ock handlat i

Staden Wisbys anseende.

En-

England och Nyfland, som man kan finna af det i Andra Delen är andraget. Deras widsyftiga handel kan ock bewisas af deras Sjörätt, hwareft nämnas åtskilliga Handels-orter, som af dem beſöktes, ſåſom Stuys, Amſterdam, Ommeland, Vii, Bourdeaux, Calais, Rochelle, Jarmouth och Liſſabon (3), at man intet må nämna Skåne, Norrige, Traven, Hamburg och andra närmare orter. För denna widſträckta ſjöfart, war det intet altid möjligt, at kunna förſyna Fartygen med Göthiſka Båtsmän och Sjöfarare, utan man war alt jämnt nödſakad at laſſa ſig Skeppsfolk från andra orter, hwilka ock hade olika förplägning, ty man beſtod en Båtsman från Britanniſka Kuſterna en måltid mat med win om dagen, men Norrmän däremot twå måltider om dagen, efter de intet drucko annat än watn; men när Fartyget tog hamn i Winländerna, beſtods win ſå wäl åt den ena ſom andra (4). Man kan härutaf nogſamt ſe, at Wisbyboarne utwidgat ſin ſjöfart ganſka mycket. På hwad ſätt deras handel i ſynnerhet förkofrat eller bibehållit ſig under denna tiden, har man ock några underrättelſer, och ſåſom Wisby war inneſluten uti Hanſeatiſka Förbundet, åro Gothlänningarne merendels förklarade delaktige af alla de förmåner och friheter, ſom detta betydeliga Samfundet förunnes. Således finner man at Konung Erik och Hårtig Håkan i Norrige år 1294 förlänt ſamma Privilegier åt Wisby Köpmän, ſom Lybeck och andra handlande Städer i Tyſkland och Liſland woro meddelta. Likaledes har Konung Erik i Dannemark på föreſkrefna år förſäkrat de Handlande på Gothland om ſamma frihet, ſom Lybeck och deras Förbundsbröder (5). Men i ſynnerhet haſwa Gothlänningarne och Hanſeſtäderna wid år 1323 drifwit en ganſka fördelaktig Handels-rörelſe med Nowogrod genom Newa Ström. Således är antecknadt i Nowogrodſka Hiſtorien, hwarutwål man åfwen af det, ſom tilförne i Swenſka Hiſtorien anmärkt är, kan ſe, at denna handelen wärkeligen är äldre. Twänne märkwärdiga Documenter i detta målet har Dreyer anförd, det enä utan datum, det andra af år 1323. Gothlänningarna och Tyſkarna förunnes härigenom et fullkomligt beſkydd och frihet, at idka ſin handel i Nowogrod, ſå at de ſkulle wara hägnade för alt öfwerwäld, ſå wid öfkador, ſom andra

Riket tilland från 1319 til 1342.

Wisby Sjöfart.

Gothlands handel i Nowogrod.

Rikets tilstånd från 1339 til 1342.

tilfällen. Deras Gårdar och Packhus woro så fridlyste, at om någon ogärningsman tog sin tilflykt dit, åtnjöt han samma frihet, som han warit i en Kyrka, och kunde intet med wåld därifrån uttagas. Gothlänningarnas herbärge med Kyrkan och St. Olofs Kyrkogård och där tilliggande ängar skulle wara aldeles fria, och war ej tillåtet at bygga hus eller upstapla wedkastar där omkring på otta samnar när (7). För öfrigt hade de et oinskränkt tilstånd at köpa och sälja efter behag. Tullen war ganska drägelig: för et Fartyg lastadt med Kramwaror betaltes en mark cunen eller penningar; war det lastadt med Kött och Spannemål betaltes en half mark, men för andra åtande waror erlades ingen tull. De som skulle hjelpa Köpmans-Godset ur Fartygen eller Lodjorna fingo betalning i Mårdskins hufwuden, ty Mårdskin woro ännu alla warors lagliga wärde i Nowogrod och inhemska penningar woro ännu intet i bruk (8). Denna stadga eller öfwerenskommelse är af Borchram och Stadens ansenligaste Män med kors kysning stadfästad (9). Borchram kallas Konung, men ehuruwäl hwarken någon Storförste af det namnet är bekant i Nowogrod, mycket mindre någon Konung, kan sjelfwa Documentet icke destomindre wara riktigt. Det war Gothlänningarna och Tyskarna mycket fördelaktigt at få idka sin handel i Nowogrod, men antingen Stadens Förman kallade sig Storförste, Kung eller Kejsare, war dem aldeles lika mycket. Det andra Documentet är af Gedemin af år 1323, och tilbjuder han alla Handlande och Handtwärkare i Lybeck, Rostock, Stralsund, Stetin och på Gothland fritt tilträde både uti Nowogrod och uti des öfriga Länder, samt gifwer tilstånd des utan, at både Minorit och Predikmunkar måtte sätta sig neder så wäl i Wilna som Nowogrod (10). Ehuruwäl både stylen och innehållet äro nog owanliga, kan dock sjelfwa Documentet wara riktigt. Efter Nowogrodska Historien war Gedemin innehafware af Orichowetz, Laduga och Caporien m. m. 1331, ehuruwäl Gedemins död efter Kojacowicz utsättes til 1329. Men dessa stridigheter torde snarare öfwertyga, om Nowogrodska och Lithauska Historiens owißhet, än om Documentets updiktning. Huru det må wara, intygas likwäl, det som redan är anfördt, at Gothlänningarnas

hand-

handlande anstende warit i dessa tider ganska stort och betydeligt. Det kan ock gifwa någon sannolikhet åt det öfriga, som berättas om Wisbyboarnas prakt och wälmående tilstånd. På samma grund kan wara troligt, at inom Stadens staket eller murar warit tolf tusend Borgare, utom Guldsmeder och Bagare; som äfwen bodde i Staden, men alle andre Handtwärkare hade sina hus i Förstäderna. Efter denna upgift måtte Förstäderne hafwa warit skäligen stora och widtbegripna, hwilket ock synes bestyrkas af de många öfwerlefwor af hus och källare, som långt efter denna tiden woro synliga i Stadsgärdet (11). Sexton Kyrkor inom Stadsmurarna och twå utom lämna tydeligt witnesbörd om fordna folkmängden; deras grundmurade hus förfedda med Järnportar och försilfrade och förgylda Fönsterposter och bågar af Koppar lämna tillika bewis om et betydeligt wälmående, och tidernas wanliga fast bedröfweliga omskiften (12).

Riket tilstånd från 1119 til 1342.

Wisbys gamla anseende.

(1) Olaus Magnus L. 7. C. 24.

(2) Alb. Krantzius Vandalia L. 2. p. 38, kallar Wisby Emporium universarum in circuitu nationum, Gothorum, Danorum, Wandalorum, Russorum, Saxonum, Semborum, Prussorum, Estonum, & si quæ tunc aliæ florebant. Detta kommer nog öfwerens med Olaus Magnus, dock nämnas här inga Spaniorer, hwilka ock förmodeligen intet warit så många, at de behöft enskylt gränd eller gata.

(3) Wisby eller Gothlands Sjörätt 13. Art. s. 3, nämner Sluis, Bourdeus, Rosel och Lissabon, de andra ihopkommas på andra ställen.

(4) Gothlands Sjörätt 29 Art. s. 7.

(5) Konung Erics och Hertig Håkans Bref för Wendiska Städerna och Wisby är daterad Tunsberg 1294 in der Octauen Petri & Pauli der Hilgen Apostel. Konung Erik Menweds Nyborg 1294 an dem tage Dionysii; bägge finnas hos Willebrand Hänsische Kronik s. 92, ibland Bilagorna.

(6) Dreyer Sp. I. P. L. p. 77. Documentet börjas så: In nomine Domini amen &c. slutet: jura & libertates præscriptas, quas hospites mercatores in Dominio Regis Nogardiensium sibi fieri postulant, eædem libertates & jura ipsis Nogardiensibus cum in Godlandia venerint in omnibus impendentur favorabiliter & benigne amen. Den i sjelfwa s. utförde mening lyder så: Curiæ Theutonicorum & Gothensium & hospites liberi erunt . . . Curiæ hospitum prædictorum adeo debent esse liberæ, ut si aliquis excessum aliquem commiserit &

Rikets tillstånd från 1319 til 1342.

ad eos confugerit, non debet deri de eis in manus alienjus, sed placitari debet pro eo, ac si esset in ipsa ecclesia constitutus.

(7) Curia Gotensium cum ecclesia & cimeterium St. Olaui & prata adjacentia in omnibus libera esunt, secundum justitiam habitam ab antiquis. Item curiam eorum Gotensium, secundum justitiam antiquam ad VIII passus ædificia popi non debent, nec lignorum congeries circumponi. Dreyer p. 382.

(8) Uti sielfwa Documentet står capita martatorum, som man här öfwersatt med Mårdskins hufwuden. Anledningen är tagen af Müllers Samlung Rußischer Geschichte T. 5. p. 430. Han berättar här, at man i Ryßland ända til det femtonde århundrade wärderade alla waror efter Mårdskin eller slycken därutaf, och at man til skiljemynt brukade lappar af Eforre-skinn. Hwad Kuren wil säga wet jag intet, om det ej är brutet af pecunia.

(9) Rex *Borchramus*, Dux & Nogardienses discretiores osculabant crucem, sicut moris est in signum pacis & fœdus concordiæ & amoris. Hwad detta warit för en Borchram wet, kan hända, hwarken jag eller någon annan. Kan hända det skal wara, Borgrauius åtminstone nämnas Burgrauius och Dux tillika med Rex jurge uti Freds-Tractaten emellan Konung Magnus Eriksson och Ryßarne wid år 1348, och i den händelsen bör orden läsas: Rex, Burgrauius, Dux &c. då alt är tydeligt; om ordet warit skrifwit med Ryska bokstäfwer, kunde til äfwentyrs en oförfaren läst Borchram i stället för Bojarski, men förra gißningen torde wara sannolikare.

(10) *Gedeminne* D. g. Letphanorum Ruthenorumque Rex Princeps & Dux Semigallie &c. Dat. Vilna Ann. Dni 1323 ipso die corporis Christi. Detta Bref är mera misstänkt än det förra, ändskönt Gedemins Sigill är bifogadt, men om skrifwaren warit Christen, som är nog sannolikt, och Gedemin fast Hedning wille hafwa Christna Handlande och Handtwärkare uti sina Länder, kunde det wara nyttigt, at han wisade någan högaktning för Christus. Skulle det wara diktadt, är det nog obegripeligt hwarföre; ty ingen förmån därutaf kunde tilskyta hwarken Tyskarna eller Gothlänningarna. En förnäm Herre har äfwen gjordt påminnelse emot dessa Handlingar, at de äro författade på Latin, s. Dreyer p. 307. Men som Freds-Tractaten emellan Konung Magnus och Ryßarne är oförnekeligen upsatt på Latin, synes det inkastet förfalla: men utförligare undersökning lämnas som här mindre nödwändig. Ämnars kan man om Gedemins Herrskap öfwer Nowogrodska Landet, se Rußische Gesch. T. 5. p. 422, och om Gedemins död Alb. Wijuk Kojalowicz Histor. Lith. lib. 7. pag. 280.

(11) Om Borgarnas antal och Förstädernas öfwerlefwor kan ses Strelow Gothlandske Crön. pag. 120, hwarutaf Willebrand s. 27 tagit sin berättelse.

(12)

(13) Krantzius Vand. L. 2. p. 38, testantur nobilem antiquitatem urbis Wisbu, testudinatæ domus, januæ ferratæ ex cupro fenestræ. Olaus Magnus har tillagt förgylningen och försilfringen. Om Kyrkorna kan man läsa Wallius Gothländska Samlingar ꝛc. Riksets tilstånd från 1319 til 1342.

§. 9.

Gothland och Wisby har ock warit bekant för sina Lagar. Hwad sjelfwa Gothlands Lagen beträffar, så är den, som wåra andra fordna Landslagar, intet på Konungens befallning utgifwen, utan tid efter annan sammansatt af Landsens Domare, ty hwad mål, som de med sin ed bekräftade wara Lag likmätiga, inskrefs strax i Lagboken och tjente frambeles til rättesnöre wid andra dylika tilfällen, hwilket af 61 Capitlet i sjelfwa Gothlands Lagen inhämtas kan. Första Capitlet i Gothlands Lagen synes gifwa tilkänna, det han måtte wara skäligen gammal, emedan Hedendomen där förbjudes. Om Wisby Stads-Lag har man den underrättelsen, at sedan Staden af många Utlänningar af olika tungomål blifwit bebodd, har man tagit sin tilflykt til Kejsar Lotharius, som lefde emellan 1124 och 1137, och fådt hans stadfästelse på hwad, som til Fredens och allmänna säkerhetens bibehållande kunde bidraga, hwilket Påbud sedermera af Henrik Leo blifwit bekräftadt. Men detta lär således böra förstås, som redan uti Andra Delen, 10 Cap. 9 §. är förklaradt. Men i sednare tider har man anhållit om Gothlands Stads-Lags bekräftelse hos Konung Magnus Ladulås. Widare äro Wisby Stads-Lag och Friheter stadfästade af Konung Birger, och Härtigarna Erik och Waldemar. Den sidsta omständighet kunde dragas i twifwelsmål, om man intet woro annars öfwertygad om deras tiltagsenhet, ty de hade intet at befalla öfwer Gothland, så wida det intet skedde under Konungens fångenskap och wistande i Dannemark. Ändteligen förordnade Konung Magnus Erikson, at twänne lika lydande Lagböcker skulle skrifwas för Wisby, den ena på Gothländska eller Swenska, och den andra på Plattyska. Denne sednare har Hadorph låtit trycka 1689, efter Gothländska exemplaret intet warit at bekomma (1). Men af Gothlands Lagar har i synnerhet Wisby Sjörätt warit mycket omtald och berömd.

Gothlands Lagar och Wisby Sjörätt.

Rikets tillstånd från 1319 til 1342.

Kranzius har redan talt därom i sin tid, sast han litet sedden. Icke destomindre är Gothlands eller Wisby Sjörätt länge sedan på trycket utgifwen, emedan han blef uplagd på Tyska i Köpenhamn 1505, i Holland 1530, och i London 1536. Sedan den tiden är samma Sjö-Lag flera gångor uplagd så i Holland som på andra ställen. På Swenska eller Gothländska finnes nu mera denna Sjö-Lag intet, ty så wäl den Gothländska Sjörätt, som Michael Agricola skrifwit 1549, som den Hadorph låtit uplägga, äro endast öfwersättningar (2). Buräus har warit af den tankan, at de Sjö-Artiklar, som finnas uti en gammal handskrifwen Bok, som Petrus Magni, sedermera Biskop i Wästerås, öfwersatt i Rom 1522, skulle wara Wisby Sjö-Lag: men Ärkebiskop E. Benzelius försäkrade mig, at detta war intet annat än en Swensk öfwersättning af en gammal Italiensk Tractat, Il consulato del mare. Ej heller är där någon anledning uti sjelfwa handskrefna Boken til Buräi gissning (3). Hwad Wisby Sjö-Lag annars beträffar, består den af blotta öfwerenskommelser, emellan Redare, Skeppare och öfriga Sjöfolket, hwilka sedermera blifwit lagna til Regel för nästan alla Sjöfarande wid Norra Sjökusterna af Europa. Naturliga billigheten är wid alla mål tagen til grund, och kan man således träffa mycken likhet både med il consulato del mare och med de Sjö-Artiklar, som blifwit gifna til Oleron (4), utan at man därföre kan med tillförlätelighet påstå, at den ena är tagen af den andra.

(1) Den här anförda Historien om Gothlands Stads-Lag är tagen af Första Capitlet i Gothlands Stads-Lag. Jfr. Wildes Historia om Sweriges Lag, s. 84.

(2) Hadorphs Företal til Wisby Sjörätt. Denna Lag finnes ock i Boek der Zeerechten, Amsterdam 1698. Meherman eller Ehrenstråle, Jurisp. Civilis p. 59.

(3) Om Petri Magni handskrefna Bok kan ses Samling af Handlingar tryckt i Lund, 1 D. s. 14.

(4) Om Oleröns Sjö-Lags förbättrande genom Wisby Sjörätt anmärker von Dalin s. 462.

§. 10.

§. 10.

Af de nu föredragna påminnelser kan man få något begrep om Rikets tilstånd under första tidpuncten af Konung Magnus Eriksons regering: men om man wil än nogare känna tidens beskaffenhet, bör man ock något närmare betrakta Aristocratiska ställningen i Landet, som upwärte under Minderårigheten, och sedermera alt framgent tiltagit til hela Samhällets besynnerliga förwirring. Wid början af sina myndiga år 1335 förböd Konung Magnus, det ingen måtte med full rustning fara öfwer Landet, men i synnerhet förböds Storflockar. Hwad med detta ordet egenteligen förstås, wet man ej så noga, emedan wåre äldre Historieskrifware behagat gå förbi denna betydeliga omständighet, utan i det stället endast giswit oß beskrifning på Konungens oskickeliga upförande, och således satt Efterwerlden i den tanka, at all oredan ledde sitt ursprung från Konungen. Det är utan twifwel en förmån, at förnämt och rikt folk finnas i Landet, men om rikedomen är endast uti så Personers och Familiers händer, bliswer ställningen wådelig. Denna tidens förnäme Herrar wisade sin storhet icke allenast i yppighet, utan ock genom et ganska talrikt följe af betjenter. Konung Magnus Ladulås lär hafwa warit den förste, som budit til at sätta skrankor för denna eftertänkeliga öfwerflöd, när han fastställde, huru manstark man borde fara öfwer Landet. Men det händer, at flere Lagar stadna på papperet. När Magnus Joh. Angelsson skulle göra en Andakts-resa ifrån Flötsund til Upsala 1293, beledsagades han under sin gudeliga spatsergång af mer än tjugu betjenter (1). De af Konungen omtalte Storflockar hafwa utan twifwel warit manstarkare, och torde Johannes Magnus hafwa giswit oß en nogare beskrifning på denna och följande tidens Herrar, då han talar om egen förfarenhet, och witnar, dock utan at anse det för något besynnerligt, at han känt en wiß Herre, som under Unions-tiden underhållit uti sitt eget hus femhundrade Ryttare (2). När man kunde komma tågandes på sådant sätt, kan man nog finna, at en Konung, om han än aldrig warit så wälmenande, skulle icke destomindre möta flera swårigheter, så snart han wille företaga sig något, som intet war i de mäktiga Herrarnas smak. När man

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

Aristocratiska ställningen i Landet.

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

man tillika erindrar sig, at inga beständiga troppar woro i Landet, som för Konungens och Rikets räkning underhöllos, utom de få, som woro kringspridde på Slotten, är det ögonskenligt, at makten til namnet war hos Konungen, men i sjelfwa wärket hos Herrarna, i synnerhet sedan man dragit försorg, at i Konungens Förråds-Kammare war ingen tilgång. Man lär då intet fara särdeles will, om man föreställer sig Rikets då warande tilstånd, som det i senare tider warit i Polen. Riket war widlyftigt, och genom tilökningen af Norrige och Skåne, efter utseende mäktigt, men inwärtes författningen sådan, at det warit enfaldigt, at inbilla sig en waraktig styrka och wälgång. Widlyftiga ödemarker gifwa ingen kraft i Rikskroppen, och et widsträckt och stort Rike med oförsiktig Hushållning, och felande ställning i Regeringen försänker det allmänna uti en fullkomlig kraftlöshet. När då utgången blifwer olyckelig, får Konungen merendels skulden, fast än hans förnämsta fel har warit, at han intet kunnat bota oboteliga sjukdomar.

(1) *Israel Erlandi* Miracula St. Erici p. 23. Per se nudis pedibus, comitatus viginti famulis & amplius, similiter incedentibus, ad reliquias beati Erici accessit.

(2) *Johannes Magnus* Metropolis p. 23. Nondum ego annos quinquaginta habeo, tamen memoria teneo, aliquem ex proceribus Regni quingentos equites in quotidiana familia satis magnifice aluisse.

§. 11.

Detta alt skulle utan twifwel blifwa långt tydeligare, om man kunde lämna någon omständelig underrättelse om denna tidens högtupsatta och betydande Herrar. Men ännu saknas den nästan helt och hållet. Utom flera, som gjordt sig namnkunniga borde wäl Matthias Kettelmundson i synnerhet wara frikallad från denna glömska, emedan honom tilskrifwas alla de dråpeliga förbättringar, som Riket förmenas hafwa sådt under Konungens Minderårighet, och hans död anses såsom en källa til alla de bedröfweliga olyckor, som sedermera öfwerhopade Landet (1). Man har redan uti nästföregående Capitel 20 §. gjordt några påminnelser, angående Mats Kettelmundsons Riksförständerskap under Minderårigheten; och måste man uprepa det

Mats Kettelmundsons omständigheter.

sam-

samma som man då sagt, at det blir aldeles obegripeligt, huru hela Regeringen kan honom tilskrifwas, när han intet war Riksföreståndare och Knut Joanson war Drots, och om Herr Knut såsom Drots warit försedd med den myndighet, som Nils Ambjörnson tillägges uti Fullmakten, hwilket synes troligt, blifwer Riksförestånderskapet hos en annan et obegripeligt ting. En sannolik mißtanka upwäckes fördenskui, at wåre äldste Häfdetecknare intet warit fullkomligen underrättade, och styrkes denna mißtanka än mer, då man finner, at Ericus Olai försäkrar, at under Konungens Minderårighet och Mats Kettelmundsons styrsel ingen understod sig på något sätt oroa Riket, då likwäl Ryßarnas fiendligheter i Finland äro utom alt twifwelsmål. Det beröm, at han warit en hurtig, drifwande och oförskräckt Fältherre, synes intet kunna honom betagas, men om han warit en nyttig och huld undersåte emot Fäderneslandet, blifwer så länge oafgjordt, til des man är öfwertygad, at Härtigarnas upförande warit grundadt i rättwisa och billighet, ty til deras tjenst upoffrade han sig helt och hållet. På detta sätt stadnar man i mycken owißhet om Mats Kettelmundsons omständigheter, den sträcker sig ock til sjelfwa döds-året, ty Meßenius förer hans död stundom til 1334, stundom til 1337 (2). Om hans Testamente är skrifwit kort för hans död, lär det förra året wara rättast, ty han testamenterar til Prinseßan Euphemia et spänne af Guld, och kallar henne Fröken, Domicella (3). Dödsdagen torde wara wißare, emedan des årsmots-dag firades i Upsala den 5 Maji (4). Hans Fru het Aleid eller Adelheid och henne testamenterade han Gårdarna, Aspenäs, Swina, Ondabodhä, Wendeledhä, Ullafors, Lundby och Oshammar, samt i lösöron tre Guldspänne, tio Guldringar, tio Silfwerskedar, twå Silfwerkäril, fyra Silfwerkannor, en Silfmit och en Silfwerbägare (5), åt sin Dotter Ingri gaf han Gårdarna Wädhla och Ekeby (6). I sitt Wapen förde han tre Rosor, men därföre wet man intet af hwad Släkt han war, ej heller namn på flera af hans Förfäder än Fadren (7). Uti sjelfwa Testamentet lyser på flera sätt tidens tänkesätt och storhet, ty man ser därutaf, at han hållit fem Hofpräster, flera Löpare och Kockar, hwilket man annars kan

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

hända intet skulle föreställa sig (8). Så wäl Kyrkor som Kloster och flere enskylte personer rönte prof af hans frikostighet, emedan han skänkte bort i redbara penningar öfwer 4393 mark, som gör öfwer 21000 Dal. S:mt, och inemot 400 mark Silfwer, af hwilka Konungen tilkom 200, åt hwilken han ock skänkt et stort Guldspänne. Men på ingen ting synes hans Förråds-Kammare hafwa haft bättre tilgång än på Pälswärk, emedan han bortskänkte öfwer 327 timmer af Hermelin, Mårdar och Gråwärksbukar, och utom alt detta mycket Silfwer och många Fastigheter. Til sitt grafställe hade han utsedt Predik-Munkarnas Kyrka i Wästerås, hwarföre han ock ihogkom Bröderna därsammastädes med en Gåfwa af 200 mark penningar, twå Silfwer-Skålar och en Tafla af Elfenben (9).

(1) Ericus Olai p. 124. Hoc ergo Rege in tenera ætate electo continuatus est in Rectoratu & gubernatione Regni Dominus *Matthias* Dapifer, quod ea strenuitate & prudentia gubernabat, ut nemo auderet extra Regnum vel intra aliquid molestiæ, dissensionis & discordiæ attentare . . . mortuo autem tandem Domino *Mathia*, cujus mors occasio erat multi doloris. Rimkrönikan s. 150 talar på samma sätt.

(2) Meßenius Sc. T. 3. p. 8. T. 15. p. 56 utsätter Mats Ketilmundsons död på 1337. Men i 12. Tom. p. 177, där han rättar sina förut begångna förseelser, häntför han des död til 1334. Det förra året har ock von Dalin s. 449.

(3) Mats Ketilmundsons Testamente utan år och dag. Ego *Matthias Ketilmundæson* testamentum meum condo & ordino in hunc modum, in primis confero &c. Domino meo Regi unam magnam fibulam auream, sorori suæ Domicellæ meæ unam minorem fibulam auream.

(4) Assessor Brocman har anmärkt af Calendarium Upsalense, at Mathiæ Dapiferi dies anniversarius är antecknad wid den 5 Maji.

(5) Dilectæ consorti meæ *Aleydi* curias meas Aspanæs &c. tres fibulas aureas, X annulos aureos, X cochlearia, II vasa argentea, VIII cantaras argenteas, I sylfmit, & I bicarium argenteum. Von Dalin säger at Fru Adelheid war en Sparre.

(6) Filiæ meæ Ingridi curias meas Wædhla & Ekiby.

(7) Meßenius T. 12. p. 177. Hans Sigill synes ännu wid wisa Handlingar.

(8) Cuilibet Capellano meo videlicet Dominis Menikino, Petro Torstani, Petro Alando, Thidemanno & Petro Olaui unum integrum par vestimentorum, cum furatura vasiorum, & XX mr. den. . . . Regnum.

waldo coco X mr. den. cum tunica & capa [illegible] cuilibet cursori meo III mr. den. Litet förut ihoglommes Lydikin Myntare. med 30 mark, så at det är ej så otroligt at Herrarne haft sina egna Myntmästare. Rikets tillstånd från 1319 til 1342.

(9) I sjelfwa början af Testamentet är denna författning gjord.

§. 12.

Mats Kettelmundsons efterträdare i Drots-Ämbetet Knut Joanson hade altid warit af et annat parti än Herr Mats, ty han hade beständigt följt med Konung Birger, hade ock warit Konungens Drots en tid. För orsaker, som man nu intet wet, lämnade Knut Joanson Drots-Syslan, och Joh. Brunke blef Konung Birgers Drots. Ingen anledning är, at han warit i Konungens onåd, emedan han icke destomindre blef qwar wid Hofwet i Nyköping, och war äfwen närwarande, då Konungen lät fängsla sina Bröder, fast han betygade uppenbarligen sitt misshag däröfwer, och wille ingalunda taga del i detta förehafwande, men detta alt är nämndt tilförne. Knut Joanson Drots. Då man under Konung Magnus Eriksons Minderårighet kommit öfwerens, at all twedräkt skulle uphöra emellan de förnämare Herrar, som warit af söndrade tankesätt och parti, medan Riket war delt emellan Konungen och Härtigarna, blef Drots-Ämbetet åter updraget åt Knut Joanson (1), och har han förmodeligen förbliswit i denna wärdighet til in emot 1334, ty på det året nämner han sig fordom Drots (2). Af wåra Genealogister föres han gemenligen til den slägt, som man behagat kalla Blå, och skal han på den räkning warit Soneson af den namnkunnige Iwar eller Ioar Blå, som med sitt anseende förnämligast befrämjat Waldemar Birgersons wal til Konung 1250. Von Stjernman säger, at han fördt i sköldem en öpen hjelm med twå Horn, och fem kösblad på hwardera Hornet, hwilket dock intet kommer öfwerens med det Wapnet, som denna Herren fördt wid andra tilfällen, ty år 1328 har han uti sköldem fördt en Grip med utsträckta wingar (3). Til efterträdare uti Drots-Ämbetet lär han hafwa haft Greger Månson (4), som likwäl intet länge förwaltat denna syssla, ty år 1335 blef Nils Ambjörnson Konungens Drots.

Rikets tillstånd från 1319 til 1342.

(1) Uti Skara Förening 1322 den 20 Julii eller Margrete-dag, war Knut Joansson redan Drots. Uti en handskriftwen Vidimations-Skrift i Danska Archivum dat. Wenge MCCCXXII Dominica ante festum b. Margaretæ Virginis upräknas Konungens Råd på följande sätt: *Olaus* Archiep. Upſ. *Karolus* Epiſc. Lyncop. *Kanutus Jonſon* Sueciæ Dapifer, *Matthiæ Kætilmundſon* &c. Flera Bref intyga det samma.

(2) Uti Riddarens Gustauus Tunesons Bref dat. Stockholm A. D:ni MCCCXXXIIII, feria quinta infra octauam Paſchæ, kallas Kanutus condam Dapifer. Nordbergs Clara Minne f. 73.

(3) Seiermans Höfd. Minne f. 264. Knut Joansons Sigill med Gripen är hängdt wid des Bref, dat. Telgis A. D:ni MCCCXXVIII och sins afritad hos Peringſkiöld Mon. p. Trundiam p. 6. Omskriften i Sigillet är S. Kanuti Johannis Filii.

(4) Uti et Bref dat. fer. 4:ta ante Botolphi 1334, kallas *Gregor Magnuſon* Dapifer. Denna Anmärkning är af Aſſeſſor Brocman.

§. 13.

Birger Persons omständigheter.

Sedan man nämnt om Mats Ketelmundson och Knut Joanson, kan äfwen Birger Person af Finstad förtjena at blifwa något närmare känd. Såsom Lagman af Tiundaland war han Ordförare i Lag-Commißionen, som skulle förbättra Uplands-Lagen i Konung Birgers tid. Som han altid warit ibland Hårtigarnas medhållare, hafwer han med de flera af deras parti insunnit sig wid Nyköpings belägring, sedan Hårtigarne blefwo fångslade, och war han Anförare för Uplänningarna (1), så at Lagboken och wärjan warit uti hans händer lika brukeliga. Det ser ock ut, som denne Herren warit tjenlig til ån flera syßlor, emedan wid utom-ordenteliga skatternas upbärande, de influtna medlen uti hans wård warit anförtrodda, hwilket af det föregående inhämtas kan. Birger Persons tilgifwenhe för Hårtigarna uphörde intet med deras död, utan har han, medan han ännu lefde, skaffat sig et Aflats-bref utaf Patriarchen i Alexandria och 13 andra utländska Biskopar, hwilka hwar för sig förlåna fyratio dagars Aflat åt alla dem, som uti sina böner wille komma ihog Birger Persons och de afdöda Hårtigarnas själar (2). En emot tiden swarande andakt, så at, om han förfedt sig uti sin tilgifwenher emot twänne nästan ochriſteliga Prinsar, har han likwäl intet felat i wänskaps-lagen, hwars öna band hwarken

nå-

nötas eller uplösas af döden. Wid Uplands-Lagens förfärdigande war han endast Lagman af Tiundaland, men sedermera har hans Lagsaga blifwit widsträcktare, så at den innefattat hela Upsala-Stift, som man kan sluta af Konungens Bref af år 1323 (3). Detta bewisar ock, at han intet nederlagdt sitt ämbete 1316, som Peringskiöld och de som följt honom behagat föregifwa. Man nämner wäl en Philip Ingewaldson, som warit Lagman i Upland 1316, men efter alt utseende måtte han antingen hafwa warit Under-Lagman eller ock medhjelpare til någon tid. Birger Persons wapn har oförnekeligen warit twännē wingar, men understundom stå de stälda såsom i flykt, stundom åter ser man dem nederfälda på samma sätt, som Herrarne von Platen föra dem. Denna olika ställning gör således ingen wäsentelig skilnad i wapnen, så mycket mindre, som man finner, at Magnus Plata wid år 1422 förer aldeles et sådant wapn, som Israel Birgerson brukat, wid år 1349 (4). Det synes då aldeles afgjordt, at Birger Person warit af samma släkt, som wåre nu warande Swenske Braher, men om de på manliga linien leda sitt ursprung från Birger Person, äro wåre Langfedgare eller Genealogister intet ense. Meßenius leder Grefwarna Brahe från Erengisle Plata (5); men Örnewinge från Birger Person (6). At afgöra denna twisten hör intet hit. At Familie-namnet är taget från Braherna på Gyllebo i Skåne är ingen twiswel, ty när Thorkel Brahe den yngre gifte bort sin Doter til Magnus Larson af Terna, skedde det med förord, at om äktenskapet wälsignades med Son, skulle han kallas Per Brahe (7). Fru Sophia Brahe och andre Danske Genealogister försäkra, at Johanna Brahe blef gift med Magnus Larson Plata, och om denna Magnus Larson är egenteliga twisten. Meßenius gör honom til ättläg af Erengisle Plata, men Örnewinge til en manlig efterkommande af Birger Person genom des Son Israel (8). Men släkten wanhedras intet, antingen den härstammar ifrån Platarna eller Birger Person. Annars försäkrar Örnewinge, at Birger Persons barn woro på manliga grenen i släkt med Kungliga Swerkerska ätten, men detta föregifwande förfaller af sig sjelf när han leder dem från Ingri Ylfwa, Suno Siks förmenta Doter, emedan släktska-

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

Rikets tilstånd från 1319 til 1342.

med Råds-wärdigheten. Uti Konung Birgers Stadsfästelse på Uplands-Lagen kallas Birger Person Lagman i Upland Konungens Tjänstman, och intet Råd, men sedan 1319 nämnes han altid ibland Konungens Råd. At Rådsherrarne nu och sedermera warit mäktige och i stort anseende, är ögenskenligt, men det är ej så tydeligt, at de anwändt sin makt och anseende til Rikets wärkeliga förmån. Med Rikx och förnäma förbindelser är allmänheten ofta litet belåten, men när ny förtjenst upliswar hedrade och hederwärda Förfäder, och dygd, ära samt upriktig kärlek för Fäderneslandet går i arf som odaljord, då först bliswa gamla Ätter uti sitt rätta ljus försatte, och man behöfver intet hämta all deras glans från waggan och fallwaken. Uti alla Länder blifwer altid et stort antal af högt upsatta Ämbetsmän; inför en Tings-Rätt eller annan Nämnd böra de altid för ostraffeliga anses, när inga brott dem öfwerbewisas, men det lär altid bliswa en usel förtjenst, som ledes från Tings-bewis. At älska sig sielf och eget wälstånd, är en heder som äfwen en röfware kan tilägna sig: men at älska sitt Fäderneslands och sina medmänniskjors wälgång framför egen winning, bequämlighet och nytta, är en ära och förtjenst, som pryder Människian och hedrar Samhället. Huru wida tidsens Herrar genom sådana dygder gjorde sig minneswärda, wet man kan hända intet med tilförlåtelighet: men det torde man dock kunna säga med fullkomlig grund, at de som gifwit råd och anledning til Norriges afsöndrande från Riket, kunna aldrig hafwa warit wälmenande Patrioter, Konung Magnus Erikssons förhållande måste för öfrigt hafwa warit huru det kunde. En regerande Herres kärlek bliswer altid jämnkad, efter des mer eller mindre älskwärda egenskaper, men Fäderneslandet äger altid en oinskränkt rätt til wår kärlek och tilgifwenhet. Om Lagskipningen och flera dylika anstalter, kunna Lagböckerna lämna underwisning åt dem, som i detta mål åstunda underrättelse. En märkwärdighet bör dock nämnas, som kan synas besynnerlig, at wid tilfälle, då någon gjorde större och flera åbygnader i gemensam mark eller skog, än han efter Lag och Konunga-Bref war berättigad til, och intet efter Konungens Dom hafwandes Utslag nederbröt och afförde de upsatta hus, skulle Konungens Domhafwande, som Utslaget fält, efter Landets Lag upbränna husen (2). (1)

(1) Hyra-Besintet af år 1319 är tryckt uti Hadorphs Tilökningar wid Rimkrönikan och åberopadt tilförne.

(2) *Magnus* &c. Quoniam ex querulosa quorundam insinuatione didicimus, discretum virum Haraldum Haralzson plus de silua Hattæræas, quam in confectis super Domini *Magni* quondam Regis aui nostri contineatur literis, usurpasse suisque ædificiis occupasse, idcirco negotium hoc examinandi & discutiendi auctoritatem & speciale mandatum fidelibus nostris Domino *Gozstano Niclisson* & *Laurentio Magnusson* committimus per præsentes. Quorum discretio quæcunque dictorum ædificiorum ipsius Haraldi ultra debitum extensa esse censuerit, ea infra mensem post habitum de hoc scrutinium, per memoratum Haraldum vel suos funditus dirui volumus & penitus amovari. Alioquin ex tunc memorati Dominus G. & Laurentius Magnusson hujusmodi ædificia illegitima juxta legum terræ exigentiam incendio consumi facere non omittant &c. Scriptum in castro nostro Lindholm An. D:ni Millesimo CCCXXX quinto in crastino Jacobi Apostoli.

Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.

5 Capitlet.

Om Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.

§. 1.

Någon särdeles förändring i Kyrkowäsendet kan man intet wänta på deßa tjugu år; man kan altid wara förwißad, at ingen förbättring förspordes i det hufwudsakeliga. Dock war Kyrkans utwärtes tilstånd ganska fredligt. De werldslige Herrar afweko nu alt mer och mer ifrån Thorkel Knutsons grundsatser, det lönte mera mödan at förbinda sig alt närmare och närmare med de mäktiga Prelaterna, til at förqwäfwa Konunga-makten och styrka Få-wäldet. Man kan då wara försäkrad, at Prästerskapets friheter och Privilegier, som de af Magnus Ladulås undfådt, blefwo genast stadfästade, och war det et af nya Regeringens första göromål, ty andeliga skattfriheten och andra förmåner försäkrades den 28 Julii 1319. Kort förut wid Konungens wal hade de werldslige Herrar med samtlige Biskoparna förenat sig, at alle owanliga beskattningar uphöra skulle, och när Aristocratiska Förbundet ingicks 1322, öfwerlämnades åt Ärkebiskopen och Biskopen i Linköping fullkomlig frihet, at bannlysa alla dem och hwar och en i synnerhet, som på något

Prästerskapets upförande.

Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.

sätt söndrade sig eller sätte sig emot Föreningen. Efter denna anledningen hade de Andelige ingen ordsak at klaga öfwer nya Regeringens författningar. Ja man kan twifla, om Konungen sielf hade ordsak til misnöje emot Kyrkans Förestådare, ty de hafwa wisat sig mycket beredwillige, så wäl wid Skånes lösen, som wid andra trängande tilfällen. Man har mycken anledning at tro, det de Andelige gifwit sielfwe förslag på sex åriga Tionden til understöd mot Ryssen, och til halfwa Tiondens uppbärande för Skånes lösen. Det förskott, som Upsala Consistorium gjorde i samma affikt af 1000 mark Silfwer eller 24000 Dal. Smt, synes och lämna bewis om de Andeligas beredwillighet at tiena Riket under des tryckands omständigheter, oaktat ds annars wore för alla sådana afgifter befriade. Denna rättwisa bör man lämna åt denna tidens Klerker. Om de andre skattfrie Herrar i landet på samma sätt tagit del i Rikets angelägenheter, wet man intet widare, än at några af Adelen gingo i personet borgen för wisse poster af Skånes lösen. At likwäl både Andelige och Leke män läto betala sig för sin tienstaktighet, är intet twifwelsmål.

§. 2.

Biskoparnas upförande.

Så wida kan man intet förneka Andeliga Ståndet någon heder af wälmenande medborgare. Men om de ehest upfylt sina skyldigheter, som redelige Lärare, hwilka med lärdom och lefwerne uphygde Guds Församling, har man mindre wedermäle. Sådana omständigheter upteckna sällan til Efterwerldens kunskap, om ej något utomordenteligt ondt eller godt tildragit sig. Den, som med et stilla bemödande wakar öfwer sina anförtrodda skyldigheter, kan til åfwentyrs åtnjuta och aktas af sitt samtida folk, men såsom han egenteligen lefwat för dem, så dör han ock, och Efterwerlden känner honom intet. De högre ärestållen äro någorlunda frikallade för en sådan glömska, och minnet af wåra Nordiska Biskopar hafwer ock ådragit sig upmärksamhet wid sielfwa Påfweliga Hofwet. Theodorus af Niem eller Nihem, en Westphaler, hade beständigt warit i Påfwarnas Hof, och där warit tienstgörande såsom Secreterare uti några och trettio år, och dödde ändteligen såsom Ärkebiskop i Cambrai 1417. Han war förmodeligen i stånd, at känna wåra Nordiska Klerker, och gifwer han

han oß en afmålning på dem, som är sannolik, och lär wara sann. Han försäkrar, at det warit et wedertaget bruk wid alla samqwäm, at taga emot sällskapet med et tappert ölsupande, under hwilket den ene borde göra den andra besked, til des man ändteligen tog sig en nödwändig hwila på golfwet. Så wäl Fruntimmer som Karlar togo del i detta torstiga tidsfördrif (1). Detta torde synas otroligt för dem, som pröfwa alt efter närwarande lefnads-sätt, då det ändteligen blifwit wanhederligt at blifwa hufwudyr af öl, men man behöfwer intet gå många tjog år tilbakars, för at igenfinna bewis på denna fuktiga wällefnad. På hwad sätt man i Norden i akt tog Romerska kyskheten, underwisar oß widare wår Påfweliga Secreterare, när han berättar, at så wäl Biskopar som Präster hade uppenbarligen sina älskarinnor, hwilka ock följde med Biskoparna på sina årliga Kyrkebesök, och lefde där ganska förtroligt med Prästernas owigda Hustrur, och war det ansedt för mindre brotsligt at hafwa en sådan enslighets-tröst, än at hafwa ingen (2). Wår nitiske Häfdatecknare nämner wäl inga andra Länder än Norrige och Irland, men man kan hafwa orsak at twifla, om Kjöln, som gjorde gränts emellan Norrige och Swerige, gjorde tillika gränts emellan sederna och lefnads-sättet. Man bekänner, at Lagen om Prästernas ogifta kyskhet war orimmelig; men om man wil tala upriktigt, bör äfwen en narraktig lag efterlefwas: ty när underhafwande taga sig den frihet at förneka sin lydna åt det, som i en Lag kan synas däraktigt, lär på slutet all ting komma under det namnet, som intet paßar sig med wederbörandes smak och tycke. Man kan intet upwisa inhemska witnesbörd, som stadfästa Nihems berättelse i anseende til Biskoparna i Swerige: men at de ringare Präster fortfarit at hafwa sina kärstor, och at deras omgänge warit wälsignadt med lifsfrukt, kan man fullkomligen blifwa öfwertygad af de ofta förnyade förbud i detta målet, och Ärkebiskop Jacob Ulfsons stadga af år 1474 (3). Om ej oseden warat, hade förbudet warit onödigt. Om man kan skylla Biskop Håkan i Bergen för något dylikt är owißt, men uti sitt Bref til Drotning Blanka wisar han nogsamt, at han intet trodde, det wara någon synd at se på Könet, i synnerhet ber han, at des wörd-

Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.

Kyrkans tilſtånd från 1319 til 1342.

nad mätte förmälas hos Fröken Catharina de Spina, och des urſäkt hos de andra Hofdamer, at han intet nämner dem, efter han fruktar, det han ſkulle ſeta i ordningen (4). Biſkop Håkan torde härigenom roſa, at han haft god ſmak, men om han ſelat emot ſin Påfweliga helgedom, tänkas til andras ompröfwande.

(1) *Theodorus a Niem* Nemus unionis C. 35. p. 377, af Baſels upl. 1566. De more ſeu conſuetudine in Norvagia Clerici & laici bibunt ad hauſtus æquales, & niſi ſuper modum quis inebrietur ebrietas, potu cocto, tunc non reputat ſe beatum, & exigit aker ab akero ut ſibi faciat juſticiam bibendo æqualiter cum ipſo . . . donec ebrius in terram caderet . . . quique crebris potationibus cyphos magis exhaurit, hic ceteris corporali vigore ac in virtute excellentior putatur &c. Detta ſiſta kommer nog öfwerens med gamla ordſpråket: den ſom ſwiker i dryckom, han ſwiker i androm ſyckom.

(2) *Theodorus a Niem* ſamma ſtälle: In eisdem etiam partibus Hiberniæ & Norvagiæ juxta conſuetudines Patriæ licet Epiſcopis & presbyteris tenere publice concubinas, & iisdem viſitantibus bis in anno ſubditos ſibi presbyteros, ac eccleſiarum parochialium Rectores, ſuam dilectam ducere ſecum ad domos & hoſpitia eorundem ſubditorum presbyterorum. Nec ipſa dilecta permittit Epiſcopum amaſium viſitare ſine ipſa, hic de cauſa, ut tunc laute vivat cum presbyteris viſitatis in hoſpitiis eorundem presbyterorum, videatque amaſias eorundem, nec non dona ſeu munera ſeorſim a quolibet presbytero capiat viſitato, & ne amaſias viſitans, Epiſcopo forte videnti eam pulcriorem, illam etiam adamaret &c.

(3) Statuta Provincialia Upſalienſia tryckte 1510, och ſedermera uplagde hos Mattelblads Schwed. Bibliothec. P. 2, hwar man ſynes Jacobi Ulphonis ſtatuta af år 1474, p. 179, præſcribimus diſtrictius obſervandum, quod ſub intimatione maledictionis æternæ, nullus in ſacro ordine conſtitutus teneat concubinam in domo ſua vel alibi, aut mulierem vehementer ſuſpectam &c.

(4) Sereniſſimæ Dominæ ſuæ ſibique in Chriſto cariſſimæ, Dominæ *Blanchæ* Dei gratia Norvegiæ, Sueciæ & Scaniæ Reginæ illuſtri, generoſitatis, morum & honeſtatis prærogativa decoratæ *Haquinus* eadem gratia Epiſcopus Bergenſis, ſuus pro utinam placeat Capellanus &c. Domicellam *Catrinam de Spina* libenter ſalutamus, ceteraſque Comeas veſtræ Domicellas, quarum nomina non poſuimus ne ordine præpoſtero peccaremus &c. Bergis die & anno ut ſupra, nämligen III Non. Nov. 1337, af Barthelins Handſkrifter, communicerade af Langebeck.

§ 3.

§. 3.

Om Nordiska Prelaternas upförande intet altid wärkade någon särdeles upbyggelse i Guds Församling, kan man altid wara försäkrad, at Öfwerherden i Rom eller Avignon intet kunde genom sitt förhållande skaffa någon större högaktning för Religionen. Om deras hemseder war man wäl intet allmänneligen underrättad i Swerige; men man hade likwäl tilfälle at lära känna dem på en annan sida, som intet war fördelaktigare; ty de huserade enwäldigt, och utan återwändo woro betänkte at släpa penningar ur Landet. Påfwen Johannes XXII upbar af Swerige och Norrige under namn af sex-åra Tionde, som skulle anwändas til Canaans Lands eröfring, mer än 80,693 Dal. S:mt, och en lika stor summa lämnades som lån til Konung Magnus, hwilken ock i sinom tid skulle betalas (1). Och war denna upbörd så mycket orimmeligare, som Påfwen wärkeligen intet tänkte på någon härfärd emot de otrogna. Utom denna dryga afgift hade samma Påfwe befalt genom en allmän Kungörelse af den 8 December 1316, at första årets inkomster af alla lediga Kyrko-ämbeten skulle i tre års tid förbehållas til Påfwens tjenst, och til deßa Skatters indrifwande utskickades Påfweliga Upbördsmän, som woro det snålaste följe som kunde uptänkas. Genom denna beskyllning gör man dem aldeles ingen orätt; samtida Historieskrifware lämna dem samma rättwisa, och den nyligen åberopade Theodorus a Niem beskrifwer Romerska Skattkammaren och des Betjenter som sjelfwa afgrunden (2). När intet de nu nämnde konster kunde upfylla eller mätta Påfwarnas snålhet, utskickades aflats-krämare, hwilka genom allmän synda-förlåtelse sammanskrapade otroliga penninge-summor, så at de af et enda Rike eller Landskap insamlade til 100,000 Goldgulden eller mer understundom (3). Präster och Munkar hade utom des fådt befallning, at predika syndernas förlåtelse för sammanskott til Heliga Landets eröfring. Man har flera bewis på deßa orimmeliga upbörder åfwen från wåra orter. Således har Petrus Gervasii gifwit år 1333 åtskilliga Qwittobref för betalta andeliga inkomster, såsom 254 mark penningar af Decimæ sexennales för Linköpings Stift och 51 mark penningar för Biskops-Räntorna, 180 mark pennin-

Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.

Påfwarnas förhållande.

Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.

gar för lediga Kyrko-Ämbeten, 500 mark penningar, som Biskop Carl lämnat til Påfwen, som Subsidium, och 14 mark Silfwer och nio mark Gothlands mynt, som genom Testamenten influtit, såsom Landshjelp för Canaan (4); sammaledes har Domherren i Skara Håkan Bengtson på Johan de Seronas wägnar qwitterat 100 mark penningar för wacerande Domprobsts-syßlan (5). För wacerande Kyrko-lägenheter i Upsala Stift emottog Petrus Gervasii, föreskrefna år, 104 mark Silfwer, hwar mark beräknad til 5 mark penningar, 4 Solidi Grossor. Turon. til 4½ mark penningar och 137 Goldgulden beräknade til 199 mark Swenska penningar, at man må förtiga flera sådana oförskämda Skatt-preßningar. Deßa afgifter woro likwäl ansedde, som utom-ordenteliga gärder, hwilka endast skulle gälla för wißa år, men förwandlades snart til beständiga utskylder, sedan man märkte, at wederbörande woro willige til deras betalande. Lägger man nu härtil den öfriga flocken af wanliga Påfweliga inkomsterna, såsom för Pallium, Serwis-penningar, Peters-penningen, Biskoparnas stadfästelse, Nådebref i Äktenskaps-mål, Jubelårs-färder och andra dylika andakts-resor, måste man nödwändigt stadna i förundran både öfwer Påfwarnas oförskämda snålhet och tidens dumhet, som kunde tåla en så orimmelig och fånug beskattning. I synnerhet war Canaans-hjelpen i högsta måtto oförskämd, ty hela wästra Christenheten war öfwertygad, at des återwinnande intet påtänktes en gång. Icke destomindre til at inbilla werlden, det Helige Fadren hade en wärkelig åstundan til Canaans Lands befrielse ifrån de otrognas wälde, lät Johannes XXII utgå sina faderliga föreställningar både af år 1332 och 1334, som förmanade Nordens inbyggare til Meßors hållande, Offerstockars upsättande och Tiondes aflämnande til at understödja det Krig, som Konung Philippus Valesius i Frankrike föresatt sig at utföra til Förlofwade Landets eröfring (6). Så andäktig, som Påfweliga förmaningen war, så säkert är det också, at Påfwen och Philip de Valois intet haft alfwar med något annat än at skrapa ihop penningar. Kejsar Ludwig af Bejern gaf ock Påfwen tilfälle at tänka på närmare orter, när han 1328 gjorde et Fälttåg til Italien, lät kröna sig i Rom, och förordnade

Pe-

Petrus de Corvario til Påfwe, sedan han förklarat Johannes XXII förlustig af Påfweliga wärdigheten. Men Kejsarens företagande emot Johannes och dennas emot Saracenerna woro lika kraftiga, och Ludowicus, som intet kunde assätta Påfwen, hade dock den fägnad at öfwerlefwa honom, ty wår myndige upbördsskrifware Johannes XXII dödde ändteligen 1334, och sedan han riktat sina anförwandter och släktingar, lämnade han uti Påfweliga Skattkammaren sjuttonhundrade tusend Ducater (7). Men genom dennas död war ingen ting särdeles hulpet, ty Benedictus XII, om han intet war alldeles så snål, som des Påfweliga företrädare, tänkte han likwäl för öfrigt som Påfwe, änskönt han warit Cistercienser Munk förut. Sedan Benedictus år 1335 förklarat, huru de saligen afdöde för yttersta domen och kropparnas upståndelse se Gud i sin warelse, sänkte han sina tankar neder på jorden, hwar han war något mera bekant, och reglerade gengården wid Kyrko- och Kloster visitationer, påbjudandes för Swerige, Dannemark och Norrige 320 Turonenses eller 26⅔ Ducater för besök wid Domkyrkorna af Ärkebiskopen, och 260 Turonenses eller 21⅔ Ducat eller Goldgulden för visitation i Klostren, och så widare, efter Besökarens wärdighet och orternas förmögenhet (8). Men uti dessa och sista dylika mål lär man hafwa rättat sig mer efter hwar och en Landsorts enskylta bruk än efter Reglementer från Avignon. Påfwen Benedictus XII dödde 1342, och har man i Frankrike förwarat hans minne med en lagom hederlig grafskrift (9): Men grafskrifter hedra intet många, uti stora Herrars gärningar, beror deras heder och wärkeliga ära.

Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.

(1) Om denna Upbörd är talt uti 3 Cap. 12. §.

(2) *Theodorus a Niem.* Nemus unionis Cap. 36. pag. 379. Hi etenim collectores & officiales Cameræ, stimulante avaritia, multis malignis spiritibus quodammodo sunt æquales. Man kan jämföra 37 Cap. på samma ställe.

(3) *Theodorus a Niem.* de Schismate L. I. C. 68. p. 55. Ipse etiam Benedictus hujusmodi offertoriis non contentus, licet ad maximas summas ascenderet (erat enim insatiabilis vorago & in auaritia nullus ei similis) ad diuersa Regna misit quæstuarios vendendo indulgentiam offerentibus tantum, quantum essent expensuri in via . . . . & hujusmodi exactores & quæstuarii etiam maximas summas pecuniarum a

sim-

Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.

simplicibus & barbaris subtiliter extorserunt, ita quod aliquando in uno Regno, seu in una provincia hujusmodi venditionibus ultra centum millia florenorum reportarunt, quia omnia peccata etiam sine pœnitentia confitentibus relaxarunt.

(4) Dessa Quittencer finnas afskrifna af sjelfwa Originalerna hos Örnhjelm uti des Bullarium T. I. s. 914 följande.

(5) Brefwet Dat. Diulo festo Catherinæ virginis uti Örnhjelms Diplom. T. 4. p. 192.

(6) Åfwen dessa Bullor finnas hos Örnhjelm Bull. T. I.

(7) *Albertus* Argentinensis af Urstisii uplag p. 125. Papa autem *Johannes* de militari progenie natus, ditans fratris & sororum suarum filias & nepotes diuitiis & honoribus anno Pontificatus sui XIX moriens reliquit sedi decies septies centum millia florenorum.

(8) *Benedicti* XII Förordning de procurationibus visitantium är inryckt bland Hardouini Concilia p. 1560, hwar man ock finner Turonensernas wärde på detta sätt utsatt p. 1564. Turonenses prædictos tales fore intelligimus quod duodecim ipsorum valeant unum florenum bonum & purum auri Legalis ponderis & conii Florentini. Denna Förordning finnes ock i Jus Canonicum ibland Extravagantes Com. de Censibus.

(9) Denna wackra tänke-skrift lyder så:

Hic situs est Nero, Laicis mors, vipera Clero,
Deuius a vero, cupa repleta mero.

Man kan se den hos Bzowius pag. 907. Om hon är grundad eller ej angår oss intet.

§. 4.

Med sin alfwarliga och upriktiga omsorg om penningars insamlande, hopfogade Påfwarne helt upmärksama ögon på alla willomeningar, som kunde wara stridande emot andeliga Högheten, hwilken de tilwällade sig. Sådana farliga satser sinögo sig fram understundom åfwen i wåra Nordiska orter, hwarföre ock hans Påfweliga Helighet genom skrifwelse åfwen til Nordens Prelater bod til at qwäfwa dem i sin början. Johannes de Poliaco Theologiæ Doctor i Paris hade kommit fram med några eftertänkeliga satser: 1. At den som gjordt sin synda-bekännelse för någon Munk, som fådt tilstånd at afhöra sådana synda-bekännelser, borde icke destomindre bikta sig på samma sätt för egen Soknepräst. 2. At Påfwen i Rom intet kunde up-

Kätterier.

upphäfwa den stadga, som befaller, at alle Söknebarn en gång om året skulle uptäcka alla sina synder för sin Kyrkoherde, ja at icke Gud en gång kunde göra, efter det innehöll en tydelig tankstridighet eller contradiction, och at hwarken Påfwen eller Gud kunde gifwa en oinskränkt rättighet at afhöra alla syndabekännelser (1). Utan twifwel woro deßa meningar förklenande för Påfweliga Majestätet, de fördömas fördenskul och alla Biskopar anbefalles, at hwar i sitt Stift, wid Prästerskapets sammanträde, täta afkunna Påfweliga Förbudet emot deßa willofatser. Ett annat farligt swärmeri war ock upkommet i Upsala Stift, som egenteligen Predik- och Minorit-Munkarne upwäckt, därigenom at de förkastade Bonifacii VIII Bulla, super Cathedram, hwilken gjorde en del af Jus Canonicum och är införd i Clementinæ L. 3. T. 7. C. 2. de Sepulturis, och innehöll wisse inskränkningar för Munkarna, wid deras predikningar, bikt och begrafningar. Påfwen Benedictus XII lät fördenskul afgå Bref til Domprobstarna i Wästerås och Strengnäs, samt Decanus i Upsala, at de skulle råda bot på sådan djerfhet (2). För öfrigt förfares här ganska lindrigt med deßa willfarande Får, emedan saken rörde egenteligen Romerska Stolens diskade fötbarn. Det torde ock blifwa swårt at utstaka, antingen Påfwen eller Johannes de Poliaco warit den förste kättare, ty både denna och den andra läran war orimmelig. Kyrkans tillstånd från 1319 til 1342.

(1) *Johannes* Episcopus &c. Vas electionis &c. Dat. Auenione VIII Kal. Aug. Pontif. nri Anno Vto 1320. Bref wet finnes uti Örnhjelms Bullar. Tom. I. vidimerat af Ärkebiskop Eoger Juul Wiborg Ann. Dni M CCC XXIV in vigilia Epiphaniæ. Annars är denna Bullan, Vas Electionis, utgifwen af Ed. Martenne Tom. I. Anecdotor.

(2) *Benedictus* &c. Aroſienſi & Strengnenſi Præpoſitis ac Decano Upſalenſis Eccl. ſ. & ap. bened. Auinione IIII Non. Julii Pont. nri Anno IV. 1337.

§. 5.

Men et långt farligare Kätteri, saft efter tiden ganska rent lärigt, inrotades alt mer och mer, ty ingen ända war på gåfwor och skänker til Andeliga samfunden, hwilket i anseende til des grund war felaktigt, och i anseende til des märkningar för- Gåfwor til andeligt bruk.

Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.

dårfweligt, emedan det intet stadnade inom lösören allena, utan wisade sig åfwen genom Fastigheters aflåtande. Mats Kettelmundson förordnade uti sitt Testamente til Upsala Domkyrka gården Norby, til Linköping en half åttung i Luntuna tillika med gården Wighå, til Skara gården Sigarstorp, til Westerås Lomstad, de andra Domkyrkor blefwo ihogkomna med penningar och andra lösören. Konungen sjelf utmärkte sin bewågenhet på samma sätt, ty år 1330 skänkte han Oarna Fjoto wid Stäkeborg til Biskop Carl i Linköping på lifstid, tillika med alla Krono-inkomsterna däruta, undantagande Konungens ensak. År 1334 lämnade Konung Magnus gården Räckaby til Nunnorna i Gudhem med tilstånd at flytta Klostret dit, hwaremot de förpliktades at hålla Själamessor för des Föräldrar och andra Förfäder, samt des Syster Fröken Euphemia (1). Dock kan hända, at någon swårighet yppade sig wid denna gåfwa, emedan Härtiginnan Ingeborg Härtig Waldemars Förstinna förmodeligen haft del i gården, men swårigheten blef snart häfwen, när Härtiginnan år 1336 afstod altsamman til Konungens fria förordnande (2). Det wore intet swårt at upwisa flera sådana andäktiga gåfwor, och hafwa Prelaterne sjelfwe härmed i synnerhet utmärkt sin helighet, hwilket uti Biskoparnas enskylta lefwernes omständigheter skal ihogkommas. Om det allmänna led genom gåfwor, war nästan förlusten lika stor, när Clericiet genom köp förwärfwade någon fastighet. På sådana jordafång har man ock många bewis. Riddaren Carl Näskonungsson sålde til Abbedissan Ingri i Wreta Fiskmanta och Trosbygd 1336 (3), och följande året har Suno Algotson afhändt til Nydala Kloster sitt gods Brusathorp på Lagsat Härads Ting i Liongby, sedan det först warit hembudet åt slekten, men ingen Köpare sig anmält (4). Til at förekomma widlyftighet förbigås det öfriga.

(1) *Magnus* &c. Dat. in nouo castro nostro 1334 feria sexta ante Domicam Trinitatis.

(2) Omnibus præsens scriptum cernentibus *Ingeburgis* D. gr. Sweciæ Viuilla Domini W. Ducis relicta &c. Dat. An. Dni MCCCXXXVI sabbato ante *Olaui* Rⁱ & Martiris.

(3) Carl Näskonungssons Br. Dat. Festo app. Simonis & Judæ MCCCXXXV.

(4) Suno Algotsons Br. Dat. D. S. Andreæ MCCCXXXVII.

§. 6.

§. 6.

Genom Skånes förening med Swerige undgick Swenska Kyrkan den olägenhet, at wara i wisa mål en utländsk Ärkebiskops Lagsaga undergifwen. Man kan dock wara aldeles öfwertygad, at man intet ärnade undandraga sig Lundiska Ärkebiskopens så kallade öfwerinseende. Det hade warit et besynnerligt sätt at förbinda Prelaten i Lund til trohet emot Swenska Kronan, om man welat stympa den urgamla och förmenta höghets-rättigheter. Ja man kan tryggt säga, at det har intet warit påtänkt en gång, hwarföre man ock utan all inwänning wändt sig til Ärkebiskopssätet i Lund, til erhållande om städfästelse på Upsala Ärkebiskops-wal (1). Uti det föregående är nämnt om Esger Juels tilträde til Ärkebiskops-ämbetet 1310 efter Italienaren Isarn. Han dödde 1325, sedan han gjordt åtskilliga nya inrättningar, förbättrat Domherrarnas wilkor och förordnat, at 11000 Jungfrurs dag skulle hållas helig den XII Kal. Novembris eller den 21 October. Hans frikostighet eller tidens inrotade wana upmuntrade äfwen flera til andeligt skänkeri. Ibland andra har Decanus Guido, som war Canceller hos Konungen i Dannemark, förärat åtskilliga större och mindre Gårdar til Marie Magdalene Altare i Krafts-Kyrkan, och en gård i Daxtorp til Skolebarnen wid S. Lars Kyrka 1314 (2). För en sådan wälwilja förbehöll man sig intet annat än Meßor. När Ärkebiskopen sjelf afsomnade, skänkte han til Capitlet trehundrade mark Penningar, hwilka skulle utdelas efter föreskrift på des årsmots dag, och skulle 100 mark tagas af Myntet i Lund, 100 af Tionden i Gyngehärad och de återstående 100 af Cathedraticum i samma Härad, han har ock utomdes inrättat Cantors-wärdigheten i Dom-Capitlet (3). Domprobsten därsammastädes Carl Erikson blef Ärkebiskop efter Esger. Genom hans anstalt och kostnad är upbygdt Dionysii Capell wid Domkyrkan, hwar han ock ligger begrafwen. Honom haswa Skåningarne i synnerhet at tacka för det de blifwit frälste från Tyska trälddomen och kommit under et jämnt och ordenteligt Regemente genom föreningen med Swerige. Han har ock annars gjordt sig mycket angelägen om Gudstjenstens underhållande med wederbörlig stät efter Påfwiska smaken, och i det afseende förordnat, at alla Aflösnings-böter för dråp öf-

Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.

Lundiska Primatet.

Esger Juel.

B. Carl.

Kyrkans tilstånd från 1329 til 1342.

öfwer hela Stiftet, utom Borneholm, Dionysii Capell, Godt och hans eget husfolk, skulle utdelas emellan de Kaniker, som woro närwarande wid Dymkyrkan. Denna Stadga är af 1329. Sedermera har han år 1334 tilagt de residerande Domherrarna 100 mark Penningar af Myntet i Lund, och lika stor summa af den som inropade Biskops-Tionden af Gynge Härad, och skulle dessa Summor utdelas på alla Fester af nio Läsningar (4). Härwid gjordes likwäl det förbehåll, at de Kaniker, som woro om året mer frånwarande, än närwarande, borde intet anses för Residentes. Wid förra Förordningen tilägnades delaktighet af alt det goda, som skedde i Lunds Domkyrka, för dem, som befrämjade Ärkebiskopens wilja, men de motsträfwige hotades med samma straff, som Dathan och Abiram. Wid den senare lofwades för lydaktighet alla wälsignelser, som äro bifogade wid Guds Lags fullgörande, men den olydige däremot skulle wara Anathema Maranatha öfwerhopad med alla Lagens förbannelser (5). Orimmeliga löften och ogudaktiga hotelser, som intet kunna ursäktas på annat sätt än genom tiden, och Öfwerherdens eller Påfwens dristiga tilagsenhet, som först wetat inbilla andra, och sedan til äfwentyrs inbillat sig sjelf, at han war Herre öfwer Himmel och helfwete. Ärkebiskop Carl dödde 1334, sedan han stiftat Fester, inrättat och begåfwat Altare, och förordnat sin Företrädares Jsarns begängelse (6). Ärkebiskopens Broder Johan Eriksson skänkte til Dom-Capitlet något gods beläget på Borneholm, som wäntade 60 mark Penningar til årlig Messe-hållning, för Ärkebiskopens, des Föräldrars Erik och Ingrids, Johan Eriksons Swärföräldrars, och sin och sin Hustrus Armods-messa. Häremot skulle Dom-Capitlet årligen betala til Johan Eriksson och des Hustru 30 mark nya Skånska Penningar, samt kiinna Capitels-godset i Orja wid Ystad til hans nyttjande så länge förbemälte Johan och hans Hustru lefde. Genom dessa och dylika anstalter förökades Dom-Capitlets förmögenhet alt mer och mer, men rätta Christendomen förqwafdes emellan Jordräntor och Kyrko-musik. Efter Ä. B. Carl blef Petrus uphögd på Ärkebiskops-sätet, om hwilken framdeles mera.

(1) Man kan se härom Upsala Dom-Capitels Bref til Ärkebiskop Petrus i Lund af år 1341. Begynnelsen är sådan: Venerabili in Chri-

sto

ko Patri ac Domino D. Petro diuina providentia Archiepiscopo Lundensi Sveciæque Primati Præpositus & Capitulum Ecclesiæ Upsalensis &c. Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.

(2) Om Guidos gåfwor, witnar Dom-Capitlets Bref af år 1314, uti Mon. Scan. V. 2. p. 92. Guido dödde i Roskild 1320. Mon. Sc. ibm. wid IV. Id. Maji.

(3) Biskop Esgers förtjenster omtalas i Lib. Dat. L. wid XVI Kal. Febr. som man kan se af Mon. Sc. V. 2. p. 25. Kil. Stobåi Mon. Lund. p. 30, men där är alt nästan oläseligt. Bristen kan fyllas af Köpenhamnska Exemplaret; det lyder så: An. D:ni MCCCXX quinto obiit Venerabilis Pater Ds. *Esgerus* Lund. Archiep. XII Sveciæ Primas, qui dedit Capitulo suo Lundensi trecentas marcas denariorum Scanensium pro distributionibus quotidianis, de quibus expendantur decem marchæ denariorum in anniversario suo &c. supradictas vero trecentas marcas assignauit Capitulo in moneta sua Lundensi centum marcas den. & centum marcas de decimis Gyuthinghæret & reliquas centum marcas de Cathedratico ejusdem. Idem vero dignitatem Cantoriæ Lundensis ecclesiæ primo instituit. Cathedraticum war en årlig afgift, som Kyrkorna betalte til bewis af sin undergifwenhet under Biskopssätet.

(4) Alla de större Festerna kallades Festa nouem Lectionum.

(5) Å. B. Carls Stadgar af 1329 och 1334 kunna läsas i Bo Johansons Dip. MSC. n. 43 och 44.

(6) Uti Lib. Dat. Lund. wid XVII Kal. Junii stras Ärkeb. Carls åminnelse. Uti Köpenhamnska Exemplaret läses följande: XVII Kal. Junii An. D:ni MCCCXXX quarto obiit Ven. Pater Dom. *Carolus* Lund. Archiep. tertius decimus, qui construxit Capellam pulcram & ornatam a parte australi ab ecclesia, in qua requiescit. Cujus persona tenebit anniversarium suum in Choro Lundensi cum vigiliis & missis &c. Qui etiam ordinauit fieri anniversarium Rev. Patris *Ysarni* Lund. Archiep. undecimi de eadem capella cum tanta pecunia taliter distribuenda &c. qui etiam addidit tria festa de suo scil. Conceptionis, Matthiæ & corporis Xsti ad festa D:ni *Jacobi* Archiep. prius facta, qui etiam dotauit duo altaria sub majori testudine sc. beatæ Margarethæ ad parietem australem, & altare b. Laurentii in medio ante imaginem.

(7) Dom-Capitlets intygande om Johan Eriksons Förordning af år 1334 finnes inryckt i Mon. Scan. V. 2. p. 130. Man kan annars jämnföra Magnus Matthiä och Hwitfeld i deras Biskops-Krönikor.

§. 7.

Man kan intet så någon annan tanka om dessa tider, än at man warit öfwertygad, at det hufwudsakeligaste af Christendomen Ärkebiskopar i Upsala.

Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.

Henning til Ärkebiskop, och man afsång Te Deum laudamus under klämtning af Klockorna. När walet härefter upwistes för Herr Domprobsten, och han, efter wanlig ursäkt om sin oförmögenhet, emottagit walet, affärdades bud och bref til Ärkebiskopen i Lund om walets bekräftelse och Ärkebiskops-wigsels; så at man härutaf kan inhämta, det man genom Skånes förening med Sverige på intet sätt welat fördunkla Lundiska Prelatens wärdighet (8). Peringskiöld menar eller gissar, at han warit en Spanre, och hans gissning har wärkat fullkomlig öfwertygelse hos de senare Häfdeteckrare (9).

(1) Universis præsentes litteras visuris *Gasberrus* p. D. Massiliensis Episcopus D. Papæ Camerarius &c. Här låter han weta, quod Ven. Pater D. *Olaus* Archiep. Upsalensis pro suo communi servitio, sin quo more prædecessorum suorum Cameræ Domini nostri Summi Pontificis tenebatur, quingentos Florenos auri præfatæ cameræ per manus Magistri Nicolai Signacki - - - solui fecit - - - de quibus - - - quittamus ita tamen quod idem Archiepiscopus quatuor servitia familiaria & officialium prædicti Domini nostri, in quibus ipsis familiaribus & officialibus de more supradicto, tenetur ad nonaginta quatuor florenos auri & duodecim solidos pavorum Turonens. ascendentes - - - usque ad festum purificationis b. Virginis - - - faciat cum integritate persolui &c. Dat. Avinione die tertia decima Octobris An. Dni MCCCXX Ind. III. Pontificatus Sanctissimi Patris & Domini nostri Dni *Johannis* divina providentia Papæ XXII Anno quinto. Örnhielms Dipl. T. I. ex originali.

(2) Chronicon Archiepp. hos Benzelius p. 40 och Scheffers uplag p. 75. Sjelfwa handskrefna Boken har gifwit anledning til olika meningar om Biskop Olofs död, ty Scheffer har läst MCCCXXX, tertio Idus Martii. Benzelius MCCCXXXIII, 16. Martii, dock gifwer Ärkebiskop Benzelius tilkänna i Anmärkningarna p. 208, at Palmskiölds Codex har MCCCXXXII, III Id. Martii. Detta sista torde wara riktigast, ty Påfwetiga Confirmationen på Ärkebiskop Per Philipsons wal är daterad den 3 Octob. 1332. Bullan finnes uti Örnhielms Bullarium T. 1.

(3) *Gasberti* Påfwens Camrerares Quittence för communi servitium på 250 floreni auri, och 43 flor. auri för quatuor servitia familiaria är dat. d. 25 Mart. 1334. Quittis-Brefwet för Cardinal-Servisen lyder så: Nos *Petrus* miseratione divina S. Praxedis presbyter Cardinalis Sacri Collegii Reverendorum P. P. D. D. sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium Camerarius, tenore præsentium recognoscimus & fatemur, quod Ven. Pater D.s *Petrus* Archiep. Upsal. pro parte sui communis servitii in quo præfato collegio tenebatur 250 flor. auri & pro parte ser-

ſervitii familiarium Dom. Cardinalium prædictor. 10 florenos auri Kyrkans
11 ſol. 9. den. - - - pér [illegible] Arnvidi clerici - - - ſolui fecit &c. tillſtånd
Dat. Auenione d. 27 Martii [illegible] D:ni MCCCXXXIII Ind. I. Pontifi- från 1319
cat. Sanctiſſimi P. & D:ni noſtri *Johannis* Diuina provid. Papæ XXII til 1342.
An. XVII.

(4) Upſala Dom-Capitels Bref til Ärkebiſkopen i Lund af år 1341: Defuncto igitur felicis memoriæ Domino *Petro* olim Archiepiſcopo noſtro Anno D:ni MCCCXLI die XII menſis Auguſti & corpore ejus d. XVII menſis ejusdem honorifice per Nos, ut decuit, Eccleſiaſticæ tradito ſepulturæ &c.

(5) Peringſkiöld Mon. Ulleråk. p. 146, nämner detta Bref dat. feria tertia poſt Dominicam invocauit 1338.

(6) G - - - *Gisbertus* &c. quod cum Venerabilis in Chriſto Pater *Petrus* Arch. Upſ. teneatur ſingulis trienniis, curie citra montes exiſtente, ſedem apoſtolicam viſitare, ſedem ipſam pro uno triennio proxime nunc tranſacto per diſcretum virum Magiſtrum Venturam de Audria, procuratorem ſuum ad hoc ſpecialiter conſtitutum cum devotione debita viſitauit, nichil tamen idem Procurator, viſitationis hujusmodi nomine, Cameræ Domini noſtri Papæ obtulit vel ſervivit &c. Datum Auinione die XXIII menſis Octobris A. D:ni MCCCXXXV &c.

(7) Chronicon Archiepp. hos Benzelius p. 40. M. E.

(8) Alla deſſa omſtändigheter innehållas uti det nu nämnda Bref af 1341, och efter dit war berättadt, tiltalas Ärkebiſkopen i Lund på detta ſätt: Paternitati igitur veſtræ tam deuote quam humiliter duximus ſupplicandum, ut electionem noſtram prædictam ſic confirmare, & voto unanimi & canonice celebratum dignemini confirmare, & prædicto noſtro electo, confirmatione per Vos obtenta, conſecrationis munus veſtris favorabiliter impertiri &c.

(9) Peringſkiöld Mon. Ull. ſ. 147. Han yttrar ſig ſålunda: Han hade kunſte ſköldfay af eno ſlätte med Riddaren H. Guſtaf Arnvidſon til Wik, ſom war en Sparre. B. Rhyzelius, ſedan han i ſielfwa Texten ſagt, at Henning hälles före at hafwa warit en Sparre, ſäger i Anmärkningen utan alt twifwelsmål, at hans Fader war Lars Sparre, Riks-Drotſen Ambiörn Nilſons Son. Von Dalin ſ. 442, ſom anför Henningo ſlägt på ſamma ſätt, har utan twifwel lånt det af Rhyzelius, och utſätter Henningo wal til 1337, men lär förmodeligen, til följe af de andragna omſtändigheter, illaledes böra rättas.

§. 8.

De andra Biſkopsſäten woro ock förſedde med perſoner, af de förnämſta ſlägter i Riket. Deras deltagande uti Rikswärdam-

Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.

Biskopar i Linköping.

Carl Båt.

de ärender blifwer lika så remotsägeligt, som deras skyldskap med de Regerande; men hwad de [illegible]ttat til Rikets och Församlingens wärkeliga nytta är intet [illegible] aldeles uppenbart. Biskop Carl i Linköping war af Båtarnas Familia och en beständig medhållare af Härtigarna, tog sedermera del i alla angelägna Riksärender såsom Kunglig Råd, och dödde 1338. En Prebenda inrättade han i Wexjö, och twänne dylika i Linköping, St. Eriks nämligen och St. Sigfrids. Til Prebendan i Wexjö förbehölls likwäl Jus Patronatus, eller faderlig rätt åt Biskopen i Linköping. För hans trogna tjenster, som det heter, skänkte Konung Magnus honom 1332 på sin Lifstid Kungsgården Skjäldowik med alla des tilhörigheter, Öarna Flotö, och hela Kronoupbörden af Hammarkinds Härad, det undantagande, som hade namn af Konungens ensak. Biskop Petrus i Skara, Drotsen Knut Jonson, Wästgötha Lagmannen Knut Magnusson, Carl Näskonungsson, Greger Månson och Erengisle Jonson bekräftade Gåfwan med sina Sigillers bifogande (1). Af denna Lifstids-Gåfwan betjente sig Biskop Carl på det sätt, at han öfwerlämnade Skelwik til Linköpings Domkyrka, hwartil han i kraft af Gåfwobrefwet intet war berättigad (2), och synes det, som wyrdige Fadren så i detta som flera mål warit wäl passad efter tiden, då hwar och en gjorde efter behag. Efter Biskop Carls död lär Påfwen hafwa tilägnat sig et slags enwälde öfwer Stiftet, dock

Niis.

utkorade Capitlet Ärkedjäknen Nicolaus til Biskop, som ärnade sig sjelf ut til heliga Fadren, men stadnade qwar i Bryg i Flandern, där han afsomnade, utan at hafwa erhållit Påfwens stadfästelse.

Petrus.

Des efterträdare Petrus Trygilli war så wida lyckeligare, at hans wal blef af Påfwen bifallet; men som han sedermera kallades til Ärkebiskop i Upsala efter Ärkebiskop Hennings död, skola des märkwärdigheter framdeles ihogkommas.

Biskopar i Skara.

När man sagdt om Bengt Tunneson, Erik eller Åke, Petrus och Gunnar, at de warit Biskopar i Skara, har man författat det förnämsta af deras Lefwernes-Beskrifning. Biskop Bengt kom efter Brynolf och dödde 1321. Erik war från Aklinga, Petrus war Kyrkoherre i Forsenn innan han wardt Biskop 1322. Biskop Rhyzelius försäkrar, at Petrus

war

war af samma Slägt, som Birger Jarl och Kungliga huset. Ärkebiskop Spegel witnar, at des Wapen föreställde tre Liljor med fyra blad, hwilket intet särdeles liknar Folkunge-Wapnet. Om Gunnar försäkrar Spegel, at han til Slägten warit en Hård, han war född i Retsfella. Styrbjörn war Biskop i Strängnäs under hela denna tiden, utan annan märkwärdighet, än at han hade del uti de allmänna författningar, som nu förehades. Uti Wästerås Biskopsdöme har Israel Erlandson, Ängel, gjordt sig mycket förtjent genom gåfwor til Domkyrkan: ty han skänkte dit Oxn eller Oen i Dalarna, Arnöberg, Walstad, Gullwasa, Nyklaby, Westland, utom många Lösören och ibland dem äfwen en Kalk af Guld. Han dödde 1332 (3). Hans efterträdare Egisio, eller Odgisio, hade uti sitt Sigill et ganska wackert Minnesspråk, at Christus war hans Lif (4), hwilket synes utmärka mer Christendom än denna tiden i akt togs, då helgonens tilbedjande förtjust hela werlden. Om honom nämnes något mer framdeles, efter han lefde til 1352. Biskop Bo i Werjö är ryktbar för otyskhet och någon girighet, hwilket torde bewisa, at han hast owänner, som intet welat hålla til goda med tidens oordenteligheter. Han blef ock stånd at förswara sig inför Ärkebiskopen i Upsala 1341. Men til äfwentyrs har man hast sina skäl, hwarföre rättegången intet fullbordades, emedan man finner hans namn ibland de andra Biskoparna, som deltagit i Warbergs Beslut af år 1343 om Skånes förbindelse med Sverige. Biskop Bengt i Åbo, som tilförne warit Domherre i Upsala wid Canonicatet Resbo, har ökt Dom-Capitlet i Åbo med twänne nya Prebender, och hade til sin efterträdare den namnkunniga Biskop Henning, om hwilken mera framdeles. At alle de här upräknade warit ganska berömlige Män, är wäl möjligt, at de warit myndige och betydande personer, är otwifwelaktigt. Tiden torde framdeles upbåga något närmare deras wärkeliga förtjenster, imedlertid kan man med säkerhet säga, at de warit Biskopar.

Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.

Biskopar i Strängnäs.

Wästerås.

Werjö.

Åbo.

(1) Konung Magni Gåfwobref på Skeldewik, dat. Rawalus An. D:ni MCCCXXXII die b. Calixti, är tryckt i Spegels Samling p. 125.

(2) Wilkoret af Gåfwan inneslutes uti dessa ord, då Konungen förklarar: Libere, quoad vixerit, concessisse, ab ipso nullo unquam adim-

Kyrkans tillstånd från 1339 til 1342.

adinventionis ingenio revocandâ. Likwäl heter det i Linköpings Biskops-Krönika p. 122 hos Benzelius.

Med Skellwigz öde til Lincöpings Kirkia
Wonde han Biscops bolet styrkia.

(3) Von Stjernmans Anmärkning til Petri Nigri Biskops-Krönika sid. 53.

(4) Hela öfwerskriften war sådan: Magnificabitur XPS in corpore meo sive per mortem, sive per vitam, michi enim vivere XPS est. Von Stjernmans Anmärkning til Petrus Niger p. 56. De öfriga omständigheter, som här i §. förekomma, äro tagne af wåra bekanta Biskops-Krönikor. Om Biskop Bo i Werjö underrättar oß Rhyzelius.

§. 9.

Deße nu upräknade hafwa warit Swenska Kyrkans Öfwerherdar, medan Konung Magnus Eriksson war ensam Konung i Swenska Norden. Et af de angelägna mål, som sysslesatt Kyrkans Föreståndare, war fullgörandet af Härtigarnas Eriks och Waldemars Testamente. Detta gick nog långsamt, och har Abboten Petrus i Gutwalla Kloster intet förr än 1335 qwitterat sina 20 marker, som hans Samsund uti Härtigarnas Testamente woro tilägnade. Deße Herrar hade ganska hederligen ihogkommit de Andeliga uti sitt fångelse; fastän de under sin Regeringstid på annat sätt behagat hafwa dem i minne. Innehållet af deras yterstа wittja gifwer en nog omständelig beskrifning på Swenska Kyrkostaten, i anseende til de särskilda Samsund, som den tiden woro bekanta. Det torde då kunna ursäktas, om man i korthet upprepar det samma: Til Upsala Domkyrka skänktes 40 mark penningar, twå förhäng eller Baldakiner och et Canonicat. Gåfwan til Skara och Linköping war aldeles lika lydande. Domkyrkorna i Strängnäs, Westerås, Werjö och Åbo fägnade sig af en dylik frikostighet, undantagande Canonicats inrättningen. Samma summa eller 40 mark penningar lämnades til Munkarna i Alwastra, men Munkarne i Warnhem, Nydala, Juleta, Ruma eller Gutwalla på Gothland och Ås i Halland undfingo allenast 20 mark penningar. Nunnorna i Skog, Wärfruberg, Wreta, Askaby, Gudhem och på Gothland en lika stor summa, men renlifwes

Härtigarnas Testamente.

Jung-

Jungfrurna i Risaberga ihogkommos med 100 marker. Predikbröderne i Skenninge, Calmar, Lödöse, Skara, Strängnäs, Wästerås, Sigtuna, Åbo och Wisby erhöllo tjugo mark på hwart Kloster, Prediksystrarna i Skenninge och Calmar äfwen så. Minoriterna i Stockholm, Upsala, Nyköping, Söderköping, Linköping, Jönköping, Skara, Wisby, Arboga och Enköping woro i minne på samma sätt. Nunnorna i Clara Kloster i Stockholm undfingo 40 mark, men Härtigarnas Syster Rikißa därsammades 100 mark. Åt Hospitalet i Söderköping, Skenninge, Uznabeck, Hästaskog, Lödöse, Skara, Enköping, på Gothland och Präste-Hospitalet i Skara förärades 20 mark. En lika bewågenhet bewisades emot Helge Andeshuset i Stockholm, Wexiö, Upsala och på Gothland. Til andra fattiga skulle 100 mark utdelas, och tre mark til hwar Kyrka, där Härtigarne hade Gods i Socknen, utom några enskylta och ej särdeles betydande Legata til Kyrkorna i Stockholm och Nyköping. Efter Härtigarnas förordnande skulle alla deßa Gåfwor wara betalte inom twå år, och betalningen skaffas af deras Gårdar Swartsjö, Algö och Hammarö. Men deras swäfwande hushållning och lysande slöseri gjorde betalningen ganska långsam. Men det är ej så märkwärdigt, som det ansenliga antal af allmänna Samfund til Klosters och sjukas underhåll inrättade, hwilka på 200 år allenast, merendels af enskylta personer, warit uti god fast willfarande mening til människligheten tjenst instiftade. Denna frikostighet kunde berömmas, om man ej wore öfwertygad, at den mera flutit af en enfaldig fruktan för skärselden, än af en ädel människo-kärlek, som med uplyst medlidande wårdar både nyttiga och olyckeliga Medborgare (1).

Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.

(1) En del af Härtigarnas Testamente är inryckt uti Meßenii Scondia Tom. 12. pag. 167. Men Documentet i hela sin widd är ännu bibehållet och förwaras i Antiquitets-Archivum, hwarifrån denna underrättelse är tagen. Det i början af § åberopade qwittans af Abboten Petrus i Gutwalla eller Roma Kloster är daterad Festo Martini Episcopi 1335, och kommo penningarne från Ärkebiskop Olof.

§. 10.

Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.

Uti en tid då där war märkeligen brist på ärligt och förståndigt folk, kan man wäl intet wänta sig en stor flöd af heliga: Dock har man äfwen under detta förwillade tidehwarf skänkt efterwerlden några sådana, utaf hwilka man nu förnden intet lär hämta mycken uppbyggelse. En Munk i Alwastra benämnd Gerechinus är blefwen uphögd och prisad för et ganska dygdigt lefwerne, som bestå ndigt uppfrades i böner och Guds åkallan, hwarföre han ock uti fyratio års tid intet gick utom Klostret. Detta war et uselt prof af Christendom, ty det sista betyder ingen ting, och det förra war owerdigt, emedan hwarken Christus eller Apostlarne inskränkt sina göromål endast inom bönen och åkallan. Under sina böner har han blifwit så hänryckt, at han sedt nio Chor af Änglar, och under oblatets uphöjelse flera gångor sedt Christus under skapnad af et litet Barn. Det märkwärdigaste är, at då han af sin Prior blef befalt taga del i bröddbakningen, har Jungfru Maria i hans ställe behagat arbeta degen (1). En besynnerlig tid, när sådant kan sägas och sådant kan tros. Wår märkwärdiga St. Brita har sagt honom förut hans dödsdag, och har han sedermera uppenbarat för tre andra Munkar i Alwastra, Petrus, Olaus och Thor, at de skulle efter några dagar göra honom följe til ewigheten (2). Franciscan-Munken Algot i Skara har hopsogat lärdom med sin Påfwiska helighet, emedan han i Paris blifwit Doctor Theologiæ. Wid tiltagande år blef han blind och plågad af sten, så at St. Brita äfwen fälde förbön för honom til återfående af sin hälsa, men fick til swar, at han utstådt sin kamp, och at hans själ intet borde widare besmittas af denna werldens orenlighet, hwarefter han aflidit wid år 1345 (3). En af St. Britas Söner wid namn Bengt kan ock föras til denna tiden, emedan han i sin barndom blifwit lämnad til Munkarna i Alwastra. Såsom han warit plågad med en sinklig kropp, har hans moder fält förbön för honom, då hon skal hafwa fådt til swar af Christus, det hans sjukdom intet hade sin grund i Stjernorna, som därar föregifwa, ej heller uti hans synder, utan war endast märkan af en bräcklig kropp, och skulle han snart förlösas af sitt elände, hwarefter han

han afbedfwat offwanneda, då åfwen en mycket behaglig fogelsång hördes emellan sången och wåggen (4). Det är troligt at hwarit et tåtigt och beskedeligt Barn, men sådana förunderliga händelser böra wara bättre bewiste, så wida man skal sätta tro därtil. De här nämnde helige äro intet efter Påfwiska sättet canoniserade, utan deras minne är på annat sätt förwarad åt efterwerlden, och til en del uti Cistercienser-Ordens egna Minnesböcker. Om St. Brita och hennes besynnerligheter blifwer framdeles tilfälle at tala.

Kyrkans tillstånd från 1319 til 1342.

(1) Chrysostomus Henriquez har uti Antwerpen 1630 utgifwit Menologium Cisterciense. Wid den VIII Kal Augusti p. 240 talas om Gerechinus: Alnastræ in Svecia beatus *Gerikinus* conversus, qui intra annos quadraginta nunquam e monasterio egressus, sed die & nocte orationi vacans, eam a Domino obtinuit gratiam, ut novem Angelorum Ordines inter orandum quasi continenter videret & subelevatione sacræ hostiæ Christum in forma puerili crebro conspiceret. Magna ei cum S:ta Brigitta familiaritas, varias vidit revelationes & ab ipsa Dei Matre visitari meruit. Om Jungfru Martas lefwerne och bekåningen talar Vastovius, hwarifrån Lyzovius lånt hela sin berättelse Act. Eccl. T. 14, wid år 1345.

(2) Henriquez Menolog. Cisterciense Kal. Aug. In Svecia felicissimus beatorum Monachorum *Petri*, *Olai* & *Thordonis*, qui in monasterio de Alvastra Cisterciense institutum amplexi & diu sanctissime conversati sunt, quorum nomina aureis Characteribus denotata jamjam ex hac vita migraturos conspexit beatus *Gerechinus*, eosque brevi in æternam felicitatem assumendos prædixit, qui intra octiduum post sancti viri obitum carne soluti, ad cœlestem gloriam simul evolarunt. Buccelinus Annal. Benedictini, sedan han wid år 1343 p. 63 talt om Gerechinus, gör en präktig lyckönskelse af dessa tre Munkar. Alia plura in Regno Sveciæ clarent luminaria & tres sub hoc ipsum tempus cœlis fidem inseruntur, beati *Petrus*, *Olaus* & *Thordo* Alvastrenses Monachi, quorum nomina aureis scripta Characteribus in Libro vitæ legit b. Gerechinus, imminentemque felicem eorum transitum prædixit.

(3) Några märkwärdigheter finnas i Vastovius, Lyzovius och flera.

(4) Menolog. Cisterciense XII Kal. Apr. p. 91. Alnastræ in Svecia b. *Benedictus* monachus, genere nobilis, ætate juvenis, & morum integritate celeberrimus, qui variis infirmitatibus probatus & fidelis inventus, post multos labores patientissime & sanctissime, præcedentibus futuræ felicitatis signis ad cœlos evolavit. Henriquez anför i Anmärkningen p. 93 så wäl hans Föräldrar som Fogelsången wid hans lik. Elmaret, som St. Brita stal hafwa fått, beskrifwes sålunda:

da: Christus apparens inter cetera dixit: hujus ægritudo non habet causam suam in astris, ut stulti asserunt, neque a peccatis ejus, sed ab ipsius naturæ conditione, & ut insignius in cœlo coronetur, sicut ergo huc usque dictus est *Benedictus* filius Ulphonis, ita deinceps vocabitur filius lacrymarum & pressus, & Ego jam finem imponam doloribus ejus.

6 Capitel.

Om Konung Magnus Erikson, Såsom Förmyndare och Med-Regent med sina Söner Erik och Håkan.

§. 1.

Rikets elständ 1342.

Genom Föreningen af Norrige och Skåne, hade Swerige kunnat och bordt wara et af de mäktigaste Riken i Europa, men utan förstånd och utan upłyst kärlek til sitt Fädernesland, i synnerhet hos de Styrande, blifwer et Rike aldeles mäktigt, om det än öfwerflödade af alla naturens och lyckans förmåner. Men man hade redan dragit försorg inom Riket, at denna makten intet borde blifwa långwarig. Efter all sund Lagfarenhet ärfwer ingen sina Föräldrar förr än de äro döde, men här hade man upfunnit den djupsinniga hemlighet, at låta Prinsarna ärfwa sin Fader medan han lefde. All den förmån, som Förfynen och lyckan förskaffat Swerige genom tilökningen af Norrige, war genom inhemska Konster aldeles förswunnen, och grunden war redan lagd til et oundwikeligt obestånd inom Sweriges urgamla Råmärken genom Konungens äldsta Sons uptagande til Med-Regent och Sam-Konung. Skulden til all denna orimmelighet hänskjutes på Konungens oordenteliga lefnad. När en regerande Herre äfwen i sitt enskylta upförande kan tjena til mönster och regel för sina undersåtare, är det så mycket bättre. En stor Konung blifwer så mycket större, när äfwen des dageliga omgånge och lefnad är ofördwitelig. Hofwets oseder bidraga ock ganska mycket til folkets för-

wän-

wärring, hwarigenom Landet lider i längden. Men annat är människjo-fel, och annat är Konunga-fel. När en Konung skyddar Landet och undersåtarna för inländskt och utländskt öfwerwåld, owäldigt wakar öfwer Lagskipningen, och intet med oskäliga bördor utarmar skattskylliga Menigheten, fullgör han en hufwudsakelig del af sin plikt, som Konung, och människliga felen böra glömmas. Människjor äro och förblifwa människjor, och den blifwer til äfwentyrs den störste, som hafwer minsta felen: om man kan gå längre wet jag intet. Skulle en regerande Herre uti människliga felaktigheter förgå sig, bör han likwäl därföre intet afsättas. Detta skedde likwäl med Konung Magnus, nästan helt och hållit i anseende til Norrige, och til en del i anseende til Swerige. Man kan likwäl twifla om oordentligheten warit hos Konungen så stor, som den hos wåra äldsta Häfdatecknare utropas. St. Brita, då hon talar om Prinsarnas utkorelse, tillägger Konungen intet fel, som man tilförne påmint. När hon sedermera, fast med förtäckta ord, omrör tilämnade Fälttåget emot Ryßland, förekastas Konungen intet annat än barnsligheter, såsom flyktighet i sitt upförande, i kläder och begärelse til nya moder, ja hon anför ock såsom bewis på des barnslighet, at han wille hafwa en stor Krigshär (1). Om det sista är prof af barnslighet, lära alle nu regerande Konungar, undantagande i Polen, böra hållas för Barn. At Författaren til Rimkrönikan så wäl som Ericus Olai intet warit fullkomligen underrättade om denna tidens Historia, lär wara i flera mål ögonskenligt, och den förras tilgifwenhet för motpartiet sticker fram på alla blad (2). Kan ock wara, at en del af Konungens oeftertänksamhet hade sin grund uti en wårdslös upfostran, då äfwen det målet bör läggas Förmyndarna til last. Det är ingen nyligen upspunnen konst hos regersjuka Herrar, at wanwårda Prinsars upfostran, på det de sjelfwe skola blifwa i framtiden så mycket omisteligare. I allmänhet bör man likwäl märka, at ingen klagade öfwer Konung Magnus i Norrige och ingen i Skåne; de bittra Klagomål, som däremot utöstes i Swerige, måtte då wara af en besynnerlig art.

Magnus Erikson 1342.

(1) Revelationes St. *Brigittæ* Lib. 6. Cap. 41. p. 461. Filius loquitur ad sponsam de quodam Rege Sveciæ dicens, dixi tibi quod puer est iste

Magnus Ericson 1343.

ille Rex, & hoc ex duobus poteris intelligere. Primo regimine suo, secundo ex exercitu innumerabili &c. Uti Tilökningarna p. 462 anföres det öfriga. Omnis qui terras infidelium visitare desiderat debet habere quinque - - - Secundo debet deponere omnes leuitates in moribus & vestibus non attendendo ad consuetudines nouas sed ad illas laudabiles a praecessoribus institutas.

(2) Det wore intet swårt, at upwisa flera förseelser af Författaren til Runkrönikan. Man wil nu allenast nämna et, som rör K. Waldemar i Dannemark, han säger s. 151:

Waldemar tha Konung i Danmark war,
Hans Fader war dräpin af Konung Christophar.

At detta intet är rimmeligt begriper något hwar.

§ 2.

När man på detta sätt öfwerwägar belägenheten i Landet, war det handgripeligt, at alt skulle gå kräftgången, oaktad all den gläntsande yta man behagat sätta på allmänna ställningen. Man finner likwäl intet, at Konung Magnus ännu för sin person försummat någon ting, som kunde bidraga til allmänna wälfärden, ty söndringen af Norrige och Sweriges delning war han twungen til. Imedlertid wårdade Konung Magnus Regeringen på samma sätt som förr, och gjorde med Norrska Rådets samtycke 1343 strax efter Pingsthelgen den förändring med sin Gemåls Morgongåfwa, at i stället för de gods, som henne här och där i [illegible] anslagne, skulle hon nu så alt inom Norrige. [illegible] Drotnin[illegible]s, Marstrand, he[illegible] Drost[illegible] Wortenhärad, [illegible] Inkomster til[illegible] [illegible]ne tilförne un[illegible] [illegible]stadfästades af [illegible] [illegible]ebiskopen, [illegible] [illegible]t höst[illegible] [illegible] hwar [illegible] [illegible]ändern [illegible] [illegible]tet [illegible]ar af[illegible] [illegible]dan de [illegible] rör[illegible]

Drotning Blancas Morgongåfwa.

rörde intet mindre än hela Göthiska Nordens gemensama trygghet och wälstånd. Alla wederbörandes fördelar blefwo ock skäligen i akt tagna utom Sweriges, hwilkets wälfärd och fördel på många sätt upoffrades. Den fördärfweliga söndringen af Norrige, som nästförflutna året war besluten i Skenninge, kom nu först til fullkomlig wärkställighet. Norrska Rådet tog med fägnad emot sin tilämnade Konung Prins Håkan, de gifwa dock tilkänna, at förslaget intet kommit ifrån dem, ty de förklara tydeligen, at ehuru högt de önskat en sådan författning, ankom det likwäl helt och hållit på Konungens eget wälbehag. Til äfwentyrs hafwa de härigenom på höfligt sätt welat låta förstå, at denna nyhet ej så särdeles behagade, hwilket ock kan wara så mycket troligare, som den skedde förening emellan deßa Riken borde i sjelfwa wärket wara fördelaktig för bägge. Men sedan söndringen war gjord, betyga Norrmännerne sin fägnad däröfwer, och antaga Prins Håkan för sin wärkeliga Konung, tilägnandes honom alla de rättigheter, som Konungarne i Norrige warit innehafware utaf af [illegible] (a). Då man på föreskrefna sätt uplöst bandet emellan Swerige och Norrige, gjorde man sig all flit, at för ewärdeliga [illegible] sammanbinda Skåne, Halland och Blekingen med Sweri[illegible] liksom det intet warit så angeläget at arbeta på Norriges och [illegible]riges förenande, som Skånes. Skånes ewigwarande förbindelse [illegible] Swerige författades under de andeliga Prelaternas namn, så [illegible] Swerige som Skåne, Halland och Blekingen. Petrus Ärkebi[illegible]en i Lund, Henning Ärkebiskop i Upsala, Biskoparne Petrus [illegible]köping, Sigge i Skara, Frender i Strängnäs, Odgisel [illegible]sterås, Hemming i Åbo, Bo i Wexiö, Abboterne Jahan [illegible] Helgons Kloster i Lund, Ragwald i Alwastra, Swen [illegible]swald, Folkmar i Warnhem, Anders af Öwits Klo[illegible]ke af Nydala, Michael af Bäckaskog, Henrik af Sa[illegible] af Tummatorp och Anders af Ås eller Asylum i Hal[illegible]nt Priorerne Petrus af Dalby och Gotfred af Eskils[illegible] [illegible]ant kunnigt, at såsom Swerige och Skåne nu me[illegible]äro sammanbundna, skulle de med alla krafter bi[illegible] Förening, och förswara den mot hwem det wara [illegible]Sweriges Rikes Gränts skulle wara och förblifwa [illegible]e förplikta sig widare, at de på rätta walstället

Magnus Erikson 1343.

Magnus Erikson 1343.

ille Rex, & hoc ex duobus poteris intelligere. Primo regimine suo, secundo ex exercitu innumerabili &c. Uti Tilökningarna p. 462 anföres det öfriga. Omnis qui terras infidelium visitare desiderat debet habere quinque - - - Secundo debet deponere omnes leuitates in moribus & vestibus non attendendo ad consuetudines nouas sed ad illas laudabiles a praecessoribus institutas.

(2) Det wore intet swårt, at upwisa flera förseelser af Författaren til Rimkrönikan. Man wil nu allenast nämna et, som rör K. Waldemar i Dannemark, han säger s. 151:

Waldemar tha Konung i Danmark war,
Hans Fader war dräpin af Konung Christophar.

At detta intet är rimmeligt begriper något hwar.

§ 2.

När man på detta sätt öfwerwägar belägenheten i Landet, war det handgripeligt, at alt skulle gå kräftgången, oaktad all den glänsande yta man behagat sätta på allmänna ställningen. Man finner likwäl intet, at Konung Magnus ännu för sin person försummat någon ting, som kunde bidraga til allmänna wälfärden, ty söndringen af Norrige och Sweriges delning war han twungen til. Imedlertid wårdade Konung Magnus Regeringen på samma sätt som förr, och gjorde med Norrska Rådets samtycke 1343 strax efter Pingsthelgen den förändring med sin Gemåls Morgongåfwa, at i stället för de gods, som henne här och där i Swerige woro anslagne, skulle hon nu få alt inom Norrige. På detta sätt updrogs åt Drotningen, Båhus, Marstrand, hela Elfwersyssel, undantagande Orost, Römarike, Wortenhärad, hela Borgesyssel, med alla Konungsliga Räntor och Inkomster tillika med Tonnsberg och hwad annat gods, som henne tilförne under Morgongåfwo-rätt war tildelt. Brefwet stadfästades af Erengisle Grefwe eller Jarl af Örköarne, Ärkebiskopen, Biskoparna och flere af Norrska Rådet (1). Mot hösten förfogade sig Konungen med hela Hofwet til Warberg, hwar icke allenast Swenska och Norrska Rådet utan ock Ständerne från Skåne, Halland och Blekingen woro församlade. Konung Waldemar från Dannemark kom äfwen dit, så at man påcläng tid intet sedt et mer lysande Sammanträde. De göromål, som där afhandlades, swarade ock emot Congreßens wärdighet, emedan de

Drotning Blancas Morgongåfwa.

Warbergs Herredag.

för-

rörde intet mindre än hela Göthiska Nordens gemensama trygghet och wälstånd. Alla wederbörandes fördelar blefwo ock skäligen i akt tagna utom Sweriges, hwilkets wälfärd och fördel på många sätt upoffrades. Den fördärfweliga söndringen af Norrige, som nästförflutna året war besluten i Skenninge, kom nu först til fullkomlig wärkställighet. Norrska Rådet tog med fägnad emot sin tilämnade Konung Prins Håkan, de gifwa dock tilkänna, at förslaget intet kommit ifrån dem, ty de förklara tydeligen, at ehuru högt de önskat en sådan författning, ankom det likwäl helt och hållit på Konungens eget wälbehag. Til äfwentyrs hafwa de härigenom på höfligt sätt welat låta förstå, at denna nyhet ej så särdeles behagade, hwilket ock kan wara så mycket troligare, som den skedde förening emellan deßa Riken borde i sjelfwa wärket wara fördelaktig för bägge. Men sedan söndringen war gjord, betyga Norrmännerne sin fägnad däröfwer, och antaga Prins Håkan för sin wärkeliga Konung, tilägnandes honom alla de rättigheter, som Konungarne i Norrige warit innehafware utaf af älder (a). Då man på föreskrefna sätt uplöst bandet emellan Swerige och Norrige, gjorde man sig all flit, at för ewärdeliga tider sammanbinda Skåne, Halland och Blekingen med Swerige, liksom det intet warit så angeläget at arbeta på Norriges och Sweriges förenande, som Skånes. Skånes ewigwarande förbindelse med Swerige författades under de andeliga Prelaternas namn, så ifrån Swerige som Skåne, Halland och Blekingen. Petrus Ärkebiskopen i Lund, Henning Ärkebiskop i Upsala, Biskoparne Petrus i Linköping, Sigge i Skara, Frender i Strängnäs, Odgisel i Westerås, Hemming i Åbo, Bo i Wexiö, Abboterne Jahan i alla Helgons Kloster i Lund, Ragwald i Alwastra, Swen i Herritswald, Folkmar i Warnhem, Anders af Öwits Kloster, Folke af Nydala, Michael af Bäckaskog, Henrik af Saba, Olof af Tummatorp och Anders af Ås eller Asylum i Halland, samt Priorerne Petrus af Dalby och Gotfred af Eskilstuna göra allmänt kunnigt, at såsom Swerige och Skåne nu mera ouplösligen äro sammanbundna, skulle de med alla krafter bibehålla samma Förening, och förswara den mot hwem det wara kunde, så at Sweriges Rikes Gränts skulle wara och förblifwa i Öresund. De förplikta sig widare, at de på rätta walstället

Magnus Erikson 1343.

Magnus Erikson 1343.

ille Rex, & hoc ex duobus poteris intelligere. Primo regimine suo, secundo ex exercitu innumerabili &c. Uti Tilökningarna p. 462 anföres det öfriga. Omnis qui terras infidelium visitare desiderat debet habere quinque - - - Secundo debet deponere omnes leuitates in moribus & vestibus non attendendo ad consuetudines nouas sed ad illas laudabiles a praecessoribus institutas.

(2) Det wore intet swårt, at upwisa flera förseelser af Författaren til Runkrönikan. Man wil nu allenast nämna et, som rör K. Waldemar i Dannemark, han säger s. 151:

Waldemar tha Konung i Danmark war,
Hans Fader war dräpin af Konung Christophar.

At detta intet är rimmeligt begriper något hwar.

§ 2.

När man på detta sätt öfwerwägar belägenheten i Landet, war det handgripeligt, at alt skulle gå kräftgången, oaktad all den gläntsande yta man behagat sätta på allmänna ställningen. Man finner likwäl intet, at Konung Magnus ännu för sin person försummat någon ting, som kunde bidraga til allmänna wälfärden, ty söndringen af Norrige och Sweriges delning war han twungen til. Imedlertid wårdade Konung Magnus Regeringen på samma sätt som förr, och gjorde med Norrska Rådets samtycke 1343 strax efter Pingsthelgen den förändring med sin Gemåls Morgongåfwa, at i stället för de gods, som henne här och där i Swerige woro anslagne, skulle hon nu få alt inom Norrige. På detta sätt updrogs åt Drotningen, Båhus, Marstrand, hela Elfwersyssel, undantagande Orost, Römarike, Wortenhärad, hela Borgesyssel, med alla Konungsliga Räntor och Inkomster tillika med Tonnsberg och hwad annat gods, som henne tilförne under Morgongåfwo-rätt war tildelt. Brefwet stadfästades af Erengisle Grefwe eller Jarl af Örköarne, Ärkebiskopen, Biskoparna och flere af Norrska Rådet (1). Mot hösten förfogade sig Konungen med hela Hofwet til Warberg, hwar icke allenast Swenska och Norrska Rådet utan ock Ständerne från Skåne, Halland och Blekingen woro församlade. Konung Waldemar från Dannemark kom äfwen dit, så at man påcläng tid intet sedt et mer lysande Sammanträde. De göromål, som där afhandlades, swarade ock emot Congreßens wärdighet, emedan de

Drotning Blancas Morgongåfwa.

Warbergs Herredag.

för-

rörde intet mindre än hela Göthiska Nordens gemensamma trygghet och wälstånd. Alla wederbörandes fördelar blefwo ock stälde i akt tagna utom Sweriges, hwilkets wälfärd och fördel på många sätt upoffrades. Den fördärfweliga förändringen af Norrige, som nästförflutna året war besluten i Skenninge, kom nu först til fullkomlig wärkställighet. Norrska Rådet tog med sägnad emot sin tilämnade Konung Prins Håkan, de gifwa dock tilkänna, at förslaget intet kommit ifrån dem, ty de förklara tydeligen, at ehuru högt de önskat en sådan författning, ankom det likwäl helt och hållit på Konungens eget wälbehag. Til öfwerflöds hafwa de härigenom på höfligt sätt welat låta förstå, at denna nyhet ej så särdeles behagade, hwilket ock kan wara så mycket troligare, som den skedde förening emellan deßa Riken borde i sielfwa wärket wara fördelaktig för bägge. Men sedan förändringen war gjord, betyga Norrmännerne sin sägnad därföfwer, och antaga Prins Håkan för sin wärkeliga Konung, tilägnandes honom alla de rättigheter, som Konungarne i Norrige warit innehafware utaf ålder (a). Då man på föreskrefna sätt uplöst bandet emellan Swerige och Norrige, gjorde man sig all flit, at för ewärdeliga tider sammanbinda Skåne, Halland och Blekingen med Sverige, liksom det intet warit så ängeläget at arbeta på Norriges och Sweriges förenande, som Skånes. Skånes ewigwarande förbindelse med Swerige författades under de andeliga Prelaternas namn, så ifrån Swerige som Skåne, Halland och Blekingen. Petrus Ärkebiskopen i Lund, Henning Ärkebiskop i Upsala, Biskoparne Petrus i Linköping, Sigge i Skara, Frender i Strängnäs, Odgisel i Westerås, Hemming i Åbo, Bo i Werid, Abboterne Johan i alla Helgons Kloster i Lund, Ragwald i Alwastra, Swen i Herritswald, Folkmar i Warnhem, Anders af Dwits Kloster, Folke af Nydala, Michael af Bäckekog, Henrik af Saba, Olof af Tummatorp och Anders af Ås eller Asylum i Halland, samt Priorerne Petrus af Dalby och Gotfred af Eskilstuna göra allmänt kunnigt, at säsom Swerige och Skåne nu mera oupplöstigen äro sammanbundna, skulle de med alla krafter bibehålla samma Förening, och förswara den mot hwem det wara kunde, så at Sweriges Rikes Gränts skulle wara och förblifwa i Öresund. De förplikta sig widare, at de på rätta wälstället

Magnus Eriksons 1343.

Magnus Eriksson 1343.

ille Rex, & hoc ex duobus poteris intelligere. Primo regimine suo, secundo ex exercitu innumerabili &c. Uti Tilökningarna p. 462 anföres det öfriga. Omnis qui terras infidelium visitare desiderat debet habere quinque - - - Secundo debet deponere omnes leuitates in moribus & vestibus non attendendo ad consuetudines nouas sed ad illas laudabiles a præcessoribus institutas.

(2) Det wore intet swårt, at upwisa flera förseelser af Författaren til Runkrönikan. Man wil nu allenast nämna et, som rör K. Waldemar i Dannemark, han säger s. 151:

Waldemar tha Konung i Danmark war,
Hans Fader war dräpin af Konung Christophar.

At detta intet är rimmeligt begriper något hwar.

§ 2.

När man på detta sätt öfwerwägar belägenheten i Landet, war det handgripeligt, at alt skulle gå kräftgången, oaktad all den glänsande yta man behagat sätta på allmänna ställningen. Man finner likwäl intet, at Konung Magnus ännu för sin person försummat någon ting, som kunde bidraga til allmänna wälfärden, ty söndringen af Norrige och Sweriges delning war han twungen til. Imedlertid wårdade Konung Magnus Regeringen på samma sätt som förr, och gjorde med Norrska Rådets samtycke 1343 strax efter Pingsthelgen den förändring med sin Gemåls Morgongåfwa, at i stället för de gods, som henne här och där i Swerige woro anslagne, skulle hon nu få alt inom Norrige. På detta sätt updrogs åt Drotningen, Båhus, Marstrand, hela Elfwersyssel, undantagande Orost, Römarike, Wortenhärad, hela Borgesyssel, med alla Konungsliga Räntor och Inkomster tillika med Tonnsberg och hwad annat gods, som henne tilförne under Morgongåfwo-rätt war tildelt. Brefwet stadfästades af Erengisle Grefwe eller Jarl af Örköarne, Ärkebiskopen, Biskoparna och flere af Norrska Rådet (1). Mot hösten förfogade sig Konungen med hela Hofwet til Warberg, hwar icke allenast Swenska och Norrska Rådet utan ock Ständerne från Skåne, Halland och Blekingen woro församlade. Konung Waldemar från Dannemark kom äfwen dit, så at man på lång tid intet sedt et mer lysande Sammanträde. De göromål, som där afhandlades, swarade ock emot Congreßens wärdighet, emedan de

Drotning Blancas Morgongåfwa.

Warbergs Herredag.

för-

rörde intet mindre än hela Göthiska Nordens gemensamma trygghet och wälstånd. Alla wederbörandes fördelar blefwo ock fästade i akt tagna utom Sweriges, hwilkets wälfärd och fördel på många sätt upoffrades. Den fördärfweliga sönderingen af Norrige, som nästförflutna året war besluten i Skenninge, kom nu först til fullkomlig wärkställighet. Norrska Rådet tog med sägnad emot sin tilämnade Konung Prins Håkan, de gifwa dock tilkänna, at förslaget intet kommit ifrån dem, ty de förklara tydeligen, at ehuru högt de önskat en sådan författning, ankom det likwäl helt och hållit på Konungens eget wälbehag. Til öfwerflöds hafwa de härigenom på höfligt sätt welat låta förstå, at denna nyhet ej så särdeles behagade, hwilket ock kan wara så mycket troligare, som den skedde förening emellan deßa Riken borde i sielfwa wärket wara fördelaktig för dägge. Men sedan sönderingen war gjord, betyga Norrmännerne sin sägnad därföwer, och antaga Prins Håkan för sin wärkeliga Konung, tilägnandes honom alla de rättigheter, som Konungarne i Norrige warit inwehafwarе utaf ålder (a). Då man på föreskrefna sätt upplöst bandet emellan Sverige och Norrige, gjorde man sig all flit, at för ewärdeliga tider sammanbinda Skåne, Halland och Blekingen med Sverige, liksom det intet warit så ängeläget at arbeta på Norriges och Sweriges förenande, som Skånes. Skånes ewigwarande förbindelse med Sverige författades under de andeliga Prelaternas namn, så ifrån Sverige som Skåne, Halland och Blekingen. Petrus Ärkebiskopen i Lund, Henning Ärkebiskop i Upsala, Biskoparne Petrus i Linköping, Sigge i Skara, Frender i Strängnäs, Odgisel i Westerås, Hemming i Åbo, Bo i Werid, Abboterne Johan i alla Helgons Kloster i Lund, Ragwald i Alwastra, Swen i Herritswald, Folkmar i Warnhem, Anders af Öwits Kloster, Folke af Nydala, Michael af Bäckekog, Henrik af Saba, Olof af Tummatorp och Anders af Ås eller Asylum i Halland, samt Priorerne Petrus af Dalby och Gotfred af Eskilstuna göra allmänt kunnigt, at säfom Sverige och Skåne nu mera oupplöfligen äro sammanbundna, skulle de med alla krafter bibehålla samma Förening, och förswara den mot hwem det wara kunde, så at Sweriges Rikes Gränts skulle wara och förblifwa i Öresund. De förplikta sig widare, at de på rätta wälstället

Magnus Erikson 1343.

Magnus Erikson 1343.

ille Rex, & hoc ex duobus poteris intelligere. Primo regimine suo, secundo ex exercitu innumerabili &c. Uti Tilökningarna p. 462 anföres det öfriga. Omnis qui terras infidelium visitare desiderat debet habere quinque - - - Secundo debet deponere omnes leuitates in moribus & vestibus non attendendo ad consuetudines nouas sed ad illas laudabiles a præcessoribus institutas.

(2) Det wore intet swårt, at upwisa flera förseelser af Författaren til Rimkrönikan. Man wil nu allenast nämna et, som rör K. Waldemar i Dannemark, han säger s. 151:

Waldemar tha Konung i Danmark war,
Hans Fader war dräpin af Konung Christophar.

At detta intet är rimmeligt begriper något hwar.

§ 2.

När man på detta sätt öfwerwägar belägenheten i Landet, war det handgripeligt, at alt skulle gå kräftgången, oaktad all den gläntsande yta man behagat sätta på allmänna ställningen. Man finner likwäl intet, at Konung Magnus ännu för sin person försummat någon ting, som kunde bidraga til allmänna wälfärden, ty söndringen af Norrige och Sweriges delning war han twungen til. Imedlertid wårdade Konung Magnus Regeringen på samma sätt som förr, och gjorde med Norrska Rådets samtycke 1343 strax efter Pingsthelgen den förändring med sin Gemåls Morgongåfwa, at i stället för de gods, som henne här och där i Swerige woro anslagne, skulle hon nu få alt inom Norrige. På detta sätt updrogs åt Drotningen, Båhus, Marstrand, hela Elfwersyßel, undantagande Orost, Römarike, Wortenhärad, hela Borgesyßel, med alla Konungsliga Räntor och Inkomster tillika med Tonnsberg och hwad annat gods, som henne tilförne under Morgongåfwo-rätt war tildelt. Brefwet stadfästades af Erengisle Grefwe eller Jarl af Örköarne, Ärkebiskopen, Biskoparna och flere af Norrska Rådet (1). Mot hösten förfogade sig Konungen med hela Hofwet til Warberg, hwar icke allenast Swenska och Norrska Rådet utan ock Ständerne från Skåne, Halland och Blekingen woro församlade. Konung Waldemar från Dannemark kom äfwen dit, så at man på lång tid intet [illegible]et mer lysande Sammanträde. De göromål, som där af[illegible]ades, swarade ock emot Congreßens wärdighet, emedan de

Drotning Blancas Morgongåfwa.

[illegible]ergs [illegible]rtdag.

rör-

rörde intet mindre än hela Göthiska Nordens gemensama trygghet och wälstånd. Alla wederbörandes fördelar blefwo ock skäligen i akt tagna utom Sweriges, hwilkets wälfärd och fördel på många sätt upoffrades. Den fördärfweliga söndringen af Norrige, som nästförflutna året war besluten i Skenninge, kom nu först til fullkomlig wärkställighet. Norrska Rådet tog med sägnad emot sin tilämnade Konung Prins Håkan, de gifwa dock tilkänna, at förslaget intet kommit ifrån dem, ty de förklara tydeligen, at ehuru högt de önskat en sådan författning, ankom det likwäl helst och hållit på Konungens eget wälbehag. Til åfwentyrs hafwa de härigenom på höfligt sätt welat låta förstå, at denna nyhet ej så särdeles behagade, hwilket ock kan wara så mycket troligare, som den skedde förening emellan deßa Riken borde i sjelfwa wärket wara fördelaktig för bägge. Men sedan söndringen war gjord, betyga Norrmännerne sin sägnad däröfwer, och antaga Prins Håkan för sin wärkeliga Konung, tilägnandes honom alla de rättigheter, som Konungarne i Norrige warit innehafware utaf ålder (a). Då man på förekrefna sätt upplöst bandet emellan Swerige och Norrige, gjorde man sig all flit, at för ewärdeliga tider sammanbinda Skåne, Halland och Blekingen med Sverige, likwäl det intet warit så ängeläget at arbeta på Norriges och Sweriges förenande, som Skånes. Skånes ewigwarande förbindelse med Swerige författades under de andeliga Prelaternas namn, så ifrån Swerige som Skåne, Halland och Blekingen. Petrus Ärkebiskopen i Lund, Henning Ärkebiskop i Upsala, Biskoparne Petrus i Linköping, Sigge i Skara, Frender i Strängnäs, Odgisel i Westerås, Hemming i Åbo, Bo i Werid, Abboterne Johan i alla Helgons Kloster i Lund, Ragwald i Alwastra, Swen i Herritswald, Folkmar i Warnhem, Anders af Owits Kloster, Folke af Nydala, Michael af Bäckgskog, Henrik af Saba, Olof af Tummatorp och Anders af Ås eller Asylum i Halland, samt Priorerne Petrus af Dalby och Gotfred af Eskilstuna göra allmänt kunnigt, at säsom Swerige och Skåne nu mera ouplösligen äro sammanbundna, skulle de med alla krafter bibehålla samma Förening, och förswara den mot hwem det wara kunde, så at Sweriges Rikes Gränts skulle wara och förbli i Öresund. De förplikta sig widare, at de på r

Magnus Eriksons 1343.

Magnus Erikson 1343.

ille Rex, & hoc ex duobus poteris intelligere. Primo regimine suo, secundo ex exercitu innumerabili &c. Uti Tilökningarna p. 462 anföres det öfriga. Omnis qui terras infidelium visitare desiderat debet habere quinque - - - Secundo debet deponere omnes levitates in moribus & vestibus non attendendo ad consuetudines novas sed ad illas laudabiles a præcessoribus institutas.

(1) Det wore intet svårt, at upwisa flera förseelser af Författaren til Rimkrönikan. Man wil un allenast nämna et, som rör K. Waldemar i Dannemark, han säger s. 151:

Waldemar tha Konung i Dannmark war,
Hans Fader war dräpin af Konung Christopharr.

At detta intet är rimmeligt begriper något hwar.

§. 2.

När man på detta sätt öfwerwägar beklagenheten i Landet, war det handgripeligt, at alt skulle gå kraftgången, aktad all den glädtande yta man behagat sätta på allmänna ställningen. Man finner likwäl intet, at Konung Magnus ännu för sin person förfarenat någon ting, som kunde bidraga til allmänna wälfärden, ty söndringen af Norrige och Sweriges delning war hans twungen til. Imedlertid wårdade Konung Magnus Regeringen på samma sätt som förr, och gjorde med Norrska Rådets samtycke 1343 strax efter Pingsthelgen den förändring med sin Gemåls Morgongåfwa, at i stället för de gods, som henne här och där i Sverige woro anslagne, skulle hon nu få alt inom Norrige. På detta sätt updrogs åt Drotningen, Båhus, Marstrand, hela Elfwersyssel, undantagande Oröst, Römarike, Wortenhärad, hela Borgesyssel, med alla Konungsliga Räntor och Inkomster tillika med Tonnsberg och hwad annat gods, som henne tilförne under Morgongåfwo-rätt war tildelt. Bref wet stadfästades af Erengisle Gresme eller Jarl af Orkdarne, Ärkebiskopen, Biskoparna och flere af Norrska Råder (1). Mot hösten förfogade sig Konungen med hela Hofwet til Warberg, hwar icke allenast Swenska och Norrska Råder utan ock Ständerne från Skåne, Halland och Bleking en woro församlade. Konung Waldemar från Dannemark kom äfwen dit, så at man på lång tid intet ... et mer lysande Sammanträde. De göromål, som där af... ades, swarade ock emot Congreßens wärdighet, emedan de rör-

Drotning Blancas Morgongåfwa.

rörde intet mindre än hela Göthiska Nordens gemensama trygghet och wälstånd. Alla wederbörandes fördelar blefwo ock skäligen i akt tagna utom Sweriges, hwilkets wälfärd och fördel på många sätt upoffrades. Den fördärfweliga söndringen af Norrige, som nästförflutna året war besluten i Skenninge, kom nu först til fullkomlig wärkställighet. Norrska Rådet tog med fägnad emot sin tilämnade Konung Prins Håkan, de gifwa dock tilkänna, at förslaget intet kommit ifrån dem, ty de förklara tydeligen, at ehuru högt de önskat en sådan författning, ankom det likwäl helt och hållit på Konungens eget wälbehag. Til äfwentyrs hafwa de härigenom på höfligt sätt welat låta förstå, at denna nyhet ej så särdeles behagade, hwilket ock kan wara så mycket troligare, som den skedde förening emellan deßa Riken borde i sjelfwa wärket wara fördelaktig för bägge. Men sedan söndringen war gjord, betyga Norrmännerne sin fägnad däröfwer, och antaga Prins Håkan för sin wärkeliga Konung, tilägnandes honom alla de rättigheter, som Konungarne i Norrige warit innehafware utaf af älder (a). Då man på föreskrefna sätt uplöst bandet emellan Swerige och Norrige, gjorde man sig all flit, at för ewärdeliga tider sammanbinda Skåne, Halland och Blekingen med Swerige, liksom det intet warit så angeläget at arbeta på Norriges och Sweriges förenande, som Skånes. Skånes ewigwarande förbindelse med Swerige författades under de andeliga Prelaternas namn, så ifrån Swerige som Skåne, Halland och Blekingen. Petrus Ärkebiskopen i Lund, Henning Ärkebiskop i Upsala, Biskoparne Petrus i Linköping, Sigge i Skara, Frender i Strängnäs, Odgisel i Westerås, Hemming i Åbo, Bo i Wexiö, Abboterne Jahan i alla Helgons Kloster i Lund, Ragwald i Alwastra, Swen i Herritswald, Folkmar i Warnhem, Anders af Öwits Kloster, Folke af Nydala, Michael af Bäckaskog, Henrik af Saba, Olof af Tummatorp och Anders af Ås eller Asylum i Halland, samt Priorerne Petrus af Dalby och Gotfred af Eskilstuna göra allmänt kunnigt, at såsom Swerige och Skåne nu mera ouplöstigen äro sammanbundna, skulle de med alla krafter bibehålla samma Förening, och förswara den mot hwem det wara kunde, så at Sweriges Rikes Gränts skulle wara och förblifwa i Öresund. De förplikta sig widare, at de på rätta walstället

Magnus Erikson 1343.

§. 10.

Kyrkans tilstånd från 1319 til 1342.

Helige.

Uti en tid då där war wärkeligen brist på ärligt och förståndigt folk, kan man wäl intet wänta sig en stor skörd af heliga: Dock har man äfwen under detta förwillade tidehwarf skänkt efterwerlden några sådana, af hwilka man nu förnden intet lär hämta mycken upbyggelse. En Munk i Alwastra benämnd Gerechinus är blefwen uphögd och prisad för et ganska dygdigt lefwerne, som beständigt upoffrades i böner och Guds åkallan, hwarföre han ock uti sjuttio års tid intet gick utom Klostret. Detta war et uselt prof af Christendom, ty det sista betyder ingen ting, och det förra war owerdigt, emedan hwarken Christus eller Apostlarne inskränkt sina göromål endast inom bönen och åkallan. Under sina böner har han blifwit så hänryckt, at han sedt nio Chor af Änglar, och under oblatets uphöjelse flera gångor sedt Christus under skapnad af et litet Barn. Det märkwärdigaste är, at då han af sin Prior blef befalt taga del i bröddbakningen, har Jungfru Maria i hans ställe behagat arbeta degen (1). En besynnerlig tid, när sådant kan sägas och sådant kan tros. Wår märkwärdiga St. Brita har sagt honom förut hans dödsdag, och har han sedermera uppenbarat för tre andra Munkar i Alwastra, Petrus, Olaus och Thor, at de skulle efter några dagar göra honom följe til ewigheten (2). Franciscan-Munken Algot i Skara har hopsogat lärdom med sin Påfwiska helighet, emedan han i Paris blifwit Doctor Theologiæ. Wid tiltagande år blef han blind och plågad af sten, så at St. Brita äfwen fälde förbön för honom til återfående af sin hälsa, men fick til swar, at han utstådt sin kamp, och at hans själ intet borde widare besmittas af denna werldens orenlighet, hwarefter han alldit wid år 1345 (3). En af St. Britas Söner wid namn Bengt kan ock föras til denna tiden, emedan han i sin barndom blifwit lämnad til Munkarna i Alwastra. Såsom han warit plågad med en sinklig kropp, har hans moder fält förbön för honom, då hon skal hafwa fådt til swar af Christus, det hans sjukdom intet hade sin grund i Stjernorna, som dårar föregifwa, ej heller uti hans synder, utan war endast wärkan af en bräcklig kropp, och skulle han snart förlösas af sitt elände, hwarefter han

han afsomnat effammade, då äfven en mycket behaglig fogelsång hördes emellan sången och wäggen (4). Det är troligt at det warit et tåtigt och beskedeligt Barn, men sådana förunderliga händelser böra wara bättre bewiste, så wida man skal sätta tro därtil. De här nämnde helige äro intet efter Påfwiska sättet canoniserade, utan deras minne är på annat sätt förwarad åt efterwerlden, och til en del uti Cistercienser-Ordens egna Minnesböcker. Om St. Brita och hennes besynnerligheter blifwer framdeles tilfälle at tala.

Kyrkans tillstånd från 1319 til 1342.

(1) Chrysostomus Henriquez har uti Antwerpen 1630 utgifwit Menologium Cisterciense. Wid den VIII Kal Augusti p. 240 talas om Gerechinus: Alvastræ in Svecia beatus *Gerikinus* conversus, qui intra annos quadraginta nunquam e monasterio egressus, sed die & nocte orationi vacans, eam a Domino obtinuit gratiam, ut novem Angelorum Ordines inter orandum quasi continenter videret & sub elevatione sacræ hostiæ Christum in forma pueruli crebro conspiceret. Magna ei cum Sc. Brigitta familiaritas, varias vidit revelationes & ab ipsa Dei Matre visitari meruit. Om Jungfru Maria klarare wid lakningen talar Vastovius, hwarifrån Lyovius lånt hela sin berättelse Ari. Eccl. T. 14, wid år 1345.

(2) Henriquez Menolog. Cisterciense Kal. Aug. In Svecia felicissimus beatorum Monachorum *Petri*, *Olai* & *Thordonis*, qui in monasterio de Alvastra Cisterciense institutum amplexi & diu sanctissime conversati sunt, quorum nomina aureis Characteribus denotata jamjam ex hac vita migraturus conspexit beatus *Gerechinus*, eosque brevi in æternam felicitatem assumendos prædixit, qui intra octiduum post sancti viri obitum carne soluti, ad cœlestem gloriam simul evolarunt. Buccelinus Annal. Benedictini, sedan han wid år 1343 p. 63 talt om Gerechinus, gör en präktig hyckommelse af dessa tre Munkar. Alia plura in Regno Sveciæ clarent luminaria & tres sub hoc ipsum tempus cœlis fidem inseruntus, beati *Petrus*, *Olaus* & *Thordo* Alvastrenses Monachi, quorum nomina aureis scripta Characteribus in Libro vitæ legit b. Gerechinus, imminentemque felicem eorum transitum prædixit.

(3) Några märkwärdigheter finnas i Vastovius, Lyovius och flera.

(4) Menolog. Cisterciense XII Kal. Apr. p. 91. Alvastræ in Sveciæ b. *Benedictus* monachus, genere nobilis, ætate juvenis, & morum integritate celeberrimus, qui variis infirmitatibus probatus & fidelis inventus, post multos labores patientissime & sanctissime, præcedentibus futuræ felicitatis signis ad cœlos evolavit. Henriquez anför i Munkklingen p. 93 så wäl hans Föräldrar som Gogelsången wid hans död. Simeret, som St. Brita skal hafwa sått, beskrifwes skiljas

da: Christus apparens inter cetera dixit: hujus ægritudo non habet exitum suum in æstris, ut stulti asserunt, neque a peccatis ejus, sed ab ipsius naturæ conditione, & ut insignius in cœlo coronetur, sicut ergo huc usque dictus est *Benédictus* filius Ulphonis, ita deinceps vocabitur filius lacrymarum & prosum, & Ego jam finem imponam doloribus ejus.

6 Capitel.

Om Konung Magnus Eriksson,

Såsom Förmyndare och Med-Regent med sina Söner Erik och Håkan.

§. 1.

Rikets tillstånd 1348.

Genom Föreningen af Norrige och Skåne, hade Swerige kunnat och bordt wara et af de mäktigaste Riken i Europa, men utan förstånd och utan uplyst kärlek til sitt Fädernesland, i synnerhet hos de Styrande, blifwer et Rike aldeles mäktigt, om det än öfwerflödade af alla naturens och lyckans förmåner. Men man hade redan dragit försorg inom Riket, at denna makten intet borde blifwa långwarig. Efter all sund Lagfarenhet ärfwer ingen sina Föräldrar förr än de äro döde, men här hade man upfunnit den djupsinniga hemlighet, at låta Prinsarna ärfwa sin Fader medan han lefde. All den förmån, som Förlynen och lyckan förskaffat Swerige genom tilökningen af Norrige, war genom inhemska Konster aldeles förswunnen, och grunden war redan lagd til et owandeligt obestånd inom Sweriges urgamla Rämärken genom Konungens äldsta Sons uptagande til Med-Regent och Sam-Konung. Skulden til all denna orimmelighet hänskjutes på Konungens oordenteliga lefnad. När en regerande Herre äfwen i sitt enskylta upförande kan tjena til mönster och regel för sina undersåtare, är det så mycket bättre. En stor Konung blifwer så mycket större, när äfwen des dageliga omgånge och lefnad är ofördröjtelig. Hofwets seder bidraga ock ganska mycket til folkets för-

wån-

wärring, hwarigenom Landet lider i längden. Men annat är Magnus Erikson 1342.
människjo-fel, och annat är Konunga-fel. När en Konung skyddar Landet och undersåtarna för inländskt och utländskt öfwerwåld, owåldigt wakar öfwer Lagskipningen, och intet med oskåliga bördor utarmar skattskylliga Menigheten, fullgör han en hufwudsakelig del af sin plikt, som Konung, och människliga felen böra glömmas. Människjor äro och förblifwa människjor, och den blifwer til åfwentyrs den störste, som hafwer minsta felen: om man kan gå längre wet jag intet. Skulle en regerande Herre uti människliga felaktigheter förgå sig, bör han likwäl därföre intet afsättas. Detta skedde likwäl med Konung Magnus, nästan helt och hållit i anseende til Norrige, och til en del i anseende til Swerige. Man kan likwäl twifla om oordentligheten warit hos Konungen så stor, som den hos wåra äldsta Häfdatecknare utropas. St. Brita, då hon talar om Prinsarnas utkorelse, tillägger Konungen intet fel, som man tilförne påmint. När hon sedermera, fast med förtäckta ord, omrör tilämnade Fälttåget emot Ryßland, förekastas Konungen intet annat än barnsligheter, såsom flyktighet i sitt upförande, i kläder och begärelse til nya moder, ja hon anför ock såsom bewis på des barnslighet, at han wille hafwa en stor Krigshär (1). Om det sista är prof af barnslighet, lära alle nu regerande Konungar, undantagande i Polen, böra hållas för Barn. At Författaren til Rimkrönikan så wäl som Ericus Olai intet warit fullkomligen underrättade om denna tidens Historia, lär wara i flera mål ögonskenligt, och den förras tilgifwenhet för motpartiet sticker fram på alla blad (2). Kan ock wara, at en del af Konungens oeftertänksamhet hade sin grund uti en wårdslös upfostran, då åfwen det målet bör läggas Förmyndarna til last. Det är ingen nyligen upspunnen konst hos regersjuka Herrar, at wanwårda Prinsars upfostran, på det de sjelfwe skola blifwa i framtiden så mycket omisteligare. I allmänhet bör man likwäl märka, at ingen klagade öfwer Konung Magnus i Norrige och ingen i Skåne; de bittra Klagomål, som däremot utöstes i Swerige, måtte då wara af en besynnerlig art.

(1) Revelationes St. *Brigittæ* Lib. 6. Cap. 41. p. 461. Filius loquitur ad sponsam de quodam Rege Sveciæ dicens, dixi tibi quod puer est iste

Magnus Erikson 1343.

ille Rex, & hoc ex duobus poteris intelligere. Primo regimine suo, secundo ex exercitu innumerabili &c. Uti Tilökningarna p. 462 anföres det öfriga. Omnis qui terras infidelium visitare desiderat debet habere quinque - - - Secundo debet deponere omnes leuitates in moribus & vestibus non attendendo ad consuetudines nouas sed ad illas laudabiles a praecessoribus institutas.

(2) Det wore intet swårt, at upwisa flera förseelser af Författaren til Runkrönikan. Man wil nu allenast nämna et, som rör K. Waldemar i Dannemark, han säger s. 151:

Waldemar tha Konung i Danmark war,
Hans Fader war dräpin af Konung Christophar.

At detta intet är rimmeligt begriper något hwar.

§ 2.

När man på detta sätt öfwerwägar belägenheten i Landet, war det handgripeligt, at alt skulle gå kräftgången, oaktad all den glänsande yta man behagat sätta på allmänna ställningen. Man finner likwäl intet, at Konung Magnus ännu för sin person försummat någon ting, som kunde bidraga til allmänna wälfärden, ty söndringen af Norrige och Sweriges delning war han twungen til. Imedlertid wårdade Konung Magnus Regeringen på samma sätt som förr, och gjorde med Norrska Rådets samtycke 1343 strax efter Pingsthelgen den förändring med sin Gemåls Morgongåfwa, at i stället för de gods, som henne här och där i Swerige woro anslagne, skulle hon nu få alt inom Norrige. På detta sätt updrogs åt Drotningen, Båhus, Marstrand, hela Elfwersyssel, undantagande Orost, Römarike, Wortenhärad, hela Borgesyssel, med alla Konungsliga Räntor och Inkomster tillika med Tonnsberg och hwad annat gods, som henne tilförne under Morgongåfwo-rätt war tildelt. Brefwet stadfästades af Erengisle Grefwe eller Jarl af Örköarne, Ärkebiskopen, Biskoparna och flere af Norrska Rådet (1). Mot hösten förfogade sig Konungen med hela Hofwet til Warberg, hwar icke allenast Swenska och Norrska Rådet utan ock Ständerne från Skåne, Halland och Blekingen woro församlade. Konung Waldemar från Dannemark kom äfwen dit, så at man påckläng tid intet sedt et mer lysande Sammanträde. De göromål, som där afhandlades, swarade ock emot Congreßens wärdighet, emedan de

Drotning Blancas Morgongåfwa.

Warbergs Herredag.

för-

rörde intet mindre än hela Göthiska Nordens gemensamma trygghet och wälstånd. Alla wederbörandes fördelar blefwo ock Kallegen i akt tagna utom Sweriges, hwilkets wälfärd och fördel på många sätt upoffrades. Den fördärfweliga söndringen af Norrige, som näst förflutna året war besluten i Skenninge, kom nu först til fullkomlig wärkställighet. Norrska Rådet tog med sägnad emot sin tilämnade Konung Prins Håkan, de gifwa dock tilkänna, at förslaget intet kommit ifrån dem, ty de förklara tydeligen, at ehuru högt de önskat en sådan författning, enkom det likwäl helt och hållit på Konungens eget wälbehag. Til åfwentyrs hafwa de härigenom på höfligt sätt welat låta förstå, at denna nyhet ej så särdeles behagade, hwilket ock kan wara så mycket troligare, som den skedde förening emellan deßa Riken borde i sjelfwa wärket wara fördelaktig för hägge. Men sedan söndringen war gjord, betyga Norrmännerne sin sägnad därföfwer, och antaga Prins Håkan för sin wärkeliga Konung, tilägnandes honom alla de rättigheter, som Konungarne i Norrige warit innehafware utaf ålder (a). Då man på föreskrefna sätt uplöst bandet emellan Swerige och Norrige, gjorde man sig all flit, at för ewärdeliga tider sammanbinda Skåne, Halland och Blekingen med Sverige, likwäl som det intet warit så ängeläget at arbeta på Norriges och Sweriges förenande, som Skånes. Skånes ewigwarande förbindelse med Swerige författades under de andeliga Prelaternas namn, så ifrån Swerige som Skåne, Hallayd och Blekingen. Petrus Ärkebiskopen i Lund, Henning Ärkebiskop i Upsala, Biskoparne Petrus i Linköping, Sigge i Skara, Frender i Strängnäs, Odgisel i Westerås, Hemming i Åbo, Bo i Werid, Abboterne Johan i alla Helgons Kloster i Lund, Ragwald i Alwastra, Swen i Herritswald, Folkmar i Warnhem, Anders af Öwits Kloster, Folke af Nydala, Michael af Bäckskog, Henrik af Saba, Olof af Tummatorp och Anders af Ås- eller Asylum i Halland, samt Priorerne Petrus af Dalby och Gotfred af Eskilstuna göra allmänt kunnigt, at såsom Swerige och Skåne nu mera ouplöstligen äro sammanbundna, skulle de med alla krafter bibehålla samma Förening, och förswara den mot hwem det wara kunde, så at Sweriges Rikes Gränts skulle wara och förblifwa i Öresund. De förplikta sig widare, at de på rätta walstället

Magnus Eriksons 1343.

Magnus Eriksson 1343. skulle wälja och utkora efter Konung Magni wilja och wälbehag Prins Erik til Efterträdare på Kungliga Thronen i Sverige, med det förbehåll, at Konung Magnus skulle icke destomindre föra Regementet så länge han lefde. Wid den händelse, at Konung Magnus afled under Junker Eriks omyndiga år, skulle en inländsk Förmyndare tillsättas öfwer Sweriges och Skånes Rike efter Adelens öfwerenskommande i Swerige och Skåne, och Slotten af inländska Herrar förwaras til des Konungen til laga ålder kommen wore. Dödde Junker Erik utan barn, skulle en annan af Konung Magnus Eriksons Söner utwäljas til Konung, som därtil skickeligast wore. Man förbant sig widare, at med alla krafter hindra, det hwarken Håkan från Norrige eller Erik från Swerige på något sätt skulle förkränka den andras Rike och rättigheter, utan skulle bägge Rikerna så wäl Norrige som Swerige och Skåne göra den inkräktande motstånd, så framt han med utländsk makt och bistånd wille utföra sina förslag. Denna här gjorda utkorelse skulle likwäl intet uphäfwa Sweriges och Skånes walrätt wid Thronens ledighet, utan skulle rättigheten til wal, efter Junker Eriks eller någon annan af Konung Magnus Eriksons Söners död, återkomma med all frihet, och utan förfång til wederbörande. Så framt Konung Magnus för öfrigt skulle få flera barn, borde de alla med all anständighet efter ständ och kön förfynas, efter de Lagar och Författningar, som uti Sweriges och Skånes samt Norriges Riken wedertagne och brukelige woro (3). Det som i synnerhet wid dessa Konunga-wal bör i akt tagas, är, at Junker Håkan utföras rent utaf til Konung (4), men Junker Erik endast til Thronföljare. Hwad som gifwit anledning til denna olikhet, torde warit, at Konung Magnus märkt sitt förseende, sedan Håkan blifwit wald, och således för ingen del welat låta bequäma sig til et dylikt steg i anseende til Sverige: kan ock wara, at hälfwa Prelaterne intet hade någan smak i detta underliga upståg, och torde det hafwa warit orsak, hwarföre werldslige Herrarne undandragit sig, at låta sina namn insättas i Wal-acten, emedan deras afsigt utan all twifwel warit, at Prins Erik skulle utwäljas til Kung och intet til Thronföljare.

(1)

(1) Drotning Blancas Morgongåfwo-bref daterad Båhus Måndagen efter Pingst läses hos Hwitfeld på Danska s. 485. Drotning Blanca kallas här Fästemö, men lär ej hafwa warit så kallad i Hufwudskriften. Magnus Erikson 1343.

(2) Norrska Rådets Beslut dat. Warberg in festo assumtionis b. Virginis är tryckt hos Hwitfeld s. 486. Orden som här syftas på äro följande: Convenientibus nobis in concilio coram Excellentissimo Principe nostro Domino *Magno*, Norvegiæ Sveciæ ac terrarum Scaniæ ac Hallandiæ Rege illustri, intelleximus ipsum id velle grata mentis deliberatione perficere, quod Nos ab ipso prius plena instantia & concordi animo petere volebamus. Litet nedanföre uprepas samma mening, så at Norrska Rådet tydeligen nog gaf tilkänna, at förslaget intet kommit ifrån dem.

(3) Ständernas Förening dat. Warberg Octaua Martini Episcopi 1343. hos Hadorph wid Rimkrön. s. 16. På Danska sinnes den hos Hwitfeld, hwar några namn äro illa skrefna, såsom Sint för Öwit, som äfwen hos Johannes Magnus, Pontanus och Torfäus är behållit. Dalin s. 469 har Juleta i stället för Saba, fast både Hwitfeld och Hadorph har Saba.

(4) Von Dalin s. 463 säger, at Håkan blef endast wald til Thronföljare, men orden i Norrska Rådets Bref låta helt annorlunda: Norque . . . ipsum eundem filium suum juniorem Domicellum nostrum *Magnum* statim, immediate, eodem loco & tempore nobis in verum Regem assumsimus & tenore præsentium assumimus &c.

§. 3.

Om man updragit åt Konung Waldemar sjelf at författa dessa Afhandlingar, hade han aldrig kunnat, efter warande omständigheter, upsatt dem fördelaktigare för sina assigter och skadeligare för Swerige. Det hufwudsakeligaste war, at skilja Swerige och Norrige från hwar andra, och därtil war nu grunden lagd fullkomligen. Åt tänka på Skånes återställning til Dannemark passade sig intet, så länge ingen fråga war om återbetalningen af Sweriges lösen därföre. Han kunde då med fullkomlig kallsinnighet och stillhet se och höra Skånes förnyade förbindelse med Swerige. Hans hopp om återwinning af dessa Landskap fick större styrka igenom den upwäckta oenigheten emellan Konung Magnus och de Swenska Herrarna, än det förswagades igenom nya införlifningen. Han hade redan genom Helsingborgs Förlikningen 1341 afträdt för sig och sina efterkommande alt åtal på Skå- Skåne, Halland, Birkingen, Lister och Huren afträdas af Konung Waldemar.

Magnus Erikson. 1343. Skåne, Blekinge, Liister och Hueen. Norra Halland ägde Konung Magnus såsom Arfwedän efter sin Fader Hårdig Erik, som fådt det i förläning af Konung Erik Menwed (1). Södra Halland innehades af Konungens Moder Ingeborg, eller hennes Söner Porsatna. Konung Waldemar hade således ingen rättighet til Skåne, Blekingen, Liister och Hueen; men öfwerlän-rättigheten til Halland war på intet sätt afhänd, så at den tilhörde wärkeligen Konungen i Dannemark, fast nyttjande rätten (Dominium utile) war i främmande händer. Konung Waldemar kunde således hafwa någon talan til Halland, och kan wäl wara, at därom war någon underhandling begynd i Helsingborg, hwilken likwäl genast afbröts och wardt hänskuten til Konungarnas personliga afgörande i Warberg (2). Blandning af Dominium directum och utile uti Försteliga Län gifwer ymnigt ämne til twistigheter, när Öfwerherren eller Dominus directus har makten i händerna: men Konung Waldemar besann sig ännu intet i de omständigheter, därföre war han ock ganska fogelig, och afträdde til Konung Magnus och Sweriges Krona all sin rätt, så wäl til Halland, som til de öfriga Landskap, hwilka genom Helsingborgs Förening af 1341 woro öfwerlämnade til Swerige. Dock fick Konung Waldemar sin fogelighet ganska wäl betald, emedan han fick Köpenhamn och underliggande Härader tilbaka för intet, hwilka likwäl Konung Magnus löst från Conrad af Pleßen med 7000 mark Silfwer, och des utan 3000 mark Silfwer på köpet. Konung Waldemar utgaf således med nöie en ny afsägelse, och förklarade på nytt, at Skåne, Halland, Blekingen, Liister och Hueen skulle i ewärdeliga tider höra til Swerige. Efter utseende måtte Konung Waldemar hafwa let i sitt sinne, åt Swenska frikostigheten wid detta tilfälle. Både Konung och Rike war fördjupad i skuld och nu på nytt kånks bort femton tusend mark lödig nästan för ingen ting. Utom Halland war alt betalt och afsagdt förut, nyttjande rätten ägdes dels af Konung Magnus, dels af des Moder och Halfbröder, så at öfwer-länrättigheten, som intet kastade af sig en mark penningar, war det enda, som nu inlöstes med femtontusen mark lödig. Oaktad all den ädelmodiga gifmildhet, som på Swenska sidan betygades, kunde man likwäl wara försäkrad, at Konung Waldemar

Magnus Erikson 1343.

demar ärnade hålla ingen ting af alt det han lofwat hade. Han war därföre strax til reds med nya förpliktelser, nämligen at i fall han sjelf eller des Efterträdare skulle finnas bryta emot denna afsäjelse, skulle sex Biskopar och sex Riddare af bägge Rikerna på yppadt klagomål däröfwer inom tolf weckor sammanträda i Helsingborg och pliktfälla Konung Waldemar til 30,000 mark silfwers böter Cölnisk wigt, hwilka til Konungen i Swerige med skadestånd och ränta betalas skulle, och i fall Konungen i Dannemark eller des Efterträdare samma plikt intet betala wille, skulle de sammanträdande Biskopar wara berättigade efter öfwerenskommande at utnämna tre Swenska Biskopar, som skulle wara befogade at banlysa Konung Waldemar, ifrån hwilket bann han intet kunde lösas, innan han til alla delar efter Swenska Konungens wilja och nöje fullgjordt sin skyldighet, betalt böterna och ersatt skadeståndet. At alt detta obrottsligen hållas skulle försäkra ärskillige Biskopar, Adelsmän och Borgare, med widare tilökning, at ingen skulle blifwa wald til Konung i Dannemark, innan han denna förbindelse beswurit, och skulle Löftesmännerne wara förbundne, at biträda Konungen i Swerige emot sin Öfwerhet, i fall han denna afhandling kränka wille (3). På detta sätt undsick Konungen i Swerige för sina femton tusende mark lödig en hel hop ord och prat, och för öfrigt nästan ingen ting.

(1) Man har tilförne påmint, at Konung Magnus war wärkeligen innehafware af Norra Halland, och at hwarken Härtiginnan Ingeborg eller Knut Porse hade någon del däruti. Denna Anmärkning bestyrkes ock af gamla Rimkrönikan s. 150, där han säges wara ägare af Norrige och Swerige, samt Warberg och Norra Halland.

(2) Om detta Sammanträde i Helsingborg witnar Konung Magni Bref, dat. Warberg in octauis Martini s. 483 hos Hwitfeld, hwar dessa ord wid slutet förekomma: Quamvis autem per viginti quatuor Compromissores & unum superarbitrum pro utraque parte per Nos utrumque Regem, ad hoc eis plena auctoritate specialiter assumtos & electos hujus finalis concordiæ Tractatus Helsingborg initium haberet & processum aliqualem, verum tamen &c.

(3) Konung Waldemars fullkomliga afsägelse på Skåne, Halland, Blekingen, Lister och Hueen, dat. Warberg in octauis Martini Epist. 1343, är tryckt hos Meßenius Sc. T. 12. p. 180, sedan hos Hadorph wid Rimkrönikan. Til widare uplysning af hwad som i §. anföres, bör man påminna sig, at uti Konung Waldemars första afsägelse på Skåne

Magnus Eriksson 1343.

ne af år 1341, Halland nämnes intet uti Latinska Exemplaret, fast det likwäl uti Swenska Öfwersättningen hos Hadorph är införde.

§. 4.

Bästa förfäkringen af Sweriges ägande rätt til Skåne och de andra tilköpta Länder hade warit et fullkomligt förtroende emellan Konung Magnus och des förnäma Herrar, men därtil war hwarken anledning eller förhopning. Twärtom man ingick en fullkomlig Freds-Tractat emellan Swerige och Dannemark, genom hwilken Swenske Herrarne med alla sina medhållare blefwo Domare öfwer Konung Magnus, och berättigade at lyda och intet lyda efter behag. Wilkoren af denna Afhandling woro följande: Emellan Konung Magnus och Konung Waldemar, deras Riken och undersåtare, skulle wara en beständig, upriktig och ewig Fred. Upkom någon twist emellan Rikerna uti hufwudsakeliga mål, skulle den förolämpade Parten genom twänne Riksens Råd anmäla målet hos Konungen eller des Befallningshafwande, hwarester tre Biskopar och tre Riddare eller Swenar från hwart Rike inom tolf weckor efter sakens anmälande skulle mötas i Helsingborg och afgöra twisten. Kunde de intet komma öfwerens, skulle de utnämna en Swensk och en Dansk, utaf de tolf Deputerade, som på sin ed skulle sluta twistemålet, och Freden icke destomindre obrottsligen hållas. Uti mindre mål, som likwäl woro af den wigt, at de intet genom Fogdarna eller Befallningshafwande i orten kunde afgöras, skulle Konungen, hos hwilken beswären androgos, med twå Rådsherrar gifwa utslag i Helsingborg inom twå månader efter sakens angifwande. Uti enskylta brott eller twistemål skulle domen fällas efter den Lag, som war gällande i orten. Ingen borde skydda eller emottaga inom sina Länder den andras uppenbara fiender, til den andras skada eller förfång. Intet Förbund borde slutas med den andras uppenbarliga eller hemliga fiender, så wida någon skada därutaf den andra Parten förordsakas kunde. Röfware så til sjös som til lands skulle gemensamt utrotas, alt skeppbrutet gods skulle til rätta ägarnas förmån bärgas, så wida det intet kunde anses för wrak eller aldeles öfwergifwet. Landsförwiste och Flyktingar kunde skyddas efter wanligheten, så wida därigenom ingen skada tilfogades Riket, hwar-

Freds-Förbund med Dannemark.

hwarifrån de flyktat. Alle undersåtare skulle fritt njuta sin egendom i bägge Rikerna, och för öfrigt swara därföre efter Landets lag och Stadgar. Alla Föreningar och Förskrifningar om Skåne, Halland, Blekingen, Lister och Hueen skulle förblifwa uti sin fullkomliga kraft aldeles oförkränkta och oklandrade. Biskoparne Petrus i Lund, Sigge i Skara, Frender i Strengnäs, Henrik Abbot i Saba, Riddarne Jwar Ingemundson, Lars Ulfson, Gustaf Tunneson, Knut Folkeson, Carl Tykeson, Carl Näskonungson, Ulf Ambiörnson, Ulf Gudmarson, Anund Store, Amund Swenson, Tyke Glysing, Lars Carlson, Magnus Knutson, Sigge Månson, Israel Birgerson, Gustaf Arwidson, Byrger Månson, Lars Månson tillika med Johan Christineson af wapen gingo i borgen, at alt det förestrefna obrottsligen hållas skulle, och förklarades berättigade, at fiendtligen med alla sina anhängare upresa sig emot Konung Magnus, så framt han på något sätt afwek ifrån denna betingade öfhandling (1). Om ingen utmärkt oenighet warit emellan Konung Magnus och Swenska Herrarna, hade den sista Artikel intet warit särdeles betydande, men nu mera war ställningen så mycket wådeligare, som Konung Waldemar alltid war i stånd at komma fram med beswär, då Swenska Konungens Löstesmän alltid på samma räkning woro i författning at bemöta sin Konung efter behag. Alla de uti denna och förra §. uprepade Öfhandlingar äro förseglade på samma dag, som Ständernas Förening om Skåne beseglades, nämligen den 18 November 1343, hwarefter, til yttermera stadfästelse på de afträdda Landskapens undergifwenhet under Swerige, Konung Waldemar lämnade ifrån sig et fullständigt Skötebref på Skåne, Halland, Blekingen, Lister och Hueen (2), och tog afsked ifrån sin Förbunds-Broder, twifwels utan helt förnögd, emedan han fått sina ord och löften så wäl betalta och hyste tillika det fullkomliga upsåt, at sätta sig i besittning af de afträdda Länder, så snart oenigheten emellan Konung Magnus och det Swenska Rådet kommit til den högd, at han kunde göra det utan särdeles fara. Magnus Erikson 1343.

(1) Konung Magnus Erikſons Bref om Marbergs Fred- och Förbunds-Tractat 1343 in octauis Martini Ep. är tryckt hos Gwitfeld f. 481.

Magnus Eriksson 1343.

(z) Konung Waldemars Slöts-Bref Warberg feria quinta ante Ceciliæ Virginis 1343, är tryckt wid Rimkrönikan fol. 30. Cecilias Fest infaller på den 22 Novembr.

§. 5.

Kraftigare försäkringar för de tilköpta Landskap kunde intet begäras, än de man i Warberg upprättat, och bättre grund kunde intet läggas til Sweriges obestånd, än den som wid samma tilfälle sattes i wärkställighet. Junker Håkan war wärkeligen wald til Konung i Norrige, men hade ock gjordt all möjlig författning til at hindra, det Swerige och Norrige någonsin skulle blifwa förenade, och tillika welat häfwa gälla emellan Kungliga Bröderna upkommande åtal på hwars andras Rike: men et beständigt oenighets-frö låg altid förborgadt i de ansenliga Familie-Godsens delning, som nämndes icke en gång. Twedlertid fullföljdes den plan man gjordt i Warberg, at Kungliga Sönernas Konunga-Wal. Norrska Rådet hade redan aflagt sin Hyllning- och Wal-Act i Warberg 1343. Ståderne och menige Allmogen i Norrige aflämnade sin Hyllnings-Act i Julii månad 1344 i Båhus. Denna Hyllning innehåller, at de erkänna med all underdånighet det Wal, som skedt war, emedan Konung Magnus gifwit Konunga-namn och en del af Landet i Norrige til sin yngste Son Konung Håkan, och skulle de wara honom lydige och underdånige såsom sin rätta och laglige Konung, när han efter sin Faders befallning tillträder Regeringen. För öfrigt upprepas här alla de förbehåll, som gjordes wid Junker Eriks Wal til Thronföljare i Swerige, nämligen, at ingen af Bröderna skulle wara berättigad til något åtal på den andras Rike och Länder (1). Konung Magnus Eriksons myndighet och höghet blef icke destomindre i sin tilhörliga helgd därigenom, at wärkeliga utöfningen af Junker Håkans Konungsliga wälde ankom på des Herr Faders wälbehag. Huru det afloper med Prins Eriks Konunga-Wal är man intet tydeligen underrättad. Genom Ståndernas Beslut i Warberg war han endast förklarad til Thronföljare efter sin Fader, men man hade tillika utsått sig at på wederbörlig ort frida til et ordenteligt Wal. Detta skedde ock wid eller i Upsala

Konung Håkans Wal til Konung i Norrige.

sista den 6 December 1344 (2). Men som inga Handlingar här om äro ännu updagade, wet man intet med wißhet på hwad wilkor sjelfwa Walet blifwit förrättadt. Af dömma af den lika underrättelse man har, synes troligt, at Junker Erik wärkeligen blifwit utkorad till Sweriges Konung, ehuru det synes strida emot Warbergska Beslutet, och som det intet är sannolikt, at den äldre Sonens wilkor blifwit sämre än den yngres, här honom ock en del af Riket blifwit tilslagen, så at man nu borde wänta och föreställa sig förnyandet af alla de förgeßel, som Hertigdömen tilförne uptördt i Sverige. At stridan intet war ogrundad, utwisades af påföljderna. Konung Magnus hade utan twifwel orsak, at wara härmed nögd, at hans Söner erkändes för Thronföljare, men at de skulle förklaras för Medregenter, kunde wäl intet wara uti hans smak, så wida han intet war alt för enfaldig. Men så wäl detta som mycket annat lär utan twifwel böra skrifwas på de mäktiga Herrarnas räkning. Konungens medellöshet, som war förorsakad dels genom Skånes lösen, dels genom en slät hushållning äfwen under des omyndiga år, med andra omständigheter, och Herrarnas stycka genom deras rikedom och regerstuka samhällighet, författe den regerande Herran uti en swårwikelig nödwändighet, at uti alt böja sig under wederbörandes wälbehag. Magnus Eriksson 1344. Erik wäl til Konung i Sverige.

(1) Norrska menighetens Hyllnings-Act gifwen Bähus nästa Lögerdagen för Margrete dag 1344, läses på Danska hos Hvitfeld s. 489. Här förklarar menige Man sitt bifall til Konung Håkans wal: efter som Konung Magnus gifwit Haagen Konge Konge nafn med en del af Landet i Norge.

(2) Annales Wisbyenses hos Langebeck, S. R. D. T. I. p. 258. Eodem anno M CCCXLIV, in festo S. Nicolai, Domicellus *Ericus* patre vivente Domino *Magno* in Regem Sweciæ est electus . . . & postea dissensio magna facta est in Regno Sweciæ. Detta bestyrkes än widare af et Skuldebref som Riddaren Sten Thurson utgifwit til Egard de Kyrno, hwilket är daterad Upsaliæ in electione *Erici* filii Domini *Magni* Regis Sweciæ 1344 in die S. Nicholai. Denna sista påminnelsen är af Assessor Broocman.

§. 6.

Samma dag, som Junker Erik waldes til Konung utkom ock ny Förordning, som gaf tillika et tilräckeligt bewis på

Magnus Eriksson 1344.

wederbörandes regeringssjuka affikter. Stadgan angår Regeringens wård i Sverige, medan Konungen war i Norrige. Regerings Råd inrättadt i Sverige.

Här anförtros åt Ärkebiskop Henning, Nils Ambjörnson, Israel Birgerson Lagman i Upland, och Johan Christinesson Konungens Ombudsman hela Regeringen i Konungens frånwaro på det sätt, at de skulle afsluta alla mål, som föresalla kunde, men Johan Christinesson Konungens Ombudsman skulle hafwa fullmakt at afgöra alla saker, som inkommo från Gothland och Österlanden, dock skulle han taga til bisittare tre af de närmeste Män eller Herrar i den Lagsaga, hwar han då uppehöll sig. Woro målen af särdeles beswärlighet, skulle de likwäl hänskjutas til hela Rådet. Om Krig imedlertid yppades, skulle alle Riddare, Swenar, Borgare och menige Allmoge inställa sig til Rikets förswar, på deßa fyra Styresmäns anwisning. Utom des skulle alla föresallande ledigheter af Befallningshafwande och Fogdar af deßa fyra Regerings-Commissarier besättas, och deras göromål i all ting anses så kraftigt och gällande, såsom de warit ifrån och af Konungen sjelf afgjorda (1). Breswet war egenteligen stäldt til Upsala och Wästerås Stift, men troligt är, at lika lydande Kungörelser afgådt til andra Landsorter. Det är swårt at kunna finna grunden til denna författning. Något sådant hade intet rum, när Konungen war i Skåne, som war nog så långt afsläget från öfra delen af Sverige, som Norrska Länderna. Ingen nödwändighet kunde kräfwa så skyndesamt besättande af lediga Ämbeten, at ju Konungens utslag kunnat afbidas. Därigenom at deßa Herrars göromål woro så gällande, som Konungen sjelf warit öfwerwarande, utan all räfst och redogörande, war all ändring Konungen betagen, om han än aldrig så mycket warit ofwernögd med sina nämnda Regenters författningar och anstalter. Påföljden af denna inrättning war således i sjelfwa wärket intet annat, än en ren afsättning från Regeringen, så snart sakernas angelägenhet fordrade Konungens personliga närwaro i Norrige. Deße fyra Underkonungar hade således tilfälle, at med sina medhållare så befästa sig, at Konungen war nödsakad, at, snart sagdt, i all ting foga sig efter wederbörandes wälbehag.

(1)

(x) Regerings-Rådens Fullmakt är daterad samma dag som Junker Erik valdes til Konung, nämligen die S. Nicolai 1344. Magnus Eriksson 1344.

§. 7.

Stadgan om allmänna Landsfreden, som utgafs 1335, blef äfwen på Herredagen i Upsala 1344 å nyo öfwerseedd och förbättrad. Konungen klagar här, som förra gången, öfwer de oseder, som inritat sig under des omyndiga år, beklagar ock, at han uti förra Förordningen bedt, rådt och hotat, men at så rättat sig däreffter, hwarföre han nu med Råds-Råde förnyar samma påbud. Man behöfwer näftan intet mera bewis på wanmakten hos Kungliga Högheten, än när med böner, råd och hot intet uträttas kunde, och är ögonskenligt, at skulden måtte wara hos de mäktiga Herrarna, ty med deras biträde hade warit ganska lätt at hålla de ringare i tygelen, och såsom storflockar äfwen här förbjudas, kan man nog finna, at de stora Herrarnas upförande lastas, ty storflockar af smått folk kan man intet föreställa sig. Wid denna puncten är likwäl intet annat straff bifogadt än Konungens onåd. Men den som med fulla wapen red öfwer Landet utan lof, skulle mista häst, wapen och alt det han förde med sig, samt plikta fyratio mark, Konungens ensak. Hwad med storflockar skulle förstås, kan någorlunda inhämtas af den följande Artiklen, uti hwilken tillåtes, at Konungens högsta Ämbetsman måtte fara med sem och fyratio Hästar, då Konungen war frånwarande, en Biskop med 30, Konungens Råd med 12, Riddare utom Rådet med otta, Swenar med sex och så widare. All Kronans inkomst skulle af Konungens Ämbetsman upbäras, och han tillika med tre af Rikets Råd skulle hafwa Konungens dom, då Konungen war utom Riket. Widare förnyades påbudet om Tawernare och Rättare i Storbyarna med befallning, at resande mot betalning måtte få nödtorftigt uppehälle, men om något togs med wåld antingen från Präst eller Bonde, förwärkades lifwet. I fall någon Frälseman köpte skattskyllig Jord med wilkor, at säljaren icke destomindre skulle wara ägare af Jorden, skulle han stå tjufsrätt. Den som legde någon annan til at göra någon ogärning, skulle anses med samma straff, såsom om han det sielf

Allmänna Landsfreden påbjudes.

Magnus Erikson 1344

gjordt hade, m. m. Til at handhafwa denna Förordning och waka öfwer allmänna Landsfreden, skulle en tolf-manna Nämd i hwar Lagsaga inrättas, och skulle deras utslag wara gällande som Konungens egen dom. Ledamöterna af Nämden skulle utwäljas af Konungen och inbyggarne i Lagsagan (1).

(1) Denna stadga gjord i Upsala St. Nicolai dag 1344, är tryckt wid Björkö-Rätten s. 16. Von Dalin har anförd utdrag af stadgan s. 474. Någon olikhet torde finnas emot det, som här anföres; men man har sökt med flit at följa både ord och mening af sjelfwa gamla författningen.

§. 8.

Förordningar om ocker.

At lefwa laglöst och stiftа Lagar war tidens smak, man finner således åtskilliga flera Förordningar, som wid denna tiden äro utgifna. Söndagen efter Midsommaren samma år, som Prins Erik waldes til Konung 1344, war et Herramöte i Telge, då man kom öfwerens, och genom allmän Lag förbjöd all ränta af utlånta penningar, med den tilökning, at löfte om ränta, ehuru det med ed wore bekräftadt, likwäl intet skulle wärka någon förpliktelse. En räntetagare skulle icke allenast wara afstängd från HErrans Nattward, utan ock wara förlustig af rättighet at göra Testamente, och när han dödde, skulle han intet begrafwas med de wedertagna Kyrko-Ceremonier, och skulle Kungörelse härom årligen i Kyrkorna afkunnas wid alla stora Fester. Orsaken til denna nitiska stadga war, at man denna tiden inbillade sig, at all penning-ränta war i Guds Lag förbuden. Man gjorde ock den författning wid gäldbunden mans egendom, at Lösören först skulle gå i betalning, woro de intet tilräckeliga til skulden, kunde Fastigheterna tilgripas, dock med de wilkor, at släkten war berättigad at lösa dem (1). Man wille ock afstyra de twistigheter, som wid flera tilfällen yppades emellan de andeliga och werldsliga, och för den orsaken blef öfwerenskommet, at Prelaterna skulle anhålla hos Konungen, det et utskott måtte sättas til Kyrko-Balkens öfwerseende (2). Man wet likwäl intet, om härutinnan något blifwit tilgjordt, förmodeligen hafwa wederbörande funnit bättre sin räkning wid gamla ordningen än wid en ny ordning: wissa kreatur trifwas bättre i mör-

i mörkret än i ljuset. Följande året i Januarii månad war åter en ny Herredag i Telge, som innehöll flera märkeliga Artiklar om Wapna-fyner, Frälse-Ankors och Barns frihet, medan hon war gift och Barnen omyndiga, med mera dylikt, som framdeles införde uti Konung Magnus Erikſons Lagbok, och sedermera inrycktes uti Konung Christophers Lag, utom andra puncter, til öfwerflödens hämmande, som på sitt ställe widare utföras skal (3). Magnus Erikſon 1345.

(1) Konung Magni Stadga de uſuris datum in concilio Telgenſi M CCC XLIIII Dominica poſt Johannis, hos Hadorph wid Bjärköa R. ſ. 14. Von Dalin ſ. 475 kallar denna Samling et Präſtmöte, men här säges at det skedde communicato conſilio Venerabil. Patrum Dominorum Epiſcoporum ac Conſiliariorum noſtrorum dilectorum Regni noſtri Sveciæ. Han säger ock, at det skedde om Juleu, men når Johannis dag nämnes utan någon tilökning, förstås gemenligen Midsommarsdagen. Men detta kan i sig sielf wara lika-mycket.

(2) Om Kyrko-Balkens öfwerseende talas på sid. 15. Item quod Prælati inſtent apud Dom. Regem, ut aliquibus committat qui aſſumtis deputandis per eccleſiam reformet partem Legiſterii, quæ Kirkio-Balker dicitur, quia per hoc controverſiæ inter Clerum & populum ſopirentur.

(3) Magnus Erikſons Stadga, Sunnudeghen næſtæ æfte Sanctæ Kunes dagh M CCC XL quinto hos Hadorph ſ. 19.

§. 9.

Den öfriga tiden af 1345 tilbrakte Konung Magnus till en del med Räfst- och Rättare-Ting, som nu kallades på Latin Placita juſtitiaria, och finner man, at sådana warit hållna wid Gåsinge, Strängnäs, Söderköping m. m. Wid Påsktiden 1346 hölls Herredag i Lödöse, hwarifrån et besynnerligt Bref utfärdades til Upsala Ärkebiskopsdöme och således förmodeligen til hela Riket (1). Här beklagar Konungen, at Landet warit betungadt med ganska många beswär och pålagor, hwarföre han beder at det måtte honom af barmhertighet förlåtas, han tager och Gud til witne, at det hwarken skedt af snålhet eller af någon sårånga, utan af oundwikeliga swårigheter (2), som tryckt honom alt ifrån den tiden han blef wald til Konung, och önskar allenaſt, at allmänheten habe sig bekant hans tryckande omständigheter, och at Gud och Jungfru Maria täcktes gifwa 1346. Skatters påbjudande.

ho-

Magnus Erikson 1346.

honom nåd, at föra sitt Regemente til deras heder och allmänhetens nytta. För öfrigt lofwar Konungen, at han framdeles intet skulle betunga någon utom hwad Lag förmår, så at inga nya Skatter borde påbjudas utan wid tilfälle, at utländsk eller inländsk fiende oroade Landet, eller någon af Konungens Barn skulle giftas, eller Konungen war nödsakad at biwista sina Placita justitiaria, eller ock, at någon annan oundwikelig nödwändighet fordrade, at Konungen borde resa öfwer Landet, och skulle wid sådant tilfälle Ärkebiskopen med tolf hederliga Män af Ärkebiskopsdömet, sex Riddare och sex af Allmogen pröfwa huru stor Gården blifwa skulle. Ändteligen så i anseende til deßa som andra omständigheter lofwas, at alla de som öfwergifwit sina ärfda eller genom Giftermål förwärfwade Hemman, skulle njuta sex års frihet för alla Kungliga utlagor, ifrån den tiden de til sina öfwergifna Hemmans häfdande wille wända sig, och skulle denna frihet hwarken af Konungen sjelf eller des Arfwingar på intet sätt inskränkas. Yttermera försäkras, at inga andra Skatter påbjudas skulle, än de som woro oumgängelige til Hofwets förplägning, Kronoräntornas betalning och den så kallade Husförsel (1). Detta alt öfwertygar, at eländet i Landet måtte warit ganska stort. Konungen, jämte det han inför Gud betygar sin oskuld, påtager sig likwäl sjelf skulden, hwilket i et wißt hänseende är obegripeligt: men när man påminner sig de förr omtalda storflockar, som inga förbud kunnat hämma, och de ouphörliga resor, som dels Kungliga Hofwet gjorde, dels Konungens Ämbetsmän, och deras talrika följe, som af skattskyllige Allmogen utan all ersättning skulle underhållas och befordras, är det snarare obegripeligt, huru någon skattdragande Bonde kunde blifwa qwar i Landet. En del war tidens och författningarnas fel, och en del torde kunna förebrås Konungen sjelf: man har likwäl grund til skälig mißtanka, at wederbörande mäktige Herrar torde wara likså mycket, om ej mer, brotslige än någon annan.

(1) Brefwet är dateradt in castro nostro Akersborgh An. D:ni M CCC quadragesimo sexto feria sexta proxima ante Dominicam Palmarum, nostro sub sigillo ex consilio & consensu unanimi Consiliariorum nostrorum Sueciæ potiorum, qui una nobiscum ante festum purificationis beatæ

beate Virginis anni ſupradicti Lydhoſiæ convenerunt. Originalet ſinnes i Kongl. Antiquitets-Archivum i Stockholm, affrifvet och vidimeradt af Secreter Hellman. Magnus Eriſſon 1346.

(a) Denna ſyndabekännelſe låter ſå: Nos ſpiritu compaſſionis circa Vos movemur, tribulationes & onera diverſa quæ paſſi fueratis, etiam non ſine cordis amaritudine, ad memoriam revocantes & petentes propter Deum & petitionem noſtram obnixam, miſericorditer nobis hæc remitti. Novit enim omnipotens Deus, quod neque ſuiditate neque aliqua ducti vanitate, ſed propter difficultates maximas, quas continue habueramus - - - inviti & ex evidenti neceſſitate feceramus: Vtinam datum eſſet vobis ſapere & ſane intelligere veſtationes noſtras graves, quibus inevitabiliter affecti fueramus &c.

§. 9.

Om den i förra §. nämnde Kungörelſe haft någon ſärdeles verkan til allmogens tilfredsſtällande kan twiſlas, emedan den war ſkrifwen på Latin, då det ankom aldeles på wederbörande, huru mycket man behagade låta komma til enfaldiga Menigherens underrättelſe. När Konung Magnus, ellofwa år förut, lät afgå ſin undſkylning och Förſwars-ſkrift til Södermanlänningarna, war den författad på Swenſka. Annars finner man, at denna tiden en Författning war gjord, at ingen Spannemål måtte utföras från Jämteland. Såſom detta mål i ſynnerhet beſwärade Ärkebiſkopen i Upſala, ſom hade anſenliga inkomſter af denna Landsändan, lät Konungen genom Bref af den 27 Julii 1346 frikalla alla Biſkops-räntorna ifrån detta förbud, ſå at Ärkebiſkop Henning och alle hans efterträdare i ämbetet erhöllo fullkomlig rättighet, at föra ſina Biſkops-inkomſter af Jämteland hwart dem behagade (1). Genom et annat Bref uti September månad undfick Ärkebiſkopen tilſtånd, at låta utſkeppa af ſin Tionde åfwen til utrikes orter femtio Läſter Spannemål (2), ſå at Konungen ſynes intet hafwa förſummat något tilfälle, hwarigenom han kunde lämna prof af ſin nåd och wälwilja än åt den ena, än åt den andra. Medan man wat ſyßleſatt med ſådana och flera dylika mål, förſummades likwäl intet andra angelägenheter, af hwilka likwäl några woro intet ſärdeles angelägna. Man menar här egentligen Prins eller Konung Eriks förlöſning med Prinſeſſan Beatrix, Margref Ludwigs Doter af Brandenburg och Syſterdoter af Konung Waldemar i Dannemark (3). Prins Eriks förlöſning.

Magnus Eriksson 1346.

Hvad som kunde förorsaka en så tidig trolofning, är nu för tiden obegripeligt, ty år 1346 var Brudgummen intet stort mer än otta år gammal, och et så fördelaktigt giftermål kunde förmodeligen alltid winnas af en Konung i Sverige, ändskönt han drögt något längre. Om man har lof til gissningar måtte denna förbindelse wara kommen från Konung Waldemar, som plägade att utföre en förtrolig wänskap med Swenska Hofwet. Meningen bliswer än sannolikare, om J. Grams tanka antages, at Prinsessan efter sin Moder Margareteas död upföddes i Danmark (4). Men sjelfwa saken lär icke destomindre wara aldeles riktig, ändskönt man intet skulle kunna utleta någon bindande anledning til skyndsamheten. Det bliswer wanskeligare at finna bewis på det som annars wid samma år af nyare anteckнas, at Konung Magnus förlänte sin förtroliga gunstling Bengt Algotsson med Falkenbergs Slott (5). Uti äldre Skrifter lär ingen ting

Falkenbergs Slott förstört.

finnas wara påmint härom, det berättas allenast, at Falkenbergs Slott blef nederbruket 1246, och at där war en owanlig köld det året, så at många människor funnits döda af frost i skogar och på slätterna Pauli Omwändelse-dag (6). Men hos Hwitfeld heter det, at Härtig Erik i Sverige förstörde Falkenbergs Slott, efter han förtrödt, at Bengt Algotsson war innehafware därutaf (7). Detta paßar sig intet med Härtig Eriks ålder, utan lära af en händelse 1346 års märkwärdigheter wara blandade med år 1356. En annan omständighet finnes wäl wara omröd i gamla Handlingar, men sammanhanget därutaf har man ännu

Gothländingarnas Skuldebref.

intet kunnat utreda. Genom en utgifwen Skrift af 1344 förpliktar sig Gothlands Menighet, at betala til Konung Magnus och Wisby Stad sjorton dagar efter nästkommande Michelsmässa tusende mark lödig, och om de brusto i betalningen, skulle de wara så wäl Konungen som Staden til alt skadestånd förbundne (8). På hwad grund dessa penningar fordrades wet man intet. Strelow har anmärkt wid år 1342, at Borgmästarne Herman Switing och Johan Moop samt några af Borgerskapet blefwo halshugne på Torget i Wisby, för det de bewiljat Ledingspenningar til Sverige, Borgerskapet oåtspord (9), men den här omrörde afgift synes intet hafwa någon gemenskap med den irring, hwarom Strelow talar. Troligt är, at Wisby och Gothland

som

som den förmögnaste delen af Riket, sådt flera besök om penningar från Konungen, ty hans skuld och trångmål war ganska stort; men om Gothlandsboarnas skuld til Konung Magnus och Wisby Stad härutaf tagit sin uprinnelse, är aldeles obekant. Om Kronans gäldbundna tillstånd har man anförd åtskilliga påminnelser i det föregående. År 1346 företer et nytt bewis på penningebristen hos Konungen, när han blef nödsakad at pantsätta åtskilliga Härader i Westergöthland med alla Krono-räntorna til Biskop Sigge i Skara på sju års tid, med wilkor, at 300 mark Swenska Penningar årligen af Huswudstolen afdragas skulle (10). Det kan wara troligt, at Konung Magnus intet war hushållare; men behöfs inter til at sätta en regerande Herre ur stånd, at upfylla sina Konungsliga plikter. Men det blifwer alltid swårt at hushålla, när man hafwer ingen ting at hushålla med, och at Konungen fann sig i den belägenhet redan wid början af sina myndiga år, är redan anmärkt förut.

Magnus Eriksson 1346.

Åtskilliga Härader i Skara Stift pantsättas til Biskop Sigge.

(1) Magnus Eriksons Bref Stockholm Ao. Dni MCCCXLVI viceſimo ſeptimo die menſis Julii. Denna här omrörda frihet förunnes non obſtantibus quibuscunque conſtitutionibus vel litteris noſtris prohibitoriis generalibus vel ſpecialibus, ſuper non emendis ibidem niſi certis temporibus, mercibus, nec extra eandem provinciam deducendis.

(2) Magnus Eriksons Bref Lagaholm den 8 Sept. 1346. Von Dalin ſ. 483.

(3) Chronicon hos Weſtphal Mon. Cim. T. I. p. 1396 wid år 1346. *Ericus* filius Magni Regis Sveciæ duxit filiam Marchionis, och härifrån har Hwitfeld tagit sin berättelse ſ. 492.

(4) J. Grams Förbättringar til Waldemar Chriſtophersons Hiſtoria ſ. 55, uti Köpenhamnska Sällſkapets Skrifter 4 Delen.

(5) Von Dalin ſ. 483.

(6) Chronicon hos Benzelius p. 93. An. Dni MCCCXLVI demolitum & ſubverſum eſt caſtrum Falchenbierg &c.

(7) Hwitfeld ſ. 493.

(8) Gothlands Menighets Förpliktelſe-Skrift, dat. Rumis MCCCXLIV in octavis beator. Petri & Pauli. Omnibus preſentes litteras viſuris vel audituris Seniores totaque communitas terræ Gutland &c. tenore preſentium litterarum recognoſcimus, quod ſecundùm promiſſionem diſcretorum virorum *Liknari de Biærnangi* & *Gagawidi* de Aluis illuſtriſſimo Domino *Magno* D. g. Regi Sveciæ, Norwegiæ & Skaniæ,

Magnus Erikson 1347.

se ciuitati Wisbycensi factam ipsorum nomine & aliorum in litteris dicti Domini nostri Regis expressorum ac ex parte totius terræ nostræ mille marcas puri coloniensis ponderis ad quindenam post festum S. Michaelis proxime venturum nos integraliter soluere per præsentes litteras obligamus &c. Brefwet finnes ibland Consistorii Ecclesiastici Handlingar i Wisby.

(9) Strelov Gutilandiske Krön. s. 161.

(10) Konung Magnus Eriksons Bref, dat. Giökeem vigilia S. Bartholomæi 1346. Häraderna woro Aske, Mo och Kindahärad, m. m. Ant. Arch. Misc. II. 60. Brocman.

§. 10.

Wid tilfälle af Lagarnas förbättring, som företogs uti Konung Magnus Eriksons omyndiga år, har man ock omrört det år 1347 upwista Utkast til en allmän Lag, som likwäl genom de Andeligas protest intet blef allmänneligen kungjord och wedertagen. Någon underrättelse om denna oreda är lämnad uti föregående Tredje Capitel och 11 §. Något när wid samma tid, som allmänna Lagwärket afstadnade genom Klerkernas motsägelse, gjorde Konung Magnus en resa til Kopparberget. Han wille då göra sig underrättad om de fordna Privilegier, som des Företrädare eller Förfäder förundt Bergslagen, men de woro förkomne. Konung Magnus utfärdade fördenskul en ny Stadga, som lär gifwen på Kungsgården wid Husaby 1347. Här tillåtes, at äfwen löst och ledigt Bruksfolk skulle wara berättigade at uprödja willmarkerna och bruka dem utan all afgäld til jordäganden, samt behålla de inhägnade Täppor för sig och sina Arfwingar. Men i fall Nybyggaren wore sinnad at flytta därifrån, skulle Odalsmannen wara berättigad til halfwa delen af den upbrukade jorden, men den andra hälften skulle han köpa, och tillika betala arbetet. Fann ej Jordäganden sin räkning därwid, war upodlaren berättigad at föryttra sin upodling til hwem han behagade. Bergslagen hade ock haft en gammal frihet, at emottaga och skydda hos sig alla biltoga. Denna rättighet stadfästade Konungen, så wida den fridflyktige kunde arbeta för födan: dock woro Förrädare, de som mördat sina Herrar, uppenbare Tjufwar och Qwinnofreds-brytare härunder intet begrepne, ej heller den som i någon annan Bergslag war dömd fridlös, emedan en sådan borde an-

Falu Bergslags Privilegier.

anses för fridflyktig både wid Kopparberget och i hela Westerås Biskopsdöme: men den, som i Koppar-Bergslagen blifwit fredlös, skulle intet hafwa någon fred öfwer hela Riket. Ingen af Allmogen war tillåtet at bära något slags wapn utan matknif allena; Mästarne woro likwäl berättigade at bära wapn såsom swärd, sköld, järnhatt och wapenhandskar. Fjorton Rådmän skulle draga försorg om hushållningen i Samfundet, och af deßa fjorton skulle twå wäljas til Bergmästare och en af deßa skulle wara Domare, skiftewis. Rådmännerne skulle sammanträda hwar Söndag och wid slutet af månaden til at rådgöra om Bergets angelägenheter. Twänne Torgdagar skulle wara i hwar wecka, Onsdagen nämligen och Lögerdagen, med samma frälse, som andra Köpstäder hade, och stod alla fritt at besöka deßa Marknadsdagar utan all tull och afgift. Konungens Fogde tillika med Bergmästarne hade för öfrigt högsta befallningen uti Samhället (1).

Magnus Eriksson 1347.

(1) Konung Magnus Eriksons Förordning gifwen på Kungsgården wid Husaby Kyrka Lögherdagenom den första i Fastone är tryckt i Bergsordningarna första sidan. Deßa Privilegier, öfwersatta på Latin af Zacharias Holenius, kunna läsas i Acta literaria Sueciæ 1734. p. 83.

§ 11.

I början af året 1346 eller 1347 war Konung Magnus i Norrige, men man wet intet stort hwad han där uträttat. Et Beskydds-Bref för Biskopen i Hollum på Island nämnes likwäl, uti hwilket Konungen förunde honom alla sakören af sitt Stift, där intet lif eller gods förwärkades, en annan Stadga omtalas ock, som är utgifwen Matthiä dag angående mened, dråp, sår och mera dylikt (1). De utrikes ärender, som syßlesatt Regeringen, innan Kriget med Ryßland yppades 1347, äro ock nog märkwärdiga. Twistigheterna med Dannemark woro alla bilagde, som syntes, för ewärdeliga tider genom Förbundet i Wardberg 1343. Ingen osämja förspordes Rikerna emellan, sedan den af Konung Waldemar upwäckta trätan om Kallundborg och Samsö, som Härtiginnan Ingeborg innehade, stadnat i underhandling. Men Konung Waldemars widlyftigheter woro intet med biläggande af en så obetydelig oenighet slutade. Stör-

Utrikes Ärender.

Tilstånd i Dannemark.

Magnus Eriksson 1347.

re delen af Landet war ännu uti främlingars händer, och undersåtarne woro ganska olyckelige genom dråp och annat öfwerwåld, som stundom förölwades af de Danska på Tyskarna, och stundom åter af dessa på de förra. Et sådant owäsende yppade sig antingen i eller wid Köpenhamn 1342, emellan Konung Waldemars Marskalk Fredrich af Lahn, och Marquard Schöne, som war Befallningshafwande på Wordingborg. Fredrik af Lahn hade de Danska på sin sida, Marquard Schöne hade Tyskarna och Uplänningarna från Sverige på sin, och ibland dessa Halwart Pilt, en Magnus, och en annan, som man kallade Åke Jätte. Utgången af denna trätan stadnade däruti, at Marquard tog flykten och de nämnde Swenske Herrarne blefwo slagne. Detta owäsende lär hafwa tildragit sig i sjelfwa Köpenhamn, sedan Konung Magnus inlöst Staden och Slottet af Conrad Pleßen, och lär det i början intet warit annat än en enskylt ordkastning, hwilket sedermera brutit ut i de omtalte trätelighetер, ty hwarken war någon fiendskap emellan Sverige och Dannemark detta året, ej heller är minsta anledning, at man skickat Hjelptroppar til Hollstenska Herrarna emot Konung Waldemar (2). Swenska Regeringen förstod sig på at köpa Länder, men andra mått af någon wigt tog man intet. Alt hwad af en god och fredlig Granne kan begäras, wederfors Konung Waldemar af Konung Magnus. Långt ifrån at bjuda til at förlänga Dannemarks oreda, höll man sig antingen aldeles stilla, eller ock tog man wärkelig del til at afhjelpa den. Man lär således Underhandlingen emellan Konung Waldemar och Härtiginnan Ingeborg winna sin sluteliga fullbordan, genom Kallundborgs wärkeliga afträde 1344. Hwad wilkor, som härwid blefwo betingade, och hwad ersättning Härtiginnan fick därföre wet man intet. Hwitfeld nämner wid detta tilfälle, at Konung Magnus tilägnat sig så wäl Norra som Södra Halland, och at det skedt med Konung Waldemars misnöje, emedan Halland hwarken warit pantsatt eller inlöst från Hollstenarna (3). Men detta lär wara Herr Hwitfelds egen gissning, ty ehuruwäl Halland intet war inbegripet uti Konung Magnus Eriksons första handel med Hollstenarna, war likwäl Halland med de öfriga Landskaper afträdt af Konung Waldemar sjelf genom Warbergs Tractat

1343.

1343, som af det föregående är tydeligt. Man kan ock twifla, om Konung Magnus på något sätt tilägnat sig Södra Halland utan såsom Öfwer-Länsherre, så länge des Halfbröder Porsarne lefde, ty Konung Magnus kallar och erkänner den yngre Knut Porse för Härtig af Halland och Samsö, äfwen sedan han war död (4). Det synes ock widare härutaf följa, at Samsö intet blifwit förlorat med Kallundborg, utan tilhördt Härtiginnan Ingeborg så länge hon lefde, hwilken ock beständigt fördt titel därutaf. Wid Kallundborgs öfwerlämnande lär Konung Magnus, så mycket man nu kan finna, hafwa warit en blott åskådare, men wid Wordingborgs afträde tog Konungen i Swerige uppenbar del som Fridsmäklare, och förmådde Gref Jahan af Hollsten, at wid Bertelsmässan 1345 afstå förbemälte Slott til Konung Waldemar mot lösen af 8000 mark lödig. Således kom Konung Waldemar alt mer til sin tilständiga rätt och styrka äfwen genom Swenska Konungens ätgärd och bedrifwande. Det war intet at lasta, men om man därjämte försummade at sätta de förwärfwade och dyrköpta Provincier uti tilbörligt förswarsstånd, war det oförlåteligt. Antingen skulden därtil bör sökas hos Konungen sjelf eller hos andra, är en annan fråga, som ej så lätteligen lär kunna beswaras.

Magnus Erikson 1347.

(1) Bägge dessa Bref förekomma hos Torfäus H. N. T. 4. p. 478. Det senare är daterad Osleyä Festo S. Matthiæ anno Regni nostri vicesimo nono, obsignatum nobis præsentibus. Det lär altså wara 1347 som Konungen war i Norrige.

(2) Man har egenteligen uti denna berättelse följt det gamla Chronicon hos Westphal M. C. T. 1. p. 1395, hwarifrån ock Hwitfeld lånt det han anfördt s. 480; orden lyda således: In die Johannis & Pauli (26 Junii) bellum fuit Hafnis, ubi *Fridericus de Lohen* Marschalcus Regis *Valdemari* cum Danis contra *Marquardum de Schone* Juniorem, Capitaneum in castro Wordingborgh, ceteros Holsatos Alemannos & Oplandenses, quos in auxilium conduxerat, dimicauit, & Alemanni cum suis ceciderunt & Marquardus fugit, succumbente *Halvardo Pilt* de Svecia, *Magno* & *Agæo* quoque gigante. Meßenius T. 12. p. 179 föregifwer, at Konung Magnus skickat de Swenska som Hjelptroppar til Marquard de Schöne, men här står tydeligen at Halward Pilt och de andre Swenske woro uti Marquards fold. Jfr. v. Dalin s. 456, som säger, at de Swenske woro skickade til Härtiginnans tjenst, hwilket ingen sagdt tilförne.

(3)

Magnus Erikson 1342.

(3) Hwitfeld s. 491.

(4) *Magnus* D. g. S. N. ac S. Rex & *Ingeburgis* mater sua Sueciæ Hallandiæ & Samsö Ducissa &c. Här kallas Knut Porße inclitus Princeps D. *Kanutus* piæ memoriæ Hallandiæ & Samsö Dux illustris, Dat. Warlberghis An. Dni MCCC quinquagesimo secundo die annunciationis gloriosæ virginis Mariæ in præsentia nostra & de certa scientia. Brefwet angår någon egendom i Fjära Härad, som skänktes til Petter Balghö, och om han dödde utan barn til Ås Kloster, (Asilum). Thomas i Weriö, Nils Thurson Drots, Carl Naskonungson, Anund Sture och Joh. Christineson woro närwarande. Arnas Magnäus har gjordt egenhändig Afskrift af Brefwet, som är meddeldt af Langebek.

§. 12.

Krig med Lybeck m. m.

Med handlande Städerna i Tyskland hade man både twistigheter och förbindelser. Detta lilla Tidehwarf, som man här igenomgår, började med mißämja och oenighet. Anledningen til denna wåta började i Hollsten och nästgräntsande orter. Det war en gammal klagan, at Tyska Adelen beswarade ganska mycket de Handlande med uppenbart röfweri i synnerhet på allmänna wägarna. Ätskilliga klagomål lämnades däröfwer til de regerande Tyska Förstarna och åfwen til Grefwarna af Hollsten. Såsom ingen tilräckelig bot däremot kunde skaffas, i synnerhet som Gref Gerhards Söner Henricus Ferreus och Nicolaus mißtänktes at hålla med sina adeliga Röfware, anhöllo Städerna Lybeck och Hamburg, at dem måtte tillåtas lägga Besättning i Segeberg. Detta tilstaddes af Gref Jahan af Wagrien. Segeberg intog således en besättning af twåhundrade Ryttare ifrån Hamburg och Lybeck 1341, hwilka esomostast beswärade Holstenska undersåtarna, antingen såsom de där wärkeligen gjorde allmänna wägarna osäkra, eller såsom mißtänkte därföre. Grefwarne Henrik och Nicolaus woro med deßa anstalter ganska mißnögde, hwarföre ock Gref Henrik för öfwer til Swerige och förmådde Konung Magnus at taga del i denna orolighet. Konung Magnus låter då afgå sin Skrifwelse til Lybeckarne och de andra förenade Städer, med antydan, at han intet kunde tåla, at Hollstenska Herrarna blefwo förolämpade. Et Stillestånd blef då betingadt til nästkommande Pingst 1342 genom bemedling af Konungen i Swerige och Dannemark, Härtig Albert af Saxen och flera

Her-

Herrar. Imedlertid hade Lybeckarne haft bud til Kejsar Ludwig och des Son Marggref Ludwig om skyndsam undsättning emot Hollstenska Grefwarna och deras Förbunds-Bröder. Marggref Ludwig war af sin Herr Fader Kejsar Ludwig förklarad för Lybeckarnas beskyddare, och Kejsarens Fält-Marskalk Fredrik af Locken utsärdades förderskul med twåhundrade järnklädda Ryttare til Stadens undsättning. Hollstenska Grefwarne hade fått troppar från Sverige; så snart de blefwo underrättade, at Lybeckarne satte sig i stånd at med allwar förswara sig, bryta de in uti Lybeckarnas tilhörigheter omkring Staden, kösla och plundra öfwer alt. Konung Magnus låter ock anhålla alla Lybeckarna och andra af Hansestådernas Folk och Gods, som funnos i Sverige och Skåne, och de som woro med Sillfiket wid Skånska kusterna sysselsatte, blefwo alle tagne i förwar. De Swenske handlande, som woro i Lybeck, blefwo åter på samma sätt anhållne, och Kriget utbröt i fullkomlig låga. Så snart Fredrik af Locken med sina Ryttare ankommit til Lybeck, rycker han in uti Hollstenska trakten, och far fram med mord och brand ända in til Danska gränsen, wid hwilka tilfälle de i synnerhet af Adelens Gårdar blefwo illa medfarna, som ägdes af sådana Herrar, hwilka misstänktes för delaktighet uti allmänna handelens ofredande. Sedan Fredrik af Locken på detta sätt hållit hus i Hollsten, kastade han sig Fartyg och öfwerföll Sillfiskarna wid Skånska wallen, af hwilka et stort antal, så wäl Hollstenare som Swenskar, bortförbes til Lybeck. Wid inloppet af Trawen war et torn, som Hollstenska Grefwarne innehade til at twinga och asskära Lybska handelen; men det inspärrades af Konung Waldemar, och när Swenska Hjelptropparne wille upphäfwa belägringen, blefwo de afslagne af Fredrik af Locken, och tornet eröfrades med storm, hwarwid många både Swenske och Hollstenare satte lifwet til. Sakerna woro i denna belägenhet, när Gref Gunther af Schwartzburg kom til Lybeck ifrån Kejsaren til at media Fred emellan de krigande. Genom denna Herrens, Albrects af Meklenburg och flera Tyska Förstars biträde kom ock saken til Dagtingan, och Freds-wilkoren teknades Söndagen för Galli och Lulli Fest (den 1 Julii) 1343. Bekräftelse på Fre-

Magnus Eriksson 1342.

Krig med Lybeck.

Fred med Lybeck 1343.

Magnus Eriksen 1343.

Freden på Konung Magnus Eriksons wägnar utkom Torsdagen för Maria Magdalena (den 22 Julii) samma år ifrån Helsingborg. På denna sistnämda ort woro imedlertid församlade fullmäktige ifrån Lybeck, Hamburg, Wismar, Gothland, Rostock, Stralsund och Gripswald, hwilka med Konung Magnus, Albrect af Meklenburg, Swenska och Norrska Rådet fullbordade Fredswärket, emellan Swerige och Wendiska Städerna. Man kom då öfwerens, at all tilfogad skada på ömse sidor skulle wara fullkomligen glömd, alle fångar, som kommit öfwerens om wiß lösen för sina personer skulle fullgöra sina påtagna förbindelser, men alle de andre utan lösen frigifwas. Alla gamla Friheter och Privilegier, som de handlande Städerna, innan denna oron, hade fådt af Sweriges Konungar och Regenter, borde sättas i sin förra kraft, och alla författningar, som man imedlertid tagit til Städernas förfång, aldeles uphäfwas. Alt annat skadestånd borde qwittas på bägge sidor, men så framt någon förslämpning wore tilfogad för bemälta Städer, sedan första Freds-Afhandlingen eller Stilleståndet war underskrifwit i Lybeck den 1 Julii, och Konungen i Swerige kunnat göra samma Wapenhwila bekant för sina Befallningshafwande i Swerige, Norrige och Skåne, skulle alt sådant ersättas af Konungen, hwilken rättwisa på samma sätt af förenade Städerna borde wederfaras Sweriges och Norriges undersåtare (1).

(1) Konung Magnus Eriksons Bref om denna Fred. Dat. Helsingborch Ann. D:ni Millesimo trecentesimo quadragesimo tertio, feria quinta proxima ante festum b. Mariæ Magdalenæ, är tryckt i Samling af Handlingar utgifwen i Lund, 1 Del. s. 186. Den här nämnde Lullus lär wara förskrifwit i stället för Julius, ty Galli och Julii m. m. åminnelse firas den 1 Julii, men Lulli dag däremot infaller den 16 October. Den som twistar härom kan se Baronii Martyrologium. De öfriga här anförda omständigheter, äro tagna af Krantzii Saxonia Nionde Boken, Bangerti Origg. Lubecenses och flera, man kan ock jämföra härwid Willebrandts Hansische Chronik, om så behagas.

§. 13.

Til at bibehålla några förnäma Släkter i Tyskland wid sina gamla adeliga Privilegier at wara strätröfware, hade man tagit

tagit del i dessa fiendtligheter. Efter alt utseende hade man inbillat sig i Sverige, det Swenska makten war så sruktad, at Wendiska Städerna skulle strax lägga neder gewär, så snart de blefwo underrättade om Konung Magnus Eriksons wälbehag. Gref Henrik torde ock hafwa insöst Konungen i denna smickrande dröm. Utaf förfarenheten lärde man, at man gådt för långt med sina inbillningar, och Freden, som man utan nödwändighet brutit, blef nu med mera nödwändighet återställd. Det kan wara troligt, at Wendiska Städerna förlorat något mer wid denna oro, än man förlorat i Sverige. Uti et så snart öfwerståndet buller förlorar gemenligen den rikaste allramäst, dock utan at någon särdeles winning kan stadna på andra sidan, när alt sättes i sitt förra stånd. Genom Helsingborgska Freden förnyades wäl alla gamla förbindelser emellan Sverige och Hanse-Städerna, man underlät likwäl intet på Städernas sida, at yrka på, det deras fordna Privilegier måtte formeligen bliswa på nytt stadfästade. Hwarföre ock Konung Magnus år 1343 i Warberg utfärdade et nytt Privilegium för alla Städerna af Hanseatiska Förbundet, at sedan de wid anländandet uti Norrska hamnar betalt et pund Spannemål i tull af hwart Fartyg, som med sådant Gods war lastadt, Hwetemjöl undantagande, skulle de ifrån alla nya tullar, som i Konung Håkans tid warit pålagde, aldeles frikallas, och intet mer utgöras, än som i Konung Eriks och des Företrädares tid warit stadgadt (1). Städernas friheter i Sverige stadfästades på samma sätt följande året, då en fullkomlig tullfrihet för alla slags waror förlänтes åt Lybeckarna; på samma sätt och med samma ordalag, som tilförne wid Konungens Kröning bewiljadt war, dock med tydelig utlåtelse, at denna frihet skulle gälla både wid warornas ut- och inskeppning. Tideman af Güstrow, och Johan Kufsus woro underhandlare på Lybeckarnas wägnar, nu som wid Kröningen, så at de förmodeligen warit Städernas residerande Fullmäktige i Sverige. Denna stadga utfärdades wid Pingsttiden 1344 (2), och samma år i början af September förnyades det gamla Privilegium, som de handlande Städerna af Konungens Företrädare undsådt på deras fria genomfart genom Nyen eller Newaström til Nowogrod, med samma wilkor och

Magnus Eriksson 1343.

Påminnelser om Lybska kriget.

Hanse-Städernas Privilegier förnyade.

Magnus Ericson 1344. omständigheter, som man tilförne åt dem förlänt hade (3): så at det lilla obestånd, som man utan särdeles driswande orsaker ådragit sig, nu til alla delar blifwit dämpadt och undanrögdt.

(1) Konung Magnus Eriksons Bref dat. in castro nostro Wardberg Ann. Dni M CCC XLIII in crastino festi natiuitatis b. virginis (den 8 September). Torfäus har anfördt detta Bref H. N. T. 4. p. 498, och har tillika anmärkt at den afskrift, som han haft, war felaktig, ty årtalet är 1392. Detta finner man rättadt af Dreyer efter sielfwa Originalet Sp. J. P. L. p. 104, dock har åfwen et tryckfel här inkommit, emedan här står 1243. Konungens titel är här något ändrad, ty han kallas Rex Norwegiæ & Sueciæ ac terrarum Scaniæ & Hallandiæ.

(2) Konung Magnus Eriksons Bref Warberg 1344 Sabbato Trinitatis hos Torfäus p. 474.

(3) Konung Magnus Eriksons Bref Troklaborg 1314, die b. Aegidii Abbatis, 1 September, hos Torfäus s. s. Troklaborg bör utan twifwel wara Trelleborg.

§. 14.

Om de för en tid sedan föröfwade fiendligheter ifrån Ryßland aldeles afstadnat, eller om de tid efter annan blifwit förnyade, är man intet underrättad. Så wäl Ryska som Nordiska Historien är så ofullkomlig denna tiden, at det är ganska swårt at så någon tilförlitelig redighet därutinnan. Stora förändringar hade emedlertid förelupit i östra negden af Swerige. Sedan Jurge Danielowitz, som wid år 1324 hade anlagdt Nöteborg eller Orechowetz, omkommit uti Tartariska Hordan 1328, kom des Broder Iwan Danielowitz til Regeringen uti Nowogrod, men när Nowogrodsboarne år 1331 hade utwalt en ny Metropolit eller Ärkebiskop, och affärdat honom til Wolhynien för at wigas af Metropoliten Theognostus, skedde en ganska stor förändring uti Nowogrodska Landet. Storförsten i Lithauen Gedemin betjente sig af tilfället, insatte Nowogrodska Ärkebiskopen med hela sitt följe, och behöll dem uti fängsligt förwar, til des Nowogroderne måtte lofwa at lämna åt Gedemins Son Narimond Städerna Ladoga och Orechowetz, samt Karelen och halfwa delen af Kaporien. Ärkebiskopen kom på dessa wil-

Tilstånd i Ryßland och Liffland.

wilkor uti frihet, och Narimond instälte sig 1333 i Nowogrod och tog de omskrefna Länder i besittning, med förbehåll likwäl, at han intet skulle befatta sig med Nowogrods öfriga angelägenheter. Narimond uppehöll sig intet länge uti sitt nya Herrskap, förordnade likwäl wid återresan til Lithauen sin Son Alexander til Ståthållare, som tog sitt säte i Orechowetz, men när Alexander blef tilbaka kallad af sin Fader 1338, förblefwo likwäl Lithauiske Befallningshafwande uti Orechowetz och Ladoga til at indrifwa Skatterna. Staden Nowogrod stod likwäl under Iwans wälde, änskönt den annars hade en slags sjelfrådighet. Iwan dödde 1341 och des Son Simeon Iwanowitz ärfde des öfwerwälde öfwer Nowogrod, och under honom efter någon slags mißhållighet förnyades gamla Förbindelsen emellan Storförsten och Staden, hwarigenom Nowogrod förpliktade sig at betala til Storförsten 1000 mark Silfwer årligen (1). Sådant war tilståndet i wästra Ryßland efter Nowogrodska underrättelser. Uti Estland woro wådeligare omwäxlingar förelupne. Tyska Adelens hårdhet emot sina underhafwande gaf tilfälle til et hiskeligt uproer, och rottade Bönderne sig tilhopa 1343 med et obeskrifweligt raseri emot alt, som hade namn af Tysk. Början skedde i Harrien, alt mördades, unge och gamle, Qwinkön och Mankön. De som undsluppo den rasande Allmogen flyktade undan hel- eller halfnakne, den ene hit den andre dit. Förödelsen utwidgade sig alt mer och mer, så at man äfwen på Ösel förödwade en aldeles lika grymhet. Uti Pades Kloster nedergjordes 28 Munkar. Detta rasande följe kommer widare til et antal af tiotusende för Rewel. Som de sågo sig intet i stånd at bemäktiga sig Staden, affärda de bud til Finland och begära hjelp af Biskopen i Åbo eller Wiborg med tilsägelse, at wilja lämna Staden uti de Swenskas händer. Ordens-Mästaren i Lifland Burchard von Dreylewe, som nog kunde begripa, at denna yran, i fall den längre fick rasa, skulle widare sträta ikring sig, gör sig färdig at komma de öfwerblefna olyckeliga til undsättning, angriper dessa ursinniga Landödare, och gör af dem et lika grufweligt slaktande, emedan tiotusende Bönder wid detta tilfälle satt lifwet til. Danske Ståthållaren i Rewel fick ock undsättning, så at genom Ordens-Mästarens kraftiga biträ-

Magnus Erikson 1344.

Magnus Erikson 1347.

Finnarna komma til Rewel.

de kom alt i stillhet. Sedan orden på föreskrefna sätt war dämpad, ankommo Finnarne, som stigit om bord wid Wiborg och anlände til Rewel. Deras Anförare måtte hafwa warit en slug Man, emedan han, långt ifrån at wisa fiendskap, förklarade sig wara kommen de förfölgda til undsättning och betygade all wänskap, hwarföre ock Finnarne af Danska Ståthållaren efter en skälig wälsägnad med all tacksamhet hemförlofwades. Ryßarne, som åfwen af uproriska Pöbeln blifwit upwiglade, hade ej särdeles förmån af sina uptåg. Föranlåten af sådana olyckstidningar, skyndar Konungen i Dannemark til Estland 1345; men emedan alt då war fredligt, företog han sig en Andakts-resa til Christi graf, hwar han blef slagen til Riddare af Härtig Erik af Sachsen, och kom tilbaka til Rewel wid slutet af året. År 1346 war Konung Waldemar på nytt i Rewel, och utom andra anstalter med sitt namns undersättande bekräftade et Contract, som war slutadt emellan Lifländska Adelen och Staden Rewel, och nämnas här ibland flera utgångna Släkter, åfwen de nu i Swerige lefwande Familier, Wrangel och Morman. Men deßa resor skedde så til sägandes i fegden, emedan Konung Waldemar följande året 1347 sålde bort hela Estland til Stormästaren af Preußen för 19000 mark lödig (2).

(1) Man har härutinnan följt den anledning som finnes uti Samlung Rußischer Geschichte T. 5. p. 422. Lizakewitz kommer härmed aldeles öfwerens uti des Abregé de l'Histoire de Nowogrod, som man bör wänta af en Öfwersättare, men pag. 24 har han behagat förwandla Nowogrodernas Skatt från 1000 mark lödig til 100 Rubel.

(2) Angående Estlands föryttrande af Konung Waldemar har man i synnerhet följt Herr Grams förbättringar af denna Konungens Historia, hwar denna händelse är satt i alt det ljus, som man nu förmodeligen kan wänta.

§. 15.

Krig med Ryßland, eller Nowogrod.

Af Lifflandska underrättelserna, som man följt uti Beskrifningen på Bondekriget, skulle man snart kunna få den mißtanka, at man i Finland warit mera upmärksam på de rörelser, som skedde i granskapet än man war i Swerige. Men någon fel-

felaktighet torde wäl wara inkommen uti Rußows och Kelchs berättelser, efter man nämnt Biskopen i Wiborg (1). Någon andelig man under denna titel har wäl intet wårdas Kyrkosakerna i Wiborg, utan torde Liffländska Häfdetecknare blifwit bedragne af senare tiders inrättningar. Tilståndet i östra negden war i denna författning, när Konung Magnus företog sig fälttåget emot Ryßland eller Nowogrod. Om man haft tillika något förslag på Estland, som Konungen i Dannemark afhändt, kan man intet weta, så mycket synes wara utan twifwel, at Estländska Adelen warit mycket mißnögd med Danska Konungens Handels-Tractat, och kan wäl wara, at Konung Magnus haft någon hemlig afsikt på Estländska Adelens biträde i deßa omständigheter, då man för öfrigt intet finner någon fiendskap denna tiden warit föröfwad af Ryßarna. Dock likwäl är ingen anledning af de nu befintliga Handlingar, det något löfte från Estländska sidan warit giordt. Men någon sådan förborgad hemlighet måtte ofelbart warit driffjäder til utrustningen, ty Riket war wißerligen intet i den belägenhet, at Konungen med särdeles eftertryck kunde företaga sig et sådant Krig, utan at hafwa understöd af utländska Bundsförwandter. Swenska Rådet kan ock med swårighet frikallas från en oförswarlig tanklöshet, om de i sådana omständigheter intet warit betänkte at skaffa Ryßarna flera fiender än ifrån Swenska sidan. De hade kunnat lära af Thorkel Knutsons förrättningar, at Ryßen war ingen fiende at leka med. Hwad som kunde fattas i Krigskunskapen, ersattes altid hos dem genom myckenheten. Men alla sådana försiktighets-reglor försummades, och man wille med egna krafter utföra sina storwärk. Hela öfwerlägningen synes hafwa stadnat däruti, antingen man skulle endast med inländskt folk fullfölja Kriget, eller ock tillika intaga utländska wärfwade troppar. Konungen war för denna senare anstalt, men Rådet lär hafwa warit för det förra. Hwarföre man ock inhämtade St. Britas betänkande i detta wandamål, hwilken ock afstyrkte helt och hållet främmande troppars antagande. Efter Herra-Beslutet af 1322 war öfwerenskommet, at man skulle med alla krafter sätta sig emot utländskt Krigsfolks antagande. Ingen ting war beqwämare til at qwäfwa Konunga-makten, och befräm-

Magnus Erikson 1348.

Magnus Erikson 1342. främja wederbördandes sjelfständiga enwälde: emedan utländske, som stodo i Konungens sold, efter alla regler kunde förmodas wara Konungen mera tilgifne, än de inhemske, som til största delen skulle upbådas af Herrarnas egna undersåtare, och på den räkningen snarare skulle lyda sina egna Husbönder, än Konungen sjelf. Konung Magnus lär förmodeligen intet hafwa warit öfwertygad, at St. Brita gaf sina råd af Gudommelig uppenbarelse; des wanro i den delen kan då ursäktas, och bör intet anses som straffbar, oaktat all den wördnad man annars hyser för denna hederwärda och dygdiga Fru. Det blef då fastställdt, at Gref Henrik af Hollsten skulle med sina troppar förstärka Swenska Krigsmakten. Efter alt utseende war Herrarnas sammanhängande myndighet mera gällande än Konungens. Genom deras anstalter war Norrige söndradt från Swerige, och Konungens omyndiga Söner förklarade för Konungar, och det äfwen emot Konungens wilja: ty så barnslig eller enfaldig war Konung Magnus intet, at dessa anstalter kunde behaga honom. Man kan då wara förwissad, at inga utländska Soldater blifwit antagne emot Rådets wilja. Men om de hast de affikter man här misstänker dem före, war all wädurlighet förebygd genom Gref Henriks deltagande i Kriget, såsom hufwudman för utlänningarna. De hade flera tillfällen och medel at winna Gref Henrik, än Konungen, på hwilken grund utländska tropparne blefwo inrett farliga, för de regerande Herrarna. Kriget blef då beslutet, och utländska tågne i Swensk sold, men penningar saknades: en ganska nymodig konst, at föra Krig utan penningar. Man kunde fördenskull anse detta fältåg såsom ganska besynnerligt, antingen det skulle föras med inländskt eller utländskt folk. Författaren af Rimkrönikan underwisar oss, at Jungfru Maria lät Konungen weta, förmodeligen genom den heliga Brita, at om han wille lyda henne, skulle hon icke allenast upptaga honom för sin andra Son, utan ock gifwa alla hans fiender uti hans händer. Han borde allenast tröfta på Gud och sina infödda Swenska Män. Guds fiender skulle han för all ting intet frukta, hwilket twifwels utan intet betydde annat, än at de som intet wille emottaga Påfwiska läran, skulle nedergöras. Hon lofwade honom widare, at han skulle sedermera intaga

Chri-

Christi Graf (2). Om alt detta blandfoder, godt och ondt, blef Konungen föredraget, synes det, at han hade all ordsak at miß-tro så härliga tilsäjelser. Til deras fullbordan woro underwärk aldeles nödwändiga, och dem hade förmodeligen hwarken han eller någon annan sådt löfte om. Naturligare syntes då wara, at se sig om hwar penningar skulle tagas, til de främmandes aflönande och andra oundwikeliga utgifter: men om denna nödwändighet får man ingen underrättelse hwarken af Ericus Olai eller Rimkrönikan. Meßenius däremot meddelar oß någon redigare kunskap, när han säger, at Konung Magnus til detta behof anwände Peters-penningen, och at en dryg gärd blef allmogen pålagd (3). Det sista torde någorlunda förslå, men det första förtjente hwarken at nämnas eller tagas; ty när af Folkländerna intet utflöt mer än 43 mark penningar om året i Peters-skatt (4), kunde en sådan Krigshjelp intet stort stoppa utgifterna. Långt betydeligare Kyrkomedel insamlades för Apostoliska Stolens räkning, under namn af twå- tre- och sex-åra Tionde, och annat dylikt, och därutaf tog Konung Magnus intet, men fick til läns af Päfwiska Stolens Sändebud, med löfte om återbetalning, hwilket med tilförlåtelig trowärdighet kan inhämtas af Päfwens eget Bref af år 1358 (5). Genom dessa och andra sådana anstalter fick Konung Magnus en Krigsmakt samlad, uti hwars rörelser han sielf wille för egen person taga del, hwilket åter intet öfwertygar om en så föraktelig wecklighet, som af wåra äldre och nyare Historieskrifware honom förebräs. Han lastas i allmänhet och ingen ting war wäl som Konungen gjorde: däremot war alt som tidsens Herrar togo sig före förträffeligt och Patriotiskt. Magnus Eriksson 1348.

(1) Balt. Rußow Chronica von Liffland f. 36, under Landmästaren Burchard von Dreyleue, nämner både Biskopen i Åbo och Wiborg, men Relch däremot f. 116 talar allena om Biskopen i Wiborg.

(2) Rimkrönikan f. 154.

Jomfru Maria lot honom atwara
At wille han lyda henne rada
Hon wille honom göma fran allan wada;
Och kallade honom sin nya Son m. m.

(3) Meßenius Sc. T. 12. p. 183. Berättelsen om Krigs-gärden är ganska fannolik; det kan dock wara möjligt, at det är hans egen blotta gißning, utan all stöd af äldre witnesbörd.

Magnus Eriksson 1348.

(4) Om Peters-penningen är talt i Andra Delen. Räkningen och summan är tagen af Guilabesci Proces emot Ärkebiskopen i Upsala af den 30 Dec. 1350, hwilken finnes i 1 Tom. af Örnhielms Bullarium, och ser man där, at Peters-penningen för tjugutre år af Folkländerna gjorde 980 mark Penningar.

(5) Innocentius VI Bref til Konung Magnus ap. Villam novam Auinion. Dioc. XV Kal. Junii an. octauo, 1358, hos Vastovius p. 197. Nec non quindecim millium Florenorum auri summam vel circiter, de qua partem aliquam persoluisti, quam pro tuis supportandis oneribus ab eodem nuntio de pecuniis Apostolicis diceris recepisse.

§. 16.

Krig med Ryssland.

Alting war således färdigt til upbrott och ingen ting syntes bristа til Krigets lyckeliga utförande, utan endräktighet, subordination eller lydnad och förstånd. Mod fattades intet, och Gref Henrik förenade med sin wanliga manlighet mycken försarenhet, så framt den saknades hos de andra. Uti början af September war Konung Magnus i Åbo, och om man wil tro Ryska underrättelserna war redan Orechowetz eller Nöteborg uti Swenska händer, ty de försäkra, at Konungen i Swerige i början af Augusti intaget Nöteborg (1), på hwilken grund den beskyllning, man behagadt göra Konung Magnus, at han i otid om hösten börjat sina Krigs-förrättningar, lärer aldeles förfalla och Stockholms Riksdag, som Konungen bewistat den 26 Julii, lärer likaledes förswinna. Men belägringen af Nöteborg förtjenar omständeligare beskrifning. Så snart Konungen med Krigshären anländt til negden af Novogrodska gränsorna, låter han sina fiender weta, det Konungens wilja wore, det de utan upskåf skulle beqwäma sig, at antaga Påfwiska Läran eller ock undergå en oundwiklig förödelse. Et sådant förkunnande af Evangelium har understundom någon wärkan med sig, men kunde för denna gången intet åstadkomma någon omwändelse. Man hade ännu intet kunnat aldeles förlora minnet af de fiendtligheter, som nyligen warit emellan Swerige och Novogrod, och kunde man däruti nogsamt finna, at sådana hotelser woro ingalunda så snart wärkställte som gjorde. Til at winna tiden, affärdas likwäl bud til Konung Magnus, med berättelse, at de woro sinnade at först inhämta Patriarchens råd i Czargorod eller Constantinopel, innan de kun-

de

de lämna swar på Konungens anmodan. Det kan ock wara troligt, at de woro wilrådige hwad de skulle swara Konungens utskickade Philosopher, som de kallade dem (2). Men det omgånge och handel, som de haft skåligen länge, så wäl med Wisbyboärna, som med Hanseståbernas Köpmän, kunde wäl intet hafwa lämnadt dem i sådan okunnighet, at de aldrig hördt talas om någon annan tro än deras egen. Konung Magnus lät sig intet bedraga af Novogrodernas konstiga och twätydiga swar, utan angriper Orechowetz, intager Staden eller Slottet, tager befallande Officerare med femhundrade personer af man- och qwinkön til fånga (3). Efter Ryska underrättelser innehades Orechowetz ännu utaf Lithauerna. Med denna usla kåkens bemäktigande war wärkeligen ganska litet eller ingen ting wunnit. Någon del af nästgränsande landet lär ock hafwa undergifwit sig Swenska åfwerwäldet, men härmed afstadnade Krigsrörelserna och Omwändelse-wärket företogs; man lät raka och döpa folket (4); och Krigsfångarne släptes fria emot löfte af ansenlig lösen. Om man intet welat taga eftertryckeligare ärender för sig, hade det warit långt klokare at blifwa hemma. Wåre egne Historieskrifware föregifwa, at Tyskarne woro orsak til fiendreligheternas upphörande, insöfde af Ryssarnas stora löften om den dråpeliga lösen, som utfästes. Men antingen de eller någon annan gifwit anledning til et sådant stillasittande i sielfwa början af Kriget, då ännu intet särdeles war uträrtadt, måste man medgifwa, at sådana råd woro åtminstone barnsliga, om ej aldeles sånuga eller förrädiska. Et så matt och sömnigt förhållande bebådade ingen lyckelig utgång på Kriget, och ehwem som war skulden därtil, stadnade likwäl skadan på Riket och skymfen på Konungen. Magnus Eriksson 1348.

(1) Samlung Rußischer Geschichte T. 5. f. 425.

(2) Uti detta stycket har man i synnerhet följt Schönströms berättelse hos von Dalin.

(3) *Nicolai* Archiep. Chronicon An. D:ni MCCCXLVIII *Magnus* Sveciæ, Norvegiæ & Scaniæ Rex intravit Russiam cum exercitu & apparatu magno & devicit castrum Pekensari, in quo captivavit Regem Russorum cum quingentis hominibus promiscui sexus. *Ludewig* Rel. MSC T. 9. p. 171. Annales Visbyenses p. 258 hos Langebek. Nota quod circa annum D:ni MCCCXL Rex *Magnus* Sveciæ cum ma-

Magnus Eriksson 1348. magno exercitu Russiam intravit & castrum Rutenorum, quod Pekensare dicitur, cepit & partem terræ sibi subjugavit.

(3) Om böpelsen och rakningen talar Rimkrönikan s. 155, man kan jämnföra Ericus Olai, von Dalin ꝛc.

§. 17.

Ryska Kriget.

Så framt deßa ömkeliga anstalter wärkeligen böra tilskrifwas Gref Henrik, måtte andra hemliga anläggningar wara ordsaken därtil, och då blifwer största skulden och brottet hos dem, som intalt honom til et så nedrigt upförande; ty hans öfriga förhållande på andra ställen öfwertygar om mera hurtighet och förstånd. Så wäl han, som de andre, hade snart sådt dyrt betala sin sömniga godtrogenhet, emedan Ryßarne i stället för at komma tilbaka med penningar, inställa sig med en wäldig skara af Ryßar, Tattare och Lithauer, hwilka så innespärrade Swenska Krigsmakten, at nästan intet tilfälle war til undanflyckt, och hade allesamman warit utan all räddning, om ej de Swenska gräft sig ut och således satt sig i säkerhet. Et eländigare Krig är wäl aldrig förd, och eländigare Historia är wäl aldrig författad, ty ingen ting wet man med besked. Hwar Swenska Krigsmakten blef innestängd är swårt at säga. Efter Schönströms berättelse, som von Dalin följer, skulle Konungen och större delen af Hären wara innesluten i Ladoga-sjön. Rimkrönikan bekräftar kan hända denna utsaga, när där anföres, at de Swenska gräft sig ut wid Leukamynne (1). Det man synes kunna weta med säkerhet är, at Konungen med en del af Hären kom i säkerhet, hwilken likwäl intet Swenska Besättningen i Nöteborg eller Orechowetz kunde fägna sig utaf. Ty så snart Konungen med styrkan af Armeen draget sig undan, anfalla Ryßarne Orechowetz, intaga Fästningen och nedersabla alt, hwad Swenskt war. Nöteborgs erösring utsättes af Ryßarna på den 24 Februarii 1348 (2). På hwilken räkning Swenska Herrawäldet i denna negden fick icke allenast en bedröfwelig utan ock en hastig ändalyckt. En del af deßa omständigheter bekräftas widare af Påfwen Clemens VI uti et Bref af 1350 til Ärkebiskoparna i Lund, Upsala och Nidaraås, där han förmanar, at de skulle låta predika Korßtåg emot Ryßarna med löfte om samma syndaförlåtelse, som de åtnjö-

njöto, hwilka låto bruka sig personligen til Förlofwade Landets intagande. Han gör där tillika en kort berättelse om Krigets förlopp, nämligen at Konung Magnus anmodad af Kareler och Ingermanlänningar om bistånd til at antaga Christna Läran, föresatt sig, at med wäpnad hand befrämja deras Christendom, hwilket gifwit Ryßarna anledning til at fiendteligen angripa de nu omwända Christna, så snart Konungen war bortrest. De hafwa då med obeskrifwelig grymhet framfaret emot dem, som til de omwändas beskydd woro qwarlämnade; en del hafwa de med swärd utrotat, en del uphängt i trä, andra åter låtit slitas sönder af hundar, och några förgjordt med alla uptänkeliga plågor, samt til slut twungit de omwända och öfwerblefna Kareler och Ingermanlänningar til sin förra wilfarelse och en hård träldom (3). Berättelsen är ifrån Konungen sjelf, hwilken tillika beklagar, at han för den grufweliga pesten, som förhärjat landet, intet war i stånd at afwärja sådana grufweligheter. Det hufwudsakeligaste af berättelsen är twifwelsutan aldeles riktig, och om Ryßarne warit den tiden sådana som de nu äro, hade deßa upräknade omänniskligheter förmodeligen intet blifwit utöfwade; men af deßa tider kunde man intet wänta Christeligare medfart.

Magnus Erikson. 1348.

(1) Rimkrönikan s. 155.

(2) Samlung Ruß. Gesch. T. 5. p. 425. Hwar man ock finner, at denna ofreden påstådt medan Simon Iwanowitz war Storförste och Öfwerherre i Nowogrod, så at man kan intet weta, hwad witsord Schönströms Chronicon Russicum bör äga, som hänför detta Krig til Jurje Danielowitz, som dock efter Nowogrodska Historien war död 1328. Dock war en Georgius regerande när Freden slöts. Samma skiljaktighet wisar sig wid Nöteborgs eröfring af Ryßen. Dalin efter Schönström säger at det skedde om wären, men här säges, at det skedt wid slutet af Februarii. Om det öfriga kan ses Ericus Olai p. 126 och Rimkrönikan.

(3) En del af Påfwens Bref lyder så: *Clemens* P. P. VI &c. Charissimus in Christo filius noster *Magnus* Rex Sveciæ illustris per suos speciales nuntios & literas intimauit, quod quædam gentes, quæ Kareli & Ingri nuncupantur, Regno suo vicini imo ex una parte contigui, recognito suo infidelitatis errore, dicto Rege, quem pro suscipienda fide Christiana in eorum auxilium specialiter invocarunt, ipsos ab insultibus & oppressionibus, quibus Rutheni Catholicæ fidei inimici eos frequentius affligebant, manu valida protegente, eandem fidem su-

Magnus Eriksson 1348 eller 1350.

ſceperant & baptiſmum. Jidem Rutheni ex hoc ad eorum exterminium aſpirantes & poſt ejusdem Regis ab inde receſſum ex ſuppinato in eos ac alios Chriſtianos partium earundem pro dictæ nouellæ plantationis defenſione de ipſius Regis mandato inibi conſiſtentes, crudeliter ſæuientes, alios eorum gladiis, alios ſuſpenſos ad arbores, alios vero canum morſibus laceratos, & alios eorum crudelibus tormentorum generibus occiderunt, & reliquos Karelos & Ingros ſuperſtites in crudelem, & horrendam ſeruitutem redactos redire ad erroris coecitatem priſtinam compulerunt, idemque Rex propter nimiam mortalitatis peſtem, quæ in illis partibus his temporibus ſupervenerit, adeo eſt hominibus deſtitutus, quod ad propulſandum eorundem inimicorum molimina non ſufficit per ſe ipſum &c. Dat. Auenione II Id. Mart. Anno IX. 1350. Raynaldus An. E. T. 16. p. 324.

§. 18.

Den ſom öfwerwäger de uti förra §. anförda omſtändigheter, hwilka ſynas wara tilräckeligen bewiſta, kan ej falla på annan tanka, än at Kriget med Ryßland intet ännu upphördt då Konung Magnus upwaktade Hans Helighet med ſkriſwelſe, uti hwilken digerdöden tydeligen omröres. Och på denna grund ſynes ögenſkenligt, at Freden med Ryßland i början af år 1350 ännu intet warit ſluten. Man talar icke deſtomindre ganſka om-

Fred med Ryßland.

ſtändeligen, om en Fred ſom bleſ faſtſtäld emellan Swerige och Ryßland 1348. Saken är i ſig ſelf riktig, men årtalet lär wara felaktigt. Freden bleſ ingången Måndagen efter Jungfru Marie Födelſe, den 8 September. På Swenſka ſidan woro befullmäktigade wid Freds-ſlutet Erik Thurſon, Hemming Odgisſaſon, Peter Johanſon, Prästen Wemund, och twänne Köpmän från Gothland Ludwig och Fodra, Fadder förmodeligen (1). Freds-wilkoren woro, at Jurje, ſom här kallas ſtora Kungen, magnus Rex, öfwerlåter til Swerige tre Gisſalag eller Härader, Sawolax, Jeſkis och Ägrepå (2), ſå at gräntſen ſkulle wara wid Syſterbecks ämpne eller utlopp, hwariſrån gräntſen widare utſtakas ifrån Syſterbeck, en mil wäſter om nu warande Petersburg, til Kellentaipala. Alla Handlande ifrån Tyſkland, Gothland och Swerige ſkulle haſwa fri fart genom Nyen eller Newa til och från Nowogrod, och de reſande ingen oförrätt tilfogas, hwarken från Swerige eller Ryßland. Inga nya Fäſtningar byggas hwarken i Ryßland eller i Carelen, alla öfwerlöpare ſkul-

le

se på båda sidor återlämnas, intet land eller watn köpas af nägondera Parterna. Om de ifrån Narwa gjorde någon skada eller öfwerwäld uti Ryßland, skulle de Swenske uti intet mål hjelpa dem; om enskylta personer på något sätt kunde förbrytа sig, skulle Freden därigenom ingalunda uphäfwas, utan den brottslige straffas, där brottet wore begångit, och borde denna freden wara gällande emellan Nowogrod, des Land och Städer, efter de utstakade rämärken och hela Sweriges Rike med Wiborg. Under Storfursten, eller som det här låter, store Konungen Jurges namn, tillika med Burgreswen Alforoneus och Härtig Abraham är Freds-instrumentet utfärdadt, med bifogad önskan, at Gud och Jungfru Maria måtte hämnas och straffa den, som bröt den häröfwer skedda Korßkyßningen. Om Konung Magnus och Gref Henrik skrifwit under Freden, som ansvars förebäres, har jag mig intet bekant, åtminstone finnes intet tekn därtil i sjelfwa Freds-Documentet. Magnus Eriksson 1350.

(1) Freds-Fördraget, som förwaras i Kongl. Riks-Archivet, börjas sålunda: Ego Rex magnus *Jurge* cum Burgravio *Alforoneo* cum Duce *Abrahain* cum tota communitate Nogardiæ terminaveram cum Fratre meo Rege Suechiæ *Magno Erici* filio, & venerant de Suechiæ Rege nuncii *Ericus Thureſon* &c.

(2) Hos von Dalin s. 492 heter det, at deßa tre Härader skulle höra til Nowogrod, och en sådan mening finnes ock i Swenska Öfwersättningen som finnes i Antiquitets-Archivum, men uti sjelfwa Husbondkristen äro orden deßa: Dedet Rex magnus *Jurge* cum omnibus de Nogordia pro amicitia trja-Giflslagh Savolax, Jefkis & Aegrepae Karelsk Giflslagh, diviſiones & metæ dictæ Landemerchiæ de mari in ampnem Seſter samynne &c. Slutet på hela Tractaten är sådan. Feria ſecunda poſt nativitatem virginis. Cui autem oſculum crucis violaverit, Deus & beata Virgo Maria ſuper eum vindicabunt.

§. 19.

Hwarken Rimkrönikan eller Ericus Olai tala om Ryska Freden, saft än de lämnadt berättelse om Kriget. Dock har Olaus Petri gifwit oß innehållet af Freden, då han säger, bleſ ingången emellan Konung Magnus och store Konu- -an af Nogården, samt Rägång utstakad. Det är ock v- , at Freden emellan Konung Magnus och Storfursten C- , bleſ stad- Påminnelse wid Ryska Kriget.

Magnus Eriksson 1350.

stadfästad 1537 uti Afhandlingen emellan Konung Gustaf och Iwan Wasilqwitz. Von Dalin gör ock en mycket sannolik gissning om den oredan, som yppade sig uti Swenska Krigshären, då den war omringad af Ryssarna; men såsom det af äldre Historieskrifware intet omtalas, har man trodt sig kunna gå detsamma förbi, så wäl som den af en Rysk Munk updiktade förmaning af Konung Magnus, til sitt Rike och efterkommande, at aldrig angripa Ryssland efter gjord Korsbyggning och stadfästad förlikning (1). Hwad segertekn Konung Magnus brakt med sig tillbaka ur Fältlägret, har man sig intet bekant. Men et Rysk Fruentimber har han likwäl fördt hem til Sverige, om hwilket Konungen draget den Faderliga försorg, at hon blifwit intagen i Wärfrubergs Kloster och således blifwit en wärdig ledamot af detta Renlefnads-samfund (2). Ryska Kriget war, som man sedt, wärkeligen olyckeligt, och efter all liknelse borde det så wara, ty det synes wara börjat utan Plan och utfördt utan eftertanka. Förlusten af et litet odpodladt landstycke kunde wäl intet wara så särdeles stor, men bortmistningen af en wacker Krigshär och en i säfängan utkastad Penninge-summa i et gäldbundet och medellöst tilstånd war af eftertänkeligare påfölgder. Dock hade förmodeligen äfwen denna swårighet kunnat blifwa botad, om man taget sig rätt an Rikets wälfärd. Men det ser ut, som man denna tiden i Sverige hade långt annat at wärda, än Rikets wälfärd. Konungens frägd borde med alla uptänkeliga beskyllningar förklenas, och de mäktiga Herrarne borde alt mer fästa sig i regeringen. Där war då ingen tid at tänka på Rikets bästa, åtminstone lär man intet hafwa trodt, at någon särdeles flyndsamhet war angelägen.

(1) Von Dalin s. 491.

(2) *Magnus* &c. Noveritis quod Nos dilecto Nobis Domino *Nicolao Ingevaldson* militi, aduocato nostro Stocholmensi insulam nostram Lindö apud Askanes loco quinque solidorum terræ in Askarnum perrochiæ Wansiö, quos conventui Sanctimonialium beatæ virginis pro quadam puella Ruthenica, quam earum ordini & conventui mancipauimus, regendam & tenendam dimittimus &c. Dat. in Fylgd An. Dni MCCCL. in crastino b. Bartholomæi Apostoli.

§. 20.

§. 20.

Om andra angelägenheter tålde upskof, war dock utländska tropparnas betalning af den art, at den intet kunde upskjutas, och som inga penningar woro i förråd, måste Rikets Slott och Län pantsättas til utländningarnas förnöjande, och desutan nya Skatter pålåggas. Wid detta tilfälle, skal dock Gref Henrik af Hollsten hafwa fådt Kalmar i förläning. Denna gifning är af Olaus Petri (1), hwilket sedermera är uptaget af följande Häfdatecknare, som en otwifwelaktig sanning (2). Saken hafwer dock mycken sannolikhet. Hollstenska Historien berättar, at Gref Henrik fick Kalmar och Finland, eller rättare Finweden, för det bistånd han lämnade Konung Albrect wid des införande i Riket (3). Men så wäl detta senare, som det förra kan wara sant. Wäre äldste Historieskrifware hafwa upfylt en del af denna tidens Historia med Klagowisor om Konungens oordenteliga lefnad och des andra felaktigheter i Regeringen, och det utan all ordning, så at det är swårt at utleta, hwilket händde först och hwilket sedan. Ericus Olai håller ock en klags predikan om et wällustigt lefwerne och hwad olyckor, som däruttaf händt på Creta. Men så litet man behöfwer wara Konung Magnus Eriksons Advocat, så litet bör man upföra sig såsom Actor officiosus emot honom, utan man bör föreställa sakernas sammanhang med så mycken redighet som är möjlig, och efter denna regel lär man intet kunna föra Biskop Henningssängslande i Finland och Konungens banlysning til 1348 (4). Ty så mycket man kan finna af de äldres owrediga berättelser, blef ej Biskop Henning tagen i sängsligt förwar förr än den tiden at Gothland och Öland föräras af Konung Waldemar, hwilken olycka intet skedde förr än 1361. At Konung Magnus war banlyst är wäl utan alt twifwelsmål, men det skedde wäl tio eller talf år senare, uti hwilket Biskop Hennings sängslande hade ingen del. At Ärkebiskopen i Upsala och de andre Swenske Prelaterna satte Konungen i bann, lär ock wara aldeles ogrundadt, utan Biskop Henrik och Johannes Gitlaberi lära ensamme hafwa haft det beswäret, som Påfwen Innocentius VI uti sitt Bref af 1360 tydeligen utwisar, hwilken ock innehöll den affagda banns-domen nästan på et helt år, och

Magnus Eriksön 1350.

Gref Henrik af Hollsten får Kalmar.

Magnus Eriksson 1350.

war där aldeles ingen fråga hwarken om Konungens oordenteliga lefnad, eller någon annan förbryteise emot Kyrkan, utan endaſt om brist i betalning på Konungens skuld för uphurna Kyrkomedel (5). Om ock St. Brita warit Konungen beſwärlig med ſina påminnelſer, ſedan hans återkomſt från Ryßland, ſom några föregifwa, måtte det haſwa ſkedt genom Bref, ty hon war redan utreſt til Rom 1346 (6). Man är ſåledes i fullkomlig okunnighet om de märkwärdigheter ſom tildragit ſig i Swerige 1348, ſedan Konungen återkommit från Ryſka färden, utom det man påmint om nya Skatters påbjudande och Slottens pantſättning. En omſtändighet ſynes dock böra nämnas, faſt den i förſta påſeende ſynes wara ganſka obetydelig. Deputerade från Eſtländſka Adelen inſunno ſig om wåren 1348 i Stockholm. Uti det föregående år någon mißtanka yppad, at Konung Magnus til åfwentyrs haſt förſlag på det af Konung Waldemar bortſålda Eſtland. Denna mißtanka kan nu mera intet widare upłyſas, ſå wida den af Konung Magnus utgifna Widimation på Konung Chriſtophers Bref af 1329 ej kan ſtyrka den ſamma. Konungens Bref af Dannemark innehåller, det Eſtland aldrig ſkulle från Danſka Kronan afſöndras. Här uppå lämnade Konung Magnus ſitt intygande Chriſti Himmelsfärdsdag 1348 (7), och med detta intygande förſogade ſig de Eſtländſke Deputerade til Dannemark. Det är ej ſärdeles troligt, at de Eſtländſke Fullmäktige i ingen annan affigt förſogat ſig til Stockholm, utan endaſt til at utwärka en Widimation af Konung Magnus.

(1) Olaus Petri. Hans egna ord äro deſſe: "Somlige Krönikor hålla ſå, at Gref Henrik af Holſten hade Kalmarne inne. Kan hända at han fick det in i theſſe reſo, och thet ſedan i ſitt wåld hade.

(2) Meßenius T. 12. p. 188, von Dalin och flere.

(3) Chronicon Holſatiæ hos Leibnitz uti des Acceſſiones Hiſtoricæ pag. 53 Unde a quæſito Domino Comite *Henrico* ferreo in adjutorium ſuum inſiit ſecum pactum, quod ſi filius ejus fieret Rex Sveciæ, ipſe *Henricus* partem Sveciæ terræ, videlicet caſtrum Calmerem & terram Vindland pro ſua parte libere poſſidere deberet, &c.

(4) Ericus Olai p. 131, ſedan han talt om Konung Waldemars färd til Gothland och Öland: Circa idem tempus captiuatus eo jubente (Magno) Epiſcopus Abogenſis, vir ſanctus & innocens & eidem Regi fidelisſimus.

(5)

(5) *Innocentius* VI uti det Bref af år 1360, hos Vastovius p. 197, hwilken dock för Brefwet til 1358: Et ratione retardatæ solutionis, quod displicenter audivimus, Apostolicas sententias incurrisse, ac pro tali initiâtu publice perstitisse. Quas siquidem, Fili, sententias, propter honorificentiam Solii Tui Regiam, ad quam illeimur non indigne, suspendi jussimus per Henricum, primum, hinc ad resurrectionis Dominicæ instans festum &c. Dat. ap. Villam Novam Aven. Dioc. XV. Kal. Junii anno octavo 1360. Ericus Olai säger ock, p. 131, at Konungen blef banlyst af Påfwen, intet för Biskop Henninges skuld, utan för Påfweliga skulden: Fuit etiam excommunicatus a Papa propter pecuniam retentam Cameræ Apostolicæ. Här nämnes intet om Swenska Biskoparnas göromål wid denna saken. Magnus Eriksons 1350.

(6) Diar. Vadstenense pag. 1. M CCC XLVI Beata Brigitta ibat Romam. Von Dalin s. 498 talar om St. Britas färd under år 1349. Benzelii Anmärkningar wid Vastovius återropas här, men efter dem war hon redan bortrest 1346.

(7) Konung Magni Vidimation är ännu i behåll i Danska Archivum. Se Grams Förbättringar til Konung Waldemars Historia sid. 47, §. 16.

§. 21.

Efter wåra äldsta Historieskrifwares anledning har Konung Magnus intet annat gjordt, än fördjupat sig uti nedriga rådtuster, men af andra Historier wet man, at han warit sysselsatt med långt andra angelägenheter. I synnerhet synes år 1349 wisa långt mera högaktning för Konungen i Swerige hos utlänningar, än man finner honom hafwa njutit af sina egna undersåtare. Et ganska farligt Krig war uppadt i Norra Tyskland, i anledning af en bedragare, som gaf sig ut för den sista Marggrefwen af Brandenburg af Anhaltinska Linien, Waldemar nämligen, som dödde 1322. Marggref Ludvig af Bayern Konung Waldemars Swåger blef förlänt af sin Fader Kejsar Ludvig med Mark-Brandenburg. Men såsom han war emot Kejsar Carl IV:s Wal, fick en Mölnare-Son från Belitz tilfälle at gifwa sig ut för den döda Waldemar, hwilken han liknade. Kejsar Carl och flere Förstar understödde denna bedragare, så at det kom til et häftigt Krig, uti hwilket Konung Waldemar tog sin Swågers parti, gör mycken skada i Meklenburg, och ankommer åndteligen för Berlin, som höll sig til den falska Waldemar. Staden inneslöts genom en skarp

Konung Magnus utwäljes til Skiljoman emellan Churförsten i Brandeburg och andra Förstar.

Magnus Erikson 1350. och afwarlig belägring; men i det samma kommer Albrect från Meklenburg antågandes til Stadens undsättning, och man gjorde sig färdig på bägge sidor til et blodigt Fältslag. Uti denna belägenhet lägga sig några af de medföljande Herrar emellan, och utwärka et Stillestånd med bifogad öfwerenskommelse, at Konung Magnus i Swerige skulle utnämnas til skiljoman och Fredsmäklare, och innan nästkommande Pingest följande året 1350 afgöra twistigheten. Efter denna Afhandling inställa sig wederbörandes Fullmäktige hos Konung Magnus, som sedan han hördt bägge parterna gaf 1350, wid föreskrifna tid, det utslag, at Marggref Romulus, Marggref Ludwigs Broder, utom de penningar han war skyldig Albrect af Meklenburg för lösen af de fångar, som Herren af Meklenburg tagit, skulle afsäga sig all Länrättighet, som honom tilkom öfwer Landet Stargard. Han skulle ock tillika taga Albrects Dotter til äkta med intet större hemgift än Staden Lente och des tilhörigheter, samt giswa henne i Morgongåfwa eller Lifgeding Arneburg, Werben, Sehusen och Perleberg med deras tilhörigheter (1). Man tycker med skäl, at man af wåra gamla Historieskrifware bordt wänta så snart någon underrättelse om denna märkwärdighet, som andeliga betraktelser öfwer Creta, så framt de haft kunskap härom. Haswa de ock warit okunnige i detta målet, blifwer det et nytt bewis, at de haft litet begrep om Konung Magnus Eriksons regering, och således böra äga litet witsord. Haswa de ock utelämnat denna omständighet med flit, såsom tjenande til Konungens heder, blifwer deras högaktning och witsord än mindre. I anseende til den åt Konung Magnus updragne Förliknings-dom uti twistigheten emellan Brandeburg och Meklenburg, synes det nog begripligt, hwarföre Konung Waldemar besökt Konung Magnus i Halland år 1349 (2). Dock wet man intet antingen det skedde förr eller sedan Stillestånder slutades wid Berlin. Det är ganska owißt om här bliswit afhandlagt emellan Konungarna, om denna senares hjelpande ur den honom påkomna wådeliga oreda; dock är det ganska troligt, at sammanträdet gjordt upmärksamhet hos Konungens mißtankfulla och hätska undersåtare.

(1)

(1) Corner Chronica Novella pag. 1090. Convenientibus Principibus ordinatum fuit negotium sub tali pacto, ut quidquid in festo proximo Pentecostes Rex Sveorum *Magnus* cuilibet Principi faciendum diceret, in hoc quilibet contentus esse deberet, & sic obsidio soluta est, & treuga formata sunt. Adveniente autem festo Pentecostes sic placitatum fuit, per Regem Sueorum &c. Årtalet är egenteligen felaktigt hos Corner, ty han för denna Afhandling til 1353. Krantzius Dan. L. 7. C. 35 lär hafwa länt sin berättelse af Corner, och Hwitfeld af Krantzius. Magnus Erikson 1350.

(2) Chronicon incerti Scriptoris hos Westphal M. C. T. I. p. 1396. Rex transiit in Hallandiam ad Regem Sueciæ. Så framt denne Författare, hwilken är den ende af de äldre, som underrättat oss om detta sammanträde, har följt den ordning i berättelsen som warit i sielfwa tiden, har Konung Waldemar warit i Halland innan han tågade til Tyskland. Ty sedan Konungarna talats wid i Halland, anföras Konung Waldemars förrätningar emot den falska Waldemar och des beskyddare.

§. 22.

Medan Konung Magnus syslosatte sig med utredandet af Tyska Förstarnas trätor, nalkades den grufweliga Pesten åfwen åt Norden, som redan några år förut uti Södra Länderna förorsakat en hiskelig ödelägglelse. Man kallar denna farsot digra eller stora döden. Den förödelse som då gjordes, synes nästan otrolig, om den ej af samtida Historieskrifware stadfästades. Hon sträckte sig öfwer alla de orter, af hwilka man har någon Historia. Är 1348 rasade sjukdomen i Frankrike, så wäl på Hafwet, som på Landet. Åtskilliga Fartyg kommo i Sjön flytande utan något Kreatur därpå. I Marseille dödde Biskopen och hela Dom-Capitlet, samt twå tredjedelar af Inbyggarna. I Florens dödde 60,000 människor, hwilket kan wara så mycket troligare, som man några år förut af Skattlängderna funnit, at uti Staden woro 90,000 Inbyggare. Man kan nog föreställa sig, at smittan inter hade försyn, at besöka sielfwa Avignon, där Apostoliska Stolen war upfatt; ty där bortrycktes på tre dagar för fjerde Söndagen i Fastan 1400 personer. Påfwen Clemens, som då tilhandlat sig detta Gresskap för 80,000 Ducater, brukade den försigtighet, at han lämnade ganska få tilträde, och hade tillika beständigt lågande eld i sina rum, han blef ock för sin person oskadd, men kunde lik- Digerdöden.

Magnus Eriksson 1350.

(6) Trithemius Chronicon Hirsaugiense: 1349 magna per universum orbem pestilentia fuit ab India incipiens, passimque provincias omnes irrumpens trium annorum spatio, usque in Alemanniam, Galliam Angliamque, & in omnes gentes miserabiliter desæviens, vix mediam hominum partem in humanis agere permisit, miseranda calamitas, mox etiam ut aliquis infectus hac peste fuisset, suo tantum anhelitu etiam alios inficiebat.

(7) Mutius Chronicon Germ. pag. 241. Pistorii Uplag. Hoc tempore pestis grassata est crudelissime per Italiam, Germaniam & Galliam, tertiam partem hominum periisse putant. Erat totus annus asperrimus, cœlumque humidius, nullæ tamen pluviæ graviores, quæ refrigerare potuerint aërem.

§. 23.

Genom denna faseliga Landsplågan förbättrades aldeles intet sinnelagen; hvar och en blef som han var förut, och fullföljde sina anslag med samma upsåt, som man gjorde förut. Tålamodet förgick nu de maktälskande Herrarna i Sverige, och de redan utkorade Konungars minderårighet blef dem förlång. Prinsarne Erik och Håkan bliswa wärkelige Konungar.

Prinsarne Erik wardt fördenskul regerande Konung i Sverige 1350 och Håkan i Norrige, den ene war tretton den andre tolf år gammal, så at Konung Magnus blef ändå qwar wid regeringen, och i det hänseende war ingen ting bestadt, om frågan warit om Rikets wälfärd. Då man först kom fram med Prinsarnas Konunga-Wal, anlägges de endast til Efterträdare och Thronföljare, nu förklarades de för wärkeliga Konungar. Riksstyrelsen förblef likwäl uti Fadrens händer, man hade dock tilfälle at ganska begwämligt uprepa Barnen emot sin Fader. Detta lyckades med Konung Erik, men med Konung Håkan gick det intet an, ty han fortfor både med wördnad och tilgifwenhet emot sin Fader tit det ytterste. Konung Magnus Eriksons wordenteliga lefnad utropades nu med all ifwer. Til at sätta färg på alt, sades, at Drottningen hade uppenbarat Konungens styggelser för några af Konungens Råd, och at några af Konungens förtrogna wänner, som Konungen hade uphögt til åra, på det de skulle tiga, förökade hans illaka rycke (1). Det wißaste är, at de som haft beswär at utsprida wanhederliga rycken om sin Ofwerhet, woro äreförgätna människior, och om

Konun-

Konungens upförande war så hemligt, at ingen utan Drotningen och några få af des förtrogna hade sig det bekant, med hwad rättwisa kunde då Konung Magnus wräkas från Regeringen? Argheten måtte utan twifwel warit ganska stor, när man wil sätta Konungar utaf för brott, som allmänheten intet har sig bekant. Med sådana smyg-konster kan man skära åran af alla människjor. De förr yppade mißtankar winna således än större styrka, at ilskefulla ränkor haft mer del i Konungens olyckor, än något lastbart förhållande, fast owarsamhet utan twifwel på Konungens sida måtte hafwa förelupit. Den högaktning och wördnad, som Konung Magnus bibehållit i Norrige äfwen efter döden, blifwer altid et ewigtwarande förfwar emot alla de ohemula beskyllningar, hwarmed han öfwerhopades i Swerige. Konungens oerhörda och swåra öde tillagades imedlertid alt mer och mer, och så framt man kunde tro utan all granskning wåra äldsta Häfdetecknare, har Konung Magnus blifwit aldeles afsatt i anseende til Swerige, och et anständigt underhåll honom allenast förbehållet (2). Icke destomindre förhåller sig saken långt annorlunda, som af det följande owedersägeligen inhämtas kan: ty om wißa Landskap blifwit tilslagna til Konungens enskylta behof, regerade han likwäl nu som förr öfwer hela Riket. Man wet likwäl intet, huru Swerige blef delt emellan Fader och Son: men af Norrige förbehöll sig Konung Magnus Halogaland, Island, Fåröarna och Hetland, och har både Konung Magnus och Drotning Blanca sjelf infunnit sig i Bergen i Norrige, när Regeringen antwardades åt Konung Håkan (3). Denne senare hyste likwäl beständigt den wördnad för sin Fader, at han altid war mycket gällande både i Riket och hos honom sjelf, så efter denna tiden, som förut.

Magnus Erikson. Erik Månson 1350.

(1) At Läsaren må sjelf döma, om man rätt anfördt Erik Olsons mening, böra hans egna ord af 127 sidan införas: Comperta tamen veritate, aut mutato animo, horribile piaculum Regis, quorundam Consiliariorum ejus præcipue forte prælatorum detexit auditui (Regina). Sed & viri quidam hujus rei conscii, licet a Rege plurimum ad rem celandam, ut creditur, sublimati fœdum nimis auxere rumorem.

(2) Så låter åtminstone meningen i Rimkrönikan s. 156.

Sidan wordo the swa til rade
At the keeste hans Söner bade,

Magnus Eriksson. Erik Månson 1350.

Erik Konung öfwer Swerike
Och Hakon öfwer Norges Rike,
Och fingo honom af Landet thäre,
Swa mykket han stulle sik med nåre.

(3) Torfäus H. N. T. 4. p. 481. Man har på detta stället följt den allmänt wedertagna meningen, at Kungliga Prinsarnas wärkeliga införsel i Regeringen skedde 1350, dock är intet årtal hos wåra äldre Historieskrifware utsatt, icke en gång hos Olaus Petri, som omrör denna omhwälfning efter han talt om Digerdöden. Detta har man bordt nämna, men ännu har man intet sedt något öfwertygande witnesbörd, när det skedt, om ej Torfäus bör äga witsord, så framt han intet tagit årtalet af Hwitfeld, då owißheten blir den samma.

§. 24.

De nya Sam-Konungars ålder är nämnd, deras egenskaper äro kan hända nu förtiden ej särdeles bekanta. Icke destomindre beskrifwes Konung Erik af Meßenius och de nyare såsom en Prins med alla älskanswärda egenskaper begåfwad så til kropp som själ. Denna kunskap lär twifwelsutan fallit på dem genom uppenbarelse, ty wåre äldre Häfdetecknare tala något om hans gärningar, men intet om hans egenskaper. At Johannes Magnus berömmer honom gör hwarken til eller ifrån. Hans korta lifstid lämnar ock efterwerlden uti en nästan fullkomlig owißhet om hans egenteliga lynne. De äldre komma därom öfwerens, at han hade et starkt parti emot sin Fader, men det bewiser kan hända intet annat, än at han war nedrig sinnad nog til at uphäfwa sig til hufwud för sin Faders förföljare. Konung Håkan däremot lefde längre, har ock förwärfwat sig det loford hos efterwerlden, at han war en oförlikneling människja, och högeligen älskad af sina undersåtare (1). Men med alla sina owanliga egenskaper kunde han likwäl intet behaga wåra Swenska Herrar, hwilket åter lämnar et nytt bewis och förswar för Konung Magnus. Gärningarne äro egenteligen de rätta loford, som bäst pryda en Prins, men det blifwer ändå swårt, at utaf dem fälla tilförlåteliga omdömen, när flera gärningar med deras egenteliga anledning och beskaffenhet äro obekanta, och denna wädelighet möter oß nästan wid alla tilfällen, i brist på gamla underrättelser, och i öfwerflöd på nya

Konung Eriks egenskaper.

Konung Håkans egenskaper.

nya bihang. Förmodeligen sedan förändringen war skedd med Prinsarnas uptagning til wärkeliga Konungar, har Konung Magnus warit i Helsingborg år 1351 och där hållit en slags Riks- eller Herredag. At Konung Magnus detta året wärkeligen waret i Skåne, kan så mycket mindre draggs i twifwelsmål, som han utfärdat et Dombref samma år i Åhus, angående en hufwudgård i Gjordelycka i Willands Härad och några Hemman i Yfjötofta (2). Den kunskap man har om Helsingborgs Riksdag är tagen af en gammal Krönika, uti hwilken säges, at Konung Magnus höll Parlament i Helsingborg (3). När Hwitfeld talar om denna Herredag lägger han til, at Konung Magnus öfwerlagt med Skånska Ständerna, hwad steg man skulle taga emot Swenska författningarna, och at han sökte hemligen Konung Waldemars wänskap, men at denne senare intet wille inlåta sig i något Krig, innan han fick Skåne tilbaka. Frågar man Hwitfeld hwarifrån han haft kunskap om denna hemliga beskickning, och om öfwerlägningen på Helsingborgs Möte, måste han twifwelsutan tilstå, at han menar så; ty ingen äldre lär kunna upwisas, hwarutaf denna hemlighet kan inhämtas. Denna tidens Häfdetecknare gå aldrig in uti så omständeliga underrättelser. Här kunde intet wara ännu någon fråga om Krig i Swerige. Den skedde omhwälfning hade ännu intet gjordt någon förändring i styrseln af Riksärenderna, utan Konung Magnus regerade nu som förr. När åter Messenius, som i detta målet wärkeligen intet wetat mer än Hwitfeld sagdt förut, kommer at handla härom, får åter saken en annan skapnad, emedan han gifwer oß tilkänna, at Konung Magnus föresatt sig, at föra Krig både med Norrige och Swerige, och hade i det hänseende sina smickrare församlade i Helsingborg (4). Ändteligen i nyare Historien heter det, at Konungen i hemlighet, på Drotningens ingifwelse, låtit Konung Waldemar förstå, at han kunde göra sig hopp om Skånes återställning, om han wille bistå Konung Magnus emot sin Son. Alla deßa wackra saker måste således ligga fördolda uti deßa sex Latinska ord hos gamla Tidskrifwaren: Rex Sveciæ Parlamentum tenet in Helsingborg. Man kan wara skäligen öfwertygad, at Konung Waldemar äfwen under Warbergs fördrag

Magnus Eriksson. Erik Månson 1351.

Parlament eller Herramöte i Helsingborg.

Magnus Eriksson. Erik Månson 1351.

haft begärelse til Skåne, hwilken til åfwentyrs sått mera lust genom de dageligen upwäxande oenigheter i Swerige: men därföre är man intet förſäkrad, at han redan wid Helſingborgs Herramöte kommit fram med ſina fordringar. Det enda man med någon sannolikhet kan säga, är at någon ſtridighet måtte wara upkommen emellan bägge Rikerna, emedan tre Biſkopar från Swerige och åfwen ſå många från Dannemark inſunnit ſig hos Ärkebiſkopen i Lund til Fredens bibehållande (5). Efter Warbergs Fredsförbrag af år 1343 borde wid hufwudſakeliga mål, ſom kunde upwäcka oenighet emellan Swerige och Dannemark, ſex Biſkopar och ſex Riddare möta i Helſingborg, och afgöra ſaken, men ſom Biſkoparne allena ſammanträdde wid detta tilfälle, torde det haſwa warit blott et andeligt mål, ſom nu biläggas ſkulle. Hwitfeld säger likwäl, at Konung Waldemar upwäkt frågan, på hwad grund Hollſtenarne kunnat ſälja det de intet ägde, utan allenaſt hade i pant. Men detta inkaſt hade warit näſtan orimmeligt, emedan Sweriges ägande rätt öfwer Skåne grundade ſig ingalunda på Aſhandlingen med Hollſtenarna, utan på Konung Waldemars friwilliga afſägelſe och afträde. Och måtte detta åter wara en ny gißning af Hwitfeld, ſå mycket mer ſom des ledare giſwer ingen anledning til en ſådan inwändning, och ingen äldre Hiſtorieſkriſware nämndt därom. Man medgifwer gärna, at det är möjligt, at Skånes beſittning kommit i öfwerwägande, men blotta möjligheter höra mer til Metaphyſican än Hiſtorien. På ſamma ſätt, ſom man yttrat ſig om Hwitfeld bör man utan twifwel döma om Meßenii utlåtelſe, ſom föregifwer, at Konung Waldemar bliſwit ſakfäld til 30,000 mark Silfwers böter, utan är detta åter en ny gißning, ſom grundar ſig på en annan gißning, och på en ſådan method bliſwer aldrig ända på Hiſtorier.

(1) *Pius* Pape annars *Æneas Silvius* Cosmographia, af H. Stephani Uplag, Paris 1509. Cap. 33. Fol. v. 116. In hac terra Patrum noſtrorum memoria *Waldemarus* regnauit, in Suetia *Magnus*, *Aquinus* in Norwegia, quem ferunt diuinum fuiſſe hominem, miro prouincialium amore & obſequio cultum, huic conjux *Margareta* fuit Wolfemari filia.

(2) *Magnus* S. N. & Scaniæ Rex &c. Dat. Aoſiæ An. Dni MCCCLI. Tryckt finnes i Bo Joanſons Diplom. N. 248.

(3)

(3) Chronicon hos Westphal M. Cimbr. Tom. I. pag. 1397. Ann. Dni M CCC LI. ... Rex Sveciæ Parlamentum tenet in Helsingburgh. Magnus Erikson. Erik Månson 1351.

(4) Meßenius Tom. 3. p. 15. Uti 12 Tom. p. 189 wid år 1351, säger han åter, at de Swenske upsagdt Konung Magnus all lydnad, hwilket år aldeles stridande emot sielfwa sakens förhållande. Von Dalins yttrande förekommer s. 504.

(5) Chronicon hos Westphal pag. 1397, wid år 1351. Tres Episcopi de Dacia & tres de Svecia convenerunt Lundii ad Dominum Archiepiscopum pro pace inter duo illa regna. Twitfelds utlåtelser härutinnan kunna ses s. 504.

§. 25.

Om man intet har sig bekant, hwad som förehades i Skåne och Lund wid slutet af året, år det wärkeligen swårare at utreda, hwarföre Konung Magnus reste til Lifland i början af året, så framt det intet skedde i affigt på något arf efter Porsarna, hwarom framdeles något mera nämnas skal. Det år ofelbart, at han i Februarii månad war i Riga, och femte Söndagen i Fastan i Hapsal. Det hade warit nog så angeläget för wåra äldsta Historieskrifware, at underrätta oß om Skånska förrättningarna och denna oförmodade resa, som at hålla idkeliga Meßor om Konungens enskylta leswerne: men med sådana saker tiger man, antingen af okunnoghet eller för andra orsaker. Wåre nyare säga, at det war en Andakts-resa och företagen til at winna aflösning. Kan wäl wara, kan ock intet wara. Konung Magnus reser til Lifland.

Då han war i Riga tog han hela Borgerskapet dårsammastädes i sitt beskydd, förunnandes dem all säkerhet uti sina Riken och Länder, med löfte om all undsättning och understöd, då de kunde upwisa antingen paß från Landmästaren i Lifland, eller Commendeuren på Dynamynde (1). Förmåner åt Riga förunte.

Konungens göromål i Hapsal war mera andäktigt, emedan han för de trogna tjenster, som Abboten och Kloster-Samfundet i Pades ofta wisat så wäl Konungen sielf, som des Ambetsmän, och för den wälwilja som de altid betygat emot Riket, förlånar dem faderlig rätt eller Jus Patronatus til Borgo Kyrka, hwilket Konungen tilhörde. Pades Kloster. Jus Patronatus til Borgo.

I kraft härutaf woro de befogade at af sina Ledamöter förse Kyrkan med Kyrkoherde, dock Biskopens rätt i Åbo alde-

Magnus Eriksson. Erik Månson 1352.

aldeles förbehållen. Gåfwan skedde til lisa för Konungens, Drotning Blancas, Konungens Förfäders och Barns Själar (2). Konungen wisade ån mera benägenhet för Abboten uti Pades, när han några weckor däreſter, skänkte honom Laxfisket i Helsinge-Å, hwaremot Biskop Hemming i Åbo fick ersättning i Saltwik på Åland (3).

(1) Omnibus præſens ſcriptum cernentibus. *Magnus* D. gr. Regnorum Sveciæ & Norvegiæ Rex ac Terrarum Hallandiæ & Scaniæ Dominus &c. Noveritis quod Nos honorabiles viros & diſcretos Pro-Conſules, Conſules & ciues. Rigenſes cum omnibus & ſingulis bonis ſuis ſub noſtram pacem & protectionem ſuſcepimus ſpecialiter defendendos, prohibentes ſub obtentu gratiæ noſtræ firmiter & diſtricte, ne quis aduocatorum noſtrorum, eorumdem officialium ſeu quiuis alter hominum noſtrorum cujuscunque conditionis, ſtatus aut eminentiæ exiſtat, eosdem ciues vel eorum aliquem ad Regna noſtra ſeu dominia ſiue per terras ſiue navigio, caſu vel propoſito diuertentes vel diuertentem, litterasque Domini Magiſtri per Liuoniam aut Domini Commendatoris in Caſtro Dunemunde pro majori teſtimonio deferentes vel deferentem, contra hanc noſtræ tuitionis gratiam præſumat contra juſtitiam quomodolibet impedire, ymo in omnibus quibus poterint efficaciter promovere &c. Dat. Rigæ Ann. Domini M CCC quinquageſimo primo XII Kal. menſis Martii ſub ſecreto noſtro, ſigillo noſtro majore non præſente. Originalet ſinnes i Archivum i Riga. Afſkriften är från St. Råd. Langebeck i Köpenhamn.

(2) *Magnus* &c. Dat. Hapſal Sabbato ante Dominicam paſſionis. Acta Lit. Sveciæ 1725 pag. 60.

(3) Konung Magni Bref daterad Åbo Dom. ante feſtum S. Erici, och om Saltwik Konung Magni Bref daterad Stockholm 4 dag Pingſt 1351, von Dalin ſid. 505.

§. 26.

Följande året 1352 afgjorde Konung Magnus en träta, som war upkommen emellan Wisbyboarna och Stockholms Borgerskap, angående köp- och säljande, och stadfästade Konungen wid detta tilfälle alla de Privilegier, som Wisby Stad hade fått af Konung Magnus Ladulås och Hårtigarna Erik och Waldemar, hwarigenom des handlande blef tillåtit at köpa Spannemål, Fläsk och andra waror af hwad namn de wara måtte, och utföra dem til alla orter efter behag utan all tull, så framt intet något allmänt förbud däremot öfwer hela Riket ut-

utfärdades. I Stockholms Privilegier war annars förbehållit, at ingen främmande war befogad at sälja eller köpa Spannemål eller Salt i mindre poster än en Läst, men nu förmådde Konungen Stockholmsboarna at medgifwa, det handlande från Wisby fram för andra främmande skulle hafwa tilstånd at i Stockholm föryttra Spannemål och Salt i mindre partier, på det sätt, at Spannemål kunde säljas til en fjerdedels Läst eller tre Pund och Salt til et Skeppund, hwarföwer man ifrån Wisby intet mätte göra widlyftigare påstående (1). Detta alt och mera dylikt wisar tydeligen, at man intet i Swerige upsagdt Konung Magnus all tro och lydnad, som Meßenius andragit, och at Konungen nu som förr wårdade hela Regeringen, samt at Konung Erik war ännu endast til namnet Konung. Hwarföre ock den owilja, som man föreställer sig emellan Fadet och Son, ännu intet brutit ut i synbar låga, så at om alt förblifwit i samma stånd, hade Konung Magnus intet haft särdeles orsak til mißnöje. Man bör fördenskul med warsamhet uptaga berättelser, som af nyare Häfdetecknare upgifwas och asmåla med skarpa färgor den oenighet och owilja, som war i Kungliga Familien, hwilken ock intet har mycken sannolikhet, så länge Konung Erik ännu intet hunnit til särdeles ålder. Det synes ock nästan onaturligt, at en fjorton års Yngling skulle lefwa i uppenbar oenighet med sin Fader. Men at wederbörande med alfwar arbetade därpå, kan man förmodeligen wara aldeles förwißad, och är wäl möjligt, at sådana stämplingar gifwit anledning til den alt mer och mer tilwäxande förtrolighet emellan Konung Magnus och Konung Waldemar. Denna kan så mycket mindre nekas, som den fulltyges af åtskilliga Sammanträden, som Konungarne hade med hwarandra 1352. Först besökte Konung Waldemar Konungen i Swerige i Örebro, sedermera är en Herredag hållen i Helsingborg, dit så wäl Konung Waldemar kommit, som Härtig Albrekt af Meklenburg och flere förnäme Herrar från Tyskland, hwilka under resan genom Seland blefwo af Kommgen i Dannemark ganska wäl undfägnade. Sedan Helsingborgs Herramöte war förbi, reste Konung Waldemar åter igen til Swerige och höll med Konung Magnus et ganska förtroligt samtal uti Lyckeby eller

Lyck-

Magnus Erikson. Erik Månson 1352.

Förordning om Wisby Stads handel i Stockholm.

Konung Waldemars Sammanträde med Konung Magnus.

Magnus Erikson 1350.

wäl intet hjelpa sina undersåtare, med alt sitt inbillade Ståthållerskap i Christi ställe. Ifrån Frankrike flyttade farsoten til Engeland, där år 1349 uti London allenast på Cisterciensernas Kyrkogård 50,000 människior blefwo begrafne. Uti Tyskland wisade sig Pesten i häftighet 1350, och dödde der året i Lybeck 90,000 människior, och bortrycktes där i Staden St. Lars dag ifrån Otteſången til Högmäſſan 7000 personer, så berättas åtminstone (1). Et med waror lastadt Fartyg, som kom drifwandes til Bergen i Norrige 1349 utan folk, förde smittan til den orten: emedan man hade den oförsigtighet, at utlasta warorna och föra dem in i Staden, hwarpå döden yrade öfwer hela Landet. Arkebiskopen och hela Dom-Capitlet tog afsked från werlden utom en enda, hwilken därföre ensam utnämnde efterträdare til Biskops-ämbetet. De andre Biskoparne blefwo intet mer skonade, emedan i hela Norrige och underliggande Länder, inga flere blefwo qwarlämnade, än Biskoparne i Oslo, i Hollum och på Grönland (2). Åtskilliga Hushåll i Bergens Stift, til at undwika detta elände, förfogade sig långt in uti Bergsbygden i Juste dal, och började upbruka Landet och anlägga en liten Stad: men döden följde dem äfwen i deſſa gömſlor. Och när efter några år de öfwerbleſne i Landet wille beſöka sina Landsmän i denna aflägsna Bergsbygd, fanns där intet mer än en enda Flicka, som war aldeles will. Man tog up henne, och när hon blef wuxen och gift, skänktes åt henne och efterkommande hela negden, som af deſſa nybyggare war upbrukad. Man kallade denna uptagna Flicka Ripa, och des efterkommande woro en lång tid kände under namn af Ripesläkten (3). På hwad sätt denna farsot farit fram i Dannemark, wet man intet; efter sägen skola ewå tredjedelar af Landets Inbyggare omkommit. Uti Swerige har smittan utan twifwel warit starkast 1350, emedan man i gamla Krönikor finner det året wara utmärkt för denna grufwelighet (4). Någon omständelig beskrifning finnes likwäl intet uti äldre Skrifter, men hos de nyare äro åtskilliga Anmärkningar upgifna, som kunna til åfwentyrs hafwa grund i fordna rykten. Således säges, at uti Wärmelands Bergslag intet mer än en Yngling och twå Flickor blifwit i lifwet; på samma sätt berättas, at 466 Präſter

dödt

ödde i Wästergöthland. Flera Socknar haſwa ock bliſwit öde så på Gothland, ſom på andra ſtällen, och är mycket sannolikt, at många tracter, ſom nu finnas med Skog öfwerwäxte och likwäl tilförne warit upbrukade, genom denna plyckan råkat i ödesmål. Mycket betydande folk träffar man likwäl intet wara nämnda, ſom denna tiden bliſwit bortryckte, utom Härtigarna af Halland Håkan och Knut Konungens Halfbröder, hwilkas död utſättes til år 1350. Man har i fordna dagar warit aldeles öfwertygad, at St. Brita långt förut genom uppenbarelſe förebådat denna förödelſe (5). Anſer man det ſom et ſyndaſtraff, ſynes det wara ganſka wäl förtjent, ty man leſde utan twifwel uti en gruſwelig werld, man kan dock twifla, om det warit mycket bättre hwarken förr eller ſedan. Men om det än ſkal anſes för ſyndaſtraff, kan det icke deſtomindre haſwa naturliga orſaker. Olaus Petri berättar at farſoten börjat i Indien, Trithemius ſäger det ſamma (6), och i några Krönikor är anmärkt, at hela tiden förut warit ſunnan-wäder, tjock och fuktig luft, men ſällan nederbörd, och aldeles inga ſtarka rägnſkurar (7). Häftiga Jordbäfningar haſwa ock wiſat ſig både för, under och efter ſjelfwa Peſten, ſå at det ſer ut, ſom en allmän oordning warit i hela naturen, och luften bliſwit anſtucken, hwarföre ock ſå wäl ſånad ſom människor ſtörtat hopetals. Magnus Erikſon 1350.

(1) Om Lybeck kan man ſe Paulus Langius Chronicon Citizenſe. Om Päfwens förſiktighet talar Albertus Argentinenſis &c.

(2) Torfäus H. N. Tom. 4. pag. 478.

(3) J. Ramus Norriges Beſkrifwelſe f. 166.

(4) Chronicon hos Benzelius p. 93. M CCC L. gravis quædam peſtis ac mors ſubitanea tam in hominibus quam in pecoribus graſſabatur. Archiepiſc. *Nicolai* Chronicon. An. Chr. M CCC L univerſalis epidemia fuit per totum mundum. *Caroli Andreæ* Chron. hos Benzelius pag. 98. An. D:ni M CCC L. fuit maxima mortalitas in Svecia dicta Stordödin &c.

(5) Diarium Wadſtenenſe p. 1. Fuit primus Jubilæus Romæ Clemente Papa præſidente. Eo tempore viguit in Svecia magna mortalitas, qua nemo meminit majorem exſtitiſſe nec ante nec poſt, quam diu ante prædixerat futuram beata Brigitta, Chriſtus enim in quadam revelatione eam ſic prædixit dicens: Vadam per mundum cum aratro meo.

(6)

Magnus Eriksön 1350.

(6) Trithemius Chronicon Hirsaugiense: 1349 magna per universum orbem pestilentia fuit ab India incipiens, passimque provinciis omnes irrumpens trium annorum spatio, usque in Alemanniam, Galliam Angliamque, & in omnes gentes miserabiliter desæviens, vix mediam hominum partem in humanis agere permisit, miseranda calamitas, mox etiam ut aliquis infectus hac peste fuisset, suo tantum anhelitu etiam alios inficiebat.

(7) Mutius Chronicon Germ. pag. 241. Pissorii Uplag. Hoc tempore pestis grassata est crudelissime per Italiam, Germaniam & Galliam, tertiam partem hominum perisse putant. Erat totus annus asperrimus, cœlumque humidius, nullæ tamen pluviæ graviores, quæ refrigerare potuerint aërem.

§. 23.

Genom denna faseliga Landsplågan förbättrades aldeles intet sinnelagen; hwar och en blef som han war förut, och fullföljde sina anslag med samma upsåt, som man gjorde förut. Tålamodet förgick nu de maktälskande Herrarna i Sverige, och de redan utkorade Konungars minderårighet blef dem förlång. Erik wardt fördenskul regerande Konung i Sverige 1350 och Håkan i Norrige, den ene war tretton den andre tolf år gammal, så at Konung Magnus blef ändå qwar wid regeringen, och i det hänseende war ingen ting bordt, om frågan warit om Rikets wälfärd. Då man först kom fram med Prinsarnas Konunga-Wal, utsågos de endast til Efterträdare och Thronföljare, nu förklarades de för wärkeliga Konungar. Rikstyrelsen förblef likwäl uti Fadrens händer, man hade dock tilfälle at ganska beqwämligt upresa Barnen emot sin Fader. Detta yckades med Konung Erik, men med Konung Håkan gick det intet an, ty han satte sig både med wördnad och tilgifwenhet emot sin Fader til det ytterste. Konung Magnus Eriksons wordenteliga lefnad utropades nu med all ifwer. Til at sätta färg på alt, sades, at Drottningen hade uppenbarat Konungens styggelser för några af Konungens Råd, och at några af Konungens förtrogna wänner, som Konungen hade uphögt til ära, på det de skulle tiga, förökade hans illaka rycte (1). Det wisaste är, at de som haft beswär at utsprida wanhederliga rycten om sin Öfwerhet, woro äreförgätna människior, och om

Prinsarne Erik och Håkan blifwa wärkelige Konungar.

Konun-

Konungens upförande war så hemligt, at ingen utan Drotningen och några få af des förtrogna hade sig det bekant, med hwad rättwisa kunde då Konung Magnus wräkas från Regeringen? Argheten måtte utan twifwel warit ganska stor, när man wil sätta Konungar utaf för brott, som allmänheten intet har sig bekant. Med sådana smyg-konster kan man skära äran af alla människjor. De förr yppade mißtankar winna således än större styrka, at ilskefulla ränkor haft mer del i Konungens olyckor, än något lastbart förhållande, fast owarsamhet utan twifwel på Konungens sida måtte hafwa förelupit. Den högaktning och wördnad, som Konung Magnus bibehållit i Norrige äfwen efter döden, blifwer altid et ewigtwarande förfwar emot alla de ohemula beskyllningar, hwarmed han öfwerhopades i Swerige. Konungens oerhörda och swåra öde tillagades imedlertid alt mer och mer, och så framt man kunde tro utan all granskning wåra äldsta Häfdetecknare, har Konung Magnus blifwit aldeles afsatt i anseende til Swerige, och et anständigt underhåll honom allenast förbehållet (2). Icke destomindre förhåller sig saken långt annorlunda, som af det följande owedersägeligen inhämtas kan: ty om wißa Landskap blifwit tilslagna til Konungens enskylta behof, regerade han likwäl nu som förr öfwer hela Riket. Man wet likwäl intet, huru Swerige blef delt emellan Fader och Son: men af Norrige förbehöll sig Konung Magnus Halogaland, Island, Fåröarna och Hetland, och har både Konung Magnus och Drotning Blanca sjelf infunnit sig i Bergen i Norrige, när Regeringen antwardades åt Konung Håkan (3). Denne senare hyste likwäl beständigt den wördnad för sin Fader, at han altid war mycket gällande både i Riket och hos honom sjelf, så efter denna tiden, som förut.

Magnus Erikson. Erik Månson 1350.

(1) At Läsaren må sjelf döma, om man rätt anfördt Erik Olsons mening, böra hans egna ord af 127 sidan införas: Comperta tamen veritate, aut mutato animo, horribile piaculum Regis, quorundam Consiliariorum ejus præcipue forte prælatorum detexit auditui (Regina). Sed & viri quidam hujus rei conscii, licet a Rege plurimum ad rem celandam, ut creditur, sublimati fœdum nimis auxere rumorem.

(2) Så låter åtminstone meningen i Rimkrönikan s. 156.

Sidan wordo the swa til rade
At the keeste hans Söner bade,

Magnus Erikson. Erik Månson 1350.

Erik Konung öfwer Swerike
Och Hakon öfwer Norges Rike,
Och fingo honom af Landet thäre,
Swa myket han skulle sik med nåre.

(3) Torfäus H. N. T. 4. p. 481. Man har på detta stället följt den allmänt wedertagna meningen, at Kungliga Prinsarnas wärkeliga införsel i Regeringen skedde 1350, dock är intet årtal hos wåra äldre Historieskrifware utsatt, icke en gång hos Olaus Petri, som omrör denna omhwälfning efter han talt om Digerdöden. Detta har man bordt nämna, men ännu har man intet sedt något öfwertygande witnesbörd, när det skedt, om ej Torfäus bör äga witsord, så framt han intet tagit årtalet af Gwitfeld, då owißheten blir den samma.

§. 24.

De nya Sam-Konungars ålder är nämnd, deras egenskaper äro kan hända nu förtiden ej särdeles bekanta. Icke destomindre beskrifwes Konung Erik af Meßenius och de nyare såsom en Prins med alla älskanswärda egenskaper begåfwad så til kropp som själ. Denna kunskap lär twifwelsutan fallit på dem genom uppenbarelse, ty wåre äldre Häfdetecknare tala något om hans gärningar, men intet om hans egenskaper. At Johannes Magnus berömmer honom gör hwarken til eller ifrån. Hans korta lifstid lämnar ock esterwerlden uti en nästan fullkomlig owißhet om hans egenteliga lynne. De äldre komma därom öfwerens, at han hade et starkt parti emot sin Fader, men det bewiser kan hända intet annat, än at han war nedrig sinnad nog til at uphäfwa sig til hufwud för sin Faders förföljare. Konung Håkan däremot lefde längre, har ock förwärfwat sig det loford hos esterwerlden, at han war en oförlikneling människja, och högeligen älskad af sina undersåtare (1). Men med alla sina owanliga egenskaper kunde han likwäl intet behaga wåra Swenska Herrar, hwilket åter lämnar et nytt bewis och förswar för Konung Magnus. Gärningarne äro egenteligen de rätta loford, som bäst pryda en Prins, men det blifwer ändå swårt, at utaf dem fälla tilförlåteliga omdömen, när flera gärningar med deras egenteliga anledning och beskaffenhet äro obekanta, och denna wädelighet möter oß nästan wid alla tilfällen, i brist på gamla underrättelser, och i öfwerflöd på nya

Konung Erifs egenskaper.

Konung Håkans egenskaper.

nya bihang. Förmodeligen sedan förändringen war skedd med Prinsarnas uptagning til wärkeliga Konungar, har Konung Magnus warit i Helsingborg år 1351 och där hållit en slags Riks- eller Herredag. At Konung Magnus detta året wärkeligen waret i Skåne, kan så mycket mindre draggs i twifwelsmål, som han utfärdat et Dombref samma år i Åhus, angående en hufwudgård i Gjordelycka i Willands Härad och några Hemman i Ysjötofta (2). Den kunskap man har om Helsingborgs Riksdag är tagen af en gammal Krönika, uti hwilken säges, at Konung Magnus höll Parlament i Helsingborg (3). När Hwitfeld talar om denna Herredag lägger han til, at Konung Magnus öfwerlagt med Skånska Ständerna, hwad steg man skulle taga emot Swenska författningarna, och at han sökte hemligen Konung Waldemars wänskap, men at denne senare intet wille inlåta sig i något Krig, innan han fick Skåne tilbaka. Frågar man Hwitfeld hwarifrån han haft kunskap om denna hemliga beskickning, och om öfwerlägningen på Helsingborgs Möte, måste han twifwelsutan tilstå, at han menar så; ty ingen äldre lär kunna upwisas, hwarutaf denna hemlighet kan inhämtas. Denna tidens Häfdetecknare gå aldrig in uti så omständeliga underrättelser. Här kunde intet wara ännu någon fråga om Krig i Swerige. Den skedde omhwälfning hade ännu intet gjordt någon förändring i styrseln af Riksärenderna, utan Konung Magnus regerade nu som förr. När åter Messenius, som i detta målet wärkeligen intet wetat mer än Hwitfeld sagdt förut, kommer at handla härom, får åter saken en annan skapnad, emedan han gifwer oß tilkänna, at Konung Magnus föresatt sig, at föra Krig både med Norrige och Swerige, och hade i det hänseende sina smickrare församlade i Helsingborg (4). Ändteligen i nyare Historien heter det, at Konungen i hemlighet, på Drotningens ingifwelse, låtit Konung Waldemar förstå, at han kunde göra sig hopp om Skånes återställning, om han wille bistå Konung Magnus emot sin Son. Alla deßa wackra saker måste således ligga fördolda uti deßa sex Latinska ord hos gamla Tidskrifwaren: Rex Sveciæ Parlamentum tenet in Helsingborg. Man kan wara skäligen öfwertygad, at Konung Waldemar äfwen under Warbergs fördrag

Magnus Erikson. Erik Månson 1351.

Parlament eller Herramöte i Helsingborg.

Magnus Eriksson. Erik Månson 1351.

haft begärelse til Skåne, hwilken til åfwentyrs sått mera lust genom de dageligen upwäxande oenigheter i Swerige: men derföre är man intet förſäkrad, at han redan wid Helſingborgs Herramöte kommit fram med ſina fordringar. Det enda man med någon sannolikhet kan säga, är at någon ſtridighet måtte wara upkommen emellan bägge Rikerna, emedan tre Biſkopar från Swerige och åfwen så många från Dannemark inſunnit ſig hos Ärkebiſkopen i Lund til Fredens bibehållande (5). Efter Warbergs Fredsfördrag af år 1343 borde wid hufwudſakeliga mål, ſom kunde upwäcka oenighet emellan Swerige och Dannemark, ſex Biſkopar och ſex Riddare möta i Helſingborg, och afgöra saken, men ſom Biſkoparne allena ſammanträdde wid detta tilfälle, torde det haſwa warit blott et andeligt mål, ſom nu biläggas ſkulle. Hwitfeld säger likwäl, at Konung Waldemar upwäkt frågan, på hwad grund Hollſtenarne kunnat ſälja det de intet ägde, utan allenaſt hade i pant. Men detta inkaſt hade warit näſtan orimmeligt, emedan Sweriges ägande rätt öfwer Skåne grundade ſig ingalunda på Afhandlingen med Hollſtenarna, utan på Konung Waldemars friwilliga afſägelſe och afträde. Och måtte detta åter wara en ny gißning af Hwitfeld, ſå mycket mer ſom des ledare giſwer ingen anledning til en ſådan inwändning, och ingen äldre Hiſtorieſkriſware nämndt däröm. Man medgifwer gärna, at det är möjligt, at Skånes beſittning kommit i öfwerwägande, men blotta möjligheter höra mer til Metaphyſican än Hiſtorien. På ſamma ſätt, ſom man yttrat ſig om Hwitfeld bör man utan twifwel döma om Meßenii utlåtelſe, ſom föregifwer, at Konung Waldemar blifwit ſakfäld til 30,000 mark Silfwers böter, utan är detta åter en ny gißning, ſom grundar ſig på en annan gißning, och på en ſådan method blifwer aldrig ända på Hiſtorier.

(1) *Pius* Papa annars *Æneas Silvius* Cosmographia, af S. Stephani Uplag, Paris 1509. Cap. 33. Fol. v. 116. In hac terra Patrum noſtrorum memoria *Waldemarus* regnauit, in Suetia *Magnus*, *Aquinus* in Norvegia, quem ferunt diuinum fuiſſe hominem, miro prouincialium amore & obſequio cultum, huic conjux *Margareta* fuit Waldemari filia.

(2) *Magnus* S. N. & Scaniæ Rex &c. Dat. Aoſiæ An. Dni MCCCLI. Brefwet finnes i Bo Joanſons Diplom. N. 248.

(3)

(3) Chronicon hos Westphal M. Cimbr. Tom. I. pag. 1397. Ann. D:ni M CCC LI. ... Rex Sveciæ Parlamentum tenet in Helsingburgh. Magnus Eriksson. Erik Månsson 1351.

(4) Meßenius Tom. 3. p. 15. Uti 12 Tom. p. 189 wid år 1351, säger han åter, at de Swenske upsagde Konung Magnus all lydnad, hwilket år aldeles stridande emot sielfwa sakens förhållande. Von Dalins yttrande förekommer s. 504.

(5) Chronicon hos Westphal pag. 1397, wid år 1351. Tres Episcopi de Dacia & tres de Svecia convenerunt Lundii ad Dominum Archiepiscopum pro pace inter duo illa regna. Twitfelds utlåtelser härutinnan kunna ses s. 504.

§. 25.

Om man intet har sig bekant, hwad som förehades i Skåne och Lund wid slutet af året, är det wärkeligen swårare at utreda, hwarföre Konung Magnus reste til Lifland i början af året, så framt det intet skedde i affigt på något arf efter Porsarna, hwarom framdeles något mera nämnas skal. Det är ofelbart, at han i Februarii månad war i Riga, och semte Söndagen i Fastan i Hapsal. Det hade warit nog så angeläget för wåra äldsta Historieskrifware, at underrätta oß om Skånska förrättningarna och denna oförmodade resa, som at hålla idkeliga Meßor om Konungens enskylta leswerne: men med sådana saker tiger man, antingen af okunnoghet eller för andra orsaker. Wåre nyare säga, at det war en Andakts-resa och företagen til at winna aflösning. Kan wäl wara, kan ock intet wara. Då han war i Riga tog han hela Borgerskapet dårsammastädes i sitt beskydd, förunnandes dem all säkerhet uti sina Riken och Länder, med löfte om all undsättning och understöd, då de kunde upwisa antingen paß från Landmästaren i Lifland, eller Commendeuren på Dynamynde (1). Konungens göromål i Hapsal war mera andäktigt, emedan han för de trogna tjenster, som Abboten och Kloster-Samfundet i Pades ofta wisat så wäl Konungen sielf, som des Ambetsmän, och för den wälwilja som de alltid betygat emot Riket, förlånar dem saderlig rätt eller Jus Patronatus til Borgo Kyrka, hwilket Konungen tilhörde. I kraft härutaf woro de befogade at af sina Landamöter förse Kyrkan med Kyrkoherde, dock Biskopens rätt i Åbo stift

Konung Magnus reser til Lifland.

Förmåner åt Riga förunte.

Pades Kloster. Jus Patronatus til Borga.

Magnus Eriksson. Erik Månson 1352.

aldeles förbehållen. Gåfwan skedde til lisa för Konungens, Drotning Blancas, Konungens Förfäders och Barns Själar (2). Konungen wisade ån mera benägenhet för Abboten uti Pades, när han några weckor däreſter, skänkte honom Laxfisket i Helsinge-Å, hwaremot Biskop Hemming i Åbo fick ersättning i Saltwik på Åland (3).

(1) Omnibus præſens ſcriptum cernentibus *Magnus* D. gr. Regnorum Sveciæ & Norvegiæ Rex ac Terrarum Hallandiæ & Scaniæ Dominus &c. Noveritis quod Nos honorabiles viros & diſcretos Pro-Conſules, Conſules & ciues. Rigenſes cum omnibus & ſingulis bonis ſuis ſub noſtram pacem & protectionem ſuſcepimus ſpecialiter defendendos, prohibentes ſub obtentu gratiæ noſtræ firmiter & diſtricte, ne quis aduocatorum noſtrorum, eorumdem officialium ſeu quiuis alter hominum noſtrorum cujuscunque conditionis, ſtatus aut eminentiæ exiſtat, eosdem ciues vel eorum aliquem ad Regna noſtra ſeu dominia ſiue per terras ſiue navigio, caſu vel propoſito diuertentes vel diuertentem, litterasque Domini Magiſtri per Liuoniam aut Domini Commendatoris in Caſtro Dunemunde pro majori teſtimonio deferentes vel deferentem, contra hanc noſtræ tuitionis gratiam præſumat contra juſtitiam quomodolibet impedire, ymo in omnibus quibus poterint efficaciter promovere &c. Dat. Rigæ Ann. Domini M CCC quinquageſimo primo XII Kal. menſis Martii ſub ſecreto noſtro, ſigillo noſtro majore non præſente. Originalet finnes i Archivum i Riga. Afſkriften är från St. Råd. Langebeck i Köpenhamn.

(2) *Magnus* &c. Dat. Hapſal Sabbato ante Dominicam paſſionis. Acta Lit. Sveciæ 1725 pag. 60.

(3) Konung Magni Bref dateradt Åbo Dom. ante feſtum S. Erici, och om Saltwik Konung Magni Bref dateradt Stockholm 4 dag Pingſt 1351, von Dalin ſid. 505.

§. 26.

Följande året 1352 afgjorde Konung Magnus en träta, ſom war upkommen emellan Wisbyboarna och Stockholms Borgerſkap, angående köp- och ſäljande, och ſtadfäſtade Konungen wid detta tilfälle alla de Privilegier, ſom Wisby Stad hade fått af Konung Magnus Ladulås och Härtigarna Erik och Waldemar, hwarigenom des handlande blef tillåtit at köpa Spannemål, Fläſk och andra waror af hwad namn de wara mätte, och utföra dem til alla orter efter behag utan all tull, ſå framt intet något allmänt förbud däremot öfwer hela Riket ut-

utfärdades. I Stockholms Privilegier war annars förbehållit, at ingen främmande war befogad at sälja eller köpa Spannemål eller Salt i mindre poster än en Läst, men nu förmådde Konungen Stockholmsboarna at medgifwa, det handlande från Wisby fram för andra främmande skulle hafwa tilstånd at i Stockholm föryttra Spannemål och Salt i mindre partier, på det sätt, at Spannemål kunde säljas til en fjerdedels Läst eller tre Pund och Salt til et Skeppund, hwarföwer man ifrån Wisby intet måtte göra widlyftigare påstående (1). Detta alt och mera dylikt wisar tydeligen, at man intet i Swerige upsagdt Konung Magnus all tro och lydnad, som Meßenius andragit, och at Konungen nu som förr wårdade hela Regeringen, samt at Konung Erik war ännu endast til namnet Konung. Hwarföre och den owilja, som man föreställer sig emellan Fader och Son, ännu intet brutit ut i synbar låga, så at om alt förblifwit i samma stånd, hade Konung Magnus intet haft särdeles orsak til misnöje. Man bör fördenskul med warsamhet uptaga berättelser, som af nyare Häfdetecknare upgifwas och afmåla med skarpa färgor den oenighet och owilja, som war i Kungliga Familien, hwilken och intet har mycken sannolikhet, så länge Konung Erik ännu intet hunnit til särdeles ålder. Det synes och nästan onaturligt, at en fjorton års Yngling skulle lefwa i uppenbar oenighet med sin Fader. Men at wederbörande med alfwar arbetade därpå, kan man förmodeligen wara aldeles förwißad, och är wäl möjligt, at sådana stämplingar gifwit anledning til den alt mer och mer tilwäxande förtrolighet emellan Konung Magnus och Konung Waldemar. Denna kan så mycket mindre nekas, som den fulltyges af åtskilliga Sammanträden, som Konungarne hade med hwarandra 1252. Först besökte Konung Waldemar Konungen i Swerige i Örebro, sedermera är en Herredag hållen i Helsingborg, dit så wäl Konung Waldemar kommit, som Härtig Albrekt af Meklenburg och flere förnäme Herrar från Tyskland, hwilka under resan genom Seland blefwo af Kommgen i Dannemark ganska wäl undfägnade. Sedan Helsingborgs Herramöte war förbi, reste Konung Waldemar åter igen til Swerige och höll med Konung Magnus et ganska förtroligt samtal uti Lyckeby eller

Lyck-

Magnus Erikson. Erik Månson 1352.

Förordnings om Wisby Stads handel i Stockholm.

Konung Waldemars Sammanträde med Konung Magnus.

Magnus Eriksson. Erik Månsson 1352.

Lyckås, hwarpå de skildes från hwarandra alderles goda wänner. Alt detta bewises af gamla Handlingar. Men Meßenius är intet nögd härmed, utan han underrättar oß, at Konung Waldemar åter i Helsingborg uprördt twisten om Skåne, då Skiljomännerne dömt Konung Waldemar til trettiotusende marks Silfwers böter för obefogadt klagomål, hwilka likwäl blifwit eftergifna af Konung Magnus, då samtalet war i Lyckeby. Det är tydeligt nog, at Meßenius uti detta målet intet wetat mer än hwad han lärdt af Hwitfeld, det är då besynnerligt, at han welat göra sådana tilökningar, som aldrig någon människja sagdt förut. Uti wår nyare Historia har man troget följt Meßenii tilökningar, och ökt dem med en liten fast obetydelig tilsats, at Konung Magnus följt Konung Waldemar ifrån Örebro til Lyckeby. Det är likwäl oemotsägeligt, at Konungarne först woro tilhopa i Örebro, och sedan i Helsingborg, hwarifrån Waldemar först wände tilbaka til Seland och därifrån förfogade sig til Lyckeby (2). Men detta är intet särdeles hufwudsakeligt. Det är mera betydeligt, at Historieskrifware kunna inbilla sig, at weta hwad Konungar sig emellan hafwa för öfwerläggningar, då äfwen samtida folk rätt ofta äro okunniga därom. Åtminstone blir det swårt, at utgrunda hwad samtal de haft med hwarandra i Lyckeby, ty då woro alle andre utslutne från rådplägningen. Det är utan twifwel tillåtit för en Häfdetecknare at gißa, men då bör ock Läsaren kunna se, at det är gißning. Det kan wara troligt, at Konung Waldemar med sina många beskäftigheter syftat på Skånes återfående. Men det kan wara likså troligt, at han haft andra orsaker. Han war inwecklad uti en ledsam träta med Hollstenarna och Härtigen af Söder-Jutland utom andra widlyftigheter, som följde honom ouphörligen; en närmare förbindelse med Konung Magnus kunde därföre wara rätt gagnelig. Om en sådan wänskap kunde tillika befrämja des afsikter på Skåne, war det utan twifwel för honom så mycket bättre, imedlertid lärde han alt mer och mer at känna ställningen i Riket, af hwilken en så upmärksam och wakande Herre, som han, altid kunde draga fördel.

(1) Omnibus præsens scriptum cernentibus *Magnus* &c. Notum facimus quod nos omnes & singulas controversias inter dilectos Nobis Con-

Consules & cives Visbycenses ex una parte, & Consules ac cives Stockholmienses ex altera, super priuilegiis utriusque ciuitatis suborta sedare & cum quadam lucida declaratione componere volentes omnia priuilegia a magnifico Principe D. *Magno* quondam Rege Sueciæ nostro karissimo nec non illustribus Dominis *Erico* patre nostro karissimo & *Waldemaro* quondam Ducibus Suenorum, dictis ciuibus Visbycensibus indulta, de consensu Consiliariorum nostrorum delectorum, cum modificatione infra scripta de nouo auctoritate Regia confirmamus in hunc modum: videlicet quod ipsi Visbycenses supradicti omni facultate gaudeant, qua prius, annonam, lardum & alias merces quaslibet, ad partes quascunque voluerint, absque solutione thelonei libere deducendi &c. Dat. Wardbyrgis Anno Domini M CCC L secundo Dominica prima post octauas Festi Corporis Christi. Vidimerad Afskrift på Pergament finnes i Danska Archivum af år 1389. Magnus Eriksson. Erik Månsson 1352.

(z) Chronicon hos Westphal p. 1397. 1352. . . . Rex Daniæ & Sueciæ conuenerunt in Orebergh. Switfeld läser Örebro. Däreftet talas om Waldemars återresa til Seland, och sedermera förekommer denna mening: Parlamentum Hellingborgh celebratur, ad quod Comites Magnipolenses plurescque terrarum Domini per Sialandiam transitum faciunt in expensis Regis Waldemari, quo celebrato Rex Sialandiam redit nec multo post transit Lychosiam, ibique Reges exclusis æmulis bene consolidantur. Von Dalin s. 506 har giordt den Anmärkning, at Meßenius berättar det sista Sammanträdet skedde i Lyckeby, men at Torfäus har Leckö. Denne sistnämnde pag. 482 hgr Lichovia, och följer här Pontanus. Så framt det här åberopade Chronicon, hwarifrån hela berättelsen är hämtad, föreställer namnet, som det finnes i Manuscripter, torde det wara ingendera, utan snarare Lyckås wid Jönköping, Meursius p. 514 kallar orten Lyconia, som Gram rättar til Lyckowe.

§. 27.

Konung Magnus hade hit intil intet förlorat något besynnerligt af sin Konungsliga myndighet, så mycket man ännu kan finna, i anseende til sin Son: ehuruwäl man hade tillagat alt, som til ändamålets winnande bidraga kunde. Tilfälle fattades allena, och elden låg ännu fördold i askan. Konungens och Drotningens osörsiktighet förorsakade, at den lågade up något hastigare, än det annars til äfwentyrs hade skedt, så framt man hade brukat någon mera warsamhet. En ung Herre benämnd Bengt Algotson hade haft tilfälle, at förwärfwa sig både Konungens och Drotningens besynnerliga förtroende och yn- Bengt Algotson Hårtig.

Magnus Erikson. Erik Månson 1353.

ynnest. Sådant händer nästan i alla Hof, det kan och wara, at denna gunstling intet warit särdeles wärd sin Öfwerhets så utmärkta bewågenhet. Ju mindre en sådan älskad wän förtjenar, genom sina personliga egenskaper, en afundad lycka, desto mera lider höga wederbörande i den skyldiga högaktning, som Allmänheten hyser och bör hysa för sin Öfwerhet. Härtigarne af Halland Håkan och Knut Porse blefwo hänryckte under Digerdöden 1350 (1). Deras Fadet hade försträckt en ansenlig summa penningar til Konung Christopher i Dannemark, som intet blifwit betalt uti hans lifstid, imedlertid hade han fått pantförskrifning på Gods i Estland, hwilka således hästade för samma skuld, och Härtig Knuts Söner woro rätta pantägare til Godsen efter sin Fader. Men når Konung Waldemar skulle sälja Lifland, förnögde han Porsarna och gaf försäkring ifrån sig til Stormästaren i Preusen, at alt war utredt med Porsarna, så at hwarken de eller deras Halfbroder Konung Magnus i Swerige hade någon widare fordran på Estland. Konung Waldemars Bref är af år 1346 (2), och säger Konung Waldemar, at Porsarne fått sin betalning genom Förläning af Härtigdömet Halland. I då warande omständigheter ankom således betalningen mer på Konung Magnus än på Konung Waldemar. Genom Porsarnas död återföll oförnekeligen Hallandska Härtigdömet til Landets Öfwerherre Konungen i Swerige. Hwad Skuldfordringar som dem tilkommo, borde ock efter Lag åtminstone til en del åfwen tilfalla honom. Om nu Porsarne intet til alla delar erkänt skuldens betalning, eller ock desutan haft Län eller Odalgods i Estland, hade Konung Magnus en oftridig fordran därpå, och torde således hans resa til Estland haft detta föremål snarare än någon andakts betygande. Hwar och en kan efter smak och tycke antingen antaga denna gissning, eller ock blifwa wid det wissaste, at man wet intet rätta anledningen til Konung Magnus Eriksons Liflandska resa. Någon sannolikhet synes likwäl wara i det förra. Oftridigt blifwer det, at Södra Hallands Län eller Härtigdöme nu blifwit med Kronan förenadt. Om någon af Swenska Herrarne blifwit frestad genom Porsens exempel, eller om de inbillat sig hafwa warit stora nog ändå, utan någon glimman-

de

de titel-ökning, wet man intet. Högmod är af många slag, och det kan hända, at titlar understundom försakas med större högfärd, än de emottagas. Men at Bengt Algotson lyft sina tankar dit, ser man af utgången, ty är 1353 blef han af Konung Magnus i början af året förklarad för Härtig af Halland och Finland, och lämnade Konungen uti sin nya Härtigs hand icke allenast de förnämsta Slotten i Riket, utan satte honom ock til Ståthållare i Skåne (3). Hwad denne Härtig för öfrigt war för en man, är man kan hända intet fullkomligen underrättad. Ericus Olai säger, at han war en ringa och gemen karl (4). Men man kan intet fullkomligen, förlita sig til alla hans anmärkningar, emedan det ser ut, som han icke en gång wetat hans namn, och Olaus Petri lär wara den förste af wåra Historieskrifware, som af gamla Bref slutat, at han hetat Bengt. Och kan man äfwen härutaf finna, at om wåre äldste Historieskrifware i några mål haft en närmare kunskap än man nu äger, hafwa de likwäl intet haft tilgång til alla de Handlingar, som nu sedermera äro updagade. Wår nyaste Historia försäkrar, at han warit Son af Algot Brynolfson Lagmannen i Wästergötland, på hwilken räkning han utan twifwel kan gå i bredd med de förnämsta Släkter i Landet. Men om han därföre war en Grip til sin börd, blir icke destomindre lika owißt, om ej aldeles ogrundadt. Får man döma af Wapnet, torde han snarare hafwa warit en Folkunge, ty i Skölden förde han et Lejon (5). At intet Lagman Algot Brynolfson war Härtig Bengts Fader kan därutaf inhämtas, at Fadren lefde ännu 1357 (6), hwilket intet wäl paßar sig med Lagman Algot, som redan 1288 hade flera stora och wuxna Barn, som man kan se af Konung Magnus Ladulåses Historia.

Magnus Erikson. Erik Månson 1353.

(1) Chronicon hos Westphal p. 1396. An. 1350 . . . obierunt *Haquinus* & *Canutus* filii *Canuti Porse*, Duces Hallandiæ.

(2) Som denna omständighet hwarken af wåra Historieskrifware är omrörd eller hos Hwitfeld ꝛc. och Konung Waldemars Bref intet är til hands, kan man införa J. Grams egna ord uti des förbättringar til Woldemar Christophersons Historia s. 33, „hwiltet bewises med et Bref som hand (Woldemar) gaf til Höjmästeren, dateret i Köbenhafn Anno 1346 die assumtionis beat. Mariæ Virginis, hworudi formäldes, at saasom Härtig Knud Pors, där allerede

Magnus Erikson. Erik Månson 1353.

med döden war afgangen, hafde ogsaa haft pant i Estland, saa hafde Kongen siden tilfreds stillet hans Arfwinger de twende hans Sönner Hagwinus og Canutus for all deris fodring paa benefnte pant med Härtugdömet Halland, saa at de ware fornöjede, og hafde begifwet ald tiltale paa det Estlandske, og at hwerken de eller deris Halfbroder Kong Magnus i Swerige skulde naagen tid gjöre Ridderordenen forhindring därpaa."

(3) Chronicon hos Benzelius pag. 93. M CCC LIII. Dominum *Magnus* Rex creauit in Ducem Finlandiæ & Hallandiæ Dominum *Benedictum Algoti* circa festum Purificationis beat. Mariæ Virginis. Angående Slottens öfwerlämnande kan man se Ericus Olai pag. 127. Om des förmanskap i Skåne Chronicon hos Westphal pag. 1401, där han kallas Præfectus Scaniæ. Hwitfeld säger s. 508, at Bengt blifwit Härtig i Skåne, men därtil är ingen anledning.

(4) Ericus Olai p. 129. Illi (Consiliarii) non magnopere Regem diligebant, qui . . . vilem quendam sublimasset in Ducem.

(5) Hwitfeld s. 508. Von Dalin s. 509 i Anmärkningen, försäkrar, at Bengts Fädernewapen war et Griphufwud. Men det bewises intet, ej heller förde Lagman Algot et sådant Wapen. Han förmenar ock, at Skånska Wapnet är ifrån Härtig Bengt. Men Skånes Wapen är ifrån Erik af Pommern. Eljest säges at Bengt förde ock Hallands Wapen et Lejon; men hwarutaf wet man, at Hallands Wapen är så gammalt?

(6) Til denna mening har man anledning af Chronicon hos Westphal pag. 1402 wid år 1356. Prævaluitque (Ericus Rex) contra *Benedictum*, ipsumque de terra fugauit. Bo Falk, qui sequebatur cum nauigio, ut Patrem ejus in negotiis Waldemari Regis peteret, captus est ab eodem. Efter utseende talas här om Bengts Fader. Hwitfeld har på samma sätt fattat meningen s. 511.

§. 28.

Härtig Bengts förhållande.

Det är ej swårt at begripa, hwad som föranlåtit Konung Magnus til Bengt Algotsons uphöjande. Han wäntade sig utaf honom et kraftigt understöd emot sina inhemska mißgynnare. Drottningens tilstyrkande har ock utan twifwel bidragit mycket därtil, men at förtroligheten emellan Drottningen och denna gunstling därföre gått förlångt, kan wara en tilsats af hennes och Konungens owänner. Ej heller beskylles hon uppenbarligen, fast man gjordt sig beswär, at göra henne mißtänkt. Man berättar ock, eller rättare sagdt, synes berätta, at Konungen warit sinnad at göra Härtigen til Konung och Konung Erik til

Här-

Hårtig, hwilket på et tweetydigt sätt intygas af de äldre, men säges rent ut af Johannes Magnus. Detta kan dock intet wara annat än en sinådande tilwitelse. Man kan lätt föreställa sig, at Bengt Algotsons uphöjelse upwäckt både misstundsamhet och misnöje, hwilket kan blifwa så mycket mera rotadt, som denne nya Förstен ej lär hafwa warit begåfwad med Förstеliga dygder. Hans upförande synes wisa et långt nedrigare sinnelag. Et Bref uran datum från Borgerskapet i Rostock gifwer tilkänna, at Hårtig Bengt med owanliga tullar och andra beswär betungade deras handlande (1), hwilket war så mycket dristigare, som deras Friheter woro icke allenast af Konungens Företrädare bekräftade, utan ock af Konungen sjelf stadfästade. Intet annat än en otidig snålhet kunde föda sådana uptåg, och denna odygd är ej sårdeles prydande, om man än skulle behaga kalla det hushållning. Steget war så mycket wådeligare, som Wendiska Städernas makt war redan kommen til den högd, at det war understundom farligt at reta dem äfwen för större Prinsar. Et dylikt hushålls-grep wisade han 1355, då han indrog til Kronan alla Ärkebiskops-Godsen i Skåne, medan Ärkebiskop Jacob Nilson war i Avignon (2). Det war på et wisst sätt ännu dristigare än det förra tillwägagående emot Rostock. Landet war nyligen förenadt med Swerige, så wäl de andeligas som werldsligas Friheter woro heligt förskrade af Konung Magnus, och likwäl understod Hårtig Bengt sig at uppenbarligen kränka deras rättigheter. Om man intet med fullkomlig säkerhet wet, at Konung Waldemar redan gjordt påstående om Skånes återställning, kan man dock wara öfwertygad, at alla hans hemliga anlägningar syftade dit, och det war et orimineligt medel at förwärfwa sig Inbyggarnas kärlek, då man gjorde wåld på den mäst betydande ibland dem. Gamle Författaren, som underrättar oss om dessa omständigheter, säger widare, at Konung Magnus misstänktes för denna wåldsamhet. En ganska naturlig frukt af Gunstlinga-regering. Alt det onda, som en sådan Favorit gör, skrifwes up på den regerande Herrens räkning; men för det goda som sker, antingen på slump eller med beräddt mod, tackar man Favoriten.

Magnus Eriksson. Erik Månson 1353.

Magnus Erikson. Erik Månson 1353.

(1) Original-Conceptet til Brefwet finnes uti Rostocks Archiv. Et utdrag däraf kan wara nödigt: Post salutationem ad Regem Sveciæ. Quia ex quorundam nostrorum ciuium ac mercatorum Regna vestra & dominia visitare solentium percepimus relatu & querela, prout etiam alias per nostros Consulares & literas feceramus intimari, qualiter dicti nostri ciues, & mercatores in dictis Regnis vestris & dominiis theoloneis inconsuetis & aliis gravaminibus grauiter angariantur & indebite onerantur &c. Quocirca vestræ Regali Magnificentiæ, ut etiam pridem, supplicamus humili prece & attenta, quatenus Dei justitiæ, vestræ quoque bonitatis instinctu ac nostrarum precum interventu ad hac aciem vestræ mentis convertere dignemini gratiose, Illustrem Principem & generosum Dominum, Dominum *Benedictum* Ducem Hallandiæ vestris piis monitis informando & ita in effectu ordinando, quod nostri ciues & mercatores ibidem hujusmodi theoloneis inconsuetis aut aliis gravaminibus de cetero non aggrauentur &c. Scriptum tali loco Petri ad Vincula. Höfligheten emot Härtig Bengt synes wisa, at Brefwet måtte wara skrifwit til Konung Magnus. Om det warit til Konung Erik, hade utlåtelserna förmodeligen med mindre jämnkning warit upsatte. Communiceradt af Langebeck.

(2) Chronicon hos Westphal pag. 1401. An. 1355. Obiit venerabilis Pater D. *Petrus Johannis* Archiepiscopus Lundensis & electus est Dom. *Jacobus Nicolai*, & cum moram Auenionis pro confirmatione faceret, bona Episcopalia per Ducem *Benedictum* imo maledictum, & Præfectum Schaniæ (sed Rex Sveciæ pro instinctu hujusmodi notabatur) omnimodo sunt confiscata.

§. 29.

När Bengt Algotson uphögdes til Härtig, war Konung Erik kommen til skälig ålder, så at han synes hafwa kunnat dels hindra, dels sätta sig emot och förqwäfwa det oförmodeliga anseende, som denna gunstlingen därigenom förwärfwades. Men ännu har förmodeligen högaktningen för sina Föräldrar kunnat hålla tilbaka hans mißnöje. Kan ock wara, at han intet war mißnögd därmed, innan wederbörande Rådsherrar kunnat förmå honom at sätta sig emot och släcka den upstigande kometen. Steget war likwäl eftertänkeligt, emedan förbittring och oenighet i Kungliga Familien blef en nödwändig frukt därutaf. Så länge Konung Erik lät sig behaga sin Faders göromål, sick äfwen de andre Konungens och nya Härtigens owänner hålla til godo (1), hwilket synes fullkomligen wederlägga

det

det allmänna misnöjet, som säges hafwa upreſt sig öfwer Konungens förargeliga lefwerne, och twärtom fulltyga, at som Konung Magnus tiltagit i år, har han ock tiltagit i drift och därmed förenat anseende, oaktat alla sina motståndares konster, och sina andra obehageliga omständigheter. Hwarföre ock all den öfriga Riksstyrelsen gick i sin wanliga gång, och Konung Magnus regerade ännu som han regerade förut. Wänskapen bibehölls likaledes med nästgräntsande Makterna på samma sätt som förr. I synnerhet förspordes ingen owänskap med Konungen i Dannemark. Et nytt prof därutaf lämnade Konung Waldemar, när han år 1353 förnyade sina äldre afsägelser på Skåne, och dödade de äldre Förskrifningar, genom hwilka Konung Magnus utfäst sig emot trettiofyra tusende marks Silfwers återbetalning afträda de pantsatta Landskapen (2). Denna nya förpliktelse synes wid första påseende gifwa tilkänna, at man börjat resa någon fråga om lagligheten af Skånes besittning, fast det synes troligare, at han intet formeligen upwäckt denna inwänning, utan snarare låtit den flyga ut i allmänheten, til at så småningom bana wägen för sina widare anläggningar. Konung Waldemar war alt för klok at inbilla sig, det Länder winnas med samtal och ordakrig. Han war wäl i längst fördelaktigare omständigheter, än då han lämnade sina första afsägelser på Skåne; men det war ännu intet tid, at börja så stora förslag, då han kunde blifwa öfwerhopad af Swenska och Norrska makten på en gång. Konung Waldemar, som en slug Herre, kunde utan swårighet se förut, at med litet tålamod skulle en fördärfwelig oenighet yppa sig i Swerige, då tilfället skulle blifwa längt begwämligare: han hade således intet betänkande wid at förnya sina förra förpliktelser. Dannemark förlorade intet mer, än det hade förlorat förut, men wann tillika en fullkomlig säkerhet på Swenska sidan, Swerige däremot fick intet mer än et nytt Bref at gömma, som intet förökade Sweriges rättigheter, men tjente för öfrigt til ingen ting, när man med wärjan i handen wille utföra sitt påstående. Om man öfrigt wid denna tiden warit sysselsatt med Konung Eriks röllop, wet man ej så noga. Sannolikligen hänföres det til år 1356. Det kan dock til äfwentyrs wara fradt några år förut.

Magnus Eriksson, Erik Månsson 1353.

Konung Waldemar förnyar sin afsägelse på Skåne.

Konung Erik förmäla.

Atmin-

Magnus Erikson. Erik Månson 1353.

(1) Original-Concepket til Brefwet finnes uti Rostocks Archiv. Et utdrag däraf kan wara nödigt: Post salutationem ad Regem Sveciæ. Quia ex quorundam nostrorum ciuium ac mercatorum Regna vestra & dominia visitare solentium percepimus relatu & querela, prout etiam alias per nostros Consulares & literas feceramus intimari, qualiter dicti nostri ciues, & mercatores in dictis Regnis vestris & dominiis theoloneis inconsuetis & aliis gravaminibus graviter angariantur & indebite onerantur &c. Quocirca vestræ Regali Magnificentiæ, ut etiam pridem, supplicamus humili prece & attenta, quatenus Dei justitiæ, vestræ quoque bonitatis instinctu ac nostrarum precum interventu ad hæc aciem vestræ mentis convertere dignemini gratioſe, Illustrem Principem & generosum Dominum, Dominum *Benedictum* Ducem Hallandiæ vestris piis monitis informando & ita in effectu ordinando, quod nostri ciues & mercatores ibidem hujusmodi theoloneis inconsuetis aut aliis gravaminibus de cetero non aggrauentur &c. Scriptum tali loco Petri ad Vincula. Höfligheten emot Hårtig Bengt synes wisa, at Brefwet måtte wara skrifwit til Konung *Magnus*. Om det warit til Konung Erik, hade utlåtelserna förmodeligen med mindre jämnkning warit upsatte. Communiceradt af *Langebeck*.

(2) Chronicon hos Westphal pag. 1401. An. 1355. Obiit venerabilis Pater D. *Petrus Johannis* Archiepiscopus Lundensis & electus est Dom. *Jacobus Nicolai*, & cum moram Auenionis pro confirmatione faceret, bona Episcopalia per Ducem *Benedictum* imo maledictum, & Præfectum Schaniæ (sed Rex Sveciæ pro instinctu hujusmodi notabatur) omnimodo sunt confiscata.

§. 29.

När Bengt Algotson uphögdes til Hårtig, war Konung Erik kommen til skälig ålder, så at han synes haswa kunnat dels hindra, dels sätta sig emot och förqwäfwa det ofördmodeliga anseende, som denna gunstlingen därigenom förwärfwades. Men ännu har förmodeligen högaktningen för sina Föräldrar kunnat hålla tilbaka hans misnöje. Kan ock wara, at han intet war misnögd därmed, innan wederbörande Rådsherrar kunnat förmå honom at sätta sig emot och släcka den upstigande kometen. Steget war likwäl eftertänkeligt, emedan förbittring och oenighet i Kungliga Familien blef en nödwändig frukt däraf. Så länge Konung Erik lät sig behaga sin Faders göromål, fick äfwen de andre Konungens och nya Hårtigens owänner hålla til godo (1), hwilket synes fullkomligen wederlägga det

det allmänna mißnöjet, som säges hafwa uprest sig öfwer Konungens förargeliga lefwerne, och twärtom fulltyga, at som Konung Magnus tiltagit i år, har han ock tiltagit i drift och därmed förenat anseende, oaktat alla sina motståndares konster, och sina andra obehageliga omständigheter. Hwarföre ock all den öfriga Riksstyrelsen gick i sin wanliga gång, och Konung Magnus regerade ännu som han regerade förut. Wänskapen bibehölls likaledes med nästgräntsande Makterna på samma sätt som förr. I synnerhet förspordes ingen owänskap med Konungen i Dannemark. Et nytt prof därutaf lämnade Konung Waldemar, när han år 1353 förnyade sina äldre afsägelser på Skåne, och dödade de äldre Förskrifningar, genom hwilka Konung Magnus utfäst sig emot trettiofyra tusende marks Silfwers återbetalning afträda de pantsatta Landskapen (2). Denna nya förpliktelse synes wid första påseende gifwa tilkänna, at man börjat resa någon fråga om lagligheten af Skånes besittning, fast det synes troligare, at han intet formeligen upwäckt denna inwänning, utan snarare låtit den flyga ut i allmänheten, til at så småningom bana wägen för sina widare anlägningar. Konung Waldemar war alt för klok at inbilla sig, det Länder winnas med samtal och ordakrig. Han war wäl i långt fördelaktigare omständigheter, än då han lämnade sina första afsägelser på Skåne; men det war ännu intet tid, at börja så stora förslag, då han kunde blifwa öfwerhopad af Swenska och Norrska makten på en gång. Konung Waldemar, som en slug Herre, kunde utan swårighet se förut, at med litet tålamod skulle en fördärfwelig oenighet yppa sig i Swerige, då tilfället skulle blifwa långt beqwämligare: han hade således intet betänkande wid at förnya sina förra förpliktelser. Dannemark förlorade intet mer, än det hade förlorat förut, men wann tillika en fullkomlig säkerhet på Swenska sidan, Swerige däremot sick intet mer än et nytt Bref at göma, som intet förökade Sweriges rättigheter, men tjente för öfrigt til ingen ting, när man med wärjan i handen wille utföra sitt påstående. Om man för öfrigt wid denna tiden warit syslesatt med Konung Eriks Bröllop, wet man ej så noga. G[illegible]ligen hänföres det til år 1356. Det kan dock til äfwentyrs wara firadt några år förut.

Magnus Erikson. Erik Månson 1353.

Konung Waldemar förnyar sin afsägelse på Skåne.

Konung Erik förmäld.

Atmin-

Magnus Eriksson. Erik Månson 1354.

Åtminstone talar Konung Magnus uti et Bref af år 1356, om sin äldsta Sons Bilåger såsom skedt långt förut. Man påbjöd wid detta tilfälle en Bröllops-gård öfwer hela Riket, förmodeligen til en mark af hwart Mantal (3). Icke destomindre kan wäl wara, at man miſstager sig om tiden, når Konung Erik höll sitt Bilåger, ty i flera händelser finner man, at Latinska ordalagen, som nu woro i bruk, intet altid swara emot den mening, som de annars borde hafwa.

(1) Sedan Ericus Olai nämnt om Bengt Algotsons härtiga wärdighet och Slottens öfwerlämnande i hans händer, säger han p. 127. De quo duplici facto licet omnes tam vulgares quam nobiles plurimum turbarentur, nemo tamen audebat vel in minimo reclamare, donec filius florentis juventutis attigisset ætatem.

(2) Waldemars Bref dat. Wardbergis An. D:ni M CCC LIII feria sexta ante Ceciliæ virginis. Mon. Scan. V. I. p. 109.

(3) *Magnus* &c. Nouerint uniuersi, quod discretus Vir nobis dilectus Laurentius Ingebiörnæson, tam de tallia marchali pro *nuptiis* Primogeniti nostri *jam dudum celebratis*, quam de aliis quibusdam impositionibus, quas nostro nomine in Westmannia leuaueret, nobis adeo plenum & sufficiens ratiocinium fecerat, quod nos modis omnibus contentos reddimus & tenemur &c. Dat. Stockholmis An. Domini M CCC L sexto, feria tertia ante festum S S. Symonis & Judæ Apostolorum. Brefwet har Ärkebiskopen Erik Benzelius afskrifwit af Originalet hos Probsten Rabenius, comm. af Doct. C. J. Benzelius.

§. 30.

Man ser af föregående §, at Konung Waldemar besökte Konung Magnus i Warberg, når han år 1353 afsämnade sin nya förskrifning på Skåne. I anledning därutaf borde Swerige wara förwißadt om en waraktig besittning af Landet, om Landskap kunde förswaras med Pergament och Sigiller. Man kan dock wara försäkrad, at Konung Waldemar med alla sina förpliktelser likwäl intet bortkastat alt hopp om Landets återfående: men om något uppenbart påstående därom blifwit föredraget, lär wara aldeles owißt. Imedlertid äro åtskilliga Samanträden hållna emellan Swenska och Danska Fullmäktiga åfwen 1354. Först woro tre Biskopar och några af Rådet så ifrån Swerige som Danmark församlade i Helsingborg något efter Mid-

Konungamöte i Helsingborg.

Midsommaren. Därefter affärdades utskickade ifrån Konung Magnus til Roskild, hwar Konung Waldemar i egen person hade öfwerlägning med Swenska Rådet. Ändteligen efter flera fram och tilbakars afsända Budskap, mötte bägge Konungarne hwarandra i Helsingborg wid Michelsmässan (1). Detta som nu anfördt är stödjer sig på gamla underrättelser, och är Hwitfeld den förste, som behagat underrätta werlden, hwarom man öfwerlagt wid alla deßa Sammankomster. Han berättar nämligen, at Konungen i Dannemark alt jämnt kommit fram med sina gamla prætensioner på Skåne, hwilket intet kunde förytras af Hollstenarna, som intet hade annat än panträttighet och ingen ägande rätt til Landet. Widare skulle de Danske sullmäktige fråga, på hwad grund man i Swerige tilägnade sig Halland (2). Men jag fruktar, at Danska Riks-Cancelleren wid detta tilfället welat underrätta Läsaren om det han intet wetat sjelf, och i stället för berättelse framfördt en blott gißning. De idkeliga och tid efter annan förnyade Möten kunna gifwa anledning til någon mißtanka. Hwitfeld war då berättigad så wäl som andra Historieskrifware at gißa, men man bör intet därföre utgifwa gißningar för wärkeliga händelser. Alt hwad Hwitfeld wet om deßa Möten, lär wara utan twifwel taget af den gamla Krönikan som nu är tryckt hos Westphal, hwilken man flera gångor åberopat sig i det föregående. Resorna och Sammanträden anföras där, men aldrig et enda ord om Underhandlingarna, som där förehades. Det hade ock warit et besynnerligt spörsmål, at fråga huru Swerige kunde tilägna sig Halland, då Halland så wäl som de öfriga Länderna uttryckeligen nämnes äfwen i det Document, som Hwitfeld sjelf upgifwit på 482 sidan. Utan at tala om öfwerwäldet öfwer Skåne och de öfriga Landskaper, war nog ämne til twistigheter. Skånska Adelen hade mycket Gods i Dannemark, Danska Adelen i Skåne. Samma beskaffenhet war med Klostren; twiste ämne och klagomål kunde således aldrig fattas. Utom des war Konungen i Dannemark ouphörligen syßlesatt af Underhandlingar, Tractater och Krig med Tyska Förstarna, uti hwilka tilfällen han ofta rönt Sweriges Konungs gällande bemedling. Hwarföre kan man då intet tro, at sådana ärender warit före-

Magnus Erikson. Erik Månson 1354.

Magnus Erikson. Erik Månson 1354

mål til deßa Sammankomster. Det ser ock ut, som det warit ganska oförsiktigt, at alt jämnt på detta sättet underhålla misstroendet emellan Sverige och Dannemark, utan minsta fördel på Konung Waldemars sida. Naturliga påfölgden af sådana ouphörliga Fordringar hade bordt wara den, at man öfwerhopat Dannemark med et betydeligt Krig, och på det sättet förqwaft sådana Fordringar, hwaremot inga ord eller aftal kunde wara gällande. Om Konung Magnus förlorat Krigslusten genom Ryska Härfärden, hade likwäl Rådet intet bordt å sido sätta en sådan anstalt, och en Swensk Prins af 16 eller 17 års ålder, har aldrig warit särdeles skuggrädd, så mycket man har sig bekant hittintil. Genom de ofta uprepade Fordringar på Skåne war ju et uppenbart Krig oundwikeligt. Så litet man då kan förtro sig til Hwitfelds föregifwande i denna saken, innan äldre witnesbörd komma i dagen, så litet och än mindre kan man trygga sig wid Meßenius, som med nya tilökningar förbättrat Hwitfelds utlåtelser. Och när han försäkrar, at Konung Waldemar wid Congreßen i Helsingborg blef å nyo saksfäld til 30,000 mark Silfwers böter (3), har man fullkomligt skäl at fråga, hwarifrån han lånt denna berättelse, hans eget witnesbörd öfwertygar aldeles intet.

(1) Chronicon hos Westphal pag. 1400, wid år 1354. Celebrato Dannehof statim rediit Rex in Sialandiam, & misit tres Episcopos ad totidem Episcopos de Svecia aliosque consiliarios Regi in Helsingburgh . . . Item nuptiis interfuit Maconiæ, quibus celebratis occurrit Roeschyld nunciis Regis Sveciæ. Tandem post plures internuncios hinc & inde transmissos Rex Daciæ *Waldemarus* & Rex Sveciæ *Magnus* convenerunt circa Festum Michaelis.

(2) Hwitfeld s. 509.

(3) Meßenius Tom. 3. pag. 16.

§. 31.

Imedlertid kommer man alt närmare och närmare til den tid, då alt råkade i inwärtes Krigslåga. Ju mer Konung Magnus Eriksons Son Erik tog til i ålder, ju mer upwäcktes hans mißhag til hans Herr Faders Regering, och i synnerhet til Hårtig Bengt Algotsons upförande. Det steg Hårtigen

Bengt Algotsons upförande.

tigen gjorde emot Ärkebiſkop Jacob i Lund, hwarom man nämne tilförne, ſkedde 1355. Orſakerna äro oß nu förtiden obekanta. Hos wåra nyare Hiſtorieſkriſware heter det, at denne Biſkop war Danſka Hofwet aldeles tilgifwen. Detta måtte wara en uppenbarelſe, men genom et ſådant förfarande kunde han blifwat. Ty antingen man har effeende på då warande tider, eller ock på ſenare författningar, lär det altid blifwa olofligt, at tilwälla ſig eller Kronan andras egendom, utan föregående ranſakning och dom. Genom en ſådan wåldswärkan kan det lätteligen hända, at man önſkar ändring i Regeringen. De ſwårigheter, ſom de andelige i Skåne utſtått under Danſka wäldet, woro förbi, och ſåledes åtminſtone til hälften bortglömda, men det närwarande ſåſter ſig ſå mycket bättre i minnet, och blifwer det ſwårt at begripa, huru Bengt Algotſon härutinnan kan urſäktas. Han beſkylles ock för et annat uptåg, ſom wäl inter rörde Riket, men torde likwäl hafwa haft långt ſwårare påföljder, emedan det rörde hans Frus mäktiga Slägtingar: ty han förkjöt ſin Gemål, ſom war Syſter med Carl Ulfſon Sparre, och Syſterdotter af Ärengiſle Jarl Sunaſon, hwilka än mera lära blifwit förbittrade på denna upblåſta och tiltagſna Favoriten. Den förſkutna Härtiginnan företog ſig därefter en andakts-reſa til Rom, och dödde under wägen (1). Men därmed dödde intet hennes Slägtingars förargelſe, eller Konungens olycka, ſom haft den oförſiktighet, at bortſlöſa ſin ynneſt på en owärdig gunſtling. Imedlertid hade man åter haft et nytt Sammanträde wid Midſommars-tiden i Helſingborg, där Konung Magnus och Konung Waldemar mötte hwarandra, och en ny Förening blef träffad emellan bägge Rikerna (2), men hwad widare där blifwit gjordt, eller hwad wilkor den gången blifwit bilagd, wet man inte. Magnus Eriksſon. Erik Månſon 1355.

(1) Meßenius Tom. 12. pag. 199. Von Dalin ſ. 512.

(2) Chronicon hos Weſtphal pag. 1401. Rex in Sialandiam rediens occurrit Regi Helſingburgh circa Feſtum Johannis ubi treugetum eſt inter Regna, 1355.

§. 32.

Magnus Erikson. Erik Månson 1356.

Genom deßa och flera dylika steg gjorde sig Hårtig Bengt alt mer och mer förhatelig, och de mäktige Herrarne hade mi efter en lebsam och förtretelig wänntan ändteligen wunnit sin önskan, at se Sonen emot Fadren fullkomligen upretad. Konung Erik förklarar då til en början et fullkomligt Krig emot Bengt Algotson, hwilket war det samma, som at föra Krig emot sin Fader.

Konung Erik förklarar krig emot Hårtig Bengt.

Konung Erik lät i det afseende utgå et allmänt Påbud, från Kalmar i October månad 1356, til hela Sweriges Rikes menighet, uti hwilket han förklarar Bengt Algotson för sin och Kronans fiende, och upbodar alla Rikets Inbyggare at göra sig bistånd emot förenämnda Bengt Algotson och hämna den oförrätt, som han gjordt så wäl Konung Erik som hela Sweriges Krona (1). Sjelfwa upbodningen hotar alla genstridiga och olydiga med förwerkande af Lif och Gods. Til slut befaller Konung Erik, at alle skulle hörsamma Nils Månson Natt och Dag, när han låter utgå sina befallningar (2). Uti hela Kungörelsen nämnes intet Konung Magnus, utan Konung Erik talar aldeles som en enrådande Herre öfwer hela Riket, Bengt Algotson nämnes ej heller, hwarken Hårtig eller Herre, och de brott, som honom tilwitas, äro inga andra, än at Riket war söndradt och Kronan miſt Land och Hus, hwarigenom Gud måtte ske heder och Christendomen förökas. Hårtig Bengts förwaltning måtte hafwa warit hittils mycket oförwitlig, när man hade intet annat at förebära. Intet öfwerwåld, ingen betungning med skatter eller pålagor, ingen olydna mot Konungen, som anförtrodt honom Skotten, förebrås honom. At Riket på wiſt sätt söndrades genom Förbindingar war något wanligt: och om söndring skulle anses för brott, woro de utan twifwel långt brottsligare, som först afskilt Norrige från Swerige, och sedan genom Konung Eriks märkeliga antagning til regerande Konung förorsakat en långt skadeligare söndring, än den som Konung Magnus gjordt genom Hårtig Bengts upbjudelse, och det förbund som han wisat honom genom Fiskrens anwändande. Det synes ha wa warit långt lämpeligare, at förewita Hårtig Bengt Wendiska Städernas betungning med owanliga Tullar, och Skånska

Arke-

Magnus Erikson. Erik Månson 1356.

Ärkebiskops-Godsens indragning, men kan hända, at han härutinnan intet gjordt annat, än efterkommit wederbörandes wilja och råd, då man haft försyn, at lägga honom til last en sak, som med gemensam anstält war börjad och företagen. Man medgifwer gärna, at det war oförsiktigt, at befordra en gunstling til en alt för utmärkt heder och makt, men oförsiktigheter äro intet altid Stats-brott. Dock likwäl antingen Härtig Bengt förgätt sig eller ej, blef han icke destomindre nödsakad, at rymma Landet, och Konung Erik belägrade Warberg (3), om Slottet blef intaget, wet man intet.

(1) Wi Erik medh Gudz nadhom Swia oc Göta Konunger oc Herra ofwer Skaneland ꝛc. „Kiärom wi thet fri Gudhi, Biskopom oc Klärkom, Ridderum oc Swänum, Kiöpmannom oc allom Swerikes Almoga, at wi oc Cronan i Swerike, til hwilka wi ärum af idrum nadom walde, oc äfter allom Rikesens gambla rätt med samthökt aldra Swerikes manna til Konungh dömde, ärom storlika skadde, i thy at Cronän är sundredt och afskildh oc hafwer mist thön huus och landh, som Gudhi matte myken heder aff giöras, och Cronan aff thera misto hafwer störstan skada for Landänä wärjo skull oc Christendomens ökelse ok oforwunneliken skadha, som egh at enist wi, uthen än ware efterkommende ok alder Swerikes Almoghe ther aff hafwum, hwilken landh med husom och almogha hafwer och hindrar for oß war ok Cronona fyende Benedikter Algotson amote allom Rikesens rätt ok sidwenjo ꝛc." Skrifwet Kalmarne in profesto b. Luce Euangeliste sub sigillo, quo usi hactenus fueramus. S. Lucæ Fest infaller den 18 October.

(2) Konung Eriks utlåtelser om Nils Månson uti det i förra Anmärkningen nämnda Bref äro dessa: „Ok sären ok lyden wars äkskelike budhi Nicliße Magnußon Natt och Dagh, när han idher tilsigher" Om denna Nils Månson warit af samma Slätt, som man nu kallar Natt och Dag, torde til åfwentyrs namnet wara taget af detta Brefwet, men detta är en gißning, som anföres för ro skul.

(3) Chronicon hos Benzelius pag. 93. M CCC LVI *Ericus* Rex filius *Magni* obsedit castrum Warberg fugato *Benedicto* Duce. Chronicon hos Ludewig n. 3. pag. 88. A. C. M CCC LVI *Ericus* Rex filius *Magni* Regis obsedit castrum Waroberrig fugato *Benedicto* Duce, sed Anno M CCC LIX obiit *Ericus* Rex.

§. 32.

Magnus Eriksson. Erik Månson 1356. Krig emellan Konung Erik och Härtig Bengt.

Uti Manifestet emot Härtig Bengt talar Konung Erik så som aldeles enrådande i Swerige, men at han intet war det, lärde han af förfarenheten, ty Konung Magnus hade ännu många medhållare i Riket, Norriges makt stod honom åfwen öpen, och Konung Waldemar war utom des benägen för Konung Magnus (1), åtminstone til at underhålla Freden i Swerige. Konung Erik har förmodeligen gärna welat beröfwa sin Herr Fader all undsättning från Dannemark, hwarföre han ock besökte Konung Waldemar och blef af honom mycket wäl undsägnad; men efter utseende intet wunnit sin önskan, hwarföre han ock fängslade en af Konung Waldemars utskickade widnamn Bo Falk, som antingen war affärdad til Konung Magnus eller Bengt Algotsons Fader (2). Drotning Blanca har ock besökt Konung Waldemar, om det skedt förr eller sedan Konung Erik warit i Dannemark wet man intet, och Ericus Olai, som efter utseende warit aldeles okunnig om Konung Eriks resa, har ej heller kunnat underrätta oß om året, när Drotningen aflagt sitt besök hos Konung Waldemar, men har likwäl warit underrättad om de öfwerlägningar, som Drotningen haft med Konungen i Dannemark, nämligen, at, så framt Konung Waldemar wille hjelpa til Härtigens återkallande i Riket, skulle hon laga så, at Skåne skulle återlämnas til Dannemark. Detta wann likwäl intet sin fullbordan, säger Ericus Olai widare, emedan Konung Erik hade beständig framgång och Härtig Bengt blef ihjälslagen (3). Han har således intet haft sig bekant, at Härtig Bengt öfwerlefde Konung Erik. Man kan på detta sättet intet lofwa sig mycken upplysning af wår gamla Historieskrifware, och än mindre af wåra nyare, som efter behag, eller jag wet ej hwarföre, funnit tjenligt, at i stället för en gammal Historia, förnöja Läsaren med nya gissningar. Det enda man wet om Bo Falks fångenskap är taget af fordna Krönikan hos Westphal, och där hänföres det til 1356. Men wåre nyare hafwa flyttat händelsen til 1358, och tilökt Historien än widare därmed, at han yppat alla Konung Magnus Eriksons och Konung Waldemars hemliga anläggningar, hwarom likwäl intet ord nämnes hos de äldre (4).

Man

Man anför än widare, at Konung Erik intagit och förstört Falkenbergs Slott (5), som likwäl efter alt utseende war nederbrutet tio år förut. Meßenius har troligen wisat esterkommanderna wägen, när han af några mörka meningar hos Hwitfeld sammansatt en hel Historia; ty när hos denna senare säges, at Konungen afsändt några til at wärfwa Folk, utan at nämna antingen det wär Konung Magnus, Erik eller Waldemar, om hwilka alla tre han talt förut, försäkrar oß Meßenius, at det war Konung Magnus, som skickat sina Fullmäktiga i derta ärende til Tyskland, och med sådana förbättringar lysa wäre nya Häfdeteckuare öfwer alt. Hwitfelds berättelse är tagen af det kort förut nämnda Chronicon, och är där mästa liknelsen, at den omtalta wärfning bör tilägnas antingen Konung Erik eller Konung Waldemar (6). Magnus Eriksson. Erik Månson 1356.

(1) At dessa wore på Konung Magnus Eriksons sida kan slutas af Konung Magnus Eriksons Bref 1358, hos Hadorph i Bihanget til Rimkrönikan s. v. 31.

(2) Chronicon hos Westphal Tom. I. pag. 1402. 1356 . . . orta est discordia inter ipsum (Benedictum) & *Ericum* filium Regis *Magni*, socerum videlicet Regis Waldemari. Ideo ipse Rex Waldemarum petivit, venitque ad eum Hafnis, & honorifice susceptus, moratusque per dies aliquot, Xeniisque Regiis ditatus ad propria est reuersus, prævaluitque contra *Benedictum*, ipsumque de terra fugauit; *Bo Falk*, qui sequebatur cum nauigio, ut Patrem ejus in negotiis Waldemari peteret, captus est ab eodem. Misit ergo Rex aliquos de terra sua, ut stipendiarios conducerent, sed retardauit eos vis algoris.

(3) Ericus Olai pag. 128.

(4) Von Dalin s. 519. Om Falks fångenskap kan man se föregående n. 2.

(5) Von Dalin s. 514. Detta är taget af Meßenius Tom. 3, om Slottets förstöring har man talt tilförne.

(6) Hwitfeld omröer dessa wärfnings-anstalter s. 512, sedan Freden war slutad i Jönköping. Meßenius har widare utförde saken Tom. 3. pag. 18. Alt ankommer på gamla Chronicon hos Westphal, hwars ord äro anförde N. 2.

§ 34.

§. 34.

Magnus Erikson. Erik Månson 1357.

Historieskrifwarne gifwa wid handen, at förmånen under denna segden warit på Konung Eriks sida, hwilket ock kan wara troligt: dock kan intet sela, at ju någon skada warit skedd på bägge sidor (1), man höstar altid sådana frukter i dylika omständigheter. Til undwikande af swårare påföljder kom man då öfwerens, at denna ohyggeliga twedräkten borde bilaggas. Såsom Skiljomän och Fredsmäklare inställde sig Härtig Albrecht af Meklenburg och Gref Adolph af Hollsten, hwilka ock i närwaro af bägge Konungarne och deras Råd, uti Minoriternas Kyrko-Chor i Jönköping, affade Förlikningz-domen, som är uti Konung Magnus Eriksons namn upsatt och daterad St. Vitalis dag eller den 18 April 1357. Här förklaras först, at all owilja och fiendskap emellan Konung Magnus, Konung Erik och deras medhållare på ömse sidor skulle aldeles aflaggas, dock woro Bengt Algotson och hans anhang härifrån utslutne, ty Konung Magnus förpliktar sig, at intet emottaga eller på något sätt förswara inom Riket Bengt Algotson, des Broder Knut Algotson, Abern Mönämnuson eller någon annan af deras medhållare, och skulle i widrigt fall alle Konung Magni undersåtare wara befogade, at sätta sig däremot och biträda Konung Erik, så at dem intet war tillåtet, at uppehålla sig hwarken i Norrige eller Swerige och des tilhörigheter. Däremot woro alle Konung Eriks medhållare, och i synnerhet Ärkebiskop Jacob i Lund och Erengisle Jarl af Örksarna til alla delar inbegrepne uti Förlikningen, så at de intet kunde oroas för alt, hwad de under oenighets-tiden hade förbrutit. Sedan dessa högmål woro således undanrögde, afträder Konung Magnus til sin Son Konung Erik, Skåne, Hueen, Blekingen, Lister, Södra Halland, Östergöthland, Kalmar-Län, Wärende, Niudungen, Jönköpings Län, Wisingsö, och således hela Småland, undantagande Finweden, samt hela Åbo Stift; däremot förbehåller sig Konung Magnus den öfriga delen af Riket och så kallade Ofwanskog, såsom Stockholm med sina tilhörigheter, Gestrikeland och Helsingeland tillika med Gothland, Öland, Wästergöthland, Dal, Wärmeland, Norra Halland och Finweden. Uti alla

Förlikning emellan Kon. Magnus och Kon. Erik.

Slot-

Slotten så wäl uti Konung Magnus Eriksons, som Konung Eriks Länder, skulle alle Befallningshafwande förplikta sig, at wid Konung Magni dödeliga frånfälle hålla Slotten Konung Erik tilhanda, och wid denna senares dödeliga afgång, utan manliga Bröstarfwingar, Konung Håkan i Norrige, och skulle ingen fiendtlighet ifrån Fästningarna på någon sida föröfwas, utan alla wara til gemensamt förswar förbundna. Alla Slotten, så i Swerige och Norra Halland som i Konung Eriks Länder, skulle förses med Befallningshafwande, efter de gamla Råds-Herrarnas öfwerlägningar. Alle undersåtarne skulle behålla sina rättigheter oförkränkte, så wäl uti den ena som den andra Konungens Länder, och alla förbrytelser straffas efter Lag, utan at den ene Konungen war befogad at blanda sig uti den andras Lagsaga, alle fångar skulle på ömse sidor lösgifwas och all liden skada ersättas, efter wißa Skiljomäns utslag. Konung Magnus skulle ock behålla alt det Gods i Östergöthland, som han genom köp sig förwärfwat, och alle Österlänningar eller Finnar wara berättigade at föra sina waror til torgs i Stockholm och handla efter wanligheten. Deße äro de förnämste Artiklar, som röra det allmänna. Såsom enskylt kan anses den försäkring, som gafs Drotning Blanka på des Morgongåfwas obehindrade åtnjutande efter sin Gemåls död, och qwarlåtenskapen efter Härtiginnan af Öland, som hennes Fru Moder tilfalla skulle. Det besynnerligaste förbehåll, som gjordes, war, at alla Bref som Konung Waldemar gifwit på Skåne och de öfriga afträdda Länder, skulle tagas i förwar af fyra Biskopar, och fyra de förnämsta af Riksens Råd, hwilka likwäl af Konung Magnus sjelf utnämnas skulle (2).

Magnus Erikson Erik Månson 1357.

(1) Uti sjelfwa Förliknings-Acten talas om, damna & injuriæ . . . a principio hujus guerræ hinc inde mota &c. hos Hadorph wid Rimkrönikan pag. 44. Olaus Petri synes ock gifwa wid handen, at skada war skedd på bägge sidor. Hans ord äro följande: „Ta nu feigden hade en lång tid stått emellan Konung Magnus och hans Son Konung Erik, som Rikesens Råd hade med sig, och mycken skada och fördärf skedt war ꝛc."

(2) Hela Afhandlingen finnes tryckt hos Hadorph f. 42. Man har ock funnit några af deßa Artiklar införde uti en gammal pappers Bok, som tilhördt Linköpings Domkyrka.

§. 35.

Magnus Erikson. Erik Månson 1367.

Man har noga följt sjelfwa Förlikningz-Acten, såsom den nu finnes. Någon widare Förklaring torde dock behöfwas, emedan några tilsatser af nyare Häfdetecknare blifwit gjorde, och några påminnelser utom des kunna til äfwentyrs wara nödiga. Om denna Förlikning hafwa hwarken Ericus Olai eller Författaren til Rimkrönikan, efter utseende, haft någon kunskap, hwilket syntes intyga en ganska ringa insikt uti tidens Handlingar, och lär således Olaus Petri wara den förste, som härom underwist Allmänheten, til des ändteligen sjelfwa Förlikningz-Tractaten kommit i dagsljuset. När Ländernas delning emellan Fader och Son omröres, har Hwitfeld behagat göra den påminnelse, at Norra Halland skulle tilhöra Konung Magnus wid des Fru Moders död, som äfwen är antaget hos senare Häfdetecknare, men hwarken finnes detta wilkor i sjelfwa Afhandlingen eller hos Olaus Petri, som Hwitfeld merendels följer uti det som rörer Swerige, då han intet haft andra Handlingar til hands. Det är för öfrigt ganska owiss, om ej aldeles ogrundadt, at Hårtiginnan Ingeborg Konungens Fru Moder warit innehafware af Norra Halland (1). Sedan i Afhandlingen war upteckнadt, huru mycket af Riket borde tilhöra Konung Erik, förstås det förmodeligen af sig sjelf, at Konung Magnus tilkom styrseln af alt det öfriga. Hwarföre ock upräpandet af Konung Magni Länder uti Förlikningz-Tractaten är gänska ofullkomligt, hwilket dock intet lär bewisa, at de onämnda Landskapen warit des Regering undantagna. Hwarföre ock wåre nyare Häfdetecknare, som gjordt en omständelig Förteckning på de Länder som stått under Konung Magni lydnad, hafwa följt meningen af Tractaten men ingalunda orden, hwilket dock intet är något förseende, snarare borde det anses, som förbiständе, at man wid upräknandet utelämnat Gestrikeland och Helsingland (2), som likwäl tydeligen nämnas i Tractaten. Men det som hos wåra nyare anföres, at Warberg skulle hållas Konung Erik tilhanda, behöfwer den Förklaring, at icke allenast Warberg, utan ock alla andra Fästningar, uti Konung Magnus Eriksons Länder borde hållas Konung Erik tilhanda wid des Herr Faders död, satt Warberg såsom, kan hända,

Påminnelser wid Freden i Jönköping.

da, den betydeligaſte orten nämnes där wid namn (3). Wid det Arf ſom Härtiginnan af Öland lämnade efter ſig, bör anmärkas, at des Fru Moder Konung Eriks Anke-Drotning från Norrige Iſabella dödde intet förr än 1358 (4), och war ſåledes ſin Dotters rätta Arfwinge, dock lär en del af qwarlåtenſkapen blifwit annorlunda anwänd, emedan uti 15 § af ſamma Förlikning förbehölles, at alt ſom fanns på Borgholms Slott, och alla af Öland efter Härtiginnan Ingeborgs död upburna Räntor, ſom intet woro anwända til Slottets eller Landets nytta, ej heller woro af Härtiginnan genom Teſtamente eller på annat ſätt anordnade, ſkulle tilfalla Härtig Albrect af Meklenburg och Greſ Adolph af Hollſten. Det beſynnerligaſte wilkoret af Förlikningen är förwarandet af Handlingarna, ſom rörde Skånes öfwerlämnande til Swerige. Det ſynes innehålla et tydeligt miſstroende til Konung Magnus, men tillika et gapſka enfaldigt, om icke barnſligt tänkeſätt, då man inbillat ſig, at man med pergaments-lappar ſkulle kunna förſwara intagna och förwärfwade Länder. Det hade warit underligt, om en Konung, ſådan ſom Konung Waldemar, ſkulle låtit kräma ſig med Bref och Sigill, när han i ſpetſen af en Krigshär wille intaga Länder. Enighet i Riket, tilräckeliga Beſättningar i Slotten och underſåtarnas wälwilja hade gjordt långt bätere wärkan, men det förſummades och Skåne förlorades. Jag tror intet, at man gör wåra mäktiga Herrar mycken orätt, om man påſtår, at de haft likſå mycken om ej mera ſkuld än Konung Magnus uti Skånes bortmiſtande. Dock ännu war Skåne förknippadt med Swerige, men efter få år förwärkades denna dyrköpta förbättringen af Swenſka makten. Magnus Eriksson. Erik Månſon 1357.

(1) Hwitfeld ſ. 511. Von Dalin ſ. 515. Uti ſielfwa Tractaten hos Hadorph wid Rimtrönikan ſ. 46. §. 3, nämnes ibland Konung Magni Länder Norra Hallandia cum Finnedia, utan något bifogadt wilkor af des Moders beſittnings-rätt.

(2) Von Dalin p. 515. Jfr. 3. § af ſielfwa Förlikningen.

(3) At denna Anmärkning är grundad, ſes tydeligen af 4. §, i Förliknings-Tractaten. Præcores caſtra ſita in noſtris terris & præcipue caſtrum Vardberg ad uſum & defenſionem Regni Sveciæ tenebimus gubernanda, nulli unquam hominum niſi primogenito ante dicto *Erico* tanquam vero ſucceſſori ſeu filiis ſuis, aut iis non exiſtentibus, filio

Magnus Erikson. Erik Månson 1357.

filio nostro & fratri suo carissimo D. *Haquino* Norvegiæ Regi . . . tradituri. Här göres ej heller något förbehåll om Härtiginnan Ingeborgs rätt öfwer Norra Halland och Warberg.

(4) Torfäus H. N. T. 4. pag. 486. Von Dalin s. 400 säger, at Härtiginnan Ingeborg Waldemars Änke-Fru haft en Dotter, som hon ärfde 1357. Men detta måtte wara förskrifwit. Jfr. Författaren af Anmärkningarna wid von Dalins Historia s. 74.

§. 36.

Första frukten, af den härliga anstalt at skaffa twå hufwud på en kropp, war inbergad, men alt war ej kommit til mognad. Efterhämtningen förestod, som blef långt wärre, och wåre patriotiske Herrar hade blifwit mycket bedragne, om det warit därmed alt. En slags stillhet wanns likwäl, som gaf Konung Erik tilfälle at besöka Finland, och har han under wistandet där i Landet bekräftat sin Faders förordnande om Jus Patronatus til Borgo Kyrka, som förläntes til Abboten i Pades Kloster i Lifland. Detta skedde i Augusti månad (1). På återresan war Konung Erik i Åbo, och har då genom öpet Bref den 7 September bekräftat Kyrkoherdarnas Privilegier i Österbotten, och tillika frikallat dem från andra pålagor hwarmed Härtig Bengt dem betungat (2). Wid återkomsten til Swerige, har han antingen glömt, at han i öfra delen af Swerige haft ingen ting at befalla, eller ock efter eget godtycko och sina medhållares råd upfördt sig som enrådande Konung äfwen i den Landsändan. Ty då han war i Wästerås wid slutet af October, upbådade han alla som bo i Upland och Sundheden, at de skulle möta Finwid Ragnason i Wästerås och följa honom til Arboga, hwar de widare skulle få weta, hwad de göra borde, befallande dem tillika at de skulle fara fredligt öfwer hans Land (3). Och några dagar därefter bekräftade han alla Wårfrubergs Klosters Friheter (4). När han war i Stockholm uti November månad gjorde han en formelig Förordning för Borgerskapet därsammastädes, som sedermera är intagen i Stads-Lagen (5). Alt detta skedde sedan Förlikningen war gjord med des Herr Fader, och han försäkrat, at han intet borde befatta sig med sin Faders Länder. Så höll Konung Erik sin dagtingan, och således wisade han sin sonliga wördnad emot sin Fader,

Konung Eriks resa til Finland.

Konung Eriks förhållande i Landet.

der, af hwilken likwäl både äldre och nyare Häfdetecknare skryta. Det synes nästan, som denna wördnad är af samma slag, som när man ber någon ödmjukeligen om förlåtelse, och sparkar honom wördsamligen ut för trapporna. Hwad som man anfördt om Konung Eriks förhållande lär förmodeligen intet kunna nekas. Huru han hushållat med Riket, innan Förlikningen träffades, kan därutaf inhämtas, at han år 1356 förlänte Härtig Albrect af Meklenburg på tolf års tid med Skanör, Falsterbo och Fulie Socken, och Härtig Henrik Suspensor af Meklenburg med Södra Halland, Bjära och Norra Härad (6). Detta påtalades intet, utan alt war wäl, efter man wunnit sin önskan med oenighets anstiftande emellan Fader och Son; då wederbörande Aristocrater hade önskeligt tilfälle at göra och handla efter behag. Wil man nu fråga, hwarutinnan Konung Magnus brutit Förlikningen, kan man intet med tilförlåtelighet anföra et enda bewis. Wåre äldste Historieskrifware, som intet haft kunskap om Förlikningen i Jönköping, hafwa intet annat at anföra än sina gamla klagomål eller fladder om Konungens oanständiga upförande, hwilket, så wida de hade intet annat at föredraga, angick hwarken dem eller Riket. Wåre nyare komma fram med wigtigare omständigheter, som likwäl synas hafwa det betydeliga felet, at de intet äro sannfärdiga. Ty när Meßenius berättar, at Bengt Algotson war i samma anseende nu som förr, och säger widare, at Konung Erik därföre belägrade Warberg och jagade Härtigen ur Landet, har han behagat flytta det som skedde 1356 til följande året, emedan de gamla Krönikor, utom hwilka Meßenius wetat ingen ting om deßa omständigheter, utsätta Warbergs belägring til 1356. Det andra bewiset, som Meßenius anfördt på Konung Magnus Eriksons trolöshet, är ännu eländigare, nämligen at han försummat at öfwerlämna Waldemars Bref om Skåne til Biskoparna och Riksens Råd. Uti den saken wora wäl inga så knappa fatalier, at hela Riket därföre skulle sättas i obestånd. Och så wida Skåne war uti Konung Eriks händer, kunde det nästan wara lika mycket, hwar Köpebrefwen förwarades, ty denna twistens afgörande kunde hwarken hänskjutas til Härads eller Lagmans Rätt. Det kan likwäl föreskomma

Magnus Erikson. Erik Månson 1357.

Magnus Erikson. Erik Månson 1357.

något mißtänkt, at med Breswens öfwerlämnande utdrogs på tiden, så framt de warit til hands. Wil man tro Swanings berättelse, som anför, at Konung Waldemar, då han besökte Konung Magnus i Halland 1349, haft tilfälle at smälta bort Sigillerna från Breswen (7), är det lätt at begripa hwarföre Konung Magnus intet gärna welat lämna dem ifrån sig, ty ehuruwäl denna omständighet intet kunde förswaga Sweriges ägande- och besittnings-rätt, gaf den likwäl tilfälle at med en ny upgift swärta des Regering, hos Konungens ohemula, och ilskefulla förföljare.

(1) Konung Eriks Bref Wiborg vigilia assumtionis b. Virginis.

(2) Meßenius Scond. T. 3. pag. 18. Von Dalin s. 517.

(3) Detta Bref är kort och kan således införas: „Wi Eriker met Gudz nath, Konuger i Sucrike ok Skane Landz Herra biwdhom Ither allom, som byggiä ok boa i Vplandom ok Sydhedhs; at I möten Finwidhe Ragnason i Westeraros, alle the som vtnämpte ärw til Arbughä, hwilken wi sätiom ither til forman, ok ridhe skal fore ither til Arbughä, ok sighia skal ither hwat I skulen athawas, ok faren spaklika i warum Landum, ther bidhiom ok biwdhom wi ither." Datum Arosiæ Anno D:ni Millesimo CCC L septimo die undecim millium virginum (21 October) sub secreto nostro. Originalet finnes i Antiquit. Archivum i Stockholm Misc. 16. 26. Afskriften är från Assessoren Brocman.

(4) Konung Eriks Bref dateradt 1357 feria secunda proxima ante Simonis & Judæ.

(5) Om denna Förordning underrättar oß Olaus Petri, af hwilken alle senare tagit sin berättelse: Först nämner han, at Konung Erik med Riksens Råd gjordt en stadga St. Katrinä tid eller den 25 November 1357, sedan säger han: „Stadgen som nu omthalet är, lyder mot them, som giöra samnat emot Borgemester och Råd." Von Dalin s. 518 säger, at den angick dem, som försmåda och förfölja Riksens Råd och Herrar. Så har intet Olaus Petri läst Förordningen, ej heller Loccenius, som åberopas, ty han säger p. 110. Huic *Erico* debemus legem de pœna capitis in factiosos & conspirantes in senatum urbis.

(6) J. F. Chemnitz Genealogia Megapolensium pag. 1671 hos Westphal Mon. Cimbr. Tom. 2. Anno 1356 stehet (Hertz. Albrect) „Koenig Erichen zu Schweden bey wieder deßen Vater Koenig Magnum, dafür der Koenig ihm die Festung Schanoer und Falsterbode mit deren zubehörungen, wie auch das Kirchspiel Fuelsovken auf

auf zwölf Jahr einzuraumen verspricht. pag. 1682. An. Chr. 1356, belehnet ihm (Henrie Suspensor) Koenig Erik zu Schweden mit den Fürstenthum Sundra Halland, und den Herrschaften in Schauen (Schonen) Biergeherred und Norridis behered." Magnus Erikson. Erik Månson 1358.

(7) Meursius Hist. Dan. pag. 510, af Florentinska uplaget. At berättelsen om Sigillens bortsmältande är tagen af Swaningius, påminner Joh. Gram i Anmärkningen härwid, det andra som Meursius anförer, lär wara ogrundadt.

§. 37.

När Herrar Riksens Råd hade på föreskrefna sätt upwäckt en frätande oenighet i Kungliga Huset, och Konung Erik aldeles afwikit ifrån den i Jönköping fastställda Delning af Riket emellan Fader och Son, blef Konung Erik alt mer och mer enrådig i Landet, och Konung Magnus i samma mon förswagad, så at han i anledning därutaf intet särdeles kunnat uträtta. Det är således ingalunda troligt, at Konung Magnus tagit någon del i den ofred, som skal hafwa yppat sig emellan Lybeck och Hollstenarna, sedan Jönköpings Förlikning war sluten, utan lär den fasttagning af Lybska Fiskarna på Skånska stranden, som omtalas, wara ihopblandad med den, som skedde 1342, hwarom man talt i 10. §. Utaf Hwitfeld hafwer så wäl Meßenius, som senare Historieskrifware lånt berättelsen, och sådana mißtag äro intet så aldeles sällsynta hos Hwitfeld, oaktadt all den högaktning man är honom annars skyldig (1). Man kan ock finna af det föregående, at de troppar, som Konung Magnus säges hafwa welat wärfwa i Tyskland efter de nyares berättelse, böra snarare anses såsom en blott gißning, än någon af de äldre framförd berättelse. Så mycket har likwäl grund hos gamla Författare, at Tyskt Krigsfolk beswärat Skånska Kusterna 1357, dock utan någon betydelig wärkan, men hwarifrån de warit wet man intet (2). Det kan wara troligt, at Rostock och flera Wendiska Städer tagit anledning af Härtig Bengts förhållande och welat sjelfwe skaffa sig rätt för de owanliga tullar, hwarmed han dem beswärat. Om så är, lär deras mistning wara skedd, innan Jönköpings Förlikning. Men sedan Konung Erik tilwällat sig förnämsta makten i Landet, ingick han med Härtigarna af Meklenburg och Gref- Förbund emellan Konung Erik och Herrarna af Meklenburg.

Magnus Eriſſon. Erik Månſon 1358.

Greſwarna af Hollſten en nåda förbindelſe i början af året 1358, ſom utan twifwel hotade Dannemark (3), men om Konung Erik wärkeligen gjordt någon köpſling på Danſka Kuſterna, är likwäl intet aldeles afgjordt. Konung Waldemar ſatte ſig icke deſtomindre i förſwars-ſtånd och upbådade mycket folk til ſig på Seland: men ſom intet anfall ſkedde, wände han ſina wapen emot Härtigen af Söder-Jutland, och de orter ſom han ännu innehade i Dannemark. Konung Waldemar ſkickade ock några Fartyg til at plundra i Meklenburg, men den förrättning war ej ſärdeles lyckelig, utan några bleſwo fångne i negden af Wißmar, några ſom lågo under Fligö bleſwo genom ſtorm ſkingrade och wäderdrefne til Finland, där folket bleſ til fånga taget (4). Mera wet man intet om Konung Eriks anſlag til at beſwära Dannemark. Men uti Sverige lärer hans anſtalter haſwa haft bättre framgång. Dock lär ej alt haſwa gått efter önſkan, emedan Konung Erik kom ſjelf til ſin Fader i Lund kort för Julhelgen 1358, och bad, at Konung Magnus wille upſätta och befrämja Förlikningen emellan ſig, Drottning Blanca, Konung Håkan och Konung Waldemar, och Ärkebiſkop Jacob i Lund på ena ſidan, och Konung Erik, Biſkop Nils i Linköping, Erengiſle Jarl af Orköarna, Riddaren Nils Thurſon och flera des medhållare på andra ſidan. Konung Magnus tog emot ſin Sons anbud,

Förlikning imellan Kon. Magnus och Kon. Erik.

och loſwade at han ſkulle företaga ſig den begärta Förlikning, näſtkommande Andra Söndagen i Faſtan (Dominica Reminiſcere) i Helſingborg, och afgöra twiſten efter wiſa hederliga Mäns och Herrars biträde, ſom han Konung Magnus ſjelf utnämna wille, och ſkulle då, i fall Konung Erik åntog det af ſin Herr Fader affagda utſlag, och fullgjorde hwad Konung Magnus utſatt, Helſingborgs Slott åt Konung Erik åter antwordas, otta dagar efter, ſedan alt wunnit ſin fullbordan. Konung Erik hade ock giſwit ſin ſkrifteliga Förſäkran, at han wille wara nögd med de wilkor, ſom af Konung Magnus utſättas kunde. Lars Carlſon, Anders Nicleſon, Herman von Witzen, Trotte Påtherſon, Magnus Giſlaſon, Påther Strigrſon, Limward Haraldſon, Påther Lindormſon, Magnus Sturé Riddare, Magnus Gregerſon Lagman af

Up-

Upland, Bo Jonsson och Niklis Erikzson stadfästade Brefwet med sina Sigillers undersättande (5). Magnus Erikson. Erik Månson 1358.

(1) Den som endast behagar läsa Joh. Grams Förbättringar til Waldemar Christophersons Historia, finner flera bewis på sådana mißtag hos Hwitfeld; så at man gör denna hederliga och förnäma Historieskrifware ingen orätt.

(2) Chronicon hos Westphal T. I. Mon. Cimbr. pag. 1402. 1357 Exercitus Alemannicus Schanniam se infuderat sub eventu dubio.

(3) Hwitfeld pag. 514. Hans utlätelse är denna: „Tredje dagen efter Hellig tre Konger blef han (Waldemar) af den unge Konge i Swerige Erik, och Hertugen af Meklenburg, och andere Land-Förster på ny feydet." Om jag intet bedrager mig, betyder Feyde på detta stället intet annat än förkunna Krig. Men Meßenius har i 12 Tom. p. 192 tagit det för en wärkelig angripning, och har von Dalin sedermera lånt sin berättelse af Meßenius.

(4) Hwitfeld pag. 516.

(5) Konung Magni Bref dat. Lund. A. D. Millesimo CCC L octauo feria secunda proxima ante Luciæ Virginis hos Hadorph fol. 32. Von Dalin s. 519 sätter en långt annan färg på Afhandlingen i Lund än den här föreställes. Utan at pröfwa hwad som hos honom anföres, är det nog, at man bewiser af sjelfwa Brefwet hwad man sagt. Först säger Konung Magnus: „at for then sculd, at war kåre Son Eriker hawer til war ganget, oc oß fulla maet gifuit a sina wegna . . . om hws oc land, skilnadh, mißtykkio oc . . . uminne . . . met minne at enda eller rät." De här lämnade mellanrum innehålla namnen af dem som skulle försonas. Meningen är tydelig, at Konung Erik updrog åt sin Fader at sluta Förlikning eller afsäga dom, ty så böra orden förklaras: met minne at enda eller rät. Sedan säges intet här; at Helsingborg skulle öfwerlämnas utan wilkor, som von Dalin säger, utan Konung Magnus yttrar sig, „at, tha wi thet minne oc rät kunnogat hafwom, oc war Son Eriker ther widh blifwa will ꝛc."

§. 38.

Konung Eriks upförande emot sin Fader wid Sammanträdet i Lund war ganska ödmjukt och wördnadsfullt, däremot war Konung Eriks förhållande 1357, när han kommit tilbaka från Finland, intet särdeles sonligt eller lydaktigt. Hwad som wärkat denna förändring wet man intet med säkerhet. Af sjelfwa Konung Magni Bref kan man gißa, at Konung Eriks

Magnus Eriksson. Erik Månson 1358.

affikt war, at bekomma Helsingborgs Slott. Efter Förlikningen i Jönköping borde Skåne höra til Konung Erik, och på samma räkning äfwen Helsingborg. Om han kommit i wärkelig besittning därutaf wet man intet, mycket mindre, hwad som hindrat Slottets öfwerlämnande, ty at Konung Magnus warit innehafware därutaf, wid 1358 års slut, är tydeligt af sjelfwa Konung Magnus Eriksons Bref, hwars innehåll man i förra §. infördt. Där säges, som redan nämndt är, at Slottet skulle åter antwardas åt Konung Erik, och kunna orden gifwa den mening, at Helsingborgs Slott warit någon tid uti Konung Eriks händer, men sedan blifwit af Konung Magnus på et eller annat sätt bemäktigadt. Men denna Förklaring är kan hända intet oemotsägelig. Icke destomindre lär Konung Erik warit i besittning af den öfriga delen af Skåne, och upfördt sig där som regerande Herre, ty han bekräftade år 1358 det utslag, som des Fader gifwit Dom-Capitlet i Lund på Gjordelyckan 1351 (1), och samma år bortskänkte Konung Erik en Gård i Malmö, som genom Dana Arf Kronan tillfallit (2). De Förläningar han gifwit af Södra Halland, Skanör, Falsterbo m. m. åt Hertigarna af Meklenburg för den hjelp de lämnat emot des Fader, betyga det samma, och witna tillika om et bedröfweligt tilstånd i Riket. Den inkräktning, som Konung Erik imedlertid hade gjordt af de Länder, som i anledning af Jönköpings Förlikning tilhörde Konung Magnus, fortsattes imedlertid att utföre, ty Andra dag Pingst 1358 stadfästade Konung Erik Upsala Stads Frihet, at beta sin Boskap uti Kungsängen bredewid Staden, och Fjerde dag Pingst samma år förnyade han de friheter och förmåner, som hans Fader och flere des Företrädare förlänt Dominicanerna. Kort däreftet eller Måndagen efter Helga Trefaldighets Söndag frikallade han Clara Klosters Gods för all Konungslig tunga (3). På sådant sätt betygade Konung Erik sin sonliga wördnad emot sin Fader, och synes hans förnämsta ögnemärke hafwa warit, at lindra och frikalla sin Fader från all slags bekymmer om Regeringen. Om detta alt war öfwerensstämmande med Jönköpings Förlikning, och borde försätta Konung Magnus uti någon särdeles förbindelse, kan hwar och en döma

Konung Eriks Förordningar i Skåne.

ma af sig sjelf. Medan man på föreskrefna sätt jämnkade och stympade Konung Magnus Eriksons anseende i Swerige, led han ingen ting uti sin tilständiga rätt i Norrige. Des enskylta lefnad, som med så mycken bitterhet honom förebrås uti Swenska Skrifter, gjorde där ingen förargelse, och man kan twifla, om dygden war mera rotad och ömtålig i Swerige än i Norrige. Man kan då ganska lätt falla på den osörgripeliga meningen, at det mästa warit illwilja och förtal, och at man gjordt skyhöga berg af tufwor. Ofördnekeligt är, at man i Norrska Historien intet anför et enda klagomål öfwer Konung Magnus Eriksons enskylta förhållande, utom hwad man lärt af Swenska Skrifter. Ty medan Konung Erik gjorde Lagar i Swerige, skedde Konung Magnus intet hinder i Lagstiftande Makten i Norrige, utan då han gjordt en resa til Bergen uti Junii månad 1357, har han sjorton dagar för Midsommar utgifwit en Förordning til Wendiska Köpmäns förmån, förunnandes dem frihet, at til enskylt behof uphandla Lifsmedel, hwarjämte ock den författning gjordes, at deras fordringar skulle wederbörligen bliswa betalte (4). För följande året 1358 finnes ingen ting af wärde uti Norrska Historien wara uptecknadt, hwilket förmodeligen lät bewisa et allmänt lugn öfwer hela Riket, så at Konung Magni enskylta lefwerne gjorde där aldeles intet ondt, fast i Swerige alt för den orsaken stod i ljusan låga. Lusten måste hafwa warit i Norrige dygdigare än på andra ställen, andra skal lära intet kunna utgrundas til en så stark förändring i lefnads- och tanke-sättet. Men ändtönt man efter anseende wärkeligen gjordt Konung Magnus orätt i Swerige, lär man likwäl intet känna utropa Konung Magnus för dygdemönster, ej heller för en stor Konung. En alsmäktig Favorit är et underligt och onödigt djur uti ett stor Konungs Hof. Utan wänner kan en Konung intet wara, men Förmyndare behöfwer han intet, når han kan tänka sjelf. Konungens Gemål Drotning Blanca torde ock hafwa haft något större inträde hos sin Herre, än som omständigheterna kunde tillåta, hwilket ock understundom kan hafwa wådeliga påföljder. Utan at stödja sig på Historieskrifwarnes förebärande, hwilka understundom prata i wädret, når de skrifwa om Hofwens inra wändningar,

Magnus Eriksson. Erik Månson 1358. Konung Magnus Eriksons Förordningar i Norrige.

Magnus Erikson. Erik Månson 1358.

som de intet altid hafwa tilfälle at känna, synes man kunna sluta något dylikt, af det Bref som Påfwen Innocentius VI skref til Drotningen 1356, uti hwilket han tackar för den benägenhet hon wisat des utskickade, och anhåller widare om Drotningens biträde hos Konungen til at få de penningar betalta, som han lånt af Apostoliska Stolens inkomster (5). Om Drotningen på intet sätt blandat sig i Regeringen, hade et sådant nådetecken förmodeligen intet utslutit ifrån hans penningsiuka Helighet. Men om än Drotning Blanca aldrig warit til, hade Konung Magnus efter utseende warit lika mißnögd med sin Son och des mäktiga medhållare. En naturlig wärkan af sådana uptåg war, at Konung Magnus måtte kasta sitt förtroende på främmande, efter han fann intet hemma, som war tilräckeligt at uprätta des makt och anseende. Den hjelp som han kunde wänta af Norrige war så mycket twetydigare, som Normännerne en lång tid intet haft någon fördeles smak för fiendtligheter med Swerige. Däremot lär Konung Waldemar med löften och höflighet ganska wälwilligt tilbudit sin tjenst, belöningen stod strax tilreds i Skåne. Men til en sådan erkänsla war likwäl Konung Magnus ännu intet hågad, och genom den förtroliga undergifwenhet, som Konung Erik wisat honom i Lund, lär han funnit betänkeligt, at inlåta sig i en så skadelig handel. Konung Waldemar hade imedlertid inbudit så wäl Konung Magnus som Drotning Blanca til Köpenhamn, at där tilbringa Julhelgen (6). Men de kommo intet antingen därföre, at det intet war lägligt, eller ock kan hända i den förhoppning, at den af Konung Erik gifna tilsägelse om en fullkomlig och fogelig Förlikning kunde winna sin fullbordan.

(1) Uti Do Johansons Diplom. Lundense N. 448, står följande Anmärkning: Extat aliud & tertium adjudicatum de iisdem bonis Domini *Erici* Regis Suevorum & Gothorum & Domini Skaniæ de dato Anni M CCC LVIII sed nimis est læsum.

(2) Omnibus præsens scriptum cernentibus *Ericus* D. gratia Svecorum Gothorumque Rex ac Dominus terræ Scaniæ S. in Domino sempiternam. Per præsentes publice protestamur Nos dilecto familiari nostro Petro Eskilson quandam curiam ad Nos jure hereditario dicto *Danaerf* post mortem consortis Petri Eskilson, quondam villani in Malmöghe, legaliter devolutam . . . . tenure præsentium dimisisse perpetuo

tuo possidendam &c. Dat. An. Domini M CCC LVIII feria sexta proxima ante Dominicam oculi mei. Afskriften är af Arnas Magnäus, mebdeldt af E. R. Langebeck. Magnus Erikson. Erik Månson 1359.

(3) Om de förra Brefwen kan man se von Dalin s. 520, Not. d. och om det sista Norbergs Clara Minne s. 103, där Konung Eriks Bref införes dat. Stockholm An. D. M CCC L. octauo feria secunda infra octauas Trinitatis sub secreto nostro.

(4) Konung Magnus Eriksons Förordning härom finnes på Plattyska hos Willebrand Hansische Kronik P. 3. pag. 23, datetad Bergen int Jar. unses Herrn Dusent Drehundret seuen unde Vefftich Idus des Mantes Junii. Latinska öfwersättningen finnes hos Corfäus pag. 485.

(5) *Innocentii* P P. VI Bref dat. Auenione sexto Kal. Martii Anno quarto hos Vastouius pag. 197. Nos assistentiæ tuæ utile præsidium super hoc invocantes, serenitatem Tuam attente rogamus, quatenus eundem Regem, quod nostris in hac parte precibus annuat, & effectualiter condescendat, pro nostra & Apostolicæ sedis reverentia des operam efficacem, ipsumque nuntium ad partes de mandato nostro specialiter reuertentem benigne suscipias commendatum, sibique auxilia, fauores & præsidia consueta impendas in favorabili promotione hujusmodi agendorum &c.

(6) Hwitfeld sid. 517.

§. 39.

Den Förening, man skulle kunnat förmoda emellan Konungarna i Swerige efter Förlikningen i Lund, förwandlades uti stora olyckor, utan at man med fullkomlig säkerhet wet, hwar rätta källan bör sökas til alt det påföljande elände. Wåre egne Historieskrifware följa här sin gamla wana, och skjuta all skulden på Konung Magnus. Men man kan intet aldeles förtro sig til deras berättelser. De äldste weta intet mycket, och de nyare hafwa hämtat sin mästa underrättelse af Hwitfeld, den de upspäckat med egna Anmärkningar efter behag. Hwitfeld har utan twifwel haft Handlingar, som wåre saknat. Men han har ock då och då insatt sina egna tankar såsom gamla Författares witnesbörd. Man har fördenskul en ganska oredig kunskap om 1359 års Handlingar, och det mästa, som wåre nyare undfägnat sina Läsare med, lär wara i det hufwudsakeligaste ogrundadt. Det kan ock intet blifwa annat, när man skrifwer Histo-

Magnus Eriksson. Erik Mån'on 1359.

rier på höst och måså. De gamla Krönikor, som skulle tjena til grund, äro korta, fattiga och ofullständiga, ja til större delen osammanhängande, mellanrummet upfylles då med gißningar, som frambäras såsom otwifwelaktigg sanningar. Så mycket man med någon säkerhet kan föredraga, skal utsättas med så mycken redighet, som möjligt är, och gißningar skola blifwa gißningar. Den första märkwärdighet, som möter oß 1359, är Ärkebiskop Jacobs fångslande, som Konung Erik företog sig den 4 Februarii. Äldsta berättelsen härom säger endast, at Prelaten blef swikeligen fångad af Konung Erik med alt sitt folk uti Åhus, och at sådan olycka följde på denna förgripelsen, at Konungen sjelf, hans Gemål Beatrix, hans äldste Son, och de som warit i Rådet, dödt inom kort tid, och Konung Eriks Fader Konung Magnus blef fången, och Riket öfwerlämnadt uti Utlänningars händer (1). Det hufwudsakeligaste af hwad som här förebäres lär wara en oförnekelig sanning, ty Ärkebiskopen blef fången, Konung Erik, des Drotning och Son dödde, och Riket råkade uti Utlänningars händer. Men som denna berättelse kommit från en Påfwisk Ärkebiskop, war det nog försiktigt, at på behändigt sätt inbilla Menigheten, at alt detta war en rättmätig hämnd, för det Konung Erik försyndat sig på en Ärkebiskop. Uti Förlikningen som året förut slöts emellan Fader och Son war Ärkebiskop Jacob oförnekeligen innesluten, uti Jönköpings Förlikning äfwen så. Uti Jönköpings Förening nämnes han såsom Konung Eriks medhållare, men uti Lundska Förlikningen såsom den hwilken hållit med Konung Magnus. Sedan Jönköpings Tractat intet blef efterlefwad, kan det intet förekomma särdeles underligt, at Lundska Föreningen intet blef mera helig hållen, om än denne senare warit slutad i Dom-Kyrkan, som den förra i Minoriter-Choret. Det war intet brukeligt, at hålla hwad man lofwade i deßa tider, och följande tiden har ännu intet infördt et annat tänke- och lefnadssätt hos wißt folk. Det angelägnaste wore at utreda anledningen och orsaken til et sådant förhållande, som utan twifwel war twärt emot aftalet i Lund, och därjämte mycket betänkeligt på en tid, då Andeliga Statens anseende war ganska högt upstiget. De Danske föregifwa, at owiljan yppat sig af Konung Eriks

Ärkebiskopen i Lund fångad af Konung Erik.

begå-

begäran, det Ärkebiskopen skulle lämna honom Borneholm (2). Denna Ö hafwer warit et beständigt trätofrö emellan Herrarna af Skåne och Ärkebiskoparna. Det är således intet otroligt, at Ärkebiskopens fasttagande därutaf kunnat blifwa förorsakadt. Men det anföres såsom en sägn allenast. Meßenius säger, at Ärkebiskopen war mißtänkt för någon hemlig stämpling och underhandling med Konung Waldemar (3). Det kan ock wara troligt; men när han föregifwer, at Konung Erik intet kunnat göra något påstående på Borneholm, efter Ön intet war köpt af Swerige, synes han intet tala som Historieskrifware, ty deras skyldigheter fordra, at långt orimmeligare tilbud böra omröras. Men utaf dessa sannolikheter wet man likwäl intet, hwilken är den sannskylliga, alt stadnar i gißning, och rätta beskaffenheten är ännu en hemlighet. Magnus Eriksson. Erik Månson 1319.

(1) *Nicolai* Archiepiscopi Chronicon hos Ludewig Rel. MSC. Tom. 9. pag. 171. An. D. M CCC LIX Jacobus Nicolai Archiepiscopus Lundensis Anno Pontificatus sui quarto, Februarii die IV captus est Ahusiæ cum omnibus suis in dolo a Rege Sveciæ *Erico*. Ob cujus captivitatem tanta infelicitas subsecuta est, ut post modicum temporis ipse Rex, uxor sua *Beatrix*, primogenitus suus & consiliarii sui interierint, & Pater suus *Magnus* Rex Sueciæ deductus sit ad manus exterorum. Uti Bartholins uplag, så wäl som uti det handskrefna Exemplar, som är mig lämnadt af Conference-Rådet Klefwenfelt, är sista meningen sådan: & Pater suus Rex Sveciæ captus & totum Regnum Sueciæ deductum est ad manus exterorum, hwilket lär wara rättare. Magnus Matthiä och Switfeld efter honom i Biskopskrönikan har utsatt natten för St. Agatha, hwilken infaller på den 5 Februarii. Von Dalin lägger flera omständigheter til och säger sid. 522, at Ärkebiskopen blef gripen i Januarii månad i Kyrkan dit han flytt, och fattat Helgedomskaret i sin hand. Han beropar sig på Meßenius Tom. 3. pag. 18. Tom. 12. pag. 194, men där finnes intet denna granlåten, och hwad tiden beträffar, säger wäl Meßenius på förra stället, at det war i Januarii månad, men det rättar han i 12. Tom. pag. 193.

(2) Switfeld Biskopskrönikan sid. 176.

(3) Meßenius Scondia Tom. 3. pag. 18. Tom. 12. pag. 193. Von Dalin f. 522 säger, at Konung Erik funnit klara bewis, at Ärkebiskopen spelt under täcke med Konung Waldemar och Konung Magnus; kan wäl wara, men den klarheten lyser icke destomindre intet för andra.

§. 40.

§. 40.

Magnus Erikson. Erik Månson 13.

Öfwer en dunkelig tid har man en dunkelig Historia; rätta sammanhanget om Biskop Jacobs fångslande wet man intet, om det som följer är man i lika willrådighet. Tydeligt är, at Förlikningss-aftalet i Lund war brutet genom Ärkebiskopens inmanande i häkte. Så framt Konung Magnus gjordt något med eftertänksamt sammanhang, kunde han nog begripa, at på sin Herr Sons Konung Eriks löfter och ödmjukhet war intet at bygga; annat understöd war då oumbärligt til hans räddning, men han kastade sig uti Konung Waldemars armar, som intet war trosfastare. Danske Kommgen förstod fullkomligen, at wändg Swenska oenigheten til sin förmån, och sin wåns olycka. Det sista bekymrade honom intet, det förra war hela hans ögnemärke. Konung Magnus med Drotning Blanca och sin Son Konung Håkan aflade fördenskul besök hos Konung Waldemar, förmodeligen sedan Ärkebiskopen war til fånga tagen. Ty man wet intet med wißhet, när denne märkeliga händelsen gick för sig, och de som förebära, at det skedde wid Kyndelsmåssan, hafwa endast meddelt af sin gissning och intet mer. Tidens owißhet inflyter likwäl intet i alt, hwad som wid detta Konunga-Möte sig tildragit; ty man är nog öfwertygad, at Konung Håkan i Norrige och Konung Waldemars Dotter Margareta wid detta tilfället blefwo trolofwade. Bruden war i sitt sjunde år. Hon hade således nog tid at wänta, men Konung Waldemar hade intet tid at dröja med det, som skulle befordra och öka oenigheten i Swerige, ty det war ögonskenligt, at den nya Förbindelsen emellan Konung Magnus och Konung Waldemar skulle förorsaka mycket missnöje i Swerige. Til så mycket större prof af wänskap skänkte Konung Waldemar åt Konungen i Swerige twänne Socknar på Hisingen, hwilka sedermera alt stadigt warit under Swenskt Herrawälde (1). Detta anser Meßenius för så mycket grimmeligare, som Konung Magnus ägde förut Halland och på samma räkning Hisingen. Men härutinnan lär Meßenius ofelbart misstagit sig. Swerige har från urminnes tider warit innehafware af en del af Hisingen, hwarom äfwen Sturleson warit öfwertygad (2), och i senare tider, är det i allmänhet bekant, at

Konung Magnus, Drotning Blanca och Kon. Håkan besöka Kon. Waldemar.

Konung Håkan trolofwad med Margareta.

Ko-

Konung Carl IX anlade Götheborg på Hisingen, då Halland ännu war en tilhörighet af Dannemark. Huru Dannemark kommit i besittning af en del af denna lilla Ö wet man wäl intet, om den ej til äfwentyrs warit af samma beskaffenhet som Danaholm, uti hwilken alla tre Nordiska Konungarne warit deltagande: kan ock hända, at det warit Jus Patronatus allena til de omtalta Socknar, som Konung Waldemar afträdt; ty man har ej särdeles bewis, at denna Konung warit af de skänkande Herrar. Om man tillika kommit öfwerens, at Konung Waldemar skulle få Skåne tilbaka utan all lösen, blefwo utan twifwel Socknarne på Hisingen rikeligen betalte. Man framför wid detta tilfälle som något aldeles otwifwelaktigt, at Konung Magnus, under trolofnings-högtidligheten, lofwat at öfwerlämna Skåne och de andra öfrköpta Landskapen, så wida Konung Waldemar wille lämna honom bistånd emot sin Son; men om så är, tår det hafwa warit et så hemligt betingande, at Allmänheten intet blifwit därom underrättad, och är det kan hända en blott gissning af Hwitfeld sjelf, emedan til äfwentyrs ingen af Konungarnas närmaste omgängesmän warit medwetande. Meßenius tillägger en annan omständighet med all den wisshet, såsom om han sjelf warit åsyná witne; ty han underwisar oß, at man i de rum, som Konung Magnus innehade, då han war i Köpenhamn, anstält med flit en wådeld, som upbränt alla Documenterna om Skåne (3). Detta hafwer någon likhet med Swaanings berättelse, hwarom man nämnt tillförne, fast årtalen intet paßa sig. Magnus Erikson. Erik Månson 1359.

(1) Hwitfeld fol. 518.

(2) Sturleson Tom. 1. pag. 539.

(3) Meßenius Tom. 3. pag. 19.

§. 41.

Sedan Konung Erik försäkrat sig om Ärkebiskop Jacob, tår han förfogat sig i största hast up i Landet, emedan man har Bref af honom, som äro daterade i Enköping den 15 Februarii 1359 (1), och under denna resan tår Konung Magnus begifwit sig til Köpenhamn: ty om Konung Erik hade hela ti-

Magnus Erikson. Erik Månson. 1359. Konung Waldemar bryter in i Skåne.

den blifwit qwar i Skåne, torde man hafwa warit nödsakad at innehålla med detta wådeliga besök. Imedlertid gjorde Konung Waldemar sig färdig at besöka Swerige på et helt annat sätt och i en helt annan afsigt. Han bryter in i Skåne med en ansenlig Krigshär, och tågar in i Lister och Blekingen, bemästrar sig Silfwesborg, och andra orter, sätter af Fogdar och Befallningshafwande, förordnar andra i de afsattas ställe, som förpliktade sig at tjena Konung Magnus. Om detta alt skedde efter det aftal, som war gjordt emellan bägge Konungarna under wistandet i Köpenhamn, kan man intet weta: men ingen kunde wäl få annan mißtanka, och lär Konung Waldemar i hela denna färden hafwa föreburit ingen annan afsigt, än at han bewäpnat sig emot Konung Erik til des Faders undsättning. Hwarföre ock Helsingborg, och andra Slott, som haft Befallningshafwande på Konung Magnus Eriksons räkning, lära blifwit aldeles oanfäktade. Och när Konung Waldemar detta förrättat, och han efter Danska berättelsen haft brist på Lifsmedel, wände han tilbaka til Seland, och förde fången bort med sig en af Konung Magnus Eriksons egna betjenter wid namn Peter Då. Så framt omständigheterna så förhålla sig, som de nu äro anförda, är utan twifwel detta Fälttåg et af de besynnerligaste. Det skulle wäl se ut, som det war til Konung Magnus Eriksons undsättning, men i sjelfwa wärket war det snarare til at stjelpa honom: ty hans owänner ja äfwen hans egen Son borde därigenom blifwa än hatfullare emot honom, och ingen ting war för öfrigt til hans wärkeliga förmån uträttadt. Däremot har Konung Waldemar förmodeligen wunnit alt, hwad han för denna gången ärnade winna; ty han hade lagt grunden til en oförsonlig oenighet emellan Fader och Son och denna senares mäktiga anhang, hwarigenom han tillika gjorde sig försäkrad om Magnus Eriksons beständiga undergifwenhet, som intet skulle kunna hädan efter hafwa något förtroende hwarken til sin Son eller sina Undersåtare. Konung Magnus förfölgd af sin Son och sina Undersåtare, och bedragen af sin Förbunds-Broder, war utan twifwel i den bedröfweligaste belägenhet, som kan träffa en Konung. Efter Danska berättelsen skulle aftalet warit, at Konung Magnus

skulle

skulle upläta alla Slotten, som han hade uti de köpta Länderna, men han blef afskräckt därifrån genom Peter Dås bortförande, i fruktan, at hans öfrige betjenter, som warit honom trogne, skulle på samma sätt blifwa bemödde. Som man intet wet, hwarifrån Hwitfeld tagit denna berättelse, kan man intet med tilförlåtelighet utreda, hwilket tilhördt gamla Författaren, och hwilket är til äfwentyrs Herr Hwitfelds egen tilökning. Troligast synes, at ännu ingen sådan Afhandling war gjord, eller åtminstone, at riden intet war inne til des wärkställande. Ty at afträda de dyrtköpta Landskap, innan Konung Magnus kommit uti någon tilförlåtelig trygghet, hade warit en större dårskap, än som kunnat falla på honom, om han ej warit af des hufwudswag. Hwad war wäl Konung Magnus därmed bekåten, at några Fogdar woro för hans räkning tilsatte, och några oberydeliga Slott intagna, sedan Konung Waldemar dragit sig med sitt folk tilbaka? Det synes ock af hjelfwa utgången, ty Konung Erik kommer oförtöfwat neder til Skåne, bemäktigar sig de erödrade Slotten, och utblottar Landet med inqwartering och utfodring. Konung Eriks Krigsmakt lär hafwa warit illa förseedd med Gewär, hwarföre han ock blifwit kallad Knubbe- eller Klubbehären, efter en stor del af folket warit i brist af Wärjor och andra förswars-wapen, förseedd med Påkar och Klubbor. At någon särdeles tapperhet warit å daga lagd, hwarken af Konung Waldemar eller Konung Erik, kan man intet finna. Konung Waldemars färd lär hafwa intet fönt något särdeles motstånd, och Konung Eriks tåg lär ej heller hafwa mött större swårigheter, då tapperheten kunnat sparas på bägge sidor (2).

Magnus Eriksson. Erik Månson 1359.

Konung Erik intager Skåne.

(1) Konung Eriks Bref Enköping den 15 Februarii 1359, angår endast en Canonicus i Upsala benämnd Ulf Galla, som Konungen tager i sitt beskydd med hus och egendom, och är således af ingen widare betydelighet. Anmärkningen är gjord af Assessor Brocman, och Breswet finnes i Antiquitets-Archivum, Msc. 36 f.

(2) Hwitfeld sid. 518. At upreda de wid detta tilfälle af Meßenius och andra förebrakta berättelser, lönar intet mödan, ty de weta intet mer i denna sak, än hwad de lånt af Hwitfeld, hwilket de sedermera med egna betraktelser upstufwat. Sådant kan hwar och en göra efter behag.

§. 42.

Magnus Erikson. Erik Månson 1359.

Den Förening, som Konung Erik slutat med några Tyska Förstar emot Konung Waldemar, hade kunnat wara tilräckelig anledning för denna senare at anfalla Swenska Länderna, men när hans inbrott stadnade wid at tilsätta Ämbetsmän för Magnus Eriksons räkning, kunde wäl ingen annan förklaring därpå göras af Allmänheten, än at Konung Waldemar företagit detta Fälttåg i stöd af någon öfwerenskommelse, som blifwit träffad wid senaste Sammanträdet i Köpenhamn. Förmånen för Konung Magnus war således ingen, men misnöjet däröfwer hos hans Son och Undersåtare så mycket wißare. Genom den ofullständiga underrättelse man har om deßa tider, är man intet i stånd at utsätta tiden, när Konung Waldemar bröt in i Skåne, eller när Konung Erik åter intagit de af Konung Waldemar eröfrade Slotten. Alt är owißt undantagande Undersåtarnas elände och Sweriges olycka, som tillagades genom den alt mer och mer tiltagande oenigheten. Förmodeligen woro alla deßa omwärlingar med Skånska Fälttågen så på Danska som Swenska sidan öfwerståndna, när en ny Förlikning gjordes i Söderköping den adertonde November 1359 emellan Konung Magnus och alla Sweriges Inbyggare. Där blef då aftaldt, at Härtig Bengt skulle för ewärdeliga tider wara landsflyktig, emedan Riksens Män wille bewisa, at han war efter Sweriges Lag utswuren, hwarföre han ock intet borde hafwa någon Frid inom Sweriges Rikes gräntsor. Men i fall Konung Magnus eller hans Son för sin egen heder wille icke destomindre försyna Härtig Bengt, borde det ske utomlands, och så långt ifrån Swerige, at därigenom ingen skada Riket tilfogas kunde, dock skulle Härtig Bengt lefwerera ifrån sig innan nästkommande Påsk alla Bref, som honom woro öfwerlämnade, så wäl de, som honom enskylt kunde angå på Förläningar, som han af Konungen undfått, som de, hwilka annars kunde röra Sweriges Rike. Om Härtig Bengt gör något, som wore stridande häremot och intet wil wara nögd med hwad, som nu betingadt war, förpliktar sig Konung Magnus med sin Son, at de skulle hålla sig til Riket och Riksens Män. Såsom för öfrigt mycken skada med rof och brand

Söderköpings Förening.

och

och eljest uti Riket förorsakadt war för Härtig Bengts skuld, uti hwilket Konungens Son Erik och Riksens Män warit inweklade, så skulle alt sådant och mera dylik twedräkt (1), som af samma Krig haft sitt ursprung, aldeles förglömmas och intet hämnas, hwarken af Konung Magnus, Drotningen eller deras Son Konung Håkan. Men alla andra saker, som intet härrördt af Kriget, och intet kunde i godo biläggas, hänwisas til Konung Magnus och Riksens Råd, och den som intet wille åtnöjas med förberörde Konungs och Riksens Råds utslag, förklaras at hafwa förlorat Konungens och alla Riksens Måns bistånd. Yttermera loswade Konung Magnus alla inbyggare i Swerige och Skåne, samt de öfriga Landskapen, all kärlek, wälwilja och rättwisa, som en rätt Konung och Herre är skyldig at wisa sina tjenare och Undersåtare, dock Kronans rätt altid förbehållen. Denna kärlek och wälwilja skulle innefatta Kyrkor, Kloster och deras Förmän, Riddare, Swenar, Klerker, Bönder och Köpmän, hwilka alle skulle hägnas och skyddas wid rätt och Lands-Lag. Andteligen såsom månge under denna ofreden förlorat sina Gods med orätt, och Konung Magnus intet hade tid at afgöra denna gången alla sådana twister, skulle twå gode Män med Lagmannen i orten pröfwa och afgöra målen, och domen sättas i wärkställighet sex weckor efter des afkunnande wid 40 markers plikt för den olydiga, dock skulle ingen rättegångs-kostnad påstås eller ersättning äskas för hästar, mat och foder. Denna öfwerenskommelse bekräftades med Konung Magnus Eriksons, Drotning Blankas och Konung Håkans Sigiller (2).

Magnus Erikson. Erik Månson 1359.

(1) Uti tryckta Afskriften hos Hadorph wid Rimkrönikan, står Foghder, men lär wara förtryckt i stället för Feghder, träta eller ofred, ty annars blifwer där ingen mening.

(2) Söderköpings-Förening in octavis b. Martini An. M CCC L. nona hos Hadorph, Fol. 32 v.

§. 43.

Innehållet af Söderköpings-Förening är troget anfördt, som hwar och en lär finna, som behagar jämföra det med sjelfwa Afhandlingen och förstår Swenska. Och stadfästes den i föregående

Påminnelser wid Söderköpings Förening.

Magnus Erikson. Ensam Konung 1359.

de H. anförde gissning, at Söderköpings Möte blef hållet sedan Skånska tåget, eller såsom somlige behagat nämna det, Hårtig Benges Fegde. Det underwisar oss ock om en annan omständighet, hwarpå man intet så noga gifwit akt, nämligen, at Konung Erik war redan död. Ty först säges här, at Konung Magnus dagtingar med alla Sweriges inbyggare högre och lägre, och Konung Erik nämnes icke en gång såsom deltagande i öfwerenskommelsen (1), hwilket hade warit oundwikeligt, om han ännu lefwat. Hela Regeringen, alla saker och twistemål så i Swerige som Skåne och alla underliggande Länder anförtros utan undantag åt Konung Magnus och Rikets Råd (2). Huru kunde sådant ske, om Konung Erik ännu warit i lifwet? Man kan då anse för en afgjord sak, at Konung Erik war redan död innan den 18 November 1359. Alla de betraktelser, som man behagat göra om Konung Eriks förhållande wid detta tilfället, förfalla således af sig sjelf. Antingen han eller någon annan sammankallat Ständerna til Söderköping, kan wara lika mycket, oförnekeligt är, at ingen äldre Historieskrifware talt därom, och kan man således med all wißhet försäkra, at man wet det intet, utan så wida, at man har orsak, at tro, at Sammankomsten warit påbuden af Konung Magnus. Ofta talar man ock om en ny trolofning för Konung Håkan, som wid samma tilfälle blef beslöten med en Hollstensk Prinsessa. Men denna trolofning lär ock wara förhastad, ty efter all den underrättelse man nu kan äga, blef denna senare trolofning intet omtalt, förr än några år senare, då Konung Håkan tog sin Fader til fånga i Calmar 1361 (3). Man kan således upskjuta denna undersökning til den tiden, då den blef wärkeligen gjord.

(1) Begynnelsen af Söderköpings Förening eller Försäkran är som följer: „Kungiörom wi Magnus ꝛc. at wi mäth Biscopum, Riddarum oc andrum Wälburnum Mannum, hadhe innan wärt radh ok utan, ok menlika mäth allum Swerikes, Scanes, Hallanda, bäggia Blekongh ok Lysters Mannom, ängom undantakanom hawom daghthingat ꝛc."

(2) En del af tredje Punkten uti Söderköpings Dagtingan lyder så: „Lowin wi ok, at halda skula allom Boanadsmannom i Swerike, Skane, ok forsagdhom Landom, höghom som laghom, kärlek ok goth wiljo

wilsa ok rätwiso, som rättom Konunge oc Herra bör at giöra sinom thyänarom ok undersatom ꝛc." Magnus Eriksson.

(3) Utländska Tideböcker eller Skrifter, som tala om Konung Håkans trolofning med Hostenska Prinsessan nämna intet året. Wåre nyare Historieskrifware hafwa följt Hwitfeld sid. 518. Men där står intet, at trolofningen skedde nu, utan där säges at det skedde därefter, utan at Läsaren kan weta antingen längre eller kortare tid kommit emellan. Ericus Olai pag. 131, sedan han nämnt, at Konung Magnus blef til fånga tagen i Kalmar, säger nog tydeligt: Tunc tractauerunt cum eodem *Haquino* quod acciperet sibi uxorem de Holsatia filiam Comitis. På samma sätt föreställes saken hos Olaus Petri: „Han (Konung Magnus) blef satt på Kalmar Slott, och blef så tå handlat at Konung Hokon skulle hafwa ..... Jungfru Elisabeth Gref. Henriks Syster af Hollsten." 1359.

§ 44.

Men Konung Eriks död kräfwer någon widare uplysning, så framt något kan uplysas i denna tidens mörker. Alla wåra ädsta underrättelser berätta endast at Konung Erik dödde 1359, några utsätta 1360 (1). Några Isländska Handlingar gifwa wid handen, at en stark pest rasat i Swerige 1357, och at Konung Erik med Gemål och twänne Barn blef i samma farsot hädanryckt (2). Rimkrönikan och Ericus Olai berätta, at han blef förgifwen af sin Fru Moder, och denna ohyggelighet har sedermera wunnit bifall hos alla wåra senare Häfdetecknare. At neka, det sådant kunnat hända, wore orimmeligt. När hat och owilja upkommer emellan nära blodsförwandter, blir merendels owänskapen oförsonligare, än när andre blifwa owänner. Somlige gå längre, då de försäkra, at hämndgirigheten är häftigare hos Fruentimmer än hos Mankönet. Kan wäl wara. Man kan imedlertid wara förwißad, at gemena och nedriga sinnen träffas hos bägge Könen, så wäl hos stort och förnämt folk, som hos ringare. Man berättar då, at när Konung Magnus och hans Gemål förmärkt, det Konung Erik war dem i alla saker öfwermäktig, hafwa de kallat honom med Riksens Råd til sig, til at rådslå om några angelägenheter. Sedan öfwerlägningarna warit ändade, har Drotningen uti en dryck gifwit sin Son förgift, och skal Konung Erik, då han känt sig wara förgifwen, yttrat sig, at de som gifwit honom lifwet beröf- Konung Eriks död.

Magnus Eriksons. 1359. röfwat honom det (3). Alt detta är ganska omständeligt, men man kan ock ljuga omständeligen. Om samtida Författare, som kunnat weta och welat säga sanningen, lämnat et sådant witnesbörd, wore intet därwid at påminna. Men nu förhåller sig saken långt annorlunda. De aldraäldsta Tideböcker nämna wäl om Konungens död, men intet om sättet, undantagande Isländska Skriften, som Torfäus anmärkt, hwilken förtäkrar, at Konung Eriks, des Gemåls och Barns död blifwit förorsakad genom en allmän farsot. Årtalet är twifwelsutan felaktigt, men det öfriga kan wara likså sant, som det hwilket hos Ericus Olai förekommer. De andre som ordat om förgörningen äro wäl hundrade år yngre, och man wet intet om de följt någon trowärdig berättelse, eller om de rättat sig efter et af arghet utspridt rykte, som är intet sällsynt, når Landet warit upfyldt af bitterhet och parti. At i sådana omständigheter ljuga lif och heder af hwarandra, anses då för samsunde-dygder. Den som warit nog illak at begå en sådan nedrighet, hade förmodeligen intet skonat Rådz-Herrarna mer än Konungen, ty Konungens och Drotning Blankas olycka kom snarare ifrån dem, än Konung Erik. När Ärkebiskop Nicolaus i Lund talar om Konung Eriks död, instämmer han med berättelsen hos Torfäus, men nämner intet ord om förgift, utan säger allenast at des Gemål och Son äfwen afsomnat, hwilket snarare upwäcker misstanka om smittosam sjukdom än om något åtefördgätet nidingswärk. Det mästa likwäl, som synes frikalla Drotning Blanca och hennes Herre från en så swår tilwitelse, är innehållet af des hätskaste fienders Manifest, når Albrect inkallades. Där skonas Konung Magnus på intet sätt, och hans oordenteliga lefwerne förwites med mycken bitterhet, men denna ogärning förebrås intet. Så framt man ännu hade del af denna budkafla, wore den här gjorda inwänning aldeles öfwertygande, dock synes den likwäl hafwa styrka nog, då Ericus Olai inför innehållet, som wißerligen intet upför sig, såsom Konung Magnus Eriksons målsman (4). Men antingen en naturlig sjukdom eller förgift slutat denna Herrens dagar, kunde likwäl sorgen öfwer des afsidande intet wara allmän, och Hårtig Bengt Jår ingalunda hafwa warit af de mäst sorgbundna (5).

Om

Om Konung Erikz minne öfwerlefwat honom med någon särdeles wördnad, wet man intet. Af några händelser synes man kunna sluta, at denne Herren warit nog hård och sträng, så at han wid tilfälle icke en gång skonat dem, som tagit sin tillflykt til Kyrkorna, utan låtit bränna både dem och Kyrkan tillika med Sacramentet, om de ej i godo wille gifwå sig (6). De som intet finna detta troligt, efter man föregifwer, at han för sina dråpeliga egenskaper haft flera anhängare än des Fader, känna intet partí-agget, som uphöjer och firar äfwen de största wrak, när därigenom deras assikter kunna befordras. Detta anföres likwäl ingalunda til denna Herrens förklening. Man lämnar des höga egenskaper uti sitt wärde, om han haft några, men de måste bewisas af andra än af en Johannes Magnus och des likar, hos hwilka det altid warit et rikt ämne til beröm, när någon warit en beständig fiende af någon af wåra närmaste Grannar. Wil man ock uprikrigt bekänna sanningen, kunde man wäl intet wänta särdeles stora dygder hos en 23 eller 24 års gammal Prins, som fått en efter tiden swarande och således eländig upfostran. Med litet wett blef man widskeppelig, och med något bättre, borde man antingen stadna uti Atheísteri, eller åtminstone bliswa Fritänkare. En Lekman kände intet Christendomen, utan af det han dageligen såg och hörde. Påfwarnas snålhet, och Prästernas i samma andakt lysande upförande, sammanfogad med en orimmelig regeringssjuka, kunde wäl intet wärka mycken högaktning för Religionen hos den, som wågade sig, at lysta tankarna något högre, än ett utan tanka rörlig skapnad, som man af wana och flatteri kallade människja. Konung Erik war gift med Beatrix Marggref Albrects Dotter af Brandeburg, och Systerdotter af Konung Waldemar i Dannemark. Han skal wara förmäld år 1356, och fått i Brudskatt 8000 mark Silfwer (7). At han haft Barn med sin Gemål, kan man sluta af det föregående. Magnus Eriksom. 1319.

(1) Chronicon hos Benzelius p. 93. M CCC LIX. Obiit *Ericus* Rex filius *Magni* Regis. *Nicolai* Chronicon kommer öfwerens något när med samma år. Detta witnesbörd är anfördt wid 39. §. N. 1. Peder Clausen Norrska Krönikan sid. 843 har 1360. Uti Annales Visbyenses wid år 1360 säges intet annat, än at Konung Erik war redan död, när Konung Waldemar intog Skåne.

Magnus Erikson. 1360.

(2) Torfäus H. N. P. 4. pag. 484. wid år 1357. Notant præterea annales, per Sveciam luem gravissimam grassatam multos absumsisse & inter hos Regem *Eiricum* cum uxore & duobus infantibus. Hæc autem Chronicon Norvegicum ad An. 1360 refert.

(3) Ericus Olai pag. 128.

(4) Orsakerna til Konung Magnus Eriksons afsättning uprepas hos Ericus Olai pag. 134.

(5) En så gammal som dum vers om Härtig Bengt hos Hwitfeld, intygar härom:

Flet pro morte ejus non multum Dux Benedictus.

(6) Denna berättelsen är af Hwitfeld sid. 518.

(7) Meßenius Tom. 12. pag. 191. Von Dalin går esomoftast längre med sina gißningar än Meßenius; ty han underwisar oß, at Konung Erik sielf farit öfwer hafwet at afhämta sin Brud, och på återresan besökt Konung Waldemar, sid. 513. Då han talar om hans död, säger han, at Konung Erik war buden til Julgästbud sid. 526, utom åtskilligt annat, som intet kommer särdeles öfwerens med hwad här anfördt är.

§. 45.

Konung Magnus Eriksons widriga öde uphörde intet med Konung Eriks lifstid. Det kunde ock intet stadna därföre, emedan alla omständigheterna woro i hufwudsaken de samma som förr. Herrar Riksens Råd som upblåst twedräkts-elden och anstaltat förnämligast om denna oredan och oenigheten genom Rikets styckande, och omyndiga Prinsarnas uphöjande på Kungliga Thronen, woro ock de samma. Konung Magnus war sig ock efter utseende altid lik; utan at wara illak, woro hans förra swagheter altid lika härskande, så at han på intet sätt blifwit klokare genom de hit intil öfwerståndna widrigheter. Genom Söderköpings Försäkring 1359 uti November månad, hade han förpliktat sig, at intet tillåta, det Härtig Bengt måtte uppehålla sig inom Sweriges Rikes gräntsor: men at han nu likwäl 1360 warit i Skåne är otwifwelaktigt, samt tillika mycket sannolikt, at det skedt med Konungens eller Drotningens tillåtelse. Men Härtigen war intet desto säkrare, emedan han blef anfallen och ihjälslagen på Rönneholm i Skåne (1). At detta dråp blifwit begånget af Carl Ulfson Sparre och

Härtig Bengt ihjälslagen.

Eren-

Erengisle Jarl berättas af Meßenius (2), och kan wara troligt. Det war denna tiden intet nesligt at wara röfware och mördare, Lagen tjente endast för gement folk. De andras Lag war godtycke och wälbehag. Denna gunstling hade således genom sin uphöjelse ganska litet gagnat sig sjelf, och än mindre sin Herre och wälgärningsman, som öfwerhopat honom med nåd, ära och rikedom. Om Bengt Algotson förtjent sådana nådetecken kan twiflas. Det lilla man wet om hans bedrifter, synes intet göra honom särdeles heder. En Favorit, som yfwes af sin Herres bewågenhet och tror inga hederstecken wara för stora, är wärd sitt fall och undwiker det sällan. De som begått detta mord hafwa wäl intet förwärfwat sig höga wederbörandes wälwilja, men det är ock troligt, at de intet frågade däreftet. Konung Magnus hade wäl en lång tid bordt wara en myndig och regerande Konung, men han hade icke destomindre warit under et tungt Förmynderskap, emedan han i alla wigtiga ärender warit nödsakad, at böja sig under sina mäktiga Rådsherrars wälbehag. De hade twungit honom at bifalla den fördärfweliga styckningen af Riket genom söndringen af Norrige, och genom samma Herrars bedrifwande woro hans Söner satte til sin Faders Arfwingar, medan Fadren ännu lefde. En nymodig Lagfarenhet, som wisar tydeligen Rådets makt och Konungens swaghet. När sådant kunnat ske tilförne, när Konungens omständigheter intet woro i den oredan, kan man nog föreställa sig til hwad ytterligheter han nu wore brakt, sedan hatet blifwit alt mer och mer rotadt, och han mißtänktes eller ock beskylldes uppenbarligen för et fördärfweligt förtrwende til Konung Waldemar, som war wärkeligen hatad af många sina egna undersåtare, och kunde intet wara älskad i Swerige. Konung Magnus war utom des öfwerhopad af gäld och skuld, som han wißerligen intet kunde, och til äfwentyrs i wißa mål intet wille betala. De private Borgenärer kunde någon tid afspisas med upskof och löften, men hans Påfweliga Helighet kunde intet förnöjas utan reda penningar. När de intet kunde skaffas, framträder Påfwens Sändebud Giulaberti, såsom en annan Asa-Thor, med Apostoliska Stolens förfärliga Stridshammare och sätter Konungen i bann. Konung Magnus wän-

Magnus Eriksson. 1360.

Konung Magnus sättes i bann.

Magnus Eriksson. 1360.

der sig förbenskit til Påfwen Innocentius VI och erhåller upskof af bannlysningen til nästkommande Påsk 1361 (3). Men de femtontusend Ducater, som Konungen sått til läns af Kyrkomedien, kunde Hans Helighet för Christendomens skuld intet umbära. Efter Rådets Manifest 1363 hade Konung Magnus då redan i sem års tid warit i Kyrkans bann, så at första bannlysningen af Giulaberti måtte warit affagd 1358. Konung Magnus hade så mycket wett, at han föraktade detta Påfweliga narrewärk, så at, det oaktadt, gick han in där Gudstjensten höllo. Men denna förnuftiga klokhet gagnade intet, utan ökade snarare förargelsen, och bekräftade ryktet om des ogudaktiga lefwerne. Understundom är det och försiktigare, at wara narr med Allmänheten, än wara klok ensam. Man säger och, at hela Riket kom under Interdict (4), men det är åtminstone alldeles owiss, om ej fullkomligen ogrundadt. Man finner ej heller, at Allmänheten på något sätt emdwikit Konungens omgänge, emedan man ser, at han wid alla tilfällen sysselsatt sig med Rikets angelägenheter, hwilket lär wara folkiart af det, som redan är andraget. Flera bewis äro och til hands.

Åtskillige Förordningar af Kon. Magnus.

Åskonsdag 1360 war Konungen i Wästerås och gjorde Förordning om några sänkningar, som Thomas Litlagarp och Godswen Unge gjordt i Kopparberget wid Falun, huru de borde fördelas emellan Bergsbrukarne, och arbetet drifwas, befallandes tillika, at alle Bruksarbetarne, som gått ifrån Kopparberget och uppehöllo sig på andra orter i Riket, skulle förfoga sig til Bruket, och där förrätta sina wanliga sysslor, så framt de intet woro komne til den förmögenhet, at de kunde sätta sig neder, som Bönder, och swara för de wanliga Krono-Utlagorna efter Lag (5). Wid slutet af Junii månad war Konungen i Stockholm, och afgjorde en twist, som war uppkommen emellan Nunnorna i Clara Kloster och Munkarna af Eskilstuna angående några Hemman i Siwiewad (6), utom flera sådana förrättningar, hwarpå man ännu har Konungens Domar och Bref, som tydeligen gifwa tillkänna, at hans utfluande från Församlingens gemenskap intet warit serdeles ökad hwarken af Konungen eller andra; ty en bannlyst människja war annars efter Canoniska Lagen afstängd ifrån all omgänge, och de som

med

med en sådan syndare plägade gemenskap, wore därigenom i samma fördömelse. Magnus Erikson. 1360.

(1) Diarium eller Annales Visbyenses hos *Langebeck* S. S. R. R. D. Tom. I. pag. 258. Post hæc Rex *Magnus* quendam nobilem *Benedictum* nomine, ad instinctum Reginæ, contra voluntatem Consiliariorum Regni Ducem fecit: Qua propter nobiles Regni maxime commoti, dictum Ducem Rege ignorante in Scania Rönaholm occiderunt.

(2) Meßenius Tom. 12. pag. 195.

(3) *Innocentius* VI Charissimo in Christo filio *Magno* Regi &c. Sedan Påfwen talt om de 15000 Ducaters skuld berättar han widare: & ratione retardatæ solutionis, quod displicenter audiuimus, apostolicas sententias incurrisse . . . Quas siquidem fili sententias propter honorificentiam folij Tui . . . suspendi jussimus . . . hinc ad Resurrectionis Dominicæ instans Festum &c. Datum ap. Villam nouam Auinion. Dioc. XV Calendas Junii Anno octauo 1360. Vastovius pag. 197.

(4) Ericus Olai pag. 131. Fuit etiam excommunicatus a Papa propter pecuniam leuatam Cameræ apostolicæ, posito interdicto in Regno. Quam excommunicationem ut desperatus parvipendens, & diuinis se damnabiliter ingerens, cum alii servarent interdictum, multis erat occasio scandali & erroris. Rimkrönikan sid. 156 talar om Konungens bannlysning sålunda:

Mot Kyrkiona Frihet gjorde och han
Ty lyste Påfwen honom i bann,
Thet lade han ej a sitt sinn,
Hwar Guds tider hulles, ther gick han inn.

Af dessa ord synes man kunna sluta at intet interdict warit på Landet, eller åtminstone intet allmänneligen efterlefwadt.

(5) Konung Magni härom utgifna Bref dateradt Arosiæ Ann. Dni M CCC LX die Cinerum är tryckt i Acta Literar. Sueciæ 1722, pag. 254.

(6) Konung Magnus Eriksons Bref Stockholm Sabbato infra octau. Apostolorum Petri & Pauli 1360 hos Norberg Clara Minne sid. 77.

§. 46.

Nu kommer man ändteligen til den bedröfweliga wänningen uti Magnus Eriksons Historia, som icke allenast satte största skamfläcken på Konungen, utan hade ock när gjordt hela Sweriges Rike til intet. Skåne förlorades, Öland och Gothland plundrades, och utländske Konungar infördes i Landet, Skåne förloras.

Magnus Erikson. 1360. hwarigenom inbördes Krig blefwo nästan ouphörliga, Konungar assattes, och ingen ting war waraktigt, utan en beständig olycka. Skånes bortmistande började kådjan af alla deßa sammanhängande uselheter. Men rätta beskaffenheten af denna hwälfning är så inweklad, at man har största swårighet at utreda den samma. Utgången är allena wiß, at Skåne förlorades. Men huru det egenteligen gådt til, och hwar rätta källan ligger begrafwen til en så betydelig förlust, torde ännu wara en förborgad hemlighet, som aldrig lär kunna bringas i rätt dager, innan flera Handlingar komma i ljuset, än de hittils bliswit bekanta. Wåre äldste Historieskrifware instämma med hwarandra i den delen, at Konung Magnus kommit öfwerens med Konung Waldemar, at i godo och med beråd mod afstå de tilköpta och långt för detta afträdda Länder. I denna delen tala de såsom de warit närwarande wid Konungarnas hemligaste öfwerlägningar, men för öfrigt äro de antingen så okunnige eller wårdslöse, at de intet underwisa oß hwarken om året, när Konung Waldemar intagit Länderna eller huru det tilgådt: utan i det stället undsägnar Ericus Olai Läsaren med betraktelser öfwer Salomons Ordspråks-Bok, om Ynglingen och Skökan (1). Wåra korta Krönikor underwisa oß ändteligen om året, och at Konung Waldemar 1360 dås med hot, dels med lockande förmådt Konung Magnus at öfwerlämna Skåne til Dannemark (2). Det öfriga skal hämtas af Danska Skrifter. Af deßa har man sig bekant, at Konung Waldemar inspärrade Helsingborg dagen för Konung Knuts dag 1360. Ärkebiskop Nils i Lund intygar detta uti sitt Chronicon (3). Det lär wara allmänt bekant, at Konung Knut den Heligas dag infaller på den 13 Januarii, och lär Hwitfeld således intet hafwa bedragit sig, når han berättar, at Belägringen började i Januarii månad. Detta gjorde mycken upmärksamhet, hwarföre och åtskillige Tyska Herrar af Adel gjorde sig all möda at bilägga och förlika deßa oroligheter i sielfwa början af Kriget.

Sammanträde i Ribe. Et Sammanträde skedde fördenskull i Ribe, där måh Lördagen efter Kyndelsmeßan gjorde utkast til en Förlikning af följande innehåll, at fyra på Konungens wägnar i Sverige och lika så många på Danska sidan skulle sammanträda och afgöra den upkom-

komna osämjan. Kunde deße otta intet komma öfwerens, skulle Hårtig Erik af Sachsen och Gref Henrik af Hollsten göra slut på tråtan efter Lag och billighet. Om deße woro hindrade, borde målet hänskjutas til Hårtig Christopher af Låland, Konung Waldemars Son, och Gref Nicolaus af Hollsten. Så framt Konungen i Swerige intet wille fullgöra det utslag, som af deßa Skiljomän assades, skulle tjugu hederlige Herrar och Män inställa sig på Konungens i Swerige wägnar uti Köpenhamn, och intet gå därifrån innan alt efter Skiljomännernas utslag wore til alla delar fullgjordt, och til samma wilkor förpliktades Konung Waldemar, så at des tjugo Löftesmän skulle på samma sätt och wilkor inställa sig i Helsingborg (4). Johan Gram, som först dragit fram detta Bref, har med alt skäl gjordt den Anmärkning, at det intet kan annorlunda anses än som et utkast til Förlikning; ty inga Sigiller äro bifogade, ja icke en gång öpning gjord på Pergamentet, hwar Sigillerna borde sättas. Förmodeligen har Konungen i Dannemark sumit betänkeligt at underkasta sitt påstående goda Mäns utslag och ompröswande, när ställningen i Swerige lofwat honom en långt önskeligare framgång. Man lär likwäl af detta Document, at Kriget och Belägringen war wärkeligen begynt, hwilket styrker Ärkebiskopens utsaga uti sitt Chronicon, och at Helsingborg ännu intet wid Kyndelsmeßan war i Konung Waldemars händer. Man lär ock med lika tillförlåtelighet kunna påstå, at Skåne intet war intaget wid Pingsten samma år, ty då hölls et allmänneligt Dagahof eller Riksdag i Kallunborg, och här talas icke allenast om de Länder, som då woro under Konung Waldemars Lagsaga, utan ock de som framdeles skulle förwärfwas, hwarmed efter alt utseende syftas på Skåne, och synes detta så mycket sannolikare, som ingen Prelat ifrån Lunda Capitel warit närwarande wid denna Sammankomst (5). Ej heller lär Skåne warit intagit wid slutet af Augusti månad, så framt det har sin riktighet som von Dalin anmärkt, at kallelsen til Riksdag, som skulle hållas i Kalmar, war af Konung Magnus daterad i Lund, den 29 Augusti (6). Ja man finner ock anteknadt, at Helsingborg ännu intet war eröfradt i början af Julii månad 1361 (7). Om alt detta har sin riktighet, som åtminstone Magnus Eriksson. 1360.

Magnus Erikson. 1360. stone stödjer sig på gamla witnesbörder, har Skånska Fälttåget åtminstone warat öfwer et år, och lär Konung Waldemar warit mästare af flacka Landet innan Helsingborgs Slott blifwit upgifwet, ty uti Februarii månad har han warit i Åhus och bekräftat Stadens gamla Privilegier (8).

(1) Ericus Olai pag. 129.

(2) Chronicon hos Benzelius pag. 93. M CCC LX. *Waldemarus* Rex Daciæ dolo & fraude abusus simplicitate *Magni* Sveciæ Regis iterum vindicauit Scaniam e Svecorum Dominio, exustis omnibus litteris *Magni* Regis. Wisby Krönika uti Langebecks S S. rerum Danicarum Tom. I. pag. 252. Circa Annum D ni M CCC LX *Waldemarus* Rex Daciæ, obtenta victoria de Holsatis ac tota Dacia pacificata in Scania Regem *Magnum* quandoque minis quandoque promissionibus in tantum vexabat quod ei totam Scaniam cum omnibus castris, Consiliariis sui Regni minime requisitis, gratis tribuebat.

(3) *Nicolai* Chronicon. Hujus tempore *Waldemarus* IV prædictus Scaniam valida manu intravit & castrum Helsingburg in profesto S. Canuti Regis & martyris obsedit, & Scaniam, Hallandiam & Blegingiam cum castris & munitionibus suis obtinuit & Regem *Magnum* de finibus hujusmodi expulit. Uti Ludevigs uplag står årtalet 1361, men det år utlämnadt uti handskrefna exemplaret och Bartholins uplag. Icke destomindre uti Förliknings-Förslaget i Ribe 1360, som upsattes wid Kyndelsmeßan säges tydeligt, at Kriget war redan begynt. Orden äro deßa: Notandum quod inter Dominos Regem Sweciæ & Daciæ in hunc modum exstitit placitatum, quod quatuor de hominibus Domini Regis Sweciæ & quatuor de hominibus Domini Regis Daciæ super omnibus & singulis discordiis . . . inter ipsos Dominos Reges in *hac guerra* motis &c. Så at Herr Gram förmodeligen mißtagit sig, då han sid. 109 uti Förbättringen til Konung Waldemars Historia menar, at Kriget intet begyntes förr än om sommaren samma år.

(4) Detta Förliknings-Förslag slutas sålunda: Acta & facta sunt hæc placita Ripis An. D:ni M CCC sexagesimo Sabbato post purificationem beat. Virginis præsentibus honorabilibus viris & discretis Dominis *Petro* Ripensi & *Magno* Burgianensi Episcopis, *Nicolao de Lembec*, *Erland Kalf* & *Borchardo de Oxtebude* militibus, *Volrado Lytzowen*, *Kanuto Buggy*, *Tome Niclisson* & *Motoue Dus* armigeris, quod Nos *Nicolaus Lembec* & *Xanutus Buggy* appensione nostrorum Sigillorum protestamur. Johan Gram uti de nämnda Förbättringar sid. 218 har infördt detta Document, och uti sjelfwa Afhandlingen påmint, at där hwarken äro Sigiller wid Documentet eller öpningar til deras insättande.

(5)

(5) Denna Recess öfwersatt på Danska är inryckt af Hwitfeld fol. 521. Men sådan som han wärkeligen warit skrifwen finnes den uti Bo Jo- hansons Diplomatarium MSC. N. 39. Den här åberopade Artikel lyder så: Primo omnes terræ Regno Daciæ nunc adjacentes, siue in posterum Deo dante acquirendæ, Legibus & juribus suis, prout in veris antiquis libris legalibus continetur, libere uti debeant &c. Wid slutet upräknas de närwarande Biskopar således: *Nicolaus* Ottonien- sis, *Petrus* Wibergensis, *Petrus* Ripensis, *Henricus* Roskildensis, *Paulus* Arusiensis & *Magnus* Burglanensis. Recessen slutas sålunda: Datum anno die & loco supradictis, och intet som Hwitfeld anförer: Actum Kallunborrig Hellig Trefolighets Söndag, utan denna mening läses i sjelfwa ingången. Magnus Erikson. 1360.

(6) Von Dalin fol. 528.

(7) Hämsfort Chronologia secunda hos Langebeck S S. R R. D D. Tom. I. pag. 310 Ann. Dni M CCC LXI . . . *Waldemarus* Rex Scaniam iniit. VI Id. Julii Helsingburgum obsedit & totam Scaniam, Hallandiam, Blekingiam ejecto *Magni* Regis præsidio obtinuit.

(8) Konung Waldemars Bref Dat. Ahuus nostro sub sigillo Anno Domini M CCC sexagesimo primo sexta feria ante Dominicam Re- miniscere. Teste Nic. Jonsson de Kiældebæk.

§. 47.

Efter de nu upwista anledningar synes Konung Walde- mars Fälttåg til Skåne få et helt annat utseende, än wåre äldste Historieskrifware behagat upgifwa. Och lär ej heller be- mästrandet af Landet blifwit wärkstäldt utan alt motstånd ifrån Konung Magnus, så wida så mycken tid behöfdes til des in- tagande. Det synes ock, som sjelfwa Herre- eller Kungsgårdar- na gjordt motstånd. Lindholmen omtalas i synnerhet och berät- tas at Konung Waldemar det bekommit dels med penningar, dels med hot. Detta år taget af Hwitfeld, som på twå sär- skilta ställen på et och samma år 1360, utan at nämna dag och årstid, omröret, at Konung Magnus lämnat och updra- git Helsingborg til Konung Waldemar, ändskönt han ankom med en talrik Här til Slottets undsättning; men efter han såg sig förswagad, at uphäfwa Belägringen, blef Fästningen med åt- skilliga wilkor upgifwen, i synnerhet betingades, at Konung Waldemar skulle städse wara hans wän och bistå honom uti des angelägenheter, och at det föreslagna Systermålet emellan Skåne in- tages af Konung Walde- mar.

Magnus Erikson. 1360.

Konung Håkan och Prinseßan Margreta skulle winna sin fullbordan. Sådan är berättelsen hos Hwitfeld på det första stället; på det andra säges, at Konung Waldemar intog de öfriga ställen eller Fästen i Skåne och Blekingen, som han hit intil intet hade eröfrat, hwilket skedde med Konungens i Swerige goda wilje och minne, och har Konung Magnus wid detta tilfälle öfwerlämnat Köpebreswet på Skåne, så wäl som Skånska Ståndernas Hyllnings-Bref, hwaremot Konung Waldemar förnyade sina Försäkringar om beständig wänskap och undsättning emot hwem det wara måtte (1). Så oredig och otilräckelig denna Hwitfelds berättelse är, bliswer hon dock mera omständelig, än det som Ericus Olai behagat upteckna, ty han talar endast om swicker och hot, hwarmed Skåne, Halland och Blekingen förlorades, så at man efter denna senares anwisning skulle snart kunna falla på den tankan, at intet Krig war å färde, hwilket likwäl ingalunda kan nekas. Tydeligt är, at Skåne, Halland och Blekingen förlorades, men at alt detta wann sin fullbordan 1360 är ganska twifwelaktigt. Åtminstone synes man kunna med sannolikhet påstå, at Halland war ännu uti Konung Magnus Eriksons händer 1363, emedan han wid Ås Kloster det nämnda året ottonde dagen efter Petri Pauli dag stadfästat Lunda Dom-Capitels Privilegier, då han tillika befaller alla sina Fogdar och Ambetsmän at på intet sätt göra Ärkebiskopen och Dom-Capitlet i Lund något förfång uti deras urgamla rättigheter (2). Det hade warit nästan wanwettigt, at tala om Fogdar och Ambetsmän i Halland, om han intet haft några, och ännu dåraktigare at begära et sådant Frihets-Bref af en Herre, som intet haft något at säga i Landet. At man i Lunda Capitel tagit emot et sådant Frihets-Bref, är därutaf tydeligt, at man förwarat detta af Konung Magnus förlänta Privilegium ibland flera Samfundets Handlingar. De nu anförda påminnelser torde öfwertyga Läsaren, at både de äldre och nyare Häfdetecknare weta ganska litet om denna tidens mörka händelser; hwarföre man ock icke bör wara fördriftig i sina omdömen, ty af otilräckelig kunskap kan man inter fälla andra än waklande omdömen. Den påminnelsen man gjordt om Halland, kan likwäl til äfwentyrs intet lända Hwitfeld

til

til last, ty sedan han först i allmänhet sagdt, at Halland tillika med de andra Landskapen förlorades, hwilket är oförnekeligt, näminér han sedermera, at Konung Waldemar intog de öfriga Fästningar och Slott, men han talar där endast om Skåne och Blekingen. Huru Halland kommit i Konung Waldemars wåld nämnes på intet ställe. Under alla dessa owißheter möter oß ännu en annan, angående tiden, när Konung Magnus lämnade ifrån sig Köpe- och Försäkrings-Breswen på Skåne m. m. Efter Hwitfelds berättelse skedde det 1360, någon tid efter Helsingborgs öfwergång. Ericus Olai forfar uti sina forge-betraktelser, och försäkrar, at Breswen öfwerlämnades tillika med Slotten, men därutaf bliswer man intet förwißad om tiden. En gammal Krönika, sedan man berättat, at Konung Magnus warit af Konung Waldemar utdriswen från Skåne och de andra tilköpta Landskapen, försäkrar, at Breswen blesswo lämnade til Konung Waldemar uti Helsingborg wid Konung Håkans och Prinsessan Margretas trolofning, men nämner intet när den skedde, så at det kan wara owißt, när detta öfwerlämnandet händt (3). At detta förtroende wisat sig under brinnande Kriget är intet särdeles troligt, ej heller lär hafwa warit handlads om någon Fred ännu på någon tid, som förmodeligen af det följande lär kunna inhämtas. Hos Meßenius finner man, at de warit redan upbrända, som tilförne är påmint, men hans blotta utsaga bewiser ingen ting. Von Dalin följer Hwitfeld och lägger til, at Konung Magnus fått igen dessa angelägna papper efter Konung Eriks död, och at Påfwen satt honom och hela Riket uti Interdict (4), då det likwäl är oemotsägeligt, at bannlysningen war på et wißt sätt uphäfwen til Påsketiden följande året, och ingen anledning är, at Breswen någonsin warit lämnade åt Konung Erik. Magnus Eriksson. 1360.

(1) Hwitfeld sid. 521. 524.

(2) *Magnus* &c. Prohibemus igitur sub obtentu gratiæ noſtræ ne quis Præfectorum noſtrorum, advocatorum vel officialium, ſeu quiuis alius, cujuscunque conditionis, poteſtatis ſeu ſtatus, eosdem Dominos Archiepiſcopum, ſuam eccleſiam & perſonas eccleſiaſticas in eorum bonis vel familia cujuscunque adinventionis ingenio, contra libertatum & privilegiorum hujusmodi conceſſionem & noſtræ confirmationis gratiam vexet, impediat vel moleſtet &c. Datum apud monaſterium de

Magnus Eriſon. 1360. Aſylo Anno Domini M CCC ſexageſimo tertio in octava beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum. Bref̃wet ſiunes i Diplomatarium *Boetii Johannis* N. 19.

(3) Chronicon N. 5, hos Ludevig Rel. MSC. Tom. 9. pag. 109. Demum Anno Domini M CCC LX . . . *Waldemarus* manu valida intrauit Scaniam & caſtrum Helſingborrigh in profeſto Regis Canuti obſedit & Scaniam, totam Hallandiam & Bleckingiam cum caſtris arcibus & munitionibus ſuis obtinuit & Regem Sveciæ *Magnum* de finibus illis expulit. Sed tamen poſtea Rex Sveciæ *Magnus* litteras injuſtæ emtionis ſuper terra Scaniæ Regi *Waldemaro* reddidit in Helſingborrigh facta deſponſatione filiæ Waldemari *Margaretæ* cum filio Regis *Magni Haquini* Norvegiæ. Förmodeligen har Hwitfeld tagit ſin berättelſe af detta Chronicon, men det bewiſer intet Documentarnas leſwerering 1360.

(4) Von Dalin ſid. 527.

§. 48.

I anledning af Hwitfelds berättelſe har man ſett, at Konung Magnus förbehållit ſig Konung Waldemars wänſkap wid Skånes uplåtande, jämte några andra wilkor. Deſſa wilkor känner man intet, och kan wara owiſſt om man wet det förſta. Så länge man intet wet om någon gammal Författare underrättat oſs i detta målet, torde man kunna anſe deſſa omſtändigheter ſåſom omdömen, hwilka haſwa ſin förnämſta grund uti nyare Författares meningar, hwilka man behagat biſoga til fyllnad uti gamla Krönikornas oſammanhängande Anmärkningar. Konung Magnus behöfde åtminſtone intet betinga ſig Konung Waldemars wänſkap på detta ſättet. En ſådan wän kunde han altid utan alla betingningar wara wiſs om, hwilken ſkulle beröfwa honom hwad han ägde wid giſwet tilfälle. Förnämſta undersökningen wid denna belägenhet borde wara, om Konung Magnus kunnat hindra Konung Waldemars inkräktning. Rikſens maktägande Herrar, ſom ſedermera wiſat i ſielfwa wärket, at de kunde med Härsmakt afſätta Konung Magnus, ſynas haſwa haft mera ſtyrka än Konungen ſielf, til at afwärja en ſådan olycka, men at de gjordt något ſteg därtil är icke den ringaſte anledning. Konung Waldemars företagande kunde intet wara dem oförmodeligt. Förra årets förfarenhet, då de under Konung Eriks anförande hade intagit de af Konung Waldemar

mar erôfrade Fästen, kunde öfwertyga om görligheten, men nu gjordes ingen ting, och hela förswaret lämnas åt Konung Magnus, som de intet trodde, och genom sitt gåldbundna tilstånd war desutan aldeles wanmäktig. Kan hända de warit lika nögde, antingen Skåne förlorades eller ej, de singo altid därigenom et nytt skäl emot Konung Magnus til hans makts förswagande och til sina regerings-sjuka affikters befrämjande. Man tilstår at detta är en gißning, men, hwad som andra Häfdeteknare behagat anföra til Konungens förklenande, är åfwenså. At fråga med hwad rätt Konung Waldemar företagit sig återwinningen af Skåne, lär wara så mycket onödigare, som detta samwetsmål intet lär hafwa bekymrat honom. Så framt ord, aftal, förbund och föreningar äro bindande, hade han oförnekeligen orätt: men om alt sådant intet gäller, hade åtminstone Konung Waldemar samma rätt, som en enskylt man, hwilken tilägnar sig utan lag och dom andras egendom, då han är mäktig nog at göra. Om man i Swerige hade welat följa Konung Waldemars Lagfarenhet, hade det warit ganska lätt, at behålla honom i den wanmakt, at hwarken han eller des Efterträdare på lång tid skulle kunnat oroa Swerige i sina rättmätiga Besittningar. Långt ifrån at skada Konung Waldemar, då han war i sin förnedring, lämnade man honom icke allenast en fullkomlig ro til at återwinna sin tilständiga styrka, utan man halp åfwen därtil, hwilket alt belönтes med Krig och wåld. En sådan erkänsla hade man kunnat undwika, om wederbörande Riks-Förmyndare intet satt Fädernesländer genom onödiga twistigheter uti den belägenhet, at både drift och styrka fattades til oumgängeligt förswar. Det är ganska, ja aldeles onaturligt, at en regerande Konung skänker bort sina Länder; men at enskylt Folk för hämnd, egennytta och regersjuka säljer både Kung och Fädernesland, har nästan aldrig warit sällsynt. Man bör intet hafwa försyn för at sägat, när man intet blygs wid at göra.

Magnus Eriksson. 1360.

Påminnelser wid Skånes förlorande.

§. 49.

Om det har sin riktiga grund, som en gammal Författare skrifwit, at Helsingborgs Stad war ännu intet erôfrad

Magnus Erikson. 1361.

den 10 Julii 1361 (1), lår det likwäl intet långt däreſter bliſwit upgifwet, emedan Konung Waldemar wid ſlutet af månaden angrep Öland och Gothland. Förſta anfallet ſkedde på Öland. Bönderna ſatte ſig wäl til motwärn, men deras motſtånd emot inöfwadt Krigsfolk war fåfångt, ty ſedan Konung Waldemar nederlagt in emot ſexhundrade man utaf dem, inrog han Borgholm, nederbröt det ſamma och ſköflade hela Ön, han ſatte ock Befallningshafwande i Landet, ſå at han wiſade i ſjelfwa wärket, at han hyſte långt och widt utſeende affikter (2). Sedan Konung Waldemar war färdig med Öland, kom ordningen til Gothland. Efter all liknelſe woro Ölänningarne aldeles oberedde, men ſaken förhöll ſig långt annorlunda på Gothland, ty Konung Magnus hade ſjelf warnat dem förſt genom Bref från Hapſal Lögerdagen för Förſta Söndagen i Faſtan, uti hwilket han förmanar och befaller, at de ſkulle hafwa alla ſina Ledings-Fartyg i ordning, ſå at de på Drotſens Nils Turſons befallning kunde wara färdige, at inſtälla ſig til Rikets och ſitt eget förſwar (3). Yttermera har han genom Bref från Stockholm Lördagen för Chriſti Himmelsfärds-dag förnyat ſin warning och befalt, at de ſkulle hålla ſig färdiga natt och dag på alla ſtällen, där någon Landſtigning kunde förmodas, til at afwärja all fiendtlighet, och säger han, at han fådt säker kunſkap, det någon af des egna wänner ſatt ſig före at öfwerfalla Gothland (4). Gothlänningarne woro ock aldeles beredde at emottaga ſina obudna gäſter. Men efter alt utſeende föraktade de Konung Waldemars hot och inbrott, druckne och förtjuſte af ſin wälmåga och rikedom, hwilken ſnarare öker fiendens mod än nedſlår det, då man förſummar at anwända ſin wälmåga til tilräckeligt förſwars-fölks anſkaffande. Guld, Silfwer och öfwerdåd har wäl aldrig ſkrämt någon fiende, ſom kan tänka och fäkta. Gothlänningarne gingo ſå långt i ſin yrſel, at de gjorde föraktliga Wiſor och Jul-Lekar om Konungen i Dannemark. Olaus Magnus gifwer wid handen, at en ſönderſlagen fönſter-ruta gifwit förſta anledningen til Wisbys och Gothlands olycka (5). Denne Författare hade gjordt efterwerlden en ſlags tjenſt, om han behagat yttra ſig något tydeligare i detta ärendet. Så mycket wet man, at det i fordna

Öland ſköflas af Kon. Waldemar.

Gothland intages af Kon. Waldemar.

dagar

dagar warit brukeligt, at til prof af wänskap och wälwilja skänka fönster-rutor både til allmänna och enskylta hus, hwar gifwarens namn och wapen woro målade och inbrände. Kan hända, at en sådan fönster-ruta med Konung Waldemars namn och wapen blifwit af någon Wisbybo med förklenliga utlåtelser sönderslagen. Sådant kunde utan twifwel förarga en så tiltagsen Herre, men så wida han redan war i Krig med Swerige, behöfdes wäl ingen ny orsak til at göra anfall på Gothland, i synnerhet som et rikt byte och rof kunde fullkomligen betala utrednings-omkostningarna. Om segren kunde han nästan wara försäkrad, då han inställte sig med öfwadt Krigsfolk emot oförsarna och inbillska Borgare och Bönder, och ingen undsättning war at befara från Swerige. Åtminstone hördes ingenting af Drotsen Nils Turson, åt hwilken det synes, som Konung Magnus anförtrodt Gothlands förswar. De Danskas Landstigning skedde wid Kronwall, hwar Gutharne strax insunno sig til at förswara Landet, men de blefwo af Konung Waldemar slagne och tingrade. Härigenom förlorade de intet modet, utan samla sig på nytt på Fjällemyr wid Meisteby, men med samma lycka, som förr. Nederlaget lär likwäl inter hafwa warit särdeles betydeligt, efter de andra dagen församla sig och på samma ställe wåga en ny träffning, hwilket åter lyckades med et fullkomligt nederlag, så at Landsfolket intet wågade något ytterligare motstånd. Så snart denna tidning inlupit til Wisby, låta Borgarne nederbryta Förstäderna wid Östre- och Norre-port, och gjorde sig färdiga at hålla ut en belägring. Men samma hetta, som förorsakat Böndernas förlust, befordrade ock Stadens undergång. Borgarne gjorde et ganska manstarkt utfall, då aderton-hundrade af Wisbyboarne blefwo på platsen (6). Lusten til widare förswar förgick härigenom aldeles, och Stadsnycklarne öfwerlämnades til Konung Waldemar, som lät nederbryta Stadsmuren, och tågade i full slaktordning ellofwa man högt in i Staden. Genom en dryg brandskatt af Silfwer förskonades Borgarnas hus för plundring, men Kyrkor och Kloster beröfwades all sin redbaraste prydnad, ända in til Klockorna. Man berättar härwid såsom et prof af Borgerskapets förmögenhet, at Konung Waldemar lät utsätta tre de stör-

Magnus Eriksson. 1361.

Magnus Eriksson. 1361.

största öfkar som woro i Staden med tilsägelse, at de skulle få behålla sina förra Privilegier och Friheter, om de inom tre solmärken, förmodeligen timar, upfylte karen med Silfwer, hwilket blef efterkommet. Därpå stadsfästade Konung Waldemar Stadens urgamla Friheter och tillät dem hafwa sitt eget Mynt efter förra wanligheten, med den tilökning, at Borgarne i Wisby skulle njuta öfwer hela Dannemark samma rättigheter, som andra Stadsboar i Dannemark woro förunte. När detta akt war fulländadt, tilsatte han Fogdar öfwer Landet, och gjorde sig färdig, at resa tilbaka. Det ansenliga byte, som han inbrakt både af Staden och Landet lät han inlasta på Fartygen, men det Fartyg, som war lastadt med det redbaraste Godset, gick i qwaf wid Carlsöarna, och Konung Waldemar efter et segrande Fältåg wände tilbaka til Dannemark.

(1) Samesorts Chronica Novella: sielfwa orden åro intryckte wid 46. §. Not. 7.

(2) Ericus Olai pag. 131. Occidit in Ölandia plus quam quingentos homines & destructo castro totam terram vastatam redegit in solitudinem.

(3) *Magnus* &c. Proconsulibus ciuitatis Visbyensis . . . Quapropter vos per præsentes requirimus ac firmiter ac sub obtentu gratiæ nostræ vobis præcipiendo mandamus, quantum sit nauium & personarum numero consueto pro expeditione nostra cum armis sufficientibus vos paretis, quæ semper die nocteque, quotiescunque per nobilem militem Dn. *Nicolaum Thurisin* dapiferum nostrum dilectum requisiti fueritis, statim absque mora dispendio pro . . . defensione propria . . . procedere valeatis &c. Datum Hapulcalam Ocilienſis diœceſis Ann. D:ni 1361 Sabbato ante Dominicam Invocauit. Strelov fid. 164.

(4) *Magnus* &c. Noviſtis dudum ad noſtram deductum fuiſſe notitiam, quosdam de noſtris amicis in noſtrum & totius regni damnum & diſpendium conſpirare &c. Datum Stockholmis An. 1361 Sabbato ante Aſcenſionem ejusdem. Strelov pag. 166.

(5) Olaus Magnus Lib. 10. Cap. 16. pag. 448. Licet urbs illa (Visby) . . . pro minima occaſione nempe fractione unius feneſtralis vitri vix valoris obularis humiliata ſit.

(6) De mäſta omſtändigheter åro af Strelov, äldre berättelſer åro fortare. Chronicon hos Benzelius M. E. pag. 94. M CCC LXI. *Waldemarus* Rex occupauit Ölandiam & Gothlandiam, privatus eſt tamen eodem Anno Ölandia, Gothlandia retenta. Annales Visbyenſes hos Langebeck Tom. I. pag. 259. Anno Domini M CCC LXI.

Wal-

Waldemarus veniens in Gothlandiam cum magno exercitu, ducens secum quam plures Duces de Alemannia in Festo Mariæ Magdalenæ & in crastino S. Jacobi cum bondonibus terræ ante australem portam civitatis pugnauit & ex illis mille & octingentos in bello occidit, & immediate ciuitatem Wisbycensem cum placitatione obtinuit, demum in die S. Augustini recessit, ducens secum maximum thesaurum auri & argenti, quem de ciuitate ac terra accepit. Af detta witnesbörd lär man kunna sluta, at Konung Waldemar anlände til Gothland den 22 Julii eller Marie Magdalene dag, at förſta nederlaget ſkedde wid Jacobsmeſſan eller den 25, och at han drögde på Landet til den 28 Auguſti, ſom är Auguſtini dag. Litet nedanföre omtalas widare Konung Waldemars anfall på Gothland, och nederlaget utſattes Jacobsmeſſe-afton, vigilia S. Jacobi. På det kors, ſom Konung Waldemar lät uprefa på walplatſen war följande påſkrift: Anno D:ni M·CCC·LXI feria tertia poſt Jacobi, ante portas Wisby in manibus Danorum ceciderant Gothenſes hic ſepulti, orate pro iis. Magnus Erikſon. 1361.

§. 50.

Om wåre Häfdeteckнare behagat hålla ſig wid deſſa här andragna omſtändigheter, förekom wärkeligen ingen ting ſom ju är ganſka troligt. Men de haſwa ock underrättat Läſaren om flera omſtändigheter, ſom äro mindre ſannolika. Ingen ting kan wara mera oförmodeligt, än då man föregifwer, at Konung Magnus anmodat Konung Waldemar, at han ſkulle taga in Gothland. Detta rykte eller miſstanka är åtminſtone gammal. Ty uti Wisby Krönika ſäges, at Konung Magnus gaf Konung Waldemar loſ til at eröfra Gothland, om han kunde (1). Man kan likwäl oſörgripeligen tycka, at Konung Waldemar war en ſådan Herre ſom kunde ſjelf taga ſig loſ, når tilfället war efter önſkan. Ericus Olai är i denna Hiſtorien ganſka oredig. Förſt ſäger han, at där war då et allmänt rykte, at Konung Magnus och Konung Waldemar giordt förbund ſig emellan om Swenſka Råds-Herrarnas förtryckande. Det ſynes nog troligt, at Konung Magnus intet kunde älſka ſina Råds-Herrar, ty ſå mycket man nu kan ſe, hade alla hans ſwårigheter och miſsnöjen kommit ifrån Rådet. Desutan kan man ännu intet finna, at Konung Magnus förlorat alt förtroende til Rådet, emedan han upbragt Drotſen Nils Thurſon, Bjelke, förſwaret af Gothland, ſom man ſedt af föregående §. Påminnelſer wid Gothlands eröfring.

Magnus Erikson. 1361. Sedan berättar wår gamle Historieskrifware, at Konung Magnus lämnat åt Konung Waldemar fri- och rättighet, at underkufwa Öland och Göthland (2). Såsom en sådan beskrifning är oerhörd och orimmelig, hafwa wåre nyare Författare gjordt saken sannolik genom en nygjord Historia, at Konung Magnus welat pålägga owanliga Skatter, som Wisbyboarne wägrat, och Konungen därför welat straffa Staden, och anstrodt sin hämnd åt Konung Waldemar (3). Om man får således utan anledning sammansätta åfwentyr, blifwer ingen människas heder oförkränkt. Utom des frikallas Konung Magnus nästan emotsägeligen från denna ohemula tilwitelsen, genom sina warningar, som han låt afgå til Borgerskapet i Wisby, hwarom ock är nämndt uti nästföregående H. Och om denna nidings-tilwitelsen är ogrundad, som nästan är ögonskenligt, synes man hafwa fullkomligt skäl at misstro åfwen en del af de andra beskyllningar, som läggas denna olyckeliga Herren til last. Ett annan oreda synes ock wisa sig i wåra gamla Krönikor, som Hwitfeld afskrifwit, at han därutaf blifwit brakt på den tanka, at hwad som gamle Tidskrifwarne nämnt om Skånes eröfrande, blifwit fulländadt på samma år, som förrättningen började. Därutaf har Hwitfeld åfwen trodt, at Fred emellan Konung Waldemar och Konung Magnus war fastställd wid Helsingborgs upgifning, då åter strax därpå et nytt Krig blifwit begynt, uti hwilket Gothland och Öland blifwit härjade. Detta synes ej särdeles troligt, och styrer ingalunda owederfärligen, af de gamlas korta berättelser, som hwar och en kan sjelf pröfwa, när han behagar öfwerwäga de här förut anförda och bifogade witnesbörd.

(1) När författaren til Wisby Krönika fol. 258 hos Langebeck talar om Konung Waldemars inbrott i Skåne, gör han detta tillägg: Insuper & sibi (*Waldemaro*) assumit ut etiam Gothlandiam, si eam aspere posset, obtineret.

(2) Ericus Olaï pag. 130.

(3) Von Dalin fol. 530 anför såsom en afgjord sak, at Konung Magnus betungat Gothlänningarna med owanliga Skatter. Detta war intet så lätt, som man kanske inbillar sig, ty intet Ewenskt Krigsfolk war den tiden i Landet, ej heller woro där några Fogdar eller Befallningshafware af Konungen tilsatte. Han säger wi-

dare,

bare, at de bortdreswo sina plågare. Denna sista omständighet har ingen tilförne upgifwit. Men om Skatternas påläggning talar Rimkrönikan sid. 158. Där nämnes ock om Foadars mördande sid. 162; men det war Konung Waldemars, som rättsin nämnes skal. Magnus Eriksson. 1361.

§. 51.

De af Konung Waldemar gjorde eröfringar woro intet alla lika waraktiga, ty Öland förlorade han innan årets slut. Besittningen af Gothland blef ej heller långwarig, emedan Gutharne förtörnade öfwer deras Fogdar, som Konung Waldemar tilsatt, sammangaddade sig och slogo ihjäl dem allesamman, då de åter underkastade sig Riket och Konung Magnus (1). Hwilken omständighet synes gifwa et nytt bewis, at Gothlänningarne intet woro missnögde hwarken med Konung Magnus eller Swenska öfwerwäldet. Dock wär intet Gothland nu mera det förra Gothland, och Wisbys förbindelse med Hanseståderna blef nu aldeles uphäfwen. Regeringen där uti Landet förbytte ock aldeles sin natur, och hela Ön blef nu såsom et annat Län, hwilket emottog Befallningshafwande af den regerande. Men Konung Waldemars inkräktning af Gothland hade kunnat blifwa honom ganska dyr, så framt man i Swerige tagit så allwarlig del däruti, som Wendiska Ståderna och några Tyske Förstar. Wisby hade warit en gemensam nederlags-plats för Hanseståderna. Såsom de genom Gothlands eröfring äfwen förlorat ansenligt, togo de ock med fullkomlig ifwer del i des swåra öde. De gjorde förbund med Konung Magnus i Swerige, Konung Håkan i Norrige, Gref Henricus med tilnamnet Ferreus af Hollsten, och Härtig Henrik af Meklenburg. Gref Henrik skulle wara de förenades Härförare, och med honom sammansogade sig Borgmästaren Wittenberg från Lybeck (2). Til Krigets utförande uptogo Konungarne Magnus och Håkan et lån af de förenade Ståderna, hwaremot pantsattes så wäl Warberg och Båhus, som Öland och Borkholm, och skulle Ståderna wara berättigade at upbära under förpantnings-tiden alla Ländernas årliga Afgälder, tillika med alla utomordenteliga Skatter, som uti de öfriga Sweriges Rikes Provincier påbudna blefwo. Dem blef ock tillåtet at utföra från

Öland och Gothland åter förenade med Swerige.

Förbund emot Danemark.

Magnus Eriksson. 1361.

Öland alla slags waror efter deras behag och begwämlighet. Denna pant-förskrifning war egenteligen gifwen åt Rådet i Lybeck, Wißmar, Rostock, Stralsund, Gripswald, Anklam, Stetin, Colberg, Hamburg, Bremen och Kiel, dock så, at de andra Hanseståderna intet woro utslutna. De närwarande Riksens Råd gåfwo sitt samtycke til panten, såsom Biskop Magnus i Wästerås, Gref Erengisle Sunason, Gustaf Arwidson, Michel Stenson, Peter Bonde, Magnus Nicleßon, Herman von Vitzen och flere. Denna förskrifning är daterad Michelsmeße aston 1361 (3), under den tiden förmodeligen när Konung Magnus med sin Son Konung Håkan word i Tyskland: ty den 8 September woro bägge Herrarne uti Gripswald, bekräftade och förnyade där Hanseståernas fordna Privilegier, om fri handel, bergande i Sjönöd, samt deras tilförne förunta rättigheter så i Swerige som Norrige. Ibland annat frikallades de ifrån det så kallade Arfköp, hwarigenom de tilförne woro nödsakade at köpa sig Grafställen. Så wåt skeppsbrutet Gods, som wrak, skulle rätta ägaren wid påfordran återställas, och så framt något wore bortröfwadt i öpna Sjön, hwilket sedermera til försäljning utböds antingen i Swerige eller Norrige, skulle icke allenast det bortröfwade Godset åt sina rätta ägare öfwerlämnas, utan ock de, som emottagit sådana waror, straffas såsom uppenbare ränsmän. Så framt Skåne någonsin återwinnas kunde, borde Städernas utskickade handels-betjenter på intet sätt utom gammalt bruk betungas, och deras wärjor dem intet ifrån tagas. De skulle ock wara berättigade, at i Marknaderna i Skanör och Falsterbod samt annorstädes sälja Ylle- och Linne-tyger alnetals, samt andra Pundwaror, som utmättes med Bißmar eller Pundare. Uti sina härbergen (vitta) skulle Städerna hafwa sin egen Fogde, (Advocatus) hwilken både rättighet at afgöra alla förekommande brotmål emellan Städernas utliggare, undantagande sådana, hwarigenom hals eller hand förwärkades m. m. Deras handel genom Nyen til Nowogrod försäkrades ock på samma sätt, som tilförne warit brukeligt. Här stadgas äfwen at inge menedare, wanryktade, inga qwinsolk eller löst folk (lichtferdige Lüde) skulle tillåtas at witna emot Städernas Handelsmän,

Wendiska Städernas Privilegier af Konung Magnus.

mån, utom flera dylika omständigheter. Stadgan bekräftades så wäl af Konungarne sjelfwa, som Kungliga Råden, Biskop Nils af Linköping, Gref Ehrengisle Sunason, Nils Thurson, Johan Hjerna, Petter Bonde Riddare, Bo Jonson, Jundi Henningson af wapen, Bengt Philipson Riddare, Arfwid Gustafsson, Thorkel Erengisleson af wapen, och Karl Olofsson Riddare (4). Således war förtroendet emellan Sverige och Norrige, samt Hanseståderna och deras Tyska Förbunds-Bröder, fullkomligen stadfästadt, och fiendtligheterna emot Dannemark började med fullkomligt alfwar. Första steget war, at man bemästrade sig alt hwad Danskt war i de förenade Ståderna, sedan lopp förenade Flottan ut från Lybeck, intog, plundrade och förstörde Köpenhamn, däreſter förfogade sig Flottan til Helsingborg och inspärrade Fästningen til lands och hös, och med sexton stenkastare (blidor) beswärade de Belägrade natt och dag utan uppehåll. Men då mästa folket war i land och sysslesatte sig med Belägringen, anländer Konung Waldemar med Danska Flottan, eröfrar sex af de förenades förnämsta Skepp och upbrände några, hwarigenom Belägringen blef uphäfwen och Borgmästaren Wittenberg wid sin återkomst til Lybeck, efter et långwarigt fängelse, miste hufwudet (5). Kriget fortsattes icke destomindre, men med ringa förmån på de förenades sida, til des ändteligen et Stillestånd blef slutadt wid Mårtensmeßan 1362. Föreningen träffades i Lybeck emellan Lybeck, Hamburg, Stralsund, Rostock och Gripswald på ena sidan, och Konung Waldemar på den andra, och skulle wapenhwilan räcka til tolfte dagen efter Mårtensmeßan 1363. Och ehuruwäl de andra Förbunds-Brödernas Fullmäktige inter woro närwarande, har man icke destomindre haft den försiktighet, at innesluta dem allesamman uti Stilleståndet, så framt de woro sinnade, at deltaga däruti. Til den ändan woro wisa orter och dagar utstakade, på hwilka de borde gifwa tilkänna sitt biträde til Stilleståndet. Således war ibland annat betingadt, at Konung Magnus och Konung Håkan skulle gifwa sitt bifall tilkänna emellan Halmstad och Laholm på tolfte dagen, efter Stilleståndet war träffadt (6). Medan deßa omrörde rörelser på sjön förehades, blef Konung Waldemars ende Son Härtig

Magnus Eriksson. 1361.

Stillestånd emellan de förenade och Kon. Waldemar.

Magnus Eriksson. 1362. Christopher sårad uti et Sjöslag, antingen wid Helsingborg eller wid annat tilfälle, hwarigenom han blef hufwudswag, hwilken olycka han sedermera aldrig öfwerwann.

(1) Chronicon hos Benzelius pag. 94. Orden äro anförde tillförene wid 49. §. Not. 6. At Gothland blef intet särdeles länge under Konung Waldemar witnar Rimkrönikan fol. 162.

Tha han (Waldemar) hade gjordt alt thetta men
For han strax at Dannemark igen,
Och war thit nöga kommen wäl
För än Gutharne flogo hans Fogda ihäl,
Och lydde under Swerike sedan som för.

Strelow Guthl. Krön. fol. 173 intygar ock, at alt folk, som qwarlämnades på Gothland af Konung Waldemar, blefwo strax af Gothländingarna ihjälslagne.

(2) Hwitfeld fol. 526.

(3) Wij Magnus vnde Haqwin vse Sone ꝛc. „bekennet openbare in deßen breue, dat wij vnde vse eruen mytt willen vnde mytt rade vnser ganßen Rijke . . . dat wij myt goden willen hebben ghelaten vnde laten, ghesat vnde setten den ersamen luden alse den Radmannen der stede alse Lubeke ꝛc. vnde den anderen steden de dar tohoret, to deßer vorbindinghe deßes vringhes vnse slot Borcholme vnde dat land to Olande ꝛc. Ghegewen vnde ghescreuen na Godes bort Druteynhundert Jar in den ene vnde sestyghesten Jare an sunte Michahelis auende." Om Bahus och Warberg lyda orden således: „Alse wij scholden hebben ghedan Bahusen ofte Warberghe alse sv wij en bebrenet hebben." Bréfwet är meddelt af Langebeck och är taget af en samtida afskrift uti Rostocks Archiv. Man finner ock, at denne pantförskrifning warit bekant för Herr Willebrandt, ehuruwäl han farit will om namnet, då han uti sin Hanseatiske Kronik fol. 37 wid år 1363 berättar, at Hanseståderne upbragit åt Lybeck förwaltning af Borneholm, hwilket Kronan Swerige upbragit åt Städerna til underpant.

(4) Detta Document finnes uti Lybecks Archiv på Pergament mer än en aln bredt och långt, och har Dreyer låtit trycka det efter Originalet uti sitt Specimen J. P. Lubecensis pag. 124. Det finnes ock både hos Torfäus och Willebrandt. Man kan dock twifla om alt är rätteligen läst, åtminstone äro namnen nog swanliga. Det synes ock nog oförmodeligt, at Konungarne tala om Gräntsorna af sina Riken in Flandria, Svecia & Norwegia; om där intet bör läsas Hallandia i stället för Flandria, blir det nog swårt at begripa. Slutet af Bréfwet lyder så: Datum Gripeswold Anno D:ni millesimo trecentesimo sexagesimo primo in crastino b. Mariæ Virginis gloriosæ.

(5) Hwitfeld fol. 526. (6) Hwitfeld fol. 528.

§. 52.

§. 52.

Magnus Erikson. Håkan Månson 1362.

Efter utseende måtte Konung Magnus haft stora förslag för sig 1361, emedan han wid Första Söndagen i Fastan war uti Hapsal i Lifland (1), och nu wid Michelsmeßan i Pommern. Det war wißerligen intet lägligt för honom at göra lustresor uti så förwirrade omständigheter. Man har någon underrättelse, hwad han gjordt i Tyskland, men hwad afsikt han haft med sin Liflåndska resa, är aldeles obekant, några gißningar skola likwäl framdeles komma i öfwerwägande. Men resor, förbund, penningars uphandlande, alt war fruktlöst och förgäfwes, så snart frågan war om Swerige. Inbördes oenigheten och mißförståndet förtärde alt, så at Konung och Riket försattes alt mer och mer på yttersta branten af sin undergång. Och bör det anses för et underwärk och et särdeles prof af Guds nådiga Försyn, at Riket fick behålla sin sjelfständighet och blef intet aldeles til intet. Icke destomindre, om man sätter å sido oenigheten emellan Konung och Riksens Råd, war ingen så grufwelig fara å färde. Genom Förbundet med Tyska Prinsarna och Hansestäderna hade mycket kunnat uträttas, om man tagit alfwarliga steg til at oroa Dannemark. Men det har utan twifwel gådt ganska lamt, emedan man intet finner et enda steg wara omtalt, som från Swerige blifwit taget under hela denna Fegden. Om det warit Konungens eller Rådets fel wet man intet. Gothland och Öland woro återwundna. De woro wäl uti et långt annat tilstånd än förr; men denna skadan kunde botas med tid och tålamod. Öland war wäl å nyo utsatt, men det war skedt med Råds-Råde, och war således därwid intet widare at påminna. Det oförswarliga Statsfel man begådt med Norriges söndring kunde nu botas med Konung Håkans wal, efter Konung Magnus intet kunde wara til lags. En närmare och stadigwarande förbindelse med Norrige kunde altid ersätta förlusten af Skåne, och tillika gifwa en skälig förhoppning om Landets återwinnande; men at wederbörande Herrar intet tänkte på det sättet wisade utgången. En ny owilja och et nytt klagomål gaf Konung Magnus anledning til, genom Biskop Hennings fängslande i Åbo. Detta torde hafwa händt under Liflåndska resan. Hwad som föranlåtet Konung Magnus til et

sådant

Magnus Erikson. Håkan 1362.

sådant steg wet man intet (2). Men Meßenius och wåre nyare Häfdetecknare, som weta alt, försäkra, at Konung Magnus därföre fattat onåd emot Biskop Henning, emedan han straffat honom för Konung Eriks död. En uppenbarelse måtte hafwa gifwit denna uplysning. Ty uti äldre Skrifter nämnes des häktande, men intet orsaken och anledningen. Åtminstone har Konungen intet därföre kunnat blifwa bannlyst, emedan han war förut i denna fördömelsen för obetalta Kyrkepenningar. Sedan Konung Magnus förgripit sig på föreskrefna sätt emot Biskop Henning, hade Konungen warit i Tyskland med sin Son Konung Håkan och en stor del af Rådet. Hwad för en ny förbittring emellankommit, wet man intet, men det berättas, at Riksens Råd öfwertalt Konung Håkan wid Mårtensmäßan 1361, at taga sin Fader til fånga. Detta skedde uti Kyrkan i Calmar, då Konung Magnus widare på Slottet därsammastädes blef satt i förwar (3). Såsom man nästan wet ingen ting med besked och redighet, som denna tiden blefwit förrättadt; är man ock okunnig huru länge denna fångenskap warat. En gammal Krönika gifwer tilkänna, at Konung Magnus intet blifwit fri från sitt häckte, förr än wid Christi Himmelsfärds tid 1362. Om så är, har han likwäl intet sutit hela tiden på Calmar Slott, emedan han war oförnekeligen tilstädes i Upsala, när Konung Håkan waldes til Sweriges och Göthes Konung. Detta skedde den 15 Februarii 1362. Och såg man nu et nytt prof utaf wederbörande Riks-Förmyndares Statskonst, som nu åter igen förskaffade Swerige twänne Konungar: men deras anstalter lyckades intet så wäl denna som förra gången, då Konung Erik sattes til regerande Herre eller Sam-Konung i Landet; ty Konung Håkan bibehöll en beständig wänskap med sin Herr Fader, och de regersjuka Herrarne funno sig föranlåtna at på annat sätt befästa sin myndighet, efter utseende aldeles obekymrade för de olyckor, som genom deras widare anstalter skulle öfwerhopa Riket.

Håkan ifrån Norrige Kon. i Swerige.

(1) Konung Magni Bref til Magistraten i Wisby, Happuscallum Ociliensis diocesis An. D. 1361. Sabbato ante Dominicam Invocauit. Uti öfwersättningen af Brefwet har Strelov på twänne sätt försedt sig, då han sätter Hapsal på Ösel, och giordt Dominica Invocavit til Fastlags-Söndag, då det likwäl är Första Söndagen i Fastan.

(2)

(2) Ericus Olai pag. 131. Circa idem tempus captiuatus eſt eo jubente (R. *Magno*) Epiſcopus Abogenſis, vir ſanctus & innocens. Uti näſtföregående orden talas om Gothlands eröfring af Konung Waldemar. Olaus Petri yttrar ſig härom på detta ſätt: „Så hade han (Konung Magnus) och låtit gripa Biſkop Hemingh i Åbo, men för hwad ordſak ſkuld, kan man icke rätteligen ſeija." Magnus Eriksson. Håkan Månsons 1362.

(3) Annales Visbyenſes pag. 279. An. Dni M CCC LX primo ... Nobiles Regni Sveciæ ſe Regi *Magno* oppoſuerunt, maxime ob hoc, quod Rex *Haquinus* filius ipſius de conſenſu Patris contra promiſſum Conſiliariorum Regni, Comitibus Holſatiæ factum, *Margaretam* filiam Regis *Waldemari* duceret in uxorem. Quapropter idem Rex *Haquinus*, Conſiliariis Regni Sveciæ adhærens, patrem ſuum in eccleſia parochiali Calmarnie in die S. Martini captiuauit, & in caſtro poſuit, & in die aſcenſionis Domini ipſum de dicta captiuitate pœnitentia ductus liberauit. Chronicon hos Benzelius pag. 94. M CCC LXI. Rex *Magnus* captus eſt Calmarniæ ab *Haquino* filio ſuo, quia paſſus eſt ſe decipi in emiſſione Scaniæ tanti emptæ a Svecis, Proceribus Regni Sueciæ id agentibus, qui filium adverſus Patrem excitabant. Ericus Olai pag. 131.

§. 53.

At Konung Håkan bliſwit ordenteligen wald til Sweriges Konung på den i förra §. utſatte tiden, år oemotſägeligt af Konung Håkans eget Bref gifwit i Upſala år och dag ſom nu nämndt år (1), uti hwilket han med ſin Herr Faders och alla Swenſka Råds-Herrarnas ſamtycke faſtſtälte, at Lagmannen i Österlanden eller Finland ſkulle haſwa ſamma makt och rättighet, ſom de andre Lagmän i Riket, då Konung wäljas ſkulle, och borde han med Kierker och tolf Män af Allmogen inſtälla ſig på walſtället, och därwid haſwa ſamma röſt, ſom de andre Walherrar. Dock ſkulle intet Konunga-Walet för hans frånwaro upſkjutas, ſå framt han af wintren eller owäder wore förhindrad. Brefwet ſtadfäſtades med Konung Håkans och Konung Magni Sigiller, hwarwid de andra närwarande Herrars Inſegel tillika woro biſogade. Deſſe woro Ärkebiſkop Petrus af Upſala, Biſkop Nils af Linköping, Biſkop Nils af Skara, Biſkop Thyrgils af Strengnäs, Biſkop Magnus af Wästerås, Biſkop Henning af Åbo, Erengiſle Jarl, Nils Thurſon, Bengt Philipſon, Carl Ulfſon af Toſta, Guſtaf Arf-

Lagman i Finland får rättighet at wälja Konung.

Magnus Erikson. Håkan Månson 1362.

Arfwidson, Magnus Gisleson, Narwa Ingewaldson Riddare, Arfwid Gustafson, Bo Jonson och Finwid Finwidson Swenar. Denna förändring skedde egenteligen för Nils Thursons skuld, som då war Lagman i Finland, så at ännu ingen uppenbar owilja wisades emot Nils Thurson eller någon annan af Riksens Råd. Af detta Bref är ock tydeligt, at Biskop Henning i Åbo antingen ännu intet war tagen uti fängsligt förwar, eller rättare, at han ganska snart blifwit därifrån befriad, så at des inmanande hwarken bordt wärka Interdict eller bannlysning. Men innan Konung Håkan blifwit wald til Konung, har han icke destomindre såsom Prins af Swerige haft at befalla i Landet, emedan man finner Bref af honom utfärdade wid slutet af år 1361, uti hwilka han utan titel af Konung talar aldeles som en maktägande Herre (2). Såsom detta Bref är utgifwit, sedan Konung Magnus blifwit insatt på Kalmare Slott, kan man därutaf sluta, at Konung Håkan då genast befattat sig med Regeringen, änskönt ordenteliga utkorelsen intet gått för sig förr än St. Sigfrids dag eller den 15 Februarii följande året. Om Konung Håkan någonsin blifwit krönt är en omständighet, hwarom wåra äldsta Tideböcker och Historieskrifware intet behagat underrätta efterwerlden, ja de hafwa icke en gång underwist oß, at Håkan blifwit wald til Konung i Swerige, hwilket kan upwäcka en besynnerlig mißtanka emot både Rimkrönikan och Ericus Olai. At de warit okunnige därom är inter sannolikt, emedan flera Bref äro ännu tilhands, uti hwilka han förer titel af Konung i Swerige. Denna tysthet synes gifwa tilkänna, at deße sist nämnde Författare sammanskrifwit sin Historia i den afsikt at förswara tidens maktägande Herrar, hwilkas Släkt och Efterkommande woro i synnerhet gällande, då de författat sina wärk. Man har då funnit lämpeligast at skjuta all skulden på Konung Magnus och förtiga Konung Håkans wal aldeles, emedan man emot den senare Herren intet kunde finna några bindande skäl, hwarföre han borde blifwa förlustig sin Krona. Om denna gißning kan äga något witsord, blifwer Läsarens skyldighet än större at pröfwa wåra Historieskrifwares upgifter, och intet blindwis wid alla tilfällen förtro sig til

deras

deras witnesbörd. Om rättwisa är en ewigwarande och oföränderlig dygd, böra både döde och lefwande njuta des helgade skygd och förswar.

Magnus Erikson. Håkan Månson 1362.

(1) Wi Haquon medh Guds naadh Konunger Swerikes och Norikes, „kennoinps medh theßo brefwe, at wi medh samtyk oc god wilja wars aldrakäresta Fadhers Konung Magnußa oc Rikesins Raads i Swerige, som i Upsalom när oß waro tha wi. til Konung wäljas skuldom ꝛc." Actum & datum Upsaliæ Anno Domini millesimo, tricentesimo sexagesimo secundo die beati Sigfridi. Brefwet är tryckt i Samling af Handlingar 1. Del. sid. 193. En mißskrifning lär likwäl där wara skedd, emedan Ärbiskop Peter nämnes där intet ifrån Upsala utan ifrån Linköping, och Biskop Nils från senare stället är utsluten: Det bör läsas „Ärkebiskop Påders af Upsalum, Biskop Niklosa af Linköpingh ꝛc."

(2) Omnibus præsentes literas inspecturis *Haquinus* D. gr. Rex Norwegiæ ac Princeps Regni Sueciæ S. in Domino sempiternam. Noueritis quod Nos donacionem quorundam bonorum in hugstathum sanctimonialibus Skæningiæ per quendam Ragnwaldum Hæmingson bonæ memoriæ alias factam, prout in literis suis, quibus hæ nostræ literæ sunt insertæ, exprimitur, ratificamus & virtute præsencium confirmamus, unde per gratiam nostram districtius prohibemus, ne quis cujuscunque condicionis, status aut eminencie existat, easdem sanctimoniales vel earum officialem in bonis hujusmodi audeat quomodolibet impetere vel turbare, prout graciam nostram dilexerit & fauorem: Datum Skæningiæ Ann. Domini M CCC LX primo sexta die natalis ejusdem.

§. 54.

Et af de hufwudsakeligaste mål, som nu syslesatte tidens Statsmän, war Konung Håkans Giftermål. Efter då warande författningar woro hwarken Ständer eller Riksens Råd Konungarnas Giftomän, utan detta angelägna ärende berodde aldeles på Konungarna sjelfwa. Men wederbörande Herrar och Riks-Förmyndare kunde intet bringa öfwer sitt samwete, at öfwerlämna denna angelägenhet uti Konungens wälbehag. Konung Håkans trolofning med Konung Waldemars Dotter, behagades på intet sätt, hwarföre man ock war genast betänkt, at skaffa honom en annan Gemål. Här til utsåg man en Prinseßa från Hollsten Gref Henriks Syster. Wåre gamle Författare äro uti detta målet likså oredige som i alt annat, om

Magnus Eriksson. 1361. Öland alla slags waror efter deras behag och bequämlighet. Denna pant-förskrifning war egenteligen gifwen åt Rådet i Lybeck, Wißmar, Rostock, Stralsund, Gripswald, Anklam, Stetin, Colberg, Hamburg, Bremen och Kiel, dock så, at de andra Hanseståderna intet woro utslutna. De närwarande Rikens Råd gåfwo sitt samtycke til panten, såsom Biskop Magnus i Wästerås, Gref Erengisle Sunason, Gustaf Arwidson, Michel Stenson, Peter Bonde, Magnus Nicleßon, Herman von Vitzen och flere. Denna förskrifning är daterad Michelsmeße afton 1361 (3), under den tiden förmodeligen när Konung Magnus med sin Son Konung Håkan word i Tyskland: ty den 8 September woro bägge Herrarne uti Gripswald, bekräftade och förnyade där Hanseståndernas fordna Privilegier, om fri handel, bergande i Sjönöd, samt deras tilförne förunta rättigheter så i Swerige som Norrige. Ibland annat förkallades de ifrån det så kallade Arfköp, hwarigenom de tilförne woro nödsakade at köpa sig Grafställen. Så wåt skeppsbrutet Gods, som wrak, skulle rätta ägaren wid påfordran återställas, och så framt något wore bortröfwadt i öpna Sjön, hwilket sedermera til försäljning utböds antingen i Swerige eller Norrige, skulle icke allenast det bortröfwade Godset åt sina rätta ägare öfwerlämnas, utan ock de, som emottagit sådana waror, straffas såsom uppenbare ränsmän. Så framt Skåne någonsin återwinnas kunde, borde Städernas utskickade handels-betjenter på intet sätt utom gammalt bruk betungas, och deras wärjor dem intet ifrån tagas. De skulle ock wara berättigade, at i Marknaderna i Skanör och Falsterbod samt annorstädes sälja Ulle- och Linne-tyger alnetals, samt andra Pundwaror, som utmättes med Wißmar eller Pundare. Uti sina härbergen (vitta) skulle Städerna hafwa sin egen Fogde, (Advocatus) hwilken hade rättighet at afgöra alla förekommande brotmål emellan Städernas utliggare, undantagande sådana, hwarigenom hals eller hand förwärkades m. m. Deras handel genom Nyen til Nowogrod förskrades ock på samma sätt, som tilförne warit brukeligt. Här stadgas äfwen at inge menedare, wanryktade, inga qwinfolk eller löst folk (lichtferdige Lüde) skulle tillåtas at witna emot Städernas Handelsmän,

Wendiska Städernas Privilegier af Konung Magnus.

mån, utom flera dylika omständigheter. Stadgan bekräftades så wäl af Konungarne sjelfwa, som Kungliga Råden, Biskop Nils af Linköping, Gref Ehrengisle Sunason, Nils Thurson, Johan Hjerna, Petter Bonde Riddare, Bo Jonson, Jundi Henningson af wapen, Bengt Philipson Riddare, Arfwid Gustafsson, Thorkel Ehrengisleson af wapen, och Karl Olofsson Riddare (4). Således war förtroendet emellan Sverige och Norrige, samt Hanseståderna och deras Tyska Förbunds-Bröder, fullkomligen stadfästadt, och fiendtligheterna emot Dannemark började med fullkomligt alfwar. Första steget war, at man bemästrade sig alt hwad Danskt war i de förenade Ståderna, sedan lopp förenade Flottan ut från Lybeck, intog, plundrade och förstörde Köpenhamn, däreftet förfogade sig Flottan til Helsingborg och inspärrade Fästningen til lands och fjös, och med sexton stenkastare (blidor) beswärade de Belägrade natt och dag utan uppehåll. Men då måsta folket war i land och fyßlesatte sig med Belägringen, anländer Konung Waldemar med Danska Flottan, eröfrar sex af de förenades förnämsta Skepp och upbrände några, hwarigenom Belägringen blef uphäfwen och Borgmästaren Wittenberg wid sin återkomst til Lybeck, efter et långwarigt fängelse, miste hufwudet (5). Kriget fortsattes icke destomindre, men med ringa förmån på de förenades sida, til des ändteligen et Stillestånd blef slutadt wid Mårtensmeßan 1362. Föreningen träffades i Lybeck emellan Lybeck, Hamburg, Stralsund, Rostock och Grypswald på ena sidan, och Konung Waldemar på den andra, och skulle wapenhwilan räcka til tolfte dagen efter Mårtensmeßan 1363. Och ehuruwäl de andra Förbunds-Brödernas Fullmäktige intet woro närwarande, har man icke destomindre haft den försiktighet, at innesluta dem alleſamman uti Stilleståndet, så framt de woro sinnade, at deltaga däruti. Til den ändan woro wisa orter och dagar utstakade, på hwilka de borde gifwa tilkänna sitt biträde til Stilleståndet. Således war ibland annat beringadt, at Konung Magnus och Konung Håkan skulle gifwa sitt bifall tilkänna emellan Halmstad och Laholm på tolfte dagen efter Stilleståndet war träffadt (6). Medan dessa omrörde rörelser på sjön förehades, blef Konung Waldemars ende Son Härtig

Magnus Eriksson. 1361.

Stillestånd emellan de förenade och Kon. Waldemar.

Magnus Eriksson. 1362. Christopher sårad uti et Sjöslag, antingen wid Helsingborg eller wid annat tilfälle, hwarigenom han blef hufwudswag, hwilken olycka han sedermera aldrig öfwerwann.

(1) Chronicon hos Benzelius pag. 94. Orden äro anförde tillförene wid 49. §. Not. 6. At Gothland blef intet särdeles länge under Konung Waldemar witnar Rimkrönikan fol. 162.

Tha han (Waldemar) hade gjordt alt thetta men
For han strax at Dannemark igen,
Och war thit nöga kommen wäl
För än Gutharne slogo hans Fogda ihäl,
Och lydde under Swerike sedan som för.

Strelow Guthl. Krön. fol. 173 intygar ock, at alt folk, som qwarlämnades på Gothland af Konung Waldemar, blefwo strax af Gothländningarna ihjälslagne.

(2) Hwitfeld fol. 526.

(3) Wij Magnus vnde Haqwin vse Sone ꝛc. „bekennet openbare in deßen breue, dat wij vnde vse eruen mytt willen vnde mytt rade vnser ganzen Rijke . . . dat wij myt goden willen hebben ghelaten vnde laten, ghesat vnde setten den ersamen luden alse den Radmannen der stede alse Lubeke ꝛc. vnde den anderen steden de dar tohoret, to deßer vorbindinghe deßes vrioghes vnse slot Borcholme vnde dat land to Olande ꝛc. Ghegewen vnde ghescreuen na Godes bort Druteynhundert Jar in den ene vnde sestyghesten Jare an sunte Michaheles auende." Om Båhus och Warberg lyda orden således: „Alsø wij scholden hebben ghedan Bahusen ofte Warberghe alsø sø wij en bebreuet hebben." Bréfwet är meddelt af Langebeck och är taget af en samtida afskrift uti Rostocks Archiv. Man finner ock, at denne pantförskrifning warit bekant för Herr Willebrandt, ehuruwäl han farit will om namnet, då han uti sin Hanseska Krönik fol. 37 wid år 1363 berättar, at Hanseståderne upbragt åt Lybeck förwaltning af Borneholm, hwilket Kronan Swerige upbragt åt Städerna til underpant.

(4) Detta Document finnes uti Lybecks Archiv på Pergament mer än en aln bredt och långt, och har Dreyer låtit trycka det efter Originalet uti sitt Specimen J. P. Lubecensis pag. 124. Det finnes ock både hos Torfäus och Willebrandt. Man kan dock twifla om alt är rätteligen läst, åtminstone äro namnen nog swanliga. Det synes ock nog oförmodeligt, at Konungarne tala om Gräntsorna af sina Riken in Flandria, Svecia & Norvegia; om där intet bör läsas Hallandia i stället för Flandria, blir det nog swårt at begripa. Slutet af Bréfwet lyder så: Datum Gripeswold Anno D:ni millesimo trecentesimo sexagesimo primo in crastino b. Mariæ Virginis glorioſæ.

(5) Hwitfeld fol. 526. (6) Hwitfeld fol. 528.

§. 52.

§. 52.

Magnus Erikson. Håkan Månson 1362.

Efter utseende måtte Konung Magnus haft stora förslag för sig 1361, emedan han wid Första Söndagen i Fastan war uti Hapsal i Lifland (1), och nu wid Michelsmeßan i Pommern. Det war wißerligen intet lägligt för honom at göra lustresor uti så förwirrade omständigheter. Man har någon underrättelse, hwad han gjordt i Tyskland, men hwad afsikt han haft med sin Lifländska resa, är aldeles obekant, några gißningar skola likwäl framdeles komma i öfwerwägande. Men resor, förbund, penningars uphandlande, alt war fruktlöst och förgäfwes, så snart frågan war om Swerige. Inbördes oenigheten och mißförståndet förtärde alt, så at Konung och Riket försattes alt mer och mer på yttersta branten af sin undergång. Och bör det anses för et underwärk och et särdeles prof af Guds nådiga Försyn, at Riket fick behålla sin sjelfständighet och blef intet aldeles til intet. Icke destomindre, om man sätter å sido oenigheten emellan Konung och Riksens Råd, war ingen så grufwelig fara å färde. Genom Förbundet med Tyska Prinsarna och Hansestäderna hade mycket kunnat uträttas, om man tagit alfwarliga steg til at oroa Dannemark. Men det har utan twifwel gådt ganska lamt, emedan man intet finner et enda steg wara omtalt, som från Swerige blifwit taget under hela denna Fegden. Om det warit Konungens eller Rådets fel wet man intet. Gothland och Öland woro återwundna. De woro wäl uti et långt annat tilstånd än förr; men denna skadan kunde botas med tid och tålamod. Öland war wäl å nyo utsatt, men det war skedt med Råds-Råde, och war således därwid intet widare at påminna. Det oförswarliga Statsfel man begådt med Norriges söndring kunde nu botas med Konung Håkans wal, efter Konung Magnus intet kunde wara til lags. En närmare och stadigwarande förbindelse med Norrige kunde altid ersätta förlusten af Skåne, och tillika gifwa en skälig förhoppning om Landets återwinnande; men at wederbörande Herrar intet tänkte på det sättet wisade utgången. En ny owilja och et nytt klagomål gaf Konung Magnus anledning til, genom Biskop Hennings fängslande i Åbo. Detta torde hafwa händt under Lifländska resan. Hwad som föranlåtet Konung Magnus til et

sådant

Magnus Erikson. Håkan 1362.

sådant steg wet man intet (2). Men Meßenius och wåre nyare Häfdeteckнare, som weta alt, försäkra, at Konung Magnus därföre fattat onåd emot Biskop Henning, emedan han straffat honom för Konung Eriks död. En uppenbarelse måtte hafwa gifwit denna uplysning. Ty uti äldre Skrifter nämnes des häktande, men intet orsaken och anledningen. Åtminstone har Konungen intet därföre kunnat blifwa bannlyst, emedan han war förut i denna fördömelsen för obetalta Kyrkepenningar. Sedan Konung Magnus förgripit sig på förefrefna sätt emot Biskop Henning, hade Konungen warit i Tyskland med sin Son Konung Håkan och en stor del af Rådet. Hwad för en ny förbinring emellankommit, wet man intet, men det berättas, at Rikets Råd öfwertalt Konung Håkan wid Mårtensmäßan 1361, at taga sin Fader til fånga. Detta skedde uti Kyrkan i Calmar, då Konung Magnus widare på Slottet därsammastädes blef satt i förwar (3). Såsom man nästan wet ingen ting med besked och redighet, som denna tiden blefwit förrättadt; är man ock okunnig huru länge denna fångenskap warat. En gammal Krönika gifwer tilkänna, at Konung Magnus intet blifwit fri från sitt häckte, förr än wid Christi Himmelsfärds tid 1362. Om så är, har han likwäl inter suttit hela tiden på Calmar Slott, emedan han war oförnekeligen tilstädes i Upsala, når Konung Håkan waldes til Sweriges och Götheс Konung. Detta skedde den 15 Februarii 1362. Och såg man nu et nytt prof utaf wederbörande Riks-Förmyndares Statskonst, som nu åter igen förskaffade Sverige twänne Konungar: men deras anstalter lyckades intet så wäl denna som förra gången, då Konung Erik sattes til regerande Herre eller Sam-Konung i Landet; ty Konung Håkan bibehöll en beständig wänskap med sin Herr Fader, och de regersjuka Herrarne funno sig föranlåtna at på annat sätt befästa sin myndighet, efter utseende aldeles obekymrade för de olyckor, som genom deras widare anstalter skulle öfwerhopa Riket.

Håkan ifrån Norrige Kon. i Sverige.

(1) Konung Magni Bref til Magistraten i Wisby, Happuscallum Oeilienſis dioceſis An. D. 1361. Sabbato ante Dominicam Invocauit. Uti öfwersättningen af Brefwet har Strelow på twänne sätt förset sig, då han sätter Hapsal på Ösel, och giordt Dominica Invocavit til Fastlags-Söndag, då det likwäl är Första Söndagen i Fastan-

(2)

(2) Ericus Olai pag. 131. Circa idem tempus captiuatus eſt eo jubente (R. *Magno*) Epiſcopus Abogenſis, vir ſanctus & innocens. Uti näſtföregående orden talas om Gothlands eröfring af Konung Waldemar. Olaus Petri yttrar ſig härom på detta ſätt: „Så hade han (Konung Magnus) ock låtit gripa Biſkop Gemingh i Åbo, men för hwad ordſak ſkuld, kan man icke rätteligen ſeija." Magnus Eriksson. Håkan Månsons 1362.

(3) Annales Visbyenſes pag. 279. An. Dni M CCC LX primo ... Nobiles Regni Sveciæ ſe Regi *Magno* oppoſuerunt, maxime, ob hoc, quod Rex *Haquinus* filius ipſius de conſenſu Patris contra promiſſum Conſiliariorum Regni, Comitibus Holſatiæ factum, *Margaretam* filiam Regis *Waldemari* duceret in uxorem. Quapropter idem Rex *Haquinus*, Conſiliariis Regni Sveciæ adhærens, patrem ſuum in eccleſia parochiali Calmarnie in die S. Martini captiuauit, & in caſtro poſuit, & in die aſcenſionis Domini ipſum de dicta captiuitate pœnitentia ductus liberauit. Chronicon hos Benzelius pag. 94. M CCC LXI. Rex *Magnus* captus eſt Calmarniæ ab *Haquino* filio ſuo, quia paſſus eſt ſe decipi in emiſſione Scaniæ tanti emptæ a Svecis, Proceribus Regni Sueciæ id agentibus, qui filium adverſus Patrem excitabant. Ericus Olai pag. 131.

§. 53.

At Konung Håkan blifwit ordenteligen wald til Sweriges Konung på den i förra §. utſatte tiden, år oemotſägeligt af Konung Håkans eget Bref gifwit i Upſala år och dag ſom nu nämndt år (1), uti hwilket han med ſin Herr Faders och alla Swenſka Råds-Herrarnas ſamtycke faſtſtälte, at Lagmannen i Österlanden eller Finland ſkulle haſwa ſamma makt och rättighet, ſom de andre Lagmän i Riket, då Konung wäljas ſkulle, och borde han med Klerker och tolf Män af Allmogen inſtälla ſig på walſtället, och därwid haſwa ſamma röſt, ſom de andre Walherrar. Dock ſkulle intet Konunga-Walet för hans frånwaro upſkjutas, ſå framt han af wintren eller owäder wore förhindrad. Brefwet ſtadfäſtades med Konung Håkans och Konung Magni Sigiller, hwarwid de andra närwarande Herrars Inſegel tillika woro biſogade. Deße woro Ärkebiſkop Petrus af Upſala, Biſkop Nils af Linköping, Biſkop Nils af Skara, Biſkop Thyrgils af Strengnäs, Biſkop Magnus af Wäſterås, Biſkop Henning af Åbo, Erengiſle Jarl, Nils Thurſon, Bengt Philipſon, Carl Ulfſon af Toſta, Guſtaf Arf-

Lagman i Finland får rättighet at wälja Konung.

Magnus Erikson. Håkan Månson 1362.

Arfwidson, Magnus Gisleson, Narwa Ingewaldson Riddare, Arfwid Gustafsson, Bo Jonson och Finwid Finwidson Swenar. Denna förändring skedde egenteligen för Nils Thursons skuld, som då war Lagman i Finland, så at ännu ingen uppenbar owilja wisades emot Nils Thurson eller någon annan af Rikets Råd. Af detta Bref är ock tydeligt, at Biskop Herming i Åbo antingen ännu intet war tagen uti fängsligt förwar, eller rättare, at han ganska snart blifwit därifrån befriad, så at des inmanande hwarken bordt wärka Interdict eller bannlysning. Men innan Konung Håkan blifwit wald til Konung, har han icke destomindre såsom Prins af Swerige hast at befalla i Landet, emedan man finner Bref af honom utfärdade wid slutet af år 1361, uti hwilka han utan titel af Konung talar aldeles som en maktägande Herre (2). Såsom detta Bref är utgifwit, sedan Konung Magnus blifwit insatt på Kalmare Slott, kan man därutaf sluta, at Konung Håkan då genast befattat sig med Regeringen, ändskönt ordenteliga wkorelsen intet gått för sig förr än St. Sigfrids dag eller den 15 Februarii följande året. Om Konung Håkan någonsin blifwit krönt är en omständighet, hwarom wåra äldsta Tideböcker och Historieskrifware intet behagat underrätta efterwerlden, ja de hafwa icke en gång underwist oss, at Håkan blifwit wald til Konung i Swerige, hwilket kan upwäcka en besynnerlig misstanka emot både Rimkrönikan och Ericus Olai. At de warit okunnige därom är inter sannolikt, emedan flera Bref äro ännu tilhands, uti hwilka han förer titel af Konung i Swerige. Denna tystnet synes gifwa tilkänna, at deße sist nämnde Författare sammanskrifwit sin Historia i den afsikt at förswara tidens maktägande Herrar, hwilkas Slägt och Efterkommande woro i synnerhet gällande, då de författat sina wärk. Man har då funnit lämpeligast at skiuta all skulden på Konung Magnus och förtiga Konung Håkans wal aldeles, emedan man emot den senare Herren inter kunde finna några bindande skäl, hwarföre han bordt blifwa förlustig sin Krona. Om denna gissning kan äga något witsord blifwer Läsarens skyldighet än större at pröfwa wåra Historieskriswares uptåg, och inter blindwis wid alla tilfällen förtro sig til deras

deras witnesbörd. Om rättwisa är en ewigwarande och oföränderlig dygd, böra både döde och lefwande njuta des helgade skygd och förswar.

Magnus Erikson. Håkan Månson 1362.

(1) Wi Haquon medh Guds naadh Konunger Swerikes och Norikes, „kennomps medh theßo brefwe, at wi medh samtyk ve god wilja wars aldrakäresta Fadhers Konung Magnußa oc Rikesins Raads i Swerige, som i Upsalom när oß waro tha wi til Konung wäljas skuldom ꝛc." Actum & datum Upsaliæ Anno Domini millesimo, tricentesimo sexagesimo secundo die beati Sigfridi. Brefwet är tryckt i Samling af Handlingar 1. Del. sid. 193. En mißskrifning lär likwäl där wara skedd, emedan Ärbiskop Peter nämnes där intet ifrån Upsala utan ifrån Linköping, och Biskop Nils från senare stället är utsluten: Det bör läsas „Ärkebiskop Päders af Upsalum, Biskop Niklosa af Linköpingh ꝛc."

(2) Omnibus præsentes literas inspecturis *Haquinus* D. gr. Rex Norwegiæ ac Princeps Regni Sueciæ S. in Domino sempiternam. Noueritis quod Nos donacionem quorundam bonorum in hugstathum sanctimonialibus Skæningiæ per quendam Ragnwaldum Hæmingson bonæ memoriæ alias factam, prout in literis suis, quibus hæ nostræ literæ sunt insertæ, exprimitur, ratificamus & virtute præsencium confirmamus, unde per gratiam nostram districtius prohibemus, ne quis cujuscunque condicionis, status aut eminencie existat, easdem sanctimoniales vel earum officialem in bonis hujusmodi audeat quomodolibet impetere vel turbare, prout graciam nostram dilexerit & fauorem: Datum Skæningiæ Ann. Domini M CCC LX primo sexta die natalis ejusdem.

§. 54.

Et af de hufwudsakeligaste mål, som nu syslesatte tidens Statsmän, war Konung Håkans Giftermål. Efter då warande författningar woro hwarken Ständer eller Riksens Råd Konungarnas Giftomän, utan detta angelägna ärende berodde aldeles på Konungarna sjelfwa. Men wederbörande Herrar och Riks-Förmyndare kunde intet bringa öfwer sitt samwete, at öfwerlämna denna angelägenhet uti Konungens wälbehag. Konung Håkans trolofning med Konung Waldemars Dotter, behagades på intet sätt, hwarföre man ock war genast betänkt, at skaffa honom en annan Gemål. Här til utsåg man en Prinseßa från Hollsten Gref Henriks Syster. Wåre gamle Författare äro uti detta målet likså oredige som i alt annat, om

Magnus Erikson. Håkan Månson 1362.

det skedt med flit eller af wanlig wårdslöshet wet man intet. Författaren til Rimkrönikan berättar, at Konung Magnus kommit öfwerens om Prinseßan Elisabeths trolofning åt Konung Håkan, med sin Swåger Hårtig Albrect af Meklenburg, och at Konung Magnus afsändt Fullmäktiga at afhämta Bruden (1). Man skulle tyckas, at Konung Håkan såsom en regerande Konung öfwer Swerige och Norrige, hade kunnat och bordt sielf afwårda sina Ministrar i detta ärende, så framt han warit hogad för en sådan Förbindelse. Ericus Olai gör en annan berättelse, och synes wara något omständeligare, så framt han intet efter partismak förbättrat Historien. Han föregifwer, at då Konung Magnus blef tagen i förwar wid Mårtensmeßan 1361, hafwa Herrar Riksens Råd handlat med Konung Håkan om Hollstenska Prinseßan, och at beskickningar afgått til Greswarna af Hollsten om Giftermålet, hwarpå några af Riksens förnäme Herrar med Konung Håkans samtycke begifwit sig til Hollsten til at afhämta Konung Håkans trolofwade Gemål (2). Wisby Krönika talar endast om Riksens Råds gifna löften til Greswarna af Hollsten, och nämner intet hwarken om Konung Håkans eller des Herr Faders samtycke (3). Man har då orsak at stadna uti willrådighet, huru saken rätteligen förehåller sig. Osörnekeligt synes wara, at Herman von Witzen med andra af Riksens Råd rest til Hollsten om sommaren 1362, och där fullbordat Förmälningen, hwilken firades i Plön. Prinseßan Elisabeth war då 22 år gammal, och stod wid denna högtidelighet emellan sin Broder Gref Henrik och sitt Syskonbarn Gref Adolf, och upwaktades som wärkelig Drotning af Norrige. Deßa omständigheter åro oß lämnade af utländska Håfwetecknare, af hwilka man widare underrättas, at trolofningen skedde uti Fastan samma år (4). Och synes härwid intet wara något at påminna, men Äktenskaps-Contractet och de därwid bifogade wilkor åro ganska besynnerliga, ty där betingades, at i fall Gref Henrik på något sätt hindrade Äktenskapets fullkommande, skulle han icke allenast förlora Calmar Slott, som han hade i pant för en ansenlig summa penningar, utan ock därjämte plikta med sextiotusende mark Silfwer: om däremot Konung Magnus intet höll sitt löfte med Giftermålets

Konung Håkans trolofning med Elisabeth af Hollsten.

wärk-

wärkställighet, skulle alle hans Undersåtare wara frikallade från den ed, hwarmed de honom til trohet och lydna förbundne woro, och Sweriges Rike höra til Gref Henrik (5). Et sådant Giftermål lär wäl aldrig wara slutadt ifrån werldsens begynnelse, sedan man börjat gifta sig. Genom sådana wilkor skulle man förmå en Grefwe-Dotter från Hollsten at blifwa Drotning i Swerige och Norrige, och så mån om Hollstenska Swägerskapet skulle Konung Magnus wara, at han därföre wille sätta sitt hela Rike och Konungsliga Höghet i försäkring? När sådant kan tros, kan man tro all ting. Det besynnerligaste är, at man wid deßa witens utfästande talar intet om Konung Håkan, hwilken utan twifwel war berättigad at wälja sig Brud utan witen och orimmeliga betingningar. Utom des, är det mycket owiß, huru långt Konung Magnus Eriksons regeringsrättighet sträckte sig, sedan Håkan war wald och hyllad til Sweriges Konung, utan lär det förnämligast ankommit på Konung Håkans sägenlighet och wördnad för sin Fader. At så någon rimmelighet uti hela denna förwirrade trolofningen, torde sakens sammanhang wara sådan, at när de Swenska Herrarne kommit til Hollsten, budne eller obudne, som bemedlat trolofningen, har til äfwentyrs Gref Henrik gjordt swårighet därwid, emedan Konung Håkans förra trolofning med Prinseßan Margareta intet kunde wara någon hemlighet, och då hafwa förmodeligen de utskickade Herrar smidt tilhopa detta orimmeliga Giftermåls-Contractet, för hwilket de tillika med Hollstenska Rådet gingo i borgen. Om von Oitzen med sina res-kammerater warit försedde med Fullmakt til wigselens förrättande wet man intet, man kan likwäl wara aldeles försäkrad, at de ingalunda warit befullmäktigade at ingå en sådan Förening. Corner, som förmodeligen är den äldste, hwilken underrättar oß om denna förunderliga betingning, talar allenaß om Rådsherrarnas göromål wid denna underhandling. Kranzius talar om Fullmakt til wigselen, men när han widare omrörer de bifogade wilkoren, yttrar han sig intet, at de utskickade i anledning af sin Fullmakt woro därtil befogade. Wåre äldste Historieskrifware hålla sig endaß wid trolofningen, utan at nämna något om innehållet af Giftermåls-Contractet. Om de warit

Magnus Eriksons. Håkan Månsons 1362.

Magnus Eriksson. Håkan Månson 1362.

därom underrättade, hafwa de wärkeligen, som Rikens Råds Fullmäktige och Förespråkare, gjordt wisligen, om de tegat därmed. Olaus Petri har likwäl underwisat oß om detta mästerstycke, fast han för öfrigt håller sig wid äldre Författarnas upgifter om Konung Magnus.

(1) Rimkrönikan sid. 157.

(2) Ericus Olai pag. 131.

(3) Annales Visbyenses pag. 259 hos Langebeck: Anno Domini M CCC LX primo . . . Nobiles Regni Sveciæ se Regi *Magno* opposuerunt, maxime ob hoc, quod Rex *Hæquinus* filius ipsius de consensu Patris, contra *promissum Consiliariorum Regni*, Comitibus Holsatiæ factum, *Margaretam* filiam Regis *Waldemari* duceret in uxorem.

(4) Detta alt är taget af Krantzius, Saxonia Lib. 9. Cap. 32. pag. 252. Switfeld har utan twifwel tagit sitt af Krantzius, när han sid. 529 berättar om Hollstenska troloſningen. Von Dalin sid. 534 följer Meßenius och Switfeld, och lär den filjaktighet, som märkes, förmodeligen böra rättas efter Krantzius.

(5) Corner Chronica nouella pag. 1105: Siquidem in pacto desponsationis inter Regem Sweorum *Magnum* & Comitem Holsatorum *Henricum* sic erat arbitratum de consensu & consilio procerum Regni Sweorum & consiliariorum comitatus Holsaticorum & fidejussione eorundem firmatum, quod si ipsa sponsalia Domini *Henrici* culpa non procederent, extunc castrum Calmarine, quod tunc pro magna pecunia in pignus habebat *Henricus* Comes, deberet restituere & ultra hoc LX M marcarum puri argenti soluere, pro quibus deberet obsides tradere. Si vero eadem sponsalia ex culpa Regis Sweorum in suo processu impedirentur, extunc Rex *Magnus* deberet dominium Regni perdere & omnes Vasalli & Capitanei Regni Swenorum deberent se cum castris, terris & subditis a Domino *Magno* subtrahere & ad Dominum *Henricum* Comitem transferre, & in eum tanquam in legitimum Dominum se tenere. Uttaf Corner lär Krantzius hafwa anförd samma omständigheter pag. 253.

§. 55.

Sedan Bilägret war således firadt, och Prinseßan aldeles upwaktades såsom en wärkelig Drotning i Norrige, gjordes all anstalt til fortsättande af resan til Swerige, och gick Prinseßan Elisabeth om bord wid Trawemünde tillika med de Swenska Herrarne, som warit tilstädes wid Bilägret i Plön. Det war nog

tog sent på året når resan begyntes, emedan Skepper lade ut från redden wid Lybeck i December, men til all olycka blef Skeppet wäderdrefwet til Danska wallen, dår Konung Waldemar med all högaktning tog emot sina så wälkomna som ofördmodeliga Gäster (1). Prinsessan hade förmodeligen warit mera besåten med mindre höflighet, men Konung Waldemar fann så mycket mera nöje uti at påtwinga henne sin Faderliga omwårdnad, som han intet kunde tillåta, at Prinsessan skulle uti en så hård winter åfwentyra sin och de sinas hälsa. När höflighetens åt egennyttig, utöses den merendels med sägnad. Och Konung Waldemar, som utsedt en annan Brud til Konung Håkan, betjente sig så mycket hällre af tilfället, som han åfwen därigenom kunde hindra en förbindelse, som skulle öka Hollstenska Herrarnas anseende. Dessutan war Konung Håkan wärkeligen förlofwad med Konung Waldemars Dotter Prinsessan, eller, såsom gamle Författare yttra sig, Jungfru Margreta, hwilket Äktenskap war i flera affikter mera lämpadt efter Konung Waldemars widlyftiga förslag. Han affärdar fördenskul bud til Konung Magnus och Konung Håkan, och anhåller om et Sammanträde, emedan han hade ärender at anföra dem, som på flera sätt rörde Rikernas gemensama wälfärd. Sammanträdet skedde, förlofningen emellan Konung Håkan och Margareta förnyades, och Bilägret stadfästes i Köpenhamn Söndagen efter Påsk 1363, medan Konung Håkans andra Brud ännu upwaktades i Konung Waldemars förwar (2). Under Bröllops-Högtideligheterna sjuknade och afsomnade Drotning Blanca i Köpenhamn, och begrofs i Ringstad med anständig heder. Konung Waldemars Son Hårtig Christopher gjorde snart följe til ewigheten, emedan han afled samma år i början af Junii (3). Drotning Margareta war då på sitt tolfte år, och fick en Swensk Fru til Hofmästerinna, Ulf Gudmarsons och St. Britas Dotter Måreta, som förut warit gift med Sigwid Ribbing, men nu war i Äktenskap med Knut Algotsson, och hade hon sin Dotter Ingeborg Knuts Dotter med sig wid Hofwet, hwilken sedan blef förste Abbediña uti Wadstena. Fru Måreta måtte hafwa warit en mycket alfwarsam Hofmästarinna, emedan hon hade intet förspn, at gifwa

Magnus Erikson. Håkan Månson 1362.

Prinsessan Elisabeth qwarhållen i Danemark.

Konung Håkan gift med Margareta 1363.

H 2

Magnus Erikson. Håkan Månson 1363.

Hennes Majestät ris understundom, och med et och samma wärktyg äfwen aga sin Dotter (4). Det man nu anförde om Drotning Margareta kan til äfwentyrs förekomma besynnerligt; de omständigheter man berättar om des Födelse kunna förmodeligen synas nog så besynnerliga, och förtjena fördenskul at ihogkommas. Konung Waldemar hade för misstankar skilt sig från sin Gemål Drotning Hedwig. Hon blef hållen uti sängsligt förwar på Söborg, och hennes förmente älskare Falk Lagman måtte betala misstankarna med döden. Då Konung Waldemar sedermera wid tilfälle kom hem ifrån Jagt i negden af Söborg och wille intet ensam öfwerlefwa natten, hämtades Drotningen hemligen til Konungen och blef således Moder til detta namnkunniga Fruntimmer (5). At göra Konung Håkans och Drotning Margaretas Giftermål så mycket märkwärdigare och fullkomna sörgespelet, hafwa wåre nyare Häfdetecknare giftwit oß wid handen, at Konung Magnus, Drotning Blanca och Hårtig Christopher blifwit af Konung Waldemar sägnade med förgift, hwarifrån Konung Magnus genom sin Läkares Lars Johansons skicklighet blifwit frälst, men Drotningen och Hårtig Christopher därutaf tagit döden, och har Konung Magnus til belöning för en så dråpelig Cur förskaffat sin förfarna Doctor St. Britas Dotter Cicilia til Fru. Meßenius är den förste, som kommit fram med denna saga, äldre Författare hafwa intet wetat, eller åtminstone intet nämnt därom (6). Sådant obewist sqwaller wanhedrar Historien, och när en trehundrade års yngre Historieskrifware lämnar en sådan underrättelse, har man fullkomlig rätt at påstå bewis, så mycket mer, som man är befogad at nästan äska det samma af en samtida Skribent, då han upgifwer händelser, som utan twifwel warit uti största hemlighet företagna, om de wärkeligen händt. -- Konung Håkans Giftermål med Prinseßan Margareta gjorde Prinseßan Elisabeth til Änka i förtid. Beröswad på en gång Krona, Gemål och Frihet, war hon så mycket mer at beklaga, såsom all den glants och härlighet, hwilken hon såsom et ungt Fruntimmer föreställde sig wara oskiljaktig ifrån den henne tilämnade Höghet, nu förwandlades utan hennes minsta förwållande, och ombyttes til et Dok uti Wadstena Klo-

Kloſter, hwar hon ock tefwat ſå okänd, at hon icke en gång finnes wara nämnd ibland de flera helgade Fruer eller Jungfruer, ſom där warit uptagna til kyſthets-dyrkare. Man har wäl ſedan ökt Hennes Hiſtoria därmed, at hon bliſwit förloſwad med Konung Magnus, men äfwen detta antingen föreſlagna eller förmenta Äktenſkap afſtadnade aldeles ſom det förra (7). På hwad ſätt Eliſabeth bliſwit förloßad ifrån ſitt hederliga, men likwäl obehageliga fängelſe, wet man kan hända intet med fullkomlig ſäkerhet. Det berättas gemenligen, at Konung Waldemar befalt ſina upwaktande betjenter, at lämna henne un mera frihet, då hon betjent ſig af tilfället och med flykten undankommit til Swerige. Äldre Författare giſwa tilkänna, at där Eliſabeth fattat det upſåt at tilbringa ſin tid uti enſlighet och afſkild från werlden, hafwa Konungarne ſelfwe gjort den anſtalt, at hon kunde undangömma ſig i Wadſtena. Magnus Erikſon. Håkan Månſon 1363.

(1) Krantzius Saxonia pag. 252. Suſcipit ille commendatam profunda hieme Sabbatho quatuor temporum ante Chriſti natalia. Trevenam relinquentes &c.

(2) Chronicon hos Benzelius pag. 94. M CCC LXII Axelwald rurſus inſtauratur, quo anno *Haquinus* Rex Norvegiæ deſponſauit ſibi in uxorem *Margaritam* filiam *Waldemari* Regis. Om Drotning Blancas död och ſjelfwa Bröllops-tiden kan man ſe Gwitfeld ſid. 530. Meurſius pag. 524 nämner Begrafnings-ſtället.

(3) Liber Daticus Roſkildenſis hos Joh. Gram i des Anmärkningar til Meurſius pag. 524. Ann. Domini M CCC LXIII ad diem III Idus Junii obiit Dominus *Chriſtophorus* Lalandiæ & Hallandiæ Dux filius illuſtris Regis *Waldemari* IV. Här ſtår wäl 1373, men det är tryckfel.

(4) Chronicon *Margaretæ* Abbatiſſæ Wadſtenenſis ſid. 10.

(5) Denna berättelſe har warit allmän i Danmemark. Erasmus Latus Lib. 4. pag. 180 beſkrifwer omſtändigheterna ſålunda:

Helenæ multi inſidiantur, eſt his
Cum non ſuccedat multis invidere, proinde
Falconi, quanquam innocuo, mors protinus ecum
Durior abrupit . . . . . .
. . . . . .
Söburgum bellis laſſus pervenis in urbem
Waldemarus, cui cum moviſſent pectora flammæ

Magnus Erikson. Håkan Månson 1363.

In venerem, ignaro est conjux adducta, solutis
Carceribus, fidæ studiis & artibus Annæ,
E chersoneso quæ venerat æmula magnæ
Virtutis, quocunque ferant ea fata minores.
Vt vero expleuit noctem Rex, cognita nulli
Vxor abit, notosque subit taciturna penates,
Aucta Deo semen, cui totum postea cœlum,
Militat, ac solidos indulgent fata triumphos.
Hoc Margareta modo vitam est exorsa.

(6) Meßenius Tom. 3. Von Dalin sid. 537. *Margaretæ* Vadstenensis Chronicon pag. 22, talar om Lars Johanson, des förfarenhet i Läkarekonsten och des Giftermål med Cicilia, men denna märkwärdiga Cur nämnes intet. Ej heller talas där om Cicilias förra Fästeman, som ock wid samma tilfälle efter Meßenii berättelse Tom. 12. pag. 199 skal warit förgifwen. Olaus Petri omrörer både Konung Håkans Giftermål och Drotning Blancas död, talar dock intet om något förgift. Han lägger dock til en annan omständighet, som är både märkwärdig och sannolik, nämligen at Konung Magnus under Bröllops-glädjen skänkt Skåne åt sin Swärdoster til Morgongåfwa.

(7) Krantzius Dania Lib. 7. Cap. 39. pag. 176. Quæ (*Elisabetha*) primum *Aquino* Norvegiæ Regi, inde etiam *Magno* Regi Sueciæ desponsata fuit. Om hennes tilflykt til Swerige yttrar sig samme Författare, *Saxonia* Lib. 9. Cap. 32. pag. 252. Moerens puella seculo renuntiare constituit, & qualicunque Regum Ordinatione in Suediam perducitur, sitque Domina in Vadsten Monasterio S. Brigittæ. Olaus Petri talar på samma sätt om Elisabeths wistande i Wadstena, och säger at hon där åfwen afsomnade. Men Abbedissa war hon ingalunda, som likwäl Krantzii utlåtelse kan gifwa anledning til.

§. 56.

Påminnelser wid Konung Håkans Giftermål.

När Konung Håkans Giftermål blifwit bekant i Swerige, utmålades det som et grufweligt högmål. Men om man wil anse detta förhållande såsom et brott, behöfwer man oförnekeligen parti-glas, ty med wanliga ögon kan det intet begripas. Twärt om, så framt man med owäldighet wil betrakta saken, war denna förbindelse en af de fördelaktigaste, som i deßa omständigheter kunde göras. Swerige och Norrige kunde nu ouplösligen blifwa förenade, och mycken liknelse war, at icke allenast Skåne utan ock hela Dannemark kunde komma med i hemgiften,

ten, ty det war ädelses ingen anledning til, at Konung Waldemars äldre Dotter, som war gift med en Hårtig af Meklenburg, och hennes Arfwingar skulle komma i åtanka wid Konung Waldemars död, i anseende til den beständiga fiendtlighet, som en lång tid warit emellan Herrarne af Meklenburg och Konungen i Dannemark. Alt hat och illwilja emot Konung Magnus hade bordt å sido sättas af Herrar, som älskade uprikt sitt Fädernesland, då så ögonskenliga förmåner wisade sig. Men wederbörande tänkte helt annorlunda. Genom så gynnande utsigter, om de wunnit fullbordan, hade både Konung och Riket blifwit mäktigt. Men det war ingalunda ögnamärket för wåra mäktiga Herrars anläggningar. I samma mån, som Konung och Riket hade tiltagit uti makt och anseende, hade äfwen deras enskylta regerings-sjuka blifwit motad. Den borde likwäl förnöjas, ändskönt Riket därigenom skulle bringas i ytterste fördärf. Rikets maktägande målsmän hade misräknat sig ganska mycket, när de utwalde Konung Håkan til Konung. På deras inrådande hade han tagit sin Fader uti fängsligt förwar, men på sitt eget satte han honom i frihet, då man hade orsak at frukta det förskräckeliga rön, at Konungen skulle wara benägen för at regera, men intet at regeras. Om denna wådelighet kommit til mognad, hade förmodeligen Herra-enwäldet skyndat til nedergången. Alla senfärdiga och fredliga wänningar woro nu mera intet tilräckeliga, äfwentyrligare steg borde fördenskul tagas med kraft. Men en del af deße mäktige Herrar woro ännu uti förwar med Prinseßan Elisabeth i Dannemark. Til deßas befrielse anwände först Hårtig Albrect i Meklenburg tjenliga föreställningar, men när detta intet kunde hjelpa, affärdar han otta hundrade Riddare, som i sjorton weckors tid härjade i Dannemark, hwarigenom Konung Waldemar blef föranlåten at lämna den uti fullkomlig frihet. Så berättas åtminstone i Swenska Historien (1), den Danska talar intet härom. Troligast synes wara, at de så wäl som Prinseßan sluppit ur sitt förwar, så snart Konung Håkans Bröllop war öfwerståndet. Wid deras återkomst til Swerige lära de förmodeligen blifwit lagom wäl emottagne, i synnerhet, om de öfwerskridit sin Fullmakt wid Elisabeths trolofning, eller

Magnus Eriksön. Håkan Magnusson 1363.

Magnus Erikson. Håkan Månson 1363.

om de gjort detta steg utan all Fullmakt, hwilket nästan synes troligare, ty utan at wara afwita kunde wäl aldrig Konung Magnus lämna bifall til de orimmeliga wilkor, som bifogades förmälningen. Någon wäldsamhet lär likwäl intet i början wara brukad emot dem, hwilket därutaf synes kunna slutas med all sannolikhet, emedan grymhet och wäld hwarken utmärkt Konung Håkans eller Konung Magni sinnelag. Ibland de Herrar, som nu satte sig uppenbarligen emot Kungliga Hofwet lär Biskop Nils i Linköping warit en af de ifrigaste, hwarföre ock Konung Magnus anhållit hos Påfwen Urbanus V, at förbemälte Biskop mätte afsättas från sin andeliga wärdighet. Hellige Fadren swarade ganska nådigt, at han wore redebogen, at afgöra målet med all skyndsamhet, så framt Konungen behagade afgifwa sitt ordenteliga Käromål emot honom, men at förklara någon förlustig af sitt Ämbete, utan föregående laga pröfning, kunde intet låta sig göra (1). Man kan anse det anförda Klagomål såsom en hedrande saktmodighet hos Konungarna. Til äfwentyrs hade Konung Magnus för längt mindre brott insatt Biskop Henning från Åbo, men nu är likwäl mycken anledning at tro, det Biskop Nils yrkade längt farligare och förgripeligare stämplingar, emedan nu åltade man med intet mindre förslag, än at störta både Fader och Son neder från Kungliga Thronen. Imedlertid, så mycket man ännu kan weta, sysleſatte sig Konungarne med alla wanliga ärender, och med all den wärd, som af en Öfwerhet kan begäras. Man har därföre affärdat åtskilliga Bref ifrån Thronen, som snarare öfwertyga om nåd och godhet, än om hårdt och owänligt förhållande (2).

Biskop Nils i Linköping anklagas hos Påfwen.

(1) Raynaldus Ann. Eccl. Tom. 16. pag. 426, har gifwit följande utdrag af Brefwet: *Vrbanus* &c. Quia idem Episcopus (*Nicolaus*) secundum jura a dicta sua ecclesia cui alligatus existit, absque rationabili causa probata amoveri non debet, & privationem ipsius non servato juris ordine juste ac honeste facere non possumus, Tua devota prudentia moleste non ferat, si, ut petisti, tuam petitionem hujusmodi non duximus adimplendam, verum si aliquis vel Tuo nomine vel alias velit eundem Episcopum accusare, accusationemque prosequi secundum viam juris & consuetudinem Romanæ ecclesiæ, parati sumus in hac parte, quanto citius poterimus facere justitiæ

stitiæ complementum, Datum Aniniæ Kal. Septembris Anno primo, 1363. Magnus Erikſon, Håkan Månſon 1363.

(a) Genom Bref Dat. apud Eccleſiam Horn Ao. Dni M. CCC. LXIII, die beati Andreæ Apoſtoli, frikallar Konung Håkan alla Wreta Kloſters Land-Bönder från Dagswärken på Kungsbyggnaden wid Stanchölm och Madſtena.

§. 57.

Medan Konung Magnus och Konung Håkan på föreſkrefna ſätt wårdade Rikets angelägenheter, woro deras förenade Råds-Herrar fördjupade uti långt andra bekymmer, och Greſ Henrik af Hollſten förtörnad öfwer ſin Syſters wanwördning, låter icke allenaſt befäſta Calmar ännu ſtarkare, utan påminner ock de utſickade Riddare om ſin gångna ed och gifna löfte (1). Om deſſe Herrar warit mera måne om ſin ed och ſkyldighet emot Fädernesländet, än upfyllandet af enſkylta och regerſjuka affigter, hade detta ſammanſatsmål warit ſnart häfwet. Ingen ed kan förplikta någon til ſitt Fosterlands och Medborgares elände, hwilket war och blef oundwikeligt genom deſſa uptåg, ſom man nu hade för ſig. Et inbördes Krig kunde intet undgås uti deſſa omſtändigheter, och det är en underlig Religion, ſom förbinder en Underſåtare at draga wärjan emot ſitt Fädernesland och lagkrönta Konung, ſom hwarken med tyranni eller grymhet beſmäckat ſin Regering. Om Konung Magnus i flera mål förſedt ſig, lär man likwäl aldrig med tilförlåtelig ſäkerhet kunna bewiſa, at han gjordt ſig owärdig Kronan; men hwad ſom kan förebrås Konung Håkan lär wara och bliſwa i alla tider en obegripelighet. At wörda ſina Föräldrar och intet eſter-wanners ingifwande förfölja och plåga dem, är en beſynnerlig orſak til afſättning. De Herrar, ſom åtagit ſig beſwäret, at mot- eller med Konung Håkans wilja förſtaffa honom en Gemål, hade wål, ſom föregifwes, tillagt det förbehåll, at om Konung Magnus hindrade wärkſtälligheten af Äktenſkapet, ſkulle alle des Underſåtare waro frikallade ifrån ſin trohets-plikt och underſåteliga lydnad: men ſåſom intet wite war ſatt emot Konung Håkan, war det gjorde förbehåll i ſig ſelf aldeles kraftlöſt, och utaf intet wärde, om än wederhöraude Sändemän

Magnus Erikson. Håkan Månson 1363.

warit därtil befullmäktigade, hwilket likwäl ingen gammal Historieskrifware föregifwit, och för öfrigt har icke det ringaste sken af sannolikhet. Sweriges Rike erkände nu mera ingen annan laglig Konung än Håkan Magnußon, och den del, Konung Magnus icke destomindre synes hafwa haft i Regeringen, lär intet kunna tilskrifwas något annat än des Herr Sons Konung Håkans foglighet. Än om hela Sagan om de wid Elisabeths trolofning bifogade wilkor, är en fullkomlig och sedermera upspunnen dikt? Åtminstone finnas Hollstenske Häfdetecknare som berätta, at Gref Henrik haft Calmar Slott i Förläning af Konung Albrect och intet af Konung Magnus, då alla deßa wackra betingningar förswinna i en swäfwande rök och ingen ting annat (2). Man kan intet med förmycken warsamhet läsa denna tidens inweklade berättelser, som på flera sätt röja sin otilförlåtelighet. Man har ock förbättrat Swenska Historien med en annan händelse, som skal pryda och hedra detta wanhederliga Tidehwarf, och anför man såsom en oemotsägelig sanning, at Riksens mäktige Herrar i sin Rikswårdande willrådighet haft betänkande wid at underkasta Riket en utländsk Förste, och hafwa först wändt sig med sitt wal på Israel Birgerson Brahe, den Heliga Britas Broder, och Birger Pehrsons Son, hwilken på Mödernet ledde sin härkomst från Folkungarna (3). Så framt att det man berättar om denna Mannens förtjenster har sin grund, har han wärkeligen kunnat wara wärd en så afundad Höghet. I anseende til sin börd war han i wißt hänseende berättigad til de högsta Äretjenster i Riket, men dem sökte han intet, utan twärt om undandrog han sig ganska länge, at emottaga Lagmans-Ämbetet i Upland, som denna tid ansågs och war wärkeligen et af de förnämsta Ämbeten i Riket, och har icke en gång Konungens egna föreställningar kunnat förmå honom at påtaga sig denna bördan. Ändteligen har hans Syster St. Brita öfwertalat honom at påtaga sig denna wigtiga sysla. De af henne anförda skäl woro ock sådana, at de tåla intet undantag, ty hon föreställde honom, at om de, som förstå rättwisan och älska henne, samt hafwa förmåga at rättwisligen skipa Lagen, undandraga sig et sådant beswär, huru kan då et Rike hafwa bestånd (4)? Denna påminnelse gjorde så mycket star-

Israel Birgerson på förslag at blifwa Konung.

starkare intryck hos hennes Broder, som detta rådet war kommet från Jungfru Maria sielf. Israel Birgersons egennyttiga och owälldiga förhållande under sin Ambets-förwaltning, gjorde honom til en skräck för ålgdrningsmän och til föremål af wördnad och kärlek af ärligt folk, emedan han uti alt följt den okonstlade och sällsynta regel, at hwar och en borde njuta sitt. Men rättwisan war intet hos honom hwarken hård eller sträf, han öfwertygade med skäl och aldrig, med owänliga och swåra utlåtelser, och en otwungen höflighet, som wisades emot alla, förbandt både högre och ringare til högaktning (5). Med sådana egenskaper war det mycket begripeligt, at han intet kunde emottaga en Höghet, som skulle befästas och grundas på Medborgares blod och Allmänhetens olyckor. Han utwalde förden skull ett annat lefnads-sätt, som efter tidens smak war både hederligt och Christeligt, han wänsmade Krigsfolk och efter erhållet tillstånd af Konungen, förfogade sig til Kors-Riddarna i Lifland til at där sökta mot Hedningarna. Då döden gjorde ändring uti hans förslag, och frikallade honom tillika ifrån den smärtefullaste sårfarenhet, som en ärlig undersåte kan utstå, at öfwerlefwa sit Fädernesland. Lifaren synes kunna få någon sviare gnedbräkt, då han ser, at någon åtminstone förtjenar ett hedrande minne hos efterwerlden, uti en tid, som war full af ränkor och ohyggeligheter; men Israel Birgersons Konungawal lär icke destomindre wara ett fullkomligt misstag och en irrig utrydning af St. Birtas uppenbarelser, där han omtalas på twänne särskilta ställen, nämligen uti 6 Boken 95 Cap. och uti 8 Boken 29 Cap. (6), på bägge ställen talas om en hög wördighet, som honom war ämnad, men på ingendera talas om Kungliga Högheten, som honom marit tilbuden.

Magnus Eriksson. Håkan Magnusson 1363.

(1) Kromerus Saxonis pag. 253.

(2) Chronicon Hollandiæ som Leibnitz utgifwit och för skrifwares tryckt uti Westphals Monumenta Cimbrica Tom. 3 N. 1. Här förekommer följande witnesbörd pag. 76. Cum illis diebus Rex Sveciæ inera & pusillanimis erat, unde a quæsito dicto Domino Comite *Henrico* ferreo in adjutorium suum iniit pactum, quod si filius ejus fieret Rex Sveciæ, ipse *Henricus* partem Sveciæ terræ, videlicet castrum Calmeren cum Advocatia & terra Vonland pro sua parte libere possidere deberet, donec & quousque solveret ipse vel hæredes sui unam magnam summam pecuniarum.

(3))

Magnus Eriksson. Håkan Månsson 1363.

(3) Anmärkningen wid Israel Birgersons lefwerne hos Vastovius pag. 91. De eo Lib. 6. Revelat. Dinæ Brigittæ Cap. 95. & Lib. 8. Cap. 29. & alii nonnulli rerum Suethicarum scriptores, qui dignitatem Regiam cum corona Regni ei delatam, postquam Rex *Magnus Smeek* in Norvegiam profugisset, constanter *Israelem* repudiasse asseverarunt. Man kan med alt skäl fråga hwilka dese Historieskrifware warit, ty Johannes Magnus öfwerstygar intet.

(4) Revelat. S. *Brigittæ* Lib. 6. Cap. 95. pag. 517. Si illi, qui justitiam sciunt & eam desiderant & facere possunt, recusant pro Deo suscipere onus & laborem, quomodo stabit Regnum in vigore suo.

(5) Israels korta Lefwerne-Beskrifning är tagen af Vastovius, hwilken utsätter hans död til 1348. Däremot häntöres den af Meßenius Tom. 12. pag. 200 til 1363, och förekommer på samma ställe berättelsen om hans Konunga-wal. Örnewinge sid. 9 föregifwer honom wara död 1568.

(6) Det stället uti S. Britas Revelationer som gifwit anledning til den tankan, at Israel Birgerson blifwit anmodad emottaga Swenska Kronan, lyder så pag. 517. Cum quidam nobilis Magnus Regni Sveciæ, qui Dominus *Israel* vocabatur, multis precibus ad dignitatem Majorem Regiminis Regni vocaretur multoties a Rege, & ille in nullo modo ad suscipiendam dictam dignitatem inclinaretur &c. Jag tilstår, at den som i hast kastar ögonen på detta stället, skulle kunna falla på den tankan, at här taltes om Konungsliga Högheten, men den som förstår Latin och med eftertanka läser denna utläggelse, kan wäl aldrig draga en sådan mening därutaf.

§. 52.

Man kan då wara aldeles försäkrad, at wåre inhemske Thronstänkare hafwa aldrig haft förslag at öfwerlämna Kronan åt någon infödd Swensk, ej heller kunde et sådant wal förnöja eller fullgöra den förpliktelse, som de påtagit sig i anseende til Gref Henrik af Hollsten. Mißundsamhet och inbördes afund hafwa utan twifwel warit tilräckeliga at afhålla dem från et sådant beslut, förnämsta orsaken torde likwäl hafwa warit deras oförmögenhet, at utan utländskt bistånd gå i land med et så widtutseende företagande. De förenade sig fördenskul därutinnan, at updraga Kronan åt Gref Henrik af Hollsten, likasom de haft en Aflinge-Jord at utbjuda. Twå Biskopar, nämligen ifrån Linköping och Wexiö, Carl Ulfson Sparre, Riksmarsk, Nils Thurson Bjelke, Riks-Drots, och Erik Carlson inställa

Swenska Kronan tilbjudes Gref Henrik af Hollsten.

sig

sig då i Hollsten, med anhållan, at Gref Henrik wille wara så nådig och blifwa Konung i Swerige (1). Gref Henrik ursäktade sig för sin ålderdom, men hänwisade deßa Chrongifware til sin Swärfader Härtig Albrect af Meklenburg, som hade tre Söner Henrik, Albrecr och Magnus, alla Systersöner af Konung Magnus Erikson, och således på Mödrene af Swenska Kungliga blodet utsprungne. De utskickade Herrar woro förmodeligen lika nögde hwem de kunde få til Konung, allenast de under en ansedd Höfdinge kunde utföra sina förslag emot Konung Magnus. De kunde likwäl intet utan samråd med sina hemmawarande upprorsbröder fatta något wißt beslut, hwarföre de wände tilbaka til Swerige och rådslogo med sina hemmawarande medhållare, hwad som wore tjenligast i så fatta omständigheter at företaga (2). Uti den ena puncten war en enhällig samdräktighet, at Konung Magnus skulle assättas, men några uti willrådigheten wände sina tankar på Konung Håkan. Detta förslag kunde likwäl så mycket mindre winna bifall, som de redan erfarit, at det war fåfängt at upägga Konung Håkan emot sin Fader, som likwäl gått an med deß äldre Broder Konung Erik. Ändteligen föll de bekymrade Herrarnas beslut på en af Härtig Albrects Söner från Meklenburg. Deßa rådplägningar och Swenska Kronans tilbjudande nu åt en, nu åt en annan, kunde likwäl intet gå för sig i sådan tysthet, at ju Konung Magnus och Konung Håkan därom blifwit underrättade. Det kan då intet anses för underligt, om de Herrar, som warit deltagande uti så Riks-fördärfweliga stämplingar, blefwo dömde i landsflyktighet (3). Grymmare och hårdare Prinsar än Magnus och Håkan hade hemligen eller uppenbarligen gjordt sig mästare af sina uproriska undersåtares personer, och sedermera befordrat dem til den näpst, som Lag, rättwisa och en billig hämnd kunde kräfwa. Åtminstone blefwo Folkungarne under Konung Magnus Ladulås för mindre tiltagsenhet med mycket hårdare straff ansedde: intet annat än döden kunde försona deras förgripelse emot en näswis och upblåst Gunstling, men nu beifras de grofwaste brott, som i et borgerligt Samhälle kan bedrifwas, med en blott landsflyktighet. Om Konung Magnus ensam afsagt domen, hade de förmodeligen in-

Magnus Erikson. Håkan Månsson 1363.

Magnus Erikson. Håkan Månsson 1363.

tet lärit skråma sig ur handet genom et mumteligt eller skälfteligt utlag. Men när Konung Håkans anstände jagat dem förr til Gothland, där de uppehöllo sig någon tid. Så framt Kalmar warit uti Gref Henriks wälde, som allmänt föregifwes, hade de förmodeligen hällre försagat sig dit, än til en öpen ort, där de kunnat löpa fara, at hwart ögnablick blifwa fastagne. Efter något wistande på Ön begifwo de sig därifrån til Mecklenburg. Fyra och tjugu af de förnäma Herrarne blefwo wid detta tilfälle landsförwiste. Man har namn på en del af dessa Herrar, men intet på alla. De förnämste och mäst betydelige woro Biskop Nils af Linköping, Nils Thurson Bielke, Bo Jonson, som sedan blef Riksdrots, Earl af Tosta, Earl af Ulfåsa, Erik Carlson och Bengt Philipson (4). Ärkebiskopen Johannis Magni Farfars Far, Magnus Store, war ock en af de biltoge. När de ankommit til Mecklenburg, framstälte Härtig Albrect af Mecklenburg alla tre sina Söner til deras tjenst. Den äldste war förmäld med Konung Waldemars Dotter, hwarföre de ock stadnade med sitt wal på den yngre Härtig Albrect, som de utkorade til Sweriges Konung. De ofullkomliga underrättelser, man har om denna förwirringstiden, anse dessa Herrar, såsom ordförande för hela Swenska Allmänheten, men sjelfwa Historien öfwertygar om helt annat, emedan man finner, at större delen af Fästningarna i Riket innehades af Konung Magni och Konung Håkans trofaste medhållare, så at man kan tydeligen se, at missnöjet öfwer Kommungarnas förhållande war ingalunda så allmänt, som man welat inbilla werlden. Man stadfästes förnämkul än mer, uti de förr yttrade misstankar, at wissa personers enskylta affikter och partisagg warit de mäst drifwande orsaker til hela oredan.

Albrect i Meklenburg wald til Konung.

(4) Wåre inhemske äldste Historieskrifware weta intet utaf denna berättelse til Gref Henrik; man kan då anföra hela sammanhanget af Krantzius uti des Saxonia Lib. 9. Cap. 32. pag. 253. Venerunt Episcopi & milites de Regno *Henrico* se offerentes, illique Regium deferentes honorem. Recusabat ille caussatus ætatem, remisitque illos ad *Henricum* Magnopolis Ducem, cujus e tribus filiis, quem sibi deligerent, in eum suum jus omne refunderent. Uti sin Svecia Lib. 5. Cap. 30, gifwer Krantzius uß namnen på de utskickade sid. 315. Aderant autem & Pontifices duo, Lincopensis Archi-Camerarius, & Vexo-

Vexorensis proximus Regni Consiliarius, Dominus *Carolus de Tuphten*, Regni Marscalcus, *Nicolaus Swersen* Dapifer, *Ericus Karlson* Camerarius &c. Jfr. Hwitfeld sid. 530. Von Dalin sid. 536 föregifwer, at Thorsten Styrbjörnson Gren war med i samma beskickning och beropar sig på Torsäus pag. 493, men såsom denne senare har tagit sitt från Hwitfeld och Pontanus, är det lätt at sinna, det han af Tofta gjordt Thorsten.

Magnus Erikson. Håkan Månson, Albrect af Meklenburg. 1363.

(2) Hwitfeld pag. 530. Meßenius Tom. 12. pag. 199 kallar det Hwitfelds dröm, at deße Herrar kommo tilbaka til Swerige, sedan de tilbudit Kronan åt Gref Henrik. Men detta bewisar han kanske med sin egen dröm. Åtminstone är det utan all twifwel, at Hwitfeld haft Skrifter at följa, som Meßenius aldrig sedt.

(3) Om deras landsflyktighet talar både Rimkrönikan och Ericus Olai pag. 132, han anför, at vrsaken til domen warit, at de gifwit råd til Konung Magni fasttagande, och kan wara troligt at man åfwen beifrat detta steget.

(4) Annales Visbyenses pag. 259. Rex igitur *Magnus* post suam liberationem de captiuitate concordans cum filio in omnibus, omnes nobiles Regni, qui in hoc concordabant ut captiuaretur, de Regno expulit, ac ipsos exules fieri fecit, quorum nomina sunt hæc: Dom. *Nicolaus* Episcopus Lyncopensis, Dom. *Nicholaus Turæson* Dapifer Regni Sveciæ, *Boecius Jonson*, qui postea factus est Dapifer, Dom. *Karolus de Tuphtæ*, Dom. *Karolus de Ulfasum*, Dom. *Ericus Karlson*, Dom. *Benedictus Philipson* & quamplures alii. I stället för Carl af Tofta, nämnes Carl Antra hos Ericus Olai pag. 132. Jämför Rimkrönikan sid. 160.

§. 59.

Om ej målningen på Skaldewis är förbättrad, wisade sig deße Herrar uti en ganska bedröfwelig ställning, för Härtig Albrect, då de anlände til Meklenburg, emedan de upwaktade honom med rep om halsen. Man kan likwäl twifla om ätbörden war aldeles så ömkelig. Man berättar ock, at Härtigen fälde förbön för de utdresna. Detta kan ock wara troligt, churuwäl man säkert intet förfogat sig til Meklenburg i tanka at öfwergifwa sitt Fädernesland. Om deras ankomst intet kunde blifwa allmänneligen önskad, wille man dock göra den fruktad, i sällskap med sin nya Konung: ty Härtig Albrect, som ansåg för en särdeles lycka, at hans Son måtte heta Konung i Swerige, sparde ingen ting, som kunde befrämja sådana affikter.

Magnus, Håkan, Albrect. 1363.

Alla förestående swårigheter öfwerwägdes af begärelsen til en Krona och de landförwista Herrarnas smickrande löften. En ansenlig Flotta utrustades, med hwilken Albrect lade ut från Warnemünde och anlände med sina medhållare först til Gothland (1). I anledning af hwad tillförne påmint är, synes wara tydligt, at Danska Herrawäldet öfwer Ön redan uphört, fast äfwen i gamla Handlingar berättas, at Landet hörde ännu til Dannemark, hwilket likwäl strider emot sjelfwa förloppet af det som här tildragit sig. En ny Häfdetecknare påstår utan alt äldre witnesbörd, at Gothland underkastat sig Härtig Albrect af Meklenburg (2), hwartill han förmodeligen fådt anledning, efter de landsflyktige Herrarne någon tid sig där uppehållit, innan de afreste til Meklenburg. Men som intet Krigsfolk uppehöll sig i Landsorterna, och den Befallningshafwande, som där på Ön wistades, om där war någan, kunnat wara uti hemlighet de mißnögde tilgifwen, är det lätt at begripa, det de flyktande Herrarne kunnat uppehålla sig där, ändfönt Härtig Albrect haft ingen ting i Landet at befalla. Det förſta, som företogs på Gothland, war, at så wäl Borgare som Bönder hyllade unga Härtig Albrect för Sweriges Konung, i anledning af de medföljande Swenſka Herrarnas föreſtällningar. Denna omſtändighet öfwertygar, at Landet erkändt Sweriges öfwerwälde, ty det hade warit orimmeligt, at inwånarne i et Land, ſom hörde til Dannemark, ſkulle hylla någon til Konung i Swerige. Utländſka berättelſer gifwa wid handen, at Konung Albrect förſt anlände til Kalmar, hwilket ock kan wara troligt, ſå framt Stad och Slott innehades af Gref Henrik, och i fall at Flottan tagit hamn på det ſiſtnämnda ſtället, har hon förmodeligen ſedan anlagdt wid Gothland, emedan berättelſen om Gothländſka Hyllningen är allmänt wedertagen hos wåra äldre Författare. Ifrån Gothland ankom Konung Albrect med ſitt följe til Stockholm, hwar han blef med lika beredwillighet emottagen. Nils Kjellſon, Waſe, war Befallningshafwande på Stockholms Slott, både för och efter 1363, ſå at han utan twifwel warit i ſamråd med de andra mißnögda (3). De upproriſke Herrarna hade redan ifrån Meklenburg låtit utgå ſin Krigsförklaring emot Konung Magnus, hwaruti[illegible] de upſagdt

Albrect hyllas på Gothland.

all

all undergifwenhet, och tillika försäkrat, at de efter denna dagen skulle altid wara på hans argesta (4). Det war så brukeligt den tiden, at man sade til förut, då man wille wara någons uppenbare fiende. Sedan de mißnögde blifwit mästare af Stockholm, utskrefwo de en så kallad Riksdag, på hwilken Albrect blef wald til Konung i Swerige Andersmeßodagen eller den 30 November 1363 (5). Allmänna Hyllningen utsattes til Fastan följande året, och en ny Riksdag påböds til samma tid, hwilken skulle hållas wid Upsala. På det alt måtte få så mycket mera sken af rättwisa, stämdes ock Konung Magnus til samma urtima Möte, til at swara på de beskyllningar man hade emot honom. Man kan nog föreställa sig, at Konung Magnus intet trodde sig wara förpliktad at stå til swars inför en sådan Nämnd. Han blef då dömd för motwilligt uteblifwande, eller som det eljest heter in contumaciam. Detta Möte skedde Andra Söndagen i Fastan eller Dominica Reminiscere. Carl Ulfson af Tofta förde ordet, och uprepade de beskyllningar, som man hade emot Konung Magnus. Man upläste ock några stycken af Lagboken, hwarpå Konung Magnus förklarades förlustig af Kronan, och Albrect utropades för Konung, upställdes på Mora stenar, och därifrån fördes til Dom-Kyrkan, hwar man afsöng O Gud wi lofwe tig! då man snarare bordt sjunga Litanien. Härtigarne af Meklenburg med flera förnäme Herrar från Tyskland och en myckenhet af åskådare woro närwarande, och alt gick för sig med fullkomlig samdräktighet (6). Enigheten wid förrättningen är så mycket mera sannolik, såsom utom en hop gement folk, som altid skåckar sig samman wid sådana tilfällen, förmodeligen inga andre insunnit sig, än de som warit af Tyska partiet. Om Kröningen wid samma tilfälle blifwit förrättad, lär wara owißt.

Magnus, Håkan, Albrect. 1363.

Albrect wäljes i Upsala.

(1) Ericus Olai pag. 132. Rimkrönikan sid. 162. At Flottan afseglat från Warnemünde, witnar Krantzius Svec. pag. 315, instituta ex Wernovia navigatione multa cincti manu militari pervenerunt in Calmeren.

(2) Von Dalin sid. 535. Annales Wisbyenses pag. 259 hos Langebeck föregifwa, at Landet hörde nu til Dannemark. Ad Gothlandiam deuenerunt, quæ pro tunc Regno Daciæ erat subjecta.

Magnus, Håkan, Albrect, 1364.

(3) Peringsköld Monum. per Tiundiam pag. 77.

(4) Rimkrönikan sid. 162.

(5) Ericus Olai pag. 133.

(6) Herman Torner Chronica novella pag. 1106, här göres denna omständeliga Beskrifning. Boken är ej så särdeles allmän, och af wåra Swenska Skribenter är den intet brukad. Hans ord kunna därföre anföras: Accedente ergo quadragesima, officiales & Consiliarii Regni cum aliis Capitaneis & Nobilibus convenerunt Dominica Reminiscere prope Upsaliam ante lapidem Regium, ubi Reges Sweorum antiquitus & illis etiam temporibus eligi consueverunt, præmissis tamen medio tempore debitis & legitimis proclamationibus, seu citationibus omnium, qui sua interesse crederentur, per totum Regnum publicatis, & ibidem judicio disposito, & consilio habito & Rege *Magno* per contumaciam absente, ob certas caussas, in quibus notorie cunctis scientibus reus exstitit, propter quas secundum Leges Regni de libro ibidem lectas, dominium perdere & de Regno deponi meruit & juste potuit, reprobato ac deposito, coram Dominis Ducibus Megapolensibus ac aliis Principibus & nobilibus, nec non multitudine militum ac militarium populi infinita, præfati officiales ac Consiliarii Regni, quorum verbum in omnibus supradictis Dominus *Karolus* de Tofsen Marscalcus, sicut ad ejus spectabat officium, tenuit, *Albertum* Juniorem Ducem Magnopolensem, servatis de consuetudine Regni in talibus servandis, unanimiter & concorditer in Dominum suum & Regem Sveciæ elegerunt, receptisque ab eo juramentis a nouis Regibus ibidem præstari solitis, ipsum super lapidem collocando inthronizarunt, ac cum fasto Regio ipsum mox in ecclesiam Archiepiscopalem Upsalensem introducentes Te Deum laudamus cantari & missas celebrari cum festiuis laudibus fecerunt.

§. 60.

Orsaker til Kon. Magnus Eriksons afsättning.

Rätta orsaken til Konung Magnus Eriksons afsättning war ofelbart wißa Herrars hat til Konungen, hwilket ock en gammal Krönika intygar (1). Men wåre mäktige Råds-Herrar woro intet sinnade, at låta deras illwilja blifwa åberopad wid detta tilfälle. Konungens oförswarliga upförande borde fördenskul läggas för en dag, på det hela Allmänheten måtte öfwertygas om deras nit för Riksens wälfärd. Ericus Olai har meddelt efterwerlden deßa högmål, utaf hwilka de hufwudsakeligaste äro följande: At Konung Magnus warit bannlyst i fem års tid, och hade kätterska satser om andeliga Kyrkowäldet. At han låtit wißa Landskaper sköflas af Riksens afsagda Fiende. At han betun-

betungat Inbyggarna med odrägeliga Skatter och Påtagor. At han på nedrigt sätt afhändt Skåne, Halland och Blekingen, och andra nästgränsande orter, som så dyrt woro inlöste. At han fördt et oskickeligt och förargeligt lefwerne. At han aldrig handhaft Lagskipningen, emedan han hwarken sielf eller genom andra låtit Rätten hafwa sin gång. At han haft et ofördragsamt hat emot Rikets Råd, dem han fördrifwit ifrån Hustrur, Barn och Egendom. At han hwarken hållit Eder eller Löften; och ändteligen: At han förbundit sig med Rikets affagde Fiende, och efterfölgt hans råd och ingifwelser. För detta alt och mycket annat förklaras Konung Magnus för lagligen affatt, samt Rike och Krona förlustig (2). Men har orsak at tro, det wår gamle Historieskrifware tagit dessa beswärs-puncter utaf wederbörande Råds-Herrars allmänna Kungörelse om Konung Alberets wal. Twå högmål saknas likwäl, som synas hafwa bordt inflyta, om de annars warit så grundade, som wåre Häfdetecknare angifwit; nämligen Konung Eriks förgörning genom gift, och Konung Magni frifwilliga afsägelse från Regeringen, om Konung Håkan intet tog Fröken Elisabeth, af Hollsten til sin Gemål. Det första torde då kunna anses för en dikt, hwarmed senare tiden besmädat Konung Magnus, och det senare wara något, som Konung Magnus aldrig ingådt, men torde sammanhanget wara wärkeligen sådant, som man det uti det föregående uppgifwit. Ibland alla twistemål är det en orwisweaktig Regel, at bägge parterna höra höras, innan dom och utslag fälles. Hwad man lagdt Konung Magnus til last har man sedt, men hans swar wet man intet, och lär det bliswa ganska wanskeligt, at nu förtiden utröna rätta beskaffenheten af dessa beskyllningar. Om hjorta tilwitelser skola anses för bewis, bliswer altid oskulden mäst lidande, som förnögd med et godt samwete uptager ohemult agg och försmädande med en ädelmodigt förakt. Ingen owäldig lär därföre kunna påstå, at Konung Magnus war strax brottslig efter wederparterne så behagat föregifwa. Någon pröfning af beskyllningarna lär då wara förklätelig. Ofelbart är, at Konung Magnus war bannlyst, därom har man lämnat underrättelse i det föregående, men hans Kätteri om Kyrkowäldet borde snarare lända til heder än förkle-

ning:

Magnus, Håkan, Alberet. 1364.

Magnus, Håkan, Albrect. 1364.

ning: emedan han begrep och anság den utstånguing från Kyrkan, som af en osörskämd Upbörds-Commissarius warit pålagd, såsom kraftlös och på intet sätt bindande. Man kan ock finna af Påfwen Urban den V:tes höfliga Bref af 1361, hwarom tilförne, at man intet anság, wid Påfweliga Hofwet i Avignon, Konung Magnus för så grof syndare, at han därigenom förwärkat både Rike och Konungslig Höghet. Den andra puncten fystar på Gothlands och Ölands sköflande af Konung Waldemar, men at det skedt på Konung Magnus Eriksons råd och bedrifwande är aldeles obewist och oemotsäjeligen falskt i anseende til Gothland, som kan inhämtas af det föregående. På den odrägeliga börda af Skatter wet man ingen reda. Så mycket wet man, at Norrmännerne aldrig klagat öfwer odrägeliga Pålagor. Sådana klagomål kunna altid uphäfwas och utskrikas, och när den högt utropade Förmyndare-Regeringen så uttömde Riks-Cassan, at ingen mark Silfwer war i förråd, när Konung Magnus tilträdde wärkeliga Regeringen, och mäst alla Landskaps-Räntorna woro pantsatta, woro nya Skatter omöjwikeliga, men om skulden war hos Konungen är en annan fråga. Wid Skånes förlorande blifwer hufwudsakliga undersökningen, om ej wederbörandes beständiga motsträfwighet satt Konungen ur stånd at hindra Konung Waldemar uti sina förslag, och i detta målet lär man aldrig kunna få fullkomlig underrättelse. Samma mörker förekommer angående Konungens oskickeliga lefwerne. Den sjette puncten om Lagskipningens efterfättande är obegripelig, då Lagmän, Häradshöfdingar och andre Domare finnas i Landet. Skal det åter betyda, at Konung Magnus eller Konung Håkan aldrig besattat sig med Justitie-mals afgörande, synes detta klagomål wara en osörskämd försmädelse, ty man kan ännu upwisa Bref, genom hwilka sådana saker äro afgjorda (3). Konungens hat emot Rikens Råd torde wara likaså billigt som osörnekeligt, så framt deras upförande warit sådant, som det blifwit föreställdt wid de förr omrörda händelser, i synnerhet, om de så osörsynt öfwerskridit sin Fullmakt wid beskickningen til Bref Henrik af Hollsten, hwilket likwäl är ganska sannolikt. Icke desto mindre, at döma af Konungens annars bekanta sinnelag, synes man

man intet böra frukta för någon ofördsonlighet, om wederbörande wärkeligen warit angelägne om nåd. Troligast är, och lär det aldrabäst paßat sig med deras affigter, at klaga öfwer ofördsonlighet, fast de intet önskade hwarken förlikning eller förfoning. När man widare klagar och påstår, at Konungen hwarken hållit Eder eller Löften, torde uti denna beskyllning wara både sanning och osanning. Sådana brott kunna förekastas nästan alla människor, ty få lära de wara, som til alla delar upfyllt och fullgjordt sina förbindelser. An tryter wilja, an förmåga, an fattas andra omständigheter, hwilka hindra wärkställandet af de gifna löften, och lära Råds-Herrarne sjelfwe i den meningen intet kunna anses för mera ordhållne än Konungen, och utom des äro intet alla löften af den beskaffenhet, at Scepter och Krona strax förwärkas, så snart de intet til pricka efterlefwas. Aldrasist förebrås Konung Magnus sin förening med Rikets affagda Fiende. Härmed fystas ofördnekeligen på Konung Waldemar. Så äfwentyrlig och skadelig, som en sådan wänskap warit tilförne, så fördelaktig kunde han blifwa nu, om Rikets wälgång mer än enskylta affikter fådt råda. Sedan alt detta war sagdt, lägger man til såsom en bindande slut-mening, at man förbigår flera beswärs-mål, som man annars kunde wara befogad til. Det lär wara et wanligt förbehåll uti förfmädare-konsten, at när man sagt eller diktat alt hwad man kunnat erindra sig, slutas beswärs-längden med det betydeliga bihang, at man wäl haft flera högmål at andraga, men för at intet matta Läsarens tålamod, innehålles därmed. Alt det uprepade rör egenteligen Konung Magnus, men Konung Håkans förbrytelse består däruti, at han gjordt sig delaktig uti sin Faders brott, genom sitt samtycke. Uti de hufwudsakeligaste beskyllningar man påbördat Konung Magnus, kunde likwäl Konung Håkan intet hafwa någon del, utan hade man bordt föredraga sådana skäl, som kunnat uphäfwa des wal, hwilket man hwarken gjorde eller kunde göra. Det betydeligaste beswär man hade emot Konung Håkan war utan twifwel des Giftermål, men man wågade likwäl intet at framkomma därmed, ty det hade warit förmycket stötande, om man welat påstå, at en Konung, efter då warande författningar, intet hade rättighet at wälja sig Gemål efter

Magnus, Håkan, Albrect. 1364.

Magnus, Håkan, Albrect. 1364.

eget behag. Och lära wåre äldre Historieskrifware fördenskul haf-wa förbigådt Konung Håkans ordenteliga wal til Konung, efter de, som Herrar Riks-Rådens förswarare, intet kunnat upleta några skäl emot honom, hwarigenom han borde blifwa förlustig af sin oskridiga rätt til Riket. Så swårt som det är at förswaga Konung Håkans rättigheter, så lätt är det at bewisa, det Konung Albrects wal war aldeles lagstridigt, ty det har sin grund uti några biltoga Herrars utkorande, hwilka såsom landsflyktige intet hade rättighet at förordna om sin enskylta egendom, och än mindre om det allmänna.

(1) Chronicon hos Benzelius M. E. pag. 94. M CCC LXIII. *Albertus* filius Ducis Megapolensis in Regem Sueciæ eligitur in odium ac destructionem Regis *Magni Smeek*, sed incredibili Suecorum damno & jactura.

(2) Ericus Olai pag. 194.

(3) Ät få så mycket mera ljus i denna beskyllningen böra sjelfwa orden i denna puncten anföras: Tum propter defectum justitiæ, oppressis & pauperibus ministrando, quam ille nunquam per se vel per alios exhibere curauit. Några Bref utfärdade i Justitiæ-ärender kunna då nämnas: „Wij Magnus ꝛc. kennomps med thenno breue, hos hafwa stadfest thz jorda skifte som Laurentz Ingebiornason or Gudbiorn giordo mellan sin ꝛc." Datum Arosiæ An. Dom. M CCC LX-simo Sabbatho proximo ante Festum S. Nicolai sub sigillo nostro ad caussas. . . . *Haquinus* D. gr. &c. Noueritis quod Nos donationem quorundam bonorum in Hugstadum &c. Dat. Skæningiæ An. Dom. M CCC LX primo, sexta die natalis ejusdem. Är 1362 Lördagen efter Kyndelsmeßan har Nils Thurson Drots, Gustaf Arwidson Lagman i Södermanland, Bengt Philipson, och Carl Ulfson Lagman i Upland på Konungarnas Magni och Håkans wägnar fråndömt Bo Jonson Thorö i Gjötha skären til Fru Margareta på Fogelwik. *Rabenius* de Legiferis Westrogothiæ N. 11. Det blifwer intet swårt at anföra flera sådana Bref som bewisa, at Lagskipningen intet försummades åfwen i de sista Konung Magni Regerings-år: Men detta kan wara nog.

§. 61.

Andersmäße-dagen 1363 förklarades Albrect för Swea Konung, som redan nämndt är. Samma dag utfärdade Konung Håkan, då han war wid Horns Kyrka i Östergöthland, sitt Bref för Wreta Kloster, hwarigenom han frikallar alla Klost-

rets

rets Land-Bönder för dagswärke til Kungsgårdarne Swaneholm och Wadstena (1). Detta war et tydeligt bewis, at Konung Håkan intet ärnade af flathet lämna Regeringen åt den nykomna Konungen. Wåre nitiske Förfäktare för Rikets wälfärd hade då, i stället för en obewist oordning, med sina onödiga uptåg störtat Landet uti et inbördes Krig och uppenbart elände. At intet hela Riket hyst samma tankar om Konung Magnus, som wåre wäldige Regerings-Råd, är tydeligt därutaf, at Konung Albrect med sina hjelpare war nödsakad, at med Härsmakt intaga Fästningarna, hwilka ock han i flera år intet kunde winna, hade ock förmodeligen aldrig blifwit mästare därutaf, om det intet til slut skedt med gods (2). Så at Konung Albrects förespråkare wißerligen intet warit förklarade för måtsmän för hela Samfundet, som de gåfwo sig ut före. På detta sätt hade Swerige genom sina wälmenande och högtberömda Råds-Herrars bemedlande sådt åtminstone tre Konungar om ej sex eller flera, om man räknar Härtigarna af Meklenburg Albrect Konungens Fader, och des Bröder Henrik och Magnus. Lägger man härtil Härtig Erik af Sachsen (3), som ock war en Ledamot af Meklenburgska partiet, och Gref Henrik af Hollsten, som antingen hade, eller fick wid Konung Albrects ankomst, Kalmar och Finweden, hwilka alle utan twifwel hushållade efter behag, finner man nog, at man intet hade brist på befallande Herrar, genom Swenska Rådets nitiska försorg och patriotiska anstalter. För sådana Herrar borde man korsa sig, om därmed wore något hulpit. Öfra delen styrdes til en del af Konung Albrect och hans parti: Götha Rike innehades til större delen af Konung Håkan och Konung Magnus, en del af Swenska Slotten togos i besittning af Konung Waldemar (4), så at det war ganska swårt at säga hwilket hörde til Swerige; men allmänna eländet war så mycket handgripeligare, och war det, som man tilförne påmint, nästan et underwärk, at Swerige någonsin skulle kunna blifwa Swerige, och få åtminstone någon hamn eller utseende af Rike. På detta sätt skulle wäl Skåne återwinnas, och med sådana steg skulle wäl skadan ersättas, som man lidit genom förhärjandet af Gothland och Öland. Huru kan wäl den eller de, som warit uphofsmän

Magnus, Håkan, Albrect. 1364.

Oordningen i Riket genom Albrects wal.

Magnus, Håkan, Albrect. 1364.

til en sådan förwirring, någonsin anses såsom wälmenande och trogne mot sitt Fädernesland? Den omtalta fördelningen af Riket war ingalunda stadig och waraktig, utan nu har den ene Konungen warit på et ställe, och strax däreſter den andre på samma ställe, då efter omständigheterna olika och stridande Författningar utfärdades til så mycket större oreda i allmänna leſwernet. De andeliga Samfunden, som stiftades af bägge partierna, woro merendels så kloka, at de emottogo gåfwor och förmåner af bägge, än af det ena, än af det andra. Således finner man, at Abbedißan i Clara Kloster fått penningar af Konung Håkan, hwilka qwitterades af en Mikelstorp wid den 8 September 1364, och samma år i början af September har Konung Albrect tagit samma Kloster i sitt beskydd (5). Samma år Fjerde dag Påsk, har Konung Håkan, då han war i Jönköping, skänkt alla Håkan Halstansons Gods i Swerige til Nils Benedictſon (6). År 1364 otta dagar efter Trettonde-dagen war Konung Magnus i Skenninge och bortskänkte några Köpe-Gods til Nanne Ambjörnſon (7). Den 1 Augusti samma år war Konung Albrect på samma ställe och tilldömde Skenninge Kloster några Gårdar i Bjelbo, som Härtiginnan Ingeborg, Härtig Waldemars efterleſwerska, åt Systrarna i Kloſtret förlänt hade (8). Et annat mål år denna tiden afdömdt af Drotſen Nils Thurſon, hwilken dom ock bekräftades af Konung Albrect. Sammanhanget, som föregiſwes, är sådant, at Konung Magnus gjordt byte med Philip Perſon om des Gods uti Sjö-Karlaby och gifwit därföre i wederlag Husaby-Härnawi, men besittningen af wederlaget skal blifwit hindrad af Konung Magnus, och dömer fördenskul Nils Thurſon Sjö-Karlaby tilbaka med tre års Ränta ifrån hwem, som det hafwa kunde, andra parten aldeles ohörd, endaſt på Guſtaf Arwidſons sägn och witnesbörd (9): så at här gick til aldeles som i Babyloniska förbistringen, den ene förſtod intet den andra, man wiſte intet hwem man skulle lyda, ej heller hwad man ägde. En härlig frukt af wederbörandes ömkeliga samtwete, som intet kunde tåla Konung Magnus Eriksons oordentligheter, utan sumo sig nödsakade at förkrifwa dygde-mönster från Tyskland.

(1)

(1) Nos *Haquinus* D. gr. Rex Sveciæ & Norvegiæ &c. Dimittentes omnes & singulos colonos a laboribus dictis Dagzwerke, quæ circa structuram nostram in Swanaholm & Wadzstena impendere tenentur liberos pariter & exemtos &c. Datum apud Ecclesiam Horn Anno D:ni M CCC LXIII die beati Andreæ Apostoli. Magnus, Håkan, Albrect. 1364.

(2) Rimkrönikan sid. 164.

Sedan lot Konung Albrect bestalla
All the Slott med Kong Magnus halla
I sin ar thet swa gick,
För Kong Albrect all Slotten fick,
Han had them ej swa bratt fangit
Hade ej Dagtingan mellan gangit.

Ericus Olai berättar det samma pag. 135.

(3) At Härtig Brik af Sachsen åfwen under deßa oroligheter warit i Swerige, är därutaf tydeligt, at han frikallas från alt tiltal, för det han eller hans folk giordt i Swerige, uti Härtigarnas Bref från Meklenburg „gifwet Alholm des Dingsedagen na sunte Jacobs dage 1366." Brefwet är tryckt uti Grams Tilökningar til Konung Waldemars Historia pag. 232. N. 35.

(4) Uti Aleholms Tractat af år 1366 sidan 234 hos J. Gram på det nämnda stället öfwerlämnas til Konung Waldemar från Swerige „all de slote vnde alle de lant de to Schweden hört hadden de Koning Waldemar to Denemarken hadde in zinen weren to Pingsten de nu neghest was." Efter utseende, måtte Konung Waldemar haft Elfsborg inne utom flera fasta orter, emedan man finner at Drotning Margareta 1377 taget 200 mark Silfwer til läns af Jacob Mus, och därföre satt Elfsborgs Slott i pant. Gram sid. 164.

(5) Norbergs Clara Minne sid. 115.

(6) O. p. s. cernentibus *Haquinus* R. S. & N. &c. Noveritis quod Nos Nobili viro familiari nostro dilecto *Nicolao Benedictson* omnia & singula bona *Haquini Halstanson* mobilia & immobilia, ubicunque infra Regnum nostrum Sveciæ situata &c. tenore præsentium conferimus & donamus &c. Dat. Junacopiæ An. D:ni M CCC LXIV quarta die Pasce. Peringskölds Diplom. Tom. 12.

(7) *Magnus* &c. Dat. 1364 Dominica proxima post octauam Epiphaniæ Skæninge. Brefwet finnes i Antiquitets-Archivet Manuscript 4. 80.

(8) *Albertus* S. Gque Rex &c. Dat. Skæningiæ An. D:ni M CCC LXIV in Festo beati Petri ad vincula nostro sub secreto.

(9) Brefwet förtjenar införas af Rabenii Original „Wij Nikles Thureson Riddare oc Drotzate i Sverike kiennomps med theßo breue oß hawa aterdömt skielikom manne Philipuße Påthårson hans

Magnus, Håkan, Albrect. 1364.

Godz i Siö-Karlaby, hwilket som Konung Magnus af honom fick i skipti för Husaby Härnawi, oc sidan för honom hafwer hindrat warit om thry aar, oc lömum wij then samma Philipuse samma thryggie ara afrath ater af them som them hafwer opborit hwaar thet hältst är, oc biuthom honom them atergiwa, innan näste fiere wikur, efter thät at brewet warder opinbarliga uppa thinga läst, under XL marker til Konungz ensak." Dat. Stockholm in præsentia Domini nostri Regis *Alberti* An. Domini M CCC LX quarto, crastinó decollationis beati Johannis Baptistæ sub nostro Sigillo. „Thetta dömdom wij efter Herra Gustaff Arwidsons sägn oc withnum för war Herra Konungenom oc Rikesens Rade." Afskriften meddelt af D. C. J. Benzelius.

§. 62.

Konung Waldemars förhållande.

Medan Regeringen wägde och waklade på detta sättet i Swerige, war Konungen i Dannemark, som gifwit mycken anledning til Sweriges obestånd, intet utan bekymmer; men såsom des Regerings-tid war en stadigwarande omwäxling af Fred, Krig, Underhandlingar, Tractater och Stillestånd, war det egentligen intet något nytt. Man har äfwen orsak at tro, det han tagit någon del uti Swenska oroligheterna, så wäl til Konung Magni och Konung Håkans undsättning, som i synnerhet för sin egen fördel, fast man intet wet stort mer därom, än hwad man redan påmint. Sedan han skaffat Konung Magnus en Swärdotter, och Konung Håkan en Gemål, finner man intet, at han gjordt sig någon möda för at hämma Meklenburgska förslagen emot Swerige. Det kunde tjena til försäkring för Skåne, at Swenska makten förswaggades. Men at låta Konung Magni parti aldeles gå under, hade blifwit än äfwentyrligare för Dannemark. Dock likwäl, om Konung Waldemar intet strax med wärkelig hjelp hulpit och förstärkt sin Mäg, har han likwäl i sina Dagtingningar altid hogkommit både Konung Magnus och Konung Håkan. Då Greef Adolph af Hollsten förklarades med Femeren 1364 under Fastan, uptrog man åt Konung Waldemar at bilägga det åtal, som Greefwarne af Hollsten kunde hafwa emot Konung Magnus och Konung Håkan (1). Imedlertid war Konung Waldemar utsatt för et nytt Krig med hela Hanseatiska bandet, eller de sju och sjuttio förenade Städerna. När Kriget förkunnades swara-

de

de Konung Waldemar ganska twärt och föraktligt (2), men att förakta och segra på sin Fiende är intet det samma. Konung Waldemar afbidade ej eller utgången af Kriget, utan försögade sig någon tid utomlands, då Härtig Barnim af Pommern och Danska Rådet bemedlade et Stillestånd emellan Dannemark och Städerna, som blef träffadt Fredagen för Midsommars-dagen 1364. Uti denna wapenhwila blef ock Konung Magnus med Konung Håkan inbegrepen, och skulle de förklara sitt biträde til öfwerenskommelsen i Skanör innan nästkommande Mariæ Himmelsfärds-dag (3). Någon förmån hade intet Swenske-Konungarne af denna delaktighet. Tilståndet i Landet war sådant, at hwarken de eller Riket kunde draga fördel af någon ting, owißhet och willrådighet togo öfwerhand dag från dag. År 1365 syntes likwäl böra göra en stor hwälfning uti Rikets öde. Konung Albrect for öfwer til Finland wid slutet af förra året (4), och hade med sig, utom flera, äfwen Riksdrotsen Nils Thurson, i tanka at underkufwa den negden, som hit intil bibehållit sin underfäteliga trohet emot Konung Magnus, och wisade i sjelfwa wärket, at tjugufyra upproriske Råds-Herrar intet warit ordförare för hela Riket, och at Konung Magnus med sitt så kallade otidiga lefwerne intet gjordt någon allmän förargelse. Åbo Slott belägrades ganska länge, och under Belägringen blef Drotsen Nils Thurson slagen, och Slottet blef ändteligen intaget (5). Sedan har Konung Albrect låtit hylla sig af en del af Landet, men at den warit allmän är ingen tilförlåtelig underrättelse. Man finner ock, at Konung Albrect gifwit Ulfsby Stads-frihet, hwilka Privilegier äro daterade wid Åbo Slott Fredagen efter St. Agata, den 5 Februarii 1365 (6). Et Slott blef ock anlagdt wid samma tid i Satagunde, som sedermera på Inbyggarnas föreställning efter Konung Albrects förordnande skulle nederbrytas, och et annat på Krono-grund uppföras, uppå hwilket otta Män af wapen borde inläggas til Besättning och Landets förswar (7). Men betydeligare förrättningar wäntade man i sjelfwa Sverige, där Konungarne Magnus och Håkan samlade en ansenlig Krigshär, med hwilken man hoppades, at hela Konung Albrects anhang skulle sönderkroßas. När Konungarnas trop-

Magnus, Håkan, Albrect. 1365.

Magnus, Håkan, Albrect. 1365.

troppar ryckt fram til Arboga, låto de utgå sina Kallelse-Bref, hwaruti de anmodade alla redeliga Swenska, at förena sig med dem til at göra ända på utländningarnas wåld och förtryck (8). Deras Hår bestod af Swenska, Danska och Norrmän, och war i stånd at göra sig fruktad. Man kan ock tro at de utgångna Kallelse-Bref åfwen skaffat några tilhängare. Men at Biskop Nils från Linköping gådt öfwer til Konung Magnus och Konung Håkan är ej särdeles troligt, emedan man finner af otwifwelaktiga Handlingar, at denne Biskop icke allenast år 1367 warit i sitt Stift, utan ock i nåd hos Konung Albrect (9). Så snart de hemmawarande Rikens Råd förnummit, at Konung Magnus och Konung Håkan tågade fram i tanka at belägra Stockholm, göra de sig färdiga at möta de antågande wid Wästerås. Men Konungarnas troppar hade redan gådt förbi denna Staden, och lågo inqwarterade dels i Wästerås, dels i negden däromkring inemot Östensbro eller Nyqwarn. Förenade Krigsmakten hade intet wäntat sina Fiender så snart: men när tidningar inlupit, at Konung Albrects folk nalkades, rycker han längre fram til en liten Skogslund som kallades Gata emellan Tillinge-Kyrka och Enköping, hwilket ock skedde så skyndsamt, at Konungarne intet fingo alla sina Rotar och Fanor församlade. Det kom då til en ganska blodig träffning, hwilket war så mycket naturligare, som man fäktade med bitterhet och hat på bägge sidor, Swenska mot Swenska, Slåktingar mot Slåktingar, och, kan hända, Barn emot Föräldrar. Efter et enwist motstånd på bägge sidor blef Konung Håkan sårad, hwarigenom han nödsakades at draga sig ur slaget, men Konung Magnus blef til fånga tagen på sjelfwa walplatsen. För de öfwerblefna war då intet annat at göra än at draga sig undan i största hast, hwarföre ock Konung Håkan, til at befrämja sin undanflykt, lät upkasta Östensbro efter sig och kom således i säkerhet (10). Den fångne Konung Magnus fördes därpå til Stockholms Slott och blef förwarad i Tornet, som man den tiden kallade Kårnan, men i senare tider Tre Kronor, och såsom wåre gamle Historieskrifware berätta, skal det hafwa warit et mycket fult och ohyggeligt fängelserum. Dagen då denna märkeliga Slaktning föreföllit, utsättes

Konung Magnus fången.

med

med någon olikhet hos wåra gamla Författare, några sätta at det skedde Måndagen efter hwita Söndag, andre åter Lördagen efter Söndagen Invocavit, som det året war Matthismeßan, andre åter Påfwens Lucii dag den 4 Martii och några den 3 Martii. Kan hända at denna olikhet wisar, at Härarne flera gångor och på olika dagar träffat med hwarandra. Ibland det förnämare folket, som man wet, saknades Sweriges och Norriges Drots Johannes Christineson och Magnus Ros. Magnus, Håkan, Albrect. 1365.

(1) Hwitfeld sid. 531, hår sages, at det warit Söndagen för Lætare, men til åfwentyrs har där stått Sabbato ante Dominicam Lætare, som man i hast tagit för Söndag.

(2) Om ej Konung Waldemar swarat på Plattyska, kunde man intet med anständighet anföra swaret, men på detta Tungomål kan det til åfwentyrs tålas:

Söwen und söwentig hänse
Hebben söwen und söwentig gänse,
Wen die gänse mich nicht biten
Nach die hänse frag ich nicht en schiten.

(3) Hwitfeld sid. 532. Ibland Danska Rådet nämnes utom andra Ficke Molteke Gelker i Skåne. Det är skada at Hwitfeld har endast inryckt en Dansk öfwersättning af öfwereenskommelsen, och lår detta wara det första Document, uti hwilket Danska Konunga-titelen blifwit ökt med Göthes Konung. Men at den tilökningen stått i sielfwa Hufwud-skriften är intet sannolikt, så litet som där stått Wendes Konung, lår där stått Göthes, utan bör förmodeligen misstaget komma på Öfwersättarens räkning.

(4) Konung Albrects Bref dateradt Åbo den 13 December 1364, hos von Dalin sid. 541.

(5) Ericus Olai pag. 136. Annales Wisbyenses pag. 259. Anno sequenti 1364, Sweci castrum Aboense obsiederunt & tandem obtinuerunt, ubi Dapifer Regni Sweciæ Dominus *Nicolaus Sturefon* a Castrensibus occulte occisus est.

(6) *Albertus* D. gr. S. Gq. Rex &c. Dat. apud castrum Aboense An. Dni Millesimo CCC LX quinto feria sexta proxima post Festum S. Agathæ virginis, sub secreto nostro, præsentibus appositio in pendenti. Brefwet är tryckt hos Björner dé Stockholmia antiqua pag. 11. Ulfsby, eller rättare Olofsby, som det kallas i Ärkebiskop Petri Bref från Rund för Ulfsby Kyrka 1429, är beläget, som bekant är, intet långt från Björneborg. *Forselius* under *Harsmar* de primis initiis Biörneburgi pag. 12.

Magnus, Håkan, Albrect. 1365.

(7) *Albertus*, til Tideric Weregges, Nils Kjåtelson och Ernst de Dozom. Dat. ap. portum Vöra An. D:ni M CCC LXVII feria secunda post festum septem fratrum hos Hartman pag. 8.

(8) Konung Magni och Konung Håkans Bref feria quinta proxima ante Dominicam Invocauit 1365, hos von Dalin sid. 542.

(9) När Konung Albrect utgaf Privilegierna för Kopparberget 1366, war åfwen Biskop Nils i Linköping med flera närwarande; se Samling af Bergsordningarna pag. 10. Flera Bref, som intyga at Biskop Nils ännu intet öfwergifwit Konung Albrects parti, skola framdeles åberopas, ehuruwäl von Dalin sid. 542 föregifwer, at han nu redan gått öfwer til Konung Magnus.

(10) Chronicon hos Benzelius pag. 94. M CCC LXV bellatum est apud Ostenbro inter *Albertum* & *Magnum* Reges, ubi Rex *Magnus* captus est III die Martii, occisis ibidem nobilibus multis &c. Rimkrönikan sid. 163. Ericus Olai pag. 136. Annales Wisbyenses pag. 260.

§. 63.

Segren wid Tillinge satte wäl något mod uti Albrectska partiet, men förbättrade intet Rikets tilstånd, twärt om förwärrades det i många mål. De, som på Konung Magni wägnar innehade Slotten i Swerige, fälde likwäl intet modet, utan uthärdade och afhöllo alla Konung Albrects och des medhållares tilbud (1), så at deras tilgifwenhet och kärlek för sin lagliga Konung hwarken blef nederslagen genom nederlaget eller Konungens fångenskap. Således fortsattes inbördes Kriget med alla därifrån oskiljaktiga grufweligheter. Så mycket wärkade likwäl Meklenburgiska partiets framgång, at det kunde låta sin nya Konungs Kröning gå för sig. Man förer gemenligen denna Högtidelighet til 1364, men det som wid Konung Albrects wal förehades, lär endast hafwa bestått i Hyllningen, hwilket är så mycket sannolikare, som en samtida Häfdetecknare sätter tydeligen Konung Albrects Kröning, sedan Konung Magnus warit til fånga tagen. Han lägger widare til den omständighet, at roffoglar intogo högderna i Landet, och Tyskarne sedermera i många år tyranniserade öfwer alt. En wacker Kröningshjelp, som wåre Riks-Förmyndare infördt (2). Konung Håkan har ock oaktat all sin lidna förlust gjordt åtskilliga inbrott i Landet,

Albrects Kröning.

det, hwarigenom Wäster- och Östergöthland i synnerhet lidit, wid hwilket tilfälle han ock, emot sitt sinnelag, hwarken skonat Kyrkor, Kloster eller Adelens enskylta egendom (3). Såsom Konung Albrect kan hända intet wille, åtminstone intet kunde, stadfästa sin Thron på undersåtarnas wälfärd, wille han likwäl stadga den med Giftermål, emedan han detta år förmälde sig med Richardis Gref Ottos Dotter af Schwerin (4). Han war förlofwad redan 1352, och skulle få med henne 45000 mark Silfwer i hemgift, en summa som uti des trängande angelägenheter kom nog til mätta (5). Om Drotningen nu tillika med Konungen blifwit krönt, kunde denna affikt förmodeligen gifwit anledning til Kröningens uppskiutande. Men ingen ting kunde befästa en Thron, som intet war underbygd med undersåtarnas wälwilja, hwilken han förmodeligen aldrig ägt widare, än af sina mäktiga medhållare, som mera fästat sitt ögnamärke på egen winning och makt, än på Rikets sannskyldiga nytta, hwilken efter utseende aldrig hos dem upwäckt någon mjältsjuka. Til än ytterligare bewis på Sweriges usla tilstånd hafwa äfwen Grefwarne af Hollsten Henrik och Nicolaus hast denna tid sina troppar i Swerige, som utan twifwel hållit husbesök hos Allmogen på samma sätt som de andre utländningarne. Uti Förlikningen emellan förbemälte Grefwar och Konung Waldemar, som slöts i Colding Måndagen efter St. Knuts dag 1365, betingas utom annat, at om de skulle imedlertid få Wardberg uti sitt wäld, skulle Slottet likwäl lämnas til Konung Waldemar, men dem för öfrigt wara obetaget at understödja Konungen i Swerige eller Norrige efter behag (6). Man talar ock om en bewäpnad färd, som Gref Henrik gjordt til Finneden, at utpräßa Skatterna af Landet, fast än de därwid berättade omständigheter, at han rådfrågade sig förut med St. Brita i Wadstena, om han skulle företaga sig resan bewäpnad eller obewäpnad, utan twifwel äro ogrundade (7). Således war Swerige på alla kanter förtrampadt, och det förnämligast för några enskylta personers tiltagsenhet, hwilka dock af wåra Historieskrifware som dråpelige och om Riket högst förgälligе Herrar afmålas.

Magnus, Häken, Albrect. 1365.

Konung Albrects förmälning.

Magnus, Håkan, Albrect. 1365.

(1) Ericus Olai pag. 135. Certum tamen est, quod Rex *Albertus* castra non statim obtinuit, super quibus obtinendis septennio laborauit, och pag. 136. Toto igitur septennio quo Rex *Magnus* tenebatur in vinculis, Rex *Albertus* obsedit castra quæ ad manus Regis *Magni* a suis fidelibus tenebantur.

(2) Diarium Wadstenense pag. 1. M CCC LXV. Dominus *Magnus* Rex captus fuit in bello & Stockholmiam deductus in turri positus est, & coronatus est Rex Nouus super terram, Dom. *Albertus* filius *Henrici* Comitis Magnopolensis. Tunc aues rapaces præoccupauerunt cacumina montium, nam Teutonici tyrannizauerunt in terra multis annis.

(3) Annales Wisbyenses pag. 260 hos Langebeck. Qui *Haquinus*, valida manu Sveciam intrans, Osgociam ac Wesgociam, bona ecclesiarum diripiens, nec clenodiis parcens, ab antiquo elargitis, nec bonis nobilium seu monasteriorum, pro liberatione Patris toto conamine laborans. Ericus Olai pag. 137. (*Haquinus*) manu valida Svecium ingressus, spoliabat ecclesias, bona quæ poterat auferebat, guerras & bella diuersa movebat & specialiter Westrogothiam & Ostrogothiam continuis incursibus infestabat.

(4) Meßenius Tom. 3. pag. 23. Tom. 15. pag. 63. Von Dalin fol. 543.

(5) Bernhard Hedericus, Chronicon Schwerinense pag. 1654, hos Westphal M. C. Tom. 3. Anno 1352. *Alberto* filio Ducis *Alberti* postea Regi Sueciæ desponsatur *Richardis Ottonis* Schwerinensis Comitis filia, cui in dotem designantur 45000 marcæ ponderis Coloniensis. Summan synes wäl något stor, om ej det år tryckfel. Den nu Prinsessa Hallas och Rixa hos Genealogisterna.

(6) Switfeld fol. 537.

(7) Chronicon Holsatiæ pag. 76 hos Westphal Tom. 3. Inhabitantes terram Vinland erant rebelles & dicto *Henrico* Comiti tributum solvere denegarunt. Quare collecto exercitu voluit eos subjugare, cum autem esset in itinere devenit in Vasten curiam prænominatæ mulieris & magnæ deuotionis Brigittæ viduæ, quæ dicebatur sancta & si interrogaretur posset ipsi *Henrico* Comiti futura belli prædicere. . . . Ipsa autem respondit sibi, quod si dictam terram Vinland intrare vellet absque armis hoc faceret. *Henricus* Comes se ad suos conversus dicebat, hæc mulier hujus nationis est, ego autem alienigena, quæ cura ei si interficerer a Vinlandis, cum armis me expediam in nomine Domini. . . . Terram Vinlandiæ cum potentia armatorum intrauit, & pro libito suo usus fuit, & reversus in castrum suum apportato tributo nihil mali expertus.

§ 64.

§. 64.

Under detta hiskeliga mörker kunde hwarken dag eller morgonrådna skymtas, ja sjelfwa hoppet om något wederqwickande ljus syntes fånigt. Konung Håkan fortfor at oroa Swerige, som han nu mera anså aldeles som Fiendeland. Konung Albrect inspärrade Swenska Slotten, som höllo med Konung Magnus, med lika fruktlöst bemödande i anseende til hufwudafsikten. Andteligen bröt ock Konung Waldemar löst för afwar, som det syntes wid Pingsten 1366, och lät då efter utseende så wäl Wardberg som alt det öfriga som Konung Magnus hade ännu qwar i Halland, gått aldeles förlorade, och Elfsborg förmodeligen gått samma wägen. Det hade då warit ute med Konung Albrect, om Konung Waldemar fortfarit at befrämja Konung Håkans anläggningar, och enda medlet för Konung Albrect hade blifwit at taga wägen tilbaka til Meklenburg. Til at afböja et så widrigt utslag på alla Meklenburgiska omkostningarna, insumno sig Konung Albrects Fader Härtig Albrect och des Bröder Henrik och Magnus på Alcholm i Lolland 1366 wid Jacobsmessan hos Konung Waldemar, där de på Konung Albrects wägnar kommo öfwerens om ganska wigtiga ärender, hwarigenom Konung Waldemar förmådde til förlikning. Utskilliga Bref upsattes tillika, hwilka återställde wänskapen emellan de stridande makterna. Uti et af dessa Brefwen beslöwades, at alle fångar, som man på ömse sidor tagit sedan sist förflutna Pingsten, skulle alle sättas i frihet (1). Detta intygar ofelbart, at Fiendligheterna emellan Konung Albrect och Konung Waldemar woro redan begynta. De öfriga puncter, som wid detta tilfälle stadfästades, äro så oredigt och så oriktigt af wåra Swenska Historieskrifware föreställde, at man må förundra sig däröfwer, så mycket mer, som de wid detta tilfälle upsatta Bref, förwaras ännu i afskrift i Kongl. Antiqwitets-Archivum (2) i Stockholm, sedan de af Fransyska Ministern Danzai uti Konung Erik XIV:des tid blefwo öfwerlämnade til Riksens Råd, såsom bewis på Dannemarks ägande rätt til Gothland. Hwitfelds owarsamhet har ock gifwit anledning härtil, när han ansedt dessa Documenter, såsom kraftägande Freds-Tractater (3), då de likwäl intet äro eller kun-

Magnus, Håkan, Albrect. 1366.

Alcholms Tractat emellan Albrect och Waldemar.

Magnus, Håkan, Albrect. 1366.

na wara annat ån utkast därtil, hwilka Härtigarne af Meklenburg upsatt under förebärande, at de skulle skaffa så wäl Konung Albrects som andra wederbörande Herrars och Samfunds stadfästelse därpå, ånskönt de på intet sätt warit därtil ifrån Swerige befullmäktigade. Såsom nu un sådan Ratification eller Bekräftelse sedermera aldrig blifwit gifwen, förfalla alla de slutsatser, som man däruta någonsin dragit eller draga kunnat. Innehållet af denna föreslagna Freds-Tractat är då kortteligen, som följer: At Konung Albrect afträder til Konung Waldemar och Dannemarks Rike för ewärdeliga tider, hela Gothland med Staden Wisby, Wärende, Finweden (4), Kind och Mark, Elfsborg med Häradet uti hwilket Elfsborg är beläget, och halfwa Hisingen, men så framt Lödöse låg uti samma Härad, som Elfsborg, skulle likwäl Lödöse höra til Swerige. Widare så framt Konung Albrect eller Härtigarne af Meklenburg skulle hafwa eller få imedlertid Elfsborg uti deras wälde, skulle det icke destomindre til Konung Waldemar eller des rätte innehafware öfwerlämnas, och skulle Konungen i Dannemark, utom de förbemälta Länder, äfwen behålla alla de Slott, som han uti besittning hade sistledna Pingsten. Biskopen i Wexjö skulle likwäl höra til Swerige, men för Wärende skulle han wara pliktig, at wisa Konungen i Dannemark samma trohet, som andre Biskopar woro sin Öfwerhet skyldige. Likaledes förpliktade man sig, at förswara Konung Waldemar wid besittningen af Halland och Wardberg, samt de öfriga Länder som til Dannemark hörde. Til alla deßa Artiklars slutteliga stadfästelse skulle Konung Albrect med sina Råds-Herrar och Löftesmän innan nästkommande Kyndelsmeßa inställa sig i Kalmar, och Konung Waldemar på samma sätt infinna sig på Brimshus, då alt skulle med alla utsatta wilkor efter aftal fullkomnas. Imedlertid skulle Konung Magnus intet komma ur sitt fängelse innan han förbundit sig til alla omrörda betingningar. Widare utsåfte Meklenburgiska Härtigarne, at de på twå eller högst tre års tid intet skulle ingå någon Förlikning med Konung Håkan i Norrige, om han intet til alla förenämnda puncter lämnade sitt bifall, då ock, wid tilfälle af Krig emellan Konung Albrect och Konung Håkan, skulle Konung Waldemar lämna

Ko-

Konung Albrect alt erfordeligt bistånd, och skulle Konung Albrect på samma sätt wara Konung Waldemar behjelpelig emot Konung Håkan, til des han alla deßa Artiklar åfwen för sin del bekräftade. Alt detta nu uprepade stadfäster Konung Albrect, hans Fader och Bröder, Ärkebiskopen, Biskopar, Dom-Capitel, Abbotar och alla Kyrkans Prelater, hela Sweriges Rikes-Råd, femtio Riddare och Män af wapen och tio de bästa Städer i Swerige med sina Sigillers underhängande. Originalet så af detta som de flera Tractater, som wid detta tilfälle blefwo upsatte på Aleholm Tisdagen efter St. Jacobsdag 1366, finnas ännu i Danska Archivum med Härtigarnas af Meklenburg widhängande Sigill, och inga flere, så at det warit mycket lätt at begripa, det hela Acten intet kan wara annat än et blott utkast och förslag, utan all förbindelse på Sweriges wägnar, hwilket åfwen de owäldige Danske Häfdetecknare sjelfwe tilstå (5). Hwarifrån annars wåre Swenske Historieskrifware tagit den förskrifning, som Konung Waldemar skal hafwa gifwit åt Swerige på tiotusende mark Lödig uti Konung Eriks tid, är ännu obegripeligare (6). Konung Erik nämnes intet på något ställe uti alla de Afhandlingar, som wid detta tilfälle på Aleholm upsattes, och om de tiotusend mark Lödig säges intet at skulden hörde til Swerige, utan til Konung Albrect, hans Fader och Bröder (7). Hwad Härtig Erik af Sachsen beträffar, som man förmodeligen tagit för Konung Erik, så är han i denna Tractat inter annorlunda innesluten, än at han frikallas från alt tiltal för det han och hans folk gjordt i Swerige, hwar om man nämnt tilförne. Det förstås af sig sjelf, at med alla deßa ståteliga förmåner, som Dannemark tilsades, åfwen en beständig Fred emellan Rikerna betingades. Det som åt Härtigarna af Meklenburg blef förbehållet, har man gådt förbi, såsom på intet sätt rörande Swenska Historien.

Magnus, Håkan. Albrect. 1366.

(1) Wij Albert van Godes gnaden Koningh to Sweden, vnde wij Albert, Henrik vnde Magnus Hertoghen to Meklenborch, „bekennen vnde betughen openbare in deßem breue, dat wij mit dem Dorluchteghen Vursten, Koningh Woldemare to Denemarken ghedeghedinghet hebben, vnde he mit vs, dat alle Vanghenen, vnde alle Dynkniße, de nu in deßem Pranghe to Sweden tußchen hir vnde Ping-

Magnus, Håkan, Albrect. 1366.

Pingsten de negheſt was, gewanghen ſint, ſcolen an beyden ſiden ledich vnde los weſen ꝛc. De geuen is to Alholm na Godes bort, Drutteynhundert Jar in dem ſes vnde ſeſtigheſten Jare des Dingſedaghes na Sunte Jacobs daghe des hilgen Apoſtels." J. Gram Förb. ſid. 232.

(2) Åtminſtone voro de där 1733, då jag hade tilfälle, at afſkrifwa dem, och kilja de ganſka liſet från dem ſom Herr Gram låtit trycka ſid. 233.

(3) Detta tilſtår äfwen Gram ſid. 161. „Herudaf er da Hwitfeld bleſwen forſört . . . men dermed er hand dog icke undſkyldet, hand burde haſwe betraktet Sigillerne og ſet at Kong Albrects war her icke hos."

(4) Von Dalin ſå wäl ſom Meßenius haſwa lämnat ute Finweden, efter namnet war otydeligt. Hos Hwitfeld ſid. 539 kallas det Windewid, hos Gram ſid. 159 Wynnewyt, men i ſielfwa Tractaten ſtår Vinnewitt, ſom efter Tyſka utſpråket är nog tydeligt Finweden.

(5) Hela Tractaten är tryckt hos Gram uti des Förbättringar af Waldemars Hiſtoria ſid. 233.

(6) Von Dalin ſid. 544; där ſäges ock, at Konung Waldemar ſatt ſig redan i beſittning af Halland, Wardberg, Werende, Kind och Mark ſamt Elfsborg. Om Halland och Elfsborg är talt tilförene, men det öfrigas intagning är ingen anledning til.

(7) Den, ſom wil twifla om deſſa 10,000 mark Lödig hörde til Sverige eller Hårtigarna af Meklenburg, kan läſa ſielfwa Quittancen hos Gram ſid. 238. N. 37.

§. 65.

Påminnelſer wid Alholms Tractat.

Om ſwek och bedrägeri böra anſes för Miniſter-dygder, måſte man medgifwa, at Meklenburgſke Prinſarne gjordt mäſterſtycke wid detta tilfälle. Det war ganſka angeläget at hämma Konung Waldemars widare deltagande uti Konung Håkans förrättningar i Sverige. Likſå angeläget war det, at ſätta miſsförſtånd emellan Konung Håkan och Konung Waldemar. Wägge ändemålen kunde winnas med den föreſlagna Afhandling; ty där bleſ tydeligen å daga lagdt, at Konung Waldemar endaſt ſökte ſitt eget, och i ſielfwa wärket frågade intet efter hwarken ſin gamla wäns Konung Magni eller ſin Swärſons Konung Håkans heder och nytta. Om en annan man upförde ſig på ſådant ſätt, wet man nog, hwad namn et ſådant up-

upförande förtjenar: Men när stora Herrar sådes förhålla sig, Magnus, Håkan, Albrect. 1367.
är man något willrådigare, huru det skal kallas. Man kan
imedlertid förundra sig, at Konung Waldemar kunnat någon-
sin få den inbillning, at en sådan öfwerenskommelse kulle win-
na fullbordan, en Herre, som af egen förfarenhet kunde wara
öfwertygad, at på Eder, Tractater och Löften war ingen ting
at bygga. Men hwaraf wet man, at Konung Waldemar blef
bedragen? Det kunde altid ankomma på försök, huru wida Af-
handlingen kunde bringas i wärkställighet eller ej. Med hans
Regerings-konst kom det aldeles öfwerens, at underhålla oenig-
heten i Swerige, som befrämjade Rikets förswagande, och för-
säkrade honom på samma räkning om besittningen af Skåne.
Om han aldeles genom sitt bitråde satt Konung Håkan i ständ
at nederslå och förqwäfwa Konung Albrects anhang, hade
Sweriges och Norriges förenade styrka kunnat blifwa förfärlig,
om ej för Konung Waldemar sjelf, dock likwäl för des efter-
trädare. Det war då rådeligast at bibehålla oredan i Swe-
rige i det längsta, och imedlertid draga all möjlig fördel af
Sweriges olycka. Konung Albrect, som wärkeligen wacklade
på Thronen, lärer ock bjudit til at insöfwa Konung Walde-
mar i et slags hopp om Aleholms Förenings wärkställande,
hwarföre han ock, i September månad samma år, utnämnde
sina Fullmäktiga Rafn Barnekow och Bo Jonson til at börja
underhandling med Konung Håkan och Konung Waldemar (1).
Den wid alla angelägna ärender förekommande brist på under-
rättelser gör, at man intet wet om något Sammanträde til föl-
je härutaf blifwit wärkstäldt, så mycket finner man likwäl af
Konung Albrects Bref, at wisa Fullmäktige från Dannemark
och Norrige tillika woro utnämnde. Kan ock hända at något
dylikt gifwit anledning, för Konungen i Dannemark, at gifwa af-
sked åt en hel hop Tyska Adelsmän, som han hade i sin tjenst.
Deße hafwa gifwit sitt Qwitto-Bref uti Junii månad 1367,
uti hwilket de tilstå sig hafwa fått sin tilständiga sold til Mi-
chelsmessan i nästförflutna året (2). Men at något Samman-
träde blifwit hållet antingen i Kalmar eller Brimsö, som Mes-
senius föregifwer (3), är åtminstone aldeles owist. Den som
inbillar sig, at sådana Congresser ske, efter de warit betinge-

Magnus, Håkan, Albrect. 1367.

de, påminner sig intet, at man både då och i senare tider slutat Föreningar och Tractater med et ganska upriktigt och alfwarligt upsåt, at därutaf hålla ingen ting. Man har ock så mycket mera orsak at twifla, om något Konunga-Möte blifwit hållet wid Kyndelsmeßan 1367 i Kalmar eller Brims, som man finner af oförnekeliga Handlingar, det Konung Waldemar warit i Pommern i början af året 1367, och dåt låtit förfärdiga en besannad Afskrift af Aleholms Tractat, hwilken är bekräftad med Härtig Wratislafs och Stralsunds Stads Sigiller Pauli Omwändelse-dag, samma år (4).

(1) Universis & singulis ad quos præsentes litteræ pervenerint *Albertus* D. gr. Swecorum, Gothorumque Rex &c. Här förordnas Rawo Barnekow och Bo Jonson ad placitandum cum serenissimis Principibus & Dominis *Waldemaro* & *Haquino Daciæ* & Norvegiæ Regnorum Regibus, seu eorundem Dominorum Regum Capitaneis & commissariis ad præmissa speciale mandatum . . . habentibus &c. Datum Lyncopiæ An. Dni M CCC LX sexto XXVI die mensis Septembris nostro sub secreto. Breswet är tryckt uti Samling af Handlingar, tryckt i Lund 1758, 3 Del. sid. 125. Von Dalin sid. 544 säger, at denna Fullmakt är utgifwen förr än Aleholms Tractat, men af stelfwa dateringen är det ögonskenligt, at det skedt sedan.

(2) Qvitteneen finnes hos Gram uti des oftanämnda Förbättringar sid. 166.

(3) Meßenius, Tom. 12. pag. 403.

(4) Grams Förbättringar sid. 164.

§. 66.

Om ej deßa winglande underhandlingar gifwit Konung Waldemar någon betydelig tilökning på sina Länder genom afträde af Sweriges urgamla Odal, hafwa de dock förmodeligen gifwit någon luft åt Konung Albrect, så at han dels kunnat någorlunda stadga sitt Regemente, dels wända sina tankar på inwärtes tilståndet i Riket. Han har fördenskul den 12 Julii 1366 bekräftat Kopparbergs-Männernas Privilegier, som af Konung Magnus Erikson warit förlänta. Biskoparne Nils från Linköping, Magnus från Wästerås, Thomas från Wexjö, Rafn Barnekow, Carl Ulfson af Ulfåsa och Domprobst Birger från Upsala woro wid detta tilfälle närwarande (1).

Han

Han tog ock samma år hela andeliga Staten af Upsala Stift under sitt Kungliga hägn och beskydd (2). Han förordnade vidare, at de Landboer, som brukade Clara Klosters Gårdar, skulle äfwen hafwa sin egen Gård skattfri, så wida den intet war större än den de af Kloster-Jorden brukade, och til så mycket större prof af nåd, förordnades Carl Ulfson af Tofta til Klostrets Föreståndare (3), så at ingen ting försummades til at winna de Andeligas benägenhet. Til betäckning af Östergöthland emot Konung Håkans idkeliga inbrott, befästes och förstärktes Humlarums-Slott, som är mera kändt under namn af Rumlaborg. Konung Albrect hade wid detta tilfälle betjent sig af en Owarn och några Bönder, som hörde til Biskopssätet i Linköping (4). Det war ej rådeligt, at af egen myndighet bruka så helgade dagswärken och egendom, under en tid, då sådan egendom war aldeles fri för alt werldsligt förordnande. Biskop Nils borde ock wara fri för alle ingrep, emedan han på et wiss sätt warit förman för dem, som inkallat Konung Albrect. Konungen lofwade ock fullkomlig ersättning, och skulle skadan mätas af fyra af Rikets Råd, af hwilka två skulle utnämnas af Konungen och två af Biskopen, hwilka inom nästkommande Mårtensmessa 1367 skulle afdöma sitt utslag. Dock gick det intet aldeles så hastigt, emedan Biskopsstolen fick intet fullkomlig ersättning förr än år 1381, då Biskopen i Linköping utom Gårdarna Lederberg och Luderhufwud, som han fått förut, nu widare erhöll Stångs Gård och Twärasslog uti Åkerbo Härad i Östergöthland (5). De uti förra §. omtalte Rafn Bjarnekow och Bo Jonson woro Befallningshafwande på Rumlaborg (6). Med alt detta war likwäl intet Konung Albrect desto fastare på sin Thron. De som innehade Slotten, på Konung Magnus Eriksons förordnande, woro lika enwise, och föraktade samt afslogo alla mot-partiets anstalter. Detta gaf likwäl anledning til en af de drygaste Skatter, som Swenska Allmänheten någonsin undergått, emedan Konung Albrect fick hyfta hälften af alla inkomster så af werldsliga, som andeliga Staten, mot sin blotta förfäkran, at de inflytande medel skulle anwändas til Rikets bästa och sedermera aldrig begäras (7). Konung Albrects medhållare gjorde mycket wåfende

Magnus Håkan, Albrect. 1367.

Rumlaborg befäst.

Magnus, Håkan, Albrect. 1367.

af de Skatter, som af Konung Magnus warit upburna, och nu införes en beskattning, hwarpå aldrig warit exempel i förra tiderna. Det behöfdes utan twifwel, til at bibehålla Kronan på Konung Albrects hufwud, men ingen nödwändighet kräfde, at hon blifwit bitsatt, och hade förmodeligen både Konung Albrect sjelf och Sverige warit lyckeligare, om Konung Albrect blifwit qwar i sitt Meklenburg och Sverige fått behålla sin lagliga Öfwerhet.

(1) Konung Albrects Förordning den 22 Julii 1366. Bergsförordningarna fol. 10.

(2) Konung Albrects Bref inst. Octav. beat. Martini. Von Dalin fol. 545.

(3) Konung Albrects Bref härom kan läsas uti Nordbergs Elata Minne fol. 104, 105.

(4) Konung Albrects Bref 1367, feria sexta infra Octavas Petri & Pauli Apostolorum. Tenore præsentium promittimus & ad id faciendum firmiter obligamus quod Nos Venerabili in Christo Patri D:no *Nicolao* D. g. Episcopo Lyncopensi pro bonis mensæ suæ Episcopalis in Humblarum . . . quæ pro usibus castri nostri ibidem applicari fecimus &c.

(5) Rhyzelius Sveogothia munita fol. 159.

(6) Konung Albrects Bref den 26 September 1366. Brefwet är skrifwit til Rawo Barnakow och Boecio Joonson Capitaneis nostris . . . pro defensione Regni nostri Sveciæ ad castrum nostrum Humlaborgh & alios fines & limites Regni nostri &c.

(7) Konung Albrects Oblig. feria sexta Pentecostes 1367. Von Dalin fol. 547.

§. 67.

Förbund mot Danemark.

Aleholms konstiga Förbund upwecklade sig alt mer och mer, men Konung Waldemar war ingalunda sinnad, at låta de utlofwade förmåner flyga bort i rök, ändskönt de wärkeligen woro intet annat än et tomt wäder. Hans affikter wisade sig tydeligen, när han lät förfärdiga en besannad Afskrift af Tractaten, då han war i Pommern i början af år 1367, på det et så dyrt Document intet genom någon oförmodad händelse måtte förloras. Men under alt detta arbetade man i hemlighet på en ån mer oförmodad anläggning, som förryckte aldeles Konung Wal-

Waldemars stora förslag. Under alla både skenbara och wärkeliga förmåner, som Konung Waldemar skaffat Dannemark, regerade likwäl där i Landet et ogement misnöje, och Meklenburgiske Herrarne, som altid med en outtröttelig wakſamhet arbetade på Dannemarks undergång, betiente sig härutaf til at sätta Riket uti en ganska stor förwirring. Under et beständigt wänskaps-betygande, stämplade man likwäl intet annat än blod och förödelse. Danska Adeln, som ingingo uti Meklenburgiska Planen, woro: Stig Anderſon, Niclas Meſeke van Lembeke, Luder van Lembek, Iſwar Nicleſon, Benedict von Anenfeld, Anders Offeſon, Pål Jönſon, Niklas Erikſon Riddare, Gotſchalk Scharpenberg, Lage Offeſon, Hartwig Pogewiſch och Niklas Glop Knapar. Med deſſa Herrar ingingo Hårtigarne af Meklenburg Albrect och deß Söner Henrik och Magnus, samt Greſwarne af Hollſten Henrik och Nicolaus, et Förbund emot Konung Waldemar och Konung Håkan, med det förbehåll, at ingen Fred skulle slutas med förstnämde Konungar, utan gemensamt bitråde och samtycke af alla nu upräknade Herrar af Adel, och skulle Konung Albrect hâſwa frihet at deltaga i samma Förbund in til nästkommande Midsommars-dag 1368, dock med samma wilkor, som förut betingade woro. På Hårtigarnas wägnar af Meklenburg biträddes Förbundet af tjugu Ridderliga och Adeliga Löfstesmän, och af åfwen så många på Greſwarnas sida af Hollſten, och finner man ibland deſſa förloſware: Stralendorf, de Wiz, Moltke, Prem Knopf, Bylow, Pleße, Lutzou, Barneskow, Storm, Krummedig, Brochsdorf och flere. Denna Tractat beſeglades i Wißmar 1368 (1). Man gick och längre med denna öfwerenskommelſe, emedan man gjorde en Delnings-Tractat, huru Fångar och Länder fördelas skulle, hwarigenom betingades, at bytet skulle delas efter deras antal, som warit deltagande i förrättningen, alle förnäma Fångar skulle läggas i tre lotter: Den ena skulle höra til Konung Albrect, den andra til Hårtigarna af Meklenburg, och den tredje til Greſwarna af Hollſten, och med alla deſſa Herrars samråd skulle Fångarnas löſen utſättas: Om några Landskap winnas kunde, skulle Skåne och alla de emellan Skåne och Swerige liggande

Magnus, Håkan, Albrect. 1368.

Magnus, Håkan, Albrect. 1368.

wäl Konung Albrect såsom fullmyndig ägare af Landet. Han antog icke allenast tilökningen af Skåne uti sin Kungliga titel, utan meddelte ock Privilegier, som enrådande och wäldig Herre. Då Konung Albrect war i Falsterbo 1368 Jacobsmeßan eller den 25 Julii, bekräftade han Hanseståderнas Handels-Friheter i allmänhet, så i anseende til skeppsbrutet Gods, som en obehindrad köpenskap i Skåne och hela Danmark, så wida det war antingen af honom eller hans Förbunds-Bröder och medhållare eröfrad. Widare tillåts dem at tilsätta egna Fogdar så i Skanör som Falsterbo och andra ställen i Skåne, hwilka woro berättigade at afgöra alla mål, undantagande de, hwarigenom häls och hand förwärkades. På deras Härberge eller Fisklägen (Witten) war dem tillåtet at hålla Wärdshus och försälja Öl, Mjöd och Win utan all afgift. De hade ock tilstånd, at på samma ställe försälja allahanda slags Tyger och Kläder, hålla Skomakare, Kammakare, Slaktare och mera dylikt. Man efterlät dem ock at hafwa egna Fiskskutor och Båtar, utan annan afgift, än en half mark Skånska för hwart Fartyg. De handlande Ståderna föruntes ock frihet at hafwa egna Wagnar emot en half marks afgift om han drogs med fyra hästar, och ingen om han drogs med twå. Alle deras Köpmän hade frihet at ut- och inlasta sina waror utan hinder, så länge dager war. De woro ock berättigade at bära Gewär ifrån det de kommo i land til ankomsten i Härberget, och på samma sätt wid afresan från Härberget til Fartyget, men eljest intet. För Sill som fördes genom Landet betaltes tjugo Skånska skilling i tull, men för Sill, som gick igenom Sundet, betaltes ingen tull, utan allenast ellofwa skilling för Fartyget (3) m. m. I synnerhet förordnade Konung Albrect, at Borgarne i Kampen skulle obehindradt så nyttja det Fiskläge eller Witten wid Skanör, som de haft i långliga tider, och skulle samma Fält innefattas inom de kors, som de tilförne satt hade; likwäl borde alla wägar lämnas öpna och oafstängda, som de warit af ålder. At Borgarna i Amsterdam förlänates en dylik plats, där de kunde drifwa sitt Fiskeri, och skulle de stå til ansvar för sin egen Fogde på samma sätt, som Borgarne i Kampen (4). Någon tid däreefter, medan Konung Albrect war ännu i Skåne,

Hanseståderнas Privilegier i Skåne.

tog

och han Biskop Conrad på Ösel uti sitt hägn, och tilstadde des underhafwande, at utan alt hinder och intrång öfwer hela Swerige köpa och sälja efter behag alla slags waror, utom hästar, befallandes tillika, at alla Biskopens owänner och tymmare intet måtte uppehålla sig i Swerige och des underliggande Landskap, hwilket äfwen betingades i anseende til Konung Albrects owänner, som intet borde tålas under Biskopens Herrskap (5). Sedan Skånska Fältrået war fulländadt, wände Konung Albrect sig emot Norrige, understödd af Hanseståderas Flotte, då femton Socknar i Norrige blefwo förhärjade; Marstrand hade samma öde, samt tre Socknar på Hisingen, Kungahäll, Lödöse och alla Hus, som woro utom murarna wid Båhus måtte erfara en lika ödeläggelse. Utom deß blefwo ock twåhundrade Byar med lika förfarande hemsökte (6), så at Konung Albrect uti sin och sina medhållares inbillning ansågs såsom en stor Segerherre, ånskönt han til Rikets wärkeliga förmån hade wunnit ingen ting. Magnus, Håkan, Albrect. 1368.

(1) Chronicon N. 5 hos Ludewig pag. 113. Qui Rex (*Waldemarus*) ob demerita, diuina ultione urgente, fugit seu exulauit diu de Regno, nemine persequente, Anno Dni M CCC LXVIII in cœna Domini, quo anno & *Albertus* Rex Sveciæ intravit Scaniam, & rediit Rex (*Waldemarus*) post annum quartum, & supervixit postea tribus annis. Dicitur tamen, quod sui eum intoxicare vellent, & ob hoc locum eis dedit ad tempus. Nicolai Chronicon pag. 172 ibidem. Anno M CCC LXVIII in cœna Domini, *Waldemarus* Rex se ipsum a Regno expulit, nemine persequente. Samma mening förekommer uti det uplag, som Thomas Bartholin utgifwit 1709, fast orden äro något annorlunda. Petrus Olai, Chronica pag. 135 hos Langebeck upreper samma ord, som förekomma hos Författaren af N. 5. Hamsdorf Chronologia secunda pag. 312. *Waldemarus* Rex nemine prosequente actus scelerum conscientia e Regno aufugit.

(2) Hwitfeld sid. 543.

(3) Dessa Privilegier på Tyska hos Willebrandt, Hanseatische Chronic Del. 3. sid. 29. „Wir Albertus von Gottes gnaden der Schweden und der Gothen König, und ein Here des Landes zu Schonen ꝛc. So geschehen zu Falsterbode An. 1368 an St. Jacobi tage ꝛc."

(4) Privilegierna för Kampen begynnas således: „Wij Albrect van Gotts gnaden, der Schweden und der Gothen Konig und Here des Landes tho Schone," slutet: „und des to thuge hebben wij dussenn breef, gegeuenn besegelt mit vnsem ingesigell, de genen is to Falsterbode

Magnus, Håkan, Albrect. 1368.

bode na Gottes bort XIII hundert Jar in dem acht vnd söstigesten in Sont Jacobz tage des hilghen Apostels." Privilegium för Amsterdam börjas och slutas på samma sätt. Afskrifterne äro tagne af de vidimerade Copier, som finnas uti Cancelliet i Köpenhamn, communicerade af H. E. R. Langebeck.

(5) Omnibus præsens scriptum cernentibus *Albertus* D. gr. Sueuorum Gothorumque Rex ac Dominus terræ Scaniæ &c. volumus etiam & concedimus, ut homines ipsius Domini Episcopi Oziliensis ad quæcunque loca Regni nostri pervenerint, ibi possunt emere & vendere mercaturas, equis duntaxat exceptis &c. Datum in castris curiæ apud ecclesiam Aggathorp (Åkarp förmodeligen) in Skania An. Domini millesimo trecentesimo sexagesimo octauo penultima die mensis Julii. Brefwet finnes i Tyska Cancelliet i Köpenhamn, meddelt af H. E. R. Langebeck.

(6) Torfäus H. N. Tom. 4. sid. 406. Såsom en sannolik gißning har man satt sköflandet i Norrige m. m. efter inbrottet i Skåne, dock är man intet därom fullkomligen öfwertygad, ty årstiden är intet utsatt af Torfäus, ej heller af Peder Claußon.

§. 69.

De berättelser man anfört, i föregående §, synas wara med tilförlåteliga bewis försedde, och lär man därutinnan finna någon skiljaktighet från det som annars förekommer. Efter Hwitfelds anwisning, som både Swenske och Danske Häfdetecknare gemenligen följt, har ej Konung Waldemar företagit sig denna oförmodeliga utresa förr än år 1369, då man likwäl i stöd af de andragna bewis til åfwentyrs med mera trygghet kan hänföra den til 1368 (1). Det lär ock wara ogrundadt, som annars föregifwes, at Konung Albrect intet förr uptagit Skåne uti sin Kungliga titel, än Konung Magnus och Konung Håkan afstått sin rättighet til Swenska Kronan (2), emedan uti de wid föregående §. anförde Bref har han onekeligen brukat den samma: förmodeligen i tanka, at inbilla okunniga menigheten, at han wärkeligen förknippat Landet med Swerige, då han likwäl intet annat gjordt än tågat därigenom, och intagit några obefästa Städer, som hwarken welat eller kunnat göra motstånd. Han behöll ock besittningen däraf intet längre än den tiden han war i Landet, hwilket af följande årets förrättningar är ögonskenligt. Om man på sådant sätt behagar öka

Påminnelser wid inbrottet i Skåne.

sina

sina titlar, kunna de i största hast blifwa skäligen långa, utan at hwarken Rikets styrka eller anseende därigenom får någon tilökning. En annan uplysning synes ock böra inhämtas, af hwad som redan andraget är, at icke allenast några Slott här och där i Landet hållit sig til Konung Håkan och Konung Magnus, utan ock hela därtil hörande Länen, hwilket sköflandet af Lödöse och Byarna wid Götha Älf synes intyga, ty man har all orsak, at förmoda det en sådan förödelse inter öfwergått de tracter, som lydde under Konung Albrects eller hans Råds-Herrars befallning. Och såsom Axelwald beständigt hållit sig til Konung Magnus (3), är anledning at tro, det Wästergöthland, Wärmeland och Dal likaledes erkänt Konung Håkans wälde, så at han ej genom et blott infallande wisat sin makt, utan genom en beständig Regering i den negden warit så mycket mer i stånd at oroa Östergöthland och de öfriga Provincier, som warit under Konung Albrect och des medhållare. En annan omständighet bör ej heller förbigås, nämligen at Hwitfeld, sedan han infördt innehållet af Falsterbo Förordning, som Konung Albrect låtit utgå til Hansestädernas förmån, lägger widare til den märkwärdighet, at Konung Albrect är den förste af wåra Swenska Konungar, som fördt tre Kronor uti sitt Sigill, och at det skedt på förhoppning, at han skulle blifwa Konung i Dannemark (4). Man kan wara öfwertygad, at om denne wälförtjente Riks-Canceller intet skrifwit på en tid, då twisten om tre Kronor war blefwen en Riksträta, och således et Statsmål, lär han förmodeligen aldrig föregifwit, at Konung Albrect uptagit tre Kronor, i tanka at blifwa Konung i Dannemark. Därtil war ganska liten förhoppning 1368, då uttryckeligen war genom Wißmarska Tractaten förbehållit, huru mycket hwardera af Förbunds-Bröderna borde tilfalla af Dannemark, om något eröfras kunde. Det hade ock warit et underligt sätt, at utmärka sin förmenta rätt til Danska Kronan, då han uptog et wapen, som på intet sätt rörde Dannemark. Med sådana afsigter hade det bättre paßat sig at bruka Danska wapnet, hwilket ock Konung Albrect gjorde, när han år 1376 roade sig med det widtutseende hopp om Danska Kronan, och förlänte Grefwarna af Hollsten med Jutland (5).

Magnus, Håkan, Albrect. 1368.

Magnus, Håkan, Albrect. 1369.

Men om Swenska wapnet tre Kronor skal framdeles något widare omröras.

(1) Hwitfeld sid. 545. Hollberg, som uti äldre Danska Historien merendels intet gjordt annat, än afskrifwit och sammandragit Hwitfelds Arbete, följer samma Tide-räkningen. Men Gram uti sina Förbättringar har återstält åfwen detta årtalet 1368, hwilket ock Mallet följer.

(2) Von Dalin sid. 553.

(3) Wåre äldre Historieskrifware nämna allenast, at några Slott innehades af Konung Magni medhållare. Men at Axelwald förswarades af Gert Snackenberg för denna Herrens räkning, kan ses hos von Dalin sid. 545, i anledning af Konung Magni Bref Stockholm Sabbatho proximo post octauam Epiphaniæ 1367.

(4) Hwitfeld sid. 545.

(5) Ernst Joach. Westphal Mon. Cimbr. Tom. 4. Här förekommer Georg Westphals Diplomatarium Meklenburgicum, och wid slutet därutaf hans Recensio insignium & sigillorum . . . Megapolensium. Tab. 9. n. 31, ser man et Sigill med tre krönta Leoparder med omskrift: S. Alberti Regis Sveciæ & Rector . . . Wid Förklaringen häröfwer pag. 1255 anmärkes, at Konung Albrect brukade detta Insegel wid Brefwet af 1376, uti hwilket han förlänte Jutland åt Grefwarna af Hollsten.

§. 70.

Man har utfördt Konung Albrects förrättningar för år 1368. Det följande lär hafwa gifwit honom närmare och tillika långt wådeligare bekymmer, emedan han intet war i stånd at fullfölja sina förslag på Skåne, ehuruwäl hans Förbunds-Bröder och i synnerhet Hansestäderna intet försummade, at på alt sätt oroa Dannemark under Konung Waldemars frånwaro. Ty år 1369 insunno de sig på Danska Kusterna, intogo och plundrade Köpenhamns Stad och Slott, Helsingör, Nyköping på Fallster, Amage, Hueen och flera orter (1), så at Dannemarks tilstånd hade warit ganska wådeligt, så framt man på Swenska sidan gjordt alswar af den påbeaynta fiendtligheten. Men så mycket man nu kan weta, war Konung Albrect numera en blott åskådare af alla des Förbunds-Bröders rörelser. Allmänna mißnöjet i Landet har förmodeligen skaffat honom och hans

hans medhållare så mycket at köta inomlands, at alla förslag på utländska eröfringar måtte afstadna. Ehuru liten och otilräckelig kunskap man äger om dessa tider, wet man likwäl, at Allmänheten intet trodde sig wara sina högmäktiga Förmyndare mycken tacksägelse skyldig, för sina förra Konungars afsättande och Meklenburgiska Herrskapets inkallande. Up-Swearne wisade sitt misnöje genom et Bref eller Budkasle til Götha-Rike, hwaruti de upmuntra hela Landet til en fullkomlig upresning emot sin nya och Tyska Öfwerhet. Til at så mycket bättre finna innehållet af denna märkwärdiga skriftwelse, kunna sielfwa orden anföras: „Alla Klerker och Lekmän ofwan Skogen Tiwed och Kolmorden boende, sända alla them som bo och bygga nedan för benämde Skogar helsa med Gud. „Wäld, orätt och träldom af omilde, som J och wi och all Sweriges Allmoge tålt hafwa af Tyska Män, sedan Härtig af Meklenborg och hans Son Herr Albrect, som wår Konung skulle wara, och wäld öfwer oss fick, kära eller klage wi inför Gud, JEsu Christo och Hans kära Moder Sancta Maria, Sanct Pehr, St. Pål, St. Erik, St. Sigfrid, St. Henrik, St. Lars och St. Eskil, som Rikens Patroner äro, och inför alla helga Män och goda Christna, Konungar, Härtigar, Höfdingar, Herrar och Städer, af rätt nöd, som wi kunna och må bewisa, huru ofta wi klagat för bemälte Herr Albrect, som wår Konung skulle wara, som är en rätt menedare, och hans Fader Sweriges Rikes rätta förrädare, och intet sätt hwarken hjelp eller lisa, som uppenbart är för alla i hela Landet, och uppenbart wara skal så widt som Christendomen är, och upsäja wi härmed förbemälte Herr Albrect och hans Fader och alla Tyskar öfwer hela Riket i Swerige, hwilka oss hafwa illa handterat både til Lif och Lemmar, wårt Gods, Fred och Frälse allestädes förminskat. Och wilja wi oss alla under Gud och Hans kära Moder, och under de förenämnde helga Kyrkans Patroner, under den ärlige och gode Herren Konung Magnus, aktat at han fången är, hwilken wi wilja hjelpa utaf sin wända med all wår makt, och hafwa wi hopp til Gud, at wi med och under honom så bliswa under Lag och rätt, och wilja wi med alla dem, som med oss bliswa wilja, gladeligen lefwa

Magnus, Håkan, Albrect. 1369.

Upresning emot Albrect i Swerige.

Magnus, Håkan, Albrect. 1369.

och dö, men de som oß emotstå och intet hjelpa wilja, dem wilja wi förnedra och fördärfwa, samt anse lika med Tyskarna, så länge en efter den andra af oß lefwer, så wäl Klerker och Lekmän, högg och låga, och låten oß höra, at I åren tilreds på ehr sida, på oß skal intet brista. Wil Rikens Råd föreslå oß, det tigga och be wi om gärna, wilja de ej, då skal skulden wara deras, ändock skadan är både deras och wår" (2). Man kan af nu anförda Skrift finna, at missnöjet och förbittringen i Landet war ogement stor, och war det ingalunda rådeligt, at smickra sig med utländska segrar, när all inländsk lydna war färdig at upphöra. Och efter alt utseende, lär detta hafwa warit rätta orsaken, hwarföre Konung Albrect afstadnat med alt widare deltagande uti Danska segden. Man finner ock af anförda Brefwet, at Konung Magnus omtalas där på samma sätt, som han hos Norrmännerna warit ansedd, så at Riket på intet sätt blifwit förbättradt, genom höga wederbörandes mäktiga åtgärd, som inkallat Tyskarna. Man medgifwer gärna, at en uprörd Menighets klagan eller beröm är ej den tilförlåteligaste grund, hwarpå man kan bygga sitt omdöme, men parti-härolders rop är intet pålitteligare. Likwäl då man finner, at et annat Rike utom des beständigt afmålar Konung Magnus med samma färgor, som Swenska Menigheten honom afskildrar; har man mycken anledning at tro, det hans sel och ordenteliga upförande, som så mycket utfrikes, har sin rätta källa mer uti des illwiljares wränga utwydning, än uti Konungens enskylta och personliga förhållande.

(1) Switfeld sid. 545.

(2) Olaus Petri har uti sin handskrefna Krönika förwarat detta Bref, och finnes intet årtal uti de flästa Handskrifterna, men uti några har man bifogat år 1367. Men såsom det sammanfogas med Konung Håkans sista tåg til sin Faders befriande, har man trodt sig böra föra det til följande åren. Switfeld har tagit Brefwet af Olaus Petri och sedermera har Peder Clausen, Torfäus och andra lånt det af Switfeld. Hos dessa senare har likwäl af förseende blifwit Kalmar för Kolmården. En annan liken skiljaktighet förekommer ock hos de senare, emedan Rikens Råd sättas i samma wanrykte som Tyskarne och kallas förrådare. Man lämnar i sitt wärde, huru wida de kunnat förtjena denna tilwitelse, men med Brefwets innehåll

hâll synes det intet passa sig, emedan Allmänheten anhåller om deras bistånd och understöd i sitt företagande. Magnus, Håkan, Albrect. 1369.

§. 71.

Så litet Konung Magnus blef hulpen genom Swenska Allmänhetens tilgifwenhet och missnöje öfwer Tyska Regeringen, så litet war Konung Albrect belåten med titelen af Skåne. Detta senare wisade sig tydeligen genom den Fred, som Danska Rådet ingick med Hanseståderna 1370 wid Christi Himmelsfärds tid, då utan alt afseende på den gjorda öfwerenskommelse, at Konung Albrect skulle blifwa ägare af Skåne, detta Land likwäl med sina tilhörigheter öfwerlämnades på femton års tid til Hanseståderna, at därutaf upbära twå tredje-delar af alla Landets inkomster och årliga Afgälder til Kronan, och skulle efter denna tidens förlopp Landet lämnas utan alla omsweep til Dannemark tillbaka igen (1). På detta sätt förnöjdes Hanseståderna för sina fordringar af Dannemark. Med Norrige hade Wendiske Ståderne ingen annan fiendtlighet, än sin förbindelse med Konung Albrect, så at den förödelse de anstält där i Landet, mer skedt för Konung Albrects skuld, än för någon dem af Konung Håkan tilfogad oförrätt. Til belöning för detta inbrott blefwo ock alle Hansestådernas utliggare och betjenter aldeles landsförwiste från Norrige. Dock blef äfwen Freden emellan Konung Håkan och dem förnyad likaledes 1370 (2). Hwarefter Konung Håkan med fullkomligt alfwar påtog sig sin Faders befrielse. Man berättar wäl, at et tre års Stillestånd blifwit slutadt emellan Swerige och Norrige 1369, men om så är, blef dock denna tiden intet i akt tagen. Konung Håkan bød likwäl til at först i godo utwärka sin Faders befrielse. Hwarföre han ock utnämnde Fullmäktige, som härom handla skulle med Swenska Herrarna. Dese Fullmäktige woro Jon Hafstorson, Erik Kjellson, Jon Hjärna Riddare, Lars Björnson, Håkan Jonson, Henrik Michelstorp, Kolbjörn Kjellson och Ulf Jonson, och skulle de icke allenast handla om Konung Magnus och hes förloßning af fängelset, utan ock göra Fred emellan Swerige och Norrige. Breswet war likwäl endast ställdt til Swenska Rådet, så at Konung Håkan ännu intet Fred emellan Dannemark och Hanseståderna.

wetat

Magnus, Håkan, Albrect. 1370.

welat erkänna Albrect för Konung i Sverige. På Swenska sidan utnämnde man Biskoparna i Linköping och Skara, Carl Ulfsson, Bengt Philipson och Bo Johanson, hwilka skulle sammanträda med Konung Håkans utskickade i Lödöse (3). Såsom denna Underhandling uträttade ingen ting, grep Konung Håkan ändteligen til det yttersta medlet, at med Härsmakt bringa sina fiender til sogelighet. Han bryter fördenskul in uti Sverige med en ansenlig makt. Om han tillika haft bistånd från Dannemark wet man wäl intet med säkerhet, dock berättar Olaus Petri den omständighet. Om så är, har han snarare sådt denna undsättning af Danska Rådet än af Konung Waldemar sjelf, ty han war ännu intet hemkommen. I anseende til det öfweralt härskande misnöjet emot Konung Albrect rönte Konung Håkan aldeles intet motstånd, under hela Fälttåget, förr än han kom til Stockholm. Såsom han äfwen i den Fullmakt han utgifwit til sina Sändemän wid Underhandlingen i Lödöse, kallade sig så wäl Konung i Sverige som Norrige, har han ock under sjelfwa tåget, såsom Swensk Konung, utfärdat åtskilliga Bref (4), men när han kommit fram med sin Här til Stockholm, blef han nödsakad at anställa en formelig Belägring, hwarföre han ock låtit upkasta en Skants eller Slott förmodeligen på Norremalm, som fordom kallades Konungsberg (5), hwarutaf Kongsbacken nusörtiden äfwen bibehållit åminnelsen.

Konung Håkan bryter in i Sverige.

(1) Hwitfeld sid. 547. Freden är upsatt i Stralsund 1370, dagen efter Christi Himmelsfärds-dag.

(2) Denna Fred af 1370 omtalas hos Pontanus, och är sedan införd af Torfäus pag. 498.

(3) Konung Håkans Bref dat. nästa Fredagen efter St. Knuts dag 1370 hos Hwitfeld sid. 548. Konung Albrects Bref är dat. feria 5 post inventionem S. Crucis, 3 Maji 1370. Von Dalin sid. 551.

(4) Wi Hagnon m. G. u. Sweriks, Norighes Konunger &c. „Wi hawom wut . . . Wälbornum Man Aghmund Hatt warom älskelikom magh och tiänara . . . thet han maghe kiopa Skattagöz i Wärmalande swa mykit, som tinghu markir geld tilsigher &c." Scriptum Almarstek An. Dni M CCC LXX primo die Sanctorum &c. Originalet hos Probsten Rabenius, afskriften är lämnad af D. Benzelius. I Tågret för Stockholm crastino post Festum Petri ad vincula, befräftade Ko-

Konung Håkan någon Fastighet, som Gerhard Skytte sätt af Konung Magnus. Von Dalin sid. 552.

Magnus, Håkan, Albrect. 1371.

(5) Diarium Minoritarum Holmensium pag. 13. An. 1370 fuit ædificatum Kunungxberg contra Stockholm per Regem Norvegiæ *Haquinum Magni* filium. Olaus Petri talar ock om Konungsberg och kallar det et Slott.

§. 72.

Detta Fälttåg lär hafwa warit af långt annan beskaffenhet än andra sådana landödande rörelser. Det bekrigade Riket lär intet hafwa lidit något mer, än hwad annars wid en wanlig Durchmarsch plägar erfaras, och de inryckande troppar föröktes snarare än de minskades. Ja man berättar ock, at Konung Håkans Krigshär förstärktes af Biskop Hemming från Åbo, hwilken, oaktat den förföljelse han utstått af Konung Magnus, likwäl nu instälte sig på sin förra förföljares sida (1). Wår äldste Historieskrifware underrättar oß om denna omständighet, ehuruwäl af nyare Författare förebäres, at Hemming dödde 1367. Det gör ock intet särdeles til saken. Det blir icke destomindre lika troligt, at alle de, som känt bördan af Tyskarnas inkallande, instält sig under Konung Håkans Fana. Men de myndige Drottar, som ingalunda til Rikets wälfärd infördt Konung Albrect, kunde ej heller af Allmänhetens olycka bringas til at ändra sin plan. Twärt om, deras afsikt befordrades och Konung Albrect förblef på Thronen. Denne Herren befann sig nu i den belägenhet, at hans förra medhållare wore nu hans endaste tilflykt, och om de tillika gått öfwer til Konung Håkan, hade återfärden til Meklenburg warit en af de största förmåner, som honom i denna belägenhet kunde hända. Han köpte sig fördenskul sina gamla medhållares widare förswar och målsmansdöme, genom hela Kungliga Maktens öfwerlämnande uti deßa mäktiga Gynnares händer. Medan Konung Håkan ansatte Stockholm, håller Konung Albrect et Sammanträde med sina infödde Råds-Herrar uti Riddarholms eller Grämunkeholms Kloster dagen för Larsmeße-dagen 1371 (2), då han försäkrar om en bättre Regering hädanefter, tilstår ock tillika, at hans Befallningshafwande hafwa på många sätt ofredat

Ny Förlikning emellan Konung Albrect och Swenska Råds-Herrarna.

Magnus, Håkan, Albrect. 1371.

der Sveriges inbyggare af alla stånd, fast mot hans wilja. Dock har han därigenom förgått sig, at han intet med så alsmarsam näpst, som wederbordt, beifrat deras förseelser. Til förekommande af allt dylikt för framtiden öfwerlåtunar Konung Albrect alla Slotten öfwer hela Riket, så wäl dem han redan hade i sitt wåld, som dem han framdeles kunde få, tillika med alla fasta orter i Skåne, Halland och Blekingen, så snart han dem b.kommandes warder, uti Bo Jonsons och Riksens Råds wård. Dock såsom åtskillige utlänningar woro i Rådet uptagne, förklarades widare, at uti dessa regerande Riks-Råd inge andre skulle förstås, än Ärkebiskopen i Upsala med des lydbiskopar, Exengisle Jarl, Carl af Tosta, Bengt Philipson, Erik Kjellson, Bengt Nilson, Jöns Hjärna, Anund Jonson, Erik Carlson, Riddare, Bo Jonson, Finwid Finwidson, Ulf Jonson och Lars Jonson, Swenar, hwilka ock skulle wara berättigade, wid någon af deras Medbröders dödeliga frånfälle, at taga andra inbödda Swenska Män uti de afgångnas ställe, hwilka skulle hafwa samma makt och myndighet, som deras afdöda företrädare. Desse Herrar skulle tilsätta med Konungens Råd Fogdar och Ämbetsmän på Slotten, och hela den öfriga Regeringen skulle Konungen med Riksens Råd besörja, på det sätt, at Konungen aldrig skulle afwika ifrån Riksens Råds beslut eller betänkande i hwad mål, som förefalla kunde, hwarföre han ock skulle wisa all wälwilja åt de Ämbetsmän, som af Rådet til Slottens bewakande woro utsedde. Andteligen förbehölls, at de Herrar, som besutne woro i Dannemark och Norrige, och tillika ägde Gods i Sverige, skulle icke destomindre njura fri förwaltning af sin egendom, så framt man i Norrige och Dannemark på samma sätt bemötte Swenska Män.

(1) Ericus Olai pag. 137.

(2) Konung Albrects Försäkring dat. in claustro fratrum minorum Stockh. An. D ni M CCC LXX primo in vigilia beat. Laurentii, hos Hadorph wid Rimkrönikan pag. 31. Von Dalin säger, at Konungen wille anförtro Slotten åt inländska Män, men uti Försäkringen står at Riksens Råd skulle tilsätta Fogdar med Konungens Råd, då meningen blifwer helt annorlunda och sådan, som i sielfwa 4. år utfatt.

§. 73.

Genom denna Författning blef Rådet Konung och Konungen des yppersta Tjensteman, om ej något mindre, som i alt borde inrätta sitt upförande efter Rikets Råds wilja och godtycke. Konungen behöll således namnet, men hela Makten war i Rådets händer. Så at dese Regerssuke Herrar ändteligen wunno sitt eftersträfwade syftemål, och gjordt Konungen til et fullkomligt Afguda-beläte, som man på samma tid bugar sig före och föraktar. Man kan nog wara förfäkrad, at Konung Albrect intet ärnade hålla dessa dyra löften: men sedan man förlorat makten at befalla, får man lära sig nödwändigheten at lyda. Så mycket Konung Albrects makt och anseende genom detta steg förnedrades, så mycket förminskades ock Konung Håkans hopp, at ändteligen återwinna sin med wåld och orätt förlorade Krona, så framt han sträckt sina affikter så långt. Men det ser ut, som denne wärde Regent intet sökt annat än sin Fäders förloßning, och at han ansedt en Krona alt för dyr, som skulle köpas med undersåtarnas blod och elände. Nögd at regera öfwer et troget Folk, där inge obudne Förmyndare upkäfde sig til Riks-Patroner, ansåg han det för mera Kungligt at göra Allmänheten lyckelig uti et mindre widsträckt Land, än heta Konung öfwer widlyftiga Landsändar, där alla gräntsor sattes för Konungen, men inga för des mäktiga Råds-Herrar. Han föredrog fördenskul den bedröfweliga ytterlighet, at wara åskådare af sitt Fädernesslands oundwikeliga undergång, än at wara wårkmästare därtil, en den mäst ömande wädelighet, som en ädelmodig och wälmenande Herre kunde underkastas. Såsom Swensk Prins hade han til öfwentyrs bordt wåga det ytterste, för at upprätta en fallande byggning: men at störta älskande och älskade undersåtare uti et haf af olyckor, för at rädda et Land ur saran, som intet wille rädda sig sielf, hade nästan warit oförswarligt. Där blef således ingen fråga om annat, än om Konung Magnus Eriksons befrielse från en oförtjent fångenskap, och härtil upoffrades så wäl Konung Håkans i Lag grundade makt och anseende, som en del af des enskylta förmögenhet. Konung Magnus bref då förlofwade af sitt fångelse emot det, at hela Swerige med alla underliggande Län och Slott öfwerlämnades

Magnus, Håkan, Albrect. 1371.

Konung Magnus kommer ur sitt fångelse.

Magnus, Håkan, Albrect. 1371.

nades til Konung Albrect, samt alla Konung Magni rättigheter til Skåne, Halland och Blekingen, och des utan skulle betalas til Swerige tolf tusende mark Lödig, för hwilken summa sextio Norrske Riddersmän gingo på det sätt i borgen, at om Silfret på utsatt tid intet betaltes, skulle de inställa sig i Stockholm och blifwa Konung Albrects fångar, til des hela summan wore erlagd. Häremot skulle Konung Magnus til sitt uppehälle behålla och upbära alla Krono-inkomsterna af Wästergöthland, Wärmeland och Dal, men med Adelen och Frälset skulle likwäl Konung Magnus sig intet befatta. Wid samma tilfälle lär ock Konung Håkan hafwa afsagdt sig alla sina rättigheter til Sweriges Krona, fast han likwäl sedan som förr uti sin Titel infördt både Norrige och Swerige (1), hwilket ock efter utseende ibland de andra Freds-wilkoren warit betingadt, fast därom intet finnes af wåra äldste Häfdetecknare wara påmint. De äro ock så fattige uti sina underrättelser, at de endast berätta, det Konung Magnus undslapp sin fångenskap, utan at omröra någon annan omständighet därwid. Olaus Petri är den förste af wåra inhemska Författare, som underrättat oß om wilkoren, hwar likwäl den besynnerliga omständighet tillägges, at inkomsterna af Skåne skulle tilhöra Konung Magnus (2). Kan ock wara, at detta Bihang warit därwid. Men som Skåne ännu intet war återwunnet, och liten liknelse war, at det någonsin skulle ske, har man förmodeligen imedlertid anslagit Krono-upbörden af Skara Stift til samma bruk. Denna Freds-Tractat blef sluten 1371 Jungfru Marie Himmelsfärdsdag, eller den 15 Augusti (3). Afwen wid detta tilfälle synes Konung Magnus hafwa behållit sitt stilla och försonliga sinnelag, då han, förmodeligen wid afskeds-tagandet från Stockholm, skal hafwa yttrat sig, at ehuruwäl flere rådde honom, at än widare försöka Krigslyckan, war han likwäl nögdare med Wästergöthlands inkomster til sitt nödwändiga underhåll, och för öfrigt aldeles intet mißunte sin Systerson Albrect sin Konungsliga Höghet, sedan Försynen hade beslutit, at han sjelf skulle stiga neder från högden (4).

Fred emellan Swerige och Norrige.

(1) Det är intet swårt, at upwisa åtskilliga Bref som intyga denna omständighet. Uti Danska Magazinet 1. B. sid. 336, är et af Konung Hå-

Håkans Bref intryckt af år 1372: „Hakun med Guds nadh Noreghes ok Swia Konunger ꝛc. war thetta Bref gort i Prestgard henom wider Hofs Kirkiu a Thorne, midhwiku daghen nesta firir Midfastu Sunnudagh a XXII are Rikis wars Noreghes ok insiglat oc fealfwum hia werandum." På samma sätt har man Bref af Konung Håkan för år 1376, där han kallar sig Norvegiæ & Sveciæ Rex, hos Torfäus pag. 500. Albrect enfam Konung i Sverige. 1371.

(2) Så wäl i Olai Petri handskrefna Historia, som hos Peder Clausen sid. 848 står Skåne, men Hwitfeld sid. 552 sätter Skara Stift. Krantzius pag. 316 nämner, at Konung Magnus wid afträdet af Regeringen förbehållit sig Wästergöthland.

(3) Chronicon hos Benzelius sid. 94. M CCC LXXI liberatus est a captiuitate Rex *Magnus* per *Haquinum* filium circa Festum assumptionis beatæ virginis. Quo anno ciuitas Holmensis est obsessa per eundem *Haquinum* Regem.

(4) Krantzius Suecia pag. 316. Ego, mi *Alberte*, quando in me Deus tantum voluit fortunæ permittere, ut in planum ex Regis fastigio descenderem, non vivit hodie mortalis quisquam, quem tibi putem ex animo meo in Regnum istud præferendum. Quid enim tum Tu atque *Aquinus* meus eodem gradu. consistitis. Ille ex me Patre, tu ex sorore geniti eosdem avos numeratis, ille ex me Patre, tu a matre mea sorore. Igitur quamvis non desint, qui arma mihi promittant, tamen ecce libens tibi de Regno concedo. Tu mihi eam refer vicem, quando amplissimum Regnum in conspectu est, ut permittas occiduam mihi Gothiam ad vitæ tempora, de reliquo Tu tibi consule.

§. 74.

Konung Albrect blef då til namnet ensam Konung i Sverige, och Konung Magnus följde sin hederliga Son til Norrige, där han i stillhet tilbrakte sin öfriga lifstid, hwilken likwäl intet blef särdeles lång; emedan han dödde 1374 den 1 December (1). Såsom hans mästa tid gick bort uti sammanhängande förtretligheter, har man ock orsak at anse des död för olycklig, emedan han på et wist sätt drunknade wid Ljungholmen intet långt från Bergen i Norrige. Fartyget, på hwilket han war stadd, lopp fara at förgås, då han sprang i Sjön, blef dock af sina Betjenter buren til lands, där han ock drog sista andedrägten (2). Näppeligen har någon Regerande Konung slåpats med et widrigare öde än denne Herren. Som

Konung Magnus dör 1374.

Albrect. 1371. han wärkeligen med orätt blef uphögd på Swenska Thronen, fast i anseende til honom sjelf ganska oskyldigt, så blef han ock med orätt och wåld stött därifrån. Hos sina Norrska undersåtare behöll han både i lifwet och i döden et hedrande åreminne, som swårligen kan förenas med den förklenande ihogkommelse, som han lämnade efter sig i Swerige. Uti Norrige het han den gode och mäktige, men på senare stället tillades honom det förklenande namnet Smek (3), efter han förminskat och stympat Swenska Länderna, hwarutinnan han til åfwentyrs haft mindre del, än man i allmänhet föreställer sig. Det är obegripeligt, at en så lastfull Herre, såsom han af wåra gamla och nyare Historier beskrifwes, kunnat likwäl blifwa älskad och ärad af et annat Konunga-Rike. Den rättwisa och fromhet, som förwärfwat honom en så kär åminnelse uti sitt eta Rike, kunde omöjligen hafwa aldeles twär-tystnat uti hans eget Fädernesland. Utaf samtida Skrifter har man nu ingen annan, som någorlunda beskrifwer hans personliga egenskaper, än Up-Swearnas Bref til Allmänheten i Götha Rike, uti hwilket han icke allenast sättes frammanföre Konung Albrect och alt hwad Tyskt war, utan ock tillägges honom samma ärenamn, som af Normännerna honom tilägnades. Detta synes gifwa tilkänna, at des wanrykte måtte hafwa haft någon annan grund, än des personliga fel. Wåre gamle Häfdetecknare lesde på en tid, då hela Swerige suckade under de olyckor, som Unionen förde med sig. Närmaste källan til detta elände bör utan twifwel sökas uti Magnus Eriksons Regerings-tid, och kan wara troligt, at de förnäme Herrarnas Barn och efterkommande, til at rädda sina Föräldrars heder, skutit all skulden på Konung Magnus, ehuruwäl deras förhållande för owäldiga ögon kan än mindre frikallas än sjelfwa Konungens. Wåre Historieskrifware hafwa då författat sina berättelser efter misstänkte Ledare, då all ting måste läggas Konungen til last, ehuruwäl Rådets anläggningar, som söndrat Norrige från Swerige, aldrig kan för en rättwis domstol förswaras, utan at nämna deras öfriga tiltagsenhet, hwarom på flera ställen i det föregående är påmint. Författaren til liknelsen om Swerige och Konung Albrect, som är äldre än Ericus Olai och Rimkrönikan, skrifwer ung gä-

Påminnelser wid Konung Magnus Eriksons lefwerne.

aks

aktigt, men synes likwäl syfta på denna tiden, då han insör Albrect. 1371.
deßa märkwärdiga och eftertänkeliga rim:

Med the Lejon och så Panthere
Menar jak hans Rådgifware och andra flere,
Som hafwa förrådat sin rätte Herra (4).

Och synes denna utlätelse styrka alla de mindre fördelaktiga omdömen man gjordt om deßa osmyndiga Ämbetsmän. Understundom är tilståndet och författningen i et Land sådant, at om än en Ängel förde Spiran, kunde han dock icke allenast intet uträtta til Landets wärkeliga wäl, utan ock aldrig undangå åfwen de förklenligaste tilwitelser, ja ock för den upriktigaste och renaste wälmening. Den måste wara mycket kortsint, som glömt sådana frukter af en gåsande parti-anda. Torfäus har ock långt för detta haft den misstanka, at mycket blifwit Konung Magnus pådiktadt (5). Om man ock ändteligen wille medgifwa, at Konung Magnus haft stora fel, bör därföre Fädernesland och Riket störtas i ytterste wådeligheter? Den som intet älskar Fädernesland och sin Konung mer än egen förtjenst och utwärtes anseende, är intet wärd sin högbet, antingen den syter af ämbete eller födsel. At älska sig och sitt framför alt, kan en Torpare göra. Men om man å sido sätter Konung Magnus Eriksons förseelser, som äro likwäl både owisse och twetydiga, hwad kunde man wäl förebrå Konung Håkan, hwars åra och heder altid warit i en wälsignad åminnelse, hwarföre ock Æneas Silvius talar om honom såsom en nästan Gudomelig person (6). At understödja och underblåsa oenigheten i Kungliga Familien har warit en wanlig konst, alt sedan Folkunga-Slächten intagit Swenska Thronen. Man wann sin önskan med Konung Erik, men når Konung Håkan intet wille följa samma Stats-konst, borde åfwen han utslutas ifrån Rikets styrelsen. Olaus Petri anser tidens olyckor för et rättwist synda-straff för Magnus Birgersons ogudaktiga döds-dom. Och ehuruwäl Försynens dälda Lagar äro förborgade för människors swaga och mörka ögon, händer det dock, at stora olyckor rätt ofta följa på ogudaktighet och orättwisa. Det bär ock altid bliswa en orimmelig inbillning at föreställa sig, at det

alt-

Albrect. 1371. altseende Wäsendet är en hoglös åtkådare af människors förhållande. Så mycket är otwifwelaktigt, at Swerige ifrån en owanlig högd af åra, makt och anseende, brådstörtades i en afgrund af olyckor, genom falska och osörnuftiga Regerings-regler eller konster. Riket blef olyckligt, Konungen åfwenså. Dock likwäl kunde ingen olycka, försmädelse eller fängelse utsläcka kärleken för Konung Magnus, hwarken hos Norrmän eller Isländare, hwarföre ock en förnäm Man ifrån Island wid namn Thorsten Eyulfson år 1368, oaktadt alla farligheter, gjorde sin upwaktning hos sin älskade Herre, åfwen då han war i sitt fångenskap på Slottstornet i Stockholm (7). Om man intet wiste förut, at Purpuren så wäl som Walmaren äro nästan lika underkastade ödets hårda omskiftningar, skulle man tycka, at Konung Magnus bordt wara frikallad för så widrig lycka. Soneson af Konung, Dotterson af Konung och Fader til Konungar, samt Ättlägg af Ynglingska och Sigurdska Ätterna, de största Slägter i Norden, har han likwäl rönt lyckans omskiftningar på et bedröfweligt sätt, och har icke en gång hans olycka kunnat tystna i grafwen, emedan hans minne har warit underkastadt de swåraste tilwitelser, som kunnat uptänkas. Om hans samwete uti de förnämsta målen intet kan förebrå honom några landsfördärfweliga affikter, kunde han likwäl wara nögd under sina hårda widrigheter, och efterwerlden bör af hans exempel lära, at sogelighet och flathet äro nog så farliga, som et strängt upförande, när de förknippas med wällust och rådhoga för eftertänksam sysselsättning: ty om han i början intet warit för eftergifwen emot sina tiltagsna Råds-Herrar, hade han förmodeligen undgått en stor del af de swårigheter, uti hwilka han omsider drunknade. Om hans Söner Konung Erik och Konung Håkan är talt tilförne. Hans Dotter Anna eller Ara blef gift med Håkan Månson Låma, som war Riks-Råd och Lagman i Wästmanland år 1335 och följande (8).

(1) Detta döds-år är tagit af Torfäus pag. 499. Wåre egne Krönikor utsätta hans död på 1372. Chronicon hos Benzelius pag. 94. M CCC LXXII obiit Dn. *Magnus Smek*, Ducis *Erici* filius, submersus in quodam Lagno Norvegiæ.

(2)

(2) Dese omständigheter äro tagne af Annales Wisbyenses pag. 260, dock utan årtal: Et tandem cum placitatione callida & sagaci de dicta captiuitate liberauit Patrem, ducens eum secum ad Norvegiam, qui paulo post in scopulis in una insula prope Bergensem ciuitatem dicta Liwngholm, de naui sua, quæ pro tunc periclitabatur, incaute in aquam exiliens, & per seruitores suos extractus, & ad littus perductus, palpitando vitam finiuit. Utaf de äldre är denna Författare mäst omständelig. Ericus Olai pag. 137 kallar Den Lingholmen och Wiken Bolmesiord m. m. Von Dalin sid. 554 säger, at han drunknade wid Långholmen i Blomsiärden wid Strömstad, hwilket likwäl intet särdeles kommer öfwerens, med hwad här är anförd, med mera. Albrecti 1371.

(3) Wilde uti sin Historia Pragmatica leder namnet Smek af gamla ordet småka, förminska; andra af smeka, liksma eller smikra, hwilket och kan förmodeligen wara lika mycket.

(4) Denna likuelse kan läsas hos Hadorph framför större Rimkrönikan.

(5) Sedan Torfäus talt om Konung Magni hedrande åminnelse hos Norrmännerna, lägger han til denna Anmärkning: Sed notiores Sveciæ ejus mores fuisse verisimile est, ideoque major iis fides deberetur, si non odio ob alienatam Scaniam abrepti, ad præsidium causæ suæ, cum eum regno moviſſent, excusationemque quandam confinxerint. At de Swenske skulle bättre känna Konung Magnus än Norrmännerna är intet särdeles sannolikt, emedan Norrmän utan twisswel warit ouphörligen uti hans Hof.

(6) Äneas Silvius Piccolomineus uti Frehers S S. Rer. German. Tom. 2. Cap. 25. *Aquinus* in Norvegia, quem ferunt diuinum fuisse hominem, miro Provincialium amore atque obsequio cultum.

(7) Torfäus Tom. 4. pag. 497.

(8) Peringskiöld uti sin stora Attebok Tom. 1, kallar henne Ara, men von Stjernman Höf. M. sid. 209 nämner henne Anna.

7 Capitel.

Om Rikets Tilstånd ifrån år 1342 til 1371, då Konung Magnus Erikson kom ur sin fångenskap.

§. 1.

Huru Riks-Lagarna blisswit handhafda under denna tiden, är ej så lätt at utreda, då alt hwälfde up och neder. Hurudana de bordt wara kan inhämtas af Konung Magnus Eriksons Lagbok, som författades år 1347. Gamla Konungens Högheds-rättigheter.

Rikets tillstånd från 1342 til 1371.

sresna Regerings-Formen war ganska kort, nämligen, at Konungen ägde Land råda, Riket styra, Lag styrka och Frid hålla. De öfriga Konungens rättigheter utmärktes efter gammalt bruk och lagliga sedwänjor. Men den nu åberopade Lagbok är något tydeligare i anseende til Lagens utlåtelser, fast mycket litet efterlefdes. Först stadgades, at en allena borde wara Konung i Swerige (1). Huru heligt denna punct blef efterkommen, kan intagas af det föregående, hwar man sedt, at genom wederbörandes föranstaltande, man på en gång hast först twå och sedan någon tid däreſter tre Konungar. Sedan man gjordt det betydeliga, fast intet efterlefda förbehåll, at en allena borde wara Konung, förordnas at Konungen borde styra och råda öfwer Land och Slott, Upsala Öde och alt Krono-Gods, och därtil med uphåra alla Konungsliga ingälder, ensaks-böter, dulga-dråp, Danaarf, samt alla andra sakörs-medel öfwer hela Riket, hwartil lades detta betydeliga förbehåll, at ingen ting af alt det uprepade borde förminskas, utan i den händelsen, at något dylikt borttämnades, war efterträdaren berättigad at återkalla alt, hwad des förerträdare afhändt (2). Denna omständighet, som innehöll Krono-Godsens och Konunga-rättigheternas återkallande, lär förmodeligen gifwit anledning til de Adeliges Jäf emot nya Lagboken. Ty om man efter denna grund welat hålla räfft med Prästerskapet, hade de utan twifwel kommit ganska mycket til korta. Widare stadgas, at alle som bygga och bo uti Riket skulle wara Konungen lydige, och efterlefwa hans befallningar, och i synnerhet wara til tjenst til Rikets förswar, men likwäl intet utom Landamäret, utan de förnämares wilja (god wilja thera thegnum) (3). Efter denna tilökning lär förmodeligen gamla Konungarnes rättighet at förkunna och föra Krig uphördt, så at Konungens beslut i den delen behöft de förnämares biträde och samtycke, innan något betydeligt kunde företagas, då icke egenteligen frågan war om Förswars-Krig.

(1) 2. Fl. Kg. Balk. Iwer alt Svereke ägher ej Konongsliken krona oc Kononger uara utan een, m. m.

(2) 3. Fl. Kg. Balk. Encte aff theſſum ſum för äro ſagth ma Kononger minſka fore androm Kononge. Gör thet nokor Kononger, eghe

aghe the thes Kononger uald eptir komber thet me rät ater taka vm han giter.

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

(3) Hwad egenteligen betecknas med ordet Thegn sinnes förklarat af C. R. Ihre uti des Dictionarium 2. Tom. pag. 876, och lär det egenteligen betyda en ärlig man, en hedersman. Och sedermera lär det uti allmänt tal och bruk hafwa utmärkt en förnäm och ansedd person, som förmodeligen kan slutas af gamla ordet Tignarnamn, hwilket endast tilägnades förnäma Herrar.

§. 2.

Konungens ed.

Af det man redan andragit kan någorlunda inhämtas, huru stor Konungens makt borde wara. Konungens ed, som förekommer uti Femte Capitlet, utför än tydeligare både Konungens makt och skyldigheter. Konungen borde regera med Råds-Råde. Ingen utländsk man skulle uptagas ibland Kungliga Råds-Herrarna, ej heller förordnas til Befallningshafwande öfwer Riksens Landskap och Slott, icke en gång öfwer Upsala Öde, eller så gammalt Krono-Gods, som af urminnes tider hördt til Kronan. Konungen kunde widare ej minska något af Kronans urgamla ingälder, om det likwäl skedde, war det afsöndrade och förminskade underkastadt återbärning. Ingen ny Skatt kunde påbjudas, utan wid tilfälle af Krig, Konungens Kröning, des Eriksgata, Konunga-Barnens Giftermål, eller Kungliga Slottens byggning. Wid dessa händelser skulle Biskopen af hwar Lagsaga tillika med sex Hofmän och sex Bönder pröfwa, huru mycket Allmogen därtil bidraga borde. Alt andeligt och werldsligt Frälse skulle förblifwa uti sitt förra stånd, dock Kronans rätt oförkränkt. All gammal Lag, som med Allmogens samtycke war wedertagen, skulle efterlefwas, och ingen utländsk Lag utan menighetens goda wilja och samtycke införas, ingen mista lif eller egendom utan laga-ransakning och dom, samt Kyrkofrid, Tingsfrid och Hemfrid på alt sätt wärdas och handhafwas, med mera. Eden aflades på Evangelie-Boken och höll Konungen tillika Helgonens aflefwor i handen. Sedan Konungen gjordt sin ed, gjorde Lagmännerna tillika med Allmogen sin edeliga förpliktelse, at wara trogne, hörige och lydige, med det besynnerliga och märkwärdiga tillägg, allum rät hans haldnum oc narom, och aflades denna ed dels wid Walet, dels uti

Allmogens ed.

Rikets tilstånd från 1342 til 1372.

Landsorterna, när Konungen red sin Eriksgata, och Konungen försäkrat menigheten om sin Konungsliga eds efterlefwande. Sedan Eriksgatan war förrättad på sätt och wis, som tilförne flera gångor är omrördt, skulle Kröningen förrättas, antingen i Upsala eller på annat ställe efter Konungens eget godtfinnande (1).

(1) Allmogens ed uprepas i 6. Fl. Konunga-Balken.

§. 3.

Hwad dels genom gammal Lag, dels genom fordna sedwänjor warit stadgadt, blef således tydeligare utstakadt, och intet nytt infördt, utom hwad om Krono-Godsens återkallande förordnades. Ehuruwäl den angelägenhet borde följa af sjelfwa Rikets grund-författning, då Konungen borde underhålla sin Stat af Krono-Godsen och Rikets årliga ingälder, och honom intet war lofgifwit at genom Skatter ersätta bristen, som genom Förträdarnas owarsamhet förorsakades i Kronans wanliga inkomster; hwarföre ock en alfwarlig återbärning hade rum wid brytja marken kring Bråwiken, hwarom är talt tilförne. Men Kungliga Rådens myndighet kan däremot anses för aldeles ny. Til följe af 9. Fl. Konunga-Balken war wäl Konungen berättigad at sjelf wälja sitt Råd, först af andeliga Ståndet, såsom Ärkebiskopen, Lydbiskopar och andra Klerker. Dock ser det ut, som Ärkebiskopen war sjelfskrefwen Kunglig Råd. Men huruwida Lydbiskoperne och andra Prester skulle uptagas til Rådswärdigheten, ankom på Konungens wälbehag: ej heller war något wisst antal föreskrifwit de andeliga Råds-Herrarna (1). Men de werldslige Råds-Herrar kunde intet wara flere än tolf, som af Riddare och Swenar borde wäljas. Hwad hit in til är andraget, kommer nog öfwerens med gamla bruket; men när widare stadgas, at Råds-Herrarne med all sin makt skulle styrka til Rikets rätt, at Konungen måtte hålla hwad han lofwat Riket uti sin ed, och Allmogen däremot fullgöra sin förpliktelse (2); tilägnas wärkeligen Råds-Herrarna en myndighet, som dem af ålder intet tilhördt. Ty efter denna grunden upphörde wärkeligen Råds-Herrarnas underfärliga undergifwenhet, och de iklädde sig myndighet af medlare emellan Konung och Stån-

Konungens Råd och des myndighet.

der,

der, såsom ock för öfrigt uti sjelfwa eden intet talas om någon undergifwenhet, utan allenast om trogna råd och tystlåtenhet. Och på denna räkning war Rådet efter eget godtfinnande befogadt, at pröfwa huru wida de borde antingen befrämja Konungens affikter, eller ock sätta sig däremot. Råds-Herrarne blefwo således icke allenast rådgifware utan ock Medregenter. Detta bekräftas widare af 10. Flocken i samma Balk, då där stadgas, at Drotningens Morgongåfwa skulle utfästas efter Konungens Råds råd och samtycke och intet annorlunda. Häraf är ögonskenligt, at Kungliga Rådet haft mycken del i Regeringen under Konung Magnus Erikson, hwilket wåre äldste Historieskrifware antingen intet wetat eller intet welat påminna sig, och böra således de oordenteligheter, som förelupit, likså mycket, om ej mer, skrifwas på Rådets räkning, som på Konungens, hwilket man ock sökt lägga i dagen i det föregående. Det war utan twifwel oförsiktigt, at Konungen tilstadde, at så eftertänkeliga meningar blefwo inryckta i Lagboken. En slags håg- eller wårdslöshet lär gifwit anledning därtil, och så framt han kunnat hindra sådana utlåtelser och förbehåll, fick han ock dyrt betala sin owarsamhet. När inwärtes författningarna wanhäfdas, tjena esomostast de försiktigaste mått i anseende til utwärtes belägenheten til ingen ting.

Rikets tilstånd från 1349 til 1371.

(1) 9. Fl. Konunga-Balk. Nu tha Konunger ualder är, tha ägher han ratth sit taka, först Archebiskup oc sua Ludbiskupa sua manga hanom fallit är, aff them sum i hans Rike boa, oc andra Klärka, the sum hanom äro nytte. Tolf ägha i Konungs rathe at uara aff Riddarom oc Suenom oc ej flere.

(2) Andra Artiklen af Råds-eden på föreskrefna ställe lyder så: Annat at the skula Han, Konungen, styrkia til Rikisins rätt mz alla thera makt, at han mughe halda alla the etha, han hauer Rikene suoret, oc Almoghen hanom.

§. 4.

I förra tider war Lagmannen egenteligen den, som förswarade Folkets rättigheter, men som deras Sysla sträkte sig förnämligast til Lagskipningen, och ordningens bibehållande uti Landsorterna, kunde deras myndighet intet särdeles inskränka

Rikets tilstånd från 1302 til 1372.

Konunga-Högheten, til des de blefwo uptagne i Konungens Råd. Men igenom denna ändring wäxte anseendet, emedan deras Lagmans-myndighet förknippades med Råds-wärdigheten. Rådets wälde kom til sin rätta högd under Konung Magnus Eriksons minderårighet, under hwilken de så fäste sin makt, at Regeringen förblef sedermera wäsentligen i deras händer, ehuru Konung Magnus bröd til understundom at asskudda sig deras Förmynderskap. Men genom det urblottade tilstånd, uti hwilket de försatt Konungen, kunde han ingen ting uträtta, utan makten blef, där förmögenheten war: och Konungen, som altid war torftig och behöfwande, måtte altid gifwa efter, hwilket är nog tydeligt genom des Söners uphöjande til Konungslig wärdighet, medan Fadren ännu war i sin bästa ålder. Lagmans-myndighetens sammanfmältande med Råds-Ämbetet, hade ännu en annan påföljd, som ökte anseendet, ty Lagmännernas deltagande i Konunga-walet satte äfwen den delen af wärdighet uti Rådets händer, hwarmed de tilförne intet lagligen och uppenbarligen kunde besatta sig. Dock woro intet Rikens Råd annorlunda berättigade til Thronens besättjande, än så wida de woro Lagmän, ej heller woro alle Lagmän uti Riket deltagande i walet, ty härwid tilkallades, eller, rättare sagdt, inställte sig inga andre, än Lagmannen i Upland, Östergöthland, Westergöthland, Wärmeland, Södermanland, Närike, Westmanland och Tio-Härads Lagsaga. Lagmännerne på Öland, i Wärende, Norrland och Finland woro skiedes utslutne från walet, dock genom Konung Håkans Bref af år 1362 blef äfwen Lagmannen i Finland uptagen ibland de wäljande Herrar. Icke destomindre borde intet hans utebliswande hindra eller uppehålla utkoreisen. Där stadgades tillika, at Lagmannen wid Wal-Riksdagen skulle hafwa tolf Män med sig ifrån sin Lagsaga, som woro af menigheten uttagna, på det Allmänheten måtte inbilla sig, at de hade ännu något qwar af sin fordna myndighet. Men så wäl detta som snart sagdt alt det öfriga af Lagwärket, war nästan intet annat än et blott gyckleri, ty intet efterlefdes. Alt war stäldt på skrufwar och konst, undantagande Rikets olycka, som följde helt ordenteligen och med afbrutet sammanhang på ställningen i Landet (1).

Lagmans-Ämbetet förenad med Råds-wärdigheten.

(1)

(1) Uti 4 Klucken Konungs-Balken i Konung Magnus Erikſons Lagbok upräknas deſſa Walherrar, på ſamma ſätt, ſom i ſjelfwa S. är anförde. Konung Håkans Bref är omnämnt tilförne. Rikets tilſtånd från 1342 til 1371.

§. 5.

Utom Lagmans-wärdigheten, ſom af Konungens Råd innehades, woro åfwen Drots- och Marſk-Ambeten anförtrodde åt Herrar af Konungens Råd. Alla Slott, Fäſtningar, Krono-Gods, Skatter och Domar woro i Drotſens wård öfwerlämnade, dock ſå, at Konungens betänkande eller råd inhämtas ſkulle (1), ſå at Konungen uti inländſka ärender kunde wara aldeles bekymmer- och ſyſſlolös, hwilket man förmodeligen denna tiden häldſt ſåg: ſå at om Konung Magnus Erikſon därtil welat begwäma ſig, och tillika behagat anlägga något Kloſter, hade hans regements-tid efter utſeende blifwit med mer lyſande färgor afmålad för efterwerlden än det ſkedt. Om Drotſens förmåner och widtbegrepna anſeende witnar Nils Ambjörnſons Fullmakt af år 1335. Prinſeſſan Euphemia, Konungens Syſter, Marſken Håkan Matſon tillika med twå och tiugo andra Herrar, dels Riddare, dels Swenar haſwa med ſina namns tilläggande bekräftat Drotſens myndighet, och därjämte påtagit ſig, at med lif och all deras makt wara Drotſen behjelpeliga til ſitt Ämbetes fullgörande (2). Drotſens göromål borde likwäl altid ſyfta på Konungens, Rikets och hans egen förmån. Genom denna förpliktelſe eller förening bleſ åter ett nytt band ſammanknutet, och deſſa Löftesmän befogade at pröfwa, antingen de borde wid påkommande ſkiljaktighet följa Konungen eller Drotſen, ſå at näſtan alla tidens författningar ſynas ſyfta på Konungens och des makts förſwagande. Huru långt Marſkens myndighet ſträkte ſig, har man ingen reda, ſedan alt war anförtrodt uti Drotſens omwårdnad. En annan betydande Syſſla war ock denna tiden införd under namn af Konungens Ämbetsman, förmodeligen den ſamme, ſom på Latin kallades Officialis Generalis. Dennas anſeende war utan twifwel i flera mål större än ſjelfwa Kungliga Rådens, emedan han war berättigad at fara öfwer Landet med trettio häſtar, då Råds-Herrarnas reſefölje war inſkränkt inom tolf (3). Men efter Kung-

Drotſens ſyſſla och myndighet.

Marſk.

Konungens Ämbetsman.

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

Kungliga Stadgan 1344 war Konungens Ämbetsman i Konungens frånwaro befogad, at fara genom Landet med fem och fyratio hästar (4). Efter Förordningen af 1344 hade Konungens Officialis Generalis icke allenast säte ibland de fyra, som under Konungens wistande i Norrige skulle förestå Regeringen, utan woro äfwen alla betydande mål från Gothland och Finland til hans enskylta upsikt och afgörande hänskutne. Johan Christineson förwaltade detta wigtiga Ämbete på det nu nämnda året (5). Om hans Ämbets-förrättning uphörde aldeles wid Konungens återkomst til Swerige wet man intet, men emedan han äfwen nämnes, uti sjelfwa Lagboken, synes man kunna gißa, at des myndighet til en del måtte warit bibehållen äfwen då Konungen war i Riket närwarande. Cancellers-Syßlan förwaltades af andeliga personer, och war Domprobsten i Linköping Johan Carlson Färla försedd med denna wärdighet wid åren 1358 och 1360 (6). Förmodeligen hafwa Cancellererne altid warit Bisittare i Konungens Råd, änskönt det intet altid med oförnekeliga bewis kan bestyrkas. Jarle-Titelen i Swerige uphörde med Birger Jarl af Bjelbo, men under Konung Magni Regering, nämnes Erengisle Jarl rätt ofta, men detta hedersnamn förde han intet såsom Jarl i Swerige, men såsom Jarl af Örköarna, hwarom til äfwentyrs framdeles något mera omröras skal. Hwad grund utlänningarne hafwa til at kalla Biskopen i Linköping Archi-Camerarius, wet jag intet (7).

Konungens Canceller.

(1) Konung Magnus Eriksons Bref d. b. Erici 1335. Dantes & concedentes eidem (dapifero) plenam potestatem castra nostra, munitiones, exactiones, bona, judicia & alias causas quascunque ubicunque cum consilio nostro prout expedire videbitur libere ordinandi.

(2) Löftesmännernas löfte uti det nu åberopade Bref lyder så: Bona fide promittendo nos adstringimus ad adstandum & subveniendum eidem Domino Nicolao, auxilio, consilio ac toto posse nostro & conamine in omnibus & singulis quæ juris sunt, & quæ commodum & honorem ipsius Domini nostri Regis, Regni, & ipsius Domini Nicolai tangere dinoscuntur.

(3) 22. Cap. Kg. Balk. uti Konung Magnus Eriksons Lagbok.

(4) Konung Magnus Eriksons Stadga d. b. Nicolai 1344. Hadorph wid Bjärköa R. sid. 16.

(5) Ko-

(5) Konung Magnus Eriksons Förordning d. b. Nicolai 1344, hos Hadorph wid Rimkrönikan. Rikets tilstånd
(6) Von Stjernmans Tilökningar til Petri Nigri Krönika sid. 85. från 1342
(7). Krantzius Svecia Lib. 5. Cap. 30. pag. 315. til 1371.

§. 6.

Under en så tårande wägning emellan et enwäldigt Råd och en god, men wanmäktig Konung, war Rikets tilstånd ganska wådeligt, så at flere inbyggare öfwergåfwo både årsd och förwärsd egendom, hwarföre ock Konung Magnus genom en allmän Kungörelse och löfte om sex års Skattfrihet, kallar tilbaka de afwekna Jordbrukare 1346, men bedyrade tillika at de beswär, som betungat menigheten, intet borde tilräknas hans snålhet, utan det bekrängda och medellösa tilstånd, som han dragits med alt ifrån början af sin Regering (1). Såsom et egenwilligt upförande inritade sig alt mer och mer, genom lagliga Öfwerhetens förswagande, har man ock prof af denna tiden på besynnerliga olagligheter. Storstockar förböddos och underhöllos, och de mäktigares efterdöme upmuntrade de swagare til dylik dristighet, men utan at det aldeles bekom dem lika wäl. En benämnd Bengt Åkeson har härigenom fortplantat sitt minne til efterwerldens upbyggelse, genom åtskilliga nedriga förrättningar, såsom Dombrott, rån af falska Eder, i synnerhet tilstår han sjelf, at han tagit all maten från fyra Bönder, som skulle föra spisning til Konungens Folk wid Narwa, förmodeligen under Ryska Fälttåget, hwarföre ock så wäl hans som hans Hustrus Gods i Helga blef förbrutit under Kronan 1353 (2). Man skulle tycka, at Konung Magnus under så knappa omständigheter nog kunde behöfwa sådana tilökningar, til sina oumgängeliga Utgifter. Men det lär hafwa warit et genom lag och stadgad wane wedertaget bruk, at sådant förwärkadt Gods borde åt andra förlånas; hwarföre ock Konung Magnus följande året skänkte Godset til Hennekin Strycke, som Konungens däröfwer utfärdade Bref intygar (3). Allmänhetens tunga blef ingalunda lättad genom flera Konungars inkallande, emedan en beständig oenighet fortplantades dem emellan, den korta wändning undantagande då Håkan och Magnus Allmänt elände i Landet.

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

woro Sam-Konungar; ty den förre kunde förlikas med alla utom Råds-Herrarna, som intet kunde tåla andra än underdåniga Konungar, det kunde ock intet wara länge. Skattskyldige Allmogen war wäl mäst lidande: men när Albrect inkallades, och et beständigt inbördes Krig yrade i Landet uti flera år, blefwo äfwen de förnämare genom fångelösen ansenligen betungade. Således finner man, at Niclas Erlandson afhänder år 1364 sitt Gods i Stödelstada (Styrista) och Grindaby i Östergöthland åt Knut Jonißon för frikallelse ifrån sitt fångenskap, uti hwilket han råkat uti Konung Håkans tjenst (4). Likaledes har Clemens Peterson af wapen lämnat sju Öresland i Wamstad och Ozina Socken, som war wärderadt til 30 mark Lödig eller 720 Dal. S:mt, för sitt fångenskap hos Konung Albrect (5), så at genom Konung Albrects ankomst eländet blef mera allmänt, des medhållare likwäl undantagne, hwilka dels genom lyckan, dels genom deras egen makt, woro öfwer sådana bedröfliga förändringar, hwarunder den betungade Allmänheten utan uppehåll suckade.

(1) Af detta Bref gifwet på Åkersborg är tilförne lämnadt utdrag wid 9. §. i föregående Capitel. Hwar denna Kungsgård eller Slott warit beläget wet man intet. Rhyzelius S. M. fid. 6, menar, at det legat på Södra sidan wid Arboga Å, när man seglar från Kungsör til Arboga, där ännu lämningar synas til murar och grafwar. Men då han säger, at Prästerskapets Privilegier genom detta Bref stadfästades, torde det wara et misstag, ty det angår Allmogen och menigheten; så framt intet något annat Bref af samma dag, är och ställe til Prästerskapets förmån utkommit.

(2) Benedict Aghåson och hans Hustru Ellisifs Bref andra dagen efter St. Henriks dag 1364. Orden om röfweriet wid Natwa lyda således: Först at iak took af fyrum bondum aller therra mar som skiftis skulle vither *Narwen* eftyr mins Herræ Konunxsins buthi, them mannom ok allmoghæ sum til hans komo ok länxt hafthe hanum fulght m. m. Slutet lyder så: Til witnebyrdh minnæ sielfs widthergangu ok festilse thessæ breefs bethes iak ärlik staz insigle af Abo ok hethyrlix Herræ Prouast Henzæ af Abo met adræ ærlikæ mannæ, sum ær Herræ Birghe af, Tökesäla, Bendicz Galnæ, Anders Thortræsons, Hinikæ Masku, for skul at wi sielf enghin inseghle hafthum. Thetta breef war giuit j Stadthinum j Abo a upinbaru Lanzthingi arit efter Guz byrth, thusind arum, thry hundræt årum, femtighi arum, a thridiæ arunu annen daghin efte Santa Hindzicx dagh. (3)

(3) *Magnus* &c. Dat. Stockholmis Anno Domini M CCC L quarto craſtino beat. Marchi Euangeliſtæ. Detta Bref ſtadfäſtades ſedermera af Konung Albrect wid Åbo Slott 1365 vigilia Johannis Baptiſtæ. Rikets tilſtånd från 1342 til 1371.

(4) Niclas Erlandſons Bref; ſlutet: Til witnesbyrdh, oc ſtadfæſtille at thetta breff æru ædelæ manna inſighla her foreſath Hetra *Erengisl* Sonaſon *Jærl*, Magnus Niclisſon, Jonis Erengislaſon Riddara, ok Erik Ketelſon met mine eghno. Dat. Suthercopiæ Ann. Dni Milleſimo CCC LX quarto Dominica Oculi.

(5) Clemens påterſuns Bref Dat. Stockholmis Ann. Dni Milleſimo CCC LX quarto d. b. Matthei Apoſtoli.

§. 7.

Man träffar ock flera tecken til en förfallen och bedröfwelig Hushållning, emedan man finner, at Konungen warit nödſakad at återkalla alla Privilegier och gifna Friheter (1), hwars wiſſa wärkan war utan twifwel et nog widſträckt mißnöje. Rätta beſkaffenheten wet man likwäl intet här utaf, emedan Återkallelſe-Brefwet inter är tilhands. At en ſådan återkallelſe utgått utan Rådets ſamtycke är hwarken troligt eller möjligt, och ſå framt Råds-Herrarne ſtyrkt til en dylik Förordning, lär det haſwa warit et nytt konſt-grep at göra Konung Magnus förhatelig. Och på det ingen ting ſkulle ſattas i allmänna förwirringen, har man ock nu förſta gången hördt talas om ringhaltigt mynt, hwars hela wärde beſtod i prägelen. Wid år 1360 lär man i ſynnerhet haſwa betjent ſig af detta Hushållsgrep, hwarigenom Allmogen måſt warit lidande, emedan annat folk förmodeligen tagit ſig til wara, och uti handel och wandel hållit ſig wid Silfwer-räkningen, då en ſådan mißräkning kunde utan ſwårighet undwikas. Fram för andra haſwa Påfwelige penning-ſamlare warit efter wanligheten både uplyſte och nogräknade, at de icke en gång för Petters-penningen welat hålla til godo med det ſwagare myntet, emedan de woro wane wid at för rent bedrägeri infordra rent Silfwer, eller Guld i nödfall. Detta ringhaltiga mynt blef afſkaffadt wid år 1363 (2), och kan wara owiſſt, om detta påfund bör tilägnas Konung Magnus. Så mycket är åtminſtone utan alt twifwelsmål, at Greſwarne af Hollſten Henrik och Nicolaus

Privilegier återkallas.

Förfalſkat mynt.

Myntet tiderne från 1342 til 1371.

warit innehafvare af Kalmare mynt, och upbragt förmälningen därutaf nu til en nu til en annan utväxling, och är väl möjligt, at dessе Myntmästare haft den nödiga förtrohet, at förlita sig och sina Herrar med godt och redbart mynt, som därföre betjent Almogen med samme klagat, som därföre mycket med samma mynt-sort afhörda sig Peters-Skatten, fast nedertörande

Myntet i Kalmar.

intet mycket taga det emot. Man har ock namn på några af Kalmare Myntmästare, såsom Becemannus med år 1365, och Johan Kolne någon tid därefter (3). Hvad dock det östriga Swenska myntet beträffar, har man därom intet några widare kunskap, utan at det förmodeligen behållit sitt gamla värde, så at fem mark penningar svarade emot en mark Silfver. Ej heller har man namn på någon Swensk Myntmästare uti Ofrad, som wid år 1307 föreslod myntet i Lödöse, hvilken är nämnd wid 19. §. i Första Capitlet i denna Dela, och Lydikin Myntare, som Mats Kjettelmundson ihogkommit i sitt Testamente.

(1) Denna återkallelse intygas af Konung Magni Bref 1357. *Magnus &c.* Omnibus præsens scriptum cernentibus &c. per præsentes constare volumus universis quod Nos Privilegia & libertates reverendo Domino Nicolao de Spangum per Nos alias . . . euidentius exprimitur, concessas & indultas in suo pleno vigore durare volentes easdem tenore præsentium confirmamus, *non obstante, quod super priuilegiis & libertatibus renocationem jam dudum fecimus generalem.* Dat. apud Wijk Ann. Dni M CCC L septimo, quarta post Dominicam Reminiscere, Andra Söndagen i Fasten.

(2) Notarius Publicus uti Bref af den 20 December 1354 witnar om dessa bedrägeliga Mynt; orden, som hit höra, äro följande: *Gvido de cruce &c.* recognouit se habuisse & realiter numerando recepisse nomine Romanæ ecclesiæ & Cameræ prædictarum a Reuerendo in Christo Patre & Domino, Domino *Petro*, miseratione diuina Archiepiscopo Upsalensi & ejus Capitulo per manus Domini *Nicolai Asonis* Oeconomi ecclesiæ Upsalensis ducentas & quatuor marcas *monetæ* Svevicanæ *reprobatæ* & *abjectæ*, ratione annui census siue Denarii S. Petri ibidem congregatas & collectas in sex annis continuis . . . asserens dictus Dominus Nicolaus pro Anno 63 . . . non esse recollectum denarium b. Petri censualem, ex eo quia rustici & coloni ipsum denarium Petri, in moneta paulo ante reprobata, soluere & tradere contendebant, in qua ipsi solutionem & traditionem nolebant acceptare, *cum nullius vel modici ipsa moneta abjecta. sit*

vale-

valoris &c. Bref wett finnes i Antiquitets-Archivo afskrifwit af Secreter Hellman.

(3) Omnibus præsentis visuris vel audituris ego *Johannes Höygbing* cupio fore notum, quod de moneta Kalmarn, quam habeo & presencialiter pro pignore teneo a nobilibus Dominis *Henrico* & *Nicolao* Comitibus Holzacie & Stormarie de Anno D:ni M CCC LXI, quando *Becmannus* fuerat monetarius, a Festo Penthecostes vsque ad Festum omnium Sanctorum de dicta moneta subleuaui mille marcas cum quadringentis marcis, & decem & nouem marcis antique monete. Item eodem anno quando dicta moneta *Wine presens* (præsentata forsan) & quando *Johannes Kolne* fuerat monetarius, tunc eram in partibus Alemannie, & Otto Dosenrode nomine meo subleuauit de antedicta moneta, quingentas marcas antique monete &c. Dat. An. D:ni M CCC LXV Dominica quâ cantatur invocauit. Pergaments Originaler i Danska Archivum communicerade af Langebeck.

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

§. 8.

Ibland andra swåra påfölgder, som Förmyndare-Regeringen haft med sig, war Konungens och Kronans bottenlösa skuld en af de wådeligaste, emedan Konungen i stället för at bjuda och befalla-war altid nödsakad at bedja och låna. Det kan förtjena upmärksamhet, at, så wida man nu kan finna, hafwa de mäktige werldslige Herrar sällan anwändt sitt öfwerflöd til Konungens och Rikets undsättning, utan har han altid warit twungen at gripa til de Andeligas Förråds-Kammare, och således intet kunnat hindra Påfwiska Stolens oförsynta beskattningar, emedan han därigenom hade tilfälle at njuta försträckning af Påfwens snåla gifmildhet. Hwarföre ock när Påfwen Clemens VI. år 1350 befalt, at andeliga Tionden uti fyra års tid skulle upbåras af Swerige och Norrige för Påfweliga Stolens räkning, gaf Konung Magnus så mycket hällre bifall til denna oförskämda upbörd, såsom halfparten af denna beskattning meddeltes Konungen til Krigshjelp emot Ryssarna (1). Efter detta förordnande undfick Konung Magnus 1356 af Biskop Thomas i Wexjö 1231 mark Swenska på Upsala Dom-Capitels räkning (2). År 1351 tilstadde Påfwens Nuntius Guilaberti, at Konungen fick uptaga 1080 mark penningar (3). Ingen twifwel är, at ju Konungen sått det återstående öfwerskott af sin halfdel, fast wederbörliga Qwitto-Bref nu intet

Konungen nödsakad altid at låna.

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

kunna upwisas. Samma år, som Konung Magnus kom ur sitt fängelse, lånte han af Biskop Nils i Skara 1000 mark penningar (4). Wid år 1361 fick Konung Magnus til låns af Påfweliga Caßa-behållningen wid Dom-Kyrkorna i Swerige 4400 mark penningar (5). Man bör dock göra Påfwen, Biskoparna och Dom-Capitlen den rättwisa, at de skänkte intet bort sina penningar hwarken til Riket eller Konungen, utan til sin och andras upbyggelse togo nöjaktig betalning därföre, fast utan ränta, dock efter utseende med sådant wederlag, som fullkomligen och understundom, kan hända, dubbelt swarade emot hufwudstolen. Och torde man kunna wara öfwertygad, at Biskop Nils i Skara blifwit til alla delar skadeslös för sina utlånta 1000 mark, då han fick Aranäs Gård och Gods i betalning (6). För de 4400 mark, som Konungen undfick af Påfweliga inkomsterna betalte han år 1361 ottatio otta Skeppund Koppar. Man synes kunna sluta af det man redan anförd, at Konung Magnus intet warit obenägen at betala sin skuld, men det oaktat war han likwäl 1360 skyldig til Påfwen inemot 15000 Ducater, och för bristande betalning af denna Skuldfordran, blef han af den nyligen nämnde Guilaberti satt i bann, hwarom man talt tilförne. Uti så tryckande omständigheter befann sig Konung Magnus alt utföre, alt sedan han tillträdde Regeringen, hwarigenom Rikets lidande war ögonskenligt. Landets förbättring befordrades ej heller, genom Länens och Slottens pantsättande, i synnerhet, när det skedde til utlänningar, då Landbröntorne utdrogos ur Landet til Allmänhetens obotliga förswagande. I förra §. har man nämnt om Hollstenska Herrarnas Myntmästare i Kalmar, wid hwilket Werk utlänningarne funno förmodeligen bättre sin räkning än Konungen och Riket. Af tilförlåteliga Handlingar wet man desutan, at Gref Henrik af Hollsten 1364 gaf anwisning til sina Borgenärer, at taga betalning för deras fordringar uti inkomsterna af Kalmar och Kalmar-Län (7). Det är således intet underligt, at det stod illa til i Swerige, men mera underligt, at Riket uti så wådelig ställning kunde hafwa bestånd. Medan man hushållade i Swerige på sätt, som sagdt är, at man altid behöfde låna, måste Hollstenska Herrarne hafwa hushållat bät-

Länens pantsättning.

Kalmar pantsatt til Grefwarna af Hollsten.

bättre, efter de kunde låna ut och förſträcka penningar, och haſwa Greſwarne Henrik och Adolf år 1367 gjordt förſträckning til Konung Albrect af 3500 mark Silfwer eller 84000 Dal. S:mt, hwaremot Konungen förpliktade ſig, at betala årlig Ränta af Capitalet med hundrade Skeppund Koppar (8). Efter tidens tänke-ſätt war wäl all Ränta för utlånta penningar förbuden och otoflig: men tidens mäktige Herrar, ſom underſtundom togo ſig frihet at afwika från det ſom wärkeligen är både ſofligt och Chriſteligt, lära haſwa warit än mindre bekymrade, när de ſatt ſig öfwer nærraktiga tros-artiklar. Rikets tilſtånd från 1342 til 1731.

(1) *Clemens* P P. VI. Slutet: Mandamus, quatenus tam eccleſiæ memoratæ, quam Regis præfati neceſſitates hujusmodi deuota conſideratione penſantes, ac eisdem eccleſiæ atque Regi pio ſuper hoc compatientes effectu præfatam decimam de veſtris redditibus ſupradictis in eisdem duobus terminis per ſingulos annos ejusdem quadriennii prout ſuperius eſt expreſſum ſine difficultate qualibet pro noſtra & Apoſtolicæ ſedis reuerentia perſoluatis. Datum Auenione Id. Martii Pontificatus noſtri anno nono. 1350. Breſwet är taget af Bernhjelms Bullarium Tom. 1.

(2) Omnibus preſentes litteras &c. *Magnus* &c. recognoſcimus euidenter Nos . . . de . . . capitulo Upſalenſi per manus Venerabilis Patris D. *Thomæ* D. gr. Epiſcopi Wexionenſis decimæ quadriennalis . . . impoſite collectoris . . . mille ducentas triginta unam marcham, cum tribus oris & uno ſolido denariorum Sueciorum . . . integre percepiſſe &c. Datum Stockholmis Anno Domini milleſimo, tricenteſimo quinquageſimo ſexto die beator. app. Simonis & Judæ.

(3) Nouerint univerſi . . . me Nicholaum Marci Præpoſitum Lyncopenſem virtute commiſſionis michi factæ per Reuerendum Virum D. *Johannem Guilaberti* Apoſt. ſedis Nuncium percepiſſe & leuaſſe mille octoginta marchas cum dimidia marcha denarior. Suenorum ac decem & octo denarios & obulo cenſus papalis . . . Domini Dapiferi ad preſenciam & manus Domini mei Regis verſus Kalmariam ad mandatum dicti Domini Nuncii deportandas . . . Dat. Lyncopiæ Anno Domini M CCC L primo in octaua Apoſtolorum Petri & Pauli.

(4) Denna gåfwa eller byte bekräftas af Påfwen 1379. *Urbanus* P P. VI. . . . Petitio pro parte Venerabilis Fratris noſtri *Nicolai* Epiſc. Skarenſis nobis nuper exhibitis continebat, quod olim claræ memoriæ *Magnus* Rex Sueciæ recognoſcens ſe ab eodem *Nicolao* Epiſc. mille marcas uſualis monetæ Sveviæ mutuo recepiſſe & in eisdem

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

dem mille marchis fore eidem Episcopo efficaciter obligatum, bona sicco patrimonialia in *Aronæs* cum eorum adjacentiis in humido & suis . . . pro dictis mille marchis eidem *Nicolao* Episc. & ecclesiæ pro se & mensa sua Episcopali & successoribus suis Episcopis Skarensibus assignauit &c. Datum Romæ ap. S. Petrum 11 Kal. Octobris Pontificatus nostri Anno secundo. 1379. Konungens egen förskrifning är af 1371.

(5) *Magnus* &c. Quoniam Venerabiles Patres Dominus Archiepiscopus Upsalensis suique suffraganei . . . quandam summam pecuniariam videlicet quatuor millia marcharum & quadringentas marchas denariorum, nunc in regno nostro Sueciæ usualium ad cameram sedis Apostolicæ spectantium nobis pro sustinenda guerra toto regno pronunc imminenti mutuauerant jam de facto, ipsisque pro solutione & euacuatione summe prædictæ octoginta octo Skippund cupri de monte cupri duximus deputanda &c. Dat. Stockholmis An. Domini M CCC LX primo die assumptionis b. Virginis. Langebeck om N. B. sid. 89 inför sjelfwa Brefwet. Von Dalin sid. 533. Man bör dock komma ihog, at fordran hörde intet til Dom-Kyrkorna utan til Påfwen.

(6) Man styrkes i denna mening, när man ser at sju Öres land wärderades til 30 mark Lödig eller 150 mark penningar Silfmynt. Se §. 5. uti detta Capitlet.

(7) „Vor alle den ghenen de deßen bref seen edder horen bekenne ich Hermen van Ouwe vnde mine rechten eruen vnde betuge openbare in deseme breue dat ich den Eddelen Heren Greuen Hinrike Greuen to Holsten vnde to Stormaren vnde sinen rechten eruen loos late van aller skuldinghe weghene vnde van aller maninghe des geldes des ich eme gewhunnen hade in deme Slote vnde in der Stat vnde in den gantzen Voghedighe to Kalmaren, de ich hadde von siner weghene des he nu mit ghuten willen heft leflichen vnde ghutlick bereet ꝛc. Ghegheuen vnde screuen na Godes bort Dusend jare in deme ver vnde sestighesten jare des achten dages na Sunte Michaelis daghe." Perme-Originalet af detta finnes i Danska Archivum i Köpenhamn meddelt af Langebeck.

(8) Wi Albrect ꝛc. „bekennen vnd betughen openbare in deßem breue vor us vor vse eruen vnd vor vse nakomelinghe dat wi van rechter schult weghene schuldich sint den Edelen Heren Hinrike vnd Alne Greuen to Holzsten vnd eren Eruen verde half dusent mark lodeghes suluers, hir vore hebbe wi en ghesat vnd ghelaten vnd setten vnd laten en, in deßem breue vor vs vnd vse eruen vnd vor vse nakomelinghe, na rade vser truwen ratgheuen to enen rechten brukelken pande, hundert Shippund Copper gheldes jarleker rente vp vsen Copperberghe ꝛc. Geuen in to Calmarn na Godes bort druttein hundert jar an deme souen vnd sosteghesten jare in Sunte Agaten dage der hilghen

Junc

Junefrutwen." Biskopen Nils i Linköping och Magnus i Wästerås, samt Benedict Philipson Riddare och Bo Jonson Knape eller af wapen woro witne til lånet och förskrifningen. Rikets tilstånd från 1342 til 1378.

§. 9.

Orsakerna til medellösheten så hos Konung Magnus, som Konung Albrect, kunna utan möda igenfinnas. Någon tilökning på Krono-Godsen och således på Konungens inkomster kunde wäl wäntas genom förbrutet Gods, men hwarken kunde den wara särdeles betydelig, ej eller förbättrades Konungarnas wilkor därigenom i anseende til den då gällande grund-regel, at sådan egendom utan särdeles drögsmål åt andra förlänтes. Grund-satsen synes ock wara hedrande, emedan et annat bruk hade kunnat gifwa anledning til mycken oreda, fast än äfwen denna försiktighet i andra hänseenden kunde wara fåfäng. Man har i det föregående anfördt några exempel på denna sed, nu kan widare til mera upplysning anmärkas, at Konung Magnus år 1347 lämnat det Gods, som Birger Månson förwärkat i Aasby, til Thorsten Peterson Rabbe (1). På samma sätt har Konung Erik skänkt til Biskop Nils i Linköping den egendom, som Herr Godserk i Harg för bristande Rusttjenst förbrutit, hwilken gåfwa sedermera af Konung Magnus 1361 bekräftades (2). Så at man har flera anledningar, det hos Konung Magnus ingen särdeles snålhet wisades. Om han därjämte warit Hushållare wet man intet. Men i allmänhet är det altid swårt at hushålla, når man har ingen ting at hushålla med. De andra utomordenteliga Krono-inkomsterna, såsom Sakörs-medel, Dana-arf och mera dylikt kunna intet hafwa warit särdeles betydande, utan Jord-räntan, Gengärd och Bruks-inkomster måtte hafwa warit de indräktigaste, så framt de intet til en stor del hafwa warit förpantade eller bortförlänte. Man kan ej upgifwa någon underrättelse om dessa Krono-inkomster huru högt de stiget; men hwad af en nyligen anlagd Järnhytta betalas skulle utwisa Wästra Bergslags Privilegierna af år 1340, hwareſt stadgas, at Konungen skulle hafwa i Tionde af hwar ny Järnhytta 750 Järn första året, och sedermera 1500 årligen. Hwar Osmundssmed, Förslagare och

Påminnelse om Konungens inkomster.

Inkomst af nya Järnhyttor.

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

och Blåsare, skulle årligen betala tjugu Osmund, hwar Blåsare och Legoman tio Osmund, hwar Bryggerska, som ej idkade Bruks-arbete, 24 Osmund. Dessa Osmund eller Järnstycken woro intet större, än at tjugufyra gjorde et Skeppund, och uti handel och wandel såldes en Osmund för en penning (3).

Kungsparker Fridlyste.

En annan rättighet torde man hafwa lämnat Konungen under detta Tidehwarf, at Kronans Jagtparker blefwo fridlyste wid fyratio markers böter och förlust af häst och skjutgewär eller armborst, som då brukades (4). Efter äldsta författningen heter det, at then a Hare är händer, then a Räf är reser, then a Warg är winder, then a Björn är beter, then a Älg är fäller, så at dessa djur hafwa förmodeligen warit ansedda, som skade-djur (5): men något besynnerligt straff finnes ej wara utsatt för åwärkan i Kungs-parkerna förr än uti Konung Magnus Eriksons Lagbok, icke destomindre war Jordägare-rätten skäligen aktad i fordna dagar. En annan liten förmån tilägnades Konungen i nya Lagen i anseende til Jagt, då honom allena förbehölls, at jaga Rådjur på nät (6).

(1) Nos *Magnus* D. gratia Rex constare volumus &c. quod Nos . . . *Thorstani Pæterson Rabbe* bona in Assby ad nos per *Byrggherum Magnusson* ratione delictorum suorum deuoluta . . . penitus demitterimus &c. Dat. Skæningiæ Anno Domini M CCC XL septimo Sabbatho sitientes. Originalet hos Rabenius, Afskrift meddelt af D. Henzelius.

(2) *Magnus* &c. Quoniam primogenitus noster *Ericus* bonæ memoriæ Venerabili in Christo Patri D. *Nicolao* D. gr. Ep. Lincopensi bona alias Dni *Godserci* in Hargh propter defectum servicii, quo tenebatur astrictus, eidem filio nostro pro suo tempore ad ipsum ex delicto devoluta, in solutionem suorum debitorum per suas patentes litteras deputauit, volumus ejusdem primogeniti nostri in hac parte ratum esse & plenum sortiri effectum. Dat apud ecclesiam Liungsathorp Skarensis Diocesis Anno Domini Millesimo CCC LX primo d. beati Blasii Martiris & Pontificis.

(3) Konung Magnus Eriksons Privilegier för Wästra Bergslagen i Närike Walby M CCC XL. „Wij Mans m. G. n. ꝛc. Item slagghum wij ath enghin Bärsman sit järn them som åthandhe waror eller for annat kram ej dyrare Osmundin en for en penningh ok saa tunghan ath IIII ok tingu wäga eth pund, ok then thyngh wiljom wi at hålas skal i allom Bärsrättom ꝛc."

(4)

(4) Konung Magnus Eriksons Lagbok 20. Fl. Konunga-Balk. Hua sum bärsar i Konungs-parkum ee hua thet hälst är &c.

(5) 13. Fl. B. B. Wästg. Lag.

(6) Konung Magnus Eriksons Lagbok 19. Fl. B. B. Ingen ma oc til sima jagha ytan Kononger tha han hoff hauer til sinna nyt oc ey ellar. Jfr. 23. Cap. B. B. L. L. Sima betyder et band och torde til åfwentyrs sådana nät warit gjorda af band eller lappar.

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

§. 10.

Allmänna Landfreden war skäligen befästad under Konung Magnus Ladulås, men under deßa oroligheter lär den åter blifwit nog wanskelig. Konung Magnus Erikson hade genom Stadgan af 1335 och 1344 förbudit, at med Storflockar fara öfwer Landet. Det förnyade Förbudet öfwertygar, at det förra intet gjordt särdeles wärkan, och uprepar han så wäl här som på förra stället, at sådana oordningar inritat sig under des Minderårighet, til liten heder för den så högt annars utropade och berömda Förmyndare-tiden. Förmodeligen lär man intet bedraga sig, om man tror, det man med sådana Storflockar under tiden ärnat taga sig sjelf rätt, utan at begära Domarens handräckning. Man har et nytt bewis på denna osed, då Knut Jonson Lagmannen i Östergöthland, Gustaf Tunnason, Knut Folkeson och Ingeborg Swantapolks Dotter sammanbinda sig 1345, at förswara sin Patron-rätt til Jungfru Marie Capell i Linköping, och förklara de, at de satt sig före, med sina wänners och släktingars råd och hjelp at på alla möjliga sätt handhafwa sin rättighet, hwaröfwer ingen borde undra, de tillägga likwäl, at alt borde ske anständigt och hederligen (1). Detta sista lär ej betyda annat, än at man borde säga wederbörligen til förut, at man ärnade göra öfwerwåld, alt hwad som sedan hände, ansågs för både hederligt och lagligt. Så tänkte man både i detta och följande århundrade. Til uplysning kan man här anföra en Dom af Konung Christian I. afsagd 1468, uti hwilken förordnas, at när någon god man wille angripa en annan til lif eller gods, skulle utmaningen ske skrifteligen, annars war den utfordrade intet skyldig at emottaga utmaningen. Om den antogs skulle likwäl den

Allmänna Landfreden.

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

utförandе intet wara tillåtit, at börja någon wåldsamhet, innan natt och dag wore förbi, men den utmante war strax berättigad at göra sin wederpart alt det onda han kunde. Om någon på annat sätt gjorde öfwerwåld, ansågs det intet för ärligt (2). Och på detta sätt lär den omtalta heder böra förstås. Efter denna grund lär gemeent folk allenast hafwa warit förpliktadt at lefwa efter Lag, då andre lefde efter godtycke och rätten skipades efter högsta makten. Om moralen intet särdeles hängde tilhopa, war dock sammanhanget emellan begärelsen och gärningen så mycket kraftigare.

(1) Brefwet är i flera hänseenden märkeligt och förtiener at anföras. Omnibus quos præsens negotium tangere dignoscitur, & quorum interest vel interesse poterit in futurum, *Kanutus Jonsson* Legifer Ogothorum *Goestanus Thunesson*, *Kanutus Folkason* & *Ingridis Svensapolks* Dotter quondam Abbatissa Wretis Salutem in omnium Salutatore. Cum in possessione sua quilibet sit tuendus, & nemini injuriam facit, qui utitur jure suo, Nos in verbo veritatis per D. *Karolum Siwason* de fundatoribus Capellæ best. Virginis Lincopiæ requisiti in conscientiis nostris dicimus & per præsentes coram omnibus publice protestamur, quod a primæva sui fundatione ad Nos & progenitores nostros jus præsentandi ad ipsam vacantem spectaverit & adhuc spectat, a tempore cujus memoria non existit, quo jure hactenus usi fuimus inconcusse, voce cujuslibet alterius præclusa. Et ut ista clarius patere valeant ipsius capellæ principales & secundarios fundatores ad notitiam deducere singulorum. Primi enim ejusdem Capellæ fundatores fuerunt Domina *Helena Gutbormi* Ducis filia & filius ejus *Kanutus* Dux Revaliæ, qui bona in Flidisby & Wæsterlöfo primitus contulerunt. Qui *Kanutus* Dux de se genuit Dom. *Svantapolk*, qui dictæ Capellæ contulit Kætilstadha & Skeggestadha. Dominus autem *Svantapolk* genuit *Ingigerdem* de Hendelö, quæ ad dictæ Capellæ augmentationem Fythilstadha contulit & colonos, qui annis singulis soluunt XX Thynnones annonæ, per quos fundatores & nos ipsorum hæredes & veros Patronos successiuis temporibus fuerant præsentati videlicet D. Pater Magister *Ingo*, D. *Olaus* de Hundabiærgh, *Philippus Kanuti* ac D. *Karolus Siwason*, qui jam ad præfatam Capellam per nos cum consensu nostro fuit ultimo præsentatus. Unde cum in possessione pacifica juris præsentandi ad sæpe dictam Capellam continue fueramus, *nulli mirum videatur, quod contra juris nostri turbatores amicorum & cognatorum consiliis & auxiliis, salva semper honestate, per vias nobis possibiles resistere intendimus*, Domino concedente. In cujus testimonium sigilla nostra præsentibus duximus apponenda sub Anno Domini M CCC XLV Dominica qua Can-

Cantatur oculi mei. Brefwet är tagit af Linköpings Permebok i Riks-Archivum, Afskriften är lämnad af D. C. J. Benzelius.

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

(2) Utdrag af denna Dom finnes hos Langebeck uti des „Ihukommelse af Christian I. sid. 44. Hwilken god mand anden wil arge paa liv eller gods, hand bör at giöre hannem Förwaring med sit obne brev og ei arge ham anden nat og dag der efter. Giör og nogen god mand anden Forwaring med munden, da tör han ei anname det for Forwaring, uden han wil. Annamer han saadan Forwaring, da maae den anden intet giöre ham inden nat og dag: men den som Forwaring skeer maae strax giöre den, som Forwaringen giör, det werste han kan. Giör nogen god mand paa anden end saadan Forwaring, då er det ei ärlig giärning." Nästan samma mening och förbehåll förekomma uti Fredrich II:s Handfestning 1559. §. 23.

§ 11.

Adeliga Rustjensten.

De förra inrättningar, som af Konung Magnus Ladulås woro införda til tunga Rytteriets underhållande, blefwo beständigt bibehållna uti sin förra kraft. Med häst och karls underhållande frälste hwar och en sitt Gods ifrån alla Kungliga Räntor och Utlagor, antingen Rustnings-hållaren hade mer eller mindre egendom. I första början lär ej mer hafwa warit inbegripet under denna Frälsefrihet än årliga Räntan, samt wanliga och urtima Skatter. Men nu dels under Minderårigheten, dels sedermera lär Skattfriheten blifwit utwidgad til Kronans andel af Sakörs-medlen, som för begångna brott utgöras skulle. Men såsom härigenom anledning kunde gifwas til en nog widsträckt ostraffbarhet, utfärdade Konung Magnus Erikson en Förklaring häröfwer, i kraft af hwilken Sakörs-friheten bekräftades för Frälsemän, dock med förbehåll, at så framt Jordäganden sjelf eller någon annan på hans befallning blef beträdd med brott, skulle den samma på intet sätt wara befogad til bötes-penningarnas innehållande, och förordnades Ulf Gudmarson och Måns Bengtson til at pröfwa och döma öfwer sådana ärender (1). Det är ej swårt at begripa det Frälse-friheten, som under Konung Magnus Ladulås infördes, war i några hänseenden mindre wälbetänkt, emedan förmögnare och mindre förmögne hade lika tunga, då likwäl billigheten wid alla Krono-Utlagor synes fordra, at den för-

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

förmögnaste drager största bördan, såsom den där af Rikets wälgång hafwer största nyttan. Hwarföre man ock i senare tider fastslått, at af et wißt marke- eller tunnetal en Swänstjenare och Rustningshäst hållas skal. Men man tänkte intet på det sättet uti deßa tider, då den mäktigaste tog för sig alt hwad han kunde, och kan man intet wänta annat, når Rikets och Allmänhetens wälfärd beständigt upoffrades för enskylta affikter; så at den som wil skryta af gamla ärligheten, intet bör taga exempel af Konung Magnus Eriksons Regerings-tid. Den åt werldsliga Frälset förlänta Skattfrihet gaf ock tilfälle til flera mißbruk, såsom då en Skattebonde genom diktadt Säljebref lät upföra sina Fastigheter under en Frälseмans namn, och således undandrog sin egendom alla Krono-Utlagor. Sådant swek blef ock strängeligen förbudet, så at den som därmed beträddes, skulle utan förskoning straffas som Konungens tjuf (2). Man kan ock finna, at om en Frälseman skulle tillåtas en fullkomlig frihet at tilhandla sig Skattejord, skulle därutaf flyta en ganska stor minskning uti Kronans årliga inkomster. Sådan handel war fördenskul förbuden, och om icke destomindre något sådant på föreskrefna sätt afsöndrades från Skatten, war det underkastadt återbäring eller Reduction, som man kan sluta af Konung Håkans Bref af 1371, uti hwilket han gaf tilstånd åt Ägmund Hatt, at köpa Skatte-Gods i Wärmeland för tjugu mark Gull (3). Deßa ock flera andra mål skulle skärskådas wid årliga wapna-synerna i Upsala, nämligen af hela Upsala Stift, i Strängnäs af Södermanland, i Örebro af Nerke, i Linköping af Östergöthland, Kind, Tjust, Webbo, Grenna, Twet, Wist och Wisingsö, i Kalmar af Kalmare-Län och Öland, i Rydaholm af Tiohärad, i Falkenberg af Norra och Södra Halland, i Skara af Wästergöthland, i Tingwalla af Wärmeland (4). Och ehuruwäl man således uptagit Halland i Swenska wapna-synerna, har man likwäl förbigått Skåne, men orsaken därtil wet man intet kan hända. På Gothland hölls ingen Roßtjenst. Om Frälse-Ankors och omyndiga Barns frihet är nämnt i det föregående (5).

(1) „Wi Magnus met Gudz naad, Sweriges oc Norgis Konung, Skaanis Herra ꝛc. giöre weterligt, at åatha at Riddare oc Swena

oc

oc alle andre sit godz frälsth haffwa, opbåra Konungs saker aff theris landboom oc wndersaatum til theris egitt gagn oc nytta, doch om saa kan hända, ath the sielffwe met theris egna handawerk eller andre aff theris bwd, befaling eller tilskyndan sig forbrwtte mot laghin, skulu the ej haffwa naagorledis tilfälle, saadane saköre i the maata wpbåra. Ware thet oc saa saka, at naager her mote dyrfdis göra haffwa wi ther til skikkad os älskeliga Troomän Wiff Gudmarßon oc Her Maans Benedictsson ther ransaka oc åpther brwtom näpsa met thetta waart opna breff." Brefwet är afskrifwit af en gammal Pappersbok i Strängnäs Gymnasium.

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

(2) 26. Fl. i Konung Magnus Eriksons Lagbok.

(3) Et utdrag af detta Bref är infördt wid 71. §. i näst föregående Capitel. Följande orden äro deßa: Ok kunne thet swa wåra, at thet gods framdeles atherkallades undan frälset oc til scat, thet som för under scat leghat hafwer, tha wiliom wi, at thessen war enkannerlikän nadh scal bliwa oaterkallat i sinne fulle makt oc forbiwdhom &c. Almarstek 1371. d. Sanctorum &c.

(4) 11. Flucken K:ga B. Konung Magnus Eriksons Lagbok.

(5) Man kan jämföra härmed 20. och 21. Fl. K:ga B.

§. 12.

Om ej den olycksaliga twedräkten emellan Konungen och de mäktiga Råds-Herrarna fördärfwat alt, och gjordt fruktlösa alla de förmåner, som Försynen och omständigheterna skaffat, hade utan twifwel wälmågan i Landet bordt wara önskelig. När Åkerbruket förskaffar åt Allmänheten tilräckeligt underhåll, Bergwärken äro i tilbörlig häfd, och ingen ofred förstör inwärtes lugnet, är det wederbörandes eget fel, om Allmänheten är eländig. Den förra omständigheten bewises därigenom, at en aldeles fri utskeppning af Spannemål war tillåten, hwilket af Wisbyboarnas handels-frihet i Stockholm inhämtas kan, hwarom man talt i det föregående. Öfwerflöd på Spannemål synes ock bestyrkas af det Privilegium, som Konung Magnus år 1346 gifwit Ärkebiskop Henning i Upsala, at utskeppa til utrikes orter femtio Läster eller 600 Tunnor Spannemål årligen, och det utan all tull och afgift (1). Ja sjelfwa Norrlanden synes ock hafwa skaffat tilräckelig föda för inbyggarna, emedan samme Ärkebiskop erhållit på förenämnde år för sig och sina efterträdare at låta föra utom Jämtland alla sina inkomster, som

Åkerbruk.

där

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

dår utaf Landet upbåras kunde (2). Och skulle man tycka, at han hwarken begärt eller erhållit et sådant Privilegium, om ej Landets wanliga afkastning warit tilräckelig för Landets och inwånarnas behof. Lagens och Öfwerhetens wård om Åkerbruket kan inhämtas af Bygninga-Balkerna. Förnämligaste afsikten war at freda hwar och ens ägande och besittningsrätt. Och som ordenteliga Jordböcker saknades i allmänhet, hade man et annat medel at hindra inkräktningar och afhysningar Grannar emellan, emedan tomten i byen utmärkte Hemmanens storlek, så at man af sjelfwa Tomten kunde sluta huru mycken del Tomtägaren tilkom i Åker och Äng. Hwarföre ock Tomt kallades Åkers moder, så at när Tomten war afmätt, kunde man genast utstaka huru mycket Tomtägaren borde tilhöra i underliggande marken, ty mark- öre- och pennings-land hade olika Tomter. Och såsom alla byar borde läggas i Sol-skifte, så at den som ägde Tomt wid Södra ändan i byen, borde hafwa sina ägor Söder ut, och så widare, utwisste sjelfwa Tomten både storleken och belägenheten af gårdsens ägor. Och sedan en by således war lagd i rätt Sol-skifte, war ingen berättigad at påstå ny delning, utan alla Jordägarnas samtycke (3), hwarigenom många otidiga rättegångar undwikas kunde, och en som genom Skogsödning och annan wanhäfd försämrat sitt Hemman, intet strax kunde genom ny delning söka ersättning hos ibogare och och aktsamma Grannar. Detta och mera dylikt angick egentligen de upodlade Länderna. Men uti obygderna i Bergslagen war upodlingen mera fri, emedan en Gruswedbrång wid Kopparberget war berättigad at rödja i Skogen äfwen på annars grund och behålla den för sig och efterkommande (4). Wid Norberg war ock tillåtit at på samma sätt upröddja marken, men för half Afrad til Jordäganden, emot det som tilförne wedertaget war (5). Så at man finner, at äfwen i denna oredliga tiden man intet försummat aldeles at förbyta oländiga marker til sädbärande Åker. I synnerhet har man haft mycken wård om Bergsbrukens wid makthållande, hwarföre ock åtskilliga Förordningar til deras förmån utkommit. Konung Magnus ökte och bekräftade de Privilegier, som des Föräldrar förlänt Kopparbergsmännerna, då han wistades på Kungsgården

wid

wid Husaby år 1347. Til Hushållningens bewakande wid Kopparberget hade Konungen sin egen Fogde och desutan skulle sjorton Rådmän förordnas, af hwilka twänne Bergmästare borde wäljas til at afdöma de wid Bruket förefallande twistigheter, den ene det ena året och den andre det andra. Och war det Allmogen aldeles förbudet at föra med sig något slags Gewär, såsom stekamers (6) eller dolk, båge, kolswar, spjut, swärd eller bredyxe, utan allena en wanlig matknif, men Mästersmederna war tillåtit at hafwa swärd, sköld, järnhatt och wapenhandskar, samt bruka dem wid tilfälle at någon oro yppades bland Allmogen. At nödtorftiga waror intet mätte fattas för Bruksfolket woro twå Torgdagar i weckan Onsdagen och Lögerdagen, då alle kunde insinna sig, som hade något at förytra och det utan all tull, så at Falustads Köpstads Privilegier böra i wißt hänseende räknas ifrån denna tiden. En annan förmån, som Bruket hast af ålder, blef äfwen nu stadfästad, at alle biltoge hade här en säker tilflykt, så framt de intet mördat sina Herrar, eller woro förrädare, uppenbare tjufwar eller qwinno-fridsbrytare, och den som blifwit biltog lagd wid Kopparberget skulle ingenstäds uti någon Bergslag hafwa frid, och den som förbrutit sin frid uti andra Bergslager, skulle ej heller hafwa frid hwarken wid Kopparberget eller i Wästerås Biskopsdöme (7). Samma seloghet eller jus asyli war äfwen lämnad åt Wästra Bergslagen i Nerike genom Konungens Bref gifwit Walby 1340, dock synes detta Bruks-Privilegium wara något widsträcktare, än Kopparbergsmännernas, ty här woro endast mördare, tjufwar och förrädare undantagne. Hela Hushållningen af denna Bergslag war anförtrodd åt Konungens Fogde och tolf Rådgifware (8). Genom Förordningen af 1354 war wid Nora, Wika, Linde och Järnhyttan på Silfberget den författning gjord, at ingen war tillåtit at göra uplag af inköpta waror och dem sedan utprångla, wißa Ölsäljare woro ock tilsatte, utom hwilka intet Öl kunde til salu utbjudas: dock war ingen lofligt at sälja Öl åt Arbetarna utom Helgedagarna, sedan Högmässan war slutad til Solens nedergång. Bergsmännerne frikallades ock från all Gengärd, utan wid tilfälle at Konungen eller den som hans dom hade för igenom Landet. An-

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

Bergsbruks Privilegier.

Wäst riſtånd från 1342 til 1371.

dra ſtadgningar om kolning, ſmältning och mera dylikt, ſom til Brukens och Hyttornas widmakthållande pröfwades nödiga, går man här förbi (9). Konung Albrect ſtadfäſte endaſt de Privilegier, ſom Konung Magnus utgifwit, dock tillades uti Stadgan af år 1368, at de i Nora Bergslag ſkulle wara frie för alt ſkatt (10). Bergswärken wore ſåledes uti ſtälig wård och hägn efter tidens beſkaffenhet, ſå at Allmänheten och Riket hade borde må wäl, om ej andra ſkadeliga omſtändigheter förekänt alt: ty ingen ymnoghet, ingen mätmåga ſom Förſynen och naturen förunnar ett Land, kan hafwa beſtånd, ſom ej med förſiktighet och mogen eftertanka lämpas efter behofwen.

(1) *Magnus* &c. conſtare volumus euidenter Nos V. in Chriſto Patri D. *Henningo* D. pr. Archiepiſcopo Upſalenſi ex licentia ſpeciali facultatem quinquaginta leſtas annonæ conjunctim vel diuiſim pro ſuis utilitatibus & expenſis extra Regna & dominia noſtra abſque thelonei & talliarum grauamine annualiter deducendi &c. Dat. Lagaholmis An. Dni. M° CCC. XL. ſexto in octaua natiuitatis b. virginis.

(2) Omnibus præſentes literas Inſpecturis *Magnus* &c. Datum ſub ſigillo noſtro in caſtro noſtro Stockholmenſi An. Dni. M CCC. quadrageſimo ſexto octaua ſeptima die menſis Julii.

(3) 5. Fl. B. B. hwi oc engin then by wald uprinn, ſom i rätte ſolſkipe ligger utan alla jorthägandu willia. 3. Fl. B. B.

(4) Konung Magni Privilegier för Kopparbenget 1347. 2 ſid. i Bergsordningarna. „Hwar ſom liffwandär oc bolyte wer gangar, oc wi for dagleken arwodis man, dagleken til bruksens, ån tw ät han ſe löſtir man ynder där oc ſatye up hus, da aghär han där äghendo rom ängte afrad afgiua, af räxwaghnä, utan aghe den, ſom alder ut rydiua mato oc barn äffter honum."

(5) Bergsordningen för Norberg 1354, i Bergsordningarna pag. 6.

(6) Stekarnets torde böra ſkrifwas Stickarneck. Jfr. Loccenii Lexicon Juris, och i ſynnerhet Ihres Gloſſar.

(7) Konung Magni Breff gifwit i warum aarde wid Hufaby Kirkio aret effte wara Härrä byrd M CCC XLVII Åghardaghenom dåm förſte i Faſtoune. Bergsordningarna.

(8) Wij Magnus medh Guds nadh, Kunungr i Swerie, Norie oc Skane ꝛc. Datum in curia noſtra. Walby An. Dni. M CCC. XL. feria tercia proxima ante Martini Epiſcopi & confeſſoris.

(9) Privilegierna för Norberg, ſamt Bergsordningarna Kr. Mag. dat. 1354.

(10)

(10) Konung Albrects Artiklar för Norrberg i Bergsordningarna sid. 12. Dat: Arosiæ Anno Dni M CCC LX octavo feria secunda proxima post Palmas sub secreto nostro.

Rikets tilstånd från 342 til 1371.

§. 13.

Så wida Åkerbruket warit lönande och Spannemåls förrådet warit tilräckeligt åfwen för utskeppning, samt Bergsbruken förbliswit i tilbörlig häfd, måste Handelen ofelbart utslagit til Rikets och Allmänhetens förmån; änskönt alla slags finare Fabriks-waror och Specerier bordt förskriswas utifrån: ty wård om Fabriker war utan twifwel et djupsinnigare högmål, än det kunde falla på denna tiden. At likwäl wälmågan i Landet intet måtte bliswa för stor, drog hans Påfweliga Helighet en ganska faderlig försorg, som utan återwändo genom sina utskickade förde penningar ur Landet, hwilket skal utföras uti nästföljande Capitel. Men sedan Skåne förlorades och Wisby Stapel förstördes och des samlade rikedom dels flyttades til Dannemark, dels stadnade på Sjöbotnen, måste Handelen ofelbart bliswit mycket lidande. Stora Handels-Contor förstöras intet utan skadelig känning för Allmänheten. All widsträckt Handel beror på waror, redbara Metaller och Credit, men när det redbara fattas, förfaller Crediten och Handelen lider, så at Wisbys olycka utan twifwel gjordt dryga skår uti Handelen, och Swenska Credit-Sedlar eller Wäxlar bliswit både fällsynte och wärdeslösa. Öfwer hela Europa war Wäxel-Handel uti detta århundrade uti full gång, och offentelige Wäxlare, Campsores, woro uti åtskilliga utländska Städer förordnade (1) til befrämjande af wigare rörelse, och förekommande af det hinder, som flera slags gångbara penningar annars nödwändigt borde förorsaka. Påfwens oförtrutne Upbördsmän hafwa utan twifwel infördt hos oß kunskap om Wäxelwärket, emedan deße penning-samlare hade altid i följe med sig flera Italienska Köpmän, som skulle draga försorg om penningarnas omwäxling och öfwerstyrande (2). De anstalter som Konung Albrect gjordt til Handelens widmakthållande med Hansestäderna äro tilförne omtalta, men förtjena så mycket mindre at uprepas, som alla hans stora förslag förswunno i rök. Rätta beskaffenheten af denna tidens

Handel.

Rikets tilstånd från 1342. til 1371.

och Blåsare, skulle årligen betala tjugu Osmund, hwar Blåsare och Legoman tio Osmund, hwar Bryggerska, som ej idkade Bruks-arbete, 24 Osmund. Deßa Osmund eller Järnstycken woro intet större, än at tjugufyra gjorde et Skeppund, och uti handel och wandel såldes en Osmund för en penning (3).

Kongsparker Fridlyste.

En annan rättighet torde man hafwa lämnat Konungen under detta Tidehwarf, at Kronans Jagtparker blefwo fridlyste wid fyratio markers böter och förlust af häst och skjutgewär eller armborst, som då brukades (4). Efter äldsta författningen heter det, at then a Hare är händer, then a Räf är reser, then a Warg är winder, then a Björn är beter, then a Älg är fäller, så at deßa djur hafwa förmodeligen warit ansedda, som skade-djur (5): men något besynnerligt straff finnes ej wara utsatt för åwärkan i Kungs-parkerna förr än uti Konung Magnus Eriksons Lagbok, icke destomindre war Jordägare-rätten skäligen aktad i fordna dagar. En annan liten förmån tilägnades Konungen i nya Lagen i anseende til Jagt, då honom allena förbehölls, at jaga Rådjur på nät (6).

(1) Nos *Magnus* D. gratia Rex constare volumus &c. quod Nos . . . *Thorstani Paetterson Rabbe* bona in Aasby ad nos per *Byrggherum Magnusson* ratione delictorum suorum deuoluta . . . penitus demitterimus &c. Dat. Skæningiæ Anno Domini M CCC XL septimo Sabbatho sitientes. Originalet hos Rabenius, Afskrift meddelt af D. Benzelius.

(2) *Magnus* &c. Quoniam primogenitus noster *Ericus* bonæ memoriæ Venerabili in Christo Patri D. *Nicolao* D. gr. Ep. Lincopensi bona alias Dni *Godserci* in Hargh propter defectum servicii, quo tenebatur astrictus, eidem filio nostro pro suo tempore ad ipsum ex delicto devoluta, in solutionem suorum debitorum per suas patentes litteras deputauit, volumus ejusdem primogeniti nostri in hac parte ratum esse & plenum sortiri effectum. Dat. apud ecclesiam Liungsathorp Skarensis Diocesis Anno Domini Millesimo CCC LX primo d. beati Blasii Martiris & Pontificis.

(3) Konung Magnus Eriksons Privilegier för Wästra Bergslagen i Närike Walby M CCC XL. „Wij Mans m. G. n. ꝛc. Item slagghum wij ath enghin Bärsman sit järn them som åthandhe waror eller for annat kram ej dyrare Osmundin en for en penningh ok saa tunghan ath IIII ok tingu wäga eth pund, ok then thyngh wiljom wi at hålas skal i allom Bärsrättom ꝛc."

(4)

(4) Konung Magnus Eriksons Lagbok 20. Fl. Konunga-Balk. Hua sum bårsar i Konungs-parkum ee hua thet hälst år &c. Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

(5) 13. Fl. B. B. Wästg. Lag.

(6) Konung Magnus Eriksons Lagbok 19. Fl. B. B. Ingen sma oc til sina jagha ytan Kononger tha han hoff hauer til sinna nyt oc ey ellar. Jfr. 23. Cap. B. B. L. L. Sima betyder et band och torde til åfwentyrs sådana nät warit gjorda af band eller lappar.

§. 10.

Allmänna Landsfreden war ständigen befästad under Konung Magnus Ladulås, men under deßa oroligheter lår den åter blifwit nog wanskelig. Konung Magnus Eriksson hade genom Stadgan af 1335 och 1344 förbudit, at med Storflockar fara öfwer Landet. Det förnyade Förbudet öfwertygar, at det förra intet gjordt särdeles wärkan, och uprepar han så wäl här som på förra stället, at sådana oordningar inritat sig under des Minderårighet, til liten heder för den så högt annars utropade och berömda Förmyndare-tiden. Förmodeligen lår man intet bedraga sig, om man tror, det man med sådana Storflockar under tiden årnat taga sig sielf rätt, utan at begära Domarens handräckning. Man har et nyt bewis på denna sed, då Knut Jonson Lagmannen i Östergöthland, Gustaf Tunnason, Knut Folkeson och Ingeborg Swantapolks Dotter sammanbinda sig 1345, at förswara sin Patron-rätt til Jungfru Marie Capell i Linköping, och förklara de, at de satt sig före, med sina wänners och slåktingars råd och hielp at på alla möjliga sätt handhafwa sin rättighet, hwaröfwer ingen borde undra, de tillägga likwäl, at alt borde ske anständigt och hederligen (1). Detta sista lår ej betyda annat, än at man borde säga wederbörligen til förut, at man årnade göra öfwerwäld, att hwad som sedan hände, ansågs för både hederligt och lagligt. Så tänkte man både i detta och följande århundrade. Til upplysning kan man här anföra en Dom af Konung Christian I. affagd 1468, uti hwilken förordnas, at när någon god man wille angripa ett annan til lif eller gods, skulle utmaningen ske skriftligen, annars war den utfordrade intet skyldig at emotaga utmaningen. Om den antogs skulle likwäl den Allmänna Landsfreden.

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

anförbrande intet wara tillåtit, at börja någon wåldsamhet, innan natt och dag wore förbi, men den utmante war straxt berättigad at göra sin wederpart alt det onda han kunde. Om någon på annat sätt gjorde öfwerwåld, ansågs det intet för årsligt (2). Och på detta sätt lär den omtalta heder böra förstås. Efter denna grund lär gement folk allenast hafwa warit förpliktadt at lefwa efter Lag, då andre lefde efter godtycke och sätten stipades efter högsta makten. Om moralen intet särdeles hängde tilhopa, war dock sammanhanget emellan begärelsen och gärningen så mycket kraftigare.

(1) Bref wet är i flera hänseenden märkeligt och förtiener at anföras. Omnibus quos præsens negotium tangere dignoscitur, & quorum interest vel interesse poterit in futurum, *Kanutus Jonsson* Legifer Ogothorum *Goestanus Thunesson*, *Kanutus Folkason* & *Ingridis Svansapolks*-Dotter quondam Abbatissa Wretis Salutem in omnium Salvatore. Cum in possessione sua quilibet sit tuendus, & nemini injuriam facit, qui utitur jure suo, Nos in verbo veritatis per D. *Karolum Siwason* de fundatoribus Capellæ beat. Virginis Lincopiæ requisiti in conscientiis nostris dicimus & per præsentes coram omnibus publice protestamur, quod a primæua sui fundatione ad Nos & progenitores nostros jus præsentandi ad ipsam vacantem spectauerit & adhuc spectat, a tempore cujus memoria non existit, quo jure hactenus vsi fuimus inconcusse, voce cujuslibet alterius præclusa. Et ut ista clarius patere valeant, ipsius capellæ principales & secundarios fundatores ad notitiam deducere singulorum. Primi enim ejusdem Capellæ fundatores fuerunt Domina *Helena Gutbormi* Ducis filia & filius ejus *Kanutus* Dux Revaliæ, qui bona in Flidisby & Wæsterlöfso primitus contulerunt. Qui *Kanutus* Dux de se genuit Dom. *Svansapolk*, qui dictæ Capellæ contulit Kætilstadha & Skeggestadha. Dominus autem *Svansapolk* genuit *Ingigerdem* de Hendelö, quæ ad dictæ Capellæ augmentationem Fythilstadha contulit & colonos, qui annis singulis soluunt XX Thynnones annonæ, per quos fundatores & nos ipsorum hæredes & veros Patronos successiuis temporibus fuerant præsentati videlicet D. Pater Magister *Ingo*, D. *Olaus* de Hundabiærgh, *Philippus Kanuti* ac D. *Karolus Siwason*, qui jam ad præfatam Capellam per nos cum consensu nostro fuit ultimo præsentatus. Unde cum in possessione pacifica juris præsentandi ad sæpe dictam Capellam continue fueramus, *nulli mirum videatur, quod contra juris nostri turbatores amicorum & cognatorum consiliis & auxiliis, salva semper honestate, per vias nobis possibiles resistere intendimus*, Domino concedente. In cujus testimonium sigilla nostra præsentibus duximus apponenda sub Anno Domini M CCC XLV Dominica qua Can-

Cantatur oculi mei. Brefwet är tagit af Linköpings Permebok i Riks-Archivum, Afskriften är lämnad af D. C. J. Benzelius.

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

(2) Utdrag af denna Dom finnes hos Langebeck uti des „Ihukommelse af Christian I. sid. 44. Hwilken god mand anden wil arge paa liv eller gods, hand bör at giöre hannem Förwaring med sit obne brev og ei arge ham anden nat og dag der efter. Giör og nogen god mand anden Forwaring med munden, da tör han ei anname det for Forwaring, uden han wil Annamer han saadan Forwaring, da maae den anden intet giöre ham inden nat og dag: men den som Forwaring skeer maae strax giöre den, som Forwaringen giör, det werste han kan. Giör nogen god mand paa anden end saadan Forwaring, då er det ei ärlig giärning." Nästan samma mening och förbehåll förekomma uti Fredrich II:s Handfestning 1559. §. 23.

§ 11.

Adeliga Rustjensten.

De förra inrättningar, som af Konung Magnus Ladulås woro införda til tunga Rytteriets underhållande, blefwo beständigt bibehållna uti sin förra kraft. Med häst och karls underhållande frälste hwar och en sitt Gods ifrån alla Kungliga Räntor och Utlagor, antingen Rustnings-hållaren hade mer eller mindre egendom. I första början lär ej mer hafwa warit inbegripet under denna Frälsefrihet än årliga Räntan, samt wanliga och urtima Skatter. Men nu dels under Minderårigheten, dels sedermera lär Skattfriheten blifwit utwidgad til Kronans andel af Sakörs-medlen, som för begångna brott utgöras skulle. Men såsom härigenom anledning kunde gifwas til en nog widsträckt ostraffbarhet, utfärdade Konung Magnus Erikson en Förklaring häröfwer, i kraft af hwilken Sakörs-friheten bekräftades för Frälsemän, dock med förbehåll, at så framt Jordäganden sjelf eller någon annan på hans befallning blef beträdd med brott, skulle den samma på intet sätt wara befogad til bötes-penningarnas innehållande, och förordnades Ulf Gudmarson och Måns Bengtson til at pröfwa och döma öfwer sådana ärender (1). Det är ej swårt at begripa det Frälse-friheten, som under Konung Magnus Ladulås infördes, war i några hänseenden mindre wälbetänkt, emedan förmögnare och mindre förmögne hade lika tunga, då likwäl billigheten wid alla Krono-Utlagor synes fordra, at den för-

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

förmögnaste drager största bördan, såsom den där af Rikets wälgång hafwer största nyttan. Hwarföre man ock i senare tider fastställt, at af et wißt marke- eller tunnetal en Swänstjenare och Rustningshäst hållas skal. Men man tänkte intet på det sättet uti deßa tider, då den mäktigaste tog för sig alt hwad han kunde, och kan man intet wänta annat, när Rikets och Allmänhetens wälfärd beständigt upoffrades för enskylta affikter: så at den som wil skryta af gamla ärligheten, intet bör taga exempel af Konung Magnus Erikſons Regerings-tid. Den åt werldsliga Frälset förlänta Skattfrihet gaf ock tilfälle til flera mißbruk, såsom då en Skattebonde genom diktadt Säljebref lät upföra sina Fastigheter under en Frälsemans namn, och således undandrog sin egendom alla Krono-Utlagor. Sådant swek bleſ ock strängeligen förbudet, så at den som därmed beträddes, skulle utan förskoning straffas som Konungens tjuf (2). Man kan ock finna, at om en Frälseman skulle tillåtas en fullkomlig frihet at tilhandla sig Skattejord, skulle därutaf flyta en ganska stor minskning uti Kronans årliga inkomster. Sådan handel war fördenskul förbuden, och om icke destomindre något sådant på föreskrefna sätt afsöndrades från Skatten, war det underkastadt återbäring eller Reduction, som man kan sluta af Konung Håkans Bref af 1371, uti hwilket han gaf tilstånd åt Ägmund Hatt, at köpa Skatte-Gods i Wärmeland för tjugu mark Gull (3). Deßa och flera andra mål skulle skärskådas wid årliga wapna-synerna i Upsala, nämligen af hela Upsala Stift, i Strängnäs af Södermanland, i Örebro af Nerke, i Linköping af Östergöthland, Kind, Tjust, Webbo, Gremna, Twet, Wist och Wisingsö, i Kalmar af Kalmare-Län och Öland, i Rydaholm af Tiohärad, i Falkenberg af Norra och Södra Halland, i Skara af Wästergöthland, i Tingwalla af Wärmeland (4). Och ehuruwäl man således uptagit Halland i Swenska wapna-synerna, har man likwäl förbigått Skåne, men orsaken därtil wet man intet kan hända. På Gothland hölls ingen Roßtjenst. Om Frälse-Ankors och omyndiga Barns frihet är nämnt i det föregående (5).

(1) „Wi Magnus met Gudz naad, Sweriges oc Norgis Konung, Skaanis Herra ꝛc. giöre weterligt, at åntha at Riddare oc Swena

oc

oc alle andre sit godz frälsth haffwa, opbära Konungs saker aff theris landboom oc wndersaatum til theris egitt gagn oc nytta, doch om saa kan hända, ath the sielffwe met theris egna handawerk eller andre aff theris bwd, befaling eller tilskyndan sig forbrwtte mot laghin, skulu the ej haffwa naagorledis tilfälle, saadane saköre i the maata wpbära. Ware thet oc saa saka, at naager her mote dyrfdis göra haffwa wi ther til skikkad os älskeliga Troomän Wiff Gudmarßon oc Her Maans Benedictson ther ransaka oc äpther brwtum näpsa met thetta waart opna breff." Bresw:t är afskrifwit af en gammal Pappersbok i Strängnäs Gymnasium.

Rikets tilständ från 1342 til 1371.

(2) 26. Fl. i Konung Magnus Eriksons Lagbok.

(3) Et utdrag af detta Bref är infördt wid 71. §. i näst föregående Capitel. Följande orden äro deßa: Ok kunne thet swa wåra, at ther gods framdeles atherkallades undan frälset oc til scat, thet som för under scat leghat hafwer, tha wiliom wi, at thessen war enkannerlikän nadh scal bliwa oaterkallat i sinne fulle makt oc forbiwdhom &c. Almarstek 1371. d. Sanctorum &c.

(4) 11. Flucken K:ga B. Konung Magnus Eriksons Lagbok.

(5) Man kan jämföra härmed 20. och 21. Fl. K:ga B.

§. 12.

Om ej den olycksaliga twedräkten emellan Konungen och de mäktiga Råds-Herrarna fördärfwat alt, och gjordt fruktlösa alla de förmåner, som Försynen och omständigheterna skaffat, hade utan twifwel wälmågan i Landet bordt wara önskelig. När Åkerbruket förskaffar åt Allmänheten tilräckeligt underhåll, Bergwärken äro i tilbörlig häfd, och ingen ofred förstör inwärtes lugnet, är det wederbörandes eget fel, om Allmänheten är eländig. Den förra omständigheten bewises därigenom, at en aldeles fri utskeppning af Spannemål war tillåten, hwilket af Wisbyboarnas handels-frihet i Stockholm inhämtas kan, hwarom man talt i det föregående. Öfwerflöd på Spannemål synes ock bestyrkas af det Privilegium, som Konung Magnus år 1346 gifwit Ärkebiskop Henning i Upsala, at utskeppa til utrikes orter femtio Läster eller 600 Tunnor Spannemål årligen, och det utan all tull och afgift (1). Ja sjelfwa Norrlanden synes ock hafwa skaffat tilräckelig föda för inbyggarna, emedan samme Ärkebiskop erhållit på förenämnde år för sig och sina efterträdare at låta föra utom Jämtland alla sina inkomster, som

Åkerbruk.

där

Rikets tillstånd från 1352 till 1371.

där maf Landet upbäras kunde (2). Ock skulle man tycka, at han hwarken begärt eller erhållit et sådant Privilegium, om ej Landets wanliga afkastning warit tilräckelig för Landets och inwånarnas behof. Lagens och Öfwerhetens wård om Åkerbruket kan inhämtas af Bygninga-Balkerna. Förnämligaste afsikten war at freda hwar och ens ägande och besitningsrätt. Och som ordenteliga Jordböcker saknades i allmänhet, hade man et annat medel at hindra inkräktningar och afhysningar Grannar emellan, emedan tomten i byen utmärkte Hemmanens storlek, så at man af sjelfwa Tomten kunde sluta huru mycken del Tomtägaren tilkom i Åker och Äng. Hwarföre ock Tomt kallades Åkers moder, så at när Tomten war afmätt, kunde man genast utstaka huru mycket Tomtägaren borde tilhöra i underliggande marken, ty mark- öre- och pennings-land hade olika Tomter. Och såsom alla byar borde läggas i Sol-skifte, så at den som ägde Tomt wid Södra ändan i byen, borde hafwa sina ägor Söder ut, och så widare, utwiste sjelfwa Tomten både storleken och belägenheten af gårdsens ägor. Och sedan en by således war lagd i rätt Sol-skifte, war ingen berättigad at påstå ny delning, utan alla Jordägarnas samtycke (3), hwarigenom många otidiga rättegångar undwikas kunde, och en som genom Skogsödning och annan wanhäfd försämrat sitt Hemman, intet strax kunde genom ny delning söka ersättning hos idogare och och aktsamma Grannar. Detta och mera dylikt angick egenteligen de upodlade Länderna. Men uti obygderna i Bergslagen war upodlingen mera fri, emedan en Grufwedräng wid Kopparberget war berättigad at rödja i Skogen åfwen på annars grund och behålla den för sig och efterkommande (4). Wid Norberg war ock tillåtit at på samma sätt uprödja marken, men för half Afrad til Jordäganden, emot det som tilförne wedertaget war (5). Så at man finner, at åfwen i denna orediga tiden man intet försummat aldeles at förbyta oländiga marker til sädbärande Åker. I synnerhet har man haft mycken wård om Bergsbrukens wid makthållande, hwarföre ock åtskilliga Förordningar til deras förmån utkommit. Konung Magnus ökte och bekräftade de Privilegier, som des Föräldrar förlänt Kopparbergsmännerna, då han wistades på Kungsgården

wid

wid Husaby år 1347. Til Hushållningens bewakande wid Kopparberget hade Konungen sin egen Fogde och desutan skulle sjorton Rådmän förordnas, af hwilka twänne Bergmästare borde wäljas til at afdöma de wid Bruket förefallande twistigheter, den ene det ena året och den andre det andra. Och war det Allmogen aldeles förbudet at föra med sig något slags Gewär, såsom stekamets (6) eller dolk, båge, kolfwar, spjut, swärd eller bredyxe, utan allena en wanlig matknif, men Mästersmederna war tillåtit at hafwa swärd, sköld, järnhatt och wapenhandskar, samt bruka dem wid tilfälle at någon oro yppades bland Allmogen. At nödtorftiga waror intet måtte fattas för Bruksfolket woro twå Torgdagar i weckan Onsdagen och Lögerdagen, då alle kunde insinna sig, som hade något at förytra och det utan all tull, så at Falustads Köpstads Privilegier böra i wist hänseende räknas ifrån denna tiden. En annan förmån, som Bruket haft af ålder, blef äfwen nu stadfästad, at alle biltoge hade här en säker tillflykt, så framt de intet mördat sina Herrar, eller woro förrädare, uppenbare tjufwar eller qwinno-fridsbrytare, och den som blifwit biltog lagd wid Kopparberget skulle ingenstäds uti någon Bergslag hafwa frid, och den som förbrutit sin frid uti andra Bergslager, skulle ej heller hafwa frid hwarken wid Kopparberget eller i Wästerås Biskopsdöme (7). Samma seloghet eller jus asyli war äfwen lämnad åt Wästra Bergslagen i Nerike genom Konungens Bref gifwit Walby 1340, dock synes detta Bruks-Privilegium wara något widsträcktare, än Kopparbergsmännernas, ty här woro endast mördare, tjufwar och förrädare undantagne. Hela Hushållningen af denna Bergslag war anförtrodd åt Konungens Fogde och tolf Rådgifware (8). Genom Förordningen af 1354 war wid Nora, Wika, Linde och Järnhyttan på Silfberget den författning gjord, at ingen war tillåtit at göra uplag af inköpta waror och dem sedan utprångla, wisa Ölsäljare woro ock tilsatte, utom hwilka intet Öl kunde til salu utbjudas: dock war ingen lofligt at sälja Öl åt Arbetarna utom Helgedagarna, sedan Högmässan war slutad til Solens nedergång. Bergsmännerne frikallades ock från all Gengärd, utan wid tilfälle at Konungen eller den som hans dom hade för igenom Landet. An-

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

Bergsbruks Privilegier.

Werks stånd från 1312 til 1371.

dra lärdomingar om kolning, smältning och mera dylikt, som til Brukens och Hyttornas widmakthållande prösvades nödiga, går man här förbi (9). Konung Albrect stadfäste endast de Privilegier, som Konung Magnus utgifvit, dock tillades uti Stadgan af år 1368, at de i Nora Bergslag skulle wara frie för alla skuts (10). Bergswärken woro således uti stälig wård och hägn efter tidens beskaffenhet, så at Allmänheten och Riket hade bordt må wäl, om ej andra skadeliga omständigheter förenat sig: ty ingen ymnighet, ingen mätmåga som Försynen och naturen förunnar et Land, kan hafwa bestånd, som ej med försiktighet och mogen eftertanka lämpas efter behofwen.

(1) *Magnus* &c. constare volumus euidenter Nos V. in Christo Patri D. *Hemingo* D. pr. Archiepiscopo Upsalensi ex licentia speciali facultatem quinquaginta lestas annonæ conjunctim vel diuisim pro suis utilitatibus & expensis extra Regna & dominia nostra absque thelonei & talliarum grauamine annualiter deducendi &c. Dat. Lagaholmis An. D:ni M° CCC XL. sexto in octaua natiuitatis b. virginis.

(2) Omnibus præsentes literas Inspecturis *Magnus* &c. Datum sub sigillo nostro in castro nostro Stockholmensi An. D:ni M CCC. quadragesimo sexto vicesima septima die mensis Julii.

(3) 5. Fl. B. B. hwi: oc engin then by uald uprium, som i rätte sidskipt ligger utan alla jorthägnadu uilia. 3. Fl. B. B.

(4) Konung Magni Privilegier för Kopparberget 1347. 2 sid. i Bergsordningarna. „Hwar som ulfbandär oc bolyxe ywer gangar, oc nar for dagleken arwodis maw, dagleken til brukswe, ån do åt han se löfsir man ryder där oc sadyr up hus, da aghär han där äghendo rom ängte afrad afgiua, af räxwoghnä, utan aghe dem, som aldre ar rudnu nytor oc barn äfter honum."

(5) Bergsordningen för Norberg 1354, i Bergsordningarna pag. 6.

(6) Stekarnets torde böra skrifwas Stickarnets. Jfr. Lexicon Juris, och i synnerhet Ihres Glossar.

(7) Konung Magni Bref gifwit i warum aarde wid Husaby Kirkio aret äfter wara Härra byrd M CCC XLVII Lögherdaghenom dhen förste i Fastonne. Bergsordningarna.

(8) Wij Mane: medh Guds nadh, Konungar i Swerie, Norie oc Skane ꝛc. Datum in curia nostra. Walby An. D:ni M CCC XL. feria tercia proxima ante Martini Episcopi & confessoris.

(9) Privilegierna för Norberg, likaså Bergsordningarna Ex. Matthiæ dag 1354.

(10)

(10) Konung Albrects Artiklar för Norrberg i Bergsordningarna sid. 12. Dat: Arosiæ Anno Dni M CCC LX octavo feria secunda proxima post Palmas sub secreto nostro. Rikets tilstånd från 342 til 1371.

§. 13.

Så wida Åkerbruket warit lönande och Spannemåls förrådet warit tilräckeligt åfwen för utskeppning, samt Bergsbruken förbliswit i tilbörlig häfd, måste Handelen ofelbart utslagit til Rikets och Allmänhetens förmån; änskönt alla slags finare Fabriks-waror och Specerier bordt förskriswas utifrån: ty wärd om Fabriker war utan twifwel et djupsinnigare högmål, än det kunde falla på denna tiden. At likwäl wälmågan i Landet intet måtte bliswa för stor, drog hans Påfweliga Helighet en ganska faderlig försorg, som utan återwändo genom sina utskickade förde penningar ur Landet, hwilket skal utföras uti nästföljande Capitel. Men sedan Skåne förlorades och Wisby Stapel förstördes och des samlade rikedom dels flyttades til Dannemark, dels stadnade på Sjöbotnen, måste Handelen ofelbart bliswit mycket lidande. Stora Handels-Contor förstöras intet utan skadelig känning för Allmänheten. All widsträckt Handel beror på waror, redbara Metaller och Credit, men när det redbara fattas, förfaller Crediten och Handelen lider, så at Wisbys olycka utan twifwel gjordt dryga skår uti Handelen, och Swenska Credit-Sedlar eller Wäxlar bliswit både fällsynte och wärdeslösa. Öfwer hela Europa war Wäxel-Handel uti detta århundrade uti full gång, och offentelige Wäxlare, Campsores, woro uti åtskilliga utländska Städer förordnade (1) til befrämjande af wigare rörelse, och förekommande af det hinder, som flera slags gångbara penningar annars nödwändigt borde förorsaka. Påfwens oförtrutne Upbördsmän hafwa utan twifwel infördt hos oß kunskap om Wäxelwärket, emedan deße penning-samlare hade altid i följe med sig flera Italienska Köpmän, som skulle draga försorg om penningarnas omwäxling och öfwerstyrande (2). De anstalter som Konung Albrect gjordt til Handelens widmakthållande med Hansestäderna äro tilförne omtalta, men förtjena så mycket mindre at uprepas, som alla hans stora förslag förswunno i rök. Rätta beskaffenheten af denna ti-

Handel.

Rikets tillstånd från 1342 til 1371.

dens Handel wet man likwäl intet, man har sig allenast någorlunda bekant hurudana Waropriserna warit. Uti F:älse-beskattningen som utgick 1323 sattes en Läst eller tolf Tunnor Spannemål til tio mark penningar, et Skeppund Smör til fem mark, och et Skeppund Fläsk til fyra mark (3). Uti nya Lagboken wärderas et gått Nöt til tolf öre, et gammalt Får fyra örtugar eller 1½ öre, en mark Fläsk och Smör til twå penningar eller $\frac{1}{12}$ öre (4). Wid Koppar-Gruswan sältes en alm Replärft (5) för en halföre, annat Swenskt eller Småländskt Lärft för tio penningar, en alm godt Wadmal för twå örtugar, et par Skor för et öre (6). Deßa pris ombyttes och ändrades efter tid och omständigheter, som hwar och en lär kunna föreställa sig. Man finner således wid år 1356, at en Läst Spannemål köptes för sju mark (7), och någon tid därefter sältes en Oxe för tre mark, och en Ko för tolf öre (8). Goda Hingstar hafwa likwäl warit skäligen dyra, emedan en sådan köptes wid år 1368 för tolf mark Lödig, eller 288 Daler S:mt, utan all slags Wäxel-Cours eller Agio (9). En wanlig Ryttjenstes Häst borde i det minsta wara wärd fyratio mark eller nittiofem Daler S:mt (10). Metallernas förhållande sig emellan kan någorlunda därutaf inhämtas, at år 1340 gjorde 24 Osmund et Skeppund, och såsom et Osmund wärderades til en penning, kan ej Skeppundet sättas högre än til et öre, som efter nu warande myntfwarar något när emot tjugu styfwer. Wid Konung Magnus Eriksons tillträde til Regeringen gälde et Skeppund Koppar 16 mark 5½ öre, men när Konungen 1361 betalte 4400 mark penningar med 88 Skeppund Koppar, måtte Skeppundet warit beräknat til femtio mark. De Andelige hafwa dock förmodeligen warit nögde at de fått någon betalning, och således emottagit Kopparen til långt högre pris än den wärkeligen gälde, emedan man finner sedermera wid år 1389, at et Skeppund Koppar wärderades endast til 18 mark penningar (11). Detta kan wara nog angående denna tidens Waropris, såsom man därutaf intet får någon särdeles

Waropris.

uplysning om Handelens beskaffenhet, ty efter omständigheter kan Handel wara fördelaktig och skadelig både med högre och lägre pris.

(1)

uis Maſſilienſis & ſatisderit idonee . . . per 300 marchas, ſcil. quod bene & fideliter exerceat officium ſuum. *Du Cange* Tom. 2. pag. 65. från 1342 til 1378.

(2) Då Canaans hielpen år 1282 utförbrades af Sverige och näſtgräntſande Länder nämnas följande Handelsmän, Thura Bonomici de ſocietate Bonaventuræ de Senis, Mayneſtus Ragnaldi de ſocietate Pulicum &. Rimbertinorum, & Boninus Neri de ſocietate Domini Thomaſii Spiliati de Florentia, mercatores Cameræ Domini Papæ. Detta kan widare inhämtas af det uti Konung Magnus Ladulåſes tid och Hiſtoria anförda Document öfwer Bertrands förwaltning här i Norden.

(3) Man kan ſe härom föregående 3. Cap. §. 7.

(4) 23. Fl. K:ga B.

(5) Reylärſt torde wara det ſamma ſom nu kallas Snorduk, och tjente til Duktyg förmodeligen, då Dräll war ännu obekant.

(6) Privilegium för Kopparbergsmännerna 1347, uti Bergsordningarna ſid. 3.

(7) Von Dalin S. R. H. 2. Del. ſid. 514. not. r.

(8) Omnibus præſens ſcriptum cernentibus *Kanutus* in Hæſtræ Curatus &c. Dat. ap. Eccl. Hæſtræ An. D:ni M CCC LX ſexto feria quarta infra octauam paſce, här wärderas lagena butyri pro quinque marchis, elæfus bos pro tribus marchis, bona vacca pro XII oris.

(9) Algot Bengtſons Bref Malmöghs M CCC LXVIII Midſommarsdagen. Witnen woro Miße Knutſon af Hörnehodhum och Sunne Kyrkioherre af Fröryd, Brefwet är tryckt uti Rabenii Diſp. de Legiferis Weſtrogothiæ ibland Documenterna n. 12.

(10) 11. Fl. K:ga B. Ingen undantaknum ſkal hona XL marka hiſt, ingen wärre utan bätre.

(11) Alfvens Råds Bref 1389 Söndagen för Simon Judä dag; innehållet är införd af Langebeck om Norrſka Bergwärken ſid. 95. De öfriga här andragna omſtändigheter äro bewiſte förut.

§. 14.

Under all denna tidens konſtiga ordning kan man nog wara förſäkrad at laſter, öfwerſtöd och yppighet haft icke deſto mindre en fullkomlig trefnad. Genom allmänna olyckor bliſwer man altid fattig, men ſällan klok. At wara grann och på mo-

Leſnads-ſätt.

Rikets tillstånd från 1442 til 1471.

den är mera angriagen, an wara formogen och förmögen, ty det kan en Bonde wara underſtundom. Folk af ſmare ſmak wilja hyſa af dyrare glants, ändſkönt Faſtigheter ſkola förwandlas i granſkåt. At man äfwen war förfaren i denna konſt bewiſar det wid förra H. n. 9. åberopade Bref, hwarigenom Algot Bengtſon pantſätter för en Hingſt och tio almar Brabantſkt Kläde ſin ägolott i Fridene med Qwarn och andra tilhörigheter på det wilkor, at om panten intet löſtes inom näſta Kyndelsmäſſa ſkulle Godſet tilfalla långifwaren, til ewärdelig ägo. Om man tilförne warit benägen för utländſka ſeder och leſnads-ſätt, blef det näſtan en nödwändighet under Konung Albrect, då Landet upfyldes med Tyſkar och Meklenburgare. Det är man twifwel en uppenbar winning för et Samhälle, når utländſk förtjenſt kan där ſå Borgar-rätt. Men då främmande uphöjas genaſt til de högſta Ärefällen, blifwer afund och miſſtycke ſå kraſte frukten, ſom ganſka ofta har ſwåra påföljder för det Allmänna. Man gör Konung Albrect ingen orätt, då man föregifwer, at Landet upfyldes med utlänningar under hans Regements tid, ty man finner flera Tyſkar wara brukade uti Riks-wärdande ärender, ſåſom Rafn Barnekow, Vicke van Witzen, Herbrect Königsmark, Henrik van Brandſen, Johan Ymereiſe, Rolf van Dolde, Vollrad van Zeile, Henneke Molteke, Gert Snakenborg, Heine Snakenborg, Anries Halwerſtat, Ludeke Nethendank, Heine van Witzen, Arent van Witzen, Henrik Barnekow, Ulrich Barnekow, Giſe van Helpten, Jabel van Helpten, Arent van Karow, Ludeke Kutz (1): utom flere främmande, ſom icke allenaſt innehaft åtſkilliga wigtiga Ämbeten, utan ock haft befallning på Kronans Slott och Fäſtningar. Således har Rafn Barnekow tillika med Bo Jonſon warit Höfwitsman på Humlaborg eller Rumlaborg 1366, och Tiderik Wereggis och Ernſt de Dozom haft befallning på Slottet i Sataguda 1367. Om deſſa utlänningars inkallande intet warit fäkraſte medlet at öka tilgifwenheten för Konung Albrect hos de inhemſka, war det ej heller det kraftigaſte at bibehålla honom på Swenſka Thronen, når Konung Håkan gjorde alfwar utaf at förloſa ſin Fader ur ſitt oförtjenta fängelſe, ty Konung Albrect

Utländningar intagas.

kasta sig helt och hålli
ned utslutande af utlå
ir af 1371 års Före
llbrect Men Konu
zifue. Anseende, tjen
mindre öpna för
mungens ynnest bes
teke warit gift m
ilysings Dotter (
it, öfwersatt på
zelig wid Hofwet.
Tyska, och lär
utsira mans-kläd
nedra kanten af
ämt, dock har
lämnade dum-
bjälror på ann
då han skulle
ar sammansatt
på halsarna.
ning på tidsen
la Författaren
dderleka skrud
de sum tha
fjertil oc the
oc syntes m
de warit al
r haffde h
r gulring i
r intet gif
ian hafwa
Dysing wor
kna sjelfw
ning af
r hafwa
ryda sig
mer-bäst

Rikets tillstånd från 1342 til 1371.

des wisade sig Herr Carls Broder Herr Birger, då han upwaktade hans Helighet (6). På detta sätt utstofferade eller maskerade sig Mansolken under Tyska Regementet. De förnämare Fruentimmer, som woro ogifta, brukade Kronor (7), och lära Bondbruds-Kronorna, som bortdansas på första Bröllopsdagen, wara en lämning af denna tidens prakt och fåfänga. Om Tyskarnas Hofsynnest intet förde annat med sig än några nya seder i klädbonaden, hade mißundsamheten emot dem intet kunnat, eller åtminstone intet bordt, gå särdeles långt, men när de wid alla tilfällen woro mäst gynnade wid Hofwet, war afunden både sundwikelig och farlig, ja han utbröt ock i förakteliga smäde-ord, ty från denna tiden, lär den osed böra ledas, at man kallade Tyskarna för Garpar. Åtminstone kan det intet anses för heders-namn, när den förr omtalte Carl Ulfson St. Britas Son kallade sina Halfsystrar af Jöns Molteke för Garppißor, ty wid Fäderne-slägten, war wißerligen ingen ting at påminna (8).

Prästernas kläder.

Prästernas kläder hafwa förmodeligen warit då som nu swarta, åtminstone om Helgedagarna, men annars i hwardags kläder, lära de hafwa warit blåklädde (9).

Skäldrickning.

At man wid Gästebods roen förnämligast funnit smak i supande, lär wara emotsägeligt, hwilken wälsignad förmodeligen intet blifwit ombytt af Tyskarna, som ifrån uråldriga tider warit befrägdade för den slags tapperhet. Såsom något besynnerligt kan dock märkas, at man skänkte wackra gåfwor åt Barnen, när de kunde dricka sina Gudfadrars och Gudmödrars skål, och på detta sätt skänkte en Gunild Håkans Dotter och des Son Petrer Jonßon sin Gudsson, Guzßöf, Niclas Forhling en Gård i Malbeks Socken i Wästra Härad, som het Söderång (10), så at det war understundom fördelaktigt at kunna supa.

(1) Deße alle nämnas ibland Konungens Råd uti Konung Albrects Förordning, Datum Stockholm M CCC LXXV feria quinta proxima post diem S. Erici Regis. Hadorph wid Biärkös-Rätten fid. 27.

(2) Rimkrönikan fid. 165, här säges om Konung Albrect:

Swa at för hwar en Swensker man
Tyska drog han tha mäst fram,

Them

Hwad the honom sade, skulle wara sant,
Epter Tyska rade monden alt giöra
The Swenske willen näppliga se eller höra,
Swenska Jomfrur och Enkor bade
Gaf han the Tyska utan Fränderna Rade.

från 1342
til 1371.

(3) Margaretas Chronicon sid. 16.

(4) Liknelsen om Swerige och Konung Albrect.

Een kom ej så arm af Tyskaland
Hade han et swärd i sin hand,
Kunde han dansa, springa och hoppa
Han skulle jw hafwa skällo och forgylta klocka.

Uti gamla Riks-Klämman eller Sigillet föreställes St. Erik med fådana bjällror hängande neder om tröjan.

(5) Margaretas Chronicon sid. 14. At Dysing betyder något klingande har warit C. R. Ihres tanka, hwilken han likwäl ändrat uti sitt Glossarium Tom. I. pag. 378, hwar det förklaras för Riddare-Kädja. Förra meningen synes likwäl få någon styrka genom gamla ordet Dysinni, klingande, ljudande, sonore, resonnant, som det förklaras af Bullet uti des Memoires sur la langue Celtique Tom. 2. pag. 522. Fating förklaras af Ihre för halsband eller något dylikt, men Abbedißan Margaretas Krönika synes skilja halsband och Fating, och torde detta ord snarare utmärka Ordens-Kädjan. Jfr. C. R. Berchs Afhandling om Manskläder.

(6) Margaretas Chronicon på samma ställe.

(7) Margaretas Chronicon sid. 18. Här berättas om Brita Carls-Dotter, som war nio år gammal, at hon intet kunde sofwa natten förut, då hon skulle hafwa sin Mantel och Krona på, hwarföre hon borde anhålla hos Prästen om aflösning.

(8) Förenämnde Herr Carls ord uti Margaretas Krönika sid. 16. äro deßa: „Aldrig skulu teßa Garppißor wardha mina arffwinga." Garp lär betyda näswis, sprätt eller storskrytare och grof. Det händer så ibland Folkslagen, det ena skyller det andra för grofhet och kunna de understundom hafwa rätt bägge twå. Garo, Garw, Garf förklaras för apre, rude af Bullet, och Garbh, rude, difficile, grossier. Jfr. Ihre ordet Garp.

(9) Torfäus H. N. Tom. 4. pag. 387. Här talas om en Jahan från Flandern, som af Ärkebiskopen i Norrige sick nya kläder: Accersens igitur famulum Archiepiscopus, submissa voce jussit illum nigras afferre, qui paulo post reuersus, egregias, quibus ipse Archiepiscopus usus erat, retulit, iisque jussit ut festis diebus uteretur, pecuniam autem apud oeconomum sumeret, ad alias

Rikets tillstånd från 1342 til 1371.

Konung Albrect intet ledde sin härkomst ifrån Folkungarna på Swärds-sidan, kunde han intet betjena sig af samma Sköldemärke, som des närmaste Företrädare och Förfäder på Mödernet brukat, utan tog han up uti sina Sigill och Mynten Sweriges förmodeligen gamla wapen tre Kronor. Ingen anledning är, at Konung Albrect upfunnit detta Riksmärke, emedan Konung Erik Månson har på sina mynt låtit prägla samma wapen. Myntet är afritadt hos Brenner Tab. V. och föreställer tre Kronor i en Sköld med omskrift: Ericus Rex Sveciæ, och på affsidan et A. med Krona öfwer och omskrift: Moneta Aboenſis. Ingen mißtanka kan wara, at myntet är falskt eller diktadt, hwarföre ock ingen invänning göres däremot af C. Råd. och Riddaren Berch, som är en granſynt kännare, och därjämte ingen widskeppelig tilbedjare af nyskapade Antiquiterer (4). Skulle likwäl någon göra inkast häremot, och påstå, at myntet kunde hänföras til Konung Erik af Pommern, har man til åfwentyrs ingen hufwudsakelig påminnelſe däremot, emedan man träffar mynt af Konung Chriſtopher, på hwilka han endaſt brukar Swenska titelen, utan tillägg hwarken af Dannemark eller Norrige. Så wida detta skulle medgifwas, lär Konung Albrect likwäl ändå intet wara den förſte, ſom brukat tre Kronor i Sigill ſom Riks-wapen. Man har Konung Johan Swerkerſons Sigill under et odateradt Bref, där han föreſtälles til Häſt med Wärja i högra handen, och Sköld för bröſtet med tre Kronor, aldeles på samma ſätt och i samma ſtällning ſom de äro förde af Konung Albrect och alt ſedan. Omſkriften är: Clipeus Johannis Regis Sveorum (5). Men ſom Konungarne denna tiden intet betjent ſig wid alla tilfällen af et och ſamma Majeſtäts-Sigill, finner man honom wid andra Bref och i andra Sigill haſwa brukat Lejonet på Skölden, ſå at det förra torde utmärka Riks-wapnet, men det ſenare Folkunga wapnet, utaf hwilken Släkt han på Mödernet härſtammade. Det är utomdes oförnekeligt, at man finner tre Kronor på åtſkilliga gamla mynt; ſom tilägnas äldre Swenſka Konungarna både af Sigurdſka- Stenkilſka- Swerkerſka- och Erikſka-Ätterna, faſt ſtällningen är något olika. Men här wid kunna flera frågor yppas, förſt om en del äro wärkeligen Swen-

i synnerhet ofta den, som förer tre Kronor på ena sidan med en där emellan innesattad bokstaf och et Lejon öfwer tre Strömmar på den andra, ty sådana präglar lära intet kunna upwisas från andra orter än från Swerige, där de ock i stäligt antal upgräfwas ur jorden. Men därnäst yppar sig en ny owißhet, om de på mynten befindtliga bokstäfwer utmärka Konungens namn eller myntstället. Det kan intet nekas, at efter denna tidens bruk war wanligt, at på myntet utsätta förſta bokstafwen af myntstället, där penningen war präglad. Detta är så allmänt bekant, at det behöfs intet bewisas. Efter denna anledning och grund kan til åfwentyrs Konung Anunds förmenta mynt med A. och tre Kronor likså snart beteckna Åros som Anund, Konung Håkans med samma tecken Halmstad, Konung Swerkers Stockholm eller Söderköping, Konung Eriks Enköping, Konung Knuts Kalmar, Konung Johans Jönköping, och så widare. Det som synes förnämligaſt stärka denna gißning, är det så kallade Götha-Lejon öfwer tre Strömmar. Detta gifwes ut för Götha Rikets wapen, och är wärkeligen så nu för tiden. Men hwarmed bewiſes det i anſeende til deßa aflägsna tider? At Folkungarne förde detta Sköldemärke är oförnekeligt, så at man snarare kan falla på den tanken, at alla de mynt, som haſwa Lejonet med Strömmarna på ena sidan böra föras til Folkungiska Konungarna, hwilka uti sina Sigill föra deßa heraldiska Lejon, förmodeligen intet som Riks-wapen, utan som Stam- och Slägt-wapen, ty det hade warit orimmeligt, at utesluta Swenska wapnet och bruka det Göthiska, då likwäl Swea Rike från Hedenhös altid haft företrädet för Götha Rike. Men når Konungarne brukade sitt Stamwapen, war hwarken det ena eller andra Riket därigenom förolämpadt. Af Konung Magnus Ladulåses Teſtamente wet man, at Myntehus warit på flera ställen upräfttade; Där upräknas Skara, Söderköping, Skenninge, Jönköping, Nyköping, Örebro, Upsala och Wästerås, men som både Stockholm, Kalmar, Lödöſe och Åbo förbigås, som utan genſägelſe hade Mynt, kan man med fullkomlig öfwertygelſe påstå, at flere Myntstäder warit i Landet än de där upräknade, faſt kan

tilstånd från 1342 til 1371.

(2) Brefwet är daterad apud castrum Aboense An. Dom. Millesimo CCC LX quinto in vigilia nativitatis beat. Johannis baptistæ nostro sub secreto. Jfr. Scheffer de insignibus Regni Sveciæ pag. 89, hwar ock afritning på Sigillet kan ses n. 10.

(3) Man kan härom se 2. Delen af Swea Rikes Historia Cap. 18. §. 6. sid. 691.

(4) Berchs Beskrifning öfwer Swenska Mynt sid. 30.

(5) Hadorphs Bref til Scheffer, tryckt efter denna senares Tractat, de R. S. Insignibus, sid. 312, där han anför, at han sett et Konung Johans Sigill med tre Kronor under et Bref hos Resenius i Köpenhamn. Scheffer inför afritning af et dylikt pag. 128. fig. 25, men söndrigt. Han gör likwäl inkast däremot, at om något sådant warit tilhands, hade Konung Johan III och Konung Carl IX hellre beropat sig på Konung Johan Swerkerson, än på Konung Magnus Ladulås. Men det är troligt at man uti deras tid ännu intet upfunnit Konung Johan Swerkersons Bref med et sådant Sigill.

(6) „Wij Magnus vnde Haquin vse sone ꝛc. bekennet openbare . . . dat wij myt goden willen hebben ghelaten vnde laten, ghesat vnde setten den ersamen luden alse den Radmannen der stede alse Lubeke ꝛc. vnse Slot Borcholme, vnde dat Land to Ölante het, . . . myt allem Konyncliken rechte . . . ok scolen se der Munte ghebruken de wij hebben in vnsen Riken ꝛc." Dat. 1361 Michelsmeße afton; om detta Bref är talt tilförne wid år 1361.

(7) Arnold de Wion Lignum Vitæ P. 2. L. 5. pag. 689. Man kan om denna Arnolds intygande se Benzelius uti des Anmärkningar til Vastovii Vitis Aquilonia pag. 38. På det Läsaren må sjelf döma om detta witnesbörd, kunna des egna ord anföras: Itaque in terris Helsingorum, quorum primus & præcipuus Apostolus erat, martyrio coronatus est, Anno D:ni circiter 850. Depictus vero Episcopi habitu, in posteriori Pluvialis parte, arma Sveciæ, tres videlicet coronas aureas in stamine cæruleo, pro victoriæ suæ trophæo reportat. Boken är tryckt i Venedig 1595.

(8) *Upton* de officio militari Lib. 4. *Belinus* postea ut dicitur Chronice totam Græciam occupauit veniensque in Angliam noua arma sibi assumsit & portauit tres coronas in campo Azorio. Upton gör ganska wäl, då han lägger til ut dicitur. Om Konung Swen yttrar han sig pag. 128. Sed tunc intervenit quidam Danus nomine *Svainus*, alias *Svaino* qui expulit Edredum Regem Angliæ a Regno & regnauit usque ad mortem & in Eboraco sepultus est, qui portavit tres coronas palatas in campo rubro. Flere varundade witnesbörd om dem, som förde tre Kronor i wapen, finnas hos Scheffer de Insignibus R. S.

K. S. och unſer Spelman uti ſin
tum plane otioſum aut veterum i
rideat, Monachorum.

(9) Francis Drake Deſcription of
häller Hiſtory of the Cathedral
wid ſidan 533. Efter ſältet är
Konung Swen. Edwins och
ſidan 534 och 535.

(10) Georg Kirner Origines & inſig
Meklenburgenſium, hos Weſtphal
Burgundiſka wapnet förekommer på

(11) Scheffer de inſignibus R. S.
ſäs igen på oſwannämde ſälle T
dreas Stobäus utgifwit et ganſka
Gothicarum Inſignibus 1697, hw
Prank uphäller ſig likwäl mäſt wi

§. 1

Sedan man talt om Rikets
något om Rikets Mynt och penning
förbi denna omſtändighet uti det
haft eget Mynt i Swerige wet m
talar om Yngue Freys Graſhög,
eller Kopparmynt, ſom bliſwit ka
och Skattpenningar i Odens Hiſt
hörd bewiſa, at man då redan ha
det, kan twiflas: emedan det kan
ligt, at han, ſåſom andre Häfdet
til de äldre Häfder. Skulle likwä
de til Sturleſon, at han warit
ſtorieſkriſwares felaktigheter; wil
en hwila i ſin egen mening: eme
litet underrättad om deſſa uraldrig
penningar medan Oden leſde, kan
nog til Brännealdrens heder, om
man wille tro, at Sturleſon för
Årtens förſta början, är det ändå
ningar warit gångbara i Swerige
Biſkop Ödgrim i Skara til M

Rikets tilstånd stån 1342 til 1371.

hwar Bonde eller Jordbrukare fem penningar blå, eller Kopparpenningar, och anmärkes tillika, at Kopparmynt då war gångbart öfwer hela Göthaland, hwarutaf man kan sluta, at sådant Mynt är ganska gammalt i Swerige, och kan hända warit bekant och brukadt i sjelfwa Hedendomen, emedan Ödgrim i Skara lefde 1145 (1). At man i senare tiden intet kunnat finna några sådana Kopparpenningar, gör intet til saken, ty äfwen i Dannemark har man haft Kopparmynt wid slutet af trettonde århundrade, änskönt ingen Historieskrifware lämnat underrättelse därom, eller man kunnat i senare tider upwisa några sådana (2). Olaus Magnus försäkrar, at fordne Swearne brukat Läderpenningar med Silfwernaglar uti, och är ryktet, at sådana penningar ofta blifwit fundna på åtskilliga ställen här i Landet; men hwad wärde man bör sätta på sådant tal, wet man intet: ej heller kan man wara förwißad, at de warit gångbara i Swerige, om de än woro fundne eller kunde finnas i wåra orter. Man talar ock om sådant Lädermynt, hwilket warit brukadt i Frankrike, då Konung Johan war fången i Ängeland. Om Keisar Fredrik II. berättas det samma wid år 1240, och en gammal Författare wid namn Johan Iperius nämner, at deßa slags Myntetecken warit gängse i Frankrike, och haft både Guld- och Silfwer-naglar infattade (3). Om så warit torde det snarare hafwa warit enskylta personers uptåg, på samma sätt, som man hos oß i wåra tider sett penninge-mißfoster, som man kallat Valuter. Det är imedlertid ofelbart, at ringhaltigt och eländigt Mynt plågat Frankrike, något när på den tid, som man under Konung Magnus Erikson haft samma olägenhet i Swerige. Det man påmint om Kopparmynt torde fullkomligen öfwertyga, at man i Swerige haft gångbara penningar wid år 1100. Historiska bewis låta aldeles fattas om äldre Swenska Mynt. Dock följer intet därutaf at penningar warit därföre obekanta i Norden i äldre tider. Man träffar flera utländska Mynt i jorden så wäl Romerska som Ängelska, Irländska och Arabiska (4), i synnerhet finner man då och då wid Raflunda i Skåne Romerska penningar, och intet långt därifrån wid Kiwik, ser man en Grafwård förmodeligen efter en Romersk Höfding, emedan tydeliga

Sweriges gamla Mynt.

tecken

Drotnings Mynt-Samling, några finnas och uti Academiens Mynt-förråd, och ingen yngre än det andra århundrade, så at man härutaf kan se, at kunskap om Mynt ifrån äldsta tider warit bekant i Göthiska Norden, och således är ganska troligt, at man långt för Christendomen begripit nyttan af Mynt så uti dageliga omgånget som i handel. Om fordna Swearnas handel är talt i Första Delen, 12. Capitlet, och i 16. § synes wara tydeligen bewist, at penningar warit i wåra orter kända under mörkaste Hedendomen. Ingen orimmelighet kan då wara om man tror, at penningar warit äfwen i inländska Wärkstäder präglade, änskönt inga nu kunde upwisas. Och blifwer det swårt nog, kan hända, at öfwertyga en twiflande Myntkännare om de urgamlaste. En Ottar kan wara Swensk, men at han hör til Ottar Wändelkråka kan likwäl wara owiß (6). Alla de andra Mynt, som tilskrifwas Konungarna för Olof Skötkonung, kunna wara Swenska, men öfwertygelsen är swår at winna. Den bracteat på hwilken står skrifwit Born finnes och i Guld uti Hennes Majestäts Änke-Drotningens Cabinet (7). Ingen af Konung Björns Mynt har gjordt mera upmärksamhet, än den som har på ena sidan med Runor Biorn Kongr i Biorka, och på den andra et altare eller bord med Kalken och et brinnande Ljus, samt kors på bordtäcket (8), men hade likwäl bordt göra ingen. Joh. Grams yttrande öfwer detta kostbara Fynd wör intet hans insigt, efter han endast sett ritningen, då äkta och oäkta Gods se lika ut. Wid Olof Skötkonungs större Mynt yppas den swårighet af Herr Cancellie-Rådet och Riddaren Berch, at de torde så snart wara Angelska som Swenska. Om ej Situn har asseende på wårt Sigtuna, förfaller den kraftigaste borgen för deras inländskhet. De, som haswa påkrist af Rex Svevorum eller Svanorum, torde likwäl något bättre förswara sin rättighet til Sverige, ty at de Swenske kallades fordom af Angländarne Svevi eller Svani lär ej kunna nekas. At Myntmästaren följt Anglo-Saxoniska smaken, är ej underligt, ty förmodeligen hafwer han warit förskrifwen från Angeland. Uti Statiska Cabinettet förwarades en

tilstånd från 1342 til 1372.

af Olof Skötkonungs penningar, som woro slagne i Sigtuna, och har Hans Excellence Riks-Rådet Grefve Ehrenpreus intet twiflat om des riktighet; om det är den samma som är eller hafwer warit i Fru Grills Cabinet wet jag intet. Konung Anunds större Mynt synes wärkeligen höra til Sverige, om Sithu är wårt Sigtuna. De smärre, som honom tilägnas, äro mer owissa, hwarföre ock Reder uti Catalogus Greingerianus intet wågat sig at tilskrifwa honom dem. Hwad Haqwinus Igmunder är för en Herre, wet man kanske intet. Om den i 14. §. anförde gissning är något gällande, måste alla de Mynt, som hafwa tre Kronor på ena sidan, och Lejonet öfwer tre Strömmar på den andra, föras til långt senare tider än Konung Anunds och Konung Håkans Ingres och Halstans kunna ock wara twetydiga. Ragwalds penningar hänföras af Wilde til Ring, kan hända med samma skäl som til Ragwald. Konung Swerkers äro lika owissa. Erik den Heliges med tillägg af R. S. eller Rex Sveciæ, höra utan twifwel til en Swensk Konung, men om de böra tilägnas åt Erik den Helige eller des Sonason och Sonasons Son, är åter twifwelaktigt. Konung Knuts Bläckmynt med Rex S. eller R. Sv. lära ock wara Swenska, men K. eller Knut utan tilökning kan wara gemensamt med Sverige och Dannemark. Figurerna på Konung Waldemars penningar gifwa ingen tillförlåtelig upplysning: och så framt inga andra Mynt äro slagne under Konung Magnus Ladulås och Konung Magnus Eriksson än de bracteater, som utwisa et M. stundom något oformeligare, stundom något noggrannare, wore man owiss, om de låtit slå några penningar, hwilket dock intet kan dragas i twifwelsmål. Et M. utan tydeligare märke kan rätt wäl betyda Malmö, och har man Mynt af Konung Waldemar, hwarpå et aldeles dylikt M. förekommer, som annars skal betyda Konung Magnus Eriksson (9).

(9) Om Ödgrims kan man se Bihanget wid Wästgötha-Lagen fid. 95. At han lefwat 1145, är bewist i Andra Delen fid. 134. Och såsom man där endast nämnt Ärkebiskop Eskills gåfwa til runda Capitel, kan man nu anföra utdrag af Donations-Brefwet, hwilket slutas på detta sätt: Acta hæc dedicatio & inscriptio Lundis Anno incarnationis Dominicæ Millesimo C XLV . . . horum præsentia & testimonio, quorum hic sequuntur nomina Episcopus Af-

(2) Uti Acten af år 1282 angående räkning för Bertrandi andeliga uppbörd af Sverige och Dannemark, står följande mening och ord: Primo de decima Regni Daciæ de nouem ciuitatibus & Episcopatibus
m
in sex annis fuit collecta IV CC III march. & dimidium denariorum cupreorum. från 1342 til 1371.

(3) Du Cange Dictionar. inf. Latin. Benedictinernas upl. Tom. 4. pag. 850 wid ordet: Moneta coriacea.

(4) Beder uti sin undersökning de numo aureo Odini pag. 55 och 65 omtalar åtskilliga äldre och yngre Romerska penningar, som äro funde ne här i Sverige, och i synnerhet på Gothland. Samma lärde Författare har utgifwit en annan Tractat de Nummis in Hibernia cusis, hwar åtskilliga Irländska Mynt, som äro funne hos oß, förklaras.

(5) De uti Academiens Myntsamling förwarade Romerska penningar, som för några år sedan äro funne wid Rossunda, äro gåfwte af Doctor Thomäus Probst och Kyrkoherde därsammastädes. Alle äro af Silfwer och wanliga Romerska Denarii. De förtjena at beskrifwas för uppfinnings skull. N. 1. Adriani anlikte omskrift: HADRIANVS AVGVSTVS. COS. III. P. P. Gråfsidan figura stolata med Cornucopiæ och Patera: FORTVNA AVGVSTI. N. 2. HADRIANVS AVGVSTVS. Gråfsidan Figura militaris med hasta pura och victoriola COS. III. N. 3. Facies Laureata imberbis ... HAD. ANTONINVS AVG. PIVS. Gråfsidan Figura stolata i wänstra handen Cornucopiæ, i högra en nedfäld gren FRIB. POT XV. COS. IIII. N. 4. Facies Laureata Barbata ... ANTON. AVG PIVS. Gråfsidan en Figur med Sköld på armen och en Fogel wid wänstra foten COS. det andra noga blindt. N. 5. Facies Laureata Barbata: M. ANTONINVS AVG. ... XXVIII. Gråfsidan Figura stolata cum Patera RELIG. AVG. IMP. VI. COS. III. N. 6. afnött och blind, lär wara Antonini Pii hufwud. På stenen wid Linik ses en Biga med åtskillige föregående figurer, så at det synes troligt, at et Romerskt Läger warit där i neyden.

(6) Denne Ottar med Runer är afritad hos Ziervogel de usu rei nummariæ in Historia Sueogothica Tab. 4. wid pag. 82.

(7) E. Räd. Berchs Beskrifning öfwer Swenska Mynt sid. 4.

(8) Se Ziervogel pag. 74 sinnes och afritad därsammastädes Tab. 5. Jfn. Berch sid. 11, där ursprunget til dessa rara fynd upptäckes.

(9) Detta Mynt är afritadt på första Mynt-Tafian fram för Klorentius uplagan af Wexrsii Historia Danica, hwilken Joh. Gram
til-

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

af Olof Skötkonungs penningar, som war slagen i Guld, och har Hans Excellence Riks-Rådet Grefve Ehrenpreus intet twiflat om des riktighet; om det är den samma som är eller hafwer warit i Fru Grills Cabinet wet jag intet. Konung Anunds större Mynt synes wärkeligen höra til Swerige, om Sithu är wårt Sigtuna. De smärre, som honom tilägnas, äro mer owiſſa, hwarföre ock Reder uti Catalogus Groingerianus intet wågat sig at tilskrifwa honom dem. Hwad Haqwinus Ignunder är för en Herre, wet man kanske intet. Om den i 14. §. anförde gißning är något gällande, måste alla de Mynt, som hafwa tre Kronor på ena sidan, och Lejonet öfwer tre Strömmar på den andra, föras til långt senare tider än Konung Anunds och Konung Håkans Inges och Halstans kunna ock wara twetydiga. Ragwalds penningar hänföras af Wilde til Ring, kan hända med samma skäl som til Ragwald. Konung Swerkers äro lika owiſſa. Erik den Helige med tillägg af R. S. eller Rex Sveciæ, höra utan twifwel til Swenſk Konung, men om de böra tilägnas åt Erik den liga eller des Sonesön och Sonesöns Son, är åter twifwel Konung Knuts Bläckmynt med Rex S. eller R. Sv. lära ra Swenska, men K. eller Knut utan tilökning kan mensamt med Swerige och Dannemark. Figurerna på Waldemars penningar gifwa ingen tilförlåtelig upplys få framt inga andra Mynt äro slagne under Konun Ladulås och Konung Magnus Erikſon än de bra urwisa et M. stundom något oformeligare, stundom krare, wore man owiß, om de [illegible] ket dock intet kan dragas i re märke kan rätt wäl Konung Waldem som annars

(1) [illegible]

Afferus Selandiæ Episcopus, *Gisle* Liungscopensis [illegible] *mus* Skarensis &c.

(2) Uti Acten af år 1282 omgående räkning [illegible] upbörd af Swerige och Dannemark, [illegible] Primo de decima Regni Daciæ de nouem ciuitatibus [illegible] m
in sex annis fuit collecta LV CC III marc. [illegible] nariorum cupreorum.

(3) Du Cange Dictionar. inf. Latin. Benedictinorum [illegible] pag. 850 wid ordet: Monetæ cotiones.

(4) Reder uti sin undersökning de numo aureo [illegible] omtalar ätskilliga äldre och yngre Romerska pen[illegible] ne här i Swerige, och i synnerhet på Gothland. [illegible] fattare har utgifwit en annan Tractat de Numo [illegible] hwar ätskilliga Isländska Mynt, som äro funna [illegible]

(5) De uti Academiens Myntsamling förwarade [illegible] som för några år sedan äro funne wid R[illegible] Doctor Thomäus Probst och Styckoderne [illegible] af Silfwer och wanliga K mertka Denarii [illegible] was för uphanings / slået ifuld. N. [illegible] HADRIANVS AVGVSTVS. COS. III [illegible] stolen med Cornucopiæ och Patera: FOR[illegible] HADRIANVS AVGVSTVS. Fråns[illegible] pura och victoriola COS III. N. [illegible] HAD. ANTONINVS AVG. P[illegible] i högra handen Cornucopiæ, [illegible] POT XV. COS. III. N. 4[illegible] TON. AVG. PIVS. Fråns[illegible] och en Fogel wid sidorna [illegible] N. L. Fecit Laurean Barbe[illegible] XXVIII. Fråns[illegible] Figure[illegible] VI. Cri[illegible]

hwarföre Rikets tilstånd
les sällsynta. från 1342
och ansikte, til 1371.
Man har
ik Walken-
; Biskoparne
Det synes då
cit sina ande-
a höghets rät-
saknas, dock
uti Swenska
h flere gißnin-
trygghet kun-
Kronor på ena
på den andra,
at några kom-
åter ifrån Hæ-
ing til de olikhe-
venska penningar.
it, at det torde
e Strömmar på
Hörtha Rike. Men
war Folkungarnas
at både Magnus
detta Sköldemärke.
rik Läpes Gemål,
Månson Lagman
swer tre Ström-
Månson kunde
det skulle utmärka
Birger Jarls Sigill
hade det förmodeligen
Ladulås blef Konung
krona på Lejonet, men
es Kronan, såsom ee-
ändringen utmärkte för-
på Rikets. Denna
blef

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

riktat med förträffeliga Anmärkningar och dessa Typer. Myntet är af Silfwer. På ena sidan står i omskriften *Waldemarus* och et Munk-M. midt på penningen, på den andra et litet kors och omskrift: Rex Danorum.

§. 17.

Så wida de uti nästföregående §. anförda erindringar winna Läsarens bifall, blifwer wår Mynt-Historia ganska ofullständig, oaktat all den möda en Brenner, en Reder och flere uplyste Myntsamlare gifwit sig; men det är tidens och omständigheternas fel och intet deras. De fåste påminnelser finnas wara bekräftade med Herr Cancellie-Rådets och Riddaren Berchs uplysta omdöme. Sedan Folkungiska Familien intagit Swenska Thronen, borde Mynt-Historien wara något mera redig och fullständig, emedan flera Städer denna tiden warit med Myntning sysselsatte. Deßa Mynt-ställen äro upräknade uti 15. §. och kan wäl wara, at man äfwen på flera ställen låtit slå Mynt, ändskönt man uti gamla Handlingar intet finner någon tydelig reda därpå. Mycket är redan draget fram i ljuset, men ännu torde mycket framdeles kunna förloßas ifrån sina mörka gömslor, som kunde til äfwentyrs fylla medeltidens toma och öpna reswor. Af det man nu har sig bekant wet man, at man under Folkungiska Tidehwarfwet tagit gärna mönster uti Rikshushållningen från främmande Länder. Wåra Förfäders beständiga resor til Paris, Rom och flera utländska Städer, hafwa utan twifwel hos oß gjordt Fransöska seder i synnerhet smakeliga. När en förnäm Yngling genom et långwarigt wistande i Paris såg, at de förnäme Herrarne eller Baronerne där i Landet hade sina egna Mynt, torde äfwen den begärelsen hafwa frestat wåra mäktiga Drottar, i synnerhet på en tid, då begärelsen allena war tilräckelig til wärkställigheten. Man finner ock, at Mats Kettelmundson uti sitt Testamente, då han med gåfwor ihogkommer sina enskylta betjenter, skänker til Lydikin Myntare trettio mark penningar (*t*). Det kan då wara troligt, at flere utaf wåra store Herrar utöfwat Mynträttigheten. At Greswarne af Hollsten haft eget Mynthus i Kalmar är oförnekeligt och tilförne bewist. På utrikes orter hade Biskoparne Mynträttighet utan alt twifwelsmål, och tilkom Ärkebiskopen

Sweriges gamla Mynt.

[illegible] och Lundiſta Ärkebiſkops-pen
På några ſtå Konungens-
men på några ſtår Ärkebiſk
ock Mynt af Ärkebiſkopar i
dorf låtit ſlå Mynt med
i Roſkild hafwa ock haft en
ganſka troligt, at äfwen S
liga ſaſt utländſka Mædbröde
tighet, ſaſt tydeliga bewis
torde härigenom kunna ſlu
Mynt-Hiſtorien. Island a
gar af ſamma art, torde m
na påſtå, at de gamla My
ſådan, och et krönt Lejon ó
böra tilägnas Folkungiſka R
mit från Konungarnas egna
rarnas enſkylta ſtämplar, h
ter, ſom förekomma på de
Man har redan uti föregå
wara aldeles owiſſt, om L
gamla Mynt och i gamla S
däremot är det utan twifw
wap'n. På nyſs-ämnda ſt
Måneſköld och Ulf Jarl
På ſamma ſätt har Drotni
Birger Jarl af Bjälbo, och
i Öſtergöthland, fördt uti ſi
mar (4), och hwem kan in
tilägna ſig och bruka Riksv
Swea eller Götha Rike. L
betecknat annat än Sigill-å
borde wara krönt. Innan
brukade han ſin Fädernes
ſedan han blef regerande K
ken, at ägaren war Konun
böttring, på ägarens wärdig

tilstånd från 1342 til 1371.

Sigillen war krönt, men uti Härtigarnas okrönt, hwilket synes tydeligen gifwa tilkänna, at wapnet inuti syftade på Riket, utan på Kungliga Släkten. Så framt denna gißning skulle winna Läsarens bifall, kan man tilåfwentyrs något lättare förena Mynt-Historien med tidens otwifwelaktiga Handlingar och omständigheter. Riket war utan motsägelse uti et förträffeligt tilstånd både under Birger Jarl, wid slutet af Konung Magnus Ladulåses och i början af Konung Birger Månsons regering. Flere Myntstäder woro i Landet, man sökte at införa utländsk granlåt så mycket möjligt war, huru kan man då föreställa sig, at under et så lysande sast kort Tidehwarf inga andra än några eländiga Bläckmynt kommit ifrån Swenska Myntstäderna? Men man har kan hända något förlänge uppehållit sig wid upłysandet af en gißning, som med wördnad underkastas upłystare Kännares mognare omdöme.

(1) Orden af Mats Kettilmundsons Testamente äro dessa: Cuilibet stabulatori meo unum equum & VI. marcas denariorum. Magistro *Ottoni* XXX mr. den. *Lydikino Myntare* XXX mr. &c. därnäst nämnas hans murmästare, arbets-karlar, kockar, med mera.

(2) Om Lunda Mynt kan ses Probsten Mag. Rihlgren under Archiat. och Prof. Kilian Stobäus de nummis & sigillis Lundensibus.

(3) Några Mynt af Ärkebiskop Walkendorf med Familie-wapnet uppå låra ännu wara i förwar på Maglö Herregård i Skåne. Biskops-penningar från Roskild finnas afritade på 4 Taflan framför Meursii Historia Danica.

(4) Afritningen af Drotning Catharinas Sigill ses hos Peringskiöld Ättartal sid. 58. Birger Jarls sid. 72. Bengt Månßons sid. 97.

§. 18.

Men kan hända at det förnämsta af denna lilla Mynt-Historien återstår, nämligen penningarnas egenteliga wärde och jämförelse emot rent Silfwer, så wida det kan låta sig göra, eller åtminstone emot andra waror. Wärdet på wåra gamla Kopparpenningar, wid år 1100, war sådant, at fem penningar swarade emot tre skeppor Korn eller sju skeppor Hafra (1). Men det lärer ej warat särdeles länge, emedan efter Kyrko-

Bal-

ortug eller otta penningar (2). Örnewinge, som förmodeligen warit et utländskt Mynt, fast gångbart i Swerige, eller rättare sagdt, i Wästergöthland, gälde aderton penningar (3), men hwad deßa Myntsorter gälde uti förhållande emot Silfwer lår ej kunna utredas, dock ifrån trettonde århundrade torde åfwen denna jämförelse någorlunda kunna uträknas. Commerce-Rådet Nordenkranz har i detta ämne gått ganska långt, då han underrättar oß, at i äldsta tiderna swarade et öre emot en Riksdaler, och en mark emot otta Riksdaler eller en mark Lödig, men ifrån St. Eriks tid til Jarlarnas regering 1250, skal en Lödig mark innehållit twå penninge-mark, och således en penninge-mark innehållit twå Riksdaler Specie, som ock warit twå öre. Detta måtte warit förskrifwit eller förtryckt, ty om twå penninge-mark eller 16 öre swara emot en mark Lödig, eller otta Riksdaler, så måste penninge-märken gälla fyra Riksdaler, och hwart öre en half Riksdaler. Efter Commerce-Rådets widare anwisning hafwa wid år 1260 tre penninge-mark gjordt otta Riksdaler eller en mark Lödig. Ifrån Konung Magni Smeks tid 1335, då digerdöden graßerade til 1350 gjorde 4½ penninge-mark en mark Lödig, och ifrån 1368 til 1398 swarade sex mark penningar emot otta Riksdaler eller en mark Lödig (4). Detta alt är ganska omständeligt, men lår icke destomindre wara lika så swårt til at bewisa som til at begripa. Om man någonsin i Swerige haft så godt Mynt, at otta öre gjordt otta Riksdaler, synes man både böra och kunna twifla, och det måtte blifwa ganska swårt at utsätta när denna tiden warit. Det wore et ganska rart och märkwärdigt fynd, om några ojåfwiga Handlingar kunde framdragas ur mörkret, som intygade, at uti Konung Erik den Heligas tid twå mark penningar gjorde en mark Lödig. Den så kallade Jarletiden hade man swårt för at utmärka, om ej årtalet utwisade Birger Jarls Förmynderskap för sin Son Konung Waldemar. Så framt deßa uträkningar äro grundade i gißningar, kan man intet wäl trygga sig därwid, äro de åter hämtade af otwifwelaktiga Handlingar, förtjena de oförnekeligen at komma i dagsljuset. Imedlertid gifwa alla Handlingar, som

Myntet från 1342 til 1371.

Gamla Myntets wärde.

Mitets tilstånd från 1342 til 1371.

man hit in, til rummet upleta, nog frijartiga stut-meningar, några komma likwäl öfwerens med Nordenkranzes uträkningar. Efter Herr Commerce-Rådets anwisning gjorde tre mark penningar en mark Lödig under Konung Magnus Ladulås, ehuruwäl Påfweliga Upbörds-Commißarierna räknade fem mark Swenska penningar på en mark Lödig (5). Och kan man nog wara försäkrad, at detta folket begrep i grund, hwad penningar och Silfwer borde gälla, och hurudant förhållandet war emellan penningar och Silfwer. Samma penninge-wärde bibehölls äfwen i Konung Birgers tid, emedan man finner, at 180 mark Silfwer swarade emot 900 mark penningar, dock hafwa flera slags Mynt utan twifwel warit gångbara i Landet (6), emedan det annars warit onödigt, at, uti Brefwet af år 1317, där denna jämförelse göres, bifoga den anmärkning, at sådant war förhållandet emellan penningar och Silfwer, när Biskop Israel i Wästerås köpte Ön i Dalarna af Konung Birger. Under första åren af Konung Magnus Eriksons regering wid år 1329 måtte intet någon särdeles förändring wara skedd uti Myntets skrot och korn, efter man ser uti Påfweliga lånet som då upbars, at penningar och Silfwer hade nästan samma förhållande, nämligen såsom fem til et (7). Wid år 1333 skulle man snart kunna tro at penningar warit slagne til bättre halt, emedan 45 mark Silfwer borde betala 200 mark penningar, då likwäl, om samma jämförelse warit som förr, nämligen et til fem, hade fyratio mark Silfwer warit tilräckeliga. Men, kan hända, detta war allenast et andeligt förbehåll af Heliga Systrarna i St. Clara (8), ty man finner at Påfwelige Upbördsskrifwarne samma år warit nögde med fem mark penningar för en mark Silfwer (9). Samma penninge-wärde måtte hafwa warit 1354, efter Påfwens Nuntius Guilaberti uti sitt Qwitto-Bref för Denarius St. Petri, gifwet samma år, likwäl intet gör någon skillnad emellan nytt och gammalt Mynt, änskönt han nämner både gammalt och nytt (10). Men någon tid därefter lär en stor förändring wara skedd wid myntningen, emedan man haft ifrån 1356 til 1363 et Mynt, som aldeles war af intet wärde (11). Och detta torde hafwa gifwit anledningen til Förordningen, som under Konung Magnus

Erik-

en mark Silfwer på Myntet och uptså betalning därföre med fyra och en half mark penningar. Man wet likwäl intet, hwarifrån det swaga Myntet kommit, om det ej warit Städernas enskylta Skiljomynt, eller det som blifwit slaget i Kalmar och på Öland. Så mycket är likwäl osörnekeligt, at penningarna under Konung Albrect blifwit ringhaltigare, såsom man finner af Bo Jonssons Bref af år 1385, där sex mark penningar säges swara emot en mark Lödig (12). Utaf detta, som nu anförd är, torde man dels kunna rätta, dels bekräfta hwad som Commerce-Rådet Nordenkranz uti Swenska Mynt-Historien behagat andraga. Framdeles uti Capitlet om Rikets tilstånd ifrån 1371 til 1400, förekomma åter flera påminnelser om Swenska Myntets förhållande sig emellan.

(1) Bihanget wid Wästgötha Lagen fid. 95. Han, *Ödgrimer*, wigdi hane, Maria Kyrkia, til fem päninga bla af hwariom Bonde, fore thy, at tha gek Erpenninger i alt Götlandi, eller skuldi gialda siu skiäppur hafra eller threr byggs.

(2) 15. Fl. K. K. Balk. Wästgötha Lagen. Än Präfti will giwa, thet är twar skieppur eller örtugh pänninga.

(3) 15. Fl. Thingm. Balk. Wästgötha Lagen, jämförer en Örtewinge med 18 penningar.

(4) Man kan se härom Utdraget af Commerce-Rådet Nordenkrantzes berättelse om Finance-werk i gemen fid. 3. 4.

(5) Räkningen för Bertrand Amalrici Tionde-upbörd af Swerige och Dannemark för år 1282. Här förekomma dessa ord: Item de marchis denariorum de Suetia cambitæ sunt ad argentum VI. V. XXVIII marchæ & media Denariorum Suetiæ, pro quibus habita sunt M CC XX marchæ V. unciæ & decem Sterling argenti in pondere Trecen. marca. c. Man förbigår den lilla skillnaden, som kan wara emellan Swenst och Troist wigt, och efter denna räkning göra 5 mark och en tredjedels mark Swenska penningar en mark Silfwer.

(6) Ärkebiskop Olofs Bref vigilia Pentecostes 1317 fid. 52, uti von Stjernmans Anmärkningar til Petrus Nigers Biskops-Krönika. Dedimus Domino Regi centum & octoginta marcas argenti puri, quæ tum valebant nongentas marchas monete tunc currentis.

tilstånd stån 1342 til 1371.

parpenningar, och anmärkes tillika, at Kopparmynt då war gångbart öfwer hela Göthaland, hwarutaf man kan sluta, at sådant Mynt är ganska gammalt i Swerige, och kan hända warit bekant och brukadt i sjelfwa Hedendomen, emedan Ödgrim i Skara lefde 1145 (1). At man i senare tiden intet kunnat finna några sådana Kopparpenningar, gör intet til saken, ty äfwen i Dannemark har man haft Kopparmynt wid slutet af trettonde århundrade, änskönt ingen Historieskrifware lämnat underrättelse därom, eller man kunnat i senare tider upwisa några sådana (2). Olaus Magnus försäkrar, at fordne Swearne brukat Läderpenningar med Silfwernaglar uti, och är ryktet, at sådana penningar ofta blifwit fundna på åtskilliga ställen här i Landet; men hwad wärde man bör sätta på sådant tal, wet man intet: ej heller kan man wara förwissad, at de warit gångbara i Swerige, om de än woro fundne eller kunde finnas i wåra orter. Man talar ock om sådant Lädermynt, hwilket warit brukadt i Frankrike, då Konung Johan war fängen i Ängeland. Om Kejsar Fredrik II. berättas det samma wid år 1240, och en gammal Författare wid namn Johan Iperius nämner, at dessa slags Myntetecken warit gängse i Frankrike, och haft både Guld- och Silfwer-naglar infattade (3). Om så warit torde det snarare hafwa warit enskylta personers uptåg, på samma sätt, som man hos oss i wåra tider sett penninge-missfoster, som man kallat Valuter. Det är imedlertid ofelbart, at ringhaltigt och eländigt Mynt plågat Frankrike, något när på den tid, som man under Konung Magnus Erikson haft samma olägenhet i Swerige. Det man påmint om Kopparmynt torde fullkomligen öfwertyga, at man i Swerige haft gångbara penningar wid år 1100. Historiska bewis lära aldeles fattas om äldre Swenska Mynt. Dock följer intet därutaf at penningar warit därföre obekanta i Norden i äldre tider. Man träffar flera utländska Mynt i jorden så wäl Romerska som Ängelska, Irländska och Arabiska (4); i synnerhet finner man då och då wid Raflunda i Skåne Romerska penningar, och intet långt därifrån wid Kiwik, ser man en Grafwärd förmodeligen efter en Romersk Höfding, emedan tydeliga

Swerigets gamla Mynt.

tecken

annu förwaras uti Hennes Kongl. Maj:ts wår Stora Änke-Drotnings Mynt-Samling, några finnas ock uti Academiens Mynt-förråd, och ingen yngre än det andra århundrade, så at man härutaf kan se, at kunskap om Mynt ifrån äldsta tider warit bekant i Göthiska Norden, och således är ganska troligt, at man långt för Christendomen begripit nyttan af Mynt så uti dageliga omgånget som i handel. Om fordna Swearnas handel är talt i Första Delen, 12. Capitlet, och i 16. § synes wara tydeligen bewist, at penningar warit i wåra orter kända under mörkaste Hedendomen. Ingen orimmelighet kan då wara om man tror, at penningar warit äfwen i inländska Wärkstäder präglade, änskönt inga nu kunde upwisas. Och blifwer det swårt nog, kan hända, at öfwertyga en twiflande Myntkännare om de urgamlaste. En Ottar kan wara Swensk, men at han hör til Ottar Wändelkråka kan likwäl wara owißt (6). Alla de andra Mynt, som tilskrifwas Konungarna för Olof Skötkonung, kunna wara Swenska, men öfwertygelsen är swår at winna. Den bracteat på hwilken står skrifwit Born finnes ock i Guld uti Hennes Majestäts Änke-Drotningens Cabinet (7). Ingen af Konung Björns Mynt har gjordt mera upmärksamhet, än den som har på ena sidan med Runor Biorn Kongr i Biorka, och på den andra et altare eller bord med Kalken och et brinnande Ljus, samt kors på bordtäcket (8), men hade likwäl bordt göra ingen. Joh. Grams yttrande öfwer detta kostbara Fynd rör intet hans insigt, efter han endast sett ritningen, då äkta och oäkta Gods se lika ut. Wid Olof Skötkonungs större Mynt yppas den swårighet af Herr Cancellie-Rådet och Riddaren Berch, at de torde så snart wara Ängelska som Swenska. Om ej Situn har afseende på wårt Sigtuna, förfaller den kraftigaste borgen för deras inländskhet. De, som hafwa påskrift af Rex Svevorum eller Svanorum, torde likwäl något bättre förswara sin rättighet til Swerige, ty at de Swenske kallades fordom af Angländarne Svevi eller Svani lär ej kunna nekas. At Myntmästaren följt Anglo-Saxoniska smaken, är ej underligt, ty förmodeligen hafwer han warit förskrefwen från Ängeland. Uti Sturiska Cabinettet förwarades en

Eeee 2 af

Tilstånd från 1342 til 1371.

tilstånd från 1342 til 1372.

och har Hans Excellence Riks-Rådet Gref Ehrenpreus intet twiflat om des riktighet; om det är den samma som är eller hafwer warit i Fru Grills Cabinet wet jag intet. Konung Anunds större Mynt synes wärkeligen höra til Sverige, om Sithu är wårt Sigtuna. De smärre, som honom tilägnas, äro mer owiſſa, hwarföre och Aeder uti Catalogus Groingerianus intet wågat sig at tilskrifwa honom dem. Hwad Haqwinus Igmunder är för en Herre, wet man kanske intet. Om den i 14. §. anförde gifning är något gällande, måste alla de Mynt, som hafwa tre Kronor på ena sidan, och Lejonet öfwer tre Strömmar på den andra, föras til långt senare tider än Konung Anunds och Konung Håkans Ingers och Halstans kunna och wara twetydiga. Ragwalds penningar hänföras af Wilde til Ring, kan hända med samma skäl som til Ragwald. Konung Swerkers äro lika owiſſa. Erik den Heliges med tillägg af R. S. eller Rex Sveciæ, höra utan twifwel til en Swensk Konung, men om de böra tilägnas åt Erik den Heliga eller des Sonason och Sonasons Son, är åter twifwelaktigt. Konung Knuts Bläckmynt med Rex S. eller R. Sv. lära och wara Swenska, men K. eller Knut utan tilökning kan wara gemensamt med Sverige och Dannemark. Figurerna på Konung Waldemars penningar gifwa ingen tilförlåtelig upplysning: och så framt inga andra Mynt äro slagne under Konung Magnus Ladulås och Konung Magnus Eriksson än de bracteater, som utwisa et M. stundom något oformeligare, stundom något waskrare, wore man owiſs, om de låtit slå några penningar, hwilket dock intet kan dragas i twifwelsmål. Et M. utan tydeligare märke kan rätt wäl betyda Malmö, och har man Mynt af Konung Waldemar, hwarpå et aldeles dylikt M. förekommer, som annars skal betyda Konung Magnus Eriksson (9).

(1) Om Ödgrim kan man se Bihanget wid Wästgötha-Lagen fid. 95. At han lefwat 1145, är bewist i Andra Delen fid. 134. Och såsom man där endast nämnt Ärkebiskop Eskille gifwa til runda Capitel, kan man nu anföra utdrag af Donations-Brefwet, hwilket slutas på detta sätt: Acta hæc dedicatio & inscriptio Lundis Anno incarnationis Dominicæ Milleſimo C XLV . . . horum præſentia & teſtimonio, quorum hic ſequuntur nomina Epiſcopus

Ab-

(2) Uti Acten af år 1282 angående räkning för Bertrandi andeliga upbörd af Swerige och Dannemark, står följande mening och ord: Primo de decima Regni Daciæ de nouem ciuitatibus & Episcopatibus in sex annis sunt collecta LV CC III march. & dimidium denariorum cupreorum. från 1342 til 1371.

(3) Du Cange Dictionar. inf. Latin. Benedictinernas uplag Tom. 4. pag. 850 wid ordet: Moneta coriaces.

(4) Reder uti sin undersökning de numo aureo Odini pag. 55 och 65 omtalar åtskilliga äldre och yngre Romerska penningar, som äro funde här i Swerige, och i synnerhet på Gothland. Samma lärde Författare har utgifwit en annan Tractat de Nummis in Hibernia cusis, hwar åtskilliga Irländska Mynt, som äro fundne hos oss, förklaras.

(5) De uti Academiens Myntsamling förwarade Romerska penningar, som för några är sedan äro funne wid Raflunda, äro skänkte af Doctor Thomäus Probst och Kyrkoherde därsammastädes. Alle äro af Silfwer och wanliga Romerska Denarii. De förtjena at beskrifwas för upsinnings stället skul. N. 1. Adriani ansikte omskrift: HADRIANVS AVGVSTVS. COS. III. P. P. Fränsidan figura stolata med Cornucopiæ och Patera: FORTVNA AVGVSTI. N. 2. HADRIANVS AVGVSTVS. Fränsidan Figura militaris med hasta pura och victoriola COS. III. N. 3. Facies Laureata imberbis ... HAD. ANTONINVS AVG. PIVS. Fränsidan Figura stolata i wänstra handen Cornucopiæ, i högra en nedfäld gren TRIB. POT XV. COS. III. N. 4. Facies Laureata Barbata ... ANTON. AVG. PIVS. Fränsidan en Figur med Sköld på armen och en Fogel wid wänstra foten COS. det andra nog blindt. N. 5. Facies Laureata Barbata: M. ANTONINVS AVG. ... XXVIII. Fränsidan Figura stolata cum Patera RELIG. AVG. IMP. VI. COS. III. N. 6. afnött och blind, lär wara Antonini Pii hufwud. På stenen wid Kiwik ses en Biga med åtskillige föregående figurer, så at det synes troligt, at et Romerskt Läger warit där i negden.

(6) Denne Ottar med Runor är afritad hos Ziervogel de usu rei nummariæ in Historia Sueogothica Tab. 4. wid pag. 82.

(7) E. Råd. Berchs Beskrifning öfwer Swenska Mynt sid. 4.

(8) Se Ziervogel pag. 74 finnes ock afritad därsammastädes Tab. 5. Ifr. Berch sid. 11, där ursprunget til detta rara fynd uptäckes.

(9) Detta Mynt är afritadt på första Mynt Tafian fram för Florentinska uplagan af Meursii Historia Danica, hwilken Joh. Gram

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

riktat med förträffeliga Anmärkningar och deßa Tafler. Myntet är af Silfwer. På ena sidan står i omskriften *Waldemarus* och et Munk-M. midt på penningen, på den andra et litet kors och omskrift: Rex Danorum.

§. 17.

Så wida de uti nästföregående §. anförda erindringar winna Läsarens bifall, blifwer wår Mynt-Historia ganska ofullständig, oaktat all den möda en Brenner, en Reder och flere uplyste Myntsamlare gifwit sig; men det är tidens och omständigheternas fel och intet deras. De fläste påminnelser finnas wara bekräftade med Herr Cancellie-Rådets och Riddaren Berchs uplysta omdöme. Sedan Folkungiska Familien intagit Swenska Thronen, borde Mynt-Historien wara något mera redig och fullständig, emedan flera Städer denna tiden warit med Myntning syßlesatte. Deßa Mynt-ställen äro upräknade uti 15. §. och kan wäl wara, at man äfwen på flera ställen låtit slå Mynt, änskönt man uti gamla Handlingar intet finner någon tydelig reda därpå. Mycket är redan draget fram i ljuset, men ännu torde mycket framdeles kunna förloßas ifrån sina mörka gömslor, som kunde til äfwentyrs fylla medeltidens toma och öpna refwor. Af det man nu har sig bekant wet man, at man under Folkungiska Tidehwarfwet tagit gärna mönster uti Rikshushållningen från främmande Länder. Wåra Förfäders beständiga resor til Paris, Rom och flera utländska Städer, hafwa utan twifwel hos oß gjordt Fransöska seder i synnerhet smakeliga. När en förnäm Yngling genom et långwarigt wistande i Paris såg, at de förnäme Herrarne eller Baronerne där i Landet hade sina egna Mynt, torde äfwen den begärelsen hafwa frestat wåra mäktiga Drottar, i synnerhet på en tid, då begärelsen allena war tilräckelig til wärkställigheten. Man finner ock, at Mats Kettelmundson uti sitt Testamente, då han med gåfwor ihogkommer sina enskylta betjenter, skänker til Lydikin Myntare trettio mark penningar (1). Det kan då wara troligt, at flere utaf wåra stora Herrar utöfwat Mynträttigheten. At Grefwarne af Hollsten haft eget Mynthus i Kalmar är oförnekeligt och tilförne bewist. På utrikes orter hade Biskoparne Mynträttighet utan alt twifwelsmål, och tilkom Ärkebiskopen

Sweriges gamla Mynt.

skopen i Lund fjerdedelen af Myntet därsammastädes, hwarföre ock Lundiska Ärkebiskops-penningar intet äro så särdeles sällsynta. På några stå Konungens och Ärkebiskopens bild och ansikte, men på några står Ärkebiskopens namn allena (2). Man har ock Mynt af Ärkebiskopar i Tronhem, och har Erik Walkendorf låtit slå Mynt med Walkendorfska wapnet; Biskoparne i Roskild hafwa ock haft en dylik förmån (3). Det synes då ganska troligt, at äfwen Swenska Biskoparne warit sina andeliga fast utländska Medbröder lika äfwen uti denna höghets rättighet, fast tydeliga bewis i denna omständighet saknas, dock torde härigenom kunna slutas til mycken brist uti Swenska Mynt-Historien. Jolland alla dessa owißheter och flere gißningar af samma art, torde man likwäl med någon trygghet kunna påstå, at de gamla Mynt, som hafwa tre Kronor på ena sidan, och et krönt Lejon öfwer tre Strömmar på den andra, böra tilägnas Folkungiska Regenterna, dock så, at några kommit från Konungarnas egna Myntstäder, några åter ifrån Herrarnas enskylta stämplar, hwilket gifwit anledning til de olikheter, som förekomma på denna sorten af Swenska penningar. Man har redan uti föregående 15. §. påmint, at det torde wara aldeles owißt, om Lejonet med sina tre Strömmar på gamla Mynt och i gamla Sigiller föreställer Götha Rike. Men häremot är det utan twifwelsmål, at det war Folkungarnas wapen. På nyßnämnda ställe är anmärkt, at både Magnus Måneskölde och Ulf Jarl förde uti Sigill detta Sköldemärke. På samma sätt har Drotning Katrina, Erik Läspes Gemål, Birger Jarl af Bjelbo, och des Broder Bengt Månson Lagman i Östergöthland, fördt uti sina Sigill et Lejon öfwer tre Strömmar (4), och hwem kan inbilla sig, at Bengt Månson kunde tilägna sig och bruka Rikswapnet, antingen det skulle utmärka Swea eller Götha Rike. Om Lejonet uti Birger Jarls Sigill betecknat annat än Sigill-ägarens Släkt, hade det förmodeligen bordt wara krönt. Innan Magnus Ladulås blef Konung brukade han sin Fädernes Sköld utan Krona på Lejonet, men sedan han blef regerande Konung, tillades Kronan, såsom tecken, at ägaren war Konung, så at förändringen utmärkte förbättring på ägarens wärdighet, men intet på Rikets. Detta blef

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

Rikets tillstånd från 1342 til 1371.

blef sedermera beständigt i akt taget, så at Lejonet uti Konunga-Sigillen war krönt, men uti Härtigarnas okrönt, hwilket synes tydeligen gifwa tilkänna, at wapnet ineet syftade på Riket, utan på Kungliga Slækten. Så framt denna gissning skulle winna Läsarens bifall, kan man tilåfwentyrs något lättare förena Mynt-Historien med tidens otwifwelaktiga Handlingar och omständigheter. Riket war utan motsägelse uti et förträffeligt tillstånd både under Birger Jarl, wid slutet af Konung Magnus Ladulåses och i början af Konung Birger Månsons regering. Flere Myntstäder woro i Landet, man sökte at införa utländsk granlåt så mycket möjligt war, huru kan man då föreställa sig, at under et så lysande sast kort Tidehwarf inga andra än några eländiga Blåckmynt kommit ifrån Swenska Myntstäderna? Men man har kan hända något förlänge uppehållit sig wid upplysandet af en gissning, som med wördnad underkastas upplystare Kännares mognare omdöme.

(1) Orden af Mats Kettelmundsons Testamente äro dessa: Cuilibet stabulatori meo unum equum & VI. marcas denariorum. Magistro Ottoni XXX mr. den. Lydikino Myntare XXX mr. &c. dämäst nämnas hans murmästare, arbets-karlar, kockar, med mera.

(2) Om Lunda Mynt kan ses Prästen Mag. Rihlgreen under Archiat. och Prof. Kilian Stobäus de nummis & sigillis Lundensibus.

(3) Några Mynt af Ärkebiskop Walkendorf med Familie-wapnet uppå låra ännu wara i förwar på Maglö Herregård i Skåne. Biskops-penningar från Roskild finnas afritade på 4 Taflan framför Meursii Historia Danica.

(4) Afritningen af Drotning Catharinas Sigill ses hos Peringskiöld Attartal sid. 58. Birger Jarls sid. 72. Bengt Månssons sid. 97.

§. 18.

Men kan hända at det förnämsta af denna lilla Mynt-Historien återstår, nämligen penningarnas egenteliga wärde och jämförelse emot rent Silfwer, så wida det kan låta sig göra, eller åtminstone emot andra waror. Wärdet på wåra gamla Kopparpenningar, wid år 1100, war sådant, at fem penningar swarade emot tre skeppor Korn eller sju skeppor Hafra (1). Men det lärer ej warat särdeles länge, emedan efter Kyrko-

Bal-

Balken i Wästgötha-Lagen twå skeppor Korn swarade emot en örtug eller otta penningar (2). Örnewinge, som förmodeligen warit et utländskt Mynt, fast gångbart i Swerige, eller rättare sagdt, i Wästergöthland, gälde aderton penningar (3), men hwad deßa Myntsorter gälde uti förhållande emot Silfwer lär ej kunna utredas, dock ifrån trettonde århundrade torde äfwen denna jämförelse någorlunda kunna uträknas. Commerce-Rådet Nordenkranz har i detta ämne gått ganska långt, då han underrättar oß, at i äldsta tiderna swarade et öre emot en Riksdaler, och en mark emot otta Riksdaler eller en mark Lödig, men ifrån St. Eriks tid til Jarlarnas regering 1250, skal en Lödig mark innehållit twå penninge-mark, och således en penninge-mark innehållit twå Riksdaler Specie, som ock warit twå öre. Detta måtte warit förskrifwit eller förtryckt, ty om twå penninge-mark eller 16 öre swara emot en mark Lödig, eller otta Riksdaler, så måste penninge-märken gälla fyra Riksdaler, och hwart öre en half Riksdaler. Efter Commerce-Rådets widare anwisning hafwa wid år 1260 tre penninge-mark gjordt otta Riksdaler eller en mark Lödig. Ifrån Konung Magni Smeks tid 1335, då digerdöden graßerade til 1350 gjorde 4½ penninge-mark en mark Lödig, och ifrån 1368 til 1398 swarade sex mark penningar emot otta Riksdaler eller en mark Lödig (4). Detta alt är ganska omständeligt, men lär icke destomindre wara lika så swårt til at bewisa som til at begripa. Om man någonsin i Swerige haft så godt Mynt, at otta öre gjordt otta Riksdaler, synes man både böra och kunna twifla, och det måtte blifwa ganska swårt at utsätta när denna tiden warit. Det wore et ganska rart och märkwärdigt fynd, om några ojäfwiga Handlingar kunde framdragas ur mörkret, som intygade, at uti Konung Erik den Heligas tid twå mark penningar gjorde en mark Lödig. Den så kallade Jarletiden hade man swårt för at utmärka, om ej årtalet utwisade Birger Jarls Förmynderskap för sin Son Konung Waldemar. Så framt deßa uträkningar äro grundade i gißningar, kan man intet wäl trygga sig därwid, äro de åter hämtade af otwifwelaktiga Handlingar, förtjena de oförnekeligen at komma i dagsljuset. Imedlertid gifwa alla Handlingar, som

Rikets tilstånd från 1312 til 1371.

Gamla Myntets wärde.

Rikets tillstånd från 1 42 til 1371.

man hit in, til kunnat upteta, nog skiljaktiga slut-meningar, några komma tilwäl öfwerens med Nordenkrantzes uträkningar. Efter Herr Commerce-Rådets anwisning gjorde tre mark penningar en mark lödig under Konung Magnus Ladulås, ehuruwäl Påfweliga Upbörds-Commißarierna räknade sem mark Swenska penningar på en mark lödig (5). Och kan man nog wara försäkrad, at detta satet begrep i grund, hwad penningar och Silfwer borde gälta, och hurudant förhållandet war emellan penningar och Silfwer. Samma penninge-wärde bibehölls äfwen i Konung Birgers tid, emedan man finner, at 180 mark Silfwer swarade emot 900 mark penningar, dock hafwa flera slags Mynt utan twifwel warit gängbara i Landet (6), emedan det annars warit nödigt, at, uti Brefwet af år 1317, där denna jämförelse göres, bifoga den anmärkning, at sådant war förhållandet emellan penningar och Silfwer, når Biskop Israel i Wästerås köpte Ön i Dalarna af Konung. Birger. Under första åren af Konung Magnus Eriksons regering wid år 1329 måtte intet någon särdeles förändring wara skedd uti Myntets skrot och korn, efter man ser uti Påfweliga tånet som då upbars, at penningar och Silfwer hade nästan samma förhållande, nämligen såsom fem til et (7). Wid år 1333 skulle man snart kunna tro at penningar warit slagne til bättre halt, emedan 45 mark Silfwer borde betala 200 mark penningar, då tilwäl, om samma jämförelse warit som förr, nämligen 4 til fem, både fyratio mark Silfwer warit tilräckeliga. Men, kan hända, detta war allenast et anseligt förbehåll af Heliga Systrarna i St. Clara (8), ty man finner at Påfwelige Upbördsskrifwarne samma år warit nögde med sem mark penningar för en mark Silfwer (9). Samma penninge-wärde måtte hafwa warit 1354, efter Påfwens Nuntius Guilaberti uti sitt Omätto-Bref för Denarius St. Petri, gifwet samma år, likwäl intet gör någon skillnad emellan nytt och gammalt Mynt, emedan han nämner både gammalt och nytt (10). Men någon tid därefter lät en stor förändring wara skedd wid myntningen, emedan man haft ifrån 1356 til 1363 et Mynt, som aldeles war af intet wärde (11). Och detta torde hafwa gifwit anledningen til Förordningen, som under Konung Magnus Erik-

Erikson utgafs, at alle Köpmän, som kommo utifrån med waror, skulle lefwerera för hwar fyratio marks wärde af lästen en mark Silfwer på Myntet och undfå betalning därföre med fyra och en half mark penningar. Man wet likwäl intet, hwarifrån det swaga Myntet kommit, om det ej warit Städernas enskylta Skiljomynt, eller det som blifwit slaget i Kalmar och på Öland. Så mycket är likwäl oförnekeligt, at penningarna under Konung Albrect blifwit ringhaltigare, såsom man finner af Bo Jonssons Bref af år 1385, där ser mark penningar säges swara emot en mark Lödig (12). Utaf detta, som nu anfördt är, torde man dels kunna rätta, dels bekräfta hwad som Commerce-Rådet Nordenkrantz uti Swenska Mynt-Historien behagat andraga. Framdeles uti Capitlet om Rikets tilstånd ifrån 1371 til 1400, förekomma åter flera påminnelser om Swenska Myntets förhållande sig emellan.

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

(1) Bihanget wid Wästgötha Lagen sid. 95. Han, *Ödgrimer*, wigdi hana, Maria Kyrkia, til fem påninga bla af hwariom Bonde, fore thy, at tha gek Erpenninger i alt Götlandi, eller skuldi gialda siu skiäppur hafra eller threr byge.

(2) 15. Fl. K. K. Balk. Wästgötha Lagen. Ån Prästi will giwa, thet är twar skieppur eller örtugh pänninga.

(3) 15. Fl. Thingm. Balk. Wästgötha Lagen, jämförer en Örnewinge med 18 penningar.

(4) Man kan se härom Utdraget af Commerce-Rådet Nordenkrantzes berättelse om Finance-werk i gemen sid. 3. 4.

(5) Räkningen för Bertrand Amalrici Tionde-upbörd af Swerige och Dannemark för år 1282. Här förekomma dessa ord: Item de marchis denariorum de Suetia cambitæ sunt ad argentum VI. m. V. c. XXVIII marchæ & media Denariorum Suetiæ, pro quibus habita sunt M CC XX marchæ V. unciæ & decem Sterling argenti in pondere Trecen. Man förbigår den lilla skillnaden, som kan wara emellan Swensk och Troisk wigt, och efter denna räkning göra 5 mark och en tredjedels mark Swenska penningar en mark Silfwer.

(6) Ärkebiskop Olofs Bref vigilia Pentecostes 1317 sid. 52, uti von Stjernmans Anmärkningar til Petrus Nigers Biskops-Krönika. Dedimus Domino Regi centum & octoginta marcas argenti puri, quæ tum valebant nongentas marchas monete tunc currentis.

Rikets silfstånd från 1342 til 1371.

(7) Konung Magnus Eriksons Bref crastino assumtionis B. Virginis M. CCC. XXVIII. Mon. Scan. P. I. pag. 11, summa totalis ascendit ad tria millia octingentas triginta duas marcas numeratas ad modum Svecicum ... quæ quidem summa pecuniæ fuit commutata in argentum, cujus argenti summa ascendit ad septingentas septuaginta tres marcas ponderatas. Deßa 3832 mark penningar, delta med 773 mark Silfwer, göra, åter något når fem mark på en mark Silfwer.

(8) Magnus Bengtsons Bref An. Dni M. CCC. XXXIII Sabbatho infra octauam Epiphaniæ. Nordbergs Clara Minne sid. 71.

(9) Notarius Publicus uti sitt Bref om Petri Gervasii upbörd af Petters-penningen 1333 den 15 Maji, intygar, at uti summan war en del Silfwer: Inter quas sunt XXVIII marchæ argenti, qualibet marcha argenti computata pro quinque marchis Denariorum Svevorum.

(10) Härom har man åter et intygande af Notarius Publicus daterad den 4 November 1354. I anledning af et köp som Biskop Ödgisel i Wästerås gjorde med Konung Magnus 1350, skulle man kunna falla på den tanken at 300 mark Silfwer wid den tiden swarade emot 4500 mark Swenska. Så anföres åtminstone meningen af Canc. Råd. von Stjernman uti Anmärkningarna öfwer Petrus Niger sid. 57. Men kan hända meningen af Brefwet är den, at Konung Magnus sätt ett lån af Biskopen 300 mark Silfwer och 4500 mark penningar. Läsaren behagade sielf döma af orden i Brefwet: Omnibus p. s. cernentibus *Magnus* D. gr. R. S. N. & Schaniæ &c. Nouerint uniuersi ... Nos ... fratri *Aegisio* ... Ep. Arosiensi ... pro trecentis marchis puri argenti Ponderis Stockholmensis ... & pro quatuor mille & quadringentis marchis denariorum Svevorum monetæ nunc currentis, quas in diuersis annis mutuo receperamus ... bona nostra in Vestmannia ... rite & legaliter ... vendidisse &c. Actum & datum in castro nostro Stockholmensi An. Dni M CCC quinquagesimo feria quarta proxima post diem beati Petri, quæ fuit quarta die mensis Augusti. Originalet förwaras uti Antiquitets-Archivum i Stockholm. Besannad afskrift härutaf är mig benäget meddelt af Assessor Gagnerus.

(11) Notarii Publici Bref den 20 December 1364. Utdrag häruti är infördt wid 6. §. i detta Capitel N. 2.

(12) Po Jonsons Bref Arosiæ An. Dni M. CCC. LXXX quinto Dominica proxima post diem natiuitatis Mariæ Virginis. Här intygar han at han war skyldig Hannus Bosepol thuslanda lödugha mark Swenska a wicht, ålla siex mark Swenska päninga thet myat, som nu gar i Rikeno Swerike, före hwaria lodhuga mark.

§. 19.

Til slut af detta Capitel och widare upplysning af hwad man anförd om Mynt och Rikets Wapen, kan man bifoga en liten undersökning om wåra Swenska Konungars Sigill. Om man med Christendomens förkunnande i Göthiska Norden intet lärdt wåra Förfäder konsten at prägla Mynt, torde likwäl bruket af Sigill wara inkommit med wåra Christna Lärare och i synnerhet af Munkarna. Ehuru gammalt bruk det warit hos de Romare och Greker, at märka husgeråds-saker och bref med Sigill, har likwäl denna wanan ganska sent kommit til wåra orter. Det är nästan allmänt wedertaget, at man intet brukat Sigill i Ängeland förr än Noremännerne fäste sig där i Landet uti elfte århundrade. Runda warstycken sättes wid Brefwet, som woro genomdragne med tråar af hår eller skägget, stundom åter bet man i waxet, som skulle tjena til lagligt bewis af samtycke, och kan man härutaf sluta, at man ännu intet brukade några särskilta figurer, som intrycktes i waxet (1). När Konung Knut den Helige i Dannemark dödade Lunda Dom-Kyrka 1085, berättas allmänneligen at hans Sigill hängt därunder, uti hwilket på ena sidan Konungen föreställes på sin Thron sittande med Rikspplet i wänstra handen med omskrift: Præsenti Regem signo cognosce Knutonem, men på andra sidan til Häst med en Fogel eller Hök på högra handen och omskrift: Hic merum Regis Magni sub nomine cernis. Så beskrifwer och afritar åtminstone Peringsköld Konungens Sigill, och lär åtminstone Magnus Matthiä gifwit anledning därtil, som inför omskrifterna. Otwifwelaktigt är, at uti sjelfwa Gåfwo-Brefwet intet talas om något Sigill, hwilket likwäl war wanligt i medeltidens Handlingar (2). Hos Resen finner man afritning på Erik Lams Sigill. Om de nu nämnda Danska Konunga-Sigill hafwa sin riktighet, kan man därutaf sluta, at Konungarna ännu intet waldt sig några wisa märken, såsom Kilsetecken eller wapen uti sina Sigill. Det är möjligt, at Konungarna i Swerige äfwen brukat Sigill wid samma tid, kan ske förr, och kan ske senare; men ofelbart är, at man ännu intet kunnat upleta något äldre, än Konung Carl Swerkersons wid år 1160. På ena sidan föreställes han sittande på sin

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

Konungarnas Sigill.

Rikets tillstånd från 1342 til 1371.

Thron med Swärd i högra, och Riksäplet i wänstra handen, omskriften: Sigillum Karoli Sweorum Regis; i Contra-Sigillet sitter Konungen til Häst med Lants och Sköld, samt omskrift: Hic idem summus Gothorum Dux. Konung Knuts Sigill har allenast en sida, och finnes både större och mindre: Konungen ses där sittande på Thronen med Scepter i högra, och Äplet i wänstra handen. Bägge deßa Konungar hafwa en slags hufwudbonad, som liknar mer en Mößa än en Krona. Af Konung Swerker Karlson har man ämnu intet funnit några Sigill (3), men Konung Erik Knutsons Majestäts-Sigill föreställer Konungen på sin Thron med Spiran och Äplet, samt Krona på hufwudet, och på andra sidan twå krönta Leoparder, som wända ansikten emot hwarandra, omskriften på förstå sidan: Sigillum Erici Dei gratia Regis Sweorum, och på andra sidan: Clypeus Erici Dei gratia Regis Sweorum. Om Konung Johans Sigill är talt förut, då man handlade om Rikswapnet tre Kronor. Konung Erik Eriksons Sigill wisar Konungen på sin Thron med Spira och Äplet, och i Contra-Sigillet tre krönta Leoparder med wanlig öfwerskrift. Konung Waldemar förde ock tre Leoparder uti sitt Sigill (4), men uti et mindre Sigill, eller det så kallade Secretum, brukade han twå öfwer hwarandra stående Kronor med omskrift: Secretum Waldemari Primi Regis Sweorum (5). Magnus Ladulås uptog i sitt Contra-Sigill sitt Fäderne-wapen Lejonet öfwer tre Strömmar med olika omkringsatta prydningar, stundom med tre Kronor, och stundom med Alpha & Omega. Uti Konung Birgers Fana syntes et Lejon öfwer tre Strömmar, och har Sigillet förbt samma Figurer. Såsom Härtig Erik upförde sig Kungligt i all ting, så har han äfwen brukat et ganska ståteligt Majestäts-Sigill. På ena sidan föreställes han til Häst med Lants och Sköld, samt Hjelm på hufwudet omgifwen med tolf smärre Fanor, omskriften är: Sigillum Erici Dei gracia Ducis Sweorum, på den andra ser man Folkunga-Skölden med öfwerskrift: Clipeus Erici Dusis Dei gracia Sweorum. Uti Konung Magnus Eriksons Majestäts-Sigill sitter Konungen på sin Thron med Scepter och Äplet efter wanligheten, på högra sidan af Thronen, så wäl som i Contra-Sigillet står Lejonet (6).

Det

war mindre. Skölden med Folkunga-
elmen som täcker det upstående hörnet
som aldeles liknar Kronorna i Swen-
denna Kronan ser man åter en annan
en som närmast täcker Hjelmen, för-
n war regerande öfwer twå Konunga-
ecretum Magni Regis Svecie & Nor-
har ock brukat et särskilt Signet til
n ser Konungen sittande på sin Stol
t: Sigillum Domini Regis Svecie,
Man finner således, at wåre fram-
sig til några wissa skiljemärken uti
em efter behag och omständigheter,
rendels bibehållit af Konungarna,
Att på Fädernet. Något Sigill
man ännu intet kunnat updaga.
on har man ej heller något an-
ka Lejonet i Skölden och et by-
(8). Utaf Konung Albrect har
brukar han tre Kronor, hwarom
olkunga-Skölden med omskrift:
um, Gotor. & Dominus Scaniæ,
ndra wapen och Figurer (9).
sällsynta egenskapen, at hon en-
man, och skilgde hon sig i sjelf-
re. Wid år 1377 har des
Midt uti Sigillet sitter et
t är innefattadt med et band,
r omgifwer fyra Orepannor
träffar man fyra Sköldar,
uprätstående Lejon, och midt
wilka äfwen förekomma uti
Omskriften är: Secretum
cie Regine. Wid år 1391
Kronor uti, något när uti
i Swenska wapnet. Wid
rukat et Fruntimmers an-
sikte,

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

sikte, stundom krönt och stundom okrönt, så at utwärtes prakten, åtminstone i Sigillen, har uphördt alt som makten tilltagit (10). Konung Eriks af Pommern Sinbilder kunna sparas til följande tiden. Alla de hitintil anförda Sigill äro intryckte uti ofärgadt wax, så at röda färgen, hwarmed Kongliga Sigillen sedermera blifwit åtskilda, torde i wåra orter höra til senare tider. Af Drotningarnas Sigill har man intet något äldre än Drotning Catrinas, som war Konung Erik Läspes Gemål, hwilket endast utwisar Folkunge-Wapnet. Drotning Hedwig, som war förmåld med Konung Magnus Ladulås, har i det större Jungfru Maria med Barnet, och et krönt Fruntimmer på knå, med deßa ord: Salva me Domine, men uti det mindre ser man Folkunga-Wapnet och öfwerskrift: Secretum Helvigis Di. Gra. Regine Sweor. Af alla Drotninge-Sigillen är Blancas det präktigaste. Hon föreställes stående med Scepter i handen, på högra sidan ser man Folkunge-Wapnet, på wänstra Norrska Lejonet, och imunder träffar man Wapen-Sköldarna för Namur och Artois (11).

(1) Hickesius uti Företalet til des Thesaurus-Linguar. Sept. Ante adventum Normannorum in Angliam tam Reges quam alii Domini & Magnates laminas cereas membranis apponebant Cartarum, crucis signum in laminis cereis imprimentes de capillis capitum vel barbarum in eadem cera aliquam portionem relinquentes. Grefwen af Lincolne yttrar sig sjelf uti et Bref sålunda: In hujus rei euidentiam Sigillum dentibus meis impressi, teste Muriele uxore mea. Mer underrättelse om Sigill hos utländningar kan man få hos Mabillon de Re diplomatica, och Du Cange Glossar. orden Bulla och Sigillum.

(2) Peringskölds Ättartal sid. 71. Magnus Matthiä Series Episc. Lundensium pag. 18. Konung Knuts Gåfwo-Bref är tryckt uti Mon. Scan. Part. 2. pag. 198, och hos Langebeck S S. R R. Dan. Tom. 3. Man bör här påminna, at åtskilliga af de här omrörde Sigill äro til en stor del tagna af det nu nämnda Ättartal. De, som där intet finnas, skola angifwas uti följande Anmärkningar hwarifrån de äro lånte.

(3) Assessor Gagnerus har genom Bref underrättat mig, at ifrån Konung Swerker Carlßon inga Sigill finnas uti Antiquitets-Archivum.

(4) Man kan se härom 2. Delen sid. 562.

(5) Ritningen af detta Sigill är mig benäget lämnad af Herr Assessor Gagnerus.

(6)

(6) J. C. H. Dreyer Specimen J. P. Lybecensis, pag. 122. Såsom detta Majestäts-Sigill hwarken omtalas hos Peringsköld, eller någon annan inhemsk Författare, som jag mig nu kan påminna, wil man införa Dreyers ord: han talar om Konung Magnus Eriksons Privilegium, som förläntes åt Lybeckarne 1336: Cui elegans appendet Sigillum Regem præ se ferens solio insidentem, dextra sceptrum & sinistra pomum gestantem, Leonem etiam a latere dextro, qui & conspicitur in Contra-Sigillo.

Rikets tilstånd från 1342 til 1371.

(7) Detta Sigill finnes wid et Bref dateradt Skenninge feria tertia post Lætare 1351.

(8) Ritningen af detta Sigill är mig communicerad af Ass. Gagnerus.

(9) Om Konung Albrects Sigill har man talt förut. Afritningen på Sigillet med Folkunga-Wapnet är mig lämnad af Assessor Gagnerus.

(10) Drotning Margaretas Sigill finnas afritade uti Peder Hansön Resens Fredrich den andens Kronicke 2. Taflan N. 23, 24, 25, 26 och 27. Några gißningar kunna anföras om första Sigillets uttydning. Första Skölden torde hafwa något afseende på Swerige och Norrige, men de andra med twå gångande Lejon torde kunna lämpas på Schleswig eller Söder-Jutland, det öfriga kan lämnas til andras undersökning, at man må undgå den förebråelse, at man wil upleta flera hemligheter uti et gammalt Monument, än där någonsin warit.

(11) Om Drotningarna Catharinas och Hedwigs Sigill kan man se Peringskölds Ättartal. Drotning Blancas ses afritadt uti Doct. Ol. Celsii Academiska Arbete de *Blanca* Sveciæ Regina pag. 17. Det är förmodeligen lånt af Assessor Brenners ritning, som ännu förwaras uti Antiquitets-Archivum, Original-Sigillet lär åfwen i wår tid wara i behåll i Lybeck, som man kan sluta af Dreyer på det nu anförda stället. Orden äro följande: Sed aliud hujus Regis (*Magni*) eodem loco & die datum & ineditum hucusque ex origine subjungam & vel ex Sigillo *Blancæ* Reginæ, quod in Leone & liliis paternam juxta & maternam stirpem innuit, memorabile.

8 Capitel.

Om Kyrkans Tilstånd ifrån 1342 til 1371.

§. 1.

Ät Kyrkan kan må wäl, då Riket wäger emellan olyckor och wanstyrsel eller anarchie, är wäl intet möjligt; ty Ledamöter af Kyrkan äro de samme som Ledamöter af Riket. Åtminstone bör det så wara, och ehuruwäl Romerska

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

Grund-reglorna sökt at söndra Kyrkan från Riket, och uprätta et särskilt Herradöme eller Rike i sjelfwa Riket, bliswer dock naturen den samma och påfölgden oundwikelig, at Riks-olyckor äfwen på flera sätt förswaga Kyrko-Staten; fast Kyrkans egna Betjenter kunna, under tiden, i sitt enskylta wara mer eller mindre betungade. Men det bekymrade intet särdeles Romerska Öfwerherdarna, antingen Swenska Kyrkan mådde wäl eller illa; ty antingen de residerade i Rom eller Avignon, tänkte de likwäl altid lika, och drogo mera försorg om sina Christna undersåtares penningar, än om deras Själar. Clemens VI. blef Påfwe efter Benedictus XII. 1342. Såsom han war en infödd Fransos ifrån Limoge, sann han betänkeligt, at öfwergifwa negden af sitt Fädernesland, han blef således qwar i Avignon, hwilket Gresskap han köpte år 1348 af Drotning Johanna i Neapel för 80,000 Florener eller Ducater. Han försummade likwäl intet Staden Roms förmån, hwarföre han ock förbättrade Jubelårs-anstalterna. Bonifacius VIII. hade befalt, at hwart hundrade år skulle Jubel-år firas i Rom til Synders Förlåtelse för alla dem, som wille besöka Romerska Kyrkorna under högtideligheten. Clemens indrog denna långwariga wäntan til hwart femtionde år, så at et nytt helgår tog sin begynnelse 1350, hwilket besöktes af en oändelig hop Aflats-sökare, så at man understundom räknade i Rom 800,000 främlingar, ehuruwäl Påfwen sjelf wid denna andakt intet war närwarande. Han gjorde likwäl klokt, och om de andre wandrande Peregriner följt hans efterdöme, hade de gjordt äfwen så. Hwem ifrån Swerige insunnit sig wid denna Frimarknaden utom St. Brita, wet man intet, men hon gjorde med sitt talrika följe de Swenska Aflats-köparna många nog, under en icke allenast onödig, men tillika ganska wådelig andakt, då upror och andra otidigheter blandades med Synda-Förlåtelser, och många enfaldigt syndare förqwafdes i trängseln (1). Denna Påfwens upbyggeliga anstalt rörde hela Allmänheten af Wästerländska Kyrkan, men han sträckte ock sin faderliga wård til Swenska Församlingen, hwarföre han äfwen affärdade sin Nuntius eller fullmyndiga Sändebud Johannes Guilaberti uti Romerska Stolens och Kyrkans angelägenheter (2). Uti sitt sammanträde, för-

förmodeligen det förſta, ſom Guillaberti hade med Ärkebiſkopen Henrning och Dom-Capitlet i Upſala på Biſkopsgården, Arnö, nu warande Öfwerſte-Boſtälle för Lif-Regementet, den 3 December 1350, uprwiſade han ſin Fullmakt til at inſamla alla de penningar, ſom från Swerige, Dannemark och Norrige borde upbäras för Apoſtoliſka Stolens räkning. Deſſe upbördер woro, Petters-penningen, ſexåra Tionden, ſom war påbuden af Påfwen Clemens V, treårs Tionden, ſom war utſkrifwen af Johannes XXII. til Canaans Lands återwinnande, treårs och twåårs Tionden emot Turkarna af Clemens VI. et års inkomſter eller Annatæ af alla lediga Ämbeten, utom andra penningar, ſom beſtodo dels i bötes-penningar, dels uti frifwilliga ſammanſkott til Canaans Land eller Turkiſka fegden, och ſer man härutaf, at han war ſkickad mera ſom Upbördsſkrifware, än en rättſkaffens andelig Budbärare, ſom borde efterfråga, huru man i Norden förkofrade ſig i Chriſtendomen (3). Sjelfwa orden utmärka arten af deſſa beſkattningar. Sexåra Tionden, Decimæ ſexannales, beſtod i tionde-penningens afgift af alla andeliga inkomſter, hwilken uti ſex års tid borde upbäras, och de andra på ſamma ſätt. Uti ſådana mål utöfwade Helige Fadren en aldeles enwäldig myndighet, utan at fråga werldsliga Makten, ty det angick de andeligas egendom och inkomſter, ſom efter Canoniſka Lagen war til alla delar undandragen werldsliga Öfwerhetens förordnande. Om Påfwen war oförſkämd nog at pålägga ſådana egenwilliga gårder, måſte man ock medgifwa, at de Swenſke woro nog enfaldige, ſom åtogo ſig et ſå tryckande ok. När Clemens VI:s befallning om treåra Tionden ankom til Norrige, ſwarade Biſkoparne därſammaſtädes 1345, at det war omöjligt (4). Däremot förklarade ſig Swenſke Biſkoparne aldeles willige at efterkomma Påfwens åſtundan. Hwad Petters-penningen beträffar, ſom Guillaberti påſtod böra erläggas af hwart hufwud i hela Riket, ſwarade Ärkebiſkopen, at beſkaffenheten war inte ſådan i Swerige, utan at den betaltes på det ſätt, at hwar Bonde, ſom plögde och ſådde i Upſala Stift, betalte allenaſt en penning för ſig och hela ſitt hus i Romſkatt, och uti de andra Stiften allenaſt en half penning, men andre inbyggare, ſom hwarken plögde eller

Kyrkans tillſtånd från 1342 til 1371.

Påfweliga Skatter från Swerige.

Kyrkans tillstånd från 1342 til 1372.

sådde, betalte intet. En annan beskaffenhet war med Helsingeland, Ångermanland och Jämteland, hwarifrån denna Skatt aldrig utgått (5). Wid förra Tionden påminnes, at den war redan betalt til Johannes de Serone och Bernard de Ortolis, som år 1328 warit Påfwetige Besökare. Wid tredra Tionden, som Johannes XXII. utskrifwit, erindrades, at den war insamlad och eftergifwen af Benedictus XII, en otrolig Påfwelighet, som näppeligen skulle förmodas af XIV. år-hundrade. Tredra Tionden af Clemens VI. stod tilreds, och wäntade allenast Guilabertis anordning. Twå-åra Tionden hade ingen hördt talas om förr än nu. Upbörden för lediga andeliga Ämbeten war anförtrodd åt Biskop Petrus i Linköping, och för öfrigt war intet influtet hwarken genom Testamenten eller andra fång, utom hwad som kunde finnas i Kyrko-stockarna, som ännu intet woro öpnade.

(1) At St. Brita war i Rom wid Jubel-året slutes därutaf, at hennes gamle Själesörjare Doctor Matthias dödde 1350, då hon under sitt wistande i Rom fick uppenbarelse om des hädanfärd. Revel. S. *Brigittæ* Lib. I. Cap. 3. Hic quando obiit in Svecia, Sponsa Christi tunc existens Romæ &c.

(2) *Bzovius.* Ann. Eccles. Tom. 14. pag. 1101 säger, at Guilaberti kom til Swerige 1351. Men därutinnan har han utan twifwel felat, emedan Guilaberti Process eller rådplägning med Ärkebiskopen och Dom-Capitlet i Upsala på Arns år dateradt den 3 December 1350. Bzovius anför ock, at han war endast afsänd til Swerige och Norrige, men uti det nu nämnda Document kallar han sig sjelf Decanus Tarbatensis och Canonicus Virdunensis, samt in Regnis Sveciæ, Daniæ & Norvegiæ Apostolicæ sedis Nuntius & Collector. Scheffer uti Anmärkningarna til Chronicon Archiepp. pag. 147, håller före, at han warit Swensk, men därtil är ingen anledning.

(3) Von Dalin säger sid. 506, at han war skickad til Petters-penningens indrifwande, men hans wäsf sträckte sig mycket längre, som man kan finna af sjelfwa Processen.

(4) Norrska Biskoparnas Bref härom år tryckt hos Pontoppidan Ann. Eccles. Tom. 2. pag. 169. Det är dateradt octava nativitatis beat. Virginis 1345.

(5) Om Petters-penningens beskaffenhet är talt i Andra Delen sid. 402, hwar och orden af denna Guilaberti Process äro anförde.

(6) Alt detta är tagit af Guilaberti Process.

§. 2.

Guilabertis enskylta upförande, och tidens besynnerliga omständigheter lära utan twifwel ganska mycket befrämjat hans ärende. Konung Magnus behöfde altid penningar, och andelige Fäderne anlitades beständigt om förskott til des förnödenheter; de torde då med sägnad tagit emot tilfället, at hänwisa Konungen til lån af Påfweliga Upbörden, hwarigenom de sjelfwe kunde undgå deßa wådeliga försträckningar. Guilaberti war ock ingalunda obenägen, som man kan se af sjunde §. i föregående Capitel, och på denna grund har han haft all ostörd framgång uti sin Ämbets-förrättning. Man skyndade sig på alt sätt at wara hans Påfwiska snålhet til wiljes, och har han ifrån Söderköping år 1351 gifwit anwisning til Domprobsten i Linköping at lyfta den til en tredjedel resterande Upbörden ifrån Wexjö och Skara, som war inlagd i Linköping til en summa af 1441 mark (1). Widare finner man, at Guilaberti år 1354 uptagit af Biskop Nils i Linköping 128 mark af Petterspenningen för samma Stift, och åren 1351, 52 och 53, 100 mark, som warit lagda i Kyrko-stockarne til Krigshjelp mot Turken, 1359 mark för twå-åra Tionden, som Clemens VI. påbudit, 500 mark och 170 mark för fyra-åra Tionden af samma Påfwe (2). Af Upsala för samma år 84 mark i Petters-Skatt, 950 mark för twå-åra Tionden, 450 mark af Kyrko-stockarna, 178 mark för fyra-åra Tionden. År 1356 af samma Biskop Nils Petters-Skatt för åren 54, 55 och 56 ethundrade tjugu åtta mark, för fyra-åra Tionden 679 mark, 100 mark för första året af lediga Domprobst-inkomsterna i Upsala (3). Imedlertid dödde Påfwen Clemens VI. 1352. Hans efterträdare Innocentius VI, til börden en Fransos, blef icke allenast qwar i Avignon, såsom des närmaste företrädare, utan bar ock samma ömhet för Swenska Församlingen; ty han hade en ganska nådig smak för Swenska penningar, änskönt de dugde intet. Annu någon tid drog Guilaberti försorg om incaßeringen, hwilken ock mot slutet af sin Räntemästare-syßla bannlyste Konung Magnus, efter det drögde förlänge med återbetalningen af de medel, som Konungen undfått af Påfwe-Tionden. När Konungen beswärade sig häröfwer

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

Påfweliga Skatten från Swerige.

Sverges tillstånd från 1342 til 1371.

wer hos Hans Helighet, swarade Innocentius VI. genom Bref af 1359, at han til Påsken af nästkommande år hämmade wänskapligheten af Guilaberti stricka förfarande, men penningarnas förutan kunde des Caßa inga tåla; han emotsedde likawidare swar och penningarnas emottagande af Henrik Biskop, som då war Canonicus i Lybeck (4). Innocentius dödde 1362, och Urbanus V. följde sina förgångares efterdöme til at samla penningar ifrån Sverige, och har man af hans utskickade Guido de Cruce åtskilliga Qwitto-Bref på uptagna penninge-summor. År 1364 uppbar han för Denarius St. Petri af Upsala Stift för 6 år 204 mark penningar af den då gångbara ringhaltiga myntet. För 1363 emottogs ingen Petters-penning, efter Bönderne tilbudo betalning uti et mynt, som war af intet wärde; men för år 1364 emottog han 38 mark. Af Biskop Nils i Linköping undfick Guido för 1366, 34 mark 6 öre sex penningar, följande året för samma uppbörd 33 mark (5), och för sådana wärf allena är Urban uti wår werld märkwärdig. Man skulle snart kunna tro, at oaktadt alla olyckor, som tryckte Sverige, hade tikwäl Landet bättre förråd på penningar än Norrige, ty når Guido de Cruce skulle uptaga Petters-Skatten där i Riket, fick han wäl något i penningar, men det mästa i Kalfskin, Bockskin och Lamskin (6). Lösen för Pallium, Servis-penningar, Petters-Skatt, varancegården, och nymodig Tionde-uppbörd woro egenteligen de andeliga Betraktelser, hwaruti Öfwerherdens Själa-wård öfwer Swenska Församlingen yttrade sig. Man fick wäl et annat Öfwerhufwud, når Gregorius XI. utwaldes til Påfwe 1370, men Caßa-räkningar uphörde intet därigenom, utan Henrik Biskop i Schleswig utnämndes til penning-räknare i Norden. Denne Högwördige Fader lär hafwa warit så mycket skickeligare til andelig Upbördsman, som han tilförne warit brukad i sådana sammets-mål, då han uti Påfwens ärender blef skickad til Konung Magnus at infordra de 15000 Ducater, som Konungen war Apostoliska Kammaren skyldig (7). Utaf honom har man Qwittans 1373 för 874 mark Swenska penningar för en ny fyra-åra Tionde, och tillika räkning för 1000 mark af twå-åra Tionden, af hwilka allenast 875 mark för den gången ut-

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

[illegible] (8). Och såsom Biskop Gottschalk i Linköping för-summat, at indrifwa tre-åra Tionden, som Urbanus V. på-budit, och den som Gregorius XI. utskrifwit, afsändrar Henrik både Biskopen och hela Kyrko-Rådet i Linköping; men emedan de oaktadt et sådant förbud icke destomindre fortforo uti sina wanliga Ämbets-förrättningar, och å sido satte penninge-upbörden, förklarar han dem för aldeles bannlyste och med Interdict belagde, om de intet på de tider, som hans ombud utsatte, woro färdige til gårdens afbördande (9). Man kan af sjelfwa uprepandet finna, at dessa här anförda poster ingalunda swarade emot hela Påfweliga upbörden, utan gjorde allenast en liten del därutaf, men det lämnar dock et otwifwelaktigt bewis om Påfwarnes oblyga förhållande, som aldeles efter behag beskattade Församlingen, utan at man kan upte en enda förmån, som Riket eller Kyrkan kunde inbärga af des förbindelse med Påfwarna, under detta tidehwarf. De med sina Cardinaler simmade i öfwerflöd, genom Bannlysningar, Skattskrifningar och flera dylika konster präßades och betungades den enfaldiga Allmänheten, och på deßa skiljomärken skal man wäl igenkänna wår dyra Frälsares högsta Ordningsman och Apostlarnas efterträdare.

(1) Reverendo in Christo Patri Dom. *Petro* Lincopensi Episcopo, ac venerandis & circumspectis viris Capitulo Ecclesiæ Lincopensis *Johannes Guilaberti* Decanus Tarbatensis & Canonicus Virdunensis in Regnis Daciæ, Sveciæ & Norvegiæ, ac in Lundensi, Upsalensi ac Nidrosiensi ciuitatibus & provinciis Apostolicæ sedis Nuncius & collector omnium singularum quantitatum, pecuniarum, bonorum, jurium & rerum quarumlibet aliarum, ad Romanam ecclesiam siue Cameram Apostolicam . . . pertinentium &c. Dat. Sudhercopiæ . . . penultima die mensis Junii An. D:ni M. CCC. quinquagesimo primo.

(2) Man kan se härom Notarii Publici intygande den 18 October och 4 December 1354, den 17 September 1356, den 15 November 1357. Alla deßa Bref finnas i Örnhjelms Bullar. Tom. I.

(3) *Innocentius* VI. til Konung Magnus: Dat. ap. Villam nouam Auen. Diocef. XV Kal. Jun. Anno Octauo, 1360. Vastovius pag. 197, hafwer hänför Brefwet til 1359, som lär wara förseende, hwarföre och Bzovius berättar målet under 1360.

(4) Notarii Publici intygande den 20 December 1364, den 14 Augusti 1366. *Guido* de Cruce Qwitto-Bref 1364 octaua App. Petri & Pauli.

(5)

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

(5) Notarii Publici intygande den 25 Junii 1364. Bref wet finnes ibland MSC. Bartholiniana i Köpenhamn, communicerad af Langebeck. Här talas ock om moneta Noricana reprobata & abjecta, så at eländigt mynt måtte hafwa warit en allmän Lands-plåga i Norden.

(6) Henrik Biskop war någon tid Canonicus i Tiarp wid Upsala, efter Guilaberti, och härifrån blef han Biskop i Schleswig. Chronicon Archiep. Upsal. hos Benzelius Mon. Eccl. pag. 53.

(7) Universis præsentes literas visuris Nos *Henricus* mis. D. Slesvicensis Episcopus & Domini nostri Papæ & suæ Cameræ per Regna Daciæ, Sveciæ & Norwegiæ Nuncius & Collector &c. Dat. Stockholm M. CCC. LXXIII. XIV die mensis Septembris. Originalet i Köpenhamn communicerad af Langebeck.

(8) *Henrici* Episc. Slesvicensis handlyssning öfwer Biskop Gottskalk och Dom-Capitlet i Linköping. Dat. Stockholm feria quarta post Dom. LXX. Och kan man således öka Pontoppidans berättelse i des Annales Eccl. pag. 67, angående Biskop Henriks förrättningar.

§. 3.

Utom tygellösa Beskattningen tilwällade sig ock Påfwarne rättighet at förordna om andeliga Ämbeten, med hwilket missbruk man i synnerhet plågade Angeland, där de rika inkomsterna förskaffade flera sökare. Man har äfwen exempel här i Swerige på en dylik egenwilja, hwilket man hos oß kallade förbehåll wid Hofwet, reservatio in curia. Sådan befordran åtnjöt Johannes Gullaberti, som undfick Canonicatet Tiarp på denna grund, sedan han förut warit nämnd genom et sådant förbehåll til Domprobst wid Upsala, hwilken han afsade sig hos Påfwen, då Helige Fadren utsåg Birger Gregerson til Domprobst. Efter Guilaberti fick Henrik Biskop Tiarps Canonicat. Man kan wara försäkrad, at Påfwen följde samma Tjenst-betänkande wid flera tilfällen och på flera ställen, fast wederbörliga underrättelser saknas nu för tiden. Detta har likwäl warit en rättighet, som intet särdeles riktat andeliga Skattkammaren. Lösen för Pallium och andra Biskops-Afgifter woro indrägtigare. Uti Andra Delen sid. 414 har man påmint, at ingen Arkebiskop kunde hugnas med Påfwens bekräftelse på sitt wal utan en afgift af mer än 18000 Daler Silf-

Silfwermynt, uti goda och redbara penningar. Man kan nog wara öfwertygad, at denna kostnad blef hwarken aflagd eller minskad, utan snarare förökad. Sjelfwa lösen för Pallium har utan twifwel förblifwit, som den warit af ålder, och Servis-penningarne förglömdes ej heller. Man har et Notariale intygande, at Johan Carlson betalt år 1353 för Ärkebiskop Petri räkning 500 Goldgulden i Brygg i Flandren, til fyllnad af Ärkebiskopens Servis-penningar til Påfwen (2). En mindre summa nämnes wäl uti Gasberti Narbonensis Quittans af år 1344 för Ärkebiskop Hemming, nämligen 250 Ducater til Påfwens förråds-kammare och 37 Ducater för des betjenter (3). Men där talas allenast om en fyllnad, och intet om hela afgiften, ty at Romerska Öfwerherdarne i den angelägenheten altid tänkte lika, kan inhämtas af de Qwitto-Bref, som utfärdades til Ärkebiskop Henrik 1383 och 1386: ty först betaltes 147 Florener i Guld til Påfwe-kammaren och til betjeningen 40 Florener, men sedermera 352 Florener til Påfwen och til betjeningen 78: så at betjeningens handpenningar blifwit ökte sedan 1333, då man låtit sig nöja med 94 Florener eller Ducater (4). Men om Cardinals-räntan, som i Andra Delen omtalas, har man ej fått någon widare kunskap. Underwärk hade det warit, om den blifwit eftergifwen, och så utomordenteliga mirakel bör man intet wänta från Romerska Helgedomen. Man kan intet och man bör intet begära, at en Påfwe eller Cardinal skal afsäga sin warelse. Et annat beswär woro ock Ärkebiskoparne underkastade med sina ordenteliga upwaktningar hos Hans H:lighet, ty de skulle infinna sig wid Apostoliska Hofwet hwart fjerde år, om Påfwen wistades på andra sidan om Alperna, och hwart tredje, om Hofwet uppehöll sig på någon ort på denna sidan om den nämnda bergstracten (5). Detta kunde likwäl ske genom Fullmäktig, så at denna upwaktning hade alt utseende af gyckleri, ty man kan altid wara försäkrad, at Ärkebiskopen kunde intet wara förutan förespråkare hos sin höga Förman. Wid et sådant besök skulle altid Ärkebiskopen uttaga upwaktnings-bewis, hwaruti altid intygades, at ingen utgift wid et sådant tilfälle war åskad eller tagen; man har dock all anledning at twifla, om upwaktningen

Kyrkans tillstånd från 1342 til 1371.

Påfweliga inkomsten af Biskoparna.

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

warit aldeles så torr och mager, som bewiset intygade. De nu anförde omständigheter woro intet de enda beswär, som tryckte Ärkebiskoparna. De woro, som redan nämndes, nödsakade at underhålla beständiga Residenter eller Fullmäktiga wid Påfweliga Hofwet. Dessa skulle ock betalas mer eller mindre efter omständigheterna (6). Påfweliga Sändebud skulle förnöjas til twå Ducater om dagen, utom andra wälplägnings och högaktnings bewis, som woro oundwikeliga. Detta dags-arfwode påbjöds af Innocentius VI. til Raimund de Galancio, som skickades 1353 i början af året til Swerige, Norrige och Danmark, uti något besynnerligt förtroendes ärende. Denne Galancio, kallas Serviens Armorum (7). Men då någon affärdades af större wärdighet bestodos 25 Ducater om dagen, och denna förplägning tillades Cardinalen Pileus, som afsändes til Kejsar Carl IV. 1378 ifrån Urban VI, ånskönt han hwarken war i Swerige eller ämnade sig hit. Cardinalen utfordrade ock ifrån Swerige 300 Ducater för 12 dagar, och det wid hotelser af bannlysning, Interdict, och alla andeliga olyckor, som kunde utflyta ifrån Romerska Utmätnings-Ämbetet (8). Det är swårt at utreda, antingen den befallandes osörsynta oblyghet, eller den lydandes fåniga fogelighet war mäst lastwärd. Det man anförde om Servis- och Införsels-penningar rörde egentligen Ärkebiskoparna, det hade warit ganska besynnerligt, om Biskoparna wid tillträdande af sina Ämbeten warit aldeles Tull- och Skatt-frie. De woro det ock ingalunda, utan bekräftelsen af deras wal fordrade ock wederbörlig erkänsla. De lämnade fördenskull en wiss afgift wid et sådant tilfälle både til Påfwens Skattkammare och des betjening. Man har bewis därpå af Biskop Thor från Strengnäs, som undfick wederbörligt Orwisto för 100 Ducater til Påfweliga Fataburen och 33 Ducater til Hans Helighets betjening (9). Om Läsaren ledsnar wid upprepandet af alla dessa ränte-persedlar, är det intet underligt, det är mera underligt at Skattdragarna intet ledsnade wid alla dessa otidigheter, som hwarken hade ända eller gränsor. Och såsom alt detta skedde under sken af Helgdom och Gudsfruktan, kan man lätt begripa, at Christna Församlingen intet kunde wara uti farligare händer, om den än warit underkastad

de

de grofwaſte Hedningars öfwerwälde. Man kan intet utan förargelſe läſa Breſwet, ſom Cardinalen Pileus tilſkrifwit Swenſka Biſkoparna om ſitt orimmeliga arfwode, då han förmanar dem at haſwa Gud för ögonen, Deum habentes pro oculis, och ſticka honom ſina trehundrade Ducater. Kyrkans tilſtånd från 1342 til 1371.

(1) Chronicon Archiepp. hos Benzelius Mon. Eccl. pag. 44, hwar där talas om Upſala Domprobſtar: Poſt hunc Dominus Laurentius, dictus Vnge, qui quidem Dom. Laurentius non habuit jus in ea (Præpoſitura) quia reſervata fuit in curia &c. Om Canonicatet Tiarp talas pag. 53. Iſte Dom. *Johannes Karoli* non habuit Jus in ea, quia reſervata fuit in curia, & vigore hujus reſervationis impetrauit eam Dom. *Johannes Guilaberti* tunc Apoſtolicæ ſedis Legatus in Regnis Daciæ, Sveciæ & Norwegiæ, qui prius obtinuit Præpoſituram Upſalenſis eccleſiæ per reſeruationem, & renuntiauit præpoſituræ in manibus Papæ. Quo mortuo obtinuit hanc præbendam etiam per reſervationem, Dom. *Henricus* dictus Biſcop, quo facto Epiſcopo Slesvicenſi &c.

(2) Guilelmus Farbont, ſom war Påfwens Subcollector, gaf ſitt intygande den 1 April 1353, at Ärkebiſkop Petrus utlade til Påfwens Skattkammare quingentos Florenos aureos bonos & legales & magni ponderis ad cuneum & ſtampum Florenciæ . . . quos ſupra ſcriptos Dn. Archiepiſcopus dare tenebatur camere dicti Domini Papæ & collegii pro complemento ſui communis ſervitii.

(3) *Gasberti* Archiep. Narbonenſis Quitto-Bref dat. Auenione den 21 Martii 1344.

(4) Om Ärkebiſkop Henriks afgift kan ſes Marinus Archiep. Tarentinus uti des Quittancer, det ena dat. Tibure 1383 den 29 Julii, och det andra dat. Januæ den 2 Julii 1386.

(5) Om Ärkebiſkop Hemmings beſök witnar Stephanus Archiepiſcopus Arelatenſis Papæ Camerarius den 14 Novemb er 1348. Om Ärkebiſkop Petri beſök intygar Stephanus Archiepiſcopus Tholoſanus Papæ Camerarius Avignon den 7 Julii 1360. Om Ärkebiſkop Birgers Clitus Epiſcopus Imolenſis 1381, m. m.

(6) *Johannes* Aniciensis Epiſcopus, Vallaniæque Comes, ac audientiæ literarum contradictarum Auditor intygar, at Mag. Johannes de Brunsheim fått ſitt arfwode betalt wid Påfwens Hof för Ärkebiſkopen och Dom-Capitlet i Upſala, Breſwet är dat. Avignon Nonis Julii år 1360.

(7) Cancellinus Abbas i ſtöd af Innocentii VI. Bulla dat. Avignon 1353, befaller Swenſka andeliga Staten, at betala til Raimund de Galancio duos Florenos boni auri & magni ponderis & cunei Florentini . . . pro ſingulis diebus, quibus dictum *Raimundum* eundo,

Kyrkans tillstånd från 1342 til 1371.

morande & redeundo profecutioni negotiorum in dictis literis Apostolicis expressorum insistere contigerit. Cancellini Bref är daterad Avignon den 1 Februarii 1353.

(8) Urbani VI. Bref i detta ärende är dat. Romæ ap. S. Mariam trans Tiberim III Kal. Octobris Anno primo, 1378. Cardinalen Pileus uti sitt Bref af den 31 Augusti 1380 berättar, at han warit i Maynz, Worms, Würtzburg, Bamberg och Regensburg, hwilka han säger gräntsa til Upsala Stift, och således på den grund fordrar 300 Ducater för 12 dagar, som han intet warit i Swerige.

(9) Universis & singulis præsentes literas inspecturis *Johannes* m. D. Archiep. Sipontinus &c. Universitati vestræ notum facimus per præsentes, quod Reverendus in Christo Pater Dn. *Thordo* D. gr. Episcopus Strengenensis in Svecia pro complemento solutionis sui communis servitii, quo erat Apostolicæ Cameræ efficaciter obligatus, centum Florenos aureos de Camera, & pro complemento solutionis quatuor servitiorum debitorum pro familiaribus Domini nostri Papæ triginta tres similes Florenos, solidos sexdecim, denarios quatuor de moneta Romana . . . solui feciſſe realiter &c. Dat. Romæ ap. S. Petrum milleſimo trecenteſimo octuageſimo ſecundo . . . d. viceſima nona menſis Januar. Af Breſwet kan man intet ſluta annat, än at denna afgift gjorde allenaſt en del af Biſkop Thors Gerwis-penningar. Breſwen äro vidimerade och afſkrefna af Secreter Helman. Originalerne förwaras i Antiquitets-Archivum.

§. 4.

Konungens förhållande emot Kyrkan.

Med särdeles upbyggelſe har Läſaren twifwels utan inhämtat Romerſka Stolens wård om Swenſka Församlingen. Konungarnas omſorg om Kyrkan wiſade ſig på annat ſätt. För Dom-Capitlets heder och bequämlighets ſkuld i Wexiö, förunte Konung Magnus 1342, at orten ſkulle få Stads Privilegier. Sjelfwa Privilegierna äro gifne i Skenninge-Afkrodensdag, årtalet utſättes intet, men Meßenius underrättar oß, at det ſkedde 1342 (1). Och ſåſom Biſkopen därſammaſtädes hade ſwårighet at förſkaffa ſig ſina nödwändigheter, i anſeende därtil, at orten war långt aflägen från Hafwet, ſkänkte han årſkilliga enſtaka Gårdar i Frilleſtad Sokn i Blekingen til Biſkopsborder, ſåſom Fur, Tangaboda, Saluaboda, Lekaremåla, Peterslöfsmåla, Siggamåla, Sundamåla och Holmhjö, hwilka då räntade elloſwa mark penningar, men efter Konungens egen utåteiſe kunde ganſka mycket förbättras, och ſkulle alla deſſa

ägor

ägor tilhöra Biskoparna i Wexiö til oinskränkt bruk och nyttjande i ewärdeliga tider, med samma Frälse, som de andre Biskops-ägorna nyttjades för Konung Birgers Kröning. Råmärken til deßa nu uprepade Gårdar utsättas tillika uti Konungens Bref, som är dateradt i Stockholm 1349 (2). Och såsom sedermera någon twist yppades, huruwida Kungs-ägorna i Miowik i Nättraby Sokn woro inbegrepna under samma gåfwa, förklarade Konungen 1351 sin ytterligare wilja, at åfwen denna grund eller Gård skulle tilägnas Biskoparna i Wexiö (3), med försäkran, at det genom förseende blifwit utlämnadt i förra Brefwet. Följande året 1352, bekräftade Konungen och hans Fru Moder den gåfwa, som Härtig Knut af Halland och Samsö hade gjordt af några Gods i Fiäre Härad til Petter Balgö, dock med det wilkor, at så framt förbemälte Petter dödde utan barn, skulle det bortskänkta Godset tilfalla Ås Kloster, til deras och förra ägarnas Själa-försoning (4). Et nytt prof så wäl af Konung Magnus Eriksons, som Konung Håkans beredwillighet, mot de Andeliga, wisades, när Konungarne stadfästade en äldre gåfwa til Grå-Munkarna i Stockholm för Konung Magnus Ladulåses Ärmotsmeßa, i anledning af hwilken Höfwitsmannen på Stockholms Slott borde aflämna årligen til förbemälte Munkar et pund Wax, twå fat Öl, hundrade Bröd, twå fat Sill utom Lax och några penningar, men månadtligen borde samma Munkar undfå et fat Öl, en tunna Mjöl, twå pund Fläsk, et pund Smör, och mot hösten tio Laxar (5). Genom Bref af år 1351, afgick Konungens Bref til åboerne i Tranberg, at de skulle aflämna alla Räntorna och Krono-sakören af sina Hemman til Aranäs eller Gudhems Nunne-Kloster (6). Man kan i wißt anseende säga, at de Andelige förtjente denna aktning, emedan deras och Kyrkans förråd lämnade nästan altid et wälwilligt biträde åt Konungen, då han behöfde penningar, hwilket hände honom altid, och har Biskop Nils i Skara gått i borgen för Konungen med en summa af 25 mark Silfwer, hwilken Biskopen efter Konungens död sjelf betalte (7). Det är nog troligt, at andelige Fäderne intet lämnade sitt biträde för intet, utan togo skäligt wederlag för sina förskott; hwarföre ock Konung Magnus

Kyrkans tilstånd från 1349 til 1371.

 för

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1376.

man teg, tålde och lydde. Om någon wågade at tysta sina tankar något litet från jorden, borde han nödwändigt så förakt både för Kyrkans Öfwerherde och kan hända äfwen för Religionen, ty han såg intet annat än sådant, som en den ochristeligaste Förman kunde med utslutande af alt samwete företaga sig. Wil man tro Helsingborgs-Mötes beslut 1345, har fördärfwet warit ganska stort i Dannemark, där man på egenwilligt sätt handterade både Biskopar och Präster, icke allenast med uppenbart öfwerwåld, utan ock med olidelig Gästning, Kyrkor och Kyrkotornen brukades til Skansar och Fästningar och mera dylikt (1). Detta Möte höllz, som nämnt är 1345, och woro Präster och Prelater från hela Dannemark församlade. Här togos alla möjliga mått emot Prästerskapets förtryck, och man hotade med bannlysning och Interdict för alla slags öfwertrådelser, som rörde Andeliga personer. Bland annat beslöt man ock, at om en Biskop med wåld blef fördreswen af sitt Stift, borde af de andra Biskopar göras sammanskott til hans anständiga underhåll med 120 mark Silfwer, eller 2880 Dal. Silfwermynt. Detta Mötes beslut blef sedermera af Ärkebiskop Nicolaus stadfästadt 1376, så at alt, som med ord och andeliga hotelser kunde uträttas til Prästerskapets förmån, blef med all ömhet iakttaget (2). Några och tjugu år efter Mötet uti Helsingborg, sammankallade Ärkebiskop Birger i Upsala Prästerskapet til et Provincial-Möte, uti hwilket nästan mera klagas öfwer Prästerna sjelfwa än öfwer de så kallade Lekmän (3). Detta rör Swerige mer än det Helsingborgska, som endast gälde för Dannemark. Man bör fördenskul anföra några af dessa Mötes-Artiklar, på det man äfwen af dem måtte kunna fälla rätt omdöme om Kyrkans beskaffenhet. Här blef då den wigtiga Artiklen afgjord, at en och samma person kunde wara Fadder både wid Döpelsen och Fermelsen, och egenteligen för Folkbristen skuld. Sedan beslöts, at samma hinder i Äktenskap uppades af Fadderskap wid Fermelsen, som wid Döpelsen, at så wäl Hustrun, som Mannen borde anses som Faddrar, där endera af dem under det namnet biwistade Acten. Sedan fördömdes alle de som Kättare, hwilka påstodo, at Lönskeläger war ingen dödelig synd, eller de som nekade helfwetet wara til.

Möte i Helsingborg 1345.

Möte i Upsala.

Dess

Deßa beslut bekröntes sedermera med det alfwarliga förbud, at ingen Lekman, man eller qwinna, måtte twista om Tros-Artiklarna antingen uppenbarligen eller hemligen (4), och skulle deßa nu uprepade hufwudstycken kungöras och offenteligen uplåsas på alla Sön- och Helgedagar öfwer hela Riket. Sedan deßa Puncter woro afgjorda, kom man til räfst öfwer Prästernas förhållande, då man aldraförst straffade den owordentlighet, som förspordes ibland de Andeliga, at de höllo sällskap med sina karakteriserade Hustrur twärt emot Skenninge Mötes beslut af 1248. De beständiga klagomål, som altid i denna Puncten förekomma, öfwertyga oß, at denna tidens andeliga kyskhet stått på granska swaga fötter. Biskop Hemming i Åbo utgaf 1350 en alfwarlig stadga, som förordnade, at Prästerne nödwändigt skulle skilja sina Barn ifrån sig och intet låta dem bo på någon grund, som hörde Kyrkan til, dock tillät han, at de kunde få besittja och bo på Prästernas Arfwejord äfwen inom Församlingen (5). Denna Stadga synes uptäcka en del af ordsakerna til det narraktiga förbudet emot Präste-Äktenskap. Man måste medgifwa, at Biskop Hemming i detta sammwetsmål warit ganska fogelig, ty hwarken knotas öfwer Prästerna sjelfwa eller deras owigda Hustrur. Däremot, kan hända, hade det intet paßat sig, om en allmännelig Klerk-Församling med samma höflighet behagat öfwerskyla et så Päfweligt och Canoniskt brott. Fördenskul blef nu Biskoparna alfwarligen förehållit at utrota denna oseð, antingen med plikt eller tjenstens förlust; men Prästernas Halfhustrur skulle först undergå en sju års penitens, och om denna warnings-grad intet aktades, skulle de sättas i et ewigt häkte antingen i et Kloster eller på annat ställe. Sådant war beslutet, men wärkställigheten måtte hafwa warit något annorlunda, och intet aldeles så sträng, efter man nästan wid alla senare Kyrko-Möten förde samma klagan. Sedan uprepas de så kallade Articuli Telgenses (6). De angingo Biskoparnas Kyrko-besök och den gård, som wid detta tilfälle borde utgå; där talas widare om Boförteckningar i Prästebol, Testamenten, samt förbud at hylla någon Lekman, undantagandes Konungen, Härtigen, deras Bröder och Barn. I ottonde Artiklen stadgas, at, om någon Klerk blef tagen i fängsligt för-

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

Möte i Upsala 1363.

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1378.

war af en Lekman, och Biskopen försummade at befria målet, skulle Biskopen utstängas från Kyrkans gemenskap, men i synnerhet från alla Biskops-förrättningar, til des han fullgjordt sin skyldighet, m. m. Den sidsta Artiklen innehåller, at ingen Präst måtte understå sig, at läsa Wälsignelsen öfwer Brudefolk, som andra gången trådde i Sistermål, eller wara närwarande wid hemligt Bröllop, som firades inom trenne Synningar skedt uti Församlingen.

(1) Helsingborgs Mötes Beslut 1345 septimo Id. Junii, är tryckt i Lund uti et Academiskt Arbete år 1751. Uti sielfwa Ingången pag. 5 förekomma dessa ord om Kyrkornas bruk til Fästningswärk. Interdum Ecclesias & turres ecclesiarum & loca sacra incastellant, & munitiones & fortalitia etiam faciunt, contra inhibitionem Sacri Canonis, qui sic dicit: sub districtione anathematis prohibemus Ecclesias a Laycis castellari.

(2) Beslutet om en fördreswen Biskops underhåll är tryckt i continuationen af Dissertatio de Concilio Helsingburgensi pag. 4. Dessa 120 mark Silfwer woro så fördelta, at Lund och Sleswig gåfwo lika mycket, nämligen 25 mark hwardera, Biskoparne i Ribe och Roskild 15, Århus och Borglum 12, Odense och Wiberg 8, och detta årligen. Ärkebiskop Nicolai bekräftelse dat. M CCC LXXVI d. beati Marci, är tryckt på samma ställe pag. 9.

(3) Begynnelsen af detta Beslut: Noverint universi præsentes pariter & futuri, quod Nos *Birgerus* Diuina prouidentia Archiepiscopus Upsalensis in concilio nostro Upsalensi præsentibus & consencientibus venerandis fratribus nostris Ecclesiarum Prælatis, suffraganeis ac Procuratoribus eorum, qui tunc adesse nequiverunt, sicut infra expressius & lucidius continetur, sub Anno Domini Millesimo tricentesimo septuagesimo octauo, XXVII die mensis Septembris statutum fecimus &c. Man har följt de rättelser, som finnas uti den Handskrift, som tilhördt Ärkebiskop Erik Benzelius, och är meddeld af Doctor C. Jesp. Benzelius.

(4) Denna Punct förtjenar at anföras: Sexto districte & sub excommunicationis sententia prohibemus, quod nulla Layca persona cujuscunque dignitatis aut status existat, masculus vel femina, de fide seu Articulis fidei disputare præsumat publice vel occulte.

(5) Quia in jure cautum est, quod ille solus recognoscendus est quem noptiæ demonstrant &c. Actum & datum per Nos *Hemmingum* Dei gratia Episcopum Aboensem Anno Dni M. CCC. quinquagesimo sexto feria Paschæ nostræ sub Sigillo.

(6) Uti

(6) Uti Andra Delen äro Telge Artiklar hänförde til 1368, i anledning af sjelfwa öfwerskriften i handskrefna Exemplaret, men de lära dock böra hänwisas til Ärkebiskop Jacob Israelson uti Konung Magnus Ladulåses tid.

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

§. 6.

När Kyrkans högt eller åtminstone mäst uplyste Fäder uppehöllo sig med Faddrar wid Fermelser, förbehåll wid andra gången förnyade Äktenskap, Prästerskapets förbudna Gistermål och annat dylikt, måste upbyggelsen nödwändigt blifwa därefter. Då det intet är tillåtit at twifla, som likwäl är oundwikeligt, där ännu ingen öfwertygelse har rum, lär man ock weta ganska litet, och när största myckenheten eller Lekmän intet hade tilstånd at anföra twifwelsmål rörande Tros-Artiklarna, och man intet gjordt urskillning hwad med Tros-Artiklar borde förstås, måste en allmän och blind okunnighet utspridas öfwer alt. Okunnighet och dumhet gifwa en ganska owederhäftig borgen för dygd och goda seder. Man wille utsläcka alt ljus hos alla andra utom Clericiet, men såsom ljuset hos andeliga ståndet, så framt det war uptändt, brann likwäl under et ogenomskinligt käril, kunde Allmänheten intet njuta någon förmån därutaf. Wåre församlade Tros-Förståndare tilstå sjelfwe, at ingen ting är uti Församlingen fördärfweligare, än när en Präst uti sitt lefwerne intet wisar sin egen öfwertygelse om Lärans renhet och upriktighet, och syndaren hedras för ståndet skul (1). Med hwad öfwertygelse skulle wäl en Präst kunna förmana sin anförtrodda Hjord til återhållighet och kyskhet, när hans och hans egna Medbröders oäkta Lifsfrukt krälade som yrfä på gator och gränder? Ingen ursäkt war tilräckelig utom den, at sådan sammanlefnad war ingen synd, så at det af Upsala Möte fördömda kätteri om lönskeläger torde hafwa kommit från Prästerna sjelfwa. Huru kunde en Präst med känsel och öfwertygelse fördöma girighet, när Kyrkans högste Förman öfwerträffade i snålhet alla dödeliga? Det war wäl en af de otwifwelaktigaste tidens grund-sanningar, at Påfwens gärningar borde intet granskas, och kunde det i sådant afseende wara försiktigt, at förmena werldsligt folk at twista om Tros-Artiklarna. Men en sådan klokhet bär sig aldrig i längden. Och sedan det förböds,

Sedernas tilstånd.

Dyrkans tilstånd från 1332 til 1371.

förwaltat sina wanliga Kyrke-förrättningar (3). Här öfwer klagas intet af wåra gamla Historieskrifware, men när Konung Magnus föraktade en sådan ränte-bannlysning, gjordes därutaf en himmel-skriande förgripelse. Men ändskönt man intet kan upte något allmänt Riks-Interdict från Swerige, war man likwäl ganska wäl underrättad om beskaffenheten af detta orimmeliga uptåg, hwilket en lång tid beswärade Dannemark. Det kan därföre wara nödigt, at man lämnar några påminnelser därom, på det wår tids människjor, som intet äro wane wid sådana ursinnigheter, må så mycket bättre lära känna tidens oförskämda djerfhet. Man betjente sig härutaf egentligen, när de Regerande wisade någon motsträfwighet emot Påfwen och Biskoparna. Interdicter, som utlystes i Limoges 1031, war et af de strängare, ty ingen utom Klerker, Tiggare och twå års gamla Barn kunde begrafwas medan bannet warade, alla Kyrkor tillslötos, med klockorna klämtades klockan 9 förmiddagen til at påminna Allmänheten om böner och anhållan om barmhertighet, ingen fick gifta sig, ingen kyssa den andra, ingen äta kött eller betjena sig af annan mat, än den som war tillåten under långfastan, ej heller war tillåtit at klippa hår eller raka skägget, och ankom det aldeles på den bannlysandes wälbehag, huru denna oförnuftiga agan borde wärkställas. I allmänhet uphörde aldeles allmänna Gudstjensten, och Sacramenternas bruk utom Döpelsen; ingen wigsel, ingen smörjelse på sotesängen, eller oling, som det då kallades, ingen Christelig begrafning war tillåten, så at detta steg war ganska wådeligt under widskeppelsens herrawälde uti et mörkt och dumt tidehwarf: och en okunnig Allmoge, hwilken ansåg alla dessa swårigheter såsom en frukt af Öfwerhetens olydna eller ogudaktighet, kunde snart blifwa förledd til knot och öfwerwåld. Och när et sådant wäsende och buller för räkningar och Cassa-behållningar kunde upwäckas; war det tydeligt, at wördnaden för en sådan Religion måtte hos alla eftertänksamme människor aldeles förfalla.

(1) Här om är talt uti 8. Cap. 7. §. n. 5.

(2) *Innocentius* P P. VI &c. dilecto filio *Henrico Biscop* &c. Quondam *Johannes Gvilaberti* . . . de pecuniis ad Cameram Apostolicam spectantibus . . . XXV millia marcharum & CXCVI marchas, unam oram

eram & unum solidum vel circa monetæ Suevicæ; magnifico Principi *Magno* Regi, & magnificæ Principissæ *Blanchæ* Reginæ Sueciæ & Norvegiæ illustribus & nonnullis Prælatis & Personis Ecclesiasticis ac Nobilibus dictorum Regnorum . . . mutuauit &c. Cum autem sicut accepimus tam Rex & Regina quam alii supradicti hujusmodi residuum vel partem ipsius soluere sunt parati. Nos volentes cum iis gratiose & misericorditer agere hac in parte, Discretioni Tuæ . . . præfatos Regem & Reginam & alios prædictos, dum tamen ipsi vel hæredes aut successores eorum medietatem hujusmodi residui vel majorem partem ipsius tibi in continenti persoluerint ab hujusmodi excommunicationis sententia . . . quittandi & absoluendi plenam concedimus tenore præsentium potestatem. Dat. Auenione IV Kal. Martii Pontificatus nostri Anno X. 1362. Denna Bulla är tryckt uti en Disputation hållen i Lund 1756, de Interdicto pag. 8, hwar åfwen utdrag är infördt af Concilium Lemovicense.

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

(3) *Henricus* miseratione diuina Slesuicensis Ecclesiæ Episcopus &c. Reverendo in Christo Patri Fratri *Gottskalco* Episcopo, ac Præposito, Decano & Canonicis Ecclesiæ Lincopensis &c. Dudum certi tenoris processus excommunicationis, & Interdicti sententias continentes contra Vos & quemlibet vestrum, non soluentes decimas triennales in suis terminis ad hoc assignatis ac dudum elapsis a felicis Recordationis Domino *Urbano* P P. V. & de modernis a sanctissimo in Christo Patre Domino *Gregorio* P P. XI. emisimus vobis publicatas . . . eas minime soluere curastis, propterea hujusmodi excommunicationis & Interdicti sententias dampnabiliter incurristis, & nichilominus sic excommunicati in ecclesiis interdictis in ordine vestro sicut prius celebrastis ymo profanastis diuina &c. Datum Stockholm de Anno Domini M. CCC. LXXIII &c.

§. 8.

Så wida det nu andragna är öfwer alt twifwelsmål, och rätta Christendomen war uti en ganska bedröfwelig ställning; kan det förekomma nog besynnerligt, at man likwäl kan upwisa åtskilliga, som för sin helighet äro antingen berömde eller beryktade, och skulle man snart tro, at det efter tidsens smak war lättare at wara helig än förnuftig. Wil man ock betrakta den talrika skaran af Påfwiska Helgon, lär utlåtelsen wara ganska lämpelig, ty där gläntsa oförnekeligen, ibland några beskedeliga och förståndiga personer, en swärm af narrar, tokar och skälmar, och några spöken eller skuggor, som aldrig warit til. De som hos oss denna tiden förekomma, hafwa utan twifwel warit uti

Sverige i sitt stora mäktiga sorg, satt intet alle i lika rop för heliga och andrauvärda gärningar. Sedan Vastovius Nicolai Israel Birgerson, om hvilken man talt i det föregående, framträdde Doctor Matthias, Ärkebiskop Petrus, Biskop Hemming i Åbo, till lika med St. Brita och hennes Dotter St. Katherina, samt några af St. Britas Barn och Barnabarn. Matthias har vid utländska Academier mutit den heder, at han blifvit Theologiæ Doctor, och när han kom tilbaka til Sverige, blef han Canonicus i Linköping. Han hade ock den högaktning hemma i sitt Fädernesland, at han höllz före at wara den förnämste af denna tidsens Lärare. Han har tillika warit ganska arbetsam och författat åtskilliga Böcker, skrifvit Anmärkningar öfwer hela Bibelen, äfwen öfwer Johannis Uppenbarelse, och berömmes des Förklaringar äfwen uti St. Britas Revelationer (1). Om denna Wärket är det samma, som ehuru kallas Bibliska Concordantier, wet man til äfventyrs intet. Så mycket lär wara ofördeckeligt, at han är den förste i wåra orter, som skrifvit Concordantier, och förwarades de uti Wadstena Kloster uti tre starka band. Andra Böcker har han ock förfärdigat, såsom Copia Exemplorum, Homo cauditus, och en annan de modis loquendi, som förmodeligen hafwer warit en Latinsk Grammatica (2). Så at denna man på flera sätt gjordt sig förtjent af lärda werlden. Men ingen ting har gjordt honom märkwärdigare än des bekantskap med St. Brita, hwars Biktfäder och Rådgifware han war, så länge hon war hemma i Sverige, såsom han ock för hennes skuld öfwersatt Bibelen på Swenska. Det torde dock wara twifwelaktigt, om St. Brita warit alldeles okunnig i Latinska språket, emedan det berättas, at Doctor Matthias underwisat både henne och des Dotter uti Grammatikan och Sången (3). Icke destomindre lära hennes Uppenbarelser warit af henne skrefne eller dicterade på Swenska, och sedan öfwersatte på Latin först af wår Doctor och sedan af andra, men Företalet til dessa Uppenbarelser är af Doctor Matthias (4). Han dödde 1350 antingen af den då gråsserande Digerdöden eller af annan sjukdom, då St. Brita war i Rom, och genom uppenbarelse skal blifwit underrättad om hans hädanfärd, och gifwit honom et rätt hedrande intygande om des

Kyrkans tillstånd från 1342 til 1371.

Heliga.

Doctor Matthiæ.

Chri-

Christeliga wandel (5). Om Biskop Petrus och Biskop Hemming skal lämnas underrättelse, då ordningen kommer til Biskoparnas märkwärdigheter. Det som Vastovius berättar, at de som i Konung Gustaf I:s tid wille röra Doctor Matthias ben, som woro nedsatte i Dominican-Kyrkan, förmodeligen i Linköping, blefwo angrepne af slag eller annan swår sjukdom, lär efter all-liknelse böra räknas ibland wanligt Munke-sladder.

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

(1) Vastovius fid. 92, af Cölniska uplaget. Revelationes S. Birgittæ Lib. 1. Cap. 3. pag. 7. Iste docturus sponsam Christi fuit quidam sanctus vir Magister in Theologia, qui vocabatur Magister *Matthias* de Svetia, Canonicus Lincopensis, qui glossauit totam Bibliam excellenter. Uti Revelationes Lib. 6. Cap. 89, talas ock om wår Doctors Bibliska Commentarier, samt des twifwelsmål, om Uppenbarelse-Boken war skrefwen af Evangelisten Johannes. Tempore quo Magister *Matthias* de Regno Suetiæ glossator Bibliæ glossabat super Apocalypsin, rogabat quadam vice sponsam, ut sciret in spiritu de tempore Antichristi, & utrum a beato Johanne Apocalypsis esset conscripta. Swaret är sådant: Ecce filia dico tibi, quod sicut Johannes scripsit de spiritu meo futura, quæ vidit, sic Matthias confessor & Pater tuus de eodem spiritu intelligit & scribit spiritualem veritatem.

(2) Om deßa Wärk har Ärkebiskop Erik Benzelius gifwit underrättelse uti Anmärkningarna til Vastovius pag. 65, af en handskrifwen Bok uti Upsala Bibliothek n. 54. Hic Liber subscriptus qui incipit, absolutio multum beneficii confert, dicitur copia exemplorum, quem fecit Magister *Matthias* Canonicus Lincopensis & collegit. Hic venerabilis vir *Matthias* fuit primus confessor matris nostræ gloriosæ, S. Birgittæ, quia vita & religione valde fuit præclarus, & tempore suo Magistrorum omnium summus, qui plures libros fecit, scilicet Concordantias super totam Bibliam, quas habemus in Vatzstena in tribus voluminibus magnæ quantitatis, item unum Librum qui dicitur homo conditus, item super Apocalypsin, item tractatum de modis loquendi & quamplures alios. Handskrefna Pergaments-Boken, utaf hwilken detta utdrag är tagit, har fordom hördt til en Kettilbjörn, som war Kyrkoherde i Strå, Annexen til Wadstena, ty i början är denna Anmärkning: Liber D:ni Ketilberni in Stræa Curati. *E. Benzelii* Catalogus MSC. Bibliothecæ Upsal. n. 54, communicerad af Doctor C. J. Benzelius.

(3) Vastovius pag. 92. Eamque cum filia Domina *Catharina* Grammaticam & cantum ex præcepto Christi docuit.

(4) Doctor Matthias yttrar sig här nog tydeligen, at han warit öfwertygad det St. Britas Uppenbarelser warit af Gud. At man ock må se hans skrifsätt kan följande inryckas: Nec suspectio ulla fal-

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

falsitatis spiritus mentibus ista legentium obrepat. Non enim credendum est, quod spiritus malignus vel vere justos decipiat, vel peccatores in melius convertat, vel caritatem, quam non habet, frigidis cordibus infundere queat, vel in aliquo, gloriam Dei, cui invidet, promoueat.

(5) Intygandet om wår Domherres död finnes i Revelat. Libro Cap. 3. pag. 7. Om årtalet underrättar oß Vastovius pag. 93. Obiit, *Matthias*, Stockholmiæ in Suecia Anno incarnati verbi Millesimo trecentesimo quinquagesimo. Von Stjernmans Tal om Wetenska perna sid. 36, sätter 1352 för hans döds år. Anledningen därtil har jag mig intet bekant.

§. 9.

Men utaf alla både denna och senares tidens heliga torde

St. Brita.

med all rätt St. Brita (1) tilägna sig första rummet. Hon war född af de förnämsta Släkter i Landet, hwilket wäl intet särdeles bidrog til hennes helighet, men ökte likwäl anseendet. Hennes Fader war den namnkunnige Lagmannen i Upland, Birger Person af Finstad, af samma Ätt, som sedermera kallat sig Brahe. Modren war Ingeborg, Dotter af Bengt, Lagman i Östergöthland och sagra Fru Sigrid. Bengt Månson war Birger Jarl den yngres Broder och Faderbroder til Konung Waldemar, med mera. Hwarföre ock Konung Magnus Erikson med alt skäl kallade St. Brita sin Fränka,

Helige.

men ansåg hennes Uppenbarelser för drömmar (2), en tanka som kunnat falla på flera, så framt hon lefwat i wår tid. Hon måtte wara född 1303 eller 1304, och Uppenbarelser haswa utmärkt hennes födelse, hwilket hwar och en kan tro efter behag, man kan göra förmycket af mycket och förlitet af litet.

St. Brita och hennes Man.

Hennes Föräldrar skyndade mycket med hennes Giftermål, ty uti sitt trettonde år trädde hon i Äktenskap med Ulf Gudmarson af Ulfåsa, Lagmannen i Nerike, som war uti sitt adertonde år (3), så at, efter wår tids skick, skulle man tyckas, at ingendera haft orsak at klaga, det de kommit försent i Brudsängen. St. Brita war först af sin Moder och sedan af sin Moster Fru Ingri på Aspenäs hållen til alla denna tidens Gudaktighets-öfningar, och förmådde hon sin Man äfwen därtil, hwarföre de ock följdes åt uti en andakts-resa til St.

Ja-

Jacobs graf uti Compostella i Spanien. Sådan wandrande Christendom war likså allmän som onyttig, och kan man billigt fråga hwad förbättring uti Gudsfruktan skulle winnas wid en graf i Spanien, som intet kunde fås wid en graf i Swerige? Ty de på sådana ställen föregifna underwärk behöfwa många bewis, om de skola anses för äkta. På återresan från Spanien sjuknade Ulf Gudmarson i Arras i Artois, kom likwäl frisk hem til Swerige, då han beslöt, efter sin Frus råd och samtycke, at draga sig från Hofwet, och öfwergifwa werlden helt och hållit, dels därföre, at han kände slutet af sin lefnad wara förhanden, dels ock, kan hända, til at intet wara deltagande uti de Landfördärfweliga anlägningar, som då bröto fram i dagsljuset, genom Prinsarnas Konunga-wal, under deras Herr Faders raskaste ålder. Han walde Alwastra Kloster til sitt hwilosäte, där han ock afsomnade i Februarii månad 1344 (4). Detta år är så mycket märkwärdigare i Släkten, som hans efterlämnade Ankefru då begynte få Gudomeliga Uppenbarelser, åtminstone som hon sjelf och snart sagdt hela werlden den tiden trodde. Ulf Gudmarson hade med sin Fru åtskilliga Barn, fyra Söner och fyra Döttrar. Sönerne woro Carl, Birger, Bengt och Gudmar, Döttrarne Märtha, Cecilia, Catharina och Ingeborg. Märtha blef gift med Sigwid Ribbing, som beskrifwes såsom en grym och hård man. Hennes Son Per Ribbing war gift med Carl Ulfson Sparres Syster af Tofta, Erengisle Jarls Systerdotter. Efter Ribbingens död gifte sig Fru Märtha med Knut Algotson, och en af hennes Döttrar af senare giftet war Ingegerd, som blef den första Abbedißa i Wadstena Kloster, och war Fru Märtha en lång tid hos Drotning Margareta, och hölt hennes Kunglig Höghet nog sträugt, emedan hon gaf henne ris, äfwen sedan hon blifwit Drotning i Norrige. Cecilia blef insatt i Skenninge Kloster, intet til at blifwa Nunna, utan til at njuta anständig underwisning. Hennes första Giftermål war med Lars Johanson, Konung Magnus Eriksons Läkare, hwilket Äktenskap skedde med Släktens stora mißnöje, efter Konungens föranstaltande. Uti andra giftet förmäldes hon med Bengt Philipson. Ingeborg insattes i Riseberga Kloster och dödde

Nyckans tilstånd från 1342 til 1371.

St. Britas Giftermål och Barn.

Kyrkans tillstånd från 1342 til 1371.

de ogift. Om St. Katharina och de andra Barnen talas något mera framdeles.

(1) Hos utländningar har warit twist, antingen wärt helgon het Birgitta eller Brigitta. Andreas Megerle uti Företalet til öfwersättningen af Binets Leben d. Heiligen Brigitta, som utkom i Cöln 1652 påstår, at hon bör heta Brigitta, men Prioren uti Marien-Alts-Münster Jacob Schegk uti Leben Heiligen Birgittä, som utkom i Augsburg 1749, försäkrar at hon heter Birgitta. Se Baron v. Nettelblas Nachricht von Klostern der h. Schwedischen Birgitte Frankfurt 1766, om denna lilla trätan förtjenar undersökning. Bonifacius IX. uti Canonizations-Acten kallar henne Brigitta och Brigida, uti wåra äldre Swenska Skrifter kallas hon Birgitta.

(2) *Margaretæ* Chronicon sid. 22.

(3) Bonifacii IX. Bulla 1391. §. 16, 17, hos Bzovius pag. 148. Vlphoni de Vlphasum Principi Nericiæ . . . desponsatur, & cum insimul convenire deberent, quanquam idonei essent ad viriles amplexus, maritus videlicet in decimo octauo & sponsa in tertio decimo anno &c.

(4) Diarium Vazstenense pag. 1. Om Ulf Gudmarsons åstråde til Alwastra talas och uti *Henriquez* Menologium Cistertiense pag. 242. V. Kal. Augusti Aluastræ in Suecia beatus *Vlpho* de Ulphaso, Princeps Nericiæ, qui in juventute S. Brigittæ nupsit, & aspirante Spiritu Dei matrimonium honestissime coluit, & tam Deo quam hominibus charus felices habuit progressus. Mirabili erga Deiparam ferebatur affectu & spiritu fervens una cum uxore Hispaniam profectus limina S. Jacobi visitauit. In propria reversus habitum Cistertiensem induit, ibidemque felici agone consummato exolauit ad cœlos. Jfr. Vastovius.

(5) Om St. Britas Slägt kan ses *Margaretæ* Chronicon, som Ärkebiskop Ericus Benzelius utgifwit.

§. 10.

St. Britas upförande och resor.

Ulf Gudmarsons död afbröt alla band, som hit intil qwarhållit St. Brita wid werldsliga bekymmer. Inga Gudaktighets-öfningar woro likwäl förstummade under hennes åtenskap. Utom widskeppelser, som denna tiden, snart sagdt, inneſattade all Gudsfruktan, hade ock St. Brita haft en wälgörande wård om fattiga, ty hwar dag gaf hon mat åt toſſ torftiga, och betjente dem ſjelf wid bordet, och hwar Torsdag twättade hon de fattigas fötter (1). Detta ſista kunde warit

ogiordt,

ogjorde, ty då Christus gjordet, war ej så mycket fråga om en wärkelig fotwagning, som uppmuntring til ödmjukhet och tjenstaktighet. At efterfölja Christus är en skyldighet, så mycket wåra swaga krafter tillåta, men det lär intet kunna sträcka sig til wilkorliga ting, som tidernas omskiftning dageligen förändrat utan synd: ty hwarken är det en rätt Christens skyldighet, som af Gud är befalt, at gå i långa och sotsida kläder, eller at ligga til bords, som den tiden war brukeligt. En sådan nit kan til öfwentyrs ursäktas, men det är likwäl en swaghet, som wår Frälsare aldrig befalt. Det hittintil är nämnt gjorde intet St. Brita förakteligt uti sina Släktingars ögon, ty något stort lyste i andakten; men när hon efter sin mans död nekade sig bruk af lintyg näst kroppen, och däremot iklädde sig en tagel-skiorta, brukade grofwa och genena kläder, låg intet i någon säng utan på golfwet på en tapet, och mera dylikt, gjorde hennes Släktingar begabberi af henne: då hon swarade wäl betänkt, at hon intet begynt sitt lefnads-sätt för deras skul, och ärnade ej heller afstå därmed för deras åtlöjas (2). Hon fastade fyra gångor i weckan, hwilket wil så mycket säga, at hon åt intet kött, men alla Fredagar förtärde hon intet annat än bröd och watten, då hon ock lät fälla brinnande wardroppar på armen, och brukade därjämte en ganska bitter Ört, som de kallade Genciana, til at därigenom så mycket bättre påminna sig Christi lidande. På tillåteliga kött-dagar förnögde hon likwäl aldrig mat-lusten genom förmycken mat, ty hon åt sig aldrig mätt. At detta fystade på köttets spräkande, i den fulla förtröstan, at sådant war Gudi behageligt, så at ändamålet ursäktar, hwad som war öfwerdrifwit i andakten; hwarföre hon ock alla Sön- och Helgedagar emottog HErrans Nattward. Men Jerusalem och Rom, som i hennes tankar woro helgade genom Christi och Martyrernas blod, drogo henne ifrån sitt Fädernesland, hwilket hon öfwergaf 1346, och således kort efter sin mans död, och kom sedermera i lifwet aldrig tilbakars. I Rom war hon wid Jubel-Festen 1350, medan Digerdöden rasade i Sverige. I Rom tilbraktes tiden med dageliga spatseringar til Romerska Kyrkorna, hwilken andakts-utöfning altid war sammanfogad med aflat och synda-

Kyrkans tillstånd från 1342 til 1371.

Werkans tillstånd från 1342 til 1372.

förklarelse. En så förnäm Frus nit kunde kunde intet annat än upwäcka upmärksamhet så hos högre som lägre, och wärkade en besynnerlig högaktning, emedan Allmänheten stärktes tillika ajt mer och mer uti den öfwertygelse eller inbillning, at wår Ankefru war benådad med omgänge och samtal med Christus, Jungfru Maria och andra Helgon. Påfwen, Kejsare, Konungar och Drotningar bewisade henne all ynnest och wänskap, och har man anmärkt, at hon år 1367 talade både med Påfwen och Kejsaren (3). Hos den förra skedde alfwarliga påminnelser, at han borde flytta Apostoliska Sätet ifrån Avignon, ty Jungfru Maria hade uppenbarat för St. Brita 1370, at om Urbanus V. öfwergaf Rom och förfogade sig til Avignon, skulle han genast dö, och afsände hon sin Biktfader Alphonsus från Spanien til at kungöra Påfwen sin Uppenbarelse, hwilken likwäl, oaktadt St. Britas warning, reste tilbaka til Avignon och dödde i December månad samma år (4). Så wäl genom denna händelse, som flera tecken af hennes nitiska upsåt, steg wördnaden för St. Brita dageligen, och trodde man til slut, at alla hennes göromål woro föreskrefna af wår Frälsare. Efter en sådan befallning, gjorde hon en resa til Sicilien och Neapel, hwar hon både af Drotning Johanna, och Landets förnäma Herrar, åtnjöt all uptänkelig heder. Emellan år 1366 och 1370 kommo bägge hennes Söner til Rom (5), hennes Dotter Catharina hade besökt sin Fru Moder något förut. St. Brita presenterade då sina bägge Söner för Hans Helighet, då de ock wisade sig uti sin ridderliga skrud, hwarom man talt tilförene. Någon tid däreftet skal åter St. Brita hafwa fått en ytterligare Gudomelig befallning at resa til Jerusalem, hwareftet hon 1372 uti Mars månad steg om bord i Neapel. Hennes sällskap war knapt talrikt, ty hon hade med sig bägge sina Söner Carl och Birger, sin Dotter Catharina, Biskop Alphonsus från Spanien, som öfwergifwit sitt Stift, och blifwit Eremit i Italien, Petrus Olai från Alwastra, en annan Magister eller Mäster Petrus, Magnus Petri, som sedermera blef General-Confessor i Wadstena, och sin Capellan Gudmar Fredrichson. Uti en gammal handskrefwen Bok nämnes ock Doctor Matthias från Linköping och Biskop Tho-

St. Britas resa til Jerusalem.

Thomas ſalig Minne, ſåſom St. Britas reskamrater til Jeruſalem, men det är felaktigt, hoc tempore de til åfwentyrs någon tid gjordt henne ſälſkap på reſan ifrån Sverige, hwarutaf man trodt, at de warit henne ſöfaktige under hela peregrimsfärden (6). Hennes Son Carl Ulfſon kom likwäl intet längre än til Neapel, emedan han dödde där, innan St. Brita ſteg på Skeppet, och lär förmodeligen han då, innan han ſjuknade, haft den nåd at tillika med ſin Broder blifwa preſenterad för Drotning Johanna, hwilken händelſe för ſin beſynnerlighet förtjenar at införas. När St. Brita kom til Neapel, lät Drotningen henne förſtå, det hon hade luſt at ſe hennes Söner. St. Brita underrättade därföre ſina Söner om Ceremonierna wid Neapolitanſka Hofwet, at de borde nigga, falla på knä och kyſſa Drotningens fötter. Wid företrädet eller Audiencen blef alt detta i akt taget, men Herr Carl ökade Ceremonierna därmed, at han kyſte hennes Majeſtät på munnen. Drotning Johanna, efter ſitt hufwe, ſkal intet hafwa warit oförſonlig, wid ſådane förbrytelſer, utan långt ifrån at kaſta onåd på Herr Carl för en ſådan driſtighet, fattade hon ett ſådant tycke för honom, at hon utſåg honom til ſin Gemål. Så berättas Hiſtorien hos oſs. Men denna nåd miſshagade och beſkymmade St. Brita, ty Herr Carls Huſfru lefde ännu hemma i Sverige, hwilket hinder föraktades af Drotningen. Wår ömſinta och ſammansgranna Fru råkade hårdfwer uti en ganſka mådelig belägenhet, hwarifrån döden likwäl befriade henne, emedan Herr Carl aſſomnade i Neapel uti Februarii månad år 1372 (7). Befriad ifrån detta ömma bekymmer ſteg St. Brita om bord uti Neapel den 11 Martii, med ſitt reſe-ſällſkap. Den 19 ankrade man wid Meſſina, den 30 anlände Fartygen til Cephalogna. Den 5 April ſick man en ſtark Ö i ſiktet ſom låg under Stormåſtaren af Rhodus, ſom de kallade Lango, och den 12 om natten ſteg man i land i hamnen wid Famagoſta på Cypern, hwarifrån reſan fortſattes widare til Jeruſalem (8). Här beſöktes alla heliga orter med utmärkt andakt, men St. Brita ſjuknade i Jeruſalem, kom dock med ſjuk kropp och ſwag hälſa til Rom, där hon afled den 23 Julii, eller X. Kal. Auguſti 1373, uti Sct Lars Kloſter, då hon fyllde ſina

Sverlands tillſtånd från 1342 til 1371.

Kyrkans tillstånd från 1342 til 1371.

sina 70 år. En otrolig myckenhet sammanskockades til at se hennes andelösa och utmärglade kropp, och war trängseln så stor, at man på twå dagars tid intet kunde begrafwa liket (9).

(1) Bonifacius IX. Canonizations-Bullan §. 32. Denna Bulla är tryckt på flera ställen, finnes ock wid St. Britas Revelationer, men man åberopar sig här den hos Bzovius Tom. 15. pag. 147, efter hon är delt i Paragrapher.

(2) Vastovius pag. 102.

(3) Diarium Vazstenense pag. 1. 1367 Beata Birgitta loquebatur Romæ tam Papæ quam Imperatori.

(4) Bzovius Tom. 14. pag. 1359. Kranzius Metrop. Lib. 9. Cap. 48. pag. 261.

(5) Urbanus V. kom ej til Rom förr än 1366, och dödde i Avignon 1370, och grundar sig tideräkningen härpå. Vastovius pag. 114 berättar, at St. Catharina reste til Rom, då hennes Moder i fem år warit borta.

(6) Uti en handskrefwen Bok uti Upsala Bibliothek N. 10. Catalogus Mscc. Benzelii är denna Anmärkning införd: Nota, quod isti fuerunt comites S. *Birgittæ*, Magister *Matthias* Canonycus Lyncopensis, Domina *Katrina* filia ejus, Dns *Birgerus* & Dns *Karolus* milites filii ejus, Dns *Thomas* Episcopus Wexionensis, Dns *Alphonsus* Episcopus Giennensis, Magister *Petrus*, Prior *Petrus*, Dns *Magnus Petri*, primus Confessor-Generalis in monasterio Vatzstenensi. Margareta uti sin lilla Krönika nämner St. Britas Barn, Mäster Påder och Prioren i Alwastra. At Gudmar Fredrikson gjordt följe kan ses af Diarium Vatzstenense pag. 5. wid år 1389. Anmärkningen torde ock wara felaktig därutinnan, at Magnus Petri warit förste Confessor-Generalis uti Wadstena. Diarium Vatzstenense pag. 2. wid år 1378.

(7) *Margaretæ* Chronicon sid. 16.

(8) Ärkebiskop Erik Benzelius har låtit införa denna lilla Dagbok wid Margaretas Chronicon sid. 28.

(9) Bonifacius IX. Bulla Canonizationis §. 42. Dödsdagen, som här är införd, är tagen af den nämnda Bulla §. 52, och uti 42. §. säges, at hon war öfwer 70 år. Diarium Vatzstenense säger, at hon dödde die Apollinaris Martiris, som är det samma, och at hon war i sitt 70 år. Andra utsätta des dödsår 1372, några 1374. Benzelius wid Vastovius pag. 69.

§. 11.

Andra personers Historia slutas gemenligen med döden, men St. Britas räcker efter döden. Öfwertygelsen om hennes helighet wärkade underwärk äfwen i grafwen, och des ben wördades med äfwen så stor högaktning, som följt henne medan hon lefde; hwarföre ock St. Clara Nunnor uti St. Lars Kloster, där hon aflomnade, behöllo wänstra armen såsom en stor skatt och dyr helgedom (1). Det öfriga af hennes ben fördes til Wadstena af hennes Dotter Fru Katharina, des Son Herr Birger, Prioren i Alwastra, samt åtskilliga andra, ibland hwilka äfwen woro twänne ansedde Herrar från Dantzig, hwilket förmodeligen gifwit anledning, at hemwägen togs öfwer Dantzig, och därifrån til Söderköping, hwar mycket folk både förnämare och ringare församlades til at se och betrakta deßa wördade öfwerlefwor af et så ryktbart, men ännu intet canoniseradt Helgon. Hwar St. Katharina for fram, strömmade folk til ifrån alla kanter, och Prioren från Alwastra höll wid flera tilfällen upbyggeliga Tal för Allmänheten. När Liket nalkades Linköping, möter Biskop Nils med hela Prästerskapet klädde uti sina högtids-skruder, och hade i följe med sig alla Stadens Munkar med hela Borgerskapet. Där ringdes i alla klockorna, där spelades på alla orgerna, och högtidelig Gudstjenst firades i Dom-Kyrkan, hwarefter St. Britas ben ankommo til Wadstena i början af Julii månad 1374: så at intet Kungligt Lik med större bång kumat blifwa emottaget. Den heder och aktning, som wår namnkunniga Fru åtnjutit både i lifwet och döden, synes likwäl intet swara emot hennes förtjenster uti des nitiska wördares ögon. Om hennes salighet uti andra lifwet twiflade ingen, men därmed war man ej heller nögd, man wille skaffa hennes lycksalighet en större högd därigenom, at Påfwen skulle förklara henne för helig, och wille man således kröna hennes wärkeliga förtjenster med en oemotsägelig dårskap, och i denna affigt förfogade sig Fru Katharina å nyo til Rom följande året. Hon hade befordrings-bref eller recommendationer både ifrån Konung Albrect och Rikets Prelater, och blef med mycken nåd emottagen af Gregorius IX. och flera förnäma Kyrkofäder, hos hwilka St. Britas åmin-

Kyrkans tillstånd från 1342 til 1371.

Helige.

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1372.

nelse war uti en kär och
kräfstelse på Wadstena Klo
mens hans död följande å
föremålet af Frue Kath
Påfwe efter Gregorius
men i anseende til den
samlingen, efter Franſk
Kyrkans Öfwerherde,
Urban residerade i H
innehålla med widare
tilbaka til Swerige.
då Bonifacius IX.
högmål sin sluteliga
meßan reste Mag
Munkarne Johan
påyrka detta wigt
der wägen i Tho
er stor Klerk och
vor egregius &
rönte all wälwi
Tre Cardinaler
nas leſwerne o
tiga omdöme
tionen på den
med alla klo
ten och ſjelfv
des alle Pal
tet, hwilka
ſtora Capel
med dyra
wälluktand
målet lån
och ſtera
aldeles l
ſom wa
förunde
nizatior

St. Brö tas Cano nization.

dem som besökte St. Petri Kyrka och St. Lars Kloster i Palisperma, denna stora Helgedagen, och nästa Söndagen däreftter, hwilken wid Jubeläret utdelades. Hans Helighets nåd gick än widare, emedan han försäkrade alla botsärdiga syndare, som inom otta dagar och sedermera hela October månad med andakt besökte det omrörda Kloster, en dylik synda-förlåtelse, hwarefter hela Acten slutades med Psalmen, O Gud wi lofwe tig. Följande dagen afsång Påfwen sielf Meßan om St. Brita uti St. Petri Kyrka, wid hwilket tilfälle 30000 lampor utom ljus och faklor brunno: de tre Cardinalerne, som sutit uti undersöknings-utskottet tillika med Wadstena Kloster-Bröderna, framburo då sina offer, och förnämste Cardinalen Biskopen af Ostia undsägnade Påfwen med et präktigt gästebud til wårt nya Helgons åminnelse (4). Under alla beßa härligheter rägnade underwärk, men det följande och föregående guld-rägnet torde hafwa warit nog så wederqwickande, och det berättas, at detta storwärk kostat öfwer 5000 Ducater, hwilket intet är otroligt. Afskrifterna af St. Britas Uppenbarelser, som Magnus Petri afsämnade til Cardinalerne, kostade 600 Ducater. Faklorna woro 100 som wägde otta skålpund hwardera, twåhundrade wägde fyra, eller tilsamman 800 skålpund, 300 ljus, om twå punds wigt hwardera, förökade dagens onödiga mörker, och fyra åmar Olja anwändes til lamporna. Intet syntes wara mera tarfweligt än gästebudet, som Magnus Petri lät tillaga åt Heliga Fadren, det kostade intet mer än 47 Ducater, och härtil åtgick en Kalf, som kostade 7 Ducater, 24 Kapuner, 24 Höns, 24 Dufwor, Bakwärk för 20 Ducater och 2 åmar Win. Hela härligheten lyktades därmed, at Påfwen om Söndagen gick ut bland Menigheten, hållande en förgyld Bok i handen med alla Änglars och Helgons namn, och där inskref han med sin egen heliga hand äfwen St. Britas namn (5). Alla högtidelighterna woro likwäl intet aldeles slutade, ty hennes ben woro förde tilbaka til Rom, och upwisades för Allmänheten i det flera gångor omrörda St. Lars Kloster, hwarifrån de sedermera braktes til Wadstena 1393. Om Pingestdagen firades St. Britas skrinläggning i Wadstena, wid hwilket tilfälle Ärkebiskop Henrik från Upsala, Knut från Linköping,

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

Torsten från Skara, Beno från Wästerås, och Hemming från Wexiö woro tilstädes, och därjämte en otrolig myckenhet af Domherrar, Präster, Probstar, Riddare, Swenar, Frälsemän, Gubbar, Fruer, Jungfruer, Flickor och Ynglingar, som woro ifrån alla tre Nordiska Riken sammankomne, då fyra Biskopar buro hennes helgedoms-skrin och satte det på höga Altaret i Munke-Choret (7). Så at, om St. Britas förtjenster warit utomordentelige i lifwet, blef ock des minne med utomordentelig heder och narrwärk prad i döden. Christendoms belöningen är annars lika för alla, men at blifwa et Påfwiskt Helgon war skäligen dyrt. Hwem som bekostat alla dessa ståtligheter, wet man intet; något sammanskott torde wäl wara gjedt af flera, såsom man finner, at Sigrid Bengtsdotter gifwit 20 Ducater til denna onödiga nödwändighet (8), största bördan lär dock förmodeligen legat på den heligas anhörige.

(1) Lucas Wadding Annales minorum seu trium ordinum a S. Francisco institutorum Tom. 6. pag. 329, wid år 1318. Hans egna ord kunna anföras, då han talar om St. Lars Kloster i Nunisperna, emellan Mons Esquilinus och Quirinalis: Ecclesia valde celebris est, tum ex indicta statione feria quinta post Dominicam primam quadragesimæ, tum, ut dixi, ex S. Laurentii nomine & martyrio, tum ex conversatione, morte & sepultura S. *Brigittæ* Sueciæ, cujus sepulcrum pulcre ornauit *Stephana Sabella*, ejusdem ædis alumna, structo desuper eleganti sacello. Nescio, qua de caussa vel quo fundamento dicunt aliqui diem obiisse in ædibus suis, in quibus nunc exstructum templum Diuæ ipsi sacrum ad forum Farnesianum, & cubiculum pone ecclesiam ipsum esse denuntiant, in quo vitæ terminum posuit &c. Translato s. fœminæ corpore ad monasterium sanctissimi Saluatoris in Vasteno Dioecesis Lincopensis, quod ipsa de suis facultatibus construxerat, remansit penes has clarissas brachium sinistrum cum aliis exuviis, quas digno cultu venerantur fideles. Det är möjligt, at St. Britas arm blifwit qwar uti St. Lars Kloster, då hennes kropp fördes andra gången från Rom, fast det kan ändteligen wara lika mycket. Den twist, som Wadding här omrörer, afgöres bäst af Bonifacii Canonizations-Bulla. Waddings Wärk kom först ut 1625 uti 8 band in Folio, andra uplagan af 1731 är i to'f Folianter.

(2) Vitæ S. Catharinæ Cap. 14, och af detta St. Katharinas lefwerne har Vastovius förnämligast tagit sin berättelse. Om St. Katharina talas framdeles.

(3) Diarium Vastenense pag. 2. wid år 1375 och 1377.

(4)

(4) Denna Magnus Petri angifwes af Ærnewinge Genealogia Brahea pag. 37, at wara Brors Sonesson af St. Brita, född af Petrus Israelsson, och på första Genealogiska Taflan kallas han Eques auratus de Eka. Om hans resa til Rom talar Diarium Vazstenense pag. 6, och war han då Confessor i Klostret. År 1394 afsade han sig Confessors-Embetet och reste til Rom, i tanka at wid Florens uprätta et Kloster af St. Britas eller Salvators-Orden, och dödde där 1396, Diarium Vazstenense pag. 24. Han hade tilförene warit gift, och följt med St. Brita til Christi graf. Kyrkans tillstånd från 1342 til 1373.

(5) Denna beskrifning är tagen af Diarium Vazstenense pag. 8. Samma berättelse är tryckt pag. 29 efter Margaretas Krönika.

(6) Ærnewinge pag. 37. Meßenius Scondia Tom. 3. pag. 3. Von Dalin fol. 591.

(7) Diarium Vazstenense pag. 12.

(8) Diarium Vazstenense pag. 11 wid år 1392. In octava Epiphaniæ fepelicbatur Matrona Sighridis Bendicksdotter, quæ dedit ad subsidium Canonizationis b. Brigittæ Romæ, XX Ducatos.

§. 12.

Man har nog länge uppehållit wid St. Britas märkwärdigheter, men wil man lära känna henne rätt, böra ock des Uppenbarelser något närmare betraktas. De underwärk, som henne tilskriswas, kunna swårligen nu förtiden prösswas. Tidehwarswets widskepeliga godtrogenhet wärkar ingen fördelaktig fördom, men Uppenbarelserna ligga ännu för hwars mans ögon och kunna läsas, sast de läsas intet (1). De innehålla samtal med Christus, Jungfru Maria och flera Helgon. At neka andras förfarenhet är understundom förmätet, men twifla uti sådana mål är understundom förnuftigare än tro. Äfwen i wår tid har man sedt förnuftigt folk, som inbillat sig, at de warit begåfwade eller benådade, med den förmån at få tala med Anglar och afdöda människors Själar. Man brukar i Swenskan et eget ordalag, at wara i syne, då flera bilder förekomma afskilda från wärkeliga utwärtes föremål eller objecter. Händer det i sömnen kallas det dröm, sker det då man är waken, kan det heta synwilla. Denna Själens beskaffenhet swarar emot det man annars kallar ecstasis, hon kan wara både naturlig och öfwernaturlig. Den förra kommer ganska nära in til sjukdom,

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

St. Britas Uppenbarelser.

saft man annars kan wara skäligen fräk. Otwifwelaktiga exempel fattas intet, men widare undersökning hör intet hit. At St. Brita haft denna gåfwa eller swaghet är ofördneckeligt. Då hon en gång red til Wadstena och hade flera af sitt folk med sig, blef hon under sin wanliga andakt aldeles hänryckt, tyckte sig se en stega, som stod ifrån jorden up til himmelen, öfwerst wid stegan satt Christus, och Jungfru Maria wid Hans fötter, och en otalig hop Änglar och helige rundtomkring. Midt på stegan stod en ganska lärd men ogudaktig Munk, som gjorde många otidiga frågor, hwilka Christus med all saktmodighet beswarade. Under alt detta gick hästen sin wanliga gång, och när han kom på gården wid Slottet, som det här kallas, och betjenterne togo emot hästen, fanns hon nästan aldeles kännlolös, så at de måtte wäcka henne (2). Denna syn ansåg hon för Gudomelig, och innehåller Femte Boken af St. Britas Uppenbarelser, alla Munkens frågor och Christi swar. De förra äro ganska otidiga, och utwisa et dumt mästrande af Guds Försyn: Swaren äro oftast wäl betänkte, dock understundom oförmodeliga, och skulle man swårligen wänta, at Christus skulle anse skärselden för Själarnas rening (3). Andra meningar kunna synas besynnerliga, såsom då där säges, at odöpta Barn efter döden intet få skåda Guds ansikte, men äro dock mer föremål för Guds barmhertighet än för des wrede, fast de intet få njuta den sällhet som de utwalde (4). Widare försäkras at Änglarne äro skapade i begynnelse och för all tid (5). När Munken frågade, hwarföre där upföres så länge med Christi Mandoms anammelse, efter den war oumgängelig til människjornas Salighet, införes Christus swarande, at naturliga Lagen borde först underwisa människjorna, om och huru de älskade Gud, sedan borde skrefna Lagen öfwertyga om människjornas swaghet och elände; och då, när människan rätt kände sin sjukdom, borde Läkaren komma (6). Betraktelsen kan wara god, men intet afgöres frågan därigenom, och det bliswer altid en förmåten grimmelighet at wilja utgrunda, hwarföre Gud gör så och intet så, och mera oförskämdt, än om et dumt inhyses-hjon wille påstå, at Konungen borde i des bakstuga göra reda för sina gärningar. Man bör med wördnad emottaga och bruka Guds

nåd

nåd och wälgärningar och tacka därföre. För öfrigt sedan Gud intet behagat uptäcka sådana hemligheter i Skriften, är det ej så lätt at föreställa sig, at Gud skulle lämna en sådan uppenbarelse åt St. Brita, som warit nekad åt Apostlarna, åtminstone intet meddelt åt människjorna genom dem. Det synes dock som St. Brita med all öm eftertanka budit til at skaffa sig rediga begrep öfwer om de swåraste Christendoms Frågor, hwilket denna tiden intet lär hafwa upwäckt särdeles bekymmer hos de mästa. Man wil allenast nämna des öma omtanka, huru Guds nåd och godhet kunde förenas med de osaligas ewiga straff? Uti en sådan twifwelrådighet frågar hon med all wördnad, hwarföre Gud, som är den barmhertigaste, hemsöker dem med oändeligt straff, som intet kan synda oändeligen? Där föregifwes då, at hon fått til swar, at Gud, som pröfwar och ransakar hiertan, gifwer hwar och en det han förtjent, och at Guds domar och beslut äro längre afskilda från människjans tankar än himmelen från jorden, och när en människja intet rättar och ändrar sig, när hon lefwer och kan, bör det inter förekomma underligt, om hon straffas då hon intet kan bättra sig, och huru kan den njuta del uti Guds rena boningar, som önskar at här i werlden ewinnerligen lefwa och således ewinnerligen synda (7). Et längre uppehåll i detta ämne paßar sig intet kan hända: Otwifwelaktigt lär blifwa, at St. Brita hafft mycket wett och god wilja, hwilken dock af tidens mörker och widskepelse warit mycket fördunklad. Sina Uppenbarelser dicterade hon i början för Doctor Matthias, sedan för Prioren Petrus i Alwastra, hwilken ock öfwersatt större delen på Latin (8). Biskop Alphonsus från Spanien lär och hafwa någon del i öfwersättningen, eller åtminstone uti deras afdelning. Uti en gammal handskrifwen Bok göres denna anmärkning, at då St. Brita war i Famagusta på Cypern, har Christus befalt henne öfwerlämna alla sina Uppenbarelser til Alphonsus, på det han skulle förklara och utgifwa dem til Allmänhetens tjenst (9). Han har ock sammanskrifwit en Förklaring däröfwer, uti hwilken han uti sjelfwa begynnelsen intygar, at de innefatta hela Theologien (10). Äro de wärkeliga Uppenbarelser och samtal med Christus, blifwa de Guds ord och intet människo-ord, utaf

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

Kyrkans tillstånd från 1342 til 1371.

utaf hwilken mening flere af de Påfwiske wärkeligen hafwa wa-rit (11). Sådan tanka hwarken kan eller bör man wänta af en Protestant, dock torde man med all säkerhet kunna påstå, at de i många mål röja mera wett och insikt än af deßa tider i allmänhet kan förmodas. St. Britas Uppenbarelser blefwo första gången utgifne och tryckte i Rom 1475, och sedermera äro de flera gångor å nyo uplagda både på Latin, Franska och Tyska (12).

(1) Pontoppidan Annal. Eccl. Tom. 2. pag. 168 säger, at St. Britas Uppenbarelser angå merendels werldsliga mål och prophetier om Swenska Konungarna. Detta synes intyga, at han intet läst dem. Uti Extravagantes Cap. 78, är allenast et Capitel om deßa Konungar, och om den Sjette skal betekna Christian II, som kan wara sannolikt, blifwer Konung Erik af Pommern den förste, då des utlåtelser, kan hända, blifwa nog lämpeliga fast mörka. Dock man behöfwer intet grubbla i detta, ty ingenting förbinder oß at tro, det hon kunnat förut säga tilkommande ting.

(2) Revelationes Birgittæ Lib. 5 i Företalet pag. 361.

(3) Swaret på Femte Frågan pag. 367.

(4) Revelationes S. Birgittæ Lib. 5, interrogatio 6, pag. 388. Animæ talium, quamvis propter Baptismi carentiam non videant faciem meam, vicinius tamen appropinquant misericordiæ quam pœnæ, sed non sicut electi mei.

(5) Interrogatio 9. pag. 375. Swaret om Anglarna lyder så: In Principio & ante tempora & secula creauit spiritus.

(6) Interrogatio 16. Declaratio pag. 405.

(7) Revelat. Lib. 6. Cap. 75. Quia homo non corrigit malum suum cum viuit & potest, quid mirum si puniatur, ubi nihil potest, aut quomodo in æternitate mea puriſſima manere debent hi, qui in æternum semper vivere volunt & semper peccare.

(8) Diarium Vazstenense pag. 6. wid år 1390. Nono die mensis Aprilis in curia Episcopali ad Vazsten moriebatur frater *Petrus* Prior Alnastri, translator & conscriptor maximæ partis Revelationum diuinitus ostensarum beat. Birgittæ & comes peregrinationis ejus ad sanctam Jerusalem.

(9) Catalogus Benzelianus. N. 15. pag. 132. Hanc Reuelationem habuit a Deo D:na Brigida in regno Cypri in ciuitate Famagustæ, quum ipsa ibat ad Jherusalem, in qua Christus præcepit ei, quod traderet omnes libros cœlestium Reuelationum *Alphonso* Heremitæ olim Episcopo, ad hoc quod ipse scribat eas, elucidet, diuulget.

(10)

(10) Uti samma handskrefna Bok pag. 155, anföres början af Kyrkans egna Afhandling: Cum in Libro reuelationum consumatio totius tilstånd Theologiæ contineatur. Arkebiskop Erici Benzelii Anmärkning häröfwer wid år denna: Particula est Tractatus *Alphonsi* Eremitæ de beat. Birgittæ, seu discimus ex pagina 156 versu. Ego *Alphonsus* olim Episcopus Jenensis in Regno Yspaniæ nunc autem Heremita in Ytalia, ad salutem Dei hæc prædicta testificor, quia ea vere nouerat. Uti samma Bok sinnas och reuelationes, som beata Brigida skickat Domino Gomezio in Yspania, pag. 134. 1342 til 1371.

(11) Bonifacius IX. Canonizations Bullan paragr. 39, här erkännes St. Britas Revelationum Volumen och §. 49 tillägges wärt Helgon alla apostoliska egenskaper: Sed quid pluribus immoramur, cum Deus omnipotens hujus almæ viduæ meritis, surdis aures aperuerit, mutis linguæ officium soluerit, tremulis paralyticis solidatem tribuerit, curuis erectionem, contractis & inualidis liberum beneficium gradiendi, cæcis visum, mulieribus partu periclitantibus liberationem, morbis alias incurabilibus sanitatem &c. Eljest har Gonsaluus Duarantus samlat åtskilliga hithörande wittnesbörd. Nicolai Sanderi år i synnerhet wärkwärdigt: Quam reuelationem vere diuinam exstitisse ex eo scimus quod ita res tunc futuras prædixit, ut eas euenisse nunc videmus. Nam S. *Brigitta* multis annis prius mortua est, quam tota Græcorum respublica penitus deleretur, futura vero prædici non possunt præter quam a Dei spiritu, qui solus futura nouit.

(12) Om denna märkeliga Fru och des Uppenbarelser kan widare jämföras Samling af Handlingar utgifna i Lund 1758, 3. Delen, hwar ock några märkwärdiga ställen af des Uppenbarelser införas. Men om uplagorna af St. Britas Revelationer, får man den fullständigaste underrättelse hos von Stjernman uti des Tal om Wettenskapernas tilstånd i Swerige, hållit för Wettenskaps Academien 1758, sidan 40 och följandr.

§. 13.

Den widlyftiga undersökning man gjordt om St. Britas, kan förmodeligen ursäktas af en Häfdeteknare, som är esomoftast skyldig at författa långa underrättelser om folk, som aldrig gjordt något godt: huru mycket mer bör då någon widlyftighet hållas til godo, når man talar om en människja, som efter sitt begrep gjordt, snart sagdt alt det goda, som hon förmådde, och har efterwerlden med mycken erkänsla firat årligen St. Britas minne den 7 October, man wet ock hwarföre hon blifwit wördad som helig. Det är långt ifrån at de fläste af wåra andelige Prelater kunna täfla med St. Brita uti widtfräg-

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

(4) Man wil intet göra härröfwer någon widlyftig påminnelse af flera utländska inrättningar, et litet utdrag af Regiſtrum Capituli Slesienſis 1352, hos Pontoppidan pag. 197, torde göra tilfyllest. Epiſcopus ſervet diem natalem Domini, Præpoſitus ſummus ſecundam diem, Archidiaconus tertiam, ſi reſidens fuerit, Cantor quartam. Detta är något widare utförd uti en Diſputation, utgifwen i Lund 1745, de Epiſcopis eorumque inſignibus in Sueogothia, pag. 6.

(5) Cancellie-Rådet Ihres tanka är, at namnet är brutit af Liber Palatii. Se Weßmans Skånska Handlingar för år 1755. Man kan och jämföra om Palteboken Monumenta Scanenſia P. I. pag. 4.

(6) *Liber Daticus* Lundenſis V. Id. Februarii Monumenta Scanenſia Part. 2. pag. 29. An. Domini M. CCC. LXX. nono die iſto obiit Venerabilis Pater Ds. *Nicolaus* Archiepiſcopus Lundenſis &c. Genom tryckfel hos Kil. Stobäus på det nämnda ſtället utſättes år 1380. Jfr. Langebeck wid Lib. Dat. pag. 485, och Liber Daticus Roſkildenſis pag. 272.

§. 14.

Ärkebiſkopar i Upſala.

Om Ärkebiſkop Hemmings wal och utgifter til så kallade Apoſtoliſka Stolen är talt uti 3. §. af detta Capitel. Han berömmes för lärdom och rådighet (1), men hwarigenom han egenteligen förwärfwat ſig en ſå hedrande åminnelſe wet man intet. Så mycket ſynes man likwäl kunna ſluta af de minnesmärken, ſom ännu äro i behåll, at han haft en ſtälig wård om ſitt Stift, emedan han i egen perſon beſökt äfwen de aflägnaſte orter i ſin andeliga Lagſaga; ty han war i Torne och döpte där ſjelf perſoner, dels Lappar, dels Karelboar, ſom hörde i Uleå, Kim och Sim. Döpelſen förrättades i et ſtort kar, ſom hade in i Kyrkan eller Capellet, men Kyrkorna woro imedlertid utanföre på Kyrkogården förſamlade. Uti hans tid blef och Torne Kyrka inwigd, men förrättningen dörutaf hade Ärkebiſkopen anförtrodt åt Biſkop Hemming i Åbo. Efter utſende hade Ärkebiſkopen kommit ſjöwägen til Torne, och blef wid ſamma tilfälle gamla gräntſen förnyad emellan Upſala Stift och Åbo. Det förra innefattade mot Norden Helſingeland, hwars rämcken ſträkte ſig alt intil Uleå Ström (2). At han år 1343 upburit af Upſala Stift til löſen af Pallium 1097 mark Silfwer, lär wara aldeles ogrundadt, hwarom påminnelſe är giord tilförene wid Olof den Wiſas tid. Ty

(2) det

det som af Upsala Stift utgick til denna afgift stiger intet til 900 mark penningar en gång, och har Peringsköld, af hwilken denna öfwerdrifna räkning år tagen, räknat mark Silfwer för mark penningar, utom några andra miſstag (3). Wiſsare är, at wår Ärkebiſkop år 1344 låtit uprätta en Jordebok öfwer Capitels-Godſen i Upsala, hwilken ännu lår wara förwarad under namn af Regiſtrum eccleſiæ Upſalenſis. I hans tid ankom den ryktbara Johannes Guilaberti, som 1350 på Arnö höll upbörds-möte med Ärkebiſkopen och Dom-Capitlet i Upsala. Man har talt härom uti föregående 1. §. Nu kan til fyllnad och widare uplysning inryckas, at för sex-åra Tionden, som Johannes XXII. befalt, war leſwereradt 1326 af Upsala Stift til Johannes de Serone och Bernhard de Ortolis 3822 mark penningar som förwäxlades til 770 mark Silfwer. Ibland andra påståenden som Guilaberti gjorde war äfwen det, at inkomſterna af de lediga Ämbeten, hwaruppå Påfwen gjort förbehåll, borde til Påfwen äfwen öfwerlämnas. Men som Ärkebiſkopen intet fått någon befallning därom, war ingen ting af ſådana lägenheter för Påfwens räkning infordradt. Til widare beſtyrkan af denna Ärkebiſkopens och Dom-Capitlets utlåtelſe, begärde Guilaberti, at de med ed ſkulle beſtyrka den samma, hwarpå Ärkebiſkopen och närwarande Domherrar på ſtunden gingo eden, då Ärkebiſkopen wid edens aflåggande lade handen på bröſtet, men Domherrarne på Evangelie-Boken. Peters-penningen för Upsala Stift war för aderton år innefattende hos Ärkebiſkopen och Dom-Capitlet til en ſumma af 980 mark, och tre-åra Tionden ſammanlades til 1889 mark för alla åren, hwilket alt ſtod färdigt til höga wederbörandes anordning (4). Efter denna räkenſkaps-dagen leſde intet Ärkebiſkop Hemming ſärdeles ſtunge, emedan han dödde 1351 i Maji månad. Genom hans Teſtamente af den 10 Maji ſamma år, ſkänktes til Domkyrkan i Upsala des Aflinge-Gårdar i Nyaby i Bondekulla Socken, 40 mark Silfwer til St. Eriks ſkrin, och därjämte gjorde Ärkebiſkopen flera gåfwor, dels i penningar, dels i Silfwerſkålar och Silfwerſkedar, och måtte hans Silfwerſervis warit ſkäligen förſedd, emedan han uti Silfwerſkålar och Silfwerkar bortſkänkte tre och tjugu ſtycken. Han glömde ej heller bort

Kyrkans tilſtånd från 1342 til 1371.

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

sina enskylta betjenter, wid hwilket tilfälle han upräknar Hofmän, Wapendragare, Spismästare, Skräddare, Trägårdsmästare, Skomakare, Fiskare, Bakare, Bryggare, Kockar, Stalldrängar och Hofdrängar, hwilka alle med kläder och penningar blefwo ihogkomne (5). Man har ock til hans åminnelse anmärkt, at han upfördt Stenhuset på Biskopsgården öfwer källaren, och kan wara troligt, at han warit den förste, som gjordt begynnelsen til Slottsbyggnaden i Upsala (6). Hemmings efterträdare war Petrus af Färentuna från Swartsjölandet. Han war förut Biskop i Linköping, och måtte han hafwa warit uti en besynnerlig högaktning hos Apostoliska Stolen, emedan honom warit anförtrodt ei af de ömaste Påfweliga ögnemärken, nämligen Påfweliga Taßa-räkningen. År 1353 undfick han sitt Ärkebiskops-märke eller Pallium, hwilket skulle honom påklädas af Biskoparna i Linköping och Wexiö. Påfwens Bref är i detta mål så mycket märkwärdigare, som det bewisar, at Johan Carlson Canonicus i Upsala afhämtat denna helgedom, utan at omröra någon utskickad från Lund, som eljest efter äldsta författningarna war wedertaget, där göres ej heller icke det ringaste förbehåll om Lundiska Primats-rättigheten, så at hwad man i föregående §. påmint om Lundska öfwer-upsikten wid Swenska Församlingen synes härigenom blifwa aldeles stadfästadt (7). Det torde ock hafwa någon grund, at Vastovius kallar honom Regni Primas, men om han så warit, måtte wärdigheten hafwa warit personel. Såsom Ärkebiskop Petrus warit Konung Magnus Eriksons Canceller, lär han förmodeligen warit Konungen på wißt sätt mera tilgifwen, hwarföre han ock tillika med flera af Biskoparna påtagit sig at betala Konungens skuld til Påfweliga Räntekammaren 1363 med 25196 mark Swenska penningar (8), så at den bannlysning, hwarom göres så mycket rop hos wåra Historieskrifware, intet warit särdeles betydelig: ty såsom obetalt lån därtil gifwit anledning, är nog tydeligt, at samma Kyrko-Förbud med skuldens betalning uphördt; fast, i anledning af hwad som förr andraget är, man har ordsak at tro, at bannlysningen långt förut til sin kraft och wärkan afstadnat. Petrus afled år 1366 Lucæ Evangelistæ dag den 18 October, som då inföll på en

Sön-

Söndag. Uti St. Britas Uppenbarelser omtalas han med ömhet, såsom en man den känt sin swaghet och welat gärna fullgöra sin plikt, och som tillika warit underkastad förföljelse, hwilket är ganska troligt, om han fortfarit uti sin trohet emot sin lagliga Öfwerhet Konung Magnus. Domprobsten i Upsala Birger Gregerson följde Ärkebiskopen Petrus i Ämbetet, och lefde til 1383, hwarföre des omständigheter sparas til det följande. Om des Servis-penningar til Påfwen är nämnt uti det föregående.

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

(1) Uti gamla Biskops-Krönikan hos Benzelius M. E. pag. 41, kallas han vir magnæ scientiæ & sani consilii.

(2) Det som rör Ärkebiskop Hemmings Kyrke-besök i Norrlanden är tagit af de Handlingar, som Peringsköld inrykt uti Monumenta per Tiundiam pag. 3 följande. Angående Döpelse-karet, säges så wäl af Peringsköld som Rhyzelius, at det sattes utom Kyrkan. Orden af witnens intygande äro följande: Idem Dominus *Hæmingus* Archiepiscopus protunc baptizauit in Torni circa viginti personas . . . in quodam magno dolio infra Capellam ipsam Torni ad hoc specialiter opportuno; populo foris stante. I sig sjelf kan det ändteligen wara lika mycket antingen karet stod utom eller inom Kyrkan, men det uplyser de fordna Döpelse-Ceremonier, och witnar, at de som skulle döpas stego nakne i Döpelse-karet eller funten, då anständigheten synes fordra, at Acten mätte förrättas på et sådant ställe af ingen utom de Nychristna, Faddrarna och den som förrättade Döpelsen mätte wara närwarande. Hwilket alt widare beskyrkes af de äldre målningar på Norra wäggen i gamla Upsala Kyrka, som finnas afritade hos Peringsköld Mon. p. Tiundiam pag. 204.

(3) Man kan härom se Taxus subsidii Pallii hos Scheffer i Anmärkningarna til Chronicon Archiepp. Upsal. pag. 107.

(4) Alt detta är taget af den förr åberopade Guilaberti Process.

(5) Peringsköld Mon. Ulleråk. fid. 147.

(6) Chronicon Archiepp. Upsal. med Scheffers Anmärkn. pag. 81.

(7) *Innocentius* P. P. VI. Petro Episcopo olim Lincopensi in Archiepiscopum Upsaliensem electo Salutem & apostolicam benedictionem. Cum pallium insigne videlicet plenitudinis Pontificalis officii ex parte Tua fuisset a Nobis per dilectum filium Johannem Karoli Canonicum Upsalensem Nuncium tuum, cum ea, quæ decuit instantia postulatum: Nos tuis supplicationibus annuentes ipsum de corpore beat. Petri sumptum per Venerabiles fratres nostros Lincopensem & Vexionensem Episcopos assignandum, per præfatum Johannem duximus desti-

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

dictionandam, uti iidem Episcopi vel eorum alter ubi illud congnent . . . & a te nostro & Ecclesiæ Romanæ nomine . . . fidelitatis debitæ recipiant Juramentum &c. Avenione 11 Nonas Januar. Pontificatus nostri Anno I. 1353.

(8) Utdrag af detta Bref dateradt 1363, Pontificatus *Urbani* V. Anno primo, kan ses uti von Stjernmans Anmärkningar hos Petrus Niger, Wästerås Biskops-Krönika sid. 59.

§. 15.

Biskopar i Linköping.

Sedan Biskop Carl Båt genom döden gjordt ledighet uti Linköpings Stift, gjorde Påfwen förbehåll på Biskops-Ämbetet, utan twifwel i den tankan at benåda någon af sina kreatur därmed; men Dom-Capitlet skred icke destomindre til nytt wal, som utföll på Ärke-Djeknen Nicolaus därsammastädes. Han reste fördenskul ur landet til at göra sin upwaktning hos Påfwen, och anhålla om wederbörlig stadfästelse, men han kom intet längre än til Brügg i Flandern. Obehageliga tidningar inlupo här ifrån Hofwet, och döden frikallade Herr Nils både ifrån längre resa och widare ansökning: Och då kom Petrus af Färingtuna, som war Konung Magnus Erikſons Canceller, i åtanka, och lär denna person warit behageligare wid Apostoliska Hofwet, emedan han warit mycket brukad i den angeldgna syßlan, at incaßera penningar för Påfwiska Hofwets räkning. Om des öfriga förrättningar uti Linköpings Stift, är man ej särdeles underrättad, dock har man af honom et alfwarsamt Bref til Gottlänningarna, som innehöllo det offer, som insamlades uti St. Olofs Capell i Åkergarnaholm, hwilket tilhörde Nunnorna af Solberga, och hotar Biskopen med Kyrko-förbud och bannlysning, om de intet låto förr omtalta Nunnor njuta sin tilståndiga rätt (2). Biskopens Bref är dateradt på des Slott Skiäldowik 1349, och grundar sig på Cardinalens Wilhelmi Sabinensis förordnande 1248, som stadfästade utslaget, som Biskop Lars i Linköping gifwit 1246 angående offret på St. Olofs Altare i Åkergarn (3). När Petrus sedermera postulerades til Ärkebiskop, uphögdes Nicolaus til Biskop i Linköping, mer på mäktiga Herrars påyrkan, än för någon särdeles personlig förtjenst. Om Konung Magnus eller Konung Erik

haf-

hafwa befrämjat hans befordran, wet man intet. At han warit i den senares nåd kan inhämtas därutaf, at han skänkt til Biskop Nils det Gods, som Herr Godserk i Harg förbrutit genom bristande Kusttjenst, hwilken gåfwa Konung Magnus bekräftade 1361 (4). Gamla Biskops-Krönikan säger, at han war en bedragare och krigisk man (5), hwilket ock någorlunda af andra Monumenter kan intagas: ty man ser, at denne högwördige Fadren warit deltagande uti alla de uproriska steg, som togos emot Konung Magnus. Hwarföre ock Konungen klagade på honom hos Urban V, men fick swar af Påfwen 1363, at han intet kunde döma honom ohörd ifrån ämbetet (6). Han har ock suttit qwar i sin Biskops-wärdighet, til des Konung Magnus ändteligen förloßad af sitt fängelse förfogade sig til Norrige, då Biskop Nils efter utseende ångrat sina lands-fördärfweliga bedrifter, öfwergaf Stiftet och reste til Konungen, som då war utan Krona. Domprobsten i Linköping gjorde det samma. Men den olyckelige Konungen war litet belåten med en onyttig bättring, sedan Biskopen, då han kunnat wara gagnelig, besläckat sin undersåteliga lydnad med upror och förräderi. Det som Biskop Rhyzelius berättar, at Konung Albrect gaf åt denna Biskop Nils til utbyte för Humlarum Kungsgården Stång och Twärskog, torde til åfwentyrs wara förskrefwet, ty detta byte skedde intet förr än 1381, under den yngre Biskop Nils (7). At Konung Albrect redan 1367 lofwade ersättning är oförnekeligt, och det efter goda mäns utslag (8), men med wärkställigheten drögdes til det nämnda året. Denne Biskop Nils dödde i landsflyktighet i Båhus, som förregifwes 1374 (9). Dock skal han warit af Påfwen utnämnd til Biskop i Sclavonien. Flyttningen anstod honom intet, utan efter frågan war, at öfwergifwa sitt Fädernesland, föredrogs en närmare olycks-ort för en fjärmare. Hans timeliga lycka kunde ock intet få någon förbättring därigenom, då et gnagande samwete, at han warit för sin egen del orsak til sitt Fädernesslands ytterste ofärd, måste nödwändigt följa honom på alla orter, hwar han welat undangöma sig.

Kyrkans tillstånd från 1342 til 1371.

(1) Linköpings Biskops-Krönika hos Benzelius Monumenta Eccleſiaſtica pag. 123.

Kyrkans tj'ständ från 1342 til 1371.

ken förehattes så wäl här hemma som i Rom. År 1350 köpte han för 300 mark Silfwer eller 4400 mark Swenska penningar några Gårdar i Wästmanland, hwilka alla lades under Biskops-Stolen. Han dödde 1352 i början af året, och har han warit af förnäm Slägt. Uti hans Sigill ser man en adelig Sköld med tre Sjöblad i kanterna, på wänstra sidan midt emot ser man et Lejon-ansikte i en dylik Sköld. Ifrån Munk blef han Biskop, ty uti Sigillet kallar han sig Frater, och kan wäl wara, at han warit trätosam, efter minnet af hans twistigheter äfwen in til wår tid kunnat bibehållas. En myndig, rik och förnäm Påfwisk Biskop kan tros om allahanda. Hans efterträdare i Ämbetet Magnus Eskilson, som war likaledes af adelig Ätt, inwigde Lima och Malungs Kyrkor längst up i Dalarna, har förwärfwat sig namn af en flitig och nitisk Biskop, han dödde under en visitation i Holstensbo i Fernebo Socken 1371. Om de förbättringar, som Biskops-Stolen i Werid bekommit 1349 och 1351 af Konung Magnus Eriksson, är redan nämnt i det föregående, Thomas Johanson war då Biskop där i Stiftet. Han hade tilförne warit Canonicus i Upsala wid Simbetuna Prebenda, och kallas han då Magister (5). At han någon tid warit i följe med St. Brita, är nämnt tilförne, men at han gjordt henne följe til Canaans Land, lär ej wara aldeles oemotsägeligt, ty han hade förmodeligen då intet blifwit glömd af Fru Margareta, som upräknar hennes andra följeslagare. Wid Konung Håkans Kröning 1362 war han med de andra Biskopar närwarande. Huru länge han suttit wid Biskops-Ämbetet wet man intet. Utaf Wadstena Dagbok kan man intet sluta annat, än at han lefwat efter St. Britas död, och således åtminstone til 1374, och har han uti sem års tid uppehållit sig wid Klostret, och warit sysselsatt med denna heliga byggnaden (6), och kan wäl wara, at des efterträdare Henrik imedlertid dragit förserg om Biskops-förrättningarna, som Rhyzelius wid handen gifwer.

Biskopar i Werid.

Biskopar i Åbo.

Imedlertid lyste Biskop Hemming i Åbo af utmärkt anseende. Hans Historia är likwäl inwecklad i många owisshet: Ja hans döds-år är icke en gång med wisshet bekant. Vastovius säger, at han dödde 1367 uti sitt sjuttionde år, och war han efter

efter samma Författares mening redan Präst, då St. Brita födes, ty det skal wara han, som sått uppenbarelse om St. Britas födelse, och på denna räkning har han warit prästwigd, då han war sju år gammal, hwilket ej år särdeles sannolikt. Efter Ericus Olai här han warit Konung Håkan behjelpelig, då han år 1371 förloßade sin Herr Fader från sitt fångelse (7). Så mycket synes ofördnekeligt, at han war redan aflomnad, innan St. Brita dödde, emedan hon uti sina Uppenbarelser nämner hans hädanfärd (8). Man säger ock, at han warit insatt i fångelse af Konung Magnus, men denna omständighet förbigås både af Vastovius, Bzovius och P. Justen. At han warit Canonicus i Upsala och i Åbo, innan han blef Biskop, berättas af alla. Men af Upsala Domherrar, som kunna föras til denna tiden, finnes ingen annan Hemming, än den som war förlänt med Canonicatet Lagga-Härad. Dock likwäl, som denne Hemming afled i Paris, och hade Olof af Fors til efterträdare, som sedan wardt Ärkebiskop, kan det intet wara Biskop Hemming i Åbo. Elfest skal denne wår Biskop wara född i Bälinge wid Upsala. Andra året efter han blef Biskop har han instiftat Domprobsteriet wid Åbo Domkyrka, och har sedermera skänkt til Biskops-Stolen Biskops-Staf och Biskops-Mössa, samt åtskilliga både Theologiska och Juridiska Böcker. Uti sitt upförande har han warit mycket allwarsam, och har han i synnerhet warit ganska rädd för Fruentimmer, så at han intet wågade at inlåta sig i långa samtal med dem, han har ock med en sträng fasta budit til at späka sina begärelser. Om hans förbud emot Prästebarn är talt i det föregående, och finner man därutaf, at de andre Finske Lärarne intet warit så rädda för Könet, som deras andelige Förman. Det ser ock ut som Hemmings Biskops-lefnad warit aldeles ostraffelig, åtminstone har man nu för tiden ingen ting at förewita honom, man säger twärt om, at hans helighet warit i det anseende, at han efter döden blifwit canonizerad. Icke destomindre måtte hans helighet ännu intet wunnit et fullkomligt förtroende här hemma i Landet wid år 1417, då wåra Swenske Prelater wid stora Kyrko-Mötet i Costnitz påyrkade några Swenskas Canonizering, ty då finnes intet wår Hemming wa-

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

ra nämnd ibland de tre, som den gången på Helgedoms-Förslaget woro upsörde (9). Men omsider wid år 1513 eller 1514, blefwo hans ben högtideligen uptagne och skrinlagde, hwilket ock år en slags Påfwisk heliggörelse.

(1) Brynolfs Skara Biskops-Krönika hos Benzelius Monum. Eccl. pag. 77. Påfwen Urbani V. bekräftelse på Arands för Biskop Nicolaus år omtalt förut.

(2) Chronicon Archiepp. pag. 49 hos Benzelius Mon. Eccl.

(3) Detta berättas af Bzovius Ann. Eccl. Tom. 14. pag. 954. wid år 1343. *Magnum* Regem Svetiæ, quod *Egilum* Episcopum Arosiensem propter falsificationem Sigilli Regii persequeretur, seque ea de re literas Pontificias, quasi is factum laudasset, comminiscereturque, reprehendit (*Clemens* P. P. VI.) 6 Kal. Nov.

(4) *Clemens* P. P. VI. Episcopo Stregnensi. Conquestus est nobis Venerabilis Frater *Egistus* Episcopus Arosiensis, quod licet ipse nullius esset excommunicationis sententia innodatus, tamen Michael Ferreti de Villania, Stephanus Provana de Carmano & Johannes Mellini de Florentia, Philippus Bonaciti de Florentia procuratores temeritate propria & de facto denuntiauerunt & denuntiari fecerunt ac faciunt eundem Episcopum excommunicatum publice nuntiari & ab omnibus arctius euitari. Ideoque discretioni Tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus partibus convocatis audias caussam & appellatione remota, debito fine decidas, faciens quod decreueris per Censuram Ecclesiasticam formiter obsservari. Testes autem, qui fuerint nominati, si se gratia, odio vel timore subtraxerint, censura simili appellatione cessante, compellas veritati testimonium dicere. Datum Aveniene IV Idus Junii Pontificatus nostri An. IV.

(5) Chronicon Archiepisc. pag. 55 hos Benzelius M. E. Post hunc Magister *Thomas Johannis* postea Episcopus Vexionensis.

(6) Diarium Vazstenense pag. 29. Ipse vero Jowan Påthersön rediens ad Sueciam cœpit ædificare viriliter & ferventer Vazsten. annis quinque cui adstabat *Thomas* Episcopus Vexionensis, qui ibi secum etiam continue residebat donec Domina Katharina & alii cum reliquiis beatæ *Birgittæ* tunc defunctæ ad Vazstenas venerunt.

(7) Ericus Olai pag. 137.

(8) Revelationes S. *Brigittæ* Lib. 4. Cap. 125. pag. 335. Septimum animal i. e. septimus Episcopus maximæ abstinentiæ fuit, zelum Dei habens nec metu, nec amore, nec damno reticuit veritatem, hic cum se posuit ad orationem reddidit spiritum. De isto Episcopo sunt plures Revelationes in vita Dominæ Brigittæ, qui fuit Dominus *Hemingus* Episcopus Aboensis.

(9)

(g) Man kan se härom Swenska Biskoparnas Bref til Mötet i Cost- nitz 1417. uti Benzelii tilökningar til Diarium Vazstenense pag. 200. P. *Justen* Chronicon Episcoporum Aboënsium uti Nettel- blads Schwediſche Bibliothek Part. I. pag. 70 säger, at Hem- ming war 77 år gammal, när han dödde. De flere omſtändig- heter, ſom här finnas anförda utan biſogade bewis, äro tagna, dels af von Stjernmans Anmärkningar til Petrus Niger, dels af wåra andra Biſkops-Krönikor.

Kyrkans tilſtånd från 1342 til 1371.

§. 17.

Af alt, ſom man hit intil andragit, är ganſka tydeligt, at under hela Tidehwarfwet, ſom nu öfwerwäges, warit mycken fråga om Chriſtendom; men den war sådan ſom den kunde wara, då äfwen wånnenande människior, förtjuſte af tidens wantro och widſkeppelſe i ſtället för ren och oförfalſkad Chriſtendom, ſom wiſar ſig genom tro, förnuftiga wälgärningar och en ſann hjertans renhet, arbetade på människio-dikter och dåraktigheter. St. Brita uphöges för Chriſtendom, Gudomliga Uppenbarel- ſer och underwärk äfwen wid födſlen. Men hwaruti ſtadnade alla deſſa härligheter, jo uti et Kloſters inrättande, där folk un- af bägge Könen ſkulle leſwa uti en naturaktig kyſkhet och åter- hållighet, ſom ſtrider emot naturen och människliga Samfundets wid-makthållande, och ſom därtil med aldrig af Gud är be- falt. Om Kloſter kunnat ſkapa Landets inbyggare til helgon, ſkulle man tycka, at de redan inrättade kunnat wara tilräcke- liga; ty uti Härtigarna Eriks och Waldemars Teſtamente af år 1319 nämnas fyra och trettio ſådana Samfund: och ibland deſſa woro tio Nunne-Kloſter, ſå at äfwen andra Kö- net hade tilfälle utan ny ſtiftelſe, at lära lättja ſig och ſjunga Latin. Men wår uplyſta och andäktiga Enkeſrn ſkulle ännu mer befrämja tidens dårſkaper genom et nytt Kloſters inrättan- de i Wadſtena. När detta Samfund blef börjat wet man in- tet. Meſſenius förſäkrar, at Konung Magnus ſkänkte grun- den til Kloſter-byggnaden 1347, kan wäl wara, men af et Konung Håkans Bref af år 1363 ſer man, at Landet där- omkring war ſyſſelſatt med Kungs-byggnad ſå wäl wid Wad- ſtena ſom Swaneholm (r). Och när ändteligen Johan Peter- ſon, ſom drog förſorg om Kloſter-byggnaden, började arbetet, war

Wadſtena Kloſter.

Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

war alt nederrifwet och förstördt, så at intet spår syntes til efter de tre Stenhusen, som tilförne warit på platsen, hwilken förstöring förmodeligen skedt, under inbördes Kriget, som Konung Albrects inkallande förorsakat (2). Och efter denna anledning lär ingen Kloster-byggnad wara företagen, förr än fem eller sex år förr än St. Brita dödde. Icke destomindre är det wäl troligt, at några desförinnan samlat sig där, som efter St. Britas föreskrift påtagit sig Kloster-lefnad. Inga Kloster-reglor woro likwäl af Påfwen stadfästade förr än 1370, då Urban V. meddelte sin bekräftelse, hwilken widare efter St. Britas död 1377 med Gregorii XI. påfweliga utslag bestyrktes (3). Nunnornas och Brödernas högtidliga insättning skedde likwäl intet förr än 1384, hwilken heliga förrättning utfördes af Biskop Nils i Linköping, i närwaro af Ärkebiskop Henrik från Upsala och Biskop Thor från Strängnäs (4). Imedlertid hade man med fullkomligt alfwar drifwit på Klostrets upförande, hwartil Konung Albrect 1367 påböd en afgift af en penning för hwar Mans- och Qwinsperson öfwer hela Riket, hwilket sammanskott borde årligen utgå i ewärdeliga tider och til Klostrets förnödenhet anwändas (5). Afsikten af denna Skatt borde wara, at blidka Jungfru Maria, at åtaga sig Rikets beskydd emot de olyckor, som swäfwade öfwer Landet. Det är sant, at nästan ingen mänsklig hjelp syntes kunna afwända Rikets undergång, källan war likwäl tydelig och Konung Albrects inkallande kunde intet lofwa andra frukter. Men efter en ny renlefnads-orden borde stiftas, woro ock nya lefnadsreglor oumbärliga. Deßa upsattes, och förebäres at wara af Christus sjelf föreskrefna, hwarföre ock Samsundets grundlagar äro bekanta under namn af Regula Sancti Salvatoris. Denna uppenbarelse skal Fru Brita hafwa fått innan hon for til Rom, då hon ännu war qwar i Sverige. Första grundregeln war kyskhet, ödmjukhet och sjelfwillig fattigdom, så at ingen af Sedamöterna fick äga en halföre en gång, och intet röra hwarken wid Guld eller Silfwer, utan wid tilfälle, at någon brodering skulle göras. Sedan föreskrifwes at Samsunds-lemmarne borde ligga på bollster, fyllda med halm utan lakan med täcke af floßad ylle. Nunnornas nästkläden eller särkar borde ock wara

ylle,

ylle, öfwer-kjortelen likaledes af grått ylle-tyg, tröjan på samma sätt med så långa ärmar, at de gingo öfwer fingrarna (6). Här öfwer war tillåtet at bära en kappa, som om wintren kunde fodras med fårskin, och skulle den fästas på bröstet med en träpinne eller trähäkta. Pannan och större delen af kinbenet skulle täckas med en möja, hwilken kunde fästas i nacken med en nål. Doket war af swart lärft och skulle fästas med tre nålar, den ena i pannan och en wid hwardera örat, och öfwer doket en lapp af hwitt lärft, såsom krona, hwilken åter skulle fästas med en annan nål. Detta, med flera sådana uselheter, skulle wara af Christus föreskrefwet, och genom knapnålar, walmar och lamskinn skulle rätta Christendomen befrämjas! De andre stadgarne woro något upbyggeligare. Systrarna war ej tillåtet at tala innan stora Meßan war sagd, och wid aftonmåltiden regerade en lika andäktig tysthet, Böner och Loflånger, såsom Ave Maria, Salve Regina &c. sångos dageligen och stundeligen til Jungfru Marias ära. Under Advent til Julen borde de wisa sin återhållighet genom fastemat, Fredagen för Första Söndagen i Fastan begyntes åter en dylik Fasta, som warade til Påsk. Et dylikt spakande af köttet förnyades åter igen ifrån helig Korsdag til Michelsmeßan, och ifrån Allhelgone-dag til Adventet. Dagen för Mariedagarna, Apostladagarna och några andra Fester, helgades med fasta på bröd och watten. På de frikallade tiderna om året kunde Systrarna och Bröderna äta kött alla Söndagar, Måndagar, Tisdagar och Torsdagar, men til qwällen mjölk och fisk allenast, Cap. 9. Antalet af Klosterfolket utsättes uti 112. Capitlet, nämligen 60. Systrar, 13. Präster, 4. Diaconi och 8. Tjenstmunkar, hwilka tilhopa skulle swara emot 13. Apostlar och 72. Lärjungar. Prästerna buro et rödt kors på wänstra sidan af kappan med et litet hwitt kors inuti, Diaconi buro en hwit ring på kappan med fyra röda lappar inuti i form af tungor, men Tjenstmunkarne et hwitt kors. Widare stadgades, at ingen Flicka fick gifwa sig i Klostret innan hon fyllt sina aderton år, och ingen Munk, som war under tjuguſem år. Desutan föreskrefs huru Abbedißa, Prior och Biktfader wäljas skulle, och mera dylikt såsom Nunnors och Bröders antagning, med mera. På det man så

Kyrkans tillstånd från 1342 til 1371.

Kyrkans tillstånd från 1342 til 1371.

war alt nedrifwet och förstördt, så at intet spår syntes til efter de tre Stenhusen, som tilförne warit på platsen, hwilken förstöring förmodeligen skedt, under inbördes Kriget, som Konung Albrects inkallande förorsakat (2). Och efter denna anledning får ingen Kloster-byggnad wara företagen, förr än sem eller sex år förr än St. Brita dödde. Icke destomindre är det wäl troligt, at några desförinnan samlat sig där, som efter St. Britas föreskrift påtagit sig Kloster-lefnad. Inga Kloster-regler woro likwäl af Påfwen stadfästade förr än 1370, då Urban V. meddelte sin bekräftelse, hwilken widare efter St. Britas död 1377 med Gregorii XI. påfweliga utslag bestyrktes (3). Nunnornas och Brödernas högtideliga insättning skedde likwäl intet förr än 1384, hwilken heliga förrättning utfördes af Biskop Nils i Linköping, i närwaro af Ärkebiskop Henrik från Upsala och Biskop Thor från Strängnäs (4). Imedlertid hade man med fullkomligt alfwar drifwit på Klostrets upförande, hwartil Konung Albrect 1367 påbödd en afgift af en penning för hwar Mans- och Qwinsperson öfwer hela Riket, hwilket sammanskott borde årligen utgå i ewärdeliga tider och til Klostrets förnödenhet anwändas (5). Affikten af denna Skatt borde wara, at blidka Jungfru Maria, at åtaga sig Rikets beskydd emot de olyckor, som swäfwade öfwer Landet. Det är sant, at nästan ingen mänsklig hjelp syntes kunna afwända Rikets undergång, källan war likwäl tydelig och Konung Albrects inkallande kunde intet lofwa andra frukter. Men efter en ny renlefnads-orden borde stiftas, woro ock nya lefnadsreglor oumbärliga. Deßa upsattes, och förebäres at wara af Christus sjelf föreskrefna, hwarföre ock Samfundets grundlagar äro bekanta under namn af Regula Sancti Salvatoris. Denna uppenbarelse skal Fru Brita hafwa fått innan hon for til Rom, då hon ännu war qwar i Swerige. Första grundreglen war kyskhet, ödmjukhet och sjelfwillig fattigdom, så at ingen af Lefwamöterna fick äga en halföre en gång, och intet röra hwarken wid Guld eller Silfwer, utan wid tilfälle, at någon brodering skulle göras. Sedan föreskrifwes at Samfunds-lemmarne borde ligga på bollster, fyllda med halm utan lakan med täcke af flosad ylle. Nunnornas nästkläden eller särkar borde ock wara

ylle,

ylle, öfwer-kjortelen likaledes af grått ylle-tyg, tröjan på samma sätt med så långa ärmar, at de gingo öfwer fingrarna (6). Här öfwer war tillåtet at bära en kappa, som om wintren kunde fodras med fårskin, och skulle den fästas på bröstet med en träpinne eller tråhäkta. Pannan och större delen af kinbenet skulle täckas med en mössa, hwilken kunde fästas i nacken med en nål. Doket war af swart lärft och skulle fästas med tre nålar, den ena i pannan och en wid hwardera örat, och öfwer doket en lapp af hwitt lärft, såsom krona, hwilken åter skulle fästas med en annan nål. Detta, med flera sådana useltheter, skulle wara af Christus föreskrefwet, och genom knapnålar, walmar och lamskinn skulle rätta Christendomen befrämjas! De andre stadgarne woro något upbyggeligare. Systrarna war ej tillåtet at tala innan stora Meßan war sagd, och wid afton-måltiden regerade en lika andäktig tysthet, Böner och Lofsånger, såsom Ave Maria, Salve Regina &c. sångos dageligen och stundeligen til Jungfru Marias åra. Under Advent til Julen borde de wisa sin återhållighet genom fastemat, Fredagen för Första Söndagen i Fastan begyntes åter en dylik Fasta, som warade til Påsk. Et dylikt spåkande af köttet förnyades åter igen ifrån helig Korsdag til Michelsmeßan, och ifrån Allhelgone-dag til Adventet. Dagen för Mariedagarna, Apostladagarna och några andra Fester, helgades med fasta på bröd och watten. På de frikallade tiderna om året kunde Systrarna och Bröderna äta kött alla Söndagar, Måndagar, Tisdagar och Torsdagar, men til qwällen mjölk och fisk allenast, Cap. 9. Antalet af Klosterfolket utsättes uti 112. Capitlet, nämligen 60. Systrar, 13. Präster, 4. Diaconi och 8. Tjenstmunkar, hwilka tilhopa skulle swara emot 13. Apostlar och 72. Lärjungar. Prästerna buro et rödt kors på wänstra sidan af kappan med et litet hwitt kors inuti, Diaconi buro en hwit ring på kappan med fyra röda lappar inuti i form af tungor, men Tjenstmunkarne et hwitt kors. Widare stadgades, at ingen Flicka fick gifwa sig i Klostret innan hon fyllt sina aderton år, och ingen Munk, som war under tjugusem år. Desutan föreskres huru Abbedißa, Prior och Biktfader wäljas skulle, och mera dylikt såsom Nunnors och Bröders antagning, med mera. På det man så

Kyrkans tillstånd från 1243 til 1371.

Kyrkans tillstånd från 1342 til 1371.

mycket bättre måtte påminna sig sin dödelighet, skulle altid en öpen graf wara i Klostret, och en likbår wid Kyrkodören. Andteligen, då ingen Bön eller Gudstjenst höllo, eller Kloster-Ledamöterna sammanträdde til allmänna rådplägningar, borde Kloster-folket ouphörligen läsa, skrifwa eller arbeta, och för ingen del wara syßlolösa, hwilket med mycket annat kan inhämtas af sjelfwa Kloster-reglorna, som finnas tryckta efter Uppenbarelserna.

(1) Noa *Haquinus* &c. här förklarar Konungen, at Wreta Klosters Landboar skulle wara fria a laboritiis dictis dagxwärke, quæ circa structuram noſtram in Svaneholm & Watzstena impendere tenentur &c. Datum ap. Eccleſiam Horn 1363, Andersmeße-dagen, Breſwet är tilförne öberopadt.

(2) Diarium Vazstenenſe pag. 21, wid år 1401. Ipſa (Catharina Bryniulfs-dotter) cum marito ſuo Johanne Pætherſon primo ex præcepto St. Birgittæ locum Vazstena pro ædificando monaſterio intrauit, ubi ante ſe nihil nec (ſed) locum deſolatum, nec quidem unam ſtipulam ſtructuræ, nec omnino dirutos muros trium domorum lapidearum inuenit. Sedermera pag. 28. Iſte Frater, ſicut dixi, primo incepit ædificare monaſterium in caſtro Vazstena tunc deſolato & ſine habitatore exiſtente. Jfr. pag. 29.

(3) Diarium Vazstenenſe pag. 1. & 2.

(4) Diarium Vazstenenſe pag. 13. Chronicon hos Benzelius pag. 94. M. CCC. LXXXIV fundatum eſt monaſterium S. Saluatoris Waſten. introductusque conventus fratrum & ſororum per R. Epiſcopum Lincopenſem, & ſequenti die, quæ erat poſtridie b. Severini, receperunt fratres habitum regularem præſentibus Reuerendiſſimis Patribus Archiepiſcopo Upſalenſi & Epiſcopo Strengnenſi.

(5) *Albertus* D. gratia Dux Magnopolenſis &c. Dat. Stockholm An. Dni M. CCC. LX ſeptimo feria quinta poſt Dominicam Inuocauit. Här befalles, quod propter ſingulas perſonas utriusque ſexus, ſicut in literis Regiis exprimitur, unus denarius valens dim. Lubecenſis Denarii, pro inſtauratione unius monaſterii in Vadſtenum in honorem beat. Mariæ Virginis & ampliationem Diuini cultus annis ſingulis perpetuis futuris temporibus ſolueretur. Så wäl Meßenius ſom von Dalin ſid. 547 anföra denna Wärfru-penning på ſamma ſätt ſom uti Härtig Albrects Bref antecknadt är, men Rhyzelius Monaſteriologia ſid. 85, ſäger, at denna Skatt utgick af hwar Bonde. Elſeſt skal denna förſt wara påbuden af Konung Håkan 1361, von Dalin ſid. 534.

(6)

(f) Uti den ofta nämnda Catalogus *Benzelianus* N. 6. pag. 55, nämnes et Bref til en person, som anmält sig at blifwa Munk, och wid slutet göres denna påminnelse: Oportet te habere Burellum griseum pro cuculla & mantello in principio ingressus tui, & hoc circa triginta ulnas, item pro tunica nocturnali decem ulnas albi burelli, istas quadraginta ulnas eme si potes Aroſiæ. Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

§. 18.

Huru ödmjukheten och kyskheten blefwo af detta renlefnadsfolket i akt tagna wet man intet, men deras fattigdom kan til åfwentyrs wara snarare föremål för afund än medömkan. Utaf en gammal förteckning wet man, at til Klostrets årliga förtäring åtgick 120. tunnor Råg, 24. tunnor Hwete, 288. tunnor Malt, 48. tunnor Korn, 20. tunnor Smör, 120. Nöt eller Oxar, 300. Får, 9. skeppund Fläsk, 26. tunnor Salt, 100. pund Ost, en half tunna Olja, 10. pund Peppar, 15. pund Kummin, 1. pund Saffran, 1. korg Fikon, 4. skäckar Lök, 2. tunnor Honung, 4. skeppund Talg, et och et halft skeppund Wax, utom en wälsignad hop af Fisk-waror och mera dylikt (1). På alt sådant war aldeles ingen brist, i anseende til de rika Testamenten och gåfwor, som förlänades Klostret, af det förnämsta och rikaste folket i Landet, som dels inneslöto sig sielfwa och sina Barn uti denna heliga Orden, dels utwalde sin Lägerstad där i Kyrkan. Och då man har alt til öfwerflöd, som man behöfwer, är det hwarken konst eller tålamods prof at wara fattig. Men hurudan detta Samfundets fattigdom och helighet warit, war likwäl deras högaktning ganska stor, snart sagdt öfwer hela Europa, hwarföre man ock finner Kloster af St. Britas eller Salvators Orden widt och bredt kringströdda, hwilka alla erkände Wadstena för sin stammoder, och woro underkastade visitation ifrån Moder-Klostret. Detta Kloster hade ock en annan förtjenst, at här samlades alla slags Böcker och Skrifter, så wäl inhemska som utländska, och desutan woro altid några af Kloster-Bröderna sysselsatte med Samfundets Historia, hwilket i flera mål gifwer ock uplysning uti sielfwa Rikets tilstånd, så at Klostrets söndering från werlden gjorde icke destomindre någon nytta för efterwerlden. När ett nytt Kloster af St. Britas Orden skulle inrättas, begärdes

Wadstena Kloster.

Kyrkans tillstånd från 1342 til 1371.

altid några Ledamöter ifrån Wadstena, som skulle hafwa upseende öfwer anläggningen, hwilket åter förökte wördnaden för Moder-Samfundet. En Engelsk Adelsman benämnd Henrik Wizhügger af Ravens-Water, som följt hit med Drotning Philippa, anmälte sig 1406 i Wadstena til at upbygga et Kloster af St. Britas eller S. Salvators Orden i Engeland, och aflämnade en gåfwa af sin Gård Hintim wid Kanteberg uti Biskops-Stiftet Ely til säte för sin nya renlifwes-menighet. Kort däreftter har Konung Henrik V. 1413 inrättat et Brigittin Kloster i Sion i Middelsex. På detta sätt wärte St. Britas och Wadstena Klosters anseende alt mer och mer. Mariebo på Åland, Munkalif och Hufwudö i Norrige, Nådendal i Finland, Mariedal wid Rewel, Marienwold wid Lybeck, Marienkron wid Stralsund, Gnadenberg wid Altorf, et dylikt wid Dantzig, Triumphus Mariæ i Pohlen, och Paradisus wid Florens, omtalas alla i Wadstena Dagbok. Men utom deßa Brigittinska Samfund woro Mariages och Mariestad på Jutland, St. Britas Capell i Roskild, Marienforst uti Churlandet Cöln, Sion eller Sayn i Staden Cöln, hwar man ännu förwarar en ring såsom en stor helgedom, hwilken tilhördt wår St. Katharina, Marienbaum i Cleve, Maria Alto-Münster i Bäyern, Maria-Rayingen i Oettingen, och af deßa äro Marienforst, Marienbaum, Sion eller Sayn, och Maria Alto-Münster ännu bibehållna och fortplanta wår wyrdiga Ankefrus helgade minne äfwen i wår tid. Man har ock namn på flera sådana Brigittinska Sällskap, såsom uti Arras, Briel, Elbingen i Preußen, Grunewald därsammastädes, Lublin i Pohlen, Marienburg wid Amersfort, Marien-Camp i Stiftet Utrecht, Marienstern wid Guda, Marienkron i Stiftet Cambrai, Maria Sion wid Antwerpen, Mariæ Vinea eller Wingård i Utrecht, Marienwaßer wid Bois le Duc, utom några flera som förbigås af fruktan at Läsaren torde ledsna wid denna Klosterlängden. Deßa Samfund woro til en del dubbla och innchöllo både Munkar och Nunnor. Andra Kloster af Brigittinska reglorna hade allenast Ledamöter af Qwinkönet, såsom monasterium Insulense uti Biskopsdömet Tournai och Sorores Brigittinæ i Cölniska (2). På det likwäl all anledning både til förtal

Andra Brigittin-Kloster.

och

och odygd måtte undwikas, afhöllos Bröderna ifrån Systrarna med all sorgfällighet, så at äfwen i Kyrkan all gemenskap war afskuren, ty Systrarne intogo läktarne under hwalfwet, men Munkarne hade sina bänkar på golfwet. Om wid alla tilfällen återhålligheten med lika ömsint helighet blifwit i akt tagen, kan en Påfwisk sinnad tro efter öfwertygelse, och en Protestant efter behag. Kyrkans tilstånd från 1342 til 1371.

(1) Denna förteckning finnes hos Spegel uti des Biskops-Krönika sid. 233.

(2) At lämna beskrifning om alla dessa Kloster, kan intet passa sig wid detta tilfälle. Diarium Vazstenense lämnar kunskap om en del. Baron Nettelbla von Brigittinschen Clöstern gifwer omständelig och grundelig underrättelse om dem, som äro och warit i Tyskland, men Gregorius Arvius Puritanus eller Lauterbach uti sin Historia Monastica pag. 76 upräknar wäl 43 Brigittin-Kloster. Man tager sig likwäl intet på, at gå i borgen för denna sist nämnda Klosterlängden, åtminstone kan Finstad i Finmarken förekomma nog misstänkt. Om St. Britas Hus i Rom talas på flera ställen uti Wadstena Dagbok.

§. 19.

Ehuru Allmogen uti wår kulna Nord är nog benägen för gammalt, är dock den något mer uphögda eller upłysta Menigheten nog upmärksam på nytt: hwarföre och Wadstena Kloster, såsom en ny inrättning, lockade til sig en ansenlig myckenhet, utaf hwilken många wille, medan de lefde, wara deltagande uti ortens och Samfundets helighet, men flere åstundade delaktighet uti Kloster-Meßorna efter döden. Emedlertid blefwo de äldre Klostren hwarken öde eller försummade. Således finner man, at Skenninge Jungfru-Kloster blef ihogkommet med en gåfwa af gamla Folkunge- eller Trolle-Godset Bjelbo af Härtiginnan Ingeborg, Konung Magnus Eriksons Fru-Moder. Til widare prof af nåd lånnade Konungen med sin Fru Moders och Herr Sons Konung Eriks samtycke äfwen Jus Patronatus til Bjelbo Kyrka åt samma andeliga Samfund 1353 (1). Och på det ingen swårighet framdeles måtte göras Predik-Systrarna uti utöfningen af denna rättighet, förklarade Konung Magnus tillika, at ofwannämnda Jus Patronatus Andra Kloster. Skenninge får Bjelbo.

Kyrkans tillstånd från 1342 til 1371.

ens och Bielbo Gods aldrig hördt Kronan til, utan warit en enskyld egendom, som genom Birger Jarl kommit til Folkunga-Slächten (2). Tillörne har man nämnt, at Konung Magnus Erikson år 1351 skänkt Tranbergs inkonister til Gudhems Nunnorna, som då wistades och hade sin boning på Aranäs, och kan man härutaf inhämta, at dessa Kloster-Jungfrurna ännu intet flyttat tilbaka til sitt urgamla säte Gudhem. Detta Kloster hade haft mycken penest både af andeliga och werldsliga, så at des egendom tiltagit på många sätt, som man kan se hos Rhyzelius uti des Monasteriologia. Några Anmärkningar, som här förbigås, kunna förderskul anföras. Drottning Catharina, Konung Erik Läspes Gemål, tog sin tillflykt och Ärkehwila uti detta Kloster efter sin Herres död 1250, och skänkte genom Testamente til Gudhem Thylshammar, Withem, Lindö, Skäkö i Kind och Nyköping. Nyköping utbyttes af Birger Jarl mot andra Fastigheter (3). Men Thylshammar, Withem och Lindö, som woro belägne på Seland, blefwo wid denna tiden, förmodeligen under sista åren af Konung Magnus Eriksons regering eller första af Konung Albrects, Klostret afhända genom Eskil Falk, och af honom lämnade til sina Arfwingar. Men när Påfwen Urban VI. år 1386 genom sin Bulla uptrog Biskopen i Linköping at återkalla alla Gudhems Klosters hortmista Gods och Räntor (4), anförtrodde Biskop Nicolaus denna återbäring, wid hotelser af Kyrkjo-förbud, åt Petrus Lycke Ärke-Djeknen i Roskild genom Bref af den 28 Februarii (5). Men huru denna sak eller rättegång sedermera aflupit, har man ännu ingen reda.

Dock man har til äfwentyrs alt för länge uppehållit sig med denna tidens Kyrke-författningar. De gifwa wäl någon kunskap om tidens belägenhet, men liten upbyggelse, hwilken ock säfängt wäntas under et mörker, som okunnighet och widskeppelse sammandragit uti en allmän ställning, då man andades intet annat än swek, ränkor och landsförderfweliga stämplingar.

(1) Omnibus præsens scriptum cernentibus *Magnus* D. gr. Rex S. N. & Scaniæ &c: & insuper eidem Monasterio (sororum Skenningiæ Prædicatorum) Jus Patronatus nostrum Bielbo plenarie conferimus & donamus &c. An. Dni M. CCC. quinquagesimo tertio *in* festo decolla-

collationis S. Johannis Baptiſtæ. Breſwet är tryckt hos Nehrman (Myrenſtråle) de jure Patronatus pag. 15.

Kyrkans tilſtånd från 1342 til 1371.

(2) Orden uti förromtalte Bref äro deſſa: Cæterum notificamus omnibus, quod in præmiſſo nulli ſucceſſorum noſtrorum facimus præjudicium, quia bona Bielbo nunquam fuerunt Coronæ vel Regalia, ſed per illuſtrem Principem Dominum *Birgerum Jarl* memoriæ felicis ad progenitores & nos devoluta &c. Biſkop Rhyzelius uti Sueogothia munita omtalar Bielbo, ſåſom Krono-Godz, och hafwer en gammal Klocka haft denna påſkrift: Bielbo är thet åldſta Jarla och förſta ſäte i Öſtergöthland. Men Inſcriptionen är ingalunda ſärdeles gammal, och bewiſer intet annat, än Författarens giſſning.

(3) Man kan ſe härom Andra Delen af Sw. R. Hiſt. ſid. 376.

(4) *Urbanus* P P. VI. Epiſcopo Lincopenſi ſalutem & apoſtolicam benedictionem &c. Dat. Lucæ 11 Kal. Martii Pont. An. IX, 1386.

(5) *Nicolaus* D. gr. Epiſcopus Lincopenſis honorabili & circumſpecto viro D. *Petro Lycka* Archidiacono Roſkildenſi L. in D. &c. Examinetis diligenter & veritatem omnimodam inquiratis de bonis Thylhamar & Widhem cum ſuis attinentiis & de Lindö ekera tota & altera dimidia, & de reliquis bonis, quæ nobilis & inclyta Principiſſa Domina *Catharina* quondam Regina Sueciæ, monaſterio prædicto (Gudhem) in perpetuam poſſeſſionem donauit, quæ quidem bona in Siælandia conſtituta prædictus *Eskillus Falk*, qui dudum de vita præſenti ſublatus fuit, occupauit &c. Datum Lincopiæ Anno Domini M. CCC. LXXXVII ultima die menſis Auguſti, ſub Sigillo noſtro impoſito in pendenti.

9 Capitlet.

Om Konung Albrect då han war enſam Konung.

§. 1.

Genom uprepandet af Rikets och Kyrkans tilſtånd, har man haft likſom något råderum at afwända ögonen ifrån det elände och olyckor, ſom under Konung Magnus Eriksſons ſiſta regerings-år plågade Fäderneslandet. I ſtället för jämmer och utmärglande miſſöden, har man ſett widſkeppeliga därſkaper, andäktiga ſnälhets-konſter, och underliga Helgon, ſom kunnat upwäcka löje, om det warit möjligt at le, då Allmänhetens uſelhet och Rikets undergång ſwäfwade för ögonen hos

Konung Albrect sedan 1371.

hos alla dem, som wille och kunde tänka. Man hade ändteligen wunnit sin olyckfaliga önskan, at se en inländsk Konung och Konunga-Slägt nederkastad från Thronen, intet genom utrikes twång, utan genom inbördes fråtande oenighet och regeringssjuka anläggningar. Genom sin Moderbroders och sitt Syskonebarns afresa til Norrige, såg Konung Albrect sig omsider kallas ensam Konung i Riket. Men hwar han regerade wet man kan hända intet, ty uti Swerige regerade han ingalunda, utan där i kraft af 1371 års Försäkran regerade Rådet, och i synnerhet Bo Jonson, Grip, hwilken, så länge han lefde, war så godt som enrådande i Landet (1). Hans rikdom och därpå grundade makt utmattade alla Konungens förslag til at afböja et ok, som des orättmätiga uphöjelse, oförsiktiga hushållning och upförande honom pålagt, och Meklenburgiska undsättningen war intet kraftig nog at bibehålla det anseende, som efter Lag borde följa Konung Albrects Krona. Bo Jonson bliswer således en af de betydeligaste personer, som denna tiden hafst del i Regeringen, man bör således lära känna honom något närmare. Han war af ganska förnäm Slägt, förde i wapnet et Griphufwud, men des Förfäder lära warå ännu obekanta eller owiſſa (2).

Bo Jonsons makt och anseende.

Man är bättre underrättad om des anseende och rikedom, ty han hade i förläning eller förpantning, Nyköpingshus eller Slott, Stockholmshus, Calmarshus, Abohus, Wiborgshus, Raseborgshus, Tawastehus, Kryßebergshus, Korsholm, kan hända, Öresten, Oppensten och Forsholm, med underliggande Land och Fögderi, samt Upsala Öde (3). Alla deßa Slott och Län upräknas uti Bo Jonsons Testamente af år 1384, men utomdes war han innehafware af Rumlaborgs Slott och Län, som innehöll Wista, Grenna, halfwa Wedbo, Twet, Mo Härad, Haidaboda Sokn, Fiskebäcks Sokn och Jönköpings Stad (4). Åland lär hafwa warit en tilhörighet af Abo Län, men at han war wärkelig innehafware af Landet är utom twifwelsmål. Uti sådana förpantningar upbar pantägaren alla Konungens och Kronans inkomster, hwarföre ock Bo Jonson hänwisar en Rådman i Stockholm, som warit hans Syßloman, til betalning, af en fordran til 1400 mark penningar, at upbära marka-gälden

af

af Åland, som då war tolf öre af hwar Bonde (5). Den om- Konung Albrect.
fränkta nyttjande-rätt, som pantägaren hade uti sin förläning, lämnade honom widare rättighet at uppdraga Länet åt andra, hwaremot han efter öfwerenskommande kunde betinga sig betydeliga förmåner. Och har Bo Jonson för et lån af 1000 mark Lödig, öfwerantwardat det föromtalta Humlaborgs eller Rumlaborgs Län åt Hans Bosepol, hwilken förpliktar sig först til all trohet och lydno, som en ärlig man är skyldig sin rätta Husbonde, sedan at infinna sig sjelf-tionde med fullkomlig rustning, når det påfordrades, til Bo Jonsons tjenst, och wid tilfälle då Bosepol med mer eller mindre antal af Tjenstemän inställte sig til Landets förswar, eller låg i Fält antingen med Bo Jonson sjelf eller des Krigs-Öfwerste, och blef fången, skulle Drotsen lösa honom och hans folk ur fångenskapen, hwaremot alle fångar, som Bosepol och hans män taga kunde, skulle höra Drotsen til. För öfrigt skulle Bosepol intet hägna någon uti hela sitt pante-län, som wore Bo Jonsons owän, men alle de som hade paß af Riks-Drotsen, borde njuta fullkomligt hägn och beskydd. Widare borde Bosepol upbära af Jönköping 100 mark penningar, samt halfwa delen af Stadens sakören, och når Bo Jonson wille hålla räfste-ting, skulle twå tredjedelar af gärden höra Drotsen til och resten lämnas til Bosepol (6). Utaf detta, som nu anförd är, lär man i allmänhet tydeligen nog kunna inhämta af hwad natur sådana Krono-Förpantningar woro denna tiden. En man, som med försträckningar kunnat sätta sig i besittning af så ansenliga Landskap, måste ock utomdes hafwa haft mycken enskyld egendom, och talar Bo Jonson, uti sitt Testamente, om sina Gods, som han ägde uti Upsala, Strängnäs och Wästerås Biskopsdömen, i Östergöthland, Tiust, Kind, Ydre, Calmar Län och Öland. Efter utseende måtte deßa hafwa warit Arfwe-Gods. Sedan omrörer Bo Jonson sina Åstinge-Gårdar i Widbo, Tweta, Wist, Grenna, Rindhuga, Wästergöthland och Halland, samt Ringstadaholm, och det Gods, som däromkring beläge[illegible] war. Uti Finland nämnes Kaßakyro, så at denne Herren ef[illegible]er utseende kunnat resa öfwer hela Riket, och ändå wara hemma. När Fastigheterna uti denna mäktiga Drotsens hän-

Konung Albrect. der woro sådana, kan man nog wara öfwertygad, at lösa egendomen warit i samma mon. Och har wäl aldrig någon enskylt person i Sverige gjordt sådana anordningar eller legata som han, emedan han utom penningar bortskänkt i Silfwer åtminstone 7200 mark eller 115000 lod Silfwer. Så at Konung Magnus Ladulåses och Hertigarna Erika och Waldemars afskeds-skänker äro ingen ting emot Bo Jonsons. Tiden war lämpelig för dem, som woro rike och wille blifwa rikare, emedan de som woro beständige uti sin trohet emot Konung Magnus och Konung Håkan, blefwo merendels dömde förlustige af sin egendom. Bo Jonson hade ingen wederwilja emot en sådan förbättring af sin förmögenhet, och man har sett af det föregående, at han emottagit Clemens Petersons Gods i Östergöthland, och flera tilfällen lära ej heller blifwit försummade. Man har sett Bo Jonsons makt och styrka, de andre Rikets Råd och Herrar woro ej heller några fattige uslingar, och man kan wara försäkrad, at flere woro innehafware af Krono-Förpantningar än Bo Jonson, hwilka med egennyttig wälwilja gjordt Konungen förstråkningar (7).

(1) *Diarium Wexstenense* pag. 34. Eodem Anno, 1406, obiit nobilis vir *Knut Boson*, cujus Pater videlicet *Bo. Jeanisson* bonæ memoriæ Dapifer Regni Sueciæ fuit, præpotens valde in diebus suis, & quasi ad nutum ejus omnia regebantur in regno. Nec Rex videlicet, *Albertus*, contra eum in aliquo prævaluit, quamvis aliquando attentauit. Annales Visbyenses yttra sig något när på samma sätt: MCCCLXXXVI obiit *Boscius Jonson* Dapifer Regni Sueciæ, vir strenuus & multum liberalis, qui quasi totum regnum & totam Finlandiam sub manu sua tenebat.

(2) Man kan se härom Andra Delen sid. 604 och 606, m. 7.

(3) Von Dalin sid. 573, uti upräknandet af Bo Jonsons panter går förbi Stockholms Hus, men inför däremot Castelholm på Åland, icke destomindre nämnes Stockholms Slott i Testamentet tillika med de andra Krono-Förpantningarna. Bo Jonson har likwäl äfwen haft Åland. Biskop Rhyzelius säger sig intet weta, hwar Forsholm warit beläget, utan menar han Sviog. mumia pag. 66, at det måtte wara misskrifwit för Korsholm, men detta torde beteknas med Kryzeborg. Af Tunelds Geographie pag. 274 af uplagan 1774 kan ses, at det låg i Östergöthland på en Holme wid Bron öfwer Rimforsa Ström. Öppenten och Öresten woro belägna i Wästergöthland, som bekant är.

(4)

(4) Ekuom Bref dateradt Arosie An. D:ni M CCC LXXXV Dominica proxima post diem natiuitatis Mariæ Virginis uplåter Bo Jonson til Hans Bosepol för et lån af 1000 mark Lödig, Rumlaborg med Jönköping och Fögderiet, som hörde därtil. Originalet på Pergament förwaras i Köpenhamn, communiceradt af Langebeck. Konung Albrect.

(5) Bo Jonsons Bref för Petter Ålänning Rådman i Stockholm Tisdagen efter Midfasto Söndag 1384, „hwilka påninga summo jak honom wist hafwer och i thetta sin wiser met theßo Brefue at up at bära af thy marka-gäldene, som Almoghin j Alande nu vtgöra scu-lu, sua sum är tolf ora af huarium manne."

(6) „Alla the män thetta Breff se älla höra helsar jar Hannus Bo-spol ꝛc." Här upräknas alla de Härader, som hörde til Humlarums Fögderi tillika med de andre i sjelfwa §. uprepade omständigheter. Brefwet är dateradt Arosie An. D:ni M CCC LXXX quinto Dominica proxima post natiuitatem beat. Mariæ Virginis. Originalet i Köpenhamn, communiceradt af Langebeck.

(7) „Jak Erik Karlson Riddare forbinder ider allom minom Fogatom, Länzmannom oc Vmbutzmannom i Östragiötland oc hwar j hältst ärin i minom pantom hardhlica wider lythno a mins Herra Konungsins wäghna, at Engin idhra tildyrsins Erliker oc Welbornan man Bo Jonson Drozsta i Swerike at hindra älla quälja nokraledhis innan thy Godze, som Clämit Pätherson atte, huar thet hälzt ligger i minom pantom, hwilket Godz min Herra Konung Albricht them fornämpda Bo Jonson vnt oc gifuit hafuer ꝛc." Scriptum Bierko An. D:ni M CCC LXX septimo feria sexta proxima ante Dominicam quasimodogeniti. Så wäl detta som föregående Bref om Petter Ålänning förwaras i Antiquitets-Archivum i Stockholm, afskrifna och meddelta af Secreter Helman, och bewisar det, som man utomdes kan föreställa sig, at uti Riket woro flere, som innehade Krono-Förpantningar, utom Bo Jonson.

§. 2.

När Bo Jonson på föreskrefna sätt satt i besittning af en stor del af Riket, och andre desutan togo emot årliga upbörden af sina Förläningar och pant; blifwer det nog swårt at utsätta, hwarifrån Konungen skulle taga sina oumbärliga räntor och inkomster, och kunde wäl ingen annan Fond därtil uptänkas än Skatter och Gärder, som af skattskyldiga Allmogen indrifwas skulle: och när de som hade råd och förmögenhet betalte intet, måtte de som hade intet anskaffa alt, hwilket utan twifwel lär wara den fördärfweligaste hushållning som man kan uptänka.

Konung Albrect. Konung Albrect med sin Herr Fader och sina Meklenburgare behöfde icke destomindre ganska mycket, ty ehuruwäl Rikets wälfärd, efter deras tänke-sätt, intet fordrade särdeles omkostningar, emedan efter utseende all omtanka afstadnade i den delen: woro likwäl deras nödtorfter ganska stora, och man wille lefwa stort och kungligt. Detta kallas ädelmodigt och hederligt, när prakt och förmögenhet följas åt, men när det senare saknas, plägar man komma fram med andra namn, som hedra intet lefnads-sättet. Emedlertid strömmade utländningar in från alla kanter, som skulle födas, underhållas och riktas. Man kan nog begripa orsaken til Konung Albrects benägenhet emot främlingar, så framt han hade någon afsikt med sitt förhållande. Uti Swenska Herrar war han wäl uphögd på Swenska Thronen. Men en Konglig Thron lyser mera för åskådaren än innehafwaren, när makten är borta, och hela styrkan är uti några få undersåtares händer. Förtroendet kastades således på utländningar, såsom tjenligaste wärktygen, hwilka i sinom tid skulle bryta inländska fäwälder. De uphögdes til Råds-wärdigheter, och alla andra förmåner, som af Konungen utdelas kunde. Om ej wåre gamle Historieskrifware gått förlångt, har Konungens tilgifwenhet för främlingar warit så utom alla skrankor, at han utgifwit Skomakare, och andra sådana instrykande Handtwärkare-Barn för sina Slägtingar, på det han kunde hafwa tilfälle at befordra dem til de förmånligaste Ämbeten (1). Om det är sant, är det tillika för flera orsaker ganska otroligt, och genom et sådant förhållande måtte Konungen nödwändigt blifwa fattigare och wanmäktigare, så mycket mer, som prakten war stor och inkomsterna ringa. I synnerhet yrade yppigheten uti sin fullkomliga högd, när Konungen 1374 gjorde en resa til Meklenburg, och han inbudit alla Prinsar och Herrar af nedra Tyskland til Wißmar, där man under torneringar, dans, lekar och alla andra uptänkeliga lustbarheter mördade tiden (2). Af dessa swäfwande tids-fördrif öfwerskyddes likwäl andra hemligare anläggningar, emedan under alt detta gästebuds-bång öfwerlades om Konung Albrects efterkommandes bibehållande på Swenska Thronen, hwarpå Kejsar Carl IV, Konung Wenceslaus i Böhmen med Sigismund

Konungens lefnadssätt och hushållning.

och

och Johan Marggreſwarna i Brandenburg gåfwo ſina Förſäkringar (3). Konung Albrect war ſwag nog, at inbilla ſig, det hans Thron blef härigenom för ewärdeliga tider ſtadfäſtad, och torde han därutaf haſwa fattat det förtwiflade beſlut, at förakta ſina Swenſka Herrar, och öfwerlämna dem til ſitt och ſina Meklenburgares åtlöje och begabberi, åtminſtone beſkylles han för denna nedriga oförſiktighet af wåra Swenſka Hiſtorieſkriſware. Ingen ting war mera ſtridande emot hans aſſigter, än ſådana uptåg. Öpenhjertig och okonſtlad höflighet, tigande hemligheter, penningar och Allmänhetens kärlek äro nödiga til ſtorwärk, men med annat förhållande är man lyckelig om man får uppehålla ſig med ſmå ſaker. Konung Albrect kom hem från Tyſkland med et namn af en ſtor, mäktig, rik och ädelmodig Konung, men med utblottad Caſſa och tomma händer, och haſwa äfwen utländſka Tidſkriſware inbillat ſig, at han förde Spiran med tapperhet och klokhet (4). Det war ſkada, at denna öfwertygelſe intet kunde rota ſig i Sverige, där man i ſynnerhet behöft proſ af bägge delarna; men här wiſade ſig förheten genom ſtor fattigdom och ſtor ſkuld, och klokheten genom hat hos de ringare och förakt hos de ſtora. Men ju mera penninge-förrådet tömdes, ju mera behöfdes det, ty på gifmildheten eller gifweriet war ingen ända. I ſynnerhet måtte Tyſka Fruentimren ådragit ſig en ganſka nådig wälwilja, emedan de rönt ſå många proſ af Konungens ſkänkſamhet, hundrade mark Silfwer til nötter, hundrade til nyårs-gåfwa, hundrade til fadder-gåfwa woro wanliga och idkeliga förärningar (5). De inkommande uthänningar gåſtade Allmogen efter behag och godtycke (6). Briſten hos Konungen blef ſåledes alt större och större, nißnöjet äfwen ſå. Konung Albrect behöfde beſtändiga förſträkningar af de rikare, och när de lånmade förſkått, togos Län och Krono-Gods i pant, gif-ſjukan ökтes och gåfwo-källan förtorkades, hwarigenom urtima Skatter bleſwo oundwikeliga. Detta förorſakade, at Konungen året efter ſin hemkomſt den 10 Julii 1375 måtte kunna en ny förſkriſning för alla andeliga och werldſliga Frälſemän, at de fylle hädaneſter utan inträng njuta alla ſina Friheter til godo, ſom deras Företrädare tilförne haft, och Konungen långt förut med ſina

Konung Albrect.

Konung Albrect. Bref ſtadfäſtat (7). Men ingen war ſärdeles belåten med en ny förſäkran, ty Konungen war lika ſärdig til at loſwa, ſom til at intet hålla, och Konungens och hans Herr Faders biſogade Sigill hade ingen annan nytta med ſig, ån at man fick ett nytt Document at gömma. Om wåre äldſte Hiſtorieſkrifware behagat urſkilja ſina Klagowiſor öfwer Konung Albrect med årtal, hade man kunnat med mera redighet föreſtålla tidens beſkaffenhet, och Meßenius, ſom behagat med Tideräkning bota de äldres owredighet, lär haſwa gjordt ſin förbättring efter giſſningar: hwarföre man ock intet kan fatta Konung Albrects Reductions-Förſlag, hwarigenom han återkrafde hwart tredje Frälſehemman; på år 1376, utan denna återbäring måſte förmodeligen haſwa ſkedt efter Bo Jonſons död, hwarom framdeles widare nämnas ſkal. Icke deſtomindre haſwer Allmänheten oupphörligen warit betungad med nya Hjelpſkatter, och lämnar Olaus Petri i detta målet en tydelig underrättelſe, när han uprepar, hwad Kyrke-Staten måtte ankaſſa. Förſt gåfwo alle Kyrke-Landboar en mark på Hemmanet til Häſteköp, ſedan uptog Konungen halfwa delen af Kyrko-Tionden i tu år, däreſter upbar han halfparten af alla Klerkers, Biſkopars och Kyrkors inkomſter på et års tid. Sedermera tilägnade han ſig halfwa delen af Kyrko-Tionden åter i twå år, och lånte fyra mark af alla Sokne-Präſter til Häſteköp. När detta alt intet war tilräckeligt, lånte widare af hwar Präſt och Kyrka fem mark penningar til ſamma behof. At wänta betalning på deßa lån war ſå mycket onödigare, ſom Konungen ſjelf förmodeligen aldrig tänkt därpå. Då de mäſt privilegerade på detta ſätt bemöttes, kan man nog begripa hwad de minſt frikallade måtte lida: hwarföre ock wåre äldſte Häfdetecknare förſäkra, at Riket aldrig från Hedenhös warit ſå betungadt, ſom under Konung Albrect (8), en wacker frukt af wederbörandes anſtalter under Konung Magnus Eriksſons Regemente. Til afböjande af ſådana egenwilliga pålagor, bleſ Konung Albrect nödſakad at aflämna en förnyad Förſäkran af år 1378, uti hwilken han utſäfter ſig, at efter denna dagen hwarken pålägga eller anhålla om någon hjelp af Frälſet, utan lämna des friheter ofördränkta, ſåſom deras Förfäder dem ånjutit hade. Widare utloſwades,

des, at de som uppehållit sig utom Rikets gränsor, och i anledning däruti eller eljest förlorat sina Fastigheter, skulle få dem tilbakars, om de inom en wiss tid inställde sig, och åtoge sig at fullgöra den tjenst, hwartill de woro pliktige efter Lag. Bréfwet stadfästades med Konungens, des Herr Faders och Bröders Hertigarnas Henriks och Magnus Insegel (9), alt likwäl med samma påföljd som de förra Konungens löften, ty alt stadnade uti et och det samma. Missnöjet blef således härigenom ingalunda afbögdt, utan tiltog dageligen alt mer och mer, så at et inbördes Krig syntes wara oundwikeligt, emedan man ledsnade ändteligen wid toma löften och bristande wärkställighet. Konung Albrect lär intet warit i de omständigheter, at han kunde wåga et uppenbart Krig. Han tog därföre sin tillflykt til en ny Dagtingan, som slöts på Skipsholm 1383, hwarutinnan Konungen förklarade, at all missämja, missroende och twedräkt, skulle nu aldeles wara aflagd och utplånad emot Bo Jonson och Rikets Inbyggare, och wille han nu framdeles helt och hållit anförtro sig uti Rådets händer; och föranstalta om alt efter deras råd, wilja och sägen, och wille Konungen på intet sätt wika därifrån, efter han nu fann, at han med Rikets Rådgifwares råd alltrabäst kunde styra sitt Land och Rike (10). Förpliktelsen war utan twifwel ganska strång, ty efter ordens rätta förstånd war hela Regeringen uti Rådets händer. Men det lär ej bekymrat Konungen rätt mycket, ty han war intet wan at hålla hwad han lofwade, och imedlertid hade förra hetan förmodeligen saktat sig, ty kraftigare tilsägelser kunde intet begäras. Men om Konungen war wan at lofwa och intet hålla, war ock Rådet wandt wid hans tänke-sätt, hwarföre de ock utan twifwel tagit alla försiktighets mått til at sjelfwa befordra wärkställigheten, om den saknades på Konungens sida. Man har ifrån denna tiden bibehållit en gammal wers, uti hwilken omtalas, hurn Bönderne klagade sin nöd för Konungen, och han swarat: Ich kan nicht bettren min leue Knecht (11). Det kan wara möjligt, såsom wåre Häfdeteckenare försäkra, at Konungen swarade således af begabberi, det kan ock wara troligt, at han sade sant, och kunde intet hjelpa, i synnerhet så länge Bo Jonson lefde, hwars wilja och behag,

Konung Albrect.

då

Konung Albrect. då det war aſwar, ingen wågade sig at emotstå, sedan Konungens osörsiktighet skaffadt honom et allmänt miſstroende och sörakt i hela Riket.

(1) Wisan eller likaelsen om Konung Albrect och Swerige, som är tryckt fram för Rim-Krönikan af Hadorph utgifwen, petrar sig härom på gamla wiset:

Een kom ej så arm af Tyskaland
Hade han et swärd i sin hand,
Kunne han dansa, springa och hoppa,
Han skulle jw hafwa ställo och forgylta klocka,
Ther til hundra löduga mark
Ty at han war kommen af släkt så stark,
Än tho han hade skinnare til Fader eller smid,
Forthy the thorfte alla Frånderna wid,
The räknade honom strax til nästa frände,
Än tho, at the honom ej förra kände.

Ericus Olai och större Rim-Krönikan säga det samma.

(2) Krantzius Svecia pag. 316.

(3) Joh. J Chemnitius Genealogia Megapolenſium i Weſtphals Mon. Cimbr. pag. 1683. Anno M. CCC. LXXIV. „verspricht Carolus IV. Römischer Keiſer, Wenceslaus Koenig in Böhmen, Sigismund und Johan alle Marggrafen zu Brandenburg, Koenig Albrechten und seine erben bey dem Reich Schweden zu schützen."

(4) Sådant omdöme fälles af Krantzius på det nu nämnda stället. Cum autem *Albertus* jam annis circiter ſex & viginti egiſſet in regno, & multa fortiter, prudenterque conſtituiſſet &c.

(5) Wisan om Albrect och Swerige:

Han lät Tyska Fruger C. (100) löduga mark i nätter skänka.

Om sadder- och nyårs-gåfwor tala Ericus Olai och Rim-Krönikan.

(6) Gamla Wiseskrifwarens ord förtjena at läsas:

The wilja alla til hofwa rida
Wid Bondans kornlada at strida.
Fick han ena kogerbyßo och pila uthi
Ta skulle ju Bonden til skogen fly.
Spangat bolte och krusat hår
Rostat swärd och stålhanske wid hans lår,
Rider i gård och går i stufwa,
Sidan wil han fattiga Bönder trufwa.

Gustru

Konung Albrect.

Kuftru hwar är tin unga höna
Thet skal tu ej längre för mig löna ꝛc.
Hafwer tu ej mer än ena gås
Then skulle wi i afton hafda til krås,
Han beder uptända fempton ljus
Han dricker och skrålar i fullan dus.

Något förut har Författaren denna utlåtelse:

At taskerna och wisthusen äro så toma
Thet hafwa oß wallit the Gådda och Ohma.

(7) Konung Albrects Bref dat. Stockholm. M. CCC. LXXV ipso die septem Fratrum hos Hadorph wid Rim-Kronikan sid. 40.

(8) *Ericus Olai* pag. 138. Totum autem Regnum Sueciæ tanta sub eo (*Alberto*) oppressione laborabat, quantam nunquam fuerat a prima habitatione expertum.

(9) Konung Albrects Bref dat. Arosiæ M. CCC. LXX octavo Dom. prox. post Fest. beat. Martini Ep. sid. 37.

(10) Konung Albrects Bref Gripsholm M. CCC. LXXXIII feria sexta proxima ante festum exaltationis crucis.

(11) Ericus Olai pag. 178 anför denna omständighet med följande Rim, tagna ur gamla Wisan, dock med någon skillnad:

Thet tykte them Herrom åtlöje wara
Tha Bönderna kommo fram med sin kåra
Söte Herre Konung j skipen oß rätt,
Ich kän nicht bettren min leue knecht.

§. 2.

De flera gånger förnyade Försäkringar kunde intet uprätta hwarken kärlek eller wördnad för Konungen. När en Prins är twungen, at giswa goda ord och lofwa laglig regering, blifwer wäl Lagen det minsta som efterfrågas, när twånget är borta. Men en Konung må wara så lastbar som han wil, kunna likwäl förnuftiga Lagar utfärdas under hans regering, och skadeliga Stadgar utkomma under den bästa Konung. De Förordningar, som kungjordes medan Konung Albrect förde Regementet, wanhedra honom wärkeligen på intet sätt, och, kan hända, hedra honom ej heller, ty det är owiß, hwad del han hade däruti. Skogsordningen för Hammartridjung i Upland utgafs 1379, och innehåller en slags billighet i Skogens nyt- Skogs-ordning.

Konung Albrect.

tjande, men wisar tillika tidens egna hushålls-regler i Skogarnas wård. Hwar Skogsägare hade rättighet at hemföra två laß om dagen efter öfwerenskommande. Ingen hwarken färsk eller torr ek borde sållas, eller annat bärande trä, ibland hwilka räknades äfwen färsk haßel. Afuldigra ek och drapwalur (1) skulle huggas om St. Elians dag eller den 1 September. Ingen war tillåtit at bära ur skogen nötter eller ollon, flera än han kunde rymma i sin handske, m. m. Uppsyningsmän wid Skogarna woro tagna af Åboarna och kallades Hufwudmän, Wännamän och Tridjungsmän (2).

Allmänna Landfreden.

Stadgan som utkom år 1375, war för allmänna Landsfreden af större betydelighet, ty här förböds wid wite af Lif och Gods, at ingen hwarken inländsk eller utländsk måtte förolämpa den andra med dråp, fängelse eller annan wåldswärkan, ingen utmaning eller fejd tillåtas, utan alla borde åtnöja sig med Lag och rätt. Enkannerligen stadgades, at Hufsfred, Kyrkofred, Tingsfreds, Qwinnofred och Wägfred, skulle alfwarligen i akt tagas, och ingen hwarken Konungens eller des Herr Faders betjenter war tillåtet at lämna Lejde- eller Frihets-Bref åt någon Fridsbrytare, utan alle woro berättigade at gripa en sådan. Den som å färsk gärning ertappades straffades til lifwet, men undankom miſsgärningsmannen, förwärkades Godset på det sätt, at två insödde Dannemän af Häradet skulle upbära räntan af Fastigheterna, och två tredjedelar därutaf tilägnas Konungen, men det öfriga lämnas målsäganden, til des han sätt sitt skadestånd ersatt, då Konungen sedermera upbar alla inkomsterna, så länge wåldswärkaren lefde och intet sätt Konungens nåd, men wid wåldswärkarens död föll Godset til den dödas lagliga Arfwingar. Då böter skulle gå til treskiftes, kom Konungs-delen til den regerande, när Riddare, Swenar och Skattebönder skulle plikta, men när böter af Frälsemans Bryttja eller Landbönder utsökas skulle, tilhörde Konungs-andelen Hytsbonden. Til slut förordnades, at den, som bryter denna Fredsstadga, skulle intet njuta någon säkerhet hwarken i Kyrka eller Kloster, och borde Förordningen, til prof förmodeligen, allenast wara gällande i tre års tid, men alle Ämbetsmän med ed förplikta sig til des owederſägeliga efterlefnad; utomdes gjordes ock förbehåll om Tawernare

nare och Gästgifware. Konungen sjelf, des Herr Fader Hertig Albrect, med flera både Swenska och Tyska Herrar påtogo sig Förordningens handhafwande på det strängaste (3). Hwad nytta Författningen gjorde wet man intet, troligast är, at den uträttade ingen ting, och de i förra §. anförda påminnelser witna om et aldeles tygellöst sjelfswäld. Man har exempel af Swenska Herrar, som utan werldslig näpst utöfwade de grofwaste brott och nidings-wärk. Atminstone kan intet Mats Gustaffsons förhållande emot Biskop Gottskalk i Linköping komma under annat namn, då han dagen efter Kyndelsmässodagen mördade honom wid Linderås Kyrka 1372, utan at något tecken är, at han för et så grost brott undergick något werldsligt straff eller tiltal. Och kan man intet förtänka Kyrko-Förståndarna i Linköping, at de wid et sådant tilfälle betjente sig af så kallade andeliga swärdet, och bannlyste honom. Dom-Capitlet i Linköping lät fördenskull afgå sin alfwarliga befallning til alla Kyrkoherdar i Stiftet, at de alla Sön- och Helgedagar, då Folket war församladt, skulle med uptända ljus under klämtning af klockorna afkunna bannlysningen öfwer Mats Gustaffson, och alla dem, som med honom warit i dråpet delaktige. Där förekres och sjelfwa ordalaget, som wid detta tilfälle brukas skulle, hwilket til prof af tidens tänke-sätt och wedtagna plägsed kan läsas uti bifogade Anmärkning (4). Om med samma bannsdom förfors öfwer hela Riket, som Linköpings Dom-Capitel åstundade, wet man intet; men det är otwifwelaktigt, at ingen fråga war om någon dödsdom. Det berättas wäl, at han warit landsflyktig och rest til Rom, hwilket war rätta försonings-wägen i sådana händelser; men denna berättelse är til äfwentyrs intet aldeles tilförlåtelig, så framt man intet tillika wil tro, at förbannelsen följt dråparen så beständigt hwar han wistades, at ingen gryta kunde koka, och intet ölkar gäsa i huset, hwar Mats Gustaffson war närwarande; ty bägge dessa märkwärdigheter komma ifrån en och samma källa (5). Wissare lär det wara, at han försonade sitt brott 1379 med 400 mark penningar til Linköpings Domkyrka, pantsättandes därföre sina Gårdar Musaböda och Allakra i Sighwede (6). Man har et dylikt prof af wår stora och myndiga Bo

Konung Albrect.

Konung Albrect. Jonson, som mördade Riddaren Karl Niklaßon fram för höga Altaret i Riddarholms Kyrkan 1381, utan at man wet, at detta öfwerwåld på något sätt beifrades, hwarken af werldsliga eller andeliga makten: ty hwad som utaf nyare Häfdeteckenare förebäres, at brottet försonades med åtskilliga gåfwor til Kyrkan, tarfwar bewis af äldre intygande, em det skal tros (7). Men om man intet hade exempel af ostraffade brott, här betydelige Herrar warit ogärningsmän, har man allmänna och på de Regerandes befallning upsatta Skrifter, som öfwertyga em en allmän laglöshet. Ty uti Rådets Stadga af 1380 klagas offenteligen, at Fogdar, Länsmän och deras ombud röfwa af fattiga Bönder och Landboar Korn, Wadmal, Kärft och allahanda åtande waror, som de skulle föra til Bruken, och på återresan deras tilbytta Järn och Stål, så at man nu måtte ersara i Sweriges, det man näppeligen uti mörkaste Hedendomen warit utsatt före (8). Om moden kommit ifrån Tyskland, där det en lång tid warit en af adeliga öfningar at röfwa Köpmän, lämnas i sitt wärde; men så mycket synes wara utan motsägelse, at mord, stråtröfweri och wåldgästning näppeligen warit räknade för brott, och sjelfwa Rikets Råd uti den sist nämnda Stadgan, sedan de omrördt Allmogens lidande på sätt som nämnt är, säga allenast, at sådant tyckes wara emot Lag, hwarföre de ock bedja och förmana, at man wille afstå därmed. En nog oförmodelig Lagstyf, då man i stället för hot och straff på härskande ogärningar, allenast ber och anhåller, det röfwaren, öfwersutaren och wåldswärkaren täckes rätta sitt upförande. Med deßa Statsbrister sammanfogade sig en naturlig olycka, at Landet upfylldes med skadedjur, Björnar och Wargar. Uti allmänna Lagen woro wäl wisse anstalter tagne til deras utödande, men de i akt togos förmodeligen på samma sätt, som alla andra Författningar, hwilka hade någon wäsendtlig förbindelse med Rikets wälfärd. Man lät fördenskull utgå en ny och alfwarlig befallning, at et Wargskin skulle årligen til Konungens Fogde aflämnas wid en marks penningeböter af hwart Samhälle af sex Bönder eller Landboar, ingen undantagen (9). Om på denna Stadga intet följde mera efterlefnad än på de andra allmänna Kungörelser, kan man wara för-

förwißad, at åfwen denna hälsosama anstalt warit fruktlös. Et af Politiska irringar förwilladt Land hjelpes aldrig med Förordningar. Straff på Lagbrytare är mindre angeläget, än räfst öfwer Ämbetsmän, som böra waka öfwer Lagens handhafwande. Lagar som intet efterlefwas, och Läkare-föreskrifter, som intet brukas, göra samma nytta. Konung Albrect.

(1) Drapwal betyder en slaga, hwarmed säden tröskes. Ihres Glossar. Tom. I. pag. 348.

(2) Konung Albrects Stadga för Hammar-Tridinng i Trögd, Stockholm 1369, Viti och Modesti dag hos Hadorph wid Bjärköa-Rätten sid. 23.

(3) Konung Albrects Stadga Stockh. 1375, feria quinta proxima post diem S. Erici R. på samma ställe sid. 27.

(4) Omständigheterna af Mats Göstafsons förhållande äro taque af Dom-Capitlets Bref, skrifwit i Linköping M. CCC. LXXII feria III post Dominicam Sexagesima, sub secreto Capituli præsentium dorso affixo, det är tryckt hos Spegel Bihang til Biskops-Krönikan sid. 130, men årtalet skiljer och är 1374. Förmodeligen är tryckta exemplaret taget af en gammal Pappersbok, som förwaras i Linköpings Bibliothek, men där står 1372. Meßenius Tom. 2. pag. 27 häuför åfwen Gottskalks dräp til 1372. Sjelfwa Kungörelsen är sådan: „Forty at Mattis Gotstaffson, och alle the ther i gerning, hjelp, råd och hanning ware med honom, then tid han warn Herra Biskop Gottscalch drap, äro i banne i sielfua gerningena aff Gud sielffuom och Gudz rätt, och wtelychte aff alle the godhe i hymeriche och jorderiche görs: Thy epter vaara formanna budi och wij moghom eig annat göre aff Kyrkio rätt, tha bonsätiom wi han openbarlige och alle the som i hanß hanning ware och forbiwdhom Crisnom mannom höghom oc laaghom, at the inthe omgenge medh them haffue swa frampt om the wilja eigh i sama banneno wara, och swa som thetta liusith slokne, som wj här wtkastom, swa slokne them glädi oc hugnadher och alt got the moghe aff Gudhi haffue alt ther til the sia och Gudhi bätring göre, och til Paffuens fara och afflösn faa aff thera . . . oc syndom. Gud, som alzwoldogher är giffue at the moghe til rätt skion kome och sig bätre, och aller hymerigis moghen och j Crisne menniskior warer ther bidiande til at Gud schole eiah sine siäle tappa, ther han swa wäl scop och dyrt medh sit eghit blod löste."

(5) Linköpings Biskops-Krönika hos Benzelius Mon. E. pag. 125.

(6) Von Stjernmans Höfdinga-Minne sid. 283.

Konung Albrect.

(7) Diarium minoritarum pag. 13. Anno 1381 d. 19 Junii intersectionis boni viri *Karl Nicliſſon* ante ſummum altare in eccleſia Fratrum minorum Stockholm. Af dråparen har ſäkert warit Bo Jonſon, wet man af Meßnius.

(8) Rådets Kungörelſe Telge An. Dni Milleſimo trecenteſimo octogeſimo, decima die menſis Januarii wid Bjärköa-Rätten ſid. 30.

(9) Konung Albrects Bref Stockholm 1376 d. conceptionis beat. Mariæ Virginis på ſamma ſtälle ſid. 29.

§. 4.

Rikets tilſtånd i anſeende til Dannemark.

Rikets tilſtånd under Konung Albrect har man ſett, Bo Jonſons död kaſſade nya och ſwårare bekymmer. Sweriges ſtällning och författning i anſeende til utländſka Hof, förtjenar ock uppmärkſamhet. Genom förlikningen emellan Konung Magnus och Konung Albrect 1371 blef den ſenare innehafware af alla Sweriges urgamla Länder och tilhörigheter. Åtminſtone wet man intet annat med tilförlätelig ſäkerhet. Något twifwelsmål kan likwäl yppas angående Elfsborgs Slott, om ej det war i främmande händer och haft Danſk beſättning, ſedan ſiſta Kriget warit emellan Konung Albrect och Konung Waldemar. Anledningen til denna gifwning tages af et Bref år 1377, uti hwilket Jacob Mus tilſtår, det han haft i pant för förſträkte penningar til Drotning Margreta Elfsborgs Slott (1). Om ſå är, hwilket ſynes ſannolikt, lår Konung Albrect intet frågat efter denna wigtiga ortens återfående. Nögd med at wara eller heta Konung i Swerige, lår Sweriges rätta wälſtånd och heder intet gjordt honom många ſömnlöſa nätter; Herren kunde imedlertid roa ſig, Elfsborg förutan. Men antingen Konung Albrect intet frågade efter Elfsborg, eller ock intet låg ſig i ſtånd at återwinna det ſamma, afſtadnade likwäl alla de ſtora förſlag, ſom lekte uti hans häg wid de Danſka oroligheter, ſom gåfwo anledning til Konung Waldemars utreſa af Landet. Konung Albrects förnämſta ögnemärke på Skåne bleſ ock härigenom förwilladt, at Landet ſattes i pant hos Hanſeſtäderna. Alt Krig med Dannemark uphörde fördenſkul, kan hända, af wanmäktighet på bägge ſidor. När Konung Waldemar ändteligen hemkom efter en nog långwarig reſa,

resa, och afsomnade 1375, lämnade han efter sig et minne af en slug, falsk, hurtig och sträng, ja grym Konung. At han intet älskades i Sverige, war intet underligt. Det är utan motsägelse, at han emot gifna löften och heligaste Försäkringar satte sig i besittning af Skåne; men utan at på något sätt åtaga sig Konung Waldemars förswar, skulle likwäl de Konungar wara ganska få, som uti dylika omständigheter inlet gjort det samma som han. De som i Dannemark klagade öfwer honom påminte sig intet, at Konung Waldemar räddat Riket ifrån sin yttersta undergång. Det är möjeligt, at han inlet älskade sina undersåtare. Men om undersåtare böra älskas, som utan twifwel är och blifwer en helig och obrotslig Lag, böra ock undersåtare förtjenat. En gammal Krönika gör en ohygglig målning på Konung Waldemar, då hon berättar, at under honom blifwo alla gamla lagar och sedwänjor samt Kyrkans Friheter aldeles förtrampade, at Adel, Köpmän och Bönder woro så betungade med syßlor och arbete, at ingen öfwer hela Riket hwarken hade tid at äta eller sofwa (2). Hwem ser inlet, at detta är öfwerdrifwit. Samma Krönika litet förut gifwer honom et aldeles stridande loford, då han kallas Rikets förnyare och upprättare (3). Man har satt en ganska swart färg på hans Religion och Christendom i anledning af et Bref til Påfwen, hwaruttinnan han förklarar, det han fått naturen af Gud, Riket af Landets inbyggare, sin förmögenhet af sina Förfäder, men Christna Tron af Påfwens företrädare, hwilken han hade den åran at återgifwa til hans Helighet, så framt han inlet wille wara gunstig (4). Men om detta Bref är en dikt, som synes troligt, förfalla alla slutmeningar, som därutaf kunna ledas: utan torde Konung Waldemar hafwa warit likså helig och Gudfruktig, som de fläste denna tidens Herrar, hwilka i stället för Religion hade endast widskepelse, och för goda gärningar gjorde skänker til Kyrkor och Kloster. En annan ogudaktig utlåtelse förebrås honom ock, såsom han sagdt, at om Gud wille allenast lämna honom Wordingborg, Gurfwa och Helsingör, wille han inlet mißunna Himmelen åt någon annan. Utlåtelsen är utan twifwel både ochristelig och oförnuftig, men om alle wille bekänna sina inner-

Konung Albrect.

Konung Waldemars död och lyne.

sta

Konung Albrect.

sta tankar, torde de wara ganska många, som äro benägne för sådana önskningar. Hans sista bön, som han skal hafwa gjordt på sitt yttersta, är intet stort upbyggeligare, då han åkallade Sorö, Ehrom och stora Klockan i Lund (5). Män har gjort detta sqwaller nästan förmycken åra, at man nämnt därom; men sådant som det är, utmärker det likwäl en ogemen bitterhet, hwartill Konung Waldemars hastiga sinne förmodeligen mycket bidragit. En Konungs hastiga utlåtelser skära ofta djupare än en mättelig onåd, det senare förglömmes, men sällan det först nämnde.

(1) „Jk Jääb Mus vnd mine erfnamen bekennen vnd betugen openbar in deßeme breue, dat de opene bref, den my de Hochgeborn Vorſtinne vnd Frowe, Frowe Margarete Königinne to Norwegen vnd to Schweden de dar ſpricht up twehundert lodige mark, dar ſe my Kluesborch wie to pande ſatte, de bref vnd dat geld ſcal dood wesen, vnde ſcal er edder eren erfnamen to neine hinder edde to ſcaden kommen ꝛc. Geuen to Lunden na Gotts geburt Drittein hundert Jar in deme ſeuen vnd ſeuentigſten an vnſer Frowen natiuitatis." Originalet finnes uti Archivum i Köpenhamn, communicerad af Langebeck.

(2) Chronicon hos Ludewig N. 5. pag. 112. Hujus *Waldemari* tempore, cum rediiſſet de curia, omnis traditio ſenſorum & leges paternæ & libertas eccleſiæ Danicæ abolitæ ſunt. Militarium, mercatorum & ruſticorum quies in tantum abrogata erat, quod non daretur tempus in toto regno comedendi, quieſcendi & dormiendi &c.

(3) Chronicon hos Ludewig N. 5. pag. 107, wid år 1342. Hic *Waldemarus* exſtitit magnificus Regni Danorum liberator. &c.

(4) Denna Epiſtel lär förſt blifwit allmän genom Hiſtoria Regum Daniæ compendioſa, ſom utkom i Leyden 1595. Här lyder den ſåledes: *Waldemarus* Rex Daniæ Romano Pontifici ſalutem. Naturam habemus a Deo, Regnum ab incolis, diuitias a parentibus, fidem vero a Te & tuis Prædeceſſoribus, quam, ſi nobis non ſaues, remittimus per præſentes. Denna härliga rit-ſändning förekommer hos de äldſta Danſka Hiſtorieſkrifware, men Gram bör i ſynnerhet läſas uti des förbättringar til Woldemar Chriſtopherſons Hiſtoria, ſid. 188. §. 53.

(5) *Lambertus Aiardus* Nordalbingia hos Weſtphal Mon. Cimbr. Tom. 1. pag. 1816. Waldemars ſista bön uprepas här ſåledes: Juua me Ehrom, juua me Sora, & tu ampliſſima Lundiënſium campana.

§. 5.

§. 5.

Konung Waldemars död gaf anledning til stora förslag uti Meklenburgiska Huset, emedan man gjorde åfwen åtal på Danska Kronan. Konung Waldemars enda Son Christopher Hertig af Låland och Halland dödde 1363, hwarigenom gamla Konunga-Slägten i Dannemark ifrån Swen Ulfson utslocknade på manliga Linien. Således woro nu inga manliga Kron-Prætendenter, som kunde göra sig hopp om Thronföljden. Af Konung Waldemars Döttrar lefde nu mera ingen utan Margareta, som war förmäld med Konung Håkan i Norrige; men Margaretas äldre Syster Ingeborg, som warit gift med Hertig Henrik af Meklenburg, Konung Albrects Broder, hade lämnat en Son efter sig, som het Albrect, hwilken, så wida Arfsrätt skulle gälla, syntes äga företrädet fram för Margareta. De Danske Herrarne kommo likwäl intet öfwerens om denna Arfsrätt, utan wid deras första Sammanträde woro några af den tankan, at en af Danska Adelen borde komma i åtanka wid lediga Thronens besättande, några woro för Meklenburgiska Huset, och andre för Konung Håkans Son Prins Oluf, så at ännu aldeles ingen fråga war om Drotning Margareta. Men sedan Jutlänningarne kommit öfwerens at wälja Prins Oluf, så framt Skåningarne woro af samma tanka (1), låto Skånska Ständerna afgå sitt yttrande Tisdagen efter Första Söndagen i Fastan 1376, och Oluf blef enhälleligen utkorad i Slagelse til Konung i Dannemark, den 3 Maji samma år, på hwilken dag han ock utgaf sin Handfästning eller Förskrifwan i närwaro af sin Herr Fader och Fru Moder, då Biskoparne och de förnämste Herrarne, samt flere af Menigheten woro församlade (2). Om Dannemark hade warit et fullkomligt Arfrike, som några af senare tiders Författare synes wilja påstå, hade man ofelbart gjordt Meklenburgiska Huset orätt, och trodde Hertig Albrect af Meklenburg det samma, hwilken ock utom sjelfwa skyldskaps-bandet förmente, at des Soneson wore så mycket mer berättigad at blifwa Konung Waldemars efterträdare, som det war betingadt emellan Konungen och honom 1371 genom et owilkorligt Förbund, i kraft hwaruti af Hertig Albrect afträdde de eröfrade Fästningar i Danne-

Konung Albrect.

Sweriges tillstånd i anseende til Dannemark.

Konung Albrect. mark emot löfte om Thronföljden för des Sonesom efter Konungens död (3). Antingen denna Tractat warit obekant i Dannemark eller warit dikiad af Meklenburgarna lämnas i sitt wärde, ty ännu har man intet sett hwarken Original eller Afskrift, det är likwäl aldeles ostridigt, at man i Dannemark intet frågade däreſter, hwarföre Härtig Albrect i Meklenburg beſlitade ſig om, at med wärjan i handen understödja ſin Sönesons rättighet til Danſka Kronan, och i detta upſåt anmodades Konung Albrect från Swerige om biträde. Hollſtenſke Greſwarne woro ock beredwillige at låta ſina troppar röra ſig, ſå ſnart någon anläggning war emot Dannemark. Men Flottan, ſom Härtig Albrect utruſtade, war intet lyckelig, utan led mycken ſkada genom ſtorm och dwäder. Emedlertid hade Härtig Albrect Henrikſon uptagit titel af Konung i Dannemark. Keiſar Carl IV, ſom redan 1374 förpliktat ſig, at underſtödja unga Härtigens påſtående, ſkref ock til Dannemark i ſamma afſeende, dock alt förgäfwes. Men Greſwarnes hielp af Hollſten kunde wara gagneligare och eftertryckeligare, hwarföre ock Härtig Albrect Henrikſon genom Bref af år 1376 förlänte Jutland tillika med Alſen och Langeland åt Herrarna af Hollſten (4). Denna förlänning ſyues äfwen wara bekräftad af Konung Albrect i Swerige (5), faſt man intet finner minſta tecken, at Konung Albrect rördt ſig i denna Fejden, ehuruwäl han därom warit anmodad, och wiſſan intet lär hafwa warit felande. Man har ock orſak at twifla, om Konung Albrect kunnat bliſwa färdig med ſin utruſtning: ty ſå mycket man kan gifwa af denna tidens ſtympade underrättelſer, började des inga fiendtligheter från Meklenburg förr än Konung Oluf war wald i Maji månad, och den 20 September ſamma år blef twiſten genom förlikning til goda Mäns afgörande hänſkuten (6). Man wet likwäl intet, om detta högmål kommit widare under något ſkärſkådande, och Härtig Albrect, ſom någon tid förde titel af Konung i Dannemark, dödde ſamma år, ſom Konung Oluf Häkanſon, ſå at bägge Kron-Pretendenterne följdes åt til andra werlden, och twiſtemålet afgjorde ſig ſelf, efter Härtig Albrect Henrikſon intet lämnade Arfwinggar efter ſig.

(1)

(1) At saken förhåller sig, som nu anförd är, kan tydeligen inhämtas af Skåningarnas Bref til Ständerna i Jutland dateradt Roskild Albrect. An. Dni 1376 feria tertia post Invocauit, fid. 556 hos Switfeld. Orden äro deßa: Innotuit nobis per Dominum Jacobum Olufſon militem, quod vos Unanimiter & concorditer decreuiſtis & intenditis Domicellum *Olauum* filium illuſtris Regis Domini *Haquini* in noſtrum Principem & Dominum eligendum ſi noſtra ad hoc Voluntas acceſſerit, & conſenſus.

(2) Switfeld har införd Konung Olufs Förſäkring på Danſka fid. 557. Sådan ſom den blifwit författad, på Latin nämligen, läſes den uti Bo Johanſons Diplomatarium Landenſe N. 64. Öfwerſättningen är intet på alla ſtällen lika tydelig, och när Switfeld ſäger, at Danahof eller Riksdag ſkulle hållas Johannis Baptiſtæ dag hwart år, utlämnas at det borde ſke i Nyborg. Straf där efter ſåges, at ingen ſkal ſtämmas utomlands, ſåſom til Norrige, då likwäl i ſjelfwa Förſäkringen ordet äro följande: Nullus citetur extra terminum ſui hæreth per Regem & officiales ſuos, m. m.

(3) Man kan ſe härom Mallet Hiſtoire de Dannemark Lib. IV. pag. 348.

(4) J. F. Chemnitz Gen. Dominorum Megapolenſium hos Weſtphal Tom. 2. 1687, här anföras de här nämnda omſtändigheter om unga Härtig Albrect, des Konunga-titel, död m. m. Krantzius in Vanda., nämner om Flottans olyckeliga öde, och inga Swenſka Fartyg omtalas, faſt det låter ſå hos wåra nyare Skribenter, dock förtiges intet, at Konung Albrect warit anmodad at taga del i Kriget.

(5) I denna Punct har man intet annat at berepa ſig på, än G. Weſtphals Diplomatarium Meklenburgicum, hwareſt han til ſlut har inryckt en recenſio inſignium & ſigillorum Megapolenſium. Under N. 3. förekommer denna påminnelſe: *Alberti* II. Regis Sveciæ & Ducis (Sigillum) An. 1376, ad litteras fœderis, quod pepigit cum Comitibus Holſatiæ, quibus Jutiam conceſſit. På nionde Taflan N. 31 ſer man ritningen af det Sigill, ſom Konung Albrect wid detta tilfälle brukat, hwilket föreſtäller Danſka wapnet eller tre krönta Leoparder med omſkrift: S. *Alberti* Regis Svecie & Regor. Det ſiſta ordet torde betyda & ceterorum Regnorum. Georg Weſtphals Diplomatarium Meklenburgicum är tryckt uti G. J. Weſtphals Mon. Cimbr. Tom. IV, och den här åberopade Anmärkning finnes pag. 1255.

(6) Förlikning-Inſtrumentet läſes hos Switfeld fid. 561. Där förbehålles ibland annat, at Konung Albrect äfwen borde ſtadfäſta Förlikningen. Til ſiljoman utnämnes förſt Marggref Fredrich af Meißen. Om han undandrog ſig, ſkulle Burggrefwen af Nürnberg anmodas, därnäſt Konungen af Frankrike och ſiſt Konungen af

§. 6.

Sweriges tilstånd i anseende til Norrige.

Sådan war belägenheten emellan Swerige och Dannemark wid och strax efter Konung Waldemars död: Om denna fiendtlighet warat längre, hade förmodeligen Kriget upretat Swerige och Norrige emot hwarandra, och kan wäl wara at några af Konung Albrects Fältåg emot Skåne tildragit sig under denna twist om Thronföljden, emedan wåra gamla Häfdetecknare, som nämna om dessa rörelser, utsätta intet tiden. Dock synes troligt, at besynnerlig owänskap warit emellan Swerige och Norrige så länge Konung Håkan lefde. Imedlertid förde han beständigt titel af Konung i Swerige. Uti de Handlingar, som egentligen angå Norrige, kallar han sig Konung i Norrige och Swerige; men uti de Skrifter, som röra Konung Olofs wal och hyllning i Dannemark, nämnes han Sweriges och Norriges Konung (1). Konung Håkans Gemål Margareta kallar sig äfwen Sweriges och Norriges Drotning, långt förr än hon blef regerande i Swerige. Denna titel för hon uti sitt Bref, af år 1376, då hon skänker til Lunda Domkyrka et Helgedoma kar af Guld (2), men understundom sätter hon Norrige i främsta rummet (3). Förmodeligen lär Sweriges titel wara förbehållen åt Konung Håkan genom Freden, då Konung Magnus blef befriad från sin fångenskap, och på denna räkning kunde och Drotning Margareta någorlunda wara berättigad därtil. Konung Håkan, hwilken uti alt sitt uptörande wisar et stadgadt sinnelag, som kunde wara nögdt med måttelig lycka, allenast Riket och des undersåtare mådde wäl, war långt ifrån wådeliga anläggningar; men kunde likwäl intet utan oförsigtighet och kortsynt eftertanka låta en Meklenburgisk Prins fästa sig på Danska Thronen: hwarföre han och tillika med sin Gemål insann sig wid Slagelse Riksdag, når des Son Konung Olof blef utkorad til Konung i Dannemark. At Drotning Margareta wid detta tilfälle blifwit förklarad för sin Sons Förmyndare berättas af alla. Om grunden til berättelsen kan likwäl twistas, den finnes åtminstone intet uti Konung Olofs

För-

Förſäkring, utan går ſå wäl Konung Håkan ſom Drotningen i Borgen, at alla betingade wilkoren ſkulle obrotſligen bliſwa i akt tagne (4). Det ſynes då troligaſt, at unga Konungens Förmynderſkap bliſwit uptragit åt des Föräldrar; men ſåſom Konung Håkan merendels uppehöll ſig i Norrige, lår hela bekymret och Rikswården af Dannemark ſtadnat uti des Fru-Moders händer. Sedan Konung Håkan ſett ſin Son wärkelig Konung i Dannemark och otwilwelaktig Arfwinge til Norrige, aſſomnade han 1380 den 1 Maji uti ſin bäſta ålder, ärad och älſkad af alla, undantagande i Swerige, där ingen Konung denna tiden kunde älſkas. Hans ende efterlämnade Arfwinge war Konung Olof, ſom war föd 1371 (5). Där talas wäl om en annan Son, ſom Konung Håkan haft med ſin Gemål, hwilken hetat Henrik eller Erik, och på intet ſätt kunnat förmås at giſta ſig, utan hellre rymt från Hofwet, tilbrakt ſin tid i faſta och fattigdom och ingått uti et Franc-can-Kloſter, men bliſwit af några ſom känt honom återbrakt til Drotning Margareta, ſedan des äldre Bröder aflidit. Men Drotningen anſåg honom ſåſom en bedragare och dömde honom at lefwande brännas. Han har dock, ſom ſäges, antingen genom underwärk, eller genom andras tilhjelp kommit från bålet, då han waktade ſin fattigdom reſt til Rom och Aßis och ändteligen dödt i Perufium 1415, ſedan han förſt uptäckt ſitt ſtånd och födelſeort (6). En del af denna Saga kan til äfwentyrs wara ſann, kan ock wara oſann, mycket har utſeende af ſanning och är diktadt, och mycket, ſom i flera mål, har all likneſſe af dikt, kan dock wara ſant. Oſelbart är, at denna tidens Hiſtoria är ganſka fattig och ofullſtändig.

Konung Albrect.

Konung Håkans död och Barn.

(1) Torfäus Hiſt. Norv. Tom. 4. pag. 500 f. anför åſkilliga Konung Håkans Förordningar gifna i Norrige, där altid Norrige nämnes förſt. Konung Olofs Handfäſtning däremot bekräftas på följande ſätt: Nos quoque *Haquinus* Dei gratia Rex Sveciæ & Norvegiæ & *Margareta* eadem gratia Regina ibidem una cum dicto Domino *Olao* Rege Daciæ filio noſtro cariſſimo pro inviolabili obſervantia omnium præmiſſorum promittimus bona fide.

(2) Omnibus præſens ſcriptum cernentibus *Margareta* Dei gracia Sueciæ & Norvegiæ Regina &c. Dat. An. Dni M. CCC. LXX ſexto d. beat. Galli. Bo Johanſons Diplom. N. 65.

Konung Albrect.

(3) „Wij Margareta mz Guds nathe Norgis och Sueriges Drosh-ning ꝛc." Dat. Lundis An. Dni Millesimo trecentesimo septuagesimo nono ipso die beat. Kanuti R. & Martyris. Bo Johanson N. 66.

(4) Man kan jämföra Anmärkningen N. 1.

(5) Chronicon hös Benzelius M. Ec. pag. 94. M. CCC. LXXI liberatus est a captiuitate Rex *Magnus* per *Haquinum* . . . Eodem anno circa Aduentum Domini peperit Regina *Margareta* uxor *Haquini* Regis *Olaum* Norvegiæ & Daciæ Regem. Efter Torfäi räkning war Konung Olof tio år gammal når hans Herr Fader dödde.

(6) Lucas Wadding Ann. Ord. Minoritarum wid år 1405, inför hela Historien om denna förmenta Prins Henrik. Raynaldus Ann. Eccl. Tom. 16. pag. 475 börjar dennas Historia således: Cingendus æterno diademate in cœlum abiit hoc anno III. Id. Martii *Henricus Haquini* Regis & *Margaritæ* filius &c. Gram i sina Anmärkningar til Meursius pag. 541, har inryckt en lång undersökning om denna Henrik Håkanson.

§. 7.

Konung Olofs Pretensioner på Sverige.

När Olof Håkanson waldes til Konung i Dannemark, ökte han Danska Konunga-titelen med tillägg af Göthernas Konung (1). Genom sin Herr Faders död förökade han makten, emedan Dannemarks och Norriges styrka förenades, åtminstone under des regering. Om genom Götha titelens uptagning han welat upliswa sin rättighet til Sweriges Krona, eller endast bibehålla minnet af sitt ursprung från Swerige, wet man intet. Det är möjligt, at man haft affeende på bägge delarne. Men efter Konung Håkans sin Herr Faders död kallade han sig rätt Arfwinge til Swerige; dock är man intet förfäkrad, når han begynte at föra denna titel, och om den blifwit uptagen strax efter des Herr Faders död; ty man har Bref af Konung Olof år 1381, uti hwilket han behåller samma heders-tecken, som han antagit wid början af sitt Regemente (2). Men af år 1385 och 1386 har man flera bewis, at han ibland sina öfriga äre-namn införde sin förmenta Arfsrätt til Swerige (3). Det är mycket troligt, at Konung Albrects mindre försiktiga upförande och den alt mer och mer tiltagande oenigheten i Landet kunnat upwäcka antingen hos Konung Olof sielf eller des Fru Moder begärelse och hopp om Swenska Kronan: ty all ting förebådade Meklenburgiska Husets

fall,

fall, och Konung Albrect försummade ingen ting, som kunde göra honom förhatelig och hans Thron waklande. Konung Albrect hade ock tid efter annan oroat Skåne med fiendtliga infall, så at det kunde synas onödigt, at längre hafwa undseende för en Prins, som tog alla uptänkeliga steg, at störta sig sjelf, och som intet kände hwarken sin eller andras styrka. At Konung Albrect flera gånger gjordt inbrott i Skåne har man underrättelse af gamla Skrifter, men oredig och stympad. Det kan synas besynnerligt, at en Herre, som hade uti hela sin regering på alt sätt gjordt sig misshagelig hos sina inhemska undersåtare och tillika altid war besvärad af medellöshet och lån, kunde tänka på eröfringar. Det kan ock wara, at han hade långt andra affikter. Intet särdeles förtroende hade han til sina Swenska Herrar, och ingen orsak hade han därtil: ej heller hade de Swenske många anledningar at älska honom. Det kan då wara troligt, at han företagit sina Härfärder, som tid efter annan förnyades, mera i affikt til at försmaga sina inländska Drottar, än i hopp om segrar. Det war en urgammal Konungens rättighet, at påbjuda leding, då så wäl Frälset som andre woro skyldige at taga del i Härfärden, hwilket intet kunde ske utan betydelig kostnad. Åtminstone försäkra wäre äldste Häfdetecknare, at Allmänheten, genom dessa idkeliga upbrott, blef ganska mycket utarmad, så at många därigenom nödsakades at förbyttra sin Odaljord (4). Detta hade åter en aldeles stridande wärkan emot Meklenburgiska förslagen: ty härigenom fingo de förmögnare, en Bo Jonson och flere, tilfälle at så under sig snart sagdt alla Rikets Fastigheter; de blefwo således altid mäktigare och Konungen swagare. En allmån wälmåga gör både Konung och Riket mäktigt, men när förmögenheten är delad emellan några få, ankommer det på dessas wälbehag, om Konungen skal wara mäktig eller wanmäktig: i synnerhet när Fästningar och Besättningar innehafwas af de få, och Konungen därjämte har hwarken Krigsmakt eller andra reglerade troppar uti sitt wåld. At med alla Härfärderna emot Skåne intet war något allwar, synes därutaf kunna intagas, at, så snart något motstånd wisades, drog Konung Albrect sig oförtöfwat tilbaka. Dessa fruktlösa inbrott hade likwäl en

Konung Albrect.

Konung Albrects inbrott uti Skåne.

nog

Konung Albrect. nog swår påföljd, emedan Wästergöthland och flera Landskap blefwo af Norrmän, Danskar och Skåningar gansta illa medfarna (5). Imedlertid insatte Konung Albrect Skåne då och då uti sin titel, men det war intet beständigt, såsom ock Kungliga titlarna denna tiden woro flera förändringar underkastade (6).

(1) Slutelse Försäkring stadfästes af Konung Olof på detta sätt: Nos igitur *Olauus* Dei gratia Danorum, Sclauorum, Gothorumque Rex omnes præfatos articulos secundum modum prætactum inviolabiliter Nos bona fide promittimus obſervaturos &c. Uti Confirmatio Statutorum & Handfæstning per Dominum *Olauum* Regem & *Margaretam* Reginam 1377 finnes samma titel. Bo Johansons Diplom. N. 40. Likaledes lår ock Konung Oluf hafwa warit den förſte af Danska Konungarna, som låtit Götha-titelen inflyta uti sina Bref. Nog finner man Bref af Konung Waldemar, Konung Olufs Moderfader, uti hwilka Götharnes Konung åfwen ökt Danska Konungatitelen, såsom uti Brefwet af år 1363 Dominica proxima poſt Epiphaniam, angående en Gård i Ståfwie i Reng Soln. där han kallar sig Danorum, Sclauorum, Gothorumque Rex. Bo Johanson N. 144. Det är likwäl troligt, at detta är et skriffel, åtminstone är denna titel-ökning intet beständig.

(2) Konung Olufs Bref 1381 in cœna Domini *Olauus* D. gr. Dacie, Norvegiæ, Sclauorum, Gothorumque Rex. Bo Johanson N. 237.

(3) Bekräftelsen på Lunda Dom-Capitels Privilegier Actum & Datum in caſtro noſtro Gorue An. Dni M. CCC. LXXXV. infra octauas aſſumtionis beat. Virginis *Olauus* D. gr. Dacie, Norvegie, Sclauorum, Gothorumque Rex ac verus hæres Regni Sueciæ &c. Bo Johanson N. 20. Samma Konungs Bref, angående den så kallade Gedemans Gård i Malmö Dat. Wordingborgh ſub Sigillo noſtro ad cauſſas An. Dni M. CCC. LXXXVI vigilia App. Petri & Pauli. *Olauus* D. gr. Dacie, Noruegie, Sclauorum, Gothorumque Rex & verus heres Regni Sueciæ N. 297 ibid. Konung Olofs Privilegium för Stubbeköping på Falſter Dat. M. CCC. LXXXVI Sabbatho poſt aſſumt. beat. virginis „Wi Oluf meth Guds nathå Kuning i Dannemark oc i Norwe oc een råth aruing teel Sweriker rike ꝛc." Danske Magazin Tom. I. pag. 35.

(4) Ericus Olai pag. 138. Cogebantur autem Sueci bona ſua patrimonialia vendere, ut ſe & familiam ſuam utcunque ſuſtentarent, cum in gravibus expenſis cogerentur Regi ſervire in expeditione frequenti & bellis continuis, quæ fouebat. Putabat enim Scaniam, Hallandiam & Blekingiam gladio poſſe reuincere, continuos aſſultus & bella faciens in easdem.

(5) An-

(5) Annales Wisbyenſes hos Langebeck Tom. I. pag. 260. *Albertus igitur Rex Sueciæ, Scaniam & Hallandiam ſibi & regno Sueciæ ſubjugare deſiderans, quam pluries eas invaſit incendiis & ſpoliis deuaſtando . . .* Sed Danis & Scanis viriliter reſiſtentibus, in nullo prò-fecit. Quapropter a Danis & Noricis fere tota Wesgocia fuit vaſtata, ac Ciuitas Scarenſis cum Eccleſiis Cathedrali & Junecopia per incendium perierunt, & treugæ fuerunt factæ inter *Albertum* & Reginam, licet paruo tempore durabant. Ericus Olai pag. 138, omrör samma omſtändigheter. Konung Albrect.

(6) Von Dalin ſid. 553 ſäger, at Konung Albrect från år 1371, ſedan han förlikt ſig med Swenſka Rådet, kallat ſig Herre til Skåne. Men at han brukat denna titel förut år ingen twifwel, ſom man wiſat tilförne wid år 1368. Snarare kan man påſtå, at Konung Albrect ſedan år 1371 ſällan kallat ſig Herre af Skåne. Alla Konung Albrects Förſäkringar af år 1375, 1378 och 1383 hos Hadorph wid Rim-Krönikan ſakna denna tilökning, och uti ganſka många handſkrefna Bref finnes den på ſamma ſätt wara uteſluten.

§. 8.

Om Konung Albrects förrättningar emot Skåne har man anfördt hwad uti Swenſka äldre Skrifter är andraget. Danſka Hiſtorien är något omſtändeligare, faſt icke deſtomindre ganſka ofullkomlig. Medan Konung Olof förfogat ſig til Norrige, och kan hända Drotning Margareta äfwen ſå, til at föranſtalta om Konung Håkans begrafning, lär Konung Albrect för förſta gången welat förſöka Krigs-lyckan på Skåne, ſedan Konung Olof bliſwit regerande i Dannemark. Men Skåningarne hämmade förmodeligen ſjelfwa inbrottet eller åtminſtone des widare fortſättande genom et Stilleſtånd, ſom ſlutades i Faſtan 1381. Stilleſtånds-Brefwet är dateradt i Skenninge, och Wapenhwilan träffades på ena ſidan emellan Konung Albrect och Swenſka Rådet, ſamt Ärkebiſkop Magnus i Lund, Tufwe Galen Gelker i Skåne (1) och flera af Skånſka Adelen på den andra. Man kom då öfwerens, at en fullkomlig Fred och ſäkerhet ſkulle wara emellan Swerige och alt hwad Swerige tilhörde Öſter om Öreſund, ſamt Skåne och des inbyggare med alt ſom war beläget likaledes Öſter om Öreſund. Freden ſkulle taga ſin begynnelſe ifrån näſta Midfaſto-Söndag och wara et helt år och tre månader, under hwilken tid all ſlags fiend-

Stilleſtånd emellan Konung Albrect och Skåningarna.

Konung Albrect. stap uphöra skulle. Den som då intet wille hålla denna Wapenhwila längre, borde upsäga den samma genom befullmäktigade Budskap och öpet Bref, och borde Skåningarne göra upsägelsen på Kalmar Slott, men Swenska upsägelsen borde ske på Linholmen och Dystrups Ö. Inga röfware och illgörande lösdrifware borde skyddas på någondera sidan, utan efter omständigheterna gripas och straffas. Där blef tillika öfwerenskommit, at, detta Stillestånd oaktat, skulle Konung Albrect och de Swenske wara befogade at efter behag wara Meklenburgiska Huset behjelpelige och bekriga Dannemark, hwar det kunde bekrigas utom Skåne, samt Skåningarne och Hallänningarne på samma sätt hafwa frihet at följa Konung Olof i Krig emot hwem det wara måtte, Swerige undantagande (2). Bo Jonsson Drots, Marsken Sten Bengtsson, Erik Karlsson och Porse Ger, tillika med några Tyskar stadsäste Tractaten med sina Sigillers widhängande. Detta är förnämsta innehållet af detta Stillestånds-Förbund, om hwilket man intet wet mer än hwad K. C. Hwitfeld meddelt. Men några Historieskrifware äro intet nögde därmed, de hafwa sig ock bekant, hwad wilkor Konung Albrect föreslagit de Skånska utskickade och förbära, at Konung Albrect påmint de Skånska Fullmäktiga, at antingen strax undergifwa sig Swerige, eller ock utlägga de penningar, som för Skånes lösen woro betalta; de föregifwa äfwen at Skåningarne förpliktat sig, det de, sedan Stillestånddet gått til ända, skulle oförtöfwat antingen betala penningarna, eller underkasta sig Swerige (3). En så betydelig Afhandling hade utan twifwel behöft något kraftigare bewis, än Meßenii blotta utsaga, som til äfwentyrs nu för tiden intet öfwertygar många.

(1) En swårighet möter Läsaren så wid denna som flera Tractaters rätta innehåll, at Hwitfeld esomoftast gifwer allenast en Dansk öfwersättning af de Handlingar, som han lätit inflyta uti sin Historia. Här kallas Tufwe Galen Gilker i Skåne. Tufwe Galen nämnes ofta i denna tidens Handlingar, och uti den kort förut här åberopade Konung Olofs Handfästning af 1377 kallas han Præfectus Scaniæ, så at Gilker på detta stället måste betyda Landshöfding. Uti 52 Kl. Manhälgs B. Wästmanna Lagen synes Gelkare betyda Stads, betjent. Jhre uti Glossar. Tom. I. pag. 658 skrifwer

wer ordet Gelkare, och förklarar det samma med exactor eller en Utsökningsman. Konung Albrect.

(2) Hwitfeld sid. 366.

(3) Meßenius Tom. 3. och 12. pag. 205. Von Dalin sid. 768.

§. 9.

Man wet intet, om Konung Albrect höll den ingångna Stillestånds-Tractaten eller ej. Några föregifwa, at Skåningarne brutit Freden, andre åter, at Konung Albrect intet afwaktat Stilleståndets slut, utan ryckt in i Skåne följande året, twärt emot Bo Jonsons råd; Fälttåget skal dock hafwa warit segrande, så at Tufwe Galen blifwit af sälter slagen, des Broder nedersablad, Tystrups Ö förstörd och hela Landet skösladt (1). Deße-Häfdetecknare hade både hedrat sig och Historien, om de behagat uptäcka sina Ledare: hafwa de inga, hade man warit dem mera förbunden, om de intet behagat göra sig klokare än de äro. Så mycket man nu kan finna, är hela 1382 års förrättning grundad på en berättelse hos Hwitfeld, då han säger, at Tufwe Galen detta året förlorat sitt Slott Tystrups Ö, och at des Halfbroder blef där slagen (2). Han tilstår tillika, at han intet funnit antecknadt, antingen detta skedt af Konung Albrect, eller Slottet blifwit ödelagdt, genom någon inbördes upresning i Landet. Detta sista är nog så troligt som det förra, ty uti den i förra §. åberopade Stillestånds-Tractaten förbehålles, at i fall någon röfware bemäktigade sig en annor mans Hus, Fäste eller Slott, antingen med förräderi eller annorlunda, skulle likwäl ingen hafwa rättighet at tilhandla sig en sådan egendom. Detta synes fulltyga, at i Skåne, kan hända och i Swerige, denna tiden warit mycken osäkerhet, ty annars hade wäl aldrig sådana betingningar kunnat inflyta i sjelfwa Stillestånds-Tractaten. Huru det må wara, har man dock på föreskresna sätt förskaffat Konung Albrect en segrande Krigs-förrättning, hwarwid han likwäl för sin egen person intet war särdeles wan. Men Härfärden mot Skåne år 1383 måtte hafwa warit betydeligare, ty Laholms Slott blef eröfradt med storm, och Konungen hade med Konung Albrect faller in i Skåne 1382.

Konung Albrect. sig en talrik Här, hwarmed han bröt in i Skåne och Halland. Men då Drotning Margareta och Konung Olofs marsch mötte de Swenska, drog Konung Albrect sig med hast tilbaka til Swerige. Härmed fullbordades alla Konung Albrects Krigs-förrättningar medan Konung Olof lefde. Men det som uti 7. §. anfördt är om de Danskas inbrott i Wästergöthland synes höra til et annat Fälttåg, än de, som hos Hwitfeld äro anmärkta, och skiljes det tydeligen uti Wisby Krönika ifrån Konung Albrects sista och olyckeliga förrättning. Utom des giswer Bo Jonsons Testamente anledning at gissa, det Konung Albrect år 1384 warit i begrep, at med nytt anfall oroa Dannemark; emedan Drotsen därföre wille upsätta sitt sista förordnande, efter han war sinnad at följa sin Konung til fiendaland (4). Om dessa stympade berättelser intet kunna förnöja Läsaren, öfwertyga de likwäl om Historiens ofullkomlighet, och at man hwarken ärnar skryta, ej heller giswa en annan färg åt Händelserna, än hwartil äldre underrättelser giswa anledning.

(1) Meßenius tilägnar Skåningarna Fredsbrottet, men von Dalin skyller Konung Albrect därföre, och tillägger at det skedt mot Rådets och Bo Jonsons betänkande, men ingendera anförer bewis til sin mening.

(2) Hwitfeld sid. 568. Von Dalin sid. 569 menar at Tystrups Ö warit antingen Tostarp eller något Slott i Harriagers Härad, men Hwitfeld, hwarifrån hela berättelsen är tagen, försäkrar, at Tystrups Ö war belägen wid Näsbyholm.

(3) Hwitfeld på sämma ställe.

(4) Uti sjelfwa början af Testamentet yttrar sig Testator sålunda: „Helsar iag Boo Jonson Drotts innom Swerigis äwardeliga med Gudi. Forthenskuld att iag hafwer tänkt wee Guds hielp for Rikssens gangn och ärande följa minom kära Herra och högbornom Förste Konung Albrect til fiende land, ꝛc."

§. 10.

Påminnelse wid Skånska Krigen. Med den Hushållning och Regering, som Konung Albrect förde i Swerige, war det wäl ogörligt at winna Skåningarnas wälwilja: Wäld skulle då göra Konung Albrect mästare af Landet, men så mycket man nu kan begripa, woro Krigs-

rust-

rustningarne intet bättre öfwerlagde, än denna Herrens öfriga anstalter. Rikſens myndige Herrar hade nogſamt wiſat, huru ömme de warit om Swenſka maktens tiltagande, då de gjordt ſig ſå mycken möda, at ſöndra Norrige, och ſedan all ting kunnat botas genom Konung Håkans wal, gjorde man åfwen detta hopp til intet genom Konung Albrects inkallande: man ſökte ſitt eget och förnöjandet af egen hämnd, Rikets wälfärd och ſjelfſtändighet lämnades åt ödet och lyckan; och kan wara troligt, at wåre Drottar anſågo förwärfwandet af Skåne, ſåſom något mindre angeläget, emedan det ökte Kom[illegible]ns och Rikets makt och intet deras. Konung Albrect, ſom kunnat ſe, och ſåg, hwariſrån des Moderbroders och Syſkonebarns mißöden flutit, hade wäl inga bindande orſaker, hwarföre han borde älſka et band eller parti, ſom ſtörtat Kungliga Huſet, och förſwagat Kungliga makten. Det kunde då wara naturligt, at han kaſtade ſitt förtroende på utlänningar. Men uti et ſå wådeligt ſteg hade han behöft mera warſamhet, än ſom ſynes haſwa fallit på hans lott. Ty at några oförſtändiga främlingar ſkulle förqwäſwa och dämpa et rotadt och ſtridande Samſund, war ſå mycket ogörligare, ſom Konungens ſlöſande hushållning ſatte honom uti en ouphörlig förlägenhet, at anhålla om förſträckning hos dem, ſom togo Kronans förnämſta Slott i pant, och gjorde ſig ſåledes ſjelfwa til regerande, och Konungen, om ej aldeles underdånig, dock mer til lydande än befallande. Wåre gamle Författare klaga mycket däröfwer, at Konung Albrect antwardade Slotten til utlänningar (1). Men icke deſtomindre woro de förnämſte uti Bo Jonſons händer. Andre inländſke Herrar woro ej heller aldeles lottlöſe, hwilket af det föregående kan någorlunda inhämtas. I en ſådan belägenhet ſkulle man tycka, at utländſk ofred ſkulle på alt ſätt undwikas, ſå wida de mäktigaſte i Landet intet ſunno ſin räkning därwid. Andra omſtändigheter ſyntes ock göra Skånſka fegden förhaſtad. Landet innehades ännu ſåſom pant af Hanſeſtäderna, hwilka förmodeligen intet ſkulle wara nögda med Landets ödeläggelſe, hwarigenom deras inkomſter kunde bliſwa owiſſa eller aldeles omöjliga. Icke deſtomindre ſkulle man nödwändigt haſwa Krig, och man ryckte in i Skåne för at gå hem igen. En i otid-

Konung Albrect.

Konung Albrect. börjad Härfärd warnar mer än den skadar, och öfwertygar på en och samma gång om wilja och wanmäktighet. Omständigheterna wet man intet fullkomligen, men at ingen ting i huswudsaken uträttades, är man aldeles öfwertygad. Några Byar stöflades, kan hända, Laholms Slott intogs och öfwergafs, så obetydeliga saker äro wida afskilda från Landwinningar. Hanseståderna, som til ersättning för den skada de lidit, då Wisby intogs af Konung Waldemar, hade fått inwisning i Skånska Krono-inkomsterna, hwilka uti femton års tid skulle upbäras, hade på intet sätt hindrat Landets inbyggare från deltagande uti allmänna Sammankomsterna, som blifwit hållna angående Konunga-walet och andra angelägenheter. Fästningarna och Slotten innehade Dansk besättning, och woro alla försiktighetsmått tagna, som kunde hindra wärkan af tilgifwenhet för Swenska Regeringen, så framt något minne ännu war bibehållet af Konung Magnus. Men om Swerige kunde älskas af Skåningarna under en Magnus, war samma tänke-sätt omöjligt under en Albrect. Så at i anseende til Landets inwånare, woro Danska Besättningarna onödiga. De hade twärt om kunnat wara skadeliga, emedan man finner, at Drottning Margaretas tjenare på Lindholmen hade förolämpat Lunda Capitels Bönder och Wordnede där i Länet. Men detta lilla misnöje afhöjdes af Drotningen, då hon förklarade 1379, at hon gärna wille wara St. Larses tjensteqwinna, och tillika befalte, at des Ämbetsmän på Lindholmen hädanefter på intet sätt skulle betunga Altare och Kyrko-Gods där i Länet utom de wanliga utgifter, så framt intet Ärkebiskopen och Ridderskapet kommo öfwerens at bewilja någon hjelp til Slottets spisning (2). Där mötte således ingen swårighet, när Hanseståddernas förpantningstid war utlupen: utan Konung Olof, som med sin Fru Moder och Danska Rådet ankom til Lund wid Pingsten 1385, blef utan motsägelse hyllad på Lybers hög utan för Staden af samteliga Landets Ständer. Lunda Capitels Privilegier blefwo sedermera uti Augusti månad ordenteligen stadfästade, hwarigenom de frikallades för Leding, Innestud och all annan Kunglig tunga, och erhöllo tillika den rättighet at upbära af sina Bönder hafne, saköris-medel och all inkomst af Skeppsbrutit

Skåne öfwerlämnas af Hanseståderna til Danmark 1385.

Gods

Gods (3). Men Konung Olofs lifstid nalkades alt närmare och närmare til sitt slut, och afsomnade han i Falsterbo 1387 uti sin bästa ålder. Hans inelfwor nedsattes uti Domkyrkan i Lund, men kroppen fördes til Sorö at där begrafwas (4). Många för Drotning Margareta förklenliga mißtankar yppade sig i synnerhet hos Normännerna, för hwilka man i det längsta höll Konungens död förborgad, och stärkte därigenom et kringspridt rykte, at han skulle wara rögd ur wägen af sin Moder, som wille ensam regera. Man war ock länge i den tankan i Norrige, at deras älskade Herre Konung Olof hade gömt sig undan för sin Moders förföljelse (5). Det ser ock ut, som Ericus Olai äfwen haft twifwelsmål om Konung Olofs död, emedan han säger, det man wet intet, hwarken hwar han blifwit utaf, eller hwar och huru han dödt (6). Efter alt utseende måtte någon owanlig hemlighet wara i akt tagen wid denna Herrens aflidande, efter en annan person kunde någon tid därefter gifwa sig ut för Konung Olof. Sådant kan intet wäl hända, då en stor Herres och Konungs aflidande är allmänneligen bekant, och des ändalykt har flera åsyna witnen. Men utan at swärta Drotning Margareta med så förklenliga beskyllningar, kunde hon hafwa sina stora skäl til at fördölja sin Sons död i det längsta; ty hon war wärkeligen intet säker om Thronfölgden hwarken i Dannemark eller Norrige. Til senare Riket hade hon aldeles ingen rättighet, ty uti Stats-Lagfarenheten ärfwer intet Modren sin Son, och om Arfsrätt där gälla skulle, hade Konung Albrect i Swerige oförnekeligen företrädet framför Drotning Margareta. Något när samma ställning war i Dannemark, ty Albrect Henriksson från Meklenburg, Son af Konung Waldemars äldre Dotter, lefde ännu, så at Drotning Margareta uti en så wådelig belägenhet behöfde all möjlig omtanka, så wida hon intet wille i godo lämna Regeringen uti andras händer.

Konung Albrect.

Konung Olofs död 1387.

(1) Ericus Olai pag. 137. Elegit enim Alemannos in Consiliarios, castra & terras, obventiones & reditus illis tradidit.

(2) „Wij Margareta mz Guds nathe Norgis och Suerigs Drothning ꝛc. For then sku'd thet Wij hafwe os til St. Laurencii tienistä fått, och wij hans tienistä quinne gerne blifwe wille, tha skulle wij och

Konung Albrect. 1387.

och wille wij eller Ambetzmen, then stund ther wij hafwe Lyndholm os åj beware och åj skatte the forsagde Kanike aff Lund, giltares gotz eller kirkegotz eller there wordnede ꝛc." Dat. Lundis An. Dni M. CCC. LXX nono ipso die beat. Kanuti Regis & martyris. Diplomatar. Lundense N. 66. Jfr. Hwitfeld sid. 564.

(3) Detta Bref är åberopadt wid 7. §. n. 3. af Diplomatar. Lundense N. 20, och är uti sielfwa Afskriften dateringen infra octauas ascensionis beat. Virginis, men i brådden är anmärkt assumtionis, som likwäl går ut på det samma. Förmodeligen är det tryckfel, då hos von Dalin sid. 572 säges, at Brefwet är dateradt i Lägret wid Hurfwa, ty ingen twifwel är, at där skal förstås Castrum Gorue, som ock i brådden är påmint.

(4) Chronicon hos Benzelius M. E. pag. 95. M CCC LXXXVII obiit *Olaus* Rex Daciæ & Norvegiæ *Margaritæ* Reginæ filius. N. 5 hos Ludevig Rel. Msc. Tom. 9. pag. 113. An. Dni M CCC LXXXVII die inuentionis Stephani (3 Augusti) ante Festum Laurentii obiit *Olaus* adolescens in Falsterboe & sepultus est Soræ. Hwitfeld sid. 572.

(5) Torfäus H. N. Tom. 4. pag. 511. 12. Så wäl han, som andre, anföra denna Herrens, och flera Danska Konungars Grafskrifter. Hwilka, om de kunna wara märkeliga för innehållet, äro doch mindre betydeliga i anseende til åldren; ty de äro författade på Konung Fredrich II:s befallning af Jwar Bartholin. Grams Anmärkningar wid Meursius pag. 542.

(6) Ericus Olai pag. 137. *Haquinus* Asloiæ defunctus est, filius autem ejus *Olaus*, quo deuenerat aut ubi & qua morte obierit ignoratur, nisi quod mater ejus quendam *Olaum*, qui se dicebat filium ejus, igne fecerit concremari. Om denna falska Olof skal framdeles widare omröras wid åt 1402.

§. 11.

Margareta Drotning i Norrige och Rikesförståndarska i Danemark.

Således utslocknade Kungliga Grenen af Folkunga-Ätten på Swärdssidan, hwilken på Mödernet leder sitt ursprung ifrån de största Släkter i Norden, och, kan ske, i hela Europa. Alla senare Folkungarnas Stammoder war Konung Knut den Heligas Dotter, och således i rätt upstigande Linja gå de til Sigurd Ring, Jfwar Widfadmes Dotterson. Magnus Eriksson Smek genom sin Fru Moder Ingeborg war en Attlägg af Ynglinga-Ätten, så at Oden, Frey och hela den Släkten utgöra unga Konung Olofs Förfäder. Hans undersåtare wördade och älskade hans stora personliga egenskaper, och

Häf-

Häfdeteckнare kunde uprepa des widtsträckhade Langsegar och Stamsäder från Hedenhös. Men Drotning Margareta hade annat at tänka på, än at uträkna sin Sons Anor. Hon hade icke allenast emot sig de i förra §. omrörda Kron-Pretendenter, hwars rättigheter i alla hänseenden kunde synas äga företräde fram för hennes, utan ock sitt Kön: ty ännu hade aldrig något Fruentimmer warit regerande hwarken i Dannemark eller Norrige, utan under titel af Förmyndare. Här behöfdes således både förstånd och lycka, och bägge förenade sig denna gången til at befrämja hennes affigter. Lyckan wisade sig därigenom, at Albrect Henriksson af Meklenburg öfwerlefde sitt Syskonebarn Konung Olof allenast några månader, och Konung Albrect hade med sin regering och förhållande gjordt sin Krona så waklande i Swerige, at det war fåfängt, at tänka på någon Thronföljd i et annat Rike, om han än warit aldrig så mycket berättigad därtil. Alt sedan han blef Konung hade han med sin eftertanka intet gjordt annat än skaffa sig owänner, då Drotning Margareta däremot haft alt sitt systemål at skaffa sig wänner. Det war då intet swårt at förmå Skåningarna på sin sida. Hastighet war i denna belägenhet angelägen, hwarföre hon ock blef på sjunde dagen efter sin Sons död uti Lund förklarad för Dannemarks Rikes Förmyndare eller Föreståndare. På detta sätt undgick man den i Norden hit intil ohörda nyhet, at et Fruentimmer skulle synas regerande Konung eller Drotning, fast än höghet, makt och anseende war det samma. Man förpliktade sig widare, at intet wälja någon Konung eller Regent emot hennes wilja, och man försäkrade henne tillika om all den lydna och underdånighet, som man war sin rätta Husbonde och Herre skyldig, emot det at Drotningen lofwade, at låta alla Ständer njuta sina wälfångna Privilegier och rättigheter oförkränkta (1). Skånska Ständernas exempel följdes enhälligt af de öfriga Landskapen, och innan årets slut war Drotning Margareta erkänd öfwer hela Riket för Dannemarks Rikes Förmyndarinna, men intet för Drotning. Och detta lär wara orsaken, hwarföre Drotning Margareta aldrig uti sina Bref brukade titel af Dannemarks Drotning, utan stundom kallade sig Arfwinge til Dannemark, och understundom

Konung Albrect. 1387.

Konung Waldemars Dana Konungs Dotter. I Dannemark hade således aldeles all ting afslupit efter Margaretas önskan, hon hade orsak at hoppas samma framgång i Norrige. Ärkebiskop Winold från Trondhem hade warit en af de förnämsta arbetare för Drotningen i Skåne, hwarifrån ton gafs åt de andra Provincierna, hans namn infördes ock i främsta rummet bland Skånska Walherrarna. Man kunde då förmoda med skäl, at denna wyrdige Prelat skulle uti sitt eget Stift göra lika intryck hos de wälsinnade i Norrige. Här förekom likwäl den swårighet, at en förnäm Swensk eller Norsk Herre Håkan Jonson syntes, i anseende til sitt Kön och sin Skyldskap med Norrska Konunga-Huset, höra i synnerhet komma i åtanka wid ledige Thronens besättande. Men han war både för swag och för klok, at wara Thronsökare med Drotning Margareta: hwarföre han ock uti Långfastan 1388 på Aggerhus förklarade inför de då församlade Norriges Ständer, at han aldrig tänkt göra åtal på Norrska Kronan (2). Icke destomindre kunde han i wiss hänseende wara mer berättigad än någon annan, såsom Dotterson af Konung Magnus Erikson genom sin Moder Ara, som war förmäld med Swenska Kungliga Rådet Jon Magnusson. Genom Håkan Jonsons afsägelse woro alla hinder ur wägen röjde, och Drotning Margareta erkändes för Norriges Drotning, hwarjämte efter henne des Systerdotters Söner af Pommern förklarades för rätta Arfwingar til Norriges Krona. Allt war afslupet efter önskan, Margareta blef Drotning i Norrige, och Riks-Förmyndare för Dannemark med all den makt, som en laglig Konung tilkomma kunde. Med mycken försiktighet blefwo alla deßa författningar tagne och utförde, och kan man därutaf i synnerhet sluta, huru stort Drotningens anseende warit, emedan Norrmännerne til alla delar så deltogo uti hennes afsikter, at de i anledning af Landets Lagar försäkrade, at Hårtigarne af Pommern woro närmaste Arfwingar til Norrska Riket, sedan Meklenburgska Huset förlorat sin talan genom flera gångor wisad fiendtlighet emot Riket. Pommerska Herrarnas rättighet hade likwäl ingen annan grund, än at Drotning Margaretas Syster Ingeborg, som war förmäld med Henrik af Meklenburg, hade en Dotter

Ma-

Maria, som uti sitt Äktenskap med Härtig Wratislaf af Konung Albrect. Pommern war Moder til Erik, som sedan blef Konung öfwer hela Norden, och det i anledning af en Arfsrätt, som hwarken Drotning Margareta eller hennes Syster kunde äga.

(1) Walacten, daterad St. Laurentii dag 1387, läses på Danska hos Hwitfeld sid. 573, m. m.

(2) Ärkebiskop Winolds och de öfriga Herrarnas intygande om Drotsen Håkan Jonsons afsägelse, daterad Aggerhus fer. tertia post Dominicam Inuocauit 1388, finnes hos Hwitfeld sid. 588. Efter Peringsköld uti sin skrefna Ättebok och wåra andra Genealogister, war Håkan Jonson af Läma-Släkten, och des Fader Kongl. Rådet Johan Magnusson förmäld med Axa, Konung Magnus Eriksons Dotter. Von Dalin sid. 577 kallar henne Åsa, men von Stjernman uti sitt Höfdinga-Minne nämner henne Anna, ingen af deßa gör henne til oäkta. Jfr. Mallet Hist. de Dannem. pag. 358. At Håkan Jonson war Ättlägg af Knut Jarl Håkan Galins Son, fordrar mer bewis, än et nakot Langfedga-tal.

§. 12.

Genom et dödsfall blef all ring omstöpt i Dannemark och Norrige. Et lika tilfälle wärkade stora omwärlingar i Swerige, fast den döde intet war Konung. Man syftar härmed på Drotsen Bo Jonson, Grip, som slutade sina dagar 1386 och begrofs samma år dagen efter Bartholomäi i Wadstena Kyrka (1). Om des makt och rikedom har man talt i 1. §. af detta Capitel. Uti sitt Testamente förordnade han, at twå tusende mark Silfwer eller 48000 Dal. S:mt skulle utdelas emellan hans betjenter. Sin efterlämnade Änkefru Margareta Duma skänktes hundrade mark Silfwers inkomst, så länge hon lefde, och tusend mark lödig då hon wille träda i annat Gifte, åt hwardera af hans Swågrar skänkte han 200 mark lödig, sin Moderbroder Bo Boson 1000 mark lödig, Magnus Råse 200 mark lödig, Ulf Jonson 1000 mark lödig, Udde Matsons Barn 200 mark lödig, Bengt Johansons Barn 400 mark lödig, Clement Petersons Dotter 100 mark lödig, en annan fick 100 mark lödig, och Erik Waldemarson 100 mark lödig. Hwad han testamenterat til den andeliga Staten skal ihogkommas framdeles. Bo Boson Riddare, Drotsens

Bo Jonson Drotsens död 1386.

Konung Albrect. Moderbroder, Hemming Carſon Kyrkoherde i Wärmeland, Petter Thomasſon och Harald Bagge woro witne til detta förordnande (2). Til fullgörare af denna ſin ytterſta wilja utnämnde han, Biſkop Nils i Linköping, Biſkop Thord i Strängnäs, Riddarna Carl Ulfſon, Birger Ulfſon, Erik Kjellſon, Sten Bengtſon, Erengisle Nilſon, och Swenarna Ulf Jonſon, Sten Boſon och Carl Magnusſon. Skulle någon af deſſa afſida, innan alt kom i wederbörlig ordning, förordnades Knut Carlſon uti ſin Faders Carl Ulfſons ſtälle, Thure Bengtſon uti Sten Bengtſons, Algot Månſon uti Birger Ulfſons, Kietil Jonſon uti Erik Kjellſons, Thor Bonde uti Erengisle Nilsſons, Magnus Raßa uti Ulf Jonsſons, Knut Boſon uti ſin Broders Sten Boſons, och Arwid Bengtſon uti Carl Magnusſons ſtälle (3). Deſſa hans Executoribus, ſåſom de altid kallas uti Teſtamentet, hade ock rättighet at utnämna andra Exſecutorer, ſå framt någon af de utnämnda antingen undandroge ſig eller reſte utomlands, dock af inländſka men intet af främmande. Konung Albrect trodde ſig haſwa wunnit ganſka mycket genom Bo Jonſons död, och började genaſt at tala med större myndighet än förr. Men Bo Jonſons Exſecutorer blefwo honom lika ſå förfärliga, ſom han warit ſjelf, ſå at Riks-Drotſen ſpökade ſtarkare efter döden än han gjort, medan han leſde. I den tanka at Konungens obudne Förmyndare förlorat ſin ſtarkaſte ſtödjeſtaf genom Huſwudmannens fall, begynte Konung Albrect göra ſådana påſtående, ſom ingen den enwäldigaſte Konung någonſin gjort; ty han fordrade intet mindre än hwart tredje Hemman af andeliga och werldſliga Frälſet til underhållande af ſin Kungliga Stat (4). Grunden til denna owäntade fordran kunde wäl intet wara annan, än at Konung Albrect wille ſå, tel eſt notre bon plaiſir. Andre orſaker föreburos likwäl, at både andeliga och werldſliga Frälſet woro ſå wäl ſom alle andre Landſens inbyggare förpliktade til Kungliga Statens underhåll, och at de under Rikets oroligheter ſlagit under ſig Kronans och Konungens egendom. Det ſenare borde bewiſas och det förra war ſnörrätt ſtridande emot de Förſäkringar, ſom Konung Albrect flera gångor gifwit om alla gamla Privilegiers oförkränk-

Konung Albrects räfſt emot andeliga och werldſliga Frälſet.

kränkta handhafwande. Om sådant skal ändras, bör det ske med gemensamt och frifwilligt samtycke, men intet med pock och wåld. Uti sin förblindelse frågade intet Konung Albrect efter sådana omgångar, utan sammanfogade genast utmätning med sitt påstående (5). En inbördes oro uplågade härigenom i Landet, så at allmänna säkerheten upphörde til alla delar. Tydeligare bewis härpå kan intet åskas, än det man finner uti et Bref från Biskop Nils i Linköping af år 1387, där han beskrifwer tilståndet i Swerige på detta sätt, at ingen wågade sig at gå ur husen, emedan den som dristade sig at företaga någon resa, war aldeles osäker, om han oskadd skulle komma tilbaka uti sitt hus, utan han lopp fara at antingen bliswa til fånga tagen eller ock förlora sina medhafwande saker och dragare (6). Tryggheten war således mindre än i de swåraste Krigstider. De förestållningar, som af Swenska Herrarna gjordes häremot, gjorde hos Konungen aldeles ingen wärkan, hwarföre ock något hwar började at wara omtänkt på sin enskylta räddning efter omständigheterna. Några foro ur Landet, och ibland dem war Magnus Store Arkebiskop Johannis Magni Faders Faderfader, hwilken tillika med några andra af Adelen reste til Preußen (7). Andre befäste sina Gårdar, och wille på det sätt söka sin säkerhet, och ibland deßa senare wore Bo Jonsons Testaments fullgörare utan twifwel de förnämste, och inbördes Kriget war redan begynt inom Midsommars-tiden 1387, då Konung Albrect lät utgå sitt Legde-Bref för deßa Herrar, i kraft hwarutaf de skulle uti all frid och säkerhet med alla sina wänner och tjenare kunna besöka Konung Albrect i Kunghamn bredewid Stockholm, där föredraga sina angelägenheter och sedan njuta samma säkerhet til des de kommo tilbaka i sitt hem igen, så at Legde-Brefwet borde wara gällande ifrån Fredagen för Midsommars-dagen til otta dagar efter de woro komne i sitt behåll (8). Huru många på denna tilsägelse insinno sig wet man intet, utan det är troligast, at ingen inställte sig. Sedan en regerande Herre flera gångor aswikit ifrån sina gifna löften, är det intet underligt, om alla nya tilsägelser hafwa ingen wärkan. Ju oftare löften om bättring förnyas, ju mindre blir förtroendet; ty ord lämna en ganska kraftlös

Konung Albrect.

Inbördes Krig.

Konung Albrect. borgen, då gärningar böra göra öfvertygelse. Man har orsak at förundra sig, hwarifrån Konung Albrect i haft hämtat denna tiltagsenhet. Utländske Historieskrifware gifwa tilkänna, at Konung Albrect rest öfwer til Tyskland det nu nämnda året, och haft Sammanträde i Lybeck med Drotning Margareta, Härtigarna af Sachsen och Meklenburg, samt Grefwarna af Hollsten, utom många flera, som wid samma tilfälle woro församlade (9). Och synes troligast, at han til följe af utländska upmuntringar welat betjena sig af Drotsen Bo Jonsons död til at nu på en gång förtrampa alla sina Swenska motståndare, och lär des Tyska resa haft långt andra affikter än allmänna Landsfredens förfäkrande i Tyska orterna, som förebars. Men hwarken deßa påstäf eller des förbud på wärdgästning hos de andeliga (10) insöfde Bo Jonsons rätts innehafware, utan de fortforo uti sin föresats, oaktat både tilsägelser och Legde-Bref.

(1) Diarium Vazstenense pag. 4, wid år 1386, Annales Wisbyenses: M. CCC. LXXXVI obiit *Boecius Jonsson* Dapifer Regni Sueciæ, vir strenuus in armis & multum liberalis, qui quasi totum Regnum & totam Finlandiam sub manu sua tenebat, qui circa festum assumptionis Mariæ obiit & Wastenis sepultus est.

(2) Alt detta bewises af Bo Jonsons Testamente, som är daterad M.CCC LXXXIIII Röfthugnedagen efter Paskedagen medher Wadstena Closter och tryckt i Wisingsborg 1672.

(3) Efter wåra Langfedgares anwisning är Carl Ulfson en Sperre, Erik Kjellson en Wase, hwars Broder Nils Kjellson war en af Konung Gustaf I:s Förfäder. Birger Ulfson war St. Britas Son, Sten och Thure Bengtson, Bjelkar, Erengisle Nilson af yngre Gripar, Ulf Jonson en Blå, Arwid Bengtson en Oxenstierna, Sten Boson en Natt och Dag, Algot Månson af äldre Sturarna. Se von Dalin fid. 574.

(4) Von Dalin fid. 558 hänför Konung Albrects räfst til år 1373. Detta år ej särdeles sannolikt, har ock utom des ingen grund i wåra äldsta Skrifter. Ericus Olai talar om denna starka Reduction pag. 139, utan at nämna tiden, dock säger han, at detta tilbud skedde sedan Konung Albrect regerat inemot 25 år. Annales Wisbyenses äro tydeligare: Post cujus (*Boecii Jonsson*) mortem, milites & optimates Sueciæ cum Rege *Alberto* discordare cœperunt, eo quod idem Rex ab ipsis quandam partem bonorum Regalium, quam ipsi a multis retroactis temporibus, ac progenitores eorum tempore guerra-

rum

rum sibi usurpauerant, juridice exigebat, quod quidem prædicti nobiles Regni indigne ferentes, contra Regem conspirare cœperunt, allegando, quod Rex Patrimonia illorum vellet diripere ac Theutonicis suis elargiri, insuper voluerunt, quod Rex nullo aliquod castrum & beneficium in Regno quibuscunque personis extraneis committeret seu conferret, sed tantum Svecis in Regno Sueciæ natis, in quo Rex in nullo acquieuit. Konung Albrect.

(5) Ericus Olai pag. 139. Statimque quod dixerat excutioni mandauit, arripiens prædia eorum, non solum ordine numerandi præfixo, sed indifferenter omnia assignans ea Allemannis possidenda.

(6) *Nicolaus* Ep. Lincopensis &c. Nos igitur mandatum Apostolicum nobis in prædictis literis delegatum prosequi volentes in quantum possumus cum effectu, ex quo propter dissentiones in Regno grauiter exortas hominibus patere non potest de domibus suis liber exitus & regressus, adeo quod ullus secure transire potest, ne mala captione capiatur vel rerum ac equorum perditione grauetur, & sic ad nostram præsentiam citandi citari non possunt &c. Dat. Lincopiæ An. D:ni M. CCC. LXXXVII ultima die mensis Augusti. Brefwet angår Gudhems Klosters Gods på Seland och år tilförne åberopadt wid 19. § i 8. Capitlet.

(7) Johannes Magnus H. S. G. Lib. 21. Cap. 12. pag. 668. Ob quam quidem intolerabilem violentiam *Magnus Store* atavus meus iterum exul effectus est . . . nonnullis Regni nobilioribus sociatus in Prussiam a facie crudelis *Alberti* euasit.

(8) Wij Albrect ꝛc. Dat. Stockholm An. D:ni M CCC LXXX septimo feria sexta proxima ante diem S. Johannis Baptistæ. Sista orden förtjena at införas: „Och thermed wiljom wij at alder Almoghen bade i Städiom oc a Landh skal oskatther oc skaddhr oc utan alla tunga blifua badhe a wara weghna oc thera fra theßom dagh oc atta dagha åpter, at the åra komne j thera fri behald, som the thet möghelika oc raskast af ridha ålla af fara kunna utan alt arght." De som nämnas wid namn i Brefuet äro Biskoparne Nils och Thord, Carl Ulfson af Tofta, Riks-Marsken Sten Bengtson, Birger Ulfson, Erengisle Nilson, Ulf Jonson, Sten Boson och Carl Magnusson.

(9) Krantzius Vandalia Lib. 9. Cap. 20. pag. 215. Anno, qui proxime secutus, idem *Albertus* Rex Sueciæ, *Margareta* Regina jam & Norvegiæ, cujus filius *Olaus* proxime rebus humanis excessit . . . *Ericus* Dux Saxoniæ, *Nicolaus* & *Adolphus* Comites Holsatiæ, milites & ordinis ejus viri sine numero multorum Principum, Comitum ac urbium vicinarum oratores Lubecam venerunt in cœtum; caussa potissima tractare de communi terrarum pace quaque servanda, ut persecutio communi odio fieret

in

Konung Albrect. 1387.

in publicorum itinerum latrones. Så wäl Latomus som flera tala om denna Congress.

(10) Konung Albrects Bref för Upsala Dom-Kyrka och Klerkeriet. Stockholm Sabbatho proximo ante Dominicam Invocavit hos von Dalin, sid. 575.

§. 13.

När Kungliga löften troddes intet och kunde intet tros, och undersåtarne utan skydd af Lag och rättwisa måste söka sin säkerhet, dels genom flyktande ur Riket, dels genom befästning af sina Gårdar och Slott, war utan twifwel et blodigt Krig för handen, hwilket war så mycket mera ödande, som all enskild säkerhet war förlorad. Under denna allmänna förbittringen skonades ingen, alt gafs til spillo, den ene tog, den andre röfwade. Ingen må inbilla sig, at andeliga Staten och Prästerskapet njöto större säkerhet än andra, ty Ärkebiskop Henrik uti sitt Bref til Linköpings Biskopsdöme klagar, at Lekmän och werldslige Domare trängde Kyrkans Prelater och andra Präster från sina lagliga Domare, samt betungade och dorttog efter behag både personer och egendom (1). Klagan och eländet woro allmänne, härliga frukter af mäktiga wederbörandes anstalter, som drifwit ut rätta Konunga-Huset, och jagat ur Riket icke allenast Konung Magnus Erikson, öfwer hwilken klagades utan twifwel, men flästa gångor ohemult, utan ock Konung Håkan, öfwer hwilken ingen kunde klaga. Konung Albrects winglande och lagstridiga förhållande kunde wäl intet aldeles förut ses, men när sådana Författningar tagas, at Kung intet är Kung, och undersåtare intet undersåtare, är ställningen altid wådelig, och wärkmästarne til et sådant Republiks-spöke kunna swårligen ursäktas. Så framt Konung Albrect med sina inkallade Tyska Småherrar welat kufwa de Swenska, hade all ting förmodeligen stadnat uti små Krig, eller på renare Swenska, uti strät- och sjö-röfweri, och Bo Jonsons Testamentarier med sina medhållare hade efter utseende warit i stånd af egna krafter at mota des tilbud, men Konung Albrect rustade med all kraft, och så wäl Meklenburgske Förstarne, som flere Tyske Prinsar stodo färdige til hans undsättning. De Swenske woro således nöd-

nödsakade at se sig öfver om utländsk understöd, hwilket stod genast öpet hos Drotning Margareta. Swenska Herrarnas grund-reglor, som nu en tid warit gällande, syftade på intet annat än eget enwälde och Konunga-maktens förswagande, och med sådana affikter war ingen undsättning farligare än hennes. Om hon endast welat lämna hjelp-troppar, hade deras hufwudsakeligaste ögnamärke förmodeligen gått efter önskan, men detta war för litet för en Margareta, som hade långt widsträckt are förslag. At de Swenske Herrarne hälst sett en sådan hjelp, kan synas af deras första försök, då de anhöllo, at Drotningen på samma sätt, som hennes Företrädare, täcktes wara dem behjelplig at afskudda et främmande ok. Margareta, som redan såg sig Härskarinna öfwer twå Konunga-Riken, hwartil hon på wist sätt intet hade mer rättighet än til Swerige, föraktade et så litet betydande tilbud, och utom et fullkomligt tillsägande af Swenska Kronan war af henne ingen hjelp at förmoda. Hon hade utom des många wänner och medhållare i Swerige, hwilka warit hennes afledna Herre Konung Håkan tillgifne, och Håkan Jonson Drotsen i Norrige med sina Slägtingar arbetade upriktigt til at störta Konung Albrect (2). Det blef då en nödwändighet, at äfwen i den delen foga sig efter hennes åstundan. Man bör utan twifwel medgifwa, at wederbörande Walherrar hade ingen rättighet at förordna om Thronföljden, om Thronen warit ledig, och således mycket mindre nu, då den ännu innehades af en Herre, som i flera år både in- och utomlands warit erkänd för laglig Konung. Men i då warande omständigheter war det såsångt at afwakta en Laglikmätig pröfning om innehafwarens owärdighet, och en annans utkorande. Wärjan war dragen, och Domslutet borde hämtas därifrån och intet af Lagboken. Efter utseende måtte alt warit aftalt emellan Drotning Margareta och Swenska Herrarna redan i början af året 1388, emedan Algot Månson, Sture, en af Bo Jonsons Testaments-wärkställare, uprog åt Drotningen de af honom på Bo Jonsons räkning innehafda Slott Oppensten och Oresten med Mark och Kind den femte Januarii eller Trettondedags afton 1388 (3). Men Margaretas erhållna utkorelse til Sweriges Drotning skedde intet

Konung Albrect.

Margareta wäljes til Drotning i Swerige mot Konung Albrect 1388.

Albrect. Margareta. 1388.

sört än Palm-Söndagen samma år, då Birger Ulfson, Sten Bengtson, Erengisle Nilsson, Ulf Jonson, Sten Stensson, Sten Boson, Thure Bengtson, Arvid Bengtson Riddare, Anur Boson Cantor i Linköping, Carl Månson, Thor Bonde och Greger Bengtson, Swenar, på hela Rikets wägnar, fast aldeles obudne, förklarade henne för Sweriges lagliga och regerande Drotning (4). Härnyppå gaf Margareta sin Försäkran samma dag, at Kyrkor, Kloster, alla Rikets inbyggare högre och lägre skulle njuta alla sina Privilegier och rättigheter, som af framfarne Konungar woro förlänte, innan Konung Albrect kom til Sverige. Sedan lofwar Drotningen at wara de Swenska behjelpelig emot Konung Albrect, och intet undandraga sig, förr än hon med Swenska Råns hjelp och råd erhållit en stretig ända på Kriget. Alla Slott, som öfwerlämnades eller winnas kunde, skulle styras och wårdas efter Swenska Lagbokens innehåll och anwisning. Bo Jonsons Testamentarier lämnades, såsom säkerhet för de åt Riket och Konungen af Drotsen gjorda försträckningar, Nyköpings Slott och Län, Wästmanland med alla däruti belägna Städer, halfwa Dalarna, halfwa Kopparberget, och halfwa Järnbergslagen i Wästmanland, tillika med Wiborg och Wiborgs Län, men alla de andra Slott och Län, som Bo Jonson och hans rätte innehafware haft i besittning, skulle åt Drotningen öfwerlämnas. Mot det at alla Drotningens tjenare och medhållare skulle återså sina Gods, som dem i Sverige tilhörde, skulle ock Sweriges inbyggare så obehindrat njuta och bruka de Gods och Fastigheter, som dem i Dannemark och Norrige tilfalla borde. På samma sätt skulle äfwen de så behålla sina panter uti Härader och Län, hwilka nu woro med Konung Albrect, om de framdeles biträdde Drotningen och förblefwo uti hennes tjenst, dock lofwas dem inga Fästningar och Slott utom dem, som åt Bo Jonsons Testamentarier woro beräknade. Och när alt wore wärkställdt, och Drotningen genom Guds hjelp samt de Swenskas och hennes förenade krafter kommit uti wärklig besittning af Riket, wille hon hålla alt hwad Swenska Lagboken utstakar til undersåtarnas och Landets säkerhet, men intet af det Konung Albrect utlofwat, som däremot kun-

funde vara stridande. Til sist försäkrades, at Sveriges Rikshamdaren och Gränsor skulle förblifwa, såsom de af ålder wordit hade (5).

Aldwerel. Margaretes. 1388.

(1) Wi Henrik med Guds nadh Ärkebiskop i Upsala ꝛc. Ex castro nostro Almerstadh An. LXXXVIII feria quinta infra octauas angelorum, af en gammal Pappersbok i Linköpings Bibliothek.

(2) Hwitfeld sid. 581.

(3) Algot Månsons Bref, daterad Ekholmen 1388 helige tre Kungers afton, hos Hwitfeld sid. 580. Brefwet är i flera mål märkwärdigt, ty där lofwas, at i fall Drotning Margareta skulle dö imedlertid, borde icke destomindre Slotten lämnas til Biskoparne i Ryskild, Ribe och Ärs, samt Danska Drotsen Wendelbo och Jöns Anderson, så at bägan spändes upp högt af Drotningens Jacob Mus, Swarte Skåning, Abraham Broderson, Swen Pug, Göne och Lawen Sture Broder och Magnus Eyck, dess Löftesmän för tilsägelsens fullgörande.

(4) Bo Jonsons Testamentariers Mal-Act daterad Palm-Söndag 1388 är intryckt af Hwitfeld sid. 581.

(5) Drotning Margaretas Försäkran hos Hadorph wid Sim. Dalmilan sid. 51.

§. 14.

De uti Drotning Margaretas Försäkran gjorda förbehåll woro ingalunda öfwerensstämmande med de Regerings-regler, som Swenske Herrarne någon tid i akt tagit, då de på Kungarnas wankelmodighet stödt sin styrka. Tiderna woro förändrade, de behöfde hjelp, och den måtte emottagas äfwen med afstående af en del af den kära regerings-sjukan, som hit intil warit själ och enda af deras mästa anläggningar. De hemmawarande Herrar, som intet haft tilfälle at infinna sig hos Drotningen, försummade intet at afsända sitt samtycke til det af Bo Jonsons Testamentarier gjorda wal. Riks-Marsken Erik Kjellson lämnade sitt bifall genom Bref från Dalaborg Måndagen efter Palm-Söndagen (1). Fjerde af Adel gåfwo därefter sin Försäkran, sedan Birger Ulfsson och Sten Bengtson kommit tilbaka från sin resa til Drotningen, där de och ganska ödmjukeligen gifwa sitt bifall til sina utskickades åtgärd (2). Deras Bref är daterade Nyköping Fjerde dag

Albrect. Margareta. 1388.

Pingst. Med sielfwa Sammanträdet med Drotning Margareta blef ock en annan sak afgjord, om hwars beskaffenhet wärre Historieskrifware intet warit, kan hända, fullkomligen underrättade, nämligen samma dag, som Swenske Herrarne öfwerlämnade sin Wal-Act, och Drotning Margareta däremot gifwit sin Försäkran, hafwa samma Herrar, updragit fullkomlig frihet åt Drotningen, at handla med Hollstenska Herrarna om den förpantning, som de hade i Kopparberget, och stadfästa den samma, så framt det henne så skulle synas tjenligt. Widare updrogs åt Drotningen fullkomlig frihet at efter eget behag förena sig med Vicke von Vitzen, och bekräfta Sjöstädernas och de Handlandes Privilegier, som de tilförne hafst i Swerige, ja wederbörande gå så länge uti sin tilgifwenhet, at de förklara, at deßa föreskrefna Artiklar och hwad Drotningen gör och säger skulle af dem til alla delar stadigt och fast hållas (3). Et ganska owanligt tale-sätt för deßa Herrar, som hit intill föreskrifwit Lagar för sin Öfwerhet, men nu måste begwäma sig at taga emot dem. Hwitfeld berättar, at Kopparberget war pantsatt til Grefwarna af Hollsten, för den tjenst, som Henricus Ferreus gjordt i Magnus Erikſons tid emot Ryßarna. Sammanhanget torde dock wara annorlunda. Uti det föregående har man sett, at Konung Albrect, år 1367 lånt af Grefwarna af Hollsten 3500 mark Silfwer, och därföre utlofwat 100 Skeppund Koppar i ränta om året, och ifrån detta lån lära Grefwarne af Hollsten erhållit denna panträttighet. Af all ting finner man, at Drotningen ingen ting försummat, som kunde tjena til Kungliga Höghetens stadgande och sina andra stora förslags utförande, såsom ock hon genom denna betingning synes hafwa welat sätta sig i den författning, at hon efter omständigheterna måtte kunna hindra så wäl Herrarna af Hollsten, som Hanseståderna ifrån at förena sin styrka och makt med Konung Albrect.

(1) Marsken Erik Kjellsons Bref, dateradt Måndagen efter Palm-Söndag på Dalaborg, hos Hwitfeld sid. 583.

(2) Originalet af detta Bref finnes ännu uti Archivum i Köpenhamn på Swenska, och förtjenar at läsas, ehuruwäl meningen är wäl nog träffad af Hwitfeld. Men därutinnan torde han hafwa felat, at han

han säger, det Bref wet war ifrån Rikens Råd. Ty ehuruwäl några af dem oförenkeligen warit i Rådet, kan det dock intet försäkras om alla, ej heller tilägna de sig något annat heders-namn än af Riddare och Swenar. Såsom Bref wet på sitt eget språk öfwertygar om tidens sätt at skrifwa til Kungliga Personer, förtjenar det så mycket mer at här inryckas. „Idher mäktogha oc Högborna Förstinna Drotning Margareta meth Gudz nadh Sweriks oc Norikis Drotningh, oc en rätter arfwinge oc hofdinge Rikesins i Dannemark, helsom wij Erengisl Nicliſon, Ulph Jonſon, Staffan Ulphſon, Magnus Haquonsſon, Sten Boosſon, Rangwald Philipſon, Thure Bänctsſon oc Götstaff Mattiſon, Riddare, Thorsh Bonde, Karl Magnusſon, Folke Niclisſon, Iwar Niclisſon, Rangwald Magnusſon, Haquon Hallſtenſon, Jonis Eskilsſon, Jönis Bänctzſon, Ulph Bänctzſon, Niclis Lawrinzſon, Finwid Finwidsſon, Harald Bagge oc Erik Eriksſon Swęna, kärlica meth Gudh oc ware ödmiuke thiäniſt. Witin thet waar kära nadhuga Frw, at Herra Birghe Ulphsſon oc Herra Sten Benctzſon årw ater hit heem til oß kompne oc hawa oß berät i hwilkä mato the meth Idher daghtingat oc ändat hauä om the årinde, ther the til Idher hafdha a wara weghna oc alla wara winä weghna i Swerike. Wij thakkom Idher ödmiukliga oc wiljom thet gerna forthiäna hwar wi kunnom for idhar stora kärlek, ther I oß mangfallelica bewiiſt hawin badhe i thy, at I oß höghelica forantwardhadin for än ware wini til Idher komo, oc for the höghelica dygdh oc kärleek ther I oß tilwänt hawin, sidan the til Idher koms. Oc witin at wi gerna medh allom kärleek oc Trooskap oc medh samthyke alla wara wiljom all stykke halda oc fulkomlica til ända dragha, som fornempde ware winer Herra Birghe oc Herra Sten meth Idher dagthingat hawa, oc ändat. Framledhis bidhiom wi Idher, kära nadugha Frw, ware thet swa, at nokar wilde unt tala mellom Idher oc oß, som wi wäl witom, at mange gerna ghra, um the thet ända kunno, at I ängin sägu i tholike mato höra wilin. I skulin wita for sant, at wi wiliom meth trooskap oc allom kärleek, som dandemannom bör, widher Idher blima, äpter thy som Herra Birghe oc Herra Steen um alt stykke årw fra Idhee skilde. Gudh wari meth Idher äwerdhelica." Scriptum Nycopie quarta die Pentecoſtes ſub Sigillis noſtris Anno Domini Milleſimo CCC. LXXX. octauo.

Afbrek. Margareta. 1388.

(3) Hwitfeld sid. 583 inför äfwen detta Bref, men likaledes på Dawska. Det war skrifwit på Plattyska, och är ännu i behåll uti Danska Archivum. Langebeck om Norrska Bergwärken sid. 95. n. b. gör den grundade påminnelse emot von Dalin sid. 578, at det hwarken hos Hwitfeld eller uti Plattyska hufwudskriften säges, at Drotning Margareta skulle utlösa Holstenska Greswarna; i hufwudskriften äro orden: „Dat se wulle macht . . . hebben schall, oft se

Konung Magnus Mareret. 1283.

will, den Holsten heren to ledende vnde to stedende vnde to beschermende de rente vnde de gulde, da de vorbenom. Heren van deme Koppersbergh in Schweden an bezen dach het hebben."

§. 15.

Krig emellan Konung Albrect och Drotning Margareta.

Sedan Algot Månson lämnat Mark och Kind med innehafda Slott uti Drotning Margaretas wåld, har Drotningen någon tid hållit Hof uti Lödöse, och har hon därifrån affärdat Bref den 23 April til Östergöthland, Tjust och Kind, med anmodan, at alle Landets inbyggare borde lyda och tilhanda gå Herr Erik Kjellson, Birger Ulfsson och Sten Bengtsson, så kärt det wore dem at undgå sitt eget fördärf, hwarjämte hon försäkrar, at hon skulle låta dem wid alla tilfällen njuta lag och rätt och frälsa dem ifrån det olagliga förtryck, hwarmed de en lång tid under Konung Albrect warit betungade (1). Belägenheten blef ock helt annorlunda i Swerige än den warit förut, ty i stället för, at Konung Albrect tilförne endast haft Bo Jonsons Testamentarier til motståndare, blef nu et uppenbart Krig emellan honom och Drotningen. Första fiendtligheten lär hafwa wisat sig i Westergöthland, där Drotningens folk låtit upresa et Slott intet långt ifrån Axelwald, hwarigenom hennes Befallningshafwande på Kåstningen, Swarte Skåning, fick tilfälle at afskära all tilförsel til Axelwald, och Konung Albrect därutaf tog sig anledning at förkunna Drotningen Krig (2). Han hade imedlertid tilhopa samlat en ansenlig Krigshär ifrån Tyskland, hwilken blänkte af präktig mundering, men i synnerhet af åtkilliga förnäma Prinsar och Herrar, som hopfogade sin styrka och försarenhet til Konung Albrects tjenst. Gref Otto af Rupin, Gref Gerhard af Holsten, Bugislaus af Stargard förfogade sig äfwen til Swerige, at försöka Krigslyckan. Konung Albrects Broderson Härtig Jahan från Meklenburg och en Grefwe af Lindau lära hafwa öfwerfördt utländska folket til Swerige (3). En gammal berättelse säger äfwen, at Konung Albrects Fader war deltagande i denna Härfärd, men han war redan död (4). Man har ock orsak at twifla, om Gothland denna gången blifwit pantsatt til Stormästaren i Preußen af Konung Albrect för 20,000 ma-

nödiar, som både wåre inhemske och utländske Historieskrifware berätta (5), åtminstone är det utan twifwelsmål, at Preussiska Riddarne intet förr än flera år däreftter kommo i besittning af Landet, som följande Historien ögonskenligen utwisar. Men antingen Konung Albrect på et eller annat sätt skaffat sig penningar, war des Krigsmakt ansenlig. Folkets otrohet och hurtighet öfwertygade Konungen om en segrande utgång på Kriget. Insöfd af et så smickrande utseende upförde sig Konung Albrect på et sådant sätt, som wisade litet förstånd och en nästan barnslig inbillning. Han stickade Drotningen en några alnar lång brynsten til at därpå slipa sina nålar och saxar, hopsogande därjämte förklenliga utlåtelser, kallade henne Munkedeja och Konung Broktös, swor och tillika, at han intet skulle påtaga sin Kungliga hufwudbonad eller mössa, innan han äkt sitt Rike med Dannemarks och Norriges intagande. Äfwen den allraminsta eftertanka borde häpna öfwer et sådant förhållande, ty med skryt och stora ord winnas aldrig Länder, och den som segrar i förtid, segrar merendels försent. Imedlertid led Landet otroligt, och war nu så mycket mer utsatt för alla omänskligheter, såsom de förnämste Herrarne uppenbarligen förklarat sig för Drotning Margareta, hwarigenom alt Swenskt hos Tyskarna, och alt Tyskt hos de Swenska wardt gifwit til spillo.

(1) „Wi Margareta med Guds nådh Drotning i Swerike och i Norrighe och rätter arfwinge ok höfdinge Rikesins i Dannemark ꝛc." Dat. Ludosiæ d. beat. Georgii martyris 1388, hos Hadorph wid Rim-Kråniken sid. 54.

(2) H. Corner Chronica Novella wid år 1388. pag. 1158. *Margareta* Regina Danorum & Norvegiæ, secundum Chronicam Danorum, ædificauit castrum nouum contra Axewalde castri *Alberti* Regis Sweorum & posuit in eo Capitaneum suum *Svarte Skoning* nuncupatum. Præter hujus castri fundationem castellani in Axewalde sedentes maximam victualium passi sunt penuriam. Quod *Albertus* Rex intelligens & ægre valde ferens *Margaretæ* pacem interdixit. Alb. Krantzius inför samma omständigheter, hwilka han förmodeligen lånt af Corner.

(3) J. F. Chemnitius Genealogia Dominorum Meklenburg. wid år 1389 berättar, at Konung Albrect lät wärfwa folk för de penningar han upburit emot pantsättning af Gothland, och tillägger widare: „Wel-

Albrect. Margareta. 1389.

„Welches Kriegesvolck, unter Hertzog Johansen (3) zu Meklenburg, einem Grafen zu Lindau und anderen Obristen ins reich gefüret wirt," det andra är allmänt bekant.

(4) Chronicon hos Benzelius pag. 95. M CCC LXXXIX bellatum est in Asle . . . captusque est *Albertus* (Rex) in prælio una cum filio suo *Erico* Duce, simulque cum illis capti sunt *Rodolphus* Episcopus Scarensis, Dux Magnopolensis *Regis Pater*, Comes Holsatiæ & Comes de Reppin aliique multi Barones & proceres.

(5) Ericus Olai pag. 141, utom flera. Men Olaus Petri har långt för detta påmint, at andra Krönikor innehålla långt annorlunda.

§. 16.

Man wet intet hwad wärkan Drotning Margaretas Bref haft i Östergöthland, men såsom hennes förnämsta styrka war sammandragen i Wästergöthland, war det tydeligt nog, at sjelfwa hufwudsaken där afgöras skulle. Oaktat alt skryt och oformeligt upförande, som utan twifwel af en otidig hetta utbrutit, kunde likwäl så wäl Konungen sjelf som alla andre utan swårighet begripa, at Drotning Margareta, som utom sin egen makt åfwen hade de förnämsta Swenska Herrarna med deras medhållare på sin sida, intet war så lätt öfwerwunnen. Konung Albrect anförtrodde fördenskul Riket genom skrifteligt förordnande först åt sin Son Härtig eller Junker Erik, och sedan åt sin Broderson Härtig Jahan af Meklenburg, i fall han sjelf antingen skulle blifwa slagen eller til fånga tagen (1). Men denna anstalt syntes intet wara bättre öfwerlagd, än mycket annat, då de bägge twå woro Konungen följaktige uti Krigets wanskeliga rörelser. Drotning Margaretas troppar under Swenska Riksmarsken Erik Kjellson hade fattat stånd på slätten wid Falköping, dit åfwen Konung Albrect med sina Tyskar kom antågandes. Erik Kjellson och Ivar Lycke, som woro hufwudmän för Danska hjelptropparne, hade på ena sidan Mößeberg, och fram för sig et stort och widlyftigt kärr, så at det syntes wådeligt at på det stället göra anfall på de förenade. Men några unge Herrar, som hade Konung Albrects förtroende, föraktade detta hinder, ehuruwäl de äldre och mera förfarne afrådde aldeles, at på det stället angripa fienden. Konung Albrect, som intet fattades mod men tålamod, följde sina lika

Slaget wid Falköping, Konung Albrect fängen.

sinna-

Albrect. Margareta. 1389.

sinnades oförsiktighet, lät sina troppar fördjupa sig i bottenlösa gyttjan, hwarigenom de af Konung Albrects folk, som stodo på fastare botten, med så mycket större fördel blefwo angrepne och slagne, och Konungen sjelf, tillika med sin Son Junker Erik samt många andra förnäma Herrar, til fånga tagen (2). Uti denna bedröfweliga belägenhet, då Konung Albrect såg en af sina Herrar, som undergick samma öde, som han sjelf, hwilken ock utom des afrådt marschen öfwer sumpiga träsket, har Konungen med en försent påkommen ånger yttrat sig: O grauer, grauer, hette ich dir gefolget (3). Alle komma öfwerens, at denna Konung Albrects oförsiktighet gifwit första anledningen til nederlaget, andre tillägga en annan omständighet, at Gerard Snackenborg, som wid sjelfwa början af träffningen blef slagen til Riddare af Konung Albrect sjelf, likwäl warit den förste, som med sina underhafwande tagit flykten (4). Några Meklenburgiske Häfdetecknare förebära, at de Swenske, som woro med Konung Albrect, woro de förste som blifwit betänkte på at draga sig tilbaka (5). Kan wäl wara, men det är ganska owißt om månge Swenske warit med honom i slaget. Wåre äldre inhemske Häfdetecknare gifwa åtminstone därtil antingen liten, eller rättare sagdt, ingen anledning. Antalet på de slagna wet man intet, det är allenast antecknadt, at nitton eller tjugu Riddare på Albrects sida blifwit på platsen; men på Drotningens sida otta Swenska och en Dansk, men utaf annan Adel eller Swenar skola ganska månge stupat på bägge sidor. Ibland fångarna woro, utom Konung Albrect och des Son Prins Erik, Härtig Jahan af Meklenburg, Gref Otto af Rupin, Gref Gerhard af Hollsten, Grefwen af Lindau, samt Biskop Rudolf af Skara, utom en stor myckenhet af Riddare och annan Adel. Hwem som egenteligen warit anförare af Drotningens Krigsmakt, torde wara twifwelaktigt. Ericus Olai nämner ingen annan Härförare än Swenska Marsken Erik Kjellson, han säger widare, at rätta styrkan af Hären bestod af Swenska, och at ganska få woro från Dannemark. Hwitfeld försäkrar, at Ivar Lycke från Enholmen i Wensyßel war Hufwudman, men nämner intet Erik Kjellson, utan i det stället upräknar ibland de Danska Höfdingar Henrik Parrow,

Albrect. Margareta. 1389.

Vicke Norrby och Lyder Kobolt (6). Hwarifrån Hwitfeld tagit sin underrättelse, at Ivar Lycke warit Härförare för hela Drotningens Krigsmakt, wet jag intet. Skulle det wara tagit af Hamsfort, synes Ericus Olai böra äga större witsord, som skäligen äldre och mera underrättad. Om Ivar Lycke warit Hufwudman för de Danska och Erik Kjellson för de Swenska, kunna bägge berättelserna på sitt sätt wara gällande. Men Hufwud-styrelsen synes hafwa warit anförtrodd åt Erik Kjellson, som en af de ifrigaste Drotningens medhållare, hwilken ock förmodeligen bäst kände Landets belägenhet. Detta är så mycket troligare, som i då warande omständigheter Drotning Margareta intet lär hafwa föredragit en Dansk Adelsman framför Swenska Riksmarsken. Om dag och år, när slaget stod, är större skiljaktighet, fast än så wäl Ericus Olai, Rim-Krönikan, som Hwitfeld och nästan alle nyare komma öfwerens om Matthei dag den 21 September 1388. Äldre Krönikor och Anmärkningar utsätta däremot beständigt Matthiæ dag eller den 24 Februarii 1389, hwilket ock lär wara det säkraste (7). Man åberopar sig ock på Bref af Konung Albrect, dateradt Söndagen wid Allhelgone-dag 1388, hwarigenom åtskilliga Gods af honom bortförläntes, då han ännu oförnekeligen war uti sin frihet. Andra Bref intyga det samma, at Konung Albrect eller hans Son intet war til fånga tagen wid Allhelgone-dag 1388 (8). Kan hända Minorit-Brödernas Dagbok i Stockholm gifwit anledning til hela mißtaget, hwilken, såsom en samtida Skrift, utan twifwel borde äga fullkomligt witsord, ty där säges tydeligen, at Konung Albrect blef til fånga tagen VI. Kal. Martii 1388 (9), men Läsaren har bedragit sig sjelf, då han intet märkt, at Författarne af denna lilla Skrift wärkeligen följt en annan års räkning, än den nu allmänt wedertagna, och börjat året wid wår-dagjämningen eller Påsken, hwilket warit wedertagit ganska länge både i Frankrike och på andra orter uti Europa. Desutan så snart det blifwer afgjordt, at Konung Albrect blef tagen til fånga den VI. Kal. Martii eller den 24 Februarii, blifwer det en pur omöjlighet, at det kan wara 1388, efter wår nu wedertagna års räkning, ty Drotningens wal skedde om Palm-Söndagen samma

ma år, då ännu ingen träffning warit emellan hennes folk och Konung Albrect (10).

Albrect. Margareta. 1389.

(1) J. Fr. Chemnitius Geneal. Regum, Dominor. Megap. pag. 1684 uti 2 Tom. af Westphals Mon. Cimbr. „Wor dem anfbruch überantwortet König Albrect schriftlich auf dem fall, da er gefangen würde oder im treffen bliebe, seinen Sohn Erichen 2, und nach dem seinem Vettern Hertzog Johansen 13 zu Mecklenburg das reich Schweden ꝛc."

(2) Alb. Krantzius så wäl i sin Suecia som Vandalia Lib. 9. pag. 216 och flere utländske Skribenter tala om Konung Albrecto tåg i kårret, och så wida träffningen stod den 24 Februarii, kan wara troligt, at det warit någorlunda frufit, ty annars kan det intet wara sannolikt, at Konungen utan eftertanka fördjupat sig uti et bottenlöst kårr.

(3) Denna omständigheten förekommer hos B. Latomus Genealog. Megap. hos Westphal Mon. Cimbr. Tom. 4. pag. 317.

(4) Corner Chronica Novella pag. 1158 wid år 1388, här beskrifwes träffningen wid Falköping sålunda: *Albertus* a. Rex in suo exercitu habuit *Ericum* filium suum, Episcopum Scarensem, *Ulricum* filium *Johannis* Ducis Stargardiæ & *Guntherum* Comitem de *Rupin*. Et quia nimis auidus & festinus, *Albertus* Rex in aggressu pugnæ, nolens suorum debitum præstolari præparationem, sed præcipitanter transiens vallem quandam paludosam, leonina fronte hostes quæsiuit, ideirco quamquam in exordio certaminis prospere agens, jam duo baneria prostrauisset, tamen in processu pugnæ succubuit . . . hujus autem dejectionis & diffortunii magna exstitit causa *Gerardus Snakenburg*, in aggressu prælii miles factus, qui nouæ militiæ maculam inferens, turpem fugam iniit cum LX armatis.

(5) Så wäl Latomus på det nämnda stället pag. 317, som Mareschalcus uti Annales Herulorum & Vandalorum Lib. 7. Cap. 3 göra denna påminnelse.

(6) Ericus Olai pag. 142. Marschalcus Sueciæ *Ericus* Capitaneus ex parte Sueorum belli negotium dirigebat, & totam rem belli contra Regem *Albertum* administrabat. Cornelius Hamsefort Chron. secunda pag. 316 hos Langebeck Script. R. D. Tom. I. bello Sueonio exorto *Margareta* Regina cum *Alberto* Sueonum Rege XI. Kal. Octobris prælium commisit, Duce *Ivaro Lyckeo*. At Hwitfeld uti många mål följt Hamsefort såsom en pålitelig ledare, tilstår äfwen Et. R. Langebeck Script. R. D. Tom. I. pag. 34 Apud magnum Gentis nostræ Historicum *Hwitfeldium* magni prætii fuit *Hamsfortius* noster eique in Historia tam ciuili quam ecclesiastica quasi auctor classicus & dictator præcipuus. Efter Corner på

Albrect. Margareta. 1389.

det n. 4. anförda ſtället, ihor Parrow haft högſta befallningen, hwilken ock blef ſlagen, men Bobolt, ſom åfwen war närwarande på de Danſkas ſida, dödde ſedermera af ſina ſår på Åland, hwilka han fått i träffningen. Hampfort på det nämnda ſtället.

(7) Diarium Vaſtenenſe pag. 5 wid år 1389. Die S. *Matthiæ* Apoſtoli ante meridiem factum eſt prælium magnum in Vesgocia inter Regem *Albertum* & Dominos Regni Sueciæ, qui ſe tum confœderauerunt Danis, quorum adjutorio victores exſtiterunt. Annales Visbyenſes hos Langebeck: Rex *Albertus* exercitum collegit & in Vesgociam venit & in die S. Matthiæ Apoſtoli cum Dacis, Sueçis & Noricis bellum iniit & victus cum ſuis ac captus . . . . Anno Domini M CCC LXXXIX. Chronicon N. 10 hos Ludewig pag. 198. Anno Domini M CCC LXXXIX in die S. Matthiæ Apoſtoli captus eſt Rex Svecorum *Albertus* in Weſtgothia &c. Här införes åfwen denna wers:

Rex capitur Sueciæ, videntur luce Mathiæ,
Rex Alberte ſcias tua cinxit caſtra Mathiæ.

Chronicon hos Benzelius pag. 95. M CCC LXXXIX bellatum eſt in Asle inter *Albertum* Regem Sueciæ & *Margaretam* &c. Jämför E. Benzelii Anmärkningar wid Mon. Eccl. pag. 238. Petrus Olai Minorita Annales Danorum pag. 192 hos Langebeck Script. Rer. Dan. Tom. I. 1389.

Mille ter. centeno, ter terno, bis quadrageno
Mathiæ feſto, magne letis memor eſto.
Alberti Regis captiui dum cadit egis,
Dumque ſuus natus Ericus fit ſuperatus
Cum triplice Comite, cum multo milite rite,
Armigeri numerus quotus eſt vix nouit Homerus.

Uti en gammal Codex membranaceus Malmogienſis år ock en dylik wers inryckt Fol. v. 37.

De quadringentis annis & mille remota
Undecies jota, Danorum cuſpide gentis
Albertus Sueciæ capitur Rex luce Mathiæ
Met quartus procerum capiens diſpendia rerum.

I brädden ſtår M CCC LXXXIX, ſiſta narraktiga raden lär betekna, at Konung Albrect war den fierde af de Prinſar, ſom där blefwo fångne. Det är bekant, at wåre gamle Latinſkämmare haft mycken ſnak uti Romarnas tilökningsſtafwelſe *met*, ſå at man finner hos Munkarna ſeptimus met, Papamet, met ipſi för mihi, här hafwa wi met quartus. De hafwa ock gjordt ſuperlativus däraf meteſimus, hwaraf Italienarnas medeſimo och Franſoſernas même ſedermera upkommit. Den ſom behagar, kan ſe härom *Du Cange* under Met och Met ipſi.

(8)

(8) Jag berspar mig på Beselinius i des Anmärkningar til Chemnitii Geneal. Meklenb. 2 Tom. af Westphals Mon. Cimbr. pag. 1684, då han talar om Fala eller Asle slag. Hoc falso referunt ad An. M CCC LXXXVIII die 21 Septembr. cum *Albertum* Regem Wernero ab Achoven Dominica omnium Sanctorum Anno Domini M CCC LXXXVIII adeoque quinque septimanas & ultra post hoc factum bona eximia in feudum contulisse constat. Et Bref af några Adelsmän utgifwit Upsaliæ feria quinta proxima post omnium Sanctorum Anno M CCC LXXX octauo synes intyga det samma. „Allom thäm thetta breff höra äller see kunnogt görom wi Herdrikt Köninxmark, Henning Köninxmark, Aggard Köninxmark, Joan Greghersson ok Ysak Biörnsson os rättelika gälskyllogha wara tighio lester korn, hwilka wärdugher Fader oc Härra, Härra Henrik meth Gudhs nadh Ärkebiskoper i Upsalum oc hans Capitulum loto faa oc länto höghburnom Första oc Härra Härtogh Erike, wars kära Herra Konung Albrects soni til sinna hästa foodhring, aff somplikom Kirkiom i sine Biskopsdömi ꝛc."

Albrect. Margareta. 1389.

(9) Diarium Minoritarum tryckt i Lund 1762 pag. 13. Anno 1388 6 Kal. Martii s. 24 Februarii captus est Rex *Albertus* cum filio suo *Erico* &c. och är uti bifogade Anmärkning påmint, at Författaren följt den räkning, som börjar året wid Påsken.

(10) Man kan om sjelfwa Walplatsen jämföra Th. Odhelius under Olof Celsius de Warthofta Westrogothiæ territorio P. I. pag. 11.

§. 17.

Uti Lödöse tog Drotning Margareta emot Konung Albrect och sina andra märkeliga fångar (1). Albrects enskylta upförande kunde wäl intet wärka särdeles ynnest hos en segrande fiende. Han blef fördenskul icke allenast kalt utan ock föraktelig emottagen, hwilket om det intet hedrade Drotningen, skymfade likwäl Konungen, som med sin obetänksamhet gifwit därtil anledning (2). Man säger utomdes at han blifwit hårdt handterad, hwarigenom han nödsakades at foga anstalt om Axewalds Slotts upgifning, tillika med en annan Fästning, som nämnes intet, och kan wäl wara, at han blifwit fängslad med bojor, som några föregifwa (3). Ifrån Lödöse fördes den fångne Konungen med sin Son Prins Erik först til Båhus och därifrån til Lindholmen i Skåne, hwar han på sjunde året uti fängsligt förwar blef qwarhållen. De öfrige förnäme och Förstelige fångar blefwo emot förskrifningar lösgifne (4). Sweriges olyc-

Konung Albrect och Härtig Erik insatte på Lindholmen.

Albrect. Margareta. 1389.

olyckor lindrades likwäl intet genom Drotningens seger, utan mord, röfweri och brand plägade Landet på et oerhördt sätt. Ty ehuruwäl en stor del erkände Drotning Margareta, woro dock Konung Albrects medhållare och parti på några orter starka nog, intet til at frälsa sin Konung, men dock likwäl til at göra ondt. Under den tiden Konung Albrect warit regerande, woro i synnerhet alla Sjöstäderna upfylde med utlänningar och Tyskar, och sedan mißhälligheterna emellan Konungen och Swenska Herrarna togo öfwerhanden, är det ganska begripeligt, at agg och mißtankar upwäktes emellan det sig dem blandade Borgerskapet. Uti Kalmar likwäl, som likaledes af utlänningar war upfylld, märktes ingen särdeles owilja, utan alle kommo öfwerens, redan år 1389, at öfwerlämna Stad och Slott uti Drotning Margaretas händer, hwarföre ock Stadens fyra Borgmästare och tjugufyra Rådmän och samteliga Borgerskapet hyllade henne (5). Men Stockholm förfäktade Konung Albrects sak med så mycket större häftighet, och de där boende Tyskar hade långt förut fattat et outsläckeligt hat emot alt hwad Swenskt war. Stockholms Slott innehades af Herbrect Könitzmark, Marqward Kromedig, Lydika Ryts och några flera, förmodeligen alla Tyskar. Borgmästare och Råd lära ock til större delen warit utlänningar, hela Stadens Borgerskap war förfedt med harnesk och gewär så wäl til eget förswar sig emellan, som efter tidens beskaffenhet til skydd mot ofredliga anfall af utwärtes fiende. Det kan intet fela, at ju allmänna mißnöjet öfwer Konung Albrects förhållande öfwen sträckt sig til Swenska Borgerskapet i Stockholm, åtminstone är det troligt. Genom förakt, förtryck och mißtroende mot alt hwad Swenskt war, kunde wäl intet winnas kärlek hos infödda Swenska undersåtare. Men mißnöje och tankar straffas intet, ty om de skola underkastas blodig räfst, som intet äro nögde, måste straffen dock ändteligen uphöra i brist af lidande. Det kan wara möjligt, at Swenska Borgerskapet intet så mangrant i akt tagit en i sådan ställning nödwändig tystlåtenhet, ty annars kan man intet föreställa sig, at et så outsläckeligt hat skolat upkomma, at det intet utan blod och ohörda grymheter kunnat försonas. Utlänningarnas bitterhet mot Swen-

Swenska Borgerskapet i Stockholm war äldre än Konung Albrects fångenskap, emedan de wäl i tolf år hyst deßa wäldsamma beslut. Konung Albrect med sina många andra sel war likwäl intet, så mycket man nu kan finna, hwarken grym eller omänniskelig; han afböjde fördenskul alla blodiga stämplingar. Men sedan Konungen war borta, waknade Tyskarnas omänniskelighet med mera kraft, och en rota af 170 personer sammangaddade sig til at utföra sin grymhet. Man kallade detta packet Hättebröder, man wet ej hwarföre, eller af hwem de fått detta namn, ty det är ganska owiß, om det kommit från Drotning Margareta, som af några nyare föregifwes. Deßa började med gatebuller om nätterna, förseddе med harnesk och annan rustning, öfwerhopande alla Swenska med skällsord och owett. De Swenske beklagade sig däröfwer på en allmän Rådstuga, som war samlad uti St. Gertruds gilleshus. Man kom då öfwerens om förlikning, uti hwilken loswades, at inga smäde-ord borde brukas hwarken emot Konungar, Förstar, Fruar, Jungfruar, Riddare, Swenar eller Städer, all owänskap skulle afläggas emellan bägge partierna, samt bägge folkslagen stå hwarandra bi wid alla tilfällen. Om förlikningen war upriktig, kan twiflas, åtminstone war den på Tyskarnas sida allenast en snara til at så mycket bättre fälla de godtrogna. Rikets Råd hade imedlertid utsatt et Sammanträde med Stockholms-boarna i Telge. Legde-Bref utfärdades från Rådet, och Sigge Brun och Simon Djäkn skulle ledsaga Stadens Fullmäktiga, Lambrect Westval, Petter Alänning, Alf Grenerot och Hans Grönolwe. Men de tre, som förmodeligen intet wille ingå någon underhandling med Swenska Råds-Herrarna, wände strax tilbaka, då Petter Alänning äfwen försogade sig på återresan. Han blef då af sina förra rese-kammerater öfwerfallen om natten, en af hans betjenter slagen, en annan skuten genom hufwudet, och han sjelf insatt uti fängelse på Stockholms Slott. Samma natt, som detta skedde på allmänna wägen emellan Telge och Stockholm, blef Albrect Karlson grepen och insatt på Slottet, och Bertil Brun, som förklarade mißhag emot denna olaglighet, blef illa slagen och likaledes på Slottet upförd. Rykten härom satte alt i rörelse

Albrect. Margareta. 1389.

Tyskarnas stämplingar emot Swenska Borgerskapet i Stockholm.

Albrect. Margareta. 1389.

reſſe i Staden, och Swenſka Borgerſkapet ſamlade ſig på Stortorget med harneſk och gewär. Tyſkarne kommo ock dit, det ena partiet fruktade för det andra, och efter mycken ordwäxling kom man ändteligen öfwerens, at hwar och en ſkulle gå hem til ſitt tils morgondagen, då widare förhöras kunde om dem, ſom woro tagne i häkte. Men Swenſke Borgarne funno intet rådeligt at ſkiljas åt, de bleſwo ſåledes öfwer natten i St. Olufs gillestuga. Men då Rådet war ſamladt, gingo de Swenſke up på Rådſtugan, och frågade hwad det ſkulle betyda, at Borgmäſtaren war inſatt på Slottet, och Albrect Karlſon med Petter Alänning woro likaledes fängſlade, och man tagit nycklarna ifrån denna ſenares Huſtru, ſå at hon wore utſtängd ifrån ſin enſkylta egendom. De förklarade widare, at om någon förbrytelſe wore på de inſattas ſida, borde däröfwer lagligen ranſakas och dömas, och intet förſt den ene, ſå den andre fängſlas ſåſom ſkälmar och illgärningsmän, och kunde de nog förſtå, at det ſom länge warit förut ſpådt, nu borde ſättas i wärkſtällighet, at alt Swenſkt i Staden war ſkulle utrotas. På en ſå alfwarlig föreſtällning ſwarade Borgmäſtarne och de Tyſke, at de intet hade ſig bekant hwarken något förräderi eller något ondt emot dem, ſom woro inſatte, utan ſkulle de därom underrätta ſig hos de befallande på Slottet, och om de med orätt woro fängſlade, ſkulle de med Lag och rätt lösgifwas. Imedlertid kom Bertil Brun i frihet. När de Swenſke widare ſkulle ſå ändteligt ſwar, inſtälde de ſig på Rådſtugan Lögerdagen för Helga Treſaldighets Söndag, då man förſäkrade, at Slotts-Herrarne hade ſig intet kunnigt någon ting, ſom wore til någons förklening. Trettio Swenſke och trettio Tyſkar inkallades däreſter på Rådſtugan, då et nytt förbund på Borgmäſtarnas tilſtyrkan blef ingångit, at all owilja och miſstroende ſkulle wara död och förgwäſd på alla ſidor, den ene med den andra ſkulle ſåſom Bröder undergå ledt och ljuft, och ſå framt de Swenſke framdeles fingo öfwerhanden, ſkulle likwäl därföre ingen Tyſk bliſwa förolämpad, ej heller någon Swenſk, om Tyſkarne bleſwo rådande, Albrect Karlſon och Petter Alänning ſkulle ock ofördröjeligen lösgifwas. Förlikningen bekräftades med ed wid Gud, Jungfru Maria och alla

Hel-

Helgon, och kungjordes för Allmänheten, då alt i Staden blef tyst och stilla. Lugnet warade den återstående delen af Lögerdagen och hela Söndagen til des Nattfängen war förrättad i Gråbrödra Kloster, och Stadsportarne lästes. Men i mörkret samlades Hättebröderna på Gillstugan och en del på Rådhuset. Borgmästarne woro i ständig rörelse hela natten och gingo af och an emellan Hättebrödra-samlingen och Slottet, medan hela Staden för öfrigt sof, och Swenska Borgerskapet nyttjade en hwila, som grundade sig på förlikning och en med dyra eder bekräftad förening. Omkeliga örnegått, då man har at göra med skälmar? Et waksamt mißtroende är då mer hedrande än en slumrande säkerhet, och tryggheten är barnslig, då man inbillar sig, at en långwräkt och utstuderad wåldswärkan twärstadnar genom eder, ty en fräck wåldswärkare blifwer med samma samwete både menedare och mördare. Man sof så tryggt, at ingen märkte Hättebrödernas sammankomst och deras samråd med Slotts-Herrarna, förr än en Rådstugu-betjent hörde samtal i Rådstugan, och därigenom fruktade, at han sofwit för länge, den samme märkte ock, at Herbrect Königsmark och de andre Slotts-Herrarne woro redan klädde uti sina harnisk, innan solen war upgången. Rådstugu-betjenten går då in til de församlade, och frågar, om de hade något at befalla, hwarpå han tilsades, at anmoda Rådet at oförtöfwat stiga up i Rådstugan, innan folket började röra sig på gatorna. En del af Rådstugu-Rätten war redan samlad, då sextio-personer tågade neder från Slottet i stillhet med full rustning, och stadnade på Stortorget; gamla betjenten springer då i Rådstugan til de församlade och bad dem taga sig til wara, berättandes, at Slotts-Herrarne woro i gewär på torget. Men han afwistes och Alf Grenerot kallade ut en af Rådmännerna, som anmodades at bedja Slottsfolket at försoga sig tilbaka, det war ej tid ännu, hwilket de ock gjorde. Så snart alle woro församlade, affärdar Alf Grenerot bud til Slottet och Hättebröderna med begäran, at de nu wille infinna sig. Hättebröderna til et antal af tusende personer alle i fullt gewär uptågade således på torget under sin Banermästare Henning van der Dolle, dit äfwen Slottsfolket försogade sig. Nu märkte ändteligen en och hwar, at för-

Albrect. Margareta. 1389.

Albrect. Margaretæ 1389.

reſſe i Staden, och Swenſka Borgerſkapet ſamlade ſig på Stortorget med härneſk och gewär. Tyſkarne kommo ock dit, det ena partiet fruktade för det andra, och efter mycken ordwäxling kom man ändteligen öfwerens, at hwar och en ſkulle gå hem til ſitt tils morgondagen, då widare förhöras kunde om dem, ſom woro tagne i häkte. Men Swenſke Borgarne ſunno intet rådeligt at ſkiljas åt, de bleſwo ſåledes öfwer natten i St. Olufs gillestuga. Men då Råder war ſamladt, gingo de Swenſke up på Rådſtugan, och frågade hwad det ſkulle betyda, at Borgmäſtaren war inſatt på Slottet, och Albrect Karlſon med Petter Älänning woro likaledes fängſlade, och man tagit nycklarna ifrån denna ſenares Huſtru, ſå at hon wore utſtängd ifrån ſin enſkylta egendom. De förklarade widare, at om någon förbrytelſe wore på de inſattas ſida, borde däröfwer lagligen ranſakas och dömas, och intet förſt den ene, ſå den andre fängſlas ſåſom ſkälmar och illgärningsmän, och kunde de nog förſtå, at det ſom länge warit förut ſpädt, nu borde ſättas i wärkſtällighet, at alt Swenſkt i Staden wore ſkulle utrotas. På en ſå alfwarlig föreſtällning ſwarade Borgmäſtarne och de Tyſke, at de intet hade ſig bekant hwarken något förräderi eller något ondt emot dem, ſom woro inſatte, utan ſkulle de däröm underrätta ſig hos de befallande på Slottet, och om de med orätt woro fängſlade, ſkulle de med Lag och rätt lösgifwas. Imedlertid kom Bertil Brun i frihet. När de Swenſke widare ſkulle få ändteligt ſwar, inſtälde de ſig på Rådſtugan Lögerdagen för Helga Treſaldighets Söndag, då man förſäkrade, at Slotts-Herrarne hade ſig intet kunnigt någon ting, ſom wore til någons förklening. Trettio Swenſke och trettio Tyſkar inkallades däreſter på Rådſtugan, då et nytt förbund på Borgmäſtarnas tilſtyrkan bleſ ingångit, at all owilja och miſſtroende ſkulle wara död och förqwäſd på alla ſidor, den ene med den andra ſkulle ſåſom Bröder undergå lefd och ljuf, och ſå framt de Swenſke framdeles fingo öfwerhanden, ſkulle likwäl däröfore ingen Tyſk bliſwa förolämpad, ej heller någon Swenſk, om Tyſkarne bleſwo rådande, Albrect Karlſon och Petter Älänning ſkulle ock ofördröjeligen lösgifwas. Förliknningen bekräftades med ed wid Gud, Jungfru Maria och all

Hel

Helgon, och kungjordes för Allmänheten, då alt i Staden blef tyst och stilla. Lugnet warade den återstående delen af Lögerdagen och hela Söndagen til des Nattsången war förrättad i Gråbrödra Kloster, och Stadsportarne låstes. Men i mörkret samlades Hättebröderna på Gillstugan och en del på Rådhuset. Borgmästarne woro i ständig rörelse hela natten och gingo af och an emellan Hättebrödra-samlingen och Slottet, medan hela Staden för öfrigt sof, och Swenska Borgerskapet nyttjade en hwila, som grundade sig på förlikning och en med dyra eder bekräftad förening. Omkeliga örnegårt, då man har at göra med skälmar? Et waksamt misstroende är då mer hedrande än en slumrande säkerhet, och tryggheten är barnslig, då man inbillar sig, at en långwräkt och utstuderad wåldswärkan twärstadnar genom eder, ty en fräck wåldswärkare blifwer med samma samwete både menedare och mördare. Man sof så tryggt, at ingen märkte Hättebrödernas sammankomst och deras samråd med Slotts-Herrarna, förr än en Rådstugu-betjent hörde samtal i Rådstugan, och därigenom fruktade, at han sofwit för länge, den samme märkte ock, at Herbrect Könitzmark och de andre Slotts-Herrarne woro redan klädde uti sina harnisk, innan solen war upgången. Rådstugu-betjenten går då in til de församlade, och frågar, om de hade något at befalla, hwarpå han tilsades, at anmoda Rådet at ofördröjwat stiga up i Rådstugan, innan folket började röra sig på gatorna. En del af Rådstugu-Rätten war redan samlad, då sextio-personer tågade neder från Slottet i stillhet med full rustning, och stadnade på Stortorget; gamla betjenten springer då i Rådstugan til de församlade och bad dem taga sig til wara, berättandes, at Slotts-Herrarne woro i gewär på torget. Men han afwistes och Alf Grenerot kallade ut en af Rådmännerna, som anmodades at bedja Slottsfolket at försöga sig tilbaka, det war ej tid ännu, hwilket de ock gjorde. Så snart alle woro församlade, afsärdar Alf Grenerot bud til Slottet och Hättebröderna med begäran, at de nu wille infinna sig. Hättebröderna til et antal af tusende personer alle i fullt gewär uptågade således på torget under sin Banermästare Henning van der Dolle, dit äfwen Slottsfolket försögade sig. Nu märkte ändteligen en och hwar, at

Albrect. Margareta. 1389.

Albrect. Margareta. 1389.

förräderi war å färde, men ögonen blefwo förfent öpnade. En skrift upläſtes, hwarpå de så kallade förrädares namn woro antecknade, och woro där upförde åtſkillige, ſom för flera år tilbaka woro döde. Mer behöfdes intet til bewis, och befallning utgafs, at de Swenſke ſkulle gripas, förmodeligen alle de ſom på dödsliſtan woro upſkrefne. Jöns Rabbomager och Laurens på Hugom blefwo grepne i Gråbrödra Kloſter. Alle förde ſes på Rådſtugu-gården och därifrån på Slottet, hwar de lades på pinbänk under träſågar, men ingen bekännelſe hwarken om hemliga anläggningar eller förräderi utpräſſades genom deſſa plågor. Således ſtadnade Hättebrödra-förrättningen om Måndagen. Om Tisdagen brändes Georg Rode, Jöns Rabbomager och Laurentz på Hugom. Följande natten då alt ſof, ſom under en ſå gruſwelig oro kunde ſofwa, gick Alf Grenerot med ſitt följe på Slottet, och loſwade Höfwitsmännerna halfparten af de fångnas egendom. Det kan wara troligt, at Slotts-Herrarne ſom hederligt folk warit förledde genom falſka angifwanden til det ſom redan ſkedt war, och welat innehålla med all widare grymhet mot oſkyldigt folk; men detta ſiſta ſkäl öfwertygade. De häktade blefwo då i båtar bundne uppförde Thorsdags natt på Käplinge-ö nu Blaſieholmen, och inwräktes i et gammalt hus, ſom genaſt itändes, och blefwo ſåledes leſwande upbrände. På detta ſätt haſwer Alf Grenerot och Slotts-Herrarne med de öfrige Hättebröder ſtadgat ſin åminnelſe hos eſterwerlden, och kan man förundra ſig, at ſådana willdjur kunna finnas ibland människor. Man har med all granlagenher följt gamla berättelſen, af hwilken man wet, at denna omänniſklighet utöfwades 1389 dagen eſter St. Eſkils dag den 11 eller 12 Junii, ſom detta året inföll på Helga Lekamens dag eller Feſtum Corporis Chriſti (6). För ſyn ſkull hade man låtit en Präſt följa deſſa olyckeliga til döden, at emottaga deras ſynda-bekännelſe, men dennas intygande om de fångnas oſkuld kunde intet frälſa dem. Et större intryck på deſſa nidingsmän gjorde det om morgonen därpå följande åſkedunder, med et ſå häftigt ſlagregn, at ingen kunde gå ur huſen, och folket trodde, at Staden ſkulle förgås. Men om ſamwetet waknade under åſkerägnet, inſomnade det utan twifwel ſå ſnart det klarnade.

(1) Eri-

(1) Ericus Olai pag. 142. Ducitur igitur ad caſtrum Rex Ludoſiam ad Reginæ præſentiam. Annales Visbyenſes pag. 261 ſäga ock, at Drotning Margareta tog emot Konung Albrect i Lödöſe. Det kan dock annars wara lika mycket om det ſkedde i Lödöſe eller Båhus. Albrect. Margareta. 1389.

(2) Ibland andra förakts-tecken lät Drotningen ſätta på Konung Albrect en möſſa af wadmal med en nitton alnar lång ſwants. Chronicon hos Ludewig N. 7. pag. 115. Et quoniam juramerat, ſe non portaturum Caputium, antequam Reginam Regnis Daciæ ac Norwegiæ priuaſſet, ideo fecit ei fieri Caputium de burello XV ulnarum cum liripipio XIX ulnarum. Hos Petrus Olai Minorita förekommer ſamma påminnelſe.

(3) Kranzius Suecia Lib. 5. pag. 317. Tum prima nocte ita cum Rege agitur, ut volens duas arces in manus Reginæ conſignaret, Axeburg, nouam arcem, unde omnis mali prodiit origo. Meßenius Tom. 12. pag. 210 har tagit all ſin kunſkap i detta målet af Kranzius, men han gör efter wanligheten ſina egna tilläggningar, och ſäger, at det andra Slottet war Elfsborg, då likwäl Drotningen hade Elfsborg i fitt wäld långt förut, ſom man kan ſe af det föregående.

(4) Kranzius på det nämnda ſtället, ſedan han talt om Konung Albrects fångenſkap: Ceteros nobiles, accepta de more fide, laxari juſſit.

(5) Gwitfeld ſid. 586, ſielfwa Dagtingnings-Breſwet är här anförd, men utan dag och år. Ibland Kalmars Rådsherrar eller Mån war äfwen en Albrect Zegebade.

(6) Man har i denna berättelſe följt gamla handſkrefna Documentet, ſom E. Benzelius låtit trycka uti Mon. Eccl. pag. 62. Ericus Olai och Olaus Petri hafwa lämnat utdrag af ſamma handſkrift. De nyare ſkilja i några mål. Feſtum corporis Chriſti firades quinta feria eller Thorsdagen efter Helga Trefaldighets Söndag.

§. 18.

Således fick man alt mer och mer ſmaka frukten af de patriotiſka anſtalter, ſom wåre mäktige Riks-Förmyndare utfört under Konung Magnus Erikſon, hwilke upblåſte af egenkärlek och Regerings-ſjuka intet kunde råla en god och inländſk Konung, utan ſkulle nödwändigt utkora en främling, då det intet behöfdes. Utlänningarnas omänniſkliga förfarande med Stockholms Borgerſkap kunde intet annat än upwäcka faſa och ryſning öfwer hela Riket, hwarföre ock Ärkebiſkop Henrik i Upſala Kriget fortſättes til lands.

Albrect. Marga-reta. 1389.

sala och Biskop Nicolaus i Linköping låro förkunna en ganska sträng bannlysning öfwer Staden (1). Men sådana otama djur, som intet haft förstyn at förakta både Gud och sammwete, låra ganska litet frågat efter Biskopars bannbref. Ingen ting botades ej heller därmed, utan förödelsen utwidgades alt mer och mer öfwer alt. Stockholms-boarne, som gjordt ända på alt som betydeligt och Swenskt war där i Staden, kunde nu utan hinder utöfwa sin otidighet på andra Rikets inwånare. Ordningen i Landet war obeskrifwelig, och man finner inga anstalter wara tagne emot Stockholms besättnings ströfwande; ty de seglade ut i Mälaren, röfwade, plundrade och brände öfwer alt, och andra Slott, som ännu hade Tyska Befallningshafwande, utöfwade sin grymhet på alla kanter. Under deßa grufweligheter upbrändes Enköping, Wästerås och Linköping. Såsom intet förswar war at wänta, samlade Bönderne sig sjelfwa til at afhålla förödelsen, men det lyckades intet bättre, än at en stor del utaf dem blefwo nederhuggne wid en bro i Tillinge Sokn i Upland, största nederlaget utaf dem lär hafwa skedt wid en högd eller backe därsammastädes, hwarföre den ock blifwit kallad Bonde- eller Skada-berget (2), och kunde ingen annat föreställa sig, än at hela Rikets undergång war oundwikelig. Man skulle tycka, at mycket hade kunnat förekommas efter Falköpings märkeliga seger, så framt man med fullkomligt alfwar betjent sig därutaf. Det skedde likwäl intet, men om orsaken eller anledningen därtil är man aldeles okunnig. Få Historieskrifware och berättelser har man, och en del af dem man ännu kan rådfråga sig hos, synes wara otydeliga med flit.

Eländigt tilstånd i Landet.

Ericus Olai kastar förnämsta skulden på Drotning Margareta, som såg intet ogärna, at man i Swerige förtärde sig sjelf, på det hon så mycket lättare mätte kunna gå igenom med sina anläggningar (3). Sådant kan wara möjligt. Drotning Margareta war alt för wäl underrättad om de beswärligheter, som hennes afledne Gemål och Swärfader utstått i Swerige, ty källan war tydelig. Uphofsmännernas makt och myndighet kunde kan hända igenom deßa oroligheter förswagas. Men ännu har man ingen öfwertygelse, at deße Herrar genom allmänna eländet kommit uti någon wädelig saknad. Ericus

Olai

Olaf kref på en tid, då man borde beskylla de Regerande för alla Rikets olyckor. Författaren af Rim-Krönikan sjunger af samma ton, och är så wida tydeligare, då han berättar, at Slotten lämnades åt utländningar och de Swenske förnekades (4). Det senare är ingen anledning til, men det förra borde wara sant. Åtminstone finner man, at Swarte Skåning war Höfwitsman på Slottet, som befästades emot Ärelwald, innan Kriget rätt började (5). Ivar Moltke war Fogde eller Befallningshafwande på Stäkeborg 1391, hwilken ock påböd en dryg Skatt af Kyrke-Bönderna i Hammarkinds Härad, til följe hwarutaf sex Landbönder skulle utgöra, et Möt twå mark wärdt åtminstone, tre laß Hö, nio spann Korn och et och et half pund Smör (6). Dicke Moltcke måtte ock haft en slags befallning där i Länet eller neyden, fast man intet wet hwar. Och lär man hafwa swårt för at ännu nämna någon Swensk, som haft något befäst Slott uti sin wärd utom Nyköping och Wiborg, som lämnades åt Bo Jonsons Testamentarier genom Drottningens Försäkran af 1388, hwarom man talt i det föregående. De mäktigaste Swenske Herrarne hade så betjent sig af sin styrka uti de näst förflutna tider, at de borde wara nögde, om de lämnades orörde; men af Drotning Margareta borde de intet förmoda, at hon med lika efterlåtenhet skulle göra dem til allrådande Herrar i Landet, i synnerhet då ännu ingen ting war kommet til mognad. Men antingen denna öredan flutit af en, eller, som troligare är, af flera källor, war eländet förskräckeligt. Mißwäxt infann sig åfwen ock, och hwad som ändteligen kunde inbärgas, gick bort med rof och wåldgästning, och försäkras genom Dom-Capitlets Bref från Linköping, at wäl hundrade Landbönder funnos, hwilka alla tilsamman ej ägde en spann Korn, eller et laß Hö (7).

Albrect. Margareta. 1389.

(1) Johannes Magnus Metropolis pag. 88. Præsertim *Henricus* Archiepiscopus Upsalensis, & S. *Nicolaus* tunc Episcopus Lincopensis dira anathemata & maledictiones in Ipsam Holmensem ciuitatem congesserunt, a quibus exsecrationibus usque in hodiernum diem vix obtinuerunt liberari . . . Proinde Ciuitas illa tales fructus post ea tempora semper produxerat, ut nulli pio Christiano dubium esse possit, ipsam singulari Dei maledictioni semper fuisse obnoxiam . . . Satis

Albrect. Margareta. 1389.

enim nota est prodigiosa historia, quomodo ea ipsa hora, qua tormentati & cremati fuerunt Sveci illi Holmenses, omnium bonorum testimonio innocentes, mox facta fuerunt tanta fulgura, tot horrendæ coruscationes & incredibiles tenebræ & portentuosa tonitrua, tantaque pluuiarum inundatio, ut præsentissima Dei vindicta subvertendum putaretur oppidum illud Holmense &c.

(2) Ericus Olai pag. 143. - Alemanni erumpentes de Stockholmia, & de castris quæ adhuc defendebantur, nomine Regis *Alberti* combusserunt Enecopiam, Arosiam & Lincopiam & ceteras ciuitates. Von Dalin sid. 548 nämner Nyköping i stället för Linköping, och Annales Visbyenses säga det samma.

(3) Ericus Olai ibidem.

(4) Rim-Krönikan sid. 169.

Sidan Riket kom til Drotningene handa
Öppadis ater the Swenskes wanda,
Utländske fingo all land och slott
Ok Swenske höllos ej utan för spott.

(5) Om Swarte Skåning kan ses Anmärkn. 2. §. 15.

(6) „Wi Probsten oc Capitulum innan Lyncöpingh ꝛc. Kungörom Eder, ath wi haffuom forstaandit aff somblica Kyrkiolandbo käremaalom, at Ewert Molteke Fogotä aa Stägeborg i tiisdagis som uw snimesth war paa tingenv wider Skinnebergha Kyrkio, lagde skat på Kyrkiohion i Hammarkind herret ꝛc." Litet nedanföre säges, at Drotning Margareta förbudit Vicke Molteke, Måndagen för Eriksmeßan, at pålägga någon Skatt på Kyrkojord.

(7) Dom-Capitlet i Linköping i samma Bref: „Oc witom wi wäl, at alla Biscopens, waarom oc Domkyrkiones Landboom haffuom wi faangit i thetta aaret aff somblicom ganskelica lithet oc aff somblicom alz enkte, for thy at thet wäxte inte aa jordenne oc thet litla som wäxte, är met rooff oc waldgestning aff them tagit, saa at maa wäl skee, at hwndrade finnes the Landbo, som aaga ej alle saman en span korn oc ith laß höö, en sidher nöt oc sinör eller andra åtande wara ꝛc." Dat. Lincopiæ Ann. Domini 1391, in octaua S. Martini Ep.

§. 19.

Om det stod illa til på Landet, war sjöfarten ännu mera ofredad, emedan en stor del af de Wendiske Städerne, så wäl som Herrarne af Meklenburg, genom Krigets fortsättande til Konung Albrects befrielse wågade alt. Härtig Jahan af Meklenburg, sedan han fri från sin fångenskap war hemkommen, och för-

Kriget fortsättes til sjös.

förmärkte at genom Afhandlingar intet uträttas kunde, utrustade en ansenlig Flotta til Stockholms förstärkning, at Konungens medhållare därigenom måtte med så mycket större intryck kunna yrka på des förloßning. Men en häftig storm gjorde för denna gången hela tilrustningen om intet. Ett af de största Fartygen gick i grund med hela Besättningen uti Härtigens egen åsyn, et annat blef drifwet in til Kalmar och där taget af de Swenska, några, som strandade på andra ställen, hade samma öde, och Härtigen blef nödsakad at taga wägen tilbaka til Meklenburg efter aldeles fruktlös möda och kostnad (1). Men han blef därutaf ingalunda försagd och handfallen, utan rustade på nytt. Städerna Wißmar och Rostock läto utgå en allmän Kungörelse, at alle som på eget äfwentyr och kostnad wille drifwa Kaperi mot Swerige, Dannemark och Norrige, skulle hafwa fri hamn i deras Städer til förytterring af sitt gjorda byte. Och härigenom blef Hafwet på alla sidor upfyldt af Sjöröfware. Imedlertid som Stockholms-boarne genom sina beständiga ströfwerier förolämpade hela negden, blef Staden belägrad under Abraham Brodersons och Algot Månsons anförande, hwilka med en Krigshär, sammandragen af alla tre Nordiska Rikerna, inneslöto Staden och Slottet på alla sidor (2). De nyligen nämnde Sjöröfware föreburo, at de rustat sig til at förse Stockholm med nödwändigt underhåll under Belägringen och kallade sig fördenskul Vitalianer eller Victualie-Bröder. Såsom Konung Albrects förnämsta styrka i Swerige nu mera war aldeles inneslutен inom Stockholms murar, spardе och Härtig Jahan hwarken möda eller kostnad til Stadens undsättning. Hwarföre han ock med en ansenlig Flotta, til hwars utredning både Wißmar och Rostock gjort et betydeligt sammanskott, gaf sig å nyo til sjös wid slutet af Augusti månad 1393, och woro bägge hans Söner Jahan och Ulrik honom följaktige på tåget. Flottan lade först i land wid Borneholm, som stöddes. Därpå seglade Härtig Jahan til Gothland, som undergick samma öde; men när han inlupit i Stockholms skären, mötte honom större motstånd, som dock genom des tapperhet öfwerwanns. De Belägrande hade upkastat twänne skantsar wid Staden til at hindra och afskära inloppet på Östra sidan. Den

Albrect. Margareta. 1389.

1393.

Stockholm belägras.

ena

Albrect. Margareta. 1394.

magna victualium penuria angeriabatur. Cui subvenire cupiens Magister *Hugo* miles, qui Capitaneus Piratarum Rostoccensium & Wismarienſium exſtiterat, cum octo nauibus magnis onuſtis frumento & blado ceterisque ad victum neceſſariis mare intrauit, exercitum pulcrum habens virorum bellatorum. Cum autem Danicum attigiſſet portum, ventus contrarius ad manus inimicorum ipſum perduxit. Aura vero intenſiſſimo gelu ſtringere cœpit mare & naues illas glacie cinxit, ne de loco mouerentur. Quod videns Magiſter *Hugo*, prudenti uſus conſilio ſuos ad nemora vicina deſtinauit, ut ligna cæderent & apporarent. Quibus adductis & nauibus compactis & conglobatis, cunctas illas naues aggere ex lignis confecto circumdedit, & aquas ſine intermiſſione ſuperfundens, quaſi muro gelido totam illam claſſem concluſit. Dani autem ſuos hoſtes videntes ſic glacie conſtrictos & captiuatos, bellica inſtrumenta puta machinas & Cattos mox applicantes expugnationi nauium operam dederunt efficacem. *Hugo* vero miles, vir cauteloſus & induſtrius ſuis laboribus inſudans, foſſato lato præcedenti veſpere, naues & aggerem ſuum muniret, Danis neſcientibus. Sed illa nocte ex rigiditate nimia algoris ipſum foſſatum tenui glacie ſtratum erat & modica niue conſperſum. Quod Dani non perpendentes putauerunt ſolidam eſſe glaciem per totum maris ſpatium usque ad naues. Unde inſtrumentum, quod Cattum nominabant, in quo multi erant viri armati, applicare aggeri ſine formidine nitentes, cum ſupra foſſatum venirent, ſoluta eſt glacies in momento, & totum hoc inſtrumentum cum omnibus eo contentis in mare eſt immerſum. Quod ut viderunt Vitaliani in nauibus conſtituti, clamarunt alta voce hoſtibus inſultando Cas, Cas, Cas &c.

§. 20.

Medan Kriget på detta sätt fortsattes af Meklenburgiska Herrarna, som af Vitalianerna hade et ansenligt biträde, arbetade man tillika med fullkomligt alfwar på Konung Albrects befrielse. Uti denna Puncten war Drotning Margareta så mycket mera upmärksam, som hon intet war sinnad at upoffra sitt hopp på Swenska Kronan. Icke destomindre beswärades icke allenast Dannemark och Swerige, utan ock alle som idkade handel i Österſjön, af röfware-partiet, som upwuxit til en otrolig högd under deßa fiendtligheter, ty de woro allas fiende och ingen skonades. Med Bref uträttades intet. Man hade något bättre hopp, då Drotningen uti Augusti månad 1394 höll en allmännelig Sammankomst i Helsingborg, dit folk af

alla

alla tre Nordiska Rikerna woro församlade. Ifrån Sverige woro Biskop Thord af Strängnäs och Biskop Henning utom flera närwarande. Hanseståderness Fullmäktige woro ock anlände, til at träffa någon Afhandling med Drotningen om Fred och Konung Albrects förlossning. Men innan något uti dessa wigtiga ärender kunde företagas, råkade några Danske och Tyskar, som woro församlade på något ställe i Staden, uti ordkastning, man wet ej hwarom. Ifrån owett kom det til slagsmål, och åskillige blefwo in uti rummet nederhuggne. Borgmästaren från Stralsund Gregor Swärtring skyndar fördenskull bort, i tanka at berätta detta owäsende för Drotningen, som war uppå Slottet. Men då han war uti sitt skyndsammaste lopp, möter honom en Dansk på gatan med dragen wärja och hugger honom neder på stället, hwarefter de andre Städernas utskickade i största hast stego om bord och foro sina färde (1), så at all underhandling för den gången aldeles afstadnade. Hwad Biskoparne gjorde, som här kommit tilhopa, war ej heller af något wärde, så mycket man kan finna, ty at utfärda Afsats-Bref och göra intet lär wara ett och det samma (2). Den ämnade Förlikningen, som blef afbruten i Helsingborg, kom likwäl följande året 1395 til fullkomlighet genom Härtig Jahans och Hanseståderness oförtrutna bearbetande. Hanseståderness Fullmäktige begåfwo sig wid Midsommarstiden til Skåne och upwaktade Drotningen på Lindholmen, då man efter några dagars öfwerläggning kom öfwerens om Konung Albrects och hans Sons Junker Eriks befrielse, tillika med de andra fångares frigifning, som ännu woro qwar i Dannemark. Konungen och hans Son skulle slippa sin fångenskap på tre års tid, och borde Städerna Lybeck, Thorn och Stralsund tillika med Elbingen, Rewel, Gripswald och Dantzig gifwa sin Försäkring, at Konungen under den tiden skulle med Drotningen på anständiga wilkor förenas angående sin och de andra fångarnas lösen, men i fall, at Konung Albrect intet fullgjorde det nu betingade förbehåll, skulle Städerna återföra och öfwerlämna til Drotningen där på stället så wäl Konungen och Prins Erik, som de andra fångarna, eller ock betala 60000 mark Silfwer til Drotning Margareta. Dock likwäl wille intet Städerna, at

Albrect. Margareta. 1395.

Konung Albrect och Härtig Erik slippa sin fångenskap.

Albrect. Margareta. 1395.

denna Afhandling skulle sättas uti werkställighet; innan Stockholms Stad wore af Konung Albrect til dem öfwerlämnad (3). Sedan detta war betingadt, följde Städernas Fullmäktige Drotningen til Fallsterbo, hwar de togs asked af Drotningen, och förnyade tillika de förpliktelser, som de sig på Lindholmen åtagit hade. Sedan således til en börsan war öfwerenskommit, upgafs Stockholms Stad och Slott til Städernas Fullmäktige, och Herman von Hall förordnades til Resallningshafwande de försammastädes på Städernas wägnar (4). Det oförkämda sjöröfwert, som förorsakades af Vitaliarerna, war utan twifwel förnämsta drifffjädren til Hanseståndernas bemödande om Konung Albrects befrielse, ty den förutan war ingen Fred at wänta, och utan Fred kunde detta söfte intet uträtas. Sedan Stockholm kommit uti Hanseståndernas wälde, insunto sig åter Fullmäktige från Lybeck, Stralsund, Thorn, Elbingen, Revel, Rostock och Wißmar hos Drotningen och des Rikes Råd i Helsingborg kort för Michelsmäßan, hwilka på sina Städers samt Gripswalds, Dantzigs och Stockholms wägnar försäkrade, at Lindholms och Fallsterbos Förening skulle til alla delar blifwa fullbordad, hwaremot Konung Albrect, des Son och de öfrige ännu qwarhållne fångar utsämnades til Städernas Ombudsmän, hwarefter alla wederbörande förfogade sig utan särdeles drögsmål til sina hemwist. Emellan Drotningen och Städerna ingicks likwäl härigenom ingen Fred, ty han hade intet haft något Krig med dem, om intet med Rostock och Wißmar; men af alt kunde man noga se förut, at Albrects Konunga-wälde lutade til sin undergång, emedan han uti Städernas Bref och Försäkran, som utsämnades emot des lösgifwande, nämnes wäl Konung, men intet Konung i Swerige (5). Innan Konung Albrect kom uti sin frihet hade Härtig Johan slutat och fullkommat en Wapenhwila emellan Drotningen och des Riken samt Konung Albrect och Härtigarna af Meklenburg, hwilken och tecknades på Lindholmen i Junii månad 1395. Stilleståndz-Artiklarne woro, at ifrån nu ännwarande Christi Lekamens dag, eller Thorsdagen efter Heliga Trefaldighets Söndag, til Michelsmäßan efter tre års förlopp borde all fiendtlighet emellan wederbörande upphöra. Kom Konung Al-

Stilleständ med Meklenburg.

Albrect inom denna tiden med sin Son tilbaka i sitt fängelse, skulle Freden ändå däreſter obrotſligen hållas uti nio weckor, och efter deras slut ankom det på wederbörande, om Freden skulle upsäjas eller ej. Om de utlofwade penningar för Konung Albrects lösen betaltes inom förekreſna tid, förbehölls, at med Fredens upsäjande skulle förröjas ett år, men om Stockholm imedlertid öfwerlämnades til Drotningen, skulle Wapenhwilan ombytas til en ewigwarande Fred. Angående Gothland blef således öfwerenskommet, at alt hwad Konung Albrect och des medhållare innehade där i Landet wid näſtkomne St. Jörans dag eller den 23 April, skulle de under Stilleſtånds-tiden oklandrat behålla, och sammaledes hwad Drotningen där innehade, men hwad som sedan St. Jörans dag från den ena eller andra parten kunde wara afhändt, borde utan all tidsens utdrägt återställas, och sedan detta tre års Stilleſtånd war gånget til ända, skulle Freden likwäl ännu räcka ett års tid, innan nytt Krig kunde förkunnas, och wederbörande imedlertid behålla alla sina rättigheter oförkränkta. Handelen skulle ock på oftanämnda tid wara aldeles fri och utan alt hinder, hwarföre ock den, som kunde gripa några röfware, wore utan uppehåll berättigad til deras afſtraffande. Inga nya Slott skulle imedlertid upföras hwarken i Sverige eller på Gothland, och när Konung Albrect och Hårtig Erik kommo ur sin fångenskap, skulle äfwen denna Förſkrifning af dem stadfästas och efterlefwas. Ett stort antal af Tyſk Adel jämte Städernas Fullmäktige gingo i borgen tillika med Hårtig Johan, at denna Stilleſtånds- eller Freds-Tractat skulle med alla sina wilkor och förbehåll til alla delar handhafwas. På Drotning Margaretas sida woro Löfte-män Swenſka, Danſka och Norrſka Biſkoparna, samt en talrik hop af Adel ifrån alla tre Rikerna, så at ingen ting syntes fela til Fredens befäſtande, åtminſtone til den uti Afhandlingen utſatta tiden (6).

Albrect. Margareta. 1395.

(1) Herm. Corner wid år 1395 pag. 1167. Circa feſtum aſſumtionis Mariæ Lubicenſes ciues cum aliquibus ciuitatibus maritimis tranſierunt mare in claſſe pulchra & venerunt in Daciam in *Margaretam* Reginam propter redemtionem *Alberti* Regis Sveorum . . . . Hi cum veniſſent Helſingburg ubi Regina reſidebat &c.

(2) Samefort Chron. Sec. pag. 217. Hwitfeld ſid. 593.

Albrect. Margareta. 1395.

(3) Corner pag. 1170. Circa Festum Pentecostes civitates singulæ miserunt suos ambesciatores ad *Margaretam* Reginam Daciæ pro liberatione *Alberti* Regis Sueorum, alii autem Principes secum capti jam redemti erant. Chronicon hos Benzelius pag. 95. M CCC XCV liberatus est a captivitate circa Festum Michaelis *Albertus* Rex hac lege, ut in termino præfixo aut solveret Reginæ LX millia marcarum Holmensium aut fieret deditio civitatis Holmensis, aut rediret perduraturus in captivitate. Författaren har bedragit sig, om hans mening, at summan skulle betalas i mark penningar, ty det var mark Silfwer, som woro betingade. Annales Visbyenses pag. 261. M CCC XCV liberatus est Rex *Albertus* & ante Festum S. Michaelis de captivitate cum filio suo Domicello *Erico*, qui in Dacia in diversis castris a Regina in captivitate fere septem annis fuerunt detenti cum multis de suis, qui per placitationem civitatum maritimarum enaserunt, sic quod infra tres annos Reginæ darent pro sua liberatione sexaginta mille marcas puri argenti. Pro qua quidem pecunia Reginæ fuit assignata civitas Stockholmensis cum castro, & extunc ipsa obtinuit totum Regnum Sueciæ. Chron. N. 5 hos Lindewig pag. 116 innehåller det summa ꝛc.

(4) Hwitfeld fid. 593.

(5) Städernas Qwitto-Bref och intygande, at de emottagit Konung Albrect, är dateradt Helsingborg 1395 Söndagen för Michelsmässan, och kan läsas hos Hwitfeld på Danska fid. 593.

(6) Sielfwa Stillestånds- eller Frets-Tractaten hos Hwitfeld är dererad Lindholmen ottonde dagen efter Helig Lekamens dag; hos Hwitfeld lär dock wara tryckfel, när där står 1396, fid. 597.

§. 21.

Den i förra §. anförda Stillestånds- eller Frets-Tractat är i flera hänseenden ganska märkwärdig, men i synnerhet därföre, at Konung Albrect på intet ställe afsäger sig Swenska Kronan, så at det synes, at han wäntat allenast på bättre tider och lägligare tilfälle at göra sin talan gällande. Det kan ock wara oförmodeligt, at Drotning Margareta, som wärkeligen war i stånd at föreskrifwa Lagar i denna belägenhet, intet yrkade på en ren afsägelse. Om hon afstod därifrån i den afsikt, at intet mer smärta sin annars nog bedröfwade och förödmjukade Fånge och anförwandt, war det ganska ädelmodigt. Kan ock hända, at hon ansåg et wanmäktigt förbehåll och en kraftlös fordran såsom af ingen påfölgd. För närwarande tid syn-

synes ock Meklenburgiska förmenta eller wärkeliga rättigheter likna et obetydeligt wäder. At likwäl Konung Albrect ännu intet warit sinnad at begrafwa sina Ättläggar i Meklenburg, kan man se af des förhållande. Wid Michelsmäßan 1395 afreste Konung Albrect med sin Son Junker Erik på Hansestådernas Fartyg til Meklenburg. Herrarne måste hafwa warit på särskilta Skepp, så wida Konung Albrect anlände til Rostock och Junker Erik til Wißmar (1). Sedan Konung Albrect således war kommen tilbaka til sitt rätta Fädernesland, förmälte han sig sielf med Agnes en Prinseßa af Brunswik, och sin Son Erik med Prinseßan Margareta Härtigens Dotter af Wollgast, deras bilåger firades på en och samma tid i Schwerin (2). Sedan bilågret war öfwerståndet, förfogade sig Prins Erik med sin Gemål til Gothland, där han wid Klintehamn bygde et litet Slott, som han kallade Landskrona, men af Gothlänningarna merendels nämnes Kronewall, hwar han walde sitt Residens. Detta steg kunde synas både besynnerligt och äfwentyrligt; om han ännu intet gjordt sig några uträkningar på Swenska Kronan, ty han eller hans Herr Fader ägde allenast en liten del af Landet, det öfriga ägdes af Drotning Margareta, och war Truid Hase hennes Ståthållare därsammastädes. Men i fall någon oförmodelig rörelse til hans Faders eller hans egen förmån skulle yppa sig i Swerige, wille han förmodeligen wara tilreds at betjena sig därutaf. Han förde ock til bewis af sin förmenta rättighet beständigt titel af Erbe des Reichs Schweden. Hans Herr Fader wisade nog uti alt sitt upförande, at han intet war obenägen för luft-byggningar, och Sonen torde därutaf fått anledning at följa sin Faders grund-reglor. För öfrigt är man ganska litet underrättad om Prins Eriks förhållande under sitt korta wistande på Gothland, och det lilla man wet, är honom intet til särdeles heder. Sedan han anländt med sina Fartyg til Klinta, begärde han, at han måtte uti Staden Wisby få anlägga någon slags Fästning. När det afslogs, angriper han Staden med wåld om natten, men blef af Borgerskapet tilbaka dreswen. Dock blef han sedermera genom förräderi, med tilhjelp af en Tysk benämnd Smal Henrik, mästare af twänne torn, af hwilka det

Albrect. Margareta. 1395.

Konung Albrect gifte sig på nytt.

ena

Albrect. Margareta. 1397. Konung Albrects Son Erik dör 1398.

ena war Segeltornet wid stranden, och det andra bar namn af den nämnda Tyken. Men Prins Eriks stora förslag, om han haft några, blefwo snart til intet, emedan han dödde på sin nybygda Slott Landskrona 1397 utan arfwingar. Hans Gemål war redan död förut. På sitt yttersta befalte han, at de omtalta torn skulle Staden återställas, en twetydig och besynnerlig rättwisa, som ändteligen wil til slutet göra godt, sedan man intet är i stånd, at göra ondt (3). Om Härtig Johan följt med Junker Erik til Gothland wet man intet, det synes dock troligt, ty 1398 först på året war han wärkeligen där, emedan han då lånt af Borgarna i Wisby sjuttton hundrade mark Lybsk, och därföre pantsatt til Staden utta Kyrkiohnar, som lågo närmast där intil, hwarpå han gaf sin skriftliga Försäkran Första Söndagen i Fastan (4). Genom Junker Eriks död lär förmodeligen alt hopp om någon upfriskande morgonrödna från Swerige aldeles förswunnit. Tiden war ock inne, på hwilken Konung Albrect til följe af Lindholms Förening antingen borde gå tilbaka uti sin fångenskap, eller ock fullgöra något af de andra uti Tractaten betingade wilkor. Hwarföre ock Städerna, som gått i borgen för honom, affärdade Borgmästar Wulflam fråu Stralsund til Konung Albrect, til at underrätta sig, på hwad sätt han wore sinnad at fullgöra sina löften. Såsom Konungen intet fann sin räkning wid hwarken at inställa sig hos Drotning Margareta eller betala de utlofwade sextio tusend mark Silfwer, borde Stockholms Stad och Slott öfwerlämnas til Drotningen, hwarföre ock Konung Albrect lämnar honom Bref til Stockholms-boerna, med antydan at Stad och Slott borde antwardas til Drotning Margareta. Med denna skriftwelse försoger sig Wulflam och andra Städernas Fullmäktige til Stockholm. Men när Brefwet öpnades, fanns innehållet helt annorlunda, Stad och Slott blef icke destomindre upgifwit til Drotningen 1398 (5), och hon gjorde strax därpå et högtideligt intåg i Staden (6).

(1) Bernhard Latomus Genealo-Chronicon Megap. pag. 324, uti Westphals Mon. C. Tom. 4.

(2) Herm. Corner wid år 1396. pag. 1173. In carnisprivio Albertus Rex Sveorum curiam solennem tenuit in Swerin, ad cujus curiæ Festum

Albrect. Marga- reta. 1398.

Feſtum convenerunt plures Principes & nobiles. Protunc etiam celebrabantur nuptiæ, ſolennes Regis *Alberti* & *Agnetis* ſororis Ducum de Luneburg & Brunsvik, & *Erici* filii dicti Regis *Alberti* & *Margaretæ* filiæ Ducis de Wollgaſt, & ſic ex cauſa multiplici curia illa jocunditate & lætitia erat referta. Krantzius Vandalia Lib. 9. Cap. 222, för bilägret til ſamma tid, men kallar Konung Albrects Gemål Eliſabet. Von Dalin, ſid. 564, nämner Konung Albrects ſenare Gemål Helena, och utſätter bilägers-tiden 1378, och ſåledes nåſtan tiugu år förut. Til witne åberopas Meßenius Tom. 3. pag. 28, men där ſäger Meßenius, at han menar, det trolofningen då ſkedde, och uti 15. Tom. pag. 65 gör han denna Anmärkning: Rex Sueciæ *Helenam* filiam Ducis Brunsvicenſis deſponſaſſe fertur.

(3) Annales Wisbyenſes pag. 261 hos Langebeck M CCC XCVII . . . feria quinta poſt Mariæ Magdalenæ Dux *Ericus*, filius *Alberti*, obiit in Gutlandia in Clintæ, in caſtro ſuo quod ædificauit, dicto Landskronæ & ſepultus Wisby apud beat. Virginem. pag. 262. An. Dom. M CCC XCVII. Dux *Ericus* filius *Alberti* Regis feria ſecunda poſt Pentecoſten, armata manu aberulit duas turres de ciuitate, & tamen in morte eas ciuibus reſtitui ſuis mandauit. De andra omſtändigheter, ſom röra Gothland, finnas hos Strelow Guti, Chrön.

(4) Strelow Guthilandiſke Chrön. ſid. 187.

(5) Om detta Konung Albrects konſtgrep witnar Corner pag. 1179 wid år 1398. Ciues (Stockholmenſes) perlecta litera eam ciuitatibus oſtenderunt, & talem formam, uti ipſi aſſerebant, non continere eis oſtenderunt. Ciues autem illi potius verbis ciuitatum illarum, quam litteris regiis credentes, juxta fidem præſtitam ab ipſis ſe Reginæ ſubdiderunt.

(6) Chronicon hos Ludewig pag. 117. N. 5. Igitur VII urbes, quæ fidem interpoſuere, Regem adeunt, optionem ex tribus faciunt, quid malit, aut in captiuitatem redire, aut ſexaginta argenti marcarum millia numerare, aut urbem Stockholm & perinde Regnum dimittere. Ipſe autem urbem Reginæ permiſit, cum reliqua Regni jam illa teneret. Ita eſt *Albertus* An. Dom. M CCC XCVIII regno ad plenum abſolutus, & *Margareta* Regina per deditionem accepit caſtrum & urbem Holmenſem fuitque honorifice & magna introductionis pompa introducta.

§. 22.

Konung Albrects ôfriga omſtändigheter.

Konung Albrects winglande förſiktighet wid Stockholms up-gifning intygar, at Herren intet kunde afkläda ſig hwarken ſin förra Konungſliga myndighet öfwer Sverige eller ſin förra owarſamhet: hwarföre ock den konſtiga förbytningen af Bref-

Albrect. Margareta. 1398.

wet til Stockholms-boarna gjorde honom aldeles intet gagn, men skadade hans heder. At han likwäl för öfrigt intet hafwer warit utan all förtjenst, synes man kunna sluta af des Slägtingars och Meklenburgiska undersåtares tilgifwenhet, som inga des mißöden kunnat utsläcka. Sjelfwa adeliga Fruntimret betygade sin innerliga sägnad öfwer Konungens förloßning från fångenskapen på et så ömt-sätt, at de öfwen med upoffrande af sina smycken och granlåt gjorde honom et ansenligt sammanskott, hwilket uti des då warande medellösa omständigheter borde wara Konungen så mycket behageligare, som de därigenom lämnat prof af en slags sjelf-försakelse. Sådant är hederligt, när det är sant. Hans upförande i Swerige hindrade, at han intet där kunde hugna sig af en lika kärlek hos undersåtarna. Man kan intet neka, at när han inkallades til Konung, blef han utaf sina mäktiga Walherrar utkorad mer til at lyda än at regera. Detta kunde intet wara behageligt. Men när Konung Albrect lät sina Meklenburgare gästa och plåga Allmogen efter godtycke, förlorade han icke allenast de Förnämares förtroende, utan ock de ringares, genom hwilkas hjelp en klokare Herre hade annars kunnat stäcka de mäktigares tiltagsenhet. Detta förorsakade, at han omsider öfwergafs utaf alla, då des Thron förbyttes i fångenskap, och des osörsiktiga hushållning slutades uti en sen och aldeles onyttig ånger. At fela är mänskligt, at ångra sig är naturligt, sker det i rättan tid är det nyttigt, men kommer ångren försent, blifwer ock nyttan för sen. När en styrande är hastig at besluta, och lämnar eftertanken åt andra, får han merendels skörda skadan och ångren för sig sjelf. Utländske Håfdeteknare beskylla Swenska Folkets ostadighet för Rikets och Konungens olycka, försäkrandes at de Swenske aldrig äro länge nögde med sin Öfwerhet (1). At detta är Nationens fel är ej sanno-likt. Wißa enskyltas alt för stora makt och fleras regerings-sjuka bör förmodeligen snarare gå in uti tidens målning. Men när sådant hålles inom anständiga skrankor, har wäl aldrig någon Konung i Swerige haft orsak at klaga öfwer undersåtarnas kärlek. En tärande yppighet och regersjuka synas snarare afskildra Swenska Folket: träffas dessa både wid Purpuren och Walmaren, bör ingen undra, om

alt

alt går kräftgången. Man har redan nämnt, at Konung Albrect warit twänne gångor gift. Med sin första Gemål Richardis hade han Prins Erik, som dödde på Gothland, och til åfwentyrs en Prinseßa wid namn Ingeborg, hwilken förmodeligen hållit sin Herr Fader sällskap någon tid under des fångenskap på Lindholmen, emedan om henne berättas, at hon dödde i Skåne och blef begrafwen i Stockholm (2). Den andra Dottren Richardis skal blifwit gift med Marggref Jahan af Mären. Af Konung Albrects andra giste föddes Prins Albrect, som inter lämnat några efterkommande. Man har ock gifwit Konung Albrect den tredje Gemålen, som kan hända Konungen intet känt. Det är påmint förut, at Konung Albrect wid sin förloßning af fångenskapen intet afsagt sig Swenska Kronan, hwarföre han ock sammanfogat Swenska Konunga-titelen med sin Meklenburgiska, som man kan se af et Bref af 1409, där han kallar sig Swears och Göthers Konung, Härtig i Meklenburg, Grefwe til Schwerin och Herre til Stargard och Rostock (3). Men uti Bref och Skrifter, som angå Swerige, kallar han sig Konung allena, utan at nämna Riket: Hans Bref af 1405 daterade uti Flensborg öfwertygar härom, och ehuruwäl han däruti försäkrar, at han aflagt all owilja och fiendskap emot alla så i Swerige som Dannemark och Norrige, och at där skulle wara en ewig Fred emellan honom och hans Arfwingar samt de tre nämnda Riken, gör han likwäl ingen tydelig afsägelse på Kronan (4). Om hans död äro olika meningar. De som hafwa hänfört den til 1394, måtte hafwa mißskrifwit sig. Allmännaste meningen är, at han aflidit 1412. Andre åter tilägna honom et längre lif, då de föregifwa, at han intet dödt förr än 1430 (5). Konung Albrects Son af senare giftet kallade sig Arfwinge til Swerige och Norrige. Om titelen war til åfwentyrs ej så särdeles grundad, war den likwäl intet aldeles obegripelig, men huru dennas Syskonebarn Jahan Magnusson, Konung Albrects Broderson, kan sägas wara utsedd til Konung i Swerige, är något obegripeligare, om ej Konung Albrect wid något tilfälle updragit honom sina rättigheter. Albrect Margareta. 1398.

Albrect. Margareta. 1398.

(1) Krantzius Svecia Lib. 5. Cap. 33. pag. 317. Operæ pretium eſt cognoſcere, quid tantum Regnum tam ſubito averterit Regi ſuo, ut cum fortuna vertente, fides pene omnium verteretur, adverſus eo, quæ jam dudum præſtitere ſacramento. Certe novitatum cupida ſemper eſt inventa ea natio. Latomus pag. 317 kommer fram med ſamma beſkyllningar.

(2) *Nicolaus Marſchalcus Thurius* Ann. Herulorum Lib. 7. Cap. 3. pag. 308, hos Weſtphal M. C. Tom. 1. nämner Ingeborg, då han talar om Konung Albrects Barn.

(3) Man kan ſe Konung Albrects och Hårtig Johans Bref angående några Kyrkor i Wißmar, daterade Schwerin Lögerdagen för Förſta Söndagen efter Påſk 1409. Diplomatarium Raceburgenſe ſecundum, hos Weſtphal M. C. Tom. 2. pag. 2308.

(4) Hwitfeld ſid. 626 har intryckt Konung Albrects Bref.

(5) Annales Wisbyenſes pag. 264. M CCCC duodecimo obiit *Albertus* Rex Sveciæ in cœna Domini & ſepultus in monaſterio Doberan. De handſkrefna Anmärkningar, ſom Kongl. Secreteraren Guſtaf Benzelſtjerna författat öfwer Hans Excellences Greſwe Guſtaf Bondes Genealogiſka Tabeller öfwer Swenſka Konungarna, upgifwa wid Konung Albrects döds-år följande påminnelſe: De ſepulchro ejus (*Alberti*), quod Gadebuſchii adhuc cernitur, vide egregiam Diſſertationem vel Epiſtolam *Caſp. Buslingii* ad *Tenzelium* in Collect. menſtruis 1695, unde &. quod alioquin incognitum eſſet, patet eum Anno 1430 diem obiiſſe.

(6) At Hårtigarne Erik och Albrect, Konung Albrects Söner, tilägnat ſig titel af Arfwinge til Sverige, intygar Chemnitz uti Genealogia Megapolenſium. *Caſelius* de originibus Ducum Meklenburgicorum underrättar oß, at Hårtig Johan ſkal warit ämnad til Konung i Sverige, hans ord äro deße: Sed *Magni* filius *Johannes* ſuccedit Patruo, qui & ipſe fuit Rex Sveciæ deſignatus, ſed Regnum non adiit. Chemnitz utſätter ſielfwa året, nämligen 1422, når detta Förſlag warit för händer. Flere Författare intyga det ſamma. Man kan jämföra härwid Banco-Commiſſarien Bergius uti des Academiſka Arbete de Titulis Principum pag. 134, utgifwit i Lund 1744 och 1745.

§. 23.

En af de mäſt drifwande orſaker til det med Konung Albrect och Meklenburgiſka Huſet träffade Stillestånd och Konungens Förloßning från ſitt fångelſe war det oförſynte förödſweri, ſom Vitalianerna förößwade icke allenaſt på Swenſka, Danſka och

och Norrska sjöfarande, utan ock på Hanseståndernas Handlande. Dese hade börjat sine Wikingsfärder i afsikt at tjena Konung Albrect och hans medhållare. Sedan Stillestånd och Freden kommit til fullbordan och alla slendtligheter uphörde, borde äfwen detta följet indraga seglen och lesva fredligt. Men de funno intet sin räkning wid en stillhet, som betog dem sin indräktigaste näring, och war deras förnämsta tilhåll på Gothland, som nu förwandlades til et fullkomligt rösware-näste. Hårtig Jahan af Mekenburg och Swen Sture hade den delen af Landet inne efter Prins Eriks död, som hörde til Konung Albrect, de återtogo ock de torn, som Prins Erik gifwit Wisby tilbaka på sitt ytterstå (1). Men förmodeligen woro de intet mäktige nog at tygla Vitalianerna, hwarföre de ock på Konung Albrects befallning inkallat Preußiska Riddarne, hwilka ock insunno sig, dreswo bort Vitalianerna och satte sig i besittning af Ön, förmodeligen först af Konung Albrects del och sedan af altsamman (2). När detta war förrättadt, gör Konung Albrect en resa til Preußen, och påstår at Landet borde honom återställas eller ock en skälig betalning därföre lämnas. Men den gången wille intet Preußiske Riddarne begwäma sig til någon betalning, emedan de föregåfwo, at Landet intet war tagit ifrån Konungen utan ifrån uppenbara Fridsförstörare. Icke destomindre någon tid däreftet bleswo Riddarne sogeligare, och öfwerlämnade en ansenlig summa penningar til Konung Albrect, hwaremot han afträdde all sin rättighet til Ön åt Herrarna af Preußen (3). Och til denna tiden lär förmodeligen böra föras det af wåra gamla Häfdetekare så kallade lån af 20000 noblar, som Konung Albrect undfick af Stormästaren i Preussen och säkedes 1398 och intet til 1388. Hela sammanhanget af Historien bestyrker denna gissning. Hårtig Jahan med sina Vitalianer och sitt andra folk plundrade Gothland 1393, då han fyndade til de belägrades undsättning i Stockholm. Följande året intogo Konung Albrects medhållare sielfwa Wisby Stad. Uti Kindholms Tractat 1395 emellan Drotning Margareta och Hårtig Jahan förbehålles, at Konung Albrect skulle behålla under Stillstånds-tiden hwad han innehade af Landet, och Drotningen hwad hon hade i besittning. Wid Tractatens af-

Albrect och Margareta. 1398.

Gothland intages af Riddarne i Preußen.

Albrect. Margareta. 1398.

slutande woro åfwen Fullmäktige från Preußen, och intet förbehåll göres til Riddarnas rätts bewakande. Huru kan man då falla på den tankan, at Stormästaren skulle antingen tålt det Landets ödeläggelse, som han hade i under-pant, eller med stillatigande låtit andra dela sig emellan et Land, hwars besittning til följe af pant-rätt honom allena tillhörde. När sedan Härtig Erik tog Landet under sin styrsel, göres ej heller någon påminnelse däremot ifrån Preußen. Den som kan inbilla sig, at Stormästaren warit antingen så efterlåten eller enfaldig, at han låtit sin rättighet sofwa under alla dessa förändringar, han synes intet känna Kors-Herrarna. Man synes då kunna med någon säkerhet påstå, at Preußiske Riddarne intet haft någon rättighet til Gothland, innan de efter Konung Albrects anmodan bortjagat Vitalianerna, då de, til at skaffa sig så mycket tryggare besittning af Landet, med en ansenlig penning-summa förnögt Konung Albrect. Wåre äldre Historieskrifware, som i flera mål intet warit med tilräckelig kunskap försedde om denna tidens förwirrade wånningar, hafwa lätteligen kunnat misstaga sig om året, när Konung Albrect sått penningar af Preußarna, och fallit på den tankan, at det war et lån, då det wärkeligen warit et rent köp, fast säljaren på intet sätt warit berättigad til förnyttringen.

(1) Annales Wisbyenſes pag. 262, sedan där är talt om Prins Eriks död: Similiter eadem turres, ſcilicet Zeletorn & aliam Dux *Johannes* & *Sveno Sture* armata manu feria quarta in profeſto S. Benedicti receperunt & hoc Anno Domini M. CCC. XCVIII.

(2) Annales Wisbyenſes på det nämnda stället: M CCC XCVIII in Feſto S. Benedicti Abbatis venerunt Domini de Prucya ad Gotlandiam cum exercitu magno & obtinuerunt a Duce *Johanne* & ſeruitoribus Regis *Alberti* cum placitatione ciuitatem & terram. Och widare på samma ställe: M CCC nonageſimo octauo in Feſto Paſche optinuerunt Domini de Prucya Wisby a Rege *Alberto* cum exercitu magno. Chronicon hos Benzelius pag. 95. M CCC LXXXXVIII. Domini de Prutia occuparunt ciuitatem Wisby expulſis inde Piratis. Corner säger ock, at denna intagning skedde efter Konung Albrects anstalter.

(3) Alb. Krantzius Vandalia Lib. 9. Cap. 39. pag. 225. Venerunt interea Wismariam nuntii fratrum Domus Theutonicæ in Pruſſia, afferentes pecuniam, quam *Alberto* Regi pro Gothlandia offerebant.

Mu-

Mutauere enim eo tempore sententiam, vel minis vel amicorum consiliis instructi bellum redimerunt . . . Ille accepta pecunia, remisit illis jus omne suum, quod illi esset in insula. Albrect. Margareta. 1398.

§. 24.

Man har intet welat afbryta sammanhanget af de fiendtliga rörelser, som upkommit genom uppenbara owänskapen, som bewäpnade Drotning Margareta emot Konung Albrect. Denna senares förhållande wisar ständiga prof af mycken swaghet, då den förras utmärker et stadgadt wett, som med wäl öfwerlagda anstalter går steg från steg til winnande af sitt syftemål. Hwad som annars uti Riket förelupet är, bör ej heller förbigås. Swerige hade nu en lång tid warit utsatt nästan för alla möjliga olyckor. De uphörde intet med Konung Albrects fångenskap, som af det föregående är ögonskenligt, och ju mera et sammanhang af mißöden rasar, ju mera tryckes Allmänheten, och tungan blifwer alt swårare och swårare, dock understundom äfwen utan den regerandes förwållande. Utrikes plågades Landet af sjögastar och inrikes af stråtröfware. Men därföre war intet Dannemark lottlöst, ty de samme Författare, som underrätta oß om Wästerås och andra Städers sköflande, påminna ock, at Swinaborg, Malmö och Helsingborg måste utstå en lika medfart, Bergen i Norrige undergick samma öde (1). Så litet man kan skylla Drotning Margareta för Malmös, Helsingborgs, Bergens och flera orters olycka, så litet kunna henne tilwitas de wåldsamheter, som föröfwades i Swerige, fast wåre gamle Historieskrifware intet underlåta, at lämna mißtankar därom. Om det är obilligt, at förklena hennes frägd för de hårdheter som Dannemark och Norrige måste utstå, hwarföre skal man då i anseende til Swerige beflåtka en regerandes minne med så obewisliga och ohemula wanrykten. Det heter wäl, at Swenska makten borde förswagas, på det Drotningen så mycket lättare måtte gå i land med sina enskylta affikter: men mån tro Swerige utomdes intet warit nog utmärgladt förut genom alla de swårigheter som yrat i Landet, alt sedan Konung Albrect inkallades. De berättelser, som äro upsatte, sedan hatet emellan Swerige och Dannemark kommit til sin högd, under

Påminnelser öfwer Drotning Margaretas Regering i allmänhet.

ången af Kalmar-Unionen, lära näppeligen kunna
åfwiga bewis emot Drotning Margaretas förſta
r. Nog finner man anmärkt i Wadſtena Dagbok,
yſkarne blifwit utdrefne och de Danſke kommit i Lan-
nan ſkattat dem lyckeliga, ſom leſwat under Tyſka
Men utom det, at det är en gammal Torpare-
Faders och Farfaders tid ſtod ganſka wäl til, bör
kunna ſig, at denna mening är intet inryckt af gam-
ren, utan antecknad med en annan hand uti ſielfwa
exemplaret. Wil man ock owäldigt döma om alla
eterna, torde det blifwa ſwårt at begripa, hwarföre
n ſkulle mera älſka Dannemark än Swerige och Nor-
n blef gift med en Swenſk Prins, ſom war Konung
rrige och Swerige. Då hon war wid tolf år gam-
hon en Swenſk Hofmäſterinna, Fru Märtha St.
otter. Til ſällſkap hade hon en Swenſk Fröken eller
Ingegerd Knuts Dotter, St. Britas Dotterdot-
Och torde hon efter denna anledning haſwa haft åſ-
liga Swenſka betjenter. Hwem wet intet, at ſåda-
ms omſtändigheter giſwa mycken anledning til wänſkap
d mognare år. Det är ock en otwifwelaktig ſanning,
ngen hyſt en beſtändig bewågenhet för Ulf Gudmar-
St. Britas Slägt, hwarföre ock, när Drotning
kom til Göthiſka Norden ifrån Ängeland, blef en an-
rdotter af St. Brita Katharina Knuts Dotter un-
Hofmäſterinna hos unga Drotningen. Alt detta ſynes
a om någon wederwilja emot de Swenſka. Men at
n ſkulle kaſta något utom ordenteligt förtroende på
i ſtörtat hennes Swärfader, Gemål och hela Riket
a wädelighet, ſynes näſtan wara förmycket begärdt:
e twungne af omſtändigheterna blifwit föranlåtne at
enne Swenſka Kronan; ty det ſkedde wiſt intet af
t, utan endaſt i affikt at rädda ſig ſielfwa. Dock
ger Ulfſon och hans wänner haſwa haft enſkylt hög-
r Drotningen, tillika med några flera, ſom hållit
nung Magnus och Håkan Månſon. De andra ha-
ntet at klaga, när de, faſt utan ſärdeles förtroende,

ſått

fått behålla sina Ambeten. Man finner ock, at Riksens Råd alt framgent fortfarit uti wården af sina syßlor, utan intrång af främmande, då likwäl i Konung Albrects tid hela rotar af utlänningar paraderade i Rådet. Wid Slott och Fästningar lära ganska få af gamla förmyndare-stammen warit brukade, men ifrån andra förtroende-syßlor blefwo de Swenske intet utslutne. Erik Kjellson förde befälet wid Falköpings slag, Abraham Broderson och Algot Månson wid Stockholms belägring, m. m. Man kan jämföra härmed, hwad som tilförne är anmärkt uti 18. §.

Albrect. Margareta. 1398.

(1) Annales Wisbyenses pag. 261. Post hæc (Falköpings slag) maxima guerra suborta est in terris & mari per consanguineos & servitores Regis *Alberti*, & per ciuitates sc. Rostoch, Wismariam & Stokholm, qui Daciam, Sueciam & Norvegiam igne & ferro hostiliter deuastabant, nam protunc complures mercatores Bergis fuerunt in prælio ibidem interfecti, & ciuitas ecclesia & monasteria depredata. In Suecia despoliata Nycopia, Arosia combusta; Item in Dacia Swinaborch, Malmö, Helsingaborch, item Wisby fuit capta a Stochholmensibus.

(2) Diarium Vaastenense pag. 5, sedan man talt om Konung Albrects fångenskap i Wästergöthland, tillägges widare, men med en annan hand: Domina vero *Margareta* Regina filia *Waldemari* Regis Danorum incepit regnare super tria regna, & extunc, Alemannis expulsis, Dani obtinuerunt terram pluribus annis, & Alemanni beatificati sunt ab incolis terræ.

(3) Om detta så wäl som Drotning Philippas Hofmästerinna finnes underrättelse uti Margaretä Chronicon.

§. 25.

Men sjelfwa Rikets inra författningar böra något omständeligare omröras. Landets wådeliga omständigheter krafde idkeliga rådplägningar, hwilka ock intet åsidosattes. År 1389 strax efter Pingsten woro en del af Riksens Råd församlade i Telge, då Stockholms utskickade åfwen insunno sig, hwarom man talt tilförne. Om hösten samma år war Drotningen sjelf närwarande i Söderköping wid et ordenteligt Herramöte, då Ständernas Privilegier i allmänhet bekräftades, och Ärkebiskopen i Upsala fick stadfästelse på sina inkomster af Jämteland. Men det märkeligaste, som då beslutades, war en urtima Skatt, som af hela

Skatter och pålagor under Drotning Margareta.

Albrect. Margareta. 1398.

hela Riket upbäras skulle til en mark penningar af hwar Bonde och Landbo, hwilken skulle utgå antingen i reda penningar eller waror, och wärderades i detta hänseende et skeppund Smör til sex mark, et skeppund Koppar til aderton mark, et fat Järn til tre mark, men när Skatten betaltes med Gråskin, Själhudar och Bockskinn, emottogos de efter wanliga taxeringen (1). När man påminner sig, at sex mark denna tiden swarade emot en mark Silfwer, kan man nog sinna at sex mark penningar war det samma som fyra Daler Silfwermynt nu för tiden uti redbart mynt (2). Det är ofelbart, at denna Skatt i anseende til allmänna fattigdomen war nog dryg, och klagas ganska mycket öfwer skatter och pålagor, hwarmed Allmogen under Drotning Margareta betungades. Twänne sådana urtima gärder nämner Ericus Olai, nämligen Boskaps-skatten och Rökskatten, den förra bestod uti en wiß afgift, som skulle utgöras för hwart kreatur, som en Bonde eller Landbo ägde (3). Det kommer egenteligen därpå an, huru stor afgiften war, men uti sig sjelf synes denna Skatt wara förnuftigare, än den wanliga marka-gälden, ty uti denna betalte den förmögnare och mindre förmögne lika mycket, men i den förra betaltes mäst af den rikaste, ty Allmogens förnämsta rikedom består uti deras dragare och annan boskap. Men detta, såsom likså owanligt, som billigt, gaf anledning til det förakteliga namnet af Drotning Margaretas rumpeskatt. Om Rökskatten berättar wår Författare, grundandes sig allenast på rykte, at en mark skulle betalas på hwar rök eller bakugn, och torde det wara intet annat än den kort förut omtalda marka-gälden, som wid 1389 års Herredag bewiljades, och lär ännu wanliga Skatten i Jämteland utgå af hwarje rök. Men utaf alla denna tidens pålagor låter ingen hårdare än femton marks hjelpen, i synnerhet om man antager den förklaring, som synes flyta af underwisningen hos Olaus Petri, som försäkrar, at tolf eller sexton mark penningar skulle betalas af et marks land (4). Men mån tro man intet kan med fullkomlig säkerhet påstå, at en sådan Skatt war omöjlig, ty huru kan man föreställa sig, at en Bonde, som brukade otta tunneland Jord, skulle därföre i Kronoskatt utgöra sju eller otta Nöt (5). Det är oförnekeligt at femton

marks

marks hjelpen utgick under Drotning Margareta för år 1300, men des rätta beskaffenhet torde wara obekant. Trollgast synes, at flere Bönder woro sammanslagne til utgörande af en sådan fullgård, som den kallas uti 1403 års Förordning, på samma sätt, som man ser uti et från Rådet utfärdadt Bref af år 1526, då 12 Bönder och 24 Landbönder skulle betala en då pålyst urtima gård, hwilken jämnkning säges wara efter gammalt bruk (6). Icke destomindre huru man behagar förklara deßa nymodiga namn och pålagor, är likwäl ingen twifwel, at skattskyldige Allmogen betungades ganska mycket, ty Drottningen bekänner det sjelf uti den nyligen åberopade Förordning, då hon beder, at hwad hon och hennes Fogdar i sådant fall kunde hafwa gjordt Landets inbyggare, måtte för Guds skuld henne och dem förlåtas (7). Drotningen tilstår ock, at något intet kunnat undwikas, man warit en nödwändig frukt af omständigheterna och Rikets belägenhet, men likwäl, at mycket kunnat hjelpas, som intet blifwit förekommit (8). En sådan synda-bekännelse hedrar wäl intet färdeles den regerande, men man bör dock medgifwa, at alt mißbruk och egennytta kan intet, uti så oroliga tider, med all människlig försiktighet förebyggas. Öfwer Ambetsmanna tiltagsenhet är klagadt och klagas i alla tider, och bör man intet föreställa sig, at Anglar mera då än i senare tider befattat sig med Lagskipningen. När Drotningen 1391 war i Linköping gaf hon sin munteliga befallning til Vicke Molteke, at Kyrko-Landbönder på intet sätt borde af hennes Fogdar och Läns-Herrar betungas, utan om det skulle behöfwas, wille hon sjelf anhålla därom hos wederbörande Prelater (9). Förbudet förnyades widare genom Drotningens Bref från Arawal 1393 (10). Men at des munteliga befallning intet blifwit efterlefwad, kan inhämtas så wäl af det som i 18. §. är anfördt, som af det nu åberopade Brefwet af 1393. I synnerhet måtte Vicke Molteke i den delen fram för andra hafwa utmärkt sig, emedan hans förhållande angifwes som uppenbart röfweri.

Albrecht. Margareta. 1398.

(1) Ständernas Privilegier och Ärkebiskopens inkomster af Jämteland äro bekräftade i Söderköping die Simonis & Judæ 1389. Om Skatten handlar Drotningens Bref Dominica ante Simonis & Judæ 1389.

Albrect. Märgareta. 1398.

Von Dalin fid. 587. Jämför Langebeck om Norrska Bergsmönten fid. 95.

(2) At ser mark penningar denna tiden swarade emot en mark Lödig, kan ses af Thorsten Gustaffsons Sälje-Bref på något Gods, „som hän uplät til Herra Niclis Swarta Skäning for sertighe mark och hundradha Swenska päninga swa got mynt, som nw gaar och giäller i Richeno, och Sex Swenska march göra ena lödogh march ꝛc.“ Scriptum Lene An. D:ni Millesimo trigentesimo nonagesimo tertio d. b. Clementis. Originaler på Pergament förwaras uti Archivet i Köpenhamn, meddelt af Langebeck.

(3) Ericus Olai pag. 148. Erant inter cætera gravamina innumera & tributa, ut de qualibet cauda jumentorum certa summa solveretur pecuniæ, jämför pag. 159.

(4) Olaus Petri uti sin handskrefna Krönika: „Menige man förarmades mz många hestattningar och gärder, som them pålades, och så förökades Skatten, at af stärkand Nord gafs ju som mest tolff eller sertan mark i swra Skatten, undantagande de små Skattet och gärder, som intet räknas kunde.“

(5) Wärdet på Boskapen uti Magnus Erikssons tid, då Lagboken gjordes, kan inhämtas af 23 Capitlet eller Flocken Kunga-Balkar, där et gilt Nöt wärderas til 12 öre. Men uti Eggert Moltkes beskattning af 1391, hwarom är talt uti 18. §. wärderas et Nöt til 2 mark.

(6) Riksens Råds Bref 1526 uti wor Stjernmans Riksdags-Beslut fid. 465. En sådan sammanskattning war ock brukelig i fordna dagar, som man kan se af 10 Flocken, 10. §. Konunga-Balken, Upl. Lagen, hwar ser Bönder skulle tilsammans betala et Får, m. m. Jag detta lår ej behöfwa bewis.

(7) Drotning Margaretas Stadga eller Macat scriptum Upsaliæ An. Dni MCD tertio die inventionis S. Crucis, 3 Maji, hos Hadorph uti Bjärk. R. fid. 35: „ec hetha wi alla . . . swänskia ec kärnta, at hwes ec wara Foghete idher, här til emot hand giort, at i tha for Guths sculd oc ec thom forlatha.“ Året tilförne uti 7. §. talas om femtow marks hielpen.

(8) Uti sielfwa ingången af den i föregående Anmärkning anförda Förordning: „Wi hawa wal forstandit . . at almughen hauer hafft meghin thunga oc withermödha, oc sunderlike fithän wi hikomma til thetta Rikith, een dels hauer thz oc waldet stort ströch oc thunga, som Riket hauer warit aliggendä, een dels hafuer thz oc woldet selfwold, girä oc eghen wilghe, wor oc wore Foghetes oc Embitsmens, somt hafuer man oc icke kunnet bäthrä, somt matä wi oc tho oc wäl hanä bäthrät, än tho at thet är thok icke än scheet, ty wäre.

(9) Ein-

(9) Linköpings Dom-Capitels Bref 1391, in octava S. Martini, här säges ibland annat, „ath maanedaghen for helga ermeße dag her i Lincöpinge närwarande Vicke Molteke . . . waar Frw Drotningen förböd Vicke Molteke widher nampn, at han skulle inghen skat eller twnga legga til Kyrkio waardnad, oc sagde hon at thet war alrig hennes wili eller bwd . . . Forty torff hon naagra hielp aff them til sit oc Rikesens bestaandilse, tha wil hon thet bedas med kerlek ꝛc." Widare förekomma deßa orden: „Will Vikke gästa oc röffua, thet skywter vnder Gudz oc waara Frw Drotningenne dom oc Kyrkiona rett." Brefwet är tilförne åberopadt wid 18. §. Albrect. Margareta. 1398.

(10) Drotning Margaretas Bref scriptum in castro *Axawald* An. D:ni M. CCC. XC tertio ipso die annunciationis beatæ Mariæ Virg. „Wij Margareta ꝛc. helsom edher alla waara Fogothar oc Embitzmän i Ostergylland ꝛc. For ty at oß är til witande wordet, at J haffwin lagt skatt oc dagrwerke til Kyrkia, Clärkä ok Closther-hion ok twngen them oplikteliga met waalgestning, huilkit oß inthe liufft är, effter ty thet är ej met wort bod eller witskap giort, ok inghen haffwer ther vm bidit. Thy wiliom ok biwdom wi thet hordeliga vndher waara hyllist ok naadh, at j theß afflathen ꝛc."

§. 26.

Det är swårt at förswara dens förhållande, som ber sielf om förlåtelse, och i det hänseende lär det blifwa oförnekeligt, at skattskylliga Menigheten warit åfwen uti hennes första regerings-år mycket tryckt af owanliga pålagor. Om werldsliga Frälset warit på samma sätt betungadt, wet man intet, troligast är, at de warit skonade, och sedan hennes Förordning af år 1393 utkommit, lär åfwen andeliga Frälset sätt njuta sina friheter til godo. Man war wäl intet särdeles wan at lefwa efter Lag uti Konung Albrects tid, men förmodeligen kunde intet Drotning Margareta föraktas så aldeles saklöst, som de förra Konungar; så at Ambetsmän til åfwentyrs torde blifwit något warsammare, om det war emot naturen at blifwa rättwisare. Det lär då blifwa et af Drotning Margaretas hufwudsakeligaste fel, at den ringare hopen gafs esomostast til sköflings. Tidens tänke- och lefnads-sätt war sådant, den som intet fruktades, föraktades. Det andra hufwud-fel, hwarföre Drotning Margareta beskylldes, war, at Slotten anförtroddes åt utlänningar. Härwid bör likwäl påminnas, at det kan wara twifwelaktigt, om hon uti sin Försäkring förpliktat sig, Om Slottens förlånande til utlänningar.

Albrect. Margareta. 1398.

at sådana Ämbeten skulle egenteligen wara förbehållna åt infödda Swenska. Ty ehuruwäl uti tredje §. af hennes Försäkran af år 1388 stadgas (1), at om Slott och Län samt Rikets Råd skulle förhållas efter Swenska Lagboken, synes hon likwäl uti 6. §. hafwa tilägnat sig någon friare föranstaltning öfwer fasta orterna i Landet, då hon lofwar, at så wäl de som redan antagit henne til Drotning, som de som framdeles kunde erkänna henne för laglig Öfwerherre, skulle wäl få njuta sina panter och län, men inga flera Slott, än Nyköping och Wiborg (2). Hon synes således härigenom welat förbehålla sig ett friare förordnande i detta målet; så mycket mer, som Drotningen förklarar i 7. §. at hon intet wille wara bunden til något af det, som utaf Konung Albrect och deß Fader wore lofwadt och bebreſwadt, hwilkas förpliktelser äfwen angingo Slottens förläwande åt infödda Swenska. En annan omständighet gör, åtminstone för oß, Drotningens Försäkran otydelig och mörk, ty man wet intet med tilförlåtelig grund hwilken Lagbok här borde förstås. Magnus Eriksons Lagbok är den ende af alla wåra äldsta Lagar, som inskränker Slottens förläwande inom Swenska Män allena (3). Så wäl Uplands, som Södermanna Lagen lämna wärden om Slott och Län alldeles uti Konungens wälbehag (4), och wid Magnus Eriksons Lagbok möter den swårighet, at den hwarken war allmänneligen wedertagen eller lagligen bekräftad af Konungen, fast den uti enskylta wisthigheter blifwit genom bruk och mana merendels tagen til rättesnöre. Det kan då wara twifwelaktigt, om med den uti Drotningens Försäkran åberopade Lagbok, den annars så kallade Medel-lagen bör förstås, eller någon af de äldre. Uti allting synes man kunna märka en besynnerlig slughet, eller klokhet, om så behagas, och et ofördmodadt tanke-sätt, som satte henne öfwer en stor del af tidens fördomar. När andre Konungar hade den swaga inbillningen, at kröning satte Konungsliga Högheten uti sin tilbörliga helgd; wisade Drotning Margareta, at hon kunde regera utan kröning, och at hennes makt war mera wördad utan denna onödighet, än om alle tre Nordiske Ärkebiskoparne warit sysselsatte med at läsa Latin öfwer henne wid Kronans påsättande. Det kan ock wara möjligt, at

Drot-

Drotningen haft et annat föremål med Kröningens å sido sättande, ty wid denna Högtidelighet war wedertäget, at Konungarne med Ed förpliktade sig til bibehållande af Kyrkans och af Ständers Privilegier. Allmänheten tror ock, at Eden ökar förpliktelsen emot Gud och människjor, och Påfwe-wäldet tog sig tilfälle därigenom, at med större stränghet herrska öfwer Lekmäns samwete. När hon undwek detta band, fick des wänskap emot de andeliga något mera sken af nåd än af andakts-skyldighet. Kan hända Drotning Margareta tänkt så, kan hända intet, oselbart är, at hon under sin regering utan Ed och utan Kröning herrskade med större myndighet och enwälde, än hennes närmaste Företrädare, om de ock låtit kröna sig hwart år. Albrect. Margareta. 1398.

(1) Ericus Olai pag. 148. Literas magnas & pulcras tradebat, inter cætera talia continentes, quod castra Regni Sveciæ non nisi intraneis traderentur, ipsa nihilominus Danis & Alemannis assignauit castra. Man har orsak at twifla om andra Bref warit utgifna, än hennes Försäkring af år 1388. Men något mera kommer härom at nämnas framdeles.

(2) Sjelfwa orden böra öfwerwägas sid. 53 hos Hadorph: „hwilke af the med K. Albrichte uw ära, ok Riksens män i Swerike the til wara thienist kompne äro, ok komma ok blifwa, them unnom wi thera gods ok panta, swa som ära häradhe ok sokna ther the särdelis til pant hafwa, tho äcke nakor slott eller nakot slotts fogheti." Dessa ord synas innebära en långt annan mening än den Ericus Olai upgifwer.

(3) Magnus Eriksons Laghok, 4 §. 5 Flocken Konunga-Balken, ej ma utlänsker mather i raath hans takas, ej husom älla landom ratha m. m.

(4) 3 Flocken, 3 §. Upl. Lag. Då Kröningen war förättad heter det, tha ma han thienistumannom sinum län gifwa, och det utan någon widare inskränkning. 3 Flocken i Konunga-Balken, Suderm. Lag. brukar samma ord utan all tilökning.

§. 27.

Hwad hit intil under Drotning Margaretas regering sig tilldragit, war uti några hänseenden både stort och utomordenteligt. Hon förde ensam Spiran öfwer Swerige, Dannemark och Norrige, en händelse som war ohörd ända til hennes tid. Intet Fruntimmer hade tilförene warit regerande öfwer et Härad

Albrect. Margareta. 1398.

rad en gång, och nu regerade et Fruntimmer öfwer tre mäktiga Riken. Besynnerliga omständigheter hade banat wägen til denna stora förändring. Det synes likwäl haswa warit hennes enskylta förtjenst och lycka, at hon kunnat nyttja den belägenhet, som den Högstas dolda Beslut och Försyn hade tillagat i Göthiska Norden. De förra Konungar hade ofelmotstaft haft swårighet at bibehålla sig på en Thron, til hwilken de igenom födseln woro berättigade. Margareta däremot förde Spiran öfwer trenne Konunga-Riken, hwartil födseln, om så behagas, gifwit anledning, men rättigheten förwärfwade hon sig sielf. En Moder ärfwer sin Son uti Odalgods och annan enskyld egendom, men at en Moder på samma sätt ärfwer Riken, war en ohörd Lagfarenhet. Hennes personliga högaktning mätte således warit ogemen, då hon genom Dannemarks och Norriges fria wal kunde på det senare stället bliswa wärkelig Drotning, och på det förra Riks-Förståndersta med all Kungelig makt och myndighet. En oförståndig Konung och mäktige Herrar, bägge emot sin wilja, skänkte henne Swenska Kronan. Härmed war likwäl Drotning Margareta intet nögd, och när är en människa nögd? Åregirigheten har inga gräntsor, och kan man med alt sog lämpa hit et af Drotning Christinas Mynt, där hela Jordklotet föreställes med öfwerskrift: Det förslår intet, non sufficit. Hon wille än widare stadga sitt odödeliga minne genom alla tre Nordiska Rikens Förening uti en kropp och under et hufwud. Därtil war angeläget, at i tid tänka på sin efterträdare. Det hade hon ock gjordt strax efter sin Sons Konung Olofs dödeliga frånfälle. Hennes stora anläggning slog djupare rötter genom Konung Albrects fångenskap. Man har nämnt förut, at Härtig Erik af Pommern blef år 1388 förklarad til rätt Arfwinge til Norrige efter Drotning Margareta. Samma Arfrätt blef widare, stadfästad följande året 1389, då Norrska Rådet yttrade sig, at til följe af deras Lagar tilkom Arfrätten til Norrska Riket först Härtig Erik och des Son, sedan des Broder, därnäst des Faderbroder, och i brist af dem Härtig Eriks nästa Frände. Det war således ganska lätt at begripa, hwem Drotningen utsedt til sin Arftagare, åtminstone i Norrige. Det sist nämnda året lät hon ock hämta til sig den-

denna unga Herren från Pommern, på det han måtte i tid bliſwa wand wid Nordiſka Folket och Landsens ſpråk (1). Dock likwäl ſkedde härom ingen föreſtällning hwarken i Sverige eller Dannemark, ſå mycket man nu kan weta. Men efter Lindholms Sillestånds-Tractat 1395, ſedan hela Sweriges Rike undantagande Stockholm, Gothland, och några mindre betydeliga Slott i Norrland kommit under Drotning Margaretas wäld, gjorde hon och Swenſka Rådet förſlag om ſin Syſterdotters Sons Härtig Eriks utkorande til Konung i Sverige. Om man kan tro wåra äldſta Hiſtorieſkriſware i Sverige, har detta förſlaget intet warit Rådet behageligt. Man kan utan ſwårighet föreſtälla ſig det ſamma. Alla denna tidens Råds- och Herre-Släkter woro merendels nära förbundne med den utdödda Konunga-Ätten, och i flera hänſeenden af likſå förnäm härkomſt ſom Folkungarna. Det kan således intet wara ſå mycket owäntadt, om någon af deßa Släkter trodt ſig kunna komma i walet wid föreſallande Thronledighet. Åtminſtone woro Sparrarne likſå när i ſkyldſkap med St. Erik ſom Drotningens afledne Herr Son Konung Olof, och yngre Oxenſtjernorne på ſamma räkning. Flere af wåra gamla Släkter woro ock på åtſkilligt ſätt med Konunga-Huſet förbundne. Erik Waldemarſon, ſom nu leſde, war Sons Soneſon af Konung Waldemar Birgerſon. Braher, Gudmarſönerna och deras afkommande härſtammade alle från Folkungarna på Mödernet, Algot Månſon Sture lär haſwa warit en Ättlägg af Folkungarna på Fädernet. Chriſtiern Broderſon, Lejonhuſwudernas Stamfader, war gift med Konung Waldemars Soneſons Dotter (2). Det wore för widlyftigt at nämna alla denna tidens Adeliga Herrar, ſom med gamla Konunga-Huſen woro beſwägrade. Utan at beſkylla någon för ſå högt flygande tankar, wore det likwäl intet onaturligt, om någon af dem hade roat ſig därmed, och hade en del af deßa Släkter nogſamt wiſat, under de nyligen förflutna tider, at de hade ingen affmak för at hålla i Riks-Spiran, hwilket på en gång likwäl förſwann genom Drotningens föreſtälling om Thronföljden för Härtig Erik, ſom hon kallade ſin Son. Det war då intet underligt, om Drotningens anmälan miſshagade, men at de

Albrect. Margareta. Erik. 1396.

Erik af Pommern wald til Konung.

Albrect. Margareta. Erik. 1396.

yttrade sitt misshag war både underligt och oförsiktigt. Drotningens ynnest kunde intet winnas därigenom, och Hertig Erik, som nu war emellan 14 och 15 år kunde ock göra upmärksamhet wid en ogenhet, som intet kunde wärka förtroende hwarken til dem eller Swenska Folket i framtiden. Det wär lätt at se förut, det Drotningens wilja skulle winna framgång, om det war alfwar, och därom kunde så mycket mindre twifwelsmål hafwa rum, såsom hon nog wisat sin upriktiga mening genom alla de steg, som woro tagne i Norrige. Swenska Rådet sökte då med höflighet at afböja denna samwets-fråga, förfäkrandes, at så länge Gud täcktes unna Drotningen lifwet, de intet åstundade eller önskade någon annan Konung. All höflighet behagar intet, och detta wördnads-prof blef intet med särdeles nåd uptaget. Twärt om Drotningen, misslynt öfwer et sådant swar, förfäkrade, at hennes enda affikt war deras eget bästa, emedan Krig och owighet skulle blifwa frukten af deras motsträfwighet, och at hon intet kunde finna någon annan orsak til deras motstånd, än den, at Hertig Erik ledde sin uprinnelse från hennes Slägt; så föreställes denna öfwerläggning af wåra Häfdeteknare (3). Är den riktig, måste man medgifwa, at den war både eftertänkelig och förgripelig, ty då de walde Margareta til sin och Sweriges Drotning, war äfwen det wilkor uttryckeligen bifogadt, at den skulle utkoras til Sweriges Konung, som Drotningen wille, at därtil utses skulle, antingen medan hon lefde eller efter hennes död (4). Drotningen hade således skäl til sitt misshag, och Herrarne sielfwe orsak at ångra sin inwänning. Deras twekan blef således snart slutad, och walet utföll enhälleligen efter Drotningens åstundan, men förnödeligen med mindre erkänsla hos Drotningen, än om de gnast och utan winglande wördnads-betygelse gifwit åtminstone et gladlynt, om intet alldeles upriktigt samtycke. Walet skedde i Skara wid den 11 Junii eller St. Barnabe dag 1396, närwarande Drotning Margareta, Ärkebiskopen från Upsala med des Lydbiskopar och Rikets Råd (5). Det kan wara troligt, at Dannemarks Rikes Råd äfwen wärit tillstädes, emedan man uti Dannemark på samma sätt som i Sverige förbundit sig at wälja den til Konung, som Drotningen behagade utnämna.

Det-

Detta synes så mycket mera sannolikt, som alla de ännu i behåll warande Danska Krönikor intet utsätta, når walet i Dannemark förrättades, hwilket likwäl förmodeligen både skedt och bordt ske, så framt Hårtig Erik genom någon särskild Act där i Landet blifwit förklarad för Konung. Hårtig Erik lär ock förmodeligen intet hafwa warit närwarande i Skara wid walet, emedan han kort däreſter med mycken skatt blef hämtad från Dannemark. Albrect. Margareta. Erik. 1396.

(1) Hwitfeld fid. 587.

(2) Deßa skyldskap äro förmodeligen utom alt twifwelsmål. Erik Konung Waldemarsson är ofta nämnd i det föregående. Waldemar Eriksson, Konung Waldemars Sonesson, är ock bekant. Hans Anka lefde ännu 1397, och war gift med Ivar Königsmark. Hennes Bref dateradt Enköping feria tertia ante Feſtum S. Sigfridi 1397, förekommer framdeles. Erik Waldemarsson den yngre, Konung Waldemars Sons Sonesson bodde på Tiholmen 1386, som man ser af en dom, utgifwen samma år näſta Odensdagen för St. Eſkils dag, til förmån af Wärfrubergs Kloſter. Man har ock Bref af samma Erik Waldemarsson 1388 in craſtino omnium Sanctorum. Så wäl han som des Fader och Faderfader föra uti ſina Sigiller Danſka wapnet tre Leoparder, ſåsom eſterkommande af Drotning Sophia, Konung Waldemars Gemål, deras Stammoder. Om Algot Månson, Sture, och Biſkop Brynolf af Skara, at de woro Folkungar, kan man ſe *Vita Brynolphi* pag. 66, hwilket är anfördt uti Biſkop Brynolfs Lefwerne. Lejonhufwudenas Stamfader Chriſtiern af Kerr Broder til den namnkunnige Abraham Broderſon war gift med Waldemar Eriksons Dotter, och lär man härutaf finna grunden til Lejonhufwudſka wapnet. Det öfriga lär wara allmänt bekant.

(3) Rim-Krönikan fid. 170. Ericus Olai pag. 150. Et licet Conſiliarii Regni Sueciæ diutius obſtitiſſent, dicentes ſe non debere Regem eligere vel aſſumere, quamdiu illa viveret &c.

(4) Swenſka Herrarnas Utkorelſe-Bref Palm-Söndagen 1388 hos Hwitfeld fid. 582, ſiſta Artikeln är ſådan: „Item hwem wor Frw Drotning will och råder at wi förſtrefue och Riket til alles woris och Sweriges Rikes rätta Konung och Herre tage . . . enten i hennes liue eller eſter hennis död, den ſamme . . . ſkulle wi . . . til . . . Sweriges Rikes rette Konung oc Herre tage."

(5) Diarium Vaſtenenſe wid år 1396 pag. 15. Circa Feſtum S. Barnabæ Apoſtoli Scaris electus eſt illuſtris *Ericus* de Alumania, puer quatuordecim annorum vel modicum plus, in Regem, procurante Dina *Margareta* filia *Waldemari* Regis Daciæ & relicta *Hagonis* Regis

Albrect. Margareta. Erik. 1396.

Norvegiæ iſtorum trium Regnorum tunc Regina præſentibus Archiepiſcopo & aliis Epiſcopis cum Conſiliariis Regni, ac poſtea apud Upſaliam, ut moris eſt, in Moraſteen eſt ſublevatus, ubi tunc temporis multi milites ſunt creati. Incertus Auctor hoſ Er. Benzelius Mon. Eccl. pag. 100 hopſogar walet ſör alla tre Rikerna med 1396. M. CCC. XCVI. Electus eſt *Ericus* in Regem Sueciæ, Daciæ & Norvegiæ exeunte eo quindecim annos.

§. 28.

Sedan Konung Erikś wal på föreſkrefna ſätt war förrättadt i Skara, wille man widare på gamla wiſet låta hyllningen wid Upſala fullbordas, på det Allmänheten mätte inbilla ſig, at den ock hade del i Konunga-walet. Unge Konungen blef då aſhämtad från Dannemark, och gjorde, ſnart ſagt, hela Danſka Adelen honom följe til Sverige, hwar hela Swenſka Adelen war honom til mötes (1). På ſå högtideligt ſätt fördes Konung Erik til Upſala, där han ock wid Moraſten hyllades den 23 Junii 1396 (2), då ſå wäl Konungen, ſom Allmänheten gjorde ſin Ed. Man kan intet twifla, at ju Drotning Margareta wid denna högtidelighet warit närwarande, men om hon ſjelf eller någon annan på hennes wägnar öpnat Acten med et prydeligt eller oprydeligt Tal, wet man intet. Wäre gamle Häfdeteknare underrätta oß intet om denna obetydeliga märkwärdighet. I anledning af den wid förra §. gjorda ſiſta Anmärkning, är wäl möjligt, at Konung Erik wid ſamma tilfälle bliſwit hyllad åfwen på Dannemarks och Norriges wägnar, utaf alla ſom ifrån de Rikerna biwiſtat hyllningen (2). Sedan hyllningen wid Upſala war förrättad, ſamlades åter Rikſens Råd den 20 September ſamma år uti Nyköping, närwarande både Konung Erik och Drotning Margareta, då många hufwudſakeliga ärender bleſwo afgjorda, hwilka til en del woro förut beſlutade, dels nu ſluteligen afgjordes. Et af de förnämſta målen war, at alt Gods, ſom kommit ifrån Kronan ſedan Konung Albrect i Riket inkallades, ſkulle nu til Kronan indragas utan all löſen, och anſtalt göras, at ſådant frambeles intet ſke mätte. Om någon Bonde bliſwit beſkattad, och des Gods bliſwit förſåldt, ſkulle det återkallas til Kronan ſåſom ſwärdelig egendom och penningarna återbetalas, men

Konung Erik hyllas wid Moraſten.

Nyköpings Riksdags Beſlut.

om

om någon tilbyst sig Krono-Gods, och gifwit därföre fullkomligt wederlag, skulle det blifwa ständande. Til ransakning och dom öfwer dessa och flere sådana mål skulle Räfste-ting hållas öfwer hela Riket, i Upland en half månad efter nästa Michelsmäßa, i Wästerås inom en månad efter samma dag, i Strängnäs om Mårtensmäßan, i Östergöthland och Skara Stift en månad efter nästa Michelsmäßa, i Kalmar och på Öland nästkommande Kyndelsmäßa, i Wärende, Kind och Rumlaborgs Län i nästkommande Fasta. Hwad käromål, som Konungen eller Drotningen kunde hafwa til Knut Boson om bortmista Krono-Gods, därmed skulle hafwas anstånd til nästkommande Pingst och intet längre. Ingen, som fått Frälse-rättighet under denna oro, skulle bibehållas wid sitt Frälse utan Konungens besynnerliga nåd. Ingen Skatt måtte påbjudas utan efter Konungens eller Drotningens skriftelige befallning. Alla Slott, som under dessa oroligheter kunde wara upbygda, skulle ofördröjeligen nederbrytas, så snart Konungens påbud därom utsändes. Åt hwad som imedlertid til Drotningens eller krigets förnödenhet blifwit uttaget, blef efterskänkt af Prästerskapet, men hwad någon til enskylt behof upburit, skulle återbetalas. Hwad Gods, som en och annan kunde tilhöra uti någotdera Riket, skulle lämnas til rätta ägarens oklandrade upptjande. När Konungen eller Drotningen låter påbjuda något Sammanträde af Rikens Råd, skulle alle med wederhörliga Fullmakter inställa sig på hwad ställe, som utsattes, och skulle wid sådana tilfällen i synnerhet i akt tagas, at aldrig något Krig emellan dessa tre Riken upkomma kunde. Hela Kopparberget skulle hädanefter utan inwänning tilhöra Konungen och Kronan, undantagande twänne Belgar, som Biskopen i Wästerås ägde. Hwad Bo Jonson och des Söner Knut Boson och Sten Boson tilförne ägt i Kopparberget, skulle hädanefter höra Konungen och Kronan til. Drotning Margareta skulle uti sin lifstid, såsom Morgongåfwa, behålla Östergöthland, Rumlaborg och Jönköping med alla därunder lydande Län, Wästergöthland, Kind, Mark, Dal, Wärmeland och Mo Härad, och alt hwad Konungen tilhörde i Skara Biskopsdöme, Wästerås Stad och Slott, Norbo Härad, Koppar- och Järnberget med all

Albrect. Margareta. Erik. 1396.

Albrect. Margareta. Erik. 1396.

Konungslig rätt och ränta. Dock skulle Abraham Broderson behålla Werende och Finneden, Swarte Skaning Mark, Clas Dewits och Hans Skytte de pantsatta Land och Härader, så länge, som de af Drotningen utgifna Bref innehåla. Den af Konung Albrect påbudna beskattningen förbehålles Drotningen til des fria förordnande. De 10000 Lödig mark Silfwer, som de Swenska genom sin förskrifning lofwade Drotningen, då hon först kom til Söderköping, och 3000 mark Silfwer des utan skulle Droningen wara berättigad at uppbära af de nu upräknade Länder, och skänka dem til Kloster, Kyrkor, wänner och tjenare efter behag. På Bodanäs och undsliggande Gods, som Drotningen köpt af Vicke von Witzen, och Rönö, samt det Gods, som hon löst ifrån Carl af Tofta, skulle på samma sätt stå under hennes oklandrade förordnande. Sweriges Rikes Råd tillika med femtio otta Riddare och Swenar, som i Swerige besutne woro, bekräftade Beslute med sina Sigillers bifogande, hwarwid widare hängdes Konung Eriks och Drotning Margaretas Signeten. När detta alt war stadsäst och bewitnadt, lät Drotningen gifwa tilkänna, at hon war färdig til at betala och förnöja alla dem, som hade någet at fordra af henne; men ehuruwäl ingen anmälte sig, betalte hon likwäl okrafsd åtskilliga, uti förenämnde Herrars närwaro, hwarföre ock alle närwarande betygade sin tacksägelse. Til slut förklarade Drotningen, at hwarken Konung Erik eller hon sjelf wille wara förpliktad til något af alt, hwad Konung Albrect utlofwat hade (3).

(1) Ericus Olai pag. 151. Illa nihilominus commota & pertinax minis & terroribus intentum suum obtinuit, & continuo in Sueciam introduxit (*Ericum* Ducem Pomeraniæ) comitante pæne tota Daciæ Baronia. Occurrebat autem tota militia Suecorum.

(2) Hyllningen skedde dagen efter Maria Magdalena och således den 23 Julii: Rykhöpings Beslut 1396 hos Hwitfeld sid. 600, hwilken dag då föll in på en Söndag. Ericus Olai pag. 151. Rim-Krönikan sid. 171. År 1434 affärdades en Notarius Publicus til Mora-sten til at afgifwa sitt intygande, om den Skrift, som wid Konungens hyllning blifwit uti Stenen inhuggen, och war Stenrutningen denna: An. Dni M. CCC. XCVI electus est in Regem Sveciæ in hoc loco Illustris Rex Dominus *Ericus* &c. . . . Kalend. Augusti, och wittnar Not-

Notarien, at ehuruwäl där war lämnadt rum för Siffrorna fram för Kalend. Augusti, förfäkrade likwäl alle, at det war XI Kalend. Augusti eller Mariä Magdalenä dag. Men deßa witnen hafwa förmodligen bedragit sig, ty det war den X och intet den XI Kalend. Augusti eller dagen efter Maria Magdalena. Notarii Publici Attest den 21 Maji 1434 finnes hos Hadorph wid Nim-Krönikan sid. 75. Albrect. Margareta. Erik. 1396.

(3) Swenska Riks-Rådens Beslut in castro Nycopiæ in Svecia Anno Domini 1396 vigilia beat. Matthæi Apostoli. Denna Act finnes på Danska hos Hwitfeld sid. 690, på Swenska hos Hadorph sid. 62, men tagen af Hwitfeld. Det är skada, at Hwitfeld intet behagat inrycka denna stadga på sitt rätta språk, ty nu är den 2 och 3 Puncten nog mörk, och, kan ske, utan någon mening. De här warande andelige Råds-Herrar woro Ärkebiskop Henrik af Upsala, Biskop Knut af Linköping, Biskop Thorsten af Skara, Biskop Thord i Strängnäs, Biskop Nils i Wästerås, Biskop Björn i Åbo, och Biskop Henning i Wexiö, Dom-Probstarne Anders i Upsala och Brynolf i Skara. De werldslige woro: Carl af Tosta, Sten Bengtson, Erengisle Nilson, Sten Boson, Anund Jonson, Thure Bengtson, Arwid Bengtson, Carl Månson, Thord Bonde, Iwer Nielason, Algot Månson, Knut Hatt, Erik Erlandson, Erland Knutson Riddare, Carl Carlson och Jonas Anderson af Wapen. Biskoparne hafwa främsta rummet efter wanligheten, därnäst Riddare, sedan Dom-Probstarne och sist Herrarne af Wapen. Innehållet af Nyköpings Beslut införes af von Dalin sid. 596, men med någon skilnad.

§. 29.

Nyköpings Herredags Beslut är uti flera mål ganska märkwärdigt; ty om Konung Erik och Drotning Margareta aldrig gjordt annat, än at de låtit en alfwarsam utmätning följa på en sådan Förordning, skulle utan twifwel därutaf allena uppkommit et widsträkt missnöje och hat, som i långliga tider beswärat deras åminnelse. All återbäring är i allmänhet altid misshagelig. Den här påbjudna Räfst eller reduction skulle börjas ifrån Konung Albrects inkallande i Riket, och alla Krono-Bods, antingen de woro som pant eller lån afhände, skulle uran dsen återställas. Härigenom blef i et wist hänseende Konung Albrects wal förklarade för olagligt, hwilket likwäl af de mäktigaste Herrarne war fullbordadt, och de som förstäckt penningar emot pant i Krono-Bods, blefwo både sina penningar och pant förlustige. Byes-Gods skulle hafwa bestånd om Kro- Påminnelser wid Nyköpings Herredags Beslut.

Albrect. Margareta. Erik 1396.

Kronan sått fullkomligt wederlag. Hwem ser intet, at tilbytt Krono-Gods stod i samma fara, som andra förlåningar, emedan Domaren wardt befogad at pröfwa wederlaget, och innehafwaren lopp fara at förlora all kostnad och förbättring, ty därom war intet förbehåll gjordt. Widare som återbäringen skulle gälla för en tid af 33 år, är det lätt at begripa, at den, som på god tro med laga fång satt i besittning af någon egendom, kunde ganska lätt stadna i en oförtjent mistning. De påbudna Räfste-ting, som utan tidens utdrägt borde förrättas, måtte således hafwa upfyllt Landet med en allmän förskräckelse. Undersöknings-Tingen bleswo ock satte i en oförtöfwad wärkställighet, och såsom tillika war fastställdt, at de, som under denna tiden på et eller annat sätt förskaffat sig Frälse, borde blifwa förlustige af sin Frälse-Frihet, som intet kunde wederbörligen bewisas; blef åter därigenom et ymnigt ämne til misnöje och fruktan. Man har ännu i behåll en Dom gifwen wid Wästgötha Räfste-ting Andersmäss-dagen 1396, hwarigenom Thor i Lycketorp, Thorgils i Skyrdungaryd, Hemming i Ramstorp, Swen i Noor, Petter Hård, Bengt Gås, Holwid i Hwitene, Bengt Swenson, Matthias Blidemäster, Jöse Wärkmästare, Björn Skötte, Esman i Odenäs, Erik Pettersson, Thomas Diekn, Ragwald Diekn, och Bengt Prika bleswo alle dömde förlustige af sitt hit intill nyttjade Frälse. Riddaren Heyne Snackenborg Konungens Domhafwande, Riddaren Erik Erlandson Lagman i Wästergöthland, Brynolf Probsten i Skara och Håkan Ärkediekn då sammanstädes woro Domare. I Nämden suto Gustaf Månson, Carl Båt Riddare, Staffan Gustafson, Thorsten Simonson, Niklas Diekn, och Lindorm Jonson Swenar på Ridderskapets wägnar, och sex Bönder på Allmogens wägnar. De saksälde lades härigenom under Kronan och Skatt, såsom deras Förfäder warit, efter de hwarken hade Bref på sin Frälse eller deras Gods af ålder frälst warit, dock så wida de intet framdeles kunde af Konungens eller Drotningens nåd winna Frälse (1). Angående Knut Boson, Drotsen Bo Jonsons Son, som fick upskof med sin återbäring til nästkommande Pingst, war beslutet, at om han intet inom förenämnda tid kun-

kunde bringa saken til förlikning, skulle Lagmannen eller Under-Lagmannen med Biskopen i orten och tolf goda Män döma altsammans under Kronan, utan lösen. Den författning man tagit om Slottens nederbrytande kunde ej heller utan mycket mißnöje sättas i wärkställighet, och samma påfölgd war oundwikelig, när framledne Bo Jonsons och des rätts innehafwares del i Kopparberget dem fråndömdes. Om detta alt war aldeles Lag likmätigt, wet man intet, ty til en sådan pröfning fordras mera kunskap än nu kan wara tilgång til, något låter åtminstone ganska mißtänkt. Men antingen beslutet war rättwist, eller det härflutit af upsåt at på andras skada förskaffa sig en oförtjent nåd af de regerande, kunde likwäl aldrig wißare steg tagas til at göra Öfwerheten mißhagelig. Mycken olaglighet war oförnekeligen förelupen under Konung Albrect, och des motståndare woro wißerligen intet altid så rene, som de woro mäktige. Sjukdomen war uppenbar, botemedlen woro wådeliga, en hastig Cur är farlig, en långsam är altid bewis på en långwarig ohälsa, och en konstlad ifwer öfwer Lag och rättwisa kan ofta wara mindre utsedd på den lidandes uprättelse, än på at göra Lag och Öfwerhet förhateliga. Tiderna äro underliga, människorna äfwen så, och en Öfwerhet tjenes ofta aldraminst af dem, som wilja synas tjena mäst. Til uplysning af de andra uti Nyköpings Beslut förekommande betingningar bör tilläggas, at den här omtalte Abraham Broderson war Son af Broder Aßarson på Kärr i Halland. Utaf alla wåre Historieskrifware erkännes han för Swensk, och lär han wara född, då Halland ännu warit Swenskt, åtminstone war hans Moder Holmfrid Gjords Dotter Swensk, och har hon efter sin mans död skänkt til Wadstena Kloster sin Gård Allatorp 1394 med det wilkor, at Klostret skulle gifwa henne årligen til sitt uppehälle fyra tunnor Korn och en half mark penningar. Efter wåra Langfedgare har hon warit en Oxenstjerna af Langserum (2). Hennes Son Abraham war i ganska stor nåd hos Drotningen, och hade han redan af henne såsom Län bekommit Werende och Finweden. Han har utom des warit innehafware af flera Län, och upräknar man wid detta tilfälle utom de redan nämnda äfwen Piksborg, Trulleborg, Öresten, Oppensten,

Albrect. Margareta. Erik. 1396.

Abraham Broderson.

Albrect. Margareta. Erik. 1396.

Saxaholm i Wärmeland, Warberg, Falkenberg, Kungsbacka med hela Norra Halland. Alle gamle Häfdeteknare komma öfwerens om den ogemena nåd han ägde hos Drotningen. Om han tillika warit hennes gynnade älskare angår oß intet, och knapt dem, som lefde på samma tid. För wisdom, rikedom och tapperhet berömmes han ganska mycket, såsom han ock warit ofta brukad i Fält, hwilket tillika med hans öfriga omständigheter skal framdeles widare omröras (3). Vicke von Witzen lär wara född Swensk, förmodeligen är han Broder til den man, som Corner kallar Nicolaus von Witzen, och har des Fader Herman von Witzen warit Befallningshafwande på Kalmar och Sölfwitsborg, hwilka han af Konung Albrect skal hafwa fått i förläning. Herman von Witzen blef slagen 1389 wid Falköping, då Konung Albrect blef til fånga tagen. Efter Fadrens död öfwerlämnade Nicolaus von Witzen Kalmar och Sölfwitsborg til Drotning Margareta. År 1390 sålde Vicke til Drotningen sin del i Pabodanäs, hufwudgården Risinge på Öland, alt det Gods han ärft efter sin Broderdotter i Wärende, Möre, Niudungen, Ambyrde och Asboland, samt alt annat Gods, som han ärft, köpt eller hade i pant i Swerige. För hwilket alt Drotningen gifwit honom wederlag, som uti sjelfwa beslutet bekräftades (4). Hwad Drotningen tilhandlat sig af Carl Ulfson i Tofta, wet man intet widare, än at han 1389 uti Söderköping afstått til Drotning Margareta Bjerkekinds Härad, som han och hans Son Knut fått til pant af Konung Albrect för 400 mark Silfwer (5). Om de andra förläningar, som i Beslutet omtalas, är man ej särdeles underrättad.

(1) Et litet utdrag kan införas af denna Dom: „Wi Heyna Snackeborgh Riddar, Konungens Domhafwande oc Erik Erlandson Riddar oc Lagman i Wästergötlandi kennomps, at uppa then tidh wi räfstating hiöldom i Lödusä uppa wars nadugs Herrä Eriks wegnä arum äpter Guz byrdh M CCC XC sexto uppa St. Andree Apostoli dagh, tha war fore oß kärt uppa Konungssins wegnä at alle thenne gothe män, som här äpter nempnas oc bescrefne sta, hwar thera vm sik widher nampn, hafdo sik vndan Kronona skat vtan Konungs minne eller bref sielfwe olaglika til frälse giort innan Westre götland ꝛc. Scriwat i Lödusa vppa refstathing vppa aar oc dagh som före är sagt." Originalet

finnes

finnes i Danska Archivum utdrift af Langebeck. Hwitfeld nämner hans Arfvinge, Margaretas vän sid. 607, men namnen äro efter wanligheten förwanskade. Arfvinge, Margaretas vän. Erik. 1396.

(2) Det här tillagda wilkor lyder så: „Med swa forskiäl, at swa länge iak liifwer skal Klostrit giswa mik fyra thynj Karn ac ena half mark penninga hwart ar til mina föds oc uppehalde." Scriptum Skenningiæ An. Dni M CCC XCIV Sabbato proximo post Festum St. Johannis ante portam Latinam, 6 Maji. Om hennes Slägt kan man se von Dalin sid. 590.

(3) Von Dalin sid. 590. Annales Wisbyenses pag. 263 hos Langebeck. M CCCC decimo decollatus fuit Dominus *Abraham Broderson*, miles strenuus per Regem *Ericum* pro forefactis suis, in Sunder Jucia ante castrum Sunderborg, qui pluribus annis fuit aduocatus Hallandiæ, Wærendiæ ac plurium terrarum & multa gessit. Sjelfwa Förteckningen är af von Dalin. Rim-Krönikan sid. 174.

Then manligaste Riddare han atte
Lot han halshugga ther.
Drotning Margareta kär
Her Abram then Riddare monde heta
Länge skal man tholkin leta,
Som är swa wis ok swa rik
Til manhet är ej hans lik.

(4) Herm. Corner Chronica Novella pag. 1160 wid år 1389. *Nicolaus de Witzen* miles resignauit *Margarethæ* Reginæ Danorum duo castra fortia Regni Sveorum necessitate & vi compulsus, secundum Chronicam Obotritorum, puta Calmeren & Suluerburg, quæ Pater suus *Hermannus de Witzen* miles jure hereditario sibi reliquerat possidenda, qui & in captura *Alberti* Regis occubuit. Förmodeligen är det denna von Witzen, som uti Nyköpings Beslut kallas hos Hwitfeld Claus Divitz. Om Vicke von Witzens handel med Drotning Margareta witnar des Sälje-Bref Dat. Lundis M CCC XC primo in profesto Priscæ Virginis. Ibland flera förnämare witnen nämnas Hans Brül och Hans Bvaske Borgmästare i Kallmar, med Sigge Swenson och Hans König Rådmän därsammastädes.

(5) Riddaren och Lagmannen i Upland Carl Ulfsons Bref, dateradt Söderköping Sabbato proximo ante omnium Sanctorum, uti Ant. Archivum Misc. 27. 44, af Assessor Brocman.

§. 30.

Det igenom en så stränge råsst upstigande misnöje, förswagade på intet sätt, åtminstone i början, Drotning Margaretas anseende och makt. Det yttres snarare genom de mäktigare Slägternas utblottande, och ser det ut, som det warit en Drotning Margaretas upförande mot Adelen.

Albrect. Margareta. Erik. 1396.

af hennes Favorit-regtor i Regerings-konsten, at förtrycka den mäktigare Adelen, ty hon beskylles därföre icke allenast af de Swenska utan ock af de Danska. Hos deße senare har man behållit et infall til Drotningens åminnelse, at hon sagt, det hon skulle skaka appelen, stämma bäcken, och bryta bågaren, syftande därmed på trenne då warande mäktiga Släkter i Dannemark (1). Rikedom och makt bör likwäl aldrig wara grund til förtryck, fast det händer understundom. Det lär wara utom alt twifwelsmål, at denna tidens Adel mißbrukat sin förmögenhet på flera sätt til Rikets obestånd både i Swerige och Dannemark. Om Drotningens onåd emot några af Danska Adelen warit grundad i Lag, lämnas til wederbörandes ompröswande, men så mycket synes man likwäl med trygghet kunna påstå, at Nyköpings Beslut, då hela Kopparberget m. m. blef Kronan allena förbehållet, stridde aldeles emot hennes Försäkran af år 1388, så framt Bo Jonsons Testamentarier därigenom förlorade sin pant-rättighet uti halfwa delen därutaf. Men, såsom redan påmint är, man wet intet rätta beskaffenheten af deße wänningar. Icke destomindre antingen det war rättwist eller orättwist, hade likwäl målet alt utwärtes sken af rättwisa, ty det grundade sig på Herredags-Beslut, och sådana stadgar böra wäl tjena til rättesnöre, antingen rättwisan warit Biisittare i Rätten eller haft förfall. De som wid detta tilfället sutto i Rådet woro Swenske Råds-Herrar, som äfwen tilförne beklädt detta höga Ambete. Om de låtit skrämma sig, eller haft några dolda affikter, som warit watnade af egennytta, mißunsamhet eller annan wåld, wet man intet, det kan ock wara möjligt, at man haft Rikets wälfärd och bestånd til ögnamärke. Så mycket är bekant, at Algot Månson haft uti Drotning Margareta en nådig Härskarinna, och at hon gifwit honom åtskilliga Län i Dannemark til bewis af sin erkänsla, för det han warit den förste af Swenska Herrarna, som uppenbarligen förklarat sig för henne (2). Man kan ock intet finna annat, än at hela Rådet wid detta tilfälle warit samladt, och Marsken Erik Kiellson war redan död (3). Men så märkeligt detta Herra-Möte war, war det likwäl intet af de mäst betydande, som ifrån denna tiden kan upwisas. Drotningens hufwudsakeliga

kliga föremål, de tre Nordiska Rikens beständiga förening, war ännu ogjord. En wacker grund war wäl redan lagd i Nyköping, då man beslöt, at efter denna dagen intet af alla dessa tre Riken skulle någonsin föra krig emot hwarandra. Det war således tydeligt nog, at Swenska Rådet war aldeles öfwertaldt til Nordiska Föreningen. Det war ock en så wigtig och wälbetänkt anstalt, at ingen förnuftig människa, som älskade sitt Fädernesland, kunde wara däremot. At detta Storwärk blef skadeligt, kan hända, för alla tre Rikerna, åtminstone helt wisst för Swerige, war hwarken Drotningens skuld eller deras som samtyckt eller rådt därtil. Genom en sådan förbindelse, hade först alla gamla tråto-frön, som blifwit watnade med strömmar af blod, kunnat på en gång aldeles utrotas, och makten blifwa sådan, at alt utländskt öfwerwäld ej warit så särdeles at frukta. Men oaktat detta wärk war i sig sjelf både stort och nyttigt, behagar det likwäl intet wåra äldre Häfdeteknare, utan påstår Ericus Olai, at hon därföre allena utsett Erik af Pommern til Efterträdare uti alla tre Nordiska Riken, på det Sweriges trälldom måtte blifwa ewärdelig. Man kan dock wara förwisad, at detta intet kunde wara hennes syftemål, ej heller har man demotsägeliga prof därpå. Dock skal det wara bewis af hennes owilja emot Swerige, at hon gifwit i hemlighet denna grundsatsen åt Prins Erik, at Swerige borde honom föda, Norrige kläda och Dannemark förswara. Om det wore en afgjord sak, at denna Regerings-Regel kommit ifrån Drotning Margareta, behöfdes wäl intet mer til at öfwertyga oss, det Drotningens föremål intet warit annat än Sweriges och Norriges trälldom under Dannemark, ty den, som har förswaret i sina händer, lär altid blifwa Herre. Men Ericus Olai, hwilken är den förste, som underwisar oss om denna hemliga Regerings-konsten, försäkrar at läran är gifwen åt Konung Christopher, och intet åt Konung Erik (4), på hwilken grund Drotning Margareta intet kan skyllas därföre. Ej heller följdes den af Konung Erik, som snarare för mycket än för litet brukade de Swenska uti sina Härfärder. Efter alt utseende hafwer så wäl Ericus Olai, som andre Historieskrifware blandat ihop senare tiders Historia med Drotning Margaretas,

Albrect. Margareta. Erik. 1396.

Albrect. Margareta. Erik. 1396.

och i flera mål gått för långt med sina beskyllningar. Den osmakeliga sagan om Örebro-märke är häruppå et öfwertygande bewis, och när man widare föregifwer, at Drotningen utsåt ifrån alla Land och Slott alt hwad Swenskt war, och i det stället tilsatte Angelsmän och Italienare, samt andra utlänningar, lär det ock wara öfwerdrifwit (5). Hwilken utlänning har wäl haft halfparten så många Land och Slott som Abraham Broderson? Herrarne von Witzen, som omtalas i Nyköpings Beslut, hafwa efter alt utseende warit födde i Swerige, fast Släkten war utländsk. Och om Slotten til öfwentyrs warit anförtrodde åt utlänningar, som dock måste tåla undantag i anseende til Abraham Broderson m. m. wore likwäl intet de Swenske utstängde aldeles från andra Län, ty så wäl Råds-Herrarne, som andre Ämbetsmän, woro altid denna tiden, i brist af penninge-löner, försedde med Län, och är det oförnekeligt, at Riks-Rådet Sten Boson war år 1395 Befallningshafwande i Sundalen, förmodeligen Sundheden i Helsingeland (6). Flere Swenske hafwa ock på samma sätt utan twifwel warit ihopkomne, fast man intet nu kan så fullkomligen utreda denna saken. Åtminstone kan man intet nämna någon enda Swensk Släkt, som utaf Drotningen warit särdeles förföljd, då man likwäl kan upräkna tre mäktiga och namnkunniga Släkter i Dannemark, som ådragit sig hennes utmärkta hat. När alt med owäldighet öfwerwäges, torde man ännu hafwa fog at stadna i den tanka, at Förslaget om de tre Nordiska Kronors förening intet härflutit af något utstuderadt beslut hos Drotning Margareta til at göra Swerige olyckeligt, utan snarare af et ädelmodigt upsåt, at göra sitt minne älskadt och äradt i hela Norden, genom en fullkomlig jämlikhets bibehållande emellan alla tre Riken, hwilket sjelfwa Kalmar-Unionen tydeligen å daga lägger. At intet des Efterträdare kunde hålla wid makt en byggning, som hon grundat och upförde, war intet hennes fel.

(1) Hwitfeld sid. 643. Dese Släkter skola warit Abilgård, Limbeck och Begger. Bertillus Canuti, om Danska Adelen, yttrar sig något annorlunda om Beggerne, nämligen at Drotningen skulle sagdt, det hon wil wälta Bägaren.

(2) Hwitfeld sid. 580.

(3)

(3) Diarium Wazstenense pag. 15 wid år 1396. Post Matthæi Apostoli & Evangelistæ Dominus *Ericus Kætilſon* Marſchalcus de Wermelandia, & filius ſuus, qui longe ante in Norvegia, in quadam inſula, quæ Ordhuſt dicitur, interfectus fuit, & nobilis matrona Chriſtina Væmunds-Dotter, neptis ejusdem Marſkalci, omnes uno die & in uno ſepulcro in clauſtro Wazſten ſepulti ſunt. Albrect. Margareta. Erik. 1396.

(4) Ericus Olai pag. 160. Ad quem finem tendit & canticum illud:

Nutriat hunc Svecia, veſtiat Norvegia Regem,
Militet ex Dania per tempora Rex ſua multa.

Sic enim dictum Regi Chriſtophero: „Norighe ſkal edher kläda, Swerige ſkal edher föda, med Dannemark ſkolen i ſtrida.“ Olaus Petri har ſamma wiſa: Man begynte med tiden ſåla til Kouungen: „Swerige ſkal edher föda, Norge ſkal edher kläda, med Dannemark ſkolen i ſtrida.“ Ingendera påſtår, at detta konſtgrepet kom ifrån Drottning Margareta.

(5) Ericus Olai pag. 150. Hos tres (Fratres Styke; Henric, Albert & Arnold) aſſumſit Regina, & ſingulis ſingula caſtra in Svecia aſſignavit, alia Italicis, alia Anglicis, cætera omnia ſuis Dacis tradidit. Det ſkulle wara artigt at kunna updaga något Document, ſom kunde nämna någon af de Ängelsmän och Italienare, ſom haft i förläning någon Swenſk Fäſtning af Drotning Margareta. På ſamma ſtället förekommer betraktelſen om Örebro märke, hwilken text widare utföres af Olaus Petri.

(6) Uti menighetens Bref af Sundaleu daterade apud Eccleſiam Höögh Ann. D:ni M CCC XCV penultima die menſis Januarii kallas Sten Boſon Capitaneus terræ noſtræ & Conſiliarius Regni Sueciæ.

§. 31.

Genom Nyköpings Beſlut och flera förſiktighets-mått war Drotning Margaretas anſeende och myndighet ſå rotad, at intet ſärdeles motſtånd kunde wäntas eller förmodas. Några woro förſwage at hindra hennes förſlag, större delen kår haſwa warit benägne at befordra hennes affikter. Några enſkyltas ärelyſtnad tyſtnade i brist af tilfälle at bryta ut med minſta ſken af framgång. För ſin egen del hade Drotning Margareta inter ſunnit, at Kröning war någon angelägenhet. Hon wille likwäl genom denna högtideliga Act ſkaffa ſin unga Regent alt det anſende, ſom war möjligt. Des ungdom och flera omſtändigheter behöfde en glänſande yta, då det inra lyſte med någon mera mattighet. Kalmar utſägs ſåſom det tjenligaſte ſtälle,

Albrect. Margareta, Erik.

ställe, dår denna högtideliga stät skulle utföras. Hit församlades de förnämste Herrarne ifrån Swerige, Dannemark och Norrige, och Konung Erik kröntes den 17 Junii 1397 på Helga Treſaldighets Söndag, och wid samma tilfälle bleſwo 133 Herrar och Män slagne til Riddare (1). En så lysande Feſt lår näppeligen warit sedd på lång tid. En Konung kröntes uti en regerande Drotnings närwaro, Biſkopar och Prelater woro tilſtädes uti långt större antal, än man wål någon gång tilförne sett inom Sweriges gräntſor på et ställe. Ärkebiſkop Jacob från Lund, Ärkebiſkop Henrik från Upsala, Biſkop Petter i Roſkild, Biſkop Knut i Linköping, Biſkop Thuwe af Odense, Biſkop Thord af Strängnäs, Biſkop Bo af Århus, Biſkop Thorſten af Skara, Biſkop Nils af Wästerås, Biſkop Petter af Borglum, Biſkop Henning af Wexiö, och Biſkop Jonas af Örebarna prydde Acten med sina helgade skruder. Utom des woro åfwen Domprobſtar, Decaner och Archidiaconi inkallade ifrån Opslo, Upsala, Roſkild och Skara. Alle deſſa nämnas uti ſielfwa Hyllnings-Breſwet. Flere andelige Fäder haſwa dock warit närwarande än de nu upräknade, ty man wet af andra Handlingar, at åfwen Biſkoparne i Ribe och Wiborg biwiſtat Kalmare Herredag, ånſkönt deras namn intet åro inryckta i Hyllnings-Breſwet (2). Femtio af Ridderſkapet och Adelen, sammankallade af alla tre Nordiſka Riken, förökade glantſen af detta Herra-Möte, och ibland dem intager Carl Ulfſon af Toſta främſta rummet. Utom deſſa war ock en anſenlig ſkara af andra Riddare och Swenar förſamlade, hwilkas antal förmodeligen warit större, än at deras namn bequämligen kunnat inflyta uti Hyllnings-Acten. At Kronan påſattes af Ärkebiſkopen i Lund och Biſkopen i Skara är ej troligt, emedan alle äldſte underrättelſer öfwertyga at denna förrättning fullgjordes af Ärkebiſkoparna (3). Sedan Kröningen war öfwerſtånden, afſlämnades ſielfwa Hyllnings-Acten Fredagen efter St. Knuts dag, eller den 10 Julii, däruti Konung Erik erkännes för lagligen krönt Konung til alla tre Nordiſka Riken, ſom ägde utöfwa alla de rättigheter ſom en krönt Konung tilhörde, och förpliktade ſig underſåtarne til all lydnad, ſom de woro en krönt Konung ſkyldige. Til ſlut göres Drotning

Konung Eriks kröning i Kalmar 1397.

Mar-

Margareta en offentelig tacksägelse för sitt förda Regemente, och önskas henne himmelriket til lön för sitt wälförhållande (4). Denna werldsliga Sammankomst blef än widare med andeliga förrättningar widtfrägdad, emedan helige Fäderne utfärdade gemensamt flera synda-förlåtelser til åtskilliga Församlingar, så at ingen ting fattades, som kunde göra den samma märkwärdig, och fortplanta des åminnelse (5). Det förnämsta återstod likwäl, nämligen de tre Nordiska Kronornas beständiga Förening. Den war wäl öfwerenskommen på samma dag, som Kröningen förrättades, men med sjelfwa Unions-Afhandlingens undertecknande upsköts til Margarete-dag eller den 20 Julii, så at det synes såsom Drotningen med flit upskutit denna märkeliga händelse til sin namns-dag, på det sjelfwa dagen skulle förnya minnet af detta Storwärk och des ryktbara Stiftarinna. At denna förbindelse warit många twistigheter underkastad, har ingen sagt förr än Meßenius (6). Men hans upgifter, så wida de uti så betydeliga mål intet finnas bestyrkta med andra grunder, än hans egna utlåtelser och tilsatser, kunna ej wärka särdeles förtroende hos Läsaren. Det är ock hans enda witnesbörd, som försäkrar, at denna Förening intet kommit til fullbordan, förr än större delen af Herredags-Folket begifwit sig från Kalmar. Ingen annan anledning til gißningen lär wara, än at sjutton personer allena med sina namn och Sigill bekräftat Förenings-Brefwet. Alle närwarande Herrar beseglade intet Hyllnings-Acten, där war således ingen nödwändighet, at alle närwarande skulle bifoga sina Namn och Sigiller wid Unions-Documentet, det kunde wara nog, när sjutton af de ansenligaste försäkrade, at Föreningen war med allas samtycke upsatt och författad. At ju flera öfwerläggningar måtte hafwa warit uti en så angelägen sak, kan intet twiflas, men därföre är man intet befogad at påstå, at målet blifwit afgjordt under många twistigheter och trätor, ty man kan altid wara försäkrad, at saken warit öfwerlagd och öfwerenskommen långt förut.

Albrecht. Margareta. Erik. 1397.

Kalmar-Unionen.

(1) Chronicon hos Benzelius M. E. pag. 95. M CCC XCVII coronatus est Calmarniæ *Ericus*, ab Archiepiscopis Lundensi & Upsalensi, præsentibus Episcopis Lincopensi, Scarensi, Strengenensi, Meisiensi (Arosiensi kan ske,) Wexionensi, Arnsiensi, Ripensi, Orchadensi.

Albrect. Margareta. Erik. 1397.

Creati sunt autem ibidem equites aurati CXXXIII. Diarium Vastenense pag. 15 wid år 1397. Dominica Trinitatis, quæ tunc cadebat in die S. Botulphi (17 Junii) Abbatis, *Ericus* Rex adhuc juvenis Kalmarniæ est coronatus & interfuerunt Archiepiscopi Lundensis & Upsalensis, nec non suffraganei, Lincopensis, Skarensis, Strengianensis, Arosiensis, Wexionensis, item Roschildensis, Ottoniensis, Burghlanensis, Arusiensis, Ripensis, Orkadensis, & ibi eodem tempore fuerunt creati CXXXIII milites.

(2) At flere både Prelater och Riddersmän warit tilstädes, än de hwilkas namn åro anförda i Hyllnings-Acten, intygar sjelfwa Afhandlingen hos Hwitfeld och Hadorph, där orden, sedan de andeliga och werldsliga Herrarnas namn åro upräknade, åro dese: med andre flere Biskopar, Prelater, Riddare och Swenar. Och utom det i förra Anmärkningen anförda witnesbörd, nämner ock Hamsfort Chronol. Secunda hos Langebeck S. R. Dan. Tom. 1. pag. 318, at både Eskil från Nibe, och Lage från Wiberg warit tilstädes uti Kalmar wid Konung Eriks Kröning, hwilket utom des år oemotsägeligt, som man kan se af n. 5.

(3) Von Dalin sid. 598 af Meßenius berättar, at Ärkebiskopen från Lund och Biskopen i Skara krönt Konung Erik. De under N. 1 anförda witnesbörd öfwertyga, at Ärkebiskoparna gjort det samma, och instämma härutinnan äfwen Annales Wisbyenses pag. 261. Eodem Anno (1397) Rex *Ericus* filius Ducis Pomeraniæ Kalmarniæ a Domino *Henrico* Archiepiscopo Upsalensi die Trinitatis coronatur super tria Regna.

(4) Man kan se Hyllnings-Instrumentet, som finnes hos Hwitfeld sid. 610, och hos Hadorph sid. 55. „Dateradt Kalmarn år efter war Herra födilse 1397. Fredagen näst efter St. Knuts dagh, som Konung war och Martyr.

(5) Hamsdorph uti sin Chronologia på nyligen åberopade ställe, talar om Aflats-Bref som åro lämnade från Kalmar til Orexlets Kyrka pridie Non. Julii 1397. Och hos Pontoppidan Ann. Eccl. Tom. 2. pag. 211, införes et Aflats-Bref til Marie Kyrka i Århus. Det börjas och slutas sålunda: Omnibus Christi fidelibus præsentium notitiam habituris *Jacobus* D. gr. Archiepiscopus Lundensis, Sveciæ Primas & Apostolicæ sedis Legatus, *Henricus* eadem gratia Archiepiscopus Upsalensis, *Petrus* Roschildensis, *Kanutus* Lincopensis, *Tuo* Ottoniensis, *Thorstanus* Scarensis, *Eskillus* Ripensis *Thordo* Strengnensis, *Nicolaus* Arosiensis, *Petrus* Burglanensis, *Hemmingus* Wexionensis, *Logko* Wibergensis & Frater *Johannes* Orcadensis &c. Datum Parlamento Kalmariæ celebrato sub Anno Domini M CCC XCVII vigilia Johannis Baptistæ.

(6) Meßenius Scondia Lib. 3. pag. 37. Von Dalin sid. 598.

§. 32.

§. 32.

Albrect. Margareta. Erik. 1397.

Sjelfwa Unions-wilkoren, som sammanbundit deßa tre Riken, woro följande: Aldraförst säges, at den skedt med Drotning Margaretas, alla tre Rikernas Råds, Biskopars, Klerkers, Riddares, Swenars och menige Allmogens enhälleliga samtycke, och det på samma dag och ställe, som Konungen blef krönt (1). Först förbehålles, at efter denna dagen skulle Dannemark, Swerige och Norrige wara förenade under Konung Erik, och efter hans död skulle alla tre Riken ewärdeligen hafwa en Konung och inga flera, så at de sedermera aldrig åtskiljas skulle, om Gud så wil. 2) Skulle wid nu regerande Konungens död en Konung wäljas öfwer alla tre Rikerna, men interdera Riket wara berättigadt at ensamt wälja Konung, utan borde det ske med gemensamt och endrägtigt samtycke af alla de tre förenade Riken. 3) Lämnar Konung Söner efter sig, skal en af dem utkoras, at ensam regera öfwer alla tre Konunga-Rikerna, men de andre Sönerna med Herrskap ihogkommas och Döttrarna förlynas efter Lag. 4) Dör Konungen Barnlös, skulle Rikens Råds-Herrar och Män med enhällig samdräktighet wälja en annan Efterträdare. 5) Konungen skal styra och regera Dannemark, des Hus, Fästningar, Lag och dom, efter wedertagen och fastställd Lag och rätt, och på samma sätt skulle Regeringen förwaltas både i Swerige och Norrige, så at ingen Lag eller rätt borde föras från det ena Riket til det andra, utan hwart Rike bliswa wid sin Lag och lagá Stadgar. 6) Wid upkommande örlig, skulle de twå andra Riken troget bistå det angrepna, och inställa sig oförtöfwat, sedan Konungens eller des Ämbetsmäns Bref ankommit, med folk, spisning och andra nödtorftigheter, på det det understödda Landet intet måtte annars genom för mycken tunga utarmas; men om Krigsfolkets tjenst och lön, skadestånd och fängelse-lösen skulle Konungen draga förlorg, så at hwarken Ämbetsmän eller Allmogen därföre på något sätt måtte lida. 7) Wid den händelsen, at antingen alla Rikerna gemensamt eller et i synnerhet med fiendtlighet blef angripet, skulle ingen inwänning, eller som det då kallades, hjelp-reda, därutaf tagas, at man fordom intet war pliktig til någon Härfärd utom Landa-måret, utan skulle

Kalmar-Unionen.

Albrect. Margareta. Erik. 1397.

det ena Riket wara det andra til undsättning utan alt förbehåll hwar det behöfdes, och alla tre i den delen anses för et. 8) På denna grund skulle alt Krig och blodig twedrägt, som tilförne warit emellan deßa Riken, aldeles asstadna, och aldrig det ena Riket föra Krig mot det andra, och intet företagas, hwarigenom split och osämja upwäckas kunde: utan hwar man hög och låg lefwa efter Lag under en Gud och en Konung, och rätta sig efter Konungens och hans Ämbetsmäns bud och befallningar. 9) Den som blef förklarad biltog eller fredlös uti det ena Riket skulle anses som fredlös uti de andra. 10) Wid förefallande Dagtingningar, Fred och Förbund med utländska Makter skulle Konungen wara befogad at afgöra målen med de då närwarande Herrar af Rådet, eller ock tilkalla några af de mäktigaste i hwart Rike. 11) Ingen skulle wara befogad at sätta sig emot någon af deßa förefrefna Artiklar, utan alle wara Konungen behjelpelige til deras alfwarliga efterlefnad. 12) Hwad Drotning Margareta sätt af sin afledna Gemål Konung Håkan, eller af sin Son Konung Oluf, genom gåfwa eller Testamente, och hwad henne uti Sverige tilhörde såsom Morgongåfwa, skulle hennes fria förordnande wara underkastadt, så at hon därom kunde genom gåfwa, förläning eller Testamente utan klander anstalta, dock skulle de af henne innehafda Slott och Fästningar wid hennes död til Konungen öfwerlämnas. Til slut betingades, at twå lika lydande Hufwudskrifter på Pergament af denna Förening til hwart Rike öfwerlämnas skulle, alle förseglade med Konungens, Drotningens, Rikets Råds och Mäns samt Köpstäders Insegel, men imedlertid blef denna Öfwerenskommelse med Ärkebiskoparnas, twå Biskopars, och tretton andras dels werldsligas, dels andeligas Signeten bekräftad (2).

(1) Sedan uti sielfwa Unions-Tractaten war berättadt, at Konung Erik war krönt på Helga Trefaldighets Söndag, förekomma widare deßa ord: „tha war här i förenämde time och stad, en stadig och obrotelig sämja, fred och förbund handlat och ändat ..... the måtte som här efterföljer.

(2) Denna Förening finnes hos Hwitfeld fol. 611, och är skrefwen i Kalmar An. Dni 1397 die Margaretæ Virginis, och af honom har Hadorph tagit det Document, som han inryckt wid Rim-Krönikan

kan, sid. 58. När Olaus Petri uti sin Historia inrycker innehållet af Calmar-Unionen, för han til 1397 den Dagtingan som skedde 1436, så at man därutaf kan sluta, at han aldrig sett den äldsta Kalmare-Föreningen, hwilket och förmodeligen bör lämpas på Ericus Olai, och sjelfwa Johannes Magnus. Om detta kan synas besynnerligt, kan det dock förekomma ån underligare, at sjelfwa Rikets Ständer uti sitt Manifest om orsakerna til Konung Christian IIs afsättning af år 1547 intet hafft kunskap om denna märkwärdiga Act, utan förklara wal-rättigheten efter Konungens död på et helt annat sätt, nämligen, at sedan Konung Erik nu war af de Danska tilsatt, skulle Swerige wid nästa ledighet äga walrätt och därnäst Norrige, som kan ses af pag. 81 uti Bihanget til Riksdags-Besluten af A. A. von Stjernman, och som Latinska exemplaret är något tydeligare ån det Swenska, kunna orden härutaf inryckas af pag. 135, hwaresf säges wara beslutadt: hoc pacto, ut postquam Regno Daniæ creandi Regem e sua gente præ cæteris jam tum adeo concessa esset libertas, proximum deinde suffragium, ubi euacuata ea esset potestas, Suecis cederet, pro arbitrio quem vellent de suis eligere. Quo deinde mortuo idem jus postremo esset Norvegis &c.

Albrect. Margareta. Erik. 1397.

§. 33.

När denna ryktbara Förening med owäldiga ögon genomläses, måste man stadna i förundran öfwer de olika omdömen, som hos Historieskriwarne uti denna saken förekomma. Meßenius beskyller Switfeld at han föredragit en falsk eller stympad Afhandling, så at han utelämnat alt, som warit til Sweriges förmån, och endast inryckt hwad Dannemarcks fördel angick (1). Ingen ohemulare beskyllning kan uptänkas emot en så hederlig och trowärdig Författare. At Switfeld i många mål försett sig, är ingen twifwel, ty hwilken Häfdeteknare kan wäl skryta af et sådant Privilegium, at han felar aldrig; men at han någonsin welat förwilla Läsaren med falska waror är en oförlåtlig tilwitelse. För öfrigt, uti hwilken Artikel finnes wäl den ringaste betingning, som gifwer Dannemark företräde fram för de andra Konunga-Riken? At Dannemark nämnes först uti Unions-Tractaten bewisar ingen ting, ty uti en Förening emellan tre, är omöjligt at alla tre kunna stå först; och kan wara troligt, at uti de andra Hufwudskrifter af Kalmare-Föreningen Swerige stått först uti den Act, som borde lämnas åt Swerige, och Norrige uti den, som borde förwaras i Norrige.

Påminnelser wid Kalmare-Förening.

Albrect. Margareta. Erik. 1397.

Hwarföre man ock finner uti Nyköpings Beslut af år 1396, för hwilket man åfwen har at tacka Hwitfeld, at Swerige står framför både Dannemark och Norrige, då Konung Eriks titel anföres (2). At wid Biskoparnas upräknande, de Danska på et wisst sätt intaga främsta rummet, fast de äro blandade om hwar andra; kommer af en helt annan grund än af Rikens inbördes anseende. Ärkebiskopen i Lund, som är skäligen äldre, än Ärkebiskopen i Upsala, har altid under Påfwiska tiden haft et slags företräde först på den grund, at han på någon tid wärkeligen warit Primas öfwer Swerige, och sedan därföre, at han beständigt förde titelen därutaf och kallat sig Sweriges Förste. Om man upriktigt wil bekänna sanningen, synes Drotning Margareta snarare hafwa wisat någon slags förmån på de Swenskas sida. Samtliga Herrarnas Församling, Konungens Kröning och sjelfwa Unions-Tractaten förrättades och upsattes i en Swensker Stad, en omständighet, som i flera hänseenden war mera betydelig, än namnens företräde uti en Act, som uti alla mål bibehåller jämlikheten emellan de förenade. Skulle den förr anförda gissning winna bifall, at Konung Erik waldes til Konung öfwer Dannemark på samma tid och ställe, som han ytkorades i Swerige, blifwer det et nytt bewis, at man med sorgfällighet welat undwika de Swenskas misnöje, imedlertid lär det altid wara ostridigt, at han intet warit uppenbarligen förklarad för Drotningens Efterträdare i Dannemark, innan han därtil blifwit utsedd i Swerige. Samma aktning synes ock därutaf kunna slutas, at när de werldsliga Herrarna skola inryckas, behåller altid Carl Ulfson Sparre första rummet både uti Hyllnings- och Förenings-Instrumentet. Om alla dessa aktningar och erindringar wärkeligen blifwit brukade wid detta tilfälle, kan man wäl intet med fullkomlig öfwertygelse påstå; men efter man ändteligen welat tilskantsa det ena Riket någon förmåns-rätt fram för det andra, då man beflitat sig om jämlikheten, har man welat göra dessa påminnelser, som åtminstone hafwa, om ej mer, dock lika sken af sannolikhet än en mening, som, snart sagdt, hwar rad uti dessa hufwudsakeliga Skrifter wederlägger. Baron Hollberg uti Danska Historien wil ock inbilla Läsaren, at Dannemark uti denna Före-

ning

ning tilägnat sig et slags öfwerwälde, då likwäl icke en enda Artikel nämner därom, han säger ock wid samma tilfälle at Dannemark war det mäktigaste (2); men denna öfwertygelsen hafwa intet andre långt äldre Författare haft, och Krantzius har åtminstone warit af långt andra tankar (3). Det som för öfrigt i sjelfwa ingången af Unions-Tractaten anmärkes, at Rikernas förening blef beslutен på samma dag, som Konungen kröntes, lägger nogsamt å daga, at deras påminnelse lär wara ogrundad, som föregifwa, at Ständerne woro til större delen mäst skingrade, då Unionen bewiljades, utan synes det ganska troligt, at Drotning Margareta welat förbehålla denna märkeliga Afhandlings slutteliga fastställande til sin namns-dag. Sådana små-saker kunna ock finna rum emellan de mäst Rikswärdande ärender, och det ganska oskyldigt, när intet hufwudsakeligt därigenom eftersättes. Hwad som annars uti Unions-Tractaten säges, at menige Allmogen tillika gifwit sitt bifall til deßa tre Rikens ewärdeliga förbindelse, lär åtminstone gifwa tilkänna, at mycken Allmoge warit sammankommen, hwilken på någon gjord föreställning med et Tolfmanna ja beseglat beslutet. Menige man war ännu intet så upplyst eller tiltagsen, som den blifwit i senare tider. Owan uti en lång tid wid deltagande uti Rikswärdande ärender, lånte man sitt ja eller nej åt sina beskyddare eller förespråkare, efter det, som wederbörande täcktes föreslaſwa. Albrect. Margareta. Erik. 1397.

(1) Meßenius Scondia pag. 215.

(2) Hollbergs Däniſche Reichs-Hiſtorie Tom. I. pag. 521.

(3) Krantzius Svecia Lib. 5. Cap. 36. pag. 319. Quapropter crebras in populum ponebat collectas emunxitque argento tria Regna præcipue Sveciam, quæ aliis opulentior videbatur.

§. 34.

Alla deßa förändringar woro skedde i Swerige, innan Konung Albrect afsagt sig Swenska Kronan, och innan alla Swenska Landskaperne ännu woro återwundna från Konung Albrects medhållare. Så litet wärdades både rättigheter och afsägelser af en Konung, som hade kunnat wara farlig, om han warit förständig. Den tredubbla Föreningen emellan de Nordiſka

Albrect. Marga-reta. Erik. 1397.

ska Riken kunde och wärkeligen trotsa större makt än Konung Albrects, om den bliswit upriktigt efterlefwad och hâsdad med försiktighet. Tiden lärde genom en blodig förfarenhet, at den intet hade bestånd. Och ehuruwäl ännu ingen mänsklig Lag är upfunnen, som warit i alla delar fullkomlig, war likwäl Unions-Aktens ofullkomlighet ingalunda orsak til detta bandets sönderslitande: hwarföre man ock uti Swerige aldrig klagade öfwer Unionen, men öfwer brist af efterlefnad. Man klagade öfwer Drotning Margareta och öfwer alla följande Unions-Konungarna. Hwad des Efterträdare beträffar, woro de ifrån Swenska sidan inkommande beswär och betygade misnöjen merendels, eller åtminstone ganska ofta, alt för mycket grundade. Men om man hade altid samma skäl til misnöje emot Drotning Margareta, torde intet wara så aldeles afgjordt. Uti allmänna och gällande Handlingar finnas inga klagomål emot henne; men wåre Historieskrifware äro så mycket rikare på beskyllningar. En del af deßa tilwitelser äro utredde förut; och om Skatterna intet kunna förklaras, torde likwäl Slottens fria öfwerlämnande til utlänningar få något ljus af det, som i 26. §. är andraget. Men ingen ting förswagar mera wåra Häfdeteknares witsord, än deras ofördenkeliga okunnighet om Drotning Margaretas omständigheter. Man synes med all billighet kunna påstå, at Ericus Olai borde åtminstone hafwa sig bekant Konung Eriks Släktskap med Drotning Margareta, men i stället för at lämna någon tydelig underrättelse, är han så oredig at han öfwerlygar Läsaren wid första påseendet, at han wet det intet. Ty när han säger, at Drotning Margaretas Syster warit gift med Härtigen af Pommern, och at Konung Eriks Fader hetat Waldemar, och at Konung Erik sjelf blifwit i Dannemark kallad Henrik Waldemarson (1); synes han kunna lämna någon rättighet åt en yngre Historieskrifware, at intet altid upstaga wåra äldsta Historieskrifwares berättelser för orakel. När Ericus Olai widare påminner, at Drotningen på de Swenskas beswär emot Slottens förlänande åt utlänningar, yttrat sig, at hon wille draga försorg om Slotten, de kunde imedlertid förwara hennes Bref (2), kan til åfwentyrs det som uti 26. §. är anfördt tjena til någon uplysning. Kan ock hända,

at

at hon med Slottens förstörjande haft en hel annan assikt, än man annars gjordt upmärksamhet på: ty såsom hon lämnade Förläningar åt Swenska i Dannemark, såsom man sett hon gjordt med Abraham Broderson och Algot Månson, så wille hon härigenom förbehålla sig en dylik frihet, hwad Sverige beträffar, och hade det utan twifwel warit säkraste medlet at göra den begynta Unionen waraktig, så framt denna regel blifwit med förstånd och warsamhet i akt tagen. Desutan böra regerande Herrars munteliga utlåtelser med mycken aktsamhet åberopas, mycket kan sägas skämtewis, och mycket utsprides, som en regerande Herre aldrig hwarken sagt eller tänkt. Men hwad Konung Erik beträffar, förhöll sig saken långt annorlunda, ty han hade genom sin Ed förpliktat sig, at bibehålla insödda Swenska wid Slottens förlånande (3). Hans och de senare Konungars förhållande, och de därutaf flytande misbruk kunna hwarken tillskrifwas sjelfwa Unionen eller Drotning Margareta, hon hade utsett Konung Erik til sin Efterträdare, han blef det ock, men des Företrädarinnas wett årsdes intet. Om hon war skapad at förwärfwa Riken, så synes han däremot warit ämnad at förlora dem. Genom Drotning Margaretas wett upsteg et Rike i Norden, som hade kunnat och bordt blifwa et af de mäktigaste i Europa, genom des Efterträdares obetänksamhet blef det et af de swagaste. Man lyr sett början af Kalmar-Unionen, des fortgång och slut blifwer ämne för Fjerde Delen af Swenska Historien, då man får widare tilfälle at berätta och pröfwa så wäl Drotning Margaretas styrsel, som des Efterträdares wanstyrsel. Det går så til i werlden: En bygger, en annan rifwer neder.

Albrect. Margareta. Erik. 1397.

(1) At man intet må föreställa sig, at beskyllningen är ohemul, böra Erici Olai egna ord anföras pag. 150. Habebat autem (*Margareta*) sororem, quam in uxorem duxerat Dux Pomeraniæ, qui ex ea filium suscepérat. De nomine vero Ducis & filii varie loquuntur Chronica & Annales. Certum est enim, quod ille nepos Reginæ vocatus est per eam *Ericus*, sed hoc non erat nomen ejus in baptismate datum, dicunt enim quidam quod vocatus fuerit *Bugislaf*, pater autem ejus *Waldemarus*, alii autem quod dictus sit *Henricus*, unde acceptus a Regina antequam inciperet regnare, vocatus est in Dacia *Henricus Waldemarson*.

Albrect. Margareta. Erik. 1397.

(2) Ericus Olai pag. 149.

(3) Något Eds-Formular föreskrifwes intet i wåra äldsta Lagar förr än uti Magnus Eriksons Lagbok. Men här uti 5 Flocken 4 §. utsättes, huru med Lån och Slott skulle förhållas, orden äro dessa: Ej må utländsker mæther i Raath hans takas, ej husom ælla landom ratha m. m. At Konung Erik wärkeligen gått denna Ed wisar Rådets Förklaring, på ordet inländsker, hos Hadorph wid Rim-Krönikan fid. 115 af år 1436: „Först i Konungs Balkenom i Fierde Artiklo i hans Ed staar skrifwit:" Ey må utländsker man i Konungs Råd wara och ey husom eller landom ella Upsala ödom rada.

10 Capitel.

Om Rikets Tilstånd ifrån 1371 til 1400.

§. 1.

Rikets gamla gräntsor återställas.

Det är ej tankan, at här widlyftigare utföra den allmänna oordning och elände som under trettio år tryckte Landet. Hwad man uti sielfwa Historien redan infört, wisar tidens bedröfliga uselhet, då Riket utarmades genom utwärtes och inbördes Krig, genom Mißwäxt, Skatter, Gärder och Wäldgästning. Alla olyckor syntes på en gång sammanhopade til at aldeles förstöra et Rike, som des egna inbyggare genom en otidig regerings-sjuka fört på ytterste branten af sin undergång. Sielfwa Riket hade likwäl under alla ohyggeliga omkiften bibehållit någorlunda sina urgamla gräntsor, om man undantager Elfsborg, som innehade Dansk besättning, hwarom är talt tilförne, in til 1388. Men sedan Konung Albrect genom sitt obetänkta Regemente och olyckeliga Krig störtat både sig och Riket uti en afgrund af miseröden, lopp Swerige äfwen fara, at se sina rättigheter och fordna Landskap förminskade. Stockholm blef först et utländskt röfware-näste, nästan hela Norrland war söndradt från den öfriga Riks-kroppen, och Gothland war på språnget, at aldeles ombyta Öfwerhet, i synnerhet, sedan Konung Albrect sålt sin andel til den mäktiga Tyska Riddarorden af Preußen. Alt återställdes så småningom. Lindholms Stillestånds-Tractat 1395 skaffade Fred med årliga fiender, fast

fast intet med Vitalianer; men inwärtes röfweri af Fogdar och snåla betjenter uphörde intet därföre, utan egenwilliga gårder och wåldgästningar afklädde och utblottade än mer en naken och hungrande Allmoge. Stockholm blef ändteligen fredligt, fast uti Hanseståndernas händer. När Stillestånds-tiden uphörde, och Konung Albrect efter aftal borde antingen gå tilbaka uti sitt fångenskap eller betala den utfästa lösen eller ock öfwerlämna Stockholm, blef denna Staden upbragen åt Drotningen och Sweriges Rike 1398, hwilket alt af det föregående inhämtas kan. Swen Sture, på Konung Albrects eller sina egna wägnar, hade gjordt sig mästare, snart sagt, öfwer hela Norrland. Wid Härtig Erik Albrectsons död, war han närwarande på Gothland, och tillika med Härtig Jahan af Mekelenburg tog tilbaka de Tornen i Wisby, som Härtig Erik wid sin död återstält Borgerskapet därsammastädes. Han lär ock warit en ibland dem af Konung Albrects Anhetsmän, som öfwerlämnade Konung Albrects del til Riddarna af Preussen, som likaledes kan ses af det föregående. Slottet Faxaholm, som war beläget strax wid Söderhamn i Helsingeland, hade warit någon tid på et wisst sätt belägradt af Drotning Margaretas Folk, som upfört en Fästning eller Torn där bredewid, förmodeligen til at hämma Besättningens ströfwande 1). Härtig Eriks död, och de uti Swerige imedlertid tagna Författningar lära öfwertygat Swen Sture, at hans regemente i Norra delen af Swerige lutade til undergång; hwarföre han ock på Almarstäk, kort efter Stockholms upgifwing, kom öfwerens med Drotning Margaretas Fullmäktige, at de Länder, som han hit intil inn hast, skulle antwardas uti Konung Eriks händer. Faxaholm tillika med Helsingland och halfwa Medelpad skulle uplåtas fjorton dagar efter den nionde October 1398, til Nils Swarte Skåning och Algot Månsson, men Styrisholm med Ångermanland och andra hälften af Medelpad skulle afstås innan nästa Fastelagen, och Krytsberg samt Norrabotten afträdas tre weckor efter Päsk nästkommande år (2). Och på detta sätt blefwo Konung Erik och Drotning Margareta rådande öfwer hela Swerige, som det warit af ålder, utom Gothland, som intet förr än uti nästföljande århundrade befriades från sitt utländska Herrskap.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

(1) Swen Sture's Bref feria quinta proxima ante Festum Pentecostes 1398. Härutinnan gifwer han sin Förskrifning til Arent Styke på 2000 mark penningar och förpliktar sig tillika til skadestånd åt Styke under den tid han war uti Sturens tjenst, til des Sturen kunde winna det Slott, som fienden byggt för Faxaholm, och skulle Styken behålla Slottet tillika med Faxaholm wid Sturens död och draga försorg om des efterlämnade Anka och Barn. Brefwet finnes i Antiquitets-Archivum i Stockholm Miscell. 30: 8. Anmärkningen är af Assessor Brocman.

(2) Swen Sture's och des medhållares samt Algot Månsons Dagtingan, daterad Almarstäk 1498 in crastino beat. Dionysii & sociorum ejus hos Hwitfeld sid. 616.

§. 2.

På föreskrefna sätt war Riket någorlunda kommit i sitt gamla skick, men bullersama tiderna hade i så måtto förändrat Landets utseende, at många Herregårdar, som tilförne endast tjent ägarne til hus och boningar, nu woro förwandlade til Fästningar och förwars-ställen: och då man sökte säkerhet för sig och sina, missbrukades ock understundom sådana Slott til tillflykt för röfware och wåldswärkare, och detta war förmodeligen förnämsta orsaken, hwarföre uti Nyköpings-Beslut förordnades, at sådana nyligen upförda Slott skulle nederbrytas, så snart befallning därom af Öfwerheten kungjordes. Det kan ock wara troligt, at man tillika welat göra de mäktiga Herrarna något mera fogeliga och lydaktiga, när deras Borgar utkastades, som kunde brukas til motstånd emot sjelfwa Öfwerheten wid förefallande omständigheter. Man har wäl intet namn på många enskylta Slott, som nu warit upförda, dock lär Marieborg wid Enköping warit et sådant, hwilket tilhörde Bjelkiska Slägten (1). Efter alt utseende lär ock Oppensten i Wästergöthland warit i början uti enskylta personers händer, ty Slottet war byggt på Sturarnas grund, hwarföre ock Drottning Margareta gaf Bengt Sture och hans Moder wederlag, så wäl för sjelfwa Slotts-grunden, som för Godset kring Oppensten (2). Oppensten räknas likwäl ibland Bo Jonsons Pants-Gods uti des Testamente, och kan wäl wara, at Konung Albrect under något sken satt sig i besittning däraf, och sedermera

Enskyltas Slott och Fästningar.

mera satt det i pant hos denna mäktiga Drotsen. Rönö Slott och Gods uti Östergöthland på Wikbolandet måtte haswa warit Sparre-egendom, emedan Drotningen köpte det af Carl Ulfsson af Tosta (3). Om Faxaholm och Styresholm warit upförde af Swen Sture eller warit något äldre, wet man intet, de nämnas likwäl intet förr än nu. Ringstaholm lär warit Griparnas egendom, ty af Bo Jonsons Testamente kan inhämtas at det tilhörde honom. Slottet förklarades wäl för Krono-Gods 1404, men där säges tillika, at Knut Boson och hans Moder Margareta warit tilförne af Drotning Margareta utlöste och förnögde. At Gripsholm hördt Griparna til är så mycket mindre twifwelaktigt, som Drotningen köpt det, samma år, af Bo Jonsons Enkefru och des Son Knut Boson (4). Man ser här utaf, at Drotning Margareta warit mycket angelägen om at tilhandla sig sådana befästade Gårdar, och kan wäl intet wara något särdeles twifwelsmål om affikten. Hon wille, at Konungen skulle regera sjelf, och på denna grund borde alt sken af med-regemente hos Landets förnämsta Herrar undanröjas. Deras förra tiltagsenhet war et af de wigtigaste skälen, hwarföre de borde förswagas, och dem åtminstone betagas alt annat förswar, än hwad Lag och rätt kunde meddela, och kan hända en undersåtare bör wara nögd därmed.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

(1) Diarium Minoritarum pag. 14. An. 1408 die Margaretæ obiit nobilis vir *Sten Bengtſon* in proprio caſtro Marienborg prope Enecopiam. At denne Herr Sten är nu warande Bjelkiska Grefweliga Släktens Stamfader, lär wara en aldeles afgjord sak.

(2) „Wi Margareta met Gudz nadh Swerikes oc Norikes Drotning oc räther arwing oc Förſtinna i Danmark kännomps . . . thet wi oc ware arwingia hafuom vnt oc latit Bänctz Stwra modher oc hanum oc thera arwingiom swa mykit godz, ſom hon här til hafuer aff oß oc Kronone i Kind haft, för thet gods ſom hon oc Bänct Stwre oc thera arwingia hafua latit oß oc wara arwingia i Kind widh Openſten, oc för then rät the hafua i then ſtad ther Openſten är oppa byght oc thet ther til ligger ꝛc.“ Dat. An. Domini M CCC XC quarto die beat. Laurentii Martiris. Witne til detta byte woro, Swarte Skäning, Nils van Skarzow och Swen-Sture.

(3) Nyköpings Herradags-Beslut 1396.

(4) Twitfeld sid. 626 hwareſt berättas, huru både Ringstaholm och Gripsholm förwärſwades af Drotning Margareta.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

Konungens Makt.

Man behöfw
Läsaren, det Dr
rande Konungen
skull intet behöfd
hafwa rönt på
Herrarne Konu
lefwo underså
Han hade först
des. Swerig
af Arf och
rike på man
Söner, de
nom Unior
borde ware
det, som
wer tydeli
som Ma
war Ko
hwad so
hwad s
för stor
genom
gen a
fordn
ej h
myc
nun
Gi
nu
sö
r
s

Frälse-egendom kunnat med tiden aldeles förswinna. Denna war således en af de wådeligaste Regerings-reglor, som denna tiden kunde sättas i wärket; men såsom den war ingalunda olaglig, finner man däröfwer inga klagomål wara anförda. På detta sättet ökade Drotningen dageligen sin makt, och wisade tillika, at hon kände sin styrka och sina förmåner: då de förra Konungar antingen intet frågat därefter, eller ock för medellöshet intet kunnat utföra en sådan afsigt, om de begripit det. Åtminstone synes wederbörande Herrar hafwa insett på följden af denna och flera sådana wådeliga ställningar, då de under Magnus Erikson och Albrect så tilstält all ting, at Konungarne altid woro behöfwande. Drotning Margareta, som bättre hushållare och innehafware af en Morgongåfwa, som gjorde henne, kan ske, mäktigare än Konungen sjelf, war däremot altid i stånd at köpa nu det ena Godset, nu det andra: och lär säljaren altid funnit sin räkning wid en sådan handel, emedan Drotningen war oförnekeligen i stånd at bjuda en drygare köpeskilling än någon annan. Utom de i föregående §. nämnda Gods, som Drotningen genom köp förwärfwade, har hon ock på samma sätt tilhandlat sig något Gods af Harald Lake, hwarpå han 1397 lämnade säljebref (1). Men deße anförda exempel kunna wara tilräckeliga. Ingen bör föreställa sig, at Drotning Margareta brukade allenast denna konsten i Swerige. Hennes Regerings-reglor wisade sig på samma sätt i Dannemark. Glaßax i Skåne köpte hon af Fru Ida Falk, Jahan Snackenborgs Änka, Troijeborg och Lyhärad af en Limbeck, Gabnö af en annan Adelsman 1400. Skinkelborg köptes 1404 af en Limbeck, Torup af Sti Anderson 1406, och så widare (2). Konung Gustaf I. följde samma grundlära, och under en god och älskad samt älskande Konung war Riket intet illa tjent med et annars både wådeligt och eftertänkeligt förhållande.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

(1) „Jac Harald Lake kännes thet met thetta mit opna bref, at epter thet at Herra Nils Swarte Skaning Ridder hawer mik fullelika fullgiort uppa mine Frw Drotning Margareta weghna, swa at mik fullelika wäl i nögher for min gard i Landa, oc en gard i Birgerstorp, oc en quärnestad ther hos, som ligger i Asum sokn i Asa härath, huilkit forskrefna goz oc quärnestad oc all thera tillagho iac förde mine Frw Drotning Margareta lagligen salt hawer, thy uplater iar ꝛc."

Dat.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

Dat. in castro Axawalt An. Dni M. CCC. XC septimo proxima quinta feria post Festum beatæ Scolasticæ virginis & martiris (10 Februarii). Witnen wid Bréfwet woro Thorsten Biskop i Skara, Nils Swarte Skåning, Gustaf Månsson, Jon Benghtson Riddare, Staffan Gustaffson, och Nils Diakn Swena.

(2) Om dessa köp kan man se Hwitfeld wid de nämnda åren.

§. 4.

Konungens rättighet at påbjuda Skatter.

Det bliswer således utan twiswelsmål, at Drotning Margareta å sido satte ingen ting, hwarigenom Kongliga makten måtte förökas och Rådets styrka förminskas. De andeligas förmåner lämnades sådana som de warit förut, men menighetens rättigheter bestodo i skyldighet at lyda, och om de frågades understundom, hade de frihet at säja ja. De tid efter annan påbudna Skatter äro osörnekeliga, ånskönt de til åfwentyrs intet warit aldeles så öfwerdrifna och tryckande under Drotningens Regements-tid, som de af Håfdeteknare afmålas. Uti Konungens Ed woro wäl de tilfällen utstakade, wid hwilka urtima Skatter kunde hafwa rum, och skulle sex Hofmän och sex Bönder med Biskopen öfwerwäga hwad af Allmogen fordras borde; men denna omgång och dessa wilkor stodo på papperet (1). Däremot uti Nyköpings Herra-Beslut finner man et helt annat beskattnings-sätt, emedan Konungens Bref til de Befallningshafwande Ämbetsmän gör hela rättesnöret, hwarefter urtima Skatter utkrafsdes (2). På denna grund ankom hela Beskattningen på den Regerandes eget wälbehag, hwilket utan twiswel lär wara högsta graden af et oinskränkt enwälde i anseende til menigheten och Allmogen. Werldsliga Frälset behöll sin förra Skattfrihet emot Rusttjenstens upprätthållande, och har man från denna tiden åtskilliga Frälse-Bref, dels af Konungarna sjelfwa utfärdade, dels ock af Mönster-Herrarna, hwilka wid de årliga Wapnesynerna på Konungens wägnar meddeltes. Et sådant Frälse-Bref lämnades åt Nils Diakn i Östistom af Konung Albrect 1380, hwarigenom hans och hans Hustrus Gods förklarades för Frälst emot wanliga Rusttjensten (3). Om sådane Frälsemän woro därföre berättigade at bruka Wapen med Sköld och Hjelm och woro strax räknade för Män af Wapen,

Frälse-Bref.

år

år kan hända intet eldeles afgjordt, dock finner man, at Nils Djäken, förmodeligen den samme, som af Konung Albrect sått Frälse, nämnes ibland Swenar eller Män af Wapen uti Harald Lakes Bref af 1397, som wid nästföregående § är åberopadt. Dock kan wara möjeligt, at det är en annan Nils Diäkn, eller torde hans Frälse sedermera med Sköldemärke blifwit förbättradt. På Carl Ulfsons förmälan af Tosta, förunte Konung Erik Swen Diäkn et dylikt Frälse 1396, med den ytterligare frihet eller förmån, at han skulle wara frikallad för alla utresor, så länge han war uti Carl Ulfsons tjenst. Brefwet stadfästades med Konungens och Drotningens Signete (4). Ibland de Bref, som utfärdades af Konungens Ambetsmän, är wäl Bo Jonsons af år 1381 et af de märkwärdigaste, emedan han lämnar åt sin tjenare Finke alt hans Gods så årsdt som förwärfwadt uti Åbo Biskopsdöme fritt och frälst för all skatt och tunga med wilkor, at han skal däremot tjena Konungen, Kronan och Bo Jonson sielf på Konungens wägnar (5). Carl Ulfsons Bref för Hannus Olofsson och Olof Nilson af år 1396 uptager dem i Kronans Frälse för deras Fäders och Förfäldrars tjenst som de göra och gjort hafwa Riket och Höfwitsmannen på Wiborg (6). Så wäl det nu uprepade som många flera tilfällen wederlägga tydeligen wåra äldre Häfdeteknares föregifwande, at de Swenske warit i så stort förakt hos Drotning Margareta och Konung Erik.

(1) Magnus Erikſons Lagbok, 5 Flocken, 6. §. Konunga-Balk.

(2) Orden af Nyköpings Beslut års följande §. 10. „Och skal engin någon skat eller tunga uppa lägga i några Fogedi i Swerige, utan han hafwer war Herra forde eller war Frws breff theruppå, hwat the göra skolo." Hadorph wid Rim-Krönikan, fid. 66.

(3) Konung Albrects Bref dateradt Kårseſund an. Dn. M CCC LXXX. d. b. Eſkilli Epiſcopi & Martyris, Brefwet är tryckt i Samling af Handlingar utgifwen här i Lund, 1 Del. fid. 196.

(4) Konung Erika Bref dat. & actum Nycopiæ an. Dni. M. CCC. XC ſexto die beatorum Cosmi & Damiani (27 September) Samling af Handlingar 3 Del. fid. 208.

(5) „Thet skal allom mannom witerlikt wara, at jac Bo Jonſon Drotze i Swerike, kennis oppenbarlika mäth thäſſo mino opna brefue, at jac hafuer vnt oc gifuit theſſom brefföraren minom älskelikom Sven,

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

Finke alt thet gotz han her til antiggia köpt älla mät rät fangit hafuer af skatgildoghe jordh, huar thet hälzt ligger i Abo Biskopsdöme af allum arlicom scatwm, aläghnom oc marcagieldom oc af allom thunga lidhugt, löst oc frelst, swa at han scal minom Herra Konungenom oc Cronone oc mic a mins Herra weghna ther aff thjänist göra ꝛc." Dat. Hampne sker an. Dni. M. CCC. LXXX. primo in octauis corporis Christi nostro sub sigillo præsentibus appenso in pendenti. Originalet förwaras hos Hof-Rådet Warmholtz och är af honom communiceradt.

(6) Thet skal allom witerlikt wara thetta bref höra äller se, at jac Karl Wlffson aff Thyfftom, Riddare oc Höfwitsman innan Wiborg, thenna unga men Hannus Olafson oc Olaf Nielißon for thera fädher oc foräldra thienist skuld, the Rikeno ij Suerike oc thenna Herskapens oc Hofuitzmannom ij Wiborg göra oc gjort hafua, thy takes jac thenna förnempda, Hannus oc Olof ij Cronona frellse them oc thera affödo rätt frälse halda, hafua oc nyta, som andra Frälsismän hafua ij Rikeno ij Suerike. Thil stadfestilse henger jak mit incigle fore thetta breff. Scriptum Sekierne an. Dni. M. CCC. nonagesimo sexto feria quinta proxima ante Dominicam Lætare. Af Originalet communiceradt af Hof-Rådet Warmholtz.

§. 5.

Konungens Titel.

Lagstiftande makten blef sådan som den warit tilförne, då Konungen med Råds-Råde utfärdade Stadgar och Förordningar efter omständigheterna, och war inter annat förbehåll gjordt wid Kalmare Föreningen, än at hwart Rike skulle bliswa wid sina enskylta Lagar och Stadgar. Alt annat blef ock i sitt förra stånd, hwilket alt af sjelfwa Unions-Acten inhämtas kan. Men i anseende til Konungens och de Regerandes Titlar blef en nödwändig och oundwikelig förändring: ty såsom tr nne aldeles oafhängiga Riken förenades, blef i begynnelsen noga i akt taget, at uti de Handlingar, som enskylt rörde det ena eller andra, nämdes det Riket först, som målet egenteligen angick. Samma skick togs beständigt i akt då Swerige och Norrige woro förenade. Men äfwen detta blef å sido satt under Kalmar-Unions-tiden, och man tilägnade merendels främsta rummet åt Dannemark. Hwems fel det war, lämnas i sitt wärde, men den måtte wara mycket plågad af Parti-anda, som kan finna billighet därutinnan: en synwilla, som ännu intet kunnat aldeles förswinna hos wißa Häfdeteknare, som med stora och präktiga ord utropa

Dro-

Drotning Margaretas seger öfwer Konung Albrect, såsom at Rikets
hon därigenom underkufwat Swerige. På samma sätt hade tilstånd
Meklenburg kunnat tilägna sig landwinning öfwer Swerige, från 1371
medan de Swenske med Meklenburgisk hjelp segrade på Konung til 1400.
Magnus och Håkan, och af samma beskaffenhet war Drotning Margaretas seger öfwer Konung Albrect. Man det lönar intet mödan, at uprepa deßa omogna Unions-frukter, som hellre böra begrafwas uti sitt wälförtjenta mörker, än uplifwas til hatets underhållande emellan twänne nästgräntsande folkslag, hwilkas wänskap borde och kunde wara likså gagnelig, som owänskapen warit skadelig. Men största förändringen uti de Regerandes titlar yppades emellan de Regerande sjelfwa, ty Margareta hade merendels beständigt kallat sig Sweriges och Norriges Drotning samt Arfwinge til Dannemark; Men då Erik blifwit wald til Konung, inskränkte hon sin förra titel på et behörigt sätt, som efter wåra tiders smak syntes wara mindre lämpligt. Ty när hon uti sina förra Bref kallat sig Sweriges och Norriges Drotning och rätt Arfwinge och Höfdinge i Dannemark, kallar hon sig i Nyköpings Beslut, allenast med Guds nåde Danne Kongis Dotter, hwaremot Konung Erik brukat sin fullständiga Kungeliga Titeln: med Guds nåd, Sweriges, Dannemarks, Norriges, Wändes och Gottes Konung, och Härtig i Pomeren. Samma förkortade titel brukas af Drotningen wid flera tilfällen, som man finner af Hennes Stadga gifwen Wiborg på Jutland samma år, och til en stor del af samma innehåll, som Nyköpings Herra-Beslut (1). Det är wäl något owanligt, at kalla sig med Guds nåde sin Faders Son eller Dotter, men Margareta war mera ämnad at gifwa än at taga exempel. Det hade warit bättre för Konung Erik, om han hellre welat blifwa Copia af sin Företrädarinna, än at göra sig sjelf til et wanskapeligt Original. Om Konung Albrects Titel är talt i det föregående.

(1) Man kan se härom Nyköpings Beslut, och Wiborgs Stadga hos Hwitfeld sid. 604. Samma titel brukas i et handskrifwit Bref dateradt an. Dni. M. CCC. XC. septimo proxima quinta feria post beatæ Scolasticæ virginis, 10 Februarii, hwarigenom Drotningen åt Niclis Swarte Skåning förlånar en del af det Gods som Jabel

Rikets tillstånd från 1371 til 1400.

wan Helffren tillförene ägt. Begynnelsen är sådan: „Wij Margarete med Guds nåd Waldemars Dana Konungs-Dotter kännemps &c.“

§. 6.

Hurudant tillståndet war i landet, behöfwer man intet upprepa, det som i sjelfwa Konungarnas Historia är andragit, wisar tydeligen, at eländet stigit til den största högd, som nästan kan uptänkas. Allmänna olyckor lindras understundom genom hopp om bättre tider, men at hoppas under Konung Albrect, war wanwettigt, och sjelfwa önskan syntes orimmelig. Jordbrukaren sådde inter för sig, de sina och Riket, utan för Utländningen; Bergsmannen swettades och släpade sig trött uti sina underjordiska och hotande mörker för Utländningen, och om någon Swensk kunde trösta sig af et blidare öde, föll lotten på dem, som warit wärkmästare til hela olyckan, och när deras förmåner åndteligen til slut antastades, blef Albrect resefärdig. Ingen anledning är, at Konung Albrect war en aldeles illak Herre, men han regerades af egennyttiga smickrare. Men oredan må wara så stor som hon will, lär det likwäl wara lika onaturligt, at en Regerande kan i allmänhet hata sina Undersåtare, som det är emot naturen at hata sig sjelf. Hwarföre och när Öfwerheten får någon ledighet för sina smickrare och egennyttiga tilbedjare, måste han nödwändigt med någon ömhet se och höra sina undersåtares billiga klagan. Åtminstone synes Konung Albrects Bref til Menigheten i Östergöthland af år 1383 wara upfyldt med all den ömhet, som kan begynnes. Ärendet angick införandet af lika mått öfwer hela Riket, hwarom Konungen med Rikets Råd warit aldeles enhällig, och i detta afseende öfwerlåndes lika måttkäril til alla orter i Riket (1). Så nyckert man wet, yppades intet missnöje däröfwer i andra Landskaper, men Östergöthland fann sig genom mycket mättet högeligen besswärad, så at äfwen Erik Carlson, förmodeligen Läns- eller Lands-Herre där i negden, fann sig föranlåten at föredraga Allmogens klagomål däröfwer inför Konungen, hwarföre och Konung Albrect i öma utlåtelser lämnade Östgötharna frihet at nyttja sin gamla span (2). Äfwen detta exempel synes öfwertyga, at man under all oordning äfwen understundom bortlöfsat någon tid på

Lika Mått ämnadt öfwer hela Riket.

Alb

Allmänhetens bästa, ändskönt det lär ej blifwit anſedt för annat än et biwärk och et mattande bekymmer, under orklösa ſtunder, ty hade det warit alfwar, hade frukten utan twifwel wisat ſig något mera kändbar och olyckor intet härjat alt, ſom en alting ödande farſot. Man nämnde, at Bergsmannen arbetade för Utländningar. Denna utlåtelſe är ſå mycket mera oemotſägelig, ſom Hollſtenſke Herrarne för Lån til Konung Albrect upburo årligen i ränta 100 Skeppund Koppar, hwarföre ock Grefwarne utaf Hollſten hade ſina enſkylta Fogdar wid Kopparberget, ſom ſkulle bewaka deras upbörd, och war denna ſkuld intet afbördad, då fiendtligheterna begynte emellan Konung Albrect och Drottning Margareta, ſom man kan ſe af det föregående. Ja deras fordran war ännu intet betald wid ſlutet af detta århundrade, ty man finner, at Grefwarne af Hollſten ännu hade ſina Fogdar wid Kopparberget 1396, och war en Wägen Björnſon deras Ombudsman på förenämde år. Huru högt arbetet wid denna tiden warit drifwet wid Kopparberget, wet man intet efter wanligheten, men af några Mattyſka Tings-Witnen för år 1395 och 1396 ſynes man kunna ſluta, at ej mer än ſem Belgar warit i gång för Kronans räkning, hwar utaf Kronan intet upburit mer än aderton eller 19 Skeppund om året (3). Om detta har ſin riktighet, måtte det öfriga gått til Hollſteinſka Herrarne, Bo Jonſons Teſtamentarier och Biſkopen i Wäſterås. Såſom Kopparbergslagen ſåledes mäſt arbetat för Utländningar och enſkylta, och minſt för Konungen och Kronan, ſå haſwa ock Järnbruken lämnat en del af ſin afkaſtning til ſkämmande, emedan man har bewis, at Drotningen betalt en ſkuld af 2090 Lödig Mark til Biſkopen af Roſtild med 200. Fat Järn 1402 (4).

Rikets tilſtånd från 1371 til 1400.

Bergwärkens inkomſter til Utländningar.

(1) Konung Albrects Bref dat. Stockholm an. Dni. M. CCC. LXXX tertio, in craſtino diei Epiphaniæ. Wi haſdom öfwer eno kommit meth waro käre Rikeſins radhe, at vpa thet at än ſidhar ok än maata ſkulde wara i landeno, tha ſkulde än ſpan wara gangende öfwer alt Riket, ok for thy fingen i nyan ſpan ꝛc".

(2) Konung Albrects utlåtelſe wid denna ändring uti det åberopade Bref är ganſka märkelig och nog olik wanliga lagſtyln, ſå at det ſynes ſom det kommit mer från Konungen ſielf än från Cancelliet: „haſwin idhan gambla ſpan i Guds Fridh, ok within thät mine kære bön-

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

böndher, at wi wiljom myklo helder liisa idher ok fordragha idher gamblan tunga, än wi wiljom idher nokan nyan vpaleggia. Gudh ware mz Idher allom saman. Dat. ꝛc.

(3) Brefwet utgifwet af Euert Euerkeson, Clas Deken, Herman Nagel, Bernt van Kamen och Jöns Gerkenson, „dateradt oppe deme Kopperberge na der bort vses heren Dusent Drehundert seße vnde negentich jar . . . Dat schal allen luden witlich wesen dat hir ghebuwet is oppe deme Kopperberge van der Kronen wegene, dar man afrat van gellen scholde verde half par vnde en verden del in deme jare, also men schref dat jar vses heren (1395) also deme beschedeme manne Wagen Börnson der Holsten heren knechte wol witlich is ꝛc". Härmed jämföres widare samma måns bref af 1395 ipso die Sancti Gregorii Papæ: bägge äro tryckta hos Langebeck: Om Norrska Bergwärken sid. 96, 97. Dock torde här wara mer fråga om afrad än om hela tilwärkningen.

(4) „Jak Michel Clemitsön Kanik i Roskilde ꝛc. hawer anamet oc vntfonget aff Anders Inguarßön oc Morten Jenßön vppa min Herre Biscop Päthers aff Roskilde oc Capitels wejnä i thän same stadh Tw hundreth lester jern i Stockholm, sätt, fadet oc wäjet for tw thusende lödich mark, som min nadhige Drotning Margaretä fornefnde Biscop Päther oc Capitel i Roskilde schyldich war ꝛc". Datum Stokholmie an. Dni. Millesimo quadringentesimo secundo feria secunda infra octauas ascensionis Domini. Langebeck. n. st. sid. 99.

§. 7.

Man kan sluta af omständigheterna, huru åkerbruket hägnades, och kan det intet wara oförmodeligt, om misswäxt understundom infann sig, det är snarare underligt at det intet war altid. Handelens tilstånd beskrifwes aldrabäst, om där säges, at där war ingen. Vitalianerne och andre röfware drogo försorg om den utländska. Den inländska war i samma häfd, när ingen med säkerhet kunde resa från den ena Byen til den andra. Någon mera stilhet wanns wäl därigenom, at Riket så småningom kom under et hufwud, åtminstone lär man kunna fägna sig af någon större trygghet mot början af Kalmar-Unionen. Men om så är, kunde des wärkan intet wara särdeles känbar uti detta århundrade, och bör man til åfwentyrs intet förtiga et besynnerligit Jordafång, som nämnes uti et Bref af 1396, uti hiwlket Gunnar Gylta tilstår, at han fått af Hustru Ingeborg Päter Prikas Änka Godset Ladhal i Halland m. m. hwar-

ken

en för penningar eller såsom pant, utan på det de måtte lefwa fred med hwarandra (1). Men utom sådana swårigheter inkann sig ock en annan, som utan twifwel gjorde betydeligt hinder i köp och säljande och all slags rörelse, och woro de nu gångbara penningar af olika wärde, då somliga woro af bättre halt och somliga sämre. Det blef då en nödwändighet at uti Contracterna utsätta wärdet af penningarna, i synnerhet wid Fastigheters afhändande. Således har Bo Jonson Lagman uti Östergöthland gifwit år 1370 wid et Jorda-byte och kjöp femtio Mark penningar sådant mynt, som då war gångbart, at halffemte Mark gjorde en Mark Silfwer (2). Tjugu år därefter eller år 1390 sålde Niklas Bengtson til Swen Föthing en Gård i Hjelmarij i Ljungby Sockn och en Gård i Skadeboda i Gjöterij Sockn för 30 Mark Swenska, fem Mark på en Mark Lödig (3). Uti et annat Säljebref, som Mårten Jonson lämnade til Drotsen Bo Jonson 1385 utsättes Penninge-priset til sex Mark penningar på en Mark Silfwer (4), men när Petter Niclißon afträdde Marbäck och Nodaby i Wildbo til Petter Bondhe för 600 Mark penningar 1366, beräknades penninge-marken til åtta mark på en Mark Lödig (5). Och när man jämför härmed hwad tilförene är påmint, kan man lätt föreställa sig, at alla deßa olika myntsorter måtte utan twifwel göra mycken oreda uti dageliga omgänget och rörelsen. Dock kan man någorlunda uträkna penningarnas rätta wärde, men det blifwer swårare at utreda deras förhållande, när de jämföras med waror, och efter en sådan jämförelse, tilstår Laurentius Siiker år 1282 sig hafwa emottagit för pantsatt Gods et hundrade tjugu Mark i reda penningar så godt mynt, at man kunde i Söderköping få en Tunna Smör för sex Mark (6). Hwem ser intet, at på detta sätt måtte Allmänheten och i synnerhet Allmogen intet weta hwarken hwad de fingo för sina waror eller til hwad pris de borde föryttra dem, utan swek och wingleri måtte warit obeskrifweligt. Det blifwer då nästan ogörligt, at utmärka någon jämförelse emellan då warande och denna tidens waropris, emedan priset måtte nödwändigt antingen falla eller stiga alt som penningarne woro antingen bättre eller sämre. Man kan så mycket mindre twifla härom, såsom man ser af 1389 års

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

Olika Myntsorter.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

års Bewillnings-Placat, at et skeppund Smör wärderades där til sex Mark, då man likwäl 1382 sålde en tunna för samma summa: man medgifwer likwäl, at flere ordsaker än penningarnas halt kan fälla och höja warupriset. Andra waror woro underkastade en lika winglande jämförelse, ty när uti förbemälte Bewillnings-Stadga et fat Järn utsattes til tre mark, finner man, at wid år 1400, twå tusende Mark Lödig blifwit betalte med twå hundrade läster Järn. Ingen ting synes likwäl warit i beständigare pris än Hingstar, ty Erik Waldemarson Konung Waldemars Sons Sonesson köpte af Munkarna i Eskilstuna en Hingstfola för åttatio Mark penningar 1388.

(1) Gunnar Gyltas Bref scriptum in Asylo an. Dni M CCC XC sexto d. b. Jacobi Apostoli. Abboten Swen i Ås Kloster, Magnus Gylta och Jöße Gylta woro witnen wid Brefwet.

(2) Bo Jonsons Bref M CCC LXX die corporis Christi „gifwer femtighi mark penningar thet myat som nu gaar aff hwilke halffemta mark gör oc gälder ena lödhuga mark".

(3) Niclas Beyñctsons Bref an. Dni. M CCC XC d. b. Georgii martiris.

(4) Mårten Jonsons Bref an. Dni M CCC LXXX quinto, sabbato proximo post festum b. Olaui R. & m. Witnen woro „Thor Kirkiuherre i Wästerwik, Knut Sigmundzson oc Björn Sop Underhäradshöfdingar på Bo Jonsons wägnar.

(5) Påter Niclißons Bref scriptum Kalmarne an. Dni. millesimo trecentesimo sexagesimo sexto d. S. Valburgis.

(6) Laurentz Siikers Bref Dat. Suderby manerio prædicti Haquini an. Dni M CCC LXXX secundo, Dominica secunda post festum Pasche.

(7) Erik Waldemarsons Bref Dat. an. Dni M CCC LXXX octauo in crastino omnium Sanctorum, Sigillet tre Lejon eller Leoparder: här tilstår han sig wara geldskuldner at hederlikom mannom Prior Joniße oc bröderomen i Eskilstuna Kloster attatighi marker Swenska penninga före en brun hengest fola ꝛc. Och skulle de kunna betalas med alla slags waror, men intet med hestom ok hestamödrom. Til witnen nobiles viri *Ludechin Rysser*, och *Olricus Samsow* de syftom.

§. 8.

§. 8.

Så ofullständig denna underrättelse är, så öfwertygar hon likwäl, at willan och oredan, och den därutaf flytande allmänna uselheten war ganska sullkomlig, och det, om man får så säga, ifrån Kungliga Borgen til Torpare-kojan. Ingen kan inbilla sig at Konung Albrect war lyckelig, åfwen innan des fångenskap, och huru kan en Konung warat, när Allmänheten är usel? En Bo Jonson och hans medhållare syntes wäl simma uti et högt-upfriskande lugn, men huru kan den wara lyckelig, som behöfwer en så osantelig makt och förmögenhet til sin nödwändiga trygghet? Huru de andelige skonades, kan ses af det föregående. Alt war fullt af inwärtes och utwärtes röfweri. Den måtte wara mycket swagsynt, eller rättare sagdt aldeles blind, som intet kan se och begripa ursprunget til alla deßa ohyggeligheter. Rätta utkastet eller grund-ritningen til olycksbyggnaden gjordes under Konung Magnus Eriksons Regemente, men sjelfwa Babyloniska Tornet upförde under Konung Albrect, och utländske Murmästare och Timmermän fullkomnade wärket. Man kan wäl intet neka, eller föreställa sig annat, än at ju många hederlige både Män och Slägter tillika inkommit i Landet, men menige mans och Allmänhetens omdöme war ingalunda til de släktas förmån, och Stockholmska blodbadet ökar wißerligen intet deras frägd. En förnäm Fru, Helga Anunda Dotter, Waldemar Eriksons efterlefwerska, afsämnar ock et lagbom hederligt witnesbörd om sin egen Man Jwar Königsmark, som med hotelser, hugg och slag twingade henne at afhända sin lagliga egendom (1). Til uplysning om tidens lefnads-sätt bör ej heller denna omständighet utelämnas, som synes styrka den allmänna wanfrägden, som följde deßa inströmmande utländningar. En stor del af de främmande Familier, som warit i anseende under Konung Albrect, förswunno med honom. Några bleswo qwar i Landet och fäste sina boningar uti Swerige, efter de dels woro födde i Riket, dels ock blifwit gifta uti inländska adeliga Slägter, och förden skul intet funno sin räkning wid at åmsa hemwist. Ibland de besutna Swenska Adelsmän, som tillika med Rikens Råd gingo i Borgen för Nyköpings Beslut 1396, woro åtskillige, som åtminstone til sin Slägt wöro

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

Uprälnas åtskilliga adeliga Familier, som denna tid woro namnkunniga.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

utlänningar, fast de, kan hända, til börden och födseln woro Swenske, såsom Heyne Snackenborg, Vicke van Vitzen, Thomas van Vitzen, Mats Anderson Finkenov, Clas eller Niclas Abilgård och några flere til åfwentyrs, som man intet så noga känner. Men utom deßa nu nämnda främlingar, hafwa ännu några flera utländska Släkter warit naturaliserade i Swerige, såsom Bylow Molteke och några flere, som framdeles wid tilfälle kunna ihogkommas. Men til at rätt känna tiden, borde man ock lämna någon utförligare beskrifning på de Män och Släkter, som i synnerhet warit märkwärdiga uti tidens rörelser. Så mycket som Historiens mörker tillåter, skal ock nämnas därom, dock går man på detta stället förbi Drotsen Bo Jonson, emedan hans omständigheter äro någorlunda anförda förut.

(1) Denna Fruens intygande är som följer: „Alla the Dandemän, som thetta mijt opna breff höra äller see, helsar iak Helga Anunda Dotter Herra Waldemar Eriksons hustru war, kärliga met warom Herra: Kongör iak thet allom Dandemannom, som thetta wilia höra äller se, thet mik war afhänt Bro, och thet giorde Iwar Konungemark, som min husbonde war, före then skul, thet han wilde thet vnna hwarte mik äller mynom ärwingiom, och thet giorde iak meth store nödh oc iak war slaghin oc trughat oc illa haldnat ther til meth nödh oc eij meth lost, oc honom trängde thet hwarte fängilse äller fattigdom äller nokot thet honom matte skadha i nokro handa matto, oc han togh mytt incigle oc satte therfore utan myne thak oc utan myn wilia, thet giordi han meth rätto wälde ꝛc." Scriptum Enecopiæ An. D:ni M. CCC. XC septimo, feria tertia proxima ante Festum b. Sigfridi.

§. 9.

Erengisle Jarl.

En af de märkwärdiga Herrar och Män, som lyser nästan öfwer alt uti denna tidens Handlingar, är Erengisle Sunason. Han är wäl utan twifwel den aldraförste af alla Swenska Herrar, som fördt titel af Grefwe. Stundom kallas han Jarl och Grefwe, stundom allenast Grefwe. Men uti allmänna och Riket rörande Handlingar brukar han merendels titel af Jerl, och på Latin Comes. Detta ärenamn tilskyndade honom den utmärkta heder, at han wid tilfälle tog företräde fram för Biskopar och Ärkebiskopar, hwilka likwäl efter tidens tänke-sätt

woro

woro berättigade til främsta rummet näst den Kungliga Familien (2). Detta war likwäl intet beständigt, utan här i Swerige uti allmänna och Riket rörande ärender nämnas Biskoparne först, men Erengisle Jarl främst ibland de werldsliga Herrarne. Denna titel tilkom honom såsom Jarl af Örköarna, fast det i sjelfwa wärket war intet annat än en Caractere. När denna titel blef honom gifwen, wet man kan hända intet; ty at han erhöll den 1357, såsom någonslags förſoning för den skymf, honom war tilfogad af Härtig Bengt Algotſon, som förskutit hans Systerdotter, torde wara oriktigt (3), emedan han kallas Jarl eller Greſwe af Örköarna redan 1343. Förmodeligen har han warit i Slägt med gamla Jarlarna öfwer deßa Öar, men det lär ej wara afgjordt, på hwad sätt han med dem warit förbunden. Det är utan twifwel, at han aldrig kommit i beſittning af deßa Hafs-klippor, utan innehades de förſt af en Dunkam, och sedan af en Sinclair, och lär wår Erengisle haft wälgrundade orſaker, hwarföre han intet frestades af detta aflägsna Herra-wäldet. Det anſes för otwifwelaktigt at han warit af Båtarna, och oförneklig är, at han förde en Båt i sitt Sigill, dock utan fjädrar. Meßenius leder så wäl Båtarnas, som Erengisle Sunaſons Ätt från Petter af Flishult, som lefwat i trettonde århundrade (4). Uti sitt upförande war han förſt en trogen medhållare af Konung Erik Magnußon, och sedan en af dem, som hållit Konung Albrects parti, hans förtjenſter emot Fädernesländet bliſwa således nog twetydiga för en owäldig granſkare. På slutet af sin ålder torde han haſwa haft samma öde, som andre stora Herrär, at han öfwerlefwat sig sjelf, ty han nämnes intet uti några betydeliga Handlingar, sedan Drotning Margareta blef inkallad, ehuruwäl han lefwat til 1392, då han blef efter förnäma modet begrafwen i Wadſtena (5). Hans förbindelſe med de förſta Slägter i Landet kan intet dragas i twifwelsmål. Hans Syſter Chriſtina war gift med Ulf Ambjörnſon, Sparre, Carl Ulfſons Fader af Toſta, så at Erengisle Sunaſon Jarl war denna berömda Herrens Moderbroder. St. Britas Dotterſon Per Ribbing war gift med Herr Carls Syſter, och erkände således denna mäktiga Jarlen äfwen för sin Moderbro-

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

utlänningar, fast de, kan hända, til börden och födseln wo-
ro Swenske, såsom Heyne Snackenborg, Vicke van Vitzen,
Thomas van Vitzen, Mats Anderson Finkenov, Clas el-
ler Niclas Abilgård och några flere til åfwentyrs, som man
intet så noga känner. Men utom deßa nu nämnda främlingar,
hafwa ännu några flera utländska Släkter warit naturaliserade
i Swerige, såsom Bylow Molteke och några flere, som fram-
deles wid tilfälle kunna ihogkommas. Men til at rätt känna
tiden, borde man ock lämna någon utförligare beskrifning på de
Män och Släkter, som i synnerhet warit märkwärdiga uti ti-
dens rörelser. Så mycket som Historiens mörker tillåter, skal
ock nämnas därom, dock går man på detta stället förbi Dro-
sen Bo Jonson, emedan hans omständigheter äro någorlun-
da anförda förut.

(1) Denna Fruens intygande är som följer: „Alla the Dandemän, som
thetta mijt opna breff höra äller see, helsar iak Helga Annunda Dotter
Herra Waldemar Eriksons hustru war, kärliga met warom Herra:
Kongör iak thet allom Dandemannom, som thetta wilia höra äller se,
thet mik war afhänt Bro, och thet giorde Iwar Konungemark,
som min husbonde war, före then skul, thet han wilde thet [illegible]
hwarte mik äller mynom ärwingiom, och thet giorde iak meth [illegible]
nödh oc iak war slaghin oc trughat oc illa haldnat ther til meth [illegible]
oc eij meth lost, oc honom trängde ther hwarte fängilse äller [illegible]
dom äller nokot thet honom matte skadha i nokro handa matto, oc [illegible]
togh mytt incigle oc satte therfore utan myne thak oc utan [illegible]
thet giordi han meth rätto wälde ꝛc." Scriptum Enecopiæ An. [illegible]
M. CCC. XC septimo, feria tertia proxima ante Festum b. [illegible]

[illegible]

Erengisle Jarl.

En af de märkwärdiga [illegible]
öfwer alt uti denna [illegible]
Han är wäl utan [illegible]
rar, som fördt [illegible]
och Grefwe, [illegible] uti all[illegible]
Riket rörande Han[illegible] titel [illegible]
och på Lat[illegible] [illegible]
utmärkta [illegible]
skopar [illegible]

woro berättigade til främsta rummet näst den Kungliga Familien (2). Detta war likwäl intet beständigt, utan här i Swerige uti allmänna och Riket rörande ärender nämnas Biskoparne först, men Erengisle Jarl främst ibland de werldsliga Herrarne. Denna titel tilkom honom såsom Jarl af Örköarna, fast det i sjelfwa wärket war intet annat än en Caractere. När denna titel blef honom gifwen, wet man kan hända intet; ty at han erhöll den 1357, såsom någonslags försoning för den skymf, honom war tilfogad af Härtig Bengt Algotson, som förskutit hans Systerdotter, torde wara oriktigt (3), emedan han kallas Jarl eller Grefwe af Örköarna redan 1343. Förmodeligen har han warit i Släkt med gamla Jarlarna öfwer deßa Öar, men det lär ej wara afgjordt, på hwad sätt han med dem warit förbunden. Det är utan twifwel, at han aldrig kommit i besittning af deßa Hafs-klippor, utan innehades de först af en Dunkam, och sedan af en Sinclair, och lär wår Erengisle haft wälgrundade orsaker, hwarföre han intet frestades af detta aflägsna Herra-wäldet. Det anses för otwifwelaktigt at han warit af Båtarna, och oförnekligt är, at han förde en Båt i sitt Sigill, dock utan fjädrar. Meßenius leder så wäl Båtarnas, som Erengisle Sunasons Ätt från Petter af Flishult, som lefwat i trettonde århundrade (4). Uti sitt upförande war han först en trogen medhållare af Konung Erik Magnußon, och sedan en af dem, som hållit Konung Albrects parti, hans förtjenster emot Fäderneslandet blifwa således nog twetydiga för en owäldig granskare. På slutet af sin ålder torde han hafwa haft samma öde, som andre stora Herrar, at han öfwerlefwat sig sjelf, ty han nämnes intet uti några betydeliga Handlingar, sedan Drotning Margareta blef inkallad, ehuruwäl han lefwat til 1392, då han blef efter förnäma modet begrafwen i Wadstena (5). Hans förbindelse med de största Släkter i Landet kan intet dragas i twifwelsmål. Hans Syster Christina war gift med Ulf Ambjörnson, Sparre, Carl Ulfsons [illegible] af Tofta, så at Erengisle Sunason [illegible] Herrens Moderbroder. St. Britas [illegible] med Herr Carls Syster, och [illegible] äfwen för sin Moderbro-

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

Rikets tillstånd från 1371 til 1400.

der (6). Det lär ej wara afgjordt, at Erengisle Jarls Fader warit Lagman i Tiundaland.

(1) Uti Arwed Birgersons Sälje-Bref på Sawarrathorp i Darratorps Sokn i Wartofta Härad. Scriptum Wadstenis Ann. Domini MCCC LXXX octauo in profesto Michaelis Archangeli kallas Erengißel Sonaſon Järl och Greſwe.

(2) När Konung Magnus utnämnde sin Gemåls Drotning Blanceas Lifgeding eller Morgongåfwa på Båhus Måndagen efter Pingsthelgen 1343, tillägges Norrska Rådets stadfästelse således: men wi Ergisel Greſwe i Örkenöer, Olof Arkebiskop i Nidaräs ꝛc. Hwitfeld sid. 486. Torfäi Orcades pag. 173: An. M. CCC. XLIII feria ſecunda poſt Feſtum Pentecoſtes in arce Bahuſia *Argiſel* Comes Orcadienſium & quidem *Olafo* Archiepiſcopo Nidaroſienſi ceterisque omnibus in ordine ſubſcriptorum Nominum Præpoſitus &c. Uti Joan Karlsons Morgongåfwo-Bref, „giuit epter wars Herra byrdh thuſanda arum, chryhundradha oc femtighi arum ypa ſiunda arith, manadaghin fore midſomars dagh biſogades Herra Erengiſle Greuans af Örkndion Thomaſa Biſkops i Weriö ꝛc. incigle." Men annars uti Swenska Rikswärdande Handlingar införes Gref Erengilles namn efter Biskoparnas, ſom man finner af Konung Magnus Eriksſons Förkrikning med Konung Erik 1357 d. beati Vitalis, och flera Bref.

(3) Detta är von Dalins tanka sid. 516, men det uti näst föregående Anmärkning anförda Bref wisar tydeligen, at han förde titel af Jarl redan 1343.

(4) Meßenius Theat. Nobilitatis pag. 47. Om Båte-Familiens äldsta urſprung yttrar ſig von Stjernman uti Swenska Matriklen sid. 69. Huru denna Ätt leder sin härkomst i riktiga Ättläggar ifrån Oden och Frigga, kan med nöje läſas i Doctor Joh. Guſtaf Hallmans Båta-Ätt. Det är ſkada, at man intet gått til Noach och Adam, efter man war på wägen.

(5) Diarium Wazſtenenſe. pag. 111 wid år 1392. In die S. Stephani obiit Dns *Ærengiſlo Sonaſon* Jærl & Comes Orcadenſis & in monaſterio Wazſten. eſt ſepultus. Om hans Gemåls eller Frus Ingeborgs begrafning därſammaſtädes talas på ſiette sidan wid år 1390, men när hon dödde nämnes intet.

(6) *Margaretæ* Chronicon sid. 10. Uti Ärkebiskop Benzelii Anmärkningar sid. 41 anföres en del af denna Herrens närmaſte anförwandter. Där nämnes ock, at hans Fader war Lagman i Tiundaland, hwilket är förmodeligen taget af Meßenius på det nämnda stället. Uti den Förteckning, ſom Peringſköld gifwit på Tiunda Lagmän, finnes likwäl intet Suno.

§. 10.

§. 10.

Rikets tillstånd från 1371 til 1400.

Carl Ulfson af Tosta.

Erengisle Jarls Systersson Carl Ulfson af Tosta, Sparre, war oförnekeligen i sin tid nog så märkwärdig, som des Moderbroder, och kan ske i wiſſa mål uti mer widsträgdadt anseende. Detta åkes genom en owanlig insikt i tidens wettenskaper, så at han höllS före at wara den lärdaste man, som då förtiden war i hela Sweriges Rike (1). Om tidens lärdom intet war så särdeles högt stigen, lär det likwäl wara en besynnerlig heder, åt åfwen i den delen kunna anses för den märkeligaste, så mycket mer, som han utomdes warit deltagande uti de mäst angelägna ärender. Til sin Slägt och börd kunde han anses för likså berättigad til Kungliga Thronen, som Folkungarna, ty han war Attlägg i samma led ifrån Konung Erik Knutson, Konung Erik den Heliges Sonesson, som Konung Magnus Eriksson. Nils Sixtenson af Tosta war gift med Prinseſſan Märtha, Konung Erik Knutsons Dotter. Nils Sixtensons Son Ambjörn Nilson war Fader åt Ulf Ambjörnson, och således Fadersfader til Carl Ulfson (1). Ulf Ambjörnson har et märkeligt loford af St. Brita, ty hon försäkrar oß, at hans Själ for up til himla, som en lysande Stjerna, och så framt St. Britas Uppenbarelser hafwa afseende på denna Herren, måtte han hafwa, på slutet af sin lefnad, gifwit sig til Munk, hwilket är ganska troligt (2), fast förtjenſten, åfwen efter Påfwiska grund-reglor, intet borde wara rätt stor, ty förſakelsen är ej särdeles märkelig at öfwergifwa werlden, sedan werlden öfwergifwit oß. Om Carl Ulfson för sin nära skyldskap med Konunga-Huſet haft någon begärelſe til Kronan, kan man wäl intet påstå, men det är utan twifwel, at han warit en beständig och betydelig motståndare af Konung Magnus Eriksson, hwarföre han ock war ibland de tjugufyra Herrar, som antingen bleſwo landsförwiſte, eller ock ſjelfwilligt behagade rymma Landet för at wälja Konung Albrect (3). At tilsätta och afsätta eller åtminstone at förſwaga Konungar, är ock en slags storhet, som kan freſta ärelystnaden. Det war då i sin ordning, at han tillika med de andra Bo Jonſons Teſtaments-wärkſtällare inkallade Drotning Margareta (4), fast han tillika med sina Medbröder bleſwo högeligen bedragne, om de föreſtält sig at

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

blifwa enrådande, som de warit förr. Det gick an med Konung Albrect, ty så wäl han, som hans Medbroder Erengisle Jarl och flere woro deltagande uti Konung Albrects Försäkran af år 1371, hwarigenom Konungen blef sina Råds-Herrars Rådgifware. At han då redan war i Rådet kan inhämtas af den åberopade Försäkran. Om och när han blifwit Riks-Marsk wet man kan hända intet, ty år 1376 war Sten Bengtson Riks-Marskalk (5), och då Drotning Margareta inkallades 1388, förwaltades detta angelägna Ämbete af Erik Kjellson, Wase. At Marsk-Syßlan honom sedermera af Drotning Margareta blifwit anförtrodd, är ej särdeles sannolikt. År 1397 war han Höfwitsman på Wiborg, men om des Marsk-Ämbete nämner hwarken han sjelf eller någon annan gammal Författare, så mycket man nu kan påminna sig. At han war för öfrigt Lagman i Upland intygar Rim-Krönkan, hwilket Ämbete så wäl hans Stamfader Nils Sixtenson, som des Son Knut Carlson förwaltat (6). Uti Nyköpings Beslut af år 1396 intager han främsta rummet ibland werldsliga Råds-Herrarna, hwilket ställe han ock behållit wid alla tre Nordiska Rikens Förening 1397, så at hans anseende synes hafwa warit skäligen stadfästadt, antingen hans Ämbete, des personliga wärde eller des ålder gifwit anledning därtil, och afled han wid en ålder af 90 år 1407 (7). Han war gift med Helena, Israel Birgersons Dotter, St. Britas Broder-Dotter. Hans Son Knut Karlson blef Lagman i Upland, som man redan nämt, men Carl Ulfson öfwerlefde sin efterträdare och fick då i Bakarf Munkliderna eller Munklägret, nu Kungsholmen wid Stockholm (8). Hans Dotter Margareta war Moder til Konung Carl Knutson, och genom hennes senare gifte med Sten Thurson, Bjelke, är han ock en af Konung Gustaf I:s Stamfäder. Sparre-Släkten är likwäl intet af honom fortplantad, utan af des Syskonebarn Ambjörn Sixtenson (9).

(1) Carl Ulfsons Förfäder upräknas i Rim-Krönikan fid. 19, hwar äfwen talas om des lärdom.

Af Ulfwer föddes Her Carl til Tofta,
Af hwilken mycket godt swordes ofta.
Han war then bäste boklärde man,

Som

Som man tha af Swenskom sonn.
I siu dokliga konster och alla laga
Och Laghman i Upland i sine daga.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

Diarium Vazstenense pag. 37, wid år 1407, infra octavas S. Martini Episcopi obiit Dn *Karolus* de Thofrom. Hic miles egregius & nobilissimus in populo, fama & virtute præclarus scientia multa pollebat.

(2) Diarium Vazstenense pag. 37. De hujus Domini *Karoli* Patre Dno *Ulfone Abiörnason* habetur in Revelationibus Beatæ *Brigittæ* Lib. 6. Cap. 35, ubi in fine dicitur, quod fuit miles benignus . . . anima illius videbatur ascendere in cœlum, ita fulgens sicut stella fulgentissima in fulgore suo.

(3) Man kan se härom Ericus Olai pag. 132. Men i synnerhet Annales Wisbyenses pag. 259, hwarutaf man bör sluta, at den Carl som Ericus Olai kallar Antra måtte warit Carl Ulfsson af Thofta.

(4) Uti Drotning Margaretas Försäkran 1388, Hadorph wid Rim-Krönikan sid. 53, upräknas Carl Ulfson ibland Bo Jonsons Testamentarier, och uti denna senares Testamente är det et tryckfel då han kallas Lars Ulfson. Hans namn finnes likwäl ibland de Herrar som walt Drotningen.

(5) Konung Albrects Stadga 1376 hos Hadorph Biärk. R. sid. 29.

(6) Peringsköld Mon. p. Tiundiam sid. 40.

(7) Diarium Vazstenense pag. 37. Dominus (Karolus de Toftom) fuit gener b. Brigittæ, habuit enim filiam fratris ejus in uxorem, qui tandem ad decrepitam veniens ætatem nonagenarius vel circiter obiit in Domino.

(8) Peringsköld på nämnda stället sid. 41.

(9) Meßenius Theat. N. pag. 61. Peringsklölds Ättartal sid. 61.

§. 11.

Så mycket man ännu wet, war Algot Månson den förste af alla Swenska Herrarna, som uppenbarligen förklarade sig för Drotning Margareta. Han war på det sätt en af Bo Jonsons Testamentarier, at han förordnades til Testamentsfullgörare i Birger Ulfsons ställe, så framt Birger med döden afgå skulle. Men han lär osörtöfwat blifwit uptagen i detta mäktiga Samfund, efter han redan i början af 1388 war innehafware af Bo Jonsons förpantade Fästningar Oppensten och

Algot Månson och de äldre Sturarne.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

blifwa enrådande, som de warit förr. Det gick an med Konung Albrect, ty så wäl han, som hans Medbroder Erengisle Jarl och flere woro deltagande uti Konung Albrects Förfäkran af år 1371, hwarigenom Konungen blef sina Rådsherrars Rådgifware. At han då redan war i Rådet kan inhämtas af den åberopade Förfäkran. Om och når han blifwit Riks-Marsk wet man kan hända intet, ty år 1376 war Sten Bengtson Riks-Marskalk (5), och då Drotning Margareta inkallades 1388, förwaltades detta angelägna Ämbete af Erik Kjellson, Wase. At Marsk-Syßlan honom sedermera af Drotning Margareta blifwit anförtrodd, är ej särdeles sannolikt. År 1397 war han Höfwitsman på Wiborg, men om des Marsk-Ämbete nämner hwarken han sjelf eller någon annan gammal Författare, så mycket man nu kan påminna sig. At han war för öfrigt Lagman i Upland intygar Rim-Krönikan, hwilket Ämbete så wäl hans Stamfader Nils Sixtenson, som des Son Knut Carlson förwaltat (6). Uti Nyköpings Beslut af år 1396 intager han främsta rummet ibland werldsliga Rådsherrarna, hwilket ställe han ock behållit wid alla tre Nordiska Rikens Förening 1397, så at hans anseende synes hafwa warit skäligen stadfästadt, antingen hans Ämbete, des personliga wärde eller des ålder gifwit anledning därtil, och afled han wid en ålder af 90 år 1407 (7). Han war gift med Helena, Israel Birgersons Dotter, St. Britas Broder-Dotter. Hans Son Knut Karlson blef Lagman i Upland, som man redan nämt, men Carl Ulfson öfwerlefde sin efterträdare och fick då i Bakarf Munkliderna eller Munklägret, nu Kungsholmen wid Stockholm (8). Hans Dotter Margareta war Moder til Konung Carl Knutson, och genom hennes senare gifte med Sten Thurson, Bjelke, är han ock en af Konung Gustaf I:s Stamfäder. Sparre-Släkten är likwäl intet af honom fortplantad, utan af des Syskonebarn Ambjörn Sixtenson (9).

(1) Carl Ulfsons Förfäder upräknas i Rim-Krönikan fid. 19, hwar äfwen talas om des lärdom.

Af Ulfwer föddes Her Carl til Tofta,
Af hwilken mycket godt swordes ofta.
Han war then bäste boklärde man,

Som

Som man tha af Swenskom fonn.
I siu bokliga konster och alla laga
Och Laghman i Upland i sine daga.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

Diarium Vazstenense pag. 37, wid år 1407, infra octauas S. Martini Episcopi obiit Ds *Karolus* de Thoftom. Hic miles egregius & nobilissimus in populo, fama & virtute præclarus scientia multa pollebat.

(2) Diarium Vazstenense pag. 37. De hujus Domini *Karoli* Patre D:no *Ulfone Abjörnason* habetur in Revelationibus Beatæ *Brigittæ* Lib. 6. Cap. 35, ubi in fine dicitur, quod fuit miles benignus . . . anima illius videbatur ascendere in cœlum, ita fulgens sicut stella fulgentissima in fulgore suo.

(3) Man kan se härom Ericus Olai pag. 132. Men i synnerhet Annales Wisbyenses pag. 259, hwarutaf man bör sluta, at den Carl som Ericus Olai kallar Antra måtte warit Carl Ulfson af Thofta.

(4) Uti Drotning Margaretas Försäkran 1388, Hadorph wid Rim-Krönikan sid. 53, upräknas Carl Ulfson ibland Bo Jonsons Testamentarier, och uti denna senares Testamente är det et tryckfel då han kallas Lars Ulfson. Hans namn finnes likwäl ibland de Herrar som walt Drotningen.

(5) Konung Albrects Stadga 1376 hos Hadorph Biärk. R. sid. 29.

(6) Peringsköld Mon. p. Tiundiam sid. 40.

(7) Diarium Vazstenense pag. 37. Dominus (Karolus de Toftom) fuit gener b. Brigittæ, habuit enim filiam fratris ejus in uxorem, qui tandem ad decrepitam veniens ætatem nonagenarius vel circiter obiit in Domino.

(8) Peringsköld på nämnda stället sid. 41.

(9) Meßenius Theat. N. pag. 61. Peringskölds Åttartal sid. 61.

§. 11.

Algot Månson och de äldre Sturarne.

Så mycket man ännu wet, war Algot Månson den förste af alla Swenska Herrarna, som uppenbarligen förklarade sig för Drotning Margareta. Han war på det sätt en af Bo Jonsons Testamentarier, at han förordnades til Testamentsfullgörare i Birger Ulfsons ställe, så framt Birger med döden afgå skulle. Men han lär oförtöfwat blifwit uptagen i detta mäktiga Samfund, efter han redan i början af 1388 war innehafware af Bo Jonsons förpantade Fästningar Oppensten och

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

böndher, at wi wiljom myklo helder liisa idher ok fordragha idher gamblan tunga, än wi wiljom idher nokan nyan vpaleggia. Gudh ware mz Idher allom saman. Dat. ꝛc.

(3) Brefwet utgifwet af Euert Euerkeson, Clas Deken, Herman Nagel, Bernt van Kamen och Jöns Gerkenson, „dateradt oppe deme Kopperberge na der bort vses heren Dusent Drehundert seße vnde negentich jar . . . Dat schal allen luden witlich wesen dat hir ghebuwet is oppe deme Kopperberge van der Kronen wegene, dar man afrat van gellen scholde verde half par vnde en verden del in deme jare, also men schref dat jar vses heren (1395) also deme beschedeme manne Wagen Börnson der Holsten heren knechte wol witlich is ꝛc". Härmed jämföres widare samma måns bref af 1395 ipso die Sancti Gregorii Papæ: bägge äro tryckta hos Langebeck: Om Norrska Bergwärken sid. 96, 97. Dock torde här wara mer fråga om afrad än om hela tilwärkningen.

(4) „Jak Michel Clemitsön Kanik i Roskilde ꝛc. hawer anamet oc vntfonget aff Anders Inguarßön oc Morten Jenßön vppa min Herre Biscop Päthers aff Roskilde oc Capitels wejnä i thän same stadh Tw hundreth lester jern i Stockholm, sätt, fadet oc wäjet for tw thusende lödich mark, som min nadhige Drotning Margaretä fornefnde Biscop Päther oc Capitel i Roskilde schyldich war ꝛc". Datum Stokholmis an. Dni. Millesimo quadringentesimo secundo feria secunda infra octauas ascensionis Domini. Langebeck. n. st. sid. 99.

§. 7.

Man kan sluta af omständigheterna, huru åkerbruket hägnades, och kan det intet wara oförmodeligt, om misswäxt understundom infann sig, det är snarare underligt at det intet war altid. Handelens tilstånd beskrifwes aldrabäst, om där säges, at där war ingen. Vitalianerne och andre röfware drogo försorg om den utländska. Den inländska war i samma häfd, när ingen med säkerhet kunde resa från den ena Byen til den andra. Någon mera stilhet wanns wäl därigenom, at Riket så småningom kom under et hufwud, åtminstone lär man kunna sägna sig af någon större trygghet mot början af Kalmar-Unionen. Men om så är, kunde des wärkan intet wara särdeles känbar uti detta århundrade, och bör man til äfwentyrs intet förtiga et besynnerligit Jordafång, som nämnes uti et Bref af 1396, uti hiwlket Gunnar Gylta tilstår, at han fått af Hustru Ingeborg Päter Prikas Änka Godset Ladhal i Halland m. m. hwar-

ken

ken för penningar eller såsom pant, utan på det de måtte lefwa i fred med hwarandra (1). Men utom sådana swårigheter infann sig ock en annan, som utan twifwel gjorde betydeligt hinder i köp och säljande och all slags rörelse, och woro de nu gångbara penningar af olika wärde, då somliga woro af bättre halt och somliga sämre. Det blef då en nödwändighet at uti Contracterna utsätta wärdet af penningarna, i synnerhet wid Fastigheters afhändande. Således har Bo Jonson Lagman uti Östergöthland gifwit år 1370 wid et Jorda-byte och kjöp femtio Mark penningar sådant mynt, som då war gångbart, at halffemte Mark gjorde en Mark Silfwer (2). Tjugu år därefter eller år 1390 sålde Niklas Bengtson til Swen Föthing en Gård i Hjelmarij i Ljungby Sockn och en Gård i Skadeboda i Gjöterij Sockn för 30 Mark Swenska, fem Mark på en Mark Lödig (3). Uti et annat Säljebref, som Mårten Jonson lämnade til Drotsen Bo Jonson 1385 utsättes Penninge-priset til sex Mark penningar på en Mark Silfwer (4), men när Petter Niclißon afträdde Marbäck och Nodaby i Wildbo til Petter Bondhe för 600 Mark penningar 1366, beräknades penninge-marken til åtta mark på en Mark Lödig (5). Och när man jämför härmed hwad tilförene är påmint, kan man lätt föreställa sig, at alla deßa olika myntsorter måtte utan twifwel göra mycken oreda uti dageliga omgånget och rörelsen. Dock kan man någorlunda uträkna penningarnas rätta wärde, men det blifwer swårare at utreda deras förhållande, när de jämföras med waror, och efter en sådan jämförelse, tilstår Laurentius Siiker år 1382 sig hafwa emottagit för pantsatt Gods et hundrade tjugu Mark i reda penningar så godt mynt, at man kunde i Söderköping få en Tunna Smör för sex Mark (6). Hwem ser intet, at på detta sätt måtte Allmänheten och i synnerhet Allmogen intet weta hwarken hwad de fingo för sina waror eller til hwad pris de borde föryttra dem, utan swek och wingleri måtte warit obeskrifweligt. Det blifwer då nästan ogörligt, at utmärka någon jämförelse emellan då warande och denna tidens waropris, emedan priset måtte nödwändigt antingen falla eller stiga alt som penningarne woro antingen bättre eller sämre. Man kan så mycket mindre twifla härom, såsom man ser af 1389 års

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

Olika Myntsorter.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

års Bewillnings-Placat, at et skeppund Smör wärderades där til sex Mark, då man likwäl 1382 sålde en tunna för samma summa: man medgifwer likwäl, at flere ordsaker än penningarnas halt kan fälla och höja warupriset. Andra waror woro underkastade en lika winglande jämförelse, ty när uti förbemälte Bewillnings-Stadga et sat Järn utsattes til tre mark, finner man, at wid år 1400, twå tusende Mark Lödig blifwit betalte med twå hundrade läster Järn. Ingen ting synes likwäl warit i beständigare pris än Hingstar, ty Erik Waldemarson Konung Waldemars Sons Soneson köpte af Munkarna i Eskilstuna en Hingstfola för åttatio Mark penningar 1388.

(1) Gunnar Gyltas Bref scriptum in Asylo an. Dni M CCC XC sexto d. b. Jacobi Apostoli. Abboten Sven i Ås Kloster, Magnus Gylta och Jöße Gylta woro witnen wid Brefwet.

(2) Bo Jonsons Bref M CCC LXX die corporis Christi „gifwer femtighi mark penningar thet myat som nu gaar aff hwilke halffemta mark gör oc gälder ena lödhuga mark".

(3) Niclas Beyntsons Bref an. Dni. M CCC XC d. b. Georgii martiris.

(4) Mårten Jonsons Bref an. Dni M CCC LXXX quinto, sabbato proximo post festum b. Olaui R. & m. Witnen woro „Thor Kirkuherre i Wästerwik, Knut Sigmundzson oc Björn Sop Underhäradshöfdingar på Bo Jonsons wägnar.

(5) Päter Niclißons Bref scriptum Kalmarne an. Dni. millesimo trecentesimo sexagesimo sexto d. S. Valburgis.

(6) Laurentz Siikers Bref Dat. Suderby manerio prædicti Haquini an. Dni M CCC LXXX secundo, Dominica secunda post festum Pasche.

(7) Erik Waldemarsons Bref Dat. an. Dni M CCC LXXX octauo in crastino omnium Sanctorum, Sigillet tre Lejon eller Leoparder: här tilstär han sig wara geldskuldner at hederlikom mannom Prior Jonisse oc bröthromen i Eskilstuna Kloster attatighi marker Swenska penninga före en brun henghest fola ꝛc. Och skulle de kunna betalas med alla slags waror, men intet med hestom ok hestemödrom. Til witnen nobiles viri *Ludechin Rysser*, och *Olricus Samsow* de syftom.

§. 8.

§. 8.

Så ofullständig denna underrättelse är, så öfwertygar hon likwäl, at willan och oredan, och den därutaf flytande allmänna uselheten war ganska fullkomlig, och det, om man får så säga, ifrån Kungliga Borgen til Torpare-kojan. Ingen kan inbilla sig at Konung Albrect war lyckelig, åfwen innan des fångenskap, och huru kan en Konung warat, när Allmänheten är usel? En Bo Jonson och hans medhållare syntes wäl simma uti et högt-upfriskande lugn, men huru kan den wara lyckelig, som behöfwer en så osantelig makt och förmögenhet til sin nödwändiga trygghet? Huru de andelige skonades, kan ses af det föregående. Alt war fullt af inwärtes och utwärtes röfweri. Den måtte wara mycket swagsynt, eller rättare sagdt aldeles blind, som intet kan se och begripa ursprunget til alla deßa ohyggeligheter. Rätta utkastet eller grund-ritningen til olycksbyggnaden gjordes under Konung Magnus Eriksons Regemente, men sjelfwa Babyloniska Tornet upförde under Konung Albrect, och utländske Murmästare och Timmermän fullkomnade wärket. Man kan wäl intet neka, eller föreställa sig annat, än at ju många hederlige både Män och Slägter tillika inkommit i Landet, men menige mans och Allmänhetens omdöme war ingalunda til de flästas förmån, och Stockholmska blodbadet ökar wißerligen intet deras frägd. En förnäm Fru, Helga Anunda Dotter, Waldemar Eriksons efterlefwerska, aflämnar ock et lagbm hederligt witnesbörd om sin egen Man Jwar Könige-mark, som med hotelser, hugg och slag twingade henne at afhända sin lagliga egendom (1). Til uplysning om tidens lefnads-sätt bör ej heller denna omständighet utelämnas, som synes styrka den allmänna wanfrägden, som följde deßa inströmmande utländningar. En stor del af de främmande Familier, som warit i anseende under Konung Albrect, förswunno med honom. Några bleswo qwar i Landet och fäste sina boningar uti Swerige, efter de dels woro födde i Riket, dels ock blifwit gifta uti inländska adeliga Slägter, och fördenskul intet funno sin räkning wid at åmsa hemwist. Ibland de beſutna Swenska Adelsmän, som tillika med Rikſens Råd gingo i Borgen för Nyköpings Beslut 1396, woro åtskillige, som åtminstone til sin Slägt wöro

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

Upräknas åtskilliga adeliga Familier, som denna tid woro namnkunniga.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

der (6). Det lär ej wara afgjordt, at Erengisle Jarls Fader warit Lagman i Tiundaland.

(1) Uti Arwed Birgersons Sälje-Bref på Sawarrathorp i Darratorps Sokn i Wartofta Härad. Scriptum Wadstenis Ann. Domini M CCC LXXX octauo in profesto Michaelis Archangeli kallas Erengißel Sonason Järl och Grefwe.

(2) När Konung Magnus utnämnde sin Gemåls Drotning Blancas Lifgeding eller Morgongåfwa på Båhus Måndagen efter Pingsthelgen 1343, tillägges Norrska Rådets stadfästelse således: men wi Ergisel Grefwe i Örkenöer, Olof Ärkebiskop i Nidarås ꝛc. Hwitfeld sid. 486. Torfäi Orcades pag. 173: An. M. CCC. XLIII feria secunda post Festum Pentecostes in arce Bahusia *Argisel* Comes Orcadiensium & quidem *Olafo* Archiepiscopo Nidarosiensi ceterisque omnibus in ordine subscriptorum Nominum Præpositus &c. Uti Joan Karlsons Morgongåfwo-Bref, „giuit epter wars Herra byrdh thusanda arum, thryhundradha oc femtighi arum vpa sijunda arith, mangdaghin fore midsomars dagh bifogades Herra Erengisle Greuans af Örknöiomar Thomasa Biskops i Wexiö ꝛc. incigle." Men annars uti Swenska Rikswårdande Handlingar införes Gref Erengisles namn efter Biskoparnas, som man finner af Konung Magnus Eriksons Förlikning med Konung Erik 1357 d. beati Vitalis, och flera Bref.

(3) Detta är von Dalins tanka sid. 516, men det uti näst föregående Anmärkning anförda Bref wisar tydeligen, at han förde titel af Jarl redan 1343.

(4) Meßenius Theat. Nobilitatis pag. 47. Om Båte-Familiens äldsta ursprung yttrar sig von Stjernman uti Swenska Matriklen sid. 69. Huru denna Ätt leder sin härkomst i riktiga Ättläggar ifrån Oden och Frigga, kan med nöje läsas i Doctor Joh. Gustaf Hallmans Båta-Ätt. Det är skada, at man intet gått til Noach och Adam, efter man war på wägen.

(5) Diarium Wazstenense pag. 11 wid år 1392. In die S. Stephani obiit Dns *Ærengislo Sonason* Jærl & Comes Orcadensis & in monasterio Wazsten. est sepultus. Om hans Gemåls eller Frus Ingeborgs begrafning därsammastädes talas på sjette sidan wid år 1390, men när hon dödde nämnes intet.

(6) *Margaretæ* Chronicon sid. 10. Uti Ärkebiskop Benzelii Anmärkningar sid. 41 anföres en del af denna Herrens närmaste anförwandter. Där nämnes ock, at hans Fader war Lagman i Tiundaland, hwilket är förmodeligen taget af Meßenius på det nämnda stället. Uti den Förtekning, som Peringsköld gifwit på Tiunda Lagmän, finnes likwäl intet Suno.

§. 10.

§. 10.

Rikets tillstånd från 1371 til 1400.

Erengisle Jarls Systerson Carl Ulfsson af Tosta, Sparre, war oförnekeligen i sin tid nog så märkwärdig, som des Moderbroder, och kan ske i wiſſa mål uti mer widtsträgdadt anseende. Detta åstes genom en owanlig insikt i tidens wettenskaper, så at han höllS före at wara den lärdaste man, som då förtiden war i hela Sweriges Rike (1). Om tidens lärdom intet war så särdeles högt stigen, lär det likwäl wara en besynnerlig heder, at åfwen i den delen kunna anses för den märkeligaste, så mycket mer, som han utomdes wärkt deltagande uti de mäst angelägna ärender. Til sin Slägt och börd kunde han anses för likså berättigad til Kungliga Thronen, som Folkungarna, ty han war Ättlägg i samma led ifrån Konung Erik Knutson, Konung Erik den Heliges Soneson, som Konung Magnus Erikson. Nils Sixtenson af Tosta war gift med Prinseſſan Märtha, Konung Erik Knutsons Dotter. Nils Sixtensons Son Ambjörn Nilson war Fader åt Ulf Ambjörnson, och således Faderfader til Carl Ulfsson (1). Ulf Ambjörnson har et märkeligt loford af St. Brita, ty hon försäkrar oß, at hans Siäl for up til himla, som en lysande Stierna, och så framt St. Britas Uppenbarelser hafwa afseende på denna Herren, måtte han hafwa, på slutet af sin lefnad, gifwit sig til Munk, hwilket är ganska troligt (2), fast förtjensten, åfwen efter Påfwiska grund-reglor, intet borde wara rätt stor, ty försakelsen är ej särdeles märkelig at öfwergifwa werlden, sedan werlden öfwergifwit oß. Om Carl Ulfsson för sin nära skyldskap med Konunga-Huset haft någon begärelse til Kronan, kan man wäl intet påstå, men det är utan twifwel, at han warit en beständig och betydelig motståndare af Konung Magnus Erikson, hwarföre han ock war ibland de tjugufyra Herrar, som antingen bleſwo landförwiſte, eller ock sjelfwilligt behagade rymma Landet för at wälja Konung Albrect (3). At tilsätta och afsätta eller åtminstone at förſwaga Konungar, är ock en slags storhet, som kan fresta ärelystnaden. Det war då i sin ordning, at han tillika med de andra Bo Jonsons Testaments-wärkställare inkallade Drotning Margareta (4), fast han tillika med sina Medbröder bleſwo högeligen bedragne, om de föreſtält sig at

Carl Ulfson af Tosta.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

blifwa enrådande, som de warit förr. Det gick an med Konung Albrect, ty så wäl han, som hans Medbroder Erengisle Jarl och flere woro deltagande uti Konung Albrects Förfakran af år 1371, hwarigenom Konungen blef sina Rådsherrars Rådgifware. At han då redan war i Rådet kan inhämtas af den åberopade Förfakran. Om och när han blifwit Riks-Marsk wet man kan hända intet, ty år 1376 war Sten Bengtson Riks-Marskalk (5), och då Drotning Margareta inkallades 1388, förwaltades detta angelägna Ambete af Erik Kjellson, Wase. At Marsk-Sysslan honom sedermera af Drotning Margareta blifwit anförtrodd, är ej särdeles sannolikt. År 1397 war han Höfwitsman på Wiborg, men om des Marsk-Ambete nämner hwarken han sjelf eller någon annan gammal Författare, så mycket man nu kan påminna sig. At han war för öfrigt Lagman i Upland intygar Rim-Krönikan, hwilket Ambete så wäl hans Stamfader Nils Sixtenson, som des Son Knut Carlson förwaltat (6). Uti Nyköpings Beslut af år 1396 intager han främsta rummet ibland werldsliga Rådsherrarna, hwilket ställe han ock behållit wid alla tre Nordiska Rikens Förening 1397, så at hans anseende synes hafwa warit skäligen stadfästadt, antingen hans Ambete, des personliga wärde eller des ålder gifwit anledning därtil, och afled han wid en ålder af 90 år 1407 (7). Han war gift med Helena, Israel Birgersons Dotter, St. Britas Broder-Dotter. Hans Son Knut Karlson blef Lagman i Upland, som man redan nämt, men Carl Ulfson öfwerlefde sin efterträdare och fick då i Bakarf Munkliderna eller Munklägret, nu Kungsholmen wid Stockholm (8). Hans Dotter Margareta war Moder til Konung Carl Knutson, och genom hennes senare gifte med Sten Thurson, Bjelke, är han ock en af Konung Gustaf I:s Stamfäder. Sparre-Slägten är likwäl intet af honom fortplantad, utan af des Syskonebarn Ambjörn Sixtenson (9).

(1) Carl Ulfsons Förfäder upräknas i Rim-Krönikan fid. 19, hwar äfwen talas om des lärdom.

Af Ulfwer föddes Her Carl til Tofta,
Af hwilken mycket godt swordes ofta.
Han war then bäste boklärde man,

Som

Som man tha af Swenskom sonn.
I siu boklige konster och alla laga
Och Laghman i Upland i sine daga.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

Diarium Vazstenense pag. 37, wid år 1407, infra octavas S. Martini Episcopi obiit Dn *Karolus* de Thofrom. Hic miles egregius & nobilissimus in populo, fama & virtute præclarus scientia multa pollebat.

(2) Diarium Vazstenense pag. 37. De hujus Domini *Karoli* Patre Dno *Ulfone Abiörnason* habetur in Revelationibus Beatæ *Brigittæ* Lib. 6. Cap. 35, ubi in fine dicitur, quod fuit miles benignus . . . anima illius videbatur ascendere in cœlum, ita fulgens sicut stella fulgentissima in fulgore suo.

(3) Man kan se härom Ericus Olai pag. 132. Men i synnerhet Annales Wisbyenses pag. 259, hwarutaf man bör sluta, at den Carl som Ericus Olai kallar Antra måtte warit Carl Ulfson af Thofta.

(4) Uti Drotning Margaretas Förſäkran 1388, Hadorph wid Rim-Krönikan sid. 53, upräknas Carl Ulfson ibland Bo Jonsons Testamentarier, och uti denna senares Testamente är det et tryckfel då han kallas Lars Ulfson. Hans namn finnes likwäl ibland de Herrar som walt Drotningen.

(5) Konung Albrects Stadga 1376 hos Hadorph Biärk. R. sid. 29.

(6) Peringsköld Mon. p. Tiundiam sid. 40.

(7) Diarium Vazstenense pag. 37. Dominus (Karolus de Toftom) fuit gener b. Brigittæ, habuit enim filiam fratris ejus in uxorem, qui tandem ad decrepitam veniens ætatem nonagenarius vel circiter obiit in Domino.

(8) Peringsköld på nämnda stället sid. 41.

(9) Meßenius Theat. N. pag. 61. Peringsköldz Ättartal sid. 61.

§. 11.

Så mycket man ännu wet, war Algot Månson den förste af alla Swenska Herrarna, som uppenbarligen förklarade sig för Drotning Margareta. Han war på det sätt en af Bo Jonsons Testamentarier, at han förordnades til Testamentsfullgörare i Birger Ulfsons ställe, så framt Birger med döden afgå skulle. Men han lär ofördröfwat bliswit uptagen i detta mäktiga Samfund, efter han redan i början af 1388 war innehafware af Bo Jonsons förpantade Fästningar Oppensten och

Algot Månson och de äldre Sturarne.

Rikets tillstånd från 1371 til 1400.

och Öresten, efter han då öfwerlämnade hela sin Förläning til Drotningen. Han blef likwäl någon tid bibehållen wid befallningen öfwer de afträdde orter, med förord, at han utan all inwänning skulle antwarda förbemälte Slott med deras Län, til hwem som Drotningen behagade utnämna. Det besynnerligaste wilkoret war, at han förpliktade sig, at, i fall Drotningen skulle afsida innan han afträdt de innehafda Län, skulle han owägerligen öfwerlåta dem til Biskoparna i Roskild, Ribe och Århus, samt Riks-Drotsen Wendelbo i Dannemark och Jöns Anderson (1). Och synes som man äfwen härutaf kan sluta, at Nordiska Rikenas Förening måtte redan hafwa warit en aftald sak emellan Drotningen och hennes medhållare i Sverige, så framt Konung Albrect öfwerwinnas kunde. Sedan han på detta sätt förbundit sig med Drotning Margareta, har han ock beständigt warit omfattad med hennes besynnerliga nåd, bekommit Förläningar i Dannemark och warit brukad uti mycken angelägna wärf och ärender. När Stockholm inneslängdes, war han tillika med Abraham Broderson anförare för de belägrande. När Norrland af Swen Sture skulle afträdas, war ock han en af dem, som denna wigtiga förrättning war updragen. År 1403 war han på nytt med Abraham Broderson Häfförare för Swenska makten, då man war i begrep at återtaga Gothland (2). Såsom Ledamot i Kongliga Rådet war han närwarande wid Herredagen i Nyköping 1396, och wid Kalmar-Unionens uprättande år äfwen denna märkwärdiga Act med hans namn och signete bekräftad. Uti et sådant wärde och anseende har han städse bibehållit sig til sin död, som timade 1426 (3). Hans Fader Magnus Sture har såsom Riddare beseglat Förlikningen emellan Konung Magnus Erikson och dess Son Konung Erik, som slöts i Lund 1358 (4). Men för öfrigt är man, kan hända, intet fullkomligen underrättad om des Förfäder. Det äldsta witnesbörd, som man i denna omständighet lär kunna upwisa, bliswer wäl det, som en Domherre eller Canonicus i Skara edeligen aflagt år 1417 inför det förordnade Utskott, som skulle undersöka huru wida Biskop Brynolf I. i Skara kunde förtjena, at bliswa ordenteligen canonicerad. Et af de nödwändiga huswudstycken, hwaröfwer då

ransakas skulle, rörde den omständighet, huru wida Biskop Brynolf war af förnäm Slägt. Domherren Swen Johanson har då på sin ed försäkrat, at Biskop Brynolf war af Folkungarna, och til yttermera bewis beropar han sig på Algot Månson, hwilken uti tredje skyldskaps-leden härstammade från Biskop Brynolfs Fader (5). Och på detta sätt blifwa Algot Månsons Förfäder långt andra, än de som annars hos wåra Genealogister förekomma, då de föregifwa at Algot Månson uti tredje led härstammar från Tunno Sture som lefde wid år 1305. Men efter denna räkning blifwer Algot Månson en Folkung och Sons sonesons af Algot Brynolfsson Lagmannen i Wästergöthland, hwars öde och märkwärdigheter äro förklarade uti Magnus Ladulåses Historia. Men ehuru saken förhåller sig med Algot Månsons Förfäder, blifwer det likwäl otwifwelaktigt, at han war Riks-Förståndarens Sten Sture den Äldres Fader-Faders Fader. At Algot Månsons Fader kallat sig Sture, kan slutas af det som redan anfördt är, sjelf lär han intet brukat detta tilnamn, men at hans Son kallat sig Sture torde wara utan twifwelsmål (6).

Rikets tillstånd från 1371 til 1400.

(1) Algot Månsons Bref dat. Ekholmen Trettondedags-afton 1388 hos Hwitfeld sid. 580. Jacob Mus, Swarte Skäning, Abraham Brodersson, Swen Pug, Suno och Swen Sture Bröder och Magnus Gyck woro witnen och Löftesmän för Algot Månson.

(2) De öfriga af dessa här andragne omständigheter bewisas af det, som tilförene är påmint. Om Gothlands-Tåget 1403 witnar Chronicon hos Benzelius M. Eccl. pag. 96. M. CCCC. III. Dominus *Abrahams Brodersson* & Dominus *Algotbus Magni* cum exercitu magno venerant in Gothlandiam circa festum S. Martini, ibique exstruxerant quinque munitiones fortissimas.

(3) Diarium Wazstenense pag. 68. wid år 1426: Feria quinta ante Dominicam Lætare obiit Dom. *Algotus Magnusson*, miles emeritus, vir præcipuus in consilio Regis.

(4) Hadorph wid Rim-Krönikan Fol. 31 v. och är all liknelse, at denne Magnus Sture warit wår Algots Fader.

(5) Vita S. *Brynolfi* pag. 66. Idem testis (Sveno Johannis Canonicus Scarensis) loquens respondit, contenta in dicto articulo fore vera, causam scientiæ assignans, quia progenies ejus (Brynolfi) olim vocabatur, & hodie apud omnes nobiliores & potentiores Regni Suetiæ vocatur Folkunga-Slägt, quod adhuc hodie apparet in Dom. *Algoto Ma-*

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

Magni, Barone Potenti, qui in tertio gradu consanguinitatis ab eadem Patre Brynolfi descenderat. Härutaf är tydeligt, at både Brynolf och Algot Månson woro bägge af Folkunga-Slächten, och om Swen Johanson wille bewisa med Algot Månson, at B. Brynolf war en Folkung, war det nödwändigt at han här hade offrande på Fäderne, då han utsätter hans skyldskap med Biskop Brynolfs Fader, ty annars bewisade des witnesbörd ingen ting. Vastovius uti den heliga Brynolfs lefwerne har och haft kunskap härom, at B. Brynolf war en Sture och en Folkung. Och lär ingen kunna twifla, at in ea Canonicus, som war wid 50 års ålder 1417, in mätte hafwa bättre underrättelse om Algot Månsons Slächt än både en Meßenius och Peringsköld.

(6) Diarium Wazstenense pag. 77 wid år 1434. Die Matthæi Apostoli & Euangelistæ sepeliebatur hic Dominus *Sture Algotsson* miles filius Domini *Algoti Magnussson*. Man kan jämföra om Algot Månsons Slächt Meßenius Theatr. Nob. pag. 48. Peringsköld. Attartal pag. 96 m. m. Ingendera kommer aldeles öfwerens.

§. 12.

Swen Sture och de yngre Stureatne.

Algot Månsons efterkommande kallas gemenligen af wåra Langfedgare eller Genealogister de gamle Stureatne, de som leda sitt ursprung från Sten Sture den yngre, som war Riks-Förståndare efter Swante Sture, nämnas däremot de yngre Stureatne. För öfrigt lär det wara swårt at bewisa, hwilken af dessa Familier är den äldsta. Algot Månsons ättlåggar så wäl som Riks-Förståndaren Sten Sture den äldre förde i Skölden tre swarta sjöblad, eller, kan hända rättare efter gamla Wapn-konsten, tre spjut- eller fane-spetsar ifrån höger til wänster, en bande (1). Algot Brynolfsson, Lagmannen i Westergöthland, förde fyra sådana blad eller spetsar ställda i kors med uddarna mot hwarandra. Den uti 1 §. af detta Capitel omtalte Swen Sture, lär ej, så mycket man nu kan weta, hafwa warit af samma ätt som Algot Månson, men warit icke destomindre en gamska betydande man. I början af Kriget emellan Albrect och Margareta, lär han hafwa warit en af Drotning Margaretas medhållare, efter han war en af Löftesmännerne för Algot Månson 1388, som af nästföregående kan inhämtas. At han inrat ändrat parti eller tänkesätt 1394 kan slutas därutaf, at han tillika med Swarte Skänning och Niels van Skarpou förseglade Drotning Margaretas Bref, hwar-

hwarigenom Bengt Sture's Moder fick wederlag för grunden til Oppsalstens Slott, hwarom är talat i 2 §. Hwad som sedermera föranlåtit honom at försöka sig på Konung Albrects sida, har man sig intet bekant. Til åfwentyrs har förläningen af Wäster-Norrland kunnat öfwertyga honom, at Konung Albrects sak war rättwisare, eller åtminstone för honom sjelf fördelaktigare, hwarföre han ock försökte sig til Hertig Erik på Gothland, hwilkes alt i det föregående är omrördt. Detta måtte utan twifwel hafwa gifwit Konung Erik anledning at beklaga sig öfwer Swen Sture wid Kalmare-Herredag 1397, inför Rikens Råd af Sverige, Norrige och Dannemark. Konungens klagomål angick så wäl Swen Sture som Sömer, men såsom ingendera war närwarande, förelade samtelige Rådsherrarne så wäl Konungen som des wederdelomän, at de borde inställa sig inför Konungens Råd, tolf weckor efter Octava Petri Pauli eller den 6 Julii, där Konungen då wistades, då Rådet ändteligen skulle fälla sitt Utslag öfwer kåromålet. När inställelse-dagen war inne, befann sig Konungen på Gurswa i Seland, men såsom hwarken Swen Sture eller Sömer inställde sig hwarken på sjelfwa stämnings-dagen eller den följande til eftermiddagen, afgåfwo Ärke-Biskopen i Lund och Biskopen i Roskild tillika med 17 werldsliga Herrar sitt intygande öfwer de anklagades utebliswande (2). Förmodeligen lär hela rättegången stadnat, när Norrland det följande året afträddes til Drotningen. Som föregifwes har Swen Sture warit boende i Halland (3), Hans Dotter Katharina blef gift med Bo Stensson, Natt och Dag, deras Son Nils Boson uptog Sture-namnet, war Fader til Riks-Förståndaren Swante Sture, och Stamfader för Grefwarna Sture och de så kallade yngre Sturarne (4). Om den föromtalte Bengt Sture warit i slägt med någon af dessa Sture-slägter, är man intet underrättad. Deras äldsta uprinnelse lär ock bliswa en oupplöselig hemlighet. Henrik Ranzow och Jonas af Elvervelt hålla före, at wåre Swenske Sturar äro af samma stam som de Hollstenske, hwilka förde en fisk i Wapnet. Til widare bestyrkande af deras mening berättas, at wåre Swenske Sturar wid manliga liniens afgång i Hollsteen anmält sig til arfstagare (5). Om så är, lär detta böra

Rikets tilstånd från 1378 til 1409.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

förstås om Sturarne af Natt- och Dag-släkten, och intet af Algot Månsons ätt, ej heller på Fäderne-linien utan på Mödernet: ty så wida Swen Sture, som lefde uti Drotning Margaretas tid, war af samma ätt som Hollstenska släkten, lär skyldskupen wara oförnekelig. Men Fädernes-släkten lär wara Swensk, så långt man kan upwisa någon ätträkning, ty Natt- och Dag-släkten anser Bengt Mattson för Stamfader, hwilken lefde wid år 1220 (6). Några gå ock längre tilbaka och leda denna Adeliga ätt från en Sigtryg i Nerike, som wid år 1030 war Konung Oluf den Heligas wärd, då han flyktade til Ryßland. Möjeligt kan det wara, ja äfwen troligt, om så behagas, men bewisas kan det intet. Icke destomindre kan det wara likså sannolikt, som at en af de äldre Sturarne warit med Konung Erik den Helige, då han blef slagen 1160 wid Upsala (7).

(1) Sten Sture den äldres Wapn finnes afritadt hos Peringsköld, Ättartal. sid. 62.

(2) Hwitfeld sid. 615 talar om denna twist, och säger at Konungen anförde sina klagomål mot Sten Sture, Hollberg säger det samma, men hos Hwitfeld torde det wara förskrifwit, emedan uti brefwet, hwarpå han sig beropar, hwilket ännu finnes uti Danska Archivum, communicerat af Langebeck, nämnes ingen annan Sture än Swen Sture. Sammanhanget är ock något annorlunda, och sådant, som i sjelfwa § anföres: Begynnelsen af brefwet är sådan: „Wi Jacob met Gudz nadhe Ärkebiscop i Lund, oc Päther af then same nadhe Biscop i Roschilde, Michel Rut, Johan Oleffsön, Pritbern van Podbusc, Hannes van Podbusc, Jacop Bille ꝛc. kännis thet . . . at mechtig Förste war nadhige Herrä Koning Erik war i Kalmarn for hans Rikes Radh af Sucrike, Norrghe oc Dannemark wpa then Odhens dagh, som näst war effter attendedaghen äftir Sanctä Päthers oc Sanctä Pouels dagh, som nu i somär war oc bodh sich til rättä om thän scyldning, som han hafftthe til Sween Sture oc til Sömär, oc aff thy at Sween Sture oc Sömär ei tha there selfue wore oc engin wpa theres weghne, som . . . wilde til then scyldning swarä äller rätte stondä, tha war for:de wor Herrä Konungen oc Sween Sture oc Sömär lagthä tolff wker dach fore . . . at the alle thre sculde kommä for forenempde wor Herrä Konungrens Rikes Radh ꝛc". Datum in castro Gurwæ an. Dni. Millesimo CCC nonagesimo septimo quinta feria proxima post festum Sancti Michaelis Archangeli.

(3) Von Dalin sid. 594.

(4) Meßenius Theat. Nob. p. 49. &c.

(5)

(5) Henrik Rantzow Descriptio Chersonesi Cimbricæ L. 4 p. 13 uti Westphals Mon. T. 1. Sunt in vivis Svecici adhuc Comites nonnulli, ex hac familia Cimbrica & prædictis Regibus oriundi &c. Quod autem familia eadem ex Ducatu Slefwicenfi ortum trahat, inde liquet, quod quemadmodum supra quoque commemoravimus, mortuo hujus nominis absque masculæ prole ultimo, Sveci relicta ejus bona ambierint, eaque, nisi fuissent allodialia, etiam obtinuissent. Samma omständigheter förekomma hos Elvervelt. Rikets tillstånd från 1371 til 1400.

(6) Meßenius på nämnda stället, Stjernman T. 1 sid. 81 Matrikel.

(7) Om Natt- och Dag-Släktens ursprung från Sigtryg i Nerike kan ses första Delen sid. 262. Om Sturen, som war med Erik den Helige, talar Peringskiöld Mon. p. Tund. pag. 67 och Stjernman Höfdinga-Minne sid. 2. Den förre talar något twifwelaktigt, den sednare twiflar intet. Alt grundar sig på en målning i Upsala Kyrka, som förmodeligen bewisar intet.

§. 13.

Birger Ulfson, St. Britas Son, war ock en af denna tidens betydande Herrar, och en wärkande medhållare af Drotning Margareta. Härom kan så mycket mindre twiflas, som han war en af Bo Jonsons Testaments wärkställare. Hans namn står ock allrafrämst ibland dem, som på Palmsöndagen 1388 utkorade henne til Drotning. Hwarföre ock Margareta uti sitt Bref från Lödöse St. Görans dag samma år til Inbyggarna i Östergöthland förmanar dem til at wisa lydnad emot Erik Kjellson, Birger Ulfson och Sten Bengtson samt deras medhållare. Så wäl hans Faders som Moders utmärkta anseende samt des egna personliga egenskaper gåfwo honom en widsträkt och wördad frägd. Såsom han följt sin Moder på des widlyftiga andakts-resor, måtte han ock därigenom widare stadgat sin högaktning, emedan han blifwit slagen til Riddare wid Christi Graf (1). Uti sina yngre år war han någon tid tjenstgörande wid Konung Magnus Eriksons Hof, men hofslefwernet war honom i det hänseende intet så särdeles behageligt, efter Konungen ofta frågade hwad Konungens Fränka och Birgers Moder drömt om Konungen i natt, och tyckte Birger at han ändteligen fådt en betydelig upprättelse och försoning, då han hunnit at lefwa så länge, at des Moders Påfweliga heliggörelse war beslutad (2). Han öfwerlefde likwäl intet den stora dagen, då hennes Canonization St. Britas Söner och efterkommande.

fixades i Rom, emedan han dödde på Ringstaholm wid slutet af Augusti månad 1391, och St. Britas högtideliga helgelse intet fullbordades för än den 7 October. Det war ej så underligt, at Konung Magnus anság för drömar det som Birger anság för Gudomeliga uppenbarelser. När Konungen tänkte som Kung och förnuftig menniska, tänkte Birger såsom en widskepelig Son, hwarföre han ock i denna sin andakt drog all möjelig förſorg om Wadstena Kloster, och blygdes intet wid at wara des nitiska syßloman, köpandes och bytandes alt hwad han kunde öfwerkomma til Klostrets förmån, hwarom Wadstena Jordebok bibehöll et långwarigt minne. Dock war Birger Ulfſon intet så helig, at han trodde, det giftas war synd, hwarföre han ock twänne gångor förſökt detta ståndet. Des första hjonelag lämnades opåtalt både af des Moder och Syster den heliga Catharina. Men när han andra gången wågade sig at träda i nytt äktenſkap, anságs det af des nitiska Syster, som en gärning, hwilken war Gud obehagelig, hwarföre ock hon förſäkrade, at bägge hans Söner af förra giftet skulle öfwerlefwa af honom. De dödde i sin ungdom och Fru Catharina bleſ anſedd som Prophetißa. Birgers äldre Broder Carl Ulfſon dödde i Neapel, då han ådragit sig Drotning Johannas besynnerliga nåd, man har talt härom i det föregående. Han war tre gånger gift utan alt påtal af des heliga anhöriga, hwilket för wanliga ögon kan synas obegripeligt, at et tre gångor förnyadt äktenſkap är mindre laſtbart, än då det ſker twå gångor allena. Herr Carls efterlämnade Änkefru lär ej heller kunnat finna sig wid en långwarig ensamhet, ty et half år efter sin Herres död gifte hon sig med en Tyſk Riddare Johan Molcke, eller såsom man då kallade honom, Myltika. Imedlertid war Herr Carls Son Carl Carlſon utsänd til Academien eller Studium, förmodeligen til Paris och man ämnade honom til Präſt. Wid sin hemkomſt, då han fick se sina Half-ſyſtrar, har han haft den förr omtalta utlåtelſen, at deßa Garppißor aldrig skulle blifwa hans arfwingar, hwarföre han ock gifte sig med Algot Månſons Dotter Catharina. Uti Nyköpings Beſlut war han deltagande såsom en af Rikſens Råd ibland Män af Wapn. Men efter han intet wille blifwa Präſt, leſde han intet länge. Åtminſtone in-

inbillade man sig den tiden, at hans Fadermoder St. Brita uppenbarade sig för honom kort för hans död uti Wadstena träkapell, och försäkrade, at efter han intet blifwit Präst, war hans lifsglas utrunnit, då han likwäl, så framt han låtit inskrifwa sig i andeliga ståndet, icke allenast hade blifwit den äldste uti sin Släkt, utan ock til slut blifwit Biskop i Linköping. Man är wan, at höra förunderligheter om St. Brita, men antingen hon behagat påminna sin Soneson om sin dödsstund eller ej, blifwer det likwäl aldeles ostridigt, at Carl Carlson fjuknade i Wadstena, dödde på Ulfåsa och jordades ändteligen i Wadstena Kloster 1398 (3). Och härigenom utslocknade alle Ulf Gudmarsons och St. Britas manliga efterkommande. Men St. Britas Dotter Måreta har utwidgat sina efterkommande, snart sagt, til alla än lefwande gamla Swenska Släkter, dels genom sina Barn med Sigwid Ribbing, dels genom dem hon hade med Knut Algotson. Sigwid Ribbing war ifrån Skåne (4), hans Son med Fru Måreta war Per Ribbing, som gifte sig med Carl Ulfsons Syster Christina af Tofta, men han dödde barnlös på wägen til Christi Graf. Dock har Sigwid Ribbing haft ännu en Son, Arwid Ribbing, som är icke allenast Stamfader för nu warande Ribbingar, utan är ock en Attfader för Gustafwianska Släkten. Carl Carlsons Moder Catharina Glysing är ock på det sätt i skyldskap med Gustafwianska Släkten, at hennes Dotter Margareta Moltke blef gift med Christer Nilson Wase, Konung Gustaf I:s Faders Fader-Fader, hwilken såsom Stammoder til Margareta Lejonhufwud blifwer på samma räkning Moder til alla Gustafwianska Konungarna (5). Utaf hwad släkt Ulf Gudmarson warit, wet man kanske intet. Hans Fader Gudmar Månson har stundom uti sitt Sigill fördt et Hjortehufwud, stundom et Lejon, hwilken Wapn-ändring uti äldre tider intet är owanlig."

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

(1) *Margaretæ* Chronicon sid. 20.

(2) *Margaretæ* Chr. sid. 22. på samma sida talas ock om H. Birgers död, likaledes uti Diar. Wazstenense wid år 1391 sid. 8.

(3) Det som är anfördt om Carl Carlsons märkwärdigheter är tagit af Margaretä lilla Chronicon. Diarium Wazsten. pag. 16 wid år 1398. In die S. Lamberti Episcopi & m. obiit *Karolus Karlson* filius filii S. Birgittæ. Hic magnæ Litteraturæ fuit & magnæ reputationis in studio.

(4)

(4) Anna Fickes Dotter Brylows underwisning om någon gammal slägt sid. 2. Dock säges här at Sewed Ribbing war gift med Cicilia St. Britas Dotter, som torde wara felaktigt. Om Ribbingarnas skyldskap med Gustafwianska Ätten, kan man se Peringsköldz Attartal sid. 100.

(5) At Margareta Moltke warit gift med Christer Nilson, Wase, är tydeligt af *Margaretæ* Chronicon sid. 16, och efter denna anledning har Christer Nilson warit twå gångor gift, först med Margareta Moltke, och sedan med Margareta Krymmedig. Af förra giftet föddes Carl Wase, Fader til Kjell Wase som war Biskop i Linköping. Man kan se Kr. Bentzelius uti anmärkningarna til dette Chronicon sid. 44. Carl Christiersons andra Son Erik Carlson war Moderfader til Margareta Lejonhufwud, Konung Gustaf I:s andra Gemål. Kilian Stobäus om Lejonhufwudska Slägten Tab. 3.

§. 14.

Wasar. Hwad del Wasiska Slägten haft uti Drotning Margaretas uphöjelse på Swenska Thronen, kan synas af Erik Kjellsons förhållande, hwilken anförde Swenska Hären emot Konung Albrect uti Falköpings Slag. Des äldre Broder Nils Kjellson, som war Befallningshafwande på Stockholms Slott både uti Magnus Eriksons och Albrects tid, lär warit död innan hufwudsakeliga oroligheten under Konung Albrect uplägdes, emedan han nämnes intet sedan 1376 (1). Sålunda har en del af Konung Gustaf I:s Fädernes-Fränder fått för Drotning Margareta, då andre af des Möderne-Slägt bewäpnat sig för Konung Albrect, ty Thomas van Vitzen, som ock är en af denna stora Konung Attfäder på Möderne, war antingen Son eller åtminstone Skyldeman med Herman van Vitzen, som war Befallningsman på Kalmar, och stupade på fältet wid Falköping på Konung Albrects sida. Så mycket lär wara utan twifwel, at Thomas van Vitzen war insödd Swensk (2). Eljest ifrån denna tiden äro Wasarne mycket namnkunnige i Swenska Historien. Sjelfwa Slägten har samma öde, som andra gamla Familier, des uprinnelse wet man intet. Den lär des gemenligen från en Ingemund, som lefwat i Magnus Ladulåses tid (3). Baron Hollberg uti sin Danska Historia gör denna Ingemund til Konung Erik den Heliges Son, men denna skyldskap med Konung Erik den Heliga erkännes intet af någon

gon Swensk Häfdeteknare, har ej heller något stöd af Gustafwianska Stamtaflan, som upsattes i Kongl. Graf-Choret i Upsala. Alle wåre äldre Ätträknare anse, således enhälligt Ingemund för Släktens Stamfader, men de nyare wilja intet erkänna hwarken Ingemund, Nils Ingemundson, eller dennas Son Christer Nilson för Wasar (4), utan anse den först nämnde Nils Kjellson såsom stam til den grenen, af hwilken Konung Gustaf leder sitt ursprung. Men oaktadt där skulle wara något twifwelsmål om de aflägnaste lederna, kan dock ingen twifwel wara at ju Släkten är äldre än Nils Kjellson och Erik Kjellson; emedan uti deßa tider inga mindre betydande personer til så utmärkta ärosställen uphöjdes. Sjelfwa Wapnet synes och utmärka något urgammalt, emedan man, at säga sanningen, intet wet med wißhet, hwad det skal betekna. En lång tid inbillade man sig, at det war en halm- eller sädes-kärfwa, hwilken ock ganska tydeligen afritas uti det wapn, som Prins Ferdinand Konung Sigismundi Son brukade, men det har likwäl ingen likhet med gamla målningar, som uti äldre Sköldemärken förekomma (1). De Danske Genealogister synas upgifwa en sannolikare förklaring, då de mena, at Wapnet skulle föreställa en risknippa, som män fordom betiente sig af at fylla grafwar med, då man gick til Storms. De kalla fördenskull denna Släkten beständigt Stormwasar. Til at undwika widlyftighet, wil man nu endast beropa sig på Fru Sophia Brahe, uti sin handskrefna Släktebok, där hon på 143 sidan utför Billarnas-skyldskap med Konung Gustaf I. och nämner Kjell Carlson Stormwase, Christer Nilson Stormwase, Johan Christierson Stormwase, och des Syster Brita Stormwase, Clas Billes Modermoder. Detta är åtminstone något sannolikare. Alle lära hafwa sig bekant, at ingen i denna Ätt någonsin kallat sig Wase, och det kan tillika wara owißt, om namnet bör ledas från Wapnet, eller från gamla Stamgodset Wasa i Skeptuna Sockn och Seminghundra Härad i Upland, då i sednare fallet Wasa-namnet har ingen gemenskap med Sköldemärket.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

(1) Om Nils Kjellson kan man se Peringsköld Mon. p. Tiund. pag. 77. År 1376 insatte han sin Dotter Ingeborg i Clara Kloster, och gaf med henne til hemgift et markland i Forsum i Tensta Sockn. Hans

Rikets tillstånd från 1371 til 1400.

och hans Frus Christina Johans Dotters Bref härom är intryckt uti Norbergs Clara Minne sid. 82. Riddaren Carls, Bo Jonson Drots och Thord Bondas Sigill jämte hans eget stadfästade Bref-wet, och kallas Thor Bonde Nils Kjellsons gener eller Måg.

(2) Diarium Wexstenense wid år 1415 pag. 55. In vigilia Epiphaniæ sepeliebatur hic nobilis Vir *Thomas van Vitzen* miles, unus de præcipuis indigenis regni hujus, & numero juniorum. Thomas van Vitzens styldskap med Gustafwianska Familien finnes utsatt uti Erik Benzelii Anm. til Diar. Wexst. pag. 232. På Gustafwianska Familie-Taflan säges hans Fader hafwa hetat Henrik, men det kan wara förskrefwet för Herman. At Herman van Vitzen intet warit inkallad af Konung Albrect, kan ses därutaf, at hans namn finnes uti Konunga-Förlikningen, daterad Lund 1358, hos Hadorph wid Rim-Krönikan sid. 32.

(3) Meßenius Theat. Nob. pag. 32. Erik Jöransson Konung Gustafs Historia T. 1 sid. 4.

(4) Peringsköld Mon. p. Tiund. sid. 70. Von Stiernmans Höst. M. sid. 2. Peringsköldes Ättebok, där detta widare skal bewisas, är nu intet til hands.

(5) Nils Kjellsons Wapn är afritadt hos Peringsköld Mon. p. Tiund. sid. 77. Flera ritningar af detta Wasa-Wapnet kunna ses uti Monumenta Ulerâkerensia af samma Författare sid. 83 och 85, och skal där god inbillnings-gåfwa til at i dem finna liknelse til någon sådeskärfwa. Figuren synes hafwa någon närmare öfwerenskommelse med Stormwase eller falciner: Denna mening är i synnerhet gjord sannolik af Cancellie-Rådet Ihre, se des Glossarium T. 2 pag. 1051. Om det intet kunde anses som Heraldiskt kåtteri, kunde man til åfwentyrs gissa, at därmed betecknades et slags wärktyg, storm- eller brandhake, som man brukat fordom til at draga neder trä- eller korswärks-murar. Gamla figurerna hafwa därmed stundom större stundom mindre likhet. Jagen lår wara okunnig därom, at man denna tiden brukade träborgar och träslott. Den som twifsar kan slå up Diarium Wexst. pag. 77, där det berättas om Engelbrects upresning, at sedan han eröfrat Örebro, Nyköping och flera Slott, Träslotten upbrändes; castra lignea igni tradiderunt.

§. 15.

Thor Bonde.

Thor Bonde war ock en af denna tidens ansenliga män, och war han såsom wärkställare af Bo Jonsons Testamente ibland Drotning Margaretas Walherrar 1388, uti Walacten finnes hans namn upförd ibland Swearna. Uti Nyköpings Beslut 1396 intager han sitt rum ibland Riddarne, såsom Konun-

mungens och Riksens Råd. Men han nämnes intet hwarken uti Kalmare Hyllnings-Act eller wid Kalmar-Unionen, hwilket til åfwentyrs kan synas besynnerligt, ehuruwäl man wet at han leswat långt därefter. Abboten Johan i Pades Kloster afstod åt Riddaren Thor Bonde 1407 all Pades Klosters egendom i Nyland, som war belägen uti Kyrkoslåts och Inga Socknar, mot en köpeskilling af 80 Mark Riziskt mynt. Samme Thor Bonde Rörikson har ock stiftat St. Johannis och Marie Magdalene Prebenda i Wiborg, hwilken inrättning widare stadfästades af Konung Erik och Drotning Margareta, och sedermera hafwa Thor Bondes efterkommande Nils Jonson Oxenstjerna, Sten Thurson Bjelke, Carl Bonde och Carl Knutson, som efter Konung Christopher blef Konung, skänkt godset Digernäs i Poja Sockn i Nyland til samma Prebenda 1422 (1), och war denna Thor Bonde Konung Carl Knutsons Faderfader. At Meßenii ättrakning är felaktig, som leder Bonde-Släkten från Thottarna, har redan Per Månson Utter för mer än 150 år sedan påmint, som man kan se af Företalet til andra Delen. At Bjelkiska Släkten intet warit stilla sittande, och wärklös åskådare af tidens besynnerliga wälfningar, är ock aldeles oemotsägeligt. Ty både Sten och Thure Bengtsöner, Bjelkar, woro ibland Bo Jonsons Testaments wärkställare, och nämnas fördenskul både Sten och Thure Bengtson uti Drotning Margaretas Försäkran af år 1388. Sten Bengtson, Stamfader för nu warande Bjelkiska Familien, war Lagman i Westmanland 1368, tog del uti Nyköpings Beslut, som Rådsherre 1396; har förseglat tillika med sin Broder så wäl Konung Eriks Hyllning som Kalmare-Unionen 1397, och afsommade han på Marieborg wid Enköaing 1408 (2). Ehuruwäl nu warande Bjelkiska Ätten leder sitt ursprung från Sten Bengtson, är likwäl Släkten långt äldre och hänföres til Bengt Jönson som war ibland Konungens Råd 1291 (3). Men om Släktens äldsta Ättefader och uprinnelse möter samma wilrådighet, som wid andra uråldriga Ätter, deras bedrifter och förhållande kännas någorlunda, men deras äldsta ursprung förlora sig i förtiden. Men kan hända et widlyftigare uprepande af framfarna tidens Släkter skulle matta Läsaren, i synnerhet när deras omstän-

Riksens tillstånd från 1371 til 1400.

Sten och Thure Bengtsöner Bjelke.

Rikets tilstånd från 1371 til 1400.

digheter warit mindre lysande och märkeliga. Några Lifländska Slächter kan man likwäl nämna til slut, hwilka wäl uti Riks-wäfningarna intet warit inwecklade, men icke destomindre wisat sin wälwilja emot Swenska Undersåtare och ihogkommit Minoriterna i Wisby med benägenhet och understöd, och de Familier i synnerhet som sedermera warit och äro i Sweriget mycket kända, och på denna räkning ihogkommes Ordensmästaren Conrad von Vitinghof, Waldemar Porse, Johan Lode, Waldemar Wrangel, Berthold Wrangel, Hennekin Wrangel, Rutger Bremer, Nicolaus von Treyden, Bertram von Treyden och Ficke Wrangel (4). Det bör til äfwentyrs förlåtas, om en Swensk kommer ihog dem, som gjordt Swenska gode.

(1) Bägge de hit hörande Bref wen äro trykta i Samling af Handlingar 2 Del. sid. 185 och 187.

(2) Hos Peringskiöld Mon. p. Tland. sid. 81 finnes både hans Wapn och några flera omständigheter. Om hans död nämner Diarium minorita-rum pag. 14. Anno Dni 1408 d. Margaretæ (20 Julii) obiit nobilis vir *Sven Bengtson* in proprio castro Marienborg prope Enecopiam.

(3) Meßenius Th. N. pag. 59 uprepar Bjelkiska Familien ifrån Catil eller Kiell, som skal warit Riks-Råd 1300, men von Stjernman uti Matrikeln sid. 27 utsätter Bengt Jönson såsom den äldsta stamfadren, som warit i Rådet 1291.

(4) Annales Wisbyenses pag. 262. An. Dni Millesimo, quadringentesimo quinto fuerunt missi ad Lyvoniam pro elemosyna petenda, Frater Herman *Skoningh* & Bernhardus *Stake*. Isti sunt recommendandi: Magister Lyvoniæ Dominus Conradus de *Vitzinghof* . . . Waldemar *Porse*, consors Gertrudis . . . Johannes *Lode* consors Elisabeth . . . Waldemar *Wrangel* consors Hellewy, Berthold *Wrangel* consors Elisabeth, Hennekinus *Wrangel* de Ogel . . . Rutgerus *Bremer*, consors Ermegart. Nicolaus de *Treyden* consors Gertrudis, Bertramus de *Treyden* consors Alheidis . . . Ficko *Wrangel* consors Margareta . . . isti omnes morantur in Estonia.

II Capitlet.

Om Kyrkans Tilstånd ifrån 1371 til 1400.

§. 1.

Borgerliga Samfundet hade någon tid haft flera hufwuden, Wästerländska Kyrkan war ock på språnget at blifwa mång-

ånghöfdad. Påfwen Gregorius XI. ånskönt til börden en Fransos och wald i Avignon, sann likwäl rådeligast at ändteligen öfwergifwa Franska negden och sästa Påfweligg Stolen i Rom. När han dödde 1378 utwaldes en Italiensk Påfwe Urbanus VI; men ånskönt Fransöske Cardinalerne warit närwarande i Conclaven, beträkte de sig likwäl sedermera, och utkorade, strax efter, samma år en Fransos til Påfwe, som nämnde sig Clemens VII. och tog sitt säte i Avignon, medan Urbanus residerade i Rom. Dese helige Fäder bannlyste och fördömde hwarandra ömsom, och när Urbanus VI. afled 1389, utwalde Romarne Bonifacius IX, ånskönt Clemens VII. ännu lefde, och när denne senare år 1394 assomnade, utwalde Fransöska partiet Benedictus XIII. Församlingen hade på den räkning twänne huswuden, bägge tilägnade sig högsta makten uti Kyrko-saker och ingendera hade den. Uti Sverige tog man ingen widare del uti denna split eller schism, än at man som tydiga Får följde Romerska Herden, hwilken ock på flera sätt wisade ömher om Swenska Församlingen, hållandes til godo, såsom des Företrädare, alla de penningar, som i Landet sammanskrapas kunde. Man bör likwäl därjämte göra honom den rättwisa, at han ock i andra mål wakade för Rikets och Församlingens wälgång. Därpå lämnade Urbanus VI. et tydeligt bewis, när han uti sitt första regerings-år 1378 genom sin Apostoliska Bulla til Biskoparna i Linköping och Strängnäs lämnade dem tilstånd, at predika Korståg emot Ryssarna, som på grufweligt sätt ofredade Swenska gränts-orterna (1). Belöningen, som utlofwades för dessa Kors-Herrar, war ansenlig, emedan de woro berättigade, at sjelf wälja sig Biktfäder, som på sot-sängen kunde lämna förlåtelse för alla begångna synder, så wida de bekände och ångrade dem. Samma nåd förlänтes äfwen åt dem, som med sammanskott wille hjelpa til Krigsfolkets aflöning. En rik borde til denna nådens åtnjutande aflämna tjugu Florener eller Ducater, en mindre förmögen tio, och den fattige sem och där utöfwer. De som med mindre sammanskott befrämjade et så heligt Wärk, skulle ock njuta Aflösning efter sakens beskaffenhet. Denna Bulla lämnar et nytt bewis på wåra äldsta Historieskrifwares wärdslöshet eller okunnighet,

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

Urbanus VI. påbyder Korståg emot Ryssarna 1378.

Kyrkans tillstånd från 1371 til 1400.

ty de nämna icke en gång deßa Ryska oroligheter. De hafwa likwäl intet warit hwarken okända eller obekanta i Finland, emedan Paul Juusten underrättar oß, at uti Björn Jöransons tid, hwilken blef Biskop i Åbo 1374, har Landet warit mycket beswäradt både af Sjöröfware och Ryßar. Björns Företrädare i Ämbetet Johan Westphal dödde ock i Nowogrod det sistnämnda året, antingen såsom Minister ifrån Sverige eller såsom Fånge, åtminstone är liten liknelse til, at han gjordt resan för ro skul (2). Demetrii Iwanowitz regerade i Ryßland under deßa fiendtligheter. Dock är Nowogrodska Historien intet fullkomligare än den Swenska, ty där nämnas ej heller några rörelser emot Sverige. Til äfwentyrs hafwa några ostyriga Nowogrodare på eget bewåg ofredat Swenska Länderna, på samma sätt som de gjordt emot Tattarna, med hwilket uptåg Demetrius war gansta mißnögd. Sådana oroligheter hafwa förmodeligen tid efter annan blifwit förnyade, och berättas, at Lugwenei från Lithauen, som residerade i Oreßek eller Nöteborg, hållit et Fältslag med Swenskar eller Tyskar 1392 (3). Så at Ryska Freds-Tractaten under Konung Magnus Eriksson förmodeligen blifwit flera gångor bruten, och stilheten med Sweriges Östra Grannar warit snarare et kort lugn emellan stormarna, än någon waraktig och tilförlåtelig wänskap.

(1) *Urbanus* P P. VI. Episcopus &c. Sane nuper ad nostrum, non sine mentis turbatione, pervenit auditum, quod Regnum Sveciæ a Rutenis infidelibus & schismaticis eidem vicinis sæpius impugnetur, & Christianorum sanguis ibidem effunditur, ac in opprobrium fidei Catholicæ per ipsos Rutenos cædes, rapinæ & incendia Ecclesiarum, matronarum stupra, & defforationes virginum perpetrantur, propter quod cum homines Christiani ipsius Regni, qui numero sunt infidelibus pauciores, nequeant eis resistere, nobis supplicatum fuit, ut eisdem dignaremur de oportuno subventionis auxilio providere. Nos igitur de his dolentes ab intimis, ac cupientes, ut dictis infidelibus non solum resistatur, sed ipsi nichilominus impugnentur, universis Christi fidelibus dictos Rutenos ipsum Regnum Sveciæ invadentes persequi præcipimus & hortemur &c. Datum Romæ apud S. Mariam trans Tiberim Idib. Decembris Pontificatus nostri anno primo 1378. Bullan finnes uti Antiquitets-Archivum, meddelt och vidimerad af Secreteraren P. Hellman.

(2) Paul Juusten pag. 71 hos Nettelblat S. B. Part. I. Hujus (*Beronis*) tempore passa est ecclesia Aboensis maxime damna tum de pira-

pirstis quam Rutenis. Och litet förut på samma sida: Hic *Johannes Westphal* obiit Nytegaord An. 1374. Detta Nytegård måtte förmodeligen antingen wara Nowogrod eller Nöteborg. Meßenius Tom. 10. pag. 17 sätter Westphals död på år 1384. Påfwens Bref synes dock göra år 1374 troligare m. m. Kyrkans tillstånd från 1371 til 1400.

(3) Müller Samlung Ruß. Geschichte Tom. 5. pag. 426 och 28.

§. 2.

Concilia nationalia påbjudas och hållas.

På ankomna Föreställningar från Swerige utfärdade Urbanus VI. den i föregående §. omrörda Korsbulla. På eget bewåg lät han afgå sitt faderliga Herdabref til Ärkebiskop Birger i Upsala 1379 med antydan och förmaning, det andeliga Möten från hela Riket (Concilia nationalia) borde hållas efter lägenheten, uti hwilka borde öfwerläggas om Kyrkans brister och angelägenheter, och skulle därjämte en omständelig Berättelse til Apostoliska Öfwerherden afgå om de wid sådana Sammankomster tagna Författningar (1). Det ser ut som Påfwen warit af den tankan, at sådant hitintil warit aldeles å sido satt, men om så är, har hans Helighet warit illa underrättad: ty man har redan uti 8 Cap. 5. §. twänne märkwärdiga andeliga Möten, af hwilka det ena hölls i Helsingborg 1345, det andra i Upsala 1368, och hafwa sådana Sammankomster skedt åfwen förut, som sjelfwa Historien på wederbörliga ställen wid handen gifwit. Til skyldig efterlefnad af Påfwens faderliga Förmaning sammanträdde Biskoparna dels genom Fullmäktige, dels personligen uti Telge den 11 September 1380. Närwarande wore Ärkebiskop Birger från Upsala, Biskop Nils från Linköping, Biskop Thord från Strängnäs, Biskop Hartlef från Wästerås, och Biskop Henrik från Wexiö. Man förwyade då Cardinalens Wilhelmi Sabinensis förbud och bannlysning öfwer alla dem, som understodo sig at med wåldgästning beswära Kyrkoherdarna, och skulle icke allenast sjelfwa wåldswärkaren, utan ock alle, som gifwit befallning eller råd til en sådan förbrytelse, wara genom sjelfwa gärningen förfallne i bann. Widare förbjöds, at ingen måtte på något sätt understå sig at förolämpa de andeligas tjenare och Landbönder, hwarken med penningars uttwingande, eller med Skatter, Gärder, Dagswärken, Telge Möte 1380.

ken,

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

ken, eller taga härbärge hos de andeligas underhafwande, mot betalning, som Lag förmår. Yttermera förböds at ta Kungs- andelen af sakören eller andra böter hos någon Kyrkans underhafwande. Inga werldsliga Sammankomster te hållas hwarken uti Kyrkor, på Kyrke- eller Präste-går och hwem, som på något sätt bröt häremot, wore genast Kyrkans bann förfallen. Ej heller war Landshöfdingar eller fallningshafwande tillåtet, at se igenom finger eller skydda na Lagbrytare, så kärt det wore dem at undgå Interdict sina tildelta Län och Landskaper (2). Uti sjelfwa ingånge detta Beslut beklaga Prelaterna, at detta eländiga Riket war annat än en röfware-kula, hwilket alle Landsens inbyg så wäl andelige som werldslige dageligen måtte erfara; et bewis på det olycksaliga tilstånd, som Konung Albrects in lande förorsakat i Riket, och et nytt prof på wederbörandes triotiska anstalter (3). Arboga Möte af år 1396 är uti ra mål märkwärdigare. Arkebiskop Henrik i Upsala, Bi Knut i Linköping, Biskop Brynolf i Skara, Biskop Th i Strängnäs, Biskop Nils i Wästerås, och Biskop He ming i Wexiö låto utgå följande Stadga, som öfwer Riket borde efterlefwas, at ingen Prästman wid förlust af Ämbete måtte wiga Brudfolk på de förbudna tiderna, ej heller war någon Biskop befogad at härutinnan lämna eftergift, och den Lekman, som begärde en sådan wigsel, hotades med ewig fördömelsen. Hwart Skottår skulle twå dagar wara emellan S. Petri ad vincula och Matthiä dag, eller emellan den 22 och 24 Februarii. Den som gjorde dråp på en Söndag, skul sedermera i all sin lifstid hålla sig ifrån Kött på den dagen skedde det om en Thorsdag skulle han afhålla sig från Fisk, me om Lögerdagen ifrån Mjölkmat, de dagar nämligen, som brott war begånget, och war ej heller någon Biskop tillåtet at lämn eftergift i denna Kyrko-agan. Sjöröfware, Qwinno-rånsmän Mordbrännare, Stråtröfware, och de som bruto sig in uti fe tigt Folks hus, i Kyrkor, eller Kyrkogårdar, skulle intet, ut Biskopens besynnerliga tilstånd, så begrafwas i Kyrkogården, framt mißgärningsmannen intet återstält det röfwade, eller satte full borgen för des återställande. Men om den brotsli

Arboga Möte 1396.

upskutit med skadeståndets godtgörande til sjelfwa dödsstunden, och han hwarken kunde betala eller sätta borgen därföre, hade likwäl Prästen tilstånd, at gifwa honom HErrans Nattward, då han anhöll därom, men at taga emot någon skänk eller gåfwa af en sådan war aldeles förbudet, ej heller kunde Prästen biwista begrafningen, eller göra någon andelig förrättning därwid, mot wite af Tjensts och Ämbetes förlust. Widare fastställtes, at inga Drift-Präster måtte förrätta Gudstjensten, at St. Britas Fest skulle firas den 7. October, at ingen Prelat måtte updraga någon slags laglig förrättning åt en Lekman, och at hwart år wid de wanliga Präst-Möten skulle Wilhelmi Sabinensis Förordning, och alla Swenska Församlingens Kyrko-beslut för de församlade Prästerna upläsas, hwilket ock Probstarne uti sina Contracter skulle i akt taga (4).

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

(1) *Vrbanus* P P. VI Archiepiscopo Vpsalensi &c. Dat. Romæ ap. S. Petrum Id. Oct. Pontificatus an. secundo 1379.

(2) Telge Mötes Beslut slutas sålunda: Latum & promulgatum fuit hoc statutum in concilio Telgensi per venerabiles in Christo Patres & Dominos *Birgerum* D. gr. Archiepiscopum Vpsalensem, *Nicolaum* Lincopensem, *Tordonem* Strengnensem, *Hartleuum* Arosiensem, & *Henricum* Wexionensem Ecclesiarum Episcopos & ipsorum Sigillis confirmatum, presentibus & consentientibus Episcoporum absentium procuratoribus sub Anno Domini M. CCCC. LXXX. XI die mensis Septembris. Således finnes datum uti den Afskrift, som är inryckt uti Ärkebiskop Erik Benzelii handskrefna Samling af åtskilliga allmänna Swenska Kyrko-beslut, men bör wara 1380, som är ögonskenligt. Originalet lär ännu wara i behåll. Sjelfwa handskrefna Samlingen är meddeld af Doctor C. J. Benzelius.

(3) Orden äro följande: Sublata quippe justitia, nihil aliud sunt regna quam latrocinia, quod non solum communitas hujus miserabilis Regni, verum etiam Clerici, Ecclesiæ, monasteria, ecclesiasticæque personæ a longe retroactis temporibus expertæ sunt, quia homines impii passim & ubique ad diuersas partes Regni vagari sinuntur, in latrociniis, rapinis, domorum & ecclesiarum effractionibus & aliis diuersis & nephandis scelerum faccionibus, Et hii, qui justitiam facere & populum regere deberent, tanquam hiis detestandis sceleribus fomentum & fauorem præstantes, omnia hæc sub dissimulatione transire permittunt.

(4) Begynnelsen på Arboga Mötes Beslut är sådant: Nouerint uniuersi quorum interest seu interesse poterit quomodolibet in futurum, quod con-

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

constitutis nobis *Henrico* Dei gratia Archiepiscopo Upsalensi, *Kenuo* Lyncopensi, *Bryniolfo* Scarensi, *Tordone* Strengnensi, *Nicolao* Arosiensi, & *Hemminga* Wexionensi eadem gratia Ecclesiarum Episcopis, & concilium provinciale celebrantibus in ecclesia b b. Apostolorum Petri & Pauli apidi Arbugensis dyocesis Arosiensis Anno Domini M CCC XCVI Dominica Lætare &c. Beslutet är tryckt efter Diarium Vazstenense pag. 188. Härwid kan märkas, at uti tryckta exemplaret pag. 189 sista raden står pauperis ciuitatis hospitatores, men uti den handskrefna Afskrift, som nu är til hands, står communitatis för ciuitatis, hwilket til äfwentyrs torde wara rättare och beteknar Allmogen.

§. 3.

Påminnelser wid Telge Beslut 1395.

Man har orsak at twifla, om Telge Beslut skaffat någon säkerhet för de andeliga och deras underhafwande. Det som uti sjelfwa Historien anfört är lär öfwertyga, at man under denna orehan intet skrämdes af Bann eller Kyrko-Förbud, utan lär man sofwit lika tryggt under Biskoparnas hotelser om bannlysning, som man safwer i Swerige, när åskan dånar i Alpiska bergen. Rim-Krönikan berättar ock, at Konung Albrect kommit uti Påfwens bann, men tillika, at han intet frågade därefter, och är det senare mycket sannolikt, om det förra har någon grund (1). Til widare öfwertygelse, at Telge Beslut intet haft den påsyftade wärkan, behöfwer man endast läsa Drotning Margaretas Bref af år 1393 (2), uti hwilket hon både klagar öfwer denna oreglighet och förbjuder den samma: och lär förmodeligen Drotningens Förbud warit kraftigare än alla de andeligas hotelser, sedan inwärtes oroligheten någorlunda blifwit hämmad, genom de söndrade delarnas förbindelse med den öfriga Riks-Kroppen. Hwarföre man ock uti Arboga Beslut finner inga särskilta klagomål öfwer någon allmän osäkerhet, utan allenast allmänna påminnelser om människors ondska, hwilka förmodeligen aldrig upphöra, så länge människor äro på jorden. Hwad förbudet om wigsel beträffar, som förekommer uti Arboga Stadga, så bör man påminna sig, at efter fordna inrätningar woro Bröllop i synnerhet förbudna i Läng-fastan. Sommar-fastan wid Pingsttiden, Höst-fastan i September, och Advents-fastan woro ock förmodeligen inbegrepne under samma Förbud; emedan man på sådana dagar war förbunden at

af-

afhålla sig från alla kötsliga retelser (3); dock kunde wigsel ske, så framt man wille inrehålla med helswa Bröllops-högtiden och afhålla sig ifrån alt Äktenskaps-umgänge imedlertid. Dessa Författningar, ehurumwäl de sluto från egennyttiga Canoniska Stadgar, wisa dock, at man hade en slags wård om Församlingen. De lagliga och wanliga Bröllops-tider kallades Mungats-tider och Öl-stämmer. Den mäst wedertagna och af Lagen utmärkta Bröllops-dagen war Söndagen efter Mårtens-mäßan (4). Rysslands tilstånd från 1372 til 1409.

(1) Rim-Krönikan sid. 166.

Han (Albrect) flötte hwaske rätt eller lagt
Ty kom han i Pawans bann,
Alzintet skiötte thet han.

(2) Utdrag af detta Bref är infört wid 25. §. 9. Cap.

(3) Arboga-Beslut 1396. pag. 189. Tempora illa ad hæc a sacris canonibus instituta noscuntur, ut homo a carnis illecebris & seculi voluptatibus abstineat.

(4) 3 Fl. Gip. B. Wgl. 8 Fl. Gip. B. Ösgl. Man kan jämföra härmed C. R. Ihres Gloss. Tom. 2. pag. 208 wid ordet Mungat.

§. 4.

Man kan nog finna, at Urbanus VI. genom sitt påbud om allmänna Provincial-Möten wärkeligen kunnat göra någon nytta. I sitt öfriga förhållande har han liknat sina Företrädare, dock til åswentyrs med något mera återhåll, emedan den ofördkämda twå- tre- och sex-åra Tionden nämnes nu intet, men ändra Caßa-räkningar hade sitt wanliga lopp. En Påfwe behöfwer altid penningar, och nu så mycket mer, som inga närings-säster inflöto ifrån Frankrike och andra orter, som offrade til Avignon. Petters-penningen, vacance-upbörden, Annatæ, afgift för Ärkebiskops-bandet, Pallium, Serwice-penningar, Biskoparnas bekräftelser, Aflats-kram och mera sådant förblef efter goda gamla sedwänjan til Hælige Fadrens märkliga upbyggelse. Sammanskott til Påfwiska Sändebud, ändkönt de intet ärnade sig til Swerige, woro ock prof af Swenska Kyrkans andakt. Allt detta bewises uti förgående 8 Capitel. Här wil Påfwens inkomster från Swerige.

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

constitutis nobis *Henrico* Dei gratia Archiepiscopo Upsalensi, *Kenzo* Lyncopensi, *Bryniolpho* Scarensi, *Tordone* Strengnensi, *Nicolao* Arosiensi, & *Hemmingo* Wexionensi eadem gratia Ecclesiarum Episcopis, & concilium provinciale celebrantibus in ecclesia b b. Apostolorum Petri & Pauli opidi Arbugensis dyocesis Arosiensis Anno Domini M CCC XCVI Dominica Lætare &c. Beslutet är tryckt efter Diarium Vazstenense pag. 188. Härwid kan märkas, at uti tryckta exemplaret pag. 189 sista raden står pauperis ciuitatis hospitatores, men uti den handskrefna Afskrift, som nu är til hands, står communitatis för ciuitatis, hwilket til åfwentyrs torde wara rättare och beteknar Allmogen.

§. 3.

Påminnelser wid Telge Beslut 1395.

Man har orsak at twifla, om Telge Beslut skaffat någon säkerhet för de andeliga och deras underhafwande. Det som uti sjelfwa Historien anfört är lär öfwertyga, at man under denna oredan intet skrämdes af Bann eller Kyrko-Förbud, utan lär man sofwit lika tryggt under Biskoparnas hotelser om bannlysning, som man sofwer i Swerige, när åskan dånar i Alpiska bergen. Rim-Krönikan berättar ock, at Konung Albrect kommit uti Påfwens bann, men tillika, at han intet frågade därefter, och är det senare mycket sannolikt, om det förra har någon grund (1). Til widare öfwertygelse, at Telge Beslut intet haft den påsyftade wärkan, behöfwer man endast läsa Drotning Margaretas Bref af år 1393 (2), uti hwilket hon både klagar öfwer denna olaglighet och förbjuder den samma: och lär förmodeligen Drotningens Förbud warit kraftigare än alla de andeligas hotelser, sedan inwärtes oroligheten någorlunda blifwit hämmad, genom de söndrade delarnas förbindelse med den öfriga Riks-Kroppen. Hwarföre man ock uti Arboga Beslut finner inga särskilta klagomål öfwer någon allmän osäkerhet, utan allenast allmänna påminnelser om människjors ondska, hwilka förmodeligen aldrig uphöra, så länge människjor äro på jorden. Hwad förbudet om wigsel beträffar, som förekommer uti Arboga Stadga, så bör man påminna sig, at efter fordna inrätningar woro Bröllop i synnerhet förbudna i Lång-fastan. Sommar-fastan wid Pingsttiden, Höst-fastan i September, och Advents-fastan woro ock förmodeligen inbegrepne under samma Förbud; emedan man på sådana dagar war förbunden at

af-

afhålla sig från alla kötsliga retelser (3); dock kunde wigsel ske, så framt man wille innehålla med hjelfwa Bröllops-högtiden och afhålla sig ifrån alt Äktenskaps-omgänge imedlertid. Deßa Författningar, ehuruwäl de fluto från egennyttiga Canoniska Stadgar, wisa dock, at man hade en slags wård om Församlingen. De lagliga och wanliga Bröllops-tider kallades Mungats-tider och Öl-stämmer. Den mäst wedertagna och af Lagen utmärkta Bröllops-dagen war Söndagen efter Mårtens-mäßan (4).

Kyrkans tilstånd från 1372 til 1409.

(1) Rim-Krönikan sid. 166.

Han (Albrect) skötte hwaske rätt eller laga
Ty kom han i Pawans bann,
Alzintet skiötte thet han.

(2) Utdrag af detta Bref är infört wid 25. §. 9. Cap.

(3) Arboga-Beslut 1396. pag. 189. Tempora illa ad hæc a sacris canonibus instituta noscuntur, ut homo a carnis illecebris & seculi voluptatibus abstineat.

(4) 3 Fl. Gip. B, Wgl. 8 Fl. Gip. B. Östgl. Man kan jämföra härmed C. R. Ihres Gloss. Tom. 2. pag. 208 wid ordet Mungat.

§. 4.

Man kan nog finna, at Urbanus VI. genom sitt påbud om allmänna Provincial-Möten wärkeligen kunnat göra någon nytta. I sitt öfriga förhållande har han liknat sina Företrädare, dock til åfwentyrs med något mera återhåll, emedan den oförskämda twå-tre- och sex-åra Tionden nämnes nu intet, men andra Caßa-räkningar hade sitt wanliga lopp. En Påfwe behöfwer altid penningar, och nu så mycket mer, som inga närings-safter inflöto ifrån Frankrike och andra orter, som offrade til Avignon. Petters-penningen, vacance-upbörden, Annatæ, afgift för Ärkebiskops-bandet, Pallium, Serwice-penningar, Biskoparnas bekräftelser, Aflats-kram och mera sådant förblef efter goda gamla sedwänjan til Helige Fadrens märkeliga upbyggelse. Sammanskott til Påfwiska Sändebud, änskönt de intet ärnade sig til Swerige, woro ock prof af Swenska Kyrkans andakt. Alt detta bewises uti förgående 8 Capitel. Här wil

Påfwens inkomster från Swerige.

Kyrkans tillstånd från 1371 til 1400.

man endast tillägga, at en dylik Sändebuds-ränta införbrades ifrån Swerige 1395 til Cardinalen och Biskopen af Ostia Philipp af Alençon: och har Biskopen och Dom-Capitlet i Linköping infunnit sig med 300 mark Swenska penningar för sin räkning det nu nämnda året (1). En ansenlig kostnad woro ock Biskoparne underkastade, när de utt egna personer anhöllo om bekräftelsen hos Heliga Fadren. Utgifterne wid detta tillfället woro sådana: Til Påfwens Procurator 20 Ducater, til Kammar-Herrarna 12 Ducater, til åfwentyrs för hwardera. Den som berättade den hugneliga tidningen om stadfästelsen 8 Ducater, Commissariens betjenter 2 Ducater, Notarien 14 Ducater, Cardinalen 30 Ducater, til nya Kläder 27 Ducater, för Bref-Extracter eller Cancellie-Gebür 10 Ducater, för Annatæ eller vacance-afgiften 200 Ducater, til andra smärre afgifter 11 Ducater och 9 Caroliner, Påfwens betjening 4 Ducater, dem som förrättade wigseln 4 Ducater, Ceremoni-Mästaren 2 Ducater, och för middags-måltiden wigsel-dagen 20 Ducater, och kostade således denna härlighet 364 Ducater i det minsta (2), och lär man altid dragit försorg, at kostnaden intet blifwit mindre, om Biskopen wid sådana tillfällen welat utwärka stadfästelsen genom Fullmäktige. Alt det nu uprepade war utan twifwel inräfattadt under de wanliga Romerska Hofwets rättigheter. Bonifacius IX. kom fram med et nytt hushålls-grep. Urbanus VI. hade befalt, at de som år 1390 besökte Petri och Pauli Kyrkor i Rom, samt Jungfru Marie Kyrka och i Laterano därsammastädes, utt 15 dagars tid, så wida de woro främlingar, skulle undfå en fullkomlig förlåtelse för alla sina begångna synder. När nu Drotning Margareta lät Bonifacius IX. förstå, at åtskilliga personer af bägge Könen så wäl i Swerige som Dannemark och Norrige gärna welat wara tillstädes wid et sådant tillfälle, men blifwit af åtskilliga omständigheter hindrade i sitt andäktiga upsåt, förordnade Bonifacius, at samma synda-förlåtelse skulle meddelas åt dem, som besökte Kloster-Kyrkan i Wadstena. Til detta ändamålets winnande skulle Biskopen eller Dom-Capitlet i Linköping med samtycke af Påfwens Upbördsmän i Landet utnämna trettio ärdeliga personer, hwilka skulle afhöra Afiats-sökarnas synda-bekännelser, och den Biktfader,

Fader, som af deßa trettio utwaldes af en sådan ankommen syndare, hade rättighet at förunna en fullkomlig förlåtelse, sedan Peregrimen uti trettio dagar besökt förbemälte Kyrka, om han bodde i Wadstena eller en dagsresa därifrån, eller ock, efter femton dagars besök, om hans hemwist war längre afläget. Denna nåden inskränktes likwäl inom Pingsten och en månad därefter år 1393. De som för ålderdom och swag hälsa intet kunde inställa sig, kunde göra deßa andakts-besök genom Fullmäktiga, och åtnjuta samma synda-förlåtelse. I synnerhet borde Bikt-Fadren öfwerwäga kostnaden, som en sådan syndare skulle anwändt, om han personligen gjort denna andakts-resa til Rom, och pålägga sitt Skrifte-Barn en däremot swarande penninge-summa til Klostret, och, af de då insamlade penningar, skulle halfparten anwändas til Klostrets behof, och den andra hälften afsändas til Rom, til de förromtalta Kyrkors underhållande. Wid denna högtideliga synda-förlåtelsens utdelande skedde likwäl den oordentelighet, at Dom-Probsten i Wexiö Johan Otteson, som uti Biskop Knuts frånwaro war förordnad til Öfwer-Upsyningsman, icke allenast förordnade flera Bikt-Fäder, utan ock förlängde tiden til Kyrkans besökande emot Påfwens utfärdade Bulla; icke destomindre förklarade hans Helighet äfwen denna tiltagsenhet för Lag-likmätig och giltig (3). Det är kan hända intet swårt at begripa, hwarföre Dom-Probsten i Wexiö funnit sig föranlåten, at öfwerskrida Påfwens föreskrift, ty talrikheten af de sammankommande aflats-sökare war så öfwermåttan stor, at hwarken de trettio Bikt-Fäderne eller den utsatte tiden kunde förslå til denna myckenhetens förnöjande. Ty folk ifrån alla orter hade sammanlupit, och i synnerhet ifrån alla tre Nordiska Riken, at man aldrig sett en sådan skara tilförne (4). De ankommande aflats-sökare lämnade häremot sitt offer efter omständigheterna och förmögenheten, somliga gåfwo Penningar, andra gåfwo Ringar, några gåfwo Silfwer, somlige Wax och Kreatur, och steg halfparten af deßa offer som Påfwen allena tilkom, til en summa, af 5370 och en half mark, så at Påfwen för sin enskylta räkning wann åtminstone wid denna synda-marknaden 21,480 Dal. Smt i reda och goda penningar (5).

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

Kyrkans tillstånd från 1371, til 1400.

(1) Man kan se härom Qwitto-Bref wet af Doct. Probsten i Odensk, dateradt in ciuitate Lundensi Anno Domini M. CCC. XC quinto die assumtionis beat. Virginis.

(2) Til bewis kan man införa det som af Biskop Olof i Åbo wid ett sådant tilfälle uti följande århundrade blef anlagt: Anno 1470 (1450) tempore jubilæi per Dominum *Olaum Magni* Electum Aboensem exposita, primo Procuratori 20 Ducat. Cubicularii 12 Ducat. Nuntianti confirmationem 8, famulis Commissarii 2. Notario 14, Cardinali 30, pro vestibus 27, pro literis extrahendis 10, pro annata 200, pro sollicitatore & aliis minutis serviciis 11, & 9 Karlinis & famulis D:ni Papæ 4 Ducat. Consecratoribus 4 Ducat. Clerico ceremoniarum 2 Ducat. pro prandio in die consecrationis 30 Ducat. Denna Förteckning finnes uti Ärkebiskop Erik Benzelii handskrefna Samling af Swenska Kyrko-Beslut, meddeld af C. J. Benzelius.

(3) Alla dessa omständigheter finnas upräknade uti Bonifacii IX Bulla daterad Romæ apud S. Petrum VIII. Idus Aprilis Pontificatus nostri Anno sexto, 1395.

(4) Diarium Vazstenense wid år 1393 pag. 12, då där talas om St. Britas skrinläggning. Affuerunt etiam Canonici, præpositi & alii Clerici, milites, militares, dominæ, nobiles, senes, virgines & juvenes & tanta multitudo diuersorum statuum, clericorum & laicorum de omnibus partibus, istorum precipue trium Regnorum, quanta insimul in partibus illis unquam visa fuit &c.

(5) Qwitto-Bref wet på denna upbörd är dateradt uti Wadstena An. D:ni M. CCC. ICV, XXV die mensis Novembris. Begynnelsen är sådan: Nos *Nicolaus* Dei gratia Episcopus Aprosiensis, cameræ Apostolicæ per Regnum Sveciæ nuntius & collector, & Johannes Magistri *Gerhardi* Mercator & ciuis Lucan. ad infrascripta commissarii & Legati, una cum venerabili Patre D:no *Canuto* Episcopo Lincopensi, specialiter deputati &c. Inuenimus medietatem dictarum oblationum ad fabricam Basilicarum & ecclesiarum urbis spectantem & in ipso monasterio (Vazstenensi) repositam se extendere ad summam quinque millium CCC, septuaginta marcharum cum dimidia in monetis infrascriptis, videlicet, in moneta Lubecensi tria millia CC. XXX marchæ. In moneta Svevica septingentæ nonaginta septem marchæ. In moneta Gotensi septingentæ quinquaginta septem marchæ. In moneta quatuor denariorum centum sexaginta marchæ. In diuersa moneta & annulis fractis quinquaginta marchæ. In puro argento de valore CCC quatuor marcharum cum dimidia, item in cera de valore sexaginta marcharum & in uno equo duodecim marchas &c. Den anförda jämförelsen i Silfwermynt är gjord efter sex mark penningar på mark Silfwer eller 8 Riksdaler.

§. 5.

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1460.

Någon förbättring af Seder och Christendom kan intet mäntas i sådana omständigheter, där syndernas förlåtelse med sådant gyckleri förwärfwas kunde. Det wore således sånigt at föreställa sig någon märkelig Christendom under denna tiden, fast man likwäl framdeles har tilfälle at tala om heliga, på Romerska wiset likwäl, ehuru sällsynte annars rätta helige uti all ålder lära blifwa. Då Doctor Matthias St. Brittas Skrifte-Fader talar om denna tidens Riddersmän, skyller han dem för en utom-ordentelig högfärd, snålhet och wällust, säger ock tilika, at den Högste därföre beslutit, at straffa Riket med de utsöktaste olyckor (1). Det senare wann en bedröfwelig fullbordan, och det förra lär ej wara frukt af en oratorisk bekymmerelse, ty när de förnämste i Landet mördade Biskopar och Riddersmän, och således bedrefwo nedrigheter, som i wår tid näppeligen kan förmodas af pack och snaphanar, kan man nog begripa, huru den ringare hopen af människor war sinnad. Det wärsta war, at sielfwa Religionen gaf anledning til sådana otidigheter, emedan med gåfwor til Kyrkor, Kloster och Präster alt försonas kunde. Man har förbenskul många bewis på andeliga stiftelser och skänker til Kyrkor och flera sådana Samfund, men så eller inga på förnuftig Christendom eller skyldig kärlek til Fäderneslandet. Såsom Riks-Drotsen Bo Jonson i flera mål utan twifwel behöft förlåtning för sina bedrifter, har han ock i sitt Testamente med rika gåfwor ihogkommit de andeliga. Upsala Dom-Kyrka lämnades 1200 mark penningar, Dom-Kyrkan i Linköping 600 mark Lödig, Dom-Kyrkan i Strängnäs 500 mark Lödig, Dom-Kyrkan i Wästerås 500 mark penningar, Dom-Kyrkan i Åbo 600 mark penningar. Detta war likwäl ingen gåfwa, utan betalning för undsådt Län, och borde hans Executorer afbörda skulden, på det hans Själ måtte wara i fullkomlig säkerhet. Et artigt sätt at winna himmelriket, då man betalar sin skuld, sedan man uti flera år, efter tidens tanke-sätt, utan ränta nyttjat de försträkta penningar. Däremot blifwo Wadstena och några andra Samfund ihogkomna med märkeliga gåfwor. Wadstena Kloster undfick af Bo Jonson fyra ortingar Jord i Klusberga,

Gåfwor til andeligt bruk.

orten

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

otta ottingar i Hofdastum, och i Wadstena Sokn, til byggnings-hjelp 200 mark penningar, 50 mark Lödig til glas och fönster, en lika stor summa til Klostrets skrud, ett til Guds ära, som det heter, och gifwarens Själa-gagn. Femtio marks årlig ränta skänktes til Cantoriet i Linköping. Til et annat Cantori eller Prebenda, hwartil Drotsen hade Jus Patronatus, förärades tio marks årlig ränta. Til hwart Kloster, Hospital och Helge-Andes-hus både i Swerige, Götha-Rike och Finland skänktes 100 mark Swenska penningar. Til hwar Kyrka, där han ägde Gods i Soknen, fem mark penningar och fem mark til Prästen. Til et Canonicat i Åbo, som stiftades efter Bo Jonsons Frände Nils Thurson, lämnades Godset Caßa-Kyro med des tilhörigheter, ändteligen tillade han trettio marks ränta til en Präst, som dageligen skulle hålla Mäßa för honom uti helig Kors-Chor i Wadstena. Uti hwart Kloster skulle ock i tre års tid sjungas tre Mäßor för honom i weckan. Cantoren i Linköping skulle ock dageligen hålla tre Präster, samt hålla, uti hans Föräldrars Capell, som låg til Cantoriet, sex Läsemästare och tre som sjunga skulle i hwar wecka. All denna Kyrko-Musik skulle instämma til Bo Jonsons Själs hugnad i andra werlden, så at han genom sådana anordningar lär uti sitt sinne warit aldeles säker om en lycksalig ewighet (2). Riddaren Vicke van Vitzen stiftade i samma affigt St. Petri och Pauli Capell wid Norra wäggen i Kalmare Kyrka, med en årlig ränta af femtio mark penningar, som skulle upbäras af Gårdar och Gods i Husamo, Östra Husamo, Duns, Norra och Södra Hageby, i Wärdagräna, där Möre och Wärende gräntsa til hwarannan, i Harby och Tomtaby, hwilket Gods med alla tilhörigheter i ewärdeliga tider skulle tilhöra den af honom nu inrättade Prebenda, hwartil efter van Vitzens död Borgmästare och Råd i Kalmar borde äga Jus Patronatus (3). Flera sådana andeliga stiftelser kunna utan möda uprepas. Det som redan nämnt är wisar tydeligen, at andeliga Frälset alt mer och mer förökades både til Rikets, Öfwerhetens och enskylta personers största afsaknad i framtiden, så framt denna skänk-yrsel intet genom Religionens ändring och förbättring blifwit omsider curerad. Det bör imedlertid intet förbigås, at wilkoren för Linköpings

Dom-

Dom-Herrar blifwit denna tiden anſenligen förbättrade, emedan tredje delen af Tionden, ſom tilförne blef qwar hos Tionde-gifwaren til underſtöd för kommande fattiga, nu blef anſlagen til Kanikerna därſammaſtädes, genom Biſkop Nilſes förſorg och Konung Albrects ſamt Rådets gemenſamma ſamtycke, ſå at Capitels-Herrarne, ſom tilförne af brift på nödig utkomſt woro nödſakade at uppehålla ſig på Landet, nu mera blefwo ſatte i de omſtändigheter, at de kunde ſtändigt wårda ſina ſyſſlor wid Dom-Kyrkan. Detta förordnande bekräftades widare af Påfwen Gregorius XI. år 1375. (4). Kyrkans tilſtånd från 1372 til 1400.

(1) Doctor Matthias i Företalet til St. Britas Uppenbarelſer: Sed nunc homines Regni Sueciæ, ſpecialiter illud hominum genus, quod curiale ſeu militare dicitur, peccant ſicut ante Diabolus peccavit, ſuperbiunt enim de pulcris corporibus, quæ eis dedi, divitias ambiunt, quas eis dari nolui, abominabili concupiſcentia ſic diffluunt, ut ſi eis poſſibile eſſet, magis me occiderent, quam voluptatibus ſuis carere vellent &c. Man ſer, at Chriſtus införes här talande.

(2) Alt detta år taget af Bo Jonſons Teſtamente 1384.

(3) Vicke van Vitzens Bref actum & datum Calmarniæ An. Domini. M CCC nonageſimo tertio die B. Erici Regis & Martyris. Witnen woro Biſkop Knut i Linköping, Rådet i Kalmar, Tideman Kyrkoherde i Kalmar, och twå van Vitzens Syſter-Söner Hanus och Claws van dem Berghe. Man finner ock af ſamma Bref, at denne van Vitzen warit gift med Catharina, Magnus Porſes Dotter.

(4) *Gregorius* P P. XI. &c. Dat. Auenione III. Idus Januarii Pontificatus nri anno quinto.

§. 6.

Iſland denna tidens helige näst St. Brita är wäl St. Catharina den märkwärdigaſte, och ſkulle man ſnart kunna tro, at hon borde äga förerråde fram för ſin heliga Moder, efter hon war narraktigare än Modren; ty när St. Brita uti ſitt Äktenſkap följde naturens ordning och hade Barn, war hennes Dotter ännu heligare och förmådde ſin Man, at de ſkulle leſwa ſom ogift folk uti fullkomlig återhållighet, efter hwilken grund alt äkta Hjonelag war onödigt. Hennes helighet yttrade ſig i ſjelfwa waggan, ty hon wille inter taga di af oky- Helige.

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

ska bröst, och då hon något äldre lekte med dockor, afstod hon äfwen med denna barnslighet, emedan hon följande natten såg et stort antal spöken omkring sin säng alla som dockor. Hennes giftermål med en förnäm Man benämnd Eggard gjorde hänne intet hinder uti sina andakts-öfningar, hwarföre hon ock utan genmälande af sin Man reste til Rom til sin Möder, följde henne til Christi graf, och efter St. Britas död förde des lik tilbaka til Wadstena. Om detta år tilförne talt uti St. Britas lefwerne.

St. Catharina.

Därefter förfogade St. Catharina sig på nytt til Rom 1375, i tanka at befordra det högstangelägna ärendet om sin Moders Canonization. Under resan samlade hon alla slags witnesbörd, som kunde bestyrka de underwärk, som des Fru-Moder gjort, och uti denna undersökning blef hon hedrad med Bref från Drotning Johanna i Neapel, däruti Drotningen berättar, at hennes Slägting Marggref Wilhelm af Montferat, sedan han af alla Läkare warit öfwergifwen, likwäl återwunnit sin hälsa, då man anförtrot honom åt St. Brita (1). Men oaktat all St. Catharinas nit kunde likwäl intet detta högmål bringas til et önskadt slut; hwarföre hon ock wände tilbaka til Sverige, och dödde i Wadstena 1381. Då wår heligas Lik jordfästes under et sammanlopp af en otrolig myckenhet af folk ifrån hela Norden, gick äfwen Prins Erik, Konung Albrects Son, under båren (2). St. Catharinas gifmildhet emot fattiga war ganska stor, uti sina andakts-öfningar war hon outtröttelig och åtskilliga underwärk beseglade hennes helighet. Ibland deßa war wäl det märkwärdigaste, at genom hennes förtjenst stadnade Tiberströmmens flödande, som hotade hela Rom med undergång. Detta bör utan twifwel tros, emedan det fått rum uti Officia propria Patronorum Regni Sveciæ, där äfwen flera sådana underwärk uti korthet omröras (3). Huru kunde wäl et så widtfregdadt helgon förnekas en högtidelig helgelse? Til detta ändamålets winnande utsändes twänne Ordens-Bröder 1487 til Rom, och wår heligas ben blefwo med all andakt skrinlagde 1489, då skrinet af Riks-Föreståndaren Sten Sture och Rikets Råd wardt satt på höga Altaret i Wadstena Kloster-Kyrka (4). St. Catharinas lefwerne finnes hos alla dem, som gjordt sig möda at samman-

söka

söka de fordna heligas Legender. På Swenska är det författadt af en Munk i Nådendals Kloster år 1491. Författaren kallar sig Johannes Rek eller Budde (5). Man håller ock före, at hon sjelf sammanskrifwit en Bok, som hon kallat Själinna tröst (6). Man skulle snart tro, at heligheten hos St. Britas Barn gått i Arf som annat Odal-Gods, åtminstone föregifwes åfwen af utlänningar, at alla hennes Barn blifwit förklarade för heliga (7). De upräknas ock af Vastovius. Om några deras märkwärdigheter är nämndt tilförne, man kan ock här inrycka några korta påminnelser om deßa märkeliga personer, för at än widare lära känna tiden och des tänke-sätt. Om St. Britas äldsta Dotter Fru Märtha är flera gångor talt i det föregående. Den andra Dottren war Fru Cicilia, som blef insatt i Skenninge Kloster emot sin wilja. Sedan blef hon gift med Lars Johanson Konung Magnus Eriksons Läkare, hwilket skedde med förnäma Släktens stora mißnöje. Uti sitt andra gifte hade hon Bengt Philipson; och ehuruwäl Fru Cicilias efterkommande, såsom Abbedißan Margareta försäkrar, woro utstocknade oförmälta, innan Fru Cicilia dödde, hwilket skedde 1399, hafwa likwäl wåre Genealogister upgifwit åtskilliga Släkter, som från henne leda sitt ursprung. Hennes helighet bewises i synnerhet därmed, at hon talade i moderlifwet, och Jungfru Maria behagat biträda hennes Moder, när hon föddes. Öfwertygelsen om Cicilias helighet torde ock därigenom blifwit något mera stadgadt, at hon skänkt mycket Gods til Wadstena Kloster (8). Brita Carls Dotter, St. Britas Sonesons-Dotter, bör ej heller förbigås, änskönt hon intet war mer än nio år gammal, då hon afled. Om hennes helighet har man likwäl intet annat bewis, än at St. Brita skaffade henne friska smultron, då hon låg på sin sotesäng, ehuruwäl det war emellan Jul och Kyndelsmäßan. Det måtte ofelbart hafwa warit en ganska härlig och besynnerlig tid, då det war wanligt at få tala med Jungfru Maria och afdöda Helgon, och man tillika kunde alfwarsamt berätta de största narraktigheter utan at blifwa utskrattad.

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

De andra St. Britas Barn.

(1) Drotning Johannas Bref är tryckt uti Ärkebiskop Erik Benzelii Anmärkningar til Chronicon *Margaretæ* pag. 29.

Kyrkans tillstånd från 1372 til 1400.

(2) Denna omständighet finnes både uti St. Catharinas lefwerne och uti Vastovius m. m.

(3) Officia propria Patronorum Regni Sveciæ pag. 12.

(4) Diarium Vazstenense wid år 1489 pag. 249. Påfwen Innocentii VIII. Bref daterade Romæ d. 14 Junii 1488, med löfte om St. Catharinas otwifwelaktiga Canonization, kan läsas uti Tilökningarne til Diarium Vazstenense pag. 204.

(5) Titelen på denna handskrefna Lefwernes-Beskrifning är sådan uti det exemplar jag sett: S. *Katharinæ* Svecicæ Legenda ex codice chartaceo Aboensi scripta circa 1491, per *Johannem Reck* sine *Budde* fratrem monasterii Nadendaal.

(6) C. R. von Stjernman lämnar underrättelse om denna Bok uti sitt Del om Wetenskaperna tilstånd i Swerige sid. 54.

(7) *Cæsar Egassius Bulæus*, Historia Universitatis Parisiensis Tom. 4. pag. 441. Eodem Anno (1373) Sancta *Brigitta* Sveca Romæ obiit septuagenaria, octo liberorum mater, qui omnes sanctitate vitæ conspicui fuerunt, omnesque post mortem inter cœlites relati. Fuit illa divinis revelationibus celebris, Filiam habuit Catharinam Senensem, etiam virtutibus insignem, quæ Eghardum maritum virum nobilem ad nuncupandum Deo castitatis votum adduxit, ipsaque ordinis monialium, quam mater instituerat, habitum assumsit. At Catharina, St. Britas Dotter, kallas här Catharina Senensis, måtte wara skrifwit, ty denna senare war et Italienskt och intet Swenskt Fruntimmer.

(8) *Margaretæ* Chronicon sid. 22.

§. 7.

Heliga. Petrus i Alwastra.

Prioren i Alwastra Petrus är ock en af denna tidens heliga, som ådragit sig tidens upmärksamhet, ty han höll St. Brita sällskap under sina resor, skref ty och öfwersatte på Latin en del af hennes Uppenbarelser, förde äfwen denna helgons ben i följe med St. Catharina från Rom til Wadstena. Han dödde i Biskops-gården i Wadstena 1399 och begrofs i Klostret (1). Petrus i Wadstena.

En Wadstena Munk med samma namn berömmes ock för et ganska heligt lefwerne, och war han den förste Generalis Confessor där i Klostret, han hade ock den heder at wara St. Britas Bikt-Fader, hwilket kär wara et ojäktigt prof af hans helighet. Til widare bewis om hans ostraffeliga förhållande berättas, at han war Jungfru så länge han lefde. At han warit i sällskap med St. Brita på resan til

Rom

Jerusalem är nämndt i det föregående, han dödde 1378 (2). Magnus Petri war i flera mål en märkelig man och utan twifwel et stort helgon, efter han med så mycken nit arbetat på St. Britas Canonization. Han war en nära Släktinge af denna wördiga Fru, Soneson af Israel Birgerson St. Britas Broder (3). Han hade warit gift förut och i mycket anseende i werlden, hedrad med Riddare-wärdigheten, som nu war största högden af anseende. Sedan des Hustru och Barn woro döde, öfwergaf han, på St. Britas inrådande, all werldsens härlighet och blef Munk i Wadstena. At han giort sin heliga Faster följe til Jerusalem är nämnde tilförne, och har man tillika talt om des oförtrutna bemödande at winna St. Britas högtideliga Canonization. Då han skulle resa til Rom i denna angelägenhet, undfick han af en Tjenste-Munk Gregorius Skräddare 150 Rosenobler, hwilka han samlat med tiggande dels i Norrige, dels på andra ställen, så at rike och fattige utömt sina håfwor til detta heliga wärkets befrämjande. Efter Petrus Olai blef han Confessor Generalis i Wadstena, men nederlade detta Ämbete 1394 och begaf sig på nytt til Rom, i tanka at upprätta i Florens et nytt Kloster af St. Salvators-Orden til sin heliga Fasters wördade åminnelse. Han dödde i Paradiset, ty så het detta nya Kloster 1396 (4), lämnandes efter sig prof af wärkeligt förakt för all werldslig höghet. Man kan äfwen härutaf finna, huru högt St. Britas råd och upmuntringar uti sin tid warit akrade, då äfwen dårskaper genom hennes föreställning kunde förwandlas til härligheter. Men wid dessa nu upräknade heliga personer bör man komma ihog, at deras förtjenst intet är med Romerska Hofwets myndighet beseglad. Om Biskop Nils i Linköping, som ock förwärfwat sig en utmärkt högaktning för sina så kallade heliga egenskaper, skal omtalas, då Linköpings Biskopars åminnelse kommer at uprepas.

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

Magnus Petri.

(1) Diarium Vazstenense pag. 6 wid år 1390. Nono die mensis Aprilis in curia Episcopali moriebatur Frater *Petrus* Prior Alvastri translator & conscriptor maximæ partis Reuelationum diuinitus ostensarum beatæ Birgittæ & comes peregrinationis ejus ad S. Jerusalem.

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

(2) Diarium Vazstenense pag. 2 wid år 1378. In crastino octav. nativitatis beat. Mariæ Virginis obiit Magister *Petrus* primus confessor generalis in Vazstenom. Hic Magister & confessor fuit S. Birgittæ permanens in virginitate per omne tempus vitæ suæ. Hic dictavit cantum sororum, de quo multa bona ibi inveniuntur.

(3) Om Magnus Petri och hans Slägt kan man se Örnewinge Genealogia Brahæa sid. 1. Om hans Broder Johan Pettersson talar Diarium Vazstenense pag. 28. Hic fuit armiger in seculo & frater Domini *Magni Petri*, . . . defunctus est in Florentia in loco qui dicitur Paradisus.

(4) Uti Diarium Vazstenense wid år 1396 pag. 14 uprepas denna mannens märkwärdigheter, och har Ärkebiskop Benzelius i Anmärkningarna til Vastovius pag. 74, långt för detta påmint at denna Författare blandar tilhopa Magnus Petri med Magnus Unonis.

§. 8.

Birger Gregerson.

At wåra Swenska Biskopar bibehållit merendels sitt fordna anseende, kan inhämtas af sjelfwa Historien, fast det intet i allmänhet blifwit med någon Canonisk helgelse förbättradt. Den rättwisa bör man göra dem, at de intet försummat at öka Församlingens utwärtes wälgång med Gåfwor och Testamenten. Om Ärkebiskop Birger Gregerson, som war Efterträdare af Petrus från Färentuna, har man det witnesbörd, at han war ganska gifmild och frikostig, hwarutaf Kyrkan fördade bästa frukten; ty annars hade denna förtjenst intet blifwit omrörd uti et andeligt Biskops-Register. Han blef wald 1366, fick stadfästelsen af Påfwen Urbanus V. i Viterbo 1367, och tog emot Ärkebiskops-wigseln twå dagar därefter, hwarutaf man kan sluta, at han uti egen person upwaktat Hans Helighet, och blifwit wigd i Italien (1). Han war af förnäm Slägt och en af St. Britas anhörige, man wet därföre intet af hwad adelig Ätt han härstammade. Tilförne hade han warit Kyrkoherde i Österhanninge, därifrån blef han Domprobst i Upsala, sedan Guilaberti afstått sin kallelse til förbemälte Ämbete. Under denna tiden har han warit brukad som Canceller hos Konung Albrect, och nämnes han med denna titel 1365. Ifrest berömmes Ärkebiskop Birger för insikt i Theologien och Canoniska Lagsarenheten, och har han utomdes författat St. Britas

och

och den helige Botwids Historier, deßa Skrifter hafwa för-modeligen likwäl intet warit annat än korta Lofsånger til deßa Heligas åminnelse. Om det Provincial-Möte han hållit i Upsala år 1368 är talt uti 8. Cap. 5. §. och om det som höllz uti 1380 uti 2. K. af detta Capitlet. I anledning härom af flynes man kunna sluta, at Ärkebiskop Birger haft mycken wård om Swenska Församlingen i allmänhet, med hwilken han sammansogade en oförtruten wård om Upsala Stift i synnerhet, efter man och finner det han anstält långwåga Kyrko-besök uti Förrkanden. År 1374 war han i Lilleå, och har ännu wa-rit qwar där i negden den 27 Augusti. Den 1 October war han i Hernösund i Hernö Socken, och den 17 i samma månad war han i Swartasund i Norala Socken, och har han på alla deßa ställen infordrat intygande om rågmärken emellan Upsala och Åbo Stift. Detta witnesbörd blef formeligen upsatt af Kyr-koherden i Tillinge Olaus Nicolai, som war Påfwelig Notarius Publicus, och, så i anledning af detta witnesbörd, i som af andra skäl och uriminnes häfd, blef fastställt af Konung Albrect 1377 den 17 Junii, at Uleå Ström och Träsk skulle göra gräntsen emellan Upsala och Åbo Biskopsdömen (2). Dering-sköld har sedt utgifwit deßa Handlingar, uti hwilka ingen fråga är om Landa-märket emellan Swerige och Norrige. Dock an-för han sedermera uti denna Ärkebiskopens lefwerne, at han wid detta tilfälle uti närwaro af Probsten Matthias i Norala, samt Rikes-Rådet Finwids Kyrkoherden Matthias i Norala, samt Rikes-Rådet Finwids Finwidsson företagit denna undersökning, och låtit hämta tit sig tre exemplar af Helsinge-Lagen, utaf hwilka det ena förwarades i Siångers Kyrka med Järnkädjor, och uti deßa samma följan-de Anmärkning: Siwa skiptis landum twägga Konunga mällan, at Sweriks oc Norikis birias ij Vluthraski oc

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

Domherre i Tierp, och hade sått detta Kanikedöme efter Påfweliga Ränte-Fogden Henrik Biskop, som blifwit förordnad til Biskop i Schleswik (5). Ärkebiskop Henrik war af adelig härkomst, förde twå nederåt wända Spetsar i sitt Sköldemärke, och war således efter wåra Genealogisters tale-sätt af Strustad och Lisa Slächten. Så wäl wigsel som Pallium emottog han i Rom, och lär han utan swårighet och drögsmål blifwit hugnad med deßa nåde-tecken, emedan han redan wid slutet af Julii månad 1383 erkännes för Ärkebiskop, då han betalte sin del af de wanliga Service-penningar, hwarom är talt uti 8. Cap. 3. §. Såsom han lefwat til 1408, kan man nog finna, at han fört sin Ärkebiskops-Staf uti en ganska bedröfwelig tid, men det hindrade honom intet at förwärfwa en myckenhet af Gårdar, som alla lades under Dom-Capitlet, dels såsom Prebender, dels til Ärkebiskops-bordet (6). Hos Peringsköld får man upsats på en del af deßa tilköpta Gods, så at Kyrkans förmögenhet förökтes under alla wäderskiften. Af en gammal Förteckning på Ärkebiskops-Godsen ser man, at Ärkebiskopsbordet hast år 1340 sjutton Hufwudgårdar, curiæ, til hwilka legat 84 mark Land i det minsta, hwilka således utgjorde 672 tunneland, så at wederbörande förmodeligen intet warit särdeles beswärade af Spannemåls brist, åfwen utom wanliga Biskops-Tionden och de räntor, som inflöto af underliggande Bondehemman, utaf hwilka somliga betalte räntan i Hö, somliga i Penningar och andra i Spannemål, hwilken på några ställen utgick til tredjedelen af grödan (7). Om Arboga Kyrko-Möte 1396 är talt i det föregående, och har man wid samma tilfälle haft rådplägning at pålysa Interdict öfwer hela Riket, så framt wederbörande Herremän intet afstodo från det öfwerwåld, som nu en lång tid warit i gång (8). Men detta steget har man förmodeligen hållit för betänkeligt, ty intet sådant Gudstjenste-Förbud bref afkunnadt, ej heller war det kan ske rådeligt, at wisa en sådan nitälskan under Drotning Margareta, då man icke en gång wågat sig därtil under de förra Konungarna. Kan ock wara, at den otilbörliga wåldswärkan afstadnat, sedan Riket någorlunda kommit i stillhet. Hwad annat som kan röra Ärkebiskop Henrik skal ihogkommas wid hans

hans döds-år. At han warit rik och förmögen kan inhämtas af det som redan sagdt är, ej heller war det särdeles begripeligt, at en Ärkebiskop i Upsala denna tiden kunde wara fattig. Til at bewisa hans personliga myndighet och anseende, anföres af Biskop Rhyzelius, at han ägt första rösten näst Konungen uti alla rikswårdande ärender, men denna förmån tilhörde alla Ärkebiskoparna, och i deras frånwaro äfwen Biskoparna, som uti Kungliga Rådet woro uptagne.

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

(1) Man kan intet få någon annan mening af Chronicon Archiepiscoporum hos Benzelius pag. 41, då där talas om Birger Gregerson: Electus Anno Domini M. CCC. LXVI in die S. Leonardi, confirmatus anno sequenti ab *Urbano* V. Papa in Viterbio decimo Kal. Augusti & consecratus in die S. Jacobi videlicet octaua Kal. Augusti. Peringsköld Mon. Ulleräker. sid. 150, har tagit en annan mening af orden, hwilken ock följes af Biskop Rhyzelius Biskops-Krönikan sid. 42. Om Ärkebiskopens Släkt kan man se Ärkebiskop Er. Benzelii Anm. til Mon. Eccl. pag. 209.

(2) Alla deßa omständigheter anföras uti Notarial-Bewiset af 1374 hos Peringsköld Mon. p. Tiundiam p. 3 f.

(3) Peringsköld Mon. Uller. sid. 150. Några påminnelser til förklaring af denna Gränse-Anmärkning äro införda uti Första Delen sid. 304. Jfr. Rudbecks Atlantica Tom. 3. peg. 445, hwar sjelfwa Notarial-Instrumentet är inryckt, men at någon widare gränse-utstakning då blifwit företagen, nämnes ingalunda. Man bör ock märka, at hos Rudbeck står Yhmä och intet Isma.

(4) Ärkebiskop Petri, som war Påfwens Cammererare, Qwitto-Bref, dat. Auenione d. 23 mensis Junii An. a natiuit. Dom. M. CCC. LXXII ind. X Pontificatus Dni *Gregorii* Papæ XI anno secundo.

(5) Chronicon Archiepp. hos Benzelius Mon. Eccl. pag. 53. Quo, *Henrico Biskop*, facto Episcopo Slesvicensi, obtinuit eam *Henricus Karoli* de diocesi Aboensi, quo facto Archiepiscopo &c. Af detta ställe skulle man til åfwentyrs kunna sluta, at Ärkebiskop Henrik warit född i Finland.

(6) Chronicon Archiepp. pag. 41. Hic, *Henricus*, emit quamplurima bona prædialia pro mensa Archiepiscopali ejus reditus augmentando.

(7) Uti Scheffers Anmärkningar til Chronicon Archiepp. pag. 86 är inryckt et utdrag af Förteckningen på Ärkebiskops-Godsen af år 1340, och af denna upsats är påminnelsen tagen. Angående tredje delen af grödan äro orden deßa pag. 87. Prædia sub curiam Fiaby 11 marcæ cum quindecim solidis terræ sub colonis, qui dabunt tertiam partem annonæ.

Kyrkans tillstånd från 1371 til 1400.

(8) Diarium Vazstenense wid år 1396. pag. 14. Quod quidem concilium Arhogha celebratum est, in quo etiam pronuntiabatur totum Regnum generali interdicto subjiciatur, ti homines a spoliis & aliis violentiis, quibus se diu implicauerunt, non cessarent, sed qui non prosequebantur, regnum postea per longum tempus multis malis oppressum est.

§. 9.

Biskopar i Linköping.

Sedan den orolige Biskop Nils öfwergifwit sitt Stift, har en Gottskalk blifwit upphögd til Biskops-wärdigheten i Linköping, förmodeligen genom Påfwens Urbani V. förordnande,

Gottskalk.

emedan Konung Magnus redan wid år 1363 gifwit förslag på honom, då han anhöll om den förras afsättjande. Gottskalk war en Dominican-Munk, och hade någon tid warit Påfwens Bikt-Fader (1). Detta kommer öfwerens med hwad som om honom uti Linköpings Biskops-Krönika berättas, at han warit Skrifte-Fader i Rom, blifwit inträngder och ingalunda walder. På hwilket år han kommit til Linköpings Biskopssäte är aldeles owiss, fast det är otwifwelaktigt, at han intet kommit dit 1365, som af några föregifwes, emedan des Företrådare Biskop Nils war ännu närwarande uti sitt Stift 1367, som man kan se af Konung Albrects Historia 6. Cap. §. 66. Honom gifwes annars det beröm, at han warit en nitisk förfäktare af Biskops-rättigheterna, hwarföre ock Konung Albrect 1374 lämnade Biskopssätet i Linköping Lederberga och Luderhufwud til ersättning för Humblarum, där Kumla boras Slott war upbygdt (2). Detta bytet skedde otta dagar efter Trettonde-dagen, och den 3 Februarii blef Biskop Gottskalk mördad af Mats Göstafson. Om den därpå följande bannlysning är talt tilförne. Efter Gottskalks död wille Konung Albrect befordra sin Canceller Arnold til Biskops-wärdigheten, hwarföre ock Riks-Marsken Sten Bengtson lät afgå sin skrifwelse til Dom-Capitlet med alfwarlig påminnelse och hotelser, at han måtte enhälligt wäljas til Biskop (3). Dom-Capitlet lär dock intet hafwa sunnit sin räkning wid Konung Albrects Canceller, emedan walet utföll på Ärkedieknen i Linköping Nicolaus. Några betydeliga twistigheter hafwa förmodeligen intet yppat sig wid walet, ej heller wid des bekräftelse,

Nicolaus Hermanni.

reſe, emedan han war i fullkomlig utöfning af ſitt Ämbete uti Julii månad 1374, då han med ſå mycken andelig ſtår tog emot St. Catharina, ſom hemförde ſin Moders ben eller åt til Wadſtena. At han med beſynnerligt anſeende förestått ſitt Ämbete, lår däraf wara ofördneckeligt, at man ändteligen welat haſwa och wörda honom ſåſom et helgon, faſt man därföre intet ſå noga wet, hwarigenom han egenteligen förtjent denna utmärkta heder, ehuruwäl han utan twifwel warit i ſin tid en hederlig man. Man berättar wäl, at han bannlyſt både Konung Albrect och Konung Håkan, hwilket utan twifwel anſägs uti tidens mörker för et förtjenande hjeltemod; men ſjelfwa ſaken torde dock wara intet ſå aldeles afgjord. Bannlysningen öfwer Konung Håkan har aldeles ingen ſannolikhet: ty denne Herren hade redan, innan Nils blef Biſkop, öfwergifwit Sverige, och det är ej troligt, at han welat utſträcka ſin bannmyndighet äfwen til Norrige. Man kan ej heller finna, at någon ſärdeles owänſkap upreſt ſig emellan honom och Konung Albrect innan år 1381, då Söndagen efter Pauli Omwändelſe et Jorda-ſkifte blef emellan Konungen och Biſkopen gjordt, hwarigenom Linköpings Dom-Kyrka fick Kungsgården Stång i Bankekinds Härad ſame Twärſkog i Åkerbo Härad til wederlag för Humlarum, Rogeberg och Magnusſtorp (4). Men ſedan Drotſen Bo Jonſon förklarat Biſkoparna Nils i Linköping och Thor i Strängnäs tillika med flere af den mäktigare Adelen til ſitt Teſtaments-wärkſtällare, och oenigheten emellan dem och Konungen utbrutit i fullkomlig låga, kan det wara ſannolikt, at Biſkop Nils äfwen gripit til andeliga ſwärdet och ſatt Konung Albrect i bann. Men hade intet Erik Kjellſons och de andras ſwärd warit ſkarpare wid Falköping, än Canoniſka Biſkops-ſwärdet, hade förmodeligen wår Biſkop warit illa belåten med ſin ifrande andakt. Biſkop Nils dödde 1391 och lämnade efter ſig et namn af ſtor helighet: Vir magnæ ſanctitatis heter han uti Wadſtena Dagbok. Uti ſina yngre år hade han warit Läromäſtare för St. Britas Söner, och gjort följe med dem til Academierna (5). Hos Urbanus VI. war han i beſynnerlig nåd, och förmanas han uti et Bref, ſom Påfwen til honom låtit afgå, at haſwa et wak-

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

samt öga på alla schismatiska och kätterska willo-satser, Hans Helighet lofwar tillika all möjlig bewågenhet wid St. Brittas Canonization (6). Han war född i Skenninge, Fadren het Herman och Modren Margareta, men om han war af adelig eller borgelig härkomst wet man intet. Uti Sigillet har han utom annan granlåt fört en Sköld med en Ros och en Dufwa, men om det warit en sinbild eller wapen torde wara owißt (7). Sedan wår Biskop uppehållit sig någon tid i Paris, blef han Doctor utriusque Juris i Orleans. När han bliswit utnämnd til Archidiaconus i Linköping, fastade han alla Fredagar i bröd, salt och watten, och understundom dref han återhålligheten så långt, at han smakade ingen ting ifrån Thorsdags middag til Lögerdagen. Biskops-wärdigheten förökade andakten, emedan han alla Helgedags-aftnar fastade i bröd och watten (8). Om detta intet öfwertygar om Christendom, bewisar det likwäl någon åstundan därtil, och afsky från fråsseri och yppighet, som ej heller lär wara något märkeligt prof af Christendom. Med sådana Gudaktighets-öfningar, syntes han hafwa hunnit skäligen långt på himla-wägen, hwarföre ock angelägenheten af des Canonization yrkades med särdeles ifwer på Mötet i Costnits. Hans förespråkare wunno dock likwäl intet mer genom sitt bemödande, än at man beslöt 1416, det undersökning skulle ske så wäl om Biskop Nicolai, som Biskop Brynolfs och St. Ingris helighet (9). Ändteligen i fegden, då Påfwiska Läran hos oß söng på sista wersen, blef han utan Canonization benådad med mindre helgedoms-graden 1520, och hans åkallan i Swenska Församlingen införd (9). Hans Skrifter skola nämnas i sista Capitlet. Nicolai Efterträdare Biskop Knut, af Natt och Dag Släkten, lefde långt in uti femtonde århundrade, hwarföre hans omständigheter besparas til et annat tilfälle.

(1) Raynaldus Annal. Eccles. Tom. 16. pag. 426 wid år 1363. *Magnus* Rex Sveciæ orat *Urbanum* Pontificem, ut exauctoratio *Nicolao* Episcopo Lincopensi, cui conjurationes & alia crimina objicit, *Gottscalin* Confessorem suum Dominicanum monachum sufficiat, respondet *Urbanus* V. in hunc modum. Påfwens Bref är anförbt tilförne: Jfr. Linköpings Biskops-Krönika pag. 124 uti Ärkebiskop Benzelii Monumenta Ecclesiastica.

(2) Al-

(2) *Albertus* &c. Dat. Stockholm 1374 octaua Epiphaniæ Domini. Spegels Bewis til Biskops-Krönikan pag. 132. Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

(3) Honorabilibus Viris Dominis Præposito, Decano, Archidiacono, Canonicis & Capitulo Ecclesiæ Lincopensis *Stene Beuktson* miles, Regni Sueciæ Mareschalcus &c. sincera salutatione præmissa. Cum *Arnoldus* Domini nostri Cancellarius ac Decanus Ecclesiæ Scarensis de & assensu omnium Consiliariorum Regni ad ecclesiam Vestram Lincopensem sit merito promovendus & per Vos communiter eligendus, quare vobis & cuilibet vestrum consulimus, ut nobis pro vobis videtur expedire, quod prædictum Dominum *Arnaldum* in vestrum vestræ ecclesiæ Episcopum concorditer eligatis, ut est moris, si vestram ecclesiam Lincopensem a dampnis intolerabilibus volueritis releuare, etiamsi pejora prioribus non debeant supervenire. Valete, scriptum Orebro sequenti die beatæ Scholasticæ Virginis.

(4) Albrects Bref dat. Arbugis An. D:ni 1381 Dominica proxima post diem conversionis S. Pauli. Spegel wid Biskops-Krönikan pag. 127.

(5) Diarium Wazsten. wid år 1391 pag. 7. In professo inventionis S. crucis obiit Venerabilis Pater & Dominus D:n *Nicolaus Hermanni* Episcopus Lincopensis . . . super quo faciendo, cum adhuc frequentabat scholas, existens pædagogus filiorum S. Brigittæ &c.

(6) Urbani P P. VI Bref til Biskop Nils år tryckt uti tilökningarna til Diarium Wazstenense, dateradt Romæ ap. S. Petrum IIII Kal. Maji, Pont. nri a. quarto, 1381.

(7) Spegels Biskops-Krönika 2 Del. sid. 205.

(8) Alla dessa omständigheter äro tagne af Historia S. Nicolai uti E. Benzelii Mon. Eccl. pag. 109. Här talas intet om, at Biskop Nils war Systerson af Ärkebiskop Petrus Skenningensis, ej heller om Konungarnas bannlysning.

(9) Vastovius försäkrar, at Biskop Nils förklarades för helig i Baselska mötet, men at det är ogrundadt, har A. B. E. Benzelius långt för detta bewist uti Anmärkningarna til Wastovius pag. 73. Brefwet från Mötet i Kostnits dat. Constantiæ V Kal. Maji Anno a natiuitate Domini millesimo quadringentesimo sexto decimo, Apostolica sede vacante, finnes uti Vita *Brynolphi* pag. 3, *Messenius* Scondia L. 4 pag. 55 berättar, at Påfwen Alexander VI ändteligen år 1498 utfärdat en Bulla om Biskop Nicolai bens uptagande och skrinläggning, fast wäkställigheten intet blifwit fullbordad för än år 1520, då den femte Söndagen för Påsk förklarades för hans helgedag. Meßenius L. 15. pag. 97.

§. 10.

Utaf Skara Biskops-Krönika, som Biskop Brynolf til Företrädares åminnelse upsatt, får man weta huru de he- Biskopari Skara.

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

tat, som warit Biskopar i Skara, och i allmänhet, hwad rykte de sig efterlämnat. Til Biskop Nilses widare ihogkomst, bör man nämna, utom hwad tilförene i 8 Cap. är påmint, at han skänkt tre Flugels eller [illegible]mets stycken til Kyrkorna i Wadstena, Sköfde och Skara. Om detta warit hans största förtjenst, efter det kunnat blifwa stradt i en Biskops-Krönika, måtte hans andra bedrifter warit mindre bethdeliga. Hans efterträdare Rudolf war en af Konung Albrects Släktingar, och blef fängen i Falköpings Slag med Kommgen och andra förnämn Herrar 1389; sedermera blef han Biskop i Schwerin. Hans åminnelse i Skara är därigenom bibehållen, at han röfwat bort Domkyrkans Guld och Silfwer, et beprösfwadt medel, at göra sig namnkunnig, och frägden odödelig. Om Thorsten som följde Rudolf i Ämbetet säges, at han war en saktmodig man och goder Guds wän. Så wäl om honom som de andra Biskopar i Skara kan man läsa Biskop Rhyzelius uti des Biskops-Krönika, hwilken anför åtskilliga märkwärdigheter, som här kunna förbigås, dock finnes intet hans namn wid Kalmar-Unionen. Så framt Arboga Kyrko-Beslut 1396 skal äga witsord, måtte Brynolf hafwa warit Biskop Thorstens medhjelpare eller Coadjutor. Detta är hwarken otroligt eller owanligt; Men ehuruwäl Biskop Thorsten intet nämnes wid Kalmar-Unionen uti sjelfwa Beslutet, har han likwäl warit närwarande wid denna märkwärdiga Riksdag, som man kan se af Wadstena Dagbok (1). Denne wyrdige Prelat har eljest, dels under Biskops-ledigheten i Lindköping efter St. Nils, dels ock sedan Knut Boson blef Biskop 1393, intagit och wigt åtskilliga af Wadstena Klosters Ledamöter, och ibland dem äfwen en Spanior wid namn Lucas Jacobi. Han war ock tilstädes, när förbemälte Knut Boson af Ärkebiskop Henrik, Biskop Beno från Wästerås, och Hemming från Wexjö ordinerades i Wadstena 1393 (2). Thorstens dödsår utsättes af Spegel på år 1396, men af Rhyzelius på 1404, som förmodeligen är rättare.

Biskop Thord i Strängnäs.

Under hela denna tiden war Thord Biskop i Strängnäs, och war mycket namnkunnig, emedan han war deltagande uti alla denna tidens märkwärdiga omwäxlingar. At han war en af Drotsen Bo Jonsons Testaments wärkställare är flera gånger påmint i det föregående. Då Drotning Margareta wid första

Sön-

ondagen i Adwentet 1389 war första gången i Wadstena, woro iskoparne Thord i Strängnäs, Beno från Wästerås och mming från Wexjö äfwen tilstädes (3). Och något när d samma tid hade yppat sig en träta emellan honom och Prio- uti Eskilstuna angående Biskops-rättigheterna, uti hwilket istemål Bonifacius IX år 1391 förordnade Domprobsten och canus i Upsala til skiljomän och Domare (4). Men wår Bi- p hade en långt betydeligare twist med Riddaren Sten Bengt- och Junkrarne eller Män af Wapn, Philip Nilson, rthold Dume, Herman Nypridz och Sabel von Helpten, ilka i samband med Borgmästare och Råd i Stockholm hade Kyrkans grund upbygt et Slott bredewid Domkyrkan i trängnäs, plundrat och nederriswit Domherrarnas Gårdar satt sig uti besittning af så wäl Kyrkans som förbemälte nikars egendom och inkomster. När Biskop Thord androg beswär häröfwer hos Påfwen, förordnade Bonifacius IX ebiskopen i Lund och Biskopen i Lybeck til Domare uti detta ndet, och försedde dem med fullkomlig Bannlysnings-rätt er dem som wid detta tilfälle wisade sig olydiga (5). Churu- l saken war i sig sjelf aldeles uppendar, wet man likwäl in- om dessa urtima Domare welat eller wågat sig at fälla nå- utslag. Det är ock ganska owisst, om Biskop Thord låtit rrifwa detta skantswärk, men det wet man, at han warit grep at resa ifrån Strängnäs, antingen til en utsatt och be- mad Riksdag, eller ock kan hända i tanka at aldeles flytta n til en tid från denna ofredliga negden. I hwilken afsikt låter inlasta på et Fartyg kläder, penningar, böcker, Kal- Biskops-Skruden och åtskilliga andra Klenodier både af och Silfwer, stiger ock sjelf med sin Capellan och betjen- n bord. Men det lyckades intet bättre än at Arnold , Niclas Mylius, Vitalianernas Fält-Öfwerstar, med de- nhang Hartichin Seedorp, Niclas Blok, Martin och Skipper Bulle togo Biskopen på sjön, förmodeligen en, til fånga och plundrade Fartyget, hwarefter de satte n på Stockholms Slott, under Härtig Jahans af burg och Albrect Peccatels förwar. Ärkebiskop Henrik frånwarande, men Domprobsten Ingemund Jarlson, hwil-

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

hwilken imedlertid såsom Vicarius Generalis föreſtod Biſkops-Embetet, bannlyſte så wäl deſſa röfware som andra Kyrkans ränsmän, och lade tillika både Stockholms Slott och Stad under interdict (6). Men detta Kyrko-Förbud föraktades, Gudstjenſten förrättades efter wanligheten och til de bannlyſta utdeltes Sacramentet: då ock någon af deſſa wåldswärkare genom döden afſkildt, blef han oaktadt den afkunnade bannlyſning med wanliga Kyrko-Ceremonier begrafwen. Ej heller klapp Biſkop Thord ur ſitt fängelſe för än efter ett och ett halft års förlopp, då han ock med ed måtte förbinda ſig at på intet ſätt beifra denna wåldswärkan, utan twärtom utwärka Påfwens abſolution och förlåtelſe. När Biſkop Thord ändteligen på föreſkrefna ſätt wardt befriad ifrån ſin orättmätiga fångenſkap, har han förmodeligen til at fullgöra ſin ed gjort förbön för ſina fiender hos Påfwen, hwarpå Bonifacius IX genom Bref til Ärkebiſkop Henrik af den 30 Mars 1396 lämnar Ärkebiſkopen fria händer til at afſlöſa ſå wäl ſjelfwa wåldswärkarna ſom Prälterſkapet i Stockholm, ſom af enfaldighet förbrutit ſig genom Gudstjenſtens förrättande under förbuds-tiden (7). Men när Bonifacius fick ſedermera weta alla omſtändigheterna, och at Biſkop Thord blifwit twungen til den föromtalta ed, förklarar han den ſamma för aldeles kraftlös och befaller genom ſin utgifna Bulla af år 1399 den 24 November, Ärkebiſkopen i Lund och Biſkopen i Lybeck, at med all granlagenhet ranſaka målet, och underkaſta wederbörande en ny bannlyſning, under hwilken ingen borde underſtå ſig at pläga umgänge med deſſa fridsbrytare, til des de förnögt den lidande, hwareſter de med wederbörligt bewis ſkulle infinna ſig wid Apoſtoliſka Stolen, och där undfå ändteelig abſolution (8). Hwad wärkan deſſa myndiga Påfwe-Bref gjort, har man ſig intet wetkänt, ty at bannloſa Vitalianer, wore det ſamma ſom at kaſta watn i ſjön, och at utſtänga folk från Kyrkan, ſom inter ärnade ſig dit, wore utan twifwel wara ett onödigt beſwär. Sedan Biſkop Thord på föreſkrefna ſätt blifwit återſtäld i ſin förra frihet, har han, ſom påmint är, hiwiſtat alla både andeliga och werldſliga Möten och ſammanträden, ſåſom i Arboga, Nyköping och Kalmar. Han war ock närwarande wid den märkeliga Herredag, ſom Drotning Margarete

hölt

höll i Wadstena 1399, då Wadstena Stad underlades Klostret, likaledes wid Herredagen i Wadstena 1400, dår Konung Erik, Drotning Margareta och alla Rikens Råd woro församlade ifrån Mårtens-meßan til den 8 December eller Conceptio Mariæ (9).

Kyrkans tillstånd från 1371 til 1400.

(1) Diarium Wazstenense pag. 15 wid år 1397. och Kalmare Riksdags-Beslut s. å. fredagen efter St. Knuts dag.

(2) Diarium Wazstenense wid år 1393. pag. 12.

(3) Diarium Wazstenense wid år 1389. pag. 6.

(4) *Bonifacii* IX Bref Dat. Romæ ap. S. Petrum 11 Non. Febr. Pontificatus nri An. tertio, 1391.

(5) *Bonifacius* P P. IX &c. Archiepiscopo Lundensi & Episcopo Lubecensi S. & A. B. Dat. Romæ ap. S. Petrum III Id. Febr. Pont. nri An. tertio 1393. Von Dalin sid. 589 säger, at Magistraterne i Upsala, Enköping och Westerås warit med Borgmästare och Råd i Stockholm deltagande i denna anstalt: orden som gifwit anledning låta wara deßa: quod nobiles viri *Steno Benedicti* miles, *Magnus Stenæ*, *Philippus Nicolai*, *Bertholdus Dume*, *Hermannus Nyprido* & *Sabel de Helpsin* ac Proconsules ac Consules oppidi Stockholmis, Upsaliensis, Lincopensis & Arosiensis diœcesis &c. De fyra sista orden betekna intet annat, ån at Sten Bengtson och de andre här nämnde personer woro ifrån de nämnde Stiften. Brefwet år meddelt af Secreter. Hellman och vidimeradt af Amanuensen uti Antiquitets Archivum J. A. Stechen, så at förmodeligen intet fel lår wara i afskriften.

(6) På intet ställe uti de härefter anförda Påfwe-Bref af 1396 och 1399 nämnes året, når Biskop Thord blef til fånga tagen, men af den omständighet, at Ingemund Jarlson då war Domprobst i Upsala, kan man något når utmärka tiden, ty han blef Domprobst 1390 och dödde 1392. Peringskiöld Monum. Ulleråker. sid. 192.

(7) *Bonifacius* P P. IX &c. *Henrico* Archiepiscopo Upsalensi &c. Dat. Romæ ap. S. Petrum III Kal. Apr. Pontif. nri Anno octauo, 1396.

(8) *Bonifacius* P P. IX &c. Archiep. Lundensi & Episcopo Lubecensi &c. Dat. Rom. ap. S. Petr. VIII Kal. Decembr. Pontif. nri Anno undecimo, 1399.

9) Om deßa sista Herra-Möten eller Riksdagar kan ses Wadstena Dagbok.

§. 11.

Under deßa trettio år haswa Matthias Larson, Hartlev, 1e Korp och Nils Michelson förwaltat Biskops-Ambetet

Biskopar i Wästerås.

Kyrkans tillstånd från 1377 til 1400.

i Wästerås. Matthias Larson war Domherre i Upsala med Embetsnamn Canonicus, då han blef Biskop i Wästerås. Han måtte warit död 1378 eller 1379, efter Hartlev från Stockholm det sistnämnda året undfick Påfwens Urbani VI stadfästelse på Embetet, förut war han Ärkediakne i Upsala. Uti Telge Möte, som hölls den 11 September 1380, war han närwarande med flere af de Swenska Biskoparna. Han säges warit död 1387, då ock Biskops-Embetet warit länge ledigt, så wida det har sin grund, at dess efterträdare Bene Korp för sitt wälförhållande uti Falköpings slag blifwit befordrad til Biskops-Embetet i Wästerås. Denne Biskop war närwarande i Wadstena 1389 på första Söndagen i Adwentet wid en införsel af ärkeliga Kloster-Ledamöter, hwilken högtidelighet äfwen hedrades af Drotning Margaretas närwaro. Han biträdde ock Ärkebiskopen wid Knut Bosons Biskops-wigsel i Wadstena 1393, hwarefter hans namn förswinner i Biskops-längderna, så at han efter föregifwandet af Petrus Niger ingalunda wårdat Biskops-Embetet i 15 år. Man menar gemenligen, at namnet Bene skal wara sammandraget af Benedictus, fast det lär til äfwentyrs ej wara mera nödwändigt at Bene skal komma af Benedictus, än Sten af Stenwor, och efter utseende lär hwarken han sielf eller andre i hans tid hast sig bekant denna ordkedning, emedan han så wäl i Diarium Wazstenense, som annars, beständigt heter Beno. Nils Michelson war redan Biskop i Wästerås 1395, och tog del uti alla denna tidens märkeliga storwärk, såsom Nyköpings Beslut, Arboga Kyrko-Möte och Kalmare Riksdags-Förrättningar. Han måtte oefwart hafwa warit i besynnerlig högaktning wid Påfweliga hofwet, efter man förtrodde honom den wigtiga syslan at wara Hans Heligheds Afradshöfdare, hwarföre han ock år 1396 kallar sig Apostolicæ sedis nuncius & collector.

Biskopar i Wexiö.

Om Wexiö Biskopar har man ganska liten underrättelse. Om Henrik och Petrus wet man intet mer än hwad Rhyzelius behagat uptekna, och knapt det, emedan det bewises intet. Om Biskop Henrik kan tilläggas, at han war deltagande i Telge Kyrko-Möte 1380, han skal wara död 1381. Biskop Petrus skal wara en Dansk man, som af Påfwen sielf blef utnämd til Biskop och sedermera flyttad til Ar-

Åhus på Jutland. Om detta har sin riktighet, är denne Biskop Petrus den namnkunnige Petrus Järnskägg, som lyst både i Åhus och Roskild, som en märkwärdig Prelat, men hwad han uträttat i Wexiö wet man intet. Hemming hans efterträdare har tagit del uti alla betydeliga öfwerläggningar, som denna tiden bekymrade alla Politiska hufwuden, såsom Arboga Kyrko-Möte, Nyköpings Beslut och Kalmare Herredag. Des andra märkwärdigheter kunna sökas hos Rhyzelius. Den kundskap, som Paul Juusten lämnat om Åbo Biskopar, är ganska kort. Efter hans anwisning skal Henrik Hermansson, som warit Domprobst i Åbo, blifwit Biskop efter den helige Hemming, men dödt på hemwägen från Rom 1368. Om Biskop Hemming ännu warit i lifwet 1371, som förr är påmint, måtte detta antingen wara ogrundat, eller ock måtte Biskop Hemming hafwa skiljt sig wid sitt ämbete några år förr än han skildes från werlden. Johannes Petri, som säges hafwa warit Henrik Hermanssons närmaste efterträdare, skal hafwa warit under sitt wistande i Paris utsedd til detta Universitetets Rector. Det lär wara bekant, at Rectorerne uti Academien i Paris waldes af Studenterna, och wet man desutan, at Natio Anglicana, til hwilken de Swenska hörde, denna tiden gifwit många Rectorer til Academien, så at hwad här berättas kan wara mycket sannolikt. Hans Biskops-Ämbete har warit ganska kort, efter han afled 1370. Johannes Westphal war född i Åbo, där han inrättade St. Catharinä Prebenda wid Domkyrkan och dödde i Nowogrod 1374. Bero eller Björn Gregerson Bald war ock från Finland, och stiftade Ärkediakonatet därsammastädes, så at detta Dom-Capitlet kom alt mer och mer uti samma stånd, som de andre andelige Öfwer-Rätterna i Swerige. Han har ock stiftat et Nunne-Kloster i Corois, som kan hända warit början til det mer bekanta Klostret i Nådendal. Han förestod Stiftet i en ganska wådelig tid, emedan Finland beswärades af Ryssarna, och helfwa Swerige suckade under de bekanta och tilförene uprepade oroligheter. Finska angelägenheterna lära ock hafwa fordrat hans närwarande i landet, så at han förmodeligen intet haft särdeles tid til at biwista de betydeliga öfwerläggningar, som nu i Swerige woro under händer. Hans

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

Biskopar i Åbo.

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

namn finnes likwäl wid Nyköpings Beslut 1396, men saknas wid Högmåls öfwerläggningarna i Kalmar (1).

(1) Diarium Wazstenense, Chronicon Archiep. och Biskops-Krönikorna lämna bewis uti de här anförde omständigheter, så at widlöftiga witnesbörd kunna umbäras.

§. 12.

Ärkebiskopar i Lund.

Sedan Lundiska Ärkebiskoparnas upsikt öfwer Swenska Församlingen uphört, fast de behållit Titelen af Primas Sueciæ, kunde detta Biskops-sätets märkwärdigheter aldeles utlutas af Swenska Historierne, men som nu både Land och Biskops-säte är Swenskt, kan en kort underrättelse härom likwäl anses såsom et intet aldeles onödigt bihang. Magnus från Låland följde Ärkebiskop Nicolaus i Ämbetet. Denne lät uptaga den heliga Magnilds ben från Fulltofta och föra dem til Lund. Detta Helgon lär förmodeligen hafwa lefwat på samma tid som Ärkebiskop Andreas, och således i början af trettonde århundrade. Hon blef mördad af sin Sonhustru, och begrafwen i Fulltofta, där hennes graf lyst af många underwärk, förmodeligen af samma art, som tiden. Et Capell blef ock bygdt öfwer des grift, hwar dageliga meßor afsöngos. Men nu hade andakten så aftagit, at man näppeligen en gång om året gjorde någon högtidelig meßa, utan Capellet tjente til samlingsplats för dem som med spel, dans och oskickeliga wisor samt annan liderlighet ohelgade rummet. Och för denna ordsak befalte Ärkebiskopen sem Domherrar at förfoga sig til denna heligas lägerstad och föra hennes ben til Domkyrkan; aflat och synders förlåtelse utlofwades tillika åt dem, som wid des bens uptagande och widare flyttning woro närwarande (1). Denna Ärkebiskops nit om den heliga Magnilds förmältnade ben kunde likwäl intet frikalla honom för en wådelig död, emedan han år 1390 föll neder af bryggan wid Åhus, och blef begrafwen i Lunds Domkyrka (2). Hans åminnelse firades med högtideliga och årliga meßor uti Junius och October (3). Petrus des efterträdare hämtade sielf sitt Pallium från Rom. Hans ämbets-tid war kort, emedan han afled efter et år och tolf dagar; men på denna tiden har han likwäl på et

be-

beprösvadt sätt förbundit sig Domherrarne i Lund, emedan han afstod både sill-tionden och annan Biskops-ränta, som annars utgick af deras enskylta gårdar. Han berömmes för Gudsfruktan, långmodighet, nykterhet och rättwisa, hwilka dygder utan twifwel pryda alla slags stånd, så framt de finnas där 4). Jacob Gerardson lefde til 1410. Uti hans tid har Fru Ida från Glafax låtit uprätta et altar i Lunda Domkyrka, och til messornas underhållande skänkt åtskilliga gårdar i Gers Härad. Denna Fru war Petter Falks Doter, först gift med Thorkel Nilson Brahe, sedan med Johan Snackenborg, och förordnade Glafax til et Jungfru-Kloster, hwarpå Påfwens Stadsästelse ankom 1398. Men såsom hon uti sitt testamente af samma år utnämnt Drotning Margareta til at widare wärkställa sin yttersta wilja, och hon sjelf dödde följande året, blefwo Nunnorne i Glafax flyttade til Gabnö på Seland år 1400 (5).

Kyrkans tillstånd från 1371 til 1400.

(1) Alla dessa omständigheter äro tagna af Ärkebiskop Magni eget Bref dat. Lundis An. Dni M. CCC. LXXX. tertio XVII die mensis Aprilis. Brefwet är tryckt hos Kilian Stobäus, Tria monumenta Lundensia pag. 32.

(2) Chronicon Nicolai hos Ludewig pag. 172. A. Dni M. CCC. XC. *Magnus* Archiepiscopus e Fionia oriundus sexto Nonarum Martii cecidit de clausura Aosiensis castri, vulgariter dicta Smecken, & mortuus est & Lundis sepultus.

(3) *Liber Daticus* wid VIII Id. Junii och Nonæ Octobris uti Mon. Scan. P. 2 pag. 111. 162.

(4) *Liber Daticus* Lundensis wid III Kal. Januar. pag. 579 hos Langebeck T. 3 S S. Rer. D D. An. Dni 1291 obiit Venerabilis Pater, pius, mansuetus, sobrius, justus, Tertius *Petrus* Scaniensis Lundensis Archiepiscopus XVIII, qui post consecrationem suam de magna Roma rediens sedit apud suam ecclesiam Anno uno & duodecim diebus &c. Uti Monumenta Scanensia P. 2. pag. 192. är detta ställe ganska felaktigt aftryckt.

(5) Switfeld sid. 616, 620. Langebecks Anm. wid *Liber Daticus* Roskild. S S. R R. D D. T. 3 pag. 267.

§. 13.

Om de i landet upwärta partier förswagat Riket, fullkomnades kraftlöshten genom Påfwiska läran och de med henne sam-

Klosternas anseende.

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

sammanfogade widskepelser. När Kyrkan skulle hafwa allt, fick Riket låta sig nöja med intet. Biskoparne, som woro i allmänhet förseedde med de bästa och rikaste inkomsterna, använde sin förmögenhet til Prebenders inrättande, och andra sådana andelsga instiftelser, och den Prelat, som på dekta sättet gjort sitt minne odödeligt, hade redan sått intekning på Himmelen. De werldslige följde sina ledares esterdöme och alt war wäl beställt, når Kyrke-musiken och meßorna förökades. Hwad öfrigt war inbärgades af Klostren. Här förtjente man Himmelen, som man inbillade sig, stundom med andäktiga sucker och snack, stundom med strängt återhåll och mattande trälaktighet, som wäl af Ordens-stiftarna och Påfwarna, men intet af Christus war påbudit. Hwarföre ock alt slags folk förtjuste af tidens härskande dårskaper, skyndade til deßa renlefnads samfund, och sträckte sig widskepelser icke allenast til det ringare folket, utan til de förnämsta i landet. Detta kan intet wara oförmodeligt, når man påminner sig, at St. Brita sjelf och hennes Släktingar Magnus och Johannes Petri förelyste andra med sina exempel. Ej heller war denna widskepelse endast inskränkd inom St. Britas Slägt, utan spridde sig på samma sätt til andra ätter. Sten Stensson war en ganska förnäm och stor Herre, Magnus Dominus & miles in seculo, öfwergaf likwäl werlden och instängde sig i Wadstena 1395, och wisade han denna förfakelse intet uti en utmärglad ålderdom, emedan han dödde intet förän 1431. Jäppa (1) Båk eller Båkare war ock af Adel, och en af de första, som antog Munkedräkten i Wadstena, hwar han som tjenste-munk höggg wed och timrade, samt drog förforg om Klosterbygnaden, satte ock twänne sina Döttrar där in (2). Petrus Djäkn war äfwen Kloster-broder där sammastädes, och des Hustru Katharina af Adelig härkomst, gaf sig icke desmindre til Tjenst-Syster där i Klostret och dödde 1403. Margareta Lacs-Dotter war en af de förnämsta i Riket, och emottog Kloster-doket uti detta helga samfund, hwar hon ock waktar sitt ständ förrättade alla ringare syßlor, dels såsom köksspiga, dels som twätterska och sömmerska, uti hwilka nedriga förrätningar hon betjente både Nunnor och Munkar. Hon war ock Kloster-folket gagnelig med åderlåtning, hwaruti hon ägde en

sär-

särdeles färdighet, och uti deßa förſakelſes och ödmjukhets-tecken dödde han 1402. Andre Kloſter hade ej heller förlorat ſin högaktning. Riddaren Nanne Ambjörnſon, til åtten förmodeligen en Sparre, inneſlöt ſig i Eſkilstuna Kloſter (3). De ſom hade ſina grundade ſkäl, hwarföre de intet wille ſöndra ſig från werlden, utwalde ett mindre twingande medel til at blifwa delaktige af Kloſternas helighet, då de för ſkälig betalning eller wälwilja utwärkade ſig bröderſkaps-bref, til föſte af hwilken gemenſkap de borde haſwa förmån och delaktighet af alla böner och meßor, ſom i ſådana andeliga ſällſkap förrättades. På ſådant ſätt inwigde Eſkilstuna Kloſter år 1400 Sten Kjellſoir och des Huſtru til bröder- och ſyſterſkap, hwarigenom de borde både i liſwet och i döden njuta frukten af alla de goda wärk, ſom företogos icke allenaſt i Eſkilstuna Kloſter, utan ock i alla andra Johanniter-ſamſund öfwer hela werlden, ſå wäl de nu inrättade ſom de hwilka framdeles inwigas kunde intill werldenes ända. Men för deras ſiſta Teſtamente ſkulle de undfå trettio års, trettio Kareners och 1040 dagars Aflat (4). En urſinnig narraktighet, ſom öfwertygar fullkomligen om tidens dunther och tankelöſa widſkepelſe. Men ſå obegripeliga ſådana upptåg wore, wille dock Drottning Margareta ſielf på ſådant ſätt blifwa antagen uti Wadſtena Kloſters gemenſkap, då hon år 1403 ſielf närwarande anhöll om et ſådant Syſter-Bref, hwareſter hon wid afreſan lät ſammankalla både Bröder och Syſtrar, uti deras ſärſkilta takrum, parloirs, och kyſte både Nunnornas och Munkarnas händer (5). Skedde det af andakt, wär det barnſligt, men haſde hon andra och förborgade affikter, ſom är troligare, är det ett nytt bewis på hennes owanliga förſtånd, ſom uti hwad tid ödet lätit henne födas, gjort henne märkwärdig och wördnad. At winna klokt och hederligt folks högaktning är til åſwentyrs ej ſå ſärdeles ſwårt, men at winna och intaga mirrar är längt ſwårare.

(1) Diar. Wazſtenenſe pag. 14. 74.

(2) Diar. Wazſt. wid år 1404 pag. 26. Om de ſinnn här nämnda Kloſter-Perſoner kan man ſe ſamma Dagbok wid de nämnda åren.

(3) Diar. Wazſt. wid år 1405, här talas om en Adelsmans Tyſbe Eriksſons Fru pag. 31. Hæc fuit mulier devota Ida nobilis militis Dni *Nanna Ambjörnſoni*, qui Nanne ante plures annos obitus ſui ſecun-

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

seculo renunciauit & intrauit Religionem cruciferorum in Eskilstunom.

(4) Omnibus Christi fidelibus præsentes literas inspecturis *Laurentius* presbyter Prior domus in Eskilstunom frater ordinis S. Johannis Hospitalis Jerosolymitani S . . . Nouerint universi nos ostensorem præsentium *Svenonem Kjætilson* & Ragnel Odde Dotter, in participationem nostræ confraternitatis, cum gratiis, privilegiis & indulgentiis dicto nostro ordini a Sancta sede apostolica collatis tenore præsentium collegisse &c. pro ultimo vero Testamento Vobis (Nobis) dando XXX anni, XXX Karenæ nec non mille & XL dies indulgentiarum, auctoritate ejusdem Sanctæ sedis Apostolicæ eis in Domino misericorditer relaxamus. Datum sub sigillo nostro in anno Domini M C D. Med Ärkebiskop Benzelii egen hand är anmärkt wid handskriften af detta bref, at wid årtalet war något utplånadt. At Karena är brutit af Carena är tydeligt, ordet betyder 40 dagars aflat.

(5) Diar. Wazstenense wid år 1403 pag. 25 in fine autem horum dierum periit (Regina Margareta) humiliter a conuentu literam fraternitatis & ut soror fieret & particeps bonorum spiritualium monasterii & accepit. Die autem ultimo recessionis suæ, convocatis primo sororibus coram se in locutorio, postea fratribus, in firmitatem sororitatis suæ omnium manus deuote osculata est. Quidam autem frater Laicus more suo tetigit manum ejus manu sua involuta pallio, sed illa noluit dicens, nullo modo faciam, sed præbe tu manum nudam, non velatam, quia jam soror tua facta sum.

§. 14.

Wadstena Klosters anseende.

At förnämt och rikt folk begrafde sig lefwande inom Klostermurarna, öfwertygade om en allmänt regerande ökumnoghet, men tillika om en alfwarlig åtrå til lyckfaligheten efter döden. När fattigt folk upofrade sig til deßa Bröderskap, kunde andra ordsaker wara tillika wärkande, emedan de på sådana ställen kunde wara försäkrade om kläder och föda til dödsstunden. Men til intet Kloster war begärelsen större än til Wadstena; hwar folk utaf alla slags tungomål församlades. År 1393 intogs en Spanior wid namn Lucas i Klostret, hwilken dödde sedermera 1429 såsom Confessor Generalis uti Brigittin-Klostret Paradisus i Florens (1). En Turkinna, som efter döpelsen kallades Catharina Magnusa Dotter, war likaledes en Kloster-Syster i Wadstena och dödde där 1414, hon war skänkt af Drotning Johanna i Neapel til St. Brita. En Tydichin war ifrån Seland och dödde året förut, sedan han uti 27 år warit i Klostret. m. m.

Och

Och efter man här nämnt åtskilliga af detta Samfundets Ledamöter, kan man ock komma ihog Prästen Olof Anderson, som på flera sätt war brukad uti Klostrets angelägenheter, och war en nitisk bearbetare uti det högwigtiga ärendet om St. Britas Canonization. Men han hade tillika warit utsatt under dessa heliga förrättningar för swåra olyckor, ty han blef til fånga tagen af Saracenerna och såld som träl för 40 Ducater eller Duploner, och ömsade flera gångor Husbonde på samma sätt, til des han ändteligen af Biskop Alfonsius från Spanien köptes lös från sin trädom för 400 Ducater, hwarefter han omsider wann den lycksaligheten, at närwarande öfwerlefwa denna märkeliga Frues högtideliga helgelse och afled i Wadstena 1399 (1). Det man redan anfört, utwisar tydeligen, uti hwilken högaktning Wadstena Kloster stådfwade, redan i början af sin inrättning, och Påfwarne försummade intet tilfälle, hwarigenom den alt mer och mer stadfästas kunde: ty ifrån Apostoliska Stolen utflöto strömmar af nåd, såsom skyfall under åskedunder. Och bör man här påminna sig, at Wadstena Kloster hade icke allenast Jus Patronatus öfwer Wadstena Stads-Kyrka, utan ägde ock sjelfwa Staden. Bonifacius IX. bekräftade Klostrets rättighet til Kyrkan 1391, men Stadens undergifwenhet råkade i twifwelsmål, hwarföre och Drotning Margareta tillika med Rikets Råd föresogade sig til Wadstena 1399 i tanka, at underkasta Staden samma Krono-beswär som andra Städer i Riket; men efter anstäldt Råsste-ting förblef Staden under Klostrets Lagsaga, som den warit förut (2). Genom utgifwen Bulla af den 1 October 1377 ankom Gregorii XI. befallning til Biskopen i Linköping, at han med andelig myndighet skulle afhålla både Konungar och andra ifrån at beswåra Klostret med någon tunga. Följande året är rikt på flera Påfwe-Bref, som til des förmån utfärdades. Aflat på tre år och tre quadragener förunnes alla dem, som kristade sig i Wadstena på St. Petri Fest ad vincula eller den 1 Augusti. Samfundets Privilegier befästades, och en alfwarlig befallning utfärdades til Biskoparna om samma Privilegiers obrotsliga handhafwande. All ny uptagen Jord, som Klostret tilhörde, frikallades från Tionde-Afgift. Alla Gårdar af-

Kyrkans tilstånd från 1378 til 1400.

Kyrkans tillstånd från 1371 til 1400.

afsyftes, antingen de woro ämnade til andeligt eller werldsligt behof, alt som skänktes til Klostret undandrogs alt klander, och alle resande, som för andakt ärnade sig til Klostret, fridlystes wid banns-straff. Ingen hade tilstånd at bygga hus eller Kloster nära intill Wadstena, och ingen hwila där öfwer natten, utan Abbedissans tilstädjelse. Alla dessa förmåner och mera dylikt stadfästades med särskilda Påfweliga Bullor, så at Heliga Fadren warit mycket sysslosatt med Wadstenas angelägenheter. Så wäl 1379 som 1382 utkommo nya Påfweliga bekräftelser på de förut förlänta Privilegier, och år 1384 utfärdades påminnelse til Biskoparna i Linköping och Strängnäs, at ingen Lekman war tillåtit at fordra upbörd af Wadstena Samfund, utan så wida det skedde med Abbedissans goda minne och samtycke. År 1389 utfärdades af Bonifacius IX. en Bulla, som befalte, at Jubelår skulle hållas i Wadstena hwart trettiondetredje år. År 1391 afsämnade samma Påfwe ytterligare bekräftelse på Wadstena Sokne-Kyrkas förening med Klostret, hwarjämte genom en annan skrifwelse förunnes Aflat åt alla, som offrade til Klostrets prydnad på St. Britas Altare. Om de högtideligheter och synda-förlåtelser, som i akt togos wid St. Britas skrinläggning 1393, är talt uti förgående Fjerde H, så wäl som om de wid samma tilfälle för Påfwens räkning insamlade penningar. Således förstod Öfwer-Herden i Rom at betjena sig af Folkets swagheter och stärka den narraktigaste widskeppelse, allenast den så kallade Apostoliska Stolens högaktning och inkomster därigenom försäkras kunde. Men wärden om Wadstena utsträckte intet Påfwarnas omsorg om de andra renlifs-sällskaperna. Man har tilförne omrördt den befallning, som Urbanus VI. lät utgå 1386, angående återkallelsen af Gudhems Klosters bortmista Gods. Bonifacius XI utfärdade år 1390 et dylikt påbud om återställning af Saba och Nydala Klosters förlorade-Fastigheter, 1397 fastställte han at Abboten i Alwastra skulle äga visitations-rättigheter i Skokloster. Året förut förklarades Cistercienser-Klosterna fria för all Tionde-Afgift, och 1400 warkunnade Helige Fadren sig med Aflat för Askaby Kloster, lämnandes därjämte stadfästelse så wäl på des Fastigheter, som Patron-rätt til St. Olofs Kyrka och Prästegård

stegård i Norrköping samt Swinstad Soku (3). Allmänhetens wördnad och Påfwens ömhet för deßa heliga ställen wäxte således alt mer och mer. Men man är därföre intet förwißad, om Ledamöterna uti deßa helgade Samfund woro mycket heligare än annat folk. Man bör tro, at första Abbedißan uti Wadstena Ingegerd Knuts-Dotter warit et fullkomligt dygdemönster, men Kloster-Ledamöterna woro så litet öfwertygade om hennes förtjenster, at de ock funno sig nödsakade at afsätta henne ifrån sitt Ämbete. Denna Ingegerd war Dotterdotter af St. Brita, född af Knut Algotson och Märtha Ulfsdotter, som af förra giftet haft Sigvid Ribbing. Hennes oordentelligheter måtte warit ganska stora, då en så nära förbindelse med den heliga Stifterskan intet kunde skydda henne. Ibland annat förebrådde man henne en nära förtrolighet och besynnerlig kärleks omgänge både med werldsliga och andeliga personer (4). Om man intet kan så mycket förundra sig öfwer detta felet, emedan hon på sitt adertonde år insattes i Klostret, tål det likwäl intet förswar, änskönt hon hade utmärkt medhåll af sin Släkting Biskop Knut i Linköping, om hwilket alt och mera dylikt Kloster-menighetens Protestation af år 1402 lämnar utförligt witnesbörd (5).

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

(1) Om Spanioren *Lucas* kan man se Diarium Wazstenense pag. 12. 72. Om Turkinnan pag. 51. Tydichin 50, och om Oluf Anderson pag. 17 därsammastädes.

(2) Diarium Wazstenense pag. 18. wid år 1399. In Festo assumtionis beat. Virginis venit ad Wazst. Dna *Margareta* Regina cum Episcopis & consiliariis Regni ea intentione, ut villa Vazstena sub regali tributo fieret & a Claustro alieneretur, sed omnipotens Deus aliter ordinauit, quia Episcopi & consiliarii mox ut ibi veniebant, a proposito sunt mutati. Nam visis literis & rationibus claustri super oppido illo in placito generali, quod dicitur *refstathing*, Claustro adjudicatum est.

(3) Alla de här åberopade Bullor finnas uti 1 Tomen af Örnhjelms Bullarium, men at afgifwa här något utdrag därutaf kan til åfwentyrs wara onödigt. Man finner ock några af deßa åberopade uti Biskop Rhyzelii Monasteriologia.

(4) Ibland beswären, som föredrogos emot Ingegerd, war åfwen det, quod contraxit nimiam familiaritatem & singulares amores cum secu-

 lari-

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1420.

laribus tam laicis quam clericis. Protestatio contra Abbatissam Ingegerdem pag. 32 wid *Margaretæ* Chronicon.

(5) Sjelfwa Protestationen i hela sin widd kan läsas på det sist nämnde ställe. At Abbedissan Ingegerd intet war mer än 18 år, då hon sattes i Klostret, intygar Diarium Wazstenense pag. 47.

§. 15.

Af alt, som nu andraget är, finner man at syndernas förlåtelse på flera sätt förwärfwas kunde, än med andeliga spatser-gångar, som man kallade peregrims-färder, än med Kloster-löften och Bröderskap, än med penningar eller deras wärde. När synderna försonades med penningar, fordrades at de skulle ångras och bekännas, och syndaren således skulle wara verè pœnitens & confessus, hwilka ord altid uprepas uti Aflösnings-Breswen. Allwarliga upsåtet at afstå ifrån sina favorit-synder inbegreps til åfwentyrs därunder, men intet nämnes det. Kan ock wara, at det utlämnades med flit. Förnyade synder kraste åter ny Aflösning, och öpnade således et nytt fång- och handels-gren, så för Heliga Fadren, som des befullmäktigade Ombudsmän. Dessa idkeliga Aflösningar beswärade utan twifwel Aflats-sökaren. De rikare hade fördenskul et begwämligare grep at stjäla sig in i himmelen, då de på wederbörligt sätt förwärfwade sig tilstånd, at efter behag på sot-sängen wälja sig Bikt-Fader, som war befogad at i dödo-stunden frikalla dem från alla sina begångna förbrytelser. I en sådan affikt anhöll Biskop Hartlev från Wästerås, at Påfwen täcktes wissa denna nåd åt Erengisle Jarl och des Gemål, åt Riddaren och Kungliga Rådet Bengt Philipson, samt Riddarna Ficke, Anund, Knut, och Zabel von Helsten med deras Fruar, hwilket bewiljades (1). Förenämnde Biskop gjorde ock föreställning om Abbat för Wästerås Kyrko-strud, om en dylik Aflösning för några Domherrar, och Myntmästaren Bernhard i Stockholm (2). Han sålde ock förbön för St. Britas Son Carl Ulfson, at han alla dagar, åfwen under warande Kyrke-Förbud och Interdict, kunde med sitt Husfolk afhöra Mässa och biwista Gudstjenst. Samma ansökning gjordes för des Broder Birger Ulfson, och Påfwens nåd och tilståndjelse fattades intet.

Påfwerligt tilstånd at wälja sig Bikt-Fader i dödo-stunden.

intet. Om detta sistnämnde intet war så särdeles lastbart, war dock det förra et fullkomligt medel, at insöfwa folk uti säkerhet, ehuruwäl man i sådana omständigheter gemenligen förbehöll, at en sådan Heliga Fadrens ynnest intet måtte tjena til täcke-mantel för andra och upsåteliga synder. Det är för öfrigt allmänt bekant, at, snart sagdt, ingen ting wanhedrar mera Påfwiska Religionen, än det oblyga Aflats-krämeri och synda-marknaden, som i långliga tider yrat utan gränsor.

Kyrkans tilstånd från 1371 til 1400.

(1) Uti en handskrefwen Bok uti 4:to, som finnes i Upsala Bibliothek under N. 15 uti Arkebiskop Erik Benzelii Förteckning, finnes följde Anmärkning pag. 139. Rotulus Episcopi Arosiensis de regno Sveciæ. Supplicat Sanctitati Vestræ devotus vir . . . quatenus sibi & personis infra scriptis plenariam indulgentiam semel duntaxat in mortis articulo concedere dignemini, ut in forma, videlicet.

D:no *Erengisl* Comiti Orchodensi Consiliario Regis Sveciæ & ejus uxori.

D:no *Benedicto Philippusson* Consiliario Regis Sweciæ cum uxore.

D:no *Ficcani* militi Regis Sweciæ cum uxore.

D:no *Anundo* militi Regis Sweciæ cum uxore.

D:no *Kanuto* militi Regis Sweciæ cum uxore.

D:no *Erico Karlsson* militi Regis Sweciæ cum uxore.

Zawel de Helfsen cum uxore. Concessit pro omnibus.

(2) Handskriften N. 15 i Upsala Bibliothek, pag. 137. Supplicat Sanctitati vestræ humilis creatura vestra *Hartlevus* Episcopus Arosiensis, quatenus ecclesiam Arosiensem in Festis in Cancellaria nominari consuetis, visitantibus, nec non eis, qui pro fabrica vel ornamentis ecclesiæ, quibus est quasi totaliter spoliata, manus porrexerint adjutrices, indulgentias . . . annorum & totidem quadragenas de injunctis eis pœnitentiis dignemini clementer relaxare.

Fiat de anno & quadragena B.

Item infra scriptis personis plenam indulgentiam, semel duntaxat in mortis articulo dignemini concedere . . . Nicolao Thomæ Canonico Upsalensi, Magno Thyrgilson, Canonico Upsalensi, *Bernardo Monetario* Stockholmensi cum uxore &c. Fiat B. På samma ställe nämnes om Karl Ulfsons ansökning, och om Birger Ulfson pag. 139.

Alterum Alamannorum &c. Alterum Alamannorum Provincia continebat has Dioeceſes & gentes, Mogantinenſem, Conſtantienſem, Baſilienſem, Trevirenſem, Auguſtinenſem, Argentinenſem, Lauſanenſem, Item Bohemiam, Poloniam, Daniam, *Sueciam*, Hungariam, Daciam, Bauariam, Eluetiam & totum Septentrionem.

(2) Buldus Tom. 1. pag. 252, här beſkrifves Procuratorernas ſyſſobete: Tales magiſtratus inſtituere maxime neceſſarium fuit, qui novitios peregre venientes ſuſciperent, & tuerentur .... Scholas & Magiſtros aſſignarent .... Vnde quicunque literis operam dare veniebant Pariſios, illos primum adibant, nomen & patriam edebant, inter Academicos recipi poſtulabant. Procuratores viciſſim recepti tuebantur, ſi quid injuriæ illis fieret, cauſſam ſuſcipiebant, nuntios ad Parentes expediebant, pecuniam & cætera, quæ ad victum & laborum eſſent neceſſaria, dari & ſuppediari curabant, och pag. 226 förekommer följande: Proximus (Pro-Cancellario) dignitatis locum inter publicos Magiſtratus obtinent, qui ad hoc munus a Magiſtris artium aſſumuntur, ſuntque pariſ inter ſe poteſtatis. Annuus eſt illis Magiſtratus Pro-Cancellario dignitate proximus. Illi tanquam tribuni & conſiliarii publici aſſidere & in conſiliis adeſſe debent ... Prior (*Prieſens*) ſic habet: Horum etiam munus erat Principes vicos & Principum Legatos hoſpitio ſuſcipere, & communi ſenatus Academici nomine, publicoque ſumtu honorifice tractare. Item Academiæ negotia in aula Regia ſolicitare, dirigere, perficere.

(3) Buldus Tom. 4. pag. 953. *Conradus* de Suecia ejusdem nationis Anglicanæ Magiſter An. 1347 miſſus ad curiam Avenionenſem pro Rectore & Facultate artium contra Theologos, ut ſcribit Magiſter *Laurentius* de Suecia tunc Procurator ejusdem nationis. Item, inquit, in vigilia S. Katharinæ facta congregatione nationis quod S. Mathurinum electus fuit concorditer in Procuratorem & nuntium ad Curiam ex parte & in expenſis Rectoris & Facultatis artium ad litigandum contra Dominos Theologos Magiſter *Conradus* de Suecia Canonicus Aboenſis.

(4) Buldus Tom. 4. pag. 953. *Laurentius* de Suecia pluribus annis Philoſophiam & alias artes liberales cum laude docuit & plures nationis Anglicanæ Procurator fuit, quo Procuratore 1348 &c.

(5) Buldus .... pag. 304. De ſupra dicta autem cauſa ſic quoque ſcribit *Henricus* de Suecia Procurator electus in octava S. Martini 1348.

(6) Buldus .... pag. 950. *Bero* de Suecia electus eſt in Procuratorem nationis Anglicanæ menſe Novembri An. 1353, eoque Procuratore inceptum litigium per Univerſitatem contra Præpoſitum Pariſienſem ſuper attentatis contra Priuilegia & pluribus injuriis Magiſtris & Scholaribus per ipſum irrogatis.

(7) Bu

(7) Bulåus Tom. 4. pag. 978. *Nicolaus Johannes* de Suecia Dioecesis Upsalensis electus fuit Procurator Nationis Anglicanæ d. 26. 1357, cujus temporibus lis exarsit inter Picardos & Anglos de finibus &c. Wetenskapernas tilstånd.

(8) Bulåus - - pag. 950. *Andreas* de Suecia Nationis Anglicanæ Philosophiam profitebatur Parisiis cum celebritate & ingenti nominis fama An. 1348, cum quo florebant & alii compatriotæ M. M. *Nicolaus* de Suecia, *Henricus* Thome de Suecia, *Matthias* de Suecia &c. Om Laurentius kan man se Not. (4).

(9) *Jacobus Echard* Scriptores ordinis Prædicatorum Tom. 1. pag. 640. *Boetius* Dacus nempe a Provincia ordinis quæ Dacia ex antiquis ordinis monumentis appellatur, & Daniam, Sueciam, Norvegiam complectebatur. Laudatur a *Leandro* Fol. 153 & a Lusitano, ab utroque omisso, quo floruerit, anno. A *Pio* vero & ab *Altamura* refertur ad An. 1353, diciturque scripsisse super Aristotelis libros de sensu & sensato, de morte & vita, de somno & vigilia. Item de æternitate mundi.

(10) *Echard* S S. o. Pr. T. 1 pag. 729. Frater *Julius* Dacus, sic enim a *Laurentio Pignon* n. 101 nuncupatur. Ille idem est, quem *Leander* fol. 137 vocat Tullium Dacum, Lusitanus vero Julium vel Tullium Dalmatam, quo claruit non addens. Altamura Lusitanum excipiens ad 1470 amandavit, sed quem ad seculum XIV reuocare necesse est, & ante annum M CCCC floruisse constat, siquidem *Laurentius Pignon* ejus meminerit & cum Dacus idem præstet, quo nomine apud Nos intelligantur Dani, Sueci, Norvegi, qui longius a Dalmatia dissident, antiquis ordinis Provinciam Daciæ dictam, et ante exortum Luthetum, florentissimam, insigni suo sodali privare justum non videtur, Scripsit & posteris reliquit teste Laurentio, coi cœteri adstipulantur, Lecturam super XII Prophetas minores, etiam tractatum de potentiis animæ.

(11) Om Macarius Magni Lundensis & Roschildensis Canonicus talar Bulåus T. 4 pag. 974. Men man kan om honom i synnerhet jämföra J. Gram uti sitt Tal de origine & statu rei literariæ in Dania pag. 506 uti Dänische Bibliothec T. 7. Om hans död finnes följande intygande uti Liber Daticus Roschildensis pag. 272 af S S. Rerum Danicarum T. 3 hos Langebeck: III Non. Octobr. An. 13 8 obiit Magister Macharius Archi-Dyaconus Roschildensis modicum antea de studio Parijsiensi reuersus.

§. 2.

De nu upräknade, som med synnerlig högaktning warit kände hos främmande, äro merendels hos oß sjelfwe aldeles obekante, och har det hwarken uti förra tider eller uti senare warit owan- Swenske som studerat i Prag.

Weten-skapernas tilstånd.

owanligt, at de Swenske, som utomlands warit erkände för uplysta och wälförtjenta män, antingen slutat sina dagar på främmande bottn, eller ock wid återkomsten i sitt Fädernesland blifwit bortglömde, om de intet förstått konsten at foga sig efter tiden, och deltagit uti de i hembygden härskande tänkesätt. Men man började ock på andra ställen at uprätta allmänna Lärohus, och Pragiska Universiteter, som Kejsar Carl IV inrättat, kom äfwen uti et slags rop, hwarföre ock några ifrån Swerige försöggade sig dit, til widare förkofran uti tidens wetenskaper. Petter Jonson från Malma uti Strängnäs Stift studerade i Prag åren 1374 och 75. Huru mycket han här förökat sina kunskaper wet man intet, ickedestomindre har han sysslosatt sig med böckers afskrifwande, såsom Declamationes Senecæ, Hugo de Archa Noe och Breidani Logica. Han war annars Acolythus wid Domkyrkan i Strängnäs, och har förmodeligen därifrån blifwit befordrad til Schole-Förståndare eller Rector i Örebro. Sedan har han som flere påtagit sig Kloster-Korset i Wadstena 1397, och ändteligen dödt såsom Confessor uti Brigittin-Klostret Mariebo på Låland 1427, sedan han år 1416 haft omsorg om detta Klostrets inrättning på et ställe där på öen som tillförene hetat Skenninge (2). En annan Wadstena Munk har ock studerat i Prag 1376, som kallade sig Johannes Caldarini, hwilken warit Doctor Decretorum; utaf denna finnas några ekändiga summariska wersar öfwer Bibelen, utaf hwilka man endast wil göra den anmärkning, at ordningen på bibliska böckerna är nog skilgaktig från den nu brukeliga, enredan efter Nehemias följer Tobias, Judit, Hester, Job, Dawid, Salomon, Wishets-Boken, Predikare-Boken ꝛc. Cancellie-Rådet von Stjernmans gissning synes nog grundad, då han håller före, at Johan Caldarini måtte wara den samme Pragiske Studenten, som uti Wadstena Dagbok kallas Johannes Caroli, och blef intagen i Klostret 1387 och dödde 1388, hwilken ock fådt det beröm, at han warit en lärd och Gudsruktig man, bonus clericus & deuotus. Så mycket synes oemotsägeligt, at Petter Jonson kunnat och bordt skaffa mera nytta med afskrifning af goda böcker, än denne sednare med sitt wanskapeliga, och så orimmeliga som obegripeliga Werk (3).

(1)

(1) E. Benzelii handskrefna Catalogus MSCC. Bibliothecæ Upsaliensis wid N. 5 Codex Chartac. in 4:to. Denne bok innehåller ibland flera andra gamla skrifter åfwen Declamationes Senecæ med bifogad anmärkning: scriptum in Studio Pragensi per manus *Petri Jonsson* de Malmom in Suecia in Episcopatu Strengenensi, finitum Ao Domini millesimo trecentesimo septuagesimo quinto in profesto S. Vincentii Episcopi & Martyris. Sedermera förekommer i samma bok Hugho de archa Noe med denna påminnelse wid slutet: Explicit Hugho de archa Noe finitus Pragæ An. D:ni 1375 in crastino S. Matthæi Apostoli, per *Petrum Johannis* de Svecia in Strengenes. Här wid har Ärkebiskop Benzelius bifogat denna anmärkning: Acolythum Ecclesiæ Strengnensem se vocat *Petrus* hic in Codice MSC. alio, quo *Johannis Breidani* Logicam descripsit Pragæ 1374. Wetenskapernas tilstånd.

(2) At Petrus Johannis, förmodeligen den samme, som tilförene studerat i Prag, blifwit Munk i Wadstena på det nämnda året ses af Diar. Wazst. pag. 12. Om Brigittinska Klostret på Låland talas wid år 1415 pag. 55, och om des död wid år 1427, pag. 69. På sjelfwa bandet af de uti förra anmärkningen nämnda skrifter war antecknadt: Liber monasterii S. Mariæ Virginis in Watzstenæ.

(3) Om Johannes Karoli eller Caldarini kan ses von Stjernmans Tal om Wetenskapernas tilstånd i Swerige n. 94 fid. 34. Den wers som utwisar Bibliska böckernas ordning är sådan:

Sunt genes. ex. le. nu. de. io. in. ru. reg. paral. es. ne.
Tob. Judith. Hester. Job. David. Salomonque. Sap. ecle.

På detta sätt kan man altid tilskapa mycket betydande wersar. Men om de betyda mycket, blifwer dock förnämsta betydelsen, at de förtjena intet läsas.

§. 3.

De hemma warande Swenske, som gjort sig någon möda till Wetenskapernas uphjelpande, hafwa i synnerhet upoffrat sitt arbete til andeliga betraktelser, hwarutinnan den heliga Brita förelyst dem med sitt efterdöme, och lära flere hafwa warit af samma tanka, som Spanske Biskopen Alphonsus, hwilken trodde d[illegible]hela Theologien innefattades uti denna heliga Fruens Uppenbarelser, hwarom man nämnt tilförene. På denna grund kunde alla andra Theologiska Systemer blifwa räknade för öfwerlopps-gärningar. Icke destomindre har man haft et Compendium Theologicum uti Wadstena Kloster, som Petrus Prioren i Alwastra, St. Britas trogne följeslagare, antingen sammanskrifwit eller skänkt til detta andeliga samfund (1). Samme Theologi.

(1) Catalogus Benzelianus N. 67. Uti denna hof finnes först Compendium Philosophiæ, siue compilatio de libris naturalibus Aristotelis skrefwen 1302, därnäst förekommer Compendium Theologicæ Veritatis med följande anmärkning: Liber monasterii b. Virginis in Wadzstenom datus per Dominum *Petrum* Priorem in Alvastro Confessorem b. Birgittæ An. Dni M. CCC. . . . Wetenskapernas tilstånd.

(2) Von Stjernmans Tal om Wetenskaperna sid. 53 och 55, hwar omröres så wäl Herr Pers Meße-ordning som des Örtegård.

(3) Catalogus Benzelianus N. 14. Här förekommer Descriptio terræ Sanctæ tillika med Sermones quadragesimales de pugna spirituali & sermones collecti de Postilla Francisci, och tillägges: Liber monasterii S. Mariæ Virginis in Watzstenom, quem attulit frater *Johannes* Svenonis A. 1387. Samma år blef Johan Swenßon Munk i Wadstena och dödde på resan til Rom 1390, lämnandes efter sig namn af Magnus Clericus, Predicator egregius & magnæ facundiæ. Diar. Wazsten. wid de nämnda åren.

(4) Chronicon Archiepiscopp. hos Benzelius M. E. pag. 41. Jfr. des Anmärkningar til Vastowius pag. 70.

(5) Johannes Magnus, Metropolis, säger, af Ärkebiskop Birger sammanskrifwit Kyrko-Historier, som förmodeligen lära wara de samma som nu nämnde äro. Jfr. Scheffer Svecia literata och des Anm. til Chronicon Archiepp. pag. 84.

(6) Om deßa Werk kan man se Biskop Nicolai lefwerne eller Legenda uti Benzelii Monumenta E. pag. 112. Diarium Wazstenense wid 1391, pag. 7.

(7) Diarium Wazst. wid år 1391, pag. 8. Moriebatur Frater *Martinus* Anundi Laicus, literatus tamen, qui scripsit Legendarium hyemale, de sanctis, Euangeliarium & Epistolarium & Kalendarium.

(8) Chronicon N. 10 hos Ludewig Rel. M S C. o. æ. T. 9 pag. 200. An. Dni M CCC. I obiit Frater *Jacobus* de Heruede, quondam Capellanus ad S. Johannem & Baccalarius Parisiensis in artibus, qui reliquit Postillam super apocalipsin conuentui.

(9) Annales Wisbyenses hos Langebeck M. CCCC. IX obiit Frater *Hermannus Sosse* quondam curatus ad S. Laurentium, de Brandenborg ortus, qui reliquit tria volunia sermonum in papyro vocato Osenkop, promtuarium *Herman Sosse*, item Cosvicum de Sanctis in Pergameno, item dietam salutis, postillam super Euangelia, Summulam juris, Ouidium moralizatum & Breuiarium cum duobus paruis missalibus. Denne Soße gaf utom des öfwer 100 Mark til Win, Oblater och Meße-kläder.

§. 4.

Huru långt wäre Försäder hunnit i Lagfarenheten bör inhämtas af wåra gamla Lagar och Förordningar, men några Lagfarenhet.

Weten-skapernas tillstånd.

Juridiska böcker ifrån denna tiden kunna förmodeligen intet upwisas utom den i förra § nämnde Hwita Boken och Summula Juris, och ser det ut, som man fordom haft den tankan i Swerige, at lagar woro oumgängeliga, men Lagfarenhet merendels onödig. Detta paßar sig med tiden, då man intet frågade efter antingen man gjorde rätt eller illa, det war nog, när man gjorde som man wille, och talade om rättwisa. Uti Läkare-konsten kan man nog upwisa Läkare, men ingen Lärare. Johannes som dödde 1343 war Stadsläkare i Wisby (1). Lars Johanson war Hof-Medicus hos Konung Magnus Eriksson, och har namn af en stor mästare i läkedom (2), hwilken ock på Konungens föranstaltande fick til äkta Fru Cicilia St. Birgitas Doter. Han har ock, som säges, botat Konungen, wid et tilfälle då han fått förgift (2). Man har således namn på twänne Läkare af detta århundrade. Om deras insikt i wetenskapen war särdeles stor eller om de warit blotta åwentyrare eller Empirici, wet man intet, det senare synes troligast. Så mycket är oförnekeligt, at åderlåtning redan wunnit et fullkomligt förtroende. Den förr omtalta Kloster-Fruen Margareta Laßa-Dotter berömmes för besynnerlig färdighet i detta handlag (3). Men wid bruket af detta medel gjorde man nog så mycken uppmärksamhet på himmelen som på den sjuka, ty då Solen war i Wädduren och Wågen, eller på tydeligare Swenska om höst och wår, war åderlåtning i synnerhet gagnelig. Månans inflytande war dock mera wärkande, ty första Primsdagen eller nytändningen war det ganska förmånligit at öpna ådern, likaledes den fjerde, sjette, sjunde, ottonde och elfte Primsdagen m. m. Somliga dagar skedde åderlåtning med mera nytta om förmiddagen, andra om eftermiddagen. Några dagar woro återigen mycket farliga (4). Ur och Allmanackor woro således i Medicinen omisteliga, om man i allmänhet haft dem. Läkedomar togos då som nu af alla tre naturens Riken. Uti Antiquitets-Archiyum förwaras en Tysk afhandling om Stenars och Örters natur skrefwen 1317. Där finnes ock en på Pergament skrefwen Läkebok af fjortonde århundrade och en annan om Örters kraft och wärkan (5). Man lär af deßa, at Osmunds-Järn och Komjölk, eller bränd Ekebark och Dustmjöl war förträffeligt för röd-

Läkare-Konsten.

rödsoten, Paradis-korn, källarhals och skärsöta halp för frossan. Enebär, senap och malört botade nästan alla möjeliga krämpor, sipol och warm qwinno-mjölk lindrade öronwärk, Artemisia war förträffelig mot hemlig sjukdom, och räfblod krossade blåsesten. Spöken och trolldom fördrefs med fisken Saringina, som skulle förwaras i en dosa af eneträ, och rasande människor curerades med quinta essentia af guld och perlor m. m. (6). Såsom tjenlig mat för den sjuka brukades sönderstött höns kokadt, köttet silades från spaet eller soppan, hwilken upblandades med riswit hwetebröd, och sedan soppan med brödet sådt upkoka, war maten färdig (7). När den sjuke efter dessa eller sådana andra botemedel intet förbättrades, tog man sin tilflykt til de heliga, och åkallades den heliga Sigismundus och St. Pers Dotter Petronella för fråßan, Stapitius curerade podager, Liborius sten, Anastasius hufwudwärk, Apollonia tandwärk, men St. Brita och wåre andre Riks-patroner hulpo merendels alla sjukdomar, när tro, inbillning och widskeppelse war tilräckelig hos Patienten.

Wetenskapernas tilstånd.

(1) Wisby Chronicon hos Ludewig n. 10 pag. 204. M. CCC. XL. III. obiit Johannes medicus ciuitatis in vigilia omnium Sanctorum.

(2) Så kallas han uti *Margareræ* Chronicon pag. 22. Men här talas intet om at han botat Konung Magnus för förgift. Den förste som talar om denna cur, är Meßenius T. 3 pag. 22, och skal han fådt förgiftet på sin Sons Konung Håkans Bröllop i Köpenhamn, och skal så wäl Drotning Blanka, som Konung Waldemars egen Son Härtig Christopher på samma sätt tagit afsked från werlden. Dessa omständigheter torde likwäl Meßenius hafwa sjelf sammansatt efter gißning, hwarpå han altid hafwer godt förråd.

(3) Diarium Wazsten. wid år 1402 pag. 23. Om henne säges at hon war promta ad fleubotomandum. *Benzelii* Catalogus N. 19 innehåller åtskilliga påminnelser om åderlåtning: Fleubotomia est venæ incisio sanguinisque per extractionem moderatio. Fleubotomia multa præstat beneficia tempore si fuerit competenti. Här förekommer ock denna grundregel: „Thre åru the daga i arens, som ej skal latas blod ok taka läkedoma, nemligen första daghin i Augusto ꝛc". Här talas ock om räfblodet emot lapillum in vesica.

(4) Om Solens och Månans wärkan i åderlåtning kan man se de af Arnas Magnäus förwarade fordna Anmärkningar, som äro tryckta uti en här i Lund utgifwen Disputation de diebus fastis & nefastis ad mores Veterum Sviogothorum pag. 18 och 20.

(5)

Weten-skapernas tilstånd.

(5) Cancellie-Rådet von Stjernmans Tal om Wetenskaperna sid. 67. Professor Bergius om Stockholm för 200 år sedan sid. 41, 45.

(6) Professor Bergius sid. 42 jfr. Samling af Handlingar utgifna i Lund 1 Del. sid. 18. Och en Disputation utgifwen i Lund 1772. de statu rei literariæ per tempora Unionis Calmarienlis pag. 19.

(7) Uti en gammal Pergaments-bok af Danska Lagen, som förwaras i Antiquitets-Archivum, finnes denna föreskrift: „Et sothät höns seulle mån siothä oc lathä thär söth yppa oc writhä thet gömän et klåthä oc lathä thär til krummä af hwetåbröth oc latä thet wällä, thet är got with siuk man". Utdraget är meddelt af Assessor Broeman.

§. 5.

Philosophi.

At man åtminstone så hos oss, som hos andra, wetat namn både på Theologi, Lagfarenhet och Medicin är således oemotsägeligt. Och synes man bordt wänta någon klarare dag uti Philosophiska Wetenskaperna, seoan äfwen ärskillige wåre Landsmän kunnat med beröm hålla Philosophiska föreläsningar wid Universiteten i Paris och äfwen några af förnämsta folket, såsom Carl Ulfson Sparre, Carl Carlson St. Britas Soneson m. m. wid Academierna förskaffat sig et utmärkt anseende. Wåre Prelater woro ej heller olärde. Men dimman som upsteg af fördomar, widskeppelse och egennytta, kunde intet skingras så hastigt, i synnerhet på en tid, då obekanta sanningar woro sällsynta, och inrotade irrmeningar woro gällande som oemotsägeliga grundregler. Allt som hade sken af nytt, ehuru gammalt det än war, upfördes på kätteri-listan, då omänniskliga straff förqwäfde all tänk-sriher. Bibelen hade man, och om det warit tillåtit at hwila uti des lärdomar, hade både Gudaläran och Moralen blifwit som de borde wara, men oändeliga tilsatser fördunklade ljuset, ja om man ock welat med mogen eftertanka bruka de läsningar, som på St. Britas fest uprepades, hade man wärkeligen hast grundreglor at följa, som kunnat sätta Moralen och Sedoläran uti en klar morgonrådna. Ty här förekomma deßa oemotsägeliga grundmeningar: Hwad är ljusligare än Christi ok, hwad är lättare än hans börda? At wara anständig, afhålla sig från ogärningar, wilja det som godt är, intet wilja det som ondt är, älska alla, hata ingen, eftersträfwa det ewiga, intet intagas af det närwarande, och intet göra en annan, hwad som är

själ

sjelf obehageligt at tåla (1). Om man efter deßa grundsanningar, med tilhjelp af naturliga kännedomen af Gud, welat utföra och förklara wåra skyldigheter, hade Moralen utan twifwel fått en ganska anständig skapnad, som tillika bortdrifwit tidens orimmeliga och handgripeliga mörker. At man ock haft i wißa mål nog rediga tankar om wåra skyldigheter, öfwertygar Författaren af Konunga- och Höfdinga-styrelsen, som wisar både insikt och beläsenhet (2). Och lär han efter utseende lefwat antingen wid slutet af föregående eller ock i detta århundrade, men hwem och hwad han warit, lär nu för tiden intet kunna utredas. Wetenskaperna tilstånd.

(1) Officia propria Patronorum Regni Sveciæ pag. 32. Quid jugo ipsius (Christi) suauius, quid onere levius? Probabilem fieri, scelere abstinere, bonum velle, malum nolle, amare omnes, odisse neminem, æterna consequi, præsentibus non capi, nolle inferre alteri, quod sibi ipsi perpeti sit molestum.

(2) Denna Bok är först uplagd af Buräus 1634, sedan 1650 och sidst 1669 af J. Scheffer. Om författarens ålder kan i synnerhet läsas en under Cancellie-Rådet Ihre utkommen Disputation de Monumentis Suiogothicis vetustioris æui falso meritoque suspectis, 1773. Den som intet har tilhands detta Arbete, kan lära des innehåll af Assessor Gjörwells Lärda Tidningar för 1775 sid. 137 och 154.

§. 6.

Om man haft någon betydelig insikt uti Mathematiska Wetenskaperna, wet man wäl intet. Så mycket ser man likwäl at man haft kunskap om Solens rörelse genom de tolf himmelsteknen i djurkretsen, och man wetat, det Månans gång ifrån ena nytändningen til den andra gjort något när trettio dagar, men om denna insikt flutit af någon kännedom i naturen eller den warit historisk, är åter något som intet är bekant. Det sednare kan wara troligast. Dock är oförnekeligt, at man uti Roskild år 1274 gjort Astronomiska Observationer och Tabeller, samt brukat Astrolabier. I anledning härutaf har man utsatt dagens längd för Roskild och andra orter, som woro belägne under samma bredd, om sommar-solståndet den 15 Junii til 17 timar och 54 minuter och om winter-solståndet den 15 December til 6 timar och 56 minuter. Uträkningarna synes wara gjorda efter Mathematiska Wetenskaper.

Wetenſkapernas tilſtånd.

ſinus och tangentes. Man måtte ock haſwa begripit, at Julianſka året, ſom innefattade 365 dagar och 6 timar, war för ſtort. Efter den grund måtte man haft den tankan, at räkningen måtte anticiperas en dag efter 288 års förlopp. I denna punkten torde man likwäl haſwa gjort någon miſsräkning, emedan på denna grunden ſol-året borde beſtå af 365 dagar, 5 timar och 54 minuter, då det likwäl efter nogare uträkning intet lär göra mer än 365 dagar, 5 timar och 49 minuter. Men ſjelfwa felaktigheten wiſar icke deſtomindre någon mer än allmän kunſkap (1). At uträkna de rörliga Feſternas rätta dagar i borgerliga året war wäl mindre konſt, men likwäl ganſka nödwändigt, ſå at denna kunſkap intet wäl umbäras kunde, hwarföre man ock har bewis, at man förſtod Computus eccleſiaſticus, ſom wäl intet öfwertygar om någon ſärdeles Mathematiſk lärdom, men dock lämnar prof af en ytlig eller ſuperficiel kunſkap om Solens och Månans rörelſer. Den äldſta Computus ſom man hittils kan upwiſa från wåra orter, torde wara den, ſom en Studerande från Ekara afſkrifwit 1426 (2).

(1) Liber Daticus Roſkildenſis hos Langebeck Script. R. R. Dan. T. 3. pag. 267. Här förekomma de nu anförda påminnelſer, och hwrur man ſkulle bruka de författade Aſtronomiſka Tabeller. Följande ſidan tillägges: Perfecta autem eſt hæc tabula per Aſtrolabium & gardagas finuum Roſkildis Anno Dominicæ incarnationis milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo quarto.

(2) Catalogus Benzelianus N. 19. Anno Domini 1426 feria ſecunda proxima poſt feſtum beati Martini Epiſcopi finitus erat liber iſte Compotus . . . Magiſtro Amano editus anno cicli ſolaris XVIII, anno cicli Decemnovinalis ſecundo per manus *Nicolai Magni* O. gothi nec non ſcholaris Scarenſis.

§. 7.

Naturkunnighet.

Wåra Förfäders framſteg uti Naturkunnigheten haſwa ej warit ſärdeles ſtora, kan ock hända, at man med ſkäl bör påſtå, at de warit inga; åtminſtone kan man intet upwiſa något prof därutaf. Uti Antiquitets-Archivum förwaras en handſkrefwen bok, de phyſionomia manuum & totius corporis, item de digeſtione, item de inſpectione urinæ (1). Om denna phyſionomia manuum och en annan ſå kallad konſt, ſom man behagat nämna:

Ars

Ars signandi (2), kunna räknas ibland förlorade idrotter, lär förhusen förmodeligen wara ganska liten. Det är besynnerligt, at på en tid, då man intet frågade efter at utforska ordsakerna och beskaffenheten af det som dageligen hände, då man förmodeligen kunnat få närmare kundskap uti kännedom af naturen och des lagar, har man likwäl altid warit benägen at utransaka tilkommande händelser. I detta afseende har man hopflickat de uti det föregående nämnda förtekningar på Solens och Månans rörelser med bifogade påminnelser huru det skulle tykas, som man då wille begynna (3). Denna dårskap war allmän, snart sagt, öfwer hela Europa, så wäl som hogen at skrifwa wers. Skaldekonsten hade redan i föregående århundrade tagit afsked. Och man började nu at rima för alfwar wid alla tilfällen, sagor, äfwentyr, historier, ända til Förordningar, alt skulle upstådas eller wanskapas med rim, så at man har ingen brist på wers-skämmare. Härtig Fredriks samt H. Iwans och Gawians historier lära förmodeligen wara de äldsta rimwis författade slagdängor, som på Drotning Euphemias anmodan wid år 1300 blifwit förfwenskade (4). Så framt anmärkningen är riktig, måtte de Swenske hafwa ådragit sig et widsträkt anseende för denna uselhet, emedan en Norsk Drotning behagat föranstalta, at de nu nämnda äfwentyr på Swenska rim skulle öfwersättas. Emellan år 1320 och 1330 måtte första delen af större Rim-Krönikan wara upsatt, emedan där talas intet om Skånes lösen och Konung Magnus berömmes (5). Företalet til Stadgan om Hammarstridiung i Trögd måtte wara skrifwen wid samma tid, fast Förordningen blifwit stadfästad af Konung Albrect 1369 (6). Liknelsen om Swerige och Konung Albrect måtte wara skrifwen i denna Konungens tid (7). Ändteligen framträder på Swenska Rim-Theatren Alexanders den Storas Historia, som på Drotsen Bo Jonsons anstalt förfärdigades (8). Wid sjelfwa äldre Lagarnas utgifning tillades likaledes rim, såsom maktspråk, wid slutet af hwar balk, så at denna witterhet måtte warit mycket gynnad fast titet fullkomnad. Wigt, tact och smak saknas öfweralt (9). Hela konsten bestod uti likljudande stafwelser i ändan af hwar rad, och när de fattades, fyldes bristen med til-

Wetenskapernas tilstånd.

Poesie.

Mekenskapernas tilstånd.

sats, som understundom hwarken rimade sig i mening eller ljud. Med så ofatta misfoster roade man sig ännu både i Sverige och den öfriga delen i Europa; fast man likwäl hade de förträffeligaste efterdömen at följa hos Greker och Romare, om man läst och förstått dem.

(1) Von Stjernmans Tal sid. 70.

(2) Uti en Bok, som förmodeligen tilhört Wadstena Kloster, men sedermera är förwarad ibland Handskrifterna i Upsala Bibliothek, förekomma denna Ars signandi. Begynnelsen är sådan: Si quis adhuc eram signandi non bene noverit, me legat & lector sibi signet carmina multa.

Indice si gutur scalpit, designat amarum.
Alec signatur, si nasum perforat index.

Detta kan wara tilräckeligt, at wisa beskaffenheten af detta narrestreck. Catalogus Benzelianus N. 32.

(3) Til bewis kan följande införas: Thet XI. ta tekn kallas Aquarius, thet är Wattnhäll . . . I thet tekn är godt at begynna thet länge skal wara . . oc är got at gifta sik, oc tha är ont at wandra, ty at man kommer ej rasklika ather :c.

(4) Von Stjernmans Tal sid. 72. De förwaras i Antiq. Archivum.

(5) Rim-Krönikan hos Hadorph sid. 150.

The åra han (Magnus) sick, och hafwer ån,
Thet walte honom Gud och Swenske män.

Här beskrifwes och Konungens makt, och utföres at han regerade öfwer Norrige, Sverige och Warberg eller Norra Halland, men Skåne och Blekingen nämnas intet.

(6) Stadgan är tryckt hos Hadorph wid Bjärköa-Rätten. Uti förmälet sid. 24 förekomma dessa rim:

Nu hafwer Gud af Himelrik
Madheliga giort med Sweja Rik
Oc hafwer oss sänt en ungan man
Magnus Kununger heter han . . .

(7) Liknelsen är tryckt framför stora Rim-Krönikan: och synes Författaren hafwa haft mera qwickhet och smak, än andre tidens timare, hwilket hindrar intet, at in wersarne äro lika eländiga.

(8) Alexanders den Stores Historia är tryckt på Wisingsborg in 4. 1672. Ett ställe kan för sin skull anföras, på det man må kunna finna författarens styrka i Poësien:

Ther war the materia inneläst,
Ther hon lät måla äpter han.
Tho hon han i presentetis wann,

Hon wiste honom hans figuram
Målat wål i ena membranam.
Alexander tu se här a
Känner tu theßa personam . . .

Wetenskapernas tilstånd.

(9) Med denna granlåt är så wål Uplands som Södermanna-Lagen utzirad. Om ej wersarne äro så aldeles fullstämmige, är dock meningen ofta rätt god. Til prof kan slutet af Köpmåla-Balken i Södermanna-Lagen införas:

Ej ma Gud them glömå
Som hysa fatökom och them ömå
Krister wilde sjelfwer mannum när
Fåtöker ok gåster ganga
Han giwi oß firi gåstning här
Heme ok hus i Himerike fanga.

§. 8.

Swenska wersarne borde naturligen intet blifwa bättre, ty alla goda mönster i modersmålet saknades, och alla eldigare smillen förqwäfdes af en inritad osmak, som redan wunnit allmän ynnest hos de högst upsatte Herrar i landet. Men den Latinska Poësien hade bordt winna bättre trefnad. Dock likwäl då de Romares odödelige Författare lästes litet eller intet, kunde man ej heller i den delen förmoda besynnerliga framsteg. En Grafskrift öfwer Biskop Nils i Linköping kan lämna prof af tidens färdighet uti Latinska Skaldekonsten:

Latinska Poesien.

Hic Ostrogothorum Præsul Nicolaus humatus
Mens pia, vas morum, cœlesti dogmate gratus.
Annam, Birgittam solenniter historiauit,
Ansgari vitam solenni stylo decorauit,
Hunc annus tulit M. CCC XCI (1).

När tror intet en Poër, at hans wersar äro oförlikneliga, och lär således denne syndare hyst samma tanka om detta skaldeyrke, och torde han med en slags medömkan kastat neder sina ögon på en Virgilius och Ovidius, om han känt dem. En wedertagen och regerande osmak ecklar åfwen wid de förträffeligaste arbeten. Uti denna Heligas Legenda finnas likwäl inkastade här och där några wersar, som skulle synas klinga något bättre, om de allenast wore wers, såsom:

Wetenskapernas tilstånd.

Auferat exitium noſtros delendo reatus
- - - - - - - -
Nilus ut irrorat arentia corpora trita,
Sic Deus ad merita Sancti reparando decorat.

Af samma beskaffenhet äro deßa rader, som förekomma i början af samma Legenda:

Cœlice Confeſſor, Paſtorum Lux, Patriæ cor
Eccleſiam preſſam, ſeivili pondere feſſam,
Erige deutos ſemper retinens tibi Gothos (2).

Det öfriga faller neder uti wanliga lofsångs-stylen, stundom bättre, stundom sämre. Såsom något förträffeligt af sämsta slaget, äro åminnelse-wersarne öfwer St. Catharina:

Annis millenis transactis bis quadragenis
Ac trecentis, monos juncto, quaſi plenis,
Poſt ortum Chriſti mortem Katharina ſubiſti.
Hic dum vixiſti prælucida ſtella fuiſti
Tutrix, adjutrix miſeris in agone laborum
Nutrix, ac alitrix multis ad culmen honorum.
Dux, Comes & Via, Lux, requies pia, nos laqueatos
Protege prævia, duc, rege devia, reſpice gratos.

Biskop Petrus i Linköping, som dödde 1378, har ock haft den heder, at hans dödsår blifwit firad med Latinska werser, som swara emot tiden (3). Om St. Britas lefwerne, som är författadt på bunden Latin, kunde komma i dagsljuset, fick man utan twifwel se et utsökt mönster för alla dem, som fatta det ädelmodiga beslut at sätta sig öfwer den nu regerande smaken, och med flit wilja skrifwa eländigt (4). Imedlertid torde Läsaren ursäkta, at man förskonar hans tålamod för flera sånger af fjortonde århundrade (5).

(1) Meßenius Chronicon Epiſcop. pag. 60.
(2) E. Benzelius Mon. Eccl. pag. 109.
(3) E. Benzelius Anm. til Vaſtowius pag. 73, 74.
(4) Vita S. Birgittæ metrice conſcripta finnes ibland Upsala Handskrifter N. 47 4:to.
(5) Flere uti tidens smak upsatta Latinska werser kunna ses uti Konung Albrects hiſtoria, då där talas om Falköpings Slag.

§. 9.

§. 9.

Wetenskapernas tilstånd.

Wältalighet.

När tidens wältalighet underkastas granskning, blifwer wäl rätta frågan, hwem egentligen talade eller skref mindst illa, icke destomindre berömmas några för besynnerlig wältalighet. Doctor Matthias, St. Birgitas kefnads och samwets mästare, är omtalad i det föregående. En Wadstena Kloster-Bror Jon Prest har warit så berömd för sin talegåfwa, at man kallade honom den andra Chrysostomus. Bibelen kunde han utantil, och har därjämte sammanskrifwit Predikningar icke allenast öfwer alla Söndagar i året, utan ock öfwer de Heliga, så at han hopsogat en owanlig fliitighet med sina andra goda egenskaper, utom hwilken all naturlig färdighet rästas och förtäres (1): Har han ock med uppmärksam eftertanka läst och följt Esaias, och andra bibliska Lärare, har han wärkeligen kunnat hinna långt uti wältaligheten; ty den som intet uti Esaias m. m. wördar och känner, et högt, rikt och genomträngande talesätt, har hwarken smak eller känsel. Ja äfwen uti Mosis jämna skrifart förekomma de sinrikaste uttryck, som äfwen Kejsarinnan Zenobias hedniska Minister med beströrning anmärkt. Det kan wara troligt, at denne Jon Prest både uti Swenska och Latinska Talekonsten warit skäligen öfwad. Men man är twungen at innehålla med alt widare omdöme, ty hans skrifter kännas nu intet, så framt de til äfwentyrs ännu äro förwarade. Wadstena-Munken Johan Swenson berömmes ock för lärdom och wältalighet, han dödde i Preußen 1390 (2). At man welat tala Latin och gjort det skäligen wäl understundom, kunna de gamla läsningar wid wåra Swenska Helgons Fester lämna fullkomlig öfwertygelse; ty det kan man trygt påstå, at den som skrifwer bättre Latin än Författaren, som upsatt läsningarna öfwer S. Eskil, skrifwer ganska wät (3). Men om så wältalande män denna tiden wärkeligen warit i landet, som kan wara troligt, så wida en Saxo Grammaticus och en Petrus de Dacia wisa ännu prof af beläsenhet och smak, har dock det wanliga godset warit nog möjligt. När man i stället för en Cicero, en Lactantius, en Augustinus och andra äldre, läste en helgon- och sladder-krämare Jacobus de Voragine (4), och flera dylika, måste både språk och tankar så all den uselhet, som medeltiden annars tilhörer.

(1)

Wetenskapernas tilstånd.

(1) Diarium Wazstenense wid år 1391 pag. 7. In die S. Barnabæ obiit frater *Johannes Prest* unus de primo intrantibus religionem Wazsten. qui gratiam magnam habuit prædicandi & ad prædicandum ferventissimus erat. Hic ab aliquibus dicebatur secundus Chrysostomus, omnem enim bibliam sciuit quasi cordetenus. Plura etiam volumina sermonum totius anni tam de sanctis quam de Dominicis congregauit & compilauit.

(2) Diar. Wazsten. pag. 7. Quarta die Novembris (1390) obiit frater *Johannes Svenonis* in ciuitate Thorun in Prussia . . . hic erat magnus Clericus & ante ingressum religionis Canonicus Strængianensis fuit, etiam prædicator egregius & magnæ facundiæ.

(3) Til bewis på det man hår sagt kan et stycke af St. Eskils Lectioner inryckas af pag. 16 uti Officia propria Patronorum Regni Sueciæ. Ad messem multam operarii pauci sunt, quod sine graui moerore loqui non possumus, quia etsi sunt, qui bona audiunt, desunt tamen qui dicant. Ecce mundus sacerdotibus plenus est, sed tamen in messe Dei rarus valde inuenitur operator, quia officium quidem sacerdotale suscipimus, sed opus officii non implemus. Fructus quippe sanctæ ecclesiæ in stipendio quotidiano percipimus, sed tamen pro æterna ecclesia minime in prædicatione laboramus. Pensemus ergo cujus damnationis sit, sine labore hic percipere mercedem laboris. Pensemus cujus sit apud Deum criminis peccatorum pretium manducare, & nihil contra peccata prædicando agere. Pensemus ergo, qui unquam per linguam nostram conversi, qui de perverso suo opere nostra increpatione correpti poenitentiam egerunt. Quis luxuriam ex nostra eruditione deseruit, quis avaritiam, quis superbiam declinauit. Pensemus quod lucrum Deo facimus nos, qui accepto talento, ab eo ad negotium missi sumus &c.

(4) Jacobus de Voragine Ärkebiskopen i Genua, som dödde 1298, har skrifwit Historia Lombardica eller Aurea Legenda de Vitis Sanctorum. At man i Swerige känt detta wärk är tydeligt af en gammal handskrifwen bok in 4:o, uti hwilken bland andra Predikningar äfwen finnes en om St. Anna som begynnes således: Jacobus de Voragine sigher om St. Anna Marie Modher.

§. 10.

Kundskap i Latin och Grekiska.

Om man nu för tiden kan inbilla sig at blifwa lärd utan kundskap i Latin och Grekiskan, war det åtminstone i detta tidehwarf omöjeligt; ty alla wetenskaps-benragel af medelåldren woro försattade på Latin. Man har nämnt tiförene, at Doctor Matthias skrifwit en Latinsk Grammatica. Man har ock haft Latinska Ordböcker eller Lexica. Et sådant Werk förwaras ännu i Upsala Bibliothek i handskrift, på hwilket Verelius gjort denna anmärkning: Thesaurus barbarismorum & ineptiarum. En

dy-

dylik Ordebok lär ock ännu wara i behåll på samma ställe som är lika upbyggelig. Men såsom man ock haft tilgång til de bästa ålderdoms-skrifter, war det ingen omöjlighet, at skaffa sig färdighet uti en renare och bättre styl, om man intet i allmänhet föredragit Legende-Skrifware fram för de rätta språkets källor. At man haft Declamationes Senecæ kan inhämtas af det föregående, och hafwa äfwen flere af de gamla Auctores Classici warit brukade, som af andra delen är tydeligt. Man wisade ock någon tog för Grekiskan, och har Carl Erlandson en Canonicus i Upsala i början af detta århundrade warit ägare af Eberhardi Græcismus, hwilken ock kunde skaffa någon insikt i detta språket (2). Man har ock understundom dristat sig til at uttyda Grekiska ord, hwilket än gått bättre, än sämre. Den förklaring, som finnes i Marie Örtegård, är i sitt slag nog märkelig: „Thetta ordet, heter det, är ikke-Latins ordh, utan thet är Grecum ålla Greſt, oc thydher, swa mykit, som o Herra miſkunna, ty at Kyri oppa Gredzſko thydher Herra, heleyſon thydher miſkunna, oc Chriſth eleyſon-thyder Chriſte miſkunna, ållar oc swa, Kyri thet är Chriſte, El thet är Gudh, eys thet är miſkunna, ſon thet är oß (3)." Detta wittnar utan twifwel om en underlig insikt uti Grekiska språket, dock intet underligare änden war på andra orter, emedan Ärkebiſkop Jacobus de Voragine med en aldeles dylik förklaring behagar uttyda Hypapante, hwarmed man understundom beteknade Kyndelmåssan, då han säger at Ipa betyder gå med mera (4). Härutaf kan man någorlunda döma om wåra förfäders kundskap i lärda språken, som utan twifwel war liten, men kunde i wisa mål likwäl täfla om företrädet med de stora ljusen hos Utländingarna: ty det är utan twifwel, at den nämnde Jacobus hölls för et märkeligt ljus äfwen i Italien. Man kan med skäl tilägna honom detta hedersnamn, emedan han blänkte såsom en trogen ledare för alla dem, som wille tala i wädret.

Wetenskapernas tillstånd.

(1) Catalogus Benzelianus N. 20 och 22. Utaf denna senare kan anföras: Agonizare i. pugnare, agoniſta i. pugil, fatagere, deſiderare i. åstunda &c.

(2) En Pergaments-Bok in Folio N. 42 i Upsala innehåller denna Eberardi Græciſmus. Boken börjas med denna wers:

Eſt proprie meta *trans Græce, formatio* plaſma.

Sjelfwa Werket slutas med denna:

Werkets Exemplars tillstånd.

Explicit Ebrardi Græcismus, nomine Christi
Qui dedit alpha & o, sit laus & gloria Christo,
Anno milleno bis centeno quinquano
Et sexageno, majo liber hic fit amœno.

Årtalet 1265 lår betecknar tiden, då boken blifwit afskrifwen, ty sielfwa Werket lår annars wara författadt wid år 1124. Om Bokens ägare intygar följande Anmärkning på sielfwa bandet: Græcismus, quem possedit Dns *Karolus Erlenson* Canonicus Upsalensis, qui est conventus Siktonensis, per fratrem *Israelem* Priorem ibidem, Fratrem Germanum ejusdem Domini Karoli. Och ser man härutaf, at Boken är afskrifwen af Israel Erlandi, den samme som författat St. Erik Lefwerne på Latin.

(3) Von Stiernmans Tal fid. 57.

(4) Den som behagar lära flera sådana fyndiga Förklaringar af Grekiska och Latinska namn, får utan twifwel fullkomligt nöje uti Calendarium Etymologicum ex Lombardica Historia *Jacobi de Voragine.*

§. 11.

Historien. Af det föregående ser man at wåra Förfäder sträckt sin wettgirighet til åtskilliga ämnen, uti hwilka de likwäl intet öfwertryga om utmärkta framsteg. Uti Historien hade man kunnat wänta mycken upplysning, om man endast welat upoffra någon omtanka på samtida händelser. Några hafwa och wärkeligen i detta målet tjent det allmänna. Förste Författaren af större Rim-Krönikan lår oförnekeligen wara den äldste Swenske Historieskrifware, som nu kan upwisas. At han skrifwit och lefwat under Konung *Magnus Eriksons* första regerings-år, lår wara oförnekeligt, emedan han talar om honom med all högaktning, nämner tillika de Länder öfwer hwilka han regerade, utan at komma ihog Skåne (1). Det är likwäl skada, at han utarbetat sitt wärk på Rim, ty ingen ting förlikes mindre med wersar än Historien och Lag-Boken. Kortare och längre Krönikor göra andra rangen af tidens Häfdeteknare. Det lilla Chronicon som Doctor Ol. Celsius utgifwit med Noter 1705 i 8:vo, slutar sig med år 1320, och hör således til detta århundrade. Doctor Celsius har ock låtit trycka en mindre Tide-Bok om Ärkebiskoparna i Upsala, på samma tid, som ock måtte wara skrifwen antingen wid slutet af föregående eller i början af detta Seculum. Wid år 1344 har en Canonicus i Upsala sör-

författat et widlyftigare Werk om Ärkebiskoparna härsammastädes, och Dom-Herrarna wid Dom-Capitlet i Upsala, hwilket Joh. Scheffer först gjordt bekant genom trycket, och uplyste det med betydeliga Anmärkningar. Sedermera är det införbt uti Ärkebiskop Er. Benzelii Monumenta Ecclesiastica. Yngre Författare hafwa fortsatt den äldres påminnelser. Ärkebiskop Birger Gregersson har upsatt St. Britas och St. Bothwids Historier, förmodeligen Legender. Hans Kyrke-Historia saknas och lär sökas fåfångt, efter hon til åfwentyrs aldrig warit skrifwen (2). Nils Hermansson, eller den helige, har åfwen sammanskrifwit åtskilliga arbeten, som kunna föras til Historiska, såsom St. Ansgarii Lefwerne, hwilket efter utseende måtte wara gamla öfwersättningen af Rimbertus, som Örnhjelm utgifwit. Utom des berömmes han för en Lefwernes-Beskrifning om St. Anna och St. Brita, och har C. R. von Stiernman mycket wäl påmint, at Nils Hermansons arbete intet angått Anna Wadstenensis, utan Anna Jungfru Marie Moder (3). Så wäl deßa, som de små Förtekningar på Konungar och Biskopar, hwilka Ärkebiskopen Erik Benzelius anfört uti sina Kyrke-Monumenter, gifwa hwar på sitt sätt mycken uplysning. I synnerhet är den Förtekning på Swenska Konungarna märkwärdig, som förekommer på 68 sidan uti de nu nämnda Monumenter, och slutas med Konung Erik af Pommern, emedan den wid Ynglinga-Släkten upwisar en följd af Konungar, som aldeles kommer öfwerens med Sturleson, fast det kan wara owisst, om Författaren känt denna namnkunniga Isländare. Wisan om Konung Albrect och Swerige uplyser ganska mycket denna Konungens omständigheter, och berättelsen om Tyskarnas förrädiska mord på Stockholmsboarna 1389 gifwer fullkomlig underrättelse om detta oredeliga förhållande. Men ingen Tidskrifware har gjort mera gagn än Författarne af Wisby och Wadstena Dagböcker. Den förre torde wara något äldre än 1340, och den senare begynnes med år 1344. Deßa Dagböcker äro sedermera fullföljde af andra, som upteknat händelserna alt som de tildrogo sig. Man är således Munkarna i Wisby och Wadstena mycket förbunden, som genom sina Anmärkningar åtminstone någorlunda bibehållit fordna werldens åminnelse. Man wet intet

Wetenskapernas tilstånd.

Wetenſkapernas tilſtånd.

hwem ſom börjat Wisby Krönika, men Thorir Anderſon har oförnekeligen begynt den ſenare (4). Man finner häruti, at man i detta århundrade har warit mycket angelägen om Födernesländets Minnesmärkens uplifwande och bibehållning. Det är ſkada at efterkommande warit underſtundom mera hogtöſe, och kan det ſynas nog beſynnerligt, at den ſom wil läſa Swenſka och uti Sverige ſkrefna Arbeten, bör ſöka dem uti Utlänningars Samlingar (5).

(1) Man kan ſe härom 7. §. Not. 5.

(2) Johannes Magnus in Metropoli Lib. I. Cap. 10, gifwer anledning til gifningen om Birger Gregerſons Kyrke-Hiſtoria: Hujus (Birgeri) quanta erat in ſacris litteris diuinisque & humanis Legibus ſcientia, ſatis oſtendunt Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ, quæ ab ejus fœcundiſſimo ingenio prodierunt. Når Ärkebiſkop Erik Benzelius uti ſin Handſkrefna Notitia Auctorum, qui ſcripſere Hiſtoriam Sveciæ Civilem, Eccleſiaſticam, Litterariam & Naturalem, anför detta witnesbörd, tilägger han: Sed hæc fingit *Johannes*. Denna Notitia Auctorum är meddelt af Doctor C. J. Benzelius. J. Scheffer uti Anmärkningarna til Chronicon Archiepp. pag. 85, påminner at Joh. Magnus förmodeligen ſyftat på St. Britas och Bothwids Legender.

(3) Von Stjernmans Tal ſid. 87. Jämför S. Wilſes Kefwerne hos Benzelius M. Ec. pag. 122.

(4) Man kan ſe E. Benzelius uti Företalet til Diar. Wexſtenenſe.

(5) Wisby Krönika eller Diarium är förſt men nog felaktigt tryckt uti Ludewigs Reliq. MSC. omnis ævi Tom. IX. Sedermera är den fullkomligare och nogare utgifwen af Langebeck uti Scriptores rerum Danicarum Tom. I.

§. 12.

Til ſlut kunna ock inryckas wiſſa märkwärdiga Händelſer uti Naturen, hwilka i wåra Nordiſka Skrifter finnas ihogkomna. År 1302 ſyntes en Comet här i Norden alt ifrån Kyndelsmäſſan til Påſk. Man blef warſe en dylik Stjerna 1337 och 1400. Den förra märktes i början af ſommaren, och war ſynlig inemot twå månader, den ſenare ſkrämde folk i början af Martii månad (1). Man finner ock Cometer anteknade för åren 1401 och 1402, men det kan wara froligt at deſſe Swanns-Stjernor intet böra ſkiljas från 1400 års Comet, ty årtalen hos Ludewig äro ofta felaktiga (2). At ſådana Stjernor kunna förorſaka märkeliga förändringar uti Jordens luftkrets är, kan hända, både

både möjligt och troligt; men ännu lära dessa märkningar wara owissa. At stora Herrars död härigenom förebådas har man swårt wid at föreställa sig, emedan äfwen stort folk i anseende och jämförelse med omåteliga werlds-rymden intet kunna anses annorlunda än emärkeliga följegrand. Om wår luft röner genom Cometernas annalkande någon besynnerlig förändring, är, som redan sades, ännu obewist. Man berättar wäl at år 1302 war en ganska stark storm Matthäi dag (3). Följande året efter 1337 års Comet har et syratio dagars regn kring Eyderstad och Ditmarschen förorsakat diskilliga wådeliga och ohyggeliga sjukdomar (4). Wid år 1400 har både ganska häftigt regn och hyckeliga stormar inträffat sig. Ty ottonde dagen efter Petri Pauli dag 1400 föll så mycket regn i Östergöthland, at folket måtte flyta ur Söderköping och watnet gick up til knäs på gatorna i Staden (5), och wid Winter-Solståndet 1399 war så häftig storm, at wäl 200 Fartyg förolyckades kring Gothland (6). Kölden war ock owanligen skarp, at man kunde fara på sådes emellan Dannemark och Stralsund (7). Men huru wida dessa rön böra tillskrifwas Cometerna, är en annan fråga. Åtminstone war kölden nog så stark 1306, emedan isen låg emellan Öland, Gothland och Estland, samt Dannemark och Norrige (8). Likaledes 1323, då man kunde fara på isen uti sex weckors tid icke allenast öfwer Bälten man ock til Meklenburg (9). En dylik wåg låg emellan Dannemark, Swerige och Meklenburg 1394 (10). Stora wattu-floder hafwa ock rasat ofta utan Cometer, och Hafwets öfwerflödande på wästra stranden af Sleswig fördränkte 1380 en myckenhet både af folk och boskap (11). I synnerhet torde Östersjöns stigande böra ihogkommas, som tildrog sig 1366, då stora marknaden uti Skanör därigenom aldeles förstördes (12), och kan wäl wara, at Gråen eller grundet wid Landskrona, som nu är uptaget af Hafwet, då blifwit fördränkt. Men uraf alla denna tidens besynnerliga föregifna rön, är intet märkeligare eller nærraktigare än det som finnes anteknadt om en osynlig människja. Detta förmenta widunder war ifrån Trelleborg, han åt och drack, talade Danska och Latin, och uppehöll sig en tid hos en Bonde i Wallingbek på Seland, där han tagit sig qwarter i en ka-

Wetenskapernas tilstånd.

Märkwärdiga händelser i naturen.

Wetenſkapernas tilſtånd.

kelsign. Något bedrägeri måtte här wid wara förelupit, men berättelsen borde wara något mer omſtändelig. Synnerligen kan bifogade Anmärkning lämna all den underrättelse ſom nu kan fås (13). Annars finner man och några Förmörkelser ſamt Circlar kring Solen wara upteknade, ſom likwäl genom otilräckelig beſkrifning förtjena ingen widlyftigare thogkomſt.

(1) Annales Wisbyenſes wid år 1302. Illo anno viſa eſt ſtella Cometes fere a feſto purificationis usque Paſcha. Hamsfort Chronologia ſecunda pag. 303 wid år 1337. Æſtate ineunte ſidus crinitum arſit ultra duos menſes in parte Septentrionali. Hamsfort ib. wid år 1409 pag. 318, arſit ſidus crinitum menſis Martii principio.

(2) Chronicon hos Ludewig pag. 118. Cometes per ea tempora in quadrageſima toto fere menſe terruit orbem, cum annus ageretur M CCCC I, ſecutæ ſunt multorum Principum neces & mala in orbe. På ſamma ſtälle pag. 120. An. D:ni M CCCC II. Cometa a principio anni usque ad Paſcha apparuit.

(3) Annales Wisbyenſes pag. 257.

(4) Hamsfort pag. 303.

(5) Chronicon hos Benzelius pag. 95. M CCCC in octaua Apoſtolorum Petri & Pauli & poſtridie octauorum tanta fuit in Oſtgothia & circumjacentibus Provinciis pluvia, ut homines multi in Sudercopia peterent montana, metuentes nouum quoddam diluuium, quod illi civitati videbatur imminere, repleuerat enim omnia loca cœmeteriorum & platearum, usque ad genua tranſeuntium, deſecti etiam ſunt pontes omnes & univerſa molendina illius regionis.

(6) Annales Wisbyenſes wid år 1399. Facta eſt maxima tempeſtas in mari, ita quod in oceano mari ultra CC naues perierint in die S. Luciæ Virginis.

(7) Chronicon hos Ludewig pag. 117. An. Domini M CCC XCIX tantus rigor brumæ & a multo tempore incompertum frigus, ut pedeſtri itinere per mare in urbem Sundenſem & inde in Daniam perveniretur.

(8) Annales Wisbyenſes wid år 1306. Fuit hiems maxima, ita quod mare inter Olandiam & Gutlandiam & Eſtoniam fuit congelatum. Hamsfort wid ſamma år pag. 296.

(9) Annales Danorum hos Weſtphal Mon. Cimbrica Tom. I. pag. 1392. Anno 1323 via communis ambulantibus & equitantibus in multitudine ſuper gluciem per paſſagium maris Balthici eundo & redeundo quaſi per continuum ſex ſeptimanarum ſpatium, circa Purificationis Mariæ Virginis, ſimiliter per paſſagia inter Sielandiam & proximas partes Slaviæ.

(10) Hamsfort Chr. Sec. pag. 318.

(11) Hamsfort pag. 314.

(12)

(12) Hamefort pag. 311. An. Dni MCCCLXVI . . . mercatus publicus Scanorenſis in totum deſolatur inundatione exceptis duabus tabernis Sterinenſium, unus mercator nunquam comparuit. Wetenſkapernas tilſtånd.

(13) Annales hos Weſtphal Tom. I. pag. 1402. 1327 . . . contigit quiddam rarum in Sialandia anno eo. Quidam in vigilia natiuitatis Chriſti in oppido Wallingsbeck apud ruſticum hoſpitabatur, manſionem in ejus fornace eligens, habuitque ſecum mulierem juvenculam viſibilem, ipſe ſemper inviſibilis permanebat. Loquebatur autem Danicum & Latinum, dicens ſe in Trelleburgh natum, & Scholam Roſkyldenſem frequentaſſe. Ibi morabatur bibens & comedens ſed ſibentius ova. Colloquia cum adventientibus habuit, plura feſta ruſticorum viſitauit, quæ ibi gerebantur domeſtico ſuo referebat. Interrogatus utram rem cum illa muliere haberet, ille affirmauit, at illa negabat. Quæ ipſi dabantur illa accipiebat & in ejus cibos convertebat. Ruſticus autem non ferens frequentiam adventantium, mulierem curru impoſitam Hafniis deduxit, Sabbatho quatuor temporum poſt cineres ſed *Petrus Jordanis*, ſic ſe nominauit, ſequebatur.

§ 13.

Ibland de märkwärdigheter, ſom mänſkliga konſt och eftertanka brakt i ljuſet, är wäl Kruxets upfinning, och wåra nu wanliga Ziffrors allmännare bruk en frukt af denna århundrade. Man kallade dem gemenligen Arabiſka eller Indiſka, emedan de warit kända långt förut i Öſterlanden, hwarifrån Maurerne förd dem med ſig til Spanien. Den namnkunnige Gerbertus, ſom blef Påfwe under namn af Silweſter II. 999, har äfwen haft ſig dem bekanta, de äro ock brukade uti de Tabeller, ſom på Konung Alfonſi X:s anſtalt blefwo förfärdigade wid år 1250. Men de kommo likwäl intet i allmänt bruk förr än wid år 1375 efter Mabillons Anmärkning. Något när wid ſamma tid har man ock betjent ſig utaf dem i Swerige. Uti Diarium Wazſtenenſe år St. Britas död wid år 1372 anteknad med Ziffror, och uti Liber Daticus Lundenſis år allenaſt et enda årtal, 1391, utmärkt med deſſa Characterer. Man kan jämföra, hwad ſom i Andra Delen är anförd härom ſid. 842. Men deſſa tals rätta upfinnare känner man intet, ehuruwäl de för långliga tider warit brukade ibland Pythagoreerna. Angående Krutets upfinning är willrådigheten åtminſtone likſå ſtor, om ej större. Man har i allmänher hållit före, det en Tyſk Munk Barthold Schwartz wid år 1380 uphittat denna ſammanſättning; men berät- Ziffrornas allmännare bruk. Krutets upfinning.

Wetenskapernas tilstånd.

berättelsen kan ingalunda förenas med andra oemotsägeliga witnesbörd. Där kan ej wara särdeles twifwelsmål, at ju Ängeländaren Rogerius Baco, som dödde wid år 1284, haft sig bekant et sådant pulwer, fast han intet nämnt, huru det kunde förfärdigas. Men utan at inlåta sig uti widlyftig undersökning, när detta märkwärdiga rön updagades, wil man här allenast gifwa wid handen, at Krutet warit bekant i Frankrike 1338, som Du Cange med otwifwelaktiga witnesbörd bestyrker (1). Villani har tillika försäkrat, at Ängländarne redan i slaget wid Crecy 1346 betjent sig af Canoner, hwilka likwäl efter utseende warit allena laddade med små Järnhagel, efter de endast brukades til at skrämma Fransosernas hästar (2). Sedermera blef konsten fullkomnare, och sålunda mer ödande. Den kom ock snart nog til wåra Nordiska orter, emedan Krut tilwärkades i Lybeck 1360 (3), och 1372 har man äfwen haft förråd därutaf i Jutland (4). Om man i Swerige brukat Krut i det fjortonde århundrade har man ingen underrättelse, men at man betjent sig af Canoner i det följande, är utan twifwelsmål, som på wederbörligt ställe skal widare utföras.

(1) Du Cange Glossarium, Bombarda, Tom. I. pag. 1151. Venetianska uplaget, hwar han utaf Skattmästaren du Drach's räkenskaper för 1338 anför följande: A Henri de Faumechon pour avoir poudres & autres choses necessaires aux Canons, qui estoient devant Puy Guillaume.

(2) Villani Lib. 12. Cap. 65, då han talar om slaget wid Crecy: Con bombarde che saettavano pallottole di ferro con fuoco per impaurire a Cavalli de Francesi.

(3) Lindenbrogi Chron. Slav. 1360. Consistorium urbis Lubecensis in toto combustum per negligentiam eorum, qui pulveres pro bombardis parabant.

(4) Erland Kalfs Bref af år M CCC LXXII Sabbatho infra octauam Corporis Christi hos Johan Gram de inventione pulveris pyrii & antiquitate ejus in Dania pag. 254, här nämnas duæ lagunculæ plenæ sulphure dicto Suauel, & Salpeter dicto Byssekrud. Jac. Röding om Krigs-konstens tilstånd i Swerige; uti Witterhets Academiens Handlingar 1 Del. sid. 165, men i synnerhet gifwer Grams nu nämnda Afhandling fullkomligt ljus i detta målet.

Exemplaret kostar på Tryck-Papper 27 Daler.
Dito på Skrif-Papper 36 Dal. Kop:mt.